Domnului N. Iorga
cu multumiri recunoscătoare
pentru mica pătrime concurs, de
Masă
din partea Institutului
Social
Român,
Dir. Gusti.

BIBLIOTECA
L. L. U.

POLITICA EXTERNĂ A ROMÂNIEI

19 PRELEGERI PUBLICE
ORGANIZATE DE
INSTITUTUL SOCIAL ROMÂN

MIRCEA DJUVARA / DEM. NEGULESCU
D. IANCOVICI / V. N. MADGEARU / GR.
L. TRANCU-IAȘI / GH. TAȘCĂ / GR. L.
ANTIPA / VINTILĂ BRĂTIANU / A. COR-
TEANU / EUGEN P. BOTEZ / C. DIA-
MANDY / IULIU MANIU / ERIK COL-
BAN / N. IORGA / AL. VAIDA-VOEVOD
DR. G. MARINESCU / E. PANGRATI
ALBERT THOMAS / D. GUSTI

INSTITUTUL DE ISTORIE ȘI FILOSOFIE AL ACADEMIEI R.P.R.
BIBLIOTECA

CU O ANEXĂ DE DOCUMENTE CUPRINZÂND

TRATATE, CONVENȚII, ȘI ALT MATERIAL ÎN LEGĂTURĂ CU SOCIETATEA NAȚIUNILOR ȘI PROBLEMELE DE POLITICĂ EXTERNĂ A ROMÂNIEI
(TEXT FRANCEZ)

www.digibuc.ro

PREFAŢĂ

Sub titlul de «*Politica Externă*» Institutul Social Român publică conferinţele ţinute în 1923—1924 asupra acestui subiect, precum şi documentele corespunzătoare.

Volumul cuprinde două părţi distincte, fiecare din ele cu o valoare specială. Prima parte aduce o expunere de ansamblu, de unde se desprind spiritul, metoda şi tendinţele, adică doctrina politicii externe contimporane, iar a doua, un inventar al actelor şi textelor ce ilustrează şi rezumă această politică, grupate în opt categorii: 1) Societatea Naţiunilor, 2) Tratatele de Pace, 3) Reparaţii, 4) Chestiunea Minorităţilor, 5) Chestiunea Strâmtorilor, 6) Chestiunea Dunărei, 7) Frontiere şi 8) Alianţe.

Incoronarea părţii documentare o formează un tablou al tratatelor, convenţiilor şi aranjamentelor internaţionale ale României, alcătuit de d-l consul general C. B. Ţiulescu; o încercare, ce nu poate fi îndeajuns preţuită, de a pune ordine în lumea dispoziţiilor internaţionale ce privesc România, clasificându-le după categorii într'un anumit repertoriu şi indicându-le apoi locul lor cronologic.

In acest fel volumul de faţă e o contribuţie la cunoaşterea ideilor directive şi a faptelor inedite de politică externă; el urmăreşte, în spiritul Institutului Social Român, a reacţionă atât împotriva ideologiei pure, ca şi împotriva simplului empirism, scoţând în evidenţă interdependenţa totdeauna sinceră şi adâncă dintre idee şi faptă. Volumul va formă deci o călăuză sigură şi clară care precizează metoda şi jurisprudenţa şi arată activitatea şi mecanismul politicii internaţionale de azi. El va fi de mare utilitate nu numai lumii politice şi diplomatice dela noi, dar şi oamenilor politici din străinătate, cari vor găsi în textele publicate în limba franceză, prin excelenţă diplomatică, documentele necesare privitoare la politica externă română.

www.digibuc.ro

Lucrarea a căutat, prin partea documentară, să pună la punct până în Maiu 1925, faptele şi problemele asupra cărora conferinţele nu s'au putut referi, când au fost ţinute în 1923—1924.

Textele s'au publicat, unele în întregime, altele fragmentar; criteriul selecţionării lor a fost actualitatea şi valabilitatea internaţională, dar mai ales, legătura lor cu politica externă a României. Aşà, bunăoară, din tratatul fundamental dela Versailles nu s'au publicat decât părţile lui principale, cu trimeteri la articolele corespunzătoare din celelalte tratate de pace şi la acele convenţii internaţionale, ce interesează România, încheiate ulterior; aceeaş metodă a fost urmată în redarea tratatelor dela St. Germain, Trianon şi Lausanne.

O atenţie deosebită s'a dat, faţă de importanţa ei capitală, categoriei de texte privitoare la orânduirea internaţională a lumii noui, ce se resfrânge în organizarea şi activitatea din ce în ce mai variată şi mai multiplă a Societăţii Naţiunilor. Volumul capătă, în această privinţă, un interes care iese din obişnuit, prin conferinţele unde se întâlneşte opinia autorizată a d-lui *Albert Thomas*, directorul Biuroului Internaţional al Muncii, şi aceea a d-lui *Erik Colban*, directorul secţiei minorităţilor în Secretariatul Societăţii Naţiunilor.

Partea teoretică a volumului se termină cu un adaus la conferinţa «Origina şi Fiinţa Societăţii Naţiunilor»: «Sistem de bibliografie ştiinţifică a Societăţii Naţiunilor».

In sfârşit, partea documentară privitoare la S. N. mai cuprinde, în afară de textele fundamentale, şi manifestarea ce s'a produs la Geneva cu ocazia vizitei istorice pe care cel dintâiu cap încoronat, M. S. Regele României, însoţit de M. S. Regina, a făcut-o la Secretariatul S. N. şi la Biuroul Internaţional al Muncii; iar pentru a cunoaşte o interpretare autentică a rostului şi scopului urmărit de S. N. s'a publicat discursul d-lui *E. Drummond*, secretarul general al S. N., cu ocazia vizitei sale în România.

Publicarea documentelor luând proporţii prea mari a fost nevoie să se restrângă partea dată problemei «Reparaţiilor» numai la cele mai importante date, ce servesc la înţelegerea drepturilor legitime ale României.

Informaţii bogate în această privinţă se pot găsi în următoarele lucrări oficiale: Mémoire sur le rôle de la Société des Nations, de la commission des réparations et des états d'Occident dans

www.digibuc.ro

le relèvement de l'Europe orientale exposé d'après l'exemple de la Roumanie, 1924; Mémoire exposant le point de vue du gouvernement roumain au sujet de l'obligation de l'Allemagne de rembourser la couverture de l'émission des billets de la banque générale roumaine, 1925; Anexe referitoare la Reparațiuni, 1925 (cuprinde 47 de Anexe)

Din aceeaș lipsă de spațiu s'a renunțat la publicarea dispozițiilor internaționale privitoare la «Transit și Comunicații», și anume: Convenția internațională asupra regimului căilor navigabile dela *Barcelona*, 20 Aprilie 1921; Convențiile asupra libertății transitului, asupra regimului căilor navigabile de interes internațional, asupra dreptului pavilionului al Statelor lipite de litoral maritim dela *Geneva*, 1 Decemvrie 1921; Convenția internațională relativă la transportul călătorilor, bagajelor și mărfurilor dela *Berna*, 24 Noemvrie—1 Decemvrie 1924 și Convenția privitoare la reglementarea navigației aeriene dela 9 Februarie 1925.

Colecționarea și selecționarea materialului a fost anevoioasă. Materialul documentar publicat nu este o simplă reproducere comodă de texte, căci ele nu se găseau nicăiri adunate la un loc, ci trebuiau căutate, descoperite, luate din diferite izvoare (Monitorul Oficial; publicațiile Societății Națiunilor, mai ales: Recueil des Traités, Journal Officiel și «Communiqué aux Conseil et aux Membres de la Société»; publicații variate speciale ori manuscrise inedite). In sfârșit unele texte au fost adnotate, iar toate grupate pe probleme, pentru a prinde și reflectă astfel, ca într'o oglindă fidelă, momentul istoric prin care trece azi România în lumea internațională.

In opera întreprinsă, grea mai ales pentrucă se face pentru întâia oară,—și să fie îngăduit a adăugă, nu numai în România,—am fost ajutați de autorități și de membrii Institutului Social Român. Le mulțumim pe această cale tuturor cu o căldură corespunzătoare însemnătății operei rezultate.

Impreună cu volumele apărute: «Noua Constituție a României» și «Doctrinele partidelor politice» [1]), această ultimă lucrare a Institutului Social Român, de «Politică externă», formează un ade-

[1]) *Noua Constituție a României*, 23 de prelegeri publice, cu o anexă cuprinzând noile Constituții europene. București 1922, 536 pag.; *Doctrinele partidelor politice*, 19 prelegeri publice. București 1923, 303 pag.

www.digibuc.ro

vărat *Tratat de Politică românească*, izvoît totodată din preocupări ştiinţifice şi din năzuinţa de a stimulà interesul naţiunii pentru cunoaşterea problemelor ei vitale de politică internă şi externă.

Deviza Institutului Social Român, ce a inspirat şi călăuzit dela început activitatea sa, a fost şi rămâne: Pro Scientia et Patria.

DIMITRIE GUSTI
Preşedintele Institutului Social Român

www.digibuc.ro

C U P R I N S U L

TABLE DES MATIÈRES

Pag.

I. CONFERINȚE
Conférences

PREFAȚĂ de *DIMITRIE GUSTI*, președintele Institutului Social Român.
Préface par *D. Gusti*, président de l'Institut Social Roumain III

PRINCIPIILE ȘI SPIRITUL ULTIMELOR TRATATE DE PACE de *MIRCEA DJUVARA*, deputat.
Les Principes et l'Esprit des derniers traités de paix par *Mircea Djuvara*, député 1

CURTEA PERMANENTĂ DE JUSTIȚIE INTERNAȚIONALĂ de *DEM. NEGULESCU*, profesor universitar, membru al Curții permanente de justiție internațională dela Haga.
La Cour permanente de justice internationale par *D. Negulescu*, professeur à l'Université, de Bucarest membre de la Cour permanente de justice internationale de la Haye 35

TREI ANI DE ACTIVITATE A SOCIETĂȚII NAȚIUNILOR de *D. IANCOVICI*, expert pe lângă Societatea Națiunilor.
Trois années d'activité de la Société des Nations par *D. Iancovici*, expert de la Société des Nations 45

IMPERIALISMUL ECONOMIC ȘI LIGA NAȚIUNILOR de *V. N. MADGEARU*, profesor la Academia de Inalte Studii comerciale și industriale, deputat
L'Impérialisme économique et la Société des Nations par *V. N. Madgearu*, professeur à l'Académie des Hautes Etudes Commerciales et Industrielles député 53

ORGANIZAREA INTERNAȚIONALĂ A MUNCII de *GR. L. TRANCU-IAȘI*, fost ministru al Muncii.
L'organisation internationale du Travail par *Gr. L. Trancu-Iași*, ancien ministre du Travail. 85

SITUAȚIA FINANCIARĂ INTERNAȚIONALĂ DE DUPĂ RĂSBOIU de *GH. TAȘCĂ*, profesor universitar.
La situation financière internationale d'après guerre par *Gh. Tașcă*, professeur à l'Université de Bucarest 109

CHESTIUNEA DUNĂREI de *GR. ANTIPA*, membru al Academiei Române.
La question du Danube par *Gr. Antipa*, membre de l'Académie Roumaine. . . . 127

SITUAȚIA ECONOMICĂ CREATĂ ROMÂNIEI NOUI DUPĂ RĂSBOIU de *VINTILĂ BRĂTIANU*, ministru de finanțe.
La situation économique créée à la Roumanie nouvelle après la guerre, par *Vintilă Brătianu*, ministre des Finances 165

CONFEDERAȚIA DUNĂREANĂ de *A. CORTEANU*, fost secretar general al ministrului
La confédération danubienne par *A. Corteanu*, ancien Secrétaire général du Ministère de l'Intérieur 177

DUNĂREA ȘI COMISIILE EI de *EUGENIU P. BOTEZ*.
Le Danube et ses Commissions par *Eugeniu P. Botez* 195

www.digibuc.ro

Pag.

PROBLEMA STRÂMTORILOR DE *C. DIAMANDY*, ministrul României la Paris.

Le problème des Détroits par *C. Diamandy*, ministre de Roumanie à Paris. . . 205

PROBLEMA MINORITĂȚILOR de *IULIU MANIU*, fost președinte al Consiliului Dirigent.

Le problème des minorités par *I. Maniu*, ancien président du «Consiliul Dirigent» 223

LA SOCIÉTÉ DES NATIONS de *ERIK COLBAN*, directorul secției minorităților în secretariatul Societății Națiunilor

La Société des Nations par *Erik Colban*, directeur de la Section des minorités au secrétariat de la Société des Nations 245

PROPAGANDA IN STRĂINĂTATE de *N. IORGA*, membru al Academiei, profesor universitar, fost președinte al Camerei deputaților.

La propagande à l'étranger par *N. Iorga*, membre de l'Académie, professeur à l'Université de Bucarest, ancien président de la Chambre des députés . . 259

PROBLEMA FRONTIERELOR ROMÂNEȘTI de *AL. VAIDA-VOEVOD*, fost prim ministru.

Le problème des frontières roumaines par *Al. Vaida-Voevod*, ancien premier ministre 277

COOPERAȚIA INTELECTUALĂ NAȚIONALĂ ȘI INTERNAȚIONALĂ de *Dr. G. MARINESCU*, profesor universitar, membru al Academiei Române.

La coopération intellectuelle nationale et internationale par le *Dr. G. Marinescu*, professeur à l'Université de Bucarest, membre de l'Académie Roumaine . . . 293

OPINIA PUBLICĂ ȘI SOCIETATEA NAȚIUNILOR de *E. PANGRATI*, Președintele Asociației române pentru Societatea Națiunilor, rectorul Universității din București, senator.

L'opinion publique et la Société des Nations par *E. Pangrati*, Président de l'Association roumaine pour la Société des Nations, recteur de l'Université de Bucarest, sénateur 325

LE BUREAU INTERNATIONAL DU TRAVAIL de *ALBERT THOMAS*, directorul Biuroului Internațional al Muncii

Le Bureau international du Travail par *Albert Thomas*, directeur du Bureau International du Travail 339

ØRIGINA ȘI FIINȚA SOCIETĂȚII NAȚIUNILOR (cu 2 Adause: I. Protocolul, II. Sistem de bibliografie științifică a Societății Națiunilor) de *DIM. GUSTI*, președintele Institutului Social Român, profesor universitar, membru al Academiei Române.

L'origine et la nature de la Société des Nations (avec 2 Annexes: I. Le Protocole, II. Système de bibliographie scientifique de la Société des Nations) par *Dim. Gusti*, président de l'Institut Social Roumain, professeur à l'Université de Bucarest, membre de l'Académie Roumaine 34

II. DOCUMENTE

Documents

I. SOCIETATEA NAȚIUNILOR

La Société des Nations 397

1. PACTUL

Le Pacte 397

2. AMENDAMENTE RATIFICATE DE ROMÂNIA

Amendements ratifiés par la Roumanie. 403

3. PROTOCOLUL PENTRU REGULAREA PAȘNICĂ A NEINȚELEGERILOR INTERNAȚIONALE (2 Oct. 1924)

www.digibuc.ro

Pag.

Protocole pour le règlement pacifique des différends internationaux (2 oct. 1924) 404

4. DISCURSUL D-LUI *JAMES ERIC DRUMMOND*, CU PRILEJUL VIZITEI SALE IN ROMÂNIA (25 Octomvrie 1923)

Discours de *M. J. E. Drummond*, à l'occasion de sa visite en Roumanie (25 octobre 1923) 409

5. VIZITA MM. LL. REGELUI ŞI REGINEI ROMÂNIEI LA GENEVA (9 Maiu 1924)

Visite de Leurs Majestés le Roi et la Reine de Roumanie à Genève (9 mai 1924) 410

6. COOPERAREA INTELECTUALĂ INTERNAŢIONALĂ

La coopération intellectuelle internationale. . . . . .

a) Crearea Institutului Internaţional de cooperare intelectuală. — Oferta guvernului francez. — Raportul d-lui *de Jouvenel* şi rezoluţia adoptată de Consiliu în 9 Septemvrie 1924.

Fondation d'un Institut international de coopération intellectuelle. Offre du gouvernement français. — Rapport de *Mr. de Jouvenel* et résolution adoptée par le Conseil le 9 sept. 1924 413

1. Lucrările Comisiei de cooperare internaţională

Travaux de la Commission de coopération internationale 413

2. Raportul d-lui de *Jouvenel* şi rezoluţia adoptată de Consiliu la 9 Septemvrie 1924 şi de Adunarea în şedinţa din 23 Septemvrie1924

Rapport de M. de *Jouvenel* et résolution adoptée par le Conseil le 9 sept. 1924, et par l'Assemblée dans sa séance du 23 sept. 1924 . 417

3. Crearea Institutului internaţional pentru unificarea dreptului privat. — Oferta guvernului italian

Fondation d'un Institut international pour l'unification du droit privé. — Offre du guvernement italien 419

4. Propunerea d-lui *Sextil Puşcariu* privitoare la împrumutul cultural (17 Sept. 1924) la şedinţa VIII-a a Comisiei a II-a

Proposition de M. *Sextil Puşcariu* relativement à un emprunt d'aide au développement intellectuel faite à la VIII-ème séance de la II-ème Commission, le 17 sept. 1924 419

7. CURTEA PERMANENTĂ DE JUSTIŢIE INTERNAŢIONALĂ

La Cour permanente de justice internationale. . . . . .

1. Statutul primit de Adunarea Societăţii Naţiunilor la 13 Dec. 1920

Statut adopté par l'Assemblée de la Société des Nations le 13 déc. 1920 421

2. Regulamentul primit de Curte la 24 Martie 1922

Règlement adopté par la Cour le 24 mars 1922 426

3. Competenţa Curţii în baza tratatelor şi a convenţiilor internaţionale semnate de România

Compétence de la Cour d'après les traités et les conventions signés par la Roumanie 434

8. ORGANIZAREA MUNCII

Organisation du travail

1. Partea XIII a Tratatului din Versailles

Partie XIII du Traité de Versailles 434

www.digibuc.ro

Pag.

2. Amendament la art. 393 din Tratatul din Versailles, primit de Conferința internațională a Muncii la 2 Noemvrie 1922
Amendement à l'article 393 du Traité de Versailles, adopté par la Conférence internationale du Travail le 2 novembre 1922. . . . 441
3. Avizul Curții permanente de justiție internațională asupra competenței organizației internaționale a muncii în materie de muncă agricolă (12 August 1922)
Avis consultatif de la Cour permanente de justice sur la question de la compétence de l'organisation internationale du travail en matière de travail agricole (12 août 1922) 442
4. Opinia separată a d-lui *Dem. Negulescu* asupra chestiunii muncii agricole
Avis de M. *Dem. Negulescu* sur la question du travail agricole. . 452
5. Mersul ratificărilor, Sept. 1922 (afară din text)
Le progrès des ratifications, sept. 1922 (hors-texte)

9. RECONSTRUCȚIA AUSTRIEI (4 Oct. 1922)
Reconstruction de l'Autriche (4 oct. 1922) 457

10. RECONSTRUCȚIA FINANCIARĂ A UNGARIEI
Reconstruction financière de la Hongrie 462

II. TRATATELE DE PACE
Les Traités de Paix

1. Tratatul dela Versailles (28 Iunie 1919)
Le Traité de Versailles (28 juin 1919) 468
2. Tratatul dela St. Germain (10 Sept. 1919)
Le Traité de St. Germain (10 sept. 1919) 509
3. Tratatul dela Trianon (4 Iunie 1920)
Le Traité de Trianon (4 juin 1920). 510
4. Tratatul dela Lausanne (24 Iulie 1923)
Le Traité de Lausanne (24 juillet 1923). 536

III. REPARAȚII
Les Réparations

1. Acordul dela Spa (16 Iulie 1920)
L'accord de Spa (16 juillet 1920) 559
2. Pagubele de războiu ale Românici (11 Februarie 1921)
Évaluation des dommages de la Roumanie (11 février 1921). . . . 564
3. Memoriul guvernului român către Comisia Reparațiilor
Mémorandum du gouvernement roumain concernant la position actuelle de la Roumanie vis-à-vis du problème général des réparations. . . 567
4. Declarația și memoriul d-lui *N. Titulescu* (Conferința dela Londra din 28 Iulie 1924)
Déclaration faite au nom de la Roumanie à la Conférence de Londres le 28 juillet 1924, par *M. N. Titulescu* 573
5. Memoriul ministrului de Finanțe român către guvernul francez (1924)
Mémorandum du Ministre des Finances roumain adressé au gouvernement français (1924) 580
6. Planul Dawes (Iulie-August 1924)
Le plan Dawes (juillet-août 1924) 581
7. Situația creată României de evoluția problemei reparațiilor (16 Sept. 1924)
Situation créée à la Roumanie par l'évolution actuelle du problème des réparations (16 sept. 1924) 586

www.digibuc.ro

Pag.

8. Protocolul dela Paris. — Acord privitor la repartizarea anuităţilor planului Dawes — (14 Ianuarie 1925)
Protocole de clôture. — Accord relatif à la répartition des annuités du plan Dawes — Paris le 14 janvier 1925 588

IV. CHESTIUNEA MINORITĂŢILOR
La question des minorités 597
1. Tratatul dela Paris (9 Decemvrie 1919)
Traité de Paris (9 décembre 1919) 597
2. Convenţia dela Roma (6 Aprilie 1922)
Convention de Rome (6 avril 1922) 601
3. Rezoluţia Consiliului dela Bruxelles (25 Oct. 1920)
Résolution adoptée par le Conseil (25 octobre 1920 à Bruxelles) . . . 601
4. Rezoluţia dela Geneva (dela 17 Maiu 1922)
Résolution de Genève (17 mai 1922) 602
5. Rezoluţia dela Geneva (dela 21 Septemvrie 1922)
Résolution de Genève (21 septembre 1922) 602
6. Rezoluţia dela Geneva (dela 5 Septemvrie 1923)
Résolution de Genève (5 septembre 1923) 603

V. CHESTIUNEA STRÂMTORILOR (24 Iulie 1923)
La question des Détroits (24 juillet 1923) 604

VI. CHESTIUNEA DUNĂREI
La question du Danube 609

VII. FRONTIERE
Les Frontières
1. Bulgaria
La Bulgarie 616
2. Ungaria
La Hongrie 616
3. Tratatul dela Sèvres
Le Traité de Sèvres 618
4. Cehoslovacia
La Tchécoslovaquie. 620
5. Jugoslavia
Le royaume des Serbes, Croates et Slovènes 621
6. Ada-Kaleh
Ada-Kaleh 625
7. Tratatul privitor la Basarabia
Le Traité concernant la Bessarabie 625

VIII. ALIANŢE
Les Alliances
1. Polonia
La Pologne 627
2. Cehoslovacia
La Tchécoslovaquie 628
3. Jugoslavia
Le royaume des Serbes, Croates et Slovènes 627

IX. TABLOU DE TRATATELE, CONVENŢIILE ŞI ARANJAMENTELE INTERNAŢIONALE ALE ROMÂNIEI, ACTUALMENTE IN VIGOARE, alcătuit la 21 Maiu 1925 de *Const. B. Ţiulescu*, consul general
Tableau des Traités, Conventions et Arrangements internationaux de la Roumanie, en vigueur actuellement, rédigé le 21 mai 1925 par *C. B. Ţiulescu*, consul général

www.digibuc.ro

Pag.

1. Convenţii de căi ferate şi comunicaţii în general
Conventions relatives aux voies et communications en général 635
2. Convenţii comerciale
Conventions commerciales 638
3. Convenţii consulare
Conventions consulaires 642
4. Tratate şi convenţii de extrădare
Traités et conventions d'extradition 643
5. Convenţii sanitare
Conventions sanitaires 644
6. Convenţii telegrafice
Conventions télégraphiques 647
7. Convenţii poştale
Conventions postales 649
8. Convenţii privitoare la navigaţie
Conventions relatives à la navigation 653
9. Tratate şi convenţii politice
Traités et conventions politiques 655
10. Convenţii religioase
Conventions concernant les questions religieuses. 669
11. Convenţii juridice
Conventions juridiques 669
12. Convenţii industriale, ştiinţifice, literare şi artistice
Conventions industrielles, scientifiques, littéraires et artistiques. . . 673
13. Convenţii de delimitare
Conventions de délimitation 676
14. Convenţii vamale
Conventions douanières 678

Index cronologic
Index chronologique.. 683

www.digibuc.ro

PRINCIPIILE ŞI SPIRITUL ULTIMELOR TRATATE DE PACE

MIRCEA DJUVARA

INSTITUTUL Social Român, în efortul pe care-l face de câţiva ani, de a stârni cugetarea publicului nostru asupra chestiunilor mai înalte de reformă socială, a organizat întâiu un ciclu de conferinţe în legătură cu pregătirea nouii constituţii a României; în al doilea rând, în anul următor, după ce a studiat astfel organizaţia juridică a Statului, a încercat, printr'un alt ciclu de conferinţe, să expună, într'o formă deasemenea cât mai obiectivă şi ştiinţifică, marile doctrine politice, care pot prezidà la organizarea Statelor. In al treilea rând, înfine, anul acesta, vroeşte să atingă o chestiune încă mai delicată: aceea a politicii internaţionale.

In această materie, în conformitate cu tradiţiile Institutului nostru, va trebuì să facem abstracţie de orice susceptibilităţi, de orice dorinţe, de orice interese, chiar ale noastre, oricât de mari sau respectabile ar fi, şi să pornim cercetarea numai pe calea obiectivă şi numai cu metode ştiinţifice. Acesta într'adevăr poate fi rolul unui Institut Social.

Pornind cu această observaţie preliminară, este bine înţeles că prima conferinţă care se impunea atenţiei Institutului erà studierea, în marile principii care le determină, a nouilor tratate de pace, tratate care au schimbat atât organizaţia politică, cât şi organizaţia juridică a lumii, în timpurile noastre.

Am spus că aceste tratate au schimbat organizaţia politică a timpurilor noastre. Dar ce este politica şi în special cea internaţională?

Problema e destul de grea. Unii o arată ca o luptă de interese care ar sta în contrast cu dreptul internaţional, al cărui obiect ar fi dimpotrivă idealuri străine de vieaţa reală. Domnilor, nu se va puteà afirmà niciodată cu prea multă insistenţă adevărul profund că politica nu este numai o luptă de interese. Politica reprezintă vieaţa activă internă şi externă a unor anumite grupuri sociale, în special a grupurilor care apar sub forma organizată de State. Politica reprezintă cu alte cuvinte, pentru acele grupuri, ceeace vieaţa fiecăruia din noi, cu patimile, suferinţele, aspiraţiile, cu interesele fiecăruia din noi în activitatea noastră, reprezintă faţă de drept. Şi în tocmai cum în vieaţa privată nu se poate concepe vieaţa fără drept şi fără morală, oricare ar fi concepţia de drept şi de morală care ar domina-o, tot asemenea şi în materie politică nu se poate concepe o politică, care să nu fie subsumată unui ideal juridic şi moral superior şi îndrumată de el. Evoluţia progresivă a omenirii tocmai în aceasta consistă că, în schimbarea continuă care se face în istorie a condiţiilor sale concrete de vieaţă atât din punctul de vedere privat cât şi din punctul de vedere public, şi în genere

www.digibuc.ro

politic, ea se conduce de un ideal din ce în ce mai perfect pe care şi-l făureşte în ceeace priveşte dreptul şi morala.

Tot asemenea, domnilor, acesta este punctul de vedere din care trebuie să judecăm, căci acesta este singurul adevărat, şi acţiunea şi rezultatele tratatelor de pace care au încheiat războiul mondial.

Din această vedere iniţială putem acum arunca o privire asupra victii reale politice dinainte de războiu.

Spre deosebire de ceeace se întâmplă în vieaţa particulară, unde, de bine de rău, un ideal de justiţie şi de moralitate, aşa cum îl concepe fiecare epocă se impune prin mijloace juridice; în vieaţa politică în timpul din urmă, până în ajunul răsboiului mondial aproape nu s'a mărturisit un asemenea ideal. Cel puţin aceasta este adevărat despre conducerea politică, dacă nu despre marea mişcare care clocoteà înăuntrul popoarelor. Guvernele, domnilor, spre deosebire de avântul idealist, care de multe ori se manifestà în păturile mari ale poporului şi câte odată şi din partea intelectualilor — guvernele nu se gândeau decât numai la interesele ţării lor respective. Nu este locul aici ca să studiem dacă li se poate face o vină din aceasta. A fost însă de sigur şi poate va mai fi încă multă vreme concepţia care a dominat întreaga noastră vieaţă politică, internaţională în special.

Căci, conform unei concepţii, a cărei formulare mai puternică şi-a găsit locul mai ales poate în Germania, ideea de patrie se consideră de o esenţă superioară şi deci subordonează pe toate celelalte. Sacrificiul individului pentru patrie este sacrificiul suprem. Un alt ideal, mai înalt, nu are şi nu trebuie să aibă individul.

Nici chiar un ideal moral, mă veţi întreba? N'are datoria patria să se supuie unei concepţii superioare de moralitate şi de dreptate?

Aci este problema.

O concepţie — şi din nefericire aceasta a dominat în politica internaţională — susţine că această datorie morală superioară nu există. Inspirat probabil în mare parte în Germania de concepţia hegeliană a Statului, precum şi de un complex de evenimente istorice, Germanii iau Statul ca ultim scop al activităţii. Nu există o valoare mai înaltă decât Statul, adică patria din care facem parte.

Domnilor, simpla enunţare a acestei concepţii este menită să răscolească un adânc caz de conştiinţă în sufletele noastre. Intr'adevăr, simţim cu toţii cât de determinantă este datoria noastră faţă de ţara noastră, dar iarăş nu ne putem împedica să simţim că deasupra acestei datorii trebuie să existe o alta: aceea de a ne îndruma ţara pe căile idealului de dreptate şi de echitate, pe care epoca noastră îl concepe ca cel mai înaintat. Atunci când ţara noastră, faţă de un asemenea ideal, greşeşte, trebuie să o recunoaştem, să tragem consecinţele şi să o îndrumăm pe calea cea bună.

Domnilor, este sigur că problema este foarte grea, dar este sigur, iarăş, că concepţia care face din Stat scopul suprem al activităţii omeneşti, este concepţia care în cele din urmă confundă dreptul cu forţa, şi conştiinţa noastră a tuturor simte îndată că asemenea confuzie, mai ales în urma

www.digibuc.ro

celor întâmplate în anii din urmă cu prilejul marelui răsboiu, nu poate să se admită.

Dacă așà stau lucrurile, înțelegem ce grozavă incoherență morală a dominat în vieața politică, în toate relațiile internaționale înainte de răsboiu.

Datoria unui Stat s'a conceput, totdeauna, ca datoria ultimă, având în vedere numai și numai interesele acelui Stat. Chiar dacă populația ar fi nenorocită, chiar dacă alte State ar fi lovite în interese sfinte și vitale, datoria fiecărei organizații de Stat era să desvolte puterea și acțiunea sa proprie în toate privințele în afară de orice altă considerație.

Aceasta este concepția care, din cauza puterii germane, a dominat întreaga vieață politică cu o forță din ce în ce mai mare în timpul dinainte de răsboiu. Ea a dus la o politică de forță, la o politică de viclenie din partea tuturor în contra tuturora.

Să aducem o învinuire cuiva din aceasta? Este inutil. Era poate un ideal, cu anume latură morală așà cum a fost conceput de un mare popor, inteligent, cum este poporul german, și așà cum, din nefericire, am convingerea că-l concepe încă drept ideal și astăzi, în vieața lui politică.

Domnilor, aceasta era deci concepția germană, rezultată dintr'o întreagă evoluție politică, și în acelaș sens mergeà concepția care a determinat întreaga politică mondială înainte de răsboiu. Este concepția în virtutea căreia, după marele publicist francez René Pinon care o îmbrățișà, «tratatele sunt simple notațiuni provizorii ale unui echilibru de forțe», iar acțiunea politică n'are alt scop decât acela de a da cât mai multă putere prin ori și ce mijloace legale sau nelegale Statului respectiv.

Domnilor, față de această concepție a Germaniei, stă alături concepția austro-ungară, asupra căreia n'am nevoie să insist, pentrucă, dacă Germania aveà o scuză prin extraordinara desvoltare culturală la care ajunsese, Austro-Ungaria nu reprezentà decât numai o administrație și nu legà populațiile ci decât numai prin efectele unor legături materiale, nu morale și politice mai înalte.

E foarte interesant cum nu departe de această concepție a țărilor centrale stă concepția rusească, care și dânsa a contribuit în mare parte la determinarea politicii dinainte de răsboiu. In cadrele aceleeaș idei, ca cea germană, mai intervine însă ceva: din punct de vedere rusesc intervine misticismul special al sufletului rus care atribue imensității puterii imperiului rus o misiune, o menire supranaturală aș puteà spune, în întregul Orient european, misiune care consistă în cucerirea și absorbirea tuturor popoarelor din această parte a Europei. Prin mijloace blajine, sau cu forța, prin orice mijloc, în orice fel, politica rusească spre aceasta ținteà.

Domnilor, în timpul răsboiului am avut ocazia să-mi cadă în mână o carte, foarte interesantă, a unui mare publicist rus, din a doua jumătate a veacului al XIX-lea, Tiutcev. Opera lui completă a fost editată de Bâicov, la Petrograd, în 1913. (Ed. Marks). Autorul a fost foarte mult gustat de cercurile politice și intelectuale rusești. Iată un pasagiu care este foarte interesant, în această privință, pentrucă el simbolizează întreaga politică rusească. Vi-l dau în limba franceză, pentrucă așà a fost scris chiar în original.

www.digibuc.ro

Dânsul arată mai întâiu că Rusia reprezintă o lume întreg deosebită de occidentul Europei, cu menirea ei proprie, şi care n'are nimic comun cu cultura occidentală: este lumea răsăritului. După ce arată aceasta, autorul continuă:

«Un épais nuage enveloppait cette lente élaboration d'un monde. Mais enfin, quand les temps furent accomplis, la main d'un géant abattit le nuage et l'Europe de Charlemagne se trouva face à face avec l'Europe de Pierre le Grand». Iată cele două concepţii. «Ceci une fois reconnu, tout devient «clair, tout s'explique: on comprend maintenant la véritable raison de ces «rapides progrès, de ces prodigieux accroissements de la Russie, qui ont «étonné le monde. On comprend que ces prétendues conquêtes, ces préten«dues violences, ont été l'œuvre la plus organique, *la plus légitime que ja«mais l'histoire ait réalisée. C'était tout bonnement une immense restauration «qui s'accomplissait.* On comprend aussi pourquoi on a vu successivement «*périr et s'effacer sous sa main tout ce que la Russie a rencontré sur sa route de «tendances anormales, de pouvoirs et d'institutions infidèles au grand prin«cipe qu'elle représentait*, pourquoi *la Pologne a dû périr*, non pas l'origina«lité de sa race polonaise, à Dieu ne plaise, mais la fausse civilisation, la fausse «nationalité (?!) qui lui avaient été imputées. C'est aussi de ce point de vue «que l'on appréciera le mieux la véritable signification de ce qu'on appelle la «*Question d'Orient*, de cette *question que l'on affecte de proclamer insoluble, «précisément parce que tout le monde en a depuis longtemps prévu l'inévitable «solution.* Il s'agit en effet de savoir si l'Europe Orientale, déjà aux trois quarts «constituée, si ce *véritable empire de l'Orient*, dont le premier, celui des Césars de Byzance, des anciens empereurs orthodoxes, n'avait été qu'une faible et «imparfaite ébauche, si l'Europe Orientale recevra ou nou son dernier, son «plus indispensable complément, si elle l'obtiendra par le progrès naturel «des choses ou si elle se verra forcée de le demander à la fortune par les ar«mes, au risque des plus grandes calamités pour le monde!»

Această încercare a soartei cu armele a şi făcut-o Rusia în 1914.

In documentele secrete ale Ministerului de Externe rus, publicate de bolşevici şi reproduse de Emile Laloy (Ed. Bossard, 1919 pg. 77 etc.), se arată dealtfel antecedente foarte instructive ale evenimentelor care au deslănţuit războiul în 1914. In Noemvrie 1913 ministrul de externe rus a expus Ţarului necesitatea de a luà din vreme măsuri spre a luà în stăpânire Constantinopolul dacă Imperiul Turc se prăbuşeşte. Sasanov scria la 23 Martie 1914 suveranului său: «Problema noastră istorică privitoare la strâmtori «stă în aceea că trebuie să le luăm. O altă soluţie nu s'ar puteà da, decât «dacă ea ar duce la o pierdere de forţe defavorabilă pentru progresul nostru. «Numai în acest caz «neutralizarea» lor ar devenì utilă». Ministrul de externe are chiar o conferinţă la 8 Februarie 1914 cu autorităţile civile şi militare competente spre a determinà în amănunţime condiţiile militare ale expediţiei.

In legătură cu aceste preparative, care sunt încă mult mai vechi, Rusia încheie o convenţie militară cu Bulgaria îndreptată în contra României, cu prilejul conflictului născut prin asasinarea la noi în 1900 a profesorului

www.digibuc.ro

Mihăileanu. Se încheie tratatul din 1902, despre care d-l Gheşoff observă că e încă în vigoare în 1912. Iar în Decemvrie 1909 Rusia încearcă să-l lărgească tot mai mult.

Iată politica rusească: cele mai mari calamităţi nu sunt obstacole în calea realizării idealului pan-rus în întregul orient european.

Cu toată obiectivitatea, aşadar, trebuie să recunoaştem şi această tendinţă în politica europeană.

Pe de altă parte, în faţa politicii tuturor acestor ţări, mai stau politici, ca a Franţei, care, după încercarea de idealism, de până la 1870, cu aplicaţii mai ales la principiul naţionalităţilor, încercare foarte lăudabilă, se mărginise în timpul din urmă la un câmp mai restrâns şi mai egoist. Teama de Germania, de agresiunea germană, a fost, cum este dealtfel şi astăzi, în mare parte resortul din urmă al întregii politici externe franceze. In faţa acestui resort nici un principiu n'a putut să reziste, nici chiar alianţa cea mai puţin democrată, nici chiar făgăduinţe, ca cele care călcau principiile chiar cele mai drepte.

Anglia, pe de altă parte, se află în situaţia ei cunoscută de izolare geografică, prin care se bucură de securitate militară şi într'o situaţie economică, în care, având nevoie de produsele străine, se simţià într'o solidaritate mai strânsă cu lumea întreagă, creindu-şi un larg ideal umanitar. Pe laturile din afară ale politicii sale, recunoscută chiar de autori englezi, ca o politică de «egoism sfânt», Anglia a putut astfel, prin publiciştii săi, şi de multe ori chiar şi prin lumea ei politică, spre deosebire de celelalte ţări continentale, să manifeste tendinţe de idealism şi de dreptate, pe care nu le găsim aiurea. Insă şi aceasta aproape totdeauna numai acolo unde ele se potriveau cu interesele supreme ale imperiului britanic.

Domnilor, în faţa spiritului, care, după cum vedeţi, domină întreaga lume internaţională politică dinainte de războiu, nu se poate concepe decât un singur sistem internaţional, acel al «echilibrului». Dacă nu există nici o forţă mai înaltă decât forţa materială, atunci forţele materiale trebuie să se întrunească într'un mănunchiu din ce în ce mai puternic, în grupuri distincte, antagoniste, care prin puterile lor respective să se ţină în respect unele pe altele. Altă concepţie nu puteà să iasă, prin natura însăş a lucrurilor, din concepţia despre politică pe care Statele o practicau. Şi, în măsura în care această concepţie trăeşte încă şi astăzi, ea duce de sigur la aceleaşi rezultate.

Astfel, faţă în faţă cu Tripla Alianţă, a trebuit să se nască Antanta, ca un corelativ necesar.

Iată situaţia în momentul când s'a declarat războiul.

Declararea războiului ridică o problemă de foarte mare gravitate: a cui e vina? Domnilor, în privinţa aceasta vă dau ca un simplu document câteva acte din vremea aceea, căci de sigur, din partea guvernelor, şi în special a guvernelor centrale, a fost o foarte mare vină. Iacă ceeace von Wiesner, agentul trimis la Serajevo, ca să facă o anchetă asupra circumstanţelor asasinatului moştenitorului tronului austriac, scria deacolo la 28 Iunie 1914, adică

www.digibuc.ro

exact cinci ani înainte de ziua semnării păcii dela Versailles, şi trimiteà ca informaţii ministerului de externe din Viena: «Nimic nu probează şi ni-«mic nu permite să se bănuiască că guvernul sârb a cunoscut proiectele asa-«sinului sau a participat la crimă fie ajutându-i pregătirea, fie furnizând «arme. Sunt chiar indicaţii care dovedesc contrariul».

«Iar contele Szoegeny, ambasadorul austro-ungar la Berlin, telegrafiază «ministrului său în ziua expirării ultimatului adresat Serbiei, adică la 25 «Iulie 1914: «Suntem sfătuiţi cu insistenţă acì (la Berlin) să mergem înainte «şi să punem lumea întreagă în faţa unui fapt împlinit».

(Din *Report of the Commission of Responsabilites of the Conference of Paris on the Violation of Laws and Customs of war*, lucrare publicată de Fundaţia Carnegie pentru pacea internaţională, 1919 pg. 61—62).

Iată deasemenea ceeace ministrul Bavariei la Berlin expuneà la 18 Iulie, două săptămâni înainte de declararea războiului, ca un plan al guvernelor centrale:

«Demersul pe care cabinetul din Viena s'a decis să-l întreprindă la Bel-«grad şi care va constà în trimiterea unei note, se va face la 25 curent. Amâ-«narea până la această dată se explică prin faptul că se aşteaptă plecarea la «Petersburg a d-lor Poincaré şi Viviani, spre a face mai greu, pentru puterile «Antantei, un acord în vederea unei contrapropuneri. Până atunci, la Viena «se vor afectà sentimente pacifice. In acest scop vor fi puşi în concediu si-«multan atât ministrul de Răsboiu cât şi Şeful Statului Major. O acţiune «eficace s'a exercitat de altă parte asupra jurnalelor şi a Bursei» (vezi: André Tardieu, *La Paix*, — Payot, 1921 pg. 27).

In sfârşit iată şi părerea lui Kautsky, asupra documentelor germane, pe care le-am reprodus mai sus şi pe care le-a studiat obiectiv: «Aceste tele-«grame au fost cunoscute de Comisia guvernelor aliate şi asociate for-«mată în Ianuarie 1919 pentru a determinà răspunderile războiului şi a pro-«nunţà sancţiunile. Ele au fost publicate în *raportul său, care dă despre ori-«ginile războiului o vedere corectă în ansamblul ei*» (Din Karl Kautsky: *Wie der Weltkrieg entstand. Dargestellt nach dem Aktenmaterial des Deutschen Auswärtigen Amts*, Berlin 1919, pg. 86).

Mentalitatea afişată de puterile centrale se vădeşte într'un mod caracteristic în renumita carte publicată de Friedrich Naumann în cursul rasboiului, «Mitteleuropa», care reprezintă tendinţele quasi-oficiale ale Germaniei imperiale: «Beligeranţii au câştigat sentimentul absolut că Statele mici şi mij-«locii nu vor mai puteà jucà vreun rol politic de prim ordin. Concepţiile «noastre despre proporţii s'au modificat profund. Singure numai Statele «foarte mari mai au o semnificare proprie; micile State exploatează discor-«dia celor mari» (este de sigur povestea lupului care acuză pe miel) «sau tre-«buie să ceară acestora autorizarea pentru orice mişcare deoarecare însem-«nătate. Suveranitatea..... este azi centralizată numai în câteva puncte «ale planetei. Ziua este încă îndepărtată, e adevărat, în care nu va fi decât «*o turmă cu un păstor*, dar vremurile au trecut în care un mare număr de «păstori, mici şi mijlocii, împingeau turmele lor în dezordine prin păşunile «Europei. *Spiritul de exploatare în mare, de creaţie a unor organisme*

www.digibuc.ro

«*superioare Statelor, a cuprins în întregime politica*» (v. Cap. I despre Războiul în comun şi urmările sale).

Acest pasagiu ne arată cu limpezime şi fără putinţă de replică, în afară şi mai mult decât tratatul dela Bucureşti ce s'a încercat în 1918 să se impună României, care erau adevăratele ţeluri de războiu urmărite de lumea responsabilă a Germaniei imperiale.

Domnilor, cred că nu poate să fie nici o discuţie în această privinţă şi că o vină a existat în provocarea războiului şi în ţelurile urmărite — aceasta este interesant de reţinut pentru ceeace voiu expune mai departe — a existat o vină în special, din partea guvernelor centrale.

Dar, domnilor, problema nu se pune aşà. E foarte uşor să asimilăm, în materie de politică internaţională şi de drept internaţional, categoriile de drept privat cu categoriile de drept public. Decât, astăzi începe să se recunoască de publiciştii cei mari ai dreptului, că aceste categorii în drept public nu sunt aceleaşi cu cele din dreptul privat. In materie de drept public internaţional asimilarea cu categoriile dreptului privat este poate încă mai greu de făcut, căci, domnilor, de sigur nu totdeauna o naţiune poate să fie făcută răspunzătoare de faptele guvernului său. O întreagă populaţie — şi mă gândesc mai ales la cea germană — a încercat în timpul războiului să-şi facă datoria şi şi-a făcut-o cu grele sacrificii, o datorie de care erà convinsă că este sfântă, pe care erà convinsă că trebuie să şi-o îndeplinească în virtutea celor mai înalte idealuri culturale. Eu nu mă gândesc la aceia cari au falsificat opinia publică germană şi au dus-o la aceste concluzii, dar mă gândesc la credinţa care erà în fundul sufletului tuturor în ţara aceea. Poţi să solidarizezi acţiunea unui guvern cu acţiunea unui întreg popor? Nu dau acì soluţia întreagă, dar de sigur că chestiunea nu este uşor de rezolvat.

Astfel s'a deslănţuit războiul. In faţa calamităţii extraordinare a războiului, astfel deslănţuit, de o parte şi de alta a frontului, o conştiinţă de drept se agită în felul acesta. Conceput într'un fel de o parte, conceput într'altfel de altă parte, erà un ideal juridic la ambele grupuri încăerate. Groaznică tragedie, tocmai din cauza elementului acesta moral care intrà în joc!

Populaţiile, mai ales cele ale popoarelor Antantei, lovite în sentimentul lor de echitate, şi cu drept cuvânt, lovite în interesele lor cele mai sfinte, crunt supuse suferinţelor din timpul războiului şi de toate calamităţile lui, încep din ce în ce mai mult să simtă nevoia din ce în ce mai clară în sufletul lor, de dreptate, dreptate care să ducă la repararea relelor făcute injust, dreptate care să ducă la aşezarea pe principii de morală mai înaltă a Europei viitoare. Aceste principii s'au manifestat mai ales, din cauza împrejurărilor în care s'a deslănţuit războiul prin atacarea Statelor mici ca Serbia şi Belgia, prin proclamarea principiului naţionalităţilor şi a necesităţii respectării Statelor mici.

Dacă nu ar fi existat un asemenea ideal moral şi juridic de sigur că suferinţele războiului n'ar fi putut fi înfruntate. Numai cu un ideal aşà de înalt a putut să se menţie încordarea în care spiritele au stat atâta vreme.

www.digibuc.ro

Din acest punct de vedere un element nou, din ce în ce mai puternic intervine în politica mondială: aspiraţia, imboldul maselor spre un ideal mai înalt de organizare politică internaţională.

Cum au răspuns guvernele la acest imbold de jos spre justiţie şi echitate? In formă, guvernele s'au supus ori de câte ori s'a putut şi au proclamat necesitatea realizării principiilor de dreptate; în fond, de multe ori au şovăit, căci vechile tradiţii — tradiţii de politică realiste, cum se spune, nu se puteau şi nu se pot lepădà.

Şi astfel vedem cum guvernele — şi de acì înainte ne vom ocupà mai mult de guvernele Antantei, — în timp ce făceau proclamaţii că răsboiul se duce pentru principiul naţionalităţilor, au consimţit fără remuşcări la cunoscutul compromis cu Rusia prin care au renunţat, mai mult sau mai puţin la independenţa Poloniei şi au dat Constantinopolul şi Orientul pe mâna Rusiei imperialiste. Dealtfel înainte de răsboiu, din 1913 şi încă dinainte Rusia făcuse planul de cucerire imediată a Constantinopolului, după cum am arătat din documentele secrete pe care le-au publicat bolşevicii şi care, eu cel puţin, nu ştiu să fi fost desminţite. Pe de altă parte — ca să vorbim de noi — marile guverne aliate, cu toate tratatele care le legau cu noi, nu s'au simţit deloc obligate de ele. Astfel sunt indicii că guvernul Briand, la un moment dat, ar fi fost dispus să încheie pacea cu Austria fără satisfacerea legitimelor noastre aspiraţii; deasemenea Wilson, în faimoasele 14 puncte ale sale, vorbeşte numai despre «autonomia» Ardealului, şi a spus-o categoric că nici nu s'a gândit atunci la deslipirea Ardealului şi la desfiinţarea Austro-Ungariei, ceeace socotea el — cum rezultă din ancheta făcută de experţii săi — că ar fi fost o adevărată calamitate pentru lume. A trebuit — şi o spun chiar experţii lui Wilson — o adevărată catastrofă de fapt, desmembrarea Austro-Ungariei, pentru ca, în faţa faptului împlinit, el să se încline împreună cu ceilalţi aliaţi ai săi.

Iată ce scrie un expert american de importanţa d-lui Sidney Edward Mezes în această privinţă:

«In această împrejurare» (prăbuşirea Monarhiei habsburgice), «colonelul House nu a mai cerut ca cele 14 puncte şi celelalte principii politice ale «preşedintelui Wilson să fie primite la încheierea armistiţiului, mai ales că «punctul care privià Austro-Ungaria (al 10-a punct) nu mai erà aplicabil; căci «nu mai erà cerută autonomia, ci erà cerută şi chiar realizată în fapt inde«pendenţa Austriei şi Ungariei de Slavii dela Nord şi dela Sud, de Români «şi de Italieni». (vezi: *Ce qui se passa réellement à Paris en 1918—1919*, Payot, 1923 pg. 19).

Iar un alt expert american, d-l Charles Seymour, după ce arată de ce «dacă Austria nu ar existà, ar trebuì inventată», scrie:

«Dar oamenii de Stat dela Conferinţa Păcii s'au aflat în faţa unui fapt «şi nu în faţa unei teorii; deşi înţelegeau în mod limpede primejdiile disol«vării Austro-Ungariei, ei n'au avut ce face. Chestiunea erà dejà regulată «de diversele naţionalităţi care formau Imperiul: în ultimile săptămâni ale «răsboiului, ele au constituit spontan guvernele lor proprii măturând fără «respect şi fără menajamente tradiţiile seculare. Austro-Ungaria, ca entitate

www.digibuc.ro

«politică, s'a prăbuşit ca un castel de cărţi de joc şi cea mai solemnă «dintre Conferinţele de Pace ar fi fost în neputinţă de a o ridică».

Şi mai departe:

«In timpul războiului desvoltarea acţiunii revoluţionare a fost înceată..... «Dealtfel aliaţii nu se arătau la început doritori de a fomentà revoluţia, «pentrucă distrugerea Austriei nu intră bine în planurile lor diplomatice» (Vezi *op. cit.*: *Ce qui se passa...* etc. pg. 81).

Wilson proclamà la 8 Ianuarie 1918 în cunoscutele 14 puncte, la No. 10:

«Popoarelor Austro-Ungariei, al cărei loc dorim să-l salvăm printre na- «ţiuni, trebuie să li se dea cât mai curând (?) putinţa unei desvoltări au- «tonome».

Iar la No. 11:

«România, Serbia, Muntenegrul trebuie evacuate; li se vor restituì acele «teritorii care au fost ocupate».

In aceste enunţări de sigur Wilson a cântărit cu multă greutate interesele politice faţă de principiile mari de justiţie De sigur însă că oamenii de Stat europeni au dat acestora din urmă încă mult mai puţină însemnătate practică.

Iată dar, domnilor, că nu se poate afirmà cu seninătate ştiinţifică, cum că tradiţia de realism, ca să zic aşà, a politicii dinainte de războiu, a dispărut odată cu calamitatea războiului, şi cu imboldul extraordinar spre dreptate, care venea de jos, dela popor. Şi nici nu puteau să dispară aceste tradiţii.

Vedem astfel două elemente în luptă: pe de o parte elemente de idealism politic, reprezentate prin opinia publică, prin massa populaţiilor din ţările democrate, iar pe de altă parte realismul crud dictat de nevoile imediate, reprezentat mai ales prin tradiţiile politice, şi practicat de guvernele respective.

Din lupta acestor două elemente nasc principiile care s'au întâlnit faţă în faţă la Conferinţa păcii şi au dat naştere tratatelor care au încheiat războiul.

Domnilor, la Conferinţă avem astfel avântul acela spre ideal şi dreptate, vag, neprecizat, al populaţiilor, avem înseş tradiţiile aşà de puţin ideale ale guvernelor respective. Dela început s'a văzut că în mare parte tradiţiile realiste — ca să le spun astfel — vor învinge, şi de unde trebuià să fie o conferinţă generală, a fost numai una a aliaţilor; dar în realitate s'a aşezat ca o conferinţă nu între toţi aliaţii ci numai între trei State, se poate chiar spune nu între trei Sate, ci numai între trei oameni, şefi politici şi quasi-dictatori ai lor.

Aceşti trei oameni au decis singuri de soarta lumii întregi pentru o vreme care nu se poate prevedeà.

Rezultatul a fost că ei au impus inamicilor un tratat irealizabil şi pe care dela început nu s'au gândit serios a-l respectà. Clauze ca acelea referitoare la controlul militar, spre pildă, au fost puse parcă într'adins spre a fi dispreţuite. Erà mult mai leal şi chiar mai politic a se formulà adevărul şi acì. Reparaţiile au fost organizate contrar simţului comun. Aliaţii cei mici au

www.digibuc.ro

fost maltratați, mult mai rău decât neutrii, cari rămaşi intacți, se bucură de toată considerația. Li s'a impus sau s'a încercat a li se impune controluri de tot felul, militare, economice, politice (cum e pentru minorități); ba chiar au fost puşi să plătească, în locul învinşilor, indemnizații de războiu, sub pretexte deghizate (de ex. sub forma unor plăți pentru ajutorul dat lor în războiu, etc. etc.). Infine, cei trei, ei între ei se suspectau şi căutau a se prinde cu toate mijloacele unei diplomații condamnabile. Lloyd George bănuià astfel mereu imperialismul francez (vezi op. cit. Tardieu pg. 189).

Ca să vedeți cum se apreciau între ei, daţi-mi voe să vă amintesc de o vorbă spusă, se zice, de Clemenceau, care îl descrie şi pe el şi pe ceilalți doi protagoniști: Lloyd George se crede Napoleon, iar Wilson Dumnezeu! Aceasta era situația, aceştia erau oamenii cari stătea faţă în faţă.

Bine înțeles, toate interesele imediate, mărunte, au intrat în conflict chiar între cei trei şi aceasta a făcut ca un antagonism puternic să se manifeste încă dela început între Anglia, reprezentată prin caracterul fluid al lui Lloyd George, şi Franța, reprezentată prin caracterul masiv şi puțin maleabil al lui Clémenceau. Acest conflict inițial, altoit pe o întreagă situație istorică a celor două State, dăinueşte încă astăzi în aceleaşi forme.

Anglia, dela început, după ce a luat tot ce puteà luà mai important pentru dânsa, colonii, flota germană, s'a opus ca Franța să poată să încheie pacea aşà cum conştiința publică franceză încercà s'o realizeze.

E poate interesant, tocmai pentru a judecà tratatele de pace, să judecăm şi oamenii cari sunt autorii lor, căci este adevărat că forțele istorice, pe care am căutat să vi le schițez până acum în scurte cuvinte, determină actele mari istorice, dar nu e mai puțin adevărat că şi oamenii acelà cari sunt la punctele de răspundere contribuesc mult la determinarea mersului istoriei. Deaceea, să-mi fie îngăduit, nu cu aprecieri de ale mele, ci cu aprecieri ale lor între ei, să caracterizez puțin aceşti oameni. Cred că aceasta este absolut indispensabil faţă de dezorientarea care domină în genere la noi în această materie.

Lloyd George s'a impus în timpul războiului, s'a impus de sigur printr'o capacitate politică extraordinară în Anglia. A luat măsuri la un moment dat contra paniciei financiare care cuprinsese piaţa engleză, coordonându-le în mâinile Băncii Angliei. Erà cancelar al Eşichierului. Ca ministru al muniţiilor, de îndată ce a luat răspunderea, s'a simțit şi acì o schimbare şi poporul englez a prins astfel o încredere deosebită în acest om. A luat puterea apoi ca şef de guvern în condiții asupra cărora un expert american spuneà că e mai bine să nu ne întrebăm cum, dar a luat-o şi a dus războiul cu energia, cu puterea, cu priceperea care i-au dat popularitatea justificată de sigur, de care se bucură în Anglia şi recunoştința pe care i-o datorează în această privință toate popoarele aliate.

Ce fel de om e însă el în caracterul său?

Thomas William Lamont, un expert american, zice despre el că «erà «miraculoasă la el celeritatea de a se adaptà circumstanțelor noui», calitate care de sigur că este de foarte mare folos în timp de războiu. Acelaş expert mai adaugă: «niciodată Lloyd George nu erà surd la considerații politice

www.digibuc.ro

de necesitate imediată», oricare ar fi fost consideraţiile ideale care ar fi intrat în joc. El erà «passionnément amoureux des solutions rapides, impatient des longs efforts» zice Tardieu, care lucrà cu dânsul. Nu-i plăceà eforturile lungi, îi plăceà să dea imediat soluţiile, se înţelege chiar dacă ar fi fost superficiale. Ce-l determinà? Numai interesul Angliei. Nici o altă consideraţie nu erà decisivă în acţiunea sa. E un tip de politician realist. E caracteristic momentul când s'a pus în conferinţă chestiunea Dantzigului. Se discutà sub ce forme Dantzigul să treacă la Polonia. Lloyd George sta impasibil şi nu ascultà ca şi cum s'ar fi vorbit de lucruri care nu-l interesau în nici un fel. Deodată o scânteiere a trecut prin ochii săi — spune un expert american — şi-a adus aminte, în urma unor cuvinte rostite, de marea importanţă economică a Dantzigului ca debuşeu şi punct de scurgere a petrolului şi industriei polone. Dintr'o dată a luat o atitudine agresivă, brusc a cerut să se suspende desbaterile şi a impus apoi o soluţie a sa — aceea care s'a şi adoptat, a portului liber Dantzig. Enigma nu s'a explicat decât în urmă, când s'a aflat că a impus un comisar englez la Dantzig. Erà un control pe care în felul acesta Anglia încercà să-l exercite asupra debuşeurilor poloneze (Vezi *op. cit.*: *Ce qui se passa....* pg. 134—135.

Domnilor, David Miller, un alt expert american, cu prilejul Societăţii Naţiunilor, vorbeşte şi de Lloyd George şi se întreabă: «Lloyd George se interesà oare de Societatea Naţiunilor? N'aş puteà spune».

Rezultatele politicii sale? Nu le-a aşteptat, ci şi le-a luat singur şi imediat: flota şi imperiul colonial german au fost distruse dela început.

Acesta ar fi, din descrierea celor ce l-au apropiat, Lloyd George.

Clémenceau, cum am mai spus, erà un om de un caracter masiv. Cu voinţa sa de fier a ştiut să ducă răsboiul; la momentul de desnădejde al aliaţilor, el, se poate spune, a salvat victoria. In felul acesta că veneà la conferinţă cu o aureolă extraordinară, erà «Părintele victoriei», cum îl botezase cu recunoştinţă poporul francez şi cum îl priviau şi popoarele aliate. Din nefericire, cultura sa politică, şi, în ori ce caz, interesul pe care-l aveà pentru chestiunile politice — după afirmaţia iarăş a unui expert american — nu se întindeà mai departe decât Rinul. Aceeaş hipnoză care a determinat toată politica Franţei înaiute de răsboiu, a determinat-o şi în momentul confecţiunii păcii. Toate celelalte chestiuni au fost lăsate să fie soluţionate de comisii, Clémenceau împreună cu ceilalţi doi protagonişti, s'au ocupat, în special el, aproape numai de chestiunea germană.

A fost omul răsboiului; nu a putut fi însă omul păcii. S'a arătat la conferinţă în multe chestiuni îngust, brutal şi brusc.

Iată ce spune despre el Isaiah Bowman, unul din experţii americani: «N'avait-il pas un jour traité le président Wilson de germanophile et n'avait-il «pas là-dessus quitté brusquement le Conseil des Quatre dans un accès de colère?.... Son visage avait cette expression agressive de leader victorieux!»

Şi un alt expert american, Thomas William Lamont, zice despre el: «L'affaire du bassin de la Sarre fut l'occasion d'une attaque violente et per«sonnelle de M. Clémenceau contre le Président Wilson».

www.digibuc.ro

Domnilor, dacă se purtà astfel cu Wilson, înţelegeţi cum se purtà cu ai lui, cu Pichon, pe care-l plânge unul din experţii americani, şi chiar cu Foch [1]), făuritorul victoriei. Ce să mai spunem în asemenea condiţii despre modul cum Statele mici şi în special noi când i-am rezistat am fost trataţi de acest preşedinte al conferinţei.

Wilson, e marele prezident al Statelor Unite, el este făuritorul celor 14 puncte în toată abstracţia şi vagul lor. Ignorant al realităţilor europene, pe care le cunoşteà numai de departe, reprezentà însă figura cea mai senină şi cea mai frumoasă de sigur între toate celelalte care au apărut la Conferinţă. Căci în cutele conştiinţei sale, după toate probabilităţile, n'a intervenit altceva decât dragostea de justiţie şi ideal, deşi bine înţeles numai aşà cum o concepeà dânsul. Din acest punct de vedere el a fost un factor determinant şi foarte util al Conferinţei păcii. Veţi vedeà cum se explicà că numai reprezentantul Americii a putut venì cu aceste tendinţe.

Că el nu cunoşteà chestiunile europene, reiese dintr'o serie de fapte şi observaţii: mai întâiu, în Septemvrie 1917, a fost instituità o comisie de anchetă în frunte cu colonelul House care să studieze chestiunile europene. E foarte bine că s'a făcut această comisie care a dat în urmă aproape pe toţi experţii americani; se înţelege însă că chestiunile europene, atât de grele, care reprezintă prinderea unor nuanţe sufleteşti atât de delicate la diferitele popoare ale Europei, în politica lor respectivă, nuanţe câteodată de ascundere a adevărului, altădată de imbolduri semi conştiente care rezultă dintr'un întreg trecut de tradiţii vechi, toate aceste chestiuni nu se pot cunoaşte şi soluţionà în mod serios prin studierea la distanţă timp de un an sau doi; ar fi trebuit oameni cari să cunoască rea lităţile de aproape, cu un contact direct şi mai vechiu cu vieaţa şi cultura din părţile respective ale Europei.

Iată ce zice unul din experţii americani, Sidney Edward Mezes: «L'isolement des Etats-Unis, le *peu d'intérêt qu'ils* avaient jusque-là porté à ces «questions, leurs relations peu étroites avec la plupart des pays étrangers, «*surtout ceux de l'hémisphère Oriental*, laissaient notre gouvernement sans «documentation utile, *sans informations réelles* sur les questions, avec un personnel trop peu nombreux, trop dispersé, et *trop peu instruit pour réunir les renseignements nécessaires*».

Şi mai departe, colonelul Edward Maudell House, mâna dreaptă a lui Wilson, zice: «Avant de venir en Europe, *Wilson ignorait la gravité et la «profondeur de ses blessures* et jusqu'à quel point elles nous atteignaient. «*Avant d'avoir vu par lui-même, il ne pouvait réaliser*».

---

[1]) In discursul ţinut la 24 Noemvrie 1923 în Camera franceză ca Preşedinte al Consiliului de Miniştri, vorbind despre Tratatul de Pace şi despre făuritorii săi, *Raymond Poincaré* a spus:

«Voilà quatre années entières que la majorité lutte péniblement pour tirer d'un «*traité incomplet* le meilleur parti posible» (Applaudissements).

«Et quand le traité de Versailles a été négocié, je n'ai point à faire connaître ici «mais je le ferai connaître quand on le voudra, que sur un grand nombre de points, le «président de la République s'est trouvé en désaccord avec les négociateurs, et que, «de même, les négociateurs se sont trouvés en désaccord persistant avec M. le Ma«réchal Foch».

www.digibuc.ro

Pe de altă parte Thomas William Lamont zice despre Wilson: «*Le pré-*«*sident Wilson* n'avait pas un sécrétariat bien organisé... *Il ne savait pas uti-*«*liser ses collaborateurs.... par défaut d'aptitude à savoir déléguer la besogne*».

Iată dar un om care, el neştiind, a instituit împrejurul său o serie de experţi, de cari însă n'a ştiut a se folosi. E un fapt constatat chiar de anturajul lui.

In sfârşit acelaş Wilson, la un moment dat, în consiliul celor patru, declară că lucrările «doivent être essentiellement exempts de formalisme car il voulait pouvoir changer de point de vue», declară expertul său David Hunter Miller.

Aşà a fost posibil ca delegaţia americană, în lucrarea recentă, din care am scos toate aceste citaţii [1]), să vrobească de Dobrogea aşà cum a vorbit, ca de o provincie care atunci trebuià să fie determinată în statutul ei politic:

«*Les pertes territoriales de la Bulgarie,*» zice expertul Isaiah Bowman, «pe-«vent paraître minces, mais la stabilité politique du pays s'en trouve sé-«rieusenent affectée. Par *la perte définitive de la Dobroudja*, les commerçants «roumains de Braïla et Galatz contrôlent un quart du commerce extérieur «bulgare passant par le Danube».

Iată un regret care e dat să ne surprindă!

Aceiaşi experţi, de sigur din necunoaşterea situaţiei reale, vorbesc mereu de «generoasa frontieră» care s'a acordat României în spre Ungaria.

In ceeace priveşte pe Wilson însă, este sigur, cu toate aceste defecte, că el erà un om animat de cele mai frumoase idealuri, cum observă Thomas William Lamont: «Pendant toute la conférence M. Wilson ne se conduisit «jamais en politicien... Son idéal était toujours très élevé et il s'y cramponnait «avec courage et ténacité. Beaucoup de prétendus libéraux anglais ont re-«proché amèrement à M. Wilson d'avoir trop de fois cédé à leur Ministre «Lloyd George ou à M. Clémenceau».

Iată cele mai frumoase calificative ce se puteau da unui politician în asemenea momente.

Domnilor, acest Wilson, convins de însemnătatea ideii de dreptate în numele căreia veneà, declarà el însuş, într'un rezumat pe care singur l-a făcut asupra principiilor tratatelor de pace [2]), că a intrat în numele Statelor

[1]) Op cit.: Ce qui ce passa . . . etc.

[2]) «Am intrat în războiu», spune Wilson în largul expozeu cu care a prezentat Senatului American la 10 Iulie 1919 tratatul de pace (vezi «*Times*» din 16 Iulie 1919 şi *Rev. politique et parlementaire*, din 10 Aug. 1919, p. 124 et s.) «nu pentru că interesele «noastre materiale erau direct ameninţate sau pentru că s'ar fi violat clauzele vreunui «tratat particular în care eram participanţi; dar pentru că vedeam că supremaţia Drep-«tului şi chiar şi valoarea sa erau puse în pericol şi pentru că democraţiile erau ame-«ninţate prin agresiunea intolerabilă a unei puteri care nu respectà nici dreptul nici «datoria şi al cărei sistem de guvernământ socoteà de dispreţuit drepturile cetăţenilor «în faţa puterii autocratice a Statului. In regularea păcii, nu am căutat nici o repa-«raţie particulară pentru noi, ci numai restaurarea dreptului şi garantarea libertăţii «pretutindeni unde această regulare puteà să aibă efect. *Am intrat în războiu ca cam-«pioni dezinteresaţi ai dreptului;* nu am intervenit în discuţiile relative la pace de

www.digibuc.ro

Unite Americane în războiu — şi n'avem nici un motiv să nu-l credem — numai şi numai spre a face să triumfe aceà idee. Iată o acţiune care de sigur trebuie să fie relevată şi care rămâne spre cinstea noului continent în istoria omenirii.

Cu aceste elemente conferinţa se întruneşte.

Charles Seymour descrie una din şedinţele tipice dela Quai d'Orsay în cabinetul d-lui Pichon:

«In centru, la spatele unei mese «empire», masiv, impasibil, cu faţa în«tunecată, cu mâinile liniştit încrucişate şi mereu înmănuşate în cenuşiu, «şedeà Clémenceau, într'o atitudine de toleranţă plictisită. In înţelepciunea «sa cinică, nu crezuse niciodată că sfârşitul războiului va readuce vârsta de «aur şi toate certurile acestea naţionale» (n. b.: printre acestea erau şi pretenţiile teritoriale ale României) «i se păreau foarte naturale, deşi fastidioase «Humoarea sa aridă şi sarcasmul său muşcător se revelau prin rare izbe«cări şi contrastau cu răbdătoarea silinţă a preşedintelui Wilson, aşezat «da dreapta sa, căruia — e interesant de notat — toţi cei ce cereau ceva aveau «aerul să i se adreseze ca omului de dreptate, în care-şi puseseră toată nădej«dile. Lângă Americani: Lloyd George şi Balfour, contrast izbitor. Premie«rul britanic, consumat parcă de o energie electrică, şezând întotd'auna «pe marginea scaunului, întrebând şi întrerupând; Balfour, cu picioarele «întinse, cu capul răzimat pe spatele fotoliului, închizând uneori ochii, fi«dozof cu totul la adăpostul izbucnirilor entusiaste care uneori ridicau pe «şeful său. Apoi, tot la dreapta, Japonezii cu figura nemişcată de sfinx. In «faţa lui Clémenceau, Italienii: Orlando, elocvent şi înflorit, şi Sonnino cu «profil de vultur cu nasul puternic.... La spatele şefilor, ataşaţii şi experţii «cu hârtiile şi statisticile lor, murmurând încet corecţiuni la afirmaţiile «emise de delegaţii naţionalităţilor». Printre aceştia din urmă, venit să apere drepturile ţării sale, să lumineze ignoranţele neînchipuite, să desvălue relele credinţe şi în cazul cel mai bun să scuture conştiinţele şi să mişte indiferenţele masive şi impenetrabile pentru tot ce privià exclusiv numai puterile cu interese limitate, erà şi delegatul României. Dar să lăsăm pe Seymour să continue descrierea sa: «E uşor de închipuit în ce perplexitate erau oa-

---

«cât în aceeaş calitate . . . Prin intrarea noastră în războiu . . . o mare forţă morală «interveneà. . . . Tinerii noştri soldaţi duceau în inima lor nobilele idealuri ale unui «popor liber şi această viziune îi făceà de neînvins . . . Ei se arătau ca nişte cruciaţi. «. . . Naţiunile, graţie ajutorului nostru, au recâştigat libertatea lor. Erà datoria «noastră de a face totul ce erà cu putinţă pentru ca triumful libertăţii şi al dreptului «să fie o victorie durabilă. Obstacole felurite erau în cale: promisiuni mutuale pe care «şi le daseră guvernele în zilele acelea când forţa şi dreptul se confundau şi când puterea «învingătorului erà nelimitată, — făgăduieli care priveau distribuţii de teritorii şi ex«tensiuni de suveranitate, care favorizau interese . . . fără a ţine socoteală de dorinţele «şi avantagiile popoarelor interesate» (printre aceste făgăduieli Wilson făceà aluzie şi «la Tratatul aliaţilor cu România, de care nici o dată nu a vrut să ştie) . . . «Nu erà «în totd'auna uşor de a altoi o ordine de fapte noi pe toate aceste precedente . . . «Am avut privilegiul de a formulà principiile care au fost acceptate ca bază a păcii. . . «Ele exprimau conştiinţa morală a lumii întregi, în acelaş fel cum exprimau conştiinţa «Americii». Şi Wilson sfârşeà expunerea sa spunând Senatului că: «Singura chestiune «este de a şti acum dacă putem refuzà *supremaţia morală* care ni se oferă !»

www.digibuc.ro

«menii de Stat ai marilor Puteri aliate când ascultau aceste pledoarii. *Soarta «unor anume districte, de care auziseră vorbindu-se vreodată în mod vag sau «poate chiar niciodată, era discutată ca și cum toată securitatea viitorului ar «fi depins numai de atribuirea lor! Era vorba de Banat,* Teschen, Klagenfurt.... *«Unde să se găsească vremea spre a aprofundà chestiunile?* Inevitabil, consi-«liul a ajuns să adopte sugestiunea propusă mai de mult de colonelul House «și aprobată de președintele Wilson care-și da seama de *timpul pierdut în discuții zadarnice.* S'a decis ca cererile naționalităților moștenitoare ale imperiului Austro-Ungar să se expună înaintea unor comisii compuse din experți aliați.... La 1 Februarie 1919 consiliul numì prima comisie teritorială:... cea pentru frontiera românească». Aceste comisii au fost factorii decisivi în privința aceasta: cei trei nici nu se mai ocupau de chestiunile de resortul lor, de câte ori nu interesau direct țările pe care le reprezentau și au impus în tratate întocmai fără a mai primì vreo discuție soluțiile date de ele. «Comisiile care au fixat noile frontiere erau com-«puse din reprezentanți ai Franței, ai Marei Britanii, ai Italiei și ai Statelor «Unite, și anume câte doi delegați de fiecare putere», lămurește mai departe Seymour (vezi *op. cit.*: *Ce qui se passa...* etc. pg. 85—86.

Mai întâiu plenară, Conferința nu poate astfel să lucreze; apoi se reduce la cei 10 prim miniștrii și miniștri de externe. Se găsește că și aceștia sunt prea mulți și Conferința se reduce la 4 și în realitate la 3. Micile State aliate nici nu existau în aceste decizii. Cei trei sau patru determinau anume soluțiile care-i interesau, cum era chestiunea reparațiilor sau cele referitoare la Germania, restul tuturor celorlalte chestiuni, în special toate cele care ne interesau pe noi Românii, au fost hotărîte de comisii și cei patru au refuzat a schimbà o iotă din hotărîrile lor.

Conferința s'a transformat astfel într'un simplu dictat — de multe ori chiar lipsit de formele elementare de curtenie — al șefilor atotputernici ai celor trei State mai mari. Conferința dela Paris a ajuns astfel a reproduce întocmai, chiar până în mici amănunte, cele ce se petrecuseră cu un veac înainte la conferința dela Viena! Micile State aliate ajung a fi socotite ca suverane de un al doilea rând. Și președintele Wilson a încercat a explicà această tutelă forțată prin ideea că marile puteri le-au creat și tot marile puteri singure le pot menține: dar pentru a luà o asemenea răspundere «sfaturile» lor trebuie ascultate! (v. Protocolul stenografic al ședinței Plenare din 31 Maiu 1919, publicat în *Trebuie oare să semnăm tractatul cu Austria?* de Mircea Djuvara. Imprimeria Independența, 1919; vezi și articolele publicate de acelaș în Democrația din 1919 asupra conferinței dela Paris).

Rezultatul a fost că în dreptul nou internațional a pătrans în mod oficial, în chiar preambulele tratatelor încheiate, deosebirea între Statele mari și Statele mici, consacrând-o printr'un text internațional, ceeace niciodată nu s'a mai întâmplat. S'a întrebuințat într'adevăr în tratate formula: «Les Etats-Unis d'Amérique, l'Empire Britanique, la France, l'Italie et le Japon, puissances désignées dans le présent traité comme principales Puissances alliées et associées», spre deosebire de celelalte puteri contractante desemnate ca «Puissances à intérêts limités». Și este de observat că toate

www.digibuc.ro

Statele mici care au rămas neutre şi nu au intrat în războiu nu au suferit nici un fel de asemenea *capitis diminutiones.*

Este bine înţeles în asemenea împrejurări, că învinşii şi în special Germania, care interesă mai de aproape pe marile puteri, nu au luat parte la deliberări şi la decizii. In ceeace priveşte celelalte State învinse, în unele privinţe, când interesele Statelor mari se potriveau, ele au fost tratate în mod avantagios şi chiar mai cu simpatie decât unii din micii aliaţi.

Domnilor, o problemă însă se punea, problemă mare şi foarte gravă. Singura misiune mărturisită a Conferinţei era şi nu puteà fi decât de a face dreptate. Căci toţi aceşti oameni şi toate guvernele care se adunau la Paris nu puteau să mărturisească altceva în urma efortului şi sacrificiilor făcute de popoare în cursul acestui războiu. Se puneà astfel întrebarea: trebuià o conferinţă politică sau un tribunal?

Am impresia, vorbind cu toată obiectivitatea de care se poate vorbi în asemenea chestiune, că această confuzie, care stă în pretenţia de a realizà dreptul printr'o conferinţă politică în care una din părţile interesate, unul dintre justiţiabili, să hotărască şi să judece, apasă, cu toate calităţile pe care le veţi vedeà ale Pactului la care s'ajuns, asupra încheierii acestui Pact şi asupra principiilor care l-au determinat.

Domnilor, ce reprezintă tratatele de pace cu aceste antecedente şi cu aceşti oameni cari le-au făurit?

Mai întâiu de toate, tratatele de pace sunt de sigur o încercare de realizare, în sensul unei politici realiste, a principiilor, din nefericire, aşà de vagi, pe care le-a enunţat Wilson în faimoasele sale mesagii.

In acele mesagii, în special cel dela 8 Ianuarie 1918, cuprinde renumitele 14 puncte, se exprimă mai întâiu voinţa de a se înlătură diplomaţia secretă, adică tocmai politica aceea realistă de care vorbeam adineauri, politica tradiţională a Europei, cu care nu se împăcau ultimele progrese ale politicii americane. Deaceea a şi trebuit ca un American să vie să introducă în politica europeană un nou principiu idealist şi să aducă noua organizare a lumii.

In al doilea rând, natural, Wilson cereà mai departe libertatea mărilor şi ruperea barierelor economice între State. Pornind dela ideea abstractă a egalităţii între oameni, şi deci între naţiuni, căci principiul e acelaş, Wilson a ajuns la concluzia, naturală la el, că toate naţiunile trebuesc puse pe picior de egalitate prin libertatea mărilor şi a comerţului, aşà încât vreuna să nu fie mai favorizată decât alta şi fiecare să poată să ajungă cât mai liber la realizarea destinelor proprii. Ce deosebire între această ideologie şi practica de toate zilele a politicii internaţionale! In aplicările ei practice, atâtea contingenţe au venit să altereze puritatea principiului!

In al treilea rând, în cele 14 puncte, Wilson cereà reducerea armamentului. In desbaterile dela Paris el a căutat a impune de multe ori cu o adevărată candoare dezarmarea naţiunilor mici aliate.

www.digibuc.ro

Natural, toate calamităţile puterilor Europei şi războiul derivă din abuzul forţei. Forţa sunt azi armele şi armele trebuiau luate din mâna celor cari uzau de ele cu atâta cruzime şi lipsă de respect faţă de toate idealurile cele mari. Ideea în sine este cât se poate de generoasă. Ea exercită azi o foarte puternică sugestie asupra foarte multor din oamenii de Stat anglo-saxoni.

In al patrulea rând mesagiul cere restaurarea tuturor relelor aduse prin războiul cel mare de către puterile centrale. Rusia trebuiă să-şi capete un guvern liber, Alsacia trebuiă redată acelora dela cari fusese smulsă, Austro-Ungaria trebuiă reorganizată prin «*autonomia*» populaţiilor sale, România, Serbia, Muntenegru trebuiau «*evacuate*»; Belgia «*restaurată*»; Polonia trebuiă să fie constituită o naţiune independentă.

In sfârşit o Societate a Naţiunilor trebuiă să se organizeze pentru a face să domine justiţia în relaţiile dintre popoare şi a garantă aplicarea noilor tratate ce se vor încheiă.

Prin mesagiul din 12 Februarie 1918, în alte 4 puncte suplimentare, Wilson insistă deasemenea asupra principiului de origină kantiană, al autodeterminării popoarelor; popoarele şi provinciile nu pot fi obiect de târg, ele nu pot fi trecute fără voia şi fără interesul lor de sub o stăpânire la alta printr'un simplu târg ca nişte simple bunuri materiale; orice hotărîre care s'ar luă trebuie să aibă în vedere interesele populaţiei respective şi aspiraţiile naţionale bine definite.

Infine, în mesagiul din 17 Septemvrie 1918, el insistă asupra unei justiţii imparţiale, distribuită şi organizată în interesul tuturor şi care va trebuì să domine în organizarea noului concert al naţiunilor.

Spiritul, textele şi de multe ori acţiunile marelui preşedinte dovedeau o adevărată desfacere evanghelică de toate realităţile lumeşti. Un asemenea idealism poate fi uneori foarte util pentru progresul general, dar a pus de sigur la o grea încercare pe oamenii politici europeni, chiar şi pe cei cari urmăreau satisfacerea unor interese legitime, pe care Wilson uneori nici nu le înţelegeà.

Domnilor, acestea sunt antecedentele. Este controversă dacă textul mesagiului lui Wilson, în special cele 14 puncte, formează un element integrant al tratatelor de pace. Americanii şi Germanii l-au susţinut, puterile europene în parte au derogat dela această interpretare, susţinând că armistiţiul şi în special textul tratatului este singurul care leagă puterile centrale. Dar discuţia aceasta nu ne interesează pentru moment.

Ce au reprezentat tratatele astfel încheiate?

Intâiu de toate, cu toate contingenţele, cu toate tradiţiile, cu toate relele trecutului care apasă şi azi cu atâta tragică greutate asupra prezentului, aceste tratate reprezintă o mare afirmare morală. In aceasta stă una din cele mai mari semnificaţii ale lor: o afirmare din punct de vedere moral propriu zis. Imboldul acela de care vă vorbeam, venind de jos în sus, dela populaţii la guverne, spre un ideal de moralitate care trebuie să se realizeze şi care trebuià să evite relele din trecut, imboldul acesta găseşte de sigur o expresie puternică în tratatele de pace.

www.digibuc.ro

Reprezintă aceasta oare o noutate, fiind numai în tratatele acum încheiate? De sigur că nu. In trecut s'au încheiat convenţii pe baza unor idei de morală internaţională, cum a fost aceea dela Geneva din 1864 pentru răniţi, s'au încheiat convenţii referitoare la sclavia negrilor, etc. Despre aplicarea principiilor dreptului internaţional «aşă cum rezultă din exigenţele conştiinţei publice», se vorbeşte şi în preambulul convenţiei dela Haga din 18 Octomvrie 1907, şi la fel se vorbeşte în mai multe alte tratate.

Iată aluzii străvezii la ideea de moralitate şi echitate în politica internaţională.

In tratatele dela Versailles găsim deasemenea inspiraţia mărturisită şi continuă a aceleeaş idei, ca un puternic imbold şi izvor sentimental al lor. Ea se manifestă între altele în mod expres în art. 277, în care e vorba de punerea sub acuzaţie a Kaiserului pentru «ofensă supremă contra moralei internaţionale».

Domnilor, tratatele de pace, în legătură cu aceasta, mai reprezintă însă ceva: ceva care trebuie să ne fie sfânt tuturor pentrucă, e singura pavăză ocrotitoare a noastră ca Stat mic şi totdeodată singura pavăză ocrotitoare a fiecărui om în parte, anume că justiţia, chiar şi cea internaţională, nu poate fi străină de ideea moralităţii.

Justiţia pozitivă internaţională, dreptul ginţilor, derivă din această morală internaţională, şi se interpretează prin ea; ea este o încercare de realizare necesară a ideilor de moralitate internaţională; ea deci există. Dreptul ginţilor nu e o simplă speculaţie a unor savanţi cari merită a fi luaţi în deriziune; el trebuie să se aplice în politica de toate zilele ca un îndreptar al acestei politici, căci altfel am ajunge la concepţia care se numeşte germană, la confuzia dreptului cu forţa.

Domnilor, în această privinţă cunoaşteţi faimoasa desbatere care a avut loc referitor la cuvintele lui Bethmann Hollweg: «Not kennt kein Gebot» — necesitatea nu cunoaşte lege. Aceasta era afirmarea, poate nu tocmai a înlăturării dreptului internaţional. dar a înlăturării lui în anumite cazuri, este afirmarea dreptului de necesitate în materie internaţională publică.

Dar există acest drept de necesitate? Un mare savant german, Kohler, în timpul războiului la 1915, a publicat o carte asupra acestei chestiuni [1]). El arată cum străinătatea — adică Antanta — contestă existenţa dreptului de necesitate; Germanul se grăbeşte să atribuie savanţilor Antantei din cauza aceasta «eine hohle Ignoranz» (o ignoranţă goală) [2]) Acei cari nu recunosc dreptul de necesitate, spune marele jurist Kohler, sunt vinovaţi de ignoranţă! Străinii, zice el, nici nu pot să înţeleagă un drept de necesitate, căci el reprezintă ceva prea subtil pentru ei, «Unterscheidungen die viel zu fein sind als dass wir sie etwa in französischen oder italienischen Gesetze

[1]) Not kennt kein Gebot: Die Theorie des Notrechtes und die Ereignisse unserer Zeit von Josef Kohler, Berlin 1915.

[2]) Loco cit. v. Vorwort.

www.digibuc.ro

suchen dürften!» (Sunt nuanţe mult prea subtile ca să poată fi găsite în legislaţia italienească sau franţuzească).

Iată până la ce punct poate patima să orbească pe un mare cugetător cum este Kohler.

De sigur că şi Loysel vorbeşte şi el de cazuri anumite de necesitate [1]) şi spune că *în instituţia* coutumieră erà formula «nécessité n'a point loi» cum şi: «Besoin ou nécessité et volonté du roi n'ont loi». Deasemenea şi dreptul canonic recunoaşte dreptul necesităţii: «Necessitas non habet legem» (c. 11 D 1 de consecr., c. 4 X de reg. jur. 5.41).

Şcoala dreptului natural cunoaşte dreptul necesităţii ca o întoarcere dela starea de civilizaţie la starea naturală.

Hegel, acel faimos Hegel care reprezintă teoreticianul concepţiei realiste pe care am relevat-o a politicii contimporane, pune încă mai multă însemnătate pe ideea necesităţii. El îi dă un lustru nou, căci introduce ideea de «*valoare*»; viaţa în sine reprezintă valoarea ultimă care se manifestă prin ideea de Stat. Ori de câte ori ne aflăm în faţa unei ierarhii de valori, trebuie, conform concepţiei lui Hegel, să sacrificăm pe cele inferioare celor superioare. Din acest punct de vedere ori de câte ori este în conflict o valoare mai înaltă cu una inferioară ei, trebuie să sacrificăm pe cea din urmă (a se vedeà şi art. 904 din codul civil german care consacră această concepţie într'o anume speţă). Se puteà astfel concepe cum Germanii au sacrificat spre pildă Belgia în virtutea dreptului de necesitate pentru realizarea şi scăpareà culturii lor, care reprezintà o idee şi o valoare superioară. Iată aplicarea acestei concepţii.

Cine judecă însă scara valorilor?

Şi, apoi, nu-i oare adevărat că cea mai înaltă valoare stă tocmai în respectarea drepturilor tuturor, adică în practicarea moralei şi justiţiei?

Ca să vedeţi până la ce punct a mers Kohler cu exagerarea în privinţa apărării pe care o face dreptului de necesitate, îmi voiu permite să cetesc numai încă câteva rânduri din scrisul lui:

«Alle kennen das Bild von Géricault von den Schiffbrüchigen, die er-«schöpft und schon beinahe vernichtet, vergebens nach Rettung die Tücher «schwenken. Hier kommt es nun mitunter vor, das die Notleidenden den «einen töten, *damit die anderen ihn verzehren* und sich so ihr Leben erhalten».

Iată un exemplu de drept de necesitate. Iată până unde poate să meargă exagerarea, când alunecăm pe o pantă periculoasă.

El mai citează dealtfel şi alte cazuri: Doi naufragiaţi au în faţă o scândură; decât să piară ambii mai bine numai unul; deci unul are dreptul să-l înlăture pe celălalt. Asemenea dacă unul stă deja agăţat de scândură: «*aut ego aut tu*». Alt caz caracteristic este al conducătorului de automobil care din viteza maşinii îşi dă seamă că ucide pe toţi cei din maşină şi se ucide şi pe sine dacă nu calcă grupul de oameni ce-i stau în faţă.... (pg. 20—21).

Domnilor, eu am impresia că acela care a dat, în această privinţă ca în atâtea altele, soluţia definitivă care se impune şi în dreptul nostru,

[1]) Institutes Contumières No. 870, 913.

www.digibuc.ro

este marele cugetător Kant, când a făcut deosebirea, care a rămas, între fapte inculpabile şi unele impuniabile.

Sunt fapte care nu se pot pedepsi, dar aceasta nu înseamnă că nu sunt vinovate.

Din acest punct de vedere întreg dreptul de necesitate cade dela sine.

Marele savant Mercier, profesor la Lausanne, scrie în 1919, într'o lucrare a sa[1]):

«Il n'y a pas de droit de nécessité. Cette conception implique con-«tradiction. La necéssité serait la *contrainte sans droit.* Ce serait un droit «contre le droit... Ce serait confondre le fait avec le droit».

Acì este, domnilor, adevăratul punct sensibil, cheia întregii chestiuni. A admite dreptul de necesitate, este a confundà în realitate dreptul cu forţa.

Ei bine, tocmai contra acestei concepţii trebuie să se revolte întreaga lume contimporană şi de aceea, contra acestei concepţii, s'a înscris şi s'a recunoscut, de tratatele de pace, că dreptul internaţional există şi nu poate fi suspendat nici chiar pe baza unui drept de necesitate.

Dealtfel, în America, aceasta se enunţase mai de mult în faimoasa declaraţie dela Washington, a drepturilor şi datoriilor naţiunilor proclamată de Institutul American de Drept Internaţional în 1916. In art. 1, primul lucru ce se face este să se afirme existenţa şi obligativitatea dreptului internaţiona, condamnând categoric dreptul de necesitate.

Cu aceste principii a venit astfel şi Wilson şi a găsit terenul preparat, pentrucă în urma evenimentelor războiului nimeni nu s'a mai gândit să afirme că dreptul internaţional nu trebuie să se aplice şi nu există.

In tratatele de pace găsim astfel expresia acestui din urmă punct de vedere şi prin aceasta ele desigur sunt un eveniment foarte important în istoria modernă, o afirmare, precum am spus, cât se poate de categorică a principiului moral care stă la baza dreptului însuş.

Revoluţia franceză, rupând zăgazurile istorice care se opuneau nouilor concepţii, a pus bazele dreptului public intern; ea a formulat şi a proclamat principiile juridice care stau la baza democraţiei în organizarea lăuntrică a unui Stat. Tratatele din 1919 au organizat în acelaş fel dreptul public internaţional; ele au proclamat principiile pe care conştiinţa publică de pretutindeni le cereà cu sete în această privinţă. S'a proclamat astfel ideea răspunderii Statelor şi oamenilor din fruntea lor pentru daunele ilegale ce aduc altor State; s'a conturat ideea personalităţii în dreptul ginţilor, prin afirmarea principiilor de autodeterminare întemeiate pe acela al naţionalităţilor, s'a făcut din democraţia internă a unui Stat condiţia poziţiei sale internaţionale, s'a întins această democraţie până la organizarea nouă socială pe care nouile vremuri o cer, s'a încercat a se da în mod generos tuturor cetăţenilor unei ţări, chiar celor eterogeni prin rassă, limbă sau religie, putinţa de a trăì liberi.

Din nefericire pasiunea din sufletele corifeilor europeni ai Conferinţei şi lipsa de experienţă a celui american, au împiedecat recunoaşterea marelui

[1]) Séances et travaux de l'Union juridique internationale, 2-e Session, 1919, p. 37.

www.digibuc.ro

principiu al egalităţii de drept a Statelor între ele. Rezultatul acestei pasiuni, ca şi al împrejurărilor extrem de nefavorabile din Europa, a fost dealtfel ca mai mult ca jumătate din lumea europeană, Germania şi Rusia, să rămână în afară de noua organizare internaţională şi vrăşmaşe ei. Această situaţie poate duce la incalculabile complicaţii.

Domnilor, pornind dela cadrul general, pe care-l reprezintă principiile expuse, ce au făcut astfel tratatele? Au făcut mai întâiu o operă de restabilire şi apoi o operă de construcţie nouă.

O operă de restabilire, pentrucă, pornind dela ideea că Germania e vinovată de toate relele cauzate prin războiu, trebuià să readucă pe cât posibil lucrurile la starea dinainte, să se presteze «reparaţiile» necesare.

Ideea iniţială pe care se întemeiază toată această operă, este evident iarăş o noţiune juridică: noţiunea de responsabilitate, noţiune care confirmă încă odată cele ce spuneam odinioară.

Responsabilitatea poate fi de două feluri: responsabilitate penală şi una patrimonială. Ce a hotărît Conferinţa în aceste două privinţe?

In ceeace priveşte responsabilitatea penală, contrar tuturor uzanţelor internaţionale de până acum, care introduceà în tratate principiul amnistiei, tratatele cele noui au cerut darea în judecată a vinovaţilor din Germania. Cine sunt aceşti vinovaţi?

Intâiu Kaiserul. Chestiunea sa este foarte grea ca chestiune de drept. Mai întâiu suveranii se bucură de imunitate. Când te ridici în virtutea unei concepţii juridice — căci pe baza unei idei de drept cauţi să impui aceste tratate învinşilor — trebuie să te supui tuturor consecvenţelor juridice care se pot trage din principiile de drept. Dacă suveranul se bucură de imunitate, cum îl atingi? Apoi este un principiu elementar de drept, că nu poate fi pedeapsă fără să se determine mai întâiu elementele infracţiei.

Care erà legea care determinà infracţia pe care o comisese Kaiserul? Nu a existat o asemenea lege pozitivă.

Care e apoi ofensa la morală, «ofensa supremă la morala internaţională? Atât se spune în tratat. Dar, domnilor, aici e o mare confuzie între drept şi morală, căci nu se poate «judecà» cineva pentru «ofensă adusă moralei»; D-v. ştiţi, din întreaga istorie a omenirii, ce funestă poate fi şi la ce consecvenţe de intoleranţă sălbatică poate duce confuzia între drept şi între morală.

Să instituì un tribunal *special* pentru judecarea lui? Şi aceasta este iarăş nepotrivit cu principiile dreptului.

Problema erà deci destul de grea. Wilson şi Japonia au fost contra oricărei punere sub acuzaţie a Kaiserului. Popoarele europene, prinse de vârtejul patimei răsboiului, nu puteau să nu aducă învinuiri în această privinţă. Astfel s'a ajuns la textul hibrid din punct de vedere juridic, care se găseşte în tratatul de pace.

Experţii americani au invocat precedentul faimos al procesului Hudson din 1912 judecat de Curtea supremă a Statelor-Unite, în care s'a stabilit, că «autorităţile legislative ale Uniunii trebuie întâiu să determine ce act este

www.digibuc.ro

«crima, să fixeze o pedeapsă determinată şi să declare ce tribunal este com-«petent». Acestea au şi fost motivele pentru care, cu drept cuvânt, experţii americani au refuzat să se pronunţe pentru darea în judecată a Kaiserului.

Dar Kaiserul a fugit din Germania ca să evite dificultăţile inerente situaţiei în ţara lui. S'a dus în Olanda. Cum a judecat Olanda chestiunea?

I s'a cerut extrădarea Kaiserului şi Olanda a refuzat-o. «Peut-être, «après tout la Hollande soupçonnait-elle que M. Lloyd George était au «fond satisfait des dispositions insérées dans le traité relativement au procès «du Kaiser et qu, un refus répondrait à son secret désir», observă cu fineţe expertul american James Bann Scott (*op. cit.*).

Este de notat că Lloyd George contribuise în cea mai mare măsură la condamnarea Kaiserului.

Chestiunea modului cum a fost dat în judecată împăratul Germaniei, s'a prezentat şi în faţa Societăţii Naţiunilor care, la 18 Decemvrie 1920, a declarat categoric: «Nu există încă vreo lege penală internaţională recunoscută «de toate naţiunile». Dacă nu există, nu se pot aplică pedepse în dreptul internaţional. Societatea Naţiunilor recomandă însă eventuala înfiinţare a unei legislaţii, şi chiar a unei secţii speciale a Curţii Internaţionale de justiţie pentru represiunea unor delicte similare în viitor.

Domnilor, în ceeace priveşte ceilalţi vinovaţi, s'au prescris dispoziţii mai conforme cu principiile de drept.

In această privinţă mi-aduc aminte, cu expertul american, de o exclamaţie a lui Shakespeare: «O! e excelent să ai putere de uriaş, dar e odios «să te foloseşti de ea ca uriaş».

Şi apoi principiul că învingătorul ar puteà pe cale de hotărîre politică să determine vinovăţiile şi să deslănţue represiunea ar fi un regres şi o foarte mare primejdie pe viitor. Ar deschide calea tuturor violenţelor eventuale din partea învingătorilor în viitoarele războaie.

Chestiunea responsabilităţii penale prezintă şi altă latură. Am spus odinioară: categoriile de drept privat, nu se aplică şi în materie publică. Tot asemenea ideea de responsabilitate e foarte greu să fie aplicată întocmai ca între particulari în materie de drept al ginţilor. Chiar dacă ar fi putut să fie chemat împăratul german în justiţie, să nu uităm că el erà reprezentantul unui popor, care concentrase în el aspiraţiile sale morale la un moment dat. Orice lovitură dată unei anume persoane reprezentative în dreptul public, reprezintă o lovitură dată conştiinţei morale a unui întreg popor. Deaceea nu zic că nu trebuie să existe responsabilitate, dar categoria juridică trebuie studiată deosebit, îmmlădiind-o după nevoie; nu poate fi aplicată ca dreptul penal obişnuit.

Domnilor, nu trebuie să existe responsabilitate internaţională? Nu spun aceasta, dimpotrivă, şi am convingerea că, dacă asupra mijloacelor cu care s'a încercat realizarea ideii, Conferinţa a greşit, în ceeace priveşte principiul are dreptate. Dar trebuie să se stabilească întâiu o lege penală internaţională, un tribunal competent. Atunci desigur că ideea resposabilităţii persoanelor cari au comis o infracţie la dreptul ginţilor este o idee care trebuie să se aplice şi din punct de vedere penal. Dacă şefii guvernelor ar şti că anumite

www.digibuc.ro

infracţii s'ar pedepsi, desigur că multe din abuzurile grozave care s'au întâmplat şi se vor mai întâmplà în vieaţa publică a Statelor, vor fi înfrânate. Chestiunea e mare deschisă nu poate fi discutată, atât în dreptul public intern cât şi în dreptul internaţional, cu multe argumente pro şi contra. Am convingerea că o responsabilitate trebuie organizată. Din acest punct de vedere tratatul de pace desigur a adus un element nou, a accentuat o tendinţă care desigur există şi înainte, dar care a fost introdusă în dreptul internaţional prin mijlocirea acelui tratat.

Aceasta în ceeace priveşte responsabilitatea penală.

Trecem la responsabilitatea patrimonială. Germania e recunoscută vinovată de tot ce s'a întâmplat şi trebuie să repare.

S'a introdus principiul general al reparaţiei integrale.

Din acest punct de vedere iarăş tratatele acestea reprezintă o mare noutate, căci se renunţă — cum făcuse dealtfel şi Germania prin tratatele, încheiate cu noi la Bucureşti, la 1918, şi cu Ruşii la Brestlitowsk — la îndemnizări de răsboiu. Desigur că este un progres real în dreptul ginţilor şi reprezintă excluderea acelei asimilări care se face cam pripit între categoriile de drept public şi între categoriile de drept privat, între ideea responsabilităţii cum se prezintă şi se realizează în relaţiile dintre particulari şi cum se poate aplicà în relaţiile dintre popoare.

S'a redus dealtfel şi principiul că plata reparaţiilor va fi chiar numai pentru daunele suferite de populaţia civilă. S'a discutat dacă trebuie adăugate pensiile şi în cele din urmă s'a hotărît că şi pensiile trebuesc plătite ca reparaţie civilă, întrucât nu reprezintă o daună propriu zisă a militarilor, ci o daună cu caracter civil.

Dar pentru organizarea reparaţiilor astfel hotărîte, s'a ajuns, din cauza tendinţei de politică realistă de care am vorbit, la o concepţie curioasă.

O comisie de reparaţie aveà să determine în ce consistă aceste reparaţii şi cum să se plătească, o comisie în care numai anumite popoare, 3, 4 sau 7 aveau să hotărască pentru toţi. Primejdia se arătà că aceà comisie aveà să hotărască împinsă de nevoile zilei şi de tradiţiile politice realiste: erà vorba iar de o Conferinţă politică şi nu de o instanţă care să aibă autoritatea şi imparţialitatea unei instanţe de judecată. Astfel s'a ajuns la concepţia extraordinară a unui control economic care să apese asupra vrăjmaşului timp de decenii. S'a ajuns la concepţia şi mai extraordinară a ideii că aliaţii cei mici de multe ori, în lipsa vrăjmaşului, trebuie să plătească despăgubiri aliaţilor celor mari. Aşà s'a întâmplat ca aliaţii cei mici, între cari şi noi, să fim constrânşi de comisia reparaţiilor la plata a diferite sume Statelor vrăjmaşe, nu ca să ajutăm Statele vrăjmaşe, ci mai ales pentru ca acele sume să intre în patrimoniul Statelor mari, să se despăgubească cu alte cuvinte ele dela noi, în lipsa vrăjmaşilor.

Tot înăuntrul acestei idei generale a responsabilităţii s'a făcut şi restituţiuni teritoriale, pe care le cunoaşteţi, cum a fost aceea a Alsaciei-Lorena, cum în parte s'a recunoscut şi pentru noi, în special pentru Bucovina şi tot asemenea până la un punct pentru Basarabia.

www.digibuc.ro

Domnilor, din toate aceste consideraţii reiese un lucru: întâiu ideea sănătoasă a unei răspunderi care trebuie organizată în materie de drept public; al doilea ideea că această răspundere nu poate fi organizată după tiparul răspunderii unor particulari, căci în materie de drept public avem alte categorii decât în dreptul privat. In sfârşit trebuie să reţinem că un popor nu poate fi condamnat ca un particular, nu poate fi condamnat la moarte şi la încetarea desvoltării sale. Dreptul de propăşire al unui popor e un drept primordial, drept care nu poate fi desfiinţat, cum poate, pe cale de condamnare, să fie desfiinţat la un particular.

In ceeace priveşte construcţia pentru viitor, ce a făcut Conferinţa ?

Cel mai mare titlu de glorie al războiului acesta, şi de sigur şi al Conferinţei din Paris, este că s'au aşezat bazele organizaţiei internaţionale luând drept principiu principiul naţionalităţilor. S'a încercat a se stabili Statele pe cât posibil conform cu principiul naţional. Ideea e veche şi se deduce din aceea de suveranitate a poporului. Ea se poate legà astfel desigur cu revoluţia franceză şi cu evoluţia anterioară. Principiul naţionalităţii, dela revoluţia franceză încoace, s'a afirmat şi în dreptul public internaţional. Il găsim pentru prima dată afirmat în tratatul dela 1827 pe care Anglia, Franţa şi Rusia l-au încheiat în favoarea Grecilor la Londra.

Teoreticianul care l-a formulat sub o formă interesantă la 1854 a fost Mancini, în faimoasa sa lucrare «Della nazionalità come fondamento del diritto delle genti». El socoteşte că naţionalitatea este fundamentul dreptului ginţilor. Poate fi discuţie în această privinţă. Problema e în tot cazul alta: este oare principiul naţionalităţii o directivă esenţială care să se impună politicii internaţionale? Este vorba de o directivă, din acest punct de vedere ca ideal juridic, care să se aplice politicii.

In această privinţă nu trebuie să ascundem că mulţi publicişti şi autori au fost contra principiului. Astfel, în afară de alţi autori ca F. de Martens, Holzendorff, Padeletti, Thiers, în şedinţa corpului legislativ din 14 Martie 1867, s'a pronunţat contra principiului naţionalităţilor. Obiecţia care se aduce este că s'ar face sau State prea mari sau o pulbere de State mici...

Inţelegeţi că faţă de modul de realizare a principiului naţionalităţilor în tratatele recente, asemenea obiecţii cad dela sine.

Dar un principiu nou, în afară de principiul propriu zis al naţionalităţilor, s'a grefat peste el, anume acela al autodeterminării popoarelor. Aceasta este o noutate în dreptul internaţional, introdus iarăş de Wilson. In cinci mesagii din 1915, 1917 şi 1918 dânsul a afirmat acest principiu.

Inspiraţia principiului autodeterminării popoarelor este mai îndepărtată. O putem găsi în actul de independenţă al Statelor-Unite dela 4 Iulie 1776; o găsim şi în declaraţia drepturilor omului din timpul revoluţiei franceze.

De sigur că o aplicare a acestui principiu poate să degenereze în anarhie, deaceea el trebuie temperat cu alte principii.

www.digibuc.ro

Nu se poate concepe act de autodeterminare decât la grupurile sociale care constituesc naţionalităţile. Nu se poate deasemenea autodeterminare decât la acele grupuri majore care au guverne libere şi care recunosc principiile dreptului internaţional. Acî este un element nou şi foarte interesant pe care tratatele de pace îl afirmă şi care, ce e drept, cere şi el antecedentele sale. Mai ales în organizarea imperiului britanic şi a lumii americane nu se pot socoti ca guverne majore, cu drept de conducere proprie, întocmai ca la particulari, decât naţiunile care sunt deja organizate în fapt şi care au această organizare pe bază de guvernământ democratic, astfel încât să se recunoască principiile mari de dreptate care conduc întreaga vieaţă publică. Acestea sunt iarăş influenţe de ale idealismului american: în America, spre deosebire de Europa, şi în special în Statele-Unite, acolo unde diferenţele naţionale nu se arată, criteriul diferenţierii rămâne în mod normal expresia voinţei libere a fiecăruia.

Cum se va afirmà principiul autodeterminării? In materie de drept public nu există anumite forme de afirmare cum există în materie privată. Istorie, instanţă de judecată, plebiscit, revoluţie, orice afirmare de drept sub orice formă prin puterea voinţei fiecărui popor, determină recunoaşterea lui din acest punct de vedere.

Vedeţi cât de delicată şi de grea e chestiunea.

Domnilor, cu aceste temperamente, ca să se evite o spulberare a organizaţiilor de Stat în organizaţii mai mici, arbitrare, sau anihilarea unor organizaţii autonome înăuntrul altor organizaţii mai mari, cu aceste temperamente, care sunt foarte greu de precizat, de sigur că principiul autodeterminării vine, prin nouile tratate şi prin autoritatea idealistului american, să facă parte integrantă din noul drept general european, combinându-se cu principiul mai vechiu pe continentul nostru, al naţionalităţilor.

In ceeace priveşte modul cum tratatele au organizat principiul naţionalităţii, de sigur că trebuie să relevăm ca un progres în anume privinţe şi organizarea minorităţilor. E incontestabil că aceste minorităţi trebuesc proteguite, dar principiul mare care trebuie să fie recunoscut şi afirmat de delegaţia românească cu deosebită autoritate la Conferinţa din Paris, este că principiul minorităţii, dacă se introduce în tratate, trebuie introdus deopotrivă pentru toţi şi nu numai pentru aliaţii cei mici.

Din acest punct de vedere de sigur că un progres s'a făcut în dreptul internaţional public, deşi mitijat cu anume consideraţii egoiste ale puterilor mari faţă de cele mici.

Sunt oare minorităţile din fiecare Stat ocrotite de noul statut cu drepturi care se atribue membrilor lor *ut singuli*, sau sunt recunoscute de drept minorităţile ca atare, ca organisme vii *colective?* De sigur că prima soluţie confirmată dealtfel de hotărîri recente ale Societăţii Naţiunilor este cea adevărată: nu a putut fi în intenţia autorilor pactelor celor noui să creeze în fiecare Stat puteri colective cu tendinţe centrifuge ca nişte adevărate State în State, care ar aveà în orice caz tendinţa de a face din orice organizaţie de Stat un Stat polinaţional, atunci când nu ar aveà intenţii iredentiste.

www.digibuc.ro

In realitate marele progres a stat în proclamarea necesităţii noui a unor principii vechi: la realizare aliaţii cei mari au refuzat a trage toate consecvenţele. Vedem astfel, ca să luăm un singur exemplu, cum Austria a fost condamnată a nu se mai unì niciodată cu Germania.

Dar problema mare erà alta: problema organizării comunităţii internaţionale a Statelor intemeiate pe acest principiu naţional. Solidaritatea de fapt între State de sigur că a existat întotdeauna. Sully vorbeà de dependenţa dintre State în raportul pe care-l făceà stăpânului său Henric al IV-lea. Dependenţa aceasta poate fi economică şi politică, căci Statele au nevoie unele de altele sub toate formele; dependenţa e şi intelectuală şi constituită dintr'un curent întreg de civilizaţie.

In felul acesta Statele toate care stau în această dependenţă, formează un sistem politic de sine stătător. De acest fel este sistemul Statelor civilizate. Ca dovadă că la baza sistemului stă tocmai această idee de curent de civilizaţie comună, este că din acest sistem au fost excluse dealungul istoriei Statele, care nu îl reprezintă. Atâta vreme nu s'a admis în comunitatea Statelor civilizate decât State creştine. Turcia a fost exclusă până la tratatul încheiat în urma războiului din Crimeea la 30 Martie 1856, care în art. 7 prevede: «Sublima Poartă e admisă a participà la avantagiile dreptului pu«blic şi ale concertului european». Japonia, China, Siamul, Persia abià în urmă au fost admise la fel în sistemul de drept internaţional.

Lord Lorimer, marele profesor din Edimburg, publică la 1885 ideile sale în această privinţă, în general admise de publicişti, împărţind în trei grupurile mari politice de drept public internaţional:

1. Grupul civilizaţilor, al Statelor europene, al coloniilor mari de sine stătătoare, al Statelor americane, grup din care se exclude însă Turcia.

2. Umanitatea semi-barbară în care intră Turcia, Statele Asiei musulmane care se deosebesc de concepţia creştină a Statelor europene.

3. In sfârşit umanitatea sălbatică din Africa, Oceania, etc., căreia i se aplică numai idei de umanitate.

Nouile tratate confirmă această concepţie atunci când constituesc principiile lor pe baza ideii unui fel de majorat de drept public, instituind chiar mandate asupra popoarelor minore.

Organele de drept ale comunităţii internaţionale au fost: conferinţele şi congresele.

Afară de acest sistem general, mai există din alt punct de vedere o organizare care reprezintă comunitatea propriu zis europeană, cu o înfăţişare originală a ei proprie. Există de vreme îndelungată. In toată istoria Europei am puteà constatà o asemenea realitate; o putem vădì cu mai multă uşurinţă, dacă cercetăm istoria Europei dela 1815 încoace, dela Sfânta Alianţă până astăzi. S'a constituit în acest răstimp, aşà numitul *Concert european* compus din 3—7 puteri mari care formau astfel organul de conducere al intereselor europene. Acest organ, pe care în 1919 d-l Clémenceau îl mai pomeneşte încă expres adresându-se d-lui Paderewski, a impus totdeauna dealungul acestui veac vederile sale politicii europene, fără să ţină seama de

www.digibuc.ro

voința popoarelor mici; a luat întotdeauna decizii pentru ele, deși făceau și ele în drept parte din comunitatea europeană în numele căreia se luau deciziile. Iată dar un grup de State care, prin mijlocirea acestui organ special și prin practicarea unui sistem de echilibru politic, între puterile mari unele față de altele, ajunge să dea o fizionomie proprie concertului Statelor europene în veacul din urmă.

Concertul european s'a lărgit din ce în ce mai mult dela 1815 până azi. Efortul Statelor mici a fost în timpul din urmă de a se emancipà de sub tutela de fapt a marilor puteri. Astfel marele efort al diplomației noastre în 1913 a fost de a provocà un reglement al chestiunilor balcanice fără intervenția marilor puteri. Iar în 1916, în tratatul de alianță cu marile puteri, s'a trecut, în urma cererii noastre, că, la Conferința păcii, România va fi tratată pe un picior de egalitate de drept cu celelalte părți contractante. Marele principiu al egalității Statelor în comunitatea juridică internațională, principiu care plutià în atmosfera juridică a timpului și care numai în fapt fusese până atunci contrariat prin rolul efectiv și autoritatea de fapt ce își asumau marile puteri în regularea afacerilor comunității europene, se vedeà astfel consacrat. La conferințele dela Haga deasemenea Statele mici au revendicat cu putere această egalitate de drept. Din nefericire în această privință tratatele din 1919 au inversat situația, cel puțin referitor la Statele mici aliate, dacă nu și la celelalte: s'a proclamat textual în tratate deosebirea de însemnătate în drept între Statele mari («principalele puteri aliate și asociate») și cele mici («puteri cu interese secundare»). Pentru prima dată, precum am mai relevat, o asemenea clasificare a Statelor deplin suverane apare într'un text legislativ internațional și aduce astfel o deosebire de drept între State. Până aici, deosebirea erà mai mult în fapt, respectându-se principiul juridic al egalității Statelor.

In realitate comunitatea europeană a fost condusă de fapt în tot cursul veacului al 19-lea prin organul său, concertul european, de marile puteri. Acestea în hotărîrile luate au avut în vedere în prima linie întotdeauna interesele lor egoiste. Statele mici reprezentau mai ales câmpuri de interese ale puterilor mari. Scopul mare al politicii europene a fost prevenirea complicațiilor prin înarmări, prin intimidări și prin stabilirea cu încetul a unor alianțe sau înțelegeri care să se țină în *echilibru* unele pe altele.

Principiul echilibrului, așezat astfel la baza organizării politicii europene, este dealtfel un principiu vechiu. El s'a manifestat încă dela tratatul din Westfalia și corespunde, de sigur, într'o mare măsură unei realități de fapt de care nu se poate face abstracție.

Dar în dreptul public european astfel definit există și subîmpărțiri. Astfel avem subîmpărțirea Statelor scandinave și alta, pe care o cunoaștem mai deaproape, Mica Antantă.

In afară de dreptul european avem un drept asiatic care reprezintă și el un drept internațional public cu regule particulare; Japonia e pe cale de a face-un fel de Monroë-ism al său. Oceania pe de altă parte încearcă să întemeieze o comunitate proprie; Hughes, primul ministru al Australiei, la 1921, după încheierea pactului Anglo-Japonez, a încercat și el un fel de Monroë-ism,

www.digibuc.ro

cerând ca acest pact să nu se îndrepte în nici un fel în contra Statelor-Unite americane şi ca Australia să fie rezervată numai rassei albe.

In sfârşit, elementul cel mai interesant pe care trebuie să-l relevăm astăzi este comunitatea originală de drept public american. Dreptul public american se manifestă într'adevăr printr'o concepţie proprie, pornită dela Monroë, cât se poate de interesantă şi care merită să fie puţin adâncită.

Concepţia lui Monroë, manifestată în 1823, consistă 1) în interzicerea colonizării teritoriului american, 2) apoi, în interzicerea oricărei intervenţii europene în America şi 3) în fine, chiar interzicerea oricărei intervenţii americane în afacerile europene.

Ultimul punct este interesant de relevat pentrucă concepţia aceasta se manifestă până azi, chiar şi după ce Wilson a impus la Conferinţa păcii Pactul naţiunilor. Această concepţie a comandat în America repudiarea Pactului din Versailles din partea Senatului american. Ideea lui Monroë fusese emisă deal fel la 1796 şi de Washington în adresa sa de adio: recomandase atunci o «politică de reculegere şi de izolare».

Doctrina lui Monroë a fost provocată de mai multe cauze, printre care se notează teama: 1) pe care o făceà Statelor-Unite expansiunea încercată de Rusia în America, apoi 2) ameninţarea care venià din partea Angliei şi 3) în cele din urmă ameninţarea venită din partea Sfintei Alianţe europene, care tocmai se înfăptuise şi care manifestase veleităţi de a readuce coloniile spaniole în suveranitatea spaniolă.

Monroë a profitat, pentru a impune teoriile sale, de faptul că Anglia erà favorabilă în acel moment.

In realitate toată teoria porneşte dintr'un principiu egoist, şi are de obiect înainte de toate liniştea Statelor-Unite. Deaceea se poate spune că America a văzut chiar şi războiul prin prisma acestor tradiţii mai vechi, întemeiate pe interesul propriu american. Contrar afirmaţiei lui Wilson, sinceră de sigur, că immixtiunea Americii a fost pornită numai din dorinţa realizării idealului pur de justiţie, e sigur că intervenţia Americii s'a făcut şi din cauza unor interese americane care se simţiau din ce în ce mai ameninţate prin dăinuirea războiului şi prin victoria eventuală a Germaniei.

Doctrina astfel schiţată a suferit o lungă evoluţie. Este foarte interesant de văzut cum.

Mai întâiu dela orice colonizare s'a ajuns să se interzică *orice fel de achiziţii teritoriale în America.* (Polk la 1845 şi 48 şi Grent la 1870). S'a interzis nu numai guvernelor, dar chiar şi oricărui particular de aiurea să aibă *orice întreprindere* în America (1879). Senatorul Lodge o proclamă în mod categoric la 1912, iar la 27 Octomvrie 1913, Wilson ziceà că trebuie interzisă: «orice concesiune capitaliştilor străini: *interesele străine pot ajunge să domine «afacerile interne ale ţării care le primeşte, stare de lucruri întotdeauna peri«culoasă şi care poate devenì intolerabilă».*

Iată astfel ultima fază pe care a luat-o punctul doctrinei iniţiale a lui Monroë, după care se oprià numai orice încercare de colonizare a unui teritoriu american.

www.digibuc.ro

In ceeace priveşte punctul al doilea, interzicerea oricărei intervenţii *europene*, în America, doctrina se transformă în impunerea intervenţiei *Nord-Americane*. Spre a-şi păzi interesele lor, şi în dorinţa de a evită orice intervenţie europeană, Statele-Unite ale Americii, au început ele să se amestece în relaţiile dintre Statele americane, într'un mod care în multe privinţe poate fi socotit fericit. S'a ajuns astfel a se stabili ceeace în urmă s'a numit «*panamericanismul*», adică o organizaţie a dreptului public al Statelor americane, în care se recunoaşte proeminenţa Statelor-Unite. Este foarte important de relevat că în această organizaţie aşà cum apare azi s'a ajuns a se înlătură aproape războiul; singură numai ideea de justiţie este aceea care a ajuns să determine relaţiile dintre Statele americane.

La 1881 apar şi încercările de Monroë-ism economic. Blaine încearcă un *panamericanism economic*. Conferinţa dela Washington din 1889—90 studiază chestiunea cu un plan întreg de arbitraj. Este zădărnicită.

Aceste eforturi nu au rămas însă fără nici un efect. Se înfiinţează la Washington un *Biurou central de informaţii*, care devine organul permanent al panamericanismului politic. Intreaga organizare politică a Americilor prinde-astfel o consistenţă din ce în ce mai precisă. Prin efectul lucrărilor astfel înfăptuite se întrunesc periodic marile *conferinţe panamericane*, cum au fost cea din Mexico la 1901, cea din Rio de Janeiro la 1906, cea din Buenos-Aires la 1910. Organele, la rândul lor, merg perfecţionându-se. In afară de Biuroul menţionat, se înfiinţează *Comisii permanente* în fiecare Stat.

Un nou organ central apare sub forma unei *Comisii internaţionale de jurişti*. Acest organ pune la cale *Congrese* financiare, congrese ştiinţifice, congrese intelectuale. O conştiinţă morală comună şi originală a Americii se întăreşte astfel tot mai mult: ea este cât se poate de puţin cunoscută în Europa şi în special la noi şi totuş, ce mare interes am aveà să o cunoaştem!

In afară de aceasta se înfiinţează *subgrupuri*, cum este faimosul A. B. C. (Argentina, Brazilia, Chili). In fine, ca un rezultat al acestei remarcabile şi active evoluţii se înfiinţează în 1912 admirabilul organ numit *Institutul American de Drept Internaţional*. Acest organ polarizează toate curentele astfel create şi devine cu adevărat, precum s'a spus, organul conştiinţei juridice americane! El a pregătit şi azi dirige, prin imponderabilul conştiinţei morale, aproape toate actele mari de politică americană.

Evoluţia desăvârşindu-se în felul acesta, Statele-Unite recurg tot mai rar la intervenţii în afacerile celorlalte State. Când am făcut-o, au făcut-o de cele mai multe ori cu aşà de mult tact, încât au lăsat popoarelor respective impresia unei acţiuni de justiţie şi nu a unei întreprinderi interesate. Prin această educare lentă, făcută cu toată priceperea de marele educator care a fost Statele-Unite Nord-americane, aceste intervenţii azi aproape nu mai sunt necesare. Statele-Unite americane, posedând forţa, au pus-o astfel în serviciul dreptului, exercitând sancţiunea ori de câte ori a fost nevoie.

De sigur că în planurile sale de organizaţie politică a lumii, preşedintele Wilson a avut în vedere o alcătuire similară, în care Statele-Unite să joace acelaş rol, dar pentru lumea întreagă. Multe cuvinte şi acţiuni ale sale pot fi astfel mai uşor pătrunse la lumina acestor concepţii.

www.digibuc.ro

Un sistem special de alianţe, propus de americanul Bryan, la 1913, a completat această organizaţie.

Rezultatul acestei întregi evoluţii e foarte interesant pentrucă se ajunge la o organizare în care — lucru care ne pare nouă din altă lume! — războiul este evitat şi se evită numai prin mijloace morale de constrângere pe care le exercită conştiinţa publică internaţională americană!

Ne aflăm în faţa unei comunităţi politice, a cărei organizare juridică se întemeiază: 1) pe o ideologie morală proprie cu mult deosebită şi superioară celei dominante în politica europeană, 2) pe ideea egalităţii de drept a Statelor şi 3) pe opinia publică internaţională ca factor decisiv şi determinant: ea este organul de constrângere şi se întemeiază pe *superiorităţi morale* şi nu pe *ideea echilibrului de forţe.*

Invăţământul pe care trebuie să-l tragem din această întreagă evoluţie a dreptului ginţilor american este că o asemenea conştiinţă publică trebuie creată şi în Europa. In acest sens a tins şi efortul cel mare al lui Wilson când a încercat să organizeze Liga Naţiunilor în Europa.

In ce sens şi cu ce idee? Singur a spus-o Mexicanilor la 9 Iunie 1918: «Vom fi fratele vostru mai mare». *De veţi voì sau nu,* suntem fratele «vostru mai mare». Aceasta erà concepţia cu care venià: e concepţia *Americii liberatoare.*

Iar în 1917, Wilson spuneà: «Nu poate fi pace fără concesii şi sacrificii... Trebuie să se creeze o forţă, care să garanteze permanenţa unui acord; o forţă atât de superioară totuş celor ale naţiunilor azi încinse în luptă sau celor «ale alianţelor formate sau plănuite până azi, încât nici o naţiune, nici o «combinaţie probabilă de naţiuni să nu o poată înfruntà sau rezistà».

Aceasta trebuià să fie apoi Societatea Naţiunilor.

Ea trebuià să fie un organ de *permanenţă,* întrucât aveà ca misiune să vegheze fără încetare la respectul obligaţiilor respective ale Statelor, un organ de *transformare,* întrucât trebuià să fie destul de elastic şi să răspundă oricărei nevoi noui s'ar manifestà pe viitor, punând chiar la punct organizarea dată lumii în mod pripit prin tratatele din 1919, un organ de *sancţiune* care să asigure libertatea tuturor.

Cu o asemenea organizare se putcà sperà şi o *dezarmare generală* [1]).

Din altă parte însă, în afară de vântul de idealism care veneà din America cu atâta putere să spulbere vechea organizare egoistă a Europei învechiţă în rele, influenţa rea europeană s'a resimţit în noua organizare a Pactului Societăţii Naţiunilor. Această influenţă s'a manifestat prin scepticismul cu care erà de aşteptat ca Europenii să întâmpine o asemenea organizaţie [2]).

[1]) Pentru a se vedeà ce ar fi făcut Germania dintr'o Societate a Naţiunilor, dacă ea ar fi fost victorioasă, şi cum ideea acestei Societăţi pluteà dealtfel în atmosfera timpului chiar la Germani ca un sentiment al necesităţii unei organizări internaţionale, amintesc, pasajul citat mai sus din *Mitteleuropa* de Friedrich Naumann (v. pag. 10).

[2]) In Noembrie 1923, d-l Mussolini, preşedinte al consiliului de miniştri italian, vorbind Senatului italian despre politica sa externă cu prilejul incidentelor dela Corfu zicea: «Publicul italian nu se interesase niciodată în mod excesiv de Societatea Naţiunilor. Se «credeà că erà un lucru mort, academic, fără importanţă. In realitate această Societate a

www.digibuc.ro

Concertul celor mari pare a se fi perpetuat sub o formă atenuată în Liga Naţiunilor. Consiliul Ligii Naţiunilor e astfel organizat încât în el să aibă preponderenţă şi în orice caz o autoritate preponderentă puterile mari.

Se pune şi s'a pus astfel marea problemă a egalităţii de drept a Statelor în relaţiile internaţionale. Bine a făcut Liga Naţiunilor sau rău că nu s'a întemeiat în realitate pe o recunoaştere a egalităţii perfecte a Statelor între ele? Declaraţia americană a drepturilor şi datoriilor Statelor, din 6 Ian. 1916 o recunoaşte; concepţia pan-americană recunoaşte deasemenea egalitatea absolută a Statelor. De sigur că în lumina ideală a viitorului egalitatea Statelor trebuie recunoscută. De sigur că multe greutăţi se vor întâmpină încă. Există într'adevăr argumente de fapt impresionante; s'ar puteà susţine că o populaţie, cum e a atâtor naţiuni mari, de zeci de milioane, nu poate uşor fi sacrificată la un moment dat faţă de o populaţie de ex. de câteva sute de mii de oameni cari ar constitui o naţiune mică. Dar iarăş nu e mai puţin adevărat că pretutindeni unde o naţiune se manifestă ca un grup etnic de sine stătător, adică o entitate morală care poate prin ea însăşi să lucreze cu răspundere proprie, nu mai poate fi vorba de egalităţi de fapt; aceà entitate morală trebuie recunoscută în drept pe picior de egalitate cu toate celelalte, întocmai după cum în dreptul intern public cel mai mare progres a fost atunci când, indiferent de puterea şi bogăţia fiecăruia, s'a recunoscut egalitatea desăvârşită constituţională între oameni.

Din acest punct de vedere este incontestabil că tratatele din 1919 au dat un puternic impuls spre progres prin modul cum au încercat în principiu de a reorganizà Europa pe baza principiului naţionalităţilor şi al autodeterminării.

Dar este tot atât de sigur că din punctul de vedere formal al textelor, precum am arătat, se formulează deosebiri între Statele suverane care nu existau în 1914, şi din acest punct de vedere sunt un adevărat regres.

Principiul binelui este însă întotdeauna aşà de puternic, că învinge totul în calea sa. Adevărul, când se proclamă, îşi face singur drumul: cu atât mai mult când aceà proclamare a lui se altoieşte pe un complex de tendinţe şi nevoi de justiţie, cum au fost cele pe care le-a deşteptat războiul în conştiinţa popoarelor. Deaceea opera Conferinţei din 1919 în această privinţă poate fi privită mult mai mult prin prisma luminii pozitive pe care ele au răspândit-o.

Egalitatea Statelor trebuie cu atât mai mult recunoscută azi, ea este cu atât mai mult în direcţia evoluţiei dreptului ginţilor modern, cu cât acest drept s'a format prin lovituri succesive ce s'au dat *ierarhiei politice* medievale.

«Naţiunilor, limitându-se la continentul european, nu cuprinde Germania şi Rusia. De no-«tat este cazul Statelor-Unite, care dacă au furnizat profetul acestui organism», (râsete). «nu fac în nici un mod parte din el. In fapt Societatea Naţiunilor este un *duet franco-«englez»* (aprobări).

Şi este bine înţeles că d-l Mussolini a arătat cum nu o admite altfel decât dacă Italia va interveni, va interveni şi ea în acest «tête-à-tête».

www.digibuc.ro

In felul acesta Societatea Naţiunilor a păşit pe calea realizării, tinzând prin forţa naturală a lucrurilor, şi contrar textelor iniţiale, a se întemeiă tot mai mult pe o egalitate de drept între State.

Este evident că această tendinţă se ciocneşte de obstacole puternice: ele sunt toate imboldurile de politică practică şi «realistă» ale Statelor europene, animate fiecare de egoismul său crunt şi «sacru».

De acî, mai ales în Europa, nevoia indispensabilă a organizării unei sancţiuni eficace internaţionale. Lumea anglo-saxonă, fericită pe situaţia excepţională de linişte şi pe adăpostul geografic şi militar pe care stă, inconştientă în cea mai mare parte de groaznicele realităţi care frământă continentul european, a împiedecat însă o asemenea organizare serioasă.

Ba chiar, după ce valul de entusiasm evangelic al lui Wilson a dispărut din sufletele americane, sugestionat la un moment dat de prezident, doctrina lui Monroë, cu indiferentismul său egoist faţă de Europa, a învins şi am asistat cum Senatul american, faţă de art. 10 din Pact, a repudiat tratatul întreg dela Versailles, operă — în aşà mare măsură a prezidentului său!

Domnilor, cu aceasta am schiţat în câteva cuvinte modul cum Conferinţa dela Paris a încercat reconstrucţia Societăţii Naţiunilor.

O altă încercare a Conferinţei din Paris în legătură cu aceasta a fost aceea de democratizare în genere a vieţii publice a Statelor, care păreau a avea nevoie. Intâiu — şi acesta este principiul determinant impus şi Germaniei ca o condiţie pentru încheierea tratatului de pace — Conferinţa nu a recunoscut şi nu a dat încredere în noul drept al ginţilor, ca element de sine stătător în comunitatea naţiunilor, decât Statelor care se supun de bunăvoie principiilor de cinste în politică şi-şi dau o organizare democratică internă. Democraţia reală a unui Stat devine criteriul cinstei şi capacităţii sale politice.

Pe de altă parte Conferinţa a încercat să organizeze şi munca aşà încât într'adevăr fiinţa omenească să nu fie obiect de târg, ci să fie socotită, ca un scop în sine conform concepţiei lui Kant. Aceasta reprezintă de sigur încă un progres în realizarea concepţiilor sociale şi democratice.

Chiar şi în organizaţia economică internaţională, s'a încercat a se aplică la fel principiul egalităţii şi libertăţii. S'a introdus astfel ideea libertăţii comerţului, ale cărei consecvenţe se resimt şi în tratatele speciale ce au fost impuse ţării noastre.

In sfârşit, o ultimă încercare la care asistăm a Conferinţei din Paris, este aceea a cooperării intelectuale, căci acî stă tot resortul intim şi adânc al întregii organizaţii noui date lumii de Conferinţă. Dacă cooperarea intelectuală lipseşte şi dacă pe lângă sprijinul intelectualităţii adevărate de pretutindeni, nu se formează şi o opinie internaţională în Europa, cum s'a format în America, şi până azi este departe de a se fi format, întreaga organizare cade dela sine, toate formele instituite nu mai pot să aibă nici un rost şi nici o utilitate; ele se vor spulberà la primul conflict de forţe întocmai cum se spulberă toate bunele intenţii pe care unii le-au avut, sporadic, în trecut, în cruda politică europeană de până acum.

www.digibuc.ro

Din acest punct de vedere, aşadar, o primă datorie a inttelectualilor, mai ales în ţările mari, stă în crearea acestei opinii publice internaţionale care să ducă la organizarea unor principii de dreptate a dreptului public.

Domnilor, nu trebuie să ne ascundem slăbiciunile nouei organizări politice a lumii. Oricât de mult ar prezentà ea un imens gol prin lăsarea la o parte a Rusiei şi punerea Germaniei într'o situaţie foarte grea cu urmări primejdioase, oricât s'ar fi dat învinşilor o organizare naivă, s'ar fi aplicat maniera forte faţă de unii din ei şi chiar faţă de unii aliaţi mai mici, oricare ar fi în rezumat greşelile pe care Conferinţa dela Paris le-a făcut, şi au fost multe după cum s'a putut simţì din cele expuse azi, şi oricare ar fi fost scăderile oamenilor şi împrejurărilor, un lucru trebuie să rămâie: această conferinţă şi tratatele pe care le-a încheiat reprezintă un mare progres faţă de situaţia anterioară a Europei.

Din acest punct de vedere, prin realizarea politică a principiului naţionalităţilor — care este mult mai puţin cunoscut în America decât la noi şi nu este înţeles nici la fel, nici aşà de adânc de Americani ca de noi — prin încercarea de organizare apoi a unei comunităţi a naţiunilor, prin proclamarea necesităţii unei opinii publice îndrumate de principii pure de dreptate şi de morală, aceste tratate reprezintă un pas puternic înainte pentru dreptul ginţilor.

Aceste tratate ne pot servì dealtfel ca învăţământ că niciodată un popor nu trebuie să despereze, ele arată — ca un învăţământ pentru noi în special — că o naţiune atunci când nu-şi pierde voinţa de a trăì ca atare nu poate să piară: dreptatea, oricare ar fi vicisitudinile istorice, va trebuì în mod fatal să ajungă odată victorioasă!

---

9 Decemvrie 1923

www.digibuc.ro

CURTEA PERMANENTĂ DE JUSTIŢIE INTERNAŢIONALĂ

DEM. NEGULESCU

VOIU începe prin a mulţumi Institutului Social pentru onoarea ce mi-a făcut, desemnându-mă să vorbesc despre Curtea Permanentă de Justiţie Internaţională. Înţelegerea tratatelor de pace n'ar fi completă fără studierea acestei Instituţii, a cărei creare, crezută multă vreme ca utopie, pasionează astăzi lumea politică şi juridică. Ideea de a rezolvà conflictele internaţionale pe cale paşnică nu este o idee nouă. Această idee o găsim în operele jurisconsulţilor şi filozofilor. Abatele Saint Pierre vorbeşte despre rezolvarea conflictelor pe cale paşnică. Kant, în celebra sa lucrare asupra păcii perpetue, şi Bentham, jurisconsultul şi filozoful englez, susţin acecaş idee. In secolul al XIX-lea această idee pătrunsese în conştiinţa tuturor popoarelor. Ideea unui Tribunal internaţional care să rezolve conflictele dintre State trebuià să triumfe.

Pentru înţelegerea măreţului edificiu, care a fost creat pentru pacificarea ei, este util să schiţez în trăsături generale lucrările celor două conferinţe dela Haga din 1899 şi din 1907.

Inainte de prima conferinţă dela 1899, Statele în conflict puteau să rezolve conflictele între dânsele, recurgând la calea paşnică a arbitrajului care erà facultativ. Statele puteau să recurgă la răsboiu, care erà permis, ca un exerciţiu al suveranităţii lor. In această perioadă arbitrajul nu erà reglementat. Numărul arbitrilor, formalităţile procedurale de îndeplinit înaintea lor, toate acestea trebuiau stabilite în tratatele încheiate şi constituiau clauzele speciale ale compromisului. Trebuià ca, printr'o convenţie internaţională, să se precizeze regulele procedurale dinaintea arbitrilor. Conferinţa dela 1899, celebra conferinţă a păcii, convocată la Haga, în urma iniţiativei Ţarului Nicolae al II-lea, a avut marele merit de a sintetizà şi de a proclamà regule procedurale înaintea arbitrilor.

Fiecare Stat trimite la Secretariatul Curţii de arbitraj din Haga o listă de patru nume şi din lista comună, Statele în conflict, pot să aleagă arbitrii. Această Curte de arbitraj care a funcţionat din 1899 încoace, prezentà viciuri profunde şi erà susceptibilă de serioase critici: recursul la această Curte nu erà obligator, ci erà facultativ. Statele în conflict puteau, numai dacă voiau, să deducă conflictul înaintea Curţii de arbitraj, iar dacă nu voiau, recurgeau la răsboiu, care erà considerat ca legitim. Iată prima critică adusă Curţii de arbitraj dela Haga.

A doua critică este că această Curte de arbitraj nu erà compusă din judecători, ci din arbitri. Cu alte cuvinte, erà compusă din membri, cari rezolvau conflictele, nu după principii de drept, ci după echitate. Aceşti arbitri variau dela un caz la altul, aşà încât nu erà posibil, prin darea unor hotărîri în timp, să se ajungă la fixarea unor regule de drept internaţional. Assert,

www.digibuc.ro

marele jurisconsult olandez, avea dreptate să zică: «Il faut qu'il y ait des juges a la Haye» și Martens, celebrul jurisconsult rus, zicea cu drept cuvânt: «Quelle est donc cette cour dont les membres ne se connaissent pas?».

A doua conferință dela Haga din 1907 a căutat să înlăture viţiile primei conferinţe dela 1899. Proiectul anglo-american a fost luat în discuţie. După acest proiect, în caz de conflict, recursul era obligator, nu facultativ, cum era prin convenţia dela 1899. Se proclamă în acelaș timp permanenţa Curţii, alegându-se judecătorii iar nu arbitrii, pe un period de mai mulţi ani. Judecătorii trebuiau să aplice principiile dreptului internaţional. Ei nu se mai conduc de principii de echitate, cum era în primul sistem al conferinţei dela 1899.

In urma discuţiei proiectului anglo-american nu s'a ajuns la nici o înţelegere. Marile și micile puteri n'au căzut de acord asupra numirii judecătorilor pentru cele 15 locuri. Marile Puteri cereau să aibă fiecare un judecător de drept, iar micile Puteri, pentru puţinele locuri rămase vacante, să proceadă la alegerea judecătorilor.

Barbosa, marele jurisconsult brazilian, mort de curând, membru al Curţii Permanente de Justiţie Internaţională dela Haga, și care era delegat la a doua conferinţă din 1907, a combătut în numele Micilor Puteri, ideea susţinută de Marile Puteri. Barbosa avea dreptate când zicea că, a se admite acest sistem, ar fi a nesocoti principiul de egalitate care trebuie să domine între State — căci suveranitatea e aceeaș, fie că este vorba de o mare naţiune, fie că este vorba de o mică naţiune, și că înaintea unui Tribunal Statele nu pot să apară în condiţii de inegalitate. Acest sistem, al lui Barbosa, îmbrăţișat de Micile Puteri, făcù să nu se poată ajunge la un vot unanim asupra proiectului anglo-american.

Conferinţa dela 1907, votă o rezoluţie compusă din două puncte. In primul punct, conferinţa votă recursul obligator, și în al doilea se adăogi că crearea Curţii Internaţionale va fi înfăptuită când Statele vor cădea de acord asupra numirii judecătorilor.

Aceasta era situaţia în momentul războiului mondial. Războiul nu a fost lupta între două armate, ci lupta între ideea de forţă și ideea de drept. Una din aceste forţe trebuia să învingă și dreptul a învins. Principiile dreptului privat, ale dreptului public și ale dreptului internaţional, au fost schimbate în baza lor, ce durase atâta vreme. Războiul era permis, ca o consecinţă a suveranităţii Statelor; azi noua concepţie a dreptului aduce știrbiri la exerciţiul acestui drept.

Toate tratatele de pace care au fost încheiate: Tratatul dela Versailles, dela Trianon, dela St. Germain, dela Neuilly, etc. — conţin, în cele 26 de articole cu care încep și care formează partea I-a a lor, pactul Wilsonian, cunoscut sub numele de Pactul Societăţii Naţiunilor.

In art. 12 din Pact se aduce îngrădirea, de care am vorbit, asupra declarării de războiu. Art. 12: Toţi membrii Societăţii convin că dacă se naște între dânșii un diferend susceptibil de a aduce o ruptură, îl vor supune, fie la procedura arbitrajului, fie la Curtea Permanentă de Justiţie Internaţională, fie la examinarea Consiliului. Mai convin că în nici un caz nu vor

www.digibuc.ro

recurge la războiu înainte de expirarea unui termen de trei luni după sentința arbitrilor sau a Curții sau raportul Consiliului.

Iată principiul consacrat de Pact: Statele se obligă ca în caz de conflict să recurgă la o cale pașnică pe care sunt libere să o aleagă: Curtea de arbitraj, Curtea Permanentă de Justiție Internațională sau Consiliul.

Curtea de Justiție Internațională e prin urmare una din căile pacifice pentru rezolvarea conflictelor dintre State. Art. 14 din Pactul Wilsonian prevedeà crearea ei: «Consiliul este însărcinat să prepare un proiect de Curte Permanentă de Justiție Internațională și să-l supună membrilor Societății». La 13 Februarie 1920 Consiliul numì o Comisie compusă din zece eminenți jurisconsulți, cari se reuniră la Haga pentru a preparà proiectul de Statut al Curții. Acest proiect, inspirat de dezideratele celei de a doua conferințe dela Haga, proclamă principiul permanenței Curții de Justiție Internațională și caracterul ei obligator.

Consiliul Ligii Națiunilor nu a admis caracterul obligatoriu. Jurisdicția obligatorie erà incompatibilă cu facultatea pe care o aveau Statele de a sesizà Consiliul. Consiliul ar fi fost evins din rolul său de a puteà rezolvà conflictele, în cazul când părțile doresc, și nu a voit să sufere o *capitis diminutio*.

In cea de a treia Comisie precum și înaintea Adunării plenare a celei dintâiu Adunări a Societății Națiunilor, am luat parte, ca delegat al României, la desbateri foarte interesante între partizanii caracterului obligatoriu al Curții, cari arătau că nu se aduce nici o știrbire suveranității, căci Statele se obligă prin propria lor voință, și între partizanii caracterului facultativ, cari invocau în favoarea sistemului lor, principiul suveranității Statelor. Atât în Comisia prezidată de Léon Bourgeois cât și în Adunarea plenară, am susținut propunerea făcută de d-l Fernandez, delegat al Braziliei, care, printr'o formulă tranzacțională, a raliat toate opiniile.

In art. 36 din Statutul Curții se enumerau cazurile de competența facultativă: pentru interpretarea tratatelor, pentru rezolvarea unui punct de drept internațional, pentru examinarea faptelor susceptibile de a constitui violarea unui angajament internațional, pentru determinarea reparațiunii datorită pentru călcarea unei convenții internaționale.

Acest articol conține o clauză facultativă care permite fiecărui Stat, ca, fie în momentul semnării protocolului, fie în momentul ratificării, fie ulterior, să declare că este dispus, față de un alt Stat sau de un grup de State, să admită, sub condiție de reciprocitate, jurisdicțiea obligatorie a Curții.

Protocolul adițional conținând clauza facultativă, a fost semnat de 20 State care au recunoscut astfel competența obligatorie a Curții. Iată numele acestor State: Austria, Brazilia, Bulgaria, China, Costa-Rica, Danemarca, Elveția, Estonia, Finlanda, Haiti, Liberia, Lituania, Luxemburg, Norvegia, Panama, Olanda, Portugalia, Salvador, Suedia, Uruguai.

Clauza facultativă a fost ratificată până azi, de următoarele 15 State: Austria, Brazilia, Bulgaria, China, Danemarca, Elveția, Estonia, Finlanda, Haiti, Lituania, Norvegia, Olanda, Portugalia, Suedia, Uruguai.

Iată primul caracter al Curții Permanente de Justiție Internațională: Jurisdicția este facultativă; ea poate devenì obligatorie prin voința Statelor.

www.digibuc.ro

Un al doilea principiu care a fost realizat de Curtea Permanentă de Justiție Internațională, este egalitatea de drepturi între toate Statele, nu numai când e vorba de părți, care se vor prezentă înaintea Curții, dar și când este vorba de compoziția acesteia. Art. 10 realizează această egalitate. Fiecare putere mare sau mică nu poate fi reprezentată pentru cele 15 locuri, decât printr'un singur judecător.

Cel de al treilea caracter al Curții Permanente de Justiție Internațională e că numirile de judecători trebuie să se facă în afară de orice combinație politică. Numirile trebuiau să inspire încredere tuturor Statelor din lume: Marilor și Micilor Puteri. Se știe că la Conferința dela Haga din 1907, Marile State cereau ca în Curtea permanentă de arbitraj, fiecare Stat mare să aibă un judecător; Statele mici, pentru puținele locuri ce mai rămâneau, trebuiau să procedeze prin alegere. D-l Barbosa, reprezentantul Braziliei, se opuse invocând principiul egalității Statelor. Proiectul Curții de arbitraj obligator nu a putut să triumfe.

Trebuiă găsită o formulă în așă fel ca să asigure principiul egalității Statelor. Societatea Națiunilor cu un dublu corp politic, Adunarea plenară și Consiliul, permiteà Marilor și Micilor Puteri să procedă la alegere pe un picior de egalitate. Dacă în Consiliu Marile Puteri pot impune voința lor, în Adunarea plenară sunt Micile Puteri cari dispun de votul Adunării.

Pentru a înlătură influențele politice în desemnarea candidaților, prezentările sunt făcute de Grupul Național al Curții de arbitraj dela Haga și numai din acele persoane cari au fost recomandate de facultățile de drept sau Curtea de Casație. Candidații pentru a puteà fi aleși la cele 15 locuri (11 de judecători și 4 de judecători supleanți), trebuie să obțină majoritatea atât în Adunare cât și în Consiliu.

In Septemvrie anul trecut cea de a doua Adunare a procedat la alegerea membrilor Curții. Iată numele lor: Loder (Olanda), Lord Finley (Anglia), Weiss (Franța), Nyholm (Danemarca), Moor (Statele-Unite), Altamira (Spania), Pessoa (Brazilia), Bustamante (Cuba), Anzilotti (Italia), Huber (Elveția), Oda (Japonia), Iovanovici (Serbia), Beichmann (Norvegia), Negulescu (România), Wang (China).

La 30 Ianuarie 1922 Curtea Permanentă de Justiție Internațională era convocată la Haga în sesiune extraordinară pentru a procedà la stabilirea regulelor de procedură aplicabile conflictelor dintre State.

Voiu căutà să arăt în trăsuri generale principiile dominante stabilite de Curte.

Cine poate să sesizeze Curtea? — Un particular care tratează cu un Stat, în caz când Statul nu-și îndeplinește obligația, poate sesiza Curtea? Sau un particular care are două naționalități, după legile a două State diferite, poate să cheme înaintea Curții pe ambele State? Răspunsul este negativ. Din examiuarea Pactului Wilsonian se vede că intenția a fost să se creeze această cale pacifică numai pentru înlăturarea conflictelor dintre State.

Inaintea Curții s'a prezentat cererea unei minorități germane din Polonia, care pretindeà că Guvernul Polon a împiedecat emigrarea în Brazilia. Curtea

www.digibuc.ro

a considerat că o minoritate națională nu poate sesiză Curtea, căci numai Statele suverane pot stă în instanță. Reclamația minorității va fi prezentată Consiliului Societății Națiunilor și nu va fi luată în considerație decât dacă un membru al Consiliului va semnalà infracțiunea la tratatul minorităților. Orice diferend relativ la minorități se va judecà de Curtea Permanentă de Justiție Internațională.

Inaintea Curții nu se pot deduce decât conflictele care au un caracter internațional. O chestiune de ordin intern nu poate fi de competența Curții, în baza art. 5 § 8 din Pact. Așà în conflictul franco-englez relativ la decretele de naționalitate date de guvernul francez relativ la Maroc și Tunis, s'a ridicat înaintea Curții, sesizată de Consiliu pentru aviz consultativ, chestiunea de incompetență în baza art. 5 § 8 din Pact, adică pe motiv că fiind vorba de decrete de naționalitate, chestiunea este de ordine internă iar nu de ordine internațională. Curtea însă a respins concluziile guvernului francez și s'a declarat competentă, căci a considerat că decrete de naționalitate, în țări de protectorat, recunoscut în baza tratatelor, au un caracter internațional.

Așà fusese dedusă înaintea Consiliului Ligii Națiunilor, acum câteva luni, o reclamație a optanților ungari din România. Ei susțineau că principiul constituțional al exproprierii bunurilor rurale, care a fost aplicat în întreaga Românie, este un principiu în contradicție cu tratatele în vigoare, care proclamă că optanții ungari pot conservà toate bunurile lor mobile și imobile. Această chestiune a fost susținută înaintea Consiliului de d-l Apponyi, reprezentantul Ungurilor. El cereà ca acest conflict, ivit între România și Ungaria, să fie trimis înaintea Curții Permanente de Justiție Internațională dela Haga. D-l Titulescu, cu remarcabilul său talent, a susținut că această chestiune nu are un caracter internațional, că e vorba de o chestiune internă a Statului român. Consiliul, examinând această chestiune, a luat în considerație procesul-verbal dresat de ambasadorul japonez Adatci, din care rezultà că reprezentantul ungar a recunoscut că este vorba de o chestiune internă a Statului român și Consiliul nu a mai trimes afacerea înaintea Curții Internaționale din Haga.

Care e competența Curții? Curtea este competentă de a da avize consultative. Art. 14 din Pact, dă acest drept Curții, atunci când e consultată de Consiliu sau de Adunarea Ligii Națiunilor.

Pe lângă acest prim rol, de a da avize consultative asupra chestiunilor de drept internațional, Curtea judecă anumite afaceri, dând ceeace se numește «des arrêts».

Curtea este competentă să judece când ambele State vin de comun acord să supuie conflictul în baza unui compromis.

Dar un Stat va puteà introduce o cerere (une requête) contra altui Stat, care nu voește să se prezinte? Va puteà numai în cazul când Statul pârît a acceptat competența obligatorie a Curții în baza clauzei facultative din art. 36, sau când această competență obligatorie a Curții rezultă din tratatele în vigoare.

Sunt chestiuni de ordin internațional, de foarte mare importanță, a căror rezolvire garantează pacea în lume. Așà în partea a 13-a a tratatului din

www.digibuc.ro

Versailles, autorii tratatului s'au gândit că conflictele dintre patroni şi lucrători trebuesc reglementate pentru a împiedecà conflictele viitoare. Această organizaţie internaţională a muncii se compune dintr'o Conferinţă Internaţională, care are loc în fiecare an şi e compusă din delegaţi ai patronilor şi lucrătorilor, din fiecare ţară. Pe lângă această Conferinţă Internaţională, există la Geneva un Biurou Internaţional al Muncii, al cărui director este d-l Albert Thomas. Toate chestiunile referitoare la interpretarea Tratatului din Versailles şi referitoare la muncă, sunt de competenţa obligatorie a Curţii Internaţionale din Haga.

Tratatele în vigoare, pentru a împiedecà turburarea păcii în lume, au reglementat chestiunea minorităţilor. Răsboiul actual, are ca origină tocmai o chestiune relativă la minorităţi. Toate diferendele născute din interpretarea clauzelor referitoare la minorităţi de rassă, de limbă şi de religie, sunt de competenţa obligatorie a Curţii internaţionale. Marile Puteri au impus Micilor Puteri din Orientul Europei, în tratatele de pace, clauza minorităţilor care produce o inegalitate între Marile şi Micile Puteri. Marile Puteri au considerat chestiunea minorităţilor ca o chestiune internă când e vorba de un Stat mare şi ca o chestiune internaţională când este vorba de Statele mici din Orientul Europei. Această clauză a minorităţilor este impusă: României, Poloniei, Ceho-Slovaciei, Bulgariei, Turciei şi Serbiei.

In tratatele de pace se prevede că tot ce priveşte libertatea tranzitului pe uscat şi pe apă, este de competenţa obligatorie a Curţii din Haga. Competenţa obligatorie se referă încă la interpretarea clauzelor din Tratatul din Versailles, în conflictele ce s'ar ivì între Germania şi Statele aliate. In fine, în materie de mandat, competenţa Curţii este iarăş obligatorie. Sunt anumite colonii germane şi anume teritorii ale Turciei care au trecut sub administraţia Societăţii Naţiunilor. Societatea Naţiunilor deleagă un Stat, mare de obiceiu, ca să administreze, în numele ei, acele teritorii. Dacă se ridică discuţie asupra mandatului, Curtea Internaţională din Haga rezolvă conflictul.

Care e situaţia juridică a României faţă de Curtea Permanentă de Justiţie Internaţională? România a ratificat Statutul Curţii, însă n'a semnat protocolul adiţional, care consacră recursul obligator la Curte. Cu alte cuvinte, în principiu, recursul la Curte este facultativ, România însă este obligată, în baza tratatelor de pace, să compară înaintea Curţii relativ la mai multe chestiuni, care sunt următoarele:

1. Relativ la organizarea internaţională a muncii, în baza art. 423 şi urm., a Tratatului din Versailles;

2. Relativ la minorităţi, în baza art. 12 din tratatul din Paris din 9 Decemvrie 1919;

3. Relativ la libertatea tranzitului pe uscat şi pe apă, în baza convenţiei încheiate la Barcelona la 20 Aprilie 1921;

4. Relativ la libertatea navigaţiei pe Dunăre, în baza art. 336, 337 şi 353 din Tratatul din Versailles şi a convenţiei din Paris dela 23 Iulie 1921, prin care se ratifică Statutul Dunării;

5. Relativ la navigaţia Prutului în baza art. 16 din Tratatul din Paris din 9 Decemvrie 1919.

www.digibuc.ro

Am arătat în trăsuri generale, cum este constituită Curtea şi care este competenţa ei. Sunt însă mulţi sceptici cari au criticat şi cari continuă să critice această instituţie. Ei zic că Curtea internaţională din Haga nu poate să obţină nici un rezultat, căci deciziile ei nu se pot executà. Eroarea este profundă. Deciziile Curţii dela Haga se trimit Consiliului Ligii Naţiunilor şi Consiliul ia măsurile de execuţie. Art. 16 din Pact permite o serie de sancţiuni: sancţiuni diplomatice, prin ruperea raporturilor diplomatice, sancţiuni economice, prin aplicarea blocusului, în fine sancţiuni militare prin declararea războiului. Iată diferite sancţiuni, pe care Consiliul poate să le ia faţă de un Stat recalcitrant care n'ar executà deciziile Curţii din Haga.

A doua critică adusă în contra existenţei Curţii este că Statele-Unite, neratificând Statutul Curţii, ea nu poate aveà autoritatea mondială relativ la deciziile date. Statele-Unite au semnat protocolul Tratatului din Versailles, dar nu l-au ratificat din cauza art. 10 din Pact, prin care Statele semnatare garantează integritatea teritorială şi independenţa politică a celorlalţi membri ai Ligii Naţiunilor. Ne aducem aminte de atacurile îndreptate contra lui Wilson. Se susţineà de vrăşmaşii săi că, din cauza acestui articol, Statele-Unite vor fi antrenate într'un răsboiu pentru a garantà Statelor din Europa integritatea teritorială. Chestiunea este a se şti dacă Statele Unite, nefăcând parte din Liga Naţiunilor, pot să ratifice Statutele Curţii? Harding, fostul Preşedinte al Statelor Unite, a prezentat înaintea Senatului american ratificarea Statutului Curţii din Haga şi a susţinut — şi cu drept cuvânt — că Curtea internaţională din Haga nu este o Curte a Ligii, «League Court», ci este o Curte mondială, sau cum ziceà el o «World court».

Harding aveà dreptate, din punctul de vedere al principiilor de drept intenaţional, căci pentru a determinà caracterul Curţii, trebuie să examinăm actul care i-a dat naştere; însă, Curtea Internaţională din Haga nu există prin votul celei dintâi din Adunări, Curtea Internaţională din Haga, există prin ratificările separate şi independente ale celor 36 de State; încât, juridiceşte vorbind, aceà Curte există prin convenţia internaţională prin care s'a adoptat Statutul Curţii. Şi probă că Curtea are un caracter mondial e decizia Consiliului Ligii din 17 Maiu 1922, prin care se permite chiar şi Statelor, cari nu fac parte din Liga Naţiunilor, să se adreseze Curţii şi să beneficieze de jurisdicţia ei. Acea Curte mondială este cu totul independentă de organele Ligii Naţiunilor, de Consiliul şi de Adunarea plenară. Deciziile Curţii sunt definitive şi ele nu pot fi controlate nici de Consiliu, nici de Adunare. Iată dar câtă dreptate aveà Harding, preşedintele Statelor-Unite, atunci când cereà Senatului american să ratifice Statutele Curţii. Ultimele jurnale care au sosit din America, anunţă că Preşedintele Coolidge va susţine la Congres aceeaş teză pe care a susţinut-o şi Harding şi va cere aderarea Statelor-Unite la Statutul Curţii Permanente de Justiţie Internaţională din Haga.

In fine — şi cu aceasta voiu răspunde scepticilor cari nu cred în existenţa Curţii şi zic că Curtea e inutilă, căci nu se pot împiedecà războaele. Este ca şi cum cineva ar cere să se suprime Curţile cu Juraţi, căci, cu toată existenţa lor, se continuă cu săvârşirea crimelor. Curtea nu poate să suprime războaele, Curtea cată să elimine numai unele cauze de conflict.

www.digibuc.ro

In ultima parte voiu căutà să arăt care au fost cauzele de conflict între diversele State, în scurtul timp dela crearea Curții, și să vedem în ce mod Curtea a rezolvat acele conflicte.

In partea XIII a Tratatului din Versailles se vorbește de organizarea Internațională a Muncii, care se compune dintr'un Biurou Internațional și o Conferință Internațională. La a 3-a sesiune a Conferinței Internaționale a Muncii, care s'a ținut la Geneva, s'a ridicat chestiunea dacă delegatul guvernului olandez, a fost numit în conformitate cu dispozițiile art. 389 din Tratatul din Versailles. Consiliul fiind sesizat de această chestiune a cerut Curții un aviz consultativ. In urma expunerilor orale ale Guvernului Britanic și Olandez, ale d-lui Albert Thomas, directorul Biuroului Internațional al Muncii, ale Federației Profesionale Generale Neerlandeze, ale Confederației Internaționale a sindicatelor creștine și ale Federației Sindicale Internaționale, Curtea a găsit că Guvernul Olandez s'a conformat dispozițiilor tratatului din Versailles și a dat chestiunii puse un răspuns afirmativ.

A doua cerere de aviz consultativ, formulat de Consiliu, erà relativ la chestiunea de a se ști dacă Organizarea Internațională a Muncii, prevăzută în partea XIII-a a Tratatului din Versailles, se întinde la reglementarea condițiilor muncii a persoanelor întrebuințate în agricultură. Chestiunea erà greu de rezolvat, căci în diferitele articole din Tratatul din Versailles se vorbește de industrie, fără a se vorbì de agricultură. Chestiunea erà de a se ști dacă cuvântul «industrie» cuprinde și «agricultura». In urma explicațiilor orale date de Guvernul englez, francez, portughez, ungar, de Biuroul Internațional al Muncii, prin directorul său d-l Albert Thomas, de Institutul Internațional de Agricultură din Roma, de Federația Internațională a Muncitorilor de Pământ, Curtea a emis avizul că expresiunile «industrie», «industrial» de care vorbesc art. 387—426 din Tratatul din Versailles, trebuesc interpretate într'un sens larg și că prin urmare se referă și la agricultură.

Cel de al treilea aviz erà relativ la chestiunea de a se ști dacă Organizarea Internațională a Muncii, așà cum a prevăzut-o tratatul din Versailles, Biuroul internațional al Muncii și Conferința Internațională a Muncii, este competentă pentru a organizà și desvoltà mijloacele de producție agricolă.

In urma explicațiilor date de Guvernul francez, de d-l Albert Thomas, directorul Biuroului Internațional al Muncii, de Institutul Internațional de Agricultură, de Confederația Internațională a Sindicatelor Agricole, Curtea a emis un aviz prin care stabilește că Organizarea Internațională a Muncii nu este competentă pentru a desvoltà mijloacele de producție agricolă, căci unicul său scop, pentru care a fost creată, este îmbunătățirea soartei lucrătorilor.

Un alt aviz consultativ a fost dat relativ la două decrete date de d-l Millerand, președintele republicii franceze, în Noemvrie 1921, — prin acele decrete se hotărà că orice individ născut în Maroc sau Tunisia din părinți *din* cari unul e născut acolo, e francez de plin drept. Erau mulți Englezi născuți în Maroc și Tunisia din părinți din cari unul se născuse acolo. Din cauza decretului Millerand, acei Englezi deveneau Francezi de plin drept. Guvernul englez a protestat înaintea Consiliului, iar Consiliul a trimis afacerea spre aviz

www.digibuc.ro

la Curtea Permanentă de Justiție Internațională din Haga. Înaintea Curții, d-l Jouffre de Lapradelle, celebrul profesor de drept internațional din Paris, a susținut că Curtea este incompetentă de a judecà conflictul, căci, fiind vorba de decrete de naționalitate, acele decrete au un caracter intern, iar nu internațional. Curtea a hotărît că acest principiu nu e aplicabil când este vorba de țări de protectorat cum e Tunisia și Marocul, unde Franța n'are o suveranitate completă, ci numai ceeace se numește: «une mie souveraineté» — o suveranitate necompletă. Decretele date trebuiau să țină seama de tratatele în vigoare, prin care se recunoaște protectoratul Franței asupra Marocului și Tunisiei, și deci acele decrete n'au un caracter intern ci un caracter internațional. Curtea s'a declarat competentă. Franța a declarat că acceptă competența Curții. Curtea a amânat soluționarea afacerii pentru a cunoaște dorința Engliterei. Ambele țări au căzut de acord asupra soluției de a se admite un drept de opțiune la majoritate.

Al 5-lea caz prezentat înaintea Curții e relativ la vaporul Wimbledoon. In Martie 1921, vaporul englez Wimbledoon încărcat și expediat cu muniții pentru Polonia, de către o Societate franceză de navigație, erà oprit în Canalul Kiel de către autoritățile germane.

Marile Puteri, Englitera, Franța, Italia și Japonia putând în baza Tratatului din Versailles să cheme Germania înaintea Curții, luară la 16 Noemvrie 1922 inițiativa unei «requête» înaintea acesteia. Pe când celelelate cazuri erau simple avize consultative, cerute de Consiliu în baza art. 14 din Pactul Wilsonian, de data aceasta e vorba de o competență obligatorie a unui Stat de a compare înaintea Curții. După lungi desbateri, la 17 August 1923, Curtea dădù o decizie prin care se stabilește că autoritățile germane au călcat dispozițiile din Tratatul din Versailles care stabilește dreptul de liberă trecere prin Canalul Kiel al tuturor vapoarelor de comerț și de răsboiu ale tuturor Statelor care se găsesc în stare de pace cu Germania.

Curtea a fost sesizată în Iunie 1923 să dea un aviz consultativ asupra diferendului ivit între Finlanda și Rusia sovietică relativ la interpretarea articolelor 10 și 11 din tratatul semnat la Dorpat la 14 Octomvrie 1920 și referitoare la Carelia Orientală. Majoritatea Curții a conchis, și cu drept cuvânt, la incompetența Curții. Punctul supus spre aviz echivalà cu a rezolvì un diferend cu Rusia sovietică ce nu face parte din Societatea Națiunilor; ea nevoind să accepte procedura, nu erà posibil să se exprime unui aviz fără asentimentul său, în baza art. 17 din Pact.

Relativ la chestiunea minorităților în Polonia, Curtea a dat în sesiunea de Iunie 1923 două avize consultative. Primul este relativ la anumiți coloni germani, domiciliați în teritoriile poloneze, cari au obținut naționalitatea poloneză în baza Tratatului din Versailles. Acești coloni ocupă pământurile lor în baza contractelor încheiate cu Comisia de colonizare germană, înainte de încheierea armistițiului din 11 Noemvrie 1918, dar nu au obținut încà titlul definitiv, «Auflassung». Guvernul polon s'a crezut în drept să anuleze aceste contracte și să se declare proprietarul pământurilor care aparțineaù Statului german și care erau ocupate, actualmente, de acești coloni. Prin avizul consultativ pe care l-a dat, Curtea a hotărît că chestiunea

www.digibuc.ro

este de competența Societății Națiunilor și că Guvernul polon nu a lucrat în conformitate cu obligațiile sale internaționale. Curtea a fost chemată să dea un aviz consultativ asupra măsurii de expulzare a guvernului polon în contra anumitor persoane, foști Germani, pe motiv că deși aceste persoane sunt născuți din părinți, cari erau domiciliați în momentul nașterii lor pe teritoriul care face parte astăzi din Polonia; întrucât părinții lor nu sunt domiciliați pe teritoriul sus zis în momentul intrării în vigoare a Tratatului din Versailles, adică la 10 Ianuarie 1920, aceste persoane nu au dobândit naționalitatea poloneză. La 15 Septemvrie Curtea dădù un aviz consultativ, hotărînd că Polonia, procedând la expulzarea acestor persoane, nu a lucrat în conformitate cu tratatele în vigoare.

Un ultim aviz care a fost dat este relativ la conflictul dintre Polonia și Ceho-Slovacia cu privire la frontiera din regiunea Spitz. Acest conflict a fost rezolvat la 6 Decemvrie 1923. E ultimul aviz dat de către Curte până acum. Ceho-Slovacia susținea înaintea Curții că frontiera dintre dânsa și Polonia este definitiv tranșată printr'o decizie a Conferinței ambasadorilor din 28 Iulie 1920. Guvernul polon susținea din contra că hotărîrea Conferinței ambasadorilor nu e definitivă, că n'are caracterul de lucru judecat și că deci chestiunea fruntariei este deschisă. Curtea, prin avizul pe care l-a dat, consfințește sistemul Guvernului Ceho-Slovac și consideră că hotărîrea dată de Conferința ambasadorilor are autoritate de lucru judecat.

Am arătat în trăsături generale care e competența și modul de funcționare a Curții. Am arătat care a fost activitatea Curții internaționale din Haga în scurtul timp de când e creată. Crearea acestui Tribunal, prin voința și adeziunea a 54 de State, are o importanță morală de cea mai mare însemnătate; e pentru prima oară în istoria omenirii când Statele au consimțit să se încline înaintea Dreptului.

16 Decemvrie 1923

www.digibuc.ro

TREI ANI DE ACTIVITATE A SOCIETĂŢII NAŢIUNILOR

D. IANCOVICI

Una din legile ireductibile care comandă timpurile noastre este aceea a *interdependenţei crescânde a fenomenelor vieţii dintre oameni.* Faptul singular al unui popor fie pe teren politic, economic sau social, şi independent de voinţa lui, determină o repercusiune din ce în ce mai pătrunzătoare printre popoarele lumii.

Paralel cu controlul fenomenelor de interdependenţă un sentiment nou s'a desvoltat, este acela al solidarităţii dintre oameni. *Această solidaritate, care leagă din ce în ce mai strâns destinele oamenilor*, nu este un postulat moral, nu este formula de mângâiere găsită de umanitarişti întârziaţi sau de sociologi pierduţi în visuri, este mai mult, este denumirea însăş a unuia dintre elementele cele mai realiste ale vieţii noastre contimporane.

Acest sentiment al solidarităţii a găsit un maxim de desvoltare la sfârşitul lui 1918.

In faţa suferinţelor comun îndurate — aproape că nu erà naţiune care să nu-şi plângă cu mândrie doliul martirilor imolaţi — în faţa triumfului dobândit pe un patrimoniu comun de idei generoase care, acum că erà recunoscut, trebuià să asigure omenirii mai multă dreptate; în faţa greutăţilor ce se bănuiau dejà, ale operei de reclădire, *omenirea în totalul ei şi-a făurit o conştiinţă comună.* Din adâncul sufletelor mulţimii ca un ordin, ca o rugă, o chemare se adresà iniţiativei diriguitorilor, şi anume: *solidaritatea care a fost stabilită pe timpul războiului între Naţiuni pentru a asigurà izbânda principiilor de Drept* să fie menţinută şi de acum înainte, între toate popoarele lumii, iar această solidaritate să fie chezăşia intangibilităţii Păcii, după cum tot ea să servească drept control permanent raporturilor dintre popoare; raporturi ce nu mai puteau fi stabilite decât pe o concepţie de înaltă morală.

Astfel Societatea Naţiunilor s'a născut.

D-l Léon Bourgeois, unul din făuritorii Pactului Instituţiei, unul din apostolii crezului solidarităţii, a limitat astfel scopurile ce Societatea trebueşte să atingă:

Pacea, Dreptul şi Vieaţa.

Competinţa Societăţii Naţiunilor este generală. Ea rezultă în mod luminos din toată economia Pactului.

Pactul Societăţii este prefaţa tuturor Tratatelor de Pace iscălite la sfârşitul războiului.

Societatea nu are dreptul de a evocà din proprie iniţiativă o contestaţie sau un diferend internaţional în faţa juridicţiunii ei. Dreptul de imixiune este limitat de dreptul de petiţiune: Orice membru al Societăţii are posibilitatea de a apelà la oficiile Societăţii, indiferent dacă contestaţia îl

www.digibuc.ro

privește sau nu, și din momentul ce cererea de intervenție a fost înaintată, în mod automatic organismele Societății încep a funcționă.

Pe de altă parte, toți membrii Societății au convenit, că dacă se ivește între ei un diferend susceptibil de a antrenă o ruptură, îl vor sumite sau unei proceduri de arbitraj, sau examenului Consiliului (art. 12 din Pact).

Principiul admis de toate Statele care au ratificat Pactul Societății și prin care au convenit că vor supune *în mod obligatoriu orice contestație internațională procedurii de arbitraj*, constitue și în modul cel mai desăvârșit o inițiativă revoluționară în fundamentele Dreptului Internațional. Acesta este faptul de covârșitoare importanță dobândit prin ratificarea de către State a Pactului Societății Națiunilor.

Admițând, atunci când un incident internațional s'a produs — și oricare ar fi gravitatea lui — procedura de arbitraj ca obligatorie, *și această obligativitate nu cunoaște nici o excepție*, Statele au renunțat, cu bună știință, la una din cele mai înalte prerogative ale suveranității lor. Această abdicare dela cel mai de seamă atribut al suveranității, constitue, în cadrul preocupărilor noastre, baza solidă pe care se va edificà opera de pace.

Organismele Societății Națiunilor sunt: Consiliul, Adunarea generală și Secretariatul permanent.

Compoziția Consiliului, în urma modificărilor aduse Pactului de a treia Adunare generală, este următoarea:

Sunt membri de drept, reprezentanții celor patru mari Puteri aliate: Franța, Imperiul Britanic, Italia și Japonia.

Adunarea generală desemnează pe cale electivă, pe de altă parte, *șase* membri cu mandat temporar.

Membrii aleși majorând în Consiliu pe membrii permanenți, rezultă că, observația care s'a făcut că Consiliul Societății ar fi moștenitorul atribuțiilor aristocratice rezervate în trecut, prin uzanță, Asociației Marilor Puteri, nu este fondată.

Atribuțiile Consiliului sunt enunțate în aliniatul 4 din art. 4 al Pactului:

«Consiliul cunoaște despre orice chestiune care intră în sfera de activitate a Societății sau care afectează pacea lumii».

Consiliul se întrunește de câte ori nevoia o cere și, prin obiceiu stabilit, se întrunește la fiecare trei luni.

Adunarea generală este compusă din reprezentanți mandatați ai tuturor Statelor membre ale Societății. Adunarea generală se întrunește în fiecare an în luna Septemvrie la sediul Societății la Geneva, și dacă este necesitate ține ședințe extraordinare.

Atribuțiile Adunării generale sunt enunțate în al. 3 al art. 3 al Pactului:

«Adunarea generală cunoaște despre orice chestiune care intră în sfera de activitate a Societății sau care afectează pacea lumii».

Consiliul și Adunarea generală sunt *organismele creatoare* ale Societății. Este necesar pentru dumerirea noastră, să încercăm a pricepe care este rostul

www.digibuc.ro

fiecăruia dintre aceste două organisme, care este raportul ce există între ele, care sunt menirile proprii ale fiecăruia. Asupra acestor întrebări Pactul Societăţii Naţiunilor nu ne va da nici o explicaţie.

Intr'adevăr, în afară de cazul când prin Pact se precizează atribuţii speciale Consiliului sau Adunării generale, atât Consiliul cât şi Adunarea generală au atribuţii constituţionale identice.

Amândouă cunosc «despre orice chestiune care intră în sfera de activitate a Societăţii sau care afectează pacea lumii».

In faţa redacţiei imperfecte a textelor au venit să ceară drept de azil, interpretaţiile personale ale tâlmăcitorilor Pactului. S'a spus într'adevăr că Consiliul ar reprezentà în Societate *puterea executivă* atunci când Adunarea generală ar fi *puterea legislativă*; sau că Consiliul ar fi un *Senat* atunci când Adunarea ar fi o *Cameră*; sau că Consiliul *ar avea împuternicirile unui Consiliu de administraţie al unei Societăţi comerciale.* Aceste comparaţii sunt toate eronate. Adevărul este că între aceste două organisme — Consiliul şi Adunarea generală — nu există *nici un raport de responsabilitate.*

Amândouă aceste organisme au aceeaş origină care este *reprezentanţa de Stat*, şi hotărîrea unuia nu leagă, în drept, deliberările celuilalt.

Aceste două organisme lucrează deci pe *drumuri paralele* având aceleaşi scopuri.

Practica vieţii Societăţii pare totuş a delimità, cu consimţimântul unanim, o diferenţiare în atribuţiile respective, şi anume:

Consiliul fiind un organism restrâns — zece membri îl compun în prezent — având pe de altă parte epoci de întruniri apropiate, este un organism suplu şi cu posibilităţi de realizări *rapide.*

Consiliului i s'au deferit până în prezent afacerile care cereau soluţii grabnice.

Pe de altă parte, Adunarea generală fiind un organism greoiu, toate Statele membre fiind reprezentate prin delegaţii numeroase, pare să fie mai apt a luà în discuţie problemele generale care cer o concretizare de doctrină sau stabilirea de principii directoare.

Atât Consiliul cât şi Adunarea generală sunt secundate în lucrările lor de un Secretariat permanent care funcţionează la Geneva. Acest Secretariat este imaginea redusă a însăş Societăţii. Oameni de seamă veniţi din toate colţurile lumii au ca misiune de a prepară în amănunţime detaliile tuturor afacerilor de resortul Societăţii.

Toate deliberările Consiliului cât şi ale Adunării generale nu pot fi luate decât *în unanimitate.* Necesitatea unanimităţii este garanţia cea mai efectivă care s'a putut da Statelor pentru a le asigurà intangibilitatea suveranităţii lor.

Politica pe care o personifică Geneva nu trebueşte să apară, în nici un moment, nici Statelor, nici opiniilor publice, ca o politică impusă.

Este momentul de a ne ridicà contra unei concepţii care a găsit la vreme un ecou în crezul mulţimii, şi anume: că Societatea Naţiunilor ar fi un Supra-Stat. Din organizarea Societăţii astfel cum am încercat să o schiţez, rezultă cu evidenţă că această concepţie de Supra-Stat este o difamare.

www.digibuc.ro

Atât Consiliul cât și Adunarea generală sunt *compuși numai din reprezentanți ai Guvernelor*, și este atunci evident că acești mandatari nu pot angajà Statele lor decât în măsura autorizației și a instrucțiilor primite.

Societatea Națiunilor nu este un Supra-Guvern, ea este în gradul cel mai înalt o reprezentare, o emanație a Guvernelor.

Este atât, dar nimic mai mult.

Opera înfăptuită de Societatea Națiunilor, vom încercà să o înglobăm în următoarele capitole:

Opera juridică,
Opera politică,
Opera de reclădire,
Opera administrativă,
Opera socială și umanitară.

Prin art. 14 din Pact, Consiliul Societății a primit sarcina de a preparà un proiect de Curte permanentă de Justiție Internațională. Competința acestei Curți fiind universală, căci «această Curte va trebui să cunoască despre orice diferend cu caracter internațional pe care părțile i-l vor sumite».

Această dorință a fost tradusă în fapt.

Curtea de Justiție Internațională funcționează de doi ani, având ca sediu Haga.

Despre frământările elaborării Statutului Curții, despre directivele care i-au fost imprimate, despre entusiasmul cu care a fost salutată înființarea ei, v'a vorbit d-l Profesor Dimitrie Negulescu cu aceà autoritate pe care o justifică și vasta d-sale cultură juridică și calitatea de membru al Curții.

Totuș, și în trecere, trebuește ca un omagiu de respect să închinăm gândirea noastră acestui forum înălțat care simbolizează pentru omenirea de azi aspirațiile către mai multă Justiție. Din mijlocul Națiunilor, și prin libera lor voință, o autoritate s'a ridicat, în fața căreia cei slabi vor găsì ocrotirea Dreptului și pavăza ce o personifică conștiința umanității.

Prima afacere politică, care s'a prezentat Societății este aceea a insulelor Aland.

Intre Suedia și Finlanda o contestație vehementă s'a ridicat, îndată după proclamarea neatârnării Statului Finlandez, referitoare la suveranitatea insulelor Aland.

Insulele Aland sunt cheia strategică a intrării golfului Botnic. Ambele State reclamau *suveranitatea teritorială* a acestor insule.

Guvernul Britanic a evocat contestația în fața Consiliului Societății.

Acesta, pentru a se edificà, după ce a ascultat în mod contradictoriu pe reprezentanții mandatați ai Statelor Suedez și Finlandez cât și ai populației insulelor Aland, a numit o comisie de experți. Autoritatea internațională a membrilor acestei comisii, compusă din d-nii: de Bayens fost ministru de externe al Belgiei, Elkus fost ambasador al Statelor-Unite, Moggiorino Feraris în nenumărate rânduri ministru în guvernele Italiene, și Calonder fost Președinte al Republicii elvețiene, eră garanția deplină a

www.digibuc.ro

spiritului de obiectivitate ce însufleţià Consiliul. Această comisie a petrecut trei luni în insulele Aland; ea a cercetat înconjurându-se de toate documentaţiile şi mărturisirile posibile, *istoria, legăturile economice, cultura şi voinţa acestor populaţii.*

Pe raportul prezentat, *Consiliul a atribuit suveranitatea teritorială a acestor insule Statului Finlandez.*

Astfel Consiliul exercitând atribuţii de arbitru suveran, dispune de posesiunea definitivă a unor teritorii contestate. Suedia şi Finlanda au ratificat fără nici o rezervă sentinţa dată.

Soarta pământului în litigiu a fost întotdeauna legată de soarta războaielor ce pentru el se făceau. Societatea Naţiunilor inaugurează activitatea ei printr'o tranzacţie asupra dreptului sacru al posesiunii.

La 5 Septemvrie 1920, Guvernul Polonez prin mesaj telegrafic roagă Consiliul Societăţii:

«De a luà în considerare măsurile necesare pentru a evità *un războiu* între Polonia şi Lituania».

Obiectul diferendului erà un dezacord flagrant asupra traseului liniei fruntarie între cele două State. Competinţa Societăţii erà limitată; prin tratatul dela Versailles este specificat că graniţele orientale şi septentrionale ale Poloniei vor fi stabilite de Puterile aliate şi asociate. Astfel fiind, Societatea nu aveà a cunoaşte asupra fondului însuş al contestaţiei — împărţirea de teritorii între Polonia şi Lituania — această sarcină incumbând exclusiv Conferinţei Ambasadorilor; Societatea nu putea avea ca misiune decât menţinerea păcii.

Consiliul se întruneşte, impune părţilor un armistiţiu, în acelaş timp se stabileşte între ele o zonă neutră pe care o pune sub supravegherea unei comisii militare internaţională, prezidată de colonelul francez de Chardigny.

Fondul litigiului urmând căi aventuroase, generalul polon Zelikovski, emul al marelui d'Annunzio, ocupând în contra dispoziţiilor armistiţiului iscălit, oraşul Vilna şi fortăreaţa Grodno, inpune Consiliului măsuri de un ordin nou pentru prezervarea Păcii acum grav ameninţată.

Sub inspiraţia Consiliului Societăţii Naţiunilor se institue cu această ocazie *primul contingent de armată internaţională.*

Anglia, Franţa, Italia, Belgia, Suedia şi Olanda, acceptă să trimită trupe la graniţele Poloniei, astfel ca prin prestigiul drapelelor lor asociate şi prin simbolul forţei ce-l reprezentau, să împiedece orice încercare de turburare a păcii. Armata internaţională îşi găseşte cu această ocazie, o primă înfăptuire.

Graniţa între Polonia şi Lituania a fost fixată în mod definitiv, de către Conferinţa Ambasadorilor la începutul anului acesta.

Pacea între aceste două ţări nu a fost turburată.

Afacerea politică cea mai importantă care a fost supusă până în prezent deliberărilor Societăţii Naţiunilor este afacerea Sileziei de Sus.

www.digibuc.ro

Ne amintim cu toții esența acestei contestații, care timp de luni de zile a animat polemica vieții internaționale.

Polonia a fost resuscitată prin Tratatul dela Versailles. Plenipotențiarilor Conferinței de Pace incumbă sarcina de a delimita granițele noului Stat. Pentru porțiunea de frontieră dintre Germania și Polonia în regiunea provinciei prusiene, Silezia de Sus, tratatul de pace, inspirându-se din principiul recunoscut naționalităților de a dispune de soarta lor, nu a fixat nimic, lăsând populațiilor din această provincie, dreptul de a decide ele însele — *printr'un plebiscit* — asupra naționalității lor viitoare.

Tratatul de pace ordonă și organizează această consultație și prevede că, după ținerea acestui plebiscit, principalele Puteri aliate și asociate, la lumina voinței exprimate, vor fixă linia de graniță în Silezia, între Polonia și Germania. In alte cuvinte, după ce populațiile sileziene vor fi consultate, și ca tâlmăcitori ai voinței exprimate, Puterile își rezervau dreptul de a transpune pe teren — linia de fruntarie — această voință. Plebiscitul a avut loc în primăvara anului 1921, rezultatul votării — *el avusese loc în regiunea fixată, pe comune, și luaseră parte la vot atât bărbații cât și femeile ce aveau 21 de ani* — a fost transmis Consiliului Suprem. Știm că Consiliul Suprem este Adunarea primilor miniștri ai principalelor Puteri aliate și asociate, Adunare ce a moștenit prerogativele Conferinței de Pace. *Consilul Suprem trebuiă să fixeze granița dintre Polonia și Germania.*

Provincia sileziană are o deosebită importanță prin zăcămintele ei miniere. Silezia de Sus împreună cu bazinul Rhenan-Westfalian (Ruhr-ul) sunt cele mai bogate regiuni carbonifere din Europa Centrală. Astfel că competițiunea la care dădeà loc posesiunea acestor teritorii, între Germania și Polonia, căpătà, prin bogăția ce erà în joc, o acuitate nouă.

In sânul Consiliului Suprem s'a manifestat asupra traseului acestei linii de graniță un antagonism hotărît, ireductibil, între Franța și Marea Britanie. Ședințele Consiliului Suprem se înțeseau, dar rezultatul acestor convorbiri, pe zi ce treceà erà mai vădit, mai categoric: nici o înțelegere nu erà posibilă. Franța susținea drepturile legitime ale Poloniei. Anglia credeà că bazinul minier silezian, trebuià să rămână în întregime Germaniei.

Dezacordul din Consiliul Suprem își aveà ecoul în afară. Opiniile publice din marile țări aliate, excitate de violența campaniilor din ziare, luaseră atitudini ce păreau că pun în joc destinele înseș ale alianțelor. Repercusiunea în Silezia erà enormă; cetele poloneze înflăcărate sub conducerea lui Korfanty stăteau în fața asociațiilor naționaliste germane mobilizate.

Frigurile premergătoare crizelor grave ne sguduiau pe toți.

In aceste condiții un acord survine între Franța și Anglia, și anume ca afacerea să fie supusă Consiliului Societății Națiunilor spre decizie.

D-l Briand în numele colegilor săi transmite afacerea sileziană Societății. Astfel mandatul pe care Consiliul Suprem îl deținea în virtutea tratatului de pace este deferit Societății.

Pentru Societate momentul erà solemn: izbutià, o glorie nouă 'venià să încunune activitatea Instituției; eșuà, oprobriul și discreditul opiniei publice ar fi avut efectul unei sentințe de moarte.

www.digibuc.ro

Consiliul se întruneşte, acceptă responsabilitatea ce i se forţează şi se pune pe lucru. Din sânul lui fixează *o comisie de patru* — reprezentanţii Chinei, Braziliei, Belgiei şi Spaniei — State care nu luaseră parte până atunci la nici o desbatere asupra problemei sileziene, şi se cere acestor patru să întreprindă cercetări în vederea fixării graniţei.

Nici o directivă, nici o metodă nu le eră impusă.

In câteva săptămâni această comisie prezintă Consiliului o linie de fruntarie. Rezultatul dobândit a fost acceptat de Consiliul Suprem, de Franţa, de Anglia, de interesaţi. S'a putut ajunge la acest rezultat prin tehnica obiectivă a Societăţii. Toţi interesaţii au fost ascultaţi, toate problemele industriale ale bazinului miñier studiate, toate necesităţile cântărite. Atât comisia de patru cât şi experţii de cari ei se înconjuraseră, au convocat la Geneva *pe reprezentanţii naţionalităţilor poloneze şi germane* — plebiscitul dăduse din 1.190.000 voturi exprimate, 700.000 Germaniei, 500.000 Poloniei — *pe împuterniciţii Asociaţiilor patronale şi ai Sindicatelor muncitoreşti*, în fine pe *reprezentanţii finanţei sileziene*. Şi cu toţii, împreună, sub controlul Consiliului s'a putut cădeà de acord asupra unei soluţii care a mulţumit pe toţi împricinaţii. Invinsul a recunoscut justiţia învingătorului.

Telegramele din zilele din urmă ne-au adus ştirea că între Polonia şi Cehoslovacia s'a ajuns la un acord — provocat de Societatea Naţiunilor — relativ la traseul graniţei lor comune în regiunea muntelui Javorina. Astfel dispare prin intervenţia Societăţii unul din principalele motive ale antagonismului polono-ceh. Importanţa faptului vom constata-o probabil în curând *prin extinderea* ce va luà-o organismul politic al Micii-Antante.

Gândul mare care însufleţeşte organismul internaţional este gândul de pace, dar pacea, ca să fie la adăpost, trebueşte scoasă de sub scutul zidurilor de baionete. Problema limitaţiunii armamentelor, problema dezarmării, *este sarcina de căpetenie ce a fost adusă spre rezolvire Societăţii.*

Drumul care ne va duce la izbânda ideei va fi lung: pe rând vor trebuì sdrobite obstacolele ce stau în cale: reaua credinţă, rutina ankilozată, după cum, şi va fi mai greu, vor trebuì înlăturate dificultăţile reale ale problemei.

Societatea Naţiunilor lucrează în vederea dezarmării.

Două etape au fost fixate: dezarmarea morală, dezarmarea efectivă.

Mai întâiu trebueşte obţinută o soluţie internaţională de aşà natură, încât suveranitatea naţională şi integritatea teritorială a fiecărui Stat să se găsească la adăpostul oricărei încălcări. Când această situaţie ar fi obţinută şi ca un corolar al siguranţei ce ar decurge, şi în limitele acestei siguranţe, o reducere a armamentului ar fi impusă.

Din iniţiativa Societăţii, de trei ani o comisie de experţi lucrează, la întocmirea unui Pact de garanţie mutuală între State, adică a unei convenţii care să stabilească o solidaritate efectivă între toţi semnatarii, *solidaritate de aşà natură, încât toţi, la orice moment, să garanteze cu forţa lor siguranţa fiecăruia.*

www.digibuc.ro

Comisia de experți din care face parte Lordul Robert Cecil, d-nii Viviani, Branting, Schanzer, Mareșalul Fayolle, Amiral Seegrave, șeful Statului-Major al flotei Marei-Britanii, și printre cari am și eu neprețuita cinste de a mă numără, a supus guvernelor spre preavis un anteproiect despre o asemenea convenție.

De soarta pe care guvernele vor rezerva-o acestui proiect, depinde de bună seamă evoluția imediată a problemei dezarmării.

Un precedent a fost totuș creat:

Conferința dela Washington a realizat o reducere și o limitare a armamentului naval.

Toate puterile mari navale au ratificat acordul înfăptuit.

Prima brazdă a fost astfel tăiată, limitarea armamentelor terestre va veni la timpul oportun.

Ea va trebui să fie generală, concomitentă și să se îndeplinească după o scară de o absolută și perfectă proporționalitate.

Massele mari ale democrațiilor conștiente nu vor să suporte mai departe povara copleșitoare a bugetelor războiului. Problema dezarmării este impusă guvernanților prin comandamentul unanim al opiniilor publice.

Astfel am trecut în revistă principalele probleme politice supuse până în prezent Societății.

Dar activitatea Instituției nu s'a limitat acl.

Necesitatea reconstrucției ruinelor de tot soiul ale Europei trebuià să solicite activitatea și inițiativa ei.

La începutul lui 1921, Societatea a întrunit la Bruxelles o Conferință internațională financiară sub președinția d-lui Gustave Ador. Tehnicieni de frunte ai tuturor Statelor membre ale Societății, au putut, cu prilejul ce le erà oferit, să discute și să edifice raporturi și rezoluții asupra problemelor financiare și economice care împovărează vieața noastră de după războiu.

Discuții academice, raporturi anodine... spun scepticii. Dar iată că Societății i se oferă sarcina de a păși pe terenul realităților...

Austria, în ceasul din urmă, vine să ceară concursul Societății.

Episodul e de importanță și merită toată atenția noastră.

In vara anului 1922, guvernul austriac prezidat de Mgr. Seipel adresează Marilor Puteri aliate un apel dezesperat: dezorganizarea financiară și economică a noului Stat ajunsese în faza haotică, foametea își profilà umbra sinistră, statutul social din temelii se clătină.

Puterile mari aliate, care în nenumărate rânduri făcuseră avansuri Republicii, refuzau categoric orice alt sprijin. Puterile dădeau însă — ceeace erà mai ieftin — un sfat:

Adresați-vă Societății Națiunilor.

Consiliul Societății acceptă însărcinarea și după trei săptămâni de negocieri și de studii ajunge la un acord cu guvernul austriac, acord ce l-am puteà enunțà astfel: *Ne asociem noi Societatea Națiunilor și d-voastră guvern Austriac ca în timp de doi ani, să colaborăm pentru a reclădi o vieață financiară independentă Austriei.*

www.digibuc.ro

Iată tehnica acestui acord:

Experţii pe cari Societatea îi trimisese în Austria, după o cercetare amănunţită a tuturor avuţiilor Republicii, căzuseră la înţelegere asupra posibilităţii stabilirii unui buget echilibrat.

Acest buget s'ar ridică la suma de 237 milioane coroane aur. Pentru ca reţetele să acopere cheltuelile, se cere o impunere pe fiecare cap de 53 coroane aur pe an: sarcină suportabilă.

Dar pentru ca să se ajungă la stabilirea unui astfel de buget, tot după avizul experţilor, trebuiă o perioadă de *doi ani* de reforme radicale.

Aceste reforme au fost enunţate sub două capitole:

1. O refacere completă a industriilor şi întreprinderilor Statului actualmente deficitare.

Un exemplu: Drumurile de fier dădeau un deficit anual de circa 170 milioane coroane aur.

Se cereà în această direcţie de către experţi, *amenajarea* tuturor liniilor Tirolului cu curent electric, forţa conducătoare fiind captată din căderile de apă, Austria neposedând nici cărbune, nici petrol şi trebuind să cumpere tot caloricul din străinătate.

2. Un regim de economii severe.

Se cerea suprimarea oricărei cheltueli neprezentând o reală importanţă; suprimarea a 4 ministere din 16; licenţiarea a 2 funcţionari din 3.

Urmându-se planul de refacere astfel schiţat, experţii Societăţii garantau că la sfârşitul anului 1924 situaţia Austriei — cheltueli, incassări — va fi echilibrată. Dar perioada de tranziţie — doi ani — trebuià să fie deficitară *şi deficitul tot după socoteli precise urmà să se urce la suma de 650 milioane coroane aur.* Aceşti bani trebuiau găsiţi.

Societatea Naţiunilor joacă atunci rolul de intermediar. Pe de o parte cere bani Puterilor Lumii, pe de altă parte cere Austriei să-i dea controlul efectiv al reformelor ce trebuesc desăvârşite.

Sub condiţia obţinerii acestui control, Puterile promit concursul lor financiar.

Societatea Naţiunilor negociază un împrumut internaţional Austriei de 650 milioane coroane aur, cu o dobândă de 6%, căruia Austria afectează în gaj — rate şi amortizări — monopolul tutunului şi veniturile vămilor. In plus de fructificarea acestor gajuri, Societatea mai obţine garanţia Franţei, Angliei, Italiei şi Cehoslovaciei pentru 80% din capitalul împrumutat, ceilalţi 20% fiind garantaţi de Belgia, Statele-Unite, Spania şi Elveţia.

Societatea Naţiunilor mai obţine dela toate Puterile creditoare Austriei *un moratoriu pe douăzeci ani* — în acest timp nici o creanţă nefiind exigibilă.

In aceste condiţii împrumutul a fost subscris de mai multe ori.

Controlul pe care Societatea îl exercită în Austria a luat fiinţă în modul următor:

Consiliul Societăţii a numit un înalt comisar la Viena: d-l Zimerman, olandez.

Dispoziţia fondurilor împrumutului realizat nu este posibilă decât sub iscălitura acestui înalt comisar, care pe de altă parte nu poate iscăli dacă vreo abatere a fost adusă *planului lunar* de reforme prestabilit.

www.digibuc.ro

Pentru ca guvernul autriac să nu aibă dificultăți în realizări, Societatea a cerut în prealabil, votarea de către Parlament a unei legi dând guvernului austriac oricare ar fi el *depline și incontrolabile puteri*, pe acest timp de doi ani.

Pe aceste baze s'a început restaurarea Austriei. Planul este în curs de execuție. Câteva date vor fi suficiente pentru a aprecià rezultatele dobândite

Bugetul pe anul 1923 a acuzat un deficit de *2.664* miliarde coroane hârtie.

Proiectul de buget pe 1924 depus în fața noului Consiliu Național nu mai acuză decât un deficit de *837* miliarde de coroane hârtie. Astfel deficitul s'a redus cu mai mult de $^2/_3$.

In proiectul de reconstrucție s'a cerut înființarea unei noui bănci de emisiune; ea a fost creată, și după un an de existență a realizat acest prodigiu, ca din simpla manipulare a maldărilor de hârtie, să tezaurizeze un fond metalic de 93 milioane de coroane aur.

Această tezaurizare s'a putut face, Austria neurmărind o politică de urcare a coroanei ci de stabilizare a ei. Stabilizarea este deplină — cursul coroanei nu a cunoscut nici o variație de mai bine de un an — iar pentru a luptà contra tendinței de urcare, noua bancă de emisiune cumpără încontinuu devize aur.

Controlul atât de drastic exercitat de Societate asupra unor măsuri pe care tot Societatea le-a impus, este totuș atât de discret încât șeful meu politic, d-l Argetoianu, vorbind în această sală, în luminoasa d-sale conferință financiară despre refacerea Austriei, a repurtat mai tot meritul miracolului desăvârșit numai asupra guvernanților Austriei.

Rostul meu e să fiu mai categoric: Austria a fost scăpată numai de acțiunea exercitată de Societatea Națiunilor.

Proba afirmației mele este evidentă, căci iată alt Stat ajuns la marginea prăpastiei, care vine să ceară Societății sprijinul și concursul ei: Ungaria.

In adevăr, în urma unui demers colectiv făcut de Puterile Micei Antante, Consiliul Societății se găsește sesizat de problema refacerii Ungariei. Această refacere se va încercà după tehnica întrebuințată în Austria. Roadele vor fi aceleași.

Refacerea Ungariei ridică însă o problemă delicată.

Am văzut că una din măsurile principale luate față de Austria este moratoriul tuturor creanțelor pe timp de 20 ani. Acest moratoriu nu se va puteà acordà Ungariei cu aceeaș ușurință: Ungaria pusă la adăpost pe un timp lung de sarcinile ce îi incumbă din Tratatul de pace, ar puteà întrebuințà excedentele ei — dacă acestea ar existà — în alte scopuri. Dar acestea ies din cadrul conferinței mele.

Un anumit număr de atribuții administrative au fost impuse Societății Națiunilor prin tratatul dela Versailles.

Astfel între Franța și Germania este situat un teritoriu — bazinul minier din Sarre — care nu se știe cui va aparține în viitor. In adevăr pentru despăgubirea Franței de depradațiunile desăvârșite de Germani în regiunea minieră din Nordul Franței, *tratatul i-a dat ca despăgubire folosința minelor*

www.digibuc.ro

de cărbuni din Sarra. Posesiunea definitivă a acestui teritoriu, care pe vremuri a aparţinut Franţei, va fi stabilită după 15 ani dela semnarea tratatului printr'un plebiscit al populaţiilor. In aşteptarea acestei consultaţiuni, teritoriul Sarrei este administrat de un Guvern numit şi controlat de Societatea Naţiunilor. *Este primul Guvern internaţional cunoscut în istoria lumii.*

Tot prin tratatul dela Versailles s'a dat folosinţa portului Dantzig Poloniei. Prin Dantzig, şi acum prin portul Memel, depe litoralul Lituaniei, Polonia are acces la marea liberă.

Portul Dantzig este legat de teritoriul Republicii Polone de un coridor, extrem de îngust, care traversează Prusia Orientală. Acest coridor a fost neutralizat.

Atât portul Dantzig, care a fost proclamat oraş liber, cât şi acest culoar, sunt puse sub administraţia unui înalt comisar al Societăţii, cu reşedinţa la Dantzig.

Imperiul colonial german a fost desfiinţat prin tratatul de pace. Coloniile importante au fost împărţite definitiv între principalii învingători; un anumit număr de posesiuni au fost puse însă sub administraţia Societăţii. Mandatul asupra acestor posesiuni se exercită prin intermediul unui Stat interpus care este obligat să raporteze în fiecare an asupra administraţiei lui. Astfel Societatea exercită de fapt mai mult un control. Exemple:

Africa germană din Sud-vest este administrată de Dominionul Britanic, Africa de Sud; posesiunile germane din Pacific au fost atribuite pentru administrare, Australiei, etc.

Albania este guvernată, după cererea ei, cu concursul unor experţi desemnaţi de Societatea Naţiunilor.

In sfârşit Societatea Naţiunilor are în domeniul său *protecţia minorităţilor.* Toate incidentele care survin între minorităţi şi Statele căror aparţin, sunt de competinţa juridicţiunii Consiliului Societăţii.

Acest arbitraj funcţionează de trei ani. *România în dese rânduri a fost clientul Consiliului.* Trebueşte recunoscut că juridicţiunea Consiliului *atât de grea* şi de *delicată* se exercită spre mulţumirea părţilor. Nici jicniri, nici abuz de autoritate.

Opera socială şi umanitară întreprinsă de Societate nu cunoaşte limite, pentrucă fără limite sunt suferinţele şi durerile omenirii.

Din punct de vedere social opera de căpetenie realizată este înfiinţarea Biuroului Internaţional al Muncii. In acest Biurou, fie în Consiliul lui de administraţie, fie în Conferinţa lui anuală — organe corespunzătoare Consiliului şi Adunării generale ale Societăţii — sunt reprezentaţi: Statele, patronii şi lucrătorii.

Din această cooperare a izbutit să iasă la lumină o legislaţie internaţională a muncii: operă de împăciuire a procesului social.

Societatea mai are însărcinarea de a edifică o legiferare asupra libertăţii tranzitului: trebue ca circulaţia produselor şi a oamenilor să fie lăsată cât mai liberă, poliţia şi vămile Statelor neintervenind decât pentru strictul

www.digibuc.ro

necesar. O conferință la Barcelona, alta în momentul de față ținută la Geneva, au căutat și vor izbuti să pună bazele unei înțelegeri internaționale, între toate Statele lumii.

Societatea a determinat, cu concursul tuturor Statelor, o legislație internațională pentru represiunea și urmărirea exemplară a traficanților de carne vie.

Societatea a iscălit cu Negusul Abisiniei o convenție prin care se suprimă cele din urmă vestigii ale sclaviei, căci sclavia mai există în Abisinia.

Societatea a obținut asentimentul tuturor Statelor interesate, pentru a pune stavilă, prin măsuri legislative, circulației narcoticelor otrăvitoare și în special a opiului.

Prin Societatea Națiunilor au fost repatriați din Rusia 427.386 de oameni aparținând la 26 de naționalități, prizonieri de război, surprinși în imperiul Moscovit de uraganul revoluției. Repatrierea lor a costat 400.000 livre sterlinge.

Societatea Națiunilor se ocupă de refugiații Ruși, de toți acești nenorociți cari pe urma vremurilor noui au rămas fără adăpost, fără averi, aproape fără patrie.

Societatea a făcut recenzia lor, i-a repartizat după posibilități în diferite țări, a intervenit pentru a le găsi de lucru, pentru a le găsi de mâncare.

In timpul războiului din Asia-Minoră în momentul de panică al dezastrului armatei elene, Societatea cu mijloace ce a improvizat pe loc, a putut evacuà 750.000 de creștini dintre care 80% femei și copii.

Societatea, în anii ce au urmat pacea, a extirpat cu misiunile ei sanitare tifosul ce bântuià în Polonia.

Când foametea secerà populația Rusiei, acum doi ani, Societatea a întreprins și acolo operă de salvare: a organizat misiunea d-rului Nansen — acest neobosit șampion al tuturor operelor de ajutor — care a reușit să hrănească pe zi, zeci de mii de oameni: cantinele Societății împărțiau până la 200 de mii de rațiuni zilnic. A îmbrăcat și a adăpostit zeci de mii de copii, cari au fost adunați din șanțurile drumurilor abandonați de fugarii halucinați.

Oriunde este suferință, Societatea fără a fi solicitată, fără a-și precupeți efortul, *aproape în taină*, este prezentă.

Dar tot mai rămâneà de făcut...

Trebuiau asociați purtători de făclii, trebuiau adunați de peste granițe, din turnurile lor de fildeș, gânditorii omenirii... ca toți laolaltă sub *auspiciile Societății să organizeze munca lor sublimă*... savanți, filozofi, poeți au fost strânși în mănunchiu... luminile au fost împreunate... Cooperația intelectuală a fost creată.

Iată, Doamnelor și Domnilor, care a fost activitatea Societății Națiunilor în acești primi trei ani ai existenței sale.

Expunerea ce am avut onoare a vă face este trunchiată. M'am mărginit a înșira fapte, a da într'o sinteză care mai mult seamănă cu sumarul unui volum, indicații asupra unor capitole.

Fiecare act enunțat ar merità prin înțelesul lui, să facă obiectul unui studiu amănunțit, al unei prelegeri în fața d-voastre.

Oricât de mari au fost imperfecțiile mele — o impresie trebuie să vă rămâie: *imensitatea activității desfășurată de Societatea Națiunilor.*

www.digibuc.ro

Tot ce este uman găseşte un lung răsunet în aşezământul internaţional. Probleme politice, probleme economice, probleme sociale, au fost aduse pe rând în faţa juridicţiunii Societăţii, şi faptul de seamă care trebueşte să impresioneze judecata noastră este că toate aceste greutăţi au fost pe rând deslegate.

La toate apelurile adresate Societăţii găsim în faţă o soluţie dată — o soluţie categorică, Societatea Naţiunilor nu a refuzat niciodată să asume o responsabilitate, după cum niciodată nu s'a mărturisit incapabilă în faţa greutăţilor ce întâmpină.

Operă imensă prin întinderea ei, operă imensă prin profunzimea ei.

Meritul mare care trebueşte recunoscut Societăţii este că a reuşit de pe acum să însufleţească vieaţa internaţională cu un spirit nou. Inlăturând ca învechit, înlăturând ca neputincios crezul în virtutea forţei, Societatea le-a înlocuit cu crezul în virtutea cooperării.

O soluţie nu poate fi trainică decât dacă, într'o măsură, întruneşte asentimentul tuturor părţilor; şi această tranzacţie continuă între interese individuale nu se poate face decât la lumina Dreptului.

Pentru a stabili pacea, pentru a o consolidà, trebueşte ca fiecare naţiune, la orice moment al vieţii ei să nu poată în mod legitim constată că Dreptul ei a fost încălcat.

Recunoaşterea Dreptului fiecăruia şi înfăptuirea lui, iată în definitiv menirea cea mare a *Societăţii Naţiunilor.*

Pentru ducerea la îndeplinire a acestei misiuni Societatea are nevoie de concursul entuziast al mulţimilor.

Trebueşte ca massele opiniilor publice din fundul conştiinţei lor cinstite să sprijine acţiunea neîntreruptă a Societăţii.

Acest concurs Societatea nu-l cere ca un credit, *îl cere ca o datorie ce i se cuvine pe baza controlului activităţii ei.*

Au venit vremuri noui.

Societatea Naţiunilor este imagina lor.

In faţa revoluţiei morale desăvârşite — căci este o revoluţie ca Siamul să aibă într'o întrunire plenipotenţiară egalitate de glas cu Imperiul Britanic — trebueşte ca fiecare din noi, cetăţeni ai lumii, să avem o opinie.

Societatea Naţiunilor are duşmani neîmpăcaţi, duşmani pe faţă: sunt toţi acei cari sclerozaţi în gândirile politice ale trecutului mai cercetează în faţa altarelor sfărâmate divinităţile dispărute ale forţei, sunt reprezentanţii cei din urmă ai celor din urmă tiranii.

Când Cicerin dela Moscova ne acuză de «neputinţă organizată», lui îi putem răspunde, şi fără replică, înşirând activul nostru...

Să urmăm drumul...

Omenirea de tot timpul s'a opus cu forţa, s'a opus cu sarcasmul avânturilor noui... din pietrele ce ni se aruncă, cu răbdare, cu pietate, să înălţăm templul religiei noui:

TEMPLUL SOLIDARITĂŢII.

30 Decemvrie 1923

www.digibuc.ro

IMPERIALISMUL ECONOMIC ŞI LIGA NAŢIUNILOR

V. N. MADGEARU

CUPRINSUL: 1. *Ce este imperialismul economic*: a) *teoria filosofică*; b) *teoria socialistă. Kautsky, Hilfering, Lenin.* c) *teoria sociologică-istorică.* 2) *Cum s'a desvoltat imperialismul economic.* 3) *Liga Naţiunilor — ideia, organizarea ei*; 4) *Liga Naţiunilor şi cauzele economice ale războaielor.* 5) *Ideia mandatului, luptele pentru petrol şi recrudescenţa imperialismului.* 6) *Liga Naţiunilor şi forţele imperialiste.*

CÂND, în decursul războiului mondial, perspectivele cataclismului au devenit clare pentru omenire, în mintea oamenilor luminaţi, din tranşeie a pornit lozinca: «*războiu războiului*». Ideologii au început să răscolească istoria şi să reînvie aceà idee care de atâtea ori a fost pusă în discuţie în decursul timpurilor — pacea eternă! Nu mai era însă vorba de formularea idealului pacifist, care frământase spiritul public înainte de marele războiu, ci erà alt gând care străbăteà cugetul uman de astădată, erà ideea să se atace cauzele conflictelor militare dintre state. Se ştia că acele cauze sunt de două feluri: cauze economice şi cauze spirituale. Cauzele economice erau sintetizate în caracterizarea situaţiei social politice, din epoca dinnaintea războiului mondial drept *imperialism economic.* Războiu războaielor presupuneà dar o paralizare a acţiunii factorilor care produc conflictele dintre popoare, factori care sunt inerenţi sistemului imperialist capitalist; «războiu războaielor» însemnà o acţiune de limitare a imperialismului economic, dacă nu cumva o eliminare a acestui sistem economic capitalist, în răsfrângerea sa social politică.

A însemnat Societatea Naţiunilor, care a fost întemeiată a douazi după armistiţiu, dacă nu o eliminare, cel puţin o paralizare a acţiunilor producătoare de războiu ale imperialismului economic? Aceasta este întrebarea, pe care ne propunem să o cercetăm în această prelegere. In acest scop, este necesar să ne întrebăm înainte de toate, ce este imperialismul economic şi să cercetăm apoi cum s'a desvoltat.

Pentru explicarea esenţei imperialismului în genere, s'au elaborat o serie de teorii. Osebim trei categorii de teorii: teoria filozofică, teoriile socialiste şi teoria sociologică istorică.

a) Teoria filozofică a imperialismului este reprezentată de Ernest Seillière [1]), care în opera sa «Introducere la filozofia imperialismului» socoate a fi descoperit câteva tipuri reprezentative ale imperialismului, în Gobineau, Nietzsche, Jean Jacques Rousseau, Proudhon şi Karl Marx. Gobineau este reprezentantul teoriei imperialismului rassei, al ideii dominării rassei ariene asupra tuturor celorlalte rasse, care este un derivat al ideii poporului ales,

[1]) Ernest Seillière: Introduction à la philosophie de l'impérialisme (Paris 1911). L'impérialisme démocratique (1907).

www.digibuc.ro

şi a străbătut gândirea conducătorilor marilor state din timpurile vechi şi până astăzi. Este ideea, dominantă în toate statele imperialiste, şi care a fost formulată în cuvintele: «sarcina omului alb» de a civiliză restul lumii.

Nietzsche este reprezentantul imperialismului individualist, al «napoleonismului». Este teoria stăpânirii unei personalităţi, mânată de glorie, a sa şi a poporului său! Este filozofia prestigiului care este totdeauna unită şi cu credinţe şi dorinţe strategice, care sunt totdeauna apanagiile unui Napoleon.

Este apoi imperialismul lui J. J. Rousseau, «imperialismul plebeu», caracterizat prin străduinţa de dominaţie a burgheziei.

Insfârşit, imperialismul lui Karl Marx, este un imperialism de clasă — dictatura proletariatului.

In aceste teorii filozofice asupra imperialismului, găsim ideea generală a luptei pentru existenţă a individului sau a clasei, sau naţiunii, care duce la concluzia că imperialismul ar fi legea eternă a vieţii. De aceea, conceptele acestea filozofice nu ne pot lămuri asupra esenţei imperialismului economic.

b) Şcoala socialistă, în special neomarxismul, a adus o contribuţie serioasă la cunoaşterea imperialismului economic. Şcoala socialistă ştie să osebească între războaiele naţionale şi între războaiele imperialiste. Fireşte, politica de cucerire a existat în toate timpurile, dar aceasta nu este în toate fazele istoriei, imperialistă. Imperialismul este produsul fazei celei mai superioare a capitalismului; imperialismul economic nu apare decât la sfârşitul secolului al XIX-lea.

Pentru definirea esenţei imperialismului economic teoreticienii socialişti au elaborat diferite teorii.

Kautsky socoate că «imperialismul este produsul capitalismului industrial, desvoltat într'un grad înalt. El constă în încercarea fiecărei naţiuni industriale capitaliste de a subjugă şi anexă un număr tot mai mare de teritorii agrare, fără consideraţie cu privire la naţionalitatea căreia îi aparţin teritoriile agrare» [1]). Posibilitatea acestui imperialism al statelor industriale este derivată din superioritatea forţei militare a statelor industriale asupra forţelor militare ale statelor agrare. Imperialismul apare astfel, în această teorie, ca un rezultat al antagonismului dintre regiunile industriale şi regiunile agrare. Imperiul este înfăţişat ca un întreg economic; în centrul său se află aşezat statul industrial, iar la periferii se întind, câteodată la distanţe mari străbătând mări şi oceane, teritoriile agrare cucerite. Este un fel de sistem planetar în care soarele ar fi statul industrial şi planetele şi sateliţii ar fi acele teritorii agrare.

Teoria aceasta a lui Kautsky este şi incompletă şi inexactă. Este exact că lupta pentru teritoriile agrare, pentru colonii, este una din caracteristicile expansiunii imperialiste; dar politica imperialistă nu se mărgineşte la aceasta, ci constă şi în străduinţa de a anexă şi subjugă, sub o formă sau alta, şi provinciile industriale înconjurătoare. Nu mai departe, în timpul războiului mondial s'au fixat ţeluri de această natură, şi de o parte şi de alta a lagărului de

[1]) Vezi: The Foundations of Imperialist Policy de M. Pavlovitch (London 1922) p. 46—54.

www.digibuc.ro

luptători. Franţa a fixat ca ţel Alsacia şi Lorena şi chiar basinul Saare, nu numai din imbolduri ideologice naţionale, ci şi pentrucă aceste regiuni erau teritorii industriale de mare valoare. Germania a dorit basinul Brie, părţi industriale din Belgia şi Rusia, în special Polonia industrială, iar Rusia a dorit Galiţia şi Silezia, în afară de Constantinopol. De asemenea tratatele de pace: dela Bucureşti, dela Brestlitowsk şi Versailles, cuprind tendinţe de stăpânire asupra unor teritorii, care nu sunt agrare şi au un caracter industrial, foarte însemnat.

O teorie mai completă asupra imperialismului este teoria lui *Hilfering*, autorul faimoasei opere «Das Finanzcapital». In această operă Hilfering precizează că în faza din urmă a capitalismului, băncile au controlul definitiv asupra industriei. Hegemonia băncilor, a capitalului financiar, a capitalului produs din emisiune de acţiuni, de scrisuri, obligaţiuni etc., aceasta este, caracteristica ultimei epoci a capitalismului. Trusturile bancare, care au dominaţia asupra întregei vieţi economice, asupra industriei, agriculturei şi comerţului, care stăpânesc prin urmare întreaga vieaţă economică a popoarelor, acestea sunt cari mână la conflictele imperialiste.

Politica agresivă a statelor capitaliste derivă din necesitatea de expansiune a capitalului financiar, împingând statele să urmărească o politică de cucerire. In această fază a capitalismului, impulsul spre expansiune nu este dat numai de necesitatea exportului de mărfuri al statelor industriale, ci mai ales, de necesitatea exportului de capitaluri. Caracterul esenţial al exportului de capital este însă, că el nu cunoaşte absolut nici o limită, chiar şi Sahara poate fi pentru capitalul financiar un ţinut, care să ofere o şansă de câştig, prin construcţia unei linii ferate sau orice ar necesită învestiri de capital, cu o perspectivă de rentabilitate, pentru ca băncile emitente să poată să lanseze o subscripţie publică şi să adune capitalul necesar.

Dacă exportul de capital nu cunoaşte nici o limită, nici politica de cucerire, care este o consecinţă a exportului de capital, n'are nici o margine.

Sub influenţa acestei teorii a lui Hilfering, Kautsky şi-a modificat vechea teorie. El a socotit necesar a stabili o deosebire între capitalul industrial şi capitalul financiar, în ce priveşte atitudinea în politica internă, şi în politica externă.

Capitalul industrial, prin natura sa, este liberal şi pacific, pe câtă vreme capitalul financiar, tot prin natura şi esenţa sa, este un capital agresiv. Etapa desvoltării capitalismului industrial a fost o epocă de liberalism, a fost lupta burgheziei împotriva absolutismului. Interesul capitalului industrial era să existe o ordine de drept şi această ordine de drept o reprezintă constituţionalismul şi parlamentarismul. Anarhia şi corupţia ar fi fost împotriva capitalismului industrial. Ca să se evidenţieze mai bine aceasta, se poate face o paralelă între desvoltarea capitalului industrial în Anglia şi în Rusia. In ultima decadă din sec. XIX-lea burghezia îşi schimbă rolul ei: nu mai apără cuceririle liberale; nu se mai interesează nici de constituţionalism, nici de parlamentarism, nici de libertăţile publice. Cursul reacţionar al burgheziei contimporane este o rezultantă a fazei actuale a capitalismului, dominată de capitalul financiar, care este reacţionar prin natura sa. Capitalul financiar

www.digibuc.ro

este legat de ideea de trust, de monopol şi de aceea de cucerire. In consecinţă, zice Kautsky, acest capital financiar este deslănţuitorul imperialismului economic.

Lenin[1]) a făurit o altă teorie a imperialismului, prin care încearcă să înfăţişeze imperialismul, ca ultima fază de desvoltare a capitalismului. Caracteristica esenţială a societăţii capitaliste moderne, este după Lenin monopolismul. Sistemul sindical al capitalismului modern, reprezentat prin trusturile mari de: cărbune, petrol, oţel, fier, etc., face ca imperialismul să apară ca stadiul monopolist al capitalismului. In această epocă are loc o fuziune între capitalul financiar şi capitalul trusturilor şi cartelurilor. Fireşte, acest proces s'a petrecut într'o serie de faze. Intâiu, s'a produs concentrarea producţiei şi a capitalului, care a avut de urmare introducerea monopolului cu rol decisiv în vieaţa socială. In al doilea rând, a urmat fuziunea capitalului bancar cu cel industrial şi crearea unei oligarhii financiare pe baza acestui capital financiar. In al treilea rând, exportul capitalului, distinct de exportul mărfurilor, a ajuns la o oarecare însemnătate. In al patrulea rând, s'au format asociaţii monopoliste internaţionale de capitalişti, care au împărţit lumea între ele, asociaţii însă care n'au avut drept rezultat o excludere a cauzelor de conflict, ci dimpotrivă, o provocare de cauze noui de conflict (Ex. sindicatul şinelor, al electricităţii, etc.). Imperialismul nu se desvoltă decât după ce împărţirea lumii între popoare a fost terminată. Această împărţire a lumii s'a sfârşit în anul 1900.

După Lenin, monopolismul — această fază din desvoltarea capitalismului — are într'însul sâmburele de degenerare, prin faptul că numai libera concurenţă, care oţeleă energiile, a dus la progresul tehnic, prin invenţiunile secolului al XIX-lea, pe câtă vreme monopolismul, care asigură câştiguri sigure fără nici o muncă şi cu riscuri mărginite acestor fericiţi posesori ai capitalului, se transformă în parazitism şi nu poate duce decât la o decădere a civilizaţiei. Deaceea imperialismul apare ca ultima fază a capitalismului. Aceasta este teoria lui Lenin.

c) Insfârşit, teoria sociologică istorică purcede dela analizarea devenirii şi fiinţei imperialismului, prin exemple istorice tipice şi încearcă a uni imperialismul tuturor epocilor într'o privire sociologică[2]).

Imperialismul apare astfel pentru sociologie ca un fenomen unic.

«Imperialismul este un atavism. El intră în grupa mare de supravieţuiri ale epocilor trecute, care joacă un rol atât de important în fiecare situaţie socială concretă; face parte din acele elemente ale fiecărei situaţii sociale concrete, care nu pot fi explicate din condiţiile de vieaţă ale prezentului, ci din condiţiile de vieaţă ale trecutului, din punctul de vedere al materialismului istoric, deci, totdeauna din raporturile de producţie trecute nu din cele prezente. El este un atavism al structurii sociale şi un atavism al deprinderii de simţire individual psihice. Intrucât necesităţile de vieaţă, care l-au produs au dispărut pentru totdeauna, el trebuie să dispară încetul cu încetul,

[1]) Der Imperialismus als jüngste Etappe des Kapitalismus (1921).
[2]) J. Schumpeter. Zur Soziologie der Imperialismen. Tübingen 1919.

www.digibuc.ro

cu toate că fiecare încurcătură războinică, deşi imperialistă, tinde să-i dea viaţă — ca element al structurii, prin aceea că structura, care este purtătorul său decade şi în procesul evoluţiei sociale este înlocuită prin alte structuri, care n'au loc pentru el, şi elimină factorii de putere, care îl sprijină; ca element psihologic, prin procesul progresând al raţionalizării vieţii şi prin absorbirea necesităţii funcţionale prin alte funcţiuni, printr'o transformare funcţională a energiilor războinice de până acum» [1]).

Considerat ca un atavism, imperialismul nu mai apare ca o fază a desvoltării capitalismului, dimpotrivă ca o rămăşiţă a unei epoci trecute.

Tendinţele imperialiste prezente sunt o moştenire a absolutismului. «Imperialismul absolutismului a înflorit înainte de revoluţia industrială, care a creat lumea modernă, deci înaintea epocii, în care consecinţele au început să se manifeste în toate domeniile» [2]).

Economia capitalistă, întemeiată pe libera concurenţă, nu este deci un teren fertil pentru impulsuri imperialiste, dimpotrivă ea produce tendinţe anticapitaliste. «Capitalismul este în fiinţa sa antiimperialist» [3]).

Teoria sociologică istorică, în formularea lui Schumpeter nu neagă, că o lume pur capitalistă poate aveà *«interese de expansiune imperialiste»* [4]). Socoate însă, că aceasta nu modifică întru nimic teoria, chiar din punct de vedere al materialismului istoric, «căci interese obiective devin numai atunci active şi în special numai atunci forţe politice — ceeace interesează — când corespund dispoziţiilor popoarelor sau unor straturi populare destul de puternice» [5]).

Dacă se constată, că există, în societatea capitalistă *«interese de expansiune imperialiste»*, o privire sociologică istorică nu poate să nu observe, că acestea sunt totdeauna capabile să creeze dispoziţii favorabile imperialismului în straturile populare, prin mijloacele capitaliste de fabricare a opiniei publice, în deobşte cunoscute.

Deci, interesele de expansiune economică sunt în stare să transforme societatea capitalistă în purtătoare a tendinţelor imperialiste. De bună seamă, interesele de expansiune economică n'au acelaş caracter şi aceeaş forţă într'o lume organizată sub liberul schimb, ca într'una dominată de protecţionism. Dar în faza actuală a capitalismului, protecţionismul este un factor determinant în organizarea mondială, indiferent dacă — din punct de vedere teoretic — este sau nu un produs necesar al capitalismului.

---

[1]) Schumpeter, op. cit. pag. 49.

[2]) J. Schumpeter, op. cit. pag. 50.

[3]) J. Schumpeter crede că în societatea capitalistă se desvoltă următoarele tendinţe anticapitaliste:

a) O duşmănie principială faţă de războaie, expansiune, diplomaţie de cabinet, armate permanente, înarmări. Ex radicalismul politic din Anglia; *b)* In toate ţările capitaliste au apărut partide pacifiste, atât de puternice încât aproape orice războiu a însemnat o luptă politică internă; *c)* Muncitorimea industrială, creiată de capitalism, este antiimperialistă; *d)* In epoca capitalistă s'au inventat multe metode de prevenire a războiului şi de arbitraj; *e)* Dintre toate Statele capitaliste, Statele-Unite cuprind cele mai puţine elemente precapitaliste şi ca consecinţă imperialismul Statelor-Unite ar fi cel mai slab. Ibidem pag. 53—56.

[4]) Ibidem pag. 56.

[5]) Ibidem pag. 53.

www.digibuc.ro

Protecţionismul este un propulsor al imperialismului. Ingreuind aprovizionarea cu materii prime şi hrană, creiază o atmosferă favorabilă în jurul tendinţei de lărgire a graniţelor vamale, în vederea realizării autarchiei economice a fiecărui stat, aşează întreprinzătorii diferitelor ţări în poziţie de ostilitate reciprocă şi accentuiază lupta pentru cucerirea debuşeurilor.

Dar, mai presus de orice, politica protecţionistă favorizează formarea trusturilor şi cartelurilor. Cartelurile şi trusturile sunt organizaţii, care oferă avantagii mari pentru întreprinzători — economii de cheltueli, o politică de preţuri monopolistă şi o poziţie fermă faţă de muncitorime. Trusturile şi cartelurile sunt în măsură să vândă în interior cu preţuri reduse, adesea sub cost, pentru a distruge industria concurentă pe pieţele străine şi a le stăpâni apoi monopolist. Această politică de *dumping* creiază antagonisme puternice între întreprinzătorii din ţara exportatoare şi cei din ţara importatoare, şi ca urmare o atmosferă încărcată în ambele ţări. Astfel exportul de mărfuri devine agresiv.

Tot regimul protecţionist, aşezând bariere în calea importului de fabricate, îmboldeşte întemeierea de industrii în străinătate, deschizând un nou drum exportului de capital.

Dar exportul de capital ia un loc foarte însemnat, în activitatea economică mondială, şi dă nota caracteristică fazei actuale a capitalismului. Impulsul exportului de capital este dat de sorţii unei rentabilităţi sporite, prin plasarea în străinătate a plusului de capital. Desvoltarea exportului de capital a mers treptat cu perfecţionarea mijloacelor de comunicaţie, cu posibilitatea culegerii de informaţii exacte asupra situaţiei din ţările înapoiate şi cu introducerea în aceste ţinuturi a unor regimuri politice şi legislative, care micşorează riscul capitalului.

Organizarea în stil mare a exportului de capital a început însă odată cu desvoltarea, în marile ţări capitaliste, a unui sistem de mari bănci, a căror politică urmează aceleaşi principii monopoliste, ca şi aceea a trusturilor şi cartelurilor industriale.

Intre marea finanţă şi marea industrie s'a încheiat o alianţă intimă, deseori cu caracter de uniune personală, astfel că în sistemul capitalismului monopolist, marile bănci fuzionate cu cartelurile şi trusturile industriale, posedă o organizaţie şi conducere unitară, atotputernică şi tiranică.

Marile bănci, astfel organizate, dispunând de capitaluri ieftine, obţinute sub forma de depozite spre fructificare, au posibilitatea să facă exportul de capital lucrativ pentru ele. Astfel, pornesc din diferite ţări capitaliste curente de capitaluri, care se întâlnesc, se încrucişează şi se luptă între ele, cu ultima energie şi cu toate mijloacele, dela diplomaţie până la ameninţări războinice.

In această situaţie concesia unei căi ferate, a unui izvor de energie sau stăpânirea unui teritoriu colonial alcătueşte un măr de discordie. Adesea din cauza concurenţei, rentabilitatea scontată este redusă şi totuş lupta se dă, pentrucă scopul principal este să se dobândească un punct de razăm pentru cucerirea de noui debuşeuri şi exploatarea lor intensivă.

Cucerirea unei colonii capătă în această fază a capitalismului monopolist o semnificaţie deosebită. Dacă o colonie este administrată în regimul libertăţii

www.digibuc.ro

economice, metropola are un câştig limitat. Dacă colonia este însă tratată monopolist, situaţia se schimbă. Munca nativilor este exploatată, mărfurile importate se desfac pe preţuri de monopol şi rata profitului este exagerată. Acelaş interes este urmărit şi faţă de ţările europene, în care se izbuteşte a se stabili «zone de influenţe». E suficient ca industria Statului în expansiune să fie mai puternică ca forţă de capital şi organizare, ca să trateze teritoriul «zonă de influenţă» ca o colonie, să-şi asigure izvoarele de materii prime şi piaţa de desfacere, să stăpânească mijloacele de transport şi să exploateze munca ieftină.

Este cert, protecţionismul, favorizând desvoltarea cartelurilor, exportul forţat de mărfuri — dumpingul — exportul de capitaluri, sub forma întemeierii de industrii în străinătate, şi exagerând tendinţele de autarchie economică, ca garanţie supremă în caz de războiu, dă impuls unei politici economice agresive şi ca urmare unei politici externe agresive, care culmineză în războaie de expansiune. Insă protecţionism, lupta pentru debuşeuri, colonialism, tendinţa către autarchie economică şi exportul de capital, sau formarea de imperii mondiale sunt exteriorizări ale imperialismului economic.

Caracteristica esenţială a imperialismului economic este dată de forţele dinamice, care produc acele manifestări exterioare. Acestea sunt: Statul şi forţa economică expansivă, unite «într'o comunitate de acţiune solidară astfel că el pune la dispoziţia acelei forţe economice, mijloacele sale de putere şi transformă scopurile acelei forţe economice în ţelurile sale de stat «naţionale» [1]).

Forţa economică expansivă aserveşte Statul intereselor sale. Astfel Statul o apără şi întăreşte prin protecţionism, îi deschide calea expansiunii prin colonialism şi sfere de influenţă, o însoţeşte în exportul de capital, punându-i la dispoziţie flota, armata, administraţia şi diplomaţia.

Forţa economică conducătoare este, în faza actuală a capitalismului, capitalul financiar — marea finanţă. Aceasta imprimă pecetea ei imperialismului contimporan, care tinde tot mai mult să ia forma expansiunii capitalului [2]).

Izvoarele imperialismului sunt concentrate în capitalul financiar al marilor bănci din Londra, New-York, Paris, etc., cărora statele respective le asigură concursul forţei lor — administraţia, armata, flota şi diplomaţia, sanctificând scopurile privat economice ale capitaliştilor, prin aureola naţională, care se creiază prin declararea lor ca ţeluri naţionale.

---

[1]) Arthur Salz: Der Imperialismus der Vereinigten Staaten in Archiv für Sozialwissenschaft und Sozialpolitik 50 Band 3 Heft (1923) pag. 567. Erich Marcks: Die imperialistische Idee in der Gegenwart (Dresda 1903) se exprimă în acelaş sens: «Forţele noui economice sociale au nevoie de reprezentare puternică în lume; puterile Statului au devenit organele lor» pag. 7.

[2]) Artur Salz (op. citat) socoate că poate face o deosebire între imperialismul lumii vechi şi cel al Statelor-Unite; cel dintâiu ar fi un imperialism al cerealelor, petrolului şi bumbacului şi ar avea origina în îngustimea spaţiului de vieaţa; cel american ar luă forma expansiunii capitalului. Socotim că aceasta nu corespunde situaţiei de fapt. Capitalul financiar este dominant astăzi în toate statele capitaliste; el este deci causa movens a imperialismului economic.

www.digibuc.ro

Statul contimporan este unit pe vieaţă şi moarte cu forţa economică expansivă, care-i comandă politica imperialista pe care el o urmează cu atât mai mare elan, cu cât în biruinţa ei întrevede o sporire a puterii şi a prestigiului său.

Fireşte, formularea ţelurilor politicii imperialiste învăluie caracterul ei specific. Astfel ideea creierii unui imperiu, care să afle înăuntrul graniţelor sale vamale satisfacerea tuturor nevoilor, ca o chezăşie a prosperităţii în timp de pace şi a siguranţei maxime în timp de răsboiu, deci ideea autarchiei economice, îmbracă politica imperialistă într'o mantie naţionalistă, care ascunde realitatea ei. Autarchia economică, deşi este una din manifestările imperialismului nu formează caracteristica ei specifică. Imperiile mondiale, care realizează acel ideal, Statele-Unite şi Marea Britanie, au practicat şi continuă a practică politica imperialistă, mânate de tendinţele de expansiune ale capitalului financiar.

De bună seamă, forţele dinamice imperialiste nu acţionează numai sub impulsul intereselor lor directe. Sunt factori speciali cari le influenţează. Intre aceştia joacă un rol deosebit de însemnat interesul la excesul de consum al răsboiului, deci interesul industriilor de răsboiu.

Faza contimporană a capitalismului este caracterizată prin transformarea centrului de gravitate al vieţii economice a Statelor capitaliste dela industria textilă la industria metalurgică. Aceasta a favorizat desvoltarea militarismului şi navalismului. Industria metalurgică a înlesnit desvoltarea spiritului inventiv pentru a se creà noui arme de luptă. Civilizaţia modernă, întregul proces tehnic şi ştiinţific, este întemeiat într'un grad înalt pe fier.

Germania producea, de pildă, în 1910, o cantitate de 600.000 tone de fier mai mult decât Anglia şi Franţa la un loc. Aceasta a înlesnit Germaniei hegemonia ei militară dinaintea răsboiului.

Conexiunea dintre industria metalurgică, militarismul şi navalismul, clicele militare, consorţiunile de bancheri şi trusturile industriale este cunoscută. Krupp, Schneider, Armstrong, Vikers sunt reprezentanţii cei mai tipici ai imperialismului din epoca dinainte de răsboiu.

Trebuie să mai accentuăm un fapt. Industria metalurgică domină asupra industriei cărbunelui, asupra cărbunelui negru cât şi asupra celui alb şi chiar asupra petrolului. Piaţa cărbunelui este absorbită în piaţa oţelului; minele de cărbuni aparţin totdeauna regilor oţelului prin sistemul trusturilor.

Industria metalurgică este duşmana păcii, este o industrie militară. Industria metalurgică este însă interesată şi în alte direcţii decât în industriile militare, şi tocmai în acea direcţie se află şi liniile cele mai însemnate, care conduc spre imperialismul economic — este interesată în industria şinelor, a căilor ferate. Dacă ne dăm seama de marea expansiune a căilor ferate înainte de răsboiu — la 1845 erau numai 16.000 km. de şine, iar la 1911 erau un milion de kilometri de şine — înţelegem uşor că în legătură cu industria metalurgică, se poate vorbì şi de o politică a şinelor. Aceasta este legată de politica stăpânirii drumurilor mari ale lumii, care a dus la conflicte înainte de răsboiul mondial. Existau trei planuri cunoscute de drumuri mari, înainte de răsboiu: erà planul B. B. B. Berlin—Bizanţ Bagdad, plan care aveà

www.digibuc.ro

menirea să aducă toate ţările dintre Hamburg şi golful Persic sub influenţa economică germană; la acest plan Anglia a răspuns prin planul C. C. C.: Captown—Cairo—Calcutta, care avea să lege Africa de Răsărit, Arabia, Mesopotamia, Persia şi India; în sfârşit al treilea plan era planul rusesc P. P.: Petrograd, golful Persic, linia indo-europeană sau transpersiană.

Dar, în afară de aceasta, industria fierului şi a cărbunelui alcătuesc fundaţiunea întregei industrii şi condiţia principală a puterii armate a unei naţiuni. De aceea, în condiţiile de pace a jucat un rol important industria metalurgică. Am spus că Germania avea ţelurile sale după cum Franţa, Anglia, Rusia aveau pe ale lor. Germania avea ca ţel districtele carbonifere ale Belgiei, fierul din basinul Brie cum şi anumite districte polone; Rusia avea şi dânsa la rândul ei în vedere Polonia şi basinul Don; Franţa a recăpătat Alsacia şi Lorena, Saare, şi pentrucă în aceste teritorii erau cele mai importante depozite de minereu necesare pentru desvoltarea industriei ei metalurgice. In sfârşit, chestiunea cărbunelui a jucat, după încheerea păcii, un rol însemnat în împărţirea Sileziei, Poloniei şi Cehoslovaciei.

Cum s'a desvoltat imperialismul economic?[1]) Se poate spune că congresul dela Berlin din 1878 încheie o fază în istoria europeană. Se începe lupta pentru debuşeuri, pentru colonii şi sfere de influenţă, în care forţa politică a statelor este pusă conştient în slujba expansiunii economice. Cu un sfert de veac înainte se produsese penetraţia în Asia şi Africa, însă eră o acţiune sporadică, fără plan şi fără mare influenţă asupra politicei statelor europene. Relaţiile Europei cu Africa şi Asia erau în acel timp în întregime economice — erau relaţiile unor întreprinderi comerciale private în căutarea de debuşeuri. Uneori se realizau chiar dobândiri de teritorii, de către diferite societăţi comerciale; se produceau intervenţii ocazionale ale guvernelor europene, dar statele europene, ca atare, n'aveau nici o răspundere în promovarea şi protecţia intereselor economice ale supuşilor lor în afară. Lumea încă nu cunoştea ideea, care în urmă a devenit principiul fundamental al politicei, după care puterea statului trebuie să fie folosită sistematic şi conştient pentru ocrotirea intereselor de expansiune.

Până atunci numai Anglia trecuse prin revoluţia industrială. In ultimii 20—30 de ani ai secolului al XIX-lea însă toate statele continentale, apusene şi centrale, intraseră în această fază.

Revoluţia industrială, adică trecerea dela dominarea agriculturii în viaţa economică la dominarea industriei şi în special a celei mecanice, a avut însă două consecinţe: a sporit imens populaţia statelor industriale şi a concentrat această populaţie în centre mari industriale. Acest fapt a avut la rândul său două urmări: a trezit preocuparea asigurării hranei populaţiei, din statele industriale, care necesitau produse şi materii prime din lumea agrară, deoarece nu se mai puteau satisface cu producţia agricolă dinăuntrul teritoriului lor, şi în al doilea rând, această desvoltare industrială, ducând la

[1]) Achille Vialatte: Economic Imperialism and International Relations. (New-York) 1923. Leonard Woolf: Economic Imperialism (London) 1921.

www.digibuc.ro

producţia de fabricate în massă a născut necesitatea asigurării schimbului între produsele industriale şi cele agrare, asigurarea debuşeurilor. Aceasta a condus la o nouă epocă de colonizare şi de protecţionism vamal pentru apărarea debuşeurilor. Noua religie şi filozofie care se naşte în acest timp e cuprinsă în cuvântul lui Chamberlain, făuritorul ideii imperialiste în Anglia, şi acceptată universal: «Comerţul este cel mai mare dintre toate interesele politice».

Industrializarea Europei apusene şi centrale impunea în mentalitatea curentă a timpului această idee. Această industrializare făcea necesară şi o emigrare de braţe, pentrucă sporirea populaţiei depăşea posibilitatea de a găsi pentru toţi locuitorii ţării ocupaţii. Pe lângă intensificarea exportului de mărfuri pe o scară întinsă, şi emigrările de oameni, exportul de capitaluri capătă în acest timp o însemnătate extraordinară şi devine un factor hotărîtor în conducerea politică.

Exportul de capital devine pentru oamenii de stat o armă; bursele şi ministerele de externe ajung la strânsă legătură între ele. Cifrele următoare arată importanţa acestui fenomen: In 1900 învestirea de capital era evaluată la 100 miliarde aur pentru Anglia, 40—50 miliarde lei aur pentru Franţa, 20 25 miliarde lei aur pentru Germania. Numai în căile ferate erau învestite atunci 20 25 miliarde lei aur.

Atunci s'a putut vorbi despre «diplomaţia dolarului». Fostul preşedinte al republicei americane, Taft, justifică aceasta când spune: «Dacă politica «noastră externă nu trebuie să se abată câtuş de puţin dela calea justiţiei, «poate foarte bine să fie astfel condusă încât să implice o intervenţie activă, «ca să asigure pentru marfa noastră şi capitaliştii noştri oportunităţi de pla«sament favorabil, care trebuie să fie în folosul ambelor ţări».

Se produce însă, pe la 1875, un alt fenomen: criza agriculturii europene, datorită concurenţei Americei. Atunci, rând pe rând, Statele apusene, cu excepţia Angliei, trec dela sistemul vamal liberal la sistemul protecţionist. Protecţionismul este însă cel mai sigur val, îndărătul căruia prosperează cartelurile şi trusturile care produc acea transformare dela sistemul liberei concurenţe ca dominant în organizarea economică, la sistemul monopolului. Odată cu această schimbare în desvoltarea vieţii economice, se iveşte şi dumpingul, şi aceste împrejurări dau un puternic impuls imperialismului.

Toate aceste fenomene imperialiste se manifestă în toată amploarea lor, după ce împărţirea lumii între statele capitaliste industriale e pe punctul desăvârşirii. Aceasta se întâmplă înainte de 1900. Anglia avusese supremaţia completă asupra globului. Ea începe însă să simtă concurenţa altor naţiuni industriale, în special a Germaniei şi Statelor-Unite, care prin însăş această desvoltare simt necesitatea de expansiune. Se duce atunci lupta pentru împărţirea Africei şi pentru expansiunea în Asia.

In Franţa mişcarea de expansiune este condusă de Jules Ferry, Eugène Etienne, Barthélemy, Saint Hilaire. Motivul este acceaş necesitate de expansiune. Iată ce zicea Jules Ferry la 1883: «Este o chestiune de viitor, după 50—100 ani, de aceea va fi moştenirea copiilor noştri, pâinea lucrătorilor». In urmă, doctrina colonială e pusă în legătură cu protecţionismul. Franţa are nevoie de debuşeuri pentru industria şi capitalurile sale şi aceste

www.digibuc.ro

debuşeuri nu pot fi mai sigure ca coloniile. Coloniile apar astfel ca o «supapă de siguranţă» pentru desvoltarea statelor industriale. In Germania Bismarck, după 1870, vedeà cu ochi buni abaterea interesului Franţei prin această politică colonială, dela interesele continentale. Deci imediat după 1870, Germania trăeşte într'o epocă de indiferenţă colonială. La 1879 începe era protecţionismului, din necesitatea de desvoltare a industriilor şi mai cu seamă din imposibilitatea plasamentului muncii. La 1882 se întemeiază Kolonialverein-ul şi se pretinde Statului a face o politică energică pentru ca şi Germania să participe la împărţirea Africei care încă nu erà complet divizată.

In expansiunea în Africa găsim afirmată tendinţa de cucerire şi subjugare a teritoriilor. In Asia lucrurile se schimbă. In afară de India, câteva părţi din China şi teritorii adiacente, unde procesul se întâmplă ca şi în Africa, în China, Persia şi Turcia, opera de expansiune nu se mai face prin cucerire şi subjugare definitivă, pentrucă se născuseră prea mulţi concurenţi, erau prea multe şi prea grele luptele de cucerire şi atunci stăpânirea se face prin aşà numitele «sfere de influenţe» în jurul cărora se dau bătăliile imperialiste.

Expansiunea în China nu e însă din ultimul sfert al veacului trecut. Dela 1842 când a avut loc cunoscutul răsboiu al opiumului, dela 1858 când se încheie tratatul dela Tientsin, de atunci datează originele expansiunii în China. La sfârşitul secolului al XIX-lea, Rusia, Franţa şi Anglia dobândesc teritorii adiacente Chinei şi prin ele pătrund sub forma sferelor de influenţă înăuntrul Chinei. La 1894—95 are loc răsboiul sinojaponez şi rezultatul lui, afirmă o nouă forţă între marile puteri, forţa japoneză, care e în deobşte recunoscută, şi care a căpătat rangul de mare putere după răsboiul ruso-japonez.

In 1895 Rusia construeşte calea ferată spre Manciuria, la Port-Arthur. In această vreme, încep «luptele pentru concesiuni» în diferitele sfere de influenţă. Un singur Stat se abţine dela această luptă : Statele-Unite, pentrucă nu ajunsese încă la o desvoltare capitalistă care să-i permită o expansiune imperialistă; şi deaceea poate să afirme «principiul porţilor deschise» şi se declară împotriva «sferelor de influenţă».

In 1900, după revoluţia Boxerilor, se admite în China principiul porţilor deschise şi integritatea teritorială a Chinei este recunoscută, ceeace limitează imperialismul economic pentru un timp.

Dacă trecem acum la desvoltarea imperialismului Statelor-Unite [1]) observăm că abià la 1893 ele sunt în stare să facă export de fabricate în Europa; treptat însă industria lor s'a desvoltat, trusturile oţelului, petrolului navigaţiei devin forţe atât de mari încât dela 1900 începe să se vorbească în Europa despre pericolul american. «Statist», o revistă din Londra, scrie la 1900: «Capacitatea Statelor-Unite să concureze pe pieţele străine cu cele mai avansate naţiuni ale Europei a devenit manifestă în chip superlativ. Răsboiul cu Spania pentru Cuba face din Statele-Unite o putere colonială.

Statele-Unite îşi extind treptat stăpânirea şi influenţa asupra regiunilor Nicaragua, Haiti, San Domingo, Havai, Filipine, Porto Rico. Incă în 1902

[1]) Der Imperialismus der Vereinigten Staaten de Arthur Salz în Archiv f. Sozialwissenschaft u. S. Politik (1923 Bd. 50 Heft 3).

www.digibuc.ro

această expansiune ajunsese aşà de departe încât un scriitor entuziast puteà să scrie despre America: «Naţiunea debitoare a devenit principala naţiune creditoare. Centrul financiar al lumii, care a cerut mii de ani să călătorească dela Eufrat la Tamisa şi Sena, pare să treacă la Hudson între zorii zilei şi asfinţit».

Prevestirea aceasta erà prematură, pentrucă criza financiară dela 1907 aveà să deştepte America şi să o facă să vadă că nu e încă coaptă pentru imperialism. Desvoltarea capitalistă mergeà însă aşà departe încât la 1913 Wilson puteà să spună următoarele vorbe, care deşi n'aveau încă răsunet imperialist aveau totuş un colorit naţionalist, care este, pentru marile state, preludiul imperialismului:

«Auziţi de concesii la capitaliştii străini în America latină. N'auziţi de «concesii la capitalişti în Statele-Unite. Nu li se acordă concesii! Sunt invitaţi «să facă învestiri State, care sunt obligate, din cauză că teritoriul lor nu se află «înlăuntrul câmpului principal al activităţii şi întreprinderii moderne să acorde «concesii, sunt într'o astfel de poziţie, că interese străine sunt în măsură să «domine afacerile lor interne, o situaţie totdeauna periculoasă şi gata să de«vină intolerabilă».

Statele-Unite s'au opus concesiunilor la străini nu numai înăuntrul lor, dar în tot domeniul mării Caraibice şi această opunere a fost primul semnal al imperialismului american, care s'a putut desvoltà cu uşurinţă la adăpostul tarifelor vamale.

In Germania la 1895 se rupe echilibrul între agricultură şi industrie în favoarea industriei. Curând după aceea împăratul Wilhelm puteà să proclame că «viitorul Germaniei e pe apă». Se începe construirea flotei germane şi odată cu ea politica colonială. La 1897 ea ocupă Kiauciau în China. La 1902 tariful protecţionist susţine această desvoltare. Emigrarea şi exportul de capital începe să ia proporţii. Contele Appony spune în această privinţă: «Coapsa lui Achille în Tripla Alianţă este politica ei economică. Dacă este ca edificiul triplei alianţe să fie construit durabil, dacă această cea mai puternică dintre toate garanţiile păcii europene, trebuie să fie tare, pilaştrii politici cari singuri îl susţin astăzi, şi cari se pot dărâmà cu timpul, trebuie completaţi cu pilaştri economici».

Germania a aplicat acest program prin exportul de tehnicieni şi capitaluri în ţările triplei alianţe şi în răsăritul apropiat. Planul liniei Berlin-Bagdad erà întocmit în acelaş scop. «Aceasta deschideà influenţei Ger«maniei şi întreprinderii germane, spuneà Bülow, un câmp de activitate între «Marea Mediterană şi Golful Persic, pe fluviile Eufratului şi Tigrului şi pe «malurile lor»... Germania erà însă mortificată, îi lipseà un imperiu colonial şi aşteptà o reajustare politică generală, care să producă o redistribuire a coloniilor şi a sferelor de influenţă.

In această fază a desvoltării economice imperialiste până la 1914, fireşte că trebuià să se stabilească un echilibru politic şi aceasta s'a făcut pe baza alianţelor şi contra alianţelor. La 1879 se întemeiază Tripla-Alianţă, la 1891 Indoita Inţelegere. Anglia făceà până atunci politica de «izolare splendidă». La 1902 se face însă alianţa între Anglia şi Japonia, şi această alianţă erà

www.digibuc.ro

semnificativă: se recunoşteà necesitatea unui echilibru mondial în afară de echilibrul european. La 1904 se încheie antanta anglo-franceză.

Statele-Unite îşi păstrează în tot timpul această izolare şi nu se interesează decât de aşa numita Pax americana.

In tot acest timp de echilibru politic nestabil, Germania e răscolită de dorinţa de expansiune. Ambiţia ei erà motivată de o examinare critică a situaţiei ei geografice, de limitarea imperiului ei prin uniformitatea climei la o varietate redusă de produse agricole din lipsa complementului ce i l-ar fi dat coloniile.

Aceasta a dat naştere la pangermanism, militarism şi navalism. Planul liniei Berlin—Bagdad nu erà suficient. Germania aveà în tot acest timp impresia că Franţa, Anglia şi Statele-Unite îi blochează calea spre împlinirea menirii ei istorice.

Imperialismul economic astfel desvoltat, din ultimul sfert de veac dinaintea războiului, a creat antagonisme mari între marile puteri ale lumii. A fost pace dela 1870 până la 1914, cu mici intermezuri, dar aceasta n'a fost decât o pace armată, care se învederează prin cercetarea budgetelor — cheltuelile pentru armată şi flotă ajung la cifre fantastice. In această atmosferă se desvoltă războiul mondial.

In timpul războiului mondial au apărut din nou străduinţele şi teoriile imperialiste. Germania reînviază teoriile dela 1904 ale lui Friedrich Naumann asupra Europei centrale — teoria organismului economic complet, a independenţei economice absolute de care nu se bucură în lume decât Marea Britanie, Statele-Unite şi Rusia. Ca contrapondere faţă de aceste organisme complete, Germania imaginează planul Europei centrale, care aveà să completeze lipsurile fiecărei părţi care aveà să intre în această organizaţie economică.

Planul acestei Europe centrale este imperialist, pentrucă odată realizat, ar fi dat naştere la noui tendinţe de expansiune şi ca urmare, la noui conflicte între statele imperialiste.

Acest plan n'a rămas fără răsunet în lagărul celălalt şi conferinţa interaliată dela 1916 ţinută la Paris a proclamat: «solidaritatea aliaţilor pentru restaurarea acelor ţări, care au fost victimele distrugerii, spolierii şi rechiziţiilor abuzive» şi «s'au declarat de acord să păstreze în timpul întregii perioade a restaurării izvoarele lor naturale pentru ţările aliate, de preferinţă faţă de toate celelelte».

După armistiţiu acest plan nu s'a realizat. Planul acesta erà şi el o opunere faţă de imperialismul german. Fireşte dacă ar fi fost realizat, ar fi fost o fericire, căci se asigurà colaborarea tuturor statelor aliate pentru refacerea fiecăruia din ele, dar întrucât se rezervau izvoarele de bogăţii naturale pentru ţările aliate de preferinţă şi se excludeà lagărul celălalt, după încheierea păcii, prin acest fapt erà un contra imperialism.

Dar planul nu s'a realizat şi între timp s'a lansat ideea Ligii Naţiunilor. Liga Naţiunilor trebuià să combată cauzele, care provoacă războaiele. Inscrierea pactului ei în tratatul de pace dela Versailles însemnà însă dela început, că se creià un organism pentru asigurarea păcii lumii înăuntrul unei

www.digibuc.ro

organizaţii a păcii care, în orice caz, şi nici nu se puteà să fie altfel, însemnà o hegemonie a învingătorilor asupra învinşilor. Infrângerea unui imperialism, a imperialismului german, se făceà cu alte cuvinte prin biruinţa altor imperialisme!

Pactul Ligii Naţiunilor începeà astfel:

«Considerând că pentru a desvoltà o cooperare între naţiuni şi pentru a le garantà pacea şi siguranţa, e necesar: de a acceptà anume obligaţii de a nu recurge la răsboiu; de a întreţine relaţii internaţionale la lumina zilei, fondate pe justiţie şi onoare; de a observà riguros prescripţiile de drept internaţional recunoscute de acum ca o regulă de conduită efectivă a guvernelor; de a face să domnească justiţia şi a respectà scrupulos toate obligaţiile tratatelor, în raporturile industriale ale popoarelor», se întemeiază în acest scop o Societate a Naţiunilor.

Care este organizarea acestei Ligi a Naţiunilor? Ea are două organe principale, în afară de secretariat: Adunarea şi Consiliul. Adunarea e alcătuită din reprezentanţii tuturor statelor acceptate ca membre, şi Consiliul, e compus din cinci reprezentanţi principali ai puterilor aliate şi patru reprezentanţi ai celorlalte state. In realitate, numărul de 9 este redus la 8 prin refuzul Americei de a participà la lucrările Ligii Naţiunilor. Consiliul are, ca şi Adunarea, o competenţă absolut nelimitată. Adunarea are un număr de 47 membri în care majoritatea o au reprezentanţii celor patru mari puteri, pentrucă toate celelalte state, cu rari excepţiuni, sunt într'un raport de influenţă politică faţă de aceste patru mari puteri. Din această organizare, dela început, învinşii erau excluşi, Rusia erà izolată, iar Statele-Unite ale Americei refuzaseră să intre.

Să vedem care a fost atitudinea Ligii Naţiunilor astfel constituită faţă de cauzele economice, recunoscute ca producătoare a conflictelor dintre popoare.

In primul rând observăm că cu toate că art. 3 din pact prevede că adunarea S. N. «se preocupă de toate chestiile... care afectează pacea lumii», art. 14 limitează efectul acestui principiu general, ridicând în faţa S. N. zidul impermeabil al suveranităţii naţionale a statelor participante, în termeni formali. «Dacă una din părţi pretinde şi dacă Consiliul recunoaşte că diferendul priveşte o chestiune, pe care dreptul internaţional o lasă în competinţa exclusivă a acestei părţi, Consiliul o va constatà într'un raport, chiar fără să recomande vreo soluţie».

Care sunt materiile pe care dreptul internaţional le lasă în competinţa exclusivă a statelor? Tarifele vamale, imigrarea şi emigrarea, naturalizările, expulzările şi mai presus de toate controlul materiilor prime, cărbuni, minereuri, petrol, etc.

Insă este inutil să mai insistăm, că toate acestea sunt obiecte generatoare de antagonisme şi tensiuni între state, astfel că dacă Societatea Naţiunilor este despoiată de orice drept de control şi intervenţie în aceste domenii, ea este dela început limitată, în opera sa de prevenire a cauzelor conflictelor dintre popoare.

In punctul 3 din cele 14 puncte wilsoniane, stă scris: «Indepărtarea, «pe cât posibil, a tuturor barierelor economice şi stabilirea unei egalităţi a

www.digibuc.ro

«condiţiilor comerciale între toate naţiunile, consimţind la pace şi asociate «între ele pentru păstrarea ei.

«Armele disciplinei economice şi sancţiunile trebuie să fie lăsate acţiunii comune a tuturor naţiunilor, în scop de a pedepsi pe acei cari nu vor să se supună unui program general de justiţie şi egalitate».

Iar într'alt loc:

«Alianţele speciale, rivalităţile şi ostilităţile economice au fost izvorul po«litic al planurilor şi pasiunilor care au produs războiu în lumea modernă. «Ar fi o pace nesinceră ca şi nesigură aceea care nu le-ar exclude în termeni «precişi şi hotărîţi.

«Nu pot să fie combinaţii economice speciale egoiste înlăuntrul Ligii Naţiu«nilor şi nici o întrebuinţare a boicotului economic sau excluderea, exceptând «dacă forţa sancţiunii va fi încredinţată Ligii ca un mijloc de control».

Aceasta erà ideologia. Să vedem ce cuprinde Pactul. Amintesc doar în treacăt că în Pact se prevede, că doctrina lui Monroe nu e în conflict cu principiul Ligii Naţiunilor, pentru ca dela început să apreciem aplicarea acestei ideologii internaţionale în ceeace priveşte interesele Americei.

In art. 23 punctul e din Pact se prevede:

«Sub rezerva şi în conformitate cu prevederile convenţiilor internaţionale «existente sau care se vor încheià membrii Ligii... vor luà măsuri să asigure «şi să menţină *libertatea comunicaţiilor* şi a *transitului*, precum şi *un tratament «echitabil pentru comerţ* pentru toţi membrii Ligii».

Aplicarea însă a acestui principiu a fost dela început îndoelnică. Delegaţii americani, de pildă, cereau o tolerare a tratamentului vamal preferenţial dintre colonii şi metropole, ceeace exclude tocmai această echitate în raporturile comerciale; dar mai cereau şi aprobarea posibilităţii formării uniunilor vamale, care, când se realizează, aduc tocmai crearea acelor organisme economice complete, cetăţile imperialismelor. Nu numai atât: delegaţii francezi au făcut propunerea foarte interesantă ca să se prohibeze concurenţa neloială în comerţul internaţional, să se ia măsuri contra dumpingului şi să nu se aplice taxe de export şi import asupra materiilor prime. Scopul acestei ultime propuneri erà să se pună capăt, pe cât posibil, rivalităţilor economice în căutarea materiilor prime, să se suprime unele din cauzele conflictelor economice, care periclitează pacea lumii.

In redactarea vagă, pe care am citat-o, a art. 23, această chestiune, ca şi altele principale, erau însă ocolite.

Apoi progresul către echitatea comercială a fost neglijat de Pactul Ligii Naţiunilor şi tratatele de pace l-au îngreuiat. Iată ce spune în această privinţă unul din cei mai interesanţi experţi americani dela conferinţa păcii d-l Allyn Aboth Young — şi acest punct priveşte situaţia din Europa centrală şi răsăriteană:

«Intr'o direcţie trebuie să fie admis franc, tratatele redactate la Paris «creazà noui «bariere economice»... Urmând pentru cea mai mare parte linii «de despărţire între naţionalităţi, aceste fruntarii taie canaluri stabilite de «relaţii economice şi separă teritorii care au fost şi rămân dependente unele de «altele. In parte vechile sisteme economice ale Europei Centrale erau artificiale.

www.digibuc.ro

«Agricultura şi industria s'au desvoltat înlăuntrul barierelor înalte tarifare «şi au găsit forţamente pieţele lor foarte larg înlăuntrul acestor ziduri. Dar «dacă erà artificial, sistemul vechiu de relaţii de schimb nu erà mai puţin «real. Nu poate fi răsturnat brusc fără un zdruncin mai mare decât poate fi «suportat de noile state, în condiţiile lor prezente de slăbiciune etc.» [1]).

Clauzele economice ale tratatelor de pace dela Saint-Germain şi Trianon au prevăzut o încurajare a acestei situaţii prin suprimarea dorinţei unor înţelegeri comerciale între statele din fosta monarhie austro-ungară. Această dorinţă însă nu s'a realizat şi aceste bariere economice, care s'au aşezat într'un mod nefiresc în raport cu situaţia reală, deşi artificial creată, au avut urmări rele.

Nici clauzele relative la transit n'au fost mai fericite. Principiul ca statele fără ieşire la Mare să aibă acces liber la Mare, şi în tratatul de pace dela St. Germain şi în cel dela Versailles, n'a dus decât la un sistem timporar, însă o convenţie generală care să asigure ieşirea la Mare a statelor, care n'au acces liber la mare nici până acum nu s'a încheiat.

Dar dacă erà un mijloc, prin care se puteà combate sigur expansiunea imperialistă, erà întroducerea în art. 22 al Pactului, a ideii mandatului, care constà în a se dà unora din statele mari mandat de a administrà sau a pune sub scutul lor teritoriile coloniale care fuseseră înainte de răsboiu stăpânite de Germania. Ideea călăuzitoare, exprimată în art. 22, erà asigurarea bunei stări şi desvoltări a popoarelor, care nu sunt încă în stare a se conduce singure, dintre fostele colonii germane şi din Turcia asiatică. Erà astfel vorba de o misiune de civilizaţie încredinţarea tutelei acestor popoare înaintate, în calitate de mandatare ale Societăţii Naţiunilor.

Erà o idee antiimperialistă.

S'au creat dela început trei categorii de mandate: mandatele A, B şi C. Mandatele A, în care intrau fostele teritorii ale imperiului otoman, cari puteau fi recunoscute provizor ca naţiuni independente, administraţia lor fiind condusă de un sfat şi cu asistenţa unui mandatar; mandatul B erà dat pentru Africa centrală, iar mandatul C pentru Sudestul Africei, insulele din Pacificul austral, acestea urmând a face parte integrantă din teritoriul mandatarului.

Iată însă constatările pe care le face unul din cei mai entuziaşti apărători ai Ligii Naţiunilor, d-l Leon Bourgeois:

Nici regiunile care trebuiau să fie puse sub mandat nici cui trebuie să fie încredinţate nu intră în competinţa S. N. Numai în lipsa convenţiei anterioare între membrii S. N. Consiliul poate statuà asupra gradului de autoritate, control sau administrare de exercitat de către mandatar.

Consiliul L. N. a cerut încă în 1920 principalelor puteri aliate, să-i desemneze conf. art. 22 puterile mandatare, teritoriile şi condiţiile mandatelor şi nu primise nici un răspuns până la adunarea primă. In cursul anului 1920 a primit un răspuns parţial privitor la mandatele C. Dar regularea mandatelor A şi B întârzià, în special mandatul privitor la Asia Mică. In Februarie 1921 Consiliul L. N. a primit un protest, prin ambasada americană din Paris,

[1]) In What reallyxhappend at Paris (1921) pg. 315.

www.digibuc.ro

din partea Statelor-Unite în contra atribuirii şi definirii termenelor mandatelor, fără să se fi făcut aceasta în acord şi cu Statele-Unite. Dar Statele-Unite nu făceau parte din Liga Naţiunilor şi totuş Statele-Unite protestau contra atribuirii insulei Jap Japoniei. Invitat să trimită un delegat pentru regularea mandatelor A şi B, guvernul Statelor-Unite nici n'a răspuns dar se ştia oficial că nu se stabilise încă acordul între puterile aliate şi Statele-Unite. Prin urmare acorduri secrete se făceau nu înăuntrul Ligii Naţiunilor, ci între marile puteri.

Mandatele A erau o chestiune de politică generală, care se aşteptà mereu să fie soluţionată înainte de a se puteà atribui definitiv mandatele. Cu privire la mandatele B se făcù un acord între Anglia şi Franţa, în Iulie 1922, când acordul s'a făcut şi cu America.

Erà vorba de Africa Orientală, Togu şi Camerun. Mandatele A nu se puteau regulà, erau negocieri între Franţa şi Anglia pe de o parte, Statele-Unite de alta. Abià în Iulie 1922 se recunoaşte Franţei un mandat asupra Siriei şi Palestinei, mandat aprobat în principiu de Consiliu; rămâneà însă în suspensie hotărîrea definitivă până să se stabilească alt acord între Franţa şi Italia [1]).

Concluzia este că crearea sistemului mandatului, deşi ofereà oportunitatea ca să se aplice principiul egalităţii condiţiilor comerciale în toată rigoarea lui, n'a fost câtuş de puţin riguros observat, decât doar în regiuni ca Africa centrală unde nu erau interese mari economice în joc; în ceeace priveşte însă mandatele asupra teritoriilor importante, unde erau bogăţii şi mai ales bogăţii petrolifere, acolo această idee a fost sabotată.

Ideea fundamental în antiteză cu ideea imperialistă, ideea mandatului, a fost deci frustrată în aplicarea ei şi nici litera nici spiritul art. 22 din Pact nu s'a respectat şi Anglia, Franţa au obţinut drumuri largi pentru noui exploatări economice în Africa şi Asia.

5. Nimic nu poate aruncà o lumină mai vie asupra situaţiei create, decât relatarea luptelor pentru petrol, care sunt intim legate cu acea operă de sabotare a ideii mandatului.

La 1920 are loc faimoasa conferinţă dela San-Remo. Anglia este o putere petroliferă răsăriteană. Ea are petrol în Persia, Egipt, India, Burmah, Borneo. Dar Palestina, Asia Mică, Persia Nordică, Baku erau în afară de sfera petroliferă a Angliei. Franţa erà destinată a fi puterea mandatară pentru Siria. In convenţia Sykes—Picot, încheiată la 1915, nu se fixase dacă Mosulul intrà în graniţa Mesopotamiei, deşi eroarea fusese îndreptată ulterior. Când se încheie armistiţiul, la 1918, Anglia înţelege necesităţile ei şi ocupă Mosulul. Convenţia dela San-Remo din 1920 a avut de scop să facă un aranjament între Franţa şi Anglia în această privinţă. Se da acestui aranjament două interpretări: interpretarea franceză (Fr. Delaisi) după care Lordul Curzon ar fi spus lui Millerand: ori semnezi convenţia cu Royal Dutch ori nu dobândeşti Siria, şi interpretarea americană care spune că acordul între Franţa şi Anglia pentru Mosul s'a făcut ca să se excludă America.

[1]) Vezi Léon Bourgeois: L'Oeuvre de la Société des Nations (1920—1923), Paris 1923 (pp. 303—313).

www.digibuc.ro

Lupta pentru petrol apare însă mult mai însemnată dacă o privim ca o luptă între Anglia şi America [1]). Lupta e dată de fapt între trusturile petrolifere: Standard Oil, Anglo-persian şi Royal Dutch Shell.

Ce însemnează Standard Oil? Iată cum îl descrie un american:

«O forţă galvanică inhumană». «Işi ţine cuvântul, totuş e imorală; este «continuu în câştig, totuş e insaţiabilă; este inatacabilă şi totuş perpetuu «agresivă. Pentru toate acestea este o mare instituţie americană [2])».

Iar pentru a definì puterea lui Standard Oil, facem următoarea comparaţie: Capitalul lui Standard Oil se cifrează la 700 milioane dolari şi capitalul trustului oţelului, cel mai puternic din lume, este de circa 850 milioane dolari.

Politica externă petroliferă a Statelor-Unite după războiu se identifică cu politica lui Standard Oil, aşà de mult, încât s'a putut spune, cu drept cuvânt, că înalţii demnitari din Washington au început a gândì, a vorbì şi a scrie ca funcţionarii lui Standard Oil.

Lupta dintre Anglia şi America pentru stăpânirea petrolului reiese perfect din corespondenţa urmată între guvernul american şi guvernul englez privitor la drepturile economice în teritoriile mandatate. Nota întâia a d-lui Davis, secretar de Stat la ministerul de externe american, către Lordul Curzon se referă la «impresia în spiritul public american» că Anglia «s'a preparat în linişte» pentru monopolul petrolifer în Mesopotamia, ca parte integrantă din «politica generală petroliferă». Se fac reproşuri reciproce între cele două guverne, şi reprezentantul Statelor-Unite declară la un moment dat următoarele:

«In vederea asigurării D-v. că nu e intenţia puterii mandatare să stabilească «vr'un monopol pe cont propriu sau orice fel de monopol, nu pot înţelege cum «să interpretez dispoziţia convenţiei dela San-Remo, după care orice socie- «tate petroliferă particulară, care va exploată petrol în Mesopotamia, va «trebuì să fie sub control permanent englez».

Cu alte cuvinte se dă o lovitură împotriva acelui aranjament petrolifer dela-San Remo, aranjament prin care Anglia arată că ea trebuie să aibă controlul permanent asupra tuturor câmpurilor petrolifere din Mesopotamia şi se atrage atenţia că aceasta este împotriva spiritului mandatelor, care cereà tocmai egalitate pentru toate puterile în această privinţă.

S'ar părea că Statele-Unite sunt pe un teren absolut sigur în această privinţă. Putem descoperì însă câteva contradicţii în politica Statelor-Unite. Astfel se declară că Statele-Unite sunt îndreptăţite «să participe la «orice discuţie privind situaţiunea unor concesiuni petrolifere» cum erà Turkish Petroleum Company din Mesopotamia şi anume pe baza principiului egalităţii economice în teritoriile mandatate; când însă Lordul Curzon aminteşte că această concesiune erà dinainte de războiu, atunci nota americană schimbă teza — lucru interesant pentru politica imperialistă — şi spune că

[1]) Vezi extrem de documentata lucrare The Oil Trusts and Anglo-American Relations de E. H. Davenport and Sydney R. Cooke London 1923.

[2]) Ibidem, pag. 78—79.

www.digibuc.ro

şi America trebuie să participe în această societate, în virtutea dreptului de a participà la câştigurile păcii, «consecinţă uzuală a asociaţiei în războiu». Prin urmare erà vorba de împărţirea prăzii! Statele-Unite, care nu primeau să încheie pacea cu Turcia şi să ia mandatul asupra Armeniei, cereau un privilegiu legal în exploatarea unor teritorii turceşti.

Politica «porţilor deschise» afişată de Statele-Unite erà cerută pentru străinătate fără a fi aplicată în interior. De exemplu în regulamentarea navigaţiei în apele Statelor-Unite, navigaţia pe coaste erà rezervată vaselor americane.

Petrolul apare ca un factor imperialist determinant după războiu. Dovada este că petrolul a sfărâmat o serie de conferinţe internaţionale ţinute după războiu. Petrolul a sfărâmat conferinţa dela Genua întâiu. La 1922 s'a ţinut acea conferinţă, convocată ca să se cetească celor de faţă evanghelia reconstrucţiei. Dar, s'a observat cu drept cuvânt, că această evanghelie a reconstrucţiei se citeà în faţa unor cinci. «Spaa fusese Conferinţa cărbunelui, San-Remo prima conferinţă a petrolului, Genua a continuat pe San-Remo» şi la Haga tot conferinţă a petrolului a fost [1]). La Genua s'a aranjat o mare lovitură petroliferă, lansându-se vestea că s'a încheiat acordul între Royal Dutch Shell cu Sovietele. Royal Dutch Shell erà evident interesat în Rusia, dobândise interese în diferite societăţi petrolifere din Rusia, după cum erà interesat în Baku şi Standard Oil. Francezii erau interesaţi indirect, căci Băncile franceze aveau anumite acţiuni ale supuşilor ruşi cari emigraseră în Franţa în timpul şi după războiu. Ce se întâmplă? Sovietele aveau nevoie să înceapă opera de reconstrucţie economică. Fusese un plan înaintat în chestiunea refacerii industriei petrolifere, un plan de cointeresare pentru formarea unui mare centru petrolifer în Rusia în care să participe 25% sovietele, 25% vechii proprietari şi 50% să se împartă între grupurile engleze, olandeze şi americane. Acest proect a căzut. A căzut mai întâiu pentrucă nu a fost agreat complet de congresul pan rus petrolifer, dar mai ales din cauza lui Standard Oil, care n'a acceptat colaborarea cu Royal Dutch Shell Company. Guvernul american a repetat atunci refuzul său de a recunoaşte concesiunile date de Soviete din proprietăţile petrolifere confiscate. Standard Oil puse în mişcare şi pe interesaţii francezi şi belgieni, America declară principiul porţilor deschise şi pentru Rusia, dar în acelaş timp manevrau interesele franceze şi belgiene pentru ca acestea să nu accepte alt principiu în ceeace priveşte colaborarea cu Rusia decât retrocedrea proprietăţilor confiscate fără să se lase Sovietelor posibilitatea să dea compensaţii foştilor proprietari ci să-i repună în vechile drepturi. Royal Dutch Shell a văzut însă mişcarea şi, ca să poată începe a participà în exploatarea industriei petrolifere, a încercat a obţine agenţia exclusivă pentru exportul petrolului dela o societate petroliferă rusă întemeiată de Soviete.

Aceasta a fost destul pentru ca toate planurile frumoase de reconstrucţie economică, aşteptate de ideologii din lumea întreagă, să fie lăsate de o parte şi conferinţa să se încheie într'o atmosferă de foarte mare neîncredere între puterile Antantei.

[1]) Ibidem, p. 127—142.

www.digibuc.ro

A urmat Conferinţa dela Haga. Ţelul acestei conferinţe era să restaureze unitatea aliaţilor, ruptă la Genua, şi să se menajeze susceptibilităţile petrolifere ale Franţei. Observatorul american la această Conferinţă a intervenit din nou pentru interesele lui Standard Oil şi s'a făcut o «antantă petroliferă», desvoltată în sindicatul Franco-belgian pentru protecţia intereselor franceze şi belgiene în industria petroliferă din Rusia. Apoi s'a format «un comitet internaţional pentru apărarea drepturilor tuturor proprietarilor» din teritoriile petrolifere ale Rusiei, comitet în care a intrat şi Royal Dutch Shell, trustul englez. Scopul era să se organizeze un boicot împotriva Rusiei. Rusia începe însă să exporte petrol, să ofere petrol la Londra; atunci Royal Dutch Shell a încheiat un contract important pentru importul de petrol din Rusia. Sindicatul franco-belgian, simţindu-se trădat de Royal Dutch Oil, a început o acţiune pe lângă d-l Poincarré care, în Iunie 1922, a fost implorat să apere interesele petrolifere ale Francezilor şi Belgienilor.

Astfel, această chestiune a petrolului a făcut ca şi a doua conferinţă dela Haga să fie sacrificată pe socoteala intereselor mărunte ale capitaliştilor interesaţi în petrol.

A urmat Conferinţa dela Lausanne, în cele două etape Noemvrie 1922 Februarie 1923, Aprilie—Iulie 1923. La Genua şi Haga a fost vorba de Baku, la Lausanne a venit din nou în discuţie Mosulul. Conferinţa din Lausanne mai e interesantă şi din alt punct de vedere, pentrucă ea înseamnă o reîntoarcere la vechea metodă diplomatică, la tocmeală şi troc, fără a fi măcar ascunse îndărătul afirmărilor idealiste ale unui Lloyd George care se manifestase la Genua şi Haga. Ideea păcii a lui Lloyd George era tradusă acum, în această conferinţă, în ideea mai conservatoare a unei «înţelegeri petrolifere». Înţelegerea dela Lausanne e foarte însemnată căci a dus la formarea unui front solid în chestia petrolului. Franţa şi Anglia au încheiat imediat un acord cu Mussolini, fiindcă Italia fusese exclusă dela orice participare la împărţirea terenurilor petrolifere, prin acordul dela San-Remo. Guvernul englez de astădată s'a arătat conciliant faţă de guvernul american declarând: că nu e dispus să «conteste propunerea americană, că Statele-Unite au titluri «de drept în teritoriile mandatate..., ca un rezultat al victoriei americane şi «aliate asupra Germaniei şi Aliaţilor ei, inclusiv Turcia». Deci Standard Oil trebuia admisă în «Turkish Petroleum Company».

Chestiunea petrolului era însă legată de chestiunea graniţelor Turciei. Izmet Paşa cereà înapoi Mosul, Sulaimanich şi Kirkuk de fapt, pentrucă erau teritorii petrolifere, şi formal din motiv naţional turcesc.

Conferinţa dela Lausanne a putut astfel fi reprezentată în caricatură sub forma unui mare bidon de petrol în jurul căruia erau steguleţe ale lui Royal Dutch Shell, Anglo-persian şi Standard Oil.

Ceeace a exasperat mai mult conştiinţele idealiştilor la conferinţa din Lausanne, a fost reîntoarcerea la sistemul diplomaţiei sordide. Când se ardeà Smirna, când refugiaţii creştini din Asia Mică nu-şi găseau un loc, atunci America, Anglia şi Franţa luptau pentru stăpânirea petroliferă. America afişă din nou ipocrit politica de «Open door» pentru a puteà exploată de fapt petrolul din Mosul; Anglia afirmă tot aşà de ipocrit că nu s'a interesat de

www.digibuc.ro

chestiunea Mosulului din cauza petrolului! «Se afirmă, spuneà Lord Curzon, ministrul de externe, că «atitudinea guvernului britanic în chestia reținerii «Mosulului ar fi influențată de chestia petrolului. Chestia petrolului din vi«laetul Mosulului n'are nimic a face cu argumentul meu. Am prezentat cazul «englez în meritele sale proprii și cu totul independent de orice resurse natu«rale, cari se pot găsì acolo. Nu știu cât petrol poate existà în vecinătatea Mo«sulului sau dacă poate fi lucrat cu profit sau dacă după toate acestea s'ar «puteà să se dovedească a fi o înșelăciune».

Vorbind astfel, Lordul Curzon, se prefăceà că nu știe că modificarea aranjamentului din 1915 se făcuse tocmai pentru a trece Mosulul în granița Mesopotamiei și a-l scoate din Siria și că Anglia erà legată de Irac prin concesiile petrolifere.

Aceeaș lipsă de sinceritate o descoperim în afișarea principiului «porților deschise». Intr'adevăr, ce înțeles are acest principiu și cum se practică? Statele-Unite, când vorbesc de porțile deschise, înțeleg adesea porțile deschise pentru Standard Oil; Anglia înțelege porți deschise înăuntrul domeniilor pe care le stăpânește și porți deschise pentru Rusia și alte țări; iar Standard Oil, Royal Dutch Shell înțeleg deschiderea porților pentru proprietățile private petrolifere din Rusia.

Teoretic ideea porților deschise este versiunea petroliferă a principiului libertății comerțului este esența principiului egalității de oportunitate [1]). In acest sens însă principiul «open door» este cu totul străin de mentalitatea americană. Cine cunoaște legile navigației cu restrângerea drepturilor de a navigà numai pentru pavilionul american, și protecționismul american și înțelege monroeismul american, știe că ideea porților deschise nu poate intrà în concepția americană. Porțile Marii-Britanii sunt și ele zăvorîte în foarte multe direcții. Dreptul de explorare și dreptul de exploatare a petrolului se dă numai Englezilor în India; restricții naționale se găsesc în legile tuturor celorlalte colonii și dominiuni, grosul producției este cu totul închis pentru străini. Astfel India și Burmah care produce 60%, Trinidad care produce 20%, sunt rezervate pentru capitalul englez.

Legea concesiunilor din 1920 interziceà în Statele-Unite dobândirea proprietăților în teritoriile petrolifere ale Statelor-Unite supușilor țărilor care nu ar fi acordat drept de reciprocitate Americanilor. Acest principiu erà înscris în contra Olandei și Angliei.

Dacă este așà, trebuie să ne așteptăm la o desvoltare mai departe a imperialismului, tocmai din cauza luptei pentru petrol. 60% din rezervele de petrol ale lumii se află în republicile centrale și sud americane, Turcia, Rusia sovietică și România, adică în țările unde — cu excepția României! — guvernele nu sunt stabile și unde nu există o ordine constituțională care să garanteze mersul civilizației înainte. El se mai află apoi în regiunile inaccesibile în parte, din cauza depărtării de porturi și atunci evident că lupta pentru petrol va fi din ce în ce mai intensivă.

[1]) Ibidem pp. 172—186.

www.digibuc.ro

Această luptă pentru petrol se isbeşte în timpul din urmă de tendinţa de naţionalizare, sinceră sau nesinceră, a petrolului. Astfel de tendinţe se găsesc în Mexic, Bolivia, Costa-Rica, Argentina, Polonia, România, Rusia şi Turcia. Evident că tocmai din cauza acestei naţionalizări a petrolului în aceste State, se va înteţi lupta pentru concesiunea terenurilor petrolifere şi această luptă este un nou factor de conflict între popoare. Această luptă constituie şi un pericol pentrucă înseamnă intervenţia nu numai a capitaliştilor străini dar şi a Statelor străine în această luptă. Pentru a arătă cât de departe a mers amestecul puterilor străine, vom redà părerea nu a unui European ci a unui American privitor la lupta pentru acapararea petrolului în Mexic:

«N'a fost nicì o singură dezordine în Mexic în ultimii nouă ani, în în care «Americanii să nu fi dat ajutor opoziţiei... Americanii au ajutat pe Ma«dero contra lui Huerta, pe Huerta contra lui Madero, pe Carranza contra «lui Huerta, pe Villa şi Zapata contra lui Carranza. De fapt, de câte ori «guvernul american lucrează în opoziţie cu interesele marilor societăţi petrolifere americane, este sigur că anticipează activitatea revoluţionară» [1]).

Recrudescenţa imperialismului după răsboiu este notorie. Ea se desprinde din tendinţa de acaparare şi de stăpânire a cărbunelui, a petrolului şi fierului. Rezultatul cel dintâiu al ultimului răsboiu a fost o redistribuţie a depozitelor de cărbune şi fier din Alsacia-Lorena, Saare şi Silezia. Acţiunea faimosului Comité des Forages, trustul metalurgiştilor din Franţa este cunoscută. In ceeace priveşte în special petrolul, conferinţele dela San Remo, Genua, Haga, Lausanne învederează aceeaş tendinţă. Tendinţa aceasta imperialistă a zădărnicit planurile de reconstrucţie a lumii.

Este însă un fapt, care îndreptăţeşte să aşteptăm o întărire a tendinţei imperialiste după răsboiu: este sărăcirea generală. Această sărăcire a produs un fenomen curios: o supraproducţie relativă. Din cauza lipsei de debuşeuri naturale unde să se scurgă produsele lumii, deşi se produce astăzi mai puţin ca înainte de răsboiu, totuş există o supraproducţie relativă. Aceasta va înteţi lupta pentru debuşeuri pentrucă toate Statele industriale pentru a-şi plasà produsele, vor da lupta pe de o parte închizându-se în ziduri înalte prin sistemul protecţionist, pe de altă parte luptând pentru a dobândì sfere de influenţă în toate părţile lumii.

Mai presus de orice deducţie logice, faptele întâmplate, dela răsboiul mondial vorbesc în sensul recrudescenţei imperialiste.

Stetele-Unite ale Americei n'au pierdut nici un prilej de expansiune imperialistă în America Centrală şi de Sud. Activitatea lor în această direcţie s'a produs programatic şi a creat un tip de imperialism sui-generis. Motivul intervenţiei în teritoriile de expansiune este provocat. «O revoluţie în acele ţări este o chestie de spese» [2]). Lucrul principal este a se creà State vasale prin acordare de împrumuturi şi a le supune apoi prin forţa armată. Statele care urmează a fi anexate sunt silite a se împrumutà dela Statele-Unite, pentru asigurarea cuponului li se cere amanet toată averea publică, se stabilesc

[1]) Ibidem p. 167.
[2]) Arthur Salz op. citat pg. 575.

www.digibuc.ro

condiţii, care nu pot fi nici odată împlinite şi apoi la scadenţă flota şi armata fac gestul cel din urmă, în caz de opoziţie.

6. Şi Liga Naţiunilor ce a făcut ea în această vreme, pentru a stânjeni forţele imperialiste? Mai bine zis ce a putut ca face la început? Pentrucă nu e îngăduită o condamnare a Ligii Naţiunilor, înainte să se întrebe, în ce moment psihologic s'a născut. Erà a doua zi după răsboiu! Pacea a fost încheiată la Paris, în apropierea câmpurilor de luptă; milioanele de morţi, milioanele de răniţi chemau încă răsbunarea asupra celor cari erau socotiţi provocatorii răsboiului. Aceasta a produs fără îndoială pasiuni. Pacea a fost încheiată în această atmosferă, iar Liga Naţiunilor este produsul ei şi este firesc că, în loc să fie un instrument de pace, ea apare, cel puţin la începutul ei, ca un instrument al învingătorilor pentru promovarea intereselor imperialiste.

Forţele ei antiimperialiste au fost limitate dela început: ea n'aveà nici un rol pentru organizarea cooperării economice şi financiare a lumii. Conferinţa financiară dela Bruxelles organizată de Liga Naţiunilor a fost un act important pentru crearea unei atmosfere, dar atâta tot. Nici un atribut n'a avut Liga pentru rezolvirea chestiunii reparaţiilor şi datoriilor interaliate şi nici o competinţă precisă în chestiunea dezarmării. Conferinţa din Washington, care a încercat să studieze dezarmarea, a eşuat pentrucă n'a existat încrederea între puteri în ceeace priveşte dezarmarea, iar Liga Naţiunilor a fost absolut impotentă.

In sfârşit, în ceeace priveşte egalitatea economică între popoare, prerogativele ei erau vagi şi inoperante, iar împuternicirea ei în chestiunea mandatelor, erà limitată şi slabă.

Oricine îşi dă seamă de necesitatea transformării sistemului politic dinaintea răsboiului, bazat pe alianţe şi contra alianţe, ca exponente ale sistemului imperialist, şi de înlocuirea lui prin sistemul cooperării popoarelor, prin mijlocul unei Ligi a Naţiunilor, simte necesitatea unei reorganizări, a Ligii Naţiunilor. O asemenea reorganizare a Ligii Naţiunilor sau înlocuirea ei printr'o nouă organizaţie a fost invocată şi de fostul preşedinte al Statelor-Unite Harding, care, într'un Mesaj din 12 Aprilie 1921 către congresul american, spuneà următoarele:

«Asociaţia internaţională pentru pacea permanentă trebuie să fie con-
«cepută numai ca un instrument de justiţie, despărţit de pasiunile de ieri
«şi nu constituită astfel, ca să împlinească funcţia îndoită de instrument po-
«litic al învingătorilor şi de agenţie de pace... Noi dorim (noua asociaţie a na-
«ţiilor) să fie concepută în pace şi dedicată păcii şi nu vom cruţà nici o
«sforţare să aducem naţiunile lumii într'o asemenea tovărăşie, nu prin renun-
«ţarea la suveranitatea naţională, ci bucurându-se într'o folosire nobilă a ei,
«de progresul activităţilor omeneşti în mijlocul compensărilor unei realizări
«pacifice».

Acest mesaj al lui Harding constituie un document pentrucă într'însul găsim ideea că Liga Naţiunilor nu poate fi un instrument al învingătorilor, şi a doua ideee, că adevărată Ligă a Naţiunilor nu se puteà alcătui a doua zi după încheerea păcii ci în pace. Niciodată n'a fost mai adevărată vorba că pacea nu se poate încheià niciodată la sfârşitul unui răsboiu!

www.digibuc.ro

Este lesne de înţeles, că pentru ca să se întemeieze şi să se desvolte o asemenea Ligă a Naţiunilor este necesar, înainte de toate, să se schimbe poziţia Statului faţă de «forţa economică expansivă», capitalul financiar, în marile state capitaliste, ceace nu se poate realizà decât prin ascensiunea la putere a claselor muncitoare şi producătoare, care să libereze Statul din vasalitatea capitalului financiar.

Firește, aceasta este o problemă, a cărei deslegare în viitorul apropiat atârnă, în primul rând, de raporturile de forţe sociale în desvoltare.

Este însă, în al doilea rând o problemă a trezirii conştiinţei democratice.

In această direcţie, se observă din ce în ce mai mult necesitatea să se constate o serie de falsităţi şi de exagerări ale imperialismului: una este colonialismul. Colonialismul apologiştilor este prezintat totdeauna ca supapă de siguranţă pentru Statele industriale. Datele statistice dovedesc însă contrariul. Astfel Anglia exportă şi importă din totalul exportului şi importului ei, din posesiunile sale africane 1%. S'ar puteà zice că aceasta e datorită sistemului liberal vamal. Deaceea să luăm cazul Franţei. Franţa nu exportă şi nu importă din coloniile sale africane decât 1—2% din totalul exportului şi importului.

Apoi ideea că coloniile sunt un izvor de materii prime rezervate numai pentru un singur Stat e falşă. Nici un Stat n'a putut să realizeze până astăzi o adevărata acaparare completă a izvoarelor de materii prime sau de energii din teritoriile sale. S'a văzut de pildă cum, prin lupta dăta în jurul petrolului din Mosul, Anglia a trebuit să ia în participare Franţa şi Statele-Unite pentru a-şi asigurà pacea cu Turcia. Numai clasa concesionarilor, şi capitaliştilor cari exploatează oamenii şi pământul în colonii şi sfere de influenţe, alcătueşte beneficiarii colonialismului.

Lupta pentru împărţirea Africei a dovedit, în deajuns, ce efect dezastruos a avut asupra relaţiilor internaţionale dintre 1870 şi 1914. Politica de ostilitate, care a urmat dela 1870 a avut o foarte mare parte în provocarea situaţiei internaţionale care a dus la războiul mondial. Postulatul Germaniei, să dobândească un loc sub soare a fost provocat de împărţirea Africei, iar chestiunea marocană (1911) a fost preludiul războiului mondial.

In sfârşit pentru a se organizà o Ligă a Naţiunilor, capabila să garanteze pacea lumii, procesul conştiinţei democratice trebuie să ajungă să recunoască necesitatea cooperării în locul luptei imperialiste între popoare. Trebuie să se înţeleagă că opera de reconstrucţie a lumii şi de asigurare a civilizaţiei nu se poate realizà prin sistemul alianţelor şi contra alianţelor, care exclude ideea dreptului, ca fundament al relaţiilor dintre popoare şi o înlocueşte cu ideea forţei, pusă adesea în slujba nedreptăţii şi a exploatării.

In conştiinţa Europenilor se va face repede acest proces, îndată ce-şi vor da seama ce înseamnă, după războiu, Statele-Unite ale Americei. In faţa doctrinei lui Monroe trebuie să se opuie, pentru a se ajunge la o adevărată Ligă a Naţiunilor, doctrina paneuropeană.

Intr'adevăr, ce stăpânesc Statele-Unite după războiu? In balanţa de plăţi dinainte de războiu, în 1910, Statele-Unite erau debitoare Europei 595 milioane de dolari anual; după războiu, Europa este debitoare Statelor-Unite

www.digibuc.ro

cu 333 milioane dolari aur, Anglia, cu toate coloniile ei, nu posedă decât 258 milioane lire sterline; Statele-Unite de 3 ori mai mult: 784 milioane lire sterline. Federala Băncilor de emisiune (Federal Reserve Board) posedă ca acoperire 80 % aur, şi dacă va continuà, va acapará întregul aur din lume. Petrol: Statele-Unite, dintr'un total de 851 milioane barile, produc 551 milioane, deci peste două treimi. Cărbuni: înainte de răsboiu aveau 38,5 % din toată producţia, astăzi Statele-Unite au 45%; Minereu de fier posedă 34, 7%, ocupă locul întâiu. Fier în 1913 stăpâneau 40% în 1920 au ajuns la 63% din totalul mondial, iar oţel 42% în 1913 şi 60% în 1920.

In ceeace priveşte navigaţia nu e nici o ţară care să fi profitat dela răsboiu încoace mai mult decât Statele-Unite. Pe câtă vreme, înainte de răsboiu, Germania erà a doua putere navală astăzi Statele-Unite i-au luat locul, crescând cu un tonaj de 12.416.000, reprezentând o sporire de 10,5 milioane tone!

Numai când aceste cifre vor fi înţelese de toţi conducătorii Statelor Europei, atunci se va face drum şi ideii că numai prin Paneuropa se va ajunge la acea cooperare mondială a tuturor Statelor, care să creeze o Ligă a Naţiunilor puternică, în măsură să garanteze efectiv pacea.

Statele mici trebuie să dorească în primul rând, grăbirea acestei evoluţii.

Dacă Liga Naţiunilor nu va devenì un organism, care să asigure pacea şi să reguleze raporturile economice dintre popoare, atunci viitorul naţiunilor mici va fi periclitat de avalanşa imperialismului, care a început a se deslănţuì, din nou, a doua zi după răsboiu. Numai dacă o Ligă a Naţiunilor ar duce la dezarmarea popoarelor şi ar garantà pacea, numai atunci s'ar puteà stabilì raporturi normale între Statele mici şi mari şi numai atunci Statele mici ar puteà, din prisosul lor de bogăţie, să dea un prisos de civilizaţie pentru omenire. A înţelege acest lucru pentru Statele mici este de o însemnătate extraordinară astăzi.

Ridiculizarea, în trecutul apropiat, a Ligii Naţiunilor, de către oamenii de Stat ai ţărilor mici, a fost o greşeală de neiertat. Ţările mici au interes mai mare să existe o puternică Ligă a Naţiunilor decât Statele mari. Statele mai mari au găsit totdeauna prilej de înţelegere reciprocă pentru exploatarea celor mici. Numai când Statele mici vor aveà asigurarea păcii, dela o Ligă a Naţiunilor, ca să-şi poată desvoltà opera de civilizaţie, numai atunci îşi vor puteà realizà misiunea lor.

Aceasta presupune însă un progres al ideii şi al spiritului internaţional la toate popoarele. In locul ideii naţionalismului, ca factor unic şi a tot călăuzitor în acţiunea socială, trebuie să se trezească spiritul internaţional, de înţelegere şi de cooperare între toate popoarele lumii.

10 Februarie 1924

www.digibuc.ro

ORGANIZAREA INTERNAȚIONALĂ A MUNCII

GR. L. TRANCU-IAȘI

WOODROW WILSON ȘI ORGANIZAREA INTERNAȚIONALĂ A MUNCII

Inainte de a începe desvoltarea subiectului ce mi-am propus să tratez înaintea d-voastră, sunt dator ca în numele Institutului Social Român să aduc un omagiu memoriei aceluia care a contribuit în cea mai largă măsură la realizarea ideilor dominante în organizația internațională a muncii, lui Woodrow Wilson.

«*Fear God and take your own part*» (teme-te de Dumnezeu și fă-ți datoria), așă erà titlul cărții prin care Colonelul Roosevelt chemà Statele-Unite la intervenție, invocând această vorbă a lui Abraham Lincoln în lupta contra sclavajului. Pune-te de partea dreptului A nu susține pe cel ce-l apără, este a te lipsì dela datoria de om și dela rangul de american. Ce este Wilson, dacă nu un păstor al poporului, un profet în sensul biblic al cuvântului, un șef religios și militar care, plasat de mulțime mai sus decât ea pentru a vedeà mai departe în spațiu și în viitor, îi spune ce are de făcut?

Cuvântul lui Pascal l-a inspirat pe Wilson. Trebuie să se pue laolaltă cu justiția și forța, și pentru aceasta trebuie să se ajungă ca tot *ce este drept*, să *fie tare*. După sfârșitul ostilităților, nu erà un răsboiu care se terminà, ci erà *justiția urmărind crima.*

Dacă Jaurès spuneà în ziua de 28 Iulie 1914 la Bruxelles: «*Când guvernul va invocà tratatele secrete, noi vom invocà tratatul public cu umanitatea*»; acest tratat public cu umanitatea a vrut să-l elaboreze și să-l semneze Președintele Wilson.

La 27 Februarie 1919 senatorul Hitchcock, șeful partidului democrat și Președintele Comisiei Afacerilor Străine, spuneà pentru a apără concepțiile wilsoniene: «Dacă renunțăm să adoptăm o convenție internațională a guvernelor pentru a pune capăt răsboaielor, ne vom găsi în fața internaționalismului socialist. Deaceea... vă repet, trebuie să alegem între *liga națiunilor* și *internaționala socialistă.*

Wilson, în materie de organizație a muncii, pare că a aplicat principiile enunțate odinioară de Emerson: Vaporii erau un demon pe care toți îl temeau.

Un Worcester, Watt și Fulton și-au dat seama că acolo unde este o putere nu este un demon, ci un Dumnezeu. Opinia masselor erà teroarea lumii și s'a căutat să fie înnăbușită, aruncându-se pe ea stratificarea socială: o pătură de soldați, seniori și un rege deasupra cu nenumărate cărămizi și întăriri de castele, garnizoane și polițiì. Au ajuns însă Fulton și Watt ai politicii și văzând puterea și organizând-o, grupând-o la acelaș nivel în loc de a zidì în înălțime, au găsit mijlocul de a face din această teroare, cea mai intensivă și energică formă de Stat.

Deschizând conferința internațională a muncii dela Washington în ziua de Miercuri, 29 Octomvrie 1919, Wilson, ministru al muncii, spuneà: «*D-voastră*

www.digibuc.ro

«vă este conferită analiza științifică a chestiunii numai; dela precizia cu «care veți considera toate elementele va depinde rezultatul. Nu e deajuns să se «examineze lucrurile materiale. Din marile lupte ale rassei omenești, a ieșit o «stare care poate ajunge la desvoltarea cea mai completă a facultăților sale mo«rale și la maximum de confort material, care să fie compatibil cu buna stare «a societății.

«Insă, *în toate aceste factorul principal e omul.* La orice concluzie ar ajunge «această conferință și care nu ar ține seama de faptul că *lucrătorii din lume* «*sunt ființe omenești, trăind animate de toate aspirațiile pe care Dumnezeu* «*le-a pus în sufletul omului, ar lipsì dela scopul pentru care această organizare* «*s'a creat*».

Cât a trăit, Woodrow Wilson a avut să îndure adesea ingratitudinea devotamentului său pentru cauza umanității. Nu fără motive serioase într'o carte scrisă asupra lui cu ocazia vizitei la Paris, se povestià: «Intr'o zi părintele etern a avut fantezia să dea o serată în onoarea virtuților. Invită toate virtuțile mari și mici... Sărbătoarea erà în toată splendoarea ei și Dumnezeu se felicità de plăcerea invitaților săi, când zări într'un colț două persoane care păreau complet străine una de alta. Știind totul, Dumnezeu văzù ce se petreceà și luă și pe una și pe alta de mână și făcù prezentările: «Devotamentul», «Recunoștința», spuse el cu o poantă de ironie. Aceste doamne se salutară și se priviră cu cea mai vie curiozitate. Erà pentru întâia oară de când lumea este lume că se întâlnià recunoștința cu devotamentul.

Deabià în clipa când Wilson închideà ochii, Guvernul laburist luà cârma Angliei și făceà din Societatea Națiunilor, adică din punctul cardinal al politicii externe al lui Wilson, punctul cardinal al politicii sale și în aceeaș clipă guvernul Statelor-Unite dădeà lovitura mortală trustului trusturilor, împotriva cărora a luptat Wilson. Nu este întâia oară când ideile, când idealurile cuiva se realizează după moarte și, la urma urmei, ce însemnează cel ce crează, spune Romain Rolland, *nu este real decât ceeace se creează.*

Deși cu aceste câteva cuvinte am terminat scurta apologie a marelui dispărut, totuș conferința care urmează nu este decât tot un omagiu adus lui Wilson, întrucât punctul culminant la care s'a ajuns cu aplicarea ideilor wilsoniene este tocmai organizarea permanentă internațională a muncii.

IDEI PREMERGĂTOARE

Progresele industriale realizate după revoluția franceză, care proclamase drepturile omului, au făcut să se ajungă la convingerea că nu este îndestulător să se enunțe principii de libertate pentru a se atinge fericirea. Intre toate țările occidentului a început în veacul al XIX-lea o vajnică concurență și o luptă pentru cucerirea supremației comerciale. Mașinismul, din ce în ce mai perfecționat, care făceà să scadă prețul de cost al produselor, aduceà mizeria pentru massele mari muncitorești.

Biciul de sclav al mecanizării nu rămâneà nici odată inactiv și șfichiul său însemnà: foame, desconsiderare, privare de drepturi, durere și moarte.

www.digibuc.ro

Iată cum descrie Lenin în cartea sa, «*Imperialismul ultima etapă a capitalismului*», epoca aceasta a concentrării producţiei şi a monopolului:

«Cadrele liberei concurenţe formal recunoscute subsistă şi jugul unui pumn «de plutocraţi asupra restului populaţiei se îngreunează, din ce în ce mai «apăsător, din ce în ce mai intolerabil». Pentru remedierea acestei stări de lucruri singura scăpare a fost găsită într'o conlucrare internaţională. Deşi din puncte de vedere cu totul deosebite: economişti, sociologi, muncitori şi patroni ajung la aceeaş concluzie.

Fie că Legrand industriaşul ia iniţiativa propunerilor pentru îmbunătăţirea stării muncitoreşti, fie că Fourier face planuri pentru organizarea lumii în falanstere, fie că manifestul comunist culminează în expresia: «Proletari din toate ţările, uniţi-vă!», fie că ideile religioase ale Contelui de Mun, fie că victoria intervenţionismului împotriva dogmei anti-intervenţioniste a liberalilor ortodoxi nu se puteà realizà din cauza punctului slab al temerii de concurenţă internaţională, fie că Statul economic mondial despre care vorbeşte Menger [1]) va fi o desvoltare superioară a numeroaselor instituţii economice cu caracter internaţional, toţi găsesc în conlucrarea internaţională o ameliorare a condiţiilor de vieaţă create de actualul regim economic.

Chiar Saint-Simon, în cartea căruia scrisă la 1814 împreună cu Augustin Thierry, se găseşte ideea Păcii şi a Societăţii Naţiunilor, este preocupat de industrialism, întrucât societatea *comună şi nouă* ce o visează, vrea să facă să trăiască întreprinderile, prin întreprinderi de *interes internaţional* [2]).

La lumina focului de direcţie aprins de abatele *Saint-Pierre* la 1713 în proiectul său de *pace universală*, să vedem ce curs şi-au f cut ideile şi organizaţiile pentru a se ajunge la înf ptuirea Societ ţii Naţiunilor, pentru ca pe grămada de ruine şi cadavre — după cum spune Bouglé — pe piedestalul monstruos pe care-l evocă pictorul William Lampara, Wilson să planteze un program care rămâne drapelul speranţei omeneşti [3]).

Vom examinà cât mai scurt posibil, dat fiind cadrul unei conferinţe, atât ideile cât şi org nizaţiile premergătoare tratatului de pace.

Cel dintâiu om de Stat ce a înţeles că protecţia muncitoruli este o chestiune internaţională a fost fără greş *Necker*, ministrul lui Ludovic al XVI-lea. In car ea sa, *Importanţa opiniilor religioase* apărută în 1788, Necker constată vorbind de r pausul duminecal, că această instituţie nu se poate menţine decât cu *condiţia de a fi observată* în toate ţ rile [4]).

Dacă Robert Owen, la 1818, adresà puterilor *Sfintei Alianţe* memorii cu privire la introducerea în toate ţ rile a m surilor pentru protecţia muncii, cel ce a propovăduit introducerea în tratate a clauzelor privitoare la această

[1]) Walther Rathenau: Où va le monde?
Menger: Statul viitor.
[2]) C. Bougl : De la sociologie à l'action sociale.
[3]) C. Bouglé, op. cit.
[4]) A se vedeà André de Maday: La Charte internationale du Travail şi Qu'est-ce que B. I. T.?

www.digibuc.ro

protecție a fost Blanqui [1]): «*S'au făcut până acum tratate dela putere la putere* — spuneà el la Sorbona în 1838 — *pentru a se angajà să se omoare oamenii; pentru ce nu s'ar face astăzi pentru a le conservà viața și a le-o face dulce?*»

Tentativele lui Owen neavând urmări practice, un fabricant francez *Daniel le Grand* (fiul lui *Luc le Grand*, directorul Republicii helvetice după 1798), mare industriaș stabilit în Alsacia la Steinthal, reià propunerile tinzând la introducerea reglementării internaționale a muncii. Apelul lansat de Legrand la 1840 e considerat ca origina dreptului internațional uvrier [2]).

La 1857 repetă tentativele sale. Trimite o scrisoare guvernului Franței, Prusiei, Rusiei și Italiei. In această scrisoare scrie: «*O lege internațională «asupra muncii industriale e singura soluție posibilă pentru marea problemă «de a da clasei muncitorești binefacerile morale și materiale dorite, fără «ca industria să sufere și fără ca concurența între industriașii acestor țări să fie atinsă*».

Nu numai socialiștii de catedră ca Bluntschli, Brater și mai târziu Adolf Wagner și Brentano, rup lănci în Germania pentru protecția internațională a muncii, dar economiști aparținând școlii liberale formulează în cursul lor adeziuni la aceste idei și fac propuneri chiar în Adunarea Națională din 1873 asupra *reglementării internaționale a muncii.*

In Ianuarie 1884, Contele Albert de Mun, apostolul creștinismului social, reluând teza lui Audiganne și Wolowski și vorbind de propunerile șvițerane din 1881, face apel la Franța să vie în ajutorul celor mici și slabi. Interpelarea Contelui de Mun a făcut să se primească o ordine de zi invitând guvernul la adoptarea unei legislații internaționale care să permită fiecărui Stat să protejeze pe muncitor, femeia sa și copilul său, contra excesului de muncă, *fără pericol pentru industria națională* [3]).

Voiu evidenția numai în treacăt că Impăratul Wilhelm al II-lea, avid de popularitate, a vrut să se substitue inițiativei șvițerane și convocă o Conferință la Berlin în 1890, având ca program protecția copiilor și femeilor. Scopurile urmărite de Wilhelm al II-lea erau prevenirea grevelor din Westfalia, care puteau compromite pregătirea militară în caz de războiu. Războiul

[1]) Vezi *Krawtchenko Nicolaus*: I. A. Blanqui, der erste Verkünder der Idee des internationalen Arbeiter schutzes (Jahrbücher für Nationalökonomie und Statistik, Iena, Fischer, Dritte Folge, Band 40, Sept. 1910). Citat de André de Maday.

[2]) A se vedeà: L'Organisation Permanente du Travail de *Maurice Guerreau*, l'Organisation Permanente du Travail de *M. Paul Devinat* și *André de Maday*, op. cit. în care se enumără următoarele cărți asupra lui Le Grand: *L. Chatelain*: La question internationale ouvrière, Paris 1908, pag. 9; *E. Bauer*: L'association internationale pour la protection légale des travailleurs et l'Office international du Travail, Bruxelles 1910, pag. 4; *Krawtchenko*: Un précurseur du Droit international ouvrier: D. Legrand R. G. D. I. (public. Paris 1910, No. 3) et Schmidt: *L'Alsace* et les origines de la législation internationale dans l'*Alsace républicaine* de juillet 1919.

[3]) A se vedeà *Maurice Guerreau*, op. cit. și *André de Maday*, op. cit., care se raportă la *V. Turmann*, Les origines et les étapes de la législation internationale du Travail jusqu'à la Conférence de la Paix. Le Correspondant, Paris, 10 Martie 1919 și de acelaș: Problèmes sociaux, Paris, 1911, pag. 188.

www.digibuc.ro

şi înfrângerea Germaniei au grăbit realizarea revendicărilor de care Wilhelm nu se interesă decât pentru pregătirea războiului. Este dreptatea imanentă a lumii.

In afară de internaţionalele cari urmăriau realizarea frontului unic al proletarilor, ca manifestări ale muncitorimii pentru reglementarea internaţională a muncii, voiu cită cererea dela 1883 a asociaţiei uvriere Grütli, congresul dela Roubaix în 1884, propoziţia Camélinat dela 1885 în Camera franceză în care găsim pentru întâia oară proiectul *creării unui oficiu internaţional al muncii.*

Cu veacul al XX-lea, ne spune de Maday, problema protecţiei internaţionale a muncii iese din perioada ideilor şi a tentativelor intrând în faza a doua, a istoriei.

ORGANIZĂRI

Dela idei se trece la organizări. Ca început al fazei a doua în istoricul organizării muncii se consideră anul 1900, data creării *Asociaţiei internaţionale pentru protecţia legală a muncitorilor*, sub preşedinţia lui Alexandre Millerand, pe atunci ministru al Comerţului, şi cu colaborarea câtorva teoreticieni, ca Paul Cauwès, Raoul Jay, etc. Două convenţii internaţionale, *una prohibind întrebuinţarea fôsforului alb în industria chibriturilor, cealaltă interzicând munca de noapte a femeilor* au fost obiectul anteproiectelor Asociaţiei. Textele elaborate *ad referendum* de conferinţa tehnică din Berna la 1905 au fost adoptate şi semnate la 1906 în conferinţa diplomatică dela Berna.

Alte două convenţii, una privitoare la *durata muncii femeilor*, alta formulând *interzicerea muncii de noapte a copiilor* au fost studiate, după care au fost în 1913 la Berna obiectul textului adoptat tot *ad referendum* de tehnicieni, după care urmau să fie supuse conferinţei diplomatice din 1914, care nu s'a mai convocat din cauza războiului.

Atragem de pe acum atenţia asupra acestui sistem a dublelor conferinţe care a fost reluat, dar transformat şi perfecţionat de organizarea actuală internaţională a muncii [1]).

Asociaţia creiază un *Oficiu internaţional* dirijat de Bauer şi editează un periodic conţinând textele legilor sociale din lumea întreagă, *Buletinul Oficiului internaţional al Muncii.*

Pe lângă această asociaţie, *Comitetul permanent internaţional al asigurărilor sociale şi Asociaţia internaţională pentru lupta contra şomajului* lucrează pentru a se aduce o înbunătăţire condiţiilor de muncă şi asigurarea muncitorilor.

Paul Pic, vorbind de eforturile Asociaţiei pentru protecţia lucrătorilor, spune că: dreptul internaţional uvrier a ieşit din domeniul utopiei pentru a intră prin *tratatele de muncă şi conferinţele diplomatice uvriere pe calea realizării practice.*

[1]) A se vedeà *M. Paul Devinat*: L'organisation internationale du Travail.

www.digibuc.ro

Graţie propagandei făcute se încheie între Italia şi Franţa, la 1904, o convenţie pentru asigurarea uvrierilor, protecţia tinerilor muncitori, etc. Iată cum Millerand se exprimă în Adunarea generală dela Bâle asupra importanţei convenţiei franco-italiene: «Convenţia deschide o epocă de pace de justiţie şi de libertate şi deaceea noi o salutăm cu bucurie legitimă [1])»

Deşi războiul a întrerupt eforturile oficiale în direcţia organizării protecţiei internaţionale a muncii, totuş un fapt important s'a semnalat chiar în timpul luptelor celor mai crâncene. Clasa muncitoare manifestă încrederea în progresul societăţii omeneşti şi afirmă dorinţa de a colaborà în mod activ la opera de reînviere şi perfecţionare.

Incă din Septemvrie 1914, *American Federation of Labor*, care reprezintă mai multe milioane de lucrători organizaţi, formulà dorinţa ca în vederea Congresului general al Păcii care se va ţine îndată după războiu, să fie întruniţi reprezentanţii organizaţi ai tuturor naţiunilor «*pentru a face propuneri «şi a luà măsurile necesare pentru restabilirea relaţiilor frăţeşti şi protecţia «muncitorilor, punând astfel bazele unei păci durabile*».

Ideea americană a unei păci însoţită de o *cartă a muncii* a fost reluată, aprobată şi prezentată de Confederaţia generală franceză a muncii încă dela sfârşitul anului 1914. In 1916, conferinţa sindicală internaţională din Leeds (Anglia), declară că tratatul de pace trebuie să puie popoarele în afară de atingerile concurenţei capitaliste internaţionale şi să «*asigure clasei mun-«citoreşti din toate ţările un minimum de garanţie de ordin moral şi material «relative la dreptul de muncă, la dreptul sindical*, la migraţii, la asigurări «sociale, durata, higiena şi *siguranţa muncii*».

In Februarie 1919, conferinţa sindicalistă internaţională din Berna adoptă pe aceste baze un program care trebuià supus la *Conferinţa Păcii* în vederea elaborării unei *Cărţi internaţionale a muncii*. In mesajul către poporul englez, Lloyd George spuneà la începutul lui Septemvrie 1919: «milioane de tineri curagioşi au combătut *pentru lumea nouă*. Dacă nu facem onoare făgăduelilor date ne dezonorăm. Trebuie să fie o datorie sublimă pentru toţi, fără gânduri de interes sau de partid, de a ajutà să se *clădească o lume nouă unde munca va primì justa sa recompensă* [2]).

Justin Godart, deputat de Lyon, fost ministru, a comentat în aceşti termeni mişcarea pentru o «*Charte du Travail*»: «Instinctul de conservare, «după eclipsa de civilizaţie unde cuvântul de ordine a fost: *Onoară*! a împins «pe diriguitori să zică poporului: *Munceşte*!» (V. Godart, La paix du Travail, Le Parlement et l'Opinion, 1902). Revoluţia rusească este prima răsvrătire a proletariatului care a durat şi a ajuns la rezultate politice pentru proletariat, făcând spărtură în proprietatea capitalistă *(Paul Louis)*.

TRATATELE DE PACE ŞI CARTA MUNCII

Tratatele dela Versailles din 28 Iunie 1919, dela Saint-Germain din 10 Septemvrie 1919, dela Neuilly din 27 Noemvrie 1919 şi dela marele Trianon

[1]) A se vedeà *André de Maday*, op. cit.
[2]) Qu'es-ce que le B. I. T.? Ediţie oficială.

www.digibuc.ro

din 4 Iunie 1920, cu Germania, cu Austria, cu Bulgaria şi cu Ungaria, conţin toate o parte identică consacrată muncii.

Această parte, elaborată de «Comisia de legislaţie internaţională a Conferinţei de Pace», institue o «Organizaţie internaţională a muncii».

Principiile acestei organizaţii sunt afirmate într'un preambul solemn care consacră pentru prima oară în lumea modernă şi în mod internaţional drepturile muncii salariate

«Dat fiind că Societatea Naţiunilor urmăreşte stabilirea păcii universale «şi că o atare pace nu poate fi clădită decât pe baza dreptăţii sociale:

«Dat fiindcă există condiţii de muncă implicând pentru un mare număr «de persoane nedreptatea, mizeria şi lipsurile, ceeace dă naştere la o aşà ne«mulţumire încât pacea şi armonia universală sunt puse în primejdie, şi dat «fiind că este urgent a se ameliorà aceste condiţii: de pildă, în ceeace pri«veşte reglementarea orelor de lucru, fixarea unei durate maxime a zilei şi «a săptămânii de lucru, recrutarea muncitorimii, lupta contra şomajului, «garantarea unui salar care să asigure condiţii de existenţă convenabilă, «protecţia muncitorului contra bolilor generale sau profesionale şi a acci«dentelor care rezultă din muncă, protecţia copiilor, a adolescenţilor şi a «femeilor, pensiile de bătrâneţe şi de invaliditate, apărarea intereselor mun«citorilor ocupaţi în ţări străine, afirmarea principiului libertăţii de asocia«ţie sindicală, organizarea învăţământului profesional şi tehnic şi alte mă«suri analoage;

«Dat fiind că neadoptarea de către o naţiune oarecare a unui regim de «muncă într'adevăr omenesc pune piedecă sforţărilor celorlalte naţiuni dori«toare de a ameliorà soarta muncitorilor în propriile lor ţări;

«Inaltele părţi contractante, mânate de sentimente de *dreptate* şi de *uma«nitate*, precum şi de dorinţa de a asigurà o pace mondială durabilă, au con«venit cele ce urmează:

«Se crează o organizaţie permanentă însărcinată să lucreze la realizarea «programului expus în preambul.

«Membrii originari ai Societăţii Naţiunilor vor fi membrii originari ai «acestei organizaţii şi deacî înainte calitatea de membru al Societăţii Na«ţiunilor va atrage după sine pe aceea de membru al numitei organizaţii».

Pe de altă parte, iată declaraţia prin care se termină partea XIII a tratatului din Versailles. Această declaraţie a împrumutat acestei părţi a tratatului caracterul care-l aseamănă cu *declaraţia drepturilor omului*:

Inaltele părţi contractante, recunoscând că buna stare fizică, morală şi intelectuală a muncitorilor salariaţi este de o importanţă esenţială din punct de vedere internaţional, au stabilit pentru a se ajunge la acest scop organismul prevăzut la Secţia I-a şi asociat la acela al *Societăţii Naţiunilor.*

Ele recunosc că diferenţele de climă, de moravuri şi obiceiuri, de oportunitate economică şi tradiţie industrială, fac greu de atins, deocamdată uniformitatea absolută în condiţiile de muncă. Dar convinse că munca nu trebuie să fie considerată numai ca un articol de comerţ, cred că sunt metode şi principii pentru reglementarea condiţiilor de muncă pe cari

www.digibuc.ro

toate comunitățile industriale ar trebui să se silească să le aplice, atât cât circumstanțele speciale în care ar putea să se găsească le-ar permite-o.

Printre aceste metode și principii, următoarele par înaltelor părți con tractante să fie de o importanță particulară și urgentă:

I. Principiul diriguitor enunțat mai sus că munca nu trebuie să fie considerată numai ca o marfă sau un articol de comerț.

II. Dreptul de asociație în vederea tuturor scopurilor care nu sunt contrare legilor, atât pentru salariați cât și pentru patroni.

III. Plata unui salariu care să asigure lucrătorului condiții de existență convenabile astfel cum se înțelege în timpul și în țara lor.

IV. Adoptarea zilei de opt ore sau a săptămânii de patruzeci și opt de ore ca scop de atins pretutindeni unde nu s'a obținut aceasta.

V. Adoptarea unui repaus săptămânal de 24 de ore minimum care ar trebui să cuprindă Dumineca ori de câte ori va fi posibil.

VI. Suprimarea muncii copiilor și obligațiea de a aduce muncii celor două sexe limitările necesare pentru a le permite de a continuă educația lor și de a le asigură desvoltarea fizică.

VII. Principiul salariului egal, fără distincție de sex, pentru o muncă de valoare egală.

VIII. Regulele edictate în fiecare țară cu privire la condițiile de muncă ar trebui să asigure un tratament economic echitabil la toți lucrătorii cari reșed în mod legal în țară.

IX. Fiecare Stat ar trebui să asigure un serviciu de inspecție care să cuprindă și femei, pentru ca să garanteze aplicarea legilor și regulamentelor pentru protecția muncitorilor.

Aceste principii și metode, deși n'au fost proclamate complete și definitive, înaltele puteri contractante le consideră proprii a conduce politica Societății Națiunilor.

Prin adoptarea «*Cărții Muncii*», convenția dela 11 Aprilie 1919, se recunoaște din partea fondatorilor Societății Națiunilor marele adevăr că *pacea universală nu poteà fi realizată dacă nu s'ar recurge la tot pentru a se pregăti în acelaș timp justiția socială* [1]).

Să trecem acum la examinarea rolului *Biuroului Internațional al Muncii*. Iată cum se definește rolul său în raportul autorilor părții XIII din tratatul de pace:

«Ideea fundamentală pe care stă proiectul de convenție este că consti-«tuirea Societății Națiunilor nu ar puteà pune în mod real un sfârșit turbură-«rilor de care a suferit lumea în trecut și nu ar puteà elimină fermentul luptei «internaționale dacă nu aduce un leac real relelor și injustițiilor stării sociale «actuale. Propunând să se constitue un organism permanent însărcinat să «rezolve condițiile de muncă printr'o înțelegere internațională, comisia «a considerat că îndeplineà un act indispensabil în scopul ce-și propuse So-«cietatea Națiunilor; ea a dat corp ideii preambulului care definește obiectul «și câmpul de acțiune a acestui organism».

[1]) *André de Maday*: La Charte internationale du Travail.

www.digibuc.ro

Când la anul 1920 *Albert Thomas* a fost numit de primul Consiliu de administraţie, *director al organizaţiei Permanente a Muncii*, s'a găsit în faţa unei sarcini formidabile care constă de a da viaţă unui document diplomatic.

Albert Thomas a definit rolul misiunii Biroului Internaţional:

Primul, să stabilească pretutindeni o muncă *realmente omenească* şi al doilea, să fie o mare «*clearing house*» de informaţii asupra mişcării economice şi sociale conform art. 396 din tratat: «Centralizarea şi distribuirea «tuturor informaţiilor referitoare la reglementarea internaţională a con«diţiilor muncitorilor şi a regimului muncii».

Biroul Internaţional al Muncii, după cum arată întâiul său director, trebuie *să marcheze unitatea mişcării economice universale*. El dă putinţa ca în materie de reforme să se confrunte experienţele cu rezultatele.

Acesta e scopul.

Să vedem mijloacele [1]).

B. I. T.

Pentru aceasta să trecem la examinarea modului de funcţionare al Biroului Internaţional al Muncii:

Cartea Muncii a creat trei organe [2]):

1. Conferinţa reprezentanţilor Statelor membre;
2. Consiliul de administraţie al Biroului Internaţional al Muncii şi
3. Biroul Internaţional al Muncii.

I. *Conferinţa generală* a reprezentanţilor Statelor membre ale organizaţiei internaţionale a muncii se compune din patru reprezentanţi de fiecare Stat, având dreptul de a votă în mod individual, din cari doi sunt delegaţi de guvern iar ceilalţi doi reprezintă patronii şi lucrătorii din ţară. E un parlament social cu caracteristica următoare: Nu sunt numai guvernele reprezentate ci şi grupările profesionale din fiecare ţară.

Orice delegat poate fi însoţit de consilieri tehnici.

Conferinţa trebuie să se reunească, după cum precizează tratatul, cel puţin odată pe an.

Conferinţa poate adoptă:

Sau o recomandare, creând pentru fiecare dintre membrii organizaţiei muncii obligaţia de a luă cutare şi cutare măsură pe cale legislativă sau altfel;

Sau *un proiect de convenţie internaţională* de calificat «*ne varietur*» de către membri şi comportând obligaţii determinate pentru fiecare membru ce a ratificat-o.

II. *Consiliul de administraţie al biroului* este astfel compus:

12 persoane reprezentând guvernele;

6 persoane alese de delegaţii conferinţei reprezentând patronii;

6 persoane alese de delegaţii conferinţei reprezentând lucrătorii.

[1]) Am reprodus în cea mai mare parte broşura de propagandă «Qu'est-ce que le B. I. T.?» în ce priveşte rolul şi modul funcţionării B. I. T.

[2]) Organisation permanente du Travail, Statut et règlements, 1923.

www.digibuc.ro

Conferința dela 1922 a sporit dela 24 la 32 membrii Consiliului.

In Consiliu trebuie să fie reprezentate 8 principale State industriale. Dela 1922 aceste State sunt: Statele-Unite, Germania, Anglia, Franța, Italia, Japonia, Canada și India. Celelalte guverne reprezentate sunt desemnate de ansamblul delegațiilor guvernamentale la Conferință. La 1922 au fost alese: Chili, Spania, Finlanda și Polonia.

Consiliul are următoarele funcțiuni:

1. Controlează activitatea Biuroului Internațional al Muncii;
2. Stabilește ordinea de zi a conferinței;
3. Instrucția reclamațiilor și plângerilor aduse contra unui Stat membru al Organizației Internaționale a Muncii prin lipsa de executare a convențiilor internaționale ale muncii.

III. *Biuroul Internațional al Muncii.* Funcțiunile sale sunt:

1. Centralizarea și distribuirea tuturor informațiilor cu privire la reglementarea internațională a condițiilor lucrătorilor și regimul muncii și în mod particular studiul chestiunilor ce și-a propus să supue discuției conferinței, cât și executarea tuturor anchetelor speciale prescrise de conferință; publicarea unui buletin periodic consacrat studiului chestiunilor privitoare la industrie și muncă și prezentând un interes internațional.
2. Pregătirea ordinii de zi pentru conferință.
3. Indeplinirea îndatoririlor ce-i incumbă în ceeace privește diferendele internaționale în conformitate cu stipulațiile părții XIII a tratatului.
4. Prezentarea la conferință a unui rezumat a raporturilor anuale adresat de fiecare membru asupra măsurilor luate pentru a pune în executare convențiile la care a aderat.
5. Alte puteri și funcțiuni atribuite de conferință.

Biuroul Internațional cuprinde trei organe principale:

1. Diviziunea diplomatică.
2. Științifică.
3. Informațiilor și relațiilor.

Rezumând organizarea internațională a muncii o putem privi dintr'un triplu punct de vedere [1]):

1. *Ratione materiae.* Primul aliniat al art. 387 spune că se va realizà programul expus în preambul.
2. *Ratione personae*: Orice om poate fi considerat ca beneficiar al drepturilor stabilite (art. 23 al Pactului, preambulul și art. 427 al părții XIII a tratatului de pace). Competința se întinde asupra tuturor muncitorilor, bărbați sau femei, adulți sau copii, fără distincții de rassă.
3. *Ratione loci.* După cum s'a spus în art. 23 al Pactului: «Pe propriile «teritorii, cât și în toate țările asupra cărora se întind relațiile lor de comerț «și industrie».

Maurice Guerreau spune: Meditând asupra organizării muncii se poate stabilì:

[1]) A se vedeà asupra acestor chestiuni *Maurice Guerreau*, L'organisation permanente du Travail, Paris 1923.

www.digibuc.ro

O putere legiuitoare — *Conferinţele.*
O putere executivă — *B. I. T.*
O putere judecătorească — *Curtea permanentă de justiţie internaţională.*

CONFERINŢELE

După ce am examinat modul de constituire şi de funcţionare a Organizaţiei Internaţionale a Muncii, să vedem rezultatele obţinute până acum.

Conferinţele ţinute până acum au fost cinci:

1. Conferinţa constituantă dela Washington la 1919.
2. Genua în 1920.
3. Geneva la 1921.
4. Geneva la 1922.
5. Geneva la 1923.

Viitoarea conferinţă este convocată pentru 1924 tot la Geneva.

Să vedem activitatea fiecăreia din cele cinci conferinţe ţinute până acum şi urmările rezoluţiilor luate, mai ales din punctul nostru de vedere:

Conferinţa dela Washington. — Prima conferinţă a muncii a avut loc la Washington.

Ea a adoptat şi a propus membrilor organizaţiei proiecte de convenţii şi de recomandare care toate se referă la măsuri de protecţie luate în folosul lucrătorilor majori, şi mai ales al femeilor şi copiilor.

Iată proiectele de convenţii:

1. Durata lucrului; 2. Şomaj; 3. Intrebuinţarea femeilor înainte şi după facere; 4. Lucrul de noapte al femeilor; 5. Minimum de vârstă a copiilor; 6. Lucrul de noapte al copiilor.

Recomandările sunt:

1. Asupra şomajului; 2. Reciprocitate în tratamentul lucrătorilor străini; 3. Prevenirea antraxului; 4. Ocrotirea femeilor şi copiilor contra saturnismului; 5. Infiinţarea unui serviciu public de igienă; 6. Adeziuni la convenţia dela Berna din 1906 asupra interzicerii întrebuinţării fosforului alb.

In expunerea de motive pentru ratificarea convenţiilor şi recomandărilor dela Washington am examinat fiecare convenţie în parte.

I. Cea mai mare problemă, care numai pe calea unei înţelegeri internaţionale puteà fi rèzolvată în mod echitabil pentru toţi cei interesaţi, erà *chestiunea orelor de lucru în industrie.* Trebuià să se curme odată cu situaţia neomenoasă de a vedeà lucrători ocupaţi câte 16 ore neîntrerupt în fabrici sau de a vedeà copii şi femei lucrând noaptea 8—10 ore.

Proiectul de convenţie respectiv fixează numărul orelor de muncă în întreprinderile industriale la 8 ore pe zi sau la 48 ore pe săptămână.

Obiecţia de altădată, cum că reducerea orelor de lucru ar periclità industria unei ţări în folosul alteia, care n'ar fi adoptat aceà reducere, nu mai are nici o valoare, deoarece, dispoziţia are caracter internaţional.— Mai mult încă, pentru a nu periclità interesele naţionale prin luarea unor măsuri, care n'ar ţine seamă de condiţiile locale, s'au creat excepţii pentru

www.digibuc.ro

acele State a căror desvoltare industrială nu le permite de a sta pe picior de egalitate cu altele mai înaintate.

Astfel şi pentru România, în urma intervenţiei făcute de delegaţii noştri, luându-se în consideraţie distrugerile cauzate de războiu, s'a prelungit termenul de aplicare a proiectului de convenţie referitor la numărul orelor de muncă până la 1 Iulie 1924.

Lucrări pregătitoare în acest sens s'au şi început la departamentul nostru, alcătuindu-se o adresă chestionar, care se va trimite tuturor organizaţiilor patronale, muncitoreşti şi tehnice interesate în cauză pentru a ne da avizul lor motivat.

II. Nu mai puţin gravă problema se pune astăzi sub o formă şi mai acută — eră chestiunea plasării şi a prevenirii şomajului. Inlăturarea exploatării lucrătorilor de către oficiile particulare de plasare impunea pentru Stat sarcina de a creà el asemenea oficii gratuite, cu comitete consultative, alcătuite din reprezentanţi de ai patronilor şi lucrătorilor.

Ţinând seamă că proiectul nostru de lege pentru crearea şi organizarea unui asemenea sistem de plasare publică este aproape terminat, ne va venì foarte lesne de a respectà termenul de 1 Iunie 1924 până când ratificarea proiectului de convenţie respectiv va trebuì să ducă la legiferare. Ca o completare vin recomandările cu privire la asigurarea contra şomajului, la recrutarea colectivă a lucrătorilor din ţări străine şi la tratamentul reciproc al lucrătorilor străini.

III. Femeia lucrătoare este pusă în inferioritate faţă de bărbat, atât prin debilitatea ei naturală, care nu-i permite de a săvârşì aceleaşi munci grele în industrie la care poate fi supus bărbatul — şi aceasta cu atât mai puţin în timpul nopţii — cât şi prin îndatoririle ei de mamă, cu mult mai preţioase astăzi după nimicirile războiului din care abià am scăpat. Iată dar necesitatea de a nu lăsà pe lucrătoare, sub acest raport, prada abuzului şi a lăcomiei; iată justificarea celor două proiecte de convenţii ale conferinţei internaţionale.

Primul prevede anumite condiţii care privesc întrebuinţarea femeilor însărcinate sau lehuze în industrii (drept la repaus de şase săptămâni înainte şi după naştere, cu obligaţia din partea unui organ anume instituit de a plătì o indemnizaţie suficientă pentru întreţinerea sa şi a copilului, cu drept la îngrijiri medicale gratuite); al doilea, interzice cu desăvârşire tuturor femeilor munca de noapte în stabilimentele industriale publice sau private, cu singurele excepţii prevăzute de art. 4 al. a şi b.

IV. Aceeaş solicitudine urmà să fie acordată unuia din elementele cele mai exploatate în industrie: copiii. Se interzice cu desăvârşire întrebuinţarea lor la o vârstă mai mică de 14 ani, pentru a le da astfel posibilitatea de a-şi însuş o educaţie cât mai completă şi de a se desvoltà suficient fiziceşte. Se interzice deasemenea munca lor în timpul nopţii, până la vârsta de 18 ani, cu excepţiile prevăzute de art. a, b, c, d, şi e.

Pentru înfăptuirea pe cale legislativă cât mai practic şi mai sigur a dispoziţiilor dela 3 şi 4 s'a acordat termenul de 1 Iunie 1922.

V. In fine, pentru a prevenì unele maladii profesionale, care fac atâtea victime printre muncitori, conferinţa internaţională a crezut de datoria sa

www.digibuc.ro

de a recomandà câteva măsuri pentru prevenirea antraxului, saturnismului, mai ales la femei şi copii, şi pentru aplicarea convenţiei internaţionale dela Berna din 1906, relativ la întrebuinţarea fosforului alb în industria chibritului. Iar spre a face ca măsurile preconizate în recomandarea de mai sus să fie riguros aplicate, conferinţa internaţională a muncii recomandă înfiinţarea unui oficiu public de igienă, însărcinat în mod special cu paza sănătăţii muncitorilor. Acest serviciu există la noi încă dela crearea departamentului muncii sub forma unei direcţii aparte — direcţia medicinii asigurărilor şi igienii industriale — în Casa Centrală a asigurărilor sociale.

De remarcat este faptul că, pentru a nu nesocoti condiţiile speciale ale economiei fiecărui Stat, s'au prevăzut termene destul de îndepărtate până la expirarea cărora proiectele de convenţinni odată ratificate trebuià să ia fiinţă legală; iar că pentru recomandări asemenea termene nici nu există.

«Considerând — spuneam Parlamentului — că tăria unui Stat constă în «*forţa morală* a indivizilor ce-l compun şi că aceasta din urmă depinde în bună «parte de forţa fizică, considerând că massele muncitoreşti, astăzi mai ales «când suntem la începutul desvoltării noastre industriale, trebuie să se bucure «de o stare fizică şi igienică cât mai prosperă; Vă rog a votà proiectul de lege».

Legea ratificând convenţiile şi recomandările dela Washington, a fost publicată în «Monitorul Oficial» din 17 Maiu 1921.

Imediat după aducerea la cunoştinţă a ratificării la Biuroul Internaţional al Muncii, d-l Butler în lipsa d-lui Albert Thomas, mi-a telegrafiat felicitându-mă de adoptarea convenţiilor şi recomandările de Parlamentul român. Acest rezultat graţie eforturilor d-voastre, spune înlocuitorul directorului Biuroului Internaţional al Muncii, dă o nouă dovadă a interesului României pentru opera de organizare a muncii pe care am constatat-o personal.

Iar dela d-l Albert Thomas, pe care-l cunoscusem la Iaşi în timpul războiului, când pusesem la 1917 bazele *partidului muncii*, o scrisoare din care extrag următoarele:

«Aţi cunoscut timpuri grele. Perioadele de grevă sunt pentru oamenii «cari au sarcina ordinii publice încercări teribile şi numai printr'un sentiment «clar de justiţie se pot rezolvà în mod fericit.

«Opera d-voastre legislativă mi-e cunoscută. Am studiat legea d-voastre «asupra plasării, înspirată în mare parte din convenţiile dela Washington.

«Cunosc ajutorul pe care mi l-aţi dat în ratificarea convenţiilor.

«România a fost, graţie d-voastre, una din primele puteri ce şi-a înde«plinit angajamentele sale internaţionale.

«Ţin deasemenea să vă mulţumesc pentru grija pe care aţi pus-o pentru «întreţinerea între guvernul d-voastre şi noi, a relaţiilor constante, care vor «fi, de sigur, fecunde».

In aplicarea acestor convenţii şi recomandări am propus Parlamentului proiectul de lege al plasării. In expunerea de motive se spuneà: «*Justificarea necesităţii acestui proiect o găsim într'o chestiune de drept şi alta «de fapt. In adevăr, prin ratificarea convenţiilor dela Washington* (art. 2) *suntem «obligaţi ca să transpunem în măsuri cu caracter practic dispoziţiile men«ţionatului articol şi aceasta până la 1 Iulie 1921*».

www.digibuc.ro

Oficiile de plasare întemeiate de mine prin legea dela 1921 în număr de 30 răspund la o mare nevoie socială [1]).

Pe lângă legea sindicatelor profesionale, aplicând principiile, s'au mai elaborat proiecte de legi ca urmare a convenției dela Washington cu privire la: întrebuințarea femeilor înainte și după facere, vârsta minimă a copiilor, munca de noapte a copiilor, lipsa de lucru, reciprocitatea tratamentului lucrătorilor străini, prevenirea antraxului, saturnism, oficiu public de igienă [2])

A doua conferință internațională a muncii (Geneva, 1920).— Pentru a se face dreptate reclamațiilor marinarilor s'a hotărât ca o conferință să se ocupe de modul de aplicare a deciziilor dela Washington muncitorilor din navigație.

Iată proiectele de convenții și recomandări adoptate.

Convenții:

1. Proiect de convenție fixând vârsta minimă pentru admiterea copiilor la munca maritimă.

2. Relativ la indemnizația pentru lipsa de lucru în caz de pierdere prin naufragiu.

3. Relativ la plasarea marinarilor.

Recomandări:

1. Limitarea orelor de lucru în industria pescuitului.

2. Limitarea orelor de lucru în navigația interioară.

3. Stabilirea statutelor naționale ale marinarilor.

4. Asigurarea marinarilor contra lipsei de lucru.

Prin expunerea de motive a legii din 1922 («Monitorul Oficial» No. 11/922) cu privire la ratificarea convențiilor dela Geneva, se spune că se propune ratificarea numai a convenției care fixează vârsta minimă de admitere a *copiilor în munca maritimă.*

Cu privire la celelalte două proiecte de convenții și care au de obiect: acordarea unei indemnizări marinarilor în caz de naufragiare și alta «cu privire la organizarea plasării, se spune de d-l ministru al muncii: «*Ne-*«*putând concluda la ratificarea lor necondiționat, ne vedem nevoiți să admitem* «*o amânare până când comisia legislativă însărcinată cu elaborarea ante-*«*proiectului de cod al muncii și chemată a luà în cercetare și aceste două proiecte* «*de convenții, își va fi terminat lucrările*».

A treia conferință internațională a muncii (Geneva, 1921). Ordinea de zi a celei de a treia conferință generale dela Geneva fixă lapunctul 2 adaptarea în agricultură a rezoluțiilor dela Washington cu privire la orele de muncă [3]). Cum Biuroul Internațional al Muncii ne-a trimis și un chestionar referitor la chestiunile puse la ordinea zilei, m'am grăbit să răspund arătând condițiile de muncă agricolă specifice țării noastre «și conchizând că: «*Suntem de părere* de a se lăsà fiecărei țări grija de a în-«tocmì, potrivit condițiilor și necesităților locale. Intr'o țară de țărani,

[1]) A se vedeà darea de seamă în Buletinul Muncii, pe Sept.—Oct. 1923, pag. 191.

[2]) A se vedeà Organizarea internațională a muncii în Buletinul Muncii pe Dec. 1921, pag. 336.

[3]) Vezi și Réforme de la Constitution du Conseil d'Administration du B. I. T., Genève 1921.

www.digibuc.ro

«proprietari, ca a noastră, unde lucrările agricole sunt făcute în general de «membrii unei aceleeaşi familii rânduirea orelor de lucru devine aproape im- «posibilă» [1]).

Delegatul nostru, d-l Iancovici, căruia îi exprim şi pe calea aceasta mul- ţumiri, după cum ca ministru am făcut-o oficial, de modul cum ne-are prezentat, spuneà în şedinţa dela 28 Octomvrie 1921 a Conferinţei din Geneva [2]):

«Guvernul român consideră că nu e oporun în starea actuală de a se dorì «o reglementare limitativă a orelor de lucru în agricultură.

«In ceeace priveşte prevenirea şomajului în agricultură, problema aceasta «gravă nu se pune, din fericire, în România».

«In ceeace priveşte chestiunea învăţământului agricol, România va urmărì «orice efort tinzând a ameliorà sau a face mai ştiinţifice condiţiile de muncă.

«Suntem de aviz» — spuneà d-l Iancovici — «ca să se acorde muncitorilor «agricoli aceleaşi drepturi de asociaţie şi coaliţie ca şi lucrătorului în «industrie. Dealtminteri prin proiectul de lege depus în Parlamentul român, «în ceeace priveşte *Sindicatele profesionale*, nici o distincţie nu e făcută «între uvrierul din uzină şi lucrătorul dela câmp» [3]).

In ceeace priveşte asigurarea lucrătorilor agricoli contra accidentelor muncii: «O nouă lege este în pregătire asupra asigurărilor sociale şi în acest «proiect care lărgeşte cercul acestor asigurări, se intenţionează să se înglobeze «şi asigurarea contra maladiilor contractate în timpul muncii agricole».

Delegatul nostru sfârşià obiecţiile sale în modul următor:

«Pentru România, preocupările agricole ţin primul loc. Sperăm să scoatem «din solul românesc mijloacele necesare şi posibilităţi susceptibile de mărire «a desvoltării noastre economice şi a consolidării din ce în ce mai reală, mai «puternică a ordinei noastre sociale. Dar această sforţare nu poate fi actul «unei singure ţări şi deaceea urmărim cu o atenţie încordată discuţia inter- «naţională a problemei în toată întinderea ei.

«România a spus cauzele pentru care crede că luarea în consideraţie «a limitării duratei de muncă în agricultură nu e oportună. Ea nu are o clasă «salariată şi ea este deasemenea de părere că în starea în care se găseşte «economia lumii, efortul colectiv nu este de prisos penrtu a tentà o înălţare «a producţiei agricole mondiale, singurul factor de înălţare a Statelor şi a «popoarelor» [4]).

Impotriva înscrierii pe ordinea de zi a conferinţei din 1921 a chestiunilor relative la munca agricolă, guvernul francez a protestat pe motiv de ino- portunitate, printr'un memoriu adresat la 7 Octomvrie 1921 Biuroului Inter- naţional al Muncii [5]). In arma desbaterilor ce au avut loc, conferinţa din 1921 a adoptat rezoluţia prin care se declară competentă în chestiunile relative la agricultură, hotărăşte să examineze diferitele chestiuni agricole fixate în ordinea de zi afară de reglementarea orelor de muncă în agricultură.

[1]) A se vedeà Buletinul Muncii pe 1921/1922, pag. 141—142.
[2]) Vezi Compte-Rendu provisoire, C. I. T., No. 4, 28 Oct. 1921.
[3]) Prin aplicarea legii Sindicatelor Profesionale s'au constituit un număr de sindicate agricole.
[4]) *Iancovici*, op. cit.
[5]) A se vedeà *Paul Garnier*, l'Agriculture française et le Bureau International du Travail.

www.digibuc.ro

Chestiunea a fost dedusă apoi înaintea *Curții Permanente de Justiție Internațională.* Aceasta dă avizul său în sensul competinței organizării permanente a muncii, în privința reglementării internaționale a condițiilor de muncă în agricultură. Acest aviz a fost dat cu 7 voturi contra 2: acelea ale d-lor André Weiss și D. Negulescu.

Scoțând în relief faptul că opinia noastră cu privire la orele de muncă în agricultură a triumfat în fața Conferinței dela Geneva, vom enumărà convențiile și recomandările aprobate:

I. *Convenții* [1]):

1. *Vârsta de admitere a copiilor la munca agricolă.*
2. *Dreptul de asociație și coaliție a muncitorilor agricoli.*
3. Indemnitatea muncitorilor agricoli cari au suferit de accidente.
4. Intrebuințarea ceruzei în pictură.
5. *Relativ la repausul săptămânal în stabilimente industriale.*
6. *Vârsta minimă de admitere la muncă a tinerilor ca fochiști sau cărbunari.*
7. *Obligativitatea examenului medical pentru copiii și adolescenții întrebuințați pe bordul corăbiilor.*

II. *Recomandări*:

1. Prevenirea șomajului în agricultură.
2. Protecția femeilor întrebuințate în agricultură, înainte și după facere.
3. Munca de noapte a femeilor întrebuințate în agricultură.
4. Munca de noapte a copiilor și tinerilor întrebuințați în agricultură.
5. Desvoltarea învățământului tehnic agricol.
6. Locuința și culcatul muncitorilor agricoli.
7. Asigurările sociale în agricultură.
8. Repausul săptămânal în întreprinderile comerciale.

Guvernul nostru prin legea publicată în «Monitorul Oficial» No. 46 dela 2 Iunie 1923 a ratificat:

1. Convenția relativă la repausul săptămânal în industrie.
2. Vârsta minimă de admitere a tinerilor în calitate de cărbunari și fochiști.
3. Examinarea medicală obligatorie a copiilor și tinerilor întrebuințați pe bordul vaselor.

A patra conferință, dela Geneva 1922.— Această conferință care a siejat la Geneva dela 18 Octomvrie la 3 Noemvrie 1922, a întrunit delegații patronali, guvernamentali și lucrători a 39 de țări.

Luându-se în seamă că Parlamentele de după răsboiu, supraîncărcate de lucrări, n'au examinat până acum decât un număr restrâns din deciziunile sale, s'a cerut ca această conferință să aibă un caracter de așteptare, de punere la punct și să nu adauge la inconvenientele unei munci prea iuți [2])

Iată ordinea de zi comunicată Statelor membre ale Conferenții:

I. Revizuirea părții a XII-a a tratatelor dela Versailles și a părților corespunzătoare din celelalte tratate în vederea refacerii, constituirii consiliului de administrație și modificării sesiunilor.

---

[1]) Vezi Bulletin Officiel, B. I. T., din 7 Dec. 1921.
[2]) Qu-est-ce que le B. I. T.?

www.digibuc.ro

II. Comunicarea la Biuroul Internaţional al Muncii a tuturor informaţiilor statistice sau altele în legătură cu emigrarea, imigrarea, repatrierea şi tranzitul emigranţilor.

Afară de aceasta s'au mai discutat alte chestiuni şi rapoarte cu privire la regulamentul conferinţei şi activitatea organizaţiei permanente a muncii[1])

Răspunsul României, care a fost reprezentată prin d-l Comnen, pe atunci deputat, şi d-l Setlacec, directorul general al muncii, se găseşte în Buletinul Muncii[2]).

A cincia Conferinţă internaţională a muncii (Geneva, 1923). — Pe ordinea de zi a celei de a cincea conferinţe deschise la Geneva la 22 Octomvrie 1923, figură o singură chestiune:

Determinarea principiilor generale pentru organizarea inspecţiei muncii.

Au fost prezenţi la această conferinţă delegaţii a 42 de State. România a fost reprezentată tot prin d-l Petrescu Comnen, de data aceasta ministrul ţării la Berna, şi I. Setlacec, directorul general al muncii[3]).

Conferinţa, după ce a ascultat rapoartele comisiilor, a adoptat un proiect de recomandare cu privire la inspecţia muncii.

Pentru ţara noastră care se găseşte în preajma organizării definitive unui serviciu de inspecţie, chestiunile discutate la Geneva au prezentat un deosebit interes[4]).

RATIFICĂRI

In ceeace priveşte ratificarea convenţiilor şi recomandărilor celor cinci conferinţe, vom da după *Paul Devinat* un tablou grafic în care se oglindeşte stadiul ratificărilor. Examinând acest tablou ne putem da lesne seama de cauzele schimbărilor politice şi sociale în multe din ţările Europei occidentale.

(Vezi tabloul în pag. 18 şi 19).

A şasea conferinţă internaţională a muncii (Geneva, 1924).— Programul viitor. A şasea conferinţă va aveà loc la Geneva la 16 Iunie 1924, având la ordinea de zi:

1. Intrebuinţarea timpului liber al lucrătorului.
2. Tratamentul egal pentru lucrătorii străini şi naţionali, victime ale accidentului de muncă.
3. Intreruperea săptămânală a lucrului, timp de 24 ore în sticlăriile cu bazinuri.
4. Munca de noapte în brutării.

Chestiunea întrebuinţării timpului liber al muncitorului este de o deosebită importanţă pentru noi. Aici se pune toată chestiunea instrucţiei şi educaţiei muncitorimii. Şcolile de adulţi, bibliotecile şi căminurile de ucenici sunt primii paşi făcuţi la noi în această direcţie.

---

[1]) A se vedeà Organizaţia internaţională a muncii în Bul. Muncii pe 1921.
[2]) A se vedeà Buletinul Muncii pe 1922, No. 6. 7, 8.
[3]) A se vedeà principiile în Buletinul Muncii pe 1924, Bul. Oficial al B. I. T. dela 5 Dec. 1923: La cinquième session de la Conférence internationale du travail, Oct. 1923.
[4]) A se vedeà interviewul d-lui I. Setlacec în «Universul».

www.digibuc.ro

	WASHINGTON 1919.						GENOVA 1920		
	Ore de muncă	Șomaj	Femeile lăuze	Munca de noapte a femeilor	Vârsta minimă de admitere a copiilor în industrie	Munca de noapte a copiilor	Vârsta minimă de admitere la munca maritimă	Indemnitate de șomaj (Naufragiu)	Plasarea marinarilor
Franța	o		o	o	o	o		o	o
Anglia		+		+	+	+	+		
Germania	o	o	o	o	o	o	o	o	o
Italia	::	+	+		+	+	o	o	o
Polonia	o	o	o	o	o	o	o	o	o
Spania	o	o	+	o	o	o	o	o	o
Ceho-Slovacia	+	o	o	+	+	o	+		
România	+	+	+	+	+	+	+		
Belgia	::			::	::	::			
Suedia	::	+					+		+
Norvegia		+							+
Olanda	o	o	o	+	+	+	o	o	o
Danemarca		+		+		+	o	o	o
Elveția		+		+	+	+			
Brazilia	o	o	o	o	o	o			
Chili	o		o	o	o	o	o	o	o
Japonia		+							+
India	+	+		::	+	+	+		
Grecia	+	+	+	+	+	+			
Bulgaria	+	+	+	+	+	+	o	o	o
Estonia		+		+	+	+	+	+	+
Finlanda		+		+		+	+		o

www.digibuc.ro

	GENEVA 1921							STAREA RATIFICĂRILOR
	Vârsta de admitere (agricultură)	Drept de asociaţie (muncitori agricoli)	Accident de muncă (agricultură)	Ceruză	Repaus săptămânal (industrii)	Vârstă de admitere cărbunari fochişti	Examen medical marină	
Franţa								
Anglia		+	+			+	+	
Germania	O	O	O	O	O	O	O	
Italia	O	O	O	O	O	O	O	
Polonia	O	O	O	O	O	O	O	
Spania	O	O	O	O	O	O	O	
Ceho-Slovacia	+	+		+	+			
Rɔmânia					+	+	+	
Belgia								
Suedia	+	+	+	+		+	+	
Norvegia								
Olanda		O	O	O	O	O	O	
Danemarca			+		O			
Elveţia								
Brazilia								
Chili	O	O	O	O	O	O	O	
Japonia	+						+	
Indii		+			+	+	+	
Grecia				+	+			
Bulgaria	O	O	O	O	O	O	O	
Estonia	+	+	+	+	O	+	+	
Finlanda		+			+			

+... ratificate; O depuse pe biuroul parlamentului :: Măsuri legislative conforme adoptate dela data conferinţei.

www.digibuc.ro

Tratatul de pace nu limită activitatea Biuroului Internațional al Muncii la prepararea și organizarea conferințelor generale anuale. Funcțiunile sale cuprind conform art. 396 al tratatului și centralizarea și distribuirea tuturor informațiilor privitoare la reglementarea internațională a condițiilor lucrătorilor și regimului muncii. Deaceea Biuroul Internațional al Muncii publică o serie de lucrări, în toate limbile, căutând să aducă la cunoștința lumii legile și problemele interesând muncitorimea. Tot în acest scop Biuroul Internațional al Muncii a întreprins o serie de anchete din care vom cită: ancheta asupra Rusiei, Ungariei, ancheta asupra producției, asupra celor trei echipe în industria metalurgică, ancheta în Ruhr și în Silezia, ancheta asupra costului vieții etc. Volumele conținând aceste anchete formează un bogat material pentru studiul problemelor economice și sociale.

După cum spuneà d-l Albert Thomas, la conferința din 1923: «*Organizarea «internațională a muncii este o pădure imensă care freamătă de viață ca în «mijlocul verii. Peste tot locul viața tresare; se va străbate în ramurile tinere ale arborilor, totul aspiră spre lumină*».

Inainte de a termină arătarea organizației permanente a muncii, trebuie să arăt că în Aprilie 1923 s'a constituit la Paris, sub auspiciile Confederației muncitorilor intelectuali din Franța, Confederația internațională a muncitorilor intelectuali care a ținut în Decemvrie 1923 a doua sesiune a adunării generale la care au fost reprezentate 9 țări, între care și România [1]).

APRECIERI

Am văzut în scurte cuvinte care a fost opera organizației internaționale permanente a muncii, să trecem acum în revistă punctul de vedere din care a fost privită de organizațiile muncitorești:

Conferința dela Amsterdam, criticând în mod sever carte muncii, ceeace este ușor de înțeles având în vedere că ea constitue în mod necesar un compromis între interesele muncitorimii și acelea ale patronilor, a aprobat cu oarecare condiții colaborarea uvrieră la Washington.

Jouhaux, în discursul său dela Washington, a calificat opera la care participă: «*Operă grandioasă cu condiție să nu fie sterilă*».

Congresul trade-unions britanic dela Portsmuth 1920, reprezentând $6^1/_2$ «milioane lucrători, a adoptat propoziția lui Miss Margareth Bondfield: «Con«siderând că proiectele și convențiile adoptate de confernța dela Washington «constitue o bază serioasă pentru o legislație internațională, cu toate că aceste «proiecte nu răspund în mod complet necesităților situației, congresul cere «guvernelor în vedere de a da o urmare la acele convenții, de a depune «imediat proiectele de lege necesare și de a urmări în toată măsura posibilului «adoptarea lor».

A doua internațională uvrieră întrunită la Geneva, dela 1 Iulie la 6 «August 1920, à adoptat propunerea belgianului Meutens: «Inregistrând cu

[1]) *Les Travailleurs intellectuels.* Informations sociales, 24, I, 924.

www.digibuc.ro

«bucurie rezultatele dela Washington şi Genua, cere organizaţiilor muncitoare să ajute Biuroul Internaţional al Muncii în nobila misiune».

Tot aşà congresul minierilor dela 6 August ţinut la Geneva, şi congresul metalurgiştilor dela Copenhaga. La C. G. T. se spuneà: «produire d'abord!» iar Merrheim se ridică contra «maltuzianismului producţiei».

In celălalt lagăr cetim în cartea lui Zinoviev «l'Internationale Communiste du travail», asupra tezelor unităţii frontului proletar la punctul 20: «adoptând cuvântul de ordine al unităţii frontului proletar şi admiţând acorduri între diversele sale secţii şi între partide şi sindicate ale internaţionalei a doua şi $2^1/_2$, internaţionala comunistă nu ar puteà renunţà să facă acorduri analoage, pe scara internaţională».

«Sarcina internaţionalei comuniste şi a secţiilor sale, va fi de a desvelì masselor, ipocrizia acelor conducători ai lucrătorilor cari preferă unirea cu burghezia, unităţii lucrătorilor revoluţionari şi rămânând în Biuroul Internaţional al Muncii pe lângă Societatea Naţiunilor, participă prin aceasta la conferinţa internaţională din Washington, în loc de a duce lupta contra ei».

Comitetul de drecţie al partidului comunist internaţional, este în plină activitate şi în cartea lui Zinoviev se arată lucrările executivei, ale prezidiului şi ale campaniei internaţionale duse de comitetul de direcţie în chestia frontului unic, ale ajutorului înflămânziţilor din Rusia etc.

După ultima conferinţă din 1923 s'au adus critici din partea muncitorilor, Biuroului Internaţional al Muncii, cu privire la greutatea ce o arată Statele mari la ratificarea convenţiilor şi recomandărilor, cu deosebire a celor 8 ore de lucru. D-l Albert Thomas a răspuns că d-sa a făcut toate demersurile necesare prescrise în tratatul dela Versailles pentru accelerare. Cauza trebuie căutată în nestabilitatea raporturilor politice dintre State. Din acest punct de vedere un nor se ridică la orizont. «Narodny Listy» din Praga, relevă declaraţia reprezentantului oficial german la conferinţa din Geneva, conform căreia Germania introduce ziua de 10 ore, ceeace constitue o ameninţare serioasă pentru capacitatea de concurenţă a industriei de export cehoslovace. Modificarea zilei de opt ore devine fapt de actualitate şi Statele din centrul european vor fi ţinute a luà o poziţie neechivocă pentru a evità încetarea lucrului. Din ultimele telegrame reiese că în scopul stabilirii celor 8 ore, Tom Shaw, ministrul muncii laburist, va convocà o conferinţă la Londra.

Inainte de a arătà punctul culminant al criticilor, suntem datori să spunem opinia unuia din cei mai mari gânditori ai lumii, a lui Walter Rathenau, asupra Ligii Naţiunilor: «Trebuià ca ea să fie bazată pe o politică socială, nu pe o politică orizontală».

Iată cele două puncte culminante: Unul al laudei Biuroului Internaţional, altul al criticii lui:

In broşura de propagandă a B. I. T. la concluzii se spune: «Nu ştiam, «venind aici ce voiu vedeà. Am impresia acum când ştiu, că am văzut «născându-se o lume nouă. Spectacolul la care oamenii din secolul I au asistat «în domeniul religiei, cu venirea creştinismului, îl avem sub ochi în do«meniul social cu naşterea şi desvoltarea Societăţilor Naţiunilor şi Biuroului «Internaţional al Muncii.

www.digibuc.ro

«Ca şi neofiţii din primele secole, *mă închin plin de respect şi cred*».

Pe de altă parte concluzia discursurilor lui Zinoviev: «Internaţionala din «Amsterdam este o internaţională de trădare pentrucă este un instrument «al burgheziei. Şi totuş spunem: front unic cu toţi lucrătorii cari vor să com-«bată contra burghezimii! *Să tremure tiranii, burghezimea şi cea de a doua a lor «internaţională! Viitorul este al nostru! Trăiască partidul comunist mondial!*» (furtună de aplauze. Orchestra şcolii militare din Kremlin cântă «Internaţionala» pe care toţi delegaţii o ascultă în picioare).

Au trecut câţiva ani dela întemeierea Ligii Naţiunilor şi totuş ne revine în minte scepticismul lui Clémenceau: «Este cheia care deschide uşa lumii noui. «Va urmà succesul? Nu ştiu», răspunde Clémenceau.

Dacă Societatea Naţiunilor face pe Bouglé să se gândească nu la un leagăn în care s'ar găsì un nou născut, având însă toate elementele de vieaţă şi desvoltare, ci mai mult la un atelier în care tot felul de maiştri lucrează pentru desăvârşirea unui orologiu care va sunà ceasul lumii, de sigur că partea atelierului din Societatea Naţiunilor, care poartă pe frontispiciul său «B. I. T.», este cea mai pregătită pentru rolul ce i s'a atribuit.

OPERA DE REALIZAT

Dar pentru realizarea scopurilor, şi ale Societăţii Naţiunilor şi ale Biuroului Internaţional al Muncii, trebuie realizată în fiecare ţară o operă enormă de educaţie socială şi civică.

Carta muncii este o revoluţie realizată nu prin foc şi sânge, dar prin modificarea bazelor juridice ale societăţii. Dacă n'am luà această «*Cartă*» decât ca un document diplomatic, cel mai important document pe care l-a înregistrat vreodată istoria şi întrucât în el există pagini consacrate muncii, viitorului ei, organizării mondiale pentru pacea lumii, încă este o mare şi mişcătoare revoluţie.

Pentru ca să triumfe însă această grandioasă operă, ea trebuie să aibă ajutorul acelor forţe psihice, pe care sociologul le numeşte conştiinţa colectivă.

Prin nori iimperialismului economic, ai materialismului atroce trebuie cu orice chip să facem să străbată razele unei umanităţi mai bune şi mai drepte. Trebuie să formăm tulpinele masselor muncitoreşti. Razele soarelui şi roua dimineţii cad deopotrivă şi deasupra florilor şi deasupra buruenilor. Depinde de tulpina care distilează în parfumuri suave sau amare o atmosferă egală pentru toate plantele. Legile, moralele şi religiile sunt deopotrivă pentru toată lumea, depinde de inima care le distilează, ea poate da sau splendori înălţătoare pentru lume, sau decăderi periculoase. Păstrez şi eu ca Octave Mirbeau în testamentul său politic, «nădejdea unei omeniri mai bune».

Léon Bourgeois anunţând noul «Covenant» spunea că ultimul cuvânt rămâne poporului, întrucât prin efortul popoarelor Liga Naţiunilor se poate impune. Viviani lăsà să se înţeleagă că nu se va puteà ajunge la nimic dacă s'ar lucrà în tăcere, indiferenţă şi în noapte.

Forţele psihice sunt aici necesare. Trebuie ca Societatea Naţiunilor să se impue atenţiei colective şi să suscite simpatia generală.

www.digibuc.ro

Conştiinţa colectivă este totalul conştiinţelor individuale şi deaceea să căutăm să formăm o muncitorime conştientă de drepturile şi datoriile ei. Aceasta se va face numai prin înălţarea ei culturală. Păturile intelectuale nu şi-au făcut datoria către cei ce zac în întuneric.

«Ne laissons pas dire que le peuple n'a que la philosophie du ventre, il a la philosophie du travail, et par là il est le représentant de *l'idée en marche*».

Chiar unul dintre oamenii eminamente practici ai Germaniei, Rathenau, spune criticând socialismul dogmatic că fondatorii lui credeau în infailibilitatea ştiinţei. Ştiinţa, ne spune Rathenau, e pentru voinţa omenească ceeace o hartă bună este pentru un voiajor. Aici un lanţ de munţi, acolo un fluviu, mai departe un oraş, etc. Această hartă însă nu poate să-mi indice drumul ce mi-e prescris, accla către care mă atrage inima mea, datoria mea. *Inima* în ultima instanţă, decide de viitorul lumii.

Să formăm prin cultură şi prin educaţie, sufletele masselor de muncitori industriali şi agricoli. S'a făcut prima etapă cu legea sindicatelor profesionale. Opera legislativă însă, organizaţiile de muncă şi asistenţă trebuie completate cu şcoli, biblioteci, căminuri de ucenici şi mai ales să se pue în slujba creaţiilor acestora, funcţionari cari să se apropie cât mai mult de sufletul masselor muncitoreşti.

Pentru aceasta munca intelectuală trebuie considerată şi răsplătită. Oricât s'ar păreà că vieaţa trebuie să fie apăsată numai de nevoile materiale, totuş concluziile lui Rathenau cu care sfârşeşte cartea sa «*Unde merge lumea?*», trebuie să fie repetate întocmai după cum se repetă evanghelia: «*Nu suntem «pe pământ nici pentru a posedà bunurile materiale, nici pentru a exercità pu-«terea, nici pentru a ne bucurà de fericire. Singurul scop al existenţei noastre «este de a degajà din spiritul omenesc esenţa sa divină*».

17 Februarie 1924

www.digibuc.ro

SITUAŢIA FINANCIARĂ INTERNAŢIONALĂ DE DUPĂ RĂSBOIU

GH. TAŞCĂ

VĂ rog să nu credeţi că o nemăsurată doză de prezumţie şi de încredere în mine, m'ar fi făcut să aleg drept subiect al conferinţei de azi, chestiunea aceasta atât de complexă în care numai expunerea problemelor care se pun poate umpleà timpul dat pentru desvoltarea unei conferinţe — necum să încerci să le analizezi şi să le cauţi soluţia.

Subiectul conferinţei însă, mi-a fost dat de comitetul institutului nostru, şi deoarece institutul nostru este societatea în care ne bucurăm de cea mai mare libertate, deaceea — şi vă rog să credeţi că nu este un paradox — membrii săi sunt cei mai disciplinaţi.

Situaţia mea este cu atât mai grea cu cât la vederea stării financiare foarte precare, în care se găsesc mai toate ţările din Europa, eşti ameninţat să cazi ori într'un optimism superficial, ori într'un pesimism care să fie luat drept defetism.

Primejdia de a cădeà în unul ori în celălalt extrem este şi mai greu de evitat, dacă este adevărată teoria formulată de un mare doctrinar financiar din America, profesorul Seligmann, dela Universitatea din Columbia, care arată că lumea este din ce în ce mai influenţată de ciclurile economice şi anume, de acele perioade de speranţe arzătoare, de curaj, de dorinţă de întreprindere, de elan, de puternică expansiune sufletească — în opoziţie cu alte perioade de aceeaş durată, caracterizate prin decepţii amare, deprimare sufletească, desamăgiri crude, o mare descurajare şi o completă lipsă de iniţiativă. In una din aceste din urmă faze ale ciclului ne găsim noi astăzi, şi deprimarea ar fi în firea lucrurilor.

Pe de altă parte, lipsa d-lui Niculcea, care trebuià să vorbească Duminecа trecută asupra problemei reparaţiilor, îmi îngreue şi mai mult sarcina, căci ar trebuì să mă opresc câteva minute şi asupra acestei chestiuni, şi astfel greutatea şi complexitatea chestiunilor de tratat te pot face să cazi fie într'o expunere greoaie, pedantă şi lungă, fie într'o banală superficialitate.

Să trec prin atâtea primejdii şi să le evit, recunosc că este o încercare imens de grea şi dacă nu aş şti toată dragostea pe care învăţatul nostru prezident o are pentru mine, şi prietenia ce mă leagă de secretarul general al institutului, dacă nu ar fi faptul că eu însumi am onoarea să fac parte din comitet — aş crede că în alegerea subiectului nu a lipsit şi puţină maliţie.

Pentru a pune oarecare ordine în ideile ce-şi caută exprimarea, îmi veţi îngăduì, în primul loc, să înlătur cu totul din discuţie problema valutară, care vă este cunoscută d-voastră din numeroasele conferinţe făcute asupra ei la institutul economic şi despre care a vorbit aseară, tot în această sală, cu atâta competinţă şi autoritate, d-l Oscar Kiriacescu, directorul Băncii Naţionale.

www.digibuc.ro

Imi veți îngădui, în al doilea loc, să evit, pe cât îmi va fi cu putință, cifrele. Voiu uzà de ele numai atunci când îmi vor fi indispensabile pentru caracterizarea unei situații.

In al treilea loc, îmi veți îngădui ca pentru demonstrarea situației financiare de după răsboiu, să studiez situația numai a câtorva țări, cele mai reprezentative: Japonia, Statele-Unite, Anglia, Franța, Germania și România.

Cu aceste explicații și rezerve, mă voiu încercà să trec prin greutățile ce voiu întâlnì în drum.

Japonia s'a alipit de puterile Înțelegerii încă dela începutul conflictului mondial. Ea a alungat pe Germani din portul *Kiao-Ciau*, pe care l-a ocupat. A curățit mările orientale de vasele și submarinele germane; a luat parte la ravitaliarea aliaților, în special a Rușilor, în alimente, muniții și echipamente și a dat și un oarecare concurs financiar. In schimb ea a luat portul Kiao-Ciau și peninsula *Șantung*, Corea, Manciuria și acum și provinciile ruse până la lacul Baikal, intră în zona ei de influență; ea trece în nordul și răsăritul Mongoliei și comerțul ei amenință să cuprindă toată China și să treacă și în țările alăturate, de care o apropie afinitatea de rasă. Marina ei comercială a luat în timpul răsboiului o desvoltare considerabilă. Comerțul ei se ridică dela 700 milioane yeni, cât erà în 1904, la 4 miliarde 271 milioane de yeni în 1919, luând locul țărilor europene în extremul orient. Balanța ei comercială îi este favorabilă. Industria a luat o mare desvoltare în timpul răsboiului. Industria materiilor colorante, industriile chimice, cele de bumbac, mătase, sticlărie, cristaluri, etc. rivalizează cu cele mai puternice din Europa. Banca de emisiune are la 1921 o rezervă de aur de 1.245.574.000 yeni, și o emisiune de 1.546.545.808 yeni.

Din țară debitoare, devine creditoare, și bonurile de tezaur engleze și franceze se negociază pe piața din Tokio.

Datoria ei publică aproape nu se sporește în vremea răsboiului. Dela 2 miliarde 719 milioane yeni, în 1913, trece abià la $3^1/_2$ miliarde yeni, în 1919, la un buget de 1.310 milioane. Cu puternica ei flotă de răsboiu, ea este stăpâna mărilor orientale.

Statele-Unite ale Americii nu au luat, prin tratatul de pace, nici colonii nici flotă comercială, nici despăgubiri dela învinși, deși au făcut sacrificii însemnate. Datoria lor trece dela 1.189 milioane dolari, la 25.833 milioane de dolari. Inainte de răsboiu, Statele-Unite păstrau această datorie neînsemnată de 1 miliard, pentrucă pe baza ei — potrivit sistemului de emisiune din 1864 — se făceà emisiunea de hârtie; Americanii făceau ceeace fac unii dintre fericiții împrumutați ai Creditului Rural ori Urban dela noi, cari au reușit să-și plătească datoria, dar cari mai păstrează, de formă, o mică creanță, ca să poată să-și păstreze actele în cassa de fier a creditului. Deși această țară nu a tras profit direct, ea însă și-a văzut bogăția sporită considerabil după răsboiu. Cantitatea de aur aflată în depozitul băncilor este de 4 miliarde 100 milioane de dolari. Importul pe o singură lună — Septemvrie 1923, se ridică la 255.000.000 dolari, iar exportul la 381.000.000 dolari, adică un sold favorabil de 130 milioane de dolari pe lună.

www.digibuc.ro

Producţia de petrol a întrecut tot ce s'a văzut până acum. In Iulie 1923, ea a atins cifra de 65.245.000 barile, întrecând producţia întreagă din anul 1900. Producţia de petrol pe 7 luni din anul 1923, întrece cu 24% pe aceea din întreg anul 1922.

Cantitatea de petrol înmagazinată în depozite şi tankuri se ridică la considerabila sumă de 325.000.000 barile, rezultat ce nu a mai fost obţinut până azi. Bugetul se sporeşte dela 1 miliard cât erà înainte de răsboiu la 4 miliarde, dar el este echilibrat şi în el se prevăd şi sumele necesare pentru amortizarea datoriei.

Statele-Unite au o creanţă împotriva ţărilor europene, care se ridică la $11^1/_2$ miliarde de dolari.

Chestiunea dacă Statele-Unite nu ar trebui să renunţe la această creanţă se discută mult, atât în revistele cât şi în presa zilnică americană.

Guvernul american însă, ca şi membrii comisiei datoriilor aliate, s'au opus, până acum, la ideea unei remiteri a creanţei.

D. *Hoover*, secretar de stat şi membru în comisia datoriilor aliate, justificà—într'un discurs ţinut în Octomvrie 1922—astfel, plata acestor datorii:

«*Aceste împrumuturi au fost făcute după cererea repetată a împrumutăto-*
«*rilor şi pe asigurarea lor solemnă că le vor restituì. Ele nu au nici un raport*
«*cu acelea făcute de către vreo altă naţiune sau pentru vreo altă datorie. Contri-*
«*buabilul american nu a avut partea sa de reparaţii; el nu a dobândit nici*
«*un teritoriu şi nu a tras nici un profit din tratat — cum e cazul cu debitorii*
«*noştri. Obligaţia morală ori contractuală nu este îndoelnică. Repudiarea*
«*acestor împrumuturi ar săpà întreg edificiul bunei credinţe internaţionale. Nu*
«*cred că vreun om politic, din Statele-Unite ori din altă parte, ar puteà aprobà*
«*sau aprobă anularea lor*».

Negreşit, d-l Hoover are dreptate din punctul de vedere al dreptului. Nu acelaş lucru se poate spune dacă ne punem din punctul de vedere moral. Aceste împrumuturi au fost făcute în timpul răsboiului. Puţine sume au fost împrumutate după armistiţiu, şi acelea care au fost date, nu erau pentru altceva decât pentru lichidarea conturilor din vremea răsboiului. Sumele acestea au fost date pentru urmărirea unui scop comun; oameni şi materiale au fost puse în comun pentru obţinerea victoriei. Dacă America ori Englitera cer Franţei, Italiei ori României să-i plătească grâul care a servit drept hrană soldaţilor, hainele care i-au încălzit pe când ţineau frontul ori armele şi muniţiile cu care s'au apărat — nu vedem de ce nu le-ar cere să plătească şi o sumă oarecare pentru fiecare soldat american debarcat în Europa, pentru a fi trimis pe front.

In realitate răsboiul acesta s'a făcut de toate ţările aliate, în comun, şi victoria s'a câştigat prin cooperarea tuturor. Italia, Franţa, Serbia, România, au pus mai ales elementul omenesc. Materialul a fost pus de Englitera, iar alimentele, în cea mai mare parte, trimise de America. Este adevărat — cum spune d-l Hoover — că America nu a primit, prin tratat, nici un beneficiu. Dar s'ar puteà spune că, fără să primească vreun beneficiu prin tratat, a realizat imense avantaje din răsboiu.

www.digibuc.ro

Statele-Unite, în tot timpul neutralității, au furnizat Europa cu materiale, și exportul acestei țări a crescut considerabil. Tot aurul de pe continent s'a scurs în cassele de bănci americane. Bogățiile adunate în această vreme în Statele-Unite au fost considerabile. Pe când națiunile europene se sbăteau în agonia morții, America atingeà vârfurile vertiginoase ale unei prosperități nebănuite.

America devine de acì înainte debitorul economic al lumii, grație avantajelor trase din răsboiu. Dacă America intră în răsboiu dela început, desigur că ea ar fi scris la pasivul ei de 10 ori atâtea miliarde, cât cere acum dela Europa.

Dar, admițând că ar fi drept și echitabil ca statele europene să plătească celor americane această datorie de răsboiu, cum vor plăti-o ele?

I. Cel dintâiu mijloc de plată care se prezintă minței noastre este acela al plății în aur.

Dacă Europa însă ar puteà trimite Americii această sumă enormă de $11^1/_2$ miliarde aur, această țară s'ar vedeà înnecată în această massă enormă de aur, întocmai ca regele Midas. America ar suferì de o inflație monetară, care ar aveà aproape aceleași consecințe ca acelea de care suferim noi în Europa.

Dar la această eventualitate nu va fi expusă, de sigur, America, căci tot aurul european a fost de mult pompat de Statele-Unite și Japonia și oricâte sforțări ar face țările europene, nu pot trimite peste ocean ceeace nu au.

II. Un al doilea mijloc de plată ar constà în mărfuri.

Dacă însă țările din Europa ar trimite în America, în plată, o cantitate de mărfuri în valoare atât de considerabilă, în câțiva ani de zile industria americană ar fi ruinată. Plata datoriei ar costà pe America ruina industriei ei și câștigul nu ar compensà paguba.

La aceasta d-l Hoover răspunde că comerțul nu se face numai în linie directă, ci se face mai mult în triunghiu. Așà dar, nu ar fi numai decât nevoie pentru plata datoriei, să se trimeată Americii mărfuri industriale din Europa. S'ar puteà foarte bine să i se trimeată materii prime, din țările tropicale, cum ar fi cauciuc, cacao, cafea, mătase etc.

Adică, exprimând cu alte cuvinte ideea d-lui Hoover, înseamnă că statele europene vor trimite mărfurile lor în țările tropicale, în cantități imense de mari. Țările acestea vor plătì o parte din aceste mărfuri cu produse de ale lor pe care le vor da țărilor europene; surplusul va constituì o datorie pe care aceste țări o vor plătì tot în mărfuri, — materii prime: cauciuc, cacao etc, — Americii prin delegație și în achitarea creanței de $11^1/_2$ miliarde.

Pentruca acest lucru să se poată face însă, va trebuì ca țările europene să trimeată o cantitate mare de mărfuri în Australia, insulele Pacificului, Indo-China, Africa etc.

Făcând aceasta, ele vor alungà de pe aceste piețe complect mărfurile americane. Nici acest lucru însă nu convine Americii.

Din orice punct de vedere ne-am pune, este dar folositor pentru toate părțile să se remită datoria aceasta, ori să se compenseze cu o parte a datoriei germane. Atât interesul părților cât și o datorie de solidaritate socială bine înțeleasă îndeamnă la această soluție.

www.digibuc.ro

Această idee o susţineam noi încă dela 1920, la conferinţa financiară din Bruxelles.

Conferinţa aceasta fusese convocată, cu condiţia expresă ca din discuţia ei să fie eliminată problema reparaţiilor pentru a nu atinge susceptibilitatea unor ţări. De aceea nu se puteà decât să facem aluzii îndepărtate la această chestiune, care însă erà în preocuparea tuturor.

«*Sunt naţiuni care, din punctul de vedere al comerţului internaţional, au «suferit în vremea războiului. Sunt însă altele care au profitat. Dar şi unele şi «altele privesc cu nelinişte criza prin care trece lumea. Războiul, ziceà d-l de «Wonters, va fi lăsat obligaţia inevitabilă a cooperării popoarelor.*

«*Insă, legea de solidaritate ordonă ţărilor care au profitat din relaţiile de «schimb internaţional în timpul războiului, să plătească datoria de solida- «ritate ţărilor care au suferit mai mult, şi această datorie nu se poate plăti altfel decât prin ajutorul acordat ţărilor care au suferit mai mult, permiţându-le să-şi consolideze datoria flotantă şi să-şi găsească capitalul necesar pentru a continuà producţia.*

«*Fără acest ajutor mă îndoesc că s'ar puteà reduce datoria flotantă şi că se «va puteà da naţiunilor liniştea pentru a puteà lucrà.*

«*Este evident că aplicarea acestei legi sociale nu poate fi impusă; dar nu «este mai puţin, adevărat că nici o naţiune nu ar puteà să o înfrângă nepedepsită. «Ar fi deci destul ca conferinţa să caute să degajeze în chip limpede şi hotărît «principiile acestei legi sociale.*

«*Din aceeaş lege socială se inspiră proectul desvoltat cu o atât de mare com- «petinţă de către d-l prim-ministru al Belgiei, Delacroix. Nu vom face nici «o observaţie cu privire la acest proect la care ne permitem să ne alipim, decât «doar vom atrage atenţia asupra controlului la care institutul internaţional ar «voì să supue statele împrumutătoare, lucru care nu este tocmai încurajator «pentru statele geloase de suveranitatea lor naţională şi de independenţa lor politică şi financiară. S'ar puteà însă găsì un sistem pentru a exercità controlul «garanţiilor şi al sumelor întrebuinţate, salvând totodată suveranitatea statelor.*

«*Termin, domnilor, amintindu-vă vorbele pronunţate de d-l Delacroix, în «unul din admirabilele sale discursuri. D-l prim-ministru ne spuneà că lumea «întreagă aşteaptă cu îngrijorare rezultatul deliberărilor acestei conferinţe, întocmai ca bolnavul obosit de îndelungi suferinţe şi care este gata să încerce «tot ceea ce i s'ar cere.*

«*Dacă însă medicii s'ar retrage dela căpătâiul său fără să-i fi adus un diag- «nostic ferm, dacă s'ar îndepărtà cu vagi speranţe în acţiunea posibilă a tim- «pului, — atunci bolnavul întors pe patul lui de durere se găseşte într'o stare «şi mai rea decât înainte, căci credinţa, condiţia primă de însănătoşire, l-a părăsit.*

«*Sunt sigur că conferinţa va dà un medicament sigur, care să poată să con- «ducă pe bolnav către vindecare şi nu se va oprì la un rezumat de principii de «morală economică şi financiară, care ar aveà drept rezultat de a înăsprì răul şi de a mărì desasperarea*». (Şedinţa conferinţei financiare din 2 Oct. 1920. Discursul d-lui G. Taşcă delegatul României).

Ideea aceasta şi-a făcut încetul cu încetul drumul, şi, dacă la 1920, nimeni nu o luà în seamă, după 1922, — de când profesorul american Seligmann

www.digibuc.ro

a început o puternică campanie în favoarea ideii anulării datoriei aliaților, opinia europeană ca și cea americană, se îndreaptă în această direcție.

Argumentele aduse de d-l Seligmann sunt viguroase și impresionabile, și iată în ce chip caracterizează el drepturile creditorilor:

«*Să cercetăm o altă parte a chestiunii. Cum explicăm noi apariția aproape* «*simultană a impozitelor asupra beneficiilor de războiu, în toate țările, decât* «*pentru motivul că este ilicit pentru un individ să realizeze beneficii asupra* «*sângelui și nenorocirii concetățenilor săi într'o criză atât de înfricoșată. Dar* «*dacă este inadmisibil ca un particular să păstreze totalitatea, sau o bună parte* «*din aceste beneficii, de ce aceeaș regulă să nu fie aplicabilă și națiunilor? Ce* «*drept moral avem noi Americanii să păstrăm beneficiile pe care le-am realizat* «*de sigur, dar care nu au fost cu adevărat câștigate, într'un asemenea războiu?*

«*Revoluția care, din națiune datornică, ne-a transformat în națiune credi-* «*toare, și care, dintr'odată, ne-a făcut arbitri economici ai lumii, ține de faptul* «*că, în timp de doi ani și jumătate, am realizat aceste enorme beneficii. Dacă* «*am fi luat dela început parte la lupte, am fi atins și noi falimentul. In loc de* «*a conta 10 miliarde de creanțe, guvernul nostru ar fi, probabil, debitor de zece* «*ori câte zece miliarde reprezentând partea noastră în costul războiului*».

(Revue Financière, Iunie 1922).

Ceeace împiedecă însă pe guvernul american de a face remisiunea datoriilor continentale, este teama că sumele remise ar puteà servì pentru armament.

«Mă tem, zice d-l *Burton*, membru în comisia datoriilor străine, că liberate de datoria lor, statele să nu întrebuințeze în armamente militare navale, sumele remise».

Evident că acest argument nu poate rezistà la critică; cum să întrebuințezi în armamente sume ce sunt de mult risipite în războiu și cum faptul că nu mai plătești o datorie, de care erai convins că nu se poate plătì, poate da o capacitate de înarmare unei țări? Adevărata primejdie de care se teme America este alta.

America trăise și se desvoltase în cea de a doua jumătate a veacului al XIX-lea, grație libertății mărilor. Nici o împiedecare nu se opuneà avântului american; mările erau libere. Când flota engleză a avut veleități de dominare, s'a lovit de flotele celorlalte state: germană ,franceză, italiană și austriacă, care o contrabalansau.

Când Wilson, ca un nou Messia, se îmbarcà pe vasul Georges Washington, pentru a aduce pacea și buna învoire între popoare, nu știà că la întoarcere nu va mai călători pe o mare liberă, la care toate popoarele lumii să aibă o egală îndreptățire, ci va merge pe o mare supusă Engliterei și Japoniei. La conferința de pace Lloyd George întreabă pe Clemenceau dacă fără flota engleză, s'ar fi putut câștigà războiul? Clemenceau răspunde că nu. Și mările și oceanele au fost abandonate Engliterei, cu toată opunerea prezidentului Wilson. Aici trebuie căutată toată supărarea Americii, desinteresarea ei de treburile europene, încăpățânarea ei de a se opune la lichidarea datoriilor aliate.

America intrase în războiu pentrucă fusese amenințată în liniștea ei, în

www.digibuc.ro

siguranţa şi în interesele ei vitale, prin anarhia forţei desfăşurată pe Mare. Dar ea vede cum se distruge flota germano-austriacă şi rusă; cum se slăbeşte cea italiană şi franceză şi rămân puternice, considerabil sporite, acelea ale Engliterei şi Japoniei.

Insă Japonia aliată cu Englitera şi stăpâna mărilor orientale este o veşnică primejdie pentru America. De aceea conferinţa dela Washington, care nu a dat nici un rezultat. Viitorul mare conflict se pregăteşte. El nu va fi între naţiunile europene, vasale din punct de vedere financiar şi sleite pentru multă vreme. El va izbucni între cele două ţări îmbogăţite în vremea războiului şi care se luptă pentru stăpânirea mărilor, Japonia şi America, şi va fi ciocnirea între două continente. Dacă Englitera în acest conflict va merge sau nu alături cu Japonia nu se ştie încă. Ceeace e sigur, este că Dominionurile engleze din Australia şi Canada vor fi de partea Americii.

Problema grea şi în adevăr chinuitoare se pune în Europa. Marele război a adus-o pe pragul ruinei; excepţie nu face decât Englitera.

Un eminent personaj din veacul al XVI-lea, mare om politic şi celebru scriitor, a scris o carte, care a avut un mare răsunet şi care şi acum se poate citi cu interes. Cartea se cheamă «*Utopia*», iar omul politic *Thomas Morus*.

In această carte în care se descrie o insulă imaginară, intitulată «*Nicăirea*» (Utopia), celebrul scriitor descrie, se pare, în bună parte, obiceiurile ţării sale.

Utopienii, zice el, nu iubesc războiul; de aceea ei întrebuinţează toate mijloacele, chiar şi cele mai reprobabile, pentru a-l evità. Dacă totuş, împotriva tuturor măsurilor luate de dânşii, războiul se declară, atunci ei atrag în luptă pe popoarele vecine cu ei. Luptătorii acestor popoare vecine sunt trimişi în foc, în locurile cele mai primejdioase, pentrucă cu cât vor muri mai mulţi dintre aceştia, cu atât vor fi mai puţini acei faţă de cari trebuie să se ţie de făgăduiala dată înainte de a începe lupta.

Nu ştiu de ce, şi nu aş puteà să vă spun prin ce asociaţie de idei — când am cetit cartea aşà de celebră a d-lui *Keynes*, mi-am adus aminte de aceea nu mai puţin celebră, a ilustrului humanist din veacul al XVI-lea.

Marea Britanie, potrivit tratatelor de pace şi înţelegerilor ulterioare, a dobândit cele mai prospere colonii germane; ei i s'a atribuit cea mai mare parte din flota comercială germană şi după distrugerea flotei de răsboiu germane ea a rămas stăpâna mărilor şi a oceanelor. Dacă îmbogăţirea supuşilor ei, în vremea războiului, nu poate apropià pe aceea a supuşilor Americii, cetăţenii englezi totuş nu au suferit prea mult în timpul războiului.

Puternica ei flotă comercială aveà nevoie de fret; mărfurile industriaşilor ei trebuiau să caute debuşeu. Germania care ar fi putut fi cel mai bun debuşeu pentru mărfurile engleze, nu mai puteà primì mărfuri străine, dacă erà obligată să plătească despăgubirile.

Dar dacă Germania ar fi silită să plătească o sumă considerabilă drept daune, aceasta ar însemnà nu numai închiderea pentru multă vreme a pieţei germane la mărfurile engleze — dar încă ar mai însemnà că pentru plata acestei datorii Germania să-şi desvolte întru atât industria, încât să invadeze şi Englitera şi pieţele ce se alimentau din Englitera — cu mărfuri germane.

www.digibuc.ro

Ar fi o puternică lovitură dată industriei engleze, şi acì trebuie căutate toate greutăţile ce se întâlnesc în problema reparaţiilor.

Căci în definitiv ce sunt reparaţiile? Germania provocase răsboiul; ea atacase în chip injust şi fără nici un motiv regatul belgian; ea năvălise în Franţa şi distrusese complet cea mai bogată şi industrială regiune a Franţei.

Erà drept, şi de acord cu toate principiile de drept internaţional, erà în concordanţa şi cu precedentul creat de Germania la 1870, ca aceasta să plătească şi toate pagubele cauzate şi toate cheltuelile pe care beligeranţii le făcuseră pentru purtarea răsboiului.

Prezidentul Wilson însă fixase un program de pace, program ce aveà 14 puncte şi Germania, cerând pacea pe baza acestor puncte de program, nu mai erà obligată să plătească despăgubiri de răsboiu, ci numai să facă reparaţia tuturor daunelor cauzate de ea în ţările beligerante. Acestea sunt clauzele art. 231 şi 232 ale tratatului din Versailles.

Tratatul nu fixează suma reparaţiilor puse în sarcina Germaniei, şi aceasta a fost o primă greşală.

Tratatul institue o comisie de reparaţii, care are misiunea de a le determinà.

Din aceà primă greşală — de a nu fixà, dela început — quantumul reparaţiilor — s'au născut foarte multe neajunsuri, şi comisia a avut să sufere foarte multe împiedecări în acţiunea ei. In loc ca ea să înceapă imediat să cerceteze mijloacele de întrebuinţat pentru recuperarea creanţei şi fixarea garanţiilor de asigurare a plăţii — ea a cheltuit energia şi timpul în fixarea quantumului.

Deabià la 9 Martie 1920, Consiliul Suprem atinge chestiunea fixării quantumului.

La *San-Remo* şi la *Hythe* la 19 April şi 19 Maiu 1920, *Lloyd George* şi *Nitti* sugerează fixarea creanţei aliaţilor contra Germaniei la 90 miliarde mărci aur, plătibile în 30 anuităţi de câte 3 miliarde mărci aur fiecare. Nu s'a putut însă cădeà de acord.

In reuniunea de la Bruxelles din Iunie 1920 se fixează cota parte a naţiunilor beligerante, în despăgubirile germane. Franţei i se rezervă 52 din sută; Angliei 22; Italiei 10; Belgiei 8, iar pentru celelalte ţări rămâne restul de 8. La *Spa*, în Iulie 1920, se distribuie şi aceste 8 părţi, din care i se atribuie Românìei 1.

Reprezentanţii Românìei, după cum ştiţi, nu au primit acest coeficient, pe care-l socoteau derizoriu (v. expunerea de motive la proiectul de buget pe 1924, p. 14).

Deabià în Martie 1921, îşi termină comisia de reparaţii lucrările de evaluare, şi fixează reparaţiile ce trebuie să facă Germania, la 132 miliarde mărci aur.

Modalităţile de plată au fost fixate într'un statut de plată notificat Germaniei la 4 Maiu 1921, şi acceptat de accasta. Acest statut conţine plata unei anuităţi fixe de două miliarde mărci aur pe an şi o sumă variabilă de 26 la sută din valoarea exportaţiunilor făcute de Germania.

www.digibuc.ro

Odată cu statutul de plată şefii delegaţiilor aliate în consiliul suprem trimit Germaniei un ultimatum în care i se notifică acesteia că puterile vor procedà la ocuparea văii Ruhrului:

«*Puterile aliate şi asociate constatând că, cu toate concesiile succesive fă-*
«*cute de aliaţi după semnarea tratatului din Versailles şi în dispreţul avertis-*
«*mentelor şi al sancţiunilor decise la Spa şi Paris... guvernul german lip-*
«*seşte dela împlinirea obligaţiilor ce-i incumbă...*

«*Decide*

«A) *De a procedà chiar de azi la toate măsurile preliminarii necesare ocu-*
pării văii Ruhrului de către forţele aliate pe Rin, în condiţiile prevăzute
«*la paragraful D.*

«B).....

«C).....

«D) *De a procedà, la 12 Maiu, la ocuparea văii Ruhrului şi de a luà toate*
«*celelalte măsuri militare şi navale, în cazul în care guvernul german nu ar în-*
«*deplinì condiţiile de mai sus.*

«*Această ocupaţie va durà atâta timp cât Germania nu va fi executat con-*
«*diţiile enumerate la paragraful C*».

(ss) *Lloyd George, Briand, Conte Sforza, Jaspar, Hayashi.*

(Journal des Economistes, Maiu 1921, pag, 245 şi 15 Maiu 1923, pag. 135).

Cu toate că Germania îşi luase angajamentul de a plătì aceste anuităţi — nu îşi execută angajamentul şi, la 14 Decemvrie 1922, cere un moratoriu, care îi este refuzat de comisia de reparaţii. La 2 Iulie 1922 cere din nou moratoriu.

In faţa refuzului de plată, la Ianuarie 1923, în executarea ultimatului din 5 Maiu 1921, arătat mai sus, Franţa şi Belgia ocupă valea Ruhrului.

Aceasta este problema reparaţiilor. Germania aveà două căi de luat:

I) Sau să pună toată energia şi toată bunăvoinţa pentru plata datoriei, procedând cum a procedat Franţa la 1870.

II) Sau să repete gestul lui Samson din Biblie.

La 1870, Franţa avusese însemnate pagube cauzate de invazia trupelor germane; cheltuelile războiului îi sdruncinaseră finanţele; mişcarea comunardă venià să se adauge la toate celelalte nenorociri. Bugetul ţării er peste 2 miliarde; aveà o populaţie care deabià treccà de 30 milioane locuitori.

Germania o despuiase de cele mai frumoase şi prospere provincii şi pe deasupra îi impusese şi o despăgubire de războiu de 5 miliarde franci, plătibilă în scurt termen, ţinând, până la plată, Franţa sub ocupaţie. Cifra aceasta de 5 miliarde franci aur erà atâta de considerabilă pe vremea aceea, încât economiştii şi financiarii germani ei înşişi recunoşteau că erà exorbitantă:

«*Cifra ridicată a indemnizaţiei (zice Ad. Wagner, cunoscutul economist*
«*german) a ridicat nu numai indignarea Franţei dar a cauzat şi oarecare sur-*
«*priză în ţările neutre şi chiar la popoarele amice; Germania însăş a fost mirată.*
«*Suma de 5 miliarde s'a părut în desacord cu sarcinele directe şi indirecte ale*
«*finanţelor germane şi că întrece, chiar dacă s'ar ţine seamă şi de restabilirea*
«*puterii militare, totalul tuturor pierderilor suportate.*

www.digibuc.ro

«*Suma aceasta însă nu avea nimic extraordinar, de îndată ce i se atribue «adevăratul caracter, care era acela al unei penalități de răsboiu. Contribuția «impusă trebuia, prin enormitatea ei chiar, să exercite o presiune asupra finan-«țelor, asupra economiei întregi a Franței; ea aplică pedeapsa unei confiscări «parțiale a resurselor naționale*».

Cu toate acestea Franța a făcut sforțări uriașe și a plătit-o. Negreșit și atunci se punea chestia dezorganizării schimbului și a primejdiei ce ar fi putut avea, chiar pentru Germania, plata unei așă de considerabile datorii de răsboiu. Expunerea a două momente — desprinse din această frumoasă operație de plată dela 1871 — va fi deajuns pentru a arătă prudența, buna credință, energia și chiar eleganța cu care a procedat Franța în plata acestei grele datorii.

Art. 2 din acest tratat fixând indemnitatea de 5 miliarde, stipulă ca un miliard să fie plătit în 1871, iar celelalte 4 în decurs de 3 ani.

Intreaga datorie însă a fost plătită mai înainte de termenul fixat cu ajutorul a două împrumuturi: unul de 2 miliarde, care a produs 2.225 milioane și altul de 3 miliarde care a produs 3.500 milioane.

Imprumutul însă nu era deajuns. Trebuiau făcute combinațiile de schimb necesare pentru realizarea operației fără sguduire. In acest scop s'a cumpărat peste 120.000 efecte, în valoare de 4 miliarde franci aur.

Pentru a puteă face operația guvernul francez a căutat să ajute piețele financiare chiar și pe cea germană pentru a evită o criză, care ar fi putut să se repercuteze asupra Franței.

Astfel guvernul francez a împrumutat dela Banca Franței 200 milioane aur metal, pentru a-l remite Germaniei, care având nevoie de aur pentru transformarea sistemului ei monetar — ar fi fost nevoită să-l tragă de pe piața Londrei; acest fapt ar fi determinat o rărire a materialului circulant în Englitera, care ar fi provocat o ridicare de scont și deci criză. Germania adoptând etalonul de aur, a lăsat fără întrebuințare o imensă cantitate de argint, care se revarsă pe piața europeană și în special în Franța. La acest lucru nu se așteptase Germania și în condițiile de plată era stipulat că plata se poate face fie în aur fie în monedă de 5 lei de argint. Franța avea dar interesul să cumpere argintul, să-l monetizeze în plată.

Doar rezultatul neașteptat al răsboiului dela 1870 a fost lichidarea uneia dintre cele mai vechi bănci din lume, a băncii de Hamburg, înființată la 1619. Se știe că Banca de Hamburg făceă tranzacții pe baza unei monede, numită *marc-banco*, care dădeă dreptul la o cantitate anumită de metal argint fin.

In statul unitar german, cu sistem monetar aur, nu mai puteă există marc-banco, monedă particulară cu bază de argint. Ea trebuiă să dispară.

Făcându-se lichidarea băncii, s'a hotărît ca persoanele cari se vor prezentă cu cupoane de *marc-banco* până la 15 Februarie 1873, să primească cantitatea de argint fin stabilit prin Statutele băncii. Persoanele ce se vor prezentă după 15 Fevruarie, să primească pentru fiecare marc-banco, o jumătate de thaler.

Guvernul francez cumpărase o cantitate imensă de trate în marc-banco.

www.digibuc.ro

El avea dar soarta Băncii de Hamburg în mână. Dacă guvernul francez ar fi cerut achitarea tuturor tratelor înainte de 15 Fevruarie, banca ar fi fost în imposibilitate de a plăti această mare cantitate de metal fin şi falimentul îi era sigur.

Guvernul francez s'a ferit să facă aceasta; el a cerut o mică cantitate de metal fin, pe care transformându-l în monedă de 5 lei l-a trimis în plată. Pentru rest a primit thaleri, cari erau şi ei primiţi în plata despăgubirii.

Sistemul acesta practicat cu atâta succes de Franţa, ar fi putut fi întrebuinţat şi de Germania, în 1919.

Poate că la 1919 s'ar fi întâmpinat mai multe greutăţi ca la 1870, dar cu energie, muncă aprigă, multă bunăvoinţă, curaj şi mai ales bună credinţă. puteà reuşì.

In adevăr, Germania aveà în 1914 o populaţie de 66 milioane de locuitori şi un spor de naşteri asupra morţilor de 800.000 pe fiecare an.

Ea aveà la 1914 un buget al statelor particulare de 20 miliarde şi bugetul Prusiei de 4.309 milioane.

Este adevărat că mulţi din soldaţii ei muriseră pe câmpul de luptă şi că războiul îi sdruncinase finanţele.

Ea însă aveà teritoriul ei neatins, industria ei intactă; producţia ei în plină forţă; niciun cazan măcar nu explodase, nici o mină nu fusese inundată ori dărâmată şi nici nu erà apăsată de o mare datorie de războiu externă, ca celelalte ţări din Europa.

Datoria ei de războiu erà în întregime înnăuntrul ţării, aşà încât o depreciere relativă a monedei îi uşurà sarcina.

La 1920 bugetul ei arătà 41.800 mil. mărci la venituri şi 97.500 mil. la cheltueli. Deficitul erà mare, dar cu energie şi euraj, cu bunăvoinţă şi bună credinţă ar fi putut găsì ieşirea.

Germania însă a adoptat cealaltă cale: să se ruineze şi să ducă în vâltoare toată Europa.

La 1922 deficitul se ridică la 890 miliarde. De aici începe haosul monetar care compromite întreaga bogăţie economică şi facultăţile de producţie ale Germaniei.

La 1922 circulaţia biletelor se mai poate socotì; ea erà de 647 miliarde.

La 1923 însă nu se mai poate vorbì nici de buget, nici de circulaţie.

In zece zile, dela 21 la 31 Decemvrie 1923 gasim:

Incasările de 8.885 quintilioane de mărci şi cheltueli de 15.378 quintilioane de mărci.

Este falimentul în toată puterea cuvântului.

In ultima vreme, prin introducerea unei monezi noui «*renten-mark*», egală cu marca aur adecă 2.790 gr. aur fin, se pune capăt unei stări precare ce nu mai puteà durà fără primejdie.

Şi astfel republica imperiului german prin magia pe care o exercită industrialismul, prin încrederea oarbă ce o avem în puterile lui ascunse şi prin credinţa că Germania, putere industrială de prim ordin, nu poate da faliment; profitând de nădejdea unui câştig uşor a unora, prin încrederea pe care toţi o aveau în puterea de refacere a imperiului — a reuşit să plaseze un număr

www.digibuc.ro

considerabil de mărci în America şi chiar în Europa. Industriaşii au imobilizat averea în industrii, băncile şi-au umplut portofoliile de devize străine, particularii ei înşişi şi-au transformat averea, sporirea creditului înseamnă mobilizarea bogăţiei viitoare. Tot acest enorm capital fictiv, toată această hârtie, este o trată asupra bogăţiei viitoare. Deocamdată Germania a reuşit, prin faliment, să trimită hârtia asupra altor ţări. A atras în prăpastie şi pe alţii; dar ea nu s'a salvat.

Cea dintâiu metodă, aceea întrebuinţată de Franţa, erà mai sănătoasă.

In vremea aceasta Franţa face sforţări uriaşe pentru a se ridică din starea în care a lăsat-o răsboiul.

Ea a ieşit, deşi întregită din răsboiu, dar cu populaţia scăzută. La 1913 aveà o populaţie de 39.770 de mii de locuitori fără Alsacia şi Lorena. La 1921 are 39.209 mii de locuitori cu Alsacia şi Lorena.

Datoria ei erà de 30 de miliarde în 1914.

La data armistiţiului această datorie se ridică la 165 de miliarde.

La 1922 datoria ei erà de 310 miliarde, şi ea creşte mereu tocmai din pricina problemei pe care o expuneam adineauri.

Franţa nu puteà lăsà în părăsire cele mai frumoase provincii din nordul şi răsăritul ei, distruse de armatele inamice.

Cheltuelile bugetare trec dela 7 miliarde în 1914 la 24 miliarde în 1915, la 48 în 1918. De acì înainte încep cheltue'i'e de refacere. Bugetu' ei de che'tue'i creşte văzând cu och'i. La 1919 vedem un buget de 56 de miliarde; la 1920 altul de 60 de miliarde.

Prin sforţări şi sacrificii mari, ea a reuşit să reducă bugetul la 23 şi jum. miliarde.

In afară de acest buget însă, mai există un buget special, afectat reparaţiilor şi care nu este acoperit din venituri, ci este făcut pe baza încasărilor ce vor venì dela Germania. Acesta este bugetul numit al cheltuelilor recuvrabile, care este pentru anul 1924 de 6 miliarde. Până acum s'au cheltuit cu reparaţiile o sumă de 52.600 milioane franci, până la 31 Decemvrie 1923, şi mai rămâne să se cheltuească 27—33 miliarde până la terminarea lucrărilor.

Cum va puteà Franţa acoperì acest imens deficit?

Până acum s'a contat exclusiv pe plata despăgubirii germane; de-aceea cheltuelile acestea erau trecute într'un buget special.

Acest sistem de politică financiară însă erà foarte primejdios. Nu erà prudent să se aşeze întreaga stare financiară a Franţei pe speranţele în plata Germaniei. Nu se puteà legà echilibrul bugetului francez pe buna credinţă germană. Catastrofa Germaniei puteà să tragă după ea în prăpastie şi pe Franţa şi repedea scădere a francului ne arată ce primejdios este să faci să depindă situaţia financiară a unei ţări de buna credinţă a fostului său inamic.

Acest lucru este relevat cu putere de către d-l *Emile Mireaux*, raportorul comisiei de studii financiare (Revue Hebdomadaire, 9 Februarie 1924 p. 156):

«*Este important, de altă parte, să încercăm o sforţare serioasă pentru a re-*
«*stabilì încrederea internaţională în viitorul finanţelor noastre. In această pri-*
«*vinţă, punctul vulnerabil al situaţiei noastre este bugetul cheltuelilor recuvra-*

www.digibuc.ro

«bile. Trebuie să avem curajul de a adoptà o politică fiscală în raport cu situaţia «de fapt în care ne pune reaua voinţă a Germaniei de a-şi plăti datoria. Aceasta «nu trebuie, în nici un chip, să ne împiedece să cerem, din toate puterile, aco-perirea creanţei noastre.

«Dar nu trebuie să ne facem făuritorii propriei noastre ruine, repetând fără «discernământ că salvarea noastră financiară depinde de plăţile viitoare ale «Germaniei. Continuând să lucrăm astfel, ar însemnà să tentăm pe diavol. «In ziua în care atât Franţa cât şi în străinătate oricine va fi convins că suntem «hotărîţi să asanăm în chip definitiv finanţele şi să practicăm o politică de eco-«nomii draconice, să consimţim la toate sacrificiile fiscale pe care situaţia grea «le cere, în aceà zi lumea întreagă va lucrà la ridicarea francului, cum s'a unit «acum 4 ani pentru a lucrà la ridicarea livrei. Capitalurile vor aflà pe piaţa «franceză, toul dobânzilor va scădeà şi nu vom mai aveà să ne temem de nici «o manoperă contra devizelor».

Din acest punct de vedere România a lucrat mai cu prudenţă. Ea nu şi-a clădit bugetul pe speranţa unor încasări de despăgubiri. Trebuie să recunoaştem însă, că statul român — spre deosebire de cel francez — nici nu s'a gândit măcar să plătească despăgubiri ori să facă reparaţia daunelor.

Primul nostru buget de după răsboiu erà de 7.708 miliarde de lei; dar el s'a încheiat cu un deficit de 2 miliarde.

Bugetul pe anul 1923, a fost întocmit pe 9 luni, cu $15^1/_2$ miliarde; pe 12 luni, ar fi însumat $19^1/_2$ miliarde. Bugetul pe 1924, este făcut pe bază de 24 miliarde şi, date fiind primele rezultate ale încasării noilor impozite, se speră într'o acoperire. In prevederile bugetare intră şi o sumă de 288 milioane pentru amortizarea datoriei în străinătate şi 590 milioane pentru plata dobânzilor rentei de expropriere.

Materialul dela C. F. R. însă, precum şi acela dela celelalte ministere, a suferit mari reduceri şi ele vor trebuì, negreşit, să fie repuse pe cale de deschideri de credite extraordinare, ceeace ne face să fim sceptici în ceeace priveşte echilibrul bugetar.

Datoria noastră internă, în care intră şi renta de expropriere, se ridică la aproximativ $35^1/_2$ miliarde.

Cea externă, pe cursul mijlociu al leului de anul trecut, se ridică aproximativ la 30 miliarde.

Dar în afară de aceasta mai sunt datoriile izvorîte din executarea tratatelor, precum şi datoria noastră interaliată, datorii care, probabil, nu se vor puteà compensà complet cu ceeace avem de primit cu titlul de reparaţii; va mai rămâne, probabil, un sold debitor.

Această datorie apasă greu asupra ţării noastre, şi o pune pe aceasta într'o dilemă tragică.

Căci: sau ceeace crede d-l ministru de finanţe şi consiliul de administraţie al Băncii Naţionale se adevereşte; se realizează ridicarea treptată a leului, şi în acest caz scade sarcina datoriei externe, dar creşte considerabil sarcina datoriei interne, trebuind să plătim 35 miliarde şi jum. lei aur, când leul ar ajunge la valoarea aurului.

www.digibuc.ro

Sau speranțele d-lui ministru de finanțe și ale Băncii Naționale nu se împlinesc, și în acest caz vom plăti cu mare greutate dobânzile și anuitățile datoriei noastre externe, în schimb însă ni se ușurează sarcina datoriei interne.

Știu că — în cazul ridicării leului — se preconizează reducerea datoriilor la valoarea leului hârtie de azi. Mă întreb însă dacă va aveà cineva curajul să lovească încă odată pe proprietarii rurali — cari au suferit o confiscare prin fixarea prețurilor derizorii ale pământului expropriat și plata în rentă — și să le reducă din nou această rentă.

Cum se vede din cele arătate situația este foarte grea.

In această situație, care este scăparea?

Vă spuneam încă dela începutul acestei conferințe că studiind chestia ești amenințat să cazi în descurajare.

Atâtea probleme greu de deslegat.

Cifrele acestea fantastice, care cad asupra creerului nostru ca adevărate lovituri de măciucă, te fac să-ți pierzi dreapta judecată.

S'ar părea că nu există soluție și că ne amenință dezastrul general.

Imi explic dar cum un cercetător impresionabil, cum este directorul revistei «*Viața Românească*», a găsit că nu este o altă ieșire din această situație decât *revoluția*; și deși însuș d-sa recunoaște că o revoluție violentă ca și un răsboiu, apare întotdeauna ca o catastrofă pentru contimporani și ar puteà readuce lumea la barbarie—totuș d-sa nu se poate oprì la o altă soluție.

După cum omul este predispus să caute o cauză unică și fundamentală a tuturor fenomenelor sociale — dovadă școala socialistă care dă drept cauză fundamentală a tuturor faptelor, sociale, modul de producție — tot astfel el este inclinat să caute o soluție unică și fundamentală a tuturor situațiilor grele: revoluția.

Nu distrugând însă și puținele bunuri ce au mai rămas, și nu dezorganizând tot ce mai este în stare de a funcționà, vom puteà remedià relele de care sufere societatea.

Munca disciplinată poate — credem noi — să ducă mai ușor la îndreptarea răului decât haosul revoluției.

«*Ar fi foarte comod* — zice Guglielmo Ferreor — *dacă s'ar puteà remedià «relele eare apasă asupra atâtor popoare din Europa, simplificând regulele con«venționale ale jocului politic dinainte de răsboiu. Dar cauzele acestor rele sunt, «vai, cu mult mai profunde.*

«*Europa este bolnavă pentrucă dela 1789 încoace a făcut prea multe revo«luții și prea multe răsboaie. Ea nu mai are nevoie nici de noui răsboaie, nici «de revoluții, care nu ar face decât să sporească dezordinea și nenorocirile lumii*».

(Guglielmo Ferrero. Illustration No. 4211 din 17 Noemvrie 1923).

Nu de revoluție și de dezordine are nevoie lumea, ci de ordine și disciplină; și acelaș istoric și sociolog, scrià în 1919, atunci când dezordinea începuse să cuprindă Europa întreagă, când dela Rusia dezordinea trecuse în Ungaria, Austria, Germania și infectase și Italia:

«*Dacă Europa ar aveà guverne cu o oarecare forță și cu o autoritate recu-*

www.digibuc.ro

«noscută, munca de reconstrucţie ar fi uşoară şi rapidă cu formidabilele mij-«loace de care dispune civilizaţia occidentală. Insă ruinată de războiu, scufun-«dată într'o mizerie profundă, prinsă în toate felurile de greutăţi politice, eco-«nomice, militare, diplomatice, pe care le-a născut războiul, fără guverne ca-«pabile de a guvernà, cea mai mare parte din Europa ar puteà foarte bine căderà «într'o lungă anarhie. Ceeace s'ar întâmplà, în acest caz, istoria celui de al III-lea «şi al IV-lea secol ne face să o prevedem. Principiul de autoritate este cheia de «boltă a tuturor civilizaţiilor; când sistemul politic se dezagregă în anarhie, ci-«vilizaţia se descompune şi ea repede.

«Primejdia este cu atât mai mare, cu cât o criză de anarhie ar fi, din unele «puncte de vedere, cu mult mai primejdioasă astăzi. In al III-lea secol statul «şi civilizaţia se dezorganizară în sânul a două credinţe religioase: păgânismul «şi creştinismul, care puneau un termen anarhiei intelectuale şi morale şi in-«direct şi anarhiei politice. Fiecare om aveà atunci, cel puţin un număr de idei «şi de principii care rămâneau nezguduite în sufletul său, chiar dacă întreg uni-«versul se prăbuşeà. Anarhia politică pe care căderea tuturor principiilor ar «puteà să o aducă în Europa, ar venì să se adauge la cea mai completă anarhie «intelectuală, pe care lumea a cunoscut-o vreodată».

(Guglielmo Ferrero. La ruine de la civilisation antique. Revue des Deux Mondes, 15 Sept. 1919).

Dealtfel, în aceşti ultimi cinci ani, Europa a fost un laboratoriu de experienţe sociale. Şi nu credem că revoluţia în Rusia a putut aduce mai multă uşurare poporului rus şi mai mare îndreptare a relelor de care sufereà Rusia, decât a adus ordinea şi disciplina în Italia.

Aşà încât ieşirea din situaţia tristă în care ne-a adus răsboiul, trebuie să o căutăm tot în muncă şi în ordine.

Pentru a puteà însă să dăm muncii întreaga ei putere, trebuie să căutăm a-i ridicà unele sarcine care ar apăsa-o.

I. In primul loc trebuie să limpezim datoria dintre statele aliate şi asociate.

Pentru aceasta se propun trei soluţii:

a) O primă soluţie ar fi reducerea creanţei germane numai la daunele materiale.

Acest procedeu ar reduce creanţa Franţei la 26 miliarde mărci aur, a Belgiei la 5.

Această soluţie însă nedreptăţeşte pe celelalte state şi le nemulţumeşte pe toate.

b) A doua soluţie ar fi să se reducă creanţa totală a Germaniei la 50 miliarde mărci aur; iar bonurile C, în sumă de 82 miliarde, să se reducă.

Această soluţie nu ar fi posibilă decât dacă America ar consimţì să reducă datoria de $11^1/_2$ miliarde dolari a statelor europene, şi am văzut că America nu consimte.

Aceste soluţii sunt discutate în revistele franceze. D-l *Lescure*, profesor la facultatea de drept din Paris, discută amândouă aceste soluţii. Faptul că problema se pune şi se discută în Franţa înseamnă un mare pas înainte.

c) O a treia soluţie — aceea care ni se pare nouă că ar împăcà mai bine

www.digibuc.ro

interesele tuturor — constă în aceea că întreaga datorie germană de 132 miliarde mărci aur, se păstrează, nu se reduce nimic din ea. O parte din ea, şi anume bonurile A şi B, în sumă de 50 miliarde mărci aur, se va plăti, mai ales în materiale de reconstrucţie şi în muncă.

Bonurile C, în sumă de 82 de miliarde, se vor dà Americii în plata celor $11^1/_2$ miliarde de dolari. Se dă Germaniei o delegaţie de plată către America.

Procedând astfel, s'ar menajà susceptibilitatea americană. Nu i se cere să anuleze o creanţă care fusese contractată în buni şi juşti termeni; i se dă numai în plată creanţa germană. America nu va cere, de sigur, Germaniei să facă lucruri imposibile pentru plata acestei creanţe. Ii va acordà termene lungi de plată şi condiţii avantajoase.

America, creditoare atât de importantă a Germaniei, va puteà în acelaş timp să supravegheze înarmările Germaniei şi să o oprească chiar când ar începe să facă din nou o politică de turburare a păcii.

II. Odată aceste creanţe plătite, va trebuì să revenim la cooperarea popoarelor pentru ridicarea Europei.

Este o erezie să se creadă că un popor poate să producă el singur mărfurile de care are nevoie şi să înlăture cooperarea naţiunilor, care caracterizà economia dinainte de răsboiu.

Dacă înainte de răsboiu producţia erà aşà de considerabilă, erà din pricina aplicării diviziunii de muncă la producţia internaţională; naţiunile se specializau în producţie, producând fiecare o parte numai din producţia universală.

După răsboiu, noi ne încercăm să producem toate produsele, în limitele graniţelor noastre naţionale, fără să mai apelăm la cei din afară. Este o pretenţie cu totul absurdă. Cu toate acestea, aceasta este tendinţa tuturor ţărilor, după răsboiu.

Insăş Englitera începe să practice acest sistem, lucru care a făcut pe Franţa să se alarmeze, la care, d-l Baldwin, fostul prim ministru răspunde că nu este îngăduit celui care ţine un buldog în uşa prăvăliei să se plângă că o biată pisică miaună în fundul bucătăriei noastre.

Dar dacă este o erezie ridicarea fortăreţelor pentru oprirea mărfurilor străine, este o adevărată absurditate ridicarea baricadelor pentru ieşirea mărfurilor produse în ţară, şi care sunt peste trebuinţele ei. Cu un astfel de sistem nu există putinţă de refacere.

In loc să încurajezi exportul prin tot felul de avantaje şi câteodată chiar prin prime de exportare, pentrucă prin export faci să aflueze către interior cantitatea de aur şi de trate străine, de care ţara are atâta nevoie pentru consolidarea finanţelor — să mergi până la taxe prohibitive asupra materiilor exportabile — este un sistem pe care nimeni pe lume nu-l poate înţelege. Ceeace este încă şi mai de neînţeles, este că toată lumea e de acord asupra acestui punct.

«*Ar fi fost poate mai bine* — zice raportul consiliului de administraţie al Băncii Naţionale — «*dacă apucând acest drum al libertăţii s'ar fi făcut pasul «mai mare, uşurându-se mai mult exportul cel puţin al produselor agricole in«dustrializate, cum este făina de calitate superioară şi altele*».

www.digibuc.ro

Şi cu' toate acestea toate guvernele menţin taxele exagerate de export. Aceasta, dovedeşte cât este de puternică rutina biurocraţiei.

Insuş d-l ministru de industrie cere mai multe înlesniri pentru exportul făinei.

Ceeace însă rămâne neînţeles pentru agricultori este faptul că se cere înlesnirea exportului făinei, după ce toţi agricultorii şi-au vândut grâul — în unele cazuri sub preţul de cost. Cu aceste sisteme capricioase şi inegale nu se încurajează producţia.

III. Trebuie apoi o sforţare din partea noastră a tuturor, pentru reducerea datoriei interne. De sigur că nu se poate reduce datoria care constitue renta de expropriere; după ce s'au confiscat marile proprietăţi, nu se mai poate aruncà o nouă sarcină asupra aceleeaş categorii de cetăţeni. Se poate însă reduce datoria la Banca Naţională, printr'o subscripţie de capital, şi se poate — printr'un impozit asupra capitalului — plăti o parte din această datorie.

IV. Ceeace este mai important pentru refacere este mai ales o mai liberă circulaţie a capitalurilor. Este sigur că nu după ce am dat drumul unei haite de câini, în curte — dacă ar fi să reluăm figura întrebuinţată de d-l Baldwin — putem poftì în casă pe acest mosafir foarte dorit. Ca şi curenţii de aer, capitalurile trebuie să treacă din ţară în ţară, fără nici o împiedecare. După cum norii aduşi de vânturi revarsă ploae asupra holdelor noastre şi le face deopotrivă de mănoase, fie că vin dela Răsărit, fie dela Apus, fie că vin tocmai dela oceanul îndepărtat, tot aşà capitalul fecundează sursele noastre de bogăţie, indiferent de unde ar venì.

Nu există plug, sapă ori treerătoare germane, nici boi ungureşti, nici ciocan ceho-slovac; instrumentul, odată intrat în ţară, este românesc. Se poate spune doar atât, că în regimul industrial de astăzi, capitalurile sunt stăpânite de indivizi cari pot fi străini.

In acest caz însă, nu trebuie să ne întrebăm dacă cel ce stăpâneşte capitalul este străin ori român, ci numai dacă capitalul primeşte ceeace i se cuvine, ori mai mult decât i se cuvine din produsul social.

In cazul în care capitalul ia mai mult decât i se cuvine din produsul social, ne este indiferent dacă stăpânul capitalului este Român ori străin. Nu este nici o consolaţie să fii exploatat de un Român.

Care este partea cuvenită capitalului în produsul social? Partea cuvenită capitalului este *dobânda*, după cum aceea a muncii este salariul. Ceeace rămâne — beneficiul — nu poate fi luat de capital; acestuia i se poate dà cel mult o participare la beneficii. Aşà privit capitalul, circulaţia lui liberă este o binefacere, întocmai ca şi curenţii de aer.

V. In fine, trebuie să aşezăm refacerea noastră pe cevà nou pentru lucrători. Optimismul nostru ar fi numai de circumstanţă şi plin de superficialitate dacă nu ar fi aşezat pe dreptatea socială. Munca a fost până acum despreţuită şi supusă. Nu acesta este rolul ei.

Capitalul este munca trecută, munca moartă, cristalizată în lucruri. Această muncă trecută a condus, vreme de un veac, munca vie, munca actuală.

Este un lucru fără înţeles ca munca să fie robită lucrului.

www.digibuc.ro

Lucrul trebuie să fie supus muncii, nu munca lucrului. Dar, acest lucru curios a dăinuit în tot decursul veacului al XIX-lea. Acest fapt paradoxal se datorește numai împrejurării că omul era încă îmbibat de ideile vechi și cele medievale cu privire la muncă.

Veacul al XX-lea a ridicat munca la rangul ce i se cuvine. Munca nu mai este blestemul aruncat de Dumnezeu omului să-și câștige pâinea în sudoarea frunții. Munca este binecuvântarea care ridică pe om la înnălțimea creatorului.

Veacul al XX-lea a rupt lanțurile cu care era țintuit de stâncă Prometheu, zeul care a arătat omului secretul creației prin muncă, și când mândria aceasta de om muncitor și liber a pus stăpânire pe sufletele noastre, nu putem să mai suportăm sclavia lucrurilor.

2 Martie 1924

www.digibuc.ro

CHESTIUNEA DUNĂREI

GR. ANTIPA

INSTITUTUL Social Român şi-a câştigat un mare drept la recunoştinţa noastră a tuturor, prin priceperea şi stăruinţa cu care organizează ciclurile sale anuale de conferinţe şi prin modul înţelept cum ştie să grupeze chestiunile, să aleagă subiectele şi să găsească conferenţiarii potriviţi care să le desvolte. El a reuşit, prin aceasta, să creeze o adevărată şcoală pentru luminarea ştiinţifică a principalelor chestiuni politice ale ţării şi astfel să corespundă unei mari necesităţi a epocei de organizare a noului stat creat de poporul nostru pe teritoriul său etnic.

Distinsul meu coleg, d-l Profesor Gusti, care este sufletul acestui institut a, binevoit a mă invită şi pe mine ca să fac o conferinţă despre *chestiunea Dunărei.*

Am acceptat cu o deosebită plăcere aceasta măgulitoare invitaţiune, deoarece, ocupându-mă de peste 30 ani, atât în mod ştiinţific cât şi practic, cu toate problemele privitoare la Dunăre, şi luând parte activă la rezolvirea lor, am putut constată că, tocmai în această chestiune fundamentală a Statului nostru, e mai multă nevoie ca ori unde că ştiinţa să lumineze calea pe care trebuie să apucăm. Aceasta, atât spre a ne pune în stare să putem mai bine satisface interesele noastre justificate şi a ne apără cu mai multă tărie drepturile noastre necontestabile, cât şi spre a ne puteà îndeplinì totodată şi acele îndatoriri internaţionale, care ne sunt impuse de situaţiunea noastră la gurile acestui mare fluviu internaţional, pe care Napoleon I l-a numit «Regele fluviilor europene».

In adevăr, la noi toată lumea vorbeşte despre chestiunea Dunărei; cu toate acestea, cred că pot să afirm că, în puţine mari chestiuni politice, există o dezorientare mai îngrijitoare, care se întinde până şi în cercurile cele mai înalte, hotărîtoare în chestiunile de politică externă. Căci, dacă mulţi sunt perfect orientaţi asupra întregului decor sub care s'a prezintat această chestiune în diferitele ei faze istorice, foarte puţini însă sunt acei care să vadă limpede: care este fondul adevărat al acestei chestiuni, cari sunt interesele primordiale care ne leagă pe noi de Dunăre şi ce atitudine trebuie să luăm pentru apărarea şi satisfacerea lor.

Această lipsă de orientare serioasă asupra fondului chestiunii a fost aceà care în anii 1880—81 ajunsese a compromite chiar drepturile noastre de suveranitate asupra Dunărei dintre Porţile de Fer şi Galaţi; atunci când instrucţiunile cu desăvârşire greşite ce Ministrul de Externe le dădeà reprezentanţilor noştri din străinătate au exasperat întratât pe bătrânul Kogălniceanu încât l-au făcut să-şi părăsească postul de Ministru al ţării la Paris şi să vină în ţară spre a apelà la ultima resursă: «Instinctul naţional al poporului», strigând Patriei sale: «fereşte-te, mamă dragă, că ni se pregăteşte luarea Dunării».

www.digibuc.ro

Aceeaş dezorientare din nenorocire a dominat şi la aproape toate tratativele din urma marelui războiu mondial, unde, din această cauză, multe greşeli grave s'au comis şi multe ocaziuni favorabile s'au scăpat.

Dacă am început conferinţa mea prin a vă arătà dezorientarea cronică de care suferim şi nepregătirea noastră pentru a apărà interesele vitale pe care le avem la acest fluviu, am făcut-o numai pentru a vă arătà că, atât în tratamentul cât şi în studiul acèstei chestiuni, ne aflăm pe o cale greşită şi că este nevoie de o schimbare radicală de metodă.

In adevăr, întrebând o serie de persoane culte: Ce înţeleg ei prin chestiunea Dunărei? — din răspunsurile ce vom obţineà vom vedeà că, foarte puţini cunosc adevăratul fond al acestei chestiuni şi că ştiu: care sunt interesele noastre reale şi care trebuie să fie politica noastră pentru a le realizà.

Cei mai mulţi ne vor spune că, «e o chestie de istorie diplomatică, aceà a politicei de expansiune pe care au urmărit-o de veacuri Rusia şi Austria pentru a pune stăpânire pe Dunăre şi a ne răpì drepturile noastre la acest fluviu»; iar alţii vor completà că, «este istoria greutăţilor ce le-a întâmpinat Europa pentru punerea în aplicare la acest fluviu a principiilor de libertatea navigaţiunei, consacrate de congresul din Viena din 1815 şi devenite obligatorii pentru Dunăre prin tratatul din Paris dela 1856».

Cercetând desemenea numeroasele cărţi şi broşuri ce s'au scris asupra acestei chestiuni, vom vedeà acelaş mod de a privì şi tratà chestiunea: Fiecare reproduce aceeaş serie de articole din tratatele internaţionale ce s'au încheiat dela 1815 şi până astăzi, le completează cu extrase din notele diplomatice şi din discursurile ce s'au pronunţat în discuţiile marilor congrese europene, le mai comentează, şi apoi închee cu descrierea atitudinei pe care a avut-o România şi cu modul cum şi-a apărat ea drepturile ei de suveranitate la Dunăre.

Este, aşà dar, un mod unilateral de a privì chestiunea, sub un singur aspect, astfel cum reiese ea numai din studiul tratatelor şi al actelor diplomatice; mod periculos, deoarece împiedică vederea clară a realităţii — astfel cum trebuie să reiasă ea din studiul faptelor concrete — şi tot odată angajază discutarea mai departe a acestor chestiuni pe acelaş teren greşit pe care se sbate ea de aproape un secol, fără a ajunge la un rezultat real.

Chestiunea Dunării, totuş — deşì a fost mereu complicată prin chestiuni politice şi împiedicată, astfel, de a-şi găsì soluţiunea ei naturală, — este o chestiune cu totul aparte; ea decurge din natura însăş a acestui mare fluviu european şi din interesele ce le au popoarele care locuiesc în basenul său de a-şi transportà, pe această cale naturală, produsele muncii lor şi a le schimbà cu produsele altor popoare. Deaceea, ea îşi are şi soluţiunile ei proprii, care nu se potrivesc întru nimic cu soluţiile tuturor celorlalte chestiuni politice cu care e amestecată, ca: chestiunile de suveranitate, politica de cotropire şi tendinţele de expansiune ale statelor vecine, etc.

Studiul soluţiei chestiunii Dunărei, dar, nu trebuie să se limiteze numai la

www.digibuc.ro

studiul tratatelor şi al tuturor acelor amănunte care o complică tot mai mult; ci, în primul rând, el trebuie să se inspire din studiul naturii fluviului şi a îndatoririlor pe care le impune el popoarelor care locuesc în basenul său, precum şi din studiul intereselor reale care leagă, atât pe întregul c merţ mondial cât şi pe toate aceste popoare, de soarta acestei artere naturale şi de putinţa de a o folosi pentru vieaţa şi propăşirea lor. Căci oricare ar fi desvoltarea istorică a acestei chestiuni, directivele politicei trebuie să aibă o bază reală.

Chestiunea Dunării nu este dar numai o chestiune istorică, ci în primul rând o chestiune vie şi de cea mai mare actualitate. Ea este alcătuită dintr'un complex de probleme geografice, tehnice, economice, juridice, financiare şi politice. Soluţia ei naturală ne este dată, în primul rând, de bazele geografice, care ne indică căile pe care trebuie să apucăm şi politica pe care s'o urmărim. Ea se prezintă: sub un aspect de mare chestiune europeană, deoarece rezolvirea ei are o considerabilă înrâurire asupra întregii vieţi a continentului european, iar pentru noi sub un aspect de *chestiune vitală naţională*, deoarece întreaga noastră existenţă ca Stat şi popor este l gată de modul cum va fi ea rezolvită.

In expunerea mea, mă veţi iertà, dar, că nu voiu puteà face, cu D-voastră împreună, aceà obişnuită excursiune prin interesantele acte diplomatice ce s'au încheiat în ultimul secol cu privire la regimul Dunării. Eu voiu trage cuvenitele învăţături în prima linie din bazele geografice ale acestei chestiuni; şi, de aceea, excursiunea o vom face-o chiar pe Dunăre şi la ţările din basenul ei, unde vom puteà privì problemele aşà cum se prezintă ele în realitatea şi simplicitatea lor, necomplicate cu alte chestiuni şi fineţe diplomatice.

Credincios acestei metode de cercetare şi de expunere, mă voiu sili, dar, că, în scurtul timp care este îngăduit unui conferenţiar, să vă desvolt în linii mari următoarele 4 chestiuni:

I. *Care sunt bazele geografice ale chestiunii Dunării şi care e importanţa Dunării din punctul de vedere mondial şi din cel al intereselor româneşti?*

II. *Ce este chestiunea Dunării? care e evoluţia ei până la războiul mondial şi care sunt problemele tehnice şi politice care o compun?*

III. *Care este valoarea reală a noului regim al Dunării?*

IV. *Care trebuie să fie politica României în chestiunea Dunării?*

I. CARE SUNT BAZELE GEOGRAFICE ALE CHESTIUNII DUNĂREI ŞI CARE E IMPORTANŢA DUNĂREI DIN PUNCTUL DE VEDERE MONDIAL ŞI DIN CEL AL INTERESELOR ROMÂNEŞTI?

Pentru a puteà înţelege fondul chestiunii Dunării, trebuie să o pornim dela consideraţiuni geografice. Căci bazele geografice sunt acele care regulează vieaţa şi felul de muncă al popoarelor, creându-le necesităţile elementare pe care trebuie să le satisfacă spre a-şi asigurà traiul şi propăşirea lor;

www.digibuc.ro

tot ele sunt acele care le dictează aspiraţiunile lor şi deci le dau directivele politicei pe care trebuie s'o urmeze cu absolută necesitate, fără de care sunt condamnate la dispariţie în lupta pentru existenţă cu alte popoare. Să examinăm dar din acest punct de vedere importanţa Dunării.

A. Importanţa Dunărei din punctul de vedere mondial

Dunărea, având o lungime de 2900 km., cu un debit la gurele ei de 7.230 m. c. pe sec. şi drenând apele unui basen de 817.000 km. p., este, după Volga, cu mult cel mai mare fluviu de pe continentul european. In afară de mărimea ei, enorma ei importanţă stă mai cu seamă *în poziţia ei geografică şi în direcţia cursului ei*; căci, traversând aproape întreaga Europă dela Apus la Răsărit, *ea reprezintă calea naturală cea mai dreaptă care leagă ţările industriale din centrul şi apusul Europei cu ţările agricole şi bogate în tot* felul de materii prime din Vestul şi Sud-vestul Asiei şi chiar cu ţările îndepărtate din Sudul şi Estul Asiei. *Dunărea este dar o prelungire naturală, până în centrul şi apusul Europei, a străvechilor căi pe care circulau mărfurile dintre Asia şi continentul nostru.*

In adevăr, prin prelungirea căii navigabile pe care apele Dunării o găsesc în apele Mării Negre şi prin porturile ce se pot face — sau se pot reînvia — în diferitele puncte ale coastelor acestei Mări, se deschid căi mari de comerţ mondial şi calea largă a Oceanului. Pe de o parte, Marea Neagră, în direcţia răsăriteană, intrând adânc în continentul asiatic, Dunărea intră în legătură cu ţările Tigrului şi Eufratului, cu Georgia şi basinul Mării Caspice, deci ea se pune în legătură cu ramurile nordice ale celor 2 mari căi comerciale, cari veneau *pe uscat* — una din spre Indii şi alta din spre nordul Chinei, «Calea Mătăsarilor», pe care se aduceă mătasa din ţara Sericilor — şi cari se întâlneau la Meshed şi duceau apoi cu caravanele (prin Teheran şi Ekbatana), spre oraşele din basinul Eufratului «tot ce Asia ofereă mai delicios sau ca comori ale pământului» spre a fi schimbate acî pe produse europene şi transportate apoi în Europa.

Pe de altă parte, prin Bosfor, Dunărea se leagă cu ţările Mediterane şi, prin Suez şi Gibraltar, cu marile căi mondiale de navigaţie şi comerţ.

Această minunată poziţie geografică *indică în adevăr Dunărei un mare rol în comerţul mondial.* Dacă totuş ea nu şi l-a putut câştigà, aceasta se datoreşte *strămutării marilor căi comerciale dintre Asia şi Europa*, prin descoperirea de către Vasco de Gama la 1498 a drumului pe apă la Indii. Din această cauză şi Marea Mediterană a devenit o mare moartă; iar toate acele străvechi centre de schimb ale mărfurilor asiatice cu cele europene s'au strămutat şi ele din sud-estul Asiei, Bizanţiu, Veneţia, Genova, etc. în porturile din vestul Europei. Cu modul acesta, Londra — care până atunci exportà numai materii prime, ca cositor, lână, piei, etc. — ajunge centrul comerţului Asiei; iar porturile dela gurile afluenţelor Mării Nordului (Rin, Elba, Weser, Oder) sunt acele pe unde, deacî înainte, au să străbată mărfurile Orientului prin ţările din centrul Europei.

Tot astfel însă, nu trebuie să pierdem din vedere că, prin spargerea *Cana-*

www.digibuc.ro

lului de Suez, drumul pe apă la Indii s'a scurtat cu 12.700 km. şi că acest nou drum, trecând acum prin Mediterană, *i-a dat aceştia o nouă viaţă.* Vechea mare cale comercială din Oceanul Indian spre Europa schimbându-se, în mod fatal vor reînvià şi toate vechile ţări părăsite şi pustiite din colţul Mediteranei, Mării Roşii şi Golfului Persic; Egiptul, Siria, Bagdad, etc. încep acum iarăş a interesà pe puterile mari, stăpânitoare ale comerţului mondial, care caută să pună mâna pe ele.

Odată cu acestea, începe curentul mărfurilor a intrà şi în Marea Neagră şi caută a şi face loc prin Dunăre, pentru a străbate pe acest drum — de $3\frac{1}{2}$ ori mai scurt — până la centrele mari de producţie şi consumaţie din centrul Europei. *Dunărea este dar din nou menită să devină o cale mondială de comerţ şi, prin poziţia eigeografică, cea mai însemnată cale comercială de pe continent.*

Dar, nu numai cursul fluviului, ci şi *natura şi poziţia basinului* său dau o importanţă deosebită acestui fluviu şi-i indică un mare rol pentru vieaţa continentului nostru. In adevăr, cele 817.000 km. p. care compun basenul Dunării — a unsprezecea parte din suprafaţa întregului continent — reprezintă un enorm teritoriu, împlântat ca o pană în trupul Europei, străbătând-o deacurmezişul ei dela est la vest şi constituind una din cele mai minunate predispoziţiuni naturale pentru desfăşurarea unei vieţi intense a unor popoare harnice şi destoinice. Acest întreg teritoriu, care constitue o unitate bine definită, departe de a fi izolat de restul continentului, el reprezintă, din contră, o legătură naturală şi comodă, care pare că ar fi creată anume pentru a înlesnì circulaţiunea între diferitele părţi ale continentului.

Limita care separă apele acestui basen de basenul celorlalte mari fluvii europene, deşi este formată de o serie de înălţimi mari, are, între aceste, şi o serie întreagă de depresiuni, care formează cele mai *comode trecători* şi care au servit întotdeauna pentru circulaţiunea pe acest continent, atât pentru colonizarea sa în timpul diferitelor migraţiuni ale popoarelor cât şi apoi pentru circulaţiunea mărfurilor.

Prima deschizătură a basenului e chiar la origina Dunării, unde creasta de împărţire a apelor are o înălţime numai de 500 m; ba chiar în sus de Ratisbona — în locul unde e acuma deschiderea «Canalului Ludwig», care pune în legătură Dunărea cu Mainul şi deci cu Rinul — această înălţime scade la 418 m., aşà că acì basenul Dunării se contopeşte cu basenul Rinului. La *Immendingen* avem chiar o împreunare a apelor Dunării cu cele ale Rinului, printr'o bifurcaţie subterană, care leagă apoi Dunărea superioară printr'un pârâu cu lacul de Constanţa. Pe acì sunt trecători foarte comode spre Franţa, din timpurile cele mai vechi.

Aceste deschizături spre basenul Rinului pun dar în contact ţările din basenul Dunării cu ţările din Vestul Europei, cu Nordul Germaniei şi cu marea de Nord. Această legătură devine şi mai comodă la Ratisbona unde e punctul de plecare al legăturilor cu Germania de Mijloc. De acì, ceva mai la răsărit, Dunărea se apropie foarte tare de basenul Elbei, prin afluentul acesteia Moldova, iar la Passau, Linz şi Viena sunt o serie de tre-

www.digibuc.ro

cători scurte şi comode, care pun în legătură Dunărea cu basenul superior al Elbei, deci cu Germania de Nord şi Hamburg.

Intre munţii Sudeţi şi Beskizi, prin Valea Moravei Cehe (March), este o mare depresiune, zisă «*Poarta moravă dela Weisskirchen*», unde creasta de împărţirea apelor nu are decât 310 m. înălţime deasupra niv. mării; aşà că pe acì basenul Dunării se pune într'o legătură foarte comodă atât cu basenul Oderului cât şi cu cel al Vistulei. Pe acì treceà o mare cale comercială încă de pe vremea Romanilor, care plecà dela oraşul roman dela Dunăre *Carnuntum* (astăzi oraşul Petronel de lângă Bratislava) spre porturile dela Marea Baltică şi care şi astăzi reprezintă cea mai comodă legătură a ţărilor basenului Dunării cu Polonia, Cehoslovacia şi Germania de Nord şi deci şi cu porturile dela coastele Balticei.

Pe toată această porţiune, dar, până la gura Moravei cehe — până unde se consideră că se întinde cursul superior al fluviului — nu se poate zice că basenul Dunării ar fi izolat de basenele tuturor celorlalte fluvii din partea vestică şi nordvestică a Europii, fluvii care, din punctul de vedere al comerţului, sunt fără îndoeală de cea mai mare importanţă. Din contra, el e legat cu aceste printr'o întreagă serie de căi naturale, care-i înlesnesc circulaţia spre porturile Mării Nordului şi a Balticei. Mai pe toate aceste trecători şi căi naturale se pot construì chiar canale navigabile, care — prin mijlocirea afluenţelor lor — să pună în legătură Dunărea cu Rinul, Elba, Oder, Vistula, etc. *şi astfel să facă posibil transportul direct al mărfurilor deacurmezişul Europei, dela Marea Neagră până la Mările Nord-Vestice şi Oceanul Atlantic.*

Unele din aceste canale au şi fost construite, cum e «Canalul Ludwig», careare însă dimensiuni prea mici pentru a aveà o importanţă reală. Un mare canal stabilind o legătură serioa să între Dunăre şi Rin, prin Main, se construeşte acum cu enorme cheltueli; în fine, o serie întreagă de proiecte s'au făcut — mai cu seamă în Bavaria şi Austria—pentru aplicarea unui întreg sistem, care are de scop legarea Dunării prin canale navigabile cu toate celelalte sisteme fluviale din Vestul şi Nord-Vestul Europei.

După cum se vede dar din cele arătate mai sus, această enormă suprafaţă de teritor, care constitueşte basenul Dunării, *are şi ea o importanţă cu totul deosebită pentru continentul nostru.* Am puteà zice chiar, că ei i se datoreşte acea armonie a naturii şi acea uşurinţă a circulaţiei pe acest continent, care a făcut ca acì să avem cea mai populată parte de pe suprafaţa pământului. Căci, pe acì — prin Valea Dunării — au trecut, încă din cea mai îndepărtată antichitate, mai toate popoarele cari s'au aşezat pe acest continent şi care formează populaţiunea sa actuală, cu cultura şi civilizaţiunea pe care au desfăşurat-o. *Ea contribue dar şi mai mult încă a mări importanţa acestui fluviu.*

Din această scurtă examinare a bazelor geografice se poate vedeà că: *Dunărea, în adevăr, reprezintă continuarea directă a marii căi comerciale dinspre Asia către regiunile cu populaţie deasă din partea superioară a basenului ei şi că trecătorile lesnicioase spre basenele celorlalte fluvii mari din Nord-Vestul*

www.digibuc.ro

Europei îi deschid comunicaţiile mai departe, în toate direcţiile şi către toate mările. Aceste minunate predispoziţiuni ale naturii sunt indicaţiunile ei că Dunărea are în viitor cu totul alt rol de îndeplinit ca până acum, atât în vieaţa şi raporturile dintre popoarele de pe continent cât şi în desfăşurarea comerţului mondial; şi anume: *că ea trebuie, fără îndoeală, să devină cea mai însemnată cale de navigaţie şi comerţ de pe tot continentul şi deci să fie amenajată ca atare.*

Faptul că, chiar după 60 de ani dela deschiderea Canalului de Sucz, curentele de mărfuri ce trec pe acolo sunt încă silite să facă înconjurul între gului continent, pentru a străbate, abiă prin gurile Rinului, Weserului, Elbei, Oderului, Wistulei, etc., la centrele cu populaţie deasă din basinul Dunării — sau ca produsele industriale ale acestora să facă acelaş mare înconjur pentru a merge spre Suez — este cu totul contrar indicaţiunilor naturii. A trebuit dar o sguduitură formidabilă ca aceea a războiului mondial, ca Statele vinovate de această stare — prin tendinţele lor de acaparare şi de imperialism şi prin sacrificarea intereselor mari comune în profitul intereselor lor particulariste — să fie constrânse de forţa lucrurilor a vedeà adevărata politică pe care trebuià s'o urmeze în această chestie, şi care politică nu poate fi decât aceà pe care natura o indică. Discursul cancelarului Betman-Holweg ţinut în 1915 cu privire la Dunăre, şi ruperea Germanilor de politica austriacă în chestia Dunării, la pacea din Bucureşti, dovedesc această recunoaştere tardivă [1]). Natura comandă dar aci o înţelegere a tuturor popoarelor interesate — şi în special a riveranilor — pentru a formulà şi rezolvì de comun acord toate problemele pe care le indică ea şi pentru a se organizà în vederea rezolvirii lor practice.

Vom vedeà în urmă cum au ştiut ele s'o facă aceasta!

---

[1]) La pacea din Bucureşti, Austriacii au căutat să profite de faptul că Germanii nu cunoşteau îndeajuns chestiunea Dunărei spre a pune ei stăpânire de fapt pe Dunărea dela Porţile de Fer în jos. In afară de concesiunea şantierului naval dela Turnu-Severin, pe care ei au cerut-o — fără ştirea Germanilor — ca o condiţiune prealabilă înainte de începerea negocierilor păcii, ni s'a prezintat un proiect de concesionarea pe 30 ani a tuturor instalaţiunilor din porturi, cu dreptul de a fi prelungită de 2 ori după fiecare termen de 30, ani, adică în totul pe 90 ani. Ne-a trebuit o mare muncă, ca să convingem pe Germani că Austriacii caută prin aceasta să-şi constituească un monopol al Dunărei atât în dauna României cât şi a Germaniei şi astfel să-i facem să retragă ei această propunere. Ni-au cerut în schimb să le acordăm concesia unui teren pentru a-şi face ei un şantier de construcţiuni navale la Giurgiu, însă nu cu drepturi de exteritorialitate şi scutiri de vamă, etc., ca cel al Austriacilor, ci cu deplinul respect al tuturor drepturilor noastre de suveranitate şi în conformitate cu toate legile noastre care guvernează industriile naţionale. Le-am cerut şi noi în schimb ca în această întreprindere să admită şi colaborarea capitalului naţional precum şi ca acest şantier să fie legat cu ateliere de reparaţiuni de maşini agricole. Din acest moment Germanii s'au considerat ca înţeleşi cu noi în toate chestiunele privitoare la Dunăre şi ni-au dat, pe sub mână, adeseori tot ajutorul pentru a respinge pretenţiunile tot mai îndrăzneţe ale Austriacilor. De altfel convenţiunea Petrolului — prin care eram despoiaţi de avutul nostru şi loviţi în drepturile noastre de suveranitate cel puţin tot atât de mult ca şi de Austriaci la Dunăre — este o dovadă că concursul Germanilor aci nu erà dictat de dragostea lor pentru noi ci de interesul ce'l aveau de a scăpà de concurenţa austriacă pe Dunăre.

www.digibuc.ro

B. Importanţa Dunărei din punctul de vedere al intereselor româneşti

Dar dacă importanţa Dunărei din punctul de vedere al comerţului şi relaţiunilor mondiale este atât de mare, încât navigabilitatea ei şi regimul la care e supusă navigaţia pe dânsa trebuie să constitue una din cele mai arzătoare chestiuni europene, apoi şi din punctul de vedere al intereselor noastre speciale importanţa ei este covârşitoare. Dunărea este artera vieţii noastre, căci are a culege, pe o lungime de 1100 m., toate produsele ţării şi a muncii fiecărui cetăţean al ei, spre a le transportà în ţări îndepărtate şi a ne aduce apoi în schimbul lor produsele altor ţări şi popoare de care avem nevoie pentru vieaţa noastră. De dânsa se leagă dar întreaga vieaţă a Statului nostru şi influenţa ei se întinde până în casa şi traiul ultimului cetăţean din cele mai îndepărtate colţuri ale ţării.

Această strânsă legătură nu e bazată numai pe interesele materiale ci tot atât de mult şi pe cele sufleteşti. Poporul nostru în poeziile sale o numeşte:

«Dunăre, Mamă vitează,
«De când lumea-i 'mi stai de pază».

şi conştiinţa unităţii vieţii sale cu a Dunării o spune iarăş limpede:

«eu cu Dunărea sunt una
«batem timpul şi furtuna».

De starea navigabilităţii Dunărei, depinzând putinţa valorificării tuturor produselor ţării, ea este un factor principal nu numai în orice manifestaţiune a vieţii noastre economice, dar tot odată şi a celei culturale; căci, fără o valorificare remuneratoare a muncii poporului, întregul aparat al Statului cu toate instituţiunile sale şi chiar apărarea naţională sunt periclitate.

Propria noastră istorie este dovada acestui mare adevăr şi povăţuitoarea cea mai bună de marea atenţie pe care trebuie să o dăm pentru toate chestiunile privitoare la Dunăre.

Este ştiut, că câmpiile roditoare ale ţării noastre — pe cari înainte păşteau numai vitele — au fost puse în cultură numai atunci când Anglia, având nevoie de a-şi aprovizionà ţara, a deschis gurile Dunărei, pe care înainte, timp de mai multe decenii, Rusia — în dorinţa de a împiedecà desvoltarea noastră — le închideà, sub pretexte de carantină, sau le potmolià, înnecând în gura canalului caice încărcate cu piatră. Adevăratul început al prosperităţii noastre — şi prin aceasta şi al independenţei noastre — porneşte odată cu despotmolirea gurilor Dunărei de către Comisiunea Europeană şi cu introducerea libertăţii navigaţiunii în aceste ape.

In afară însă de acest mare interes al valorificării produselor ţării, Dunărea mai are şi o altă importanţă pentru viitorul nostru. Dunărea navigabilă formează în acelaş timp şi o bază geografică pentru putinţa desvoltării în viitor a unei mari activităţi industriale şi comerciale, precum şi a unei rentabile ocupaţiuni a populaţiunii cu navigaţia şi transporturile. Căci, din tranzitul cel mare ce trebuie să se desvolte pe această

www.digibuc.ro

cale mondială, *România, proprietara gurilor Dunărei, este prima indicată, prin situaţia ei geografică, a trage cele mai mari profite şi a-şi asigurà prosperitatea ei.*

Din toate punctele de vedere dar, Dunărea reprezintă, pentru poporul şi Statul nostru, factorul esenţial al vieţii noastre. Este dar pentru noi suprema datorie de a luptà cu toate puterile pentru chestiunile privitoare la dânsa şi în special pentru navigabilitatea ei.

Să nu pierdem niciodată din vedere următoarele fapte, care constituesc fundamentul drepturilor şi de sigur şi al îndatoririlor noastre la Dunăre, şi anume:

1. Că noi suntem, din strămoşi, proprietari ai gurilor Dunării şi că, deci, atât soarta cât şi nevoile Statelor europene ne-au încredinţat nouă rolul de paznici ai porţilor acestei artere a vieţii continentului nostru, după cum şi Holandei îi revine rolul de paznic al gurilor Rinului. Şi noi datorim, în primul rând, Dunării şi menirii noastre de paznici ai gurilor ei, interesul ce-l poartă Europa existenţ·i noastre ca Stat — şi fără de care soarta noastră, între Ruşi, Turci şi Austriaci, ar fi fost poate alta — după cum şi Olanda datorează acelaş interes — şi chiar garanţia existenţei ei — Rinului.

2. Că, tot din str moşi, suntem stăpâni pe peste $^1/_3$ din cursul total al Dunării sau pe aproape $^1/_2$ din lungimea ei navigabilă.

3. Că, din suprafaţa totală de 817.000 km. p. a basinului Dunării, 36% se găseşte pe teritoriul nostru.

4. Că toate râurile noastre — afară de Nistru — sunt afluenţi ai Dunării.

Drepturi aşezate pe un asemenea fundament sunt imprescriptibile şi justifică, mai mult ca orice alte consideraţiuni, importanţa mare naţională pe care o acordă poporul şi Statul nostru tuturor chestiunilor privitoare la Dunăre.

II. CE ESTE CHESTIUNEA DUNĂREI? CARE E EVOLUŢIA EI PÂNĂ LA RĂSBOIUL MONDIAL ŞI CARE SUNT PROBLEMELE TEHNICE ŞI POLITICE CARE O COMPUN?

Dacă, în adevăr, natura indică Dunărei un rol şi o importanţă atât de mare, şi, ştiut fiind, că în basinul ei se găsesc ţări cu o bogată producţiune şi o activitate economică intensă, cum se face că Navigaţia pe acest fluviu e mai mică ca pe orice alt fluviu european? Cel puţin forţa lucrurilor şi nevoia schimbnlui de mărfuri între popoarele riverane ar fi trebuit de mult să aibă o influenţă mai puternică asupra desvoltării unei navigaţiuni mai mari pe Dunăre decât aceà pe care o vedem că e de fapt.

In adevăr, un străin, deprins cu circulaţia mare a vapoarelor de pe Rin, Elba, Weser, etc., făcând o călătorie cu vaporul de pasageri pe Dunărea dintre Giurgiu şi Brăila, ar rămâneà de sigur surprins de sărăcia navigaţiei pe acest fluviu; căci, pe toată această distanţă, nu întâlneşti decât cel mult: un vapor de pasageri, câteva remorchere ducând şlepuri cu cereale sau tancuri cu petrol, câteva ceamuri turceşti cu lemne de salcie, var sau piatră; iar încolo nu se mai vede decât bărci de pescari. Abià dela Brăila în

www.digibuc.ro

jos începe să vadă — mai cu seamă în epoca exportului cerealelor — vapoarele de Mare, încărcând cereale, lemne sau petrol şi descărcând fer, cărbuni şi maşini agricole, sau mărfuri coloniale în Galaţi. Toate acestea nu pot decât să-l surprindă; şi aceasta cu drept cuvânt, când ne gândim că pe micul râu Spree trec, într'o săptămână, mai multe mărfuri decât pe Dunăre în sus de Brăila într'un an întreg.

Această mică călătorie cu vaporul dela Giurgiu la Brăila ar fi dar suficientă ca să arate acestui călător străin, mai bine decât orice tratat de drept internaţional sau orice carte de istorie: că *există în adevăr o chestiune a Dunărei* şi că — oricât de bine ar aveà ea aparenţă că e rezolvită pe hârtie, prin congrese şi tratate — *ea continuă să existe ca o chestiune de fapt, care cere o soluţiune grabnică.* Căci, ochiul unui european din Apus, deprins să vadă şi pe cele mai mici râuri sau canale o circulaţiune febrilă de mărfuri, nu poate pricepe o astfel de stare pe cel mai mare fluviu al Europei.

Care sunt cauzele, dar, ale acestei stări de fapt?

Cauzele se pot rezumà în două categorii: 1) Insuficienta stare de navigabilitate a fluviului *(obstacolele naturale)*, 2) Regimul la care a fost supusă navigaţiunea pe cursul acestui fluviu *(obstacolele politice).* Amândouă aceste serii de cauze fac ca transportul unei mărfi pe cale maritimă dela Brăila la Manheim (prin Rotterdam) să fie — pe acest drum de 3½ ori mai lung — cu 40% mai ieftin ca pe calea fluvială; şi tot astfel şi pentru mărfurile care vin din Germania pe mare pentru porturile noastre. Din aceste cauze, prin Sulina iesă de 4 ori mai multe mărfuri decât prin Porţile de Fer (în 1913 au trecut prin Sulina 24,8 mil. q. m. pe când prin Porţile de Fer numai 6,7 mil. q. m.).

Inlăturarea tuturor acestor feluri de obstacole naturale şi politice — care împiedecă desvoltarea navigaţiei pe acest fluviu sau care deviază circulaţiunea mărfurilor pe drumul Mării sau a uscatului în loc de a puteà folosì calea naturală fluvială mai apropiată — *constitueşte fondul problemei pe care ne-am deprins a o numì Chestiunea Dunărei.* Rezolvirea ei constitue, de drept, în prima linie, îndatorirea riveranilor acestui fluviu — proporţional cu situaţia geografică a fiecăruia, cu lungimea malurilor sale şi cu interesele ce'l leagă pe fiecare de acest fluviu. In a doua linie, ea cade şi în sarcina acelor State neriverane care sunt legate prin interese de navigaţiune şi comerţ de starea acestei căi mondiale.

O înţelegere prealabilă, între toate aceste State, spre a stabilì putinţa unei colaborări sincere pentru realizarea ţelurilor adevărate ce trebuesc urmărite şi care să excludă orice gânduri ascunse şi interese lăturalnice sau particularite, aceasta *este condiţiunea primordială* pentru a putea reuşì.

Dacă această condiţiune esenţială ar fi îndeplinită, atunci atât chestiunile tehnice cât şi cele financiare — foarte dificile şi ele — ar fi cu uşurinţă rezolvite. Căci, întrucât privește *chestiunile tehnice*, există dejà proiecte suficiente, alcătuite de somităţi mondiale, care rezolvă cele mai grele probleme pentru înlăturarea obstacolelor naturale de pe diferitele porţiuni ale fluviului şi asigurarea navigabilităţii.

Pe de altă parte se ştie că la Rin, unde obstacolele naturale au fost cu

www.digibuc.ro

mult mai mari, ele au fost de mult înlăturate, deoarece acolo a existat voința fermă și unanimă ca aceste lucrări se se facă cât mai repede. Intrucât privește însă *chestiunile financiare* — căci toate aceste lucrări vor costà sume enorme— ele se pot rezolvì cu ușurință, cum s'a rezolvit și la Gurile Dunărei, prin percepțrea de taxe moderate, aplicate asupra tonajului bastimentelor. Aceste nu vor cădeà în sarcina nimănui, deoarece din înlesnirile aduse navigației vor rezultà economii cu mult mai mari pentru transportul mărfurilor decât contribuția la care vor fi supuse ele.

Din nenorocire, e aproape un secol de când chestiunea Dunării formează obiectul discuțiunilor tuturor congreselor europene, dar această înțelegere elementară care să stabilească putința unei colaborări sincere a Statelor interesate, spre a se puteà pornì o activitate constructivă și utilă tuturor, nu s'a realizat încă. S'au discutat mereu cele mai frumoase principii de drept internațional, s'a asigurat acum în urmă aplicarea sinceră a libertății navigațiunii și pe Dunărea superioară precum și internaționalizarea Dunărei pe tot cursul ei navigabil — înlăturându-se astfel și o serie din multele obstacole politice — *dar o bază solidă, pentru asigurarea mijloacelor materiale necesare înlăturării tuturor obstacolelor naturale și deci îmbunătățirii navigabilității fluviului pe toată lungimea sa, nu s'a creat.* Și, în fond, acesta este esențialul. Căci la urma urmei, chiar și marea chestiune a Dunărei nu e decât o chestiune de bani!

In această privință ar fi trebuit să se urmeze exemplul dat de englezi — popor eminamente practic — care, când la 1856 un interes mare național îi silià să deschidă gurile Dunării pentru a-și aprovizionà țările lor cu grâu din câmpurile noastre, pe lângă atitudinea hotărîtă ce au avut-o ei atunci la Congresul din Paris, au venit acì cu un eminent inginer — Sir Charles Hartley — și în câțiva ani Gura Sulinei a fost deschisă pentru totdeauna comerțului lumii. Astfel ni s'a dat atunci și nouă putința materială de a desfășurà o activitate economică mai intensă, care ne-a scos din lâncezeala în care ne țineau de secole vecinii noștri Ruși, Turci și Austriaci și cărei îi datorim primul impuls pentru întreaga noastră prosperitate, independența și toate progresele ce le-am făcut până astăzi.

Acesta ne învață cum ar trebuì să procedăm și astăzi în chestia Dunării. Și ne mai arată și nouă că adaptarea intereselor țării la marile interese europene, sau chiar la interesele justificate ale unei grupe de mari puteri, ne poate fi de mare folos în satisfacerea propriilor noastre interese, pe care singuri adeseori n'am fi în stare să le aducem la îndeplinire decât cu cele mai mari sacrificii.

Dar să trecem dela aceste considerații generale la un examen mai amănunțit al chestiunilor care compun chestiunea Dunărei.

PROBLEMELE TEHNICE ȘI POLITICE ALE CHESTIUNII DUNĂREI

In cele precedente am arătat în ce constă în esența ei marea chestiune a Dunărei. Este totuș necesar să intrăm puțin și în detaliile ei și să formulăm măcar câteva din numeroasele probleme care o compun, pentru a ne puteà

www.digibuc.ro

da seama de posibilităţile rezolvirii lor şi deci de politica pe care trebuie s'o urmărim în această chestiune. Voiu arătà, dar, în scurt, atât *problemele tehnice*, pentru înlăturarea acelor obstacole naturale care se opun navigaţiei, cât şi *problemele politice*.

După cum am arătat, scopul final care trebuie să se urmărească în această chestiune — şi care formează totodată interesul superior al tuturor Statelor— este transformarea acestei artere naturale într'o mare cale de navigaţie şi de comerţ mondial. Pentru a puteà ajunge la acest scop este nevoie de realizarea următoarelor cerinţe elementare, cari constituesc programul activităţii ce trebuie desfăşurată:

1. Ca *albia şi curentul* acestui fluviu să fie astfel regulate ca vapoare de un tonaj cât mai mare să poată străbate cât mai adânc în interiorul continentului şi ca să nu fie împied cate în drumul lor, prin bancuri, stânci, cataracte etc., deci, ca fluviul, pe toată lungimea sa, să fie adus în perfectă stare de navigabilitate, spre a corespunde cerinţelor navigaţiei moderne.

2. Ca *intrarea şi ieşirea* prin gurile fluviului să fie oricând deschisă, prin întreţinerea unui canal cât mai adânc pe barele din faţa gurilor sale.

3. Ca numeroase *canale artificiale să pună în legătură Dunărea şi cu celelalte sisteme fluviale* mari europene şi astfel să se poată stabilì o comunicaţie pe apă cu Rinul, Elba, Oder, etc., şi cu Mările în care se varsă aceste fluvii.

4. Ca fiecare din Statele riverane să facă pe malurile lor *porturi şi toate instalaţiunile necesare* pentru încărcarea şi descărcarea mărfurilor, depozitarea lor, transportul lor mai departe pe căi ferate, etc., precum şi porturi de iernat, şantiere de reparaţii, depozite de combustibil şi orice alte înlesniri navigaţiei şi comerţului.

5. Ca toate Statele riverane să-şi ia angajamentul de *a întreţine şanalul navigabil* pe toată lungimea apelor lor, în limitele cari le permite mijloacele materiale de care dispune fiecare.

6. Ca, pe tot lungul Dunărei, *navigaţia să fie supusă unui regim civilizat, cu măsuri uniforme* — ca acel din apele Rinului — care să asigure libertatea desăvârşită a navigaţiei pentru pavilioanele tuturor ţărilor. Regim, însă, care să respecte deplin toate drepturile de suveranitate ale riveranilor în apele de pe teritoriul lor şi a cărui aplicare să poată fi numai supravegheată de o comisie internaţională, fără însă ca aceasta să aibă — mai mult decât s'a convenit de comun acord — dreptul de amestec în atribuţiunile ce decurg din exercitarea acestui drept de suveranitate.

7. Ca, pentru acele lucrări de ameliorare a canalului navigabil care sunt mai costisitoare şi depăşesc limita sacrificiilor ce le poate face un singur Stat, să se facă o înţelegere specială între riverani pentru *stabilirea de taxe pe tonajul vaselor cari navigă*, spre a amortizà astfel acele lucrări. Eventual, Statele interesate să garanteze chiar împrumuturi speciale pentru executarea acelor lucrări şi să asigure amortizarea lor prin taxe stabilite de comun acord — cum s'a făcut cu mult folos de Comisia europeană pentru marile ei lucrări. In acest caz. Statele interesate, prin delegaţii lor în comisiunea riveranilor, vor aveà şi dreptul de a controlà modul de executare a acestor lucrări, cari se fac de către Statul — sau de către Statele — în apele cărora se găsesc ele.

www.digibuc.ro

In aceste puncte se condensează *cerinţele elementare* pentru a puteà ajunge la realizarea scopului urmărit, adică la ameliorarea navigabilităţii şi la sporirea continuă a navigaţiei în apele Dunărei sau, cum se zice, *la rezolvirea definitivă a chestiunii Dunărei.*

Să vedem dar, ce s'a făcut până acum şi ce mai rămâne de făcut pentru aplicarea acestui program.

A. Dunărea Maritimă

Aceste cerinţe au putut fi aplicate cu deplin succes — cu oarecare excepţii, pe atunci explicabile, privitoare la drepturile noastre de suveranitate — la gurile Dunărei, de către Comisia europeană a Dunărei; aceasta, deoarece — cum am mai amintit — unele dintre Statele mari care compuneau aceà comisiune, aveau pe atunci interese proprii puternice pentru deschiderea gurilor Dunării şi puteau astfel contrabalansà influenţa celor cari căutau s'o împiedece. Lucrările costisitoare ce s'au executat atunci, atât la gură cât şi pe şanalul navigabil până la Brăila, au fost plătite din taxele luate de pe cerealele şi lemnăria nostră, dar tocmai lor le datorim creşterea neîncetată a exportului nostru, aşà că în pagubă nu am rămas.

Aceste lucrări au corespuns până acum cu prisosinţă cerinţelor navigaţiei; astăzi însă pentru vasele moderne — până la 10.000 tone, care prin dimensiunile lor realizează o mare economie asupra navlului — adâncimea canalului de 21 picioare (7 m) nu mai este suficientă şi cere ca, pe toată distanţa dela Sulina până la Brăila, să fie sporită la cel puţin 27 sau chiar 29 de picioare. Deasemenea aci mai este o mare lucrare de făcut chiar la gura Sulinei, care cere ca cele 2 jeteuri să fie prelungite în Mare la o distanţă considerabilă, spre a pune gura la adăpost de innisipirele provocate de gura St. Stambul. Acestea au şi potmolit o bună parte din Rada Sulinei şi ameninţă ca în scurt timp să ne astupe chiar gura Dunărei. Chestiunea e atât de importantă şi de urgentă — pentru noi importanţa ei e vitală — încât trebuie luată o grabnică hotărîre, cu toate sumele enorme ce vor trebuì cheltuite. Ba nu e exclus chiar, că vom fi siliţi să deschidem o gură nouă a uneia din braţele Chiliei care are apă suficientă şi direcţia Vest-Est, deci, a cărei bară poate fi spălată — ca şi bara Sulinei — de curentul Costal N. S., şi a cărei gură nu este expusă pericolelor de împotmilire ale crivăţului.

Chestiunea e numai: putea-va Comisia, în compunerea ei de astăzi — şi cu micile interese reale ce mai leagă astăzi de Dunăre pe cele 3 State reprezentate aci alături de noi — să hotărască, să finanţeze şi să pună în execuţie asemenea mari lucrări? Şi mai mult încă: fi-va serviciul actual tehnic al Comisii la înălţimea cerută pentru executarea unor astfel de lucrari, astăzi când somităţile din trecut — Sir Charles Hartley şi Charles Kühl — nu mai sunt şi au fost înlocuiţi mai mult cu un serviciu de întreţinere decât de concepţie de proiecte şi execuţie de lucrări mari? România e prea interesată ca să lase lucrurile în această stare, fără să ia o hotărîre, la nevoie chiar eroică; căci nu putem pierde din vedere că aci e poarta principală a întregei noastre gospodării, care, odată închisă — chiar vremelnic — duce cu siguranţă

www.digibuc.ro

la ruina întregei ţări. Aici e, dar, un caz de forţă majoră care nu ne mai poate permite să ne jucăm de-a diplomaţia şi de-a comisiunile internaţionale inutile.

Dealtfel, în noua situaţie politică a Europei, Comisia europeană, cu puterea şi atribuţiunile ce le are astăzi, nu mai are nici un rost. Ea a fost creată la 1856 numai pe 2 ani — pentru a permite lui Hartley ca, sub scutul Europei, să-şi îndeplinească misiunea sa tehnică de a deschide gura Sulinei şi a rectifică canalul — rămânând ca atribuţiile ei să fie trecute apoi Comisiei riveranilor (care însă din cauza Austriei nu a mai luat fiinţă nici astăzi). Comisia europeană a fost totuş prelungită treptat, fiind că îndeplinia în adevăr o nevoie reală, şi anume: de a apără gurile Dunărei de influenţa nefastă Rusiei; de a continuà lucrările ei tehnice, pe care mica Românie — abià născândă — nu erà încă în stare să le ducă la bun sfârşit; şi de a pune tot prestigiul ei european în aplicarea unui regulament de navigaţie — executând sentinţele ei în numele Europei şi sprijinită pe forţa staţionarelor puterilor europene. Mica Românie, cu toate că-şi sacrificase ceva din suveranitatea ei, vedeà în această Comisiune un apărător al intereselor ei vitale şi stăruià singură pentru prelungirea ei.

Astăzi România nouă nu mai are nevoie de acest ajutor: Rusia a fost îndepărtată dela gurile Dunărei; Statele reprezentate astăzi în Comisie nu mai au interese proprii atât de mari pentru a desvoltà navigaţia, ci numai acela de a supravegheà libertatea navigaţiei pentru vasele lor şi a sprijini interesele lor comerciale; în fine, România s'a dovedit destul de capabilă a executà lucrări hidrotehnice serioase. In asemenea condiţii — cu toată recunoştinţa pentru serviciile din trecut — prestigiul ţării nu-i mai permite să accepte mai departe o atât de mare ştirbire a drepturilor ei de suveranitate pe teritoriul ei; şi aceasta, cu atât mai puţin încă, când vede că această instituţiune nu mai este nici la înălţimea misiunii ei şi ameninţă ca, din această cauză, întreaga economie a ţării să fie expusă la o adevărată catastrofă. Dacă nu se găseşte cu cale ca şi navigaţia de pe aşà zisa Dunăre maritimă să treacă sub controlul Comisiei internaţionale, nimic nu se opune ca actuala comisie europeană să continue a-şi menţine dreptul de control al modului de aplicare a principiilor de internaţionalizare şi de libertatea navigaţiei pe Dunărea maritimă. Serviciul ei tehnic, inspecţia navigaţiei, pronunţarea şi executarea sentinţelor şi incassarea taxelor trebuie, însă, să treacă asupra Statului Român.

B. Dunărea Fluvială

Dacă în Dunărea, aşà zisă maritimă, obstacolele fizice au fost — pe cât o cereau necesităţile de atunci — în scurt timp înlocuite, iar cele politice — adică acţiunea Rusiei — au fost mai întâiu paralizate, iar apoi îndepărtate cu totul; în Dunărea aşà zisă fluvială, adică din sus de Brăila până la limita navigabilităţii ei, obstacole, atât fizice cât şi politice, continuă a împiedecà navigaţia şi putem zice, că această mare arteră a rămas încă în afară de dreptul public european, consacrat prin congresul dela Viena din 1815

www.digibuc.ro

şi ale cărui principii au fost aplicate în mod expres Dunărei prin tratatul dela Paris din 1856.

Pe multe bucăţi din această distanţă — cu toate că s'au făcut unele mari lucrări de unele din Statele riverane în apele lor respective, precum şi s'au efectuat lucrările cele mari, însă greşite, dela Porţile de Fier — starea navigabilităţii este încă destul de grea. Navigaţiunea pe acì este legată astfel, adeseori, de riscuri şi deci de spese considerabile, care o fac să nu fie rentabilă decât pentru mărfurile scumpe — ca produsele din Petrol — iar mărfurile voluminoase sunt silite să apuce drumul pe mare — de 3½ ori mai lung, dar cu 40% mai ieftin. Nu mai puţin dăunătoare sunt şi obstacolele politice create prin atitudinea duşmănoasă şi nesinceră a unora dintre Statele riverane.

Iată. în scurt, cum se prezintă starea navigabilităţii pe această porţiune a Dunăr.i, în raport cu cea care ar trebuì să fie pentru a permite o navigaţie sigură şi ieftină:

1. *Dunărea dela Brăila la Porţile de Fier*

Pe această porţiune de 761 km., în albia Dunărei — deşi se găsesc adâncimi considerabile — sunt o serie de bancuri mari mişcătoare, care fac ca navigaţiunea să nu poată contà decât pe o adâncime constantă de 2—2,5 m.; această adâncime, atât de preţioasă pentru navigaţia internaţională, se întreţine numai din cheltuelile mari ce le face Statul Român, care are acì în permanenţă un bun serviciu de dragaje cu un mare număr de drage sistematice. Vecinii noştri de peste Dunăre, nu numai că nu contribuesc cu nimic la această curăţire a şanalului lor, dar chiar merg cu desinteresarea — sau cu nepriceperea — pentru chestiunile Dunărei atât de departe încât, înainte de războiu, patrulele lor trăgeau cu armele în şalupele noastre care făceau sondaje pentru curăţirea bancurilor.

Adâncimea de astăzi este totuş prea mică, căci pe această distanţă ne-ar trebuì astăzi neapărat o adâncime constantă de cel puţin 3 m., pentru ca vapoarele de Mare — şi mai cu seamă şlepurile cele mari de cereale care ieftinesc transportul — să poată intrà cât mai adânc în fluviu. O asemenea adâncire, care este foarte necesară — în primul rând pentru navigaţia internaţională — nu mai e însă o simplă lucrare de întreţinere şi cere cheltueli foarte mari, cari nu pot să cadă numai în sarcina Statului Român.

Pe această distanţă, Statul Român a mai făcut, pe propria sa cheltueală, încă multe alte îmbunătăţiri : kilometrarea Dunărei, marcarea drumului navigabil prin geamanduri, porturi de iernat, şantiere de reparaţiuni, etc.; aceste în afară de toate porturile cu instalaţiile lor şi legăturile cu interiorul prin căi ferate şi şosele de acces ş. a. m. d. Toate aceste îmbunătăţiri reale au costat sume enorme şi le-a putut efectuà numai graţie unei taxe de ½% ad valorem asupra mărfurilor, pe care o incasà în porturi cu toate necontenitele proteste ale Austro-Ungariei şi Rusiei.

Toate aceste îmbunătăţiri reprezintă însă foarte puţin faţă de ceeace ar trebuì unei adevărate căi mondiale. Voiu amintì numai: insuficienţa numărului porturilor de iernat, care, astăzi fiind la distanţe prea mari unul de altul, pre-

www.digibuc.ro

lungesc inutil epoca stagnaţiunii navigaţiunii; lipsa de şantiere de reparaţiuni, aşà că între Brăila şi Severin — deci pe o distanţă mai mare ca tot Rinul — un vapor defect nu găseşte nici o ocazie să-şi facă reparaţiunea necesară, ş. a. m. d. Apoi, pe lângă toate acestea, mai e şi insuficienţa porturilor noastre şi a amenajării lor, cărora trebuie să le dăm cu totul alte dimensiuni şi organizări, având deacum înainte de a satisface nevoilor de import şi export ale unei ţări mari, cu o economie naţională considerabil crescută.

Asemenea îmbunătăţiri a căii navigabile şi a porturilor — care va atrage acì tot mai mult navigaţia internaţională şi va desvoltà considerabil traficul porturilor noastre, dând prin aceasta şi un mare avânt întregului comerţ al ţării — constitue o serioasă problemă pentru Statul nostru şi cere o organizare specială pentru a puteà fi rezolvită.

Fireşte, însă, că, alături de aceste probleme ale Dunărei internaţionale, trebuie să ne preocupe deaproape şi *problema naţională a sporirii cât mai grabnică a parcului nostru propriu de vase*, pentru ca pavilionul naţional să-şi dobândească şi el rangul ce i se cuvine faţă de pavilioanele străine şi să fie adevărata expresie a drepturilor şi intereselor ce avem pe Dunăre.

Dar, pentru a puteà desvoltà porturile şi a creà o navigaţie mare naţională, avem nevoie de oameni deprinşi cu apa, şi aceştia nu pot fi recrutaţi decât dintre pescari. Toate porturile mari de pe continent au fost la început colonii de pescari dela gurile fluviilor.

Iată de ce şi eu, om de ştiinţă, am crezut că merită să-mi consacru munca mea pentru desvoltarea acestei ramuri de activitate şi de ce m'am opus cu atâta înverşunare când am văzut că se schimbă şi distruge tot ce am făcut şi se transformă într'un serviciu cu totul antieconomic [1]).

Intrucât priveşte regimul la care erà supusă acì navigaţia, adică regulamentul de navigaţie şi de poliţie fluvială, acesta nu a constituit acì nicidată o piedecă de fapt a navigaţiei; căci, deşi decretat numai ca lege naţională, sub numele de «Regulamentul porturilor», el se aplicà deopotrivă pe Dunărea internaţională. Acesta dealtfel nu erà decât o reproducere a regulamentelor corespunzătoare ale Comisiunii europene, ba chiar a regulamen-

[1]) Cine a urmărit chestiunea pescăriilor şi campania de presă înverşunată ce s'a dus pentru desfiinţarea sistemului de exploatare raţională ce l-am introdus, poate astăzi vedeà consecinţele fatale ale acelei demagogii, care se pot rezumà astfel: 1) Condamnarea la neproductivitate a unei suprafeţe de peste 600.000 hect. din suprafata ţării; 2) sărăcirea unei numeroase clase de locuitori —pescari, cherhanagii, comercianţi de peşte etc. — care astăzi au fost nevoiţi să părăsească această meserie; 3) lipsa desăvârşită a peştelui. pe care astăzi populaţia nefavorizată nu-l mai poate găsì decât numai cu preţuri excesive în comerţul clandestin; 4) pierderea veniturilor domeniale ale Statului din aceste proprietăţi, care acuma în mod fatal trebuesc înlocuite prin biruri apăsătoare; 5) declaraţia oficială (prin expunerea de motive a legii comercializării bunurilor Statului) că Statul este un prost gospodar şi că deci pescăriile trebuiesc concesionate la societăţi cointeresate, ş. a. m. d.

Am scris încă de atunci, de când s'a scos din aplicare sistemul meu de exploatarea pescăriilor, consecinţele fatale la care se va ajunge: o compromitere desăvârşită a regiei Statului cu revenirea vechilor arendaşi — îmbrăcaţi acum în haina de societate cointeresată — ca salvatori. S'a lucrat în adevăr cu multă dibăcie şi consecvenţă spre a ne puteà reîntoarce cu 30 ani îndărăt. Dar pe această cale nu vom ajunge niciodată la realizarea intereselor superioare ale ţării, între care formaţiunea unei populaţii capabile de pescari are o importanţă deosebită şi pentru viitorul desvoltării navigaţiunii noastre pe Dunăre.

www.digibuc.ro

tului conferinţei dela Londra (1883), pe care noi am refuzat a-l aplică pe teritoriul nostru numai din cauza unor atingeri ce le aduceà suveranităţii noastre.

Pe această parte atât de importantă a Dunărei nu s'a putut încă stabili o rânduire internaţională, numai din cauza intrigilor Austro-Ungariei, care, de peste un secol, nu scăpă nici o ocazie fără a încercà să se facă stăpână pe ea. Lupta cea mare a fost dată după 1878, pentru aplicarea art. 55 a tratatului din Berlin, şi s'a terminat la 1883 cu conferinţa dela Londra, care a aprobat propunerea lui Barrère, adică sacrificarea drepturilor de suveranitate ale României în favoarea Austriei. *România a refuzat însă punerea în aplicare pe teritoriul ei a acestui tratat, la care nu a luat parte, aşà că toate hotărîrile dela Londra au rămas literă moartă.*

2. *Dunărea dela Porţile de Fier în sus*

Dacă pe porţiunea care a fost sub stăpânirea României — cu toată situaţia de drept neclară — s'a aplicat de fapt un regim sincer de libertatea navigaţiunii, apoi dela *Porţile de Fer în sus* începe adevăratul haos. Acesta provine în primul rând din *tendinţa politicei austro-ungare de a transformà Dunărea într'o cetate naţională, politică şi economică*, adică:

1. De a sustrage Dunărea de sus dela regimul internaţional şi a împiedecà înfiinţarea Comisiunii riverane creată prin tratatul de Paris dela 1856;
2. De a acaparà şi dominà Dunărea de jos; şi
3. De a monopolizà întreaga navigaţiune Dunăreană pentru societăţile ei.

Intreaga istorie a chestiunii Dunărei, dela 1815 şi până astăzi, nu este, dealtfel, decât istoria intrigilor monarhiei Austro-Ungare pentru a realizà această politică imperialistă, după cum şi istoria chestiunii gurilor Dunării nu este decât istoria intrigilor Rusiei pentru a le acaparà pe acestea şi astupà. De fapt, însă, amândouă nu au nimic a face cu adevărata chestie a Dunării şi nu sunt decât continuarea istoriei triste a luptelor ce se dau de secole pentru subjugarea unui popor eroic, care se apără cum poate şi se sprijină când pe unul când pe altul pentru a-şi salvà existenţa şi mersul său spre progres. Ultimul act al acestei tragedii istorice s'a desfăşurat timp de peste 100 ani la Dunăre, împiedicând prin aceasta omenirea să-şi satisfacă una din marile nevoi ale civilizaţiei ei, aceea de a transformà Dunărea într'o arteră mondială de navigaţie şi comerţ.

Acum, când şi actul acesta politic poate fi considerat ca terminat şi când pacea dela Paris a curăţit terenul de toate aceste complicaţiuni, acum adevărata chestiune a Dunării — aceà simplă chestiune de drept internaţional şi de colaborare tehnică şi financiară între Statele interesate — poate să-şi reia locul ei în preocupările Statelor şi să-şi găsească soluţiunea atât de întârziată, astfel cum o cere dreptatea cauzei şi nevoile progresului omenirii.

C. Obstacolele naturale ale navigaţiei

In adevăr, pe porţiunea aceasta, dela Porţile de Fer în sus, navigaţia are de luptat cu un mare număr de *obstacole naturale* foarte serioase, la care s'au mai adăugat încă în tot timpul o întreagă serie de obstacole politice.

www.digibuc.ro

Mai întâiu pe porţiunea dintre Vârciorova şi O. Moldova, pe o distanţă de 115 km., unde Dunărea a făcut cea mai mare spărtură muntoasă din Europa numită Porţile de Fier, navigabilitatea e direct expusă la tot felul de pericole. Acì panta mijlocie e de trei ori mai mare ca pe porţiunile din amonte şi aval şi curentul de aproape 6 ori. Albia e plină de stânci şi cataracte şi nu se poate contà pe o adâncime continuă a canalului mai mare de 1,60 m.

Dela O. Moldova în sus până la Budapesta întâlnim deasemenea în regiunea celor 2 Alfölduri diferite porţiuni cu formaţii de bancuri periculoase, aşà că nici pe această distanţă navigaţiunea nu poate contà pe o adâncime mai mare de 2 m. Dela Budapesta în sus adâncimea navigabilă scade apoi treptat, întâlnind la Gönyö (în apropiere de Komorn) piedeci serioase cu adâncimi mici şi formări de bancuri, iar în apropriere de Grain (în sus de Viena) cele 2 mari stânci «Schwal» şi «Struden», care formează cataracte şi au constituit întotdeauna piedeci serioase navigaţiei. Adâncimea continuă pe care se poate contà acì este: dela Budapesta la Gönyö 1,60 m., dela Gönyö la Viena 1,4 m. şi dela Viena în sus 1,3 m. scăzând mereu până la 1,2 m.

Tocmai din aceste cauze, şi în special din cauza gâtuirii Dunării la Porţile de Fier (cu o adâncime numai de 1,60), din Dunărea inferioară — unde circulă până la Severin şlepuri chiar de câte 2000 tone — nu pot trece prin Porţile de Fer decât şlepuri de maximum 650 tone, şlepuri care constituesc un tip special, numite «*şlepuri de cataracte*». Un asemenea şlep de 650 tone, încărcat, nu poate însă să ajungă nici el până la Regensburg decât în epoca când apele sunt mai favorabile; la ape joase, el trebuie să descarce la Gönyö $^1/_3$ sau chiar $^1/_2$ din încărcătura sa spre a se puteà urcà în sus, ceeace reprezintă o mare scumpire a transportului.

Toate aceste variaţii fizice ale adâncimii, pantei şi vitesei, pe diferitele porţiuni ale Dunării, constituesc o serie de obstacole serioase navigaţiei şi îşi găsesc expresia lor în diferenţa cheltuelilor de cost a remorcajului pe diferitele porţiuni ale fluviului. *Suppan* a calculat, înainte de răsboiu, în mijlocie pe 10 ani, aceste speze de remorcaj (preţul de cost) pe tonă kilometrică, care variază în modul următor:

Dela Passau la Viena	1.38	heleri pe tona kilometrică.
» Viena la Gönyö	0.81—0.92	» » » »
» Gönyö la Drencova	0.28—0.33	» » » »
In canalul Porţilor de Fer ..	5.8 —6.14	» » » »

Toate aceste date sunt foarte importante, căci ele ne arată: că preţul de cost al remorcajului se poate scumpì din cauza obstacolelor fizice — dela o porţiune la alta a Dunări — de aproape 20 de ori; şi că navigaţia pe întreaga Dunăre, în sus, este condiţionată de gâtuitura dela Porţile de Fer, a căror adâncime nu permite decât trecerea şlepurilor de 650 tone şi care şlepuri deasemenea sunt singurele care se pot urcà — în timpul apelor favorabile — şi dela Gönyö în sus până la Ratisbona.

Fireşte că aceste şlepuri mici sunt şi ele una din cauzele mari a scumpirii navlului pe Dunăre şi, din această cauză, s'au pornit studii serioase pentru a se construì un tip de şlep mai mare, de 1000 tone, însă cu un pescaj mai

www.digibuc.ro

mic, care să poată trece atât prin Porţile de Fier cât şi să navige dela Gönyö în sus. Problema nu a fost încă definitiv rezolvită, însă încercările făcute de inginerii constructori navali renumiţi aveau toate aparenţele de a da rezultate bune.

Cerinţele navigabilităţii sunt însă, că, atât la Porţile de Fier cât şi dela Gönyö în sus, să ajungem la o adâncire a canalului navigabil de 2 m. Cu aceasta s'ar schimbà imediat întregul aspect al navigaţiunii de pe Dunăre. Lucrările aceste, de sigur ar costà sume mari, însă trebuiesc făcute; sporul mereu crescând al mărfurilor care vor circulà pe fluviu le va plăti pe nesimţite. E chestie numai de o bună organizaţie şi de înţelegere sinceră între Starele riverane.

Pentru a pune în evidenţă rezultatele importante la care ne-am puteà aşteptà în urma acestor lucrări, voiu citâ calculele d-lui *J. Rosemeyer*, după care: dacă Dunărea dela Severin în sus ar aveà o adâncime uniformă de 2 m. şi un canal între Dunăre şi Main, prin care să poată circulà tipurile normale de şlepuri de 650 tone, transportul între Giurgiu şi Colonia ar costà (după preţurile din 1914):

Pe cale maritimă: în timp de 33 zile 14 Mk. pe tonă.
» » fluvială: » » » 24 » 9.50 » » »

Ce importanţă ar aveà aceste perspective pentru economia noastră naţională, cred că nu mai am nevoie să arăt.

Firește, dacă am constatat marile obstacole naturale de pe Dunărea din sus de Vârciorova, nu voiu să spun prin aceasta că acì nu s'ar fi făcut *lucrări de ameliorare*, ba chiar foarte importante: *Ungurii* spun că au cheltuit cu lucrările dela Porţile de Fier şi din cele 2 Alfölduri peste 200 mil. coroane aur. Ei au recunoscut interesele vitale care-i leagă de Dunăre abià după răsboiul din 1878; c'ci, până atunci, căutau prin politica lor să sprijine traficul prin Fiume în detrimentul Dunărei. In fine, pentru a dovedì şi mai mult interesul lor pentru Dunăre precum şi — mai cu seamă — pentru a afirmà independenţa intereselor lor de cele austriace, ei creează un mare serviciu naţional de navigaţie (M. F. T. R.) cu un destul de mare număr de vapoare.

Austriacii au executat adevărate lucrări de artă prin rectificarea Dunării la Viena, sfărâmarea stâncilor dela Grain, etc. Ba chiar au proiectat o serie de mari canale care să lege Dunărea: cu Moldova (la Budweiss) Morava-Elba, Morava-Oder cu bifurcaţia spre Vistula la Krakau, etc.

Dar, în afară de toate aceste lucrări însemnate pentru ameliorarea navigabilităţii, Austriacii, consequenţi politicei lor de a transformà Dunărea într'un fluviu austriac, înfiinţează încă dela 1830 marea lor *Societate de navigaţie danubiană*, pe care o subvenţionează şi-i dă cel mai puternic sprijin oficial; ba chiar, foarte des, politica externă a monarhiei se simte influenţată de interesele acestei Societăţi. La 1914 Societatea aveà 140 vapoare cu 65.120 cai putere şi 850 şlepuri cu o capacitate de 476.592 tone, o capacitate de încărcare mai mare chiar decât aceea a vaselor Societăţii de navigaţie mondială «Hamburg-America Linie».

Bavarezii au făcut cele mai frumoase lucrări pentru a da Dunărei su-

www.digibuc.ro

perioare un curs regulat şi o adâncime constantă de 1.20 la apele joase. Ei au făcut canalul «Ludwig», care uneşte Dunărea şi Mainul, iar în timpul din urmă au alcătuit un grandios proiect de construcţie de canale, care să pună Dunărea în legătură cu Germania de nord şi cu basinele marilor ei fluvii. In sfârşit, au făcut şi 2 Societăţi de navigaţie dunăreană cu un însemnat parc de vapoare.

Din toate aceste lucrări, numai lucrările cele mari dela *Porţile de Fier* au fost făcute pe o bază internaţională, prin taxe aplicate asupra navigaţiunii. După aprecierile mai multor somităţi tehnice — între care citez şi pe Sir Ch. Hartley — lucrările acestea au fost greşite. Noi, laicii, cari suntem în stare a le aprecià numai prin rezultatele lor practice, constatăm că ele, în loc să îmbunătăţească navigaţia în cataracte, au îngreuiat-o. Curentul, în canalul ce l-au făcut la Vârciorova, e atât de puternic, încât navigatorii — deşi erau supuşi la plata taxelor de trecere — preferă totuş să navige pe alături, prin vechiul drum dintre stânci.

Continuarea acestei mari lucrări — sau mai bine zis: rezolvirea din nou a celei mai grele probleme tehnice de pe toată Dunărea — cade acum în sarcina României, care urmează să se înţeleagă cu vecina ei, Jugoslavia, pentru a o duce la bun sfârşit. Acì nu este vorba numai de o chestie de onoare şi de prestigiu, ci, înainte de toate, de o chestiune vitală a noastră; căci, cum vom şti să deschidem Porţile de Fier, aşà vom puteà valorificà în viitor şi munca poporului nostru cu produsele ţării. Deaceea dar, să sperăm că micile noastre păcate nu vor aveà o influenţă rea şi asupra rezolvirii acestei chestiuni cu adevărat naţionale.

D. Obstacolele politice care s'au opus desvoltării navigaţiei pe Dunăre

Dacă obstacolele naturale pun încă—pe această porţiune a Dunărei—mari piedeci navigaţiei şi deviază curentul mărfurilor spre drumul Mării, *obstacolele politice* au avut acì o influenţă încă mai dăunătoare pentru desvoltarea navigaţiunei internaţionale. Aceste obstacole au venit, pe această parte a Dunărei, mai cu seamă din partea monarhiei Austro-Ungare şi întrucâtva din partea Statelor Germaniei de Nord.

Timpul nu-mi permite să intru acì în descrierea tuturor şicanelor şi fineţelor vechii monarhii pentru a-şi urmărì cu o stăruinţă nemai pomenită realizarea ţelurilor ei politice. Acì ar fi să intru în descrierea istoriei diplomatice a chestiei Dunării, pe care mi-am propus înadins s'o evit, spre a puteà să tratez chestiunea mai mult din punct de vedere al faptelor concrete decât din acel al frazelor şi întorsăturilor diplomatice. Deaceea voiu căutà numai să caracterizez liniile mari ale politicei diferitelor state interesate la Dunăre, spre a ne explicà din ele, pe cât posibil, prezentul şi a fi eventual informaţi şi pe viitor de intenţiile coriveranilor noştri sau a urmaşilor lor de drept.

1. *Statele Germaniei.* Am amintit mai sus că politica Bavariei şi Statelor Germaniei de Sud a fost întotdeauna conformă cu marile interese care leagă pe această ţară de Dunăre şi nu e egoistă. Dacă ei vor reuşì a realizà acel

www.digibuc.ro

plan măreţ de canale pe care l-au făcut pentru a legà Dunărea cu toate marile fluvii, atunci de sigur că aceasta va fi cea mai mare faptă pentru transformarea ei într'o cale mondială.

Din nenorocire, politica sinceră a Bavariei s'a lovit de *politica Statelor de Nord*, care credeau că au interesul de a neglijà Dunărea în favoarea desvoltării traficului dela Marea Nordului şi Baltică şi a protejà astfel navigaţia pe Rin, Elba Veser, Oder, etc. Această politică o puneau în aplicare, pe de-o parte, acordând tarife reduse pe căile ferate pentru porturile acelor fluvii, pe care tarife refuzau însă să le acorde şi porturilor lor dunărene; iar, pe de altă parte, în construcţiile lor de canale, Dunărea a fost lăsată sistematic la o parte şi ţinută izolată cu totul de marea reţeà de canale interioare din Germania. Consecinţele acestei politici au fost: că, în ultimii treizeci şi cinci de ani înainte de războiu, pe când circulaţia totală a mărfurilor pe apele interioare germane a crescut dela 290 milioane tone kilometrice la 1900 milioane, adică de şase ori şi jumătate, pe Dunăre ea a scăzut, în aceeaş epocă, dela 44 la 41 milioane tone kilometrice. Fireşte, că, cu o asemenea politică din partea celui mai puternic Stat de pe Dunăre, acest fluviu nu puteà fi transformat în cale mondială. Cu toată această politică a Germaniei, de a-şi protejà porturile ei dela Elba şi Weser în dauna Dunării, nu trebuie să confundăm atitudinea ei faţă de Dunărea dela Porţile de Fier la Brăila cu politica acaparatoare a Austriei. La 1883, când Austro-Ungaria a încercat să ne încalce drepturile noastre, au fost 3 mari învăţaţi germani — Holtzendorf, Geffcen şi Felix Dahn — cari ne-au luat cu mai multă căldură apărarea noastră, scriind fiecare câte o carte, cari au rămas clasice în bibliografia dreptului internaţional. Aceste 3 cărţi ne-au câştigat atunci opinia publică europeană şi ne-au înlesnit reuşita prin atitudinea îndrăzneaţă ce am avut-o faţă de hotărîrile unui mare congres european.

Nu trebuie, deasemenea, să confundăm politica Germaniei faţă de Dunărea de Sus cu cea urmărită de ei la Gurile Dunării. Acì, fiind alte interese proprii de realizat — necesităţile comerţului lor la Gurile Dunării, etc. — ne-au dat tot concursul lor pentru desvoltarea navigaţiei.

Austro-Ungaria erà şi ea conştientă de interesele vitale care o legau de Dunăre şi pentru care făceà sacrificii materiale foarte mari. Politica ei tradiţională în această chestie erà egoistă şi mioapă.

Pe dânsa nu o interesà să vadă desvoltându-se în apele ei o mare navigaţie internaţională, ci, ar fi dorit ca toate mărfurile să se transporte fără concurenţă de Societatea ei cea cu nume lung, «K. K. Oest. Ung. einzig privil. Donau-Dampfschiffahrtsges.». Ei îi trebuià Dunărea, nu ca arteră mondială, ci, în primul rând, ca instrument pentru realizarea politicei ei de «Drang nach Osten». Tocmai deaceea vedem că ei nu au lucrat niciodată pentru a sprijinì ameliorarea navigabilităţii, sau pentru a înlesnì o înţelegere internaţională în acest scop; ei au căutat din contra să împiedece orice înţelegere, cum erà de exemplu formarea Comisiei Riverane instituită de tratatul de Paris, pe care ei, chiar în anul următor, au găsit calea s'o înlăture şi au pândit ocazii favorabile ca, prin intrigi şi alte asemenea mijloace, să acapareze drepturile altuia, să monopolizeze totul în favoarea lor, ba chiar să se facă stăpâni în

www.digibuc.ro

ţara altora. Tot istoricul negocierilor în vederea ruşinosului tratat dela Londra (1883), — când, prin intrigi şi compromisuri, reuşiră a pune mâna pe Dunărea noastră dela Porţile de Fer la Brăila şi când, numai o faptă de un curaj şi o demnitate unică a bătrânilor noştri, a putut să scape ţara cu forţa — constitue expresiunea cea mai fidelă a acestei politice, supranumită cu drept cuvânt «perfidă». Cu toată acestă politică perfidă în chestia Dunării din sus de Brăila, Austria fiind legată prin mari interese la gurile Dunării, ea a luat totdeauna parte directă la luptele pentru opera Comisiei Europene, fiind alături cu Anglia, Germania şi noi pentru a apără acì libertatea navigaţiunii. Numai la 1883 şi-a călcat chiar peste propriile ei interese, înţelegându-se cu Ruşii pentru a le ajută la scoaterea braţului Chilia de sub Comisia Europeană, pentru ca şi aceştia să o ajute pe ea la punerea stăpânirii pe Dunărea noastră dela Porţile de Fer la Brăila. Erà un fel de împărţire a Dunării, pe care, de sigur, ar fi dorit să o continue şi asupra ţării.

Tratatul din Berlin, art. 57, a încredinţat monarhiei Austro-Ungare misiunea de a regulà Porţile de Fer şi de a se despăgubì apoi incassând taxe pe navigaţie. *Ungaria*, care până atunci nu aveà nici un interes pentru Dunăre, a început a-şi recunoaşte marile profite ce le-ar puteà aveà din această mare arteră care străbăteà ţara lor dela un cap la altul şi a cerut ca Austria să-i încredinţeze ei Misiunea Europeană de a regulà Porţile de Fier. Din acest moment şi Ungaria apare dar ca Stat independent în politica Dunării; şi e interesant să vedem cum a evoluat aceasta.

Inainte de 1878, *Ungaria* nu numai că nu se interesà de navigaţia Dunăreană, dar chiar duceà faţă de ea o politică cam ca aceeà pe care o duc Statele Germaniei de Nord, adică ea căutà prin tarife să sprijine traficul Portului ei maritim Fiume în dauna traficului porturilor dunărene. După ce a luat însă lucrarea dela Porţile de Fier, s'a apucat repede să-şi facă o flotă naţională — emancipându-se de Societatea Danubiană austriacă — şi în scurt timp a ajuns şi la convingerea că Dunărea-i poate servì ca cel mai bun pretext pentru a aveà un instrument nou şi eficace în politica ei vamală protecţionistă şi pentru apărarea de concurenţa produselor române.

In adevăr, chiar înainte de a fi terminat complet aşà zisa rectificare a Porţilor de Fier — şi numai puţin timp după ce, în 1896, ei au inaugurat cu mult alaì noul canal neisprăvit dela Vârciorova — au publicat în 1899, şi au pus în aplicare, pentru secţiunea dela Moldova la Turnu-Severin, cunoscutele 5 regulamente speciale.

Totuş, în loc ca aceste regulamente — pe care de altfel Ungaria nici nu aveà dreptul să le decreteze singură, conform tratatelor — să pună taxe uniforme şi convenabile — conform art. 16 din trat. de Paris dela 1815 şi după principiile fundamentale ale tratatului din Viena dela 1815 — numai pe tonajul vaselor, etc., ele au pus taxele după natura mărfei; aceasta împărţind mărfurile în 3 categorii, din care cerealele, petrolul şi alte produse române sunt considerate ca de cl. I şi plătesc taxa cea mare, pe când produsele ungureşti (cărbuni, ciment, îngrăşăminte) plăteau numai o taxă foarte mică, fiind considerate de cl. III-a. Cei 50 mil. cor. aur pe care-i-au cheltuit dar Ungurii pentru a face la Porţile de Fier cea mai mare greşeală teh-

www.digibuc.ro

nică, au fost plătiți de cerealele și petrolul nostru. Pe lângă acestea și economia națională Ungară a mai scăpat — grație acestui nou fel de taxe vamale protecționiste — de concurența multor produse românești care nu puteau suportà plata unor taxe de navigație atât de mari. Dealtfel Ungurii amenajaseră în mod special și portul Orșova — din banii taxelor dela Porțile de Fier — ca să prindă mărfurile românești, ce nu puteau urcà Dunărea în sus, și să-și mărească astfel traficul căilor lor ferate.

Ca o continuare a acestei politici începută la Porțile de Fer, Ungurii — după exemplul Austriacilor — au început să-și consolideze tot mai mult serviciul lor de navigație, spre a duce și ei și pe această cale, aceeaș politică de monopolizare a Dunărei și de «Drang nach Osten».

Pacea din București a pus mai bine în evidență toate aceste intenții ale Austriei și Ungariei, când — după cum am arătat — au venit să ne ceară pe 90 ani (30 ani cu drept de reînnoire de 3 ori) concesia tuturor porturilor noastre; și tot astfel, când au vrut să ne răpească — tot printr'o perfidie — întregul nostru parc naval (particular și al S atului) care erà adăpostit în brațele din Moldova ale Deltei Dunăr i; sau deasemenea când au pus mâna pe șantierul naval dela Turnu-Severin, de care ei nu mai aveau nevoie, deoarece ni l-au vândut ei nouă, dar acum îi supără că vedeau că servià la consolidarea navigației noastre [1]).

---

[1]) Aceste și alte întâmplări dela pacea din București — cât si din lunile până la victoria definitivă a aliaților — sunt foarte interesante, căci ele caracterizează de minune politica dunăreană austro-ungară cât și arată evoluția politicii germane, care începuse a se convinge că, în chestia Dunărei, aliata ei urmărește monopolizarea navigației pe Dunăre, în dauna, nu numai a României ci și a Germaniei. Voiu povestì acì mai detaliat modu l cum s'au desfășurat acele întâmplări, atât spre a pune în evidență tendințele politicii dunărene a fiecărui din cei doi dușmani ai noștri, cât și spre a consemnà, cu aceast'ă ocazie, câteva fapte, care constituesc totodată și o pagină interesantă de istorie:

După încheierea păcii din București, austro-ungarii erau aproape să pună mâna pe întreaga noastră flotă comercială care sta ancorată în brațul Chilia, adică: pe toate vasele serviciului N. F. R. și S. M. R., vasele societăților române de navigație particulare, dragele serviciului fluvial și ale Comisiei europene, toate șlepurile particulare rechizitionate de Stat ș. a. m. d. Deci absolut tot avutul național al României de pe Dunăre erà să fie transportat spre Viena, de unde, chiar în urma biruinții armatelor aliate, nu le-am mai fi putut recăpătà: căci. se știe ce am pățit cu alte vase de ale noastre, care fuseseră duse de puterile centrale mai de mult în susul Dunării și pe care după victoria finală — cu toate că le-am reclamat dela aliați — Comisiunea interaliată a Dunării a refuzat să ni le restitue, sub pretextul că sunt pradă de războiu și că trebuesc împărțite între toti aliații.

Modul cum eram să fim prădați atunci de austriaci și cum am putut salvà această enormă avere națională merită să fie cunoscut, căci acest fapt pune în evidență momentul când, în chestiunea Dunării, interesele speciale ale celor două State centrale încep a se accentuà și politica fiecăruia a luà tendințe opuse.

In timpul războiului puterile centrale au creat pe Dunăre un serviciu special de navigațiune și transporturi, sub numele de «k. u. k. Zentral Transport-Leitung (Z. T. L.)». De fapt erà însă vechea societate de navigație austriacă (Donau-Dampfschiffahrtges.) militarizată, la care s'au mai adăugit și câteva vase ale societății de navigație ungare; toate aceste erau puse sub conducerea personalului mobilizat al societății austriace; așà că în realitate toată navigația dunăreană rămăsese în mâna acestei societăți, care, se știe, că, de aproape 80 de ani, a uzat de toată puterea Statului austriac spre a-și asigurà monopolul navigației pe Dunăre până la gurile ei. Acum dar, ea a crezut că e momentul să profite de răs-

www.digibuc.ro

Serbia şi Bulgaria. Despre politica dunăreană a acestor 2 riverani nu se poate spune mult, căci amândouă Statele nu ajunsese încă a-şi aprofundà destul interesele reale care trebuie să-i lege de acest fluviu. Serbia lui Milan, care erà un fel de Stat vasal al Austriei, a încheiat cu Austria chiar în 1882 o convenţie de navigaţie în apele comune. Aceasta spre a-i facilità Austriei reuşita în întreprinderea ei dela conferinţa dela Londra. Dealtfel astăzi a început şi ea a-şi formà un mic parc naval propriu pe Dunăre.

---

boiu pentru a-şi realizà definitiv scopurile urmărite cu atâta tenacitate, acaparând toate vasele de pe Dunăre.

Germanii, în tot timpul războiului, au dat tot concursul lor acestei organizaţiuni austriace de transport şi navigaţie şi s'au servit de dânsa pentru transporturile lor. Ei s'au limitat a executà numai lucrările tehnice, şi anume: pentru curăţirea căii navigabile — care pe tot cursul Dunărei erà într'o stare detestabilă, din cauza înnecării, mai cu seamă la intrările porturilor, a aproape 600 de vase încărcate —; pentru restabilirea liniilor ferate şi instalaţiunilor de acostare, încărcare şi descărcare din porturi; pentru scoaterea din fundul Dunării a celor 562 vase (vapore şi remorchere, şlepuri, tancuri, elevatoare, etc.) înnecate şi utilizarea lor; pentru înlesnirea circulaţiei pe canalul dela Porţile de Fier, unde au construit o cale ferată de remorcaj («Treidelbahn»), graţie căreia puteau trece prin canal, într'un sfert de oră, un convoiu de şlepuri, pe când sub administraţia ungurească pentru un singur şlep erà nevoie de $1^1/_2$ oră ş. a. m. d. Pentru executarea tuturor acestor lucrări importante, menite să intensifice navigaţia pe Dunărea inferioară în int resul scopurilor lor, e, au adus acì un personal foarte competent, între care unele somităţi tehnice — cum e cunoscutul inginer E. Foerster, constructorul transatlanticului «Vaterland», cel mai mare vapor de pasageri din lume — precum şi o serie de directori de şantiere navale, constructori de maşini, armatori, constructori hidraulici etc. La servi iul hidraulic din Ministerul lucrărilor publice din Bucureşti instalaseră deasemenea o persoană specială, care să centralizeze lucrările lor.

Contactul acesta al atâtor persoane competinte cu Dunărea de jos şi cu problemele ei, îi făcuse să se gândească nu numai la interesul lor momentan — de a transportà mai uşor cerealele şi petrolul în Germania — ci şi la problemele păcii. Ei încep acm să vadă că Austria urmăreşte acì numai scopuri egoiste şi că în viitor ar puteà să-şi satisfacă mai bine interesele lor proprii intrând în colaborare cu România, deci caută să pregătească terenul pentru aceasta. Ofiţerul german de legătură dela serviciul hidraulic din Bucureşti începe a duce o campanie în acest sens prin ziarele germane şi scrie chiar o broşură interesantă despre Dunărea de jos; proprietarul unui mare şantier naval dela Regensburg (care erà şi el mobilizat în România) începe construcţia unui tip special de şlep care să poatà trece prin Porţile de fer cu o încărcătură de 1.000 tone, în loc de 650 ca până acum; inginerul Foerster încearcă la Severin construcţia unui tip special de şlep de beton armat pentru Porţile de Fier ş. a. m. d.

Cu această nouă mentalitate ajung germanii în 1918 şi caută pe toate căile a se apropià de noi şi chiar a luà poziţie alături de noi, în chestiuni importante de ale Dunărei, în contra tendinţelor austriace. Ei caută o colaborare cu serviciul nostru hidraulic şi lucrează în armonie cu şeful de atunci al acelui serviciu, d-l inginer G. Popescu, pentru dragarea bancurilor din Dunăre.

De această stare de spirit am căutat atunci să trag cuvenitele profite, atât la pacea din Bucureşti cât şi în regularea unor chestiuni grele de după aceà pace. Astfel am putut să-i conving de interesul mare ce-l au de a oprì pe austriaci să ne impună prin tratatul de pace concesionarea porturilor noastre pe 90 ani (adică excluderea noastră dela Dunăre) şi tot astfel să-i constrângă a primì reînfiinţarea «Comisiei riverane» pentru toată Dunărea, contra căreia ei s'au opus întotdeauna.

Cu toate aceste insuccese dela tratatul de pace, Austriacii continuau a urmărì cu tenacitate realizarea ţelului lor, adică desfiinţarea navigaţiei noastre pe Dunăre şi stabilirea monopolului societăţii lor «Donau-Dampfschiffahrtgesellschaft». In acest scop ei au profitat de venirea la gurile Dunărei, pentru scopuri pur militare, a amiralului german Hop-

www.digibuc.ro

Despre *Bulgaria* nu se poate spune nici atâta, decât doar că la pacea din București — în mod cu totul inconștient — sprijinià cererile austriace

---

mann — care nu erà deloc în curent cu chestiunile politice, ci aveà numai însărcinarea de a organizà pe Dunăre și Marea Neagră transporturi militare germane spre porturile rusești — și au obținut, prin amenințări, dela un amiral român, încheierea unei nechibzuite convențiuni, prin care marina română se obligà a predà de bunăvoie organizației «k. u. k. Zentral-Transport-Leitung (Z. T. L.)» întreaga flotă comercială română împreună și cu toate vasele particulare rechiziționate. Reprezentantul la Brăila a acestei organizațiuni, care inscenase toată aceastà afacere, un Colonel din marina austriacă Zwirkowski (care, câteva luni în urmă, a apărut la tratatul de pace dela Paris ca delegat oficial al Poloniei, așezându-se alături de delegații români și provocând protestarea lor) a cerut executarea imediată, *cu forța*, a acestei convenții și transportul neîntârziat al tuturor vaselor dela Chilia.

Față de imposibilitatea în care ne aflam, noi cei din teritoriul ocupat, de a sta în legătură cu provincia, decât prin censura militară, am fost înștiințat de cele petrecute la Chilia, abià peste câteva zile, printr'o scrisoare pe care organizatorul navigației noastre fluviale, inginerul N. P. Ștefănescu, mi-a trimis-o prin șeful serviciului hidraulic inginer G. Popescu, rugându-mă să fac tot posibilul să scap țara de această enormă pierdere. In calitate de Comisar al Guvernului. am adresat imediat un protest șefului administrației militare germane și am declarat că «noi românii refuzăm de a recunoaște această con-«venție, încheiată sub amenințări de o autoritate incompetentă, de oarece, cu privire la «Dunăre, nu ni se mai poate impune nici o altă îndatorire decât cele la care ne-am obligat «prin tratatul de pace. In consecință noi refuzăm predarea vaselor și ne vom opune chiar «cu armele dacă se va încercà să le ia cu forța din apele Chiliei».

Primul efect al acestei intervenții a fost — cu toate protestele austriace — deocamdată o întârziere a punerii în execuție a «convenției Bălescu»; și, fiindcă Austriacii au reclamat și marelui cartier german, administrația militară germană din București a trimis pe un ofițer. perfect cunoscător al chestiunii — căpitanul Dr. Mann, în vieața civilă profesor de economie politică la Universitatea din Kiel — care să explice direct șefului marelui cartier adevărata stare a chestiunii și politica ascunsă a Austriei. Rezultatul final — după multe amenințări din partea Austriacilor — a fost că și marele cartier german și-a dat seamă de cele ce urmăreau Austro-Ungarii și astfel am putut scăpà pentru țară o avere incalculabilă, fără dé care refacerea economiei noastre naționale și putința transportului produselor țării ar fi fost absolut imposibile.

Din acest moment însă, politica Germaniei pe Dunăre s'a despărțit cu totul de cea austriacă și a apucat pe o cale opusă celei pe care o urmăreà înainte de răsboiu. Faptele aceste, deși n'au mai putut aveà în urmă vreo altă consecință, își au importanța lor și merità a fi consemnate, din care cauză tocmai am crezut de cuviință să le expun în această notă.

De altfel, întrucât privește pe Bavaria, ea începuse mai de mult a-și da socoteală că Austria urmărește pe Dunăre o politică tot atât de nesinceră față de ea, ca și față de rive anii din aval. Foarte caracteristic pentru aceasta este următorul fapt: Se știe ca Bavaria a creat și subvenționat încà de mult timp o importantă Societate de navigație pe Dunăre («Süddeutsche Donau-Dampfschiffahrt ges.»). Cu această Societate am int etin t și noi întotdeauna bune relațiuni; ba chiar D-l Vintilă Brătianu încheiase o convenți ne între N.F.R, și «Süddeutsche» pentru traficul de mărfuri între porturile noastre și cele bavareze. Nu a trecut însă mult timp și Societatea Austriacă, văzând în aceasta pericolul în viitor al unei serioase concurențe, a cumpărat majoritatea acțiunelor Societății «Süddeutsche», așa că aceasta a mai rămas numai cu numele și pavilionul bavareză, iar de fapt era acum o societate austriacă. Acest fapt a silit apoi pe Stat l bavarez să-și înființeze — cu concursul băncilor mari germane — o nouă societate națională, sub numele «*Bayerischer Lloyd*» și astfel să se emancipeze de tutela austriacă, sub care intrase pe nesimțite.

Firește și acest fapt a contribuit la ascuțirea contrastelor între politica dunăreană a celor 2 State centrale, care la sfârșitul răsboiului s'a manifestat cum am arătat mai sus.

www.digibuc.ro

pentru exproprierea porturilor noastre şi nu-şi dădeau seama ce puteà să însemne această cotropire a Dunărei şi pentru viitorul lor.

De sigur toate aceste obstacole politice nu-şi au numai interesul lor istoric; căci, cu toată situaţia politică schimbată, multe din aceste interese continuă a persistà ca forţe latente, şi nu se ştiè mâine sub ce formă — sau sub ce întrupare — şi unde vor reapăreà.

Voiu da numai un exemplu, pentru a arătà cât de prudenţi trebuie să fim. Pentru aceasta voiu citâ o notiţă dintr'un ziar de navigaţie, apărut în 20 Decemvrie 1923; iată ce se spune acì cu privire la acapararea navigaţiei pe Dunăre:

«Anglia şi Franţa lucrează împreună pe Dunăre. Politica Angliei este «acì veche, dar e necesar să ne reamintim de ea. Incă dela 1920 s'a înfiinţat: «Danube Navigation Company» (engl. River Syndicate) cu un capital de «1.200.000 de lire sterline. Această companie a cumpărat dela Statul au«striac toate acţiile Societăţii Bayerischer Lloyd şi la 1921 toate acţiile «Societăţii Süddeutsche Donau-Dampfschiffahrtsges. In afară de aceasta, «Societatea «Danube navigation company» a participat cu 30% din capi«talul social la cunoscuta societate austriacă danubiană (erste Oester. «Donau-Dampfschiffahrtsges.) şi cu un împrumut de 300.000 lire ster«line, care se va plătì în 8 anuităţi. Capital englez lucrează şi în navi«gaţia dunăreană a Cehoslovaciei, Jugoslaviei, Bulgariei şi României. Pe «de altă parte Franţa transformă Budapesta într'un port-franc şi subven«ţionează pe Société de navigation danubienne».

Faptele din această notiţă de ziar le-am controlat şi sunt adevărate. Alte concluziuni trage din ele ziarul, după interesele ţării sale care nu ne privesc, dar alte concluzii putem trage noi. Noi vedem acum substituţiuni de State pe Dunăre, în care apar acum ca susţinători ai societăţii de navigaţie austriace, în locul celor 2 State învinse, cele 2 mari State învingă toare. Noi ştim că acì e vorba în primul rând de o mare societate comercială, care are aceleaş interese şi astăzi ca şi înainte de răsboiu şi care ştim că a fost aceea care a împins necontenit pe Austria la politica ei atât de antipatică pe Dunăre. Adeseori interesele vechi persistă şi noul lor reprezentant şi le însuşeşte, aşà că e bine să fim cel puţin prudenţi.

Dealtfel, noi mai ştim că Anglia caută a acaparà, sau cel puţin a controlà orice cale mondială de navigaţie şi, de aceea, nu trebuie să ne mire că se instalează acum şi pe Dunăre. Eu am scris aceste lucruri încă dela Maiu 1921, în cartea mea despre problemele Dunării, şi tocmai deaceea am şi dat atunci alarma când am văzut că tocmai delegaţii noştri dela Paris găsiseră de cuviinţă să propună introducerea Belgiei şi Greciei — două State atât de legate de Anglia — în Comisia internaţională; aceasta probabil ca să fim noi mai cu uşurinţă majoraţi, când se vor prezentà chestiuni delicate şi va trebui să apărăm interesele noastre de Stat riveran şi poate chiar drepturile noastre de suveranitate în apele Dunării de pe teritoriul nostru.

www.digibuc.ro

Dealtfel, de îndată ce am scris aceste rânduri, găsesc în ziare următoarea telegramă, foarte semnificativă, din Praga, datată 15 Martie 1924: «Potrivit «ziarului «Tribuna» la Budapesta s'a ţinut, din iniţiativa acţionarilor englezi «dela societatea de navigaţie dunăreană, o conferinţă a tuturor societaţilor «de navigaţie dunărene. *S'a creat un cartel pentru centrul Europei, care spo-*«*reşte uniform tariful transporturilor, călătorilor şi mărfurilor. Această mă-*«*sură loveşte mai ales linia Viena-Budapesta-Belgrad*».

Cred că această mică notiţă, în toată simplicitatea ei, ne arată mai lămurit decât multe explicaţii, cari sunt adevăratele tendinţe pe care le urmăresc Statele mari neriverane, care s'au instalat pe Dunăre sub formă de întreprinderi de navigaţie.

III. CARE ESTE VALOAREA REALĂ A NOULUI REGIM AL DUNĂREI?

Principiile noului regim al navigaţiei pe Dunăre s'au stabilit prin tratatul dela Versailles şi în articolele corespunzătoare ale tratatului dela Saint Germain, Neuilly şi Trianon; ele au fost puse în urmă în aplicare prin «*Statutul definitiv al Dunării*», stabilit prin convenţia din Paris, dela 23 Iulie 1921, încheiată între Belgia, Franţa, Marea Britanie, Grecia, Italia, România, Jugoslavia şi Cehoslovacia.

Firește nu este locul aci să analizez diferitele articole ale acestui statut. Oricine se interesează mai de aproape de chestia navigaţiei pe Dunăre, ar face bine să cetească singur aceste 44 de articole — cu un mic protocol final, ca anexă —, căci ele de azi înainte constîtuesc, pe câtva timp, evanghelia Dunării.

Voiu arătà însă în scurt — întrucât nu am făcut-o deja în capitolele precedente — ideile fundamentale şi, mai cu seamă, voiu încercà să arăt, întrucât noile dispoziţiuni ale acestui statut vor fi în stare a rezolvì *şi de fapt chestiunea Dunării*, adică de a ne da putinţa să înlăturăm pentru totdeauna toate acele obstacole naturale şi artificiale (politice) care se opun navigaţiunii şi astfel să desvoltăm tot mai tare navigaţia pe acest fluviu. Voiu căutà deasemeni să pun în evidenţă şi posibilităţile de noui complicaţiuni cari ar decurge din noua organizare.

Este incontestabil că — excepţie făcând de dispoziţiunile trecătoare, care regulează raporturile dintre învingători şi învinşi — principiile privitoare la Dunăre din tratatul dela Versailles, precum şi aşà zisul *Statut definitiv al Dunării*, reprezintă un mare progres asupra trecutului şi ne asigură liniştea pentru un număr de ani.

Austro-Ungaria şi Rusia — cele 2 mari imperii acaparatoare ale Dunărei şi cari erau cauza tuturor obstacolelor politice — ieşind distruse din acest războiu mondial, congresul european a fost în stare de astă dată (după peste 100 de ani) să aplice cu sinceritate şi la Dunăre principiile de libertate a navigaţiei, stabilite de congresul din Viena dela 9 Iunie 1815; ba chiar, în unele privinţe, el le aplică acum într'o formă şi mai liberală, adică aşa cum erau

www.digibuc.ro

prevăzute în articolul 5 al tratatului dela Paris dela 30 Maiu 1814 (al. 2), care a servit de program congresului din Viena.

Din punctul de vedere al regimului navigaţiei, Dunărea erà până acum fărămiţată în mici porţiuni, fiecare din ele având câte un regim aparte, cu norme mai mult sau mai puţin variate de navigaţie şi poliţie, etc. Numai în deltă, alături de Comisia Europeană a Dunărei, aveam 4 regimuri: 1) Comisia Europeană (braţul Sulina), 2) Regulamentul Român (braţul Sf. Gheorghe), 3) Regulamentul Ruso-Român (braţul St. Stambul) şi Chilia, 4) Regulamentul Rus (braţele ruseşti ale Chiliei). Pe restul Dunăr i erau în vigoare încă vreo 8 sau 9 regulamente. Prin noul regim, toată această stare haotică dispare ca prin minune: vechile obstacole politice dispar şi ele, iar toate acele tentative de înjosire şi de încălcare a drepturilor de suveranitate din partea Austriei, de care în special noi aveam atât de suferit, nu mai există. Nici chiar regimul unguresc dela Porţile de Fer, care sugrumà Dunărea şi împiedicà mărfurile noastre să se urce în sus, nu mai este şi se înlocueşte cu un regim mai civilizat.

Deacum înainte navigaţiunea pe întreaga Dunăre, înclusiv reţeaua fluvială internaţionalizată, este supusă unor reguli uniforme şi anume:

«Navigaţia pe Dunăre este liberă şi deschisă tuturor pavilioanelor în «condiţiuni de completă egalitate pe tot cursul navigabil al fluviului... în «aşà fel încât nici o deosebire să nu fie făcută în dauna supuşilor, bunurilor «şi pavilionului unei puteri oarecare, între aceştia şi supuşii, bunurile şi pavi«lionul statelor riverane însuş, sau ai statului al cărui supuşi, bunuri şi pavi«lion se bucură de tratamentul cel mai favorabil» (art. 1).

Pentru asigurarea acestei libertăţi a navigaţiei şi a internaţionalizării (egalitatea dintre pavilioane) se instituesc acum două comisii distincte:

1. *Comisia Europeană*, pentru Dunărea maritimă, care rămâne în totul în atribuţiunile, drepturile şi imunităţile ce le aveà dinainte a războiului, dar care are deocamdată numai patru delegaţi (România, Franţa, Italia şi Anglia); şi

2. *Comisia Internaţională*, pentru Dunărea fluvială, adică dela Brăila până la Ulm, inclusiv reţeaua fluvială declarată internaţională prin această convenţie. Comisia Internaţională, conform art. 347 al tratatului dela Versailles şi articolelor corespunzătoare din celelalte tratate, se compune din: 2 reprezentanţi ai statelor germane riverane, câte un reprezentant al fiecăruia din celelalte state riverane *şi câte un reprezentant al fiecăruia din acele state neriverane care sunt reprezentate şi în Comisiunea Europeană a Dunării* (deci deocamdată: Italia, Franţa şi Anglia).

In compunerea acestei comisii internaţionale se vede o primă deosebire radicală faţă de principiile actului congresului de Viena dela 1815 şi a tratatului de Paris dela 1856; şi anume: că, supravegherea şi chiar administrarea intereselor generale ale acestui fluviu internaţional nu mai sunt încredinţate unei comisiuni a riveranilor, ci unei comisiuni internaţionale, în care, pe lângă statele riverane, mai intră şi o serie de state neriverane care au interese mari în navigaţia mondială. Dacă rolul acestei comisii internaţionale ar fi limitat numai la prevederile art. 10 al statutului, adică:

www.digibuc.ro

«să vegheze ca nici un obstacol de nici un fel să nu fie din partea unuia sau «mai multor state liberei navigaţiuni pe fluviu, cât şi ca nici o atingere să «nu fie adusă caracterului internaţional pe care tratatele l-au atribuit reţelei «internaţionalizate a Dunărei», atunci de sigur diferenţa faţă de principiile din trecut nu ar fi aşà mare; căci, de sigur, statele neriverane ar aveà în orice caz şi ele dreptul de a supravegheà modul de aplicare al unei măsuri din care decurge un drept pentru ele. Comisiunii internaţionale i s'au dat însă şi drepturi mari în administrarea fluviului, în organizarea, repartizarea între riverani şi finanţarea lucrărilor de întreţinerea şi ameliorarea navigabilităţii, etc.; iar acestea sunt — după concepţia congresului dela 1815 — afaceri de ale riveranilor, care au a formà între ei «une véritable association «riveraine, appelée a traiter les eaux communes, comme un domaine indi«vis, soumis sur toute son étendue navigable à un système administratif «uniforme». Ele nu privesc însă pe neriverani.

In această nouă concepţie, adică în acest amestec al neriveranilor puternici şi în acele afaceri cari de drept privesc numai pe riverani, stă de sigur şi sâmburele unui izvor de conflicte viitoare; conflicte, cari au şi început cu ocazia votării statutului, după cum ne spune chiar expunerea de motive cu care a prezentat Ministrul nostru de externe această convenţie spre ratificare Parlamentului. Iată un pasaj caracteristic din aceà expunere de motive: «la conferinţa Dunării deci, cu cea mai deplină bună credinţă şi în atmosfera «celei mai prieteneşti discuţii, aveà să se producă ciocnirea firească între «delegaţii statelor neriverane, care aveau să propună soluţiile pe cari dânşii «le credeau mai potrivite cu interesele navigaţiei, fără a ţineà socoteală «de jignirea ce aceste soluţiuni puteau să aducă drepturilor statelor riverane «şi Delegaţii statelor riverane, care aveau să apere înainte de toate atributele «suveranităţii statelor lor, cu firească lor repercusiune asupra intereselor «speciale ale statelor lor. Aşà s'au petrecut lucrurile».

De sigur însă c conflicte adevărate — nu numai de felul celor inocente dela discuţiile dela masa verde — se vor produce atunci când neriveranii, cari nu sunt obligaţi la nici un sacrificiu material, vor veni cu pretenţii mai mari, cerând ca pentru întreţinerea şi ameliorarea căii navigabile să se facă cheltueli care depăşesc posibilităţile de plată ale statelor riverane. Şi mai serioase conflicte se vor naşte, însă, când vreunul din statele mari neriverane va căutà să profite de situaţia sa favorizată din Comisie şi de noul regim al Dunării spre a acaparà pentru el şi societăţile sale navigaţia de acì, în dauna riveranilor, ca într'un domeniu colonial. Exemplul ce l-am citat mai înainte cu cumpărarea de către englezi a acţiunilor societăţilor de navigaţie de pe Dunăre, este de sigur foarte instructiv şi din acest punct de vedere. Dar aş puteà să sporesc încă numărul acestor exemple instructive; ba chiar să spun — ca continuare la acele exemple — că şi la noi s'a încercat formarea unei societăţi *române* de navigaţiune pe Dunăre, dar, de fapt, capitalul acelei societăţi nu erà nici de 1% românesc; deci aveam a face cu o camuflare a acelor aş mari întreprinderi, care, după ce achiziţionase societăţile bavareze şi austriacă, caută acum să-şi complecteze monopolul navigaţiei pe întreaga Dunăre, asigurându-se şi pentru apele noastre. Aceşte fapte sunt destul

www.digibuc.ro

de semnificative şi explică de altfel mai bine ce au fost, cu ocazia votării statutului, acele încercări — pe care le am mai amintit — de a mări şi mai mult numărul statelor neriverane din Comisia internaţională, sau de a introduce pe Dunăre — întrucât priveşte dreptul de a circulà al vaselor de războiu străine — acelaş regim ca pe mare, adică ca acestea să fie lăsate să circule libere şi să staţioneze în porturi.

Oricum ar fi însă, în acest fel de compunere al Comisiunii Internaţionale, există fără îndoială şi posibilitatea de multe complicaţiuni pentru viitor. Studiul amănunţit al celor 2 volume de protocoale a conferinţei internaţionale pentru statutul Dunării ne poate fi în această privinţă foarte instructiv, pentru a vedeà unele tendinţe ce s'au arătat şi de unde anume pot pornì acele complicaţiuni în viitor.

Complicaţiuni serioase se vor mai puteà naşte deasemenea şi din modul de executare al lucrărilor şi, mai cu seamă, a marilor lucrări de ameliorare care cer cheltueli însemnate. Dacă indiferenţa unor state riverane, ca Bulgaria, — care nu a făcut niciodată nici cea mai mică cheltueală pentru a întreţine canalul navigabil pe porţiunea însemnată de Dunăre care-i aparţine — va duce probabil adeseori la conflicte uşoare, apoi organizarea lucrărilor mari tehnice şi finanţarea lor va produce de sigur greutăţi cu mult mai mari. In această privinţă, principiile generale prevăzute în statut sunt de sigur foarte înţelepte, dar, dacă în aplicarea lor la lucrările cele mari — care fiecare în parte constitue o problemă grea — ne vor duce la rezultate practice, aceasta este chiar de pe acum îndoelinic.

Astfel chiar în chestiunea atât de grea a îmbunătăţirii condiţiilor de navigabilitate a *Porţilor de Fier şi cataractelor*, precum şi a finanţării acestor lucrări şi a administraţiunii întregului sector de Dunăre dintre Severin şi Moldova — care sunt acum regulate în principiu pe alte baze cu mult mai satisfăcătoare pentru drepturile riveranilor (art. 32 şi 33 din Statut) — chestiunea nu poate fi încă considerată ca definitiv rezolvită, câtă vreme nu vom vedeà modul de punere în aplicare a acestor principii şi felul cum vor fi ele interpretate.

Timpul scurt al unei conferinţe nu poate să-mi permită a intrà mai departe în examinarea prescripţiunilor noului Statut al Dunării. Nu pot totuş să nu amintesc de articolul XXII, prin care «înfiinţarea unui serviciu local «regulat de transport, de călători şi de mărfuri indigene sau indigenate între «porturile unuia şi aceluiaş stat, nu va puteà fi făcută de către un pavilion «străin, decât în conformitate cu regulamentele naţionale şi de acord cu autori«tăţile statului riveran interesat».

Această rezervare a *Cabotajului* pentru riverani este fără îndoeală o mare excepţie dela principiile fundamentale a liberăţii navigaţiunei şi mai cu seamă a internaţionalizării Dunării. Noi suntem cei dintâi care putem profità din această dispoziţie excepţională şi trebuie să recunoaştem că ni s'a dat o mare dovadă de bună voinţă (de Franţa în primul rând), spre a încurajà consolidarea navigaţiei noastre naţionale dunărene şi a nu o lăsà să fie strivită dela început prin concurenţa neleală a marilor societăţi mondiale.

www.digibuc.ro

Căci se ştie că aceste societăţi caută a se instalà acum acì şi a ne eliminà pavilionul nostru chiar din propriile noastre ape, adică, de acolo, unde, cu mari sacrificii, noi ne silim a ameliorà calea navigabilă şi a desvoltà porturile, pe care le ţinem deschise comerţului tuturor statelor.

Totuş, aceasta condescendenţă ne obligă să dăm o dovadă că ştim să apreciem serviciul ce ni s'a făcut şi mai cu seamă că ştim să ne folosim de ocazia ce ni s'a dat de a ne consolidà navigaţia noastră naţională pe Dunăre într'o concurenţă cinstită. Din nenorocire a trecut dejà un timp destul de îndelungat şi noi n'am făcut încă nimic în această direcţiune, nici măcar un program serios de activitate pentru viitor. Starea navigaţiunii noastre pe Dunăre — astăzi tocmai, când ar puteà aduce atât de mari servicii economiei naţionale prin uşurarea transportului — este cu mult inferioară celei dinaintea războiului; ba chiar serviciul de navigaţie al Statului, în loc de a se pune în acord cu cele 2 societăţi particulare româneşti, profită de faptul că are combustibilul cu jumătate de preţ spre a le face o concurenţă nedreaptă şi a le slăbì. Mai mult încă, în loc de a profità de timpul relativ scurt cât o asemenea măsură excepţională va mai puteà fi menţinută (căci de fapt ea e contrarie principiilor mari ale dreptului ginţelor şi chiar intereselor noastre viitoare la Dunăre) [1]), statul nostru a făcut uz de ea numai pentru a puteà îndepărtà — înainte de a fi avut încă cu ce le înlocuì — vapoarele vechilor societăţi străine, care înainte făceau curse regulate în porturile noastre. Prin aceasta el nu a făcut decât să îngreuneze şi mai mult încă criza transporturilor, care astăzi apasă atât de tare asupra economiei noastre naţionale, dar nu a sporit cu nimic numărul vaselor sub pavilion naţional [2]).

[1]) Nu trebuie să uităm că, dacă ne-am putut apără cu succes drepturile noastre la Dunăre, aceasta se datoreşte în prima linie tocmai faptului că noi am fost acì apărătorii libertăţii navigaţiei.

[2]) Nu numai că numărul vaselor sub pavilion român nu a sporit pe Dunăre, dar legile noastre încurajază pavilioanele străine în dauna celor naţionale; aşà de ex. un fost ofiţer superior de marină, care şi-a construit 2 şlepuri sistematice cu motor, le-a pus sub pavilion grecesc, deoarece sub pavilion român el nu le poate scoate din ţară (ele trebuie să facă cursa la Regensburg cu cereale) decât dacă depune o cauţiune însemnată. Aceasta în virtutea unei legi din timpul războiului, pe care eu însumi — în calitate de Preşedinte al consiliului economic — am propus-o atunci pentru a oprì înstrăinarea vaselor ţării — pe care Germanii voiau să le ea cu chirie pentru nevoile lor militare — dar care astăzi nu numai că nu mai are nici un rost, dar e chiar foarte dăunătoare. Dacă atunci aceà dispoziţie — pe care cu toate ameninţările comandamentului german am reuşit s-o aplic — a salvat ţării vasele noastre comerciale, astăzi ea e o adevărată calamitate.

Deasemenea e foarte curios — şi condamnabil — că tocmai astăzi când toate Statele caută să-şi asigure în porturile mari de pe Dunăre debarcadere proprii, instalaţiuni comode de încărcare şi descărcare, agenţii etc., noi arătăm o pasivitate neexplicabilă. Astfel acuma, pe cheul Dunării la Viena, comuna a scos în vânzare «Dane» pentru diferitele companii de navigaţiune şi a rezervat anume un loc bun — pe malul Dunării dinspre centrul oraşului — pentru Statul român. Cu toate că Statele celelalte s'au grăbit să-şi cumpere locurile ce li s'au oferit — ba chiar şi mai mult —, noi n'am dat nici un semn de vieaţă şi riscăm să vedem că se vând la alţii — probabil la societăţile de care tocmai ne plângem că vor să acapareze Dunărea. Mai multă grijă şi în această privinţă este absolut indicată, căci tocmai acuma se aşterne viitorul navigaţiei pe Dunăre şi se pun jaloanele pentru activitatea ce vom desfăşura-o în urmă în unul din cele mai mari centre comerciale ale Europei Centrale.

www.digibuc.ro

Un astfel de mod de procedare într'o chestiune atât de delicată ne-a făcut mult rău în străinătate şi a dat putinţa societăţilor interesate să ducă o campanie în contra noastră, descriindu-ne în presa mondială ca principala cauză pentru care navigaţia pe Dunăre nu se poate desvoltă nici în urma noului regim. Suntem arătaţi că am fi luat rolul odios al vechii Austrii acaparatoare. In volumul II al cunoscutei publicaţii «Reconstruction in Europe» — editată de «Manchester Guardian commercial» sub direcţiunea cunoscutului economist englez John Maynard Keynes şi apărută în 5 limbi şi în 500.000 exemplare — am publicat, după invitaţia d-lui Keynes, un articol intitulat «The Danube as an International Trade route», în care arătăm nedreptăţile din trecut, precum şi meritele ce şi le-a câştigat România pentru apărarea libertăţii navigaţiei pe Dunăre. Tot efectul caldei mele pledoarii pentru cauza naţională a fost însă paralizat printr'un alt articol, publicat alături de cel al meu de către Sir Frederick Lewis (Preşedintele Societăţii «Danube Navigation Company») şi intitulat «*Shipping on the Danube*». In acest articol el susţine că navigaţia internaţională nu se poate desvoltă pe Dunăre din cauză că s'a rezervat cabotajul vaselor naţionale şi că «such a «restriction would almost seem tc be in conflict with the principl · of the inter-«nationalisation of the Danube, and undoubttedly hampers the free develop-«ment of the river and prevents the greatest possible advantage being taken «of the natural facilities of transport afforded by it».

In această privinţă, trebuie dar să vedem că purtăm numai ponoasele fără să avem şi foloasele.

Cu privire la noul regim al Dunărei, trebuie să mai amintesc — ceeace am mai spus odată — că el păcătueşte şi prin aceea că lasă situaţia vechei Comisii Europene neregulată, fără a pune în concordanţă situaţia ei cu noua situaţie politică a Europei şi cu noile împrejurări. Nici nouă, nici navigaţiei, această Comisie, în starea ei de astăzi, nu ne mai poate aduce vreun serviciu real, dar, în schimb, ea ne aduce o grea atingere a drepturilor noastre de suveranitate. Deaceea dar, şi ea va da loc la conflicte, cari vor trebuì să ducă, şi din acest punct de vedere, în mod necesar, la modificarea statutului Dunărei.

Din toate acestea se vede dar că noul statut al Dunărei reprezintă într'adevăr o stare de drept incomparabil superioară asupra stării din trecut; el asigură mai bine libertatea navigaţiei pentru toate pavilioanele, iar riveranilor şi popoarelor interesate le dă putinţa de a colaborà, pe o bază mai sănătoasă — de dreptate şi respect a drepturilor de suveranitate — la ameliorarea navigabilităţii şi desvoltarea navigaţiunei pe Dunăre.

De altfel, tocmai astăzi — când ar trebuì ca pavilionul nostru să fâlfâe pe toată Dunărea şi să ducă faima noului nostru stat până în porturile cele mai îndepărtate din susul ei — ca un protest în contra trecutului de desmoşteniere şi ca o luare în posesie a unui drept ce ni se cuvenea de mult —, tocmai astăzi, vasele noastre nu se mai urcă în susul Dunărei de cât cel mult până la Belgrad şi foarte rar până la Budapesta. Ba chiar, nici măcar în porturile dunărene bulgăreşti şi sârbeşti din faţa noastră nu mai putem merge cu vapoarele noastre ca înainte. Este un mare regres chiar faţă de trecut şi o dovadă de o mare nepricepere a intereselor vitale politice ale ţării.

www.digibuc.ro

Cu toate aceste mari progrese asupra trecutului, *statutul* nu reprezintă încă rezolvirea definitivă a chestiunii Dunărei, care continuă a rămâneà ca o chestiune deschisă, interesând deopotrivă pe toate Statele şi în prima linie pe România.

Judecat în mod practic, adevăratul progres ce s'a făcut este: că războiul a eliminat de pe Dunăre cele 2 mari focare de intrigi (Rusia şi Austria), de unde porneau înainte toate piedicele; aşà că astăzi Statele riverane — cu ajutorul şi acelora dintre neriverani care nu urmăresc acì interese egoiste sau de acaparare şi monopolizare — vor aveà putinţa să se înţeleagă sincer între ele, spre a rezolvì împreună, de comun acord, tot complexul acestor grele probleme politice economice, tehnice, financiare şi juridice, care compun marea chestie a Dunărei.

Dacă normele prevăzute în actualul statut al Dunărei vor fi suficiente spre a înlesnì această colaborare, aceasta se va vedeà atunci când munca reală va începe; dacă nu, atunci de sigur nici o dificultate nu se va opune ca ele să fie schimbate şi adaptate nevoilor care se vor constatà; căci, buna credinţă între colaboratorii şi conştiinţa că numai pe această cale pot ajunge la realizarea unui ideal care satisface deopotrivă interesele tuturor, acestea sunt cele mai bune garanţii şi mai sigure decât orice tratate scrise.

IV. CARE TREBUIE SĂ FIE POLITICA NOASTRĂ IN CHESTIUNEA DUNĂREI?

Cu aceasta cred că am terminat expunerea mea asupra chestiunii Dunării, astfel cum se puteà face în scurtul timp al unei conferinţe. Nu am urmărit ca prin această conferinţă să vă expun faptele petrecute, spre a vă îmbogăţì cunoştinţele sau spre a vă rememorà lucruri pe cari le ştiaţi dejà. Eu, faptele le-am considerat ca cunoscute — sau ca uşor accesibile în orice tratat asupra acestei materii — şi deaceea m'am silit numai a vă trezì interesul şi a vă stimulà gândirea asupra interpretării juste ce trebuie dată acestor fapte şi asupra problemelor ce decurg din ele.

Intre mulţimea şi varietatea de probleme ce ni le prezintă noua Dunăre, aceea, care le cuprinde pe toate şi care trebuie să formeze preocuparea noastră principală, este: *care sunt îndatoririle României şi care trebuie să fie în viitor politica ei în această chestiune?*

Să-mi daţi voie dar, ca, numai în puţine cuvinte, să ating şi această ultimă chestiune, spre a vă da astfel, totodată, oarecum şi o concluziune a întregei expuneri de până acum.

Incă dela începutul acestei conferinţe am arătat că, prin chestia Dunării trebuie să înţelegem acel complex de probleme care trebuesc rezolvate pentru a se puteà ajunge — printr'o sinceră colaborare între riverani, bazată pe respectul drepturilor de suveranitate ale fiecăruia — la transformarea acestui fluviu internaţional într'o mare arteră de navigaţie şi comerţ; iar, în prima linie, această chestiune are de ţintă aplicarea pe acest fluviu a principiilor dreptului public european, consacrate de congresul din Viena din 1815, dar rămase neaplicate acì, cu toate tratatele care au hotărît-o.

www.digibuc.ro

Această simplă chestiune de drept public european, de un interes atât de mare pentru întreaga noastră viaţă ca Stat şi ca popor, a fost însă complicată printr'o altă chestiune, cel puţin tot atât de vitală pentru noi: aceea a apărării drepturilor noastre de suveranitate asupra Dunărei, pe care când Austria când Rusia ameninţau să ni le încalce, cu concursul unora sau altora din celelalte puteri. Luptele duse au fost atât de mari şi atât de profund simţite — după cum merită să fie orice chestiune de apărarea drepturilor de suveranitate asupra propriului teritoriu — încât în ţară s'a format opinia curentă că chestiunea Dunărei nu este altceva decât chestiunea apărării drepturilor noastre de suveranitate la Dunăre. S'au scris chiar cărţi importante de către învăţaţi mari, purtând titlul «Chestiunea Dunărei», dar în care nu se pomeneşte nimic despre chestiunea navigabilităţii şi navigaţiunii (adică de ceeace este esenţialul chestiunii Dunărei), ci numai de istoria luptelor de cucerire şi de expansiune, cu toată intrigăria diplomatică care le-a întovărăşit.

România ca Stat mic şi râvnit de toţi vecinii ei, a avut şi are încă, pe multe alte terenuri, de dus asemenea lupte pentru apărarea drepturilor ei de suveranitate. Mai cu seamă cu privire la avuţiile ei naturale se daumari lupte de către străini spre a le acaparà, pentru ca măcar pe această cale să ajungă a fi stăpâni în ţara noastră. Ar fi totuş periculos dacă noi am vedeà chestiunea bogăţiilor noastre naturale numai sub prizma apărării drepturilor noastre naţionale ce le avem în fiecare din ele. Măsurile pentru apărarea drepturilor naţionale, adică pentru apărarea deplinei suveranităţi pe tot teritoriul ţării, nu mai au nevoie de un program politic special, căci ele sunt mişcări reflexe, pornite din adâncul firei întregei naţiuni. Ele sunt dictate din instinctul de conservare al naţiunii, fără a mai fi nevoie să treacă prin intelect. Asupra felului acestor măsuri nu se mai încape, aşadar, discuţiune şi negocieri şi nici programe politice, ci numai reacţiune imediată, punând în cumpănă totul pentru a salvà aceea ce e mai sfânt unui popor liber şi care constitueşte rostul existenţei sale.

Nu este, totuş, acelaş lucru cu punerea în valoare a acestor bogăţii naturale ale ţării. Aceasta cere pentru fiecare din ele un program politic special, ale cărui directive nu pot să decurgă decât din studiul amănunţit al naturii fiecărei ramuri de avuţie ce voim să desvoltăm şi a problemelor pe care avem a le rezolvì pentru a ajunge la acest scop.

Cea mai mare dintre toate avuţiile naturale ale ţării noastre este fără îndoială Dunărea; şi aceasta, chiar dacă nu am considera-o decât sub aspectul ei de arteră mondială de navigaţie şi comerţ. Stăpâni pe gurile ei, care sunt poarta Europei către Orient şi poarta Orientului către inima Europei; stăpâni pe 36% din suprafaţa întregului ei basin; stăpâni pe aproape ½ din lungimea ei navigabilă, cu toate apele curgătoare, care se varsă dela Nord pe toată această lungime într'însa; stăpâni pe toate acestea, noi posedăm astfel cea mai mare comoară, cu care natura darnică a putut înzestrà o ţară. Dar, tot odată, prin aceasta suntem supuşi, ca popor, la cea mai grea încercare, spre a se vedeà destoinicia noastră şi dacă suntem vrednici de a îndeplinì rolul mondial pe care ni-l dictează această situaţie geografică,

www.digibuc.ro

atât de favorabilă, dar şi atât de plină de răspundere. Politica noastră de punere în valoare a Dunărei, ca arteră navigabilă, trebuie dar să fie dictată, în prima linie, de necesităţile pe care ni le impune satisfacerea acelor interese ce decurg din situaţia noastră geografică la gurile acestui fluviu; şi anume:

Faptul că teritoriul locuit de poporul nostru face parte în întregime din basinul Dunării şi că, numai pe această cale — pe care o posedăm pe aproape jumătate distanţă din întreaga ei lungime navigabilă — se pot scurge bogăţiile ţării şi produsele muncii întregului popor, aceste fapte ne leagă existenţa de starea navigabilităţii acestui fluviu şi ne impune îndatorirea de a o întreţine şi ameliorà.

Faptul că deţinem cheile porţii celei mari dintre inima Europei şi Asia şi că, dela destoinicia noastră depinde înlesnirea schimbului produselor atâtor sute de milioane de oameni — şi deci şi prestigiul nostru în lumea mare a popoarelor — şi aceste fapte ne impun îndatorirea de a vegheà şi rândui scurgerea regulată şi neîmpedicată prin nici un obstacol al acestor enorme curente de mărfuri.

Faptul însă, că, prin această mare scurgere şi schimb de mărfuri ce se face prin teritoriul nostru, decurg ocaziuni nouă de activitate şi de câştig pentru poporul nostru, aşezat la marginile acestui vad mondial, ne impune şi el îndatorirea de a organizà munca populaţiei şi în această direcţie, înzestrând-o cu tot ce e necesar ca să se dedeà la o mare activitate comercială, industrială şi navigatorie.

Aceste 3 serii de fapte constituesc cele trei mari categorii de interese, care ne leagă de Dunărea, considerată ca arteră navigabilă, cu îndatoririle de muncă ce ni le dictează. Din studiul lor amănunţit trebuie dar să scoatem şi directivele politicei noastre în această chestiune, căci de fapt aceste interese constituesc pentru noi adevărata chestiune a Dunării şi pe această cale trebuesc găsite soluţiile ei.

Interesul României în rezolvirea acestei chestiuni, pentru care trebuie să facem orice ne stă în putinţă, este, *înainte de toate*, ca apele Dunărei, pe toată întinderea ei dela origină până la guri, să fie puse şi menţinute în cea mai bună stare de navigabilitate şi să atragă cât mai mult comerţul mare pe această cale. Aceasta o poate realizà: pe de o parte, făcând, pe porţiunea care curge pe teritoriul ei, toate îmbunătăţirile cerute de ştiinţa şi tehnica modernă şi lăsând cea mai desăvârşită libertate a comerţului şi circulaţiunii pentru oricine; *căci, România va profità cu atât mai mult cu cât circulaţia pe această cale va fi mai mare.* Pe de altă parte, obligând, organizând şi ajutând pe ceilalţi coriverani, ca şi ei să facă pe teritoriul lor, aceleaşi lucrări necesare, să ţină aceeaş ordine şi să lase aceeaş libertate.

România are, aşadar, tot interesul şi îndatorirea de a duce la îndeplinire: ca pe toată lungimea Dunărei româneşti albia să aibă o adâncime continuă cât mai mare, pentru ca vasele de un tonaj mai mare să poată străbate cât mai departe şi să navigheze comod pe un talweg bine marcat; pentru ca şlepurile cele mari de cereale, cu care transportul e mult mai eftin, să poată circulà şi în epoca apelor scăzute până la Severin precum şi pentru ca va-

www.digibuc.ro

poare de mare să poată circulă până la Olteniţa spre a înlesni transportul mărfurilor spre şi din Bucureşti; ca gurile şi canalul Sulinei să aibă adâncimea suficientă, spre a corespunde cerinţelor tonajului vaselor de mare moderne; ca porturile să fie cât mai bine amenajate cu cele mai moderne instalaţiuni de încărcare şi descărcare, de depozitare şi intrepozitare, etc. cu instituţiile necesare de credit, birouri de expediţie, birouri de mărfuri, stabilimente de industrializare, etc.; ca la distanţele cuvenite să existe şantiere de reparaţiuni şi porturi de iarnă, să aibă spărgătoare de ghiaţă, drage şi vase de salvare, precum şi cămine pentru marinari în porturi ş. a. m. d.; apoi să aibă o flotă comercială cât mai serioasă pentru a puteà transportà mai departe produsele aduse pe mare şi o marină comercială destoinică pentru a puteà transportà înainte produsele venite pe calea fluvială, etc.; şi în fine, ca pe toată această distanţă să domnească o stare civilizată de ordine şi libertate.

Fireşte, România mai are tot interesul, ca şi pe tot restul Dunării să se facă aceleaşi îmbunătăţiri şi să domnească aceeaş ordine ca şi în apele ei; deaceea trebuie să se înţeleagă şi să se înlesnească reciproc şi *cu ceilalţi riverani, pentru a găsì putinţa realizării tuturor acestor deziderate*, fără de care Dunărea nu va fi în stare a da omenirii deplinele foloase pentru care natura a indicat-o.

Interesele speciale ale României la Dunăre sunt deci perfect identice cu interesul general al tuturor popoarelor riverane şi neriverane. Ea nu are nici un interes lăturalnic care să poată intrà în conflict cu interesele justificative ale altor popoare şi orice îmbunătăţire va face ea în apele ei serveşte deopotrivă tuturor.

România mai ştie însă că, taxele de navigaţie, încasate de Comisia Europeană de pe cerealele ei, au fost acele care au dat putinţă să se deschidă gurile Dunării pentru comerţul lumii întregi; ea nu se poate opune, dar, ca şi mai departe să contribue cu asemenea taxe moderate — percepute de pe mărfurile ei — la înlăturarea celorlalte obstacole naturale care închid încă această cale navigaţiunei şi comerţului mare; căci ea ştie că pe lângă că îşi îndeplineşte astfel o misiune înaltă internaţională, îşi satisface totodată prin acest sacrificiu şi un mare interes naţional, aducându-şi prosperitatea în ţară.

In cursul acestei conferinţe v'am arătat în scurt lucrările pe care le-a făcut până acum România pe întinsa porţiune de Dunăre care curge pe teritoriul ei; fireşte, pentru mijloacele unui mic Stat şi faţă de alţi riverani care n'au făcut nimic, aceasta înseamnă sacrificii foarte însemnate. Din punctul de vedere politic însă, cea mai mare activitate a desfăşurat-o pentru a luptà cu hotărîre, însă cu foarte modeste puteri — în contra acelora cari voiau să acapareze Dunărea sau să lase să se înnisipească gurile ei. Şi astfel, noi am apărat acì, alături de câteva State mari, principiul libertăţii navigaţiunii.

Cel mai mult timp şi energie s'a cheltuit însă cu apărarea drepturilor noastre de suveranitate, continuu ameninţate. Aceasta însă, oricât de strânse

www.digibuc.ro

ar fi legăturile între aceste chestiuni, nu înseamnă că am luptat pentru rezolvirea chestiunei Dunărei; tocmai deaceea am zis dela început că, confundarea acestor două chestiuni constitue un pericol atât pentru rezolvirea uneia cât şi a celeilalte. Este un pericol pentru rezolvirea chestiunei suveranităţii, deoarece, sub formă de organizări pentru administrarea Dunării — fiind vorba de un interes colectiv —, se pot strecurà totdeauna mai uşor asemenea încercări de încălcarea suveranităţii, fără ca reacţiunea să se producă imediat şi energic, cum e necesară să se facă pentru a produce cuvenitul efect la timp. Pe de altă parte, este un pericol şi pentru rezolvirea chestiei Dunărei, deoarece asemenea încercări îndrăsneţe — premeditate şi organizate pe cale diplomatică — provoacă o atât de mare şi generală indignare, încât, involuntar, fac să se concentreze toate preocupările asupra lor şi să se neglijeze chestiunea principală.

Politica dar, pe care am făcut-o noi la Dunăre, a fost mai mult *defensivă*, pe când acì situaţia şi rolul nostru ne impune o politică de *iniţiativă*. Noi trebuie să fim acei, cari, în toate chestiunile privitoare la navigabilitatea întregului curs al Dunărei cu canalele ei şi la regimul navigaţiei, să luăm întotdeauna iniţiativa, căci la aceasta ne dau dreptul interesele noastre de riverani pe cea mai mare lungime a părţei celei mai importante a cursului fluviului.

Deasemeni tot noi trebuie să fim iniţiatorii tuturor organizaţiilor — politice, tehnice, financiare, etc. — care sunt necesare să se creeze între riverani pentru proiectarea, executarea şi finanţarea lucrărilor, precum şi pentru administrarea fluviului cu reglementele sale de navigaţie şi poliţie. *Noi trebuie să facem acì, nu numai o politică negativă (de apărare), ci una constructivă.* Căci numai aceasta ne poate duce la succes şi, după cum m'am exprimat în lucrarea mea despre «Problemele Dunărei», «trebuie să ne dăm «bine seamă — şi să ni-o repetăm mereu — că, pe deasupra tuturor veşni«cilor certuri diplomatice sterile, stă interesul mare şi permanent al tuturor «popoarelor de a preface Dunărea într'o mare cale mondială de navigaţie «şi comerţ; şi tot astfel trebuie să ne dăm bine seama că, transformarea Du«nării într'o mare arteră mondială va reprezentà urcarea valorii fiecărui produs «al ţării şi al muncii locuitorilor ei şi deci o sporire considerabilă a avutului «nostru public şi privat, adică o stare de prosperitate generală şi o bază să«nătoasă pentru un avânt puternic al culturii şi civilizaţiei noastre».

Pornind pe această cale şi urmărind cu cuvenita stăruinţă o politică paşnică, dar energică şi hotărîtă, vom binemerità dela omenire pentru a fi realizat unul din cele mai mari interese ale ei, spre gloria şi pomina neamului nostru.

23 Martie 1924

www.digibuc.ro

SITUAŢIA ECONOMICĂ CREATĂ ROMÂNIEI NOUI DUPĂ RĂZBOIU

VINTILĂ BRĂTIANU

Mi s'a cerut o conferinţă asupra situaţiei economice şi financiare create după războiu României Noui în Europa.

Intrând în acest subiect, voiu fi silit pe de o parte să-l restrâng, pe de alta să-l lărgesc: să-l restrâng numai la situaţia economică, cea financiară cerând ea singură o întreagă şedinţă şi deci depăşind timpul ce mi s'a fixat. Mă voi limită deci la expunerea situaţiei economice create României Noui, lăsând altor timpuri sau altora sarcina ce-mi luasem mai completă.

Ziceam însă că am fost silit să-mi lărgesc subiectul fiindcă în situaţia ei geografică şi în transformările aduse de marele războiu prin care am trecut, nu se mai poate vorbi de viitorul economic al României Mari fără a ţine seama şi de înrâurirea ce va aveà Extremul Occident al continentului ce se redeşteaptă, în faţa Gurilor Dunărei.

Ultimele două războaie (cel din 1912—13 şi cel mondial) au adus transformările cele mai puternice în vieaţa regiunii în care trăim, prin desmembrarea Austro-Ungariei şi a Turciei, prin liberarea neamurilor şi crearea unor State noui în Centrul şi Orientul Europei şi în Apusul Asiei.

Nu putem judecà însă transformările atât de mari ce s'au făcut în acest scurt interval, dacă nu cercetăm origina lor mai depărtată. Fără a năzuì să refac cu acest prilej o conferinţă istorică — pentru care nici nu am competinţa — pentru a lămurì însă mai bine cele ce vor urmà sunt silit să arunc o repede privire asupra trecutului regiunii în care trăim pentru a legà evenimentele de azi de cele din trecut. Se va vedeà astfel cum situaţia izvorîtă din ultimul războiu nu este decât cheià de boltă a unui lung proces ce se sfârşeşte azi. Apare astfel şi mai mult statornicia roadelor obţinute.

Putem despărţì istoria regiunii noastre în următoarele faze mari: Prima perioadă, cea mai lungă, dela ocupaţia şi colonizarea romană, de plămădire a neamurilor şi a Statelor din această regiune, până la începutul secolului al XIV, când iau naştere principatele române. Către sfârşitul acestei perioade, prin slăbirea dominaţiei bizantine şi a imperiului german, găsim şi în această regiune ca şi în Occident, sub forma unor State cu caracter naţional, o primă încercare de lămurire geografică normală a vieţii viitoare a popoarelor trăind acì. Intre secolul al X şi al XIV regăsim sub diferite forme Statele fixate prin ultimul războiu general: Ungaria, Boemia, Polonia, Bulgaria, Serbia, Grecia (Bizanţul) şi România sub forma celor două principate.

Acest proces firesc este însă oprit la începutul perioadei a 2-a ce începe prin năvălirea Turcilor în Europa şi care sfârşeşte în ziua în care stăpânirea lor pe continentul nostru merge spre scădere, adică după asedierea Vienei către sfârşitul secolului al XVII. In această perioadă, în afară de cele două

www.digibuc.ro

principate ale Munteniei și Moldovei, care își păstrează o viață proprie, toate Statele naționale ce existau la sfârșitul primei perioade dispăruseră sau erau pe cale de a dispare, ca Polonia. Regiunea ce ne înconjoară erà toată sub dominația turcească.

Cu despresurarea Vienei de Sobiesky începe a 3-a perioadă, aceea în care stăpânirea europeană a Turcilor scade continuu și în care regăsim după 600 ani de întrerupere reluarea procesului început în prima perioadă, adică așezarea unei situații normale prin crearea unor State naționale.

In această perioadă trebuie să distingem două faze: cea dintâiu care merge până la mișcarea pentru independența Greciei și în care retragerea Turcilor se face mai cu seamă sub presiunea Rusiei și a Austriei. Este perioada cea mai primejdioasă a istoriei noastre. Cea de a doua fază prin războaiele dela 1877, 1912—13 și 1914 zorește procesul ce dăinuià de 600 de ani și redă acestor regiuni viața lor normală, regăsindu-ne azi față de aceleași State cu caracter național: Ungaria, Polonia, Cehoslovacia, Serbia, România și Grecia.

In ultima perioadă de aproape șase veacuri, țara noastră este în continuu front de luptă între civilizația din Apus și cea de Răsărit și, deși singuri am păstrat o existență proprie, am fost stânjeniți în desvoltarea noastră normală, pe care nu o putem reluà decât azi când avem nu numai așezarea noastră politică desăvârșită, dar și o îndrumare mai temeinică pentru întreaga regiune în care trăim.

Revin la situația de azi.

In mai puțin de 8 ani (1911—1918) Tripolitania și Dodecanezul au trecut Italiei, interesând acel regat la politica Mediteranei Orientale; posesiunile turcești din Europa au fost reduse la Constantinopol și Adrianopol; Austro-Ungaria s'a desființat, creindu-se din nou Ceho-Slovacia și Polonia, iar neamul sârbesc, italian și românesc și-au recâștigat aproape în complet hotarele lor etnice. Posesiunile asiatice ale Turciei s'au redus la platoul anatolic, creindu-se sub influența Statelor mari europene, Hedjazul (Arabia), Irak-ul (Mesopotamia), Siria și Palestina. Alte transformări au avut loc chiar în afară de Statele învinse: Finlanda, Estonia, Lituania, Livonia, s'au creat din nou.

In afară de aceste din urmă pierderi teritoriale, o stare de dezagregare s'a manifestat înăuntrul hotarelor imperiului rus și va trebuì încă câtva timp ca să se consolideze în această importantă parte din Europa și Asia forma definitivă de mâine.

O atât de puternică zdruncinare la care au participat în mod efectiv și State mai depărtate, ca Japonia și Statele Unite ale Americii, coloniile australiene, africane, americane și asiatice ale Imperiului Britanic, nu puteà să nu aibă și alte înrâuriri decât cele de pe frontul de luptă european. Ne-ar trebuì prea mult timp ca să arătăm în acest cadru atât de întins schimbările ce s'au făcut și sunt de prevăzut pentru fiecare regiune în parte; putem însă după cinci ani de pace să străvedem în trăsurile sale cele mari, care pot fi transformările ce va aduce această puternică zdruncinare, și, în legătură cu ele, situația nouă creată regiunii în care trăim, și deci României-Mari.

www.digibuc.ro

Schimbările cele mai puternice par a fi cele ce se vor produce în Europa dealungul Dunărei şi în faţa gurilor ei. Dela Ulm la Sulina se crează o vieaţă cu totul nouă. Pe o regiune de peste 2000 de km. de lungime, adică de aproape jumătatea curmezişului Europei şi dealungul acestui fluviu, vor trăi de acì înainte opt State de sine stătătoare, cu caracter etnic bine deosebit şi cel puţin şapte din ele cu putinţa unei vieţi şi culturi proprii. Unul din principalele roade ale războiului general va izvorî deci din liberarea şi normalizarea din punct de vedere etnic, politic, cultural şi economic a popoarelor din bazinul Dunărei, a unor State şi popoare ajunse în bună parte la o civilizaţie proprie, şi cari de acì înainte vor aveà nu numai năzuinţa, dar şi putinţa, de a se înfruptà din civilizaţia mondială mai înaintată.

Această nouă situaţie politică se produce în epoca în care pentru întâiaş dată Dunărea prin noul său regim asigură libertatea de schimb pe cel mai lung şi mai lesnicios fluviu cu regim în realitate internaţional al Europei.

Putem astfel fără exageraţie considerà Dunărea ca una din axele cele mari de transformare aduse de ultimele evenimente.

Această schimbare, care va înrâurì întreaga vieaţă a Europei Orientale şi Centrale, este însă amplificată prin transformările care se produc şi în lumea din faţa Gurilor Dunărei, adică în regiunile mai depărtate către care se îndreaptă apele acestui fluviu, către coasta nordică şi occidentală a Asiei Minore şi prin Strâmtorile dela Constantinopole în spre coasta orientală a Mediteranei până la celălalt drum mare mondial, Canalul de Suez.

Precum în lungul Dunărei s'au făcut cele mai puternice schimbări ale lumii moderne, tot astfel dincolo şi dincoace de această a doua linie, dela revărsarea fluviului în Mare la Canalul de Suez, se produce o a doua serie de puternice schimbări. Ele se întind la apus până la Adriatica, prin cele aduse de războaiele orientale din 1911, 1912/13, iar în urmă de cel mondial, până dincolo de Tigru şi până la hotarele Persiei.

In faţa Statelor moderne dealungul Dunărei cu clima temperată şi cu civilizaţia europeană desvoltată sau de pe acum îndrumată, războaiele din 1912 şi 1914 cheamă astfel la vieaţă lumea veche cu produsele ţărilor calde şi tot felul de bogăţii nefolosite. In faţa Gurilor Dunărei vor trăi Caucazul, Turcia Asiatică, Siria şi Palestina, Arabia şi Mesopotamia, Albania, Grecia mărită, Egiptul redeşteptat şi toate cu o trecere mai liberă prin Strâmtori.

Aceste State, fie libere şi deci cu năzuinţă de vieaţă nouă, fie tutelate de State mari civilizate, vor redà şi acestor regiuni, atât de populate şi prospere altă dată, o nouă activitate.

Cele două lumi atât de deosebite din toate punctele de vedere se întâlnesc pe linia de mai sus ce desparte Asia şi Europa, linia dela Gurile Dunărei la Canalul de Suez; iar producţia lor găseşte pentru a trece dintr'o regiune în alta, în afară de punctele de contact dealungul liniei de despărţire deschisă prin viitoarele căi ferate şi porturi, unul de pătrundere în centrul Europei pe Dunăre în sus, altul de ieşire spre Marea liberă cea mare prin Canalul de Suez spre Oceanul Indian şi prin Mediterana spre Europa meridională şi occidentală.

De aceea este de prevăzut că între Tigru şi până la punctul extrem de navigaţie al Dunărei, până la hotarele Germaniei, vor fi prefacerile economice

www.digibuc.ro

cele mai puternice ale ultimelor războaie. In această zonă de transformare a lumii orientale, apare în mod vădit situația centrală a României întregite și deci influența pe care aceste puternice schimbări le pot avea asupra propășirii sale viitoare.

Negreșit că în afară de cei arătați mai sus și alți factori vor intră în joc. Ei nu vor puteà decât să ajute procesul de care am vorbit; însă acțiunea lor nu este încă destul de afirmată și am merge prea departe analizând-o azi. Intre acești factori sunt relațiile dela Stat la Stat și influența pe care o vor luà legăturile de uscat pe care nouile configurații politice le vor creà, acelea prin Salonic, Constantinopol, etc. apoi aceea pe care o va avea Marea Rusie asupra acestor schimbări. De pe acum nu le negăm acțiunea, dar de sigur că ele nu vor puteà înlăturà curentul cel mare dela calea lui firească. Procesul de tasare internă, mai cu seamă după zdruncinările suferite de marele imperiu vecin, va cere însă vreme pentru a se da acestor întinse regiuni rostul lor desăvârșit.

Dar în afară de aceste înrâuriri cu caracter mai mult local sau regional, războiul mondial a determinat un alt proces mai întins, care este și el chemat să dea îndrumări noui relațiilor viitoare dintre Statele lumii. Ca orice zdruncinare puternică, conflictul mondial a accelerat rezolvirea unor transformări lente, care se manifestau, care însă nu ajunseseră încă la completa lor rezolvire.

Civilizația modernă europeană, revărsată mai întâiu prin revoluția cea mare și prin războaiele napoleoniene asupra Europei, apoi prin politica colonială a Statelor mari europene pe celelalte continente, a adus o transformare a vieții lumii întregi, pe care războiul ultim a accentuat-o. Descoperirea Capului de Bună Speranță și a Americii putuseră să schimbe drumul din Bizanț spre coastele sud-vestice ale Europei și mai târziu să facă din Anglia, insulă lăturalnică, centrul tuturor drumurilor maritime și focarul de schimb al lumii întregi. Regimul exclusiv rămâneà însă, și focarul de activitate treceà numai dintr'o regiune în alta, activitatea mare a lumii păstrându-se aproape aceeaș.

De un secol încoace însă, această activitate își schimbă caracterul prin întinderea ei în suprafață și prin tendința de desvoltare de focare de viață mai numeroase decât cele unice de până acì. Războiul general a venit să accelereze acest proces, care se manifestase prin desvoltarea unor noui relații și centre de activitate, cum erau pentru schimbul cel mare al popoarelor porturile noui de pe coastele nordice, Anvers, Rotterdam, Hamburg, Stettin, pe cele sudice, Marsilia, Genova, Trieste, Fiume, Salonicul, Odessa, porturile Gurilor Dunărei, etc. Porturi, linii noui de navigație, năzuința fiecărui Stat de a se liberà de monopolul de până acì, însemnează această nouă politică. Chiar mai departe de continentul nostru centre noui, ca Japonia și Statele Unite ale Americii, vin să deplaseze în favoarea lor din activitatea sporită a lumii. Civilizația adusă de Statele mari europene în marile lor colonii depărtate trezește și ea în populația acestora conștiința, prin cultură, a nevoiei și putinței unei vieți proprii.

www.digibuc.ro

Durata lungă a războiului din urmă absorbind activitatea Statelor industriale europene, a îngăduit Japoniei, Statelor Unite şi chiar coloniilor Statelor mari să ia o desvoltare necunoscută, în detrimentul activităţii centralizate de până acî în Europa. Astfel că atât prin crearea acestor noui focare mondiale, cât şi prin amestecul popoarelor pe câmpurile de luptă, trebuie să prevedem în lumea întreagă o sporire şi o independenţă din ce în ce mai mare a activităţilor locale de tot felul. Intrăm deci într'o lungă perioadă de înzestrare a regiunilor chemate pentru prima oară sau rechemate la o vieaţă proprie şi mai activă. Să nu uităm în aprecierea acestei activităţi viitoare că pământul întreg poate năzuì la situaţia de desvoltare actuală a Europei, că adică lumea nu a recuperat până azi nici a suta parte a activităţii posibile.

In acest cadru de desvoltare viitoare şi care abiă începe pentru regiunile din faţa noastră, trebuie să ne facem programul nostru de viitor. In acest cadru de îndrumare generală şi specială a regiunii în care trăim trebuie să judecăm condiţiile speciale economice ale României-Mari. Revenim deci la ele.

Caracteristicile economice ale României-Mari s'ar puteà rezumà în cele următoare:

România întregită formează o *entitate economică completă*, adică sub clima în care se găseşte ea are toate condiţiile necesare pentru o desvoltare deplină în câte trei direcţiile principale ale vieţii economice moderne: pământ rodnic pentru propăşire agricolă; bogăţii ale subsolului şi energia naturală necesară pentru asigurarea unei vieţi industriale; situaţia geografică şi comunicaţii pentru desvoltarea unei vieţi comerciale intense; şi în sfârşit, un popor cu însuşirile necesare pentru a pune în valoare condiţiile naturale schiţate mai sus.

România de ieri erà din aceste puncte de vedere stânjenită în desvoltarea ei firească, fiindcă teritoriul naţional român formând în realitate ţara d'inapoi a Gurilor Dunărei erà împărţit între patru State cu tendinţe deosebite; fiindcă desvoltarea ei firească erà împiedicată de vecinătatea a trei mari împărăţii vecine, având interese naţionale, politice, culturale şi economice contrarii alor noastre; fiindcă munţii noştri nu puteau fi folosiţi fiind hotar al ţării; fiindcă ne lipseau o parte din bogăţiile subsolului şi energiei pentru industriile de bază necesare oricărei vieţi industriale normale, fiindcă traficul dunărean erà stânjenit la Orşova şi la Strâmtori şi în sfârşit, fiindcă ţară a Gurilor Dunărei aveam în coastele noastre State ca Rusia şi Austro-Ungaria cu interese contrare desvoltării normale a comerţului internaţional pe acest mare fluviu.

Toate aceste condiţii s'au schimbat în favoarea noastră.

In vieaţa economică modernă, produsele din ţările calde joacă şi ele un rol important în desvoltarea industriilor. După cum am arătat mai sus, dincolo, peste linia de despărţire între cele două lumi ce se deşteaptă în deosebi după acest război se trezesc din nou la vieaţă regiuni mari, care, începând dela Tigru sunt destinate să devie producătoare de materii prime ale ţărilor calde.

Nu vom reluà în detaliu justificarea afirmărilor de mai sus. Dar cine mai contestă azi României bogăţia pământului său agricol şi silvic, varietatea culturilor sale, care, binę îngrijite, vor puteà merge dela inul, ovăzul şi orzul

www.digibuc.ro

țărilor nordice, dela creșterea vitelor pe pășunile dealurilor și munților până la via, la porumbul și chiar bumbacul și orezul țărilor calde, după ultimele experiențe făcute în lunca inundabilă a Dunărei. Pădurile României Mari produc și castanul dulce al Pirineilor și moliftul, bradul, fagul și pinul țărilor nordice.

Desvoltarea industrială completă a unei țări nu poate fi bazată exclusiv pe materia primă ce s'ar găsi pe pământul ei, ci îi trebuie pe lângă energia necesară mișcării mașinilor și transporturilor, și personalul apt pentru a puteà fi format pentru folosirea mai complicată a mașinismului și în sfârșit, o climă care să nu stânjenească o vieață mai activă.

România Mare dacă nu are încă combustibil fosil solid în cantități prea mari descoperit, are însă prin gazul metan, căderi de apă, păduri și petrol, o rezervă de energie suficientă, pentru ca, coordonată printr'o rețea generală electrică, să satisfacă cu prisosință orice desvoltare industrială. Ca și Elveția, chiar dacă nu ar aveà materiale prime necesare unei atari ramuri de activitate, România ar puteà pentru folosirea energiei sale vii și moarte, să fie țară industrială.

In sfârșit, creșterea repede a populației sale, punerea în valoare a energiei naturale de care dispunem, a unui sol agricol bogat și a unui subsol la fel, face ca desvoltarea agricolă și industrială a României să o ducă în mod firesc nu numai să-și satisfacă cele mai multe nevoi pentru întreținerea ei, dar încă să aibă într'o zi un adaos important de producție de trimes peste hotar. Deci, în afară de rolul pe care țara întregită îl poate aveà ca țară intrepozitară a Gurilor Dunărei, ea va fi o țară industrială de export, atât pentru folosirea bogățiilor și energiilor ei, cât și din cauza situației geografice la hotarul celor două lumi reînviate de războiul mondial: una producătoare de produse industriale și cealaltă consumatoare de aceste produse și multă vreme încă exportatoare de materii prime nelucrate.

Dar, după cum ziceam, drumul și poarta mare de schimb între cele două regiuni liberate de războiul mondial, vor fi Dunărea și Gurile ei, pe care România se găsește călare. Această situație geografică excepțională, care se aseamănă cu aceea pe care o au Olanda și Belgia la Gurile Rinului, dă comerțului țării noastre o menire specială și sporește deci activitatea ei în această ramură economică pe deasupra nevoilor exportului și importului propriilor noastre produse. Știind să-și îndeplinească acest rol la Gurile Dunărei și în deosebi prin triunghiul celor 3 porturi maritime ale sale: Galați, Brăila și Constanța, Statul român poate să-și amplifice rolul comercial.

Implinirea rolului de țară intrepozitară a Gurilor Dunărei poate să potențeze activitatea economică a țării în proporții care să depășească cu mult pe aceea care ar ieși din punerea în valoare a bogățiilor sale proprii, oricât de mari ar fi ele.

Dela început însă, trebuie să atragem atenția că în această privire în viitor indicăm scopul final la care negreșit se va ajunge numai prin etape succesive.

Organizarea temeinică a propriei noastre producții și punerea ei în valoare va fi însă un punct de sprijin puternic pentru desvoltarea activității mai mari sporită de împlinirea rolului datorit situației geografice.

www.digibuc.ro

In această evoluţie, etapele ce trebuie să prevedem ar fi cele următoare: Cea dintâiu este aceea prin care trecem azi, când prin reforma agrară şi desvoltarea industrială, din ţară exportatoare de grâu şi de porumb, consumând din ce în ce mai mult produsele solului nostru, producţia acestui sol devine mai variată, iar exportul ei se face sub forme din ce în ce mai perfecte. Desvoltarea industriei naţionale pentru a satisface cât mai mult nevoile noastre din propria producţie, reţine pe de o parte unele din materiile prime în interior şi face să intre în mărfurile de export produse ce nu participau până azi la acest export. Acest proces pentru a satisface prin industrie toate nevoile proprii şi care s'au manifestat atât de puternic în anii din urmă, va ajunge repede la rezolvarea lui, iar industria română în plină desvoltare, va intrà mai curând decât bănuim în a doua fază, a aceleea de export pentru surplusul producţiei sale. Accelerarea intrării în această activitate va depinde pe de o parte de politica economică a Statului român, cât şi de înlesnirea comunicaţiilor şi organizarea relaţiilor de tot felul cu regiunile pe care România este chemată în deosebi să le alimenteze în viitor, cât şi de o mai grabnică desvoltare a acestor regiuni.

Faza ultimă va fi aceea în care prin propăşirea de tot felul a regiunilor din faţa noastră chemate la o nouă vieaţă, România va ajunge să împlinească rolul ei nu numai de ţară exportatoare de produse fabricate şi importatoare de produse exotice, dar şi de intrepozitară a bazinului dunărean prin desvoltarea unei vieţi mai active în lungul acestui mare fluviu.

Fiecăreia din aceste etape trebuie să-i corespundă o politică hotărîtă economică a României întregite. Celei dintâiu, mai mult de organizare interioară; celei de a doua de legături comerciale cu viaţa ce ne împresoară şi mai cu seamă cu regiunile dela Răsărit; celei de a treia, pentru împlinirea completă a rolului ce ne este destinat prin situaţia la Gurile Dunărei, adică de transmisiune între vieaţa din susul fluviului şi ceeace se va desvoltà la Răsărit şi la Sud-Est de noi.

Pentru a cercetà desvoltarea viitoare a României Mari este nevoie să cunoaştem atât în susul Dunărei, cât şi în faţa Gurilor ei, centrele probabile de desvoltare viitoare care pot influenţà politica noastră de mâine. Fără a fi nevoie de vreo explicaţie mai de amănunte, ele vor fi cele de mai jos pentru traficul cel mare care ne interesează între cele două regiuni redeşteptate de războiul mondial.

Viena prin poziţia ei centrală şi în parte terminală va fi de fapt centrul Dunărei de sus. Oricare ar fi importanţa pentru fiecare Stat a porturilor, ca Ulm sau Degendorff pentru Elveţia, Regensburg pentru Germania, Bratislava pentru Cehoslovacia, Budapesta pentru Ungaria, Belgrad pentru Jugoslavia, ele nu vor puteà să înlăture curentele cele mari pe calea Dunărei. Viena însă, prin situaţia ei centrală şi terminală, va fi un port care va aveà o importanţă mai mare decât ar aveà prin comerţul propriu al Austriei reduse de azi.

Porturile maritime ale Gurilor Dunărei, şi în deosebi *triunghiul porturilor noastre maritime*: *Brăila, Galaţi şi Constanţa* în care se va face transbordarea din vasele maritime în cele fluviale, intrepozitarea, asortizarea şi

www.digibuc.ro

transformarea unora din produsele schimbate între cele două regiuni de care am vorbit mai sus, va fi al doilea focar, de sigur și mai important pentru schimbul internațional ce ne interesează.

Iar mai departe, *Constantinopolul* prin situația lui excepțională între cele două continente, și *Canalul de Suez* prin schimbul între Asia, Africa și Europa occidentală și meridională, sunt cele două mari centre care interesează îndrumarea de care ne ocupăm.

România călare pe acest mare drum trebuie deci, în afară chiar de triunghiul porturilor situate pe propriul ei teritoriu, să se intereseze de desvoltarea și îndrumarea ce vor avea în sus Viena, în jos Constantinopolul și Suezul. Și nu un interes pur de informație, dar de sprijin printr'o acțiune directă a politicii sale. Viena îi formează legătura cu toate regiunile mai depărtate ce găsesc în acest important centru scurgerea pe Dunăre a produselor lor, Constantinopolul pentru toată penetrația și șosirea din Asia Minoră prin nouile căi ferate spre Anatolia și Mesopotamia, Suezul, în sfârșit, pentru schimbul maritim spre Arabia, Egiptul și coastele sudice mai apropiate ale Asiei și estice ale Africii.

Dar în afară de încadrarea politicii noastre, în această îndrumare de un interes mai general nu trebuie să neglijăm mai cu seamă în etapa întâia și a doua de care am vorbit mai sus, relațiile mai directe pe care trebuie să le creăm cu State și regiuni mai apropiate de noi și deci care pot sluji mai direct interesele economice naționale. Nu trebuie să uităm și schimbările mari făcute în imediata împrejurime a noastră și care de sigur pot influența și îndrumarea noastră economică viitoare.

Putem clasă Statele ce ne împresoară în următoarele categorii: Cele cu care avem contact direct ca: Cehoslovacia, Jugoslavia, Polonia, Ungaria și Bulgaria, cu care prin natura diferită a producției putem găsi relații comerciale directe și active. De pildă, Polonia și Cehoslovacia prin caracterul lor de țări mai nordice, mai industriale și cu cărbune pentru regiunile noastre de Miază-noapte; Ungaria cu industrie, având nevoie de materii prime și lipsită de unele produse ca cele petrolifere, sare, lemne, etc.; Bulgaria, cu produse mai meridionale ca ale noastre, însă lipsită de unele industrii ce avem și de unele produse (sarea, petrolul, lemnele, etc.). Apoi State ca cel austriac și german, care prin Dunărea liberă sunt vecine cu noi și care se prezintă prin schimbul produselor în aceeaș situație ca Cehoslovacia.

Dintre toate Statele vecine, Jugoslavia pare că este Statul care ar avea mai puțin de schimbat cu noi. Credem însă, că în afară chiar de nevoia de sare și petrol, această situație este datorită lipsei de legături de căi ferate și deci de putința de a ajunge direct dela noi pe coastele mai calde ale Adriaticii. Putem considerà traficul viitor cu Statul vecin ca cel puțin egal cu acela ce am puteà desvoltà cu Bulgaria.

Sunt în sfârșit alte regiuni vecine sau apropiate: Rusia, coasta sudică a Mării Negre și în deosebi regiunea Caucazului și a Trapezuntei și prin ea Persia, când legături de uscat mai normale vor fi. Ele sunt prin producția lor diferită de a noastră, în putință să desvolte un comerț până acl inexistent.

www.digibuc.ro

Tot acest trafic îl putem face cu legături directe de apă şi uscat în raza activităţii noastre proprii.

Şase State sunt deci legate cu hotare de uscat cu noi, 2 prin Dunăre (Austria şi Germania), deşi nu avem hotar comun, 2 prin Mare (Turcia şi Grecia) şi în sfârşit Siria, Hedjazul (Arabia), Palestina şi Egiptul prin servicii maritime directe prin vapoare române.

Această varietate de relaţii posibile directe, faţă de cele ce aveà România Veche, ne crează o libertate de acţiune mult mai mare ca în trecut. Cu cât aceste State îşi vor desvoltà propria lor economie naţională, cu cât deci vom fi împresuraţi de State cu producţii mai intense şi mai variate, cu atât şi relaţiile noastre de schimb şi de tranzit spre Gurile Dunărei şi mai departe, vor fi sporite. Negreşit că se vor puteà aflà între aceste State unele care să voiască să îndrepte în mod anormal unele curente comerciale, dar tocmai varietatea ce găsim azi împrejurul nostru înlesneşte libertatea noastră de acţiune. Fiecare economie naţională va puteà să-şi aibă politica ei, totalitatea lor nu va puteà însă să nu fie înrâurită de politica generală, pe care curentele mari internaţionale o vor determinà în mod firesc şi care este legată prin Dunăre de interesele ţării călare pe gurile ei.

Nu am vorbit în toată această expunere de schimburile care există între noi şi ţările din Occidentul Europei, fiindcă nu am crezut necesar să insistăm asupra unor lucruri în deobşte cunoscute şi care nu vor puteà decât să sporească activitatea nouă ce prevestim, şi apoi fiindcă unele din ele sunt chemate să-şi schimbe caracterul.

Eram până acì o ţară exportatoare de cereale sub forma lor brută. Consumaţia internă sporită, variaţia mai mare, transformarea şi folosirea mai perfectă a acestor materii prime schimbă, mai cu seamă după reforma agrară, caracterul exportului nostru, nu numai folosirea produselor noastre agricole. Apoi, cu cât, după cum am arătat mai sus, vom sporì activitatea noastră industrială şi comercială, cu cât vom trimite produsele lor în regiunile noui ce se desvoltă în apropierea noastră, exportând produse manufacturate şi importând din acele ţări materii prime ce nu le putem obţine la noi, cu atât vom exportà mai puţin către ţările occidentale ale Europei şi mai mult în sfera noastră de acţiune mai apropiată. Se vor întâmplà în mare, ce se produce cu făina, lemnăria şi petrolul în acest moment.

Nu susţinem că nu vom aveà relaţii comerciale cu Statele occidentale. Avem de înzestrat şi utilat ţara nouă pentru activitatea viitoare de tot felul, vom aveà de cumpărat multe maşini şi aparate încă mult timp dela ele, şi deci să le schimbăm cu produse de ale noastre. Va fi o sporire a activităţii trecute care există; nu va fi însă ceva nou.

In faţa acestor transformări datorite războiului, ce politică economică se impune României şi care trebuie să fie îndrumarea ei pentru a ajutà interesele mari ce avem în joc?

In aceste condiţii care să fie politica României-Mari?

Avem bogăţii naturale de pus în valoare, cu o situaţie geografică excepţională de folosit, avem în faţa noastră o regiune întreagă apropiată, care

www.digibuc.ro

va aveà nevoie încă multă vreme de produse manufacturate; avem deci o politică de desvoltare industrială de pregătit şi de îndrumat. România-Mare intră astfel într'o nouă fază a desvoltării sale economice. Dar ea trebuie pentru a puteà pregăti acest viitor să găsească mai întâiu în satisfacerea nevoilor proprii un punct de sprijin pentru expansiunea aceasta viitoare. Organizând industria necesară consumaţiei ei, împrejurul ei se va desvoltà açeea necesară punerii în valoare completă a energiei moarte şi vii a materiei prime de care dispune. Deci o politică necesără de ocrotire a desvoltării industriei naţionale prin desvoltarea energiei, culturei profesionale, îndrumarea capitalului şi iniţiativei şi a folosirii materiilor prime.

In această perioadă însă nu putem întârzià înzestrarea porturilor noastre fluviale şi maritime şi organizarea transporturilor noastre pe apă. Avem nevoie de aceste căi nu numai pentru nevoile noastre proprii. Desvoltarea pe Dunăre, azi liberă, a unui trafic mai intens nu depinde numai de noi, ci şi de o expansiune ce se va face peste capul nostru la Gurile Dunărei şi căreia viitoarea noastră menire ne obligă de pe acum să-i facem faţă, pentru a nu fi deviat dela calea lui firească.

De acì o politică hotărîtă pentru organizarea şi exploatarea mai intensivă a porturilor fluviale şi maritime şi în deosebi a triunghiului arătat mai sus, a zonelor libere pentru industriile de transformare şi a intrepozitelor pentru schimbul între cele două regiuni chemate să se desvolte după acest războiu. Această politică atrage după sine una bine hotărîtă pentru desvoltarea navigaţiei fluviale şi maritime şi în mod indirect pentru industria construcţiilor şi reparaţiilor vaselor.

In prima perioadă în deosebi, navigaţia fluvială trebuie să fie prelungită prin una maritimă de coaste, spre acelea occidentale şi sudice ale Mării Negre, ale coastei răsăritene a Mediteranei şi a Mării Egee, până în Egipt, cu vase care să poată pătrunde cât mai mult în interiorul Dunărei cu cele două maluri româneşti, fie prin Gurile fluviului, fie prin canalul ce va trebuì să lege într'o zi Constanţa cu Cernavoda.

Cu cât evoluţia economică a României, cât şi a regiunii din susul nostru pe Dunăre, se va produce, — după cum a şi început — cu atât se va transformà exportul produselor noastre agricole. Procesul ce s'a făcut în Statele Unite ale Americii în cei 30 de ani din urmă se va produce şi la noi: exportul cerealelor va fi treptat înlocuit cu acela al produselor alimentare mai transformate, adică se va desvoltà o industrie agricolă abià la începutul ei până acum.

Alături de această mai bună folosire a bogăţiilor agricole, după cum arătam mai sus, România va trebuì să se desvolte în direcţie industrială.

In această perioadă în care va aveà mari nevoi pentru utilarea şi înzestrarea sa, România încă multă vreme va fi o ţară de mare consumaţie pentru ţările occidentale cu industrii care să satisfacă aceste nevoi, în deosebi de maşini, aparate, materialul necesar construcţiilor căilor ferate, înzestrarea porturilor. Ea trebuie însă să-şi desvolte tot în această perioadă o industrie care, după ce va satisface propriile ei nevoi, va împlinì şi pe acelea ale regiunii dela Răsărit chemată la o vieaţă nouă.

www.digibuc.ro

Este nevoie să urmărim de pe acum desvoltarea nevoilor şi producţiei acelor regiuni, atât pentru a pregăti debuşeul de mâine, cât şi a găsi materii prime de bază de care vom avea nevoie pentru completarea industriilor noastre.

Caracterul acestei industrii va depinde de energia de care dispunem şi pe care trebuie de pe acum să o organizăm, de materiile prime ce avem în primul rând de folosit. De sigur că industria noastră metalurgică va alimentà o parte din înzestrarea noastră, fiindcă o industrie nu se poate desvoltà fără a puteà perfecţionà, transformà şi repará maşinile şi aparatele care funcţionează pe teritoriul ei. Cu stocurile pentru moment cunoscute în subsolul nostru, nu avem putinţa de a jucà rolul Angliei, Franţei, Germaniei sau Belgiei în metalurgie. Cercetarea mai adâncă a ţării va indicà până unde vom puteà merge în această direcţie, dar negreşit că avem toate condiţiile necesare pentru desvoltarea celorlalte industrii, folosind materiile prime numeroase de care dispunem şi unindu-le la Gurile Dunărei cu produsele exotice care lipsesc climei noastre temperate.

In acest cadru şi cu directivele arătate mai sus, nu mai este nevoie să arătăm care trebuie să fie desvoltarea politicii noastre comerciale exterioare.

Politica nouă economică a României Mari va fi însă influenţată de ţinta la care tindem. Dacă pentru pornirea industrială vom aveà nevoie câtva timp de ocrotirea vamală necesară tuturor începuturilor, această politică nu trebuie să uite rolul nostru pentru tranzit şi pentru intrepozitare, care ar părea că intră în contrazicere cu prima nevoie. Credem că nu, fiindcă condiţiile noastre sunt atât de priincioase şi de naturale, încât îndată ce vom pune în folosire energia şi materiile prime de care dispunem, dobândirea unei situaţii favorabile va veni dela sine şi concurenţa pentru multă vreme încă pentru regiunile ce se deschid din apropierea noastră nu va fi prea grea pentru o ţară ca a noastră.

Indrumarea economiei noastre naţionale interne trebuie să ţină seama de această menire finală de îndeplinit.

Când deci ne îngrijim de organizarea viitoare a agriculturii, industriei şi comerţului nostru, îndrumarea de azi să permită desvoltarea de mâine. Pentru folosirea produselor solului în legătură cu industriile de transformare, trebuie să creăm energie pentru o desvoltare mult mai puternică decât aceea a nevoilor consumaţiei interne, să avem căi de comunicaţii spre debuşeul natural al Gurilor Dunărei, pentru a puteà mâine face faţă unui trafic intens şi internaţional de tranzit, căci azi un fluviu atrage şi căile de uscat şi de tranzit (Polonia); să croim porturi pe baze largi pentru a puteà face faţă rolului de intrepozitare şi transformare ce vom aveà; să înfiinţăm linii de navigaţie nu numai pentru curentele actuale, rămăşiţe ale unei stări de ieri, dar ca cercetaşe pentru activitatea schimbată de mâine; în sfârşit să stabilim puncte de sprijin în centrele chemate să se desvolte în transformările aduse şi sporite de războiu.

Recapitulând, am puteà deci rezumà punctele principale care ar trebui să îndrumeze politica economică viitoare a României-Mari în următoarele:

1. Apărarea statutului actual al Dunărei şi al libertăţii ei. De desvoltarea traficului pe acest fluviu va depinde şi propăşirea ţării gurilor Dunărei.

www.digibuc.ro

2. Intensificarea navigației naționale fluviale în susul și josul Dunărei, precum și pe râurile ce influențează direct traficul ei.

3. In vederea viitorului, desvoltarea legăturilor directe cu coastele maritime din fața Gurilor Dunărei, azi aproape neexistente sau cu totul insuficiente.

4. Organizarea intrepozitării și a zonelor libere în porturile maritime și fluviale pentru a îndeplini rolul nostru de țară intrepozitară a Gurilor Dunărei.

5. Crearea și desvoltarea liniilor de uscat și apă spre aceste guri, fie interne, fie de tranzit.

6. O politică vamală corespunzătoare diferitelor etape arătate mai sus.

7. Pregătirea legăturilor mai strânse cu Statele către care se îndrumează viitoarele relații economice.

Mai este oare nevoie să arătăm înrâurirea ce aceste îndrumări ale politicii economice va aveà asupra politicii generale de mâine a Statului român și că România întregită cu un atare program trebuie să fie mai mult ca oricare alta o țară pacifică?

Am indicat în rezumat care sunt pe de o parte schimbările mari aduse de războiul general cât și rolul important ce aceste schimbări pregătesc României mărite si reînoite. In lupta însă a popoarelor pentru a-și valorificà mai bine condițiile naționale, vor învinge acelea care vor ști cu hotărîre să-și împlinească această menire. Cu cât acest rol este mai important, cu atât și grija de a-l împlinì mai complet trebuie să fie mai mare, căci și acì se aplică proverbul francez: «Noblesse oblige».

Zbuciumările trecute, împărțirea neamului în patru părți, piedicile puse de puternicii vecini ce aveam, ne-au împiedicat să ne îndeplinim acest rol. Mai mult, a trebuit să luptăm sute de ani pentru apărarea altora și pentru asigurarea existenței proprii. Neamul românesc cu eclipse de mică durată în lungul lui calvar și-a împlinit cu prisosință această datorie. După acest război însă, condițiile lui s'au schimbat. In hotarele sale etnice aproape complete pentru prima oară, neamul nostru este stăpân pe soarta lui, iar împrejurul său se statorniceşte din ce în ce mai mult un așezământ firesc bazat pe condițiile naturale. Dunărea, la gurile căreia neamul nostru întregit are de împlinit un rol atât de important, este de acì înainte liberă pe tot parcursul și vede în fața ei deschizându-se o viață nouă.

Pentru întâia dată putem afirmà că avem condițiile firești de desvoltare a ncamului nostru și regiunii în care trăim. De acì înainte deci numai propriile noastre greșeli și întârzieri ne-ar puteà împiedicà să ne împlinim menirea mare și frumoasă ce ne revine. Trecutul nostru atât de sbuciumat și în care am avut atâtea greutăți de învins pentru a ajunge la România întregită, ne este o chezășie că vom ști să împlinim și această a doua parte a menirii noastre: a desăvârșitei puneri în valoare a condițiilor naturale în care trăește neamul nostru.

30 Martie 1924

www.digibuc.ro

CONFEDERAŢIA DUNĂREANĂ

A. CORTEANU

INSTITUTUL Social mi-a atribuit mie sarcina de a desvoltà în faţa d-voastră problema confederaţiei dunărene.

Este drept că în ciclul de conferinţe asupra politicii externe pe care Institutul Social le-a organizat pentru acest an, crà nevoie şi de o expunere a acestei probleme.

Nu ştiu întrucât voiu reuşi eu să corespund scopului urmărit de Institutul Social; voiu încercà să dau cel puţin o impresie generală a problemei.

Greutatea sarcinei mele vine de acolo că problema confederaţiei dunărene, fiind o problemă de viitor, un plan de organizare viitoare a Europei centrale, ea este pentru zilele noastre o problemă abstractă, un ideal.

Neavând un corp concret sau cel puţin un început de realizare, părerile sunt împărţite şi asupra posibilităţii de a traduce în fapt această ideie şi asupra utilităţii ei.

Simpla enunţare a problemei: confederaţia dunăreană, arată în linii mari ca este vorba de unirea statelor naţionale din centrul Europei pe bazele teritoriale existente astăzi şi cu scopul de a formà o unitate supranaţională pentru tot ce priveşte interesele generale internaţionale.

Accastă nouă unitate politica ar fi destinată să înlocuiască monarhia austro-ungară în echilibrul de forţe europene şi să redcà statelor naţionale formate din desfiinţarea monarhiei habsburgice, avantajele pe care le aveau din punct de vedere economic, atunci când unele din ele făceau parte dintr'un stat unitar.

Ca unul ce sunt adânc convins şi de posibilitatea de înfaptuire a confederaţiei dunărene şi de utilitatea ei, aş putcà zice chiar de necesitatea ei implacabilă, voiu încercà să vă schiţez pe scurt motivele care mă duc la această convingere.

Voiu începe decî, prin a pune problema confederaţiei dunărene în cadrul politicii internaţionale, create pe continent de pacea dela Versailles, şi voiu arătà cum din această situaţie a răsărit ideea unei confederaţii dunărene mai întâiu în Franţa, apoi în Ungaria, în Cehoslovacia şi în urmă la noi.

Din această privire istorică va reieşi că ideea unei confederaţii dunărene ca plan de organizare politică a Europei centrale, nu a făcut progrese până astazi. Sper totuş că din analiza situaţiei politice europene de după răsboiu, se va putcà vedeà necesitatea creerii unui stat mare la Dunăre, atât în interesul statelor naţionale, moştenitoare ale împărăţiei habsburgice, cât şi în interesul general al păcii pe continent.

Situaţia lăsată de răsboiul european, se poate rezumà astfel:

Cele trei mari imperii: rus, austriac şi german, au fost sfărâmate, iar

www.digibuc.ro

noua situație europeană, a fost lăsată prin tratatul dela Versailles în paza unei singure mari puteri, în paza Franței.

Popoarele supuse dominației imperiilor căzute, au fost liberate. S'au format state noui și s'au mărit alte state, care înainte erau simple nuclee naționale.

S'a aplicat, cu alte cuvinte, în centrul și Răsăritul Europei, principiul naționalităților, legând împreună cele două idei politice: statul și națiunea întocmai ca în Apus.

Popoarele din centrul și Răsăritul Europei, ridicate la independență politică, sunt însă popoare mici și despărțite între ele prin discordii seculare.

In fața statelor naționale, formate de aceste mici popoare, stau Rușii și Germanii, două popoare mari, deopotrivă de nemulțumite de rezultatele războiului și deopotrivă de răsvrătite în contra situației pe care le-a creat-o pacea.

Măsurile luate la încheierea păcii pentru a menține noua distribuție a teritoriului și a dreptului public european: Liga Națiunilor și Alianța Franței cu Anglia și cu America, nu au corespuns menirii lor.

Alianța franco-anglo-americană, nu a fost acceptată de America și din această cauză ea n'a luat ființă. Liga Națiunilor, lipsită de cooperarea Statelor-Unite, nu a devenit un instrument destul de puternic pentru a impune menținerea păcii pe bazele tratatului dela Versailles. Mai mult decât atât, așà cum este ea alcătuită, Liga Națiunilor ar puteà fi întrebuințată nu numai ca mijloc de a menține situația creată de tratatul dela Versailles, ci și ca instrument de modificare a acestui tratat, de reabilitare a învinșilor în contra intereselor învingătorilor.

Situația europeană creată de ineficacitatea Ligii Națiunilor și de nerealizarea alianței franco-anglo-americane, este haosul politic de astăzi.

Franța a căutat să se pună la adăpost în contra riscurilor nouei situații și n'a găsit alt mijloc mai bun decât însăș puterea ei armată.

De aici ocupațiile succesive de teritorii germane pentru plata reparațiilor și în fine ocupația Ruhrului, ca mijloc sigur și imediat de a nu dà răgaz Germaniei să se refacă și de a o menține în situația în care a lăsat-o războiul, până când se va găsì o soluție durabilă, care să deà și Franței și aliaților ei continentali, deplina siguranță în contra unei revanșe a învinșilor.

Se împlinesc în curând 5 ani de când durează acest provizorat, în așteptarea unei soluții radicale și nimeni nu știe când și cum această situație în care se topesc și învinși și învingători, va puteà luà sfârșit.

In aceste împrejurări a apărut în Franța, între ideile care au circulat ca mijloc de a separà cele două mari națiuni, nemulțumite de pace: Rușii și Germanii, și de a menține echilibrul european, stabilit la Versailles, ideea unei confederații dunărene.

Această idee nu a fost însă urmărită cu destulă tărie în Franța, iar statele victorioase din centrul Europei, prea geloase de independența și de libertatea lor, în loc de o confederație a popoarelor dunărene, au alcătuit Mica Antantă ca mijloc de a comprimà aspirațiile ungurești și de a tăià Ungariei

www.digibuc.ro

speranţa refacerii prin discordia între moştenitorii împărăţiei habsburgice. Unite între ele pentru interesele lor mari, ca moştenitoare ale împărăţiei habsburgice: Cehoslovacia, România şi Jugoslavia, şi-au dat reciproc garanţii în contra restabilirii monarhice a Habsburgilor, fie în Ungaria, fie în Austria, şi au tăiat Ungurilor speranţa de a se folosi de fiecare din duşmanii lor pe rând, pentru a lovi pe rând în fiecare şi a se reface în dauna tuturor, urmând exemplul Prusiei.

Astfel a apărut îndată după războiu, Mica Antantă în loc de o Confederaţie dunăreană, care ar fi trebuit să facă loc şi învinşilor alături de învingători,

Mica Antantă, primită la început cu neîncredere şi chiar cu oarecare ostilitate, de către aliaţii noştri din Apus, este astăzi acceptată ca un auxiliar important al politicii franceze, tinzând la menţinerea situaţiei învingătorilor faţă de învinşi.

Ideea unei confederaţii dunărene poate fi considerată astăzi ca părăsită complet în Franţa.

In Ungaria profesorul Oscar Iaszi a emis şi el ideea unei confederaţii dunărene şi a susţinut-o chiar şi în publicistica noastră prin mai multe articole apărute în «*Revista Vremei*» în cursul anului 1922.

Evident că punctul de plecare al profesorului Iaszi este interesul naţiunii maghiare.

D-l Oscar Iaszi este un democrat înaintat şi un adversar ireductibil al regimului de astăzi din Ungaria, pe care-l crede nefast pentru Ungaria, din cauza reacţionarismului lui şi a politicii lui iridente, care expune ţara la primejdii.

Dar Ungurii de toate nuanţele politice nu pot uită aşă de repede dezastrul lor naţional. Ideea reconstituirii Ungariei Mari de dinainte de războiu, este ideea care domină politica maghiară a tuturor partidelor.

Incercarea de restaurare a Ungariei prin comunism n'a reuşit fiindcă s'a lovit de armata noastră, dar după comunişti a urmat regimul dictatorial al lui Horthy al cărui scop este tot refacerea Ungariei, însă cu mijloace clasice în materie de politică externă.

Ungaria reacţionară se pregăteşte şi aşteaptă împrejurări politice europene favorabile. Ea linişteşte alarma vecinilor ei prin procedee de bună vecinătate şi conciliare aparentă, dar în acelaş timp, urmăreşte cu tenacitate să câştige pe aliaţii noştri din apus pentru cauza maghiară.

Ea interesează capitalul aliaţilor noştri în afacerile ungureşti pentru a-l interesă indirect la cauza naţională maghiară, ea întreţine o vie propagandă prin presă şi prin relaţii personale pe care nobilimea maghiară le are mai cu seamă în Anglia, şi nu lasă să-i scape nici o ocazie de a face să treacă drept legitime pretenţiile Ungariei mai ales asupra Ardealului şi a Banatului.

Profesorul Iaszi, care este socotit de actualul guvern maghiar ca trădător al cauzei naţionale ungureşti, crede cu drept cuvânt că această încercare de restaurare a Ungariei prin reacţionarism şi dictatură, este tot atât de sterilă şi de primejdioasă pentru Ungaria ca şi încercarea comunistă.

www.digibuc.ro

Rolul Ungariei în istoria modernă a Europei se datorește numai împărăției habsburgice, puterii și slăbiciunilor ei.

Fără restabilirea monarhiei habsburgice, Ungurii nu mai pot jucà în Europa decât un rol proporțional cu numărul lor redus și cu poziția lor centrală, înconjurați de Slavi și de Români. Și cum refacerea împărăției habsburgice este o imposibilitate, idealul unguresc este absurd.

Profesorul Oscar Iaszi recunoaște acest lucru și de aceea el admite situația creiată la Versailles imperialismului maghiar, ca definitivă.

Pentru a ieși din situația în care se află astăzi Ungaria, el nu vede altă soluție decât constituirea unei confederații a popoarelor dunărene în care Ungaria ar intrà cu drepturi și cu obligații egale și ar uità astfel rănile naționale de care sufere astăzi.

Prin această confederație, ideea de învinși și de învingători ar dispare, problemele de graniță ar devenì probleme interne de importanță secundară, unitatea intereselor economice și a celor externe ar garantà soliditatea și coeziunea confederației și ar dà o egală satisfacție sentimentului de mândrie națională a tuturor popoarelor confederate.

Mica Antantă, rămasă fără scop, s'ar disolvà în sânul confederației, Ungaria nu s'ar mai simți încercuită, nu ar mai fi tentată să se ruineze cu înarmări și cu propaganda, ci ar luà un loc demn între egali, formând cu toții o mare putere europeană.

Dar dacă sistemul francez al confederației dunărene a găsit un derivativ mai practic și mai corespunzător nevoilor momentane în Mica Antantă, iar sistemul unguresc a rămas până astăzi în sfera utopiilor, ideea unei confederații a statelor Europei centrale, nu a fost complect părăsită și ea a găsit în Cehoslovacia apostoli devotați în înșiși reprezentanții politicii externe cehoslovace.

Apropierea de popoarele amice din centrul Europei, pe care Cehoslovacii au realizat-o prin formarea Micii Antante, ei nu o privesc decât ca un prim pas, ca un început de realizare a ideii de apropiere generală între popoarele mici mai întâi și apoi între popoarele mici unite și între popoarele mari.

Prezidentul republicii cehoslovace, D-l Masaryk, este un adevarat apostol al ideii apropierii generale a statelor europene, iar D-l Beneș, ministrul de externe cehoslovac, lucrează în mod efectiv la realizarea acestei idei.

Metoda adoptată de D-l B neș și pe care d-sa a expus-o într'un discurs magistral, ținut în ziua de 6 Februarie trecut înaintea comisiei de afaceri străine a Camerei cehoslovace, este:

1. De a face legături intime cu popoarele mici victorioase din centrul Europei, cu scopul de a menține situația dobândită în răsboiul mondial și de a împiedică orice încercare de restaurare habsburgică.

2. De a întreține relații amicale cu statele cu care o apropiere durabilă și pe față nu se poate face deocamdată, cum este cazul cu Rusia.

3. De a face acorduri cu toate statele, cu care Cehoslovacia are relații de afaceri și de vecinătate, chiar dacă între Cehoslovacia și între aceste state subsistă motive de ceartă și de nemulțumire, cum este cazul cu Polonia, cu Germania și cu Ungaria.

www.digibuc.ro

4. De a face alianţe cu statele mari amice şi de a împinge şi statele mici aliate prin Mica Antantă, să facă şi ele acorduri şi alianţe cu statele mari, cum a fost cazul cu tratatul italo-jugo-slav.

Rezultatul acestei politici, după D-l Benes, este că legând Statul său de cât mai multe state, cultivând bunele raporturi cu toată lumea şi împingând şi pe aliaţi pe aceeaş cale, Europa se va găsi cu încetul cuprinsă într'o reţea de acorduri amicale şi astfel va fi pregătit drumul pentru o înţelegere generală pe continent.

Ceeace face politica cehoslovacă astăzi, nu ar fi deci decât urzeala pânzei, care va fi bătută mai târziu din concentrarea acordurilor separate într'un sistem general de înţelegere europeană.

D-l Beneş, nu se îndoeşte că o înţelegere definitivă va intervenì în curând între Franţa şi Germania şi că această înţelegere va puteà servì drept bază statutului pacific al Europei viitoare.

Rusia va trebui să adere şi ea la acest statut, atunci când se va convinge de absurditatea speranţelor ei într'o revoluţie mondială şi de inutilitatea propagandei, pe care o face astăzi în contra organizaţiei naţionale a statelor.

Idealismul acesta cehoslovac trebuie salutat cu căldură şi cu respect. El nu constituie desigur ceeace s'ar puteà chemà un sistem politic pozitiv, căci baza lui este numai credinţa pe care o au conducătorii cehoslovaci în triumful ideii de dreptate şi de respect reciproc între popoare.

Prezidentul Masarik şi D-l Beneş sunt îndreptăţiţi să fie animaţi de un idealism aşà de înalt, ei cari au crezut în liberarea şi în reconstituirea patriei lor, bazaţi numai pe ideea de dreptate în contra formidabilei puteri austro-germane.

Direcţia în care D-l Benes conduce politica externă a noului Stat cehoslovac, întrece desigur puterile lui de realizare, dar ea arată în orice caz că la Praga atmosfera este foarte pregătită pentru tot ceeace ar duce la aşezarea solidă a păcii atât între popoarele moştenitoare ale împărăţiei habsburgice cât şi între toate statele europene.

La noi, ideea unei confederaţii dunărene, nu este încă răspândită, nici măcar în cercul intelectualilor, necum al oamenilor politici şi al guvernanţilor efectivi.

Ideea care domină politica noastră externă este că situaţia creată în Europa prin tratatul dela Versailles şi prin anexele lui, este definitivă şi că alianţa României cu Polonia pe de o parte, cu Cehoslovacia şi Jugo-Slavia de altă parte, precum şi sprijinul marilor aliaţi anglo-francezi din Apus, ne garantează îndeajuns situaţia pe care am dobândit-o în războiu.

Având siguranţa din afară, nu ne-ar mai lipsì decât refacerea economică internă pentru a fi un popor fericit şi un Stat puternic.

De aceea în politica noastră externă, nu se vorbeşte decât de Mica Antantă, de alianţa cu Polonia şi de legăturile noastre cu Franţa şi cu Anglia.

Discordia anglo-franceză este singurul punct negru al politicii externe oficiale româneşti şi de aceea nu odată am auzit tânguiri oficiale asupra acestei deplorabile neînţelegeri şi am văzut chiar sforţări din partea

www.digibuc.ro

reprezentanților noștri în politica externă, pentru restabilirea bunelor raporturi dintre Franța și Anglia.

Este oare justificat optimismul politicii externe românești și este oare ideea unei confederații dunărene așà de străină de necesitățile reale ale Statului nostru, pentru ca ea să fie desconsiderată și lăsată în rândul utopiilor?

Răspunsul la această întrebare nu l-am puteà aflà decât reluând analiza situației politicii de astăzi din Europa, pentru a vedeà dacă statele mici naționale prin sistemul alianțelor disparate au existența lor asigurată și dacă România urmând acest sistem poate fi sigură de viitorul ei.

Atâta timp cât Europa a fost politicește organizată în imperii mari, ea nu a putut realizà pacea eternă prin stabilirea dominației unei singure puteri asupra tuturor celorlalte, dar prin echilibrul de forță între statele mari, ea a produs perioade lungi de pace în care popoarele s'au putut civilizà, știința a putut progresà,comunicațiile, comerțul și industria au putut să ajungă la starea înfloritoare dinainte de răsboiu, iar progresele realizate de civilizația europeană sub regimul politic al imperiilor în echilibru, a putut cucerì lumea întreagă.

In situația lăsată de răsboiul mondial, echilibrul de forțe care să garanteze pacea nu mai există, iar pacea nu se menține decât prin mijloace artificiale, prin neputința materială dar trecătoare a învinșilor de a face răsboiu de revanșă.

Ideea repartiției politice a teritoriului european, pe baze naționale, are desigur o mare putere morală, dar din nenorocire aplicarea principiului naționalităților, creind pe de o parte state mici, înduşmănite între ele, tocmai din cauza problemelor naționale, iar pe de altă parte state mari, noua așezare politică conține mai multe cauze de răsboiu decât cea veche, tocmai din cauza principiului auto-determinării popoarelor.

O cucerire prin arme a statelor mici de către cele mari pare astăzi imposibilă, din cauza respectului de care se bucură în lume principiul naționalităților. Acest principiu nu a putut însă primì o aplicare integrală și apoi, ca orice principiu în materie politică, el poate fi întors și combătut prin alte principii.

Rușii au și găsit mijlocul de a trece peste această greutate morală, rezultând din aplicarea principiului naționalităților.

Ei au transformat vechea idee a unificării popoarelor prin răsboiu și prin imperiu, după sistemul roman, în ideea unficării lor prin revoluție socială, prin distrugerea burgheziei și prin întronarea dictaturii proletariatului universal.

Și cum ei sunt autorii sistemului și mișcarea pornește dela ei, celelalte popoare, adoptând dictatura proletară, ar trebui să renunțe la ideea lor națională și să se mulțumească cu dictatura rusească în numele proletariatului universal.

Ideea imperială rusă apare astfel sub o formă mult mai primejdioasă decât vechea idee țaristă, pentrucă ea face apel la clase sociale naționale, și anume la cele mai numeroase, mai sărace și mai lipsite de cultură.

Ea caută aliați în însuși corpul național și întrebuințează suferințele sociale în contra ideii naționale.

www.digibuc.ro

Apostolii nouei religii a unificării popoarelor, prin distrugerea claselor sociale supra-puse, prin comunitatea de interese şi de ideal a proletarilor din toată lumea şi prin părăsirea ideii naţionale, au aerul astăzi că fac concesiuni burgheziilor naţionale din Apus, pe când de fapt, ei nu aşteaptă decât să se întărească şi să-şi pregătească mijloacele materiale pentru a mistui toate aceste burghezii occidentale lacome de afaceri şi grăbite să ia în exploatare bogăţiile Rusiei. Ei sunt convinşi că prin contactul, pe care îl iau cu statele naţionale, vor reuşi să răstoarne ideea naţională, aşà cum au reuşit prin supunere aparentă şi prin propagandă, să disolve armatele germane.

Dacă nu ar fi deci să ţinem socoteală decât de acest sistem rusesc, de a înconjurà garanţia morală a principiului naţionalităţilor ca bază a organizaţiei politice europene, şi ar trebuì totuş să conchidem că situaţia statelor mici, care-şi trag toată puterea lor numai din aplicarea unui principiu de echitate internaţională, nu este deloc asigurată în faţa statelor mari.

Dezechilibrul lăsat de pace, este privit de fiecare mare putere din punctul ei de vedere, şi, dacă Ruşii bolşevici văd în el sfârşitul capitalismului şi zorile comunismului, pentru Anglia, acest dezechilibru înseamnă stagnarea afacerilor. De aceea Anglia prin guvernul laburist, caută să ia contact amical cu Ruşii, iar prin ridicarea Germaniei naţionaliste şi burgheze, ea caută să puie capăt speranţelor ruseşti de a pătrunde în Europa folosindu-se de disperarea Germaniei.

Comunismul rusesc, oprit în Asia de Japonezi şi de Englezi, iar în Europa de o Germanie puternică, ar trebuì să sfârşească prin a capitulà. Imperialismul comunist rusesc se loveşte de imperialismul capitalist englez, şi fiecare din ele caută să atragă Germania de partea sa pentru a-şi asigurà succesul.

Dar reînvierea Germaniei puternice în Europa, dacă ar constituì pentru Anglia un mijloc sigur de pace pe continent şi o garanţie îndestulătoare în contra răsboiului social, pe care Rusia vreà să-l aprindă în Apus, pentru popoarele victorioase solidare cu Franţa, în menţinerea situaţiei dobândite în răsboiu, o Germanie reînviată şi puternică ar fi o primejdie.

Statele victorioase de pe continent sunt obligate să meargă mână în mână cu Franţa, pe urmele trase de tratatul dela Versailles pentrucă acest tratat este actul lor de naştere, baza lor de drept şi garanţia existenţei lor. Ne aflăm astfel în faţa a trei sisteme care luptă a se impune Europei: sistemul francez al păcii dela Versailles, sistemul englez al ridicării germane pe continent şi sistemul rusesc al comunismului.

Apărându-şi existenţa şi drepturile lor de popoare victorioase, statele continentale, legate de tratatul dela Versailles, împing Germania în braţele Rusiei comuniste şi grăbesc astfel lichidarea provizoratului în care trăeşte Europa dela 1919 încoace.

Dar politica aceasta franceză, oricât de riscată ar părea, are cel puţin avantajul unei baze de drept şi are toate şansele necunoscutului, care intervine totdeauna în determinarea cursului istoriei, pe când renunţarea de bună voie la tratatul de pace şi reabilitarea învinşilor, în special a Germaniei, fie prin Ruşi fie prin Englezi, ar echivalà cu o sinucidere pentru statele victorioase de pe continent.

www.digibuc.ro

Deaceea între politica engleză și între politica continentală reprezentată de Franța, nu se poate găsi nici un mijloc de apropiere, atâta timp cât continentul european, prin renunțarea la avantajele pe care tratatul dela Versailles le dă victorioșilor, ar puteà rămâne la discreția Germano-Rușilor.

Nu se poate așezà pacea pe continent prin sistemul englez, prin introducerea Germaniei în Liga Națiunilor, ca mijloc de a controlà desvoltarea ei viitoare și de a garantà statele astăzi victorioase în contra politicii de revanșă, pe care Germania în mod fatal o cultivă astăzi.

Raporturile dintre popoare, fiind raporturi de forțe vii în continuă transformare și în continuă creștere, Liga Națiunilor nu dă popoarelor victorioase siguranța de care ele au nevoie, pentru a puteà întinde prietenește mâna învinșilor, și introducerea Germaniei în Liga Națiunilor nu constitue nici o garanție că Germania și aliații ei nu se vor folosì tocmai de Liga Națiunilor pentru a lovì în învingătorii de astăzi, servindu-se de problemele naționale, rămase în suferință la lichidarea marelui răsboiu.

Dar dacă în contra unei reveniri a Germaniei la situația ei dinainte de războiu pe continent, cu ajutorul Ligii Națiunilor, s'ar puteà presupune că statele interesate ar găsì în constituirea Ligii un mijloc de apărare a intereselor lor, Liga Națiunilor este complect neputincioasă față de Rusia, care tinde să pătrundă în Europa sub formă revoluționară și care afișează un dispreț desăvârșit pentru instituția Ligii.

Deaceea popoarele victorioase preferă să steà într'o situație nesigură, decât să renunțe la beneficiile victoriei, adoptând politica engleză, sau cea rusească.

Este evident că această situație nu poate durà, și că problema păcii continentale, dacă nu-și găsește o soluție în politica engleză, în ridicarea Germaniei și în încercuirea Rusiei prin Germani, trebue să găsească o altă soluție, care să poată îmbinà nevoia de pace pe continent cu interesele victorioșilor și cu situația lor, creată prin tratatele de pace.

Ideea păcii pe continentul european, prin alte mijloace decât cele trei care se propun astăzi: Liga Națiunilor, hegemonia germană pe continent, sau comunismul rusesc, preocupă pe cugetătorii politici din Europa, căci problema aceasta a restabilirii păcii europene, este problema fundamentală a politicii internaționale din zilele noastre.

Un cunoscut scriitor politic vienez, D-l Kudenhove Calergi, a publicat de curând o lucrare remarcabilă asupra acestei probleme, intitulată «Pan Europa».

După D-l Kudenhove Calergi, toate popoarele Europei, afară de Englezi și de Ruși, ar trebuì să se unească într'o confederație pentru a constituì o a cincea confederație mondială față de: confederația britanică, cea rusească, cea americană și cea chino-japoneză.

Lumea s'ar împărți astfel în cinci mari confederații, făcându-și echilibru între ele și menținând pacea lumii prin acest echilibru.

Ideea D-lui Kudenhove Calergi are însă aceeaș slăbiciune pe care o are și Liga Națiunilor: ea nu ține socoteală în deajuns de situația dată și de evoluția istorică a popoarelor europene, ci cere o soluție de continuitate, o ntrerupere bruscă și radicală a cursului istoriei, pentru a apucà de azi pe

www.digibuc.ro

mâine pe o cale nouă, fără nici o tradiţie şi fără nici un alt fir conducător decât ideea abstractă a unirii de teama unei invazii ruseşti.

Nefiind o idee organică şi neplecând dela realităţile date, sistemul D-lui Kudenhove Calergi nu convinge, iar spectrul unei invazii ruseşti ca punct central în jurul căruia ar trebui să se facă unirea popoarelor continentale, nu este hotărîtor.

Teama de o invazie rusească a subsistat necontenit dela 1919 încoace, şi totuş ea nu a avut nici o influenţă asupra desfăşurării conflictului franco-german, şi până acum nu a exercitat nici o presiune în sensul predicat de scriitorul vienez, nici chiar între popoarele mici direct ameninţate de Ruşi, cum ar fi de pildă între noi şi Unguri.

Fără îndoială că, în principiu, ideea unei confederaţii generale a statelor europene, trebuie luată ca un ideal de viitor şi nu ca o utopie.

Nevoile vieţii economice, răspândirea culturii, progresele ştiinţe şi reducerea fenomenală a distanţelor prin repeziciunea mijloacelor de comunicaţie, apropie din ce în ce mai mult popoarele, le leagă unele de altele, le face să se cunoască mai bine unele pe altele şi să depindă unele de altele.

Dar procesul acesta de unificare politică, către care împing progresele ştiinţei, este un proces de viitor, pe când noi ne găsim astăzi într'o situaţie disperată, care cere o soluţie imediată, o tranzacţie între tradiţia istorică, întărită prin rezultatele ultimului războiu, şi între nevoile vieţii culturale şi economice moderne.

De aceea toată literatura politică, care apare astăzi pentru a documentà şi a predică ideea Statelor-Unite ale Europei, nu este de sigur de prisos, căci ea pregăteşte terenul, pentru un viitor îndepărtat, dar pentru nevoile zilei de astăzi ea nu este de actualitate.

Statele mici sunt destinate să dispară sub o formă sau alta şi evoluţia politicii moderne este evident îndreptată către integrări politice din ce în ce mai mari, din cauza unificării vieţii economice pe glob.

Chiar şi înainte de războiul mondial, statele europene nu erau o soluţie pentru viaţa economică modernă şi Germania, cu toată hegemonia pe care o exercità ea pe continent, se simţeà înghesuită şi mică faţă de desvoltarea imperiului britanic şi a statelor unite ale Americii.

Teoreticienii politici germani ca Friedrich Naumann, căutau soluţia problemei lărgirii statului german în constituirea unui stat federal, pe care el îl numeà Mitteleuropa şi care ar fi mers dela Marea Nordului şi de acolo prin Turcia la Bagdad.

Germania militaristă a căutat rezolvarea aceleeaş probleme prin arme şi a căzut, dar problema a rămas.

Vieaţa economică modernă este suportul civilizaţiei omeneşti, dar această vieaţă economică nu îngăduie izolarea la care duce aplicarea integrală a principiului naţionalităţilor şi nici nesiguranţa raporturilor internaţionale, la care duce rivalitatea dintre statele mari.

Până să ajungem însă la idealul visat de pacifişti şi la realizarea integrală a scopului pentru care a fost creată Liga Naţiunilor, trebuie să mai treacă încă multă vreme, pentrucă ideile politice nu au putut evoluà tot aşà de

www.digibuc.ro

repede ca și știința, care cu aplicațiile ei practice a lărgit contactul între popoare, a transformat bazele vieții naționale, făcând să depindă fiecare popor de înflorirea celorlalte popoare și suprimând distanțele.

De aceea credem că este necesar să părăsim calea abstractă a unirii tuturor popoarelor și să căutăm în însăș desfășurarea împrejurărilor istorice europene indicațiile necesare pentru a asigurà pacea în Europa pe baza tratatelor existente, evitând și hegemonia germană pe continent și cea rusească.

Ideea echilibrului de forță între state, a rămas încă ideea dominantă în raporturile internaționale.

Creatorii Ligii Națiunilor erau convinși că această instituție supremă a civilizației omenești, va scoate din tradiția și din practica politicii internaționale, ideea echilibrului de forță ca bază a raporturilor între popoare.

Practica de șase ani de pace, garantată de Liga Națiunilor, dovedește însă din ce în ce mai mult că idealul lui Wilson nu a putut fi realizat și că echilibrul forțelor naționale, organizate în state, a rămas încă baza politicii pacifice.

Așà fiind, este ușor de înțeles că desființarea monarhiei austriace și emanciparea popoarelor mici din centrul Europei este o cauză permanentă de dezechilibru și de neliniște pe continent.

Organizarea pe baze naționale a micilor popoare centrale, neputând fi desăvârșită din cauza amestecului popoarelor, desființarea Austriei a adăogat la nesiguranța europeană, datorită lipsei Austriei din echilibrul marilor puteri și rivalităților dintre popoarele mici, care liberate astăzi și constituite în state separate, își ridică bariere unele în fața altora, se amenință unele pe altele, fac pregătiri militare și își revendică reciproc teritorii și populații.

Astfel, pe când ideea echilibrului de forțe, ca bază a păcii continentale, a rămas încă în vigoare, cu toată crearea Ligii Națiunilor, între această idee de pace prin echilibru și între aplicarea principiului naționalităților, s'a creat prin tratatul de pace o contradicție ireconciliabilă.

Din această contradicție izvorăște întreaga nesiguranță și tulburare europeană de astăzi, de care Rușii vreau să profite pentru a așezà dominația lor prin comunism și pe care Anglia vreà să o lecuiască restabilind hegemonia germană în Europa.

Popoarele sunt produse ale naturii și dezechilibrul dintre ele, provenind din disproporția lor ca număr, ca bogăție și ca civilizație, este de ordin natural, și el nu se poate acoperì cu nimic.

Aceasta înseamnă că, dacă din punctul de vedere al umanității și al egalității între popoare, principiul naționalităților constitue un progres, din punctul de vedere politic al păcii și al vieții civilizate, el este o cauză perpetuă de discordie și ruină.

O revenire asupra aplicării principiului naționalităților este imposibilă. Popoarele nu mai pot trăì în stare de subordonare unele față de altele. Democrația internațională și egalizarea de drept a popoarelor, este o cucerire a Societății moderne, a civilizației, și ea trebuie luată în seamă și pusă ca bază a oricărui sistem, care ar încercà restabilirea păcii și a raporturilor amicale între popoare.

www.digibuc.ro

Dar dacă aplicarea integrală a principiului naţionalităţilor duce la dezechilibru şi la anarhie internaţională, leacul situaţiei trebuie căutat în armonizarea acestui principiu cu principiul echilibrului de forţe.

Trebuie deci să corectăm natura prin artă, să punem capăt anarhiei internaţionale, creind din apropierea popoarelor mici unităţi internaţionale, care să poată luà loc în echilibrul de forţe necesar pentru aşezarea şi menţinerea păcii.

Ruina economică europeană este o urmare a dezechilibrului ei politic. Fără pacea reală nu se pot reluà relaţiile normale ale vieţii economice, dar dezechilibrul politic european, este datorat în primul loc fărâmiţării Europei centrale şi lipsei ei ca unitate politică din concertul marilor puteri.

Insuş conflictul franco-german, care domină astăzi politica internaţională a lumii, îşi datoreşte prelungirea lui sub forma de astăzi, aceleeaş absenţe a Europei centrale din echilibrul de forţe politice continentale, căci Franţa, negăsind o contrapondere în Orient, çare să ţie Germania în respect şi să o forţeze la executarea tratatelor, este obligată să ia măsuri militare, cu care să împiedice reînvierea economică a Germaniei, pentru a se pune pe sine în siguranţă, deşi cu aceasta ea împiedică refacerea economică a Europei.

Lipsa acestei puteri centrale întreţine speranţa imperialismului rusesc într'o viitoare expansiune spre Apus şi spre Mediterana, şi tot ea obligă pe Englezi să caute leacul situaţiei în ridicarea Germaniei.

Astfel analiza situaţiei politice, lăsată pe continentul european de rezultatele războiului mondial, ne duce cu necesitate la convingerea că dezechilibrul politic european se datoreşte golului creat de dispariţia monarhiei austro-ungare şi prăbuşirii Europei centrale.

Leacul acestui dezechilibru nu poate veni din afară.

Puterile continentale trebuiesc echilibrate pentru ca Europa să poată trăi din nou în pace şi să poată reluà vieaţa economică normală, dar echilibrarea puterilor politice de pe continent nu se poate face decât prin federalizarea statelor mici din centrul Europei, prin refacerea unei noui mari puteri în locul monarhiei austro-ungare, de astă dată cu respectul principiului naţionalităţilor.

Austria, aşà cum erà ea constituită, reprezentà un factor important în menţinerea păcii europene, dar ea aveà din punct de vedere intern o constituţie anacronică, pentrucă reprezentà dominaţia unei minorităţi germano-maghiare, asupra Slavilor din Europa centrală şi asupra Românilor. Din această cauză, cu cât progresul ideii de naţionalitate s'a facut mai simţit în secolul trecut, cu atât puterea monarhiei habsburgice a scăzut, iar către sfârşitul secolului al 19-lea şi începutul secolului al 20-lea, ea nu s'a mai putut menţine, decât în funcţie de dependinţă a imperiului german. Intrând complect în sfera de interese germane după constituirea imperiului unitar german, Austria nu mai erà o garanţie pentru pace şi un factor de echilibru de forţă, ci din contră, ea reprezentà o încurajare a Germaniei şi un auxiliar preţios în stabilirea hegemoniei Germaniei pe continent.

Fiind deci din punct de vedere naţional o absurditate, iar din punct de vedere internaţional o anexă germană, Austria trebuià să cadă la prima în-

www.digibuc.ro

cercare grea, la prima ocazie în care Germania nu mai puteà asigurà dominaţia elementului german, asociat cu cel maghiar asupra naţionalităţilor din centrul Europei.

Dispariţia Austriei trebuie pusă în legătură cu evenimentele care au dus la aşezarea hegemonici imperiului german pe continent, cu rolul pasiv pe care l-a jucat Austria în timpul războiului franco-german dela 1870 şi care a obligat-o mai târziu să renunţe la rolul ei de unitate independentă în echilibrul european, să-şi lege soarta de Germania şi să plătească abţinerea dela rolul de arbitru în 1870 cu dispariţia în 1918.

Soarta Austriei ne învaţă însă, că echilibrul de forţe europene are nevoie de o mare putere în centrul Europei, independentă atât faţă de Germani cât şi faţă de Ruşi şi destul de mare pentru a puteà ţine echilibrul între aceste două mari popoare, a le separà şi a face legătură cu statele mari din Apus.

Rolul monarhiei austro-ungare în echilibrarea forţelor continentale a produs o întreagă literatură politică în care şi un român joacă un rol de frunte, este cunoscutul şi regretatul Aurel Popovici.

Opera lui, «Gross Oesterreich», exprimà ideea regenerării Austriei prin rectificarea constituţiei ei anacronice şi prin refacerea pe baze naţionale.

Popoarele din centrul Europei, puse toate pe picior de egalitate sub conducerea Casei de Habsburg, ar fi format un mare imperiu cu o constituţie internă solidă şi capabilă de a asigurà atât liniştea şi prosperitatea internă, cât şi rolul de mare putere mondială în echilibrul forţelor europene.

Ideea lui Aurel Popovici nu erà însă o idee politică, pentru că ea cereà ca cele două naţiuni privilegiate din monarhie: Germanii şi Ungurii să renunţe de bună voie la situaţia lor şi să se scoboare la acelaş nivel cu popoarele subordonate, lucru imposibil de realizat, iar în al doilea rând, «Gross Oesterreich», după sistemul lui Aurel Popovici, nu se mai puteà realizà, după constituirea marelui imperiu german, chiar dacă Casa de Habsburg ar fi adoptat această idee. Austria nu mai erà de sine stătătoare şi încercarea ei de a se reface pe cont propriu cu ajutorul naţionalităţilor şi părăsind ideea dominaţiei germane în centrul şi în Răsăritul Europei, nu ar fi fost tolerată nici de Germania nici de Rusia.

Pentru a înţelege ce avem de făcut astăzi în interesul stabilirii păcii pe continent, trebuie să reluăm firul de acolo de unde a fost întrerupt de Habsburgi din momentul când ei au abdicat din rolul de arbitri în Europa, îngăduind desmembrarea şi înfrângerea Franţei în favoarea Prusiei şi ajutând astfel la aşezarea hegemoniei germane pe continent, care în mod fatal trebuià să ducă la deslănţuirea catastrofei din 1914.

Trebuie să refacem o mare putere în centrul Europei, curăţată de păcatul intern de care sufereà Austria, de discordia naţionalităţilor, de oprimarea unor popoare în favoarea altora şi în acelaş timp o putere pusă la adăpost de primejdia de a devenì un instrument în mâna unuia din popoarele mari ale Europei pentru stabilirea hegemoniei lui pe continent, aşà cum a făcut Austria după 1870, transformându-se în instrument de hegemonie germană.

Popoarele care tind la hegemonie continentală astăzi sunt: Germanii şi Ruşii.

www.digibuc.ro

Noua putere mare din centrul Europei trebuie să fie deopotrivă de independentă şi faţă de Ruşi şi faţă de Germani şi trebue să fie în mod fatal aliata Franţei, pentru că, dintre toate statele mari ale Europei, singură Franţa, deşi stă pe primul plan, nu poate aspirà la hegemonie continentală şi este deopotrivă de interesată ca şi statele mici din centrul Europei la stăvilirea expansiunii germano-ruse.

Popoarele mici din centrul şi Răsăritul Europei, ridicate la rangul de independenţă prin desfăşurarea evenimentelor europene, prin lupta pentru hegemonie pe continent între Germani, Francezi şi Ruşi şi prin incapacitatea monarhiei habsburgice de a menţine echilibrul şi de a jucà rolul de arbitru între aceste popoare, au deci o dublă datorie şi faţă de ele însele şi faţă de interesul general al păcii pe continent.

Ele au apărut la suprafaţă printr'o greşală de construcţie a monarhiei austro-ungare şi printr'o greşală de tact a politicii habsburgice în lupta dintre cele trei mari rasse, dar ele nu trebuie să uite că situaţia lor continuă a depinde şi mai departe de concurenţa între Ruşi, Germani şi Francezi şi că lipsa lor ca unitate din această concurenţă, face ca pacea pe continent să nu se poată stabilì şi ca existenţa şi forma lor să depindă de fazele luptei dintre Francezi, Germani şi Ruşi.

Victoria franceză a adus emanciparea popoarelor din centrul Europei şi întregirea statelor naţionale din Răsărit, pentrucă Austria, ca dependinţă germană, trebuià sfărâmată.

Dacă alături de Francezi ar fi rămas victorioşi Ruşii, situaţia în centrul Europei ar fi fost reglementată cu totul altfel decât cum a fost reglementată prin victoria franceză fără Ruşi, după cum dacă Germanii rămâneau victorioşi în marele războiu, Austria ar fi fost desigur transformată, însă transformată în sens german, iar emanciparea popoarelor din centrul Europei pe care ar fi impus-o Germania monarhiei Austriei, ar fi însemnat numai largirea puterii germane, constituirea acelei confederaţii germanice, care ar fi plecat dela Marea Nordului pentru a ajunge la Marea Neagră şi de acolo prin Turci la Bagdad, realizarea faimoasei idei susţinută de Friedrich Naumann în lucrarea lui renumită, «Mittel europa».

Soarta a decis ca din toate ipotezele posibile să reuşiască cea mai favorabilă şi cea mai neaşteptată: victoria Franţei fără Rusia.

Această reuşită însă, este un episod, pentrucă, deşi Franţa este deplin victorioasă, n'au dispărut din Europa nici Ruşii nici Germanii, iar istoria este în curs de desfăşurare şi înţelepciunea noastră, a celor mici prinşi în vârtejul evenimentelor desfăşurate de lupta între aceste trei mari popoare, este să ne folosim de această situaţie excepţională şi neaşteptată şi să ne fixăm pe o poziţie pe care nici n'am fi putut-o visà atâta timp cât Rusia rămâneà alături de Franţa.

Este evident că greutăţile de detaliu pentru constituirea unei confederaţii a statelor mici din Europa centrală sunt enorme.

Amestecul de popoare complică problema, iar sentimentele de care este stăpânită actuala generaţie abià ieşită din războiu, par o barieră de neînvins în calea apropierii sincere şi durabile din centrul Europei.

www.digibuc.ro

Dar oricât de mari ar fi greutățile de constituire a unei confederații europene centrale, ideea aceasta nu poate fi părăsită, pentrucă ea este singura soluție posibilă pentru restabilirea păcii pe continent, fără hegemonie germană sau rusă și cu respectul statelor naționale.

Statele mici, ieșite din căderea imperiilor de Răsărit, se surmenează astăzi în sforțări peste puterile lor de a se consolidà economiceşte și politiceşte.

Munca lor este o muncă de Sisif, pentrucă existența și prosperitatea lor nu stă în mâinile lor, ci depind de fazele procesului dintre popoarele mari, dintre Ruși, Germani și Francezi.

In acest proces desunite, ele nu pot intervenì decât separat și în direcții diverse, opuse unul altuia în funcțiune de unul sau de altul dintre cele trei mari popoare în luptă.

Starea nebuloasă în care se află astăzi Rusia și paralizia în care este ținută astăzi Germania, împiedică statele mici centrale să vadă realitatea și le ține în iluzia că ele trăesc și vor puteà trăì totdeauna prin propriile lor forțe, fiecare pentru sine și la nevoie contra tuturor.

Ele nu văd că situația de astăzi este un provizorat, care poate sfârșì dela o zi la alta printr'un acord între două dintre cele trei mari popoare.

Două dintre popoarele mari ale Europei, oricare ar fi ele, unite, ar decide de soarta întregii Europe și ar modificà toată situația statelor centrale, fie că acest acord s'ar face între Francezi și Germani, între Francezi și Ruși sau între Germani și Ruși.

Statele centrale, în cazul unui asemenea acord, nu ar aveà nici un mijloc de a se împotrivì, căci dacă noua situație ar dezavantajà pe unele, ea ar avantajà pe altele, și cele dezavantajate ar fi totdeauna prea slabe pentru a puteà impune voința lor.

Dar dacă nici unul din aceste acorduri eventuale, între popoarele determinante din Europa: Francezi, Germani și Ruși, nu s'ar puteà realizà, provizoratul de astăzi și iluzia în care el ține popoarele Europei centrale, va durà numai până când Rușii vor fi în stare să-și reià locul de prima mare putere în Europa, profitând tocmai de slăbiciunea Germaniei din cauza conflictului franco-german și de pulverizarea Europei centrale prin desființarea Austriei și întronarea principiului naționalităților.

Ar fi de ajuns ca Rușii să răstoarne măcar una din barierele pe care pacea dela Versailles le-a ridicat în fața lor: România sau Polonia, pentruca situația statului rusesc în Europa și chiar în lumea întreagă, să se schimbe complect și pentruca importanța Rușilor pe continent să devie hotărîtoare, fie sub formă revoluționară bolșevică, fie sub formă imperială autocrată sau constituțională.

In acest senș trebuie interpretată agitația pe care o întreține Rușii în opinia mondială pe chestiunea Basarabiei și tot cu acelaș scop trebuie înțeleasă cearta pe care Rușii o mențin între Lituania și Polonia.

Rușii vor să aibă la îndemână un casus belli gata pentru orice moment, atât în contra Românilor cât și în contra Polonezilor, pentrucă ei își dau bine seama că nu ar puteà ieșì din situația lor de astăzi, decât printr'un succes militar.

www.digibuc.ro

Oricât s'ar vorbi de pacifism şi oricâte speranţe s'ar pune în rolul Ligii Naţiunilor, pentru garantarea armoniei dintre popoare, omenirea trăieşte încă în vremea în care popoarele nu se impun în atenţia şi în stima lumii, decât prin arme.

Aplicaţia acestui adevăr la situaţia de astăzi a Ruşilor constituie pentru noi o ameninţare teribilă.

O victorie a Ruşilor asupra noastră nu ar însemnà pentru Rusia numai dobândirea Basarabiei, ci ar însemnà intrarea Rusiei pe primul plan în politica mondială şi hegemonia ei pe Continent, o situaţie la care n'ar putea ajunge prin zeci de ani de muncă paşnică şi de tratative amicale — şi Ruşii ştiu acest lucru.

Conchizând astfel la necesitatea creerii unei confederaţii a statelor mici, nu avem nevoie să ne gândim la crearea unui mare instrument de răsboiu.

Confederaţia statelor Europei centrale trebuie să aibă un caracter pacific, pentrucă ea prin firea lucrurilor, nu ar puteà dà un stat cuceritor şi nu ar aveà nici un interes să fie îndreptată nici în contra Ruşilor nici în contra Germanilor.

Singură apariţia ei ar obligà şi pe Ruşi şi pe Germani să intre în ordine şi să colaboreze la menţinerea păcii şi a vieţii normale pe continent.

Ideea unei organizaţii unitare din punct de vedere internaţional a Europei centrale, nu trebuie înţeleasă nici ca o renunţare sau ca o desconsiderare a organizării Ligii Naţiunilor. Dimpotrivă, Liga Naţiunilor, ca instrument suprem de organizare a păcii între popoare şi de armonizarea claselor sociale, va căpătà un rol deplin şi efectiv numai atunci când nu va mai fi pusă în faţa unei probleme insolubile, aceea de a menţine pacea între popoare, disproporţionate ca număr şi ca importanţă, fără a aveà la îndemână nici un mijloc material eficace de a-şi impune deciziile ei, aşà cum se întâmplă astăzi.

Restabilirea unui echilibru real de forţe, ca bază materială a păcii pe continent, ar dà Ligii Naţiunilor deplina autoritate morală de a menţine pacea între statele mari şi apropierea între popoare.

O confederaţie a statelor din centrul Europei ar înăbuşi apoi problemele naţionale, care le fac astăzi să depindă de puterile mari.

Sarcinele militare, datoria publică şi inegalitatea în organizarea vieţii economice şi a celei culturale a statelor mici faţă de statele mari, sdrobesc independenţa statelor mici şi le condàmnă la sărăcie, la incultură şi la discordii sociale interne.

Desunite, statele mici din centrul Europei nu reprezintă în afară nimic, sau aproape nimic, ci sunt condamnate la rolul de sateliţi, iar înăuntru sunt roase de problemele naţionale şi de problemele sociale la care dau naştere sarcinele prea grele ale independenţei lor fragile.

Sistemul cehoslovac de a face legături cu toţi vecinii şi cu toate statele cu care un acord se poate face, nu rezolvă nici problema rolului şters şi secundar al statelor mici din Europa centrală, nici problema naţionalităţilor, nici problemele sociale.

www.digibuc.ro

Acest sistem poate dà iluziuni plăcute în perioadele de intermitență a luptei dintre cele trei mari popoare europene, dar e destul să ne imaginăm ce s'ar alege din sistemul cehoslovac, în momentul în care prin trecerea timpului și Rușii și Germanii, vor fi liberați de greutățile care îi imobilizează astăzi.

Politica d-lui Beneș, dacă este plină de idealism, nu este de fapt decât produsul intermezzului politic, provocat de căderea Rușilor și a Germanilor în războiul mondial.

Politica noastră externă nu are nici măcar idealismul cehoslovac. Noi continuăm a face politică externă în stil clasic, ca un mare imperiu independent, și ne secătuim puterile în sforțări de refacere economică și de unificare, ca și când am fi în afară de marile probleme ale politicii europene, izolați într'o insulă fericită, și ca și când nimic nu ne-ar amenință, nici dinăuntru, nici din afară.

Alianța cu marile puteri din Apus, este desigur pentru noi o valoare indiscutabilă, după cum și participarea noastră la constituirea Micii Antante își are importanța ei.

Nouă nu ne este îngăduit să uităm că nici alianțele din Apus, nici Mica Antantă nu ne pot dà deplina siguranță în contra imperialismului rusesc, care la momentul oportun va pune în mișcare în contra noastră și pe Unguri și pe Bulgari și va paralizà alianțele noastre din Mica Antantă.

La campania pe care o întreține Rușii împotriva noastră pe chestia Basarabiei și la agitațiile pe care le fac Ungurii în Ardeal și Bulgarii în Dobrogea, noi nu avem alt mijloc de apărare decât propaganda pentru alcătuirea confederației Europei centrale, a confederației dunărene.

Cercul de tineri intelectuali, strânși în jurul «*Revistei Vremei*» de care m'am alăturat și eu cu toată inima, agită această idee a confederației dunărene prin organul lui de publicitate, prin «*Revista Vremei*».

Credința acestor tineri, că soluția problemelor noastre naționale nu este decât confederația dunăreană, face din cercul lor, oricât de modest ar fi el, punctul central de radiație a acestei idei, la care vor trebui cuceriți cu încetul intelectualii și oamenii politici ai țării.

Sunt recunoscător Institutului Social pentrucă mi-a dat ocazia să desvolt în fața d-voastră această idee a confederației dunărene și onoarea ce mi s'a făcut, vine desigur dela un articol pe care l-am publicat anul trecut asupra acestui subiect în «*Revista Vremei*», ca un fel de răspuns la articolele d-lui Oscar Iaszi.

Concluziile la care ajungeam în acel articol, nu erau prea optimiste în ce privește posibilitatea practică de înfăptuire a confederației dunărene.

Ținând însă socoteală de evenimentele petrecute în ultimul an, de insuccesul guvernului conservator englez în politica lui de aplanare a conflictului franco-german, de încordarea continuă între Francezi și Germani, de ruina economică a Europei, la care duce această încordare, și de recrudescența imperialismului rusesc, cred că speranța unui bun exemplu din Apus, nu mai poate fi luată drept bază pentru organizarea Europei centrale.

De altfel, idealismul politicii cehoslovace și avântul cu care prezidentul republicii și ministrul de externe cehoslovac lucrează în direcția apropierii

www.digibuc.ro

popoarelor, arată că apostolatul pentru pace, prin organizarea raporturilor dintre popoare, poate fi îmbrăţişat şi de statele mici.

Dacă prin conferinţa pe care am avut onoarea de a o desvoltà în faţa d-voastră voiu fi reuşit să trezesc interesul d-voastră pentru această mare problemă, va fi încă o dovadă că iniţiativele mari şi ideile generoase, dar cu caracter practic, pot aveà şi începuturi modeste.

---

6 Aprilie 1924

www.digibuc.ro

DUNĂREA ŞI COMISIILE EI

EUGENIU P. BOTEZ

ASUPRA Dunărei şi importanţei ei politice şi economice s'a scris mult, totuş lumea nu-i dumerită încă asupra acestei complicate chestii, care se discută de câţiva ani prin nesfârşite conferinţe şi comisii internaţionale, în diferite centre europene. E nevoie a se lumină opinia publică românească prin o scurtă punere la punct a acestei spinoase chestii.

Pentrucă Dunărea, cel mai important fluviu din Europa, nu are încă un regim bine stabilit în Dreptul Internaţional, cu toate că pentru acest fluviu s'a cheltuit atâta cerneală în numeroasele congrese, conferinţe, tratate, convenţii şi protocoale, în loc de a se vorbì de *Regimul Dunărei* s'a vorbit totdeauna de o *Chestie a Dunărei*. Aproape periodic apare această chestie, care la diferite congrese în loc să se limpezească, se încurcă mai rău.

E ca o boală cronică.

După fiecare criză urmează câte un consult pentru găsirea leacului, dar boala se complică din ce în ce mai rău. Toată lumea aşteptà o operaţie radicală la ultimul consult dela Paris.

Să vedem dacă a fost o operaţie radicală?

Dacă s'a găsit leacul, ori trebuie să ne aşteptăm în viitor la alte crize?

Nu s'a stabilit un *regim unic* dela izvoare la guri. Dunărea s'a împărţit în două secţii: una dela Ulm la Brăila cu un regim nou, asigurat printr'o *Comisie Internaţională*, şi altă secţie, dela Brăila la Mare, cu vechiul regim al aceleeaş arhaice *Comisii Europene* a Dunărei, rămasă dela războiul de Crimeea, pe când gurile fluviului se găsiau în mâinile Turcilor.

Deşi se recunoaşte că de această dată la Paris s'a lucrat mai bine decât în trecut, totuş se constată că o operaţie radicală n'a avut loc. Chestia Dunărei nu s'a tranşat definitiv, s'a făcut numai un pas înainte spre deslegarea mult aşteptată.

Leacul nu s'a găsit. Crizele vor reveni. Chestia Dunărei va apare în curând iar pe tapet.

Pentru deslegarea definitivă a acestei chestii, diplomaţia europeană nu s'a hotărît încă a părăsì orizontul politic, privind regimul Dunărei numai ca o chestie de Drept Internaţional şi nu ca o complicată problemă politică cu soluţii vremelnice de echilibru european.

Chestia Dunărei e aşà de încâlcită şi astfel se înlănţuesc faptele, încât nu poţi prezentà problema la un moment dat, în adevărata lumină, decât legând prezentul cu trecutul. Şi ca să nu ne pierdem în haosul tratatelor şi convenţiilor diplomatice vom rezumà numai fazele de evoluţie a chestiei Dunărei.

I. Rolul acestui fluviu în politica economică mondială.

II. Cum s'a încercat deslegarea chestiei Dunărei la Paris prin cele două Comisii dunărene?

III. Ce ne rămâne nouă de făcut pentru a ne asigurà viitorul pe Dunăre?

www.digibuc.ro

DUNĂREA CA ARTERĂ DE COMUNICAŢIE MONDIALĂ

E deajuns a privì numai pe hartă cursul acestui fluviu care taie în diagonală continentul legând *Orientul* cu *centrul Europei*, şi, fără a intrà în cauzalitate istorică, înţelegem dintr'odată rolul ce l-a avut, îl are şi-l va avea în viitor Dunărea — acest mare drum al civilizaţiei şi al comerţului — *véritable mer en marche vers l'Orient.*

Din antichitate şi până în secolul al XVI-lea, schimbul de mărfuri dintre Asia şi Europa se făceà pe marile linii de comunicaţie mondială, care legau valea Gangelui cu valea Dunărei.

Numai istoria comerţului dunărean ne poate aruncà o rază de lumină în pâcla trecutului îndepărtat, dela începutul închegării Statelor române dintre Carpaţi şi Dunăre.

Condiţiile şi raţiunea de existenţă a neamului nostru, trebuie căutată în fericita noastră fatalitate geografică, la gurile acestui mare fluviu.

Se ştie că prin secolul al XVI-lea centrul de gravitate comercial trece din Orient în Occident — din Mediterana în Atlantic. Centrele comerciale se deplasează după avantajele mijloacelor de transport.

Vechile căi de comunicaţii au fost părăsite din cauza găsirii drumului pe apă la Indii, pe la Capul de Bună Speranţă, a descoperirii Americii şi năvălirii Turcilor în Europa.

Blocul Islamic se aşează între valea Gangelui şi valea Dunărei.

Porturile din Marea Mediterană şi Marea Neagră se prăbuşesc. Gurile Dunărei cad în mâinile Turcilor şi cu ele se îngroapă şi viitorul naval al Statelor române.

Faza economiei *orăşeneşti* se încheie.

Pe piaţa mondială apar *Statele* în locul oraşelor—urmează faza *economiei Statelor.*

Centrul de gravitate al comerţului mondial trece din Spania în Olanda, apoi în Franţa şi rămâne în Anglia până în zilele noastre.

Comerţul dunărean scade cu timpul şi cade în ruină. Dunărea, în loc de a servì ca o arteră internaţională, ajunge *râul împărătesc* al Turcilor, şi produsele noastre nu mai slujesc decât pentru a îndestulà piaţa Stambulului.

După veacuri de amorţire, tocmai prin secolul al XIX-lea, un nou eveniment mondial redeşteaptă la vieaţă regiunile noastre adormite şi le redeschide vechiul orizont de înflorire.

Se taie canalul de Suez. Se croieşte alt drum pe apă spre Indii, cu mult mai scurt decât cel pe la Capul de Bună Speranţă.

Din disputa Marilor Puteri Europene asupra Orientului, asupra acestui punct al globului unde se întretaie marile linii de comunicaţii, se naşte chestia strâmtorilor şi ca un corolar chestia Dunării.

ANGLIA ŞI RUSIA SE INTÂLNESC LA DUNĂRE

Anglia este cel dintâiu Stat care trece la o nouă formă economică. Introducând maşinismul în industrie schimbă structura societăţii. Centrul de gravitate economic se deplasează dela sate la oraşe. Agricultura cade. Anglia

www.digibuc.ro

nu mai poate să-şi hrănească populaţia numai cu produsele indigene, ea începe să depindă de străinătate. Ea începe să-şi aducă grâu din valea Dunării. De pe atunci putem spune că apare în istoria politică a Europei o *chestie a Dunărei.*

Anglia se împiedecă acì însă de Rusia, care ajunsese în stăpânirea gurilor Dunărei, după răpirea Basarabiei (1812). Ruşii făceau tot felul de greutăţi navigaţiei, închizând gurile fluviului şi ruinând comerţul dunărean. Nu erà la mijloc numai proasta administraţie rusească, ci erà şi o anumită intenţie: în drumul visat spre Ţarigrad căutau să oprească expansiunea austriacă pe Dunărea de jos şi să împiedece concurenţa ce începuse s'o facă grâul românesc care se scurgeà pe Dunăre.

«*Progresul Brăilei, înseamnă ruina Odesei*» erà un cuvânt de ordine pe atunci. Dacă Odesa a ajuns la o mare desvoltare în urmă, se datoreşte în mare parte Basarabiei.

Navigaţia la gurile Dunărei ajunsese în aşà stare încât Englezii şi Austriacii încep să studieze tăierea unui canal Cernavodă—Constanţa.

O imperioasă necesitate economică silià pe Anglia să lupte pentru chestia Dunărei. Aveà nevoie din ce în ce mai mare de grâu românesc, mai cu seamă după foametea din Irlanda. Dintr'o coincidenţă de interese, ţările române trebuiau să câştige sprijinul Angliei şi Franţei, care după războiul de Crimeea, reuşesc să scoată pe Ruşi dela Dunăre şi să asigure libertatea navigaţiei pe Marea Neagră şi Dunăre.

Un complex de împrejurări fericite ne alipeşte intereseler Europei Apusene, care caută să asigure libertatea navigaţiei pe marele fluviu de care este legată şi soarta noastră ca Stat. Se alcătueşte o Comisie Europeană a Dunărei.

Rusia, îndepărtată de Dunăre, luptă necurmat ca să recapete situaţia pierdută în Orient. Cu ajutorul lui Bismarck, care se sprijinià pe Rusia ca să izoleze Franţa, în conferinţa dela Londra (1871) se abrogă neutralitatea Mării Negre, Rusia îşi crează o flotă în Orient. Iar după răsboiul din 1877, în congresul dela Berlin, tot cu ajutorul lui Bismarck Rusia recapătă sudul Basarabiei şi ajunge din nou riverană la gurile Dunărei.

Acum, după războiul mondial şi revoluţia rusă, prin realipirea Basarabiei, Rusia se găseşte azi iar îndepărtată de Dunăre.

Ultima conferinţă dela Viena, deacum câteva zile, dovedeşte că aceeaş tendinţă de expansiune slavă spre Orient apare sub diferite forme, că chiar guvernul sovietic continuă să urmărească cu sfinţenie testamentul lui Petru cel Mare.

AUSTRIA ŞI GERMANIA LA DUNĂRE

Să vedem pe scurt care a fost politica Puterilor Centrale, şi în deosebi a Austriei, în chestia Dunărei.

Austria care-şi întindeà interesele sale de sus în jos pe Dunăre, se întâlnià ciocnindu-se cu Rusia, care căutà să se întindă de jos în sus pe acest fluviu, care scăldà ţări tinere în formaţie încă.

Cele două obiective ale politicii orientale a Austriei erau: Sulina şi Salonic. De fiecare ocazie s'a folosit pentru a face câte un pas spre ţinta ce urmărià.

www.digibuc.ro

După războiul ruso-româno-turc, tratatul dela Berlin din 1878 dă drept Austro-Ungariei să execute lucrările dela Porţile de fier şi să întocmească regulamentele de navigaţie pe Dunăre până la Brăila.

Se propuneà o *Comisie Mixtă* sub prezidenţia Austriei cu vot preponderant pe o porţiune a Dunărei unde Austria nici nu erà măcar riverană. Numai tenacitatea şi energia cu care oamenii noştri de Stat de pe aceà vreme au pronunţat înaintea Europei acel *non possumus*, a împiedecat realizarea planurilor austriace de hegemonie şi monopol pe Dunăre.

Germania a sprijinit continuu pe Austriaci. Şi la ocazie Bismarck se servià de Dunăre ca obiect de compensaţie în relaţiile politice cu Rusia.

Dunărea ca arteră de comunicaţie a sudului Germaniei cu Orientul, este lăsată multă vreme în părăsire, poate una din cauze erà şi politica partidului agrarian german care se temeà de concurenţa grânelor din bazinul Dunărei de Jos.

Numai războiul a pus în evidenţă Germaniei marea valoare a Dunărei.

Când toate drumurile ei erau închise nu-i rămâneà la îndemână decât drumul de apă al Dunărei care legà Germania cu Orientul.

DUNĂREA FAŢĂ CU REZULTATELE RĂZBOIULUI MONDIAL

Să aruncăm o scurtă privire asupra chestiei Dunărei trecută prin prisma războiului mondial. Ce soartă se croià Dunărei faţă de cele două soluţii ca rezultate ale războiului?

Căci numai două soluţii se aşteptau. Ori ieşiau învingătoare Puterile centrale, ori Aliaţii. A treia soluţie, tocmai aceea care s'a realizat, cea mai fericită pentru noi, nimeni nu a prevăzut-o: victoria Aliaţilor fără Rusia, care a căzut prin revoluţie.

Ce devenià Dunărea *dacă Puterile centrale rămâneau victorioase*, se ştie. Ne-au arătat-o Germanii clar în pacea dela Bucureşti (1918). Bazinul Dunărei şi Marea Neagră rămâneau un domeniu închis, rezervat numai pentru riverani. Ţările din acest bazin, ca România, Anatolia, Caucazul, sudul Rusiei, bogate în materii prime, trebuiau să fie furnisoarele coloniale pentru *Mitteleuropa*, având ca axă comercială Dunărea, această şiră a spinării Peninsulei Balcanice.

Expansiunea germană spre Orient se puteà realizà prin ajutorul Dunărei, acest admirabil drum de apă care se puteà legà cu Marea Nordului şi cu Bagdadul.

După pacea dela Bucureşti se anunţase o conferinţă la München pentru stabilirea noului regim al Dunărei. Până atunci trebuià să intre în stăpânirea Puterilor centrale toate vasele de pe Dunăre, serviciul hidraulic român şi serviciul tehnic al Comisiei Europene dela gurile Dunărei. Un vapor de pasageri austriac, cu vreo patruzeci de deputaţi, plecat din Viena, ajunsese până la Sulina inspectând toate porturile. Noroc că s'a întors cu toată viteza căci se găsià în primejdie de a cădeà în mâinile aliaţilor, cari după ruperea frontului dela Salonic înaintau cu repeziciune spre Dunăre.

Ce devenià Dunărea *dacă Ruşii ieşiau victorioşi?* Nu ştim, dar bănuim — mai cu seamă aceia dintre noi cari am făcut războiul în delta Dunării.

www.digibuc.ro

Lucrând în strânsă legătură şi sub comandă rusească am putut să ne dăm perfect seamă de planurile ce se urmăriau la gurile Dunărei. Se începuse o organizaţie sistematică de ocupaţie a Deltei: statistica populaţiei, evacuarea satelor româneşti, oficii poştale cu timbre înfăţişând capul ţarului, biurouri hidrotehnice care începuseră lucrări gigantice de asanare şi canalizare a Deltei servindu-se de materialul tehnic al Comisiei Europene. Se socotiau ca sfârşitul războiului să-i găsească în cursul unor mari lucrări care să le dea pretextul de a rămâneà o lungă perioadă de vreme la gurile Dunărei. Furtuna revoluţiei din Rusia a măturat însă comandamentul vechiului regim şi a spulberat deodată toate planurile croite pe atunci.

Un noroc providenţial face ca Rusia şi Austria, cele două mari puteri care tindeau să acapareze Dunărea, să cadă în urma acestui război. In faţa congresului de pace dela Paris, apar micile State dunărene (unele învinse, altele învingătoare) în faţa Angliei şi a Franţei, care luând locul puterilor centrale în Orient, trebuie să dejoace planurile germane demascate prin tratatul de pace dela Bucureşti (1918).

CUM S'A PREZENTAT CHESTIA DUNĂREI IN FAŢA AREOPAGULUI EUROPEAN DELA PARIS ŞI CE DESLEGARE I S'A DAT ACOLO

Am văzut că Dunărea nu aveà un regim uniform, stabilit conform uneia dintre cele două doctrine fluviale. Nu aveà nici *Comisie Riverană* ca Rinul, Meusa şi celelalte fluvii europene, nici *Comisie Internaţională*, în felul celor de pe fluviile Congo şi Niger.

Pe Dunăre aveam numai vreo opt regimuri deosebite. Fiecare Stat îşi impuneà pe secţia sa dunăreană regulamentele respective.

Dela Sulina la Galaţi regimul C. E. D.

Pe braţul Chiliei regim rusesc.

Dela Galaţi la Turtucaia regim românesc.

Dela Turtucaia la Porţile de Fier, deşi eram trei riverani: Bulgarii, Sârbii şi Românii, numai noi cheltuiam cu întreţinerea acestui imens canal de navigaţie, şi de drept nu puteam face nici poliţia navigaţiei.

La Porţile de Fier regim unguresc, o barieră cu taxe medievale ca să împiedece trecerea produselor noastre pe Dunărea de Sus.

Regim austriac, regim bavarez... aşà că un navigator dela Ulm la Sulina trebuià să se conformeze la vreo 20 de regulamente de navigaţie şi să cunoască deci numai vreo 1030 de paragrafe.

Din ce cauză ajunsese aşà încurcată situaţia pe Dunăre am văzut din scurta privire ce am aruncat-o asupra istoricului politic al Dunărei. De câte ori se încercase stabilirea unui regim fluvial, în loc de a se privì chestia Dunărei ca o chestie de drept internaţional şi ca atare să se caute a se rezolvì, întotdeauna se privià ca o problemă politică.

Pe la 1887, când s'a stabilit regimul de navigaţie pe fluviile Congo şi Niger. diplomaţii au adoptat ca bază proiectul de regulament elaborat de Institutul de Drept Internaţional dela Heidelberg.

www.digibuc.ro

Pentru Dunăre însă în toate congresele şi conferinţele nu se ajungeà decât la nişte compromisuri politice. Situaţia în care se găsià Dunărea erà consecinţa acestor compromisuri.

Deaceea, *Engelhardt*, încă dela 1871, după conferinţa dela Londra, spuneà: «C'est ainsi que fut inauguré, sur le Danube, le système des contrepoids ou «des compensations, qui imprime a la législation actuelle de ce fleuve, un «caractère artificiel, essentiellement politique».

Ca să ne dăm seamă de calea ce s'a urmat şi de această dată la Paris pentru deslegarea chestiei Dunărei e necesar să facem o scurtă comparaţie în linii generale între modul în care voiau Germanii să stabilească regimul Dunărei şi între modul cum s'a procedat la Paris.

Şi Germanii şi Aliaţii în loc să facă un regim unic dela izvoare la guri, au împărţit Dunărea în două secţii.

Deosebirea erà că Germanii înfiinţau o *Comisie Riverană* dela Ulm la Brăila, iar Aliaţii o *Comisie Internaţională* pe aceeaş secţie a fluviului.

Dar şi unii şi alţii lăsau pe secţia dela Brăila la Mare vechea *Comisie Europeană* a gurilor Dunărei.

Germanii scoteau pe neriverani dela Dunăre (Anglia, Franţa şi Italia) şi întindeau atribuţiile Comisiei Europene dela gurile Dunărei şi asupra Mării Negre până la Strâmtori.

Aliaţii păstrează vechea *Comisie Europeană* cu toate privilegiile şi prerogativele ei, dar scot pe toţi riveranii afară de România. Aşà că deocamdată comisia dela gurile Dunărei funcţionează numai cu Anglia, Franţa, Italia şi România.

E natural să ne punem întrebarea: de ce şi Germanii şi Aliaţii au întrebuinţat aceeaş procedare împărţind fluviul în două secţii?

Pentrucă şi unii şi alţii ţineau să prelungească vieaţa bătrânei Comisii Europene dela gurile Dunărei.

Pentru a înţelege cauza pentru care diplomaţia europeană ţine cu atâta sfinţenie la această străveche instituţie internaţională, este nevoie a aruncà o scurtă privire istorică asupra funcţionării acestui anahronism politic.

C. E. D., Comisia Europeană a Dunării, se ştie, este alcătuită după războiul de Crimeea (1856) prin tratatul de pace dela Paris, pe atunci când, după cum se spuneà, Turcia nu puteà şi Rusia nu voià să înlesnească navigaţia la gura Dunărei. Ea aveà numai un caracter provizor, după doi ani trebuià să lase loc unei comisii riverane.

Din cauza tendinţelor austriace şi ruse pe Dunăre nu s'a format aceà comisie riverană, şi s'a tot prelungit vieaţa provizorie a acestei comisii care a ajuns până la vârsta de vreo 68 de ani.

Această bătrână instituţie, deşi provizorie, trăeşte încă — ceeace îndreptăţeşte zicerea că nimic nu rămâne mai *definitiv* decât o măsură *provizorie*.

Privită prin prisma Dreptului Internaţional este foarte interesantă evoluţia acestei instituţii internaţionale.

Alcătuită acum 68 de ani, pe când Turcia, sub regimul capitulaţiilor, erà stăpâna gurilor Dunărei, reuşià totuş, în parte, să împace principiile de

www.digibuc.ro

libertate a navigaţiei cu respectarea drepturilor de suveranitate teritorială. Deşi lucrările tehnice se făceau de către Comisie, totuş organele executive, inspectorul de navigaţie, căpitanul de port erau Turci; sentinţele se dădeau în numele Sultanului. După războiul din 1877 România intră în stăpânirea Dobrogii şi a gurilor Dunărei, moşteneşte toate datoriile Turciei, dar nu şi toate drepturile ce i se cuveniau.

In tratatul de Berlin se strecoară o frază care are ca consecinţă situaţia critică pe care o avem şi azi la gura Dunărei.

Se ziceà că această comisie va funcţionà într'o completă independenţă de autorităţile teritoriale numindu-şi ea singură organele executive.

Inainte de războiu ajunsese ca Germania să aibă prin C. E. D. un ofiţer german inspector al navigaţiei pe Dunărea de Jos şi Austria un alt ofiţer căpitan de port la Sulina. Aveam doi ofiţeri străini cari exercitau atribuţii executive de poliţia navigaţiei pe teritorul român.

Cum erà şi firesc aveau loc nesfârşite conflicte de atribuţii între autorităţile *teritoriale* şi cele *internaţionale*.

Guvernul român mai totdeauna cedà în dorinţa de conciliare, C. E. D., geloasă de prerogativele şi privilegiile sale, îşi măreà mereu pretenţiile şi sfera atribuţiilor.

In loc ca competenţa Comisiei să scadă, după cum erà natural, pe măsură ce la Dunăre în locul Turciei se stabilià vieaţa unui Stat organizat, această Comisie îşi arogà drepturi din ce în ce mai mari, în detrimentul suveranităţii noastre teritoriale.

Ea a evoluat ajungând azi la alcătuirea unui *Sindicat European*, care administrează gura fluviului în virtutea unei investiri temporale, cu adevărată suveranitate, privilej fără precedent în Dreptul Internaţional.

Ea are atribuţiile unui guvernământ autonom. Un mic Stat în Stat cu cele 3 puteri.

Face legi,

Judecă şi

Execută pe teritorul nostru.

Această unică şi îmbătrânită instituţie, pentru necesităţile vremurilor care i-au dat naştere, şi-a îndeplinit de mult menirea.

Şi-a trăit traiul. Zilele i se prelungesc numai în chip artificial, deşi de mult nu mai corespunde nevoilor tehnice şi administrative; diplomaţia o mai menţine numai printr'un scop politic pe baza unor raporturi care azi se găsesc cu desăvârşire schimbate.

Atribuţiile ei tehnice, administrative şi executive trebuie să treacă de drept în seama Statului pe teritorul căruia se găsesc gurile fluviului, sub supravegherea şi controlul Comisiei Internaţionale care s'a stabilit deja pe Dunărea de Sus.

Aceasta nu ca o favoare, ci ca un drept, un atribut al suveranităţii recunoscut de Dreptul Ginţilor. Căci Dunărea, deşi este o cale de comunicaţii internaţională, face parte din domeniul public al ţărilor pe care le udă. Ea nu poate să-şi piardă caracterul teritorial şi naţional, prin faptul că este considerată ca un drum de navigaţie internaţională.

www.digibuc.ro

Trebuie a se avea în vedere *servitutea* şi nu *deposedarea*.

Comparând C. E. D. cu alte alcătuiri similare, comisia dela Canalul de Suez, cea de pe Congo sau Niger, constatăm cu durere că România are mai puţine drepturi de suveranitate decât Statul egiptean şi de cât avea Turcia acum 60 de ani pe Dunăre; are însă drepturi egale cu triburile indigene de pe malurile fluviului Congo.

Atât *Puterile centrale* cât şi *Aliaţii* au căutat să păstreze această veche comisie, pentrucă oricare altă alcătuire internaţională întemeiată azi pe principiile moderne de Drept Internaţional nu ar mai puteà să formeze un asemenea instrument de tutelă politică. Căci această comisie nu este în fond decât o aglomeraţie de privilegii crescute cu vremea — alcătuire excepţională şi unică pe glob, fără alt precedent în Dreptul Internaţional Modern.

Am văzut rolul şi competenţa vechei Comisiiu Eropene a gurilor Dunării, acum să aruncăm numai o scurtă privire asupra cesteilalte noui *Comisii Internaţionale* dela Ulm la Brăila, care trebuie să asigure aplicarea noului statut definitiv al Dunării.

La Conferinţa dela Paris, în August 1920, au luat parte reprezentanţii Franţei, Angliei, Italiei, Belgiei, României, Greciei, Jugoslaviei, Cehoslovaciei, Germaniei, Austriei, Ungariei şi Bulgariei. In Octomvrie 1922 convenţia a fost ratificată de toate Statele.

Nu este nici timpul, nici locul, de a intrà pe larg în examinarea acestui nou statut, care trebuie să formeze *marea Chartă a Dunării*.

Ne mărginim a arătà în trăsături generale punctele cardinale ale acestei opere internaţionale de ordine şi progres, izvorîtă din deliberările Conferinţei dela Paris.

De data asta s'a reuşit a se coordonà judicios interesele marilor puteri cu nevoile şi drepturile de suveranitate ale riveranilor pe Dunăre.

Deaceea trebuie să recunoaştem că noul statut este o izbândă a drepturilor şi revendicărilor noastre tradiţionale la Dunăre.

Meritul delegaţiei noastre este cu atât mai mare, cu cât a avut de luptat la început, cu tendinţele de supremaţie ale unor mari puteri, care nici nu erau măcar riverane la Dunăre.

Este o mare depărtare între vederile din primul anteproiect şi cele din ultimul proiect aprobat.

Pentru a ne da seama de spiritul în care s'a căutat a se lucrà la început este deajuns a citâ părerile exprimate de către delegatul unei mari puteri asupra internaţionalizării Dunării.

Iată ce spuneà:

«Unirea unui Stat cu altele, sub o lege internaţională, implică renunţarea spontană a drepturilor suverane — ... unele State deci trebuie să renunţe la drepturi care aparţin politicii lor naţionale».

Care ar fi fost în practică rezultatul?. Această Comisie Internaţională urmà să facă ea singură lucrările tehnice, să facă ea direct poliţia navigaţiei în apele şi pôrturile dunărene.

Aceasta erà tendinţa la început, şi în mare parte ea se datoreşte faptului că îndată ce s'a rupt frontul dela Salonic şi aliaţii au ajuns la Dunăre, s'a

www.digibuc.ro

format o Comisie Interaliată cu caracter mai mult militar. Prin toate porturile dunărene erau ofiţeri ai puterilor aliate învingătoare, instalaţi cu destinaţia de a rămânea pentru viitoarea poliţie internaţională a Dunărei.

Dreptatea cauzei riveranilor s'a impus şi a triumfat, respectându-se drepturile de suveranitate fiecărui Stat riveran. Lucrările tehnice urmează deci să fie făcute de fiecare riveran pe porţiunea lui de Dunăre după programul general stabilit de comisie.

Taxele vor fi percepute de către riverani calculate pe tonaj şi nu bazate pe mărfurile transportate.

S'a stabilit cabotajul, tranzitul, regulament unic de navigaţie şi poliţie făcut de fiecare riveran în apele ce-i aparţin.

Bariera dela Porţile de Fier dispare. Această cheie a Dunărei de Sus urmează să fie ţinută de coriverani: România şi Serbia, sub controlul Comisiei Internaţionale.

Au rămas încă în suspensie chestii delicate ca *dezarmarea Dunărei*, care n'a putut fi tranşată într'o conferinţă ce se ocupă numai de libertatea navigaţiei din punct de vedere comercial; a rămas să fie convocată în acest scop o conferinţă specială politico-militară.

Comparând cele două comisii constatăm: cea dela Dunărea de Sus (C. I. D.) lăsă cât mai multă libertate de administraţie şi execuţie riveranilor, ea având numai rolul de *supraveghere*, *control* şi *coordonare*.

Vechea Comisie Europeană dela Gurile Dunărei, C. E. D. cu drepturi şi privilegii de Stat în Stat, ea singură *administrează* şi *execută* în apele şi pe teritorul nostru.

Noul *regim* al Dunării, cu tot caracterul *permanent* al statutului căruia i se spune *definitiv*, nu este decât un regim de *tranziţie* pe câtă vreme nu se stabileşte un regim echitabil şi la gurile fluviului.

Trebuie ca cele două comisii să fuzioneze întemeindu-se un singur regim dela *izvoare* la *guri*, şi mai departe încă, acelaş regim internaţional să fie şi la Strâmtori — căci Porţile de Fier, Gura Dunării şi Bosforul sunt cele 3 porţi ale Orientului şi formează un sistem care trebuie să aibă un regim unic.

Incheierea la care fatal ajungem: este că *Chestia Dunărei nu s'a tranşat încă*, deşi s'a făcut un pas înainte pentru deslegarea ei.

In curând se va deschide din nou, din cauză că din vechea comisie dela gurile Dunării, nu fac parte nici Ruşii, nici Germanii şi nici micile State riverane din susul Dunărei.

E drept că prin căderea celor două mari puteri, Austria şi Rusia, care tindeau la supremaţia Dunărei, înnăbuşindu-ne, noi ne găsim într'o situaţie mai fericită, dar deocamdată ne aflam numai într'o stare de provizorat.

Politica europeană este în nesiguranţă şi turburare, căci un echilibru de forţe între marile puteri nu s'a stabilit înca în Europa.

Rivalitatea dintre Statele create în bazinul Dunării, în urma desfacerii blocului austro-ungar, ameninţătoarea refacere a Rusiei, tendinţa germană pentru legătura dela Marea Nordului la Bagdad, nerealizată dar rămasă ca idee conducătoare, toate aceste schimbări în viitor vor aveà loc în jurul Dunărei noastre.

www.digibuc.ro

Părerea lui Talleyrand rămâne încă în picioare:

«Le centre de gravité du monde n'est ni sur l'Elbe, ni sur l'Adige, il est là-bas, aux frontières de l'Europe, sur le Danube».

Dunărea rămâne axa de transformare a Europei centrale şi orientale.

Prefacerile şi aşezările ce se înfăptuesc la Dunăre nu se ştie câtă vreme vor dăinui. De atâtea ori acest fluviu a servit ca obiect de compensaţie pentru marile puteri. Impăcările dintre cei mari adesea s'au făcut peste capetele celor mici. Prietenii de azi pot să ne fie duşmani mâine — deaceea noi trebuie să ne folosim de ziua de azi pentru a cere cu tărie, cât mai grabnic, deslegarea definitivă a chestiei Dunărei.

Vechea Comisie europeană a gurilor Dunărei să se desfiinţeze. Noua Comisie Internaţională, dela Ulm la Brăila, să-şi întindă competinţa până la Sulina.

România nu trebuie să mai lase pentru viitor *cheia dela poarta casei sale în buzunare străine.*

Mai mult ca oricare, istoria neamului nostru este un capitol din chiar istoria bătrânei Dunărei.

Pentru apărarea drepturilor de moştenire pe apa aceasta găsim numeroase pilde de bărbătească hotărîre la oamenii noştri mari din generaţiile trecute — şi chiar în însuş sentimentul poporului, care a pus în cântece apa aceasta din moşi strămoşi:

Dunărea, mamă viteză,
De când lumea 'mi stă de pază.
Ea mă scaldă, mă 'ntăreşte,
Ea mă 'ncinge şi mă creşte.

Sufle, treacă, vântul rău,
Treacă peste capul meu!
... Eu cu Dunărea sunt una
Batem timpul şi furtuna [1]).

[1]) V. Alexandri. Culegere de poezii populare.

13 Aprilie 1924

www.digibuc.ro

PROBLEMA STRÂMTORILOR

C. DIAMANDY

IMPORTANŢA Strâmtorilor se poate vedeà dintr'o simplă privire pe hartă. Bosforul şi Dardanelele constituie unica legătură de navigaţie între Sudul Europei şi Marea Mediterană. Numai prin această singură cale se poate stabili comunicaţia maritimă între Sudul Europei şi regiunile ei occidentale şi între ţărmurile continentului Asiatic şi ale Africii. Mediterana este marea răspântie a navigaţiei, de unde, ca dintr'o stea, pornesc raze în toate direcţiile. Situaţia specială a Mediteranei a contribuit să dea rolul precumpănitor şi caracteristica socială a minunatei ei civilizaţii. Dar nu numai pentru regiunile vecine de Marea Neagră, calea Strâmtorilor este o cale indispensabilă navigaţiei. Comerţul cel mare urmând parcă o lege firească a gravităţei, răsbeşte, pentru a ajunge la apă, prin drumul cel mai scurt. Transportul pe apă, navlul, este mai ieftin decât cel pe căile ferate şi preferinţa este acordată celui dintâiu. Pe apă se poate pluti mai în voie fără piedicile şi restricţiile pământeşti, tarife şi taxe; în largul mării comerţul scapă ochiului veghetor, dar miop, al vameşului.

Apa exercită o atracţie asupra comerţului ; goana după apă este în firea comerţului de pretutindeni. Zona de atracţie a Strâmtorilor nu se mărgineşte la regiunile scăldate de Marea Neagră; ea le depăşeşte cu mult şi se întinde pe de o parte la centrul Poloniei şi al Rusiei, iar prin artera Dunării — cu toate perspectivele de joncţiune cu alte fluvii — această zonă atrage în sfera ei Sudul Germaniei, Austria, Cehoslovacia, Ungaria, Bulgaria şi România. Vasele de pe Dunăre strâng şi transportă bunuri din toate aceste regiuni şi, trecându-le prin Strâmtori, în Mediterana — nodul intercontinental — le schimbă cu produsele cele mai diferite ale comerţului mondial, tot prin aceeaş cale a Strâmtorilor. Pentru Basinul Dunărean şi pentru România în special, Strâmtorile sunt canalul unic care duce la Marea liberă. Se poate spune că: dacă geograficeşte Dunărea sfârşeşte la gurile ei, economiceşte ea se varsă în Marea Mediterană; în Deltă îşi varsă apele, în Mediterană îşi duce năvile. Fără ieşirea liberă la răspântia Mediteranei, Dunărea nu-şi poate îndeplini rolul ei în comerţul mondial.

Ieşirea liberă la Mare este de o nepreţuită însemnătate în vieaţa Statelor moderne şi garanţia independenţei lor.

Dacă ar trebui să arătăm aceasta printr'un exemplu n'ar fi nevoie să căutăm prin zări depărtate: lângă noi, la hotarul nostru, este un Stat, care păstrează amintirea cea mai dureroasă a vremurilor când erà încercuit: Serbia. Serbia a cunoscut soarta Statelor închise, împresurate. Intreaga ei desvoltare a fost înrâurită, deformată sub apăsarea graniţelor monarhiei Austro-Ungare. Inchiderea şi deschiderea graniţelor ungureşti erau mânuite ca arme politice; orice năzuinţă de libertate erà sugrumată; Serbia

www.digibuc.ro

eră ţinută în vasalitate. Cele două dinastii — Obrenovici şi Karageorgevici — care s'au perindat, deşi rivale între ele, au fost mânate de aceeaş năzuinţă, aceea de a răsufla; cea dintâiu căutând-o într'o înţelegere cu Viena, cea de a doua crezând că o poate găsi în sprijinul ce i-ar veni dela Petersburg.

Dar vulturul cu două capete ţineà în ghiara lui soarta acestui popor, liberarea lui eră considerată la Viena ca o ameninţare pentru siguranţa monarhiei. In două rânduri în timpul crizelor balcanice, politica dela Ballplatz a primejduit pacea Europei, şi în amândouă rândurile tot chestia sârbească eră pricina. In 1913, când, după succesele lor, Sârbii întrezăreau Marea: marea făgăduinţei: Cabinetul din Viena nu numai că a opus un veto formal la accesul Serbiei la Mare, dar a încercat să aprindă conflictul pe această chestiune şi să atragă, în vâltoarea premeditată, atât România cât şi Italia. Din ambele părţi a primit răspunsuri care arătau limpede că nici noi, nici Italienii, nu eram dispuşi a ne lăsà târîţi într'un conflict de politica agresivă şi nedreaptă a monarhiei, «una pericolosissima aventura», cum o califică marchizul de San Giuliano, pe atunci ministru de externe al Italiei. Ceeace au vrut să facă în 1913 conducătorii politici austro-ungari încercând să târască după monarhie întregul aparat al Triplei Alianţe, au făcut-o în 1914, un an mai târziu, de data asta fără măcar a preveni nici guvernul Italiei, nici pe acel al României.

Nu zic aceasta pentru a stabilì responsabilităţi morale. La ce? Oamenii de Stat pot să greşească chiar atunci când vreau să apere mai bine interesele ţării lor. Ei sunt trecători. Adevărata primejdie rezidă nu în intenţiile oamenilor ci în logica ineluctabilă a lucrurilor, în situaţia lăuntrică a Austro-Ungariei, care eră un anachronism, cu mozaicul ei de naţionalităţi şi înconjurată cu un brâu de State naţionale; acesta a fost povârnişul pe care a alunecat monarhia către desnodământul final.

Serbia a fost victima fatalităţii geografice: istoria ei este tragedia unui popor fără ieşire la Mare. Aceasta este sinteza, lapidară, a întregii istorii sârbeşti.

Am ales cazul Serbiei, ca mai doveditor. De sigur, situaţia României în problema Strâmtorilor, unde se încrucişează interese internaţionale, nu este aceeaş cu aceea a Serbiei alături de regimul tiranic al graniţelor monarhiei. Pilda Serbiei învederează cu toată tăria importanţa ce prezintă pentru un Stat şi pentru întreaga lui desvoltare, liberul acces la Mare.

In timpurile moderne până la 1878, numai două State puteau să-şi manifeste drepturile lor riverane în Marea-Neagră: Rusia şi Turcia. Singura intervenire a Puterilor occidentale, interesate în afacerile Orientului şi în problema Strâmtorilor, întrerupeà, câteodată şi întrucâtva, prescripţia care ar fi făcut din această Mare un lac ruso-turc şi mai ales un lac rus. Dela această dată apar succesiv cu drepturi de State riverane independente, România şi Bulgaria, şi schimbă aspectul problemei.

Bosforul şi Dardanelele fiind singura ieşire la Marea liberă a României, ea este, dintre toate Statele, cel mai direct interesat la menţinerea liberei navigaţii prin Strâmtori; glasul ei se poate afirmà cu puterea unui drept legitim fără îngrădire.

www.digibuc.ro

Drepturile unui Stat nu se măsoară după întinderea kilometrică între hotarele lui, ele izvorăsc şi se afirmă prin importanţa intereselor. Dintre toate drepturile, acela al existenţei şi al liberei desvoltări este primordial. Importanţa intereselor noastre în regiunile Strâmtorilor, legitimitatea şi temeinicia lor, creiază pentru noi o paritate de drepturi cu oricare altă putere. României nu-i lipseşte sentimentul proporţiilor şi ea îşi dă perfect de bine seamă că glasul ei nu poate fi precumpănitor, ca acela al Marilor Puteri în probleme prea depărtate de graniţele ei. Deşi cursul acelor probleme poate provocà repercuţiuni care să ajungă până la noi, deşi resimţim consecinţele, ne lipseşte însă putinţa de a valorizà interesele noastre. Nu tot astfel este cazul când este vorba de regiunile apropiate, vecine de fruntariile noastre. Pe acelea le determină însăş geografia; ele corespund diferitelor faţade ale ţării noastre: chestiunea Orientului apropiat — apropiat tocmai de graniţele noastre — în care intră şi problema Strâmtorilor; aceea a Europei centrale şi chestiunea rusească. Acestea toate, atingând interesele noastre directe, le considerăm vitale. Pentru apărarea acestor mari interese, cerem drepturi egale. In ceeace priveşte Orientul apropiat noi nu putem consimţi să fie tratat ca o chestiune colonială şi numai sub prisma repercuţiunilor, ce ar puteà provocà în lumea islamică.

Acest punct de vedere a fost exprimat în diferite rânduri de către guvernele noastre; şi în Septemvrie 1923 în momentul culminant al conflictului greco-turc, când armatele victorioase ale lui Kemal-Paşa se năpusteau asupra Strâmtorilor, el a fost precizat la Paris şi la Londra. Am cerut atunci ca participând la conferinţa ce s'ar deschide pentru pacificarea Orientului, România să fie admisă pe picior de egalitate cu marii noştri aliaţi. Aceasta a fost «charta» convocării noastre.

Legitimitatea cererii noastre a fost pe deplin recunoscută, mai mult încă, ni s'a cerut concursul nostru şi la o colaborare, care, în tot timpul conferinţei, a fost strânsă şi cordială şi care nu s'a desminţit nici un moment.

Şi nu eră o cerere pretenţioasă; noi Românii avusesem să îndurăm mai mult decât oricine şi în diferite rânduri, consecinţele închiderii Strâmtorilor.

In 1911, în timpul războiului tripolitan, italo-turc; în 1912 şi 1913 în timpul războiului balcanic, când păstrasem neutralitatea şi, în sfârşit, în 1914 în cursul războiului mondial. Este oare nevoie de a reamintì ce tresărire a fost pentru întreg organismul nostru această închidere? Aceste succesive şi rele experienţe ale închiderii vremelnice, au arătat că, fără libera trecere prin Strâmtori, noi am rămâneà izolaţi de restul lumii. Efectele unei închideri prelungite nici nu pot fi măsurate; ele ar atinge vieaţa noastră socială, creditul nostru şi ar zguduì întreaga noastră alcătuire financiară. Pentru a nu cità decât consecinţele ce s'ar produce din cauza imposibilităţii de a exportà un singur articol, cerealele noastre, îşi dă cineva seama de câtă omenire românească este interesată la vânzarea unei baniţe de grâu?

Noi nu vom stăpânì niciodată Strâmtorile; cerem ceeace este numai un regim de libertate de care să se bucure toate Statele.

România care a avut de suferit dela aplicarea unui regim arbitrar la Strâmtori, este dintre toate Statele cel mai interesat la menţinerea liberei

www.digibuc.ro

navigaţii. Ea n'a lipsit să apere acest punct de vedere, ori de câte ori ocazia s'a prezentat, atât faţă de Turcia cât şi faţă de Rusia.

Vă reamintiţi de sigur că în vara anului 1914 guvernul imperial otoman luase nişte măsuri vexatorii pentru navigaţia prin Strâmtori. Coincidenţa a făcut că acele măsuri să fie luate în ajunul vizitei pe care o făceà ţarul Nicolae al II-lea la Constanţa. România făceà parte atunci din tripla alianţă, relaţiile noastre cu Turcia erau din cele mai bune. Aceasta nu ne-a împiedecat de a face împreună cu d-l Sazonow, ministru de externe al Rusiei, un demers comun la Poartă pentru a înlătură vexaţiunile; ne-am raliat propunerii care venià din partea Rusiei, pentrucă punctul nostru de vedere, erà, şi este, că piedicile la navigaţia liberă trebuiesc înlăturate ori de unde ar venì. Prezenţa noastră alăturea cu Rusia a avut de efect de a potoli redactarea prea înţepată a ministrului rus, şi îmi reamintesc că nota adresată la Constantinopol şi scrisă în parcursul dintre Constanţa şi Bucureşti, graţie colaborării noastre, a păstrat caracterul unui demers hotărît, dar amical faţă de Turci.

A fost mai ales necesar de a afirmà punctul nostru de vedere faţă de Ruşi.

Expunerea documentelor intră în căderea guvernelor.

Dar să fie îngăduit să spun că marele nostru interes la Strâmtori n'a fost pierdut din vedere nici un moment, în tot decursul războiului. România a declarat, din vreme, tuturor aliaţilor şi în special, foarte limpede, Rusiei că n'ar consimţi niciodată ca să se instituiască la Strâmtori un regim care să ne puie sub dependenţa ei. Inainte de intrarea noastră în război, guvernul român a primit, în primul rând dela Petrograd, garanţii asigurând libertatea completă a navigaţiei prin Strâmtori şi că toate drepturile noastre vor fi salvgardate.

Alături de garanţiile formale date de d-l Sazonow, erà pentru noi şi o altă garanţie. Ea îşi aveà raţiunea în însemnătatea problemei navigaţiei prin Strâmtori a tuturor aliaţilor de care erau legate marile şi permanentele lor interese.

Prezenţa Rusiei în coaliţia aliaţilor occidentali făceà ca problema Strâmtorilor, în războiul mondial, să apară sub un aspect diferit de cel clasic, al unui conflict mărginit la cele două State beligerante din Marea Neagră: Turcia şi Rusia. Nu mai puteà fi vorba acum de un duel între Petersburg şi Ţarigrad. Coaliţia, care internaţionalizase conflictul mondial, internaţionalizase şi soluţia lui în problemele de interes general.

Cu toate concesiile de amor propriu făcute Rusiei pentru a o menţineà în război şi cu viziunea cedării Constantinopolului, niciodată nu s'a admis ideea, că Strâmtorile, pentru care aliaţii se luptaseră la Galipoli şi unde fapt caracteristic — nu numai că n'a căzut, dar nici n'a figurat nici un soldat moscovit, că în acele Strâmtori se puteà întronà un regim arbitrar care să excludă chiar pe aliaţi dela dreptul de liberă navigaţie prin Bosfor şi Dardanele.

Nu s'a abdicat în favoarea Rusiei la drepturile de liberă navigaţie. O asemenea pretenţie, presupunând că Rusia s'ar fi încumetat să o prezinte,

www.digibuc.ro

ar fi închegat la masa verde a conferinţei de pace, un bloc compact al aliaţilor şi în faţă o Rusie izolată. Dealtfel, prezenţa Angliei în coaliţie a avut în ochii noştri o îndoită însemnătate; ea a afirmat caracterul mondial al războiului şi, dând aliaţilor stăpânirea mărilor, prezenţa ei de mare putere navală, de Stat interesat în primul rând la comerţ şi navigaţie, prezenţa Imperiului Britanic excludeà o soluţie unilaterală în importanta problemă a Strâmtorilor.

Comerţul maritim, a scris un Englez, este pentru Anglia ceeace erà pentru Samson, chica lui, taina puterii. Fără libertatea navigaţiei, Anglia care nu-şi poate hrăni singură populaţia este ameninţată de a fi înfometată; fără libertatea navigaţiei, ea este ameninţată în legăturile cu Coloniile şi «Dominions», adică în organismul ei. Inchiderea unei mări pavilionului britanic este o atingere şi a prestigiului şi a intereselor ei.

Am regăsit dealtfel la Lausanne în 1923, în atitudinea Angliei punctul de vedere pe care cu 25 de ani înainte, la 20 Iunie 1878, Lord Salisbury îl exprimà în corespondenţa sa punând în balanţă avantajele şi inconvenientele ce ar prezentà o închidere a Strâmtorilor pentru flota rusească: «excluderea «Rusiei», scrià el, «din Marea Mediterană nu este pentru noi un aşà de mare «câştig, care să compenseze excluderea noastră din Marea-Neagră; fiindcă «suntem cea mai tare ca putere navală».

După mărturia contimporanilor, nu se pare că principele Gortchakoff a pătruns acest temeinic şi instinctiv deziderat al politicii britanice. El plimbà vanitatea lui senilă prin sălile congresului dela Berlin preocupat, mai ales, cum o ironizează principele de Bismarck, de grija de a părăsì vieaţa «cu puţin foc bengal»: «nu voiu să mor» — ar fi zis Gortchakoff, «ca o lampă «care filează, dar ca un astru care se stinge».

Istoria nepărtinitoare i-a însemnat, cred, locul ce i se cuvine, între amândouă, dar mai aproape de bunurile pământeşti.

O expunere istorică a problemei strâmtorilor ar depăşi cadrul cuvântării mele; ea se împleteşte cu istoria Europei însăş. Lucrări recente au adus izvoare noui de documentare. Cu o deosebită satisfacţie pot semnalà şi aceea a unui compatriot al nostru, d-l Daşcovici, care cuprinde o expunere istorică a Strâmtorilor şi poate fi consultată cu un real folos.

In istoria modernă chestiunea Strâmtorilor s'a pus pentru prima dată şi dela început — între două puteri antagoniste: Rusia şi Turcia.

Intinderile cuceritoare ale lui Petru-cel-Mare atingând ţărmurile Mării-Negre, el trimite în 1699 pe reprezentantul său Emilian Ukraintzow ca să ceară la Ţarigrad în vederea încheierii păcii, privilejul liberei navigaţii în Marea Neagră pentru marina rusească. Răspunsul Sultanului a fost că: Marea-Neagră poartă la ei numele de fecioară neprihănită şi nimeni nu are accesul ei; libera navigaţie este interzisă oricărui bastiment străin.

Numai sentimentul poetic al Orientalilor, puteà găsì o imagină atât de gingaşă pentru un refuz atât de categoric. Diplomaţia contimporană, cu toată truda ei, n'a fost în stare să găsească o expresie mai fericită.

www.digibuc.ro

De atunci până în zilele noastre, Muscalul n'a încetat să râvnească «fecioara neprihănită» când cu armele în mână ca să o răpească, când cu daruri şi alianţe ca să o seducă.

Rivalitatea ruso-turcă a fost aproape permanentă în istoria Europei: şi nu odată imperiul ţarilor a fost pe punctul de a-şi ajunge visul; — dar viziunea Bizanţului i-a fost amăgitoare ca o nălucă.

Dacă Turcia cu drept cuvânt are a se plânge de ingerinţele puterilor occidentale în afacerile ei, tot cu atât temeiu de dreptate ar trebui să recunoască că acele puteri, cu interesele lor potrivnice, au fost singure capabile să stăvilească puterea rusească copleşitoare.

In aceasta constă, în mare parte, aşà zisa fatalitate istorică, ce face ca, după mai bine de o sută de planuri de împărţeală a Turciei, Bizanţul să se găsească şi astăzi tot sub drapelul Profetului.

Mai interesante pentru noi decât seria războaielor între cei doi vechi antagonişti au fost încercările de apropiere şi de alianţă între ele; mai interesante pentrucă în acele intervale de deghizat armistiţiu, lucrarea diplomatică meşteşugită a Ruşilor lămureşte mai bine adevăratele lor scopuri; mai interesante pentru noi, fiindcă în 1922, la Lausanne ne-am găsit în faţa unei reeditări a politicii de apropiere ruso-turcă şi am văzut venind la conferinţă, Adunarea naţională dela Angora, braţ la braţ cu Republica Sovietelor.

Politica rusească din vremea lui Nicolae I, mi se pare, este în această privinţă cea mai caracteristică din toate; ea a oscilat între ambele metode, a războiului şi alianţei, cu acelaş ţel final: copleşirea.

Un document anterior, din vremea tatălui său Impăratul Alexandru I, expune pentru prima dată, ca o doctrină, foloasele pentru Rusia ale unei politici de alianţă cu Sultanul.

Autorul documentului, un amic din tinereţe al sedùcătorului felin Impăratul Alexandru I, Principele Victor Katchubey lămureşte în 1802 întrebarea: ce trebuie să facă Rusia faţă de intenţiile lui Napoleon de a pune mâna pe câteva provincii ale Imperiului Otoman? Tot el dă răspunsul: Rusia nu poate face altceva decât să păşească şi ea la împărţirea Turciei împreună cu Franţa şi Austria, sau de a face toate sforţările pentru a împiedecà desmembrarea. Această ultimă alternativă este preferabilă fiindcă nu este vecin mai liniştit decât Turcul, şi menţinerea puterii lui la Strâmtori, trebuie să fie, de azi înainte, regula fundamentală a politicii imperiale.

Contele Nesselrode, sfetnicul Impăratului Nicolae I, completează ideea: «Rusia», zice el, «ar puteà da ultima lovitură monarhiei otomane; dar această «monarhie căreia nu-i rămâne decât să existe sub protecţia Rusiei, convine «mai bine intereselor politice şi comerciale ale Rusiei, decât orice altă com«binaţie, care ar fi silit-o să se întindă prea departe prin cuceriri, sau să sub«stituie Imperiului Otoman, State care, cu timpul, ar fi rivalizat cu Rusia, «ca putere şi ca civilizaţie, industrie şi bogăţie».

Aceasta a făcut pe istoricul francez Guizot să caracterizeze astfel politica lui Nesselrode: «Rusia vrea să menţie Imperiul otoman, fără să-l «întărească, şi să-l domine protejându-l».

www.digibuc.ro

Considerându-se moştenitor al «omului bolnav» cum îi şopteà la Petersburg ambasadorului englez Sir Hamilton Seymour vorbindu-i de Imperiul Sultanului, Nicolae I a sintetizat în domnia lui de 30 de ani, când în războiu, când in alianţă cu Turcii, întreaga politică moscovită în Orient.

După acest scurt popas în istoria Strâmtorilor înainte de a trece la partea a doua a cuvântării mele pentru a expune cum a decurs conferinţa dela Lausanne, în ce mod s'a rezolvit chestiunea strâmtorilor şi ce rol a jucat România, daţi-mi voie să fac o scurtă schiţare pentru a arătà care erau condiţiile politice — faza istorică în ajunul întrunirii delegaţilor la castelul dela Ouchy. Pot face mai lesne această schiţare de când discursurile recente din parlamentul englez mă desleagă, în mare parte, de rezervele profesionale ce judecam că trebuie să observ.

Convocată pe baza armistiţiului dela Mudania conferinţa dela Lausanne s'a deschis într'o atmosferă îngrijitoare. Armata turcă înaintà pe malul asiatic al Strâmtorilor fără a mai întâlnì nici o împotrivire, ea se găseà la o bătaie de puşcă de detaşamentele engleze dela Chanak; flota Britanică, puternic înarmată, patrulà în Bosfor, în Marea de Marmara, în Dardanele; dincolo de Bosfor, pe ţărmurile Traciei orientale, în mijlocul puhoiului de refugiaţi greci, armeni, armata grecească încercà să se reformeze, dindărătul acelei perdele; la Constantinopol domnià panica, detaşamentele franceze şi italiene nu păreau în măsură de a puteà păstrà ordinea.

Un nou val, valul Asiatic, ameninţă să se arunce peste noi. Marele istoric Guillelmo Ferrero scrià: «este ofensiva Asiei contra Europei». Europa tresărì.

Victoria lui Kemal-Paşa asupra Grecilor, redeschideà pentru a nu ştiu câtea oară, vechiul proces al suveranităţii turceşti în Europa. Problema de două ori seculară în istoria modernă a Strâmtorilor reapăreà ca un spectru şi odată cu ea tot cortegiul chestiunilor legate de regimul capitulaţiilor şi de protecţia minoritarilor creştini, cari, pe vremea acordurilor dela Mürtzsteeg, animau cancelariile imperiale dela Viena şi dela Petersburg. Erà o întoarcere cu 20 de ani înapoi. Tratatul dela Sèvres erà anulat, Aliaţii ispăşiau tărăgănelile, şi astăzi inexplicabile, ale Consiliului Suprem. Faptele dădeau o nouă întorsătură întregii chestiuni orientale.

La Londra, perspectiva unui reflux al Turcilor în Europa provocà nelinişte. In fiecare moment puteà fi primită vestea că detaşamentele engleze erau atacate de Turci. Prestigiul britanic erà în joc. La 1 Octomvrie, d-l Lloyd George, pe lângă care fusesem trimis în misiune, îmi spuneà: «Putem «fi aruncaţi în Mare dela Chanak, dar contingentele britanice nu vor părăsì «Chanakul, până ce chestiunea Strâmtorilor nu va fi rezolvată şi pacea «semnată».

Guvernul şi opinia publică engleză, obişnuit atât de stăpânită, trădà o nervozitate cu atât mai firească cu cât noua întorsătură din Orient puteà provocà repercuţiune în lumea islamică şi puneà în primejdie pacea, pacea atât de greu obţinută.

In definitiv, ce se întâmplase? Se rupsese un mic inel din lanţul tratatelor şi această frântură încurajând pornirile şi speranţele inamicilor de pretutindeni, ameninţà întreg edificiul păcii. Nu cred să existe o altă dovadă mai

www.digibuc.ro

bună care să învedereze mai puternic necesitatea unei strânse solidarităţi a tuturor aliaţilor pentru a conservà rezultatele păcii.

De prin mijlocul lunii Noemvrie încep a sosì la Lausanne rândunelele conferinţei. Delegaţiile aliate iau contact între ele, în primele zile acordul pare stabilit în linii generale.

Aliaţii mai păstrează amintirea prestigiului biruinţei lor din trecut şi se prezintă la deschiderea conferinţei cu un front unic. Dar, treptat interesele lor adesea divergente, tocmai în această răspântie a Orientului, amorţite în timpul războiului, reapar; dorinţa de a-şi asigurà poziţii favorabile în afacerile financiare, zădărniceşte menţinerea acordului, fără de asta atât de greu de menţinut într'o coaliţie. O chestie mare, chestia Ruhrului, repercutează, la Lausanne, neînţelegerile ivite între Aliaţi şi lucrează ca un dizolvant.

In faţa aliaţilor: Turcii. Ei repudiază trecutul de care îşi amintesc Aliaţii şi îl repudiază cu atât mai mult cu cât succesele lor asupra Grecilor sunt mai recente. Turcii se consideră de două ori învingători, învingători în afară şi învingători înăuntru, prin revoluţia lor, şi sunt de două ori susceptibili de independenţa şi suveranitatea lor şi doritori de a şterge, dintr'odată, urmele unui întreg trecut.

La conferinţă Turcii se prezintă singuri. Dar dindărătul lor se profilează umbra enigmatică a alianţei cu Sovietele; alianţa cu o ostentaţie agresivă, şi ameninţătoare pentru Aliaţii din Balcani şi din Europa centrală şi care colorà cu un roş special, roşul cuceritorilor, drapelul profetului.

Faţă de noua situaţie din Orient nu se manifestà o unitate de vederi, nici o hotărîre comună de acţiune la Aliaţi.

Chiar la începutul conflictului greco-turc divergenţele de simpatii, mergând până la încurajări, erau manifeste.

Intr'un discurs recent din Camera Lorzilor, vorbind de sprijinul dat Grecilor, Lord Curzon ziceà: «Noi, Englezii, am fost acuzaţi, nu fără oarecare «temeiu, că am pariat pe calul cel rău». Nu numai din această simplă constatare sportivă, ar reieşì că aliaţii pariaseră pe calul cel bun.

Dacă erau speranţe ca să se poată menţine unitatea între Aliaţi pe terenul diplomatic, lipsià perspectiva ca să se poată menţine în vederea unei acţiuni comune, atunci când situaţia ar fi cerut să se păşească la sancţiuni coercitive. Aceasta fiind situaţia în pragul conferinţei, o soluţie radicală şi impusă nu apăreà probabilă.

Mai erau şi alte consideraţii care cereau căutarea unei soluţii de conciliaţie.

Conflictul greco-turc venià în urma marelui războiu. Popoarele Europei istovite doriau pacea; dorinţa erà generală. Alături de instrucţiile guvernelor, plutiau tainic, acelea ale popoarelor, de a cruţà noui jertfe, noui suferinţe. De această stare de lucruri s'au folosit Turcii, şi au mai profitat de tărăgănelele conferinţei, care i-a deslusit în privinţa divergenţelor între Aliaţi. Pe măsură ce îşi dădeau seamă mai bine de ele, creşteà şi rezistenţa lor. Odată pe panta temporizării, unde Turcii sunt tari, partida erà aproape câştigată pentru ei; în materie de temporizare, afară poate de diplomaţia Vaticanului care tratează în cadrul eternităţii, Occidentalii au de învăţat dela Orientali.

www.digibuc.ro

Conferința dela Lausanne nu se prezentă deci în cadrul obișnuit al conferințelor de pace: un învingător hotărît să impue învinsului voința sa, putând rupe ori și când armistițiul pentru a reîncepe ostilitățile. Cum se putea impune condiții de învins unui victorios, fără ca aliații să fie de acord asupra mijloacelor de coercițiune?

«Am fost puși la Lausanne», a zis Lord Curzon, în acelaș discurs, «nu în «prezența unui inamic învins, dar față de un inamic victorios».

«In loc de a dictă pacea, am fost nevoiți să ajungem la ea printr'un șir «de compromisuri, de conciliații și de concesii».

Cu tot acest spirit de conciliație, în mai multe rânduri coarda a fost întinsă până să se rupă și s'au ivit în sânul conferinței crize care puteau sparge zăgazurile și provocă noui complicații.

Ședința inaugurală a conferinței a avut loc la Lausanne în ziua de 20 Noemvrie 1922, la Casinoul dela Montbenon. D-l Haab, Președintele Republicii Helvetice, a deschis conferința. La această ședință veniseră într'adins să asiste d-nii Poincaré și Mussolini, Președinții de Consiliu ai Franței și Italiei, și Lord Curzon, ministrul Afacerilor Străine al Marei-Britanii; cei doi dintâi au plecat apoi, lăsând soarta conferinței în mâna plenipotențiarilor. Lord Curzon a rămas împreună cu celelalte delegații, în fruntea delegației sale. A doua zi după ședința inaugurală au și început lucrările conferinței.

Chestiunea Strâmtorilor a fost repartizată la Comisia chestiunilor teritoriale și miltare, a căreia președinție a rămas atribuită Lordului Curzon, și n'a fost adusă în discuție decât în primele zile ale lunii Decemvrie pentru a lăsă timp delegațiilor aliate de a se pune de acord în vederea unor propuneri comune. Erà într'adevăr indispensabil ca să apărem în fața conferinței cu un program unic.

Intre ședințe, au urmat în acest răstimp convorbiri particulare și în ziua de 1 Decemvrie am fost convocați în apartamentele Lordului Curzon pentru un schimb intim de vederi înainte de a convocà comisia plenară; acest schimb de vederi la care n'au luat parte nici Turcii, nici Rușii și care, bine înțeles, nu figurează în procesele-verbale, a pus bazele întregii chestiuni a Strâmtorilor.

Teza pe care am expus-o în numele delegației noastre a fost, în rezumat, următoarea:

România având singura sa ieșire la Mare prin Strâmtori, este Statul cel mai interesat la libertatea Strâmtorilor.

Faptul că printr'un accident geografic, malurile Mării se îngustează între Asia-Mică și țărmul european, formând strâmtori, n'ar trebui să schimbe în zona lor caracterul de Mare liberă. Care este pricina care intervine pentru a aduce o știrbire a acestui principiu? Un alt fapt, un fapt politic, acela că un Stat — Turcia — stăpânind astăzi ambele maluri își întinde suveranitatea peste ele.

Această suveranitate și necesitatea siguranței și apărării ei, crează în favoarea Turciei drepturi incontestabile. Până unde pot merge acele drepturi? Până acolo ca ele să nu aducă o atingere la suveranitatea unui alt Stat —

www.digibuc.ro

România, — riveran al Mării Negre şi căreia singura ieşire la Mare trece prin canalul Strâmtorilor.

România cere instalarea la Strâmtori a unui regim de libertate. Interesele noastre se confundă cu marile interese mondiale.

Din înseş aceste premise decurg punctele esenţiale ale aplicării:

1. Libertatea navigaţiei pentru vasele de comerţ şi de război;
2. Demilitarizarea coastelor.

Acest punct de vedere a fost admis fără dificultăţi; el încheagă interesele tuturor.

N'a fost acelaş lucru atunci când, completând teza noastră, am spus că noi vom cere în plenum dezarmarea Mării Negre, în care vedem o garanţie a coastelor noastre şi eliminarea oricărei hegemonii navale.

Motivul pentru care cererea noastră a întâmpinat oarecare împotrivire din partea aliaţilor noştri a fost că se svonise şi se afirmase în presă că delegaţia rusească va propune conferinţei neutralizarea Mării Negre.

Un regim introdus în Tratatul dela Paris din 1856, şi de care Rusia s'a desfăcut la Conferinţa dela Londra din 1871.

O asemenea propunere din partea Rusiei ar fi exclus prezenţa în Marea Neagră a vaselor aliate de război, adică tocmai contrariul de ce voiau Aliaţii, cu posibilitatea pentru Rusia ca la adăpostul neutralizării să procedeze la armări navale, clandestine.

S'a exprimat temerea că România venind cu propunerea dezarmării, iar Rusia cu aceea a neutralizării, ambele teze, fără voia noastră, să nu se juxtapue în defavoarea trecerii prin Strâmtori a vaselor de război. Aceasta nu ar fi fost după cum s'a invocat în avantajul României, din pricină că în cazul unui conflict, noi nu am fi putut primi nici un ajutor pe Mare dela Aliaţi.

Intre un regim de dezarmare şi perspectiva unui concurs, a găsit loc o soluţie medie în următoarea propunere ce am făcut: Noi Românii vom propune dezarmarea; *dacă Rusia acceptă*, tonajul vaselor de război putând intrà în Strâmtori şi Marea Neagră, va fi redus; *dacă nu acceptă*, atunci acel tonaj va puteà atinge pe acela al flotei celei mai puternice din Marea Neagră. Un sistem de basculare proporţională, care împiedecă orice hegemonie navală în Marea Neagră.

Dar vom vedeà mai pe urmă că Rusia a venit la conferinţă cu o teză *cu totul diferită;* şi această întâmplare reaminteşte o vorbă care se atribuià lui Napoleon I. Impăratul cu o hartă în mână, cu generalii lui, cari stăteau roată împrejurul lui, le explică bătăliile cu Austriacii. «Ceeace mă înfurià «contra lor, ziceà Napoleon, «erà că dacă luai o hartă şi te întrebai pe unde «puteà venì inamicul, se vedeà îndată că el nu poate logic venì decât pe 2 «drumuri. Ei bine, nu! El — venià pe drumul al treilea».

Se va vedeà care a fost acel al treilea drum pe care l-au ales delegaţii Sovietelor.

Consfătuirea intimă dela Lordul Curzon a stabilit acordul între Aliaţi. Prevăzând însă că Turcii se vor împotrivì demilitarizării coastelor şi în special controlului demilitarizării care puteà să jicnească punctul veşnic, şi dureros şi vulnerabil, al independenţei şi al suveranităţii lor, s'a admis între noi

www.digibuc.ro

că, dacă va fi nevoie, ne vom arătà mai mlădioşi în această privinţă, considerând că ceeace trebuie salvat cu orice preţ este: *o cât mai largă libertate a navigaţiei prin Strâmtori şi Marea Neagră atât a vaselor de comerţ cât şi a celor de războiu.*

Cu această lozincă ne-am prezentat la şedinţa plenară a conferinţei.

Să intrăm acum în sala Castelului dela Ouchy.

In fotoliul prezidenţial Lord Curzon of Kedlestone. El întrupează pe omul de Stat englez ca înfăţişare şi în procedeuri. Orator de talent, cunoscător profund al chestiunii Orientului şi a Orientalilor; modul lui de-a tratà reaminteşte fosta lui misiune de vice-rege al Indiilor, unde înconjurat de un fast strălucit, principii indiani erau admişi în audienţă. Elocvenţa lui persuasivă, documentată, se inspiră de tradiţiile cele mai pure ale Universităţii din Oxford şi ale Camerei Lorzilor, e presărată cu expresii de o curtenie aproape arhaică.

Măsura, stăpânirea de sine, autoritatea, chiar atunci când desbaterile devin încordate, nu-l părăsesc; numai privirea şi abià o mişcare imperceptibilă a gurii ale cărei colţuri se apleacă în jos, restabilesc distanţa ce separă Occidentul Marei-Britanii de Orientul Asiei-Mici.

Un roiu de secretari îl înconjoară şi îl secondează minunat. La fiecare moment mâini se întind şi depun în dreapta, în stânga, în faţa lui însemnări, sublinieri, cărţi, fişe, hărţi, care pot servì la documentarea şefului.

In dreapta prezidentului d-l Barrère, primul delegat al Franţei. Diplomat de carieră, de carieră strălucità; el nu s'a amestecat niciodată în politica internă pentru care are sentimente contrare atracţiei. El este vestala tradiţiilor diplomatice: «Diplomaţia nu umblă după publicitate; ei îi displace «de a tratà afacerile pe piaţa publică, şi nu introduce în opera ei fluc«tuaţiile unei opinii gata de a aprobà mâine, ceeace a respins ieri; într'un «cuvânt, ea cultivă prevederea şi chiar bunul simţ». Aşà se exprimà el în prima şedinţă a conferinţei.

D-l Barrère are într'un înalt grad simţul conferinţelor, care cred că nu este altceva decât aplicarea, localizarea simţului politic pe care experienţa îl poate ascuţì, dar care nu se poate învăţà în nici o carte. Intervenţiile lui cetite, scurte, clare, veniau totdeauna la timp, ca mişcare de vâslă, abià simţită, care îndreaptă luntrea, fără urmărirea vreunui succes oratoric şi cu sentimentul just al situaţiilor.

Oratoria serveşte la expunera punctelor de vedere; ea îşi pierde efectele mari la conferinţă, unde lumina jumătăţilor de ton convine mai bine. In conferinţă nu se votează, şi după fiecare şedinţă delegaţii se reculeg, impresia discursului se şterge, căci nu este vorba de clipa momentană, ci de interese mari şi permanente, carc nu variază dela o şedinţă la alta.

Ar fi poate paradoxal de a susţine că în conferinţă mai greu decât a vorbì este de a tăceà, dar este un fond de adevăr.

Desigur cei cari sunt mai rezervaţi nu cunosc fiorul comunicativ al improvizaţiilor, dar în schimb sunt scutiţi de decepţia retractărilor.

La stânga Preşedintelui Marchizul Garrone, «Senatore del Regno», afabil, părintesc şi fin, completează reprezentarea celor trei Puteri *invitante*, noui

www.digibuc.ro

eufemism pentru a desemna Marile Puteri. Lunga experienţă a Marchizului Garrone la Constantinopole unde văzuse atâtea, îi arătase poate că în Orient schimbările sunt mai mult în cuvinte şi că, acolo, se potriveşte poate mai bine zicătoarea: cu cât lucrurile se schimbă mai mult, cu atât ele rămân aceleaşi.

Celelalte locuri la masa verde sunt ocupate de delegaţia japoneză, de observatorul american, delegaţia română, sârbo-croato-slovenă, greacă, bulgară, rusă, aceste două din urmă admise numai la discutarea chestiunii Strâmtorilor.

Discuţia generală este deschisă; Lord Curzon invită delegaţia turcă a-şi expune vederile.

Izmet Paşa începe prin a reaminti că «Marea Adunare dela Angora a «comunicat că această importantă chestiune a Strâmtorilor nu poate fi dis-«cutată decât cu participarea Rusiei şi exprimă satisfacţia de a o vedea «figurând la lucrările conferinţei».

Apoi stabileşte ca un punct dogmatic: «siguranţa completă a Capitalei «Turciei, reşedinţa Kalifatului, precum şi aceea a Mării Negre trebuie pusă la «adăpostul oricărei atingeri. Odată acest principiu admis, Turcia e gata de «a subscrie la deschiderea Strâmtorilor pentru *comerţul mondial*».

Toate încercările Lordului Curzon pentru a-l face să glăsuească mai departe şi să păşească la aplicarea practică, rămân zadarnice. Izmet Paşa urmăreşte notele ce le ia în turceşte secretarul său Munir-Bey, de lângă dânsul, cu o repeziciune, cu atât mai uimitoare pentru noi cu cât condeiul fuge dela dreapta la stânga. Capul aplecat stă proptit într'o atitudine de obstinaţie, care contrastează cu calda simpatie a înfăţişării lui care nu odată ne-a captivat pe toţi prin naturalul acestui războinic rătăcit în diplomaţie, dar care a ştiut să-şi găsească drumul apărând bine interesele ţării sale.

In contrast, domnul Cicerin nu s'a menajat. Reprezentantul Rusiei, Ukranici şi al Georgiei, cum se întitulă cu stăruinţa care ar fi pus-o un teolog vorbind de întruparea trinităţii în unul singur, domnul Cicerin a lansat din capul locului un sunet de *fanfară*: «închiderea Bosforului şi a Dardanelelor «în timp de pace ca şi în timp de război tuturor bastimentelor armate — în «apă — sau în aer — afară de ale Turciei; numai comerţul maritim pacific «puteă fi complet liber».

Intemeindu-se pe faptul că Dardanelele şi Bosforul aparţin Turciei, guvernul rus şi aliaţii lui «respectând suveranitatea fiecărui popor, insistă pentru «restabilirea şi menţinerea în tot largul lor a drepturilor poporului turc pe «teritoriul şi în apele sale».

«Nu vom permite», a continuat d-l Cicerin, «ca soluţia Strâmtorilor să fie îndreptată direct împotriva siguranţei noastre. Sunt puteri care au for-«ţele lor la intrarea Mării Negre, vom spune că sunt poziţii care nu se pot «menţine; rolul de putere preponderantă nu este admisibil».

Eram lămuriţi. Teza rusească nu are deloc neutralizarea. Napoleon aveă dreptate: au venit pe al treilea drum. Rusia susţine înarmarea («à outrance») a Turciei şi îndreaptă săgeţile ei contra Angliei.

Şedinţa se animă.

www.digibuc.ro

Cu un talent care a fost relevat, d-l Duca a expus teza noastră despre care am vorbit mai sus, întărind-o cu un argument care nu putea să nu facă impresie: «dacă», a zis d-sa, «se recunoaşte de conferinţă că este necesar de «a se da Bulgariei, care deja posedă 2 porturi la Marea Neagră, şi o ieşire la «Marea Egee, cu atât mai necesar este ca Marea pe care se găseşte singurul «debuşeu al României să nu fie închisă».

Prin glasul d-rei Stancioff, în franţuzeşte, d-l Stambulisky declară că Bulgaria se menţine pe terenul liberei treceri numai pentru comerţul internaţional.

Lord Curzon ia cuvântul şi dă ripostă Rusiei:

«Este de remarcat», a zis nobilul Lord, «că programul care se îngrijeşte «de interesele Turciei — este prezentat de Rusia. D-l Cicerin care reprezintă «atâtea State, nu mă aşteptam să-l văd şi cu un fes pe cap».

Punctul de vedere al delegaţiei turceşti, a zis Lord Curzon, nu este lămurit, trebuie o nouă consultare a Aliaţilor pentru a avizà asupra răspunsului.

Caut în însemnările mele şi găsesc ca într'un *jurnal de bord.* Bilanţul şedinţei I-a: acordul ruso-turc se menţine; pentru Rusia propunerea noastră de dezarmare a fost cu totul neaşteptată; lupta se va da între Rusia şi Anglia, Turcia este pe planul al II-lea.

Aş fi putut adăugà pe jurnalul de bord: *probabil mâine, vânt năprasnic dela Nord.*

Aşà a şi fost şi a continuat a suflà în toate şedinţele următoare până la sfârşit.

Nu voiu expune în amănunte desbaterile care au urmat şi care sunt de un interes prea special; voiu încercà numai să rezum liniile generale ale tezelor ce stàteau faţă în faţă: teza aliaţilor şi teza rusească.

«Lord Curzon contestà d-lui Cicerin dreptul de a vorbì în numele Mării-«Negre, de când s'au afirmat alte State riverane, *Bulgaria şi România.* Teza «rusească vrea ca supravegherea Strâmtorilor să fie încredinţată Turciei şi «controlul ilimitat al Mării Negre Rusiei. Două hegemonii, cu tendinţa de «a transformà Marea Neagră într'un lac rusesc, cu Turcia ca paznică credin-«cioasă a lacului. România a propus demilitarizarea Mării-Negre. Ce propune «în schimb Rusia? Ea râvneşte stăpânirea Mării Negre şi o Turcie vasală».

Cu un lux de argumente şi de citaţii încadrate într'o dialectică cam dispersivă, d-l Cicerin reînnoeşte o veche teză diplomatică a «zidului mij-«locìu» în Orient pentru a separà sferele de influenţă între Anglia şi Rusia. Dacă în această teză îşi găsesc loc interesele celorlalţi riverani ai Mării Negre, aceasta nu-l interesează; el întoarce spatele geografiei.

D-l Cicerin denunţă Anglia: «Ceeace vrea Marea Britanie este de a creà «un sistem îndreptat contra Rusiei ca să o încătuşeze... De Liga Naţiunilor «nu vrea să audă vorbind, el o consideră ca o «impuissance organisée»... «In contra-proiectul ce prezintă în numele delegaţiei Sovietelor el propune «pentru Marea Neagră: principiul Mării închise «mare clausum» şi numai «pentru cazuri speciale şi izolate, dreptul Turciei de a admite bastimente «uşoare».

Aceasta a fost teza rusească.

www.digibuc.ro

In cursul şedinţei din 8 Decemvrie 1922 şi după propunerea noastră de dezarmare, d-l Cicerin a făcut declaraţia privitoare la România, de care s'a vorbit atât. «Rusia şi aliaţii ei», a zis d-l Cicerin, «sunt cu totul străini de «orice spirit de agresiune contra României. Suntem, «a zis d-l Cicerin», totdea-«una gata să examinăm toate mijloacele posibile pentru a pune capăt ori-«cărui dezacord între noi». Terenul de conciliaţie se găsise şi în convorbi-rile care au urmat la Montreux, rămânând ca Rusia să desemneze data şi locul întrevederii delegaţiilor. După un an de întârziere, care indică o lipsă de grabă cel puţin suspectă, Rusia părăsind terenul de conciliaţie, a făcut provocarea dela Viena.

Observatorul, care ar fi asistat numai la prima şi la ultima şedinţă a comisiei Strâmtorilor, n'ar fi înţeles, cum pornind în două sensuri opuse, s'a putut totuş ajunge la un acord.

Intre 4 Decemvrie şi 1 Februarie au avut loc numeroase convorbiri par-ticulare, care de fapt întotdeauna sunt cele mai interesante, desbrăcate de orice solemnitate, fără «galerie»; ele prepară atitudinea delegaţiilor în şedinţele plenare.

Mutismul iniţial al lui Izmet Paşa, care nu pornià din loc, nu erà după toate aparenţele numai o tactică; temporizarea îi îngăduià timpul necesar pentru a se orientà între focurile crucişe pe o chestiune de primul ordin pentru Turcia.

Tezele se ciocneau. Unde erà adevărul? In rezistenţa îndârjită şi ireduc-tibilă a delegaţiei dela Moscova, care se arătà în chestiunile turceşti mai — catolici dacă se poate spune — decât Turcii?

Toată înfăţişarea lui Izmet Paşa aratà adânca preocupare şi sentimentul de responsabilitate ce-l frământă.

Cu toţii simţeam nedumerirea lui. Atunci i s'a explicat că propunerile Aliaţilor erau cea mai bună garanţie, o garanţie pentru interesele *permanente* ale Turciei, neinfluenţate de apropieri *vremelnice*:

— Credeţi-ne, i se spuneà, am examinat problema sub toate feţele, am cumpănit, nu este o soluţie mai bună care să garanteze interesele d-voastră şi ale noastre. Bine înţeles, se pot face oarecare modificări. Dealtfel, dacă gândindu-vă bine aţi găsì o formulă mai bună, noi suntem gata să o primim. L'am revăzut peste câteva zile. Mă luă la o parte şi-mi spuse:

— M'am gândit bine, nu este altă propunere mai bună. In ziua aceea am înţeles, că se săvârşise conversiunea lui Izmet Paşa.

Ar fi să prelungesc prea mult cuvântarea mea dacă aş încercà să rezum desbaterile fiecărei şedinţe. Voiu spune numai că, treptat, şedinţă după şedinţă, se călcà pe un teren mai netezit şi, cu toată atitudinea care devenià ironică a Sovietelor, simţind că Turcia le scapă din mână — şi pe care Izmet Paşa o înfruntà tot cu capul aplecat, dar în altă parte, el sfârşì prin a se ralià la teza Aliaţilor.

Cred că Turcii şi-au dat seama că alianţa cu Moscova nu le puteà da decât un sprijin vremelnic la Conferinţă. Apoi bănuiala seculară, atavică,

www.digibuc.ro

protecţia... tutela: asemănarea între politica Ţarului tuturor Ruşilor, Niculae I, şi aceea preconizată de reprezentantul tuturor Sovietelor, d-l Cicerin. Domnul Cicerin însuş, poate fără intenţie, a contribuit la aceasta. In ardoarea cu care îşi justifică şi îşi apără teza, el a spus în şedinţă că primise aprobări unanime din toate colţurile Rusiei, precum şi acelea ale unor foşti ambasadori ai vechiului regim ţarist. Omagiul erà de sigur măgulitor şi preţios pentru d-sa. A fost îndoit de preţios şi pentru noi; el arată că, oricare ar fi disentimentele interne, firul rupt un moment se legase din nou între diplomaţia sovietică şi cea ţaristă, restabilind continuitatea politicii moscovite.

Pentru a scăpà de îmbrăţişarea înfocată a Muscalului, încă o dată «fecioara neprihănită» s'a refugiat la aliaţi, duşmanii de ieri.

Şi astfel la razele unui palid soare de primăvară, a prins a se topì amenin-ţătoarea alianţă între Angora şi Moscova.

Spirite maliţioase, ştiţi că sunt pretutindeni! subliniind faptul, îl consideră ca un rezultat foarte apreciabil al Conferinţei dela Lausanne.

Conferinţa a avut un epilog care a surprins pe mulţi. Rusia a sfârşit prin a aderà la convenţia Strâmtorilor.

Deşi în şedinţa dela 1 Ferbuarie 1924, domnul Cicerin declarase că delegaţia Sovietelor este în opoziţie «ireductibilă contra politicii de dominaţie şi de violenţă a cărei expresie este acest proiect de convenţie», tot domnul Cicerin trimite la 19 Iulie din Moscova o telegramă înştiinţând că domnul Iordansky, şeful delegaţiei sovietice în Italia, e autorizat a o semnà.

Documentul rusesc de aderare este lung şi reeditează rechizitoriul contra Conferinţei. Nu-l voiu cetì în întregime. Cred însă interesant a sublinià pasagiul în care se vorbeşte de Turcia: «Guvernul Sovietic», scrie d-l Cicerin, «constată că Turcia a dat consimţimântul ei propunerilor aliaţilor, prin urmare, «nu va cădeà răspunderea pe republica Sovietelor *pentru violarea* drepturilor «şi intereselor poporului turc, pentru care republica Sovietelor luptă şi va «continuà a luptà».

E greu chiar pentru imaginaţiile cele mai subtile de a prinde legătura între premisele acestui rechizitoriu şi concluzia, adică *semnarea.*

Cărui fapt a fost datorită această schimbare la faţă? Din document ar reieşì că Sovietele, în dorinţa lor de a contribuì la o operă de pace, au acceptat cu rezervă chiar acest produs monstruos al conferinţei. La Lausanne, părerea a fost că Sovietele nu au voit să scape prilejul de a pune pentru prima oară semnătura lor pe un act diplomatic internaţional care le-ar puteà deschide calea pentru a obţine mult dorita recunoaştere de «jure».

Convenţia Strâmtorilor astfel cum a fost primită de toate Statele contractante la 24 Iulie 1923 stabileşte dispoziţiile privitoare la navigaţia prin Strâmtori.

Ar fi prea lung să cetesc aici toate amănuntele Convenţiei; mă voiu mărginì la expunerea liniilor generale:

Art. I. — Stabileşte *principiul general* al liberei treceri pentru navigaţia pe Mare sau aeriană a Strâmtorilor cuprinzând Dardanelele, Marea

www.digibuc.ro

de Marmara şi Bosforul. Apoi două subîmpărţiri mari: navigaţia comercială şi navigaţia de război.

Pentru navigaţia comercială

a) *In timp de pace* va există libertatea completă a navigaţiei.

b) în timp de război I Turcia neutră — libertatea absolută
II beligerantă — libertatea, însă cu drept de vizită

Aceste dispoziţii citate privesc *navigaţia comercială.*

Acum să vedem dispoziţiile pentru *vasele de război*; ele variază: 3 posibilităţi.

a) *Pentru timp de pace.* Libertatea absolută, flota maximă pe care o putere va putea-o trece prin Strâmtori către Marea Neagră nu va întrece pe aceea a flotei celei mai puternice a riveranilor Mării Negre (Principiul de bascule de care am vorbit mai sus).

b) *Pentru timp de război.* Turcia fiind neutră: Libertatea de trecere, cu singura restricţie că flota beligerantă nu se va putea dedà la acte de ostilitate în Strâmtori.

c) In timp de război, Turcia este ea însăş beligerantă, libera trecere pentru bastimentele de război *neutre.* Turcia nu va puteà luà măsuri pentru a împiedecà libera trecere a flotelor neutre.

Convenţia Strâmtorilor mai prevede demilitarizarea coastelor pe o întindere variind între 15 şi 20 km., cu excepţie pentru Constantinopol, care poate păstrà o garnizoană de 15.000 de oameni, cu dreptul de a aveà un arsenal şi o bază navală.

Odată cu demilitarizarea Strâmtorilor sunt demilitarizate ca o prelungire a Strâmtorilor şi insulele dela intrarea Dardanelelor cu acelaş regim.

Sunt demilitarizate toate insulele Mării de Marmara cu excepţia unei mici insule Emir-Ali-Adasi şi în Marea Egee sunt demilitarizate insulele: *Imbros*, *Lemnos*, *Samotrache*, *Tenedos* şi *Insula Iepurilor.*

Art. 10. — Prevede instituirea unei comisii a Strâmtorilor sub auspiciile Ligii Naţiunilor care va vegheà ca dispoziţiile convenţiei să fie aplicate.

Art. 18. — Prevede un fel de *garanţie a Puterilor* în caz când s'ar produce un atac brusc în zonele Strâmtorilor. Acest articol a dat loc la lungi discuţii; Turcia cereà garanţii mai întinse, invocând că acele garanţii erau corolarul demilitarizării şi necesare siguranţei.

Asemenea garanţii individuale şi colective cum le-a cerut Izmet Paşa nu au putut fi date de Aliaţi; s'a observat cu acest prilej repulsiunea ce s'a manifestat mai ales la Englezi contra angajamentelor care ar puteà implicà Marea Britanie în vreun conflict din pricina unui act oarecare al uneia din părţile contractante.

Formula la care s'a ajuns a fost următoarea: «Dacă se va violà libera «trecere, sau se va produce vreun atac brusc, sau vreun act de război, sau «ameninţare de război, care ar puteà pune în primejdie libertatea navigaţiei «în Strâmtori, sau siguranţa zonei demilitarizate, Inaltele părţi contractante

www.digibuc.ro

«şi în orice caz, Franţa, Marea Britanie, Italia şi Japonia, le vor împiedecà «împreună prin toate mijloacele pe care le va hotărî în acest scop Consiliul «Societăţii Naţiunilor».

Din acest Consiliu, după cum se ştie, fac parte de drept reprezentanţii acestei Mari Puteri.

Chiar sub această formă atenuată această garanţie a fost obiectul unor atacuri vii în Camera Comunelor, când s'a propus ratificarea Tratatului dela Lausanne. D-l Lloyd George în discursul lui recent din 9 Aprilie a cerut ca guvernul englez «să nu primească obligaţia pentru Anglia a acestei garanţii»; «ca putându-ne implicà într'un războiu chiar în epoca generaţiei noastre». Ratificarea tratatului a fost totuş votată.

De sigur soluţia la care s'a ajuns nu este la adăpostul criticii. Ea a fost, cum se întâmplă adese ori în conferinţe, rezultatul unui compromis. A trebuit să se ţie seamă de două mari interese:

Acela al libertăţii navigaţiei şi de drepturile Turciei ca riverană a ambelor maluri ale Strâmtorilor precum şi de necesitatea apărării Constantinopolului.

Războiul greco-turc a pus pe Aliaţi în faţa unui fapt împlinit. Soluţia radicală nu s'a putut impune şi ea nu puteà fi impusă decât cu preţul unor noui complicaţii. Soluţia la care s'a ajuns corespunde fazei istorice a conferinţei dela Lausanne, şi erà singura care puteà fi obţinută în cadrul păcii.

Pentru menţinerea păcii, nici o sforţare n'a fost cruţată.

In ceeace priveşte România, ea a pus în slujba păcii întregul ei concurs.

Această politică de pace a găsit recunoaşterea cea mai înaltă în cuvintele pe care, acum câteva zile, M. S. Regele Angliei le-a rostit în palatul din Buckingham, adresându-se suveranilor noştri: «Cu toate că noi, pe insulele noastre, «suntem separaţi de regatul Maiestăţii Voastre de întinderea întregului con- «tinent european, am urmărit totuş totdeauna cu simpatie şi pricepere des- «voltarea progresului acestui post avansat român pe ţărmul Mării Negre şi «tot sericsul luptelor seculare pentru a dobândì şi conservà independenţa «sa. Politica constantă a ţării mele este pacea şi este o mare încurajare a simţì «că într'una din cele mai turbure regiuni din Europa ne putem sprijinì pe «moderaţia şi sfatul prudent al unui popor de veche civilizaţie, de prietenie «încercată şi de inteligenţă vie. Doresc să mă folosesc, în special, de acest «prilej pentru a spune cât de mult apreciez concursul elocvent şi înţelept «pe care l-au dat reprezentanţii României la Lausanne miniştrilor mei. «Printr'o colaborare de această natură, numai, poate fi menţinută pacea «în Sudul Europei».

In afară de programul nostru de pace, noi ne-am prezentat la conferinţă cu teza pe care s'a întemeiat soluţia problemei Strâmtorilor, după cum tot teza românească s'a impus în chestia Dunărei.

România a sprijinit libertatea Strâmtorilor şi dezarmarea navală a Mării Negre. In faţa acestor principii, s'a ridicat teza *diametral* opusă a Rusiei: *armarea Turciei* — un arsenal în Strâmtori — şi *Marea Neagră închisă*.

Nu pentru prima dată la conferinţele care au avut loc după marele războiu, România s'a pus în serviciul păcii şi al menţinerii acordului între Aliaţi. Ceeace

www.digibuc.ro

România a susţinut la Lausanne pentru regimul Mării Negre, a fost susţinut la Genova pentru armările pe uscat.

Când la Conferinţa dela Genova, d-l Lloyd George în chestiunea rusească, a propus faimosul *pact de neagresiune* pentru care se discută de câte luni va putea fi durata lui, primul nostru delegat, care erà şi primul-ministru al ţării, s'a ridicat şi a făcut declaraţia pe baza *Statului-quo politic şi teritorial.* România este gata să semneze un *pact de neagresiune permanent.*

Propunerea pactului permanent ca şi a dezarmării navale au rămas fără răspuns dela Moscova.

Această continuitate este una din forţele noastre. Şi mai este una: aceea că în problema care s'a înfăţişat, România a legat cauza ei de marile principii care îndrumează evoluţia istorică a timpurilor moderne.

In afară de alte consideraţii, şi de consideraţiile de ordin moral, în războiul mondial România s'a raliat acelei coaliţii politice, care, provocată la luptă, pusese în programul ei soluţia chestiunilor naţionale, şi o pusese în programul ei pentrucă Franţa, Italia, Serbia, aveau de rezolvat chestiunile lor naţionale.

Disoluţia monarhiei Austro-Ungare erà în programul lor şi cu dânsa liberarea naţionalităţilor. Cauzele erau legate. Izbânda care trebuià să rezolve pe ale lor, trebuià să rezolve şi pe ale noastre, *ori n'ar fi fost izbândă.*

Acesta este motivul pentru care la 1916 în declaraţia de războiu a României contra Austro-Ungariei s'a spus că «ne alipim acelor puteri care pot «să realizeze unitatea noastră naţională».

Procesul unităţilor naţionale puteà fi zădărnicit, amânat, el nu puteà fi împiedecat, el este în sensul evoluţiei istorice. Judecata dreaptă trebuià să biruiască.

Ca noi să împărtăşim această concepţie nu e de mirare. Mai interesantă este însă mărturia care poate veni dela aceia cari au fost duşmanii noştri.

Imi reamintesc că în 1919, după semnarea păcii dela Versailles, am avut prilejul să întâlnesc pe un amic al meu, un German, o personalitate de vază în politica ţării lui. Vultoarea războiului ne aruncase în taberi vrăjmaşe.

El mi se tânguià de greşeala pe care o făcuse Germania de a se fi lăsat târîtă în războiu de către oamenii dela Viena. Apoi adăugă: noi Germanii trebuià să îmbrăţişăm cauza naţionalităţilor, acela erà principiul sănătos, viabil. Las la o parte dacă aceasta erà în general posibil, mai ales în Statul Maghiar; reţin numai un lucru, un singur lucru din trista lui tânguire: recunoşteà şi el că principiul căruia ne raliasem noi erà cel viabil, cel sănătos.

Tot astfel în problema Strâmtorilor libertatea este principiul viabil. In secolul al XX-lea nu se poate concepe o rânduială care să împiedece libertatea navigaţiei sau să o monopolizeze prin soluţii unilaterale; ea reprezintă un interes mondial, către acest ţel tinde întreaga evoluţie.

In 1916 ca şi în 1923, ca în împrejurările hotărîtoare, la marile răspântii istorice, România s'a raliat marilor curente de vieaţă ale timpurilor noastre.

4 Maiu 1924

www.digibuc.ro

PROBLEMA MINORITĂŢILOR

IULIU MANIU

AM primit însărcinarea să ţin o conferinţă despre problema minorităţilor. Problema minorităţilor are literatura sa, are teoriile sale ştiinţifice şi în diferite ţări s'a încercat în diferite moduri rezolvirea ei. Este însă cu neputinţă a examină această vastă problemă în timpul scurt ce-mi stă la dispoziţie, din toate aceste puncte de vedere, de altfel foarte importante şi interesante.

Din acest motiv nu mă voiu puteà ocupà de ea din punct de vedere teoretic, arătând diferitele teorii nesfârşite, ci voiu fi silit să mă mărginesc la expunerea concluziei la care am ajuns. Asemenea nu voiu puteà face un studiu comparativ cu privire la alte State, ci mă voiu restrânge a arătà starea de fapt şi de drept dela noi. Aceasta cu atât mai mult, cu cât am credinţa, că această problemă nu se poate rezolvì la noi nici după principiile teoretice, cari se schimbă necontenit, nici după lozinci şi curente cari se nasc şi pier după cum se schimbă împrejurările şi în fine nici după pilda altor State, care trăesc în alte condiţii de viaţă. Ca în toate problemele de Stat, aşà şi în aceasta, e bine să profităm de experienţa altora, dar trebuie să facem aşà cum împrejurările noastre şi consideraţiunile practice dela noi ne împun să facem.

Tot din cauza scurtimei timpului voiu înconjurà cu desăvârşire citaţii şi chiar în ce priveşte datele statistice, mă voiu restrânge la strictul necesar.

Precum renaşterea literară, născută pe pământul Italiei, din creerii divini ai lui Dante dăduse un nou avânt întregei literaturi europene şi precum filozofia renaşterii ieşită la suprafaţă tot pe pământul străvechiu al Italiei, a dat o nouă direcţie gândirii şi cercetărilor filozofice; tot sub cerul senin al Italiei, ocrotitor al atâtor pasiuni şi frământări nobile, s'a născut acea concepţiune politică şi gândire nouă, care rând pe rând a sdrobit creaţiunile vremelnice ale războaelor cuceritoare şi ale formaţiunilor imperialiste ieşite din voinţe individuale, nu din firea lucrurilor omeneşti.

Idea naţională, idealul unităţii naţionale, care a avut norocul să găsească leagănul cald de ocrotire al Piemontului şi geniul conducător al lui Cavour, a cucerit inimile şi minţile celor asupriţi şi a sdrobit prejudecăţile interesate ale lumii învechite. N'a putut să reziste nici feudalismul austriac, nici imperialismul german, nici semiteocratismul ţarist, nici dominaţiunea de rasă şi de clasă maghiară mersului triumfător al acelei dreptăţi eterne, ce se numeşte unitate naţională. Ea este cea mai perfectă organizaţie omenească, pentrucă are la bază unitatea limbii, obiceiurilor, gândirii, tradiţiei, aspiraţiunilor, cari caracterizează şi constituesc în mod firesc o naţiune şi cea mai perfectă organizaţie politică, ce se numeşte Stat.

www.digibuc.ro

Indreptățirea formațiunilor de state naționale, cari înfăptuesc unități naționale, se bazează pe considerațiunea filozofică că menirea popoarelor este, să contribue în mod propriu cu însușirile lor specifice la civilizația omenească afirmându-și și asigurându-și deodată existența la care au drept necontestat. Așà fiind, păstrarea și desvoltarea acestor însușiri este nu numai un drept, ci și o datorie față de civilizația omenească.

Ultimul rezultat al civilizației omenești este desăvârșirea organizațiilor umane. Progresul civilizației omenești, s'ar puteà mai bine înfățișà printr'un grafic, care ar reprezentà desvoltarea treptată a organizațiilor omenești dela familiile și triburile primitive, la gigantica organizație de Stat a Franței ori a Angliei, care prin o trăsătură de pană și într'o singură clipită pune în mișcare milioanele de baionete pentru apărarea patrimoniului național și al civilizației omenești. De această organizație grandioasă, care se numește Stat, are nevoie fiecare popor, ca în ea și prin ea să-și poată perfecționà însușirile specifice naționale și să și le apere în caz de nevoie.

Ajuns la acest rezultat al civilizației omenești lumea gânditoare a trebuit să se izbească de realitatea, că migrațiunea popoarelor și stăpânirile străine n'au rămas fără urme însemnate și că în corpul mare național autochton au rămas insule de popoare și uneori masse întregi populare, care nu pot fi nesocotite și cari în baza aceluiași drept etern la existență și la desăvârșirea lor cer vieață, libertate și propășire.

Din această perpetuă emulație și luptă pentru existență s'a născut problema minorităților de rasă, limbă sau religie, și din relativitatea forțelor a răsărit ideea apărării minorităților și a națiunilor mici, avizate la această apărare.

Din războiul mondial nu s'a născut numai triumful ideii naționale și înfăptuirea Statelor naționale, ci și concepția că în locul suveranității rigide a națiunilor trebuie să se înfăptuească fraternitatea națiunilor, ca o fază mai înaltă și mai desăvârșită a raporturilor omenești.

Intre indivizii în starea primitivă aproape sălbatecă a omenirii cel mai tare erà la largul său. Civilizația omenească a adus cu sine scutul dreptului pentru cel mai slab. Tot asemenea în raportul de conviețuire al Statelor și al neamurilor în starea mai înaintată de civilizația omenească, Statele și, în sânul acestora, minoritățile sunt puse sub scutul dreptului, ca astfel în scara nesfârșită a relativității forțelor, fiecare să aibe adăpost în conștiința umanității, ridicate la rangul unei instituțiuni internaționale prin Liga Națiunilor.

Din acestea rezultă, că problema minorităților are două aspecte, adică ea trebuie rezolvită din două puncte de vedere: Ea trebuie privită și rezolvită întâiu din punctul de vedere al Statului național în înțelesul, ca numărul, importanța culturală, economică și socială a minorităților și influența lor în legislația, administrația, justiția și instrucția publică să nu pericliteze:

a) Existența și întegritatea teritorială a Statului;

b) Dăinuirea perpetuă a neamului și în acest scop să nu stângenească închegarea sufletească și națională a corpului și a Statului național;

www.digibuc.ro

c) Să nu corupă spiritul genuin naţional, tradiţia, gândirea şi aspiraţia naţională şi elementele constitutive ale însuşirilor specifice ale poporului alcătuitor de Stat, adică acele izvoare de bogăţii sufleteşti şi morale, cari singure dau drept de existenţă unei naţiuni.

Trebuie apoi privită şi rezolvită din punctul de vedere al umanităţii şi al respectului faţă de om ca individ şi din punctul de vedere al minorităţilor etnice, de limbă sau de religie, ca personalităţi colective, cari, numai admiţându-li-se anumite drepturi corporative, pot să-şi desvolte însuşirile specifice.

Inainte de a trece la examinarea acestei probleme privite din aceste două puncte de vedere este necesar să înlăturăm două echivocuri, mai bine zis să clarificăm două chestiuni prealabile.

Am precizat necesitatea unui Stat naţional şi îndreptăţirea unităţii naţionale cu motivarea, că numai prin ele se pot desăvârşi şi apără însuşirile specifice ale unui popor. Echivoc ar puteà existà în momentul în care ar fi invocat acelaşi argument şi de minorităţile etnice, de limbă sau de religie în favorul lor şi când ar cere şi ele un Stat naţional propriu, în acelaş scop.

Cred, că este superfluu să punem în vederea celor ce ar reclamà acest lucru faptul, că un astfel de postulat ar duce la pulverizarea forţelor şi la reducerea lor până la un grad unde nu mai folosesc la nimic şi că este suficient să accentuăm. că principiul universal al coordonării pretinde să fie aşezată orce valoare a naturii acolo, unde ea poate existà şi unde este utilă, sau necesară din punctul de vedere al economiei universale.

Poporul românesc a fost aşezat de soartă aici pe pământul Daciei. Aici s'a format el cu limba lui şi cu toate însuşirile lui. A trebuit pământul de aici, clima de aici, vânturile, apele, codrii de aici, ca să i se formeze limba aşa cum este, să, i se desvolte gustul, fantezia, inteligenţa şi structura fizică aşà cum sunt. El nu poate să-şi desvolte aceste însuşiri alt undeva în mod firesc, decât pe acest pământ.

Dacă poporul românesc nu ar aveà aici Statul său naţional, nu ar aveà unde să-şi desvolte şi valorifice insuşirile sale în serviciul civilizaţiei umane.

Toate celelalte popoare au altundeva leagănul lor, altundeva s'a format graiul, firea şi cugetul lor. Altundeva e pământul şi clima, care le-a dat naştere şi calităţi diferite fanteziei, firei şi gândirii lor. Ei au fraţi de ai lor la leagănul lor. Acolo îşi fac ei datoria şi îşi îndeplinesc misiunea faţă de civilizaţia omenească. Maghiarii pe şesul larg al Dunărei şi al Tisei, Germanii pe tot cuprinsul Imperiului german, Sârbii şi Bulgarii în peninsula balcanică, Ruşii în imensul lor imperiu şi astfel nimic nu pierde civilizaţia omenească, ci din contră câştigă prin cedarea acestui colţ al lumii acelora, cărora el li-a dat fiinţă şi cari altundeva nu pot existà

Mai trebuie să lămurim un echivoc, mai bine zis să reducem la adevărata ei valoare o afirmaţie, care este adeseori folosită de minorităţi, şi este des combătută în publicistica noastră.

Se afirmă de o parte, că Statul nostru este un Stat poliglot şi din

www.digibuc.ro

această afirmație se trag o serie de concluzii în favorul minorităților, iar alții contestă această afirmație și refuză o serie întreagă de drepturi pentru minorități cu motivarea că Statul nostru nu este un Stat poliglot.

Trebuie să constatăm numai decât, că țara noastra are o poporație care în 74% este românească, iar în 26% aparține altor popoare. Este deci evident, că poporația țării noastre este infiltrată de diferite elemente minoritare, precum nu cred să existe dealtfel o țară în care întreaga poporație să aparțină numai unui singur popor și să vorbească o singură limbă. Din împrejurarea însă, că poporația vorbește într'o măsură oarecare diferite alte limbi, nu urmează, că Statul ca organizație socială și politică este poliglot.

Caracterul de poliglot al Statului nu-l dă această împrejurare în sine, ci o serie întreagă de alte împrejurări și unele calități hotărîtoare în această privință ale minorităților de rasă și de limbă.

Un Stat poate fi numit poliglot, dacă minoritățile de rasă, sau de limbă fiind așezate în masse compacte și în continuitate geografică având și o tradiție proprie plămădită pe același pământ, au contribuit ele însele în mod conștient la crearea, organizarea și susținerea acelui Stat, care este în parte o exteriorizare și o manifestare specifică a voinții lor conștiente. Poate fi numit poliglot mai ales, dacă massele populare ale singuraticelor minorități de rasă, sau de limbă, în urma raporturilor juste de forțe sociale au îndreptățirea și pot să influențeze prin o largă, nobilă și adevărată democrație, organizarea și conducerea întregii vieți de Stat.

O singură privire aruncată pe harta etnografică a țării românești, o examinare scurtă a tabelelor etnografice și a structurii sociale a singuraticelor minorități de rasă și de limbă din România va convinge pe fiecine, că nici un popor din țara noastră nu are aceste calități, nu are îndreptățirea, nu poate, mai mult, nici nu vrea să-și impună voința și caracterul său politic în viața noastră de Stat.

Sub acest raport, ca tradiție și ca conștiință națională și politică vine în primul rând în considerație poporul maghiar și poporul german.

Dintre minoritățile de rasă și de limbă din Statul nostru cea mai numeroasă este minoritatea maghiară, care însă abia reprezintă 8,6% a întregei poporații, dislocată pe un teritoriu de cca. 110 mii km. p. lipsit de continuitate geografică, așezat în enclave, — unele, adevărat, considerabile, cum sunt județele Săcuești, — într'o massă populară compactă a poporului românesc.

Din structura socială și așezarea geografică a poporului maghiar urmează în mod fatal, că o politică democratică largă și nobilă înseamnă reducerea importanței sale politice în raport cu massele populare ce-l înconjoară. Acest fapt a făcut la vremea sa din conducătorii Statului maghiar de odinioară cei mai mari dușmani ai democrației. Pe lângă o adevărată și largă democrație ei n'ar fi putut imprimă caracterul național maghiar nici măcar Statului lor de odinioară.

Exact aceă situație o are poporul german, care reprezintă 4,3% a întregei poporații și care este dislocat în mai multe enclave în Ardeal, Banat,

www.digibuc.ro

Basarabia, Bucovina, adevărat cu o solidă structură socială şi într'o stare economică şi culturală înfloritoare, dar cu diferite tradiţii şi trăind în diferite împrejurări, lipsindu-i cu desăvârşire posibilitatea, ca pe lângă un sistem democratic de reprezentare, să poată impune ţării măcar în parte voinţa sa politică.

Celelalte minorităţi etnice de rasă, limbă sau de religie, sunt atât de resfirate în întreaga ţară şi reprezintă o forţă politică atât de redusă faţă de restul ţării, încât nu pot aveà nici îndreptăţirea etică, nici putinţa fizică de a da un alt caracter Statului nostru, decât cel naţional românesc pe care el nu-i permis să-l piardă şi pe care nu-l va pierde, chiar luând în seamă toate minorităţile laolaltă, decât prin greşeli istorice, sau păcate de moarte pe care le-ar săvârşi conducătorii poporului românesc.

Dar tot atât de mult greşesc aceia cari, negând cu drept cuvânt caracterul poliglot al Statului nostru şi, stând pe punctul de vedere al Statului naţional român, voesc să rezolve exclusiv din acest punct de vedere problema minorităţilor pierzând din vedere, că această problemă departe de a fi o chestie determinată numai de raporturile de forţă politică dintr'un Stat, este o problemă a drepturilor omului câştigate prin imense sacrificii ale întregii omeniri, este o chestie a umanităţii consfinţite prin martiriul atâtor suflete mari, în fine este o chestie de utilitate şi de raţiune de Stat şi o problemă a armonioasei desvoltări a Statului. Este o chestiune dela a cărei norocoasă rezolvire depinde utilizarea complectă pentru Stat şi spre binele comun, a tuturor forţelor etnice, sociale, economice şi culturale de orice origină ar fi ele. Peste toate acestea ea a devenit prin hotărîrile conferinţei de pace, prin tratatul adiţional semnat la Paris în 9 Decemvrie 1919, şi prin hotărîrile dela Alba-Iulia din 1 Decemvrie 1918, o chestie de importanţă internaţională dela rezolvirea căreia nu ne putem sustrage.

Inlăturând aceste echivocuri am puteà trece la examinarea practică a problemei minorităţilor, dar mai întâiu trebuie să examinăm starea etnografică a ţării.

Inainte de toate trebuie să constat că nu avem posibilitatea să cunoaştem cu exactitate ştiinţifică situaţia demografică a ţării. Ne lipsesc în acest scop datele oficiale şi mai ales cele recente de după răsboiu. Dela răsboiu încoace nu s'a făcut recensământul general al poporaţiei ţării noastre. Singur în Ardeal şi Banat s'a făcut în anul 1920 un recensământ în scopul de a se stabili numărul poporaţiei de acolo, după rasă, limbă şi religie. Dicţionarele statistice de după răsboiu din vechiul regat, Bucovina şi Basarabia, nu cuprind în această privinţă date precise, ci numai aproximative. Astfel suntem siliţi a ne folosì de datele statistice ruseşti în ce priveşte Basarabia de cele austriace în ce priveşte Bucovina şi de cele dinainte de răsboiu în ce priveşte vechiul Regat. In urma acestei împrejurări nu există până azi o hartă etnografică, autentică a României întregite.

Buletinul statistic pe anul 1924 (Nr. 1) al României, stabileşte numărul locuitorilor Ţării Româneşti pe un teritor de 296.000 km. p. la 16.500.000

www.digibuc.ro

locuitori. Repartizarea acestor locuitori după rassă şi limbă, buletinul statistic ni-o arată fără a da numere exacte în modul următor:

Români	74 %
Maghiari	8.4 %
Evrei	5 %
Germani	4.3 %
Ruteni	3.3 %
Bulgari	1.5 %
Turci	1 %
Alţii	2.5 %
Deci: Români	74 %
Minorităţi	26 %

Polonia are pe un teritoriu de 386.000 km. p. 27.000.000 locuitori, din cari 68 % poloni şi 34 % alţii.

Cehoslovacia: pe 140.000 km. p. o poporaţie de 13.604.000, dintre cari 65.5 % cehoslovaci şi 34.5 % alţii.

Jugoslavia: 12.000.000 cu 80 % jugoslavi şi 20 % alţii.

Ţara românească este în Europa, exceptând Rusia Sovietică, al 7-lea Stat ca teritor şi al 8-lea ca număr de locuitori.

După provincii:

In vechiul Regat ultimul recensământ s'a făcut în 9 Decemvrie 1912, care nu s'a extins şi asupra Dobrogei noui. Proporţia de mai sus a minorităţilor s'a stabilit luând în considerare excedentele normale, care pentru anul 1922 a fost în întreaga ţară de 237.000 suflete — şi alte date oficiale şi împrejurări relevante, cari însă nefiind publicate în buletinul oficial, nu pot fi utilizate de noi pentru întregirea numărului exact al locuitorilor minoritari din vechiul Regat.

Acesta este motivul pentru care nu încerc să înşir singuraticele minorităţi din vechiul Regat, care de altfel se reduc la cele din Dobrogea şi la Evreii din Moldova, celelalte fiind absolut disparente.

Organizarea unui recensământ general şi ştiinţific al poporaţiei întregei ţări este o urgentă necesitate în scopul stabilirii exacte a situaţiei etnografice şi a stării economice, culturale şi sociale a ţării.

Ce priveşte provinciile unite:

Ardealul, Banatul, Crişana şi Maramureşul au împreună o populaţie de 5.114.000 suflete pe un teritoriu de 102.000 km. pătraţi. Din aceştia: Români sunt: 2.930.000, Unguri 1.305.000, Germani 539.000, Evrei 181.000, alţii 157.000. Prin urmare 57,30 % Români, iar restul aparţinător minorităţilor.

Din aceştia, poporaţia rurală 4.329.000, populaţia orăşenească 721.000.

In ce priveşte judeţele din Ardeal, Banat, Crişana şi Maramureş în 15 judeţe sunt românii în majoritate absolută, anume în judeţul Făgăraş cu 95.86 %, în judeţele Alba de jos, Hunedoara şi Solnoc-Dobâca cu peste 80 %, Turda-Arieş, Caraş-Severin, Bistriţa-Năsăud şi Sibiu cu peste 70 %, Cojocna, Arad, Sălaj, Sătmar, Bihor şi Maramureş cu peste

www.digibuc.ro

60 %, iar în judeţul Târnava-Mică românii represintă 50 %. In 2 judeţe, Târnava-Mare şi Braşov românii sunt în majoritate relativă.

Maghiarii sunt în majoritate absolută în 3 judeţe din săcuime, anume: Odorhei cu 93,13 %, Treiscaune şi Ciuc cu peste 70 %. Ei au majoritate relativă în judeţul Târgul-Mureş.

Germanii nu au majoritate absolută în nici un judeţ. Majoritate relativă au în Timiş-Torontal şi minorităţi însemnate în judeţele: Braşov, Sibiu, Târnava-Mare, Bistriţa-Năsăud.

Ce priveşte poporaţia totală a oraşelor, ea este 45.79 % maghiară, 25.18 % română, 14.64 % germană şi 12.62 % evreiască. Populaţia română în oraşe creşte în proporţi însemnate. Din anul 1900 până în 1923 a crescut cu aproape 80 %. Din 38 oraşe, 11, şi anume: Abrud, Alba-Iulia, Baia-Mare, Caransebeş, Deva, Făgăraş, Gherla, Haţeg, Ocna-Sibiului, Orăştie şi Sebeşul-Săsesc sunt cu majoritate română, 6 şi anume: Sibiu, Sighişoara, Mediaş, Bistriţa, Careii-Mari şi Timişoara sunt cu majoritate germană, iar celelalte 21 cu majoritate maghiară.

Meseriaşii sunt în total peste Carpaţi 61.000, dintre cari Români 15.000. Comersanţi 21.000, dintre cari Români 3000. Intreprinderi industriale sunt 1962, dintre cari româneşti 371. Intreprinderi comerciale sunt 1780, dintre cari 468 româneşti. Ziare cotidiane apar: 17 maghiare, 7 germane şi 3 româneşti.

Basarabia are o întindere de 31.360 km. pătraţi.

Statistica a stabilit numărul locuitorilor la 2.642.000 şi anume: 2.263.000 locuitori rurali şi 368.000 locuitori orăşeneşti. Români 1.683.000 Ruşi 75.000, Ucrainieni 254.000, Lipoveni 22.000, Evrei 267.000, Germani 79.000, Bulgari 147.000, alţii 67.000.

Dicţionarul statistic al Basarabiei din 1923 mai adaugă la această poporaţie excedentul anilor de atunci până acum şi 168.325 suflete populaţie flotantă şi astfel stabileşte întreaga populaţie a Basarabiei la numărul de 3.125.000 suflete. Circa 70 % Români, 30 % diferite minorităţi.

In ce priveşte cele 8 judeţe ale Basarabiei, 6 sunt cu majoritate absolut românească, iar 2 judeţe, Ismail şi Ackerman, cu majoritate relativă românească.

Bucovina are 10.441 km. pătraţi cu 811.721 locuitori, din cari 177.000 la oraşe şi 634.000 la sate. Această statistică datează de pe vremea austriacă. Tot pe vremea aceea, la 1910, s'a stabilit că dintre locuitori sunt Români 273.000, Ruteni 305 000, Germani 68.000, Evrei 102.000, Poloni 36.000 şi Unguri 10.000.

Această statistică favorizà foarte mult celelalte elemente mai ales pe Ruteni în detrimentul Românilor.

Scriitori români încă pe vremea austriacă au dovedit pe baza unui studiu comparativ, că Românii încă pe aceà vreme au fost 313.000, azi de sigur vor fi considerabil mai mulţi.

Deşi precum am arătat, nu avem date precise oficiale de după răsboiu asupra populaţiei României întregi, această împrejurare nu îndreptăţeşte presupunerea că datele înşirate de mine sunt prea favorabile Românilor şi defavorabile minorităţilor.

www.digibuc.ro

Datele statistice din provinciile unite datează de pe vremea dominațiilor străine și deci ele nu favorizează elementul românesc.

Este adevărat că în Ardeal s'a făcut un recensământ în anul 1920 și că prin urmare s'ar puteà invocà eventuala părtinire pentru elementul românesc. Această învinuire ar fi însă absolut nedreaptă pentrucă eu am controlat datele acestui recensământ cu datele din tabelele statistice maghiare și am ajuns la convingerea că nu s'au făcut părtiniri într'o parte sau alta.

Aceasta este icoana situației etnografice a țării noastre în linii generale. Să vedem acum care este situația de drept a minorităților în Statul român.

Chestiunea minorităților de rasă, limbă sau de religie la noi nu este încă rezolvită prin vreun cod sistematic al minorităților, nici prin vreo lege specială, care ar aveà putere pentru întreaga țară. In Constituție este precizată numai egalitatea tuturor cetățenilor înaintea legii și îndreptățirea lor egală în ce privește drepturile civile și politice. Aceste drepturi sunt de mult stabilite prin Constituția din 1866, dar nu este până azi stabilit modul cum să se pună în practică această egalitate a cetățenilor aparținători deosebitelor minorități. O bază principială mai precisă pentru rezolvirea chestiei minorităților este cuprinsă în hotărîrile Adunării naționale ținută la 1 Decemvrie 1918 în Alba Iulia și în stipulațiunile tratatului adițional semnat la Paris în 9 Decemvrie 1919. O rezolvire practică, dar parțială și interimară a chestiunii minorităților se găsește pentru Ardeal și Banat, Maramureș și Crișana în Decretul I al Consiliului Dirigent prin care s'a susținut pentru părțile de dincolo de Carpați legea așà numită despre egala îndreptățire a naționalităților din 1868 din Ungaria cu modificarea, că în tot locul unde se vorbește în această lege de întrebuințarea limbii maghiare de Stat să se înțeleagă limba română, iar îndreptățirile acordate românilor în aceà lege să fie aplicate pentru maghiari și pentru celelalte popoare minoritare.

Hotărîrile dela Alba Iulia în ce privește chestia minorităților, stabilesc următoarele principii:

«Deplină libertate națională pentru toate popoarele conlocuitoare. Fiecare popor se va instruì, administrà și judecà în limba sa proprie prin indivizi aleși din sânul lor și fiecare popor va aveà drept de reprezentare în corpurile legiuitoare și în guvernarea țării în raport cu indivizii, care-l compun».

«Egală îndreptățire și deplină libertate autonomă, confesională pentru toate confesiunile de Stat».

Tratatul adițional în schimb precizează drepturile minorităților prin următoarele stipulațiuni:

Art. 8. — Toți supușii (ressortissants) români vor fi egali în fața legii și se vor bucurà de aceleași drepturi civile și politice, fără deosebire de rassă, limbă sau religie.

Deosebirea de religie, de credință sau de confesiune nu va puteà fi o piedică pentru nici un supus (ressortissant) român cu privire la folosința drepturilor

www.digibuc.ro

sale civile şi politice, în special la admiterea în serviciile publice, în funcţiuni şi onoruri sau la exercitarea diferitelor profesiuni şi industrii.

Nu se va edictà nici o restricţiune contra liberei întrebuinţări de către vreun supus (ressortissants) român a vreunei limbi oarecare, fie în relaţiunile private sau comerciale, fie în materie de religie, de presă sau de publicaţiuni de orice natură, fie în întrunirile publice.

Cu toată stabilirea de către guvernul român a unei limbi oficiale, se vor face înlesniri raţionale supuşilor (ressortissants) români de altă limbă decât cea română, pentru întrebuinţarea limbii lor, fie oral, fie în scris, înaintea tribunalelor.

Art. 9. — Supuşii (ressortissants) români aparţinând unor minorităţi etnice, de religie sau de limbă, se vor bucurà de acelaş tratament şi de aceleaşi garanţii în drept şi în fapt, ca şi ceilalţi supuşi români. Ei vor aveà în special un drept egal de a înfiinţà, conduce şi controlà, pe spesele lor, instituţiuni de binefacere, religioase sau sociale, *şcoli şi alte stabilimente de educaţie*, cu dreptul de a întrebuinţà limba lor proprie şi de a *exercità liber religiunea lor.*

Art. 10. — In materie de învăţământ public, guvernul român va acordà în oraşele şi districtele unde locueşte o proporţie considerabilă de supuşi (ressortissants) români de altă limbă decât cea română, *înlesniri menite a asigurà că*, în şcolile primare, copiii acelor supuşi (ressortissants) români, vor fi instruiţi în propria lor limbă. Această stipulaţiune nu va împiedicà guvernul român de a face obligatorie predarea limbii române în zisele şcoli.

In oraşele şi districtele, unde locueşte o proporţie considerabilă de supuşi (ressortissants) români aparţinând unor minorităţi etnice, de religie sau de limbă, aceste minorităţi îşi vor vedeà asigurate o parte echitabilă în beneficiul şi în afectarea sumelor ce ar puteà fi atribuite din fondurile publice, prin bugetul Statului, prin bugetele primăriilor şi alte bugete, în scop de educaţie de religiune sau de binefacere.

Art. 11. — România consimte să acorde, sub controlul Statului român, comunităţilor secuilor şi saşilor, în Transilvania, autonomia locală în ce priveşte chestiunile religioase şi şcolare.

Art. 12. — Declară apoi că aceste drepturi ale minorităţilor stau sub garanţia Societăţii Naţiunilor şi statorceşte modul de aplicare al acestor garanţii.

Trebuie să precizăm înainte de toate, că Adunarea naţională din Alba Iulia a acordat acelea drepturi nu numai pentru ţinuturile de dincolo de Carpaţi, ci pentru întreaga ţară românească, cerând ca noua Constituţie a ţării româneşti să se facă pe baza principiilor cuprinse în aceste hotărîri. Asemenea stipulaţiunile cuprinse în tratatul adiţional din 9 Decemvrie 1919, s'au stabilit şi au valoare pentru întreaga ţară românească. Aceasta în contrazicere cu tratatul privitor la Statul Jugoslav, care are valoare

www.digibuc.ro

numai asupra teritoriilor rupte din monarhia austro-ungară. O altă deosebire esențială între tratatul adițional semnat de Statul nostru și între cele semnate de celelalte State succesorale este, că al nostru nu cuprinde în sine unele dispoziții privitoare la evrei, cari sunt cuprinse în celelalte tratate și cari conțin importante dispoziții în favorul lor.

Comparând aceste două baze principiale stabilite pentru rezolvirea practică a chestiunii minorităților, se va puteà constatà imediat și fără greutate, că hotărîrile dela Alba Iulia stabilesc îndreptățiri mai largi pentru minorități, decât cele cuprinse în tratatul adițional. In deosebi expresiunea: «deplină libertate națională pentru toate popoarele» a agitat mult opinia publică românească îngrijorând-o, iar de altă parte a dat prilej la exagerate pretențiuni din partea minorităților.

Pentru a înlătură astfel de îngrijorări și pretenții, trebuie bine precizată și bine înțeleasă această stipulațiune ca antecedență istorică, ca rațiune practică și conținut real.

Concepțiunea politică și străduințele naționale ale poporului românesc de peste Carpați își au origina lor în timpurile străvechi. El a dispus de drepturile sale naționale până în secolul al 15-lea, când concepțiunea feudală și tendințele politice maghiare conduse de regii maghiari au reușit, fie prin colonizările făcute, fie prin alte măsuri arbitrare să răpească poporului băștinaș românesc drepturile lui naționale. El a fost scos din viața de Stat și a fost prefăcut în majoritatea lui într'un popor de iobagi, clăcași. Deaceea istoria lui se confundă cu istoria iobăgimii din acele ținuturi. Deaceea toate mișcările și revoluțiile sociale și economice de pe acele vremuri erau totodată mișcări de emancipare națională. Ele au devenit mai pronunțate în secolul al 18-lea și au fost mai insistente și mai simțite chiar de adversarii poporului românesc, începând dela activitatea episcopului din Blaj Inocențiu Micu Klein și dela revoluția lui Horia din 1784.

In toate aceste manifestațiuni politice, sociale, religioase și naționale idea călăuzitoare și principalul postulat a fost libertatea națională și egala îndreptățire națională pentru toate popoarele din Ardeal și celelalte ținuturi de peste Carpați, care apoi evoluase la postulatul independenței și unității naționale.

In Suplex Libellus Valachorum prezentat de episcopii Bob al Blajului și Adamovici al Sibiului în anul 1791, în memoriul prezentat de episcopul Sibiului Moga, la 1834, în memoriul prezentat de acelaș episcop Moga și cel al Blajului Lemény în anul 1841, în programul național proclamat în adunarea națională de pe câmpul libertății al Blajului din 1848, în memoriul din 1849, în legile aduse în 1863 și 1864 de reprezentanții poporului românesc în dieta din Sibiu, în programul politic național român stabilit în 1881 și în cel proclamat la 1905, precum și în toate hotărîrile conferințelor naționale ținute în acest timp se pretindeà și se cereà libertate națională pentru toate popoarele din ținuturile de dincolo de Carpați și egală îndreptățire națională și confesională pentru aceste popoare. In sclăvie politică, ca și la conducerea de Stat în anii 1863—1864, poporul românesc a rămas credincios acestui principiu.

Se înțelege sub aceste drepturi naționale îndreptățirea, ca fiecare popor

www.digibuc.ro

să aibă, de o parte influenţă politică în vieaţă de Stat în raport direct cu importanţa sa numerică şi socială, de alta, să fie liber a-şi desvoltà nu numai individual însuşirile sale de rasă, ci şi colectiv prin un drept liber de întrunire şi asociaţie, prin libertatea învăţământului în limba sa proprie, şi prin respectarea limbii sale înaintea serviciilor şi oficiilor publice, în raport cu aşezarea sa geografică.

Aceasta fiind origina şi conţinutul concepţiunii politice a poporului românesc din Ardeal, ea nu puteà fi altă, în această privinţă, nici în hotărîrile din Alba-Iulia.

Minorităţile din ţinuturile de peste Carpaţi se năzuesc însă a explicà această hotărîre în aşà fel ca şi cum în ea ar fi cuprinsă şi o autonomie naţională, ceeace ar fi de acordat acelor minorităţi. Părere absolut greşită.

Adunarea naţională n'a hotărît autonomia naţională pentru minorităţi şi n'a înţeles să le-o acorde. Din contra, a hotărît în mod conştient şi într'un mod expres, că nu li se poate acordà şi că prin urmare nu li se poate pune în vedere o autonomie naţională. Dovada acestui fapt este, că mai mulţi membrii ai adunării naţionale au propus în consfătuirile prealabile, foarte lungi şi foarte temeinice, cari au durat două zile şi aproape o noapte să li se acorde minorităţilor autonomie naţională, dar însăş consfătuirea prealabilă a respins dela început această propunere, iar Adunarea naţională a primit în unanimitate hotărîrea propusă de consfătuirea prealabilă cu omiterea autonomiei naţionale pentru minorităţi.

Tot asemenea nici Tratatul adiţional, care, precum am văzut, conţine îndreptăţiri mult mai reduse pentru minorităţi, decât hotărîrile dela Alba-Iulia, nu asigură prin nimic o autonomie naţională pentru minorităţi stipulând numai o autonomie locală sub controlul Statului şi numai în chestiuni culturale şi religioase şi numai pentru săcuii şi saşii din Ardeal.

Este natural, că nici hotărîrile dela Alba-Iulia, nici Tratatul adiţional nu stabileşte o autonomie naţională pentru minorităţi, pentrucă abstragând dela toate celelalte argumente o autonomie naţională în chestiuni politice, administrative şi judiciare nu se poate închipuì decât fiind împreunată şi cu o autonomie teritorială. Chiar făcând abstracţie dela toate celelalte împrejurări, cari contrazic posibilităţile de a introduce o autonomie naţională teritorială pentru minorităţi, singur faptul aşezării geografice a minorităţilor lipsit cu desăvârşire de continuitate geografică, face în mod fizic imposibilă înfăptuirea practică a acestei autonomii naţionale teritoriale. In Statul nostru dintre minorităţi singur poporul săcuesc locueşte într'o massă compactă, dar acest popor este la număr atât de redus faţă de totalitatea ţării şi faţă de restul maghiarilor, apoi dislocarea lui geografică, precum şi structura lui socială şi economică de aşà natură încât o autonomie naţională teritorială pentru săcui, ar însemnà pentru ei şi pentru restul poporului maghiar de peste Carpaţi mai mult o slăbire şi o reducere a forţei proprii politice, pe care de sigur, adâncind obiectiv chestiunea, nici el n'ar puteà să o accepte.

Precizând astfel dispoziţiile Adunării naţionale şi ale Tratatului adiţional trebuie să examinăm atât din punctul de vedere al Statului, cât şi din punctul

www.digibuc.ro

de vedere al minorităților, ce regim trebuie să se inaugureze în mod practic și concret privitor la minoritățile din Statul nostru.

Din punctul de vedere al Statului național român și în scopul asigurării integrității lui teritoriale, pentru păstrarea caracterului său național și în scopul de a creà posibilitatea practică și efectivă a unei conduceri de Stat, care să împiedice, ca o gândire și o concepțiune de vieață străină să corupă individualitatea și caracterul național, trebuie:

1. Ca limba oficială în Stat să fie cea românească;

2. Limba oficială a guvernului central, a legislației și a conducerii centrale de Stat, în toate manifestările sale, să fie cea românească;

3. Limba oficială a tuturor funcțiunilor și serviciilor de Stat, cari pretind o organizare și conducere centrală chiar în urma firei lor (armată, serviciu extern, tren, poștă, telegraf, vamă, etc.) să fie cea românească;

4. Limba oficială a oficiilor administrative în raportul lor oficial față de guvern să fie cea românească;

5. Invățământul superior de Stat și învățământul în școalele medii, civile și profesionale de Stat, cu excepțiunile, cari se vor specificà în cele ce urmează, precum și învățământul primar din ținuturile românești și pentru toți copii români oriunde s'ar găsì ei, trebuie să fie românesc și trebuie să fie pătruns de sufletul, de gândirea și de măreția tradiției și aspirațiunilor neamului românesc;

6. Științа, arta și literatura română trebuesc răspândite și promovate în toate manifestațiunile lor, cu toată puterea Statului, în tot cuprinsul țării, fără nici o rezervă și fără nici o cruțare a mijloacelor materiale.

7. Cultul religios al românilor de ambele confesiuni trebuie protejat cu toată puterea Statului ținând seamă de adevărul, că credința și bisericile românești au susținut neamul românesc.

In general, în ce privește bisericile noastre, arta și literatura română, închegarea socială, economică și culturală a poporului românesc, Statul trebuie să facă tot posibilul, ca în cel mai scurt timp să fie refăcut ceeace a stricat vitregimea timpurilor trecute și fatala despărțire politică a poporului românesc. In special bisericile românești de peste Carpați, — afară de ajutorul anual și normal — trebuesc compensate pentru înlăturarea și neîndreptățirea lor materială, la care au fost expuse din cauză că au apărat totdeauna, față de puterea de Stat de atunci, interesele naționale românești. Aceasta pentru a puteà luà concurența cu celelalte biserici mai bine înzestrate din timpul dominației străine.

Trebuie făcut, ca prin însăș puterea Statului să aducem întreg poporul românesc la aceà treaptă a culturii și a bunăstării economice, la aceà treaptă de închegare sufletească unitară, națională și socială la care au ajuns, întrecându-ne pe noi, popoarele de altă rasă, limbă și religie tot cu ajutorul, cu protecțiunea Statului, cu banul public și cu puterea forței de stat a Statelor, pe ruinele cărora s'a înființat ca o manifestare a dreptății eterne, Statul nostru național întregit.

Pentru această activitate nu numai că nu ne va condamnà nimeni, ci din contra ne-ar condamnà toată lumea civilizată dacă, nefăcând aceasta, ne-am

www.digibuc.ro

dovedì de oameni cari nu ştim să ne folosim, în favorul poporului nostru propriu, nici de dreptul, nici de puterea pe care o avem.

8. Armata trebuie susţinută şi organizată cu orice sacrificii, astfel încât ea să corespundă menirii sale de a fi personificarea adevărată a unităţii şi a măndriei naţionale, gata totdeauna de a apărà cu succes patrimoniul naţional. Bine nutrită şi bine echipată, ea trebuie să fie şi în ce priveşte spiritul în care este condusă şi forma exterioară în care se prezintă o manifestare a demnităţii naţionale şi o propagătoare a autorităţii şi conştiinţei unitare naţionale.

9. Puterea Statului trebuie folosită, ca ţărănimea, industria, comerţul şi peste tot vieaţa economică şi închegarea socială a românilor să fie promovată şi întărită. Vitregimea timpurilor şi politica conştientă a Statelor din care s'au rupt provinciile româneşti, pentru a se unì cu ţara mamă, au adus cu sine, că oraşele din ţara românească sunt, unele aproape în întregime, altele în mare parte, populate de alte neamuri, decât cel românesc. Popoarele dominante ştiind prea bine, că cultura şi prin ea o stare mai înaintată socială şi economică se poate desvoltà mai ales în oraşe şi prin oraşe, au creat în mijlocul masselor largi ale poporului românesc oraşe, direct pentru distrugerea populaţiei româneşti prin cultura şi bogăţia, care se răspândeşte din ele. Statul român trebuie prin urmare să refacă, în favorul poporului românesc ceeace dominaţiunea străină a făcut, prin mijloace de Stat, în contra lui. Structura socială a poporului românesc, în lipsa unui strat social mijlociu şi producţiunea naţională în lipsa clasei producătoare a industriaşilor şi a comercianţilor este incomplectă şi bolnavă, deci ea trebuie, cu puterea Statului, complectată şi însănătoşită.

Nu este aici vorba de distrugerea unor valori economice existente, cari trebuesc şi ele îngrijite, ci de crearea unor noui forţe sociale şi economice din sânul poporului românesc. Nu va puteà pe nimeni supără această acţiune, mai ales dacă ţinem seama de împrejurarea, că oraşele ungureşti şi în parte evreeşti de dincolo de Carpaţi, cu puţine excepţiuni au fost germane, sau slave, cari prin forţa Statului şi prin conjecturile pe care le creează în mod natural o vieaţă de Stat au fost maghiarizate.

10. Toţi românii risipiţi în diferitele părţi ale lumii, meniţi, rând pe rând să piară în urma lipsei de continuitate geografică şi de contact sufletesc şi social cu vatra neamului românesc, trebuesc repatriaţi şi colonizaţi pe teritoriul ţării noastre. In Siberia şi Caucaz, în Bulgaria, Albania, Istria, Grecia şi America sunt numeroşi români harnici, buni gospodari, sau excelenţi comersanţi, cari trăesc în mici enclave în mijlocul unor masse populare străine, care-i va înghiţi cu timpul. Sunt condamnaţi la peire. Noi românii suntem însă atât de puţini în raport cu popoarele mari, cari ne înconjoară, încât nu ne putem permite luxul să .pierdem nici. un suflet românesc. Statul român trebuie, fără amânare, să inaugureze o puternică acţiune conştient condusă pentru salvarea urgentă a atâtor fiinţe valoroase român'şti. Satele înfloritoare româneşti din Siberia şi Caucaz, comersanţii destoinici macedoromâni de pretutindeni şi muncitorii harnici din America trebuie puşi în mişcare pentru a-şi reface vatra în ţara lor băştinaşă şi a-şi închinà activitatea şi talentele lor ţării româneşti.

www.digibuc.ro

11. Va trebui să se împiedice imigrarea sistematică și în masse în țara noastră a elementelor străine, cari fie din cauza împrejurărilor defavorabile din țara lor, fie pentru a găsi un traiu mai ușor, invadează după războiu țara noastră. Dacă aceștia ar rămâne aici, or ar fi lăsați mai departe să imigreze în țară ar puteà influență nefavorabil raporturile de forță ale poporului românesc și putința lui de a trăi și câștigà potrivit, în țara lui proprie. Dacă ținem seamă, că această poporație imigrată, flotantă, numai în orașele din Basarabia face conform dicționarului statistic oficial 168.825 suflete, către cari, adăugându-le pe cele din satele necontrolate ale Basarabiei și pe cele din Ardeal și Bucovina, putem constată că ele de sigur se ridică la un mare și până acum necontrolabil număr. Orice om nepreocupat va trebui să admită, că este o situație anormală și inadmisibilă, ca în vreme ce sute de mii de români și-au părăsit vatra lor strămoșească luând, în lipsa putinței de traiu pe pământul românesc, toiagul pribegiei în mână și câtă vreme Statul român n'a putut face încă nimic pentru repatriarea lor, acesta să admită să se populeze în masse, pământul nostru cu popoare străine de orice origine ar fi ele și oricare ar fi motivul pentru care acestea ar tinde la așezarea lor în țara noastră.

12. Afară de acestea va trebui să se facă tot posibilul și necruțând nici un mijloc financiar, ca starea higienică și social-morală a poporului românesc să se ridice, cât mai mult, ca să nu ne piară, văzând cu ochii, fii neamului nostru, scufundat în negrija trupească și sufletească. Nu se poate tolerà situația de azi, în care din 613.000 nou născuți într'un an, 62.000, adică 10%, sunt ilegitimi și în care pe lângă 12.000 născuți anual morți, 33.8% mor în etatea până la un an și 11.9% în etatea dela 1 până la 5 ani.

Alături de aceste precizări necesare din punctul de vedere al Statului național român în scopul rezolvirii problemei minorităților, trebuie să stapilim din punctul de vedere al minorităților, drepturile, cari le trebuesc bcordate, pentru îngrădirea intereselor lor juste și echitabile.

Problema minoritară, îmbrățișând în complexitatea ei toate problemele de Stat, este atât de vastă și atât de strâns legată de viața practică și de împrejurările concrete, încât precizarea drepturilor minorităților în mod pragmatic și detaliat este cu desăvârșire imposibilă în cadrul unei conferințe. Cele ce urmează sunt numai considerațiuni fundamentale de o parte, și linii generale de orientare de alta, în ce privește aplicarea practică a principiilor fundamentale.

Trebuie apoi să constat, că problema minorităților la noi nu se poate rezolvì în viața practică în mod șematic pentru întreaga țară și plecând din constatări științifice, sau politice altundeva stabilite. In țara noastră sunt diferite popoare cu diferite calități etnografice, cu diferite așezări geografice și, diferite structuri sociale și culturale. O măsură practică luată față de un popor într'un caz concret, care pe acesta l-ar mulțumì,-ar puteà nemulțumì cu drept cuvânt pe un alt popor dela noi. Sunt popoare la noi, așezate aici de multe sute de ani, cu tradiții aduse cu sine și desvoltate aici și sunt altele venite recent fără o tradiție colectivă. Sunt unele, cari locuesc geografi-

www.digibuc.ro

ceşte în număr mai mare pe acelaş teritoriu şi sunt altele cari sunt resfirate aproape pe întreg teritoriul ţării româneşti. Sunt unele într'o stare culturală şi cu o conştiinţă naţională desvoltată, altele abiă la începutul trezirii lor la conştiinţă. Evident deci, că în vieaţa practică şi în cazuri concrete nu se va puteà observà în cuprinsul întreg al ţării, acelaş regim pentru toţi. La baza rezolvirii problemei minorităţilor vor trebuì să stea şi consideraţiunile acestea practice, cari la niciun caz nu e permis să se piardă din vedere.

In afară de egalitatea înaintea legii a fiecărui cetăţean de mult codificată şi în vechiul Regat şi în provinciile unite trebuie asigurate drepturile civile şi politice pentru toţi cei ce aparţin unor minorităţi de rassă, limbă ori religie. Pentru a puteà precizà mai deaproape această chestiune trebuie să ştim că drepturile politice se împart în două categorii mari, în categoria drepturilor cetăţeneşti şi în cea a drepturilor politice, propriu zise.

Drepturile cetăţeneşti sunt următoarele:

Libertatea şi siguranţa personală, libertatea conştiinţei, libertatea gândirii, libertatea cuvântului şi a presei, libertatea religioasă şi de învăţământ, dreptul de întrunire şi asociare, dreptul la limbă, libertatea de a-şi alege cariera, ori profesiunea şi libertatea muncii. Drepturile politice propriu zise, sunt dreptul de a luà parte la legiferarea ţării, în magistratură şi în administraţia ţării.

Unele din aceste drepturi sunt atât de fireşti, încât ele nici nu trebuesc mai amănunţit analizate; sunt însă unele, cari reclamă, din cauză de utilitate şi din consideraţiuni practice de execuţie, anumite precizări. Intre aceste sunt în deosebi: libertatea cuvântului şi a presei, dreptul de întrunire şi asociare, libertatea religioasă, libertatea învăţământului, drept la limbă în învăţământ, în serviciile şi oficiile publice şi apoi dreptul de a participà la legiferare, şi a face parte din magistratura şi administraţia ţării.

1. Libertatea cuvântului şi a presei, cari nu pot fi condiţionate de nici o permisiune preventivă, dreptul de întrunire şi asociare trebuie să fie asigurate în egală măsură şi fără nici o restricţiune pentru toţi cetăţenii ţării româneşti fără deosebire de rassă, limbă ori religiune. Exercitarea în mod egal a acestor libertăţi nu poate fi împiedecată nici prin măsuri legale, nici prin măsuri vexatorii. Aceste drepturi trebuie să fie precizate prin legi fundamentale cu caracter constituţional şi îngrădite cu garanţii şi sancţiuni egale pentru toţi cetăţenii, şi anume nu numai însuş principiul în sine, ci şi modul de punere în aplicare a acestui principiu.

Cred că posibilitatea de a se înfiinţà societăţi şi a se ţine întruniri, fără o anunţare prealabilă a autorităţilor este o exagerare nepotrivită împrejurărilor din ţara noastră, dar de altă parte trebuie bine precizat că anunţarea făcută trebuie luată la cunoştinţă şi că funcţionarea societăţilor şi ţinerea adunărilor nu pot fi împied cate decât în cazul dacă se îndreaptă evident în contra integrităţii Statului, în contra ordinei publice sau a bunelor moravuri. Găsesc mai departe exagerată şi necorespunzătoare împrejurărilor noastre dispoziţia în sensul căreia adunări nu se pot ţine numai în loc închis, fiindcă ea formează o restricţiuue antidemocratică şi vexatorie.

2. In ce priveşte libertatea religioasă trebuesc menţinute dispoziţiile

www.digibuc.ro

legale de până acum din vechiul Regat şi din provinciile unite, că exercitarea credinţei, religiei sau confesiunii este liberă, întrucât nu se opune bunelor moravuri şi întrucât nu prejudecă îndatoririlor cetăţeneşti. Nu numai atât, ci în conformitate cu hotărîrile dela Alba-Iulia trebuie admisă egalitatea şi încurajată înfăptuirea autonomiei confeşiunilor recunoscute de Stat.

Intre drepturile confesiunilor trebuie să se cuprindă şi dreptul lor de a susţine pe spesele lor şcoli şi diferite institute de învăţământ de orice categorie cu limba lor de propunere. Trebuie rezolvită apoi în mod constant, definitiv şi cu siguranţă de drept, modul şi măsura în care Statul poate şi este dator să ajute financiar diferitele confesiuni. Cred că preoţii tuturor confesiunilor organizate şi recunoscute de Stat trebuesc salariaţi şi de Stat şi toate confesiunile trebuie să primească ajutoare în proporţie justă, pentru scopurile lor culturale şi bisericeşti. Această proporţie justă este a se stabili în mod constant, atât în ce priveşte ajutorul dat confesiunilor, cât şi cel ce trebuie acordat chiar şi în sensul stipulaţiilor tratatului adiţional diferitelor institute culturale şi de binefacere minoritare: fie în proporţia numerică a indivizilor, cari constituesc minoritatea sau confesiunea, fie în proporţie cu impozitele cu cari ei contribuesc la bugetul Statului, întrucât ele, fireşte susţin astfel de institute, fie pe altă bază care s'ar găsi justă.

3. Ce priveşte învăţământul public trebuie respectat înainte de toate principiul, că fiecare are drept să studieze şi să se cultive la şcoala şi în felul cum vrea dânsul şi apoi că fiecare popor să fie instruit în limba sa proprie. Incercări de a folosi învăţământul pentru desnaţionalizarea forţată a unui popor găsesc, că este cea mai mare greşeală şi cea mai inutilă sinamăgire. Sunt convins că drumul de fier dela Oradea-Mare, Arad, Sătmar, Chişinău, Cernăuţi ori Bazargic până la Bucureşti cu trenuri bune şi repezi va răspândi mai mult limba românească, decât şcolile dealungul acelor căi ferate cu limbă de propunere forţată românească şi cred, fără a contestă importanţa şcoalei, că o administraţie conştiincioasă şi o siguranţă de drept va răspândi mai mult dragostea pentru limba şi poporul românesc, decât toate şcolile de romanizare forţată, cari vor produce efectul chiar contrar.

Drept urmare a acestui principiu, în grădinile de copiii şi şcolile primare, de Stat şi comunale din comun le şi oraşele unde locuesc supuşi români de altă limbă decât cea română în proporţii mai însemnate, fiii lor trebuesc instruiţi în limba lor proprie, stabilind precis, în mod obligator numărul minimal de copii pentru cari Statul este dator a se îngriji de instrucţie în limba maternă. Limba românească, ca obiect de studiu trebuie introdusă obligator numai dela a patra clasă primară începând, vasăzică atunci când elevul ştie perfect cetì, scrie şi calculă în limba sa proprie, şi când şi-a însuşit elementele de cunoştinţe absolut necesare pentru o vieaţă mai primitivă. Introducerea limbii române în acest fel nu trebuie însă să turbure planul de învăţământ general, ci trebuie să servească exclusiv scopului de a da ocazie elevilor să cunoască limba oficială a Statului.

Statul trebuie să susţină în oraşele şi districtele unde se găsesc locuitoiri de altă limbă decât cea română, în proporţii mai însemnate, şcoli medii, secundare, civile şi profesionale cu limba de propunere a minorităţilor, fiind

www.digibuc.ro

studiu obligator propus în limba românească: geografia, limba şi literatura, istoria şi constituţia românească, aceasta pentru a le da elevilor posibilitatea deplină de a fi pregătiţi pentru învăţământul superior.

Ce priveşte învăţământul confesional şi particular, în aceste şcoli limba românească este a se introduce ca studiu obligator numai în învăţământul secundar, mediu, civil şi profesional şi nu cu alt scop, decât de a da ocazie fiecăruia, care absolvă aceste institute să cunoască limba oficială a Statului. Toate aceste institute vor trebui să stea sub controlul Statului. Planul de învăţământ, cărţile şi alte rechizite de învăţământ se vor puteà folosì în şcoli numai cu aprobarea Statului. Istoria şi literatura română va fi studiu obligator.

4. Dreptul la folosinţa limbii proprii este o urmare firească a libertăţii personale. El este şi trebuie să fie nelimitat în raporturi personale şi comerciale, în presă, publicaţiuni şi întruniri publice în materie religioasă sau confesională. Orice şicană, ori restricţiune în această privinţă trebuie reprobată.

Trebuie să fie liberă folosinţa limbii proprii a cetăţenilor români de altă limbă decât cea română înaintea tuturor oficiilor sau serviciilor publice de orice natură ar fi ele în comuna, plasa şi judeţul unde ei locuesc, în afară de cazul când limba din chestiune nu este decât în mod excepţional, ori în măsură de tot redusă folosită în aceà comună, plasă sau judeţ.

In importanta chestiune a întrebuinţării limbilor minoritare va trebuì să se stabilească pentru singuraticele oficii şi servicii publice limba oficială internă şi limba oficială externă pentru comunele, oraşele şi judeţele unde minorităţile locuesc în proporţii considerabile.

Pentru a pricepe înţelesul limbii oficiale interne şi externe e necesar a preciză, că limba oficială internă înseamnă limba de contact oficial în vieaţa şi mecanismul intern al oficiului respectiv. In ea se conduc registrele, corespondenţa şi rapoartele interne şi în ea se dresează procesele-verbale. Limba oficială externă înseamnă limba de contact cu părţile solicitante, oral şi în scris, în ea se dresează procesele-verbale şi în ea se comunică hotărîrile părţilor solicitante şi celor interesate. Când se stabileşte pentru un oficiu oarecare, o limbă oficială alta, decât cea română, fie internă sau externă, aceasta se înţelege totdeauna aşà, că ea are această calitate alături de limba română, alternativ, ori paralel aşà cum consideraţiunile practice şi natura cazurilor concrete o va cere.

Variaţiunile în speţe e cu neputinţă să fie înşirate nici măcar într'o lege sistematică şi complectă. Aceasta aparţine domeniului de executivă a diferitelor regulamente şi ordonanţe.

Cetăţeanul român de altă limbă decât cea română îşi va puteà folosì limba în toate acele localităţi şi judeţe unde limba sa este declarată de limbă oficială internă sau externă.

Ce priveşte limba oficială internă ea trebuie să fie, precum am arătat mai înainte, exclusiv cea română la instituţiile, oficiile şi serviciile de Stat, conduse dela centru.

In oficiile administrative atât limba oficială internă, cât şi cea externă, va trebuì să fie fireşte alături de cea românească şi cea care va fi vorbită

www.digibuc.ro

de un procent oarecare mai însemnat al poporației comunale, orășenești sau județene, iară limba oficială externă va fi alături de cea română și aceà limbă, care este folosită de un procent însemnat al poporației respective de sine înțeles un procent mai redus decât în cazul anterior.

Acest procent al locuitorilor în Polonia este stabilit la 30%, în Ceho-Slovacia la 20%, iar în unele State baltice la 10%. In legea minorităților din Ungaria și în decretul Consiliului Dirigent a fost stabilit la 20%.

Principiul de urmat este, că trebuie făcut posibil întrucât vieața și putința, practică admite, ca fiecare cetățean să fie judecat și administrat în limba sa proprie. Acest scop se poate ajunge mai ușor, fiind numiți în ținuturile locuite de minorități considerabile, funcționari cari cunosc limba minorităților din ținutul respectiv, iar unde aceasta este imposibil să se aplice interpreți oficiali pricepuți.

Nu putem să admitem în țara noastră stări anormale, cum erau înainte de războiu în Ungaria, unde se întâmplà adesea că Românilor nu li se serviau bilete de tren sau mărci poștale în orașul și județul lor propriu, fiindcă nu știau să le ceară în limba maghiară a Statului și erau uneori condamnate mărturiile în locul inculpaților din cauza, că judecătorul nu știà românește, iar ca interpret erà folosit servitorul oficiului.

In genere, în ce privește limba românească în învățământ și în contact cu oficiile și serviciile publice nu trebuesc pierdute din vedere două împrejurări hotărîtoare:

Una, că poporul românesc penetrează în măsură mare toate ținuturile și colțurile țării noastre cu foarte mici excepțiuni și că limba românească atât de mlădioasă, este ușor de învățat, încât ea se răspândește uimitor de iute și fără nici o sforțare în toate părțile țării. Chiar și sub dominațiunea străină ea erà limba de comerț și de contact între popoarele de altă limbă. O forțare a ei ar preface-o din plăcută ce este înaintea multora din cei de altă limbă, urgisită și urîtă.

A doua, că Statul nostru este dejà dela natură și fără nici o forțare Stat național și nu trebuie decât să-i păstrăm și să-i întărim cu mijloace energice, dar normale și firești acest caracter al lui. *Dar trebuie dacă vrem să dăinuească, să facem ca el pe lângă că este Stat național să fie și Stat de drept și Stat cultural, care ocrotește cu dreaptă măsură toate elementele de cultură și de propășire umană.*

Ce privește drepturile politice ele trebuesc recunoscute fără nici o rezervă pentru minoritățile de rassă, limbă ori religie.

1. In ce privește participarea lor la puterea legislativă, dreptul de vot universal, egal, secret cu sistemul proporțional și cu reprezentarea minorităților introdus în vechiul Regat și Basarabia care va trebuì introdus și în ținuturile de peste Carpați și în Bucovina rezolvă chestiunea pe deplin în spiritul hotărîrilor dela Alba-Iulia. Tot ce trebuie făcut este, să se stabilească garanțiile necesare, ca acest drept electoral să fie respectat și în vieața practică și, ca circumscripțiile electorale să nu fie în mod artificial delimitate. In Cehoslovacia acest principiu este respectat în mod conștiincios. Germanii formează acolo 23,3% din poporație. Din 300 deputați 64 și din 150 senatori 38,

www.digibuc.ro

sunt germani aparţinători la 6 partide germane. Adică ei sunt cu ceva mai mult decât 23% a parlamentarilor reprezentaţi în corpurile legiuitoare.

2. Privitor la participarea minorităţilor în justiţie şi administraţie, cred că nu numai nu trebuie să formeze o piedecă diferenţa de rassă, limbă sau religie pentru a ocupă o funcţie, sau a fi împărtăşit de o distincţie în Stat, ci din contră Statul trebuie să se nizuească, să angajeze mai ales în ţinuturile locuite de minorităţi, funcţionari de toate categoriile din sânul minorităţilor, dacă se găsesc.

Aceasta nu numai drept urmare a principiului egalei îndreptăţiri şi a obligamentelor morale şi de drept luate asupra noastră în tratate şi în diferite manifeste, ci şi ca raţiune de Stat şi ca consideraţiune de bună administrare a afacerilor publice.

Raţiunea de Stat pretinde să-i legăm de fiinţa Statului cât se poate de mult şi cu cât se poate mai multe fire pe toţi cetăţenii Statului. Această raţiune de Stat nu admite să faci două categorii de cetăţeni. Unii alintaţi, cu şi fără merit, iar alţii persecutaţi şi proscrişi. Tot raţiunea de Stat pretinde, să utilizăm toate forţele bune în serviciul public şi întrucât numai se poate, în ţinuturile locuite de minorităţi să plasăm în oficii fii de ai minoritarilor, de sine înţeles luând toate garanţiile, că ei sunt şi vor să fie sinceri şi devotaţi slujitori ai Statului şi ai oficiului lor, pentrucă cetăţenii, în urma firei lucrurilor, vor primì cu mai mare linişte hotărîrile şi măsurile, adesea neplăcute, din mâna funcţionarilor de acelaşi neam cu ei. Dacă ar fi funcţionarii exclusiv români tot odiul pentru eventualele greşeli ale administratorilor şi funcţionarilor ar cade cu ură şi dispreţ asupra însuş poporului şi Statului românesc. Solgăbirăul maghiar, volnicos şi trufaş, însemnă pe vremuri, pentru noi, însuş poporul şi Statul maghiar şi cnutul cazacului însuş imperiul rusesc.

Mai este şi o altă raţiune de Stat şi mai însemnată care pretinde aplicarea funcţionarilor minoritari. Nu este adică bine pentru Stat, ca toate elementele intelectuale ale minorităţilor să fie împinse la profesiuni libere, independente, iar din intelectualii, sau semiintelectualii români să se creeze, cu drept şi fără drept, funcţionari, prin urmare elemente dependente de voinţa altora, excluşi dela munca şi producţiunea naţională expuse la concurenţa liberă. Permiteţi-mi să ilustrez această credinţă cu un exemplu elocvent.

Poporul românesc a fost în ţinuturile de peste Carpaţi persecutat, prigonit şi scos din oficii. Preoţimea şi biserica românească a fost umilită şi lipsită de orice ajutor din partea Statului. Urmarea a fost că biserica şi poporul au păstrat solidaritatea şi s'au ţinut lanţ luptele politice duse împreună. Românii nu au fost admişi în oficii, ei totuş n'au putut fi împiedicaţi dela lumina şcolii. Cei cari au terminat studiile au trecut adeseori aici în vechiul regat, unde au găsit un cald adăpost şi au contribuit la pregătirea zilei de răsplată, iar cei rămaşi acasă au îmbrăţişat cariere libere.

S'a produs revoluţia din 1848. După această revoluţie vremea se schimbă. Românii după 1848 au fost admişi în oficii. Anul 1867, anul de nouă refacere a Statului ungar a găsit bisericile româneşti luate în seamă, în oarecare măsură, iar funcţiunile de Stat au absorbit o însemnată parte a intelectualilor români.

www.digibuc.ro

Simion Bărnuț era mort, Avram Iancu înnebunise de durerea neamului. Nu s'a mai putut face revoluție. Doctorul Rațiu purtătorul de cuvânt și de energie din acele vremuri, Barițiu învățatul neamului, Cipariu, Măcelariu, Axente Severu, Preotul Balint, Moldovan și mulți alți vrednici conducători ai neamului românesc au trebuit să se mulțumească cu memorande și cu rezistență pasivă. Noroc, că, au putut, alături de această rezistență pasivă, prestà cu plin succes, cu demnitate și consecvență, munca mare pentru susținerea conștiinței naționale.

Au venit din nou maghiarii la putere. S'a reînceput povestea veche. Românii sunt iarăș persecutați și scoși din oficii, goniți peste hotare, sau împinși la ocupațiunile libere, iar intelectualii maghiari alintați în oficii și situații bune și grase, dependente de Stat. A sosit însă din nou ceasul dreptății în 1918. Românii au intrat toți ca un singur om în revoluția națională ce s'a deslănțuit. Biserică și popor, intelectuali, preoți și țărani, s'au unit într'un gând pentru a aduce hotărîrile de unire dela Alba Iulia, au preluat puterea de Stat și peste noapte au incadrat elementele independente și până atunci răslețe oficiile publice. In schimb maghiarii dedați la tutela Statului, lipsiți de energia și inventiozitatea care poate izvorî numai din obișnuința inițiativei particulare, au rămas neorientați. Ei au fost reduși prin propria lor greșeală la completă inactivitate politică. N'au fost în stare să desvolte o rezistență ori acțiune serioasă, ci așteptau sfaturi și îndrumări tot dela aceia, dela cari atârnà soarta lor și până atunci.

Trebuie să învățăm din experiența trecutului nostru și să nu facem aceleași greșeli, cari s'au răsbunat atât de amar asupra altora. Din parte-mi nu simt nici o satisfacție națională și cred că nu va simți nici un român prevăzător, când vede numărul mare al unor buni funcționari maghiari și germani de peste Carpați, cari au părăsit oficiile și au îmbrățișat dearândul profesiuni libere.

Dealtfel chestia participării minorităților în administrație se va rezolvì în modul cel mai firesc, prin autonomia locală în comune, orașe și județe, care trebuie introdusă fără amânare și ca un mijloc drept spre a rezolvì cu ușurință o serie întreagă de chestiuni în legătură cu problema minoritară.

Ca concluzie cred că soluționarea problemei minorităților trebuie să mulțumească de o parte aspirațiunile juste ale națiunii române, de altă parte dreptele pretenții ale minorităților.

Dacă indiferentismul într'o privință ar fi un păcat de moarte, tot *astfel* intoleranța șovinistă în alta ar fi o greșeală politică, care de sigur s'ar răsbunà. Energia necruțătoare și consecvența de fier pentru reprimarea și împiedicarea tendințelor de compromitere a integrității teritoriale a țării românești, și susținerea dârză a integrității naționale și morale tot atât de importante a sufletului românesc, trebuie să meargă mână în mână cu spiritul de dreptate și cu justa apreciere a oamenilor și a popoarelor cu cari soarta ne-a legat să trăim împreună. Din cauza unor particulari cari tradează interesele Statului român, și cari trebuesc pedepsiți nu trebuie să se suprime drepturile minorităților ca colectivitate.

www.digibuc.ro

Trebuie aleasă calea ce duce pe terenul larg ce desparte indiferentismul naţional de intoleranţa preocupată.

Ce priveşte organizarea şi conducerea Statului nostru în legătură cu problema minorităţilor trebuie fatal să alegem între politica de desnaţionalizare forţată a minorităţilor şi între politica de dreptate naţională şi socială.

Poate că se vor găsi oameni, dealtfel de bună credinţă, cari vor alege calea dintâie. Eu cred însă, alături de toţi aceia cari au contribuit la aducerea hotărîrilor dela Alba-Iulia, că o atare politică ar fi asemănătoare politicei economice a acelora, cari vreau să se îmbogăţească cu orice mijloace, dar repede, politică economică, care pe lângă că nu este onestă, nici nu duce decât foarte rar şi pe foarte scurtă durată la bună stare şi respect social.

Cred nestrămutat, că singură calea arătată în cele expuse duce la solida întemeiere şi sigura desvoltare a Statului nostru naţional. Cred cu tot sufletul meu, că numai întronând în ţara noastră un sistem de legalitate, moralitate şi libertate pentru toţi ea va puteà să dăinuească. Numai devenind o căldă ocrotitoare a tuturor libertăţilor şi gândirilor nobile, a tuturor străduinţelor culturale şi de propăşire umană, ţara noastră, va puteà aveà respectul lumii, autoritatea şi forţa morală trebuitoare, pentru a puteà rezistà, în vremuri de restrişte, valurilor duşmane, cari o înconjoară.

Cred nestrămutat, că idealul mare naţional prin întregirea neamului între hotarele de azi nu este încă împlinit. Vai de naţiunea, care nu este în stare să-şi fixeze zi de zi, noui şi noui ţinte nobile, idealuri măreţe tot mai desăvârşite, demne de frământări, de luptă, de jertfe şi de martiri!

Viitorul este al unităţilor mari sociale, ori economice, fie că ele se numesc State, confederaţiuni în materie politică, cooperative ori tovărăşii în materie economică. Statul român mai curând, ori mai târziu va trebuì să facă parte din o astfel de mare unitate şi rolul lui în această perspectivă va depinde de modul, cum a ştiut să se organizeze şi să se conducă până în momentul acelei noui şi mari prefaceri. Dela destoinicia sa de az şi dela măsura în care va puteà să-şi câştige autoritatea şi prestigiul mora, încrederea şi respectul vecinilor săi şi a lumii civilizate va depinde dacă Statul român va fi un obiect de târgueală, ori un factor hotărîtor, va fi un centru al formaţiunii grandioase ce va veni, ori îşi va târî vieaţa umilită, dacă o va mai aveà, de pe o zi pe alta, din graţia altora şi servind pe alţii!

Cred şi trebuie să creadă întreg neamul românesc în mărita chemare a poporului românesc: de a devenì în aceste părţi ale lumii, dealungul Dunării şi la Marea Neagră, centrul de gravitaţiune al unei formaţiuni puternice, mondiale, compuse din State şi popoare libere, în stare să'şi asigure existenţa lor naţională şi având forţa de a contribuì la progresul culturei, ordinei şi propăşirei veşnic ascendente a civilizaţiei omeneşti!

Dar nu mai puţin cred că această chemare nu o va puteà împlinì decât susţinând cu multă înţelepciune, cu multă abnegare, cu toată hotărîrea, în toate ramurile vieţii de Stat libertăţile omeneşti, moralitatea, dreptatea socială şi adevărata democraţie...

Aceste vor fi pentru poporul românesc izvoarele dătătoare de vieaţă şi de noui energii, la care el nu trebuie să renunţe niciodată!

11 Maiu 1924

www.digibuc.ro

LA SOCIÉTÉ DES NATIONS

ERIK COLBAN

L'IDÉE d'une Société des Nations pour la paix entre les peuples n'est pas nouvelle, mais il a fallu une grande guerre, il a fallu des souffrances terribles pour que les gouvernements qui conduisent les destinées politiques de l'humanité se soumettent aux obligations qui rendent possible de transformer en réalités les rêves que de longue date l'humanité avait eus pour une telle société.

Les fondateurs de la Société des Nations, les rédacteurs de son Pacte ont fait une oeuvre dont on n'apprécie peut-être pas toujours les excellentes qualités. Je voudrais attirer l'attention sur la façon admirable dont les représentants des puissances, qui se sont occupées de la rédaction du Pacte, ont accompli cette oeuvre.

Je dois dire tout d'abord que les rédacteurs du Pacte ont incorporé ce pacte dans les différents «traités de paix», de sorte que la Société des Nations fait partie intégrante de l'ensemble de l'oeuvre de paix faite à Paris.

Cependant, la Société aurait existé seulement sur le papier si on ne lui avait pas donné dès le commencement une tâche de travail, des fonctions importantes dont elle devait immédiatement s'occuper. C'est ainsi, par exemple, que l'on a confié dans le Pacte même à la Société des Nations la tâche très importante de créer une Cour Permanente de Justice Internationale; on l'a chargée de fonctions politiques, telles que le gouvernement du territoire de la Sarre et la solution des affaires de Dantzig, et de nombreuses oeuvres humanitaires et techniques. J'entrerai plus tard dans les détails, mais j'ai voulu dès à présent attirer votre attention sur l'importance suprême de cette idée de donner dès le début quelque chose à faire à la Société des Nations.

Pour faire de la Société des Nations une réalité vivante, il fallait encore une organisation déterminée dans ses grandes lignes. Le pacte l'a prescrite et cette organisation comprend l'Assemblée, le Conseil, le secrétariat permanent, la Cour de Justice, les organisations du travail, etc., etc.

Finalement, les rédacteurs du Pacte se sont rendu compte de la nécessité de fixer de suite certaines règles de procédure et en particulier la règle fondamentale qui prévoit que, en général, l'humanité est requise pour la valabilité des décisions de la Société des Nations, mais que, s'il s'agit d'un conflit, les voix des deux États en conflit ne comptent pas pour créer l'unanimité. D'autres règles de procédure peuvent être adoptées à la majorité des voix des États représentés.

C'est de cette façon, et grâce aux prévisions du Pacte même, que la Société des Nations est entrée en vie dans des conditions aussi favorables que possible: soutenue par toute l'autorité des traités de paix, chargée de tâches immédiates permettant à la Société de commencer sans tarder une existence

www.digibuc.ro

réelle, avec une organisation précise et avec des règles de procédure donnant les garanties nécessaires à tous ses membres.

D'autre part il ne faut pas oublier les difficultés très grandes rencontrées par la Société des Nations lors de son entrée en vie, le 10 janvier 1920, date de la ratification du traité de Versailles. On avait espéré, en rédigeant le Pacte de la Société des Nations, offrir cette Société à un monde en paix, mais bien peu de temps après la signature du traité de Versailles, le 28 juillet 1919, on a commencé à voir d'une façon toujours plus nette que la paix n'était peut-être pas encore tout à fait réalisée, surtout à cause du problème des réparations de guerre. Ce fut dans une atmosphère de doutes, de préoccupations graves, que la Société des Nations a fait ses premiers pas. Pour augmenter les difficultés, l'attitude des États-Unis d'Amérique, qui avaient si vaillamment participé à la réalisation théorique de l'idée d'une Société des Nations, était devenue douteuse, les puissances centrales, ci-devant ennemies, n'étaient pas admises dans la Société, et on ne savait pas si les puissances neutres pendant la guerre allaient y adhérer. A côté de toutes ces difficultés politiques, la Société avait à faire face aux difficultés, moins formidables mais très réelles, du commencement de son travail; il s'agissait d'une organisation tout à fait nouvelle; huit États étaient représentés autour de la même table pour assumer sur la base du Pacte la solution des questions importantes, pour dessiner les grandes lignes devant diriger à l'avenir l'oeuvre de la Société des Nations.

Heureusement que les fondateurs de la Société l'avaient si bien mise au centre de la collaboration internationale, lui avaient donné des tâches importantes à réaliser de suite; heureusement qu'ils lui avaient donné son organisation et avaient établi ses règles de procédure. Autrement la Société n'aurait guère été viable et j'ose dire qu'en ce cas — si notre Société des Nations avait disparue — il aurait fallu une nouvelle guerre mondiale, dans laquelle probablement notre civilisation européenne aurait disparue, pour qu'il se créa, parmi les dirigeants des peuples, une deuxième fois une atmosphère propice à la création d'un organisme international aussi puissant que celui que vous avez dans la Société des Nations.

Depuis le 10 janvier 1920 la Société des Nations a fait des grands pas en avant. Elle s'est consolidée tant à l'extérieur qu'à l'intérieur. C'est-à-dire: La Société a étendu son activité par l'admission de nouveaux membres, et elle a développé son organisation intérieure.

Pour ce qui concerne le développement extérieur, je note les faits suivants: Dès le mois de décembre 1920, une des anciennes puissances centrales, l'Autriche, ainsi que la Bulgarie, ont été admises dans la Société des Nations; en 1921 on a enregistré l'admission des États balts, en 1922 celle de la Hongrie; récemment, en 1923, l'admission de l'État libre d'Irlande. Divers autres États, certaines républiques de l'Amérique centrale, l'Albanie, l'Éthiopie, etc., ont également adhéré au Pacte de la Société des Nations. A côté de tous ces États qui de leur propre initiative se sont adressés à la Société pour en devenir membres, il y a un groupe de puissances qui sont restées neutres

www.digibuc.ro

pendant la grande guerre, et qui furent invitées à adhérer à la Société des Nations. Elles ont toutes accepté cette invitation. Néanmoins plusieurs États importants continuent à rester en dehors de notre organisation: l'Allemagne, les États-Unis d'Amérique, la Russie des soviets, la Turquie, le Mexique. Néanmoins ces États ne gardent pas une attitude tout à fait passive par rapport à la Société des Nations: l'Allemagne et les États-Unis d'Amérique notamment collaborent franchement à certaines de nos oeuvres, des Allemands et des Américains secondent le travail de certaines de nos commissions. La Turquie, lors de la conférence de Lausanne, a manifesté son intention d'entrer dans la Société des Nations. Pour ce qui concerne la Russie, je me borne à mentionner l'oeuvre du Dr. Nansen. Je ne crois pas trop hasarder en exprimant la conviction que tous les États qui sont encore en dehors de la Société des Nations trouveront, à une date pas trop lointaine, qu'il est dans leur propre intérêt de demander à y être admis.

J'ai dit tout à l'heure que le pas que la Société avait fait en avant comportait une consolidation extérieure et un développement intérieur. Je passe à ce second point: le développement de notre organisation. Le Pacte nous avait déjà donné le Conseil, l'Assemblée, le Secrétariat; il avait prévu une organisation du travail, la Cour Permanente de Justice. Mais le Pacte n'avait pas pu élaborer tous les détails et il n'avait surtout pas pu dire dans quel esprit ces organismes devaient travailler. A ce sujet, la Société a réalisé, pendant ces quatre années et demie, une oeuvre positive de très grande importance. Je dois entrer ici un peu dans les détails de notre organisation pour vous donner une idée plus claire de ce qu'est devenue aujourd'hui la Société des Nations. Je dirai quelques mots sur chacun de ses principaux organes.

L'Assemblée de la Société des Nations se réunit maintenant une fois par an. Elle est composée de délégués de tous les États. Le Conseil est composé de représentants de quelques États membres (pour le moment 10) et se réunit d'après son règlement actuel quatre fois par an. Selon le Pacte l'Assemblée et le Conseil avaient, en général, les mêmes fonctions et pouvoirs; mais il est très naturel que l'Assemblée, qui représente tous les États, où tous les États ont le droit d'envoyer des délégués, se soit développée jusqu'à devenir l'Assemblée directrice. Je me souviens qu'avant la première Assemblée, nous avons discuté, nous autres, fonctionnaires de la Société, s'il était possible que le Conseil siégea en même temps que l'Assemblée, vu que les membres du Conseil étaient en même temps membres de l'Assemblée, et le Pacte n'avait pas prévu que le Conseil et l'Assemblée siègent en même temps. Le Pacte n'avait pas institué une Assemblée et un Conseil à titre de Parlement et de Conseil des Ministres. Les deux organes avaient en principes, les mêmes compétences. Mais la vie a rapidement créé ce que le Pacte n'avait pas prévu: une division naturelle des fonctions entre les deux organes. Lors de la quatrième Assemblée on a eu ce spectacle tout à fait intéressant d'entendre le président de l'Assemblée annoncer: «Monsieur «le président du Conseil désire vous faire une communication et on a soumis

www.digibuc.ro

«à la discussion la communication du président du Conseil». On se croirait presque dans un Parlement.

Je dois insister sur ce point que le fait que l'Assemblée a pris la direction générale n'a en rien empêché le Conseil d'être efficace, actif et d'agir rapidement, ce qui est si nécessaire à la Société des Nations.

Je dois ici revenir avec certains détails sur la règle de l'unanimité dont je vous ai parlé. En quoi consiste cette règle de l'unanimité? C'est la règle de l'égalité juridique des États dans la Société. Abstraction faite de cas exceptionnels, chaque État peut opposer son veto à une décision de l'Assemblée ou du Conseil et cela donne la garantie la plus absolue aux membres de la Société. On serait tenté cependant de se demander si cette garantie ne va pas jusqu'à empêcher la Société de faire un travail utile. L'expérience a prouvé que non. Pourquoi? Parce que l'égalité juridique des États n'a pas aboli l'inégalité de fait. Il est clair que la voix d'une grande puissance a plus de poids que la voix d'une petite puissance et que les grandes puissances ont pu exercer une influence en proportion avec le nombre d'habitants qu'elles représentent, de leur culture hautement développée, des moyens civilisateurs et matériels à leur disposition. La règle de l'unanimité et j'insiste sur ce point — n'a pas seulement donné à chaque État, aussi petit soit-il, la possibilité de se défendre contre toute oppression de la part d'une autre puissance mais a aussi donné la possibilité, à un État quelconque, de faire valoir, par une initiative heureuse, ce qui est le plus utile à cet État, ainsi que cet État peut contribuer à la collaboration universelle. Une initiative prise par un tout petit État est accueillie dans l'Assemblée et au Conseil de la Société des Nations avec tout autant de bienveillance que l'initiative prise par une grande puissance.

Le Conseil, je l'ai dit, est composé par les représentants d'un nombre restreint des membres de la Société des Nations, dix pour le moment, à savoir quatre représentants des grandes puissances siégent à perpétuité: la France, la Grande Bretagne, l'Italie et le Japon, et six représentants d'autres puissances nommés par l'Assemblée. Il est intéressant de noter que le Pacte n'avait prévu que quatre puissances choisies par l'Assemblée, mais que sur l'initiative de la France et de la Grande Bretagne, qui auraient pu être censées avoir un intérêt contraire, l'Assemblée a décidé de nommer six membres non permanents, mettant ainsi les grandes puissancs en minorité dans le Conseil. Ceci n'a d'ailleurs en rien empêché les grandes puissances de jouer le rôle qui leur revient, mais c'est un développement caractéristique et aux résultats heureux.

Le Conseil enfin s'est développé encore par le fait même de son fonctionnement au cours de 4 ans et demi. Au commencement, le Conseil hésitait un peu, ne savait comment entamer telle ou telle question et la solutionner; maintenant le Conseil ne recule plus et ne craint plus de se trouver devant une situation nouvelle ou délicate. Les membres du Conseil ont l'expérience et la tradition et savent comment traiter toute situation. C'est ainsi que le Conseil, dont le fonctionnement n'avait qu'été légèrement esquissé dans le Pacte, s'est développé jusqu'à devenir un instrument politique de la plus haute importance.

www.digibuc.ro

Le Secrétariat général n'est pas un organe exécutif; il ne peut avoir ni volonté propre ni opinion propre; il n'est que le serviteur du maître qui est le Conseil ou l'Assemblée. Mais le fait que le Conseil et l'Assemblée ont à leur disposition un excellent instrument technique permanent qui n'a d'autre mission que de servir fidèlement le maître, est de la plus haute importance. Qu'est-ce qui a souvent empêché les conférences internationales d'aboutir ou qu'est-ce qui a rendu inutile leur oeuvre? C'est bien souvent le désordre, tout à fait naturel, qui régnait au début; c'est la mauvaise préparation, l'insuffisante documentation. Cette lacune est comblée à la Société des Nations: grâce au Secrétariat, le Conseil et l'Assemblée trouvent tout le travail préparé, et bien préparé. Au début, le Conseil ainsi que l'Assemblée, ne savaient encore utiliser le Secrétariat, et le Secrétariat lui-même n'avait pas encore bien pris connaissance de son rôle, mais petit à petit le rôle du Secrétariat a été mieux compris et actuellement le Conseil et l'Assemblée ont en lui une très grande confiance, grâce à une attitude parfaitement loyale et aux services rendus.

L'organe du Secrétariat permanent était mentionné dans le Pacte par quelques lignes; la pratique en a fait un organisme international à la disposition de l'humanité civilisée pour préparer, illustrer, étudier toutes les questions de collaboration internationale qui pourraient se présenter. Le Secrétariat est vraiment international et il s'y crée un esprit international, chose absolument essentielle pour qu'il puisse remplir ses fonctions avec succès. Ceci ne veut nullement dire que les fonctionnaires, membres du Secrétariat, abdiquent à leur nationalité; je dirais plutôt tout au contraire, parce que, pour être un serviteur utile du Secrétariat, il faut apporter à cette organisation internationale ce qu'on a de meilleur dans chaque nationalité. C'est bien souvent par le Secrétariat que l'on peut tâter le terrain et se rendre compte de l'impression que telle ou telle mesure pourrait provoquer dans tel ou tel pays.

Mais l'organisation de la Société des Nations ne se borne pas au Conseil, à l'Assemblée et au Secrétariat. Le Pacte avait prévu également une Cour Permanente de Justice Internationale. Si vous vous souvenez des tentatives infructueuses faites autrefois pour atteindre ce but, vous comprendrez combien la Société était utile pour faire aboutir cette idée. La Cour fut créée et rapidement. Déjà lors de l'Assemblée de 1920, on a pu prendre acte et approuver un rapport d'un comité de juristes, et lors de l'Assemblée de 1921, la Cour Permanente de Justice Internationale devenait une réalité.

Il y a, en ce qui concerne cette Cour, des malentendus dans l'opinion publique. Il y a des gens qui croient que la Cour pourrait exister comme organisation indépendante, même s'il n'y avait pas de Société des Nations. Je dirai que ce n'est que la Société des Nations, grâce à son organisation, qui a pu rendre possible l'élection des juges. A part cela il y a aussi une raison supérieure qui fait que la Cour ait besoin d'avoir à côté d'elle un organe politique comme la Société des Nations. En effet, les problèmes internationaux, litigieux ou non, ne se présentent pas seulement comme des problèmes juridiques, mais le plus souvent comme des problèmes de caractère mixte.

www.digibuc.ro

Si par conséquent la Société des Nations, son Conseil, n'existaient pas, la Cour serait malgré elle entraînée dans des discussions politiques et alors, au lieu d'être une instance judiciaire impartiale, jouissant de la confiance de tous, elle serait considérée comme suspecte. La Société des Nations est donc nécessaire à la Cour comme d'ailleurs la Cour l'est à la Société des Nations. Dans notre méthode de travail, pour réussir à trouver la solution qui s'impose, on disjoint les questions et celles de caractère purement juridique peuvent alors être renvoyées à la Cour. Donc au lieu de jalousie entre ces deux organismes, Cour et Conseil, il y a au contraire la collaboration la plus intime, on s'apprécie mutuellement, car on sait que ce n'est que par une étroite collaboration que l'on réalisera l'oeuvre de la paix.

Les organisations du Travail ont également été prévues par le Pacte, et dans les traités de paix on avait élaboré en détail leur fonctionnement. Je n'entrerai donc pas dans ces détails, je dirai seulement que j'apprécie la sagesse des fondateurs de la Société des Nations quand ils ont trouvé, que la paix internationale était intimement liée à celle de la classe ouvrière.

Ce n'est pas encore tout: le Pacte a prévu et la Société des Nations a créé un grand nombre d'organisations auxiliaires, des Commissions de toutes sortes. Je n'en donnerai pas la longue liste, je dirai seulement, qu'aujourd'hui l'ensemble des organisations de la Société des Nations représente un organisme formidable qui s'occupe presque de toutes les activités internationales possibles.

Voici donc comment on a élargi la Société des Nations par l'admission d'un très grand nombre de nouveaux membres (la Société compte maintenant 54 membres). On a ensuite consolidé la Société en développant son organisme pour en faire l'instrument le plus formidable que le monde ait jamais vu pour traiter les questions internationales.

On pourrait cependant objecter: ce que l'on a fait ne suffit pas. Vous avez l'instrument de travail, mais quel est le labeur accompli pendant ces 4 ans et demi si remplis de questions importantes internationales? Vous êtes-vous chargé de la réglementation de ces questions? Démontrez votre utilité!

En réponse à ceci on peut dire, que la Société des Nations a fait une oeuvre très importante malgré l'atmosphère de guerre qui n'a que très lentement cessé de régner, malgré le manque d'adhésion universelle, malgré les difficultés du début. Malgré toutes les difficultés qu'elle a eu à vaincre la Société des Nations ne s'est pas bornée à gagner de nouveaux membres et à fortifier son organisation, mais a aussi commencé à se décharger de ses multiples devoirs. Son oeuvre je pourrais la diviser en deux groupes: l'oeuvre humanitaire et technique, et l'oeuvre plus exactement politique de la Société.

Pourquoi cette oeuvre humanitaire et technique? Il ne suffit pas d'avoir une organisation internationale appelée à intervenir au moment où une catastrophe politique pourrait se présenter, il faut prévenir le danger et développer la coopération entre les peuples. C'est donc très sagement que le Pacte, dans son introduction, définit le but de la Société comme suit: «Pour développer la coopération entre les nations et pour leur garantir la paix et la sûreté». Ce n'est pas un instrument qui doit intervenir quand il

www.digibuc.ro

est trop tard, mais c'est une Société qui a pour mission de s'occuper de l'ensemble de la vie internationale afin d'éviter que les crises se créent. Voici l'explication de l'oeuvre humanitaire et technique de la Société des Nations. C'est ainsi, qu'elle s'est occupée de la question de l'opium, de la santé publique, de la traite des femmes et des enfants, du rapatriement des prisonniers de guerre. Plus de 340.000 prisonniers de guerre ont été rapatriés de Sibérie; je crois que c'est quelque chose. La Société s'est occupée ensuite des réfugiés russes, des réfugiés grecs, de l'installation de ces réfugiés. Elle a inauguré un travail important de coopération intellectuelle. Toute cette oeuvre humanitaire rend nécessairement plus facile l'entente cordiale entre les nations.

Notre oeuvre technique s'occupe des questions se rapportant aux communications et au transit. Nous avons une grande organisation, un comité permanent, un secrétariat spécial; il y a eu deux conférences: à Barcelone en 1920 et à Genève en 1923. Le résultat est une longue liste de conventions traitant les questions les plus délicates et les plus difficiles de cette matière. Ces conventions toutefois n'ont pas encore été toutes ratifiées par tous les États membres de la Société; telle convention a été ratifiée par environ 30 États, telle autre par une vingtaine seulement ou par une quinzaine d'États.

Un autre travail technique très important est notre oeuvre financière et économique. Il est inutile d'entrer dans des détails, qu'il me suffise de rappeler que la Société des Nations a eu le courage d'entreprendre la reconstruction financière de l'Autriche et de la Hongrie. Je voudrais souligner l'importance de cette oeuvre non seulement au point de vue technique, mais au point de vue politique: qu'est-ce qui serait arrivé si l'Autriche ou la Hongrie n'auraient pu être relevées et se mettre à un travail utile et pacifique? Il est inutile d'insister.

Ceci suffirait, je pense, pour affirmer que la Société des Nations a prouvé son droit d'existence, d'avoir pu développer et accomplir toute cette oeuvre de coopération internationale dans une atmosphère si difficile où le danger de la guerre continuait à planer sur le monde.

Malgré cette atmosphère, la Société des Nations est allée beaucoup plus loin, elle s'est courageusement occupée des questions politiques proprement dites. Je vais mentionner quelques cas individuels de l'action de la Société des Nations dans des litiges internationaux.

Dès 1920 une telle question se présentait devant nous, à savoir: la question des îles Aland. Si vous connaissez cette question, vous ne pouvez pas n'en apprécier l'importance. Ce sont de petites îles, situées entre la Suède et la Finlande, des îles qui ont été depuis très longtemps démilitarisées. Elles appartenaient à la Russie, et la Russie, par la Convention de Paris de 1856, avait accepté de ne pas les fortifier. Quand la Finlande s'est séparée de la Russie, la Suède, s'appuyant sur le caractère suédois de la population de ces îles, a voulu lui ouvrir une occasion de voter par un plébiscite le rattachement des îles à la Suède; la Finlande trouvait absolument nécessaire, pour sa sécurité et son indépendance, que les îles suivent la Finlande. Vous voyez donc la situation très complexe et dangereuse découlant de cette question.

www.digibuc.ro

Qu'à fait la Société des Nations? Elle a mis les partis d'accord. Les îles sont restées sous la souveraineté de la Finlande, mais la Suède a obtenu que des garanties internationales soient données aux habitants des îles Aland et, par une convention internationale signée par toutes les puissances intéressées, on a décrété la neutralité de ces îles.

On a blâmé la Société des Nations de ne pas avoir résolu la question des relations entre la Pologne et la Lithuanie. Cependant l'intervention de la Société des Nations a peut-être empêché la guerre et c'est quelque chose, même si nous n'avons pu malheureusement mettre ces deux États d'accord. Ils se disputent toujours, mais la Société des Nations s'est occupée activement de cette situation, elle en a suivi le développement et fait une oeuvre de médiation que je considère comme excellente. Nous ne pouvons prétendre que tout s'arrange chaque fois d'une façon magique; nous traitons avec des êtres humains, avec des situations très difficiles.

La question de Memel vient d'être réglée. Il est vrai qu'il y a eu une puissance qui n'a pas été contente de la solution, mais la question n'en a pas moins été réglée.

La question de la haute Silésie, de même, l'Allemagne n'a pas été satisfaite de la solution; néanmoins la question fut réglée. La conférence des ambassadeurs, représentant les grandes puissances, n'avait pu trouver une solution, la Société des Nations l'a trouvée.

La question de Corfou: C'est une question qui a soulevé de vives critiques contre la Société des Nations. Je connais deux hommes desquels on aurait pu s'attendre à une critique de l'attitude de la Société des Nations dans cette affaire, l'un serait le représentant de la Grèce, M. Politis, l'autre M. Nansen. M. Politis m'a dit qu'il était très reconnaissant à la Société des Nations pour ce qu'elle avait fait dans l'affaire de Corfou; quant à Monsieur Nansen il a écrit dans la presse norvégienne que la Société est sortie fortifiée de cette affaire.

Ceux-ci ce sont des cas où la Société a été appelée ad-hoc pour régler des difficultés internationales.

Mais la Société des Nations est également chargée d'une oeuvre politique permanente d'une très grande importance.

C'est ainsi que nous avons le gouvernement du territoire de la Sarre, ce territoire hautement industriel, charbonnier, entre la France et l'Allemagne, un territoire allemand dont les mines de charbon furent cédées à la France comme réparation. Le territoire est placé pendant 15 ans sous le gouvernement de la Société des Nations. A l'expiration de cette période, la population aura à décider, par plébiscite, si le territoire doit revenir à l'Allemagne, s'il sera incorporé tout ou en partie, à la France, ou bien si la Société doit continuer de le gouverner. Vous comprenez combien une telle administration est délicate. Qu'a fait la Société des Nations? Elle a nommé une commission, conformément aux traités, mais elle n'a pas laissé à cette commission le soin de tout régler. On décida, déjà au mois de mai 1920, que tout habitant de la Sarre qui aurait une plainte à formuler, puisse s'adresser au Conseil de la Société des Nations par l'intermédiaire de la Commission

www.digibuc.ro

de gouvernement. On a décidé depuis longtemps que la Commission doit, tous les trois mois, envoyer un rapport détaillé sur sa gestion. On a même créé, en 1923, une représentation sarroise, basée sur le suffrage universel, avec vote direct et secret. Cette représentation n'a du reste que voix consultative, parce que la décision appartient conformément au Traité de Versailles à la Commission de gouvernement nommée par la Société.

La question de Dantzig. La Société des Nations a collaboré pour donner à Dantzig une constitution. On s'est occupé de régler les nombreux différends entre Dantzig et la grande république voisine, la Pologne. La Ville libre de Dantzig est composée d'une ville et d'un territoire rural allemands; sur 350.000 habitants il n'y a que 40 mille Polonais, environ, le reste est allemand. Vous comprenez la situation délicate créée par le fait de placer cette petite communauté dans des relations très étroites avec la grande république voisine pour laquelle la Ville libre doit servir comme port presque unique. Lors des différentes sessions du Conseil ont été discutées et tranchées, le plus souvent par accord entre le représentant de la Ville libre de Dantzig et le représentant de la Pologne, sous l'influence médiatrice du Conseil de la Société des Nations, toute sorte de petites et de grandes questions. On pourrait objecter qu'il s'agit ici de questions de détail. Permettez-moi cependant d'affirmer qu'il s'agit au contraire d'une oeuvre fort importante, vu que Dantzig, comme les îles Aland, représente sur la carte d'Europe un point politique extrêmement dangereux.

Je citerai encore comme une oeuvre politique permanente de la Société des Nations, la question du désarmement. Je ne veux pas exagérer l'importance de ce que la Société des Nations a pu réaliser dans cette direction jusqu'ici. Vous comprendrez bien que l'atmosphère qui a dominé récemment n'était nullement propice à un désarmement général. Mais on a fait des études, des discussions ont eu lieu sur cette question et l'on a fait tout ce qui a été humainement possible de faire jusqu'ici, et on n'abandonnera pas cette question.

Un autre attribut de la Société des Nations est l'enregistrement des traités par le Secrétariat général. On pourra objecter que les puissances peuvent très bien conclure des traités sans les présenter à l'enregistrement de la Société. C'est exact, mais alors ces traités ne sont pas valables.

Voici donc quelques exemples de l'oeuvre politique de la Société des Nations réalisée pendant ces derniers 4 ans et demi. Je pourrais en ajouter d'autres, comme la reglémentation de certaines questions de frontières intéressant la Pologne, la Tchecoslovaquie, la Hongrie, l'Autriche et la Jougoslavie. La protection des minorités de race, de langue et de religion constitue une des fonctions politiques permanentes de la Société, dont elle a eu à s'occuper constamment.

On croit souvent qu'en cas de conflit international la Société des Nations peut se mettre en mouvement d'une façon spontanée. On se demande: pourquoi la Société des Nations ne s'occupe-t-elle pas de tel ou tel litige international? La réponse est très simple: C'est parce que la Société des

www.digibuc.ro

Nations n'a pas le droit selon le Pacte de prendre l'initiative de la solution d'un différend. Il faut qu'elle soit saisie par un de ses membres. Et cette fois encore les fondateurs de la Société ont fait preuve de sagesse. Peut-on blâmer la Société des Nations de ne pas s'être occupée d'un différend alors qu'aucun des 54 États membres n'a jugé à propos de l'en saisir?

Une fois l'initiative prise, le travail de la Société suit son cours normal. Que devait-on faire avant la guerre lorsqu'on voulait porter devant le for international une question délicate et comportant un litige ou une possibilité de litige? On s'adressait un peu partout pour arriver à trouver quelqu'un qui veuille bien accepter de s'occuper de la question que l'on voulait soulever; on perdait un temps infini pour fixer le programme à débattre et il était bien difficile de tomber d'accord. Il fallait souvent savoir d'avance dans ses grandes lignes la décision qu'il s'agissait de prendre afin d'éviter toute surprise. Tout cela entraînait des complications infinies. Aujourd'hui, depuis que la Société des Nations existe, un État membre n'a qu'à demander que telle ou telle question soit examinée par l'organe compétent de la Société. S'il s'agit d'un différend international ou d'une situation qui peut entraîner des complications qui pourraient troubler la paix, le Conseil est saisi et se met à l'oeuvre sans délai inutile. Toutes les difficultés techniques qui pourraient entraver l'expédition de l'affaire litigieuse sont aplanies ou réduites au minimum. La discussion se fait autant que possible oralement, en présence d'un nombre de représentants responsables des autres gouvernements et dont le rôle est d'aider à régler le conflit. Vous saisissez quelle nouveauté dans l'histoire du monde ceci représente. Lors des différentes sessions du Conseil sont présents un nombre de délégués d'États qui ne sont pas membres du Conseil mais qui viennent plaider leur cause devant la Société des Nations et obtenir un règlement de leur différends, un bon conseil tout au moins.

Toutes les questions litigieuses, des îles Aland, Memel, Haute Silésie, Corfou, etc. n'auraient certainement pas pu être tranchées aussi bien sans cette excellente méthode de la Société des Nations, de discussions orales en présence des médiateurs représentant un nombre d'États non directement intéressés.

Le règlement des discussions au Conseil est des plus souples. Dans certains cas on trouve utile d'avoir une discussion publique, et on invite la presse à assister aux débats; dans d'autres cas, seuls les secrétaires sont présents, alors que dans certains cas les séances sont tout à fait secrètes afin de rendre aussi facile que possible aux parties intéressées aussi bien qu'aux membres du Conseil de discuter librement et de ne pas hésiter à dire toute leur pensée. Ce procédé évite les longues correspondances diplomatiques, la présentation de longues notes haineuses.

Cela n'est pas tout: Un conflit international est un composé d'éléments fort divers, juridiques, économiques, politiques, sans parler des préjugés nationaux. Que fait le Conseil de la Société quand il a à traiter un tel conflit? Au lieu d'entamer la discussion sur tous ces éléments simultanément, il essaye de les disjoindre, il demande aux experts, qui sont toujours à la dis-

www.digibuc.ro

position du Conseil, de bien vouloir donner un avis sur tel côté du problème, puis sur tel autre et de cette façon on règle peu à peu, et toujours en collaboration intime avec les parties intéressées, tel aspect du problème; ce qui sépare finalement les parties intéressées reçoit alors une solution beaucoup plus facilement. Il est évident que le Conseil se trouve dans une meilleure position pour trancher un problème politique quand les questions secondaires d'ordre juridique, économique, etc. qui compliquaient le problème, ont déjà été résolues. Si le problème juridique est important, le Conseil peut, d'après les circonstances, renvoyer cette question à la Cour Permanente de Justice, soit pour avis consultatif, soit pour décision. Si on ne juge pas nécessaire de présenter la question à la Cour, on peut avoir simplement recours aux jurisconsultes qui sont à la disposition des membres du Conseil.

Un autre aspect de notre méthode c'est que le Conseil, au lieu d'imposer des décisions, au lieu d'aller directement à une conclusion, s'efforce dans son oeuvre de médiation entre les parties. Ce n'est pas dans l'esprit de la Société des Nations d'imposer une volonté, mais de persuader aux parties intéressées de se faire mutuellement des concessions, si on ne peut pas les amener à envisager de la même manière l'affaire qui les sépare. Cette méthode de médiation ne constitue aucunement une faiblesse de la Société; c'est au contraire sa grande force, car c'est justement ceci qui fait que les gouvernements s'adressent avec confiance à la Société des Nations, sachant d'avance que ce n'est pas un instrument brutal, qui travaille automatiquement, selon les règles théoriques, mais que c'est un organisme qui représente d'autres États, d'autres communautés, d'autres nations, qui ne désirent que de régler les difficultés et de créer une atmosphère de paix.

Si la Société des Nations avait essayé d'agir brusquement, d'imposer ses décisions rapidement au lieu de créer une atmosphère de confiance et de paix, des difficultés auraient pu naître. La Société des Nations a bien compris ceci et a agi en conséquence.

Ce n'est pas seulement dans le Conseil que l'oeuvre de médiation se réalise mais, comme vous le comprenez bien, on travaille également dans les coulisses et un travail des plus utiles s'y poursuit dans une atmosphère tranquille. Le délégué de tel ou tel État, intéressé dans une question, voit les divers membres du Conseil, cause, reçoit une opinion, un bon conseil pour accorder telle ou telle concession, et on arrive à un résultat remarquable.

On est arrivé par notre méthode à obtenir des résultats là où l'on croyait qu'il serait impossible d'échapper au conflit. Pendant l'affaire de Corfou, j'ai rencontré un dimanche matin le représentant d'une grande puissance qui me dit: «On craint un dénouement fatal de cette affaire, mais je vous «assure que si nous poursuivons notre méthode, d'ici quinze jours l'affaire «sera réglée, et Corfou sera évacué». Et il a eu raison.

Ces résultats sont dus à l'excellence de notre méthode de travail, aux égards que le Conseil et l'Assemblée ont toujours pour la souveraineté et la susceptibilité des États intéressés.

Il y a une question que je devrais mentionner quand je parle des méthodes, c'est la question des minorités. Vous connaissez cette question trop

www.digibuc.ro

bien pour que j'aie besoin de l'expliquer et si je le fais c'est uniquement afin de vous expliquer notre méthode, appliquée à cette question.

La troisième Assemblée a dit: il faut bien que le Conseil de la Société des Nations retienne tout son pouvoir pour régler par décisions formelles les questions d'infractions aux clauses des traités des minorités, mais ordinairement la meilleure méthode sera pour le Conseil d'entretenir des relations bienveillantes et officieuses avec les gouvernements intéressés et pour cette raison, ajoute l'Assemblée, le Conseil doit avoir un secrétariat plus nombreux à sa disposition. Vous voyez dans ceci une indication du principe adopté par la Société: pas de violence. La Société ne peut pas se démettre de ses fonctions et de ses droits, mais la Société doit tenir compte des faits politiques, de tout l'ensemble qui constitue le problème posé devant elle, et il est évident que le besoin de consolidation et de paix intérieure des États qui ont des problèmes de minorités à résoudre, rende nécessaire qu'on traite ces questions avec soin et, comme l'a dit l'Assemblée, officieusement et d'une façon bienveillante entre le Conseil et le gouvernement intéressé.

J'ajouterai quelques mots sur le rôle que doit jouer l'opinion publique dans la Société des Nations.

J'ai dit à plusieurs reprises que la Société est composée d'États, que les délégués à l'Assemblée et au Conseil sont des représentants des gouvernements qui sont liés par leurs instructions, qui agissent au nom et sous la responsabilité de leurs États. Le rôle public de l'opinion publique, serait donc logiquement celui-ci: d'agir auprès du gouvernement national afin qu'il s'intéresse à la Société des Nations, et faire en sorte que le gouvernement national comprenne que la politique de la Société des Nations fait également partie de la politique extérieure de notre propre pays, que tout ce qui se passe à Genève doit intéresser le gouvernement national, que le gouvernement doit être préparé à la discussion des questions qui sont à l'ordre du jour de l'Assemblée et, s'il y a lieu, du Conseil, et que le gouvernement, vu qu'il paye sa contribution et qu'il est membre de la Société des Nations, doit exiger un rendement de la Société des Nations. L'opinion publique doit demander à son propre gouvernement qu'il mette à la disposition de cette organisation internationale tout ce qu'un État national peut donner par une collaboration utile pour le bien de l'humanité. Nous avons tous quelque chose à donner. L'opinion publique de chaque pays doit aussi, dans ce même but, essayer de se mettre en rapport avec l'opinion publique des autres pays afin de se fortifier mutuellement et, par un travail fait parallèlement, donner à la Société des Nations une force de plus en plus grande. Si les gouvernements ne sentent pas derrière eux une opinion publique qui les dirige vers la Société des Nations, les gouvernements, qui ont autre chose à faire, se désintéresseront peut-être, et c'est l'opinion publique des nations poussant les gouvernements qui fera la force de la Société des Nations et c'est par cette opinion publique que l'oeuvre de la Société des Nations réussira ou no. Et si elle réussit, nous aurons créé un esprit international qui, mieux qun tout autre chose, empêchera une nouvelle catastrophe. Si quand même une e catastrophe venait à se produire, si malgré tout, un

www.digibuc.ro

État agissait contrairement à notre Pacte, la Société des Nations aurait-elle à sa disposition un moyen d'imposer sa volonté? Oui, nous avons une stipulation dans le Pacte qui dit que celui qui déclare la guerre malgré l'avis unanime contraire du Conseil, sera considéré, de par ce fait même, en guerre avec tous les membres de la Société des Nations, il sera bloqué, etc. Dieu nous préserve de voir appliquer cette stipulation de notre temps, mais la stipulation existe. Pour moi, l'arme de la Société des Nations la plus efficace au point de vue préventif, c'est une opinion publique formée par le bloc des nations civilisées. Nous ne voulons pas la répétition de cette catastrophe formidable qui nous a tant coûté.

Je ne puis parler ici, à Bucarest, sans reconnaître que votre pays a compris la situation. La visite que LL. MM. le Roi et la Reine de Roumanie viennent de faire au Secrétariat et au Bureau international du travail de Genève est la meilleure preuve que le gouvernement roumain est imbu de la compréhension de la valeur de l'oeuvre de la Société des Nations et que la Roumanie veut contribuer à cette oeuvre de toute l'humanité civilisée. Nous avons été profondément émus par cette démarche de la part de la Roumanie et je ne peux terminer ma conférence mieux qu'en disant qu'elle était peut-être inutile, vu que la Roumanie est déjà un membre si convaincu de notre organisation. J'espère quand même que les quelques précisions que j'ai pu vous fournir vous auront convaincus que la Société des Nations n'est pas seulement le commencement théorique d'une grande idée dont l'exécution appartient à l'avenir, mais que nous avons déjà commencé, et bien commencé, la réalisation pratique de cette idée.

---

18 Maiu 1924

www.digibuc.ro

PROPAGANDA IN STRĂINĂTATE

N. IORGA

SĂ-MI daţi voie să încep cu o scuză care este o acuzaţie la adresa prietenului Gusti.

I-a trebuit colegului meu Gusti cineva care să se sacrifice pentru epilogul seriei de conferinţe pline de idei noui şi de revelaţii pe care le-aţi ascultat cu atâta plăcere, şi s'a adresat la mine. Nu i-am refuzat această îndatorire colegială deşi aş fi preferat să nu fiu sacrificat.

In al doilea rând ţin să spun că această conferinţă nu e o conferinţă al cărui titlu să-l fi ales eu, titlul este ales tot de colegul meu Gusti, pentrucă dacă l-aş fi ales eu, s'ar fi cuprins în aceasta o pretenţie şi o renegare. O pretenţie, fiindcă, vorbind despre propagandă, aş avut aerul că vreau să amintesc servicii pe care le-aşi fi adus eu propagandei româneşti, ale cărei succese foarte problematice, veţi aveà ocazia să le vedeţi împreună cu mine fără să-mi permit să învinovăţesc pe nimeni de rezultatul ultim la care au ajuns sforţările noastre în această direcţie. Nu-mi atribuiu nici un fel de merit de propagandist. Am făcut doar unele încercări în acest domeniu. Ştiu că sunt persoane — măcar pentrucă o amintesc destul de des — cari au făcut mult mai mult decât simpla mea bunăvoinţă, decât bunăvoinţa mea simplă în acest domeniu.

Pe lângă aceasta, cuvântul de «propagandă», dacă l-aş întrebuinţà serios în această sală, m'aş desminţi pe mine. Cuvântul de propagandă mi-e absolut desagreabil, îndrăsnesc să spune chiar respingător, fiindcă îi ştiu originea şi i-am văzut multe manifestări. «Propaganda» este-un cuvânt latin pe care nu ştiu dacă puriştii l-ar admite în sensul acesta. Propaganda vine dela întreprinderea călugărilor iezuiţi de a convertì lumea la creştinism, — lumea păgână. Se ştie rezultatul la care s'a ajuns prin propaganda iezuiţilor în China şi Japonia: s'au închinat Chinezii sau Japonezii la două-trei persoane zugrăvite cu faţa galbenă şi picioarele strâmbe în care au crezut că recunosc figurile divine ale creştinismului; ceeace arată că, din adevăratul sens al creştinismului, n'au înţeles decât posibilitatea de a-l întrupà în aceste caracterizări artistice. Dela Propaganda Fide a iezuiţilor a plecat termenul acesta, a răsbătut, a fost întrebuinţat în timpul nostru cu alt sens; dar şi în întrebuinţarea aceasta modernă propaganda a avut cele de mai multe ori un aspect care nu poate să mulţumească pe cineva care are simţul măsurii şi puţin bun gust. Dela răsboiu încoace lumea e năvălită de lucrări de propagandă: dela ziarul cel nou, dela ziarul cel vechiu care s'a înnoit, şi chiar dela cel rămas vechiu fără a se înnoì, este un diluviu de gazete, de broşuri, de cărţi mari, de cărţi mici, de hărţi, de ilustraţii, de cărţi poştale ilustrate, care a căzut asupra lumii şi care a distrus, prin abundenţa sa, chiar noţiunea carè ar fi putut fi adevărată şi folositoare a propagandei. Sunt oameni cari se înfurie în lumea politică numai când aud acest cuvânt. Cunosc destui. Eu, personal, care

www.digibuc.ro

sunt colecționator și istoric, nu mă speriu; dar sunt oameni cari nu sunt colecționatori nici istorici și se sperie la cea dintâiu apariție a corespondenței lor pentrucă socot așà, după dimensiunile unor anumite pachete, că într'ânsa s'ar ascunde o propagandă.

Da, propaganda a ajuns să fie una din spaimele umanității moderne. Cunosc țări care au putut fi servite de o anume propagandă, dar cunosc și țări care s'au deservit printr'ânsa. Sunt țări foarte simpatice care prin propaganda pe care o fac, prin îmbulzirea propagandei ce o fac, au ajuns să piardă din simpatia pe care o inspirau.

Mă grăbesc să spun că țara noastră nu se găsește în această situație pentrucă, întâiu, n'are propagandă, și pe urmă mai sunt o mulțime de considerații subsidiare, dar cred că toată lumea se poate mulțumì și cu cea dintâiu.

Prin urmare, propaganda în sine nu mi-e plăcută. De câteori am vorbit în străinătate, m'am apărat de a face propagandă, și am martori aci că totdeauna începeam prin a spune acest lucru. Este o mare deosebire între propaganda care se făceà odinioară și cea care se face astăzi. Polonii, de pildă, odinioară, au făcut o admirabilă propagandă; Ungurii, pe vremuri, când doriau reconstituirea Statului lor, au făcut o strașnică propagandă, dar pe aceea o făceà un Kossuth în Anglia, un Turr în Italia, precum o făceà un Mickiewicz pentru Poloni. Personalitățile cele mai distinse în politică, știință și poezie, și aceà propagandă, pe lângă aceasta, nu erà nici de comandă, nici plătită și nici răsplătită; aceà propagandă erà însuș sufletul unui popor. Da, dacă e vorba de sufletul unui popor care strigă după dreptul său și care se apără cu indignare împotriva calomniilor carei se aduc, aceea este o propagandă fericită. Și după răsboiu se găsesc mulți oameni, cum e cazul pentru Cehoslovacia, al cărei președinte de republică și al cărei președinte al Consiliului de miniștri scriu în reviste. D. Masaryk a publicat amintiri din tinerețe în «Le Flambeau», admirabila revistă belgiană în limba franceză din Bruxelles, iar președintele Consiliului de miniștri cehoslovac a tipărit acum în urmă articole despre condițiile economice ale țării sale.

Prin urmare, dacă este vorba de aceà propagandă care se făceà între 1830 și 1850, propagandă pe care, cum spun, au făcut-o popoare neliberate, care erau muncite de dorința firească de a ajunge să fie puse în rândurile națiunilor care n'au mâinile legate și gura astupată, e foarte bună aceà propagandă. Dacă ar fi vorba iarăș de propaganda pe care au făcut-o ai noștri în zilele emigrației, în frunte cu un Nicolae Bălcescu, Ion Brătianu, un Rosetti, un Voinescu, un Alecsandri, un Kogălniceanu mai ales, care a început a face propagandă pentru Români înainte de 1848, pe când erà student la Berlin, — și «Istoria Românilor» a lui Kogălniceanu, tipărită la Berlin, este cea dintâiu bună carte de propagandă în afară de propaganda latinistă în legătură cu filologia și istoria, a școalei ardelene din secolul al XVIII-lea, — adică e vorba de o propagandă cum erà aceea făcută la Paris, Londra și aiurea de principalii reprezentanți ai poporului român de atunci, e bine. Propaganda lor și propaganda inspirată de dânșii a știut să găsească prieteni între fruntașii societății franceze și engleze de atunci, cărora li-au comunicat comorile din trecut,

www.digibuc.ro

comorile de vieaţă populară, de artă şi literatură pe care le are poporul nostru. Şi acei oameni ni-au rămas credincoşi, ca, de pildă un Bataillard, până în cei din urmă ani ai vieţii lor. Atunci da, o astfel de propagandă face foarte mult bine, şi un popor poate fi mândru că s'a ridicat nu numai prin mijloacele de violenţă materială, revoluţionară sau răsboinică, ci prin conştiinţa despre sine pe care a creat-o în sufletul popoarelor. Dar eu am a face cu propaganda care se face după răsboiu, o propagandă puţin cam incompetentă, puţin cam grăbită, şi în tot cazul disgraţioasă, lipsită de estetică. Cuvântul de «propagandă» totuş să-l păstrăm pentrucă nu se poate numì altfel.

Acum, daţi-mi voie să proced ca un istoric. Căci, cred că sunt două sisteme de expunere a unui subiect: un sistem, pe care-l afecţionează istoricii — în mare parte şi din neputinţa de a recurge la altul, — acela de a expune experienţa noastră şi a altora şi de a ajunge apoi la anumite concluzii. Un alt sistem porneşte dela idei generale şi se poate terminà uneori cu un foc de artificiu cu reminiscenţe personale. Acesta nu e în orice caz sistemul meu. Decât să încep prin a face scrinul cu saltarele care la urmă ar puteà să rămână goale, daţi-mi voie să spun că e mai bine să văd ce voiu puteà pune în saltarele pe care le voiu face potrivite materialului ce voiu aveà de pus într'însele.

Daţi-mi voie să amintesc două lucruri pe care nu le-am încercat eu însumi, care mi-au fost povestite de oameni de bună credinţă chiar în zilele din urmă ca să se arate că anumită propagandă nu e totuş utilă. După aceea voiu arătà două cazuri din experienţa mea proprie, experienţă dureroasă, din care se va vedeà cum ne înfăţişăm noi în cunoaşterea generală despre popoarele de astăzi. Iar, apoi, după prezentarea acestor patru cazuri, o să mai putem vorbì şi de alte lucruri; de propaganda în linii generale, şi care s'a desvoltat în timpul din urmă la alte naţiuni. Voiu venì în sfârşit la calităţile — dacă vor fi — ale propagandei noastre, la lipsurile pe care le ştim, pentru ca pe urmă să încercăm un program.

Programul nimeni nu-l priveşte cu mai multă neîncredere decât omul politic care ştie cum se face un program şi cum nu se execută, dar, în materie de propagandă, o să caut să prezint un program care să se poată executà.

Intâiu cele două amintiri ale altuia. Iată-le.

Pe timpul răsboiului, cineva a stat în America mai multă vreme cu dorinţa de a servì cauza noastră.

Cauza noastră, trebuie să spun, e reprezentată în America în chipul cel mai bun, nu prin ce trimitem de aici, ci prin vieaţa Românilor americani — şi acesta este unul din mijloacele de propagandă ce le-aş prevedeà în programul de care vorbiam.

O propagandă este orice om dintr'o naţiune care se arată de ispravă în mijlocul naţiunii în care a ajuns să se aşeze. Face mai mult decât o pagină dintr'o carte, şi sunt oameni cari fac, unul singur, mai mult decât mai multe volume.

In America sunt gazete româneşti, între care la una mă onorez a colaborà de mulţi ani de zile, ziarul «America», acela care a făcut şi continuă să facă cea mai largă propagandă ţării. E cea mai frumoasă tipărită din câte publicaţii au Românii din toate locurile unde i-a semănat soarta. Dar, cum

www.digibuc.ro

ziceam, a venit acel om politic român care s'a aşezat acolo şi s'a încercat să facă propagandă. Englezeşte învăţase, dar nu atât cât să poată ţineà o conferinţă; pe urmă au venit alţii şi au ţinut şi conferinţe, foarte bune, chiar aceia cari şi-au stricat reputaţia după ce au trecut în ţară. Are omul, în anume momente ale vieţii sale, şi manifestări care-l desmint. Aflând informatorul că este o persoană cu foarte mare trecere pe lângă preşedintele Wilson — una din cele mai mari figuri ale umanităţii contimporane, pentru care motiv cred că la moartea lui nu s'a ridicat nici zece minute şedinţa Parlamentului într'o ţară care datoreşte principiului wilsonian, ca şi jertfelor sale, alcătuirea ei de astăzi — aflând deci, că lângă preşedintele Wilson este cineva care-l ţine în curent în chestiunea naţionalităţilor, a căutat să-l vadă. Omul, American cu timpul măsurat, cu vorba dură, i-a făcut însă următoarea declaraţie: «Domnule, dacă ai fi Bulgar, te-aş ascultà, fiindcă am credinţa că Bulgarii sunt o naţiune serioasă; dar d-voastră nu sunteţi».

Aceasta dovedeşte de ce atmosferă ne bucuram noi în momentul acela în America, în cele mai înalte cercuri; aceastaexplică mai mult decât atâtea alte încercări nesuccesul unor anume dorinţe ale noastre în timpul acelor negocieri din Paris care au dus la alcătuirea tratatelor pe baza cărora trăim astăzi.

Dar veţi întrebà: de ce această opinie despre Bulgari? Pentru mai multe motive, dintre care unul este că Bulgarii aveau un ministru care a stat acolo tot timpul, care cunoşteà toată lumea, pe când noi nici unul. Aceasta este o experienţă.

O a doua: într'o ţară — şi aici e vorba de lucruri prea recente ca să numesc ţara; nu voiu spune nici data, care poate fi apropiată sau depărtată — se organizează o expoziţie de pictură. A cerut cineva să se rezerve două odăi pentru arta românească. Directorul expoziţiei — care pe urmă a prezentat scuze — căci totul se mântue în lumea aceasta prezentând scuze, care, mai ales când le cere cineva, n'au nici o valoare — directorul a spus: «Cum? Două odăi pentru România?! Am dat o odaie pentru Bulgaria; România să fie foarte mulţumită că i se acordă una!» Evident, au urmat explicaţii. Numai că erà foarte bine ca, în loc ca persoana însărcinată să ceară odăile pentru a expune produsele artei noastre să trebuească a cere explicaţii, erà mult mai bine ca primirea să fi fost în legătură cu cunoaşterea adevărată despre rosturile pe care le avem noi. Nu ţin să scad pe vecinii noştri de dincolo de Dunăre, ferească Dumnezeu, între altele pentru un motiv — să nu se supere absolut nimeni, dar eu o spun: — cea mai proastă gazetă tipărită în limba franceză este «L'Indépendance Roumaine»; una din cele mai bine tipărite gazete în afară de Franţa, una din cele mai bune gazete de informaţie din lumea întreagă, este «La Bulgarie», pe care o primesc şi o cetesc; mă informează asupra vieţii economice, financiare, sociale, asupra literaturii, chestiunilor de ştiinţă, comunicărilor la Academie; perfect împărţită, foarte bine culeasă, fără o singură greşeală de tipar. Dacă n'aş fi făcut decât să cetesc gazeta aceasta, şi mi-aş fi făcut o idee destul de bună despre vieaţa culturală care se desfăşoară într'o ţară care nu e deloc simpatică. Căci pe toţi aceia cari ne-au ocupat, eu nici în mormânt nu-i uit.

www.digibuc.ro

Dacă voiu ajunge să am cu ei legături oficiale, le voiu aveà în numele ţării mele, dar în numele meu, nu. O slăbiciune a mea, în ţara în care din zidul unde anume oameni ar fi trebuit împuşcaţi se culeg pietre pentru a le face un piedestal.

Vasăzică, eu n'am idee rea despre vecinii noştri de dincolo de Dunăre: ştiu cum şi-au câştigat independenţa, cu ce sacrificii — ştiu şi câte prostii au făcut pe urmă — dar ştiu ce tragere de inimă au pentru desvoltarea lor culturală. Cu toate acestea mai ştiu un lucru: noi n'am avut un trecut de secole când să nu se poată ridicà un turn de biserică în tot cuprinsul ţării; eu ştiu că nici unul dintre noi n'a mâncat pâinea de pomană a unui vecin, pe când nu e un vecin care să nu fi mâncat la un moment — şi am dat-o cu largă inimă — pâinea dăruită de noi, şi ştiu tot ce este în mintea noastră şi în inima noastră şi ştiu că suntem între popoarele care unesc cele mai înalte daruri ale minţii cu cele mai duioase strune ale inimii. Când m'o pune cineva în alăturare, nu cu Francezii sau cu Italienii, ci cu fraţii noştri, nu mai mici decât noi, dar mai mici decât Francezii şi Ialienii, Spaniolii sau Portughezii, nu mă supăr deloc; ştiu că au trăit în alte împrejurări şi că au putut prezentà tezaure în desvoltarea civilizaţiei umane; dar să ajungem noi a trece înapoia vecinului nostru de ieri, înjghebat Dumnezeu ştie cum, cu multă dorinţă de a ajunge, dar cu puţine mijloace, să ajungem în coada naţiunilor, cum ajungem adeseori, aceasta nu mă doare, ci îmi taie inima. Avem şi de ce să vorbim, şi oameni cari pot vorbì, şi avem şi bani cu cari să putem plătì, dar să-i scoatem din buzunarele trântorilor şi hoţilor. Iată!

Să arăt acum în ce chip ne înfăţişăm prin «propagandă». Incăodată spun, nu acuz personal pe nimeni; aceasta este o ţară de oameni buni cu sisteme rele, pe când alte ţări sunt ţări cu oameni răi, dar cu sisteme bune, ceeace îmi pare mai folositor.

Acum câţiva ani de zile, în Anglia — şi nu e o plângere, fiindcă aveam un moment gândul să cer dreptatea mea, dar am renunţat — s'a ivit ideea de a înfăţişà vieaţa naţiunilor de astăzi, «The nations of to day», în care trebuià să intre şi Jugoslavia şi Bulgaria şi Grecia şi România. Mi s'a făcut cererea să scriu vreo şaizeci de pagini pentru această colecţie. Le-am scriş, le-am trimis. A trecut un an, au trecut doi — textul trebuià tradus din franţuzeşte în limba engleză — şi n'am primit nici o ştire. M'am informat în dreapta şi în stânga — nu acuz pe nimeni, şi mi-ar părea rău dacă cineva ar crede că în aceasta s'ar cuprinde vreo acuzaţie; e maşina rău potrivită: piesele sunt foarte bune, dar maşina nu funcţionează — şi în zadar. In sfârşit, fiind la Paris, aflu că a apărut cartea. Erà vorba să fim împreună cu Jugoslavia. Jugoslavii aveau o foarte bună propagandă: după răsboiu nu o mai au aşà de bună cum o au Bulgarii, a căror propagandă acum este cea mai activă; Jugoslavii au avut-o însă foarte frumoasă în timpul nenorocirilor lor celor mari, când n'aveau bani, ci scriau oameni flămânzi şi sdrenţăroşi acele admirabile pagini pe care nu le puteai cetì fără a fi profund mişcat. In mijlocul nenorocirilor noastre — şi omul nenorocit e foarte dur pentru nenorocirile altuia; nu te plânge când sufere el însuş — nu puteam cetì la Iaşi cărţile lor fără să-mi dea lacrimi în ochi; uitam plânsul datorit ţării mele ca să plâng ruina acelora. Ce

www.digibuc.ro

a fost mai nobil în poezia lor, în trecutul lor, aceasta o înfăţişau ei acolo. Nici nu se ştiă de existenţa mai multor partide sârbeşti atunci, pe când dacă e vorba de propaganda pe care am făcut-o noi în timpul războiului, s'a ştiut totdeauna că sunt două partide în ţară şi s'a simţit şi urmele acestei mentalităţi. Dar să nu mai vorbim.

Pe urmă am aflat că Jugoslavia îşi cere căsuţa ei a parte. Indată ce s'a văzut la Belgrad că e vorba ca, în aceà publicaţie engleză, Jugoslavia să figureze împreună cu altă ţară într'un volum, s'a spus: nu, noi dorim un volum pentru noi, şi au făcut un volum pentru dânşii complet. Noi am ajuns împreună cu Bulgaria, fără să fim întrebaţi. Mi-am zis: trebuie să fi fost totuş oarecare proporţii între unii şi alţii. Am primit cartea. Am fost bolnav de indignare câteva zile, nu pentru masacrul la care a fost supus manuscrisul meu, ci pentru aceea ce a ieşit din acest masacru. Bulgarii au rugat pe o propagandistă engleză, Lady Groghan, foarte cunoscută, care a fost şi în Macedonia de mai multe ori şi pe care ei o consideră ca pe una din apărătoarele de căpetenie ale drepturilor lor. E şi acum, mi se pare, în legătură cu fraţii Buxton şi lucrează pentru cauza bulgară. Materialul care a fost încredinţat d-nei Groghan a fost de prima ordine; s'au dat până şi piese inedite din arhivele secrete ale Bulgariei. S'a scris astfel o introducere geografică fără nici o greşeală; s'au alcătuit vreo două capitole despre trecutul bulgăresc apărând pe Bulgari de orice acuzaţie care s'ar fi putut aduce din dreapta şi din stânga, scoţându-i deci basmà curată. Pe urmă, cu foarte mult simţ politic, s'au consacrat vreo sută de pagini purtării Bulgariei în timpul marelui războiu şi au redactat diabolic de inteligent toată partea aceasta aşà încât a reieşit că Bulgarii au avut cele mai bune intenţii, că opinia publică bulgară erà alături de Aliaţi şi că numai Radoslavov — care nu mai poate vorbì în Anglia — acela este singurul vinovat pentru orice. Dacă Bulgarii au luat poziţie contra Aliaţilor, ar fi fost deci datorită numai faptului că Aliaţii au neglijat pe Bulgari, deşi se recunoaşte că au curs câteva zeci de mii de galbeni de aur pentru a câştigà anumite personalităţi politice bulgare, dar e drept că nu s'a continuat şi, cum ştiţi, nimic nu e mai rău decât să înveţi pe un om cu năravşi să nu mergi până la capăt. Cât priveşte atacul, pe care oricine îl va judecà de tâlhăresc, împotriva noastră, la 1916, după asigurările formale date că, nu numai nu vom fi atacaţi, dar este o imposibilitate să se poată gândì măcar un moment cineva că Bulgaria ar atacà România, ei bine, explicaţiile date de Lady Groghan sunt foarte dibace pentru a acoperì infamia din Sofia. Se zice: România a îngrămădit trupe în Dobrogea, şi Bulgaria a fost silită să o atace. In momentul acela dureros din vieaţa noastră numărul trupelor noastre dela Turtucaia ar fi ajuns la 35.000, ca şi cum ar fi fost soldaţii nişte bieţi rezervişti incapabili de a întrebuinţà armele cu care făceau atunci cunoştinţă. Şi nu se uità să ni se arunce această injurie: că soldaţii bulgari au mers cu atât mai bucuros în luptă, cu cât aveau un profund dispreţ pentru această armată, despre care aveau convingerea că nu poate ieşì în luptă în câmp deschis.

La sfârşit sunt articole bune despre vieaţa economică a Bulgariei, plus o bibliografie excelentă.

www.digibuc.ro

Pe urmă cartea trece la România. Manuscrisul meu, neapărat de nimeni — eu eram la Bucureşti — a fost întrebuinţat doar ca simplu mijloc de informaţie şi a fost rescris în întregime de doi Englezi, mie şi ştiinţei, necunoscuţi. Ca introducere, trei pagini în care se spune că atâta lume s'a strecurat în părţile acestea, încât nimeni nu poate ajunge la o idee în ceeace priveşte caracterul etnic adevărat al Românilor. Mai departe se spune că România a aşteptat, oportunistă ca totdeauna, momentul când puteà să intre în războiu fără risc; România şi-a făcut calculele şi a intrat când a văzut că Aliaţii aveau să biruie şi, la urmă, deşi am fost rău bătuţi *(badly beaten)* pentrucă Aliaţii au biruit, ni s'au dat teritoriile pe care le doriam; rămâne însă să se vadă dacă vom fi în stare să le păstrăm.

Trecutul nostru e înfăţişat în chip ridicol. La informaţia mea s'a adaus ceeace anecdotele răuvoitoare ale călătorilor din veacul al XVIII-lea au mai degradant pentru naţia noastră. Toate figurile mari ale trecutului nostru sunt neglijate sau înjosite. Ştefan cel Mare are o jumătate de pagină, Mihaiu Viteazul câteva rânduri de critică; numele lui Alecsandri nu e pomenit, Eliade Rădulescu nici atât; nici o idee măcar din literatura românească; toată partea aceea e suprimată, tăiată din textul meu. Din fericire, neavând prin ce înlocui capitolele privitoare la războiu, ne putem apără în această privinţă, fiindcă s'a păstrat ce am fost scris. Totalul formează cam două treimi din ceeace e dat Bulgariei, dar deoarece din partea Bulgariei cele mai multe pagini sunt pentru istoria războiului, pe când nouă ne revine vreo treizeci pagini pentru istoria aceluiaş războiu, vă puteţi închipuì cum ne prezentăm.

Acesta este un caz. Al doilea:

A ieşit acum în urmă, în altă colecţie engleză, în una din cele mai mari colecţii pe care istoriografia engleză le-a dat vreodată, «Istoria medievală din Cambridge», volumul despre imperiul bizantin şi continuatorii săi. Mai mulţi învăţaţi au scris capitolele, şi acela în seama căruia a căzut capitolul despre Statele balcanice, este cineva pe care nu-l cunosc de visu, dar cu care am de multă vreme legături epistolare şi o adâncă stimă, d-l William Miller, care locueşte la Roma. Bulgarii, Sârbii pot să se laude cu partea foarte largă, adeseori nouă, totdeauna absolut exactă în care se prezintă; în ceeace ne priveşte pe noi, sunt păreri deacum treizeci de ani, de când eram eu student, păreri ale răposatului şi veneratului meu profesor Xenopol, peste care au trecut însă trei decenii de muncă istorică. Ei bine, părerile acelea sunt grămădite în câteva pasagii care se pierd cu desăvârşire în vieaţa Balcanilor.

Acesta este felul cum ne prezentăm noi.

Dar veţi zice: putem noi oare luptà în Anglia, unde ne plângem că n'avem atmosferă favorabilă, nu numai din cauza unor anumite gesturi economice, care gesturi sunt de multe ori mai rele decât politica pe care o acopăr, fiindcă oamenii dibaci fac o politică, dar ştiu schiţă şi gestul contrar, pe când noi facem gestul fără să putem face şi politică? Nu se stimează un popor numai pentru situaţia biletului său de bancă faţă de aur, ci pentru întreaga conştiinţă pe care o ai despre rosturile lui. N'avem în limba engleză nici o istorie a poporului român. Sunt ani de zile de când ni se oferă deacolo să se cuprindă o istorie a Românilor în aceà elegantă colecţie în care, acum optsprezece ani,

www.digibuc.ro

mi s'a tipărit Istoria imperiului bizantin. S'au strecurat multe regimuri; ştiu bine că ministrul de externe atârnă de ministrul de finanţe şi că ministrul de finanţe are anumite concepţii, dar, cu câte concepţii s'au strecurat, vorba este că n'am putut aveà nici până acum o istorie a Românilor în englezeşte. Avem o foarte frumoasă carte despre vieaţa populară românească, a d-rei Tereza Stratilescu, profesoară; multă lume a uitat despre această carte tipărită acum douăzeci de ani, foarte frumos ilustrată, redând toate obiceiurile noastre populare. Ar merità să fie reeditată. Cea mai nouă antologie a literaturii româneşti datează dela — şi nu vorbesc de traduceri ocazionale şi parţiale — a lui Stanley, 1850—1860; o carte foarte frumos tipărită, care se poate vedeà la Academia Română. Din fericire avem la legaţia română din Londra, printr'un hazard, pe d-l Marcu Beza, care face lecţii despre noi la Universitatea din Londra şi a tipărit nişte «essays» privitoare la literatura populară românească. Dar nici legaţia nu poate face nimic fără un buget special şi nici Ministerul n'are un buget special pentru propagandă. Poate că Ministerul de Externe ar puteà intervenì, dar Ministerul de Externe — şi nu e vina unui om — n'are niciodată mijloace pentru aşà ceva, sau banii merg în dreapta şi în stânga pentru lucruri care ar fi să servească aceeaş cauză, dar o deservesc. Incă odată, nu acuz pe nimeni. Sunt în cei mai buni termeni cu actualul Ministru de Externe care ar dorì tot aşà ca şi mine ca situaţia să fie altfel şi care, după ce a fost la Londra, o doreşte, de sigur, şi mai mult, dar, ce voiţi! Ce se poate face?

S'a încrecat o publicaţie periodică aici care să cuprindă articole din presa noastră ce ar merità să fie semnalate atenţiei străinătăţii, i-am zis «L'Information Roumaine». Am rugat pe d-l Stahl, pe d-l Cusin, pe d-l Sân Giorgiu să mă ajute. Ştiţi ce iese: la nu ştiu câte zile, în condiţii deplorabile, o coală sau două. Ce putem noi face cu aşà ceva? Alte naţiuni au şi în esperanto publicaţii de propagandă. Mi s'a arătat azi dimineaţă o colecţie întreagă de gazete, reviste şi cărţi în esperanto, unele admirabile, tot ale Bulgarilor. Nu înţeleg esperanto, mi se pare o limbă cam caraghioasă cu cuvintele ei ce se termină în «oi». Mi-am putut totuş da seama şi din ilustraţii cât de bine era făcută această carte.

Pe lângă aceasta noi avem redactori şi n'avem corectori. Ultimul număr din «L'Information», recunosc, e foarte prost, aşà cum se poate face cu oameni cari fură din timpul lor ca să scoată această foaie, care totuş se ceteşte.

Nu e deloc adevărat că suntem un popor antipatic prin noi înşine, dar nu cele mai bune elemente dela noi se găsesc în străinătate, nici în ceeace priveşte oamenii în vârstă, nici, foarte adeseori, în ceeace priveşte tineretul. Eu, cu riscul de a supărà toată studenţimea românească din străinătate, le-aş suprimà schimbul şi i-aş chemà pe toţi la concurs: numai cine merită acela să meargă.

Concursul poate să aibă şi el o mulţime de defecte, dar concursul este lucru de ziuă, pe când schimbul poate fi lucru de noapte.

Deci noi nu suntem în noi înşine antipatici, ci prin felul cum suntem reprezentaţi în străinătate. Cunosc un secretar de legaţie înscris în acelaş timp şi pentru doctorat la Facultatea de drept. D-l student secretar de legaţie,

www.digibuc.ro

care apare îndată după ministru, este ceva care întrece orice închipuire, şi vă puteţi da seama de ce vază se poate bucurà ţara reprezentată astfel...

Şi să mai dau una.

Acum câteva luni de zile se ţineà la Paris un congres al unei clase care se poate plânge de multe dureri adevărate, congresul «Asociaţiei intelectualilor». Intelectualii se plâng că muncitorul de fabrică câştigă foarte mult, pe când ei n'au cu ce să-şi ducă vieaţa. E foarte adevărat numai că aici, în parenteză o spun, este un defect de concepţie. Cine nu e intelectual, cum, din nenorocire, cine nu e muncitor? Acel care nu face decât să răsuceăscă la ţigări controlând un atelier, când întâlneşte pe un biet profesor, se laudă că el e muncitor cu braţele! Evident, braţele le întrebuinţează ca să-şi facă ţigaretele supraveghind atelierul, iar noi suntem nişte trântori. Cum vedeţi e greu de hotărît cine e muncitor, dar şi mai greu: cine e intelectual.

A vorbit d-l Jouvenel, şi d-l Coolus ale cărui piese s'au reprezentat şi aici la Bucureşti, şi mulţi alţii. S'au prezentat delegaţi din deosebite naţiuni. Evident că Bulgarii n'au lipsit, şi ei au venit cu statistici în buzunar: noi nu puteam da o statistică. Ei au asociaţii pentru orice voiţi, poate şi ca să se poată prezentà la congres. Au adus astfel lista a nu ştiu câte asociaţii reprezentând un număr formidabil de intelectuali. 20.000 intelectuali în Bulgaria, e ceva. M'am bucurat, aş fi dorit să avem şi noi măcar la congres: om fi având cel puţin 20.000, căci suntem mai vechi. Vorba este că ai noştri nu erau înscrişi. S'a ţinut şi un discurs de delegatul bulgar, prezentându-se exact aceeaş teză: naţiunea bulgară a avut totdeauna toată simpatia pentru Aliaţi, etc. Mulţi n'au crezut, mai mulţi însă au crezut, şi în felul acesta a rămas ceva în sufletele acelor oameni.

Acum, după aceste observaţii, daţi-mi voie să schiţez un fel de încercare foarte stângace, de fixare a liniilor de desvoltare a propagandei noastre, ea însăş aşà de întreruptă şi de reluată încât nu se poate fixà o linie de desvoltare ca pentru propaganda care pleacă dintr'o idee directoare, conducând toate dela început. După aceea o să arăt cum se poate face aceeaş propagandă cu o idee directoare. Şi, în sfârşit, o să încerc a prinde din dreapta şi din stânga ceeace ar puteà servì pentru acel program pe care aş dorì să-l urmeze toată lumea, căci n'am deloc pretenţia nici de a-l fi inventat, nici de a fi singur în a-l urmà. Bucuros declar că sunt cel mai puţin doritor de a-l realizà, dar cel mai bucuros de a ajutà pe oricine ar voì să facă lucrul acesta cu socoteală. Iată: vizitatorul esperantist mi-a spus că vrea să facă o broşură cu privire la Românìa în esperanto. Am spus că limba nu-mi place deloc, deşì mi-a explicat că e foarte uşoară, căci are numai patru sute de rădăcini, dar pe care trebuie să le înveţi, ceeace s'ar face în două săptămâni. Nu cred în nici un chip, dar, totuş, imediat i-am scos o broşurică de câteva pagini pe care am făcut-o pentru Saşii, Şvabii, Nemţii din Basarabia, şi care se chiamă «Kurze Geschichte des rumänischen Volkes», apărută acum în urmă, şi i-am dat şi o traducere în limba italiană a altui studiu, apărut întâiu într'o revistă din Paris şi care a fost tradusă în italieneşte de un om al cărui nume îl rostesc cu pietate pentru tot ce a făcut pentru noi fără să fie răsplătit. Nici măcar vestea morţii sale n'a fost însemnată; i-am dat «Introducerea la cunoaşterea

www.digibuc.ro

României şi Românilor» tradusă de Michele Silvester, şi a făgăduit că o va redà în esperanto. Aşa-mi înţeleg rolul să furnizez material de propagandă; încolo, cine vrea să facă propagandă românească, s'o facă, cu ajutorul sau nu al guvernului român, cum va fi norocul lui; dar pe mine să mă lase în pace.

Iată cum a fost cu propaganda noastră: când a început răsboiul, n'aveam nici un mijloc de informaţie pentru străinătate. Nimic. Nu există o singură ţară de pe lume care să fi fost mai puţin înzestrată cu material de informaţie decât cum era România la 1914. Dar noi am avut, dela 1914 la 1916, doi ani în care trebuiă să pregătim două lucruri: muniţii materiale şi muniţii morale, şi n'am avut nici unele nici altele.

In ceeace priveşte muniţiile morale, se vedeà foarte uşor părerea care erà să domine: voiam unirea tuturor Românilor; unii erau pentru un atac împotriva Puterilor Centrale, ca să căpătăm Ardealul, Bucovina şi Banatul; alţii, scuzabili în timpul neutralităţii, când puteai să aibi orice părere; dar când ţara este în răsboiu şi eşti contra armatei ţării tale şi a aliaţilor ei, când eşti pentru duşmanul lor, orice ai aşteptà dela dânsul, eşti un ticălos care merità plutonul de execuţie.

Ziceau: să mergem împotriva Ruşilor şi să luăm Basarabia. Ei bine, şi unii şi alţii trebuiau să se gândească la muniţii, dar şi unii şi alţii să răspândească imediat cunoştinţa rosturilor noastre asupra acelor pământuri.

A fost pentru mine o foarte mare mulţumire când, după ce am socotit că am făcut o carte inutilă publicând lecţii făcute asupra Românilor din Ardeal şi Ungaria la Universitatea deaici — care există pe vremea aceea şi aveam chiar şaptezeci până la o sută de studenţi!... Vremuri imemoriale! — şi asupra acelui «ideal naţional» românesc, pe care-l numesc mai bucuros: ideea unităţii româneşti — nu mi-a plăcut cuvântul «ideal», după ce a umblat prin toate gurile şi mai spălate şi mai puţin spălate, lecţii pe care le-a păstrat d-l Stahl, care pe vremea aceea stenografià prieteneşte lecţiile şi conferinţele mele şi au ieşit pentru Ardeleni două volume, pe care guvernul român le-a tipărit, cu ilustraţii frumoase, volume care se cam uitaseră aici; în străinătate au fost cerute şi cetite. In felul acesta, când s'a pus chestiunea Ardealului, au scotocit unii în dreapta alţii în stânga, şi au ieşit cele două volume la iveală. Am avut o satisfacţie, căci eu le credeam cu totul date uitării şi am văzut că sunt citate în apărarea drepturilor noastre. Tot aşà pentru Bucovina. A trebuit, din colţişorul de ţară dela Vălenii de Munte, să tipăresc, într'o revistă franceză care nu se ceteà de cincizeci de oameni «Istoria Românilor din Bucovina». Cu mijloacele acestea a trebuit să ne prezentăm. Când Bulgarii au atacat Dobrogea, a trebuit, la Iaşi, să redactez o broşură pe care un hazard a făcut-o să fie tradusă... în daneză, nu în englezeşte, şi nici în italieneşte. Nici până acum n'avem nimic în domeniul acesta în italieneşte. In general despre noi în italieneşte nu există aproape nimic. Am tipărit eu o carte la 1912 într'o italienească proastă. Mi-au atras atenţia toţi că o fi înăuntru informaţie despre noi, dar că în ceeace priveşte stilul este ceva care-mi aparţine numai mie, că aş puteà să iau chiar o patentă pentru stilul italienesc din acea carte. S'a oferit un amic italian s'o retipărească, cerând 10.000 lire,

www.digibuc.ro

dar oferind să restitue suma din vânzare, însă nici până acum n'a apărut a doua ediţie corectata a «Scurtei istorii a Românilor». Spuneam că un hazard a făcut ca această carte despre drepturile Românilor în Dobrogea să fi fost tradusă la Copenhaga în limba daneză de d-l Bezdechi, rătăcit pe acolo. Vedeţi ce lucru cu totul fără legătură este această propagandă a noastră: iese o carte despre Dobrogea şi, în loc să fie tradusă în toate limbile din ţările mari, se găseşte un Român la Copenhaga şi o traduce în limba daneză, ca şi cum Danemarca erà să hotărască dacă rămânem sau nu în Dobrogea. Este astfel o comedie propaganda noastră: pe când ar fi trebuit să fie un capitol important dintr'o dramă serioasă, ea este un incident ridicol dintr'o comedie proastă.

Dar a venit chestiunea Basarabiei. Noi ne-am găsit într'un moment cu Ruşii ca aliaţi. Ştie toată lumea cum au intrat în Iaşi spunând: nu suntem aliaţi, suntem protectori! Am încercat să explic stăpânilor acestora că suntem cel puţin aşà de vechi ca dânşii în cultură, că popoarele nu se judecă nici după numărul kilometrilor, nici după oasele capului, ci după cuprinsul din oasele capului, nu pe scăfârlii, ci pe materie cenuşie. Cu toată amabilitatea, evident, că în momente dureroase, am făcut o cărticică despre relaţiile noastre cu Ruşii.

Să nu credeţi că am cea mai mică dorinţă de a face bibliografia cărţilor mele. Dovada cea mai lămurită o pot face gazetarii cari sunt aici: să spue dacă e vreunul care a văzut vreo carte de-a mea trimisă la redacţii. Dau voie să credeţi orice despre mine, dar cărţile mele la mine rămân; este un secret între mine şi tipograful meu. Deci atunci am tipărit o carte ca să lămuresc pe Ruşi în ceeace priveşte datoria pe care o au faţă de noi prin cei doi Cantemiri, prin Herescu, prin Nicolae Milescu. Trebuià o traducere rusească a cărţii. Noi aveam un consul la Moscova, francez. Consulul a înţeles ce nu înţelegeam noi şi a zis: să dăm o traducere rusească a acestei cărţi şi a tradus-o d-l Guérin, care şi acuma, la Paris, reclamă un rest de salariu.

Manuscrisul nu s'a putut tipări, au lipsit fondurile, şi, evident, s'a pierdut. Credeţi că erà indiferent ca Ruşii să aibă oarecare cunoştinţe despre ceeace am fost noi în legăturile dintre dânşii şi noi, despre rosturile noastre la gurile Dunărei şi aşà mai departe?

In 1912, când s'a întors dela Constanţa Nicolae al II-lea şi s'a dus să desvelească statua lui Alexandru I-iu la Chişinău, Liga Culturală a protestat aici. A avut curajul să o facă. S'au ţinut conferinţe la Ateneu, s'a clădit un cămin basarabean la Iaşi. Mi-am zis: să facem o carte despre «Basarabia noastră» arătând aproape an cu an şi sat cu sat rosturile noastre acolo. Nici măcar o ediţie a doua românească n'a ieşit de când s'a desrobit Basarabia. Din carte s'au tras 500 exemplare, pe când natural erà ca ea să fie tipărită şi în ruseşte şi să fie în mâinile Ruşilor şi dincolo de Basarabia. Sunt între dânşii oameni sinceri cari cred că eram nişte ţigani turceşti şi că, la 1812, fiind bătuţi Turcii, au rămas ţiganii, şi Ruşii n'au avut decât să ia Basarabia.

Aceasta ni-erà informaţia la 1916.

In timpul războiului au plecat Români în toate părţile, şi au plecat Români de seamă, oameni inteligenţi; numai cât este un individualism sălbatic

www.digibuc.ro

care ne stăpâneşte pe fiecare. Fiecare crede că este bărbat genial... Femeile sunt mult mai cuminţi în această privinţă: ele se sprijină pe un lucru foarte important, că sunt în cea mai mare parte frumoase şi n'au nevoie, cum avem noi pentru urâţenia noastră, să exhibăm un certificat de genialitate. Intre doi oameni cari se cred geniali nu se poate însă înţelegere: ori unul mănâncă pe celălalt ori nu se alege nimic din amândoi.

A ieşit o foaie, este adevărat, la Paris care ni-a adus servicii; ar fi păcat să n'o spun. D-l Paul Brătăşanu a vorbit de dânsa la Cameră şi mi-a dat şi mie o colecţie. Sunt articole fără îndoială bune şi folositoare. Dar întrebarea este dacă, în loc să ai o foaie unde până la un timp au colaborat toţi, apoi s'au certat şi nu mai colaborau decât unii, până ce a pierit aproape de inaniţie, căci lipsiau fonduri, lipsia susţinerea morală, am fi avut o organizaţie — şi erau destui acolo şi erau şi miniştrii noştri în străinătate — dacă am fi avut o grandioasă organizaţie a propagandei noastre. Ar fi fost nevoie oare de ce a fost când s'a discutat frontiera Banatului, iar de noi s'au adus doar hărţi în defavoarea noastră sau am adus hărţi aşà de greşite încât una nu se potrivià cu cealaltă şi a ajuns lumea să nu mai creadă nimic din hărţile noastre?

Pentrucă propaganda nu trebuie să uite nimic, dar nu trebuie să exagereze. Cel mai mare păcat al unei propagande este să mintă; dacă te prinde odată cu mînciuna, nu te mai crede lumea niciodată. Nici cu fraze, dar nici cu minciuni; lucruri adevărate, controlabile, spuse în formă cuminte, discret, modest; atunci te crede lumea şi propaganda foloseşte. Iată, ministrul României în Elveţia, d-l Comnen, om foarte inimos, cu multe legături acolo şi cu multă dorinţă de a servì ţara şi naţia — chiar în cursul călătoriei acesteia a Regelui şi Reginei a făcut să apară în presa elveţiană o mulţime de articole foarte frumoase, cu privire la România, iar «La Tribune de Genève» a ieşit cu un supliment ilustrat foarte bine făcut — a lucrat, combătând pe d-l Rizov, ministrul Bulgariei la Berlin, care făcuse o hartă din care ar fi ieşit că şi Ardealul făceà parte din domeniul politic bulgar în evul mediu, dar pe ce se puteà sprijini într'o lucrare care altfel ar fi ieşit mai bine? In acelaş timp d-l Işircov, profesor la Universitatea din Sofia, tipărià o broşură, cetìtă, din care rezultà că noi suntem nişte miluiţi ai culturii bulgare. Este adevărat că noi pornim dela cultura slavă, dar care nu e produsul nici unui popor slav din peninsula Balcanică, ci este transpunerea în limba slavă, cea mai apropiată, a culturii bizantine. Cum noi n'avem meritul de a fi produs poezia lui Victor Hugo, lui Lamartine sau Byron pentrucă e tradusă în româneşte, tot aşà această cultură medievală cu caracter general nu e a unui singur popor, cel bulgar. Ei bine, d-l Comnen a rămas la Geneva fără nici o legătură cu ceilalţi, a făcut atlasuri care puteau fi mult mai bun, care ne-au servit şi nu totdeauna. Dar nu e vina lui, fiindcă lucrurile acestea nu se lasă în seama bunăvoinţei şi a momentului. Cum în alte cazuri nu trebuie lăsată în seama acelora cari doriau să se ştie ceva, nu despre România ci despre nimicnicia lor. O manifestare de vanitate individuală aceasta a fost adesea propagandă a noastră.

Că se puteà face altfel, a arătat d-l Pelivan. Fostul ministru basarabean nu este fără îndoială un mare învăţat şi n'are pretenţie la aceasta, dar este un om care-şi iubeşte foarte sincer bucata lui de pământ românesc şi naţiunea

www.digibuc.ro

din care face parte. S'a dus la Paris, a găsit ajutorul unui român, a lucrat la Biblioteca Națională și a scos o serie întreagă de cărticele. A rugat și pe d-l Murgoci, care a adus din nesfârșitele sale cunoștințe — și este adevărat un om extraordinar în ceeace privește cunoștințele de geologie, geografie, etnografie, și noi nu știm ce să facem din el. Acum e bolnav, dar, cât a fost voinic și sănătos, nu l-am știut întrebuința, căci acesta este defectul nostru: scoatem toată prostia dintr'un prost și o expunem, iar, când avem un om deștept, uneori îi astupăm gura cu pumnul.

Vă asigur că reunirea Basarabiei la România nu este un succes al diplomației românești, cu care ni se scot ochii, ci este succesul propagandei bine făcute de un om simpatic și în momentul când trebuiă făcută. E foarte ușor să faci propagandă, după ce s'a judecat procesul, după ce a plecat și ultimul ușier, să iei un mare advocat și să-l pui să-ți ție discursuri pentru cauza d-tale pierdută și pe lângă aceasta să-l silești pe păgubaș a plăti discursul advocatului. Propaganda noastră vine prea des după ce se mântuie lucrul, în loc să vină, nu când se deschide chestiunea, ci când bănuești că s'ar puteà deschide. Acum în urmă, când s'a deschis iar chestiunea Basarabiei, rămăsesem iar fără muniții și a trebuit iar să lucrăm improvizat.

In ce privește simpatiile, spun limpede un lucru: «Prager Presse», care tipărià articole despre România, mi-a trimis înapoi articolul meu despre Basarabia. In conflictul cu Italia, câteva rânduri pe care le-am scris ca să se îndrepte punctul nostru de vedere, că națiunea nu e vinovată întru nimic mi-au fost trimise înapoi, acum câteva zile, din cauza aceluiaș motiv. No. ce putem face personal când terenul nu e pregătit și nu e continuu pregătit de cine trebuie să-l pregătească? Și această pregătire atârnă după țări, după oameni, după împrejurări. Este o mașină de o delicateță infinită. Nici măcar un răsboiu nu se improvizează, dar propaganda se improvizează mai puțin decât un răsboiu. Răsboiul cere numai să învârți anumite roate ca să iasă uneltele de care ai nevoie ca să-l porți, pe când propaganda cere să se miște resortul sufletesc al umanității pentru d-ta, și acela se mișcă greu.

Dar veți zice: nu ceri d-ta prea mult? Nu. Eu cer ceeace am și avut într'un moment și puteam să desvoltăm. Când m'am dus la Paris după răsboiu, am găsit un biurou de presă român, cu doi funcționari, cu două dactilografe. Se culegeau tăieturi din deosebite gazete, se făceau dosare; în orice chestiune te puteai adresà și găsiai materialul trebuitor. Fiindcă cei doi conducători ai biuroului aveau legături de presă și se duceau ca prieteni la cutare sau cutare gazetă, li se dădeà voie să desmintă unele acuzații. Dacă n'ai legături personale, trebuie să plătești de te rupi, pe când dacă ai oameni de ispravă, cari știu totdeauna să capete prieteni, nu plătești nimic și ești și mai bine servit de prieteni decât de comercianții presei într'un anume moment. Biuroul acesta aveà funcționari buni, aveà și o mică bibliotecă; împărțià cărți. Ei bine, în momentul de față n'am aveà nimic dacă nu s'ar fi întâmplat să se fi întemeiat școala românească de la Fontenay-aux-Roses și să ne fi zis; fiindcă avem această școală românească acolo, să îngrămădim și arhivele acestui serviciu de informații, așà încât, atunci când

www.digibuc.ro

ar venì un străin la Legaţie, să fie trimis la noi. Atâta doar că şcoala nu este la Paris chiar, ci la patruzeci de minute cu tramvaiul şi mulţi nu se deranjează să meargă aşà de departe.

La Paris apăreà «Le Courrier franco-roumain» pe care-l scoteà un poet român, pe care-l cunoaşte toată lumea prin epigramele lui, d-l Cincinat Pavelescu. Scoteà această revistă cu foarte multă dragoste. La un moment dat, din motive de economie, a dispărut. E o vorbă românească: să nu arunci copilul odată cu scăldătoarea, dacă nu-ţi place, îndreaptă, dar nu distruge.

Alt caz, şi acesta este dramatic, impresionant.

La Roma, acel profesor italian care, în legătură cu ataşatul nostru comercial a început să tipărească o foaie «Romania», foarte frumoasă. Foaia a trăit doi ani de zile. Lucrà el şi d-na Silvestri, care a tradus o operă a Reginei în italieneşte şi alte lucrări, publicându-le în cărţi frumos ilustrate. Erà o plăcere să vezi opera căsniciei Silvestri, oameni dintre cari el fusese odată în Bucureşti, iar ea niciodată. Nu primiau nici un fel de subvenţie decât plata deficitului gazetei. A venit însă regimul economiilor, şi deodată omul a rămas cu datorii şi mari greutăţi. In momentul când Ungurii se străduiau mai mult şi nu se ştie îndeajuns ce formidabilă e propaganda ungurească contra noastră astăzi şi cât de adânc pătrunde pretutindeni, ce oameni de seamă în toată lumea ajung să se convingă că noi suntem nişte barbari răpitori, balcanizatorii unor teritorii care revin coroanei Sfântului Ştefan; o să ne întâlnim cândva cu rezultatele acestei propagande şi o să ne muşcăm mâinile până la sânge pentru că facem economii unde nu trebuie, şi unde trebuie n'avem curajul să o facem fiindcă întâlnim partizani politici.

«Romania» lui Silvestri a dispărut.

Ungurii tipăresc revista «Mattia Corvino». Vechiul nostru craiu Matiaş, român după tată şi poate şi după mamă, a devenit titlul unei foi de propagandă care se face înainte de toate contra celor mai urâţi dintre împărţitorii regatului milenar, cari suntem noi. Când au fost serbările pentru Dante — vedeţi cât sunt de meşteri în propaganda lor! — la Academie, la noi, s'a comemorat Dante, à vorbit d-l Ortiz, am vorbit şi eu ce am putut, d-l Ovid Densuşianu a ţinut o cuvântare care s'a tipărit, cuvântare foarte bine informată şi delicat scrisă, dar nimic din aceasta n'a ajuns la cunoştinţa Italiei, pe când Ungurii au făcut şi o expoziţie dantescă la Budapesta. Şi nu va zice nimeni că Statul lui Horty e mai bogat în bani ca al nostru sau că magnaţii din Ungaria au mai mulţi bani decât îmbogăţiţii de războiu ai României.

După ce v'am arătat ce începusem a face noi, după ce am arătat ce face Bulgaria, am menţionat Cehoslovacia, cu preşedintele ei de republică, cu preşedintele Consiliului de miniştri, cu acel admirabil muncitor de fiecare moment pentru ţara lui care a izbutit să dea lumii impresia puterii Cehoslovaciei, d-l Beneş, şi care spuneà odinioară un cuvânt ce merită să fie raportat: «daţi-mi» — a zis el oamenilor politici dela dânsul — «daţi-mi prin politica d-voastră internă atâta linişte ca să pot face consecvent şi neschimbat la locul meu, politica externă a ţării mele», şi Cehoslovacia a avut atâta minte ca să facă politica ei internă în aşà fel încât acelaş om, chemat să conducă

www.digibuc.ro

politica externă, să rămână dela războiu şi până astăzi neschimbat, ca un simbol. Cu zece miniştri de Externe n'ai fi făcut pe departe ceeace a făcut permanenţa acestui mare bărbat politic, simplu profesor de filozofie la un gimnaziu. Nu i-a cerut nimeni state de serviciu, când s'a înscris în cutare club politic, ci numai ce putere tinerească are în el, ce simpatii poate să inspire munca lui. Şi, când un om ca acesta conduce propaganda unei ţări, ce poate face ministrul dela noi, care la fiecare moment este ameninţat să fie răsturnat împreună cu Ministerul lui, care de multe ori pentru o chestiune importantă nu cade, iar pentru o prostie cade. Nici un Minister n'a căzut la noi pentru vreo greşeală a lui, şi deaceea un guvern poate face toate greşelile fiindcă e sigur că pe greşeli nu cade niciodată.

Vasăzică am arătat ce a făcut Bulgaria, ce a făcut Cehoslovacia, şi spuneam ce fac Ungurii. Ei tipăresc în momentul de faţă o revistă foarte bine făcută în englezeşte pentru Englezi, o revistă, tot aşă de bine făcută în franţuzeşte pentru Francezi, o revistă italienească pentru Italieni. In Statele-Unite la fel.

Inainte de războiu, o firmă germană cerându-mi o Istorie a Ungariei, am dat-o. N'a convenit Ungurilor — erau şi greşeli, natural, fiindcă fără să ai curajul greşelilor, nu vei scrie niciodată nimic. — Ei bine, Ungurii au făcut un pomelnic întreg de toate greşelile de date pe care au crezut că le-au găsit în studiul amintit şi l-au tipărit în toate limbile de pe faţa pământului. Propaganda lor, în atâtea limbi, adoptă şi forme foarte dibace: la Paris iese o revistă de «Studii fino-ugrice» pe baza legăturilor de rassă între Fini şi Unguri. O ia cineva crezând că este o publicaţie de filologie şi dă de o revistă de pură propagandă naţionalistă ungurească în vederea creării din nou a regatului milenar. Ca să măgulească pe Francezi, spun: în cutare secol n'am avut relaţii cu Franţa, dar, iată, a fost un împărat bizantin care aveà simpatii franceze, Manuil Comnenul, şi aceasta pentrucă mama lui erà Unguroaică! Din cauza faptului că erà Unguroaică deaceea a ajuns Impăratul lui să aibă simpatii franceze! E naiv, dar pentru multă lume, care judecă simplu, e dibaciu. Ceva rămâne.

Veţi zice: acum care este programul? Să venim la el.

Aici simt oarecare jenă în a intrà într'un domeniu care nu e cel anecdotic al meu, ci care e domeniul străin mie, al înaltei teorii.

Eu cred întâiu că propaganda de care avem nevoie e de două feluri şi sub raportul teritoriului.

Iată ce vreau să spun: n'avem de făcut numai propagandă la străinii din afară despre noi ci, una din condiţiile consolidării Statului român este să facem propagandă despre noi la noi. Sunt mii de oameni cari au nevoie de o propagandă naţională românească aici, acei la cari lumea se gândeşte la noi numai ca să-i seducă ori să-i terorizeze în alegeri.

Cel dintâiu om care trebuie câştigat prin propagandă pentru ideea Statului român şi pentru idealul românesc este Românul needucat deaici, de la noi. Deacolo trebuie început. Mai mult decât din orice folosesc eu când cresc naţional câteva mii de ţărani sau câteva mii de orăşeni; ieşiţi

www.digibuc.ro

din liceele lui «buchea cărţii» ca şi din liceele acestea noui ale teoriilor pedagogice germane — şi nici sistemul lui «buchea cărţii», nici sistemul pedagogic german nu formează oameni întregi şi fii adevăraţi ai naţiunii lor şi apărători hotărîţi ai ţării lor; aceia nu se împart pe materii, nu se trec la un examen, este o elaboraţie sufletească prin literatură, prin manifestaţii publice, prin reprezentaţii de teatru.

Să ai curajul să reprezinţi piese de teatru înaintea unui auditoriu din care nici unul n'ar fi plătit, şi să umpli sălile de teatru cu şcolarii şi soldaţii tăi, cum făceau Ungurii în Ardeal, ca să cunoască ţara în care sunt, pentru care au să trăiască, pe care au să o apere şi să le arăţi care sunt armele culturii prin care se ridică o naţiune, pe lângă care armele violenţei sunt jucării proaste de copii rău năraviţi; şi să înlocueşti cinematografele cele mai desfrânate de pe lume prin cinematografe naţionale.

Altă propagandă!

Vă fog: ceeace face Fundaţia Principelui Carol cu mijloace puţine, ceeace face Liga Culturală fără nici un mijloc, acestea sunt lucruri care trebuie concentrate. Nu lucrând unii de o parte, alţii de altă parte, cu impreviziune, ci după un plan fixat odată pentru totdeauna!

Dar alături de această propagandă faţă de ai noştri, noi avem aici naţionalităţi.

Eu nu mă supăr deloc când spune un Ungur sau un Sas că noi am venit aici în secolul al XIV-lea de dincolo de Dunăre; nu mă indignează când spune un Rus că suntem o varietate de Ţigani cu tenul ceva mai deschis, pentrucă de unde vreţi să fi învăţat altceva, dela profesorul de istorie rus dela Chişinău sau de aiurea? Inainte de războiu, un foarte cult bărbat politic basarabean a spus într'un rând, dela tribuna Camerei, nu ştiu ce prăpăstii privitor la istoria noastră. Când l-am întrerupt, a spus: «Eu am învăţat aceasta dela profesorul meu de istorie din Chişinău». Am răspuns cam aşà: «Pe d-ta te respect, dar profesorul d-tale din Chişinău a fost un prost!»

Vasăzică ceri ca profesorul ungur dela Cluj sau cel rus dela Chişinău să înveţe naţionalităţile ce este naţia românească! Dar noi o să trăim cu aceşti oameni, şi deci ei trebuie câştigaţi nu numai la ideea permanenţei Statului românesc, dar la posibilitatea unei colaborări, măcar materială, dacă nu frăţească.

Ce s'a tipărit în România aceasta mare pentru ca elemente atât de importante din populaţia care nu ştie româneşte, n'a fost crescută româneşte, să ajungă la conştiinţa rosturilor noastre? N'am organizat măcar vizite ale liceelor săseşti şi ungureşti în teritoriul acesta, ca să vie să ne vadă. Dar ce să ne mirăm de dânşii: sunt bărbaţi politici ardeleni cari, când au venit într'un rând la Râmnicu-Sărat, să zicem, ori la Bacău, nu s'au putut opri de a zice: «Dar ştii, d-le, că nu e cum ne închipuiam noi! Ţăranii aceştia nu umblă cu picioarele goale, nu mănâncă carne crudă, au casa de o parte şi vitele de altă parte, nu la un loc».

Nu vă exagerez deloc. Am cunoscut alt binecuvântat ceas când unul care a cutreerat Ţara Românească, a spus: «Dar ştii că ideile pe care le

www.digibuc.ro

aveam noi erau total false! Aceasta este-o ţară de oameni!» — Ba bine că nu !

Iată două propagande care nu figurează măcar ca titlu într'un program: a face cunoscut naţia noastră şi desvoltarea ţării noastre alor noştri cufundaţi în întunerec şi cari deaceea sunt pe mâna unor şarlatani şi făgăduitori de hectare care nu există. Să ştiţi: când s'o mântuì împărţirea de hectare care există, va venì propaganda pentru hectarele care nu există şi, când ţăranii vor vedeà că nu sunt, o să zică: le-a furat oligarhia!

Vasăzică acesta este *un* domeniu.

Al doilea, să reconciliem naţionalităţile care, în ce priveşte pe Unguri trebuie să recunoaştem au şi ele o inimă de om şi aceasta a fost deprinsă a bate într'un anumit ritm şi e o durere tragică în sufletul lor, aşà că, pentru a le vorbì trebuie, cu un amestec de sentimentalism şi de altruism, să le facem cunoscut că noi nu-i considerăm ca străini pe pământul în care, dela 1100, se găsesc ca lucrători şi apărători.

Ia încercaţi d-voastră o presă de felul acesta, o revistă, dar nu moartă, pentru subvenţii, ci vie, care să gâlgâe de suflet; încercaţi cărţi de popularizare, publicaţii în mai multe limbi, călătorii dela dânşii la noi, încercaţi reprezentaţii teatrale, nu cu piese proaste, moderne, fiindcă-i place cutărui actor care are rol înăuntru, să sgândărească instinctele ordinare pe care numai oamenii bolnavi au nevoie să le vadă sgândărite prin literatură. Când animalul d-tale e sănătos nu e nevoie de o anumită literatură ca să-l aţâţe. Să vorbim lămurit: nu acest teatru, ci cu teatrul cel bun care învìază şi purifică. Inceputul teatrului a fost o purificare religioasă. Aceasta este începutul teatrului grecesc. Să păstrăm acest element fundamental al purificarii, al reconcilierii sufletului omenesc cu problemele cele mari.

După aceea să mergem şi în străinătate, şi nu numai la prieteni: să mergem şi la duşmani. Când au venit Nemţii aici, ce propagandă aveam noi în mijlocul nostru? O biată Istorie a Românilor în două volume, cetită şi nu prea, cunoştinţa ce o puteau aveà dela câţiva studenţi pe cari-i trimiteam la carte; încolo nici o organizare de cultură. Să ştiţi: în duritatea ocupaţiei germane deaici, în dispreţul pe care l-am răbdat, este în mare parte şi necunoştinţa de valoarea reală a poporului peste care căzuse această nenorocire. Au mai fost teritorii ocupate, dar când s'a ştiut valoarea morală a ocupatului, şi cea mai brutală ocupaţie a avut respect de suferinţa celui pe care soarta unui moment îl aruncase sub picioarele ei.

Nu există bucată de pământ în care să ne fie indiferentă părerea pe care alţii o pot aveà despre noi. Când ne ducem la prieteni, să ne ferim de două lucruri: să ne ferim întâiu de a-i linguşi, şi să ne ferim, apoi, de a-i ofensà. Propaganda noastră însă, în cea mai mare parte, cade în unul sau altul din aceste defecte: ori ne prosternăm, ori ne trufim. In călătoria pe care am făcut-o în urmă la Paris şi în care am văzut câţiva oameni politici din stânga pe care-i cunosc tot aşà de bine ca oamenii cari se laudă prin gazete fără să-i fi văzut decât cu telescopul; eu ştiu ce însemnează «stânga» lor: stânga lor pălmueşte pe duşmanul ţării tot aşà de violent ca şi dreapta lor. Din stânga aceasta mi s'a spus despre un om politic dela noi că nu-l iubiau îndeajuns

www.digibuc.ro

fiindcă prea plecà ţara lui faţă de dânşii; dar nu le plăceà nici de alţii cari prea loviau pe alţii când ridicau ţara lor. Nu. Să păstrăm dreapta măsură. Să trimitem ce este mai bun dela noi şi pe aceia cari sunt mai buni dintre noi. Să impunem nu numai prin ce scriem, dar şi prin felul cum trăim. Fiecare act onest îndeplinit în ţara aceasta este un adaus la propaganda noastră naţională.

. Poate să se ducă un om genial, înzestrat cu cel mai extraordinar talent de vorbă şi cu cele mai extraordinare informaţii, dacă se va şti că naţia despre care vorbeşte nu plăteşte nimic, cuvintele i se vor pierde în vânt. Nu cuvântul sau muzica lui Paderewsky a creat iubirea mare pentru Polonia, ci toată conştiinţa pe care o aveà despre Polonia lumea întreagă.

Iar aici să fim oameni de treabă: să muncim, şi pe domeniul economic. Să ne iubim chiar când discutăm, în loc să ne urîm fără să fim capabili de a discutà. Să dăm impresia unei naţii care este întâiu o naţie şi pe urmă face o politică, în loc de a face mai multe politici pentru ca să nu existe conştiinţă de naţie. Să avem o literatură sănătoasă, o ştiinţă cu vază în toată lumea cum şi să avem o producţie mult superioară celei de astăzi pe care pământul nostru o poate însutì. Să avem oameni vrednici şi de trecutul lor şi de mijloacele pe care le stăpânesc astăzi. Să poftim pe cei din afară cari ne calomniază să vină să vadă ţara. Am făcut experienţa nu odată, de atâtea ori. E deajuns să vie aici, să vadă această ţară, pământul care nu se vede decât când sprijini piciorul pe dânsul şi pe oamenii cari nu se recomandă decât atunci când deschizi uşa casei lor, să ajungă să descopere cele două tezaure care sunt ţara noastră şi săteanul nostru, şi omul sărac din oraş; să facem experienţa pe care au făcut-o prietenii mei din congresul de bizantinologie, congres care a fost răsplătit aici în persoana organizatorilor săi prin două-trei foiletoane calomnioase în gazeta oficială a guvernului sub iscălitura unui profesor universitar, să facă, zic, experienţa pe nare am făcut-o cu colegii mei bizantinologi cari au scris, fără a se înţelege cntre dânşii, că acele două săptămâni petrecute în România le numără ca pe cele mai frumoase ale vieţii lor. Şi atunci, pentru frumuseţea acestei ţări, pentru bunătatea oamenilor cari n'au ambiţii şi au atâtea alte calităţi, ni se vor iertà şi defectele noastre şi propaganda românească va fi făcută în chipul cel mai strălucitor. S'o facem.

25 Maiu 1924

www.digibuc.ro

PROBLEMA FRONTIERELOR ROMÂNEŞTI

AL. VAIDA-VOEVOD

PRECUM membrana celulei, ori pielea unei vietăţi, formează scutul de apărare al organismului lor, astfel frontierele unei naţiuni reprezintă scutul corpului său în contra agresiunilor externe. Frontierele unui Stat nu sunt o linie izolată, ci numai partea periferică a unităţii lui. Calitatea graniţelor oricărui Stat este direct proporţională sumei de energii de care el dispune, capabile de a reacţionà în sens defensiv şi ofensiv, energii de ordin fizic, sentimental, economic, cultural etc. Potenţa fiziologică de a reacţionà a unui organism de Stat rezultă din multe componente: intensitatea voinţei colective — conştiente ori inconştiente — de a susţineà Statul, născută din instinctul conservării rassei; virtuţile militare desvoltate ori rudimentate; gradul de pregătire culturală a populaţiei; stadiul consolidării sociale-economice-etnice; soliditatea ori laxitatea organizaţiei diferitelor resorturi administrative; conducerea vieţii de Stat de către individualităţi capabile ori incapabile; bogăţia ori sărăcia materială a naţiunii; abundenţa ori seceta epocii în oameni de talent şi posibilitatea ori imposibilitatea participării acestor talente la conducerea vieţii publice; starea sanitară; forţa numerică; proporţia stratificării sociale a naţiunii şi calitatea morală, intelectuală şi materială a claselor sociale interferente, cât şi multe alte ponderabilii şi imponderabilii. Afară de aceste împrejurări determinante, graniţele oricărui Stat, mare ori mic, dela întemeierea până la sfârşitul existenţei sale, mai depind de conjunctura norocului fiecărui moment. Acest fapt, poate tragic însă firesc, îl dovedesc cauzele stingerii atâtor State dela al Faraonilor egipteni până la dispariţia Statului montenegrin şi a atâtor popoare alcătuitoare de Stat ca Goţii dispăruţi sau Turcii zilelor noastre cuprinşi de atrofie senilă.

Orice Stat se naşte şi creşte fie pe calea ocupaţiei, fie prin cucerire. Precum în regnul animal carnivorele dispun de un anumit ţinut pe care şi-l respectă reciproc — cât timp găsesc vânat — cum erbivorele deasemenea nu emigrează până ce păşunea unui teritoriu le hrăneşte suficient, tot aşà ocupă şi popoarele primitive un teritoriu de vânătoare, de pescuit, de păşune, de agricultură. Pământ este destul, ajunge pentru toţi. Odată aşezate hoardele, triburile, ginţile, ele îşi respectă teritoriul cât timp el le satisface trebuinţele. Sporindu-li-se numărul şi dedându-se la lupte cu fiarele sălbatice, aceşti primitivi devin barbari. Ei tăbărăsc asupra vecinilor spre a le răpì teritoriul, avutul, femeile, copiii. Conflictele de graniţe devin permanente.

Progresând omenirea, ea poartă răsboaiele pentru ideale de Stat (răsboaiele popoarelor în anticitate), de credinţă (Mahomedanismul, cruciadele), dinastice (răsboiul de 7 ani ş. a.), economice (răsboiul contra Burilor), naţionale (răsboiul franco-german 1870—71) ş. m. d. Idealele adevărate ori pretextate variază, imboldul rămâne acelaş: râvna de expansiune economică.

www.digibuc.ro

Dela sfârșitul secolului XVIII ideea dominantă a epocii este cea națională. Ajunse până la un grad superior al evoluției, popoarele civilizate — datorit celor mai reprezentative individualități ale lor — s'au convins tot mai mult că, în interesul păcii mondiale și al liniștii interne a Statelor, problemele naționale trebuie rezolvite. In ultima analiză, războiul mondial a izbucnit în urma tensiunii de expansiune națională din Statele polietnice europene. Nerezolvirea problemelor naționale ar fi însemnat perpetuarea unei stagnări a evoluției economice și în consecință a celei culturale, sociale și politice a atâtor popoare, importante prin așezarea lor geografică și prin energiile lor etnice. Necesitatea creării Statelor naționale ajunsese un postulat al timpului. Crearea lor însemnă cultură, progres, avânt, născut din descătușarea atâtor forțe râvnitoare de validitare.

Conferința de pace, deși nu a putut soluționà toate problemele care îi erau impuse de împrejurări, totuș, în linii mari, a așezat măcar bazele realizării ideilor generoase cristalizate în punctele wilsoniene. Astfel ne-am putut vedeà și noi Românii înfăptuită unitatea noastră națională, încadrată de frontierele ei actuale. De sine se înțelege că fără de neuitatele jertfe pe care le-a adus generosul popor și glorioasa armată a fostului vechiu-Regat, și fără virtutea perseverentă a elementului românesc din provinciile unite, în susținerea prin generații a conștiinței vii a neamului, nici ideile wilsoniene, nici rutina diplomației române, nu ne-ar fi fost de mare folos în fața Conferinței. Căci, în definitiv, fiecare popor are frontierele pe care le merită și cât timp le merită, în virtutea calităților sale intrinseci.

Problema frontierelor românești este aceeaș ca a oricăror frontiere. In limbajul de toate zilele se vorbește de frontiere bune și rele.

O frontieră bună este d. e. un șir de munți prăpăstioși, înalți, fluvii late, deșerturi. Astfel de frontiere oferă în timp de pace multă înlesnire din punctul de vedere al pazei polițienești și fiscale, iar în timp de războiu, condiții bune de apărare. O frontieră rea e caracterizată prin lipsa acestor bariere naturale.

Pe lângă aceste considerații importante nu putem trece cu vederea unele condiții care denotă — în sentimentul obștesc — bunătatea ori răutatea frontierelor. Pentru ca ele să fie bune nu e permis să separe elemente omogene etnice, nici să sfâșie teritorii care numai unite alcătuesc un întreg economic. Rupând în două un popor ori sărăcind populația unui ținut de graniță prin despicarea vieții sale economice, o frontieră — oricât de bună ar fi dealtcum din punct de vedere strategic-polițienesc și fiscal — este și rămâne o graniță cât se poate de rea. Căci o frontieră bună, pe lângă împlinirea condițiilor de siguranță în contra traficului contrabandiștilor și a agresiunilor militare, mai trebuie să satisfacă pe deplin condițiile de existență materială ale populației de graniță, cât și sentimentul obștesc al națiunii.

In cazul contrar astfel de frontiere rămân o problemă veșnic deschisă. Carpații au fost — se credeà — o frontieră strategică de nebiruit, care totuș s'a dovedit de slabă, căci nu a putut rezistà dorului de unire al fraților de acelaș sânge, pe cari îi separa, ci a trebuit să dispară în fața voinței unanime a întreg neamului românesc.

www.digibuc.ro

Luând ca baza aprecierii frontierelor noastre aceste premize de ordin fizic-geografic-moral, putem statorì următoarele: că Nistrul, frontiera noastră dinspre Rusia merită să fie numită «bună» afară de jalea ce o simţim pentru Românii rămaşi dincolo de Nistru. Cea dinspre Polonia nu lasă nimic de dorit. Tot aşà şi frontiera formată de Marea-Neagră. Frontiera de Sud, care ne separă de Bulgaria dealungul distanţei care coincide cu Dunărea, deasemenea e mulţumitoare. Problema se complică însă în privinţa frontierelor noastre dinspre Cehoslovacia, Ungaria, Serbia şi a celei din Cadrilater.

Prima nemulţumeşte adânc poporul din Maramureş, atât din cauze de sentiment naţional, prin pierderea comunelor Apşene, cât şi pentru ciopârţirea căilor de comunicaţie şi în consecinţă a izolării complete a Maramureşului de către restul ţării. Dar prin trasarea nenorocită a acestei frontiere a fost grav atinsă şi în existenţa ei materială populaţia din acele părţi, tără deosebire naţională. In Cadrilater, linia Turtucaia-Ecrene prezintă mari dezavantagii geografice şi locuind dealungul ei o populaţie neromânească de ambele laturi, această frontieră — precum întregul Cadrilater — trebuie considerată ca o problemă de Stat, care pretinde o soluţionare condusă cu mult tact, prevedere şi zel.

Frontiera română spre Apus, adică spre Ungaria, afară de faptul regretabil că un număr de comune româneşti a rămas în Ungaria, coincide cu graniţele noastre etnografice. Ea traversează însă din Nord-Est spre Sud-Vest şesul întins al Tisei. Câmpie cultivată, se lăţeşte dealungul ei de amândouă părţile. Nici o ridicătură, nici un râu nu desparte ca stăvilar firesc ţară de ţară. Această frontieră e în întregime un lanţ nesfârşit de «vămi ale cucului», un paradis pentru contrabandişti şi un excitant de halucinaţii iredentiste pentru firi de vizionari impulsivi, îmbătrâniţi în credinţa grandomană a Ungariei milenare. Această frontieră e rea în urma faptului — pentru ei fatal — că nu-i lasă pe vecinii noştri Maghiari să-şi adapteze aspiraţiile şi metodele politicii lor, cadrelor reale, impuse prin Europa nouă. Pentru noi e rea, căci pretinde pază perpetuă încordată. Este însă în acelaş timp un memento preţios, căci ea trebuie să-i aducă aminte fiecărui Român, fără încetare: Ungurii au făcut greşeli sinucigătoare — cum şi ce, vom expune mai jos — încrezându-se în abilităţile demagogice şi diplomatice ale oligarhiei lor, susţinută de Habsburgi, şi în forţele armate austro-germane; un Stat însă nu-şi poate întemeià existenţa şi nici asigură frontierele decât prin garantarea desvoltării libere a calităţilor intelectuale, morale şi materiale inerente firii populaţiei care-l alcătueşte.

Ar mai rămâneà, de analizat, frontiera între România şi Regatul S. H. S.

Această frontieră, nu numai sub raport strategic, ci şi considerând interesele economice ale populaţiei bănăţene — fără deosebire etnică — e cea mai puţin mulţumitoare dintre toate graniţele noastre.

Iar din punctul de vedere al sentimentului obştesc această frontieră reprezintă o rană deschisă. In zile senine, de vară fierbinte, deasupra şesului din Timiş-Torontal, scăldat în undele de aur ale soarelui bănăţean, se iveşte dealungul frontierei Fata-Morgana. Fata-Morgana, Apa Morţilor, cum o numeşte poporul, flutură înaintea ochilor Bănăţenilor, evocând, prin farmecul

www.digibuc.ro

ei, amintirea fraților rămași dincolo de hotar. Și jalea nu li-o astâmpără decât nădejdea că vrednicia acelor frați, îmbinată cu dragostea noastră și sprijinită de dreptul asigurat minorităților, le va da forța unei biruitoare învieri naționale.

Problema frontierelor românești trebuie considerată și sub altă perspectivă. Frontiera este linia indicatoare geografică-politică a istoriei unei epoci din viața Statului. In configurația ei geografică se reoglindesc etapele istoriei Statului. Așezămintele de Stat sunt proiecții instituționale, emanate din însușirile de rassă ale unui neam, dar rassa lui e rezultanta componentelor selecției sale de sânge și a mediului său geografic. In lupta pentru existență se prăpădesc nenumărați indivizi și se sbuciumă generații după generații, până ce, prin selecție și conjunctura norocului, un genunche de oameni reușește să alcătuească un Stat, să aibă frontiere.

In situația sa geografică, formând punctul de ciocnire între Apus și Răsărit — de ciocnire și a ideilor, rasselor, credințelor — România va puteà existà în limitele actualelor ei frontiere (ba chiar să le lărgească cu timpul), numai ținând cont de îndatoririle ce i se impun față de sine însăș în urma acestei așezări geografice.

Idealul ar fi să-și poată asigurà prietenia și colaborarea armonică a tuturor vecinilor săi și să închege întreaga sa populație într'un sentiment de solidaritate, izvorît — la început din instinctul mai târziu din conștiința — identității intereselor ei. Realizarea acestui ideal întâmpină foarte multe greutăți. Unele dintre țările vecine sunt State agrare, altele mai mult sau mai puțin industriale. Conflictele pașnice de interese, provocate prin concurența inevitabilă care se mărește în proporția desvoltării și intensificării producției noastre agrare și industriale de o parte, a vecinilor de alta, — nu ne vor permite decât în măsura acestor stări de fapt reducerea suprafețelor de fricțiune cu acești lătureni. Pentru prezent, în urma neajunsurilor cu care se luptă toate Statele care ne înconjoară, spre a-și creà temeliile vieții economice, această emulare pașnică nu ne amenință cu eventualitatea unei agresiuni.

Adevărat că în viitor s'ar puteà întâmplà ca fie cauze economice, fie motive de ordin șovinist național, ori considerații de angajamente în urma unor alianțe pe baza de lozince de cointeresare de rassă, să ne neliniștească dintr'o parte ori dintr'alta frontierele. In fața acestui fel de eventualități problema frontierelor românești le impune conducătorilor țării multe obligamente, a căror executare formează un imperativ existențial față de viitorul României. Inainte de a intrà în aprofundarea acestor îndatoriri, să studiem cu aceeaș atenție pe care o datorim propriilor noastre frontiere și frontierele Statelor învecinate. Un astfel de studiu ne convinge că dacă frontierele noastre, privite sub diferite aspecte, nu sunt pe deplin mulțumitoare, totuș ele sunt mai tari și mai bune, decât frontierele de care sunt înconjurate cele mai multe dintre Statele învecinate. Această împrejurare, pe lângă că ne poate oferì bune șanse de alianțe și de tratate, este și o chezășie liniștitoare de pașnică vecinătate, căci cei slabi știu să prețuească prieteniile și cu cât

www.digibuc.ro

ne vom întări spre înafară şi spre înăuntru, cu atât problèma frontierelor româneşti va deveni mai uşoară.

Un mijloc de asigurare spre afară oferă alianţele.

In trecut, România a fost aliată cu Statele triplei-alianţe şi a ştiut în acelaş timp să susţină raporturi bune cu puterile Înţelegerii. Astfel ea a beneficiat de avantajul imoralităţii antebelice a «echilibrului european». Acest echilibru a fost o realitate până la războiul mondial şi problema graniţelor României vechi nici că se putea pune în discuţie din vreo parte, fără riscul unui război general. Cu drept cuvânt se poate spune că problema graniţelor României mici, sub domnia regelui Carol, şi-a trăit «epoca de aur».

Prin frontierele noui s'a creat o situaţie cu totul schimbată. Starea anormală din Europa întreagă, de o parte, cu consecinţele firesti, care se resfrâng şi asupra României — de altă parte noua configuraţie geografică a ţării şi împestriţata ei hartă demografică, ne impun să fim veşnic cu atenţia îndreptată asupra problemei frontierelor noastre.

Dacă înainte de războiul mondial România veche a avut lipsă de alianţe, cu atât mai mult va trebui să le caute România mărită. Nu voiu intrà în discutarea şanselor şi greutăţilor încheierii tratatelor de alianţă, căci analiza posibilităţilor şi oportunităţilor ar întrece cadrele temei mele şi — ceeace doresc să evit de astădată — m'aş pomeni încurcat în labirintul politicii militante. Voiu constatà numai, că măsurătoarea calităţii unui Stat în ochii acelora a căror alianţă o reclamă, a fost, este şi va fi întotdeauna valoarea armatei sale. Starea unei armate reoglindeşte stările din ţară, siguranţa hotarelor şi pe lângă forţa efectivă, fizică, şi suma energiilor morale de care dispune un Stat. O armată bine organizată, echipată şi înarmată este supremul instrument de propagandă favorabilă pentru un Stat în străinătate. Concesiunile şi cointeresările de ordin economic şi financiar pe care un Stat le poate oferì, sunt cântărite, de cei cari vreau să-şi fructifice banul şi munca în respectivul Stat, nu numai din consideraţii de rentabilitate, de siguranţă şi de continuitate de drept, ci mai cu seamă din punctul de vedere al capacităţii Statului de a reacţionà în contra agresiunilor externe.

Cum tratatele economice sunt precursorii alianţelor militare, capitaliştii străini vreau să-şi ştie averile învestite la adăpost, şi astfel diplomaţia preferă clădirea convenţiilor militare pe temeliile raporturilor economice consfinţite ca solide prin experienţă. Stări ordonate în interior, finanţe consolidate, viaţă economică înfloritoare, cetăţeni mulţumiţi, corectitudine în raporturile internaţionale, întăresc reputaţia bună a unui Stat şi-i înlesnesc încheierea de alianţe. Precum pe noi ne studiază alţii din toate aceste puncte de vedere, tot aşà avem şi noi datoria să studiem stările din acele State, a căror tovărăşie de arme o dorim, dar mai cu seamă ale acelora care ele doresc alianţa cu noi.

Alianţele sunt trebuincioase şi vor trebui încheiate în interesul uşurării problemei frontierelor româneşti. Strict luând, ele nu îndeplinesc însă decât un rol analog cu acela al asigurărilor în contra focului.

www.digibuc.ro

Tot omul prevăzător se asigură, însă deaceea grijește — cât omenește posibil — ca să nu i se incendieze casa. Oricât de mare ar fi prima ce o reprezintă polița de asigurare, față de valoarea casei ea totuș nu e decât un petec de hârtie.

Aruncând o privire asupra datelor demografice și etnografice ale nouilor noastre frontiere, trebuie să observăm că în multe părți, mai cu seamă ale frontierei de Vest, populația e relativ rară și învrâstată cu elemente etnice neromânești. Anomalia aceasta s'ar puteà îndreptà printr'o politică nu numai bine studiată ci și executată cu cea mai mare grijă, creându-se o zonă națională românească de coloniști.

Coloniștii, perechi tinere, ar trebuì recrutați mai cu seamă din ținuturile respective, fiind populația deacolo aclimatizată și obișnuită cu metodele de exploatare a pământului, corespunzătoare stării locale. Numai contingentul care nu s'ar puteà recrutà din indigeni s'ar întregì prin coloniști aduși din alte părți ale țării, cu climă și cu condiții de traiu similare.

Foștii voluntari cu soțiile și cu copiii lor și foștii luptători, în frunte cu ofițerii cari i-au comandat, ar trebuì să aibă preferința și să formeze elita și miezul acestor colonii. De sine se înțelege, că loturile ar trebuì să fie corespunzător de mari, că Statul le-ar pune coloniștilor lemne din pădurile Statului și alte materiale de construcție la dispoziție și le-ar oferì toate avantajiile tarifale de transport.

In schimb coloniștii ar fi obligați să-și construească casele conform unui plan bine chibzuit. Amortizarea ar prestà-o făcând la rândul lor, o serie de ani, gratuit, paza granței. Inainte de a fi admiși ca coloniști, tot natul ar trebuì să dovedească cu certificat oficial că se bucură de reputație ireproșabilă în comuna sa de domiciliu și să se supună unui examen medical. Astfel s'ar puteà asigurà, ca coloniile de graniță să fie alcătuite din cele mai viguroase elemente românești, sănătoase trupește și sufletește.

Sute de mii de hectare de pământ latifundar expropriat, — «rezerve de Stat» — nu poate fi valorizat mai bine în interesul viitorului Statului român, decât fiind pus la dispoziția scopurilor întemeierii acestei falnice «*Frontiere vii*» a țării, cea mai infailibilă soluție a problemei frontierelor române.

«Frontiera Vie» ar fi sintetizarea soluției materiale a frontierelor noastre. Insă nu numai la granițele țării ne trebuie o astfel de «frontieră vie», ci întreaga populație a României va trebuì să formeze trupește și sufletește o închegată frontieră vie, materială și morală.

Numai atunci vom fi îndreptățiți să nutrim convingerea că țara noastră dispune de frontiere sigure și bune!

Să nu ne facem iluzii. Un fluviu, o cunună de munți, pot să fie bariere mai ușor de apărat din punct de vedere strategic decât un șes întins, dar războiul mondial ne-a dovedit destul de intuitiv, cât de șubrede sunt și aceste bune și tari frontiere. An de an tehnica modernă perfecționează tunurile, asigurând tirului o distanță tot mai mare. Aeroplanele și dirijabilele sboară cu ușurință peste orice obstacole geografice. Gazurile asfixiante distrug mii

www.digibuc.ro

de vieţi în câteva clipe. Electrotehnica e pe cale să îmbogăţească arsenalul morţii cu invenţii neînchipuit de rafinate. Şi atunci noi să încredinţăm asigurarea sorţii viitoare a ţării, paza problemei frontierelor româneşti, unei armate — compusă în parte şi din neromâni — închegate prin impulsurile colective subconştiente, fructul dresurii —, proprii psihologiei mulţimii? Sau să ne legănăm în iluziile deşerte că: orice greşeli ar face conducătorii acestei ţări, ea totuş iese bine la sfârşit? Şi apoi: nu sunt acolo grănicerii, aliaţii, armamentul cumpărat în străinătate ori fabricat în ţară? Da, de sigur, toate acestea pot fi unelte trebuincioase şi folositoare, dacă ţara vie, ţara adevărată, dacă oamenii, — căci *ei* sunt ţara — vor şti să uzeze, vor voi să uzeze, vor răsbi să uzeze de ele atunci, când soarta problemei graniţelor române se va ţese pe urzeala firelor sufleteşti ale ştiinţei, voinţei şi forţei morale a fiilor poporului din care se recrutează apărătorii ţării.

Să ne aducem aminte şi să învăţăm din experienţele amar de sângeroase ale altora: Câte înfrângeri nu i-au costat pe Austro-germani dezerţiunile Alsacienilor, Românilor, Cehilor, Slovenilor şi ale altor contingente pe diferitele fronturi?! Împăratul Carol al Austriei a zis la o ocazie în 1917: «Cehii, Românii, Slovenii aceştia, strigă ei ura şi se bat când sunt siliţi, dar nu-şi pot stăpâni ochii; ochii lor strălucesc de bucurie, de câte ori o mâncăm nespălată!»

Hoc quoque meminisse iuvabit!

Numai voinţa cetăţenilor de a susţineà Statul, ajutată de ştiinţa lor unită cu forţa lor fizică şi morală, asigură existenţa Statelor. Numai datorită acestor factori vom puteà aşteptà cu linişte sufletească momentul când va trebuì să se dovedească, că România — întregul popor al ţării — ştie, vrea şi poate să împiedece ştirbirea frontierelor.

In această ordine de idei e de interes să schiţăm în linii mari stările sociale ale ţării, din punct de vedere etnografic.

Nefiind publicate datele statistice exacte, referitor la întregul Regat, e greu să ne facem un tablou clar asupra raporturilor etnografice din diferitele ţinuturi. Totuş putem constată că elementul românesc, în marea lui majoritate, e reprezentat prin ţărănime. Cele mai numeroase oraşe, mai cu seamă din ţinuturile unite, nu sunt, în majoritatea lor româneşti. Pe teritoriul fostului vechiu Regat, înainte de răsboiu, numărul alegătorilor orăşeni, al celor două colegii de intelectuali, nu întreceà cifra de 100.000. Să presupunem că ei au sporit în timp de 10 ani la 400.000. Pe cât ştim, în Basarabia nici un oraş nu are majoritate românească, iar în Bucovina poate 2—3 oraşele mai mici.

In Ardeal (întregul ţinut de dincolo de munţi) conform statisticii oficiale din 1920, Românii fac parte din populaţia urbană într'un număr de 181.678, faţă de 540.868 neromâni. Dintre 40 de oraşe Românii prezintă majoritatea în 11. Populaţia totală a acestor 11 oraşe este de 75.674, din care număr Românii au 38.746 şi astfel ei dispun în aceste 11 oraşe, în sumă, de o majoritate absolută de 909. Mai mulţi Români se găsesc în Cluj: 28.274 la o populaţie de 85.542. In 22 oraşe ardelene majoritatea e maghiară, în 6 germană, într'unul evreească. Statistica nu ne arată ocupaţiile după naţionalitate.

www.digibuc.ro

Aflăm numai că din 61.178 «ocupați în întreprinderile industriale» au fost 15.207 români, iar dintre cei 31.990 ocupați în întreprinderi comerciale, numărul Românilor a fost 3803». In buletinul statistic ni se mai spune, că: «dacă se vor cercetà mai deaproape aceste întreprinderi, se va puteà dovedì că de fapt meșteșugarii și comercianții români sunt mai mult la sate și prin orășele, neputând la orașe mai mari suportà concurența străină».

Judecând situația aceasta faptică și având în vedere numai interesele României, de care este legată problema frontierelor, va trebuì să ne emancipăm mai întâiu, de orice preocupare unilaterală șovină.

Prin scrutarea cauzelor, care au produs rezultatele disproporției raporturilor sociale-etnografice, nu ajungem să dăm soluții, să înlăturăm anomalia. Fanarioții, Ungurii, Nemții, Rușii, Evreii, Habsburgii, pot fi inculpați, soarta poporului nostru din trecut poate fi deplânsă tânguitor, cu revoltă, ori sentimental — în loc să remediem neajunsurile ne demoralizăm numai pe noi înșine.

Nu din jelirea trecutului, ci din concentrarea energiilor prezentului, din înălțarea inimilor întregului neam românesc la însuflețirea din care se nasc avânturile acțiunilor mari, istorice trebuie să se plăsmuească viitorul națiunii noastre. Deasemenea acuzând minoritățile și crezând că prin critici tipărite ori aplicându-le lecții de patriotism cu ajutorul unor șicane ordonanțate sau manifestând în contra lor oficial și neoficial ură, invidie ori teamă, am puteà reușì să ne întărim, e — cum să-i zic? — dovada unei judecăți naive, lipsite de perspectivă sociologică. Căci slăbirea minorităților nu e echivalentă cu întărirea elementului românesc. Cât timp nu avem contingentul de indivizi pregătiți, cari să poată înlocuì munca productivă, experiența și capitalul de cunoștințe neromânesc de care astăzi beneficiază economia noastră națională — slăbirea oricărei energii care face parte din suma energiilor active ale acestei țări, însemnează a ne slăbì pe noi înșine. In consecință, țin că este cu desăvârșire greșit să se încerce desnaționalizarea neromânilor cu mijloace de forță, șicane ori cu persecutări. Greșit pentrucă asemenea mijloace în nici un Stat și în nici o epocă nu au dat rezultate. Din contra ele au făcut numai un serviciu efemer de diversiune acelora cari le puseseră la cale spre a momì cu premeditare sentimentul colectiv al patriotismului sincer, dar lipsit de facultatea discernământului și pătrunderii politice, și au întărit și mai mult forța de rezistență a celor persecutați. Dar asemenea expeditive ar fi și lipsite de înțelepciune. Căci a mistuì energiile Statului în frământări perpetue interne dintre $^1/_4$ ori $^1/_5$ parte și restul cetățenilor ar însemnà deși nu primejduirea frontierelor politice-geografice ale Statului, însă sguduirea granițelor sentimentului și siguranței de drept din conștiințele cetățenești, prin frământări lăuntrice. Și ce ne-ar folosì cea mai bună propagandă în străinătate dacă contrapropaganda ostilă a unei părți însemnate a cetățenilor români s'ar bucurà de credit moral, datorită materialului de dovezi de care s'ar puteà servì.

Precum am mai spus, pentru ca să se poată prestà muncă productivă într'un Stat și pentru bunul lui renume în străinătate, el are lipsă de liniște și ordine internă, ceeace nu se poate obține decât prin participarea activă,

www.digibuc.ro

în cadrele libertăţilor cetăţeneşti, a tuturor fiilor aceleeaş patrii, la afacerile publice şi la îndrumarea vieţii politice, culturale şi economice a ţării. Minorităţile nu le putem stârpi, iar dacă am puteà şi am face-o, ar însemnà să ne sfâşiem ţara şi să distrugem valori folositoare binelui obştesc. Rămâne deci să găsim căile şi mijloacele spre a asigurà patriei contribuţia lor maximă la progresul şi bunăstarea obştească şi să le creăm printr'o politică de Stat — nu de partid — bine chibzuită, posibilitatea de a devenì din cetăţeni nemulţumiţi în sufletele lor, şi sufleteşte buni şi devotaţi patrioţi români. Profitul ce ar rezultà, considerând problema frontierelor româneşti, e evident. Căci hotarele ţării atunci vor puteà fi mai sigur apărate dacă în cazul unei agresiuni externe nu vor trebuì să fie supravegheate teritorii întinse din interiorul ţării cu ajutorul stării de asediu şi al curţilor marţiale — cât de mult a slăbit forţele Austro-Ungariei această pază barbară! — ci vor sărì, în momentul primejduirii frontierelor toţi cetăţenii: mânaţi de imboldul aceluiaş sentiment de comunitate de interese, întru apărarea lor.

Cel mai sigur mijloc spre a obţine acest rezultat este: *să nu ne ocupăm prea mult de minorităţi*, respectându-le toate libertăţile şi drepturile — cât timp nu ajung indivizi ori colectivităţi în conflict cu dispoziţiile codului penal — şi *să ne ocupăm necontenit cu noi*, cu găsirea mijloacelor prin care am puteà asigurà superioritatea numerică, economică, culturală pentru fiii neamului românesc. În proporţia asimilării — nu etnice — de sentimente şi de interese a minorităţilor şi a sporului numeric şi calitativ al elementului conducător românesc se va simplificà problema frontierelor noastre. Dar cum să obţinem acest rezultat?

Progresul unuì neam este un proces de desvoltare lentă. El nu se poate realizà decât prin muncă. Rezultatele muncii individuale se condensează în formă de progres al colectivităţii. Intelectuali, industriaşi, comercianţi români ne trebuesc, cu un cuvânt elemente culturale orăşeneşti, căci în fruntea unui Stat naţional trebuie să stea oraşele naţionale. Din bogăţia de aur a tezaurului cultural, acumulat în satele româneşti, trebuie să se desprindă capitalul de învestire cu Români neaoşi al oraşelor. Continuând comparaţia: trebuie să se procedeze cu prevedere, ca să nu se nască o inflaţie, prin care s'ar secătuì valoarea acoperirii nobile rămasă trezoriată la ţară. Astfel se naşte întrebarea: cum trebuie procedat? Se poate oare accelerà ritmul evoluţiei? Şi dacă se poate, e bine şi în interesul igienii de rassă a neamului să fie accelerat, stăruind ca poporul nostru de ţărani să năpădească oraşele spre a le românizà? Iată tot atâtea întrebări care aşteaptă răspunsul.

Mentalitatea ţăranului e diametral opusă mentalităţii comerciantului şi a industriaşului. Dacă în timpurile de dinaintea reformei agrare ţăranul român din cele mai multe ţinuturi nu manifestà înclinări pentru aceste ocupaţii, astăzi, după înfăptuirea acelei reforme, cu atât mai mult se leagă de plugăritul strămoşesc. Firea unui popor nu se poate schimbà de azi pe mâine. Cu atât mai mult să li se dea cel mai larg sprijin tuturor acelor fii de ţărani (dar şi orăşeni) români, cari din înclinare şi talent înnăscut se simt ei înşişi îndemnaţi şi chemaţi să înveţe profesia industrială, comercială ori cărturărească. Ca aceşti viitori orăşeni să poată răsbì în lupta pentru existenţă

www.digibuc.ro

care-i așteaptă nu se poate întrelăsà precauția de a-i cerne bine, supunându-i atât în interesul obștesc cât și în interesul lor individual unei selecții corespunzătoare. Cum?

Pe lângă multele jertfe pe care generația de astăzi a poporului român le-a adus pentru înfăptuirea unității naționale, ea va trebuì să mai aducă un suprem sacrificiu în interesul asigurării viitorului și al fundamentării temeinice a frontierelor Statului. Cu riscul de a uzà și distruge individualități trebuie să facă efortul unei culturi intensive, al unei exploatări forțate a talentelor din popor. Dacă se va procedà cu precauția necesară vom puteà dispune relativ repede de elemente destul de numeroase și în toate privințele distinse, fără să exhauriem prea mult rezervele creatoare de talente și de caractere ale neamului, care zac în pătura țărănească.

Inspectorii școlari ar trebuì să facă, pe baza de control și experiențe personale, tabloul copiilor de talente diferite din toate școlile primare ale țării. Acești copii ar trebuì educați în școale speciale pentru talentați. In aceste școli ar intrà succesiv și din licee toți elevii, cari s'ar distinge prin deosebit talent specific. Ei ar fi educați și instruiți — programul e de mai puțină importanță — conform metodelor dovedite ca bune, aplicate în școalele de tipul *école nouvelle* elvețiene. Unii ar plecà mai curând la cariere practice — comerț, industrie, meserii — iar alții ar terminà cu mare ușurință liceul la vrâsta de 15—16 ani, și cu 19—21 ani școalele înalte. In decurs de 10—20 de ani problema granițelor românești ar fi încredințată acestui stat-major de grăniceri înzestrați cu talent superior și de caracter select prin educație, grăniceri ai vieții culturale, economice și sociale a țării, născuți cu adevărat din sângele și din sufletul poporului românesc. Frontierele interne: naționale, sociale, culturale, economice astfel asigurate, problema frontierelor geografice-politice spre afară ar fi scoasă definitiv din discuție.

Până ce să se poată însă pe calea aceasta anevoioasă a selecției individuale înjghebà clasa de industriași, comercianți și cărturari români, ni se dă posibilitatea ca în cel mai scurt timp să vaccinăm orașele, ba chiar și satele noastre cu talente viguroase românești, imunizându-le în contra duhului defetismului și apatiei minoritare. E un noroc adevărat providențial — numai să știm a ne folosì de el — că în anumite regiuni se găsesc Români cu talent excepțional pentru comerț și industrie. In fostul vechiu Regat se disting Oltenii în privința aceasta. In Ardeal: Mărginenii (din județele Brașov, Făgăraș, Sibiiu), apoi Bănățenii din anumite ținuturi cât și Românii reîntorși din America. Un element neprețuit reprezintă însă înainte de toate Macedoromânii și enclavele românești din Istria. Ar trebuì luată inițiativa unei acțiuni oficiale de colonizare sistematică a Macedo- și Istro-Românilor, cât și a Românilor întreprizi din regiunile mai sus înșirate, ajutându-i să se așeze mai cu seamă în părțile nordice ale țării, unde populația nu manifestă înclinări pentru comerț și industrie.

Când după câțiva ani de muncă organizatorică, în cadrele acțiunii schițate, vor fi diseminați mii de comercianți și industriași români în toate ținuturile țării, la orașe și sate, tabloul etnic-social al României se va schimbà temeinic. Toate aceste familii românești vor formà un formidabil rezervoriu de energii

www.digibuc.ro

naţionale şi totodată vor fi leagănul sănătos al viitorului strat orăşenesc român. Sănătos pentrucă saltul sufletesc şi fiziologic al indivizilor nu a fost prea brusc. A-l mută din aerul liber dela ţară, dela munca agricolă ori a-l smulge din mijlocul înfloritoarelor plaiuri de munte pe copilul de ţăran spre a-l închide într'o dugheană ori într'un atelier, nu va să zică a-i mări fericirea. La tot cazul schimbarea pripită a traiului, climei, hranei, ocupaţiei, mediului ş. m. d. îl plătesc nenumăraţi inşi cu sănătatea sdruncinată ori cu dezechilibrarea sufletească, în urma întârâtărilor pe care trebuie să le presteă adaptându-se. Ascensiunea pe scara socială pretinde multă muncă consumătoare de energie nervoasă ca rezultatul final maxim să fie producerea prin selecţie a câtorva individualităţi de talent superior, în unele familii favorizate de ursită.

Dar şi dintre acestea cele mai multe se sting în linie bărbătească, după câteva generaţii. Urmarea acestei legi biologice este fenomenul remarcat încă pe vremea dinainte de războiu în sânul Românilor ardeleni, că ridicarea în şirul cărturarilor orăşeni o săvârşeau relativ uşor fiii de ţărani fruntaşi, de învăţători ori de preoţi, însă că numai într'un număr foarte mic familiile acestea de intelectuali răsbeau să se susţină şi în a treia generaţie la nivelul social ajuns, în acele cazuri, când antecesorii lor nu trecuseră mai înainte prin etapa de evoluţie a adaptării biologice de protopărinţi învăţători, preoţi, etc. Acelaş fenomen s'ar puteà de sigur descoperì şi în sânul Românilor din fostul vechiu Regat, din Basarabia şi Bucovina. Cauzele sunt aceleaşi care produc efecte identice ca şi la orice alt popor. Trecutul milenar de ocupaţie, mediu şi sânge, al atâtor generaţii de străbuni îl purtăm cu toţii în trupurile şi sufletele noastre. «Nimeni nu-şi poate ieşì din piele» şi «sângele porunceşte!» vorbele înţelepte din popor coincid cu rezultatele scrutărilor ştiinţifice. Incontestabil însă prin metode bune de educaţie s'ar puteà cruţà nenumărate energii. In privinţa aceasta şi poporul nostru e martirul moştenirii scolasticismului, care nenoroceşte până în prezent tineretul aproape al tuturor popoarelor continentale. O generaţie capabilă să asigure frontierele române nu se va puteà naşte decât schimbându-se învechitele metode pedagogice.

Ceeace constată Gustave Le Bon referitor la Francezi, se potriveşte şi la noi: «Latinii posedând puţină perseverenţă şi voinţă ar trebuì înmulţite enorm ocaziile care să li se ofere pentru a-şi exersà aceste calităţi stăpânitoare, care sunt deajuns ca să-i asigure unui om succesul în viaţă, oricât de modest ar fi început... Istoria ne arată că popoarele nu pier niciodată din cauza slăbirii inteligenţei, ci în urma slăbirii caracterului lor». Organizaţia serviciului sanitar şi educaţia cetăţenilor nu se pot separà, ele trebuie să meargă mână în mână. Fără corpus sanum nu poate existà mens sana, şi invers. Sănătatea şi caracterul poporului şi al conducătorilor formează una din pietrele angulare ale problemei graniţelor oricărui Stat. Ce forţă de acţiune, ce caracter, ce apărător de hotare poate fi un individ ori o ceată de indivizi efeminaţi, slabi în vrere, lipsiţi de iniţiativă ori copleşiţi de boli? Spre a dispune de frontiere sănătoase, trebuie să ne îngrijim de un popor sănătos. Politica de Stat culturală, economică, administrativă, trebuie astfel condusă

www.digibuc.ro

încât cetățenii să afle posibilitatea de a duce o viață sănătoasă, de a ști *cum* să ducă o viață sănătoasă, de a avea *cu ce* să-și susțină sănătatea, și, înfine, ca să fie scutiți, mulțumită unui serviciu sanitar perfect organizat, de epidemii și de boli contagioase.

Un popor trupește și sufletește sănătos va ști să răsbească în concurența pașnică mondială tot pe atât pe cât va pricepe să-și apere frontierele contra oricărui dușman. Desvoltarea educației sportive e o binefacere pentru generația noastră tânără, ea cristalizează caractercle, desvoltând forța de voință, de inițiativă, de stăpânire de sine. Aceste calități sunt cel mai prețios capital moral al oricărui neam. Astfel fiecare club sportiv devine un bastion de apărare a frontierelor noastre, mai tare decât forturile de beton armat, căci însușirile caracterului nu le poate distruge ecrasita.

Țărănimea e comoara de rezerve intelectuale și morale a oricărui neam. Despre țărănimea română, considerând numărul ei statistic, se poate zice cu drept cuvânt, că ea e chiar însuș neamul românesc. Astfel ea este adevărata *problemă a frontierelor românești!* De calitățile ei depinde existența, înflorirea ori decadența și pieirea Statului român și a frontierelor sale. Igiena țărănimii și educația țărănimii, iată temeliile frontierelor noastre. Conducătorii Statului ar avea datoria ca neîncetat să chibzuească mijloace pentru stârpirea alcoolismului, a sifilisului, gonorrhoei, tuberculozii din satele noastre, numai astfel va putea dispune acest Stat de o armată suficientă ca număr și ca forță fizică. Pentru ca ea să corespundă însă și în privința calităților morale, instrucția publică va trebui astfel modificată, încât dela școala primară până la universitate să fie dacă nu cu adevărat gratuită, dar măcar invers proporțională dărilor progresive plătite de părinți și corespunzătoare în privința metodelor trebuinței urgente a acestei țări de a produce individualități. Englitera și mai cu seamă America, trebuie să ne servească drept pilde. Copilul american e tratat în școală ca cetățean american, ca membru al marei și liberei Republici. Se trezește și se desvoltă în sufletul lui conștiința valorii individualității sale și totodată mândria de a face parte din națiunea americană. Ceeace înălță pe Romani, dându-le puterea colectivă să stăpânească lumea antică, a fost rezultatul educației, a fost aceà formidabilă cumulare de energii naționale exprimată în cuvintele «*civis romanus sum*». De această forță morală, în zilele noastre nu se apropie nici unul din popoarele mari în așà măsură ca Anglo-Saxonii. Frontierele lor nu sunt o problemă pentru ei, ci pentru frontierele vecinilor lor, căci acestea din urmă cedează perpetuu expansiunii anglo-saxone, fie sub numirea de «penetrație pacifică», fie ca teritorii de protecție, de dominion ori fiind — nu anexate ori cucerite — «ocupate temporal», în interesul păcii. De unde această putere? Toți sociologii sunt de acord, că nici rassa, nici evoluția istorică, nici situația geografică-fizică nu ar fi putut produce calitățile de stăpânitori ai lumii în Anglo-saxoni, fără de metodele lor de educație.

Aceste metode se pot rezumà în câteva cuvinte: *libertatea ordonată desvoltă caracterul și individualitatea*, despotismul, în familie, școală, Stat, le nimicește. Surprinși de răsboiul mondial, Anglo-saxonii au putut să-și organizeze

www.digibuc.ro

de azi pe mâine armatele, salvând victoria. Au putut să o facă pentrucă popoarele lor erau în privinţa fizică şi sufletească pregătite, mulţumită educaţiei libere, instrucţiei practice şi libertăţilor cetăţeneşti de care se bucurau.— Statul autoritar, centralist a fost învins de Statul democrat, al poporului. Acesta este rezultatul final al războiului. Experienţele războiului ar trebui să le servească şi conducătorilor destinelor României spre învăţătură, înduplecându-i să recunoască adevărul, că problema existenţei Statului nostru şi astfel şi a frontierelor române e în funcţie de dependenţă dela factorii: sănătate şi educaţie din care purced toate variile manifestaţii ale energiei naţionale.

Dacă este adevărat că «historia est vitae magistra», atunci din istoria debaclului Maghiarilor putem trage cele mai folositoare învăţături, când ne ocupăm cu problema frontierelor româneşti.

Cât nu s'a scris de savanţi istorici, profesori de drept internaţional, sociologi, geografi ş. a. despre «admirabilele frontiere ale Ungariei», frontiere alcătuite de natură astfel, încât în cadrele lor să se desvolte, în mod automat un Stat unitar naţional, indistructibil şi — de sine se înţelege — maghiar! Dunărea, Carpaţii, fluviile dela Miazăzi, dela Apus, toată orografia, hidrografia, formaţia geologică a solului, clima, furnizau argumente pentru sprijinirea acestei teze. Alianţele cu cele mai puternice monarhii militare, trecut milenar: de toate a avut Ungaria. Şi Ungurii se încredeau în «norocul Maghiarului», în «steaua Maghiarului!».

Dar au mai avut ceva, ceeace li-a pregătit şi determinat pieirea: au avut clasa conducătoare a oligarhiei egoiste. Această oligarhie s'a susţinut cu ajutorul unor abilităţi tactice, creând diversiuni şi saturând cu fraze şi lozince demagogice amorul propriu naţional al masselor.

Lăsând să-mi treacă pe dinaintea amintirii viaţa politică a Ungariei, condusă de oligarhia maghiară, în complicitate cu Francisc Iosif, captivul ei, cu ajutorul metodelor «legale şi constituţionale» de înlăturare a straturilor largi ale poporului dela participarea la afacerile publice, mă surprinde analogia stărilor acelora ungureşti cu cele pe care le caracterizează marele sociolog Edmond Demolins, în chipul următor: «Starea socială din Sudul şi centrul Franţei sufere profund de următoarele stări de lucruri: omul nu iubeşte munca regulată, intensivă, iniţiativa individuală, acţiunea privată; găseşte mai comod să trăească rezemându-se pe grupul familiei, amicilor, vecinilor, clanului, Statului. Acest regim social desvoltă mai curând tipul viespei decât al albinii. El favorizează un regim care se ascunde sub aparenţele mincinoase ale solidarităţii. Triumful său cel mai frumos este de a fi aclimatizat în Franţa aceà «politică alimentară», care permite intriganţilor de a trăi din buget şi pe socoteala celor ce muncesc.

«Astfel se întâmplă că Sudul împinge pe nesimţite Franţa pe calea în care s'au încurcat Grecia, Italia şi Spania; aceasta e calea decadenţei».

Conform acestei reţete oligarhia maghiară a distrus frontierele Ungariei după ce ele au suportat sguduirile celor zece secole. Oligarhia aceea a reuşit mânată de egoismul de clasă, în timp de o generaţie şi jumătate, să prăsească cea mai dezastroasă stare socială, care duce inevitabil la declin şi nimicire un neam şi o ţară: haosul de sânge şi haosul de idei.

www.digibuc.ro

In locul rassei vechi maghiare — incontestabil depozitara multor calități distinse — s'a ivit o adevărată panmixie, produsul împestrițării de sânge. Dar cine să-și fi bătut capul în Ungaria veche cu problema igienii de rassă? La suprafața conducerii vieții științifice, culturale, politice, economice, ba chiar și militare se ridicase un strat de intelectuali, bastarzi germano-slavi, amestecați de multe ori cu sânge italian, evreesc, englez, olandez, francez. Incrucișarea cu Maghiari de baștină se întâmplă numai în cazuri excepționale.

Stratul oligarhiei conducătoare maghiare nu era format măcar de bastarzi autohtoni. Neomaghiarii aceștia nu erau deci asimilați decât în limbă și prin numele neaoșe maghiare pe care nu întârziau să le ia spre a-și face urma pierdută. Astfel de bastarzi de spoeală formau sâmburele oligarhiei maghiare din ultima generație. Haosul de sânge a dus la haosul de idei. In științe, în chestii politice, de credințe sociale, economice, culturale, discuții fără sfârșit înlocuiau aprofundarea serioasă a problemelor și soluționarea lor adaptată mentalității și exigențelor reale ale poporului. «Divide et impera» deviza Habsburgilor devenise înțelepciunea aplicată în politică a acestei oligarhii neomaghiare. Diversiunea cu ajutorul căreia reușeau în permanență să momească poporul dela țară și în măsură mai mare straturile orășenești, era sperietoarea cu minoritățile. In contra acestora deslănțuiau ura, invidia, frica «elementului alcătuitor de Stat», amăgindu-l. Dar «ura nu-ți dă sfat bun» și «dacă-l vopsești pe dracul pe perete, vine», ursita i-a ajuns. Soluția care ar fi putut să salveze Statul nu o puteà da decât oligarhia. Această soluție ar fi fost simplă, dar dezastroasă pentru heghemonia oligarhiei, căci ea ar fi constat în crearea de condiții normale politice, spre a pune capăt vorbăriilor sterpe și sfâșierii cetățenilor între ei, aducând prin participarea la viața de Stat poporul de baștină de toate limbile, legile și clasele sociale, în situația de a contribuì colaborând activ, cu răspundere și prin emulare, la progresul obștesc. Poporul Ungariei însă — maghiari și nemaghiari — a fost tratat de oligarhie, în complicitate cu Francisc Iosif, ca o populație de minori. Tot ce au profitat Maghiarii a fost în detrimentul lor. Căci lor li s'a dat în loc de libertăți — de care ar fi putut să se bucure și nemaghiarii — surogatul șovinismului; în loc de situații câștigate prin muncă și vrednicie, sinecure; în loc de emulare în lupta pentru existență: slujbe omorîtoare de individualitate; în loc de reforme înfăptuite de deputați aleși din voința poporului: legi copiate, de import, pe care le votau cu duiumul deputații impuși prin voința lui Tisza, Andrassy, Wekerle ori ai altui procurist al lui Francisc Iosif.

Faptul că Ungaria nu s'a prăbușit mai curând în urma atâtor ravagii suferite din partea oligarhiei ei, este o adevărată minune, care nu se poate explicà decât cu scutul pe care l-a dat despotismul Statelor polițienești cointeresate în susținerea imoralului «echilibru european». Pentru noi Românii însă prăbușirea Ungariei — tot așà ca și a Rusiei — înseamnă: Inviere! Pentru ca viața nouă să ne fie vrednică de frontierele noui, va trebuì să învățăm din greșelile Maghiarilor — cari au provocat desmembrarea Ungariei — ceeace *trebuie* să facem și *mai cu seamă* ceeace *nu* e

www.digibuc.ro

permis să facem, dacă voim ca problema frontierelor române să aparţină trecutului, şi ca aceste frontiere să existe neclintite.

Poporul nostru printr'un amestec de sânge cu ginţi congeniale, în cursul unui proces îndelungat de asimilare şi-a creat caracterul său omogen, specific. Mersul lent al acestei asimilări a facilitat absorbţia selecţionată a indivizilor de afinitate şi eliminarea celor eterogeni. Precum marea, dacă a fost turburată se limpezeşte, scufundând fără urmă ori aruncând pe ţărmuri tot ce e corp străin de apele ei, astfel îşi desăvârşesc şi popoarele limpezirea, prin selecţie.

Etern şi neîntrerupt e procesul de limpezire al mării, ca şi mersul selecţiei în viaţa naţiunilor.

România însă trebuie să accelereze şi să intensifice sporirea şi ascensiunea individualităţilor selecte, spre a asigură elementului românesc preponderenţa şi numerică şi calitativă, cimentându-şi astfel frontierele dela hotare şi cele interne etnice.

Căci repet: Problema frontierelor româneşti e problema forţelor morale intelectuale, culturale, economice şi fizice ale neamului românesc.

Deaceea am ajuns în decursul expunerilor mele la următoarele statoriri:

1. Să se colonizeze Români cu preferinţă foşti voluntari şi foşti luptători pe latifundiile rămase la dispoziţia Statului, dealungul frontierelor, creându-se astfel «frontiera vie românească».

2. Să se colonizeze Olteni, Mărgineni, Bănăţeni, mai cu seamă însă Români reîntorşi din America, Macedo- şi Istroromâni, ca industriaşi, meseriaşi şi comercianţi, cu preferinţă prin oraşe, însă şi pe la sate.

3. Să se adune copii talentaţi din şcolile primare şi secundare, şi să li se facă educaţia în şcoli speciale pentru talentaţi.

4. Toată instrucţia publică să fie modernizată astfel, încât metodele de învăţământ actuale, ucigătoare de caracter, individualitate şi iniţiativă, să fie înlocuite cu metode pedagogice, care garantează desvoltarea prin educaţie a gândirii practice, a forţei de voinţă şi de iniţiativă.

Poate că expunerile mele nu au satisfăcut aşteptările, legate de cadrele obişnuite ale discuţiilor pe tema problemelor frontierelor româneşti. Convingerea mea însă este, că ţinând cont de ideile, pe care mi-am permis să le schiţez şi traducându-le în fapte prin aplicare practică, ar sosì relativ repede timpul, când onoratul prezident al Institutului român de ştiinţe sociale nu ar mai invità pe nimeni să ţină o conferinţă asupra problemei frontierelor româneşti, din cauză că această problemă ar încetà să fie interesantă.

Naţiunile se bucură de soarta care rezultă din firea adâncă a individualităţii lor. Pentru un popor de sclavi degeneraţi şi laşi nici cea mai puternică frontieră nu oferă o garanţie a existenţei sale.

Pentru un popor de bravi, orice frontiere sunt bune, căci *nu existenţa popoarelor depinde de frontiere, ci frontierele depind de existenţa popoarelor.* Existenţa însăş de două mii de ani a neamului românesc dovedeşte an de an bravura şi vigoarea lui vânjoasă.

www.digibuc.ro

Forța vitală și calitățile cumulate în decursul acestui lung răspaț de timp i-au făcut cu putință să supraviețuească atâtea neamuri și State dispărute. Aceste însușiri sunt chezășia că, odată înfăptuită unitatea națională în cadrul frontierelor etnice ale neamului, aceste frontiere, datorită energiilor vitale și virtuților organizatoare românești, vor dăinui prin veacuri, tari și nediscutate.

3 Februarie 1924

www.digibuc.ro

COOPERAŢIA INTELECTUALĂ NAŢIONALĂ ŞI INTERNAŢIONALĂ

Dr. G. MARINESCU

V'AU vorbit, dela tribuna Institutului Social, şefi de partide, bărbaţi cari au jucat un rol politic în destinele acestei ţări, sociologi şi economişti, cari cu toţii s'au prezentat în numele unei tradiţii politice, unui trecut politic, sau în numele ştiinţei pe care o reprezentau. Vă veţi întrebà, în numele cui poate vorbì un simplu profesor de neuropatologie, deprins să studieze mai mult turburările nervoase decât cele sociale, pentru care îi lipseşte competinţa necesară. Vă sunt dar dator un răspuns: vorbesc în numele ştiinţei independente şi în numele acelora cari au avut cultul muncii. Indrăznesc să spun că sunt ecoul îndepărtat al acelora cari au proslăvit, în toate timpurile, adevărul, binele şi frumosul, adică al intelectualilor, de soarta cărora a depins chiar soarta lumii. In adevăr, popoarele ca şi indivizii, se supun legii fatale a evoluţiei. Istoria ne arată că un popor, ca şi un individ, are un ciclu vital: se naşte, creşte, se desvoltă din ce în ce mai mult, ajunge la un apogeu, de durată mai lungă sau mai scurtă, şi, în urmă, declină şi dispare din istorie. Dar aceece rămâne în urma acestui popor, ca o dâră luminoasă, ca un fulger în negura trecutului, este cultura lui, care, în rezumat, este expresia muncii intelectualilor, aceşti eroi ai cugetării omeneşti. Nu s'ar scrie oare în câteva pagini istoria vechei Ellade, dacă operele lui Phidias şi Praxitel, ale lui Platon şi Aristot conduşi de maestrul lor Socrat, dacă tragediile lui Eschil, Sophocle şi Euripide, dacă în fine cercetările lui Arhimede şi Euclide, ale lui Hippocrat şi ale lui Democrit, n'ar fi dovada cea mai vie de intensitatea cugetării Elenilor, cari au făcut ca patria lor să devină nemuritoare? Şi tocmai această cultură strălucită a strămoşilor, face pe contimporani să uite greşelile descendenţilor, pe Byron să lupte în contra barbariei turceşti şi să moară la Missolonghi... Dacă venim acum la Romani, nu este oare tot produsul muncii intelectuale căruia i se datoreşte falnicele monumente îngrămădite în Roma, devenită eternă tocmai prin operele de artă ce conţine şi prin marile amintiri ce evocă în mintea noastră poeziile lui Virgil, Horaţiu, Ovidiu, scrierile istorice ale lui Tacit, discursurile celebre ale lui Cicerone. Şi nu vedem acelaş lucru, căci istoria se repetă chiar în momentul de faţă când, în Egipt, s'au descoperit în valea regilor, comorile de artă găsite, în special, în mormântul lui Tutankhamon? Aceste opere de artă au scăpat dela pieire amintirea atâtor epoci şi atâtor regi, căci, ce s'ar şti despre Tutankhamon dacă pietrele preţioase, statuetele şi mobilele artistice n'ar există acolo, ca nişte mărturii impunătoare, de activitatea intelectualilor?

Dacă aceşti făuritori ai culturii omeneşti au întrupat în opera lor ştiinţifică, literară sau artistică, expresia cea mai pură a cugetării omeneşti, fost-au ei răsplătiţi după merit? Vai, nu! Cei mai mulţi au cunoscut mizeria fizică

www.digibuc.ro

și morală, lacrămile, calomnia și răutatea semenilor lor, au fost chiar condamnați la moarte. Divinul Socrate, ca să se supună legilor, bea cupa cu otravă. Platon, scârbit de sfârșitul învățătorului lui, părăsește Atena. Galileu, pentrucă a avut îndrăzneala să distrugă o dogmă, ce era o greșeală multiseculară, a fost închis și silit să abjure credința lui științifică, dar, în momentul când trebuia să facă aceasta, conștiința vie a adevărului se revoltă și Galileu pronunță fraza celebră: *E pur si muove.* Milton, autorul Paradisului pierdut, devenit orb moare în mizerie. Camoëns, care a scris Lusiadele, moare de foame. Giordano Bruno și Michel Servet sunt arși pe rug. Lavoisier a fost decapitat; Condorcet se otrăvește spre a scăpă de mizerie. Tudor Vladimirescu, care dă semnalul revenirii la viața națională, a fost asasinat. Lazăr, care a trezit conștiința simțimântului național, moare necunoscut. Eminescu, alienat, e omorît de un nebun, într'un azil. Față de aceste tragedii ale omenirii, în special în ceeace privește marii intelectuali, cari sunt quintesența ei, cugetatorii și-au pus întrebarea: de ce există atâta mizerie în omenire și care sunt mijloacele de a o micșorà?

II

Nu vom urmări concepțiile, pe care și le-a făcut omul în diferitele perioade ale evoluției culturii, asupra inegalității oamenilor și nedreptăților sociale. Vom zice numai că omul primitiv, ca și omul incult, cred că neegalitatea și nedreptățile, sunt datorite intervențiilor forțelor oculte sau zeilor (Perioada teologică).

Perioada metafizică este reprezentată prin Socrate, dialectician subtil până la sublim, prin Platon și prin Cicerone. Platon credeà că inegalitatea avuțiilor este efectul stăpânirii individuale a bogățiilor, și cauza tuturor desbinărilor, viților și corupției care degradează și sfâșie societatea. Singurul remediu ar fi suprimarea inegalității și a proprietății private, din care derivă; decretarea egalității tuturor oamenilor și tuturor drepturilor; tratarea la fel a tuturor membrilor societății; punerea în comun a locuințelor, mâncării, învățăturii, femeilor; însă spre a realizà aceste idealuri ar trebui o societate de zei sau de copii de zei. Cetățile grecești, inspirate de aceste precepte se istoviră în lupte fratricide pentru egalitate, până în ziua în care stăpânirea romană puse capăt acestor crize.

In timpurile primitive ale creștinismului, credincioșii, ca un reflex al ideilor platoniciene, își împărțeau averile sau se ajutau unii pe alții. Indată ce entuziasmul începuturilor se răcì, comunismul fu uitat încetul cu încetul și degeneră în o caritate creștină mai restrânsă.

Când imperiul roman căzù sub loviturile barbarilor, conștiința creștină scăzù și se transformă. Idealismul social al primilor creștini, comunismul, dispărù și în locul lui domniră nedreptățile și fărădelegile evului mediu.

Din cauza vremurilor acestora neprielnice, conștiința și entuziasmul creștin se refugiară în mânăstiri, care furà, timp de secole, niște oaze ale creștinismului curat în această epocă barbară. Organizarea ordinelor religioase fu egalitară, comunistă. Idealismul social al primilor creștini se păstrà în mânăstirile evului mediu, unde domneà comunismul și egalitatea, această formă de societate ideală, revelată de Isus și recomandată de Platon.

www.digibuc.ro

In timpul Renaşterii, idealismul care mai înainte se găsià numai în mănăstiri începù să radieze şi în societatea laică. Ca rezultat avem pe de o parte apariţia utopiştilor, în domeniul cugetării şi, pe de alta, izbucnirea războaielor civile cu caracter comunist, în care silinţele comuniste se istoviră fără nici un rezultat. Astfel găsim, în acelaş timp, utopia lui Thomas Morus şi pe Anabaptişti. Ambii reprezintă renaşterea comunismului platonician şi creştin adaptat la nouile împrejurări istorice şi economice. Anabaptiştii reluară tradiţia primilor comunităţi creştine, voind, cu orice preţ, să stabilească pe pământ dreptatea, egalitatea şi fraternitatea. Comunitatea averilor erà primul lor articol de credinţă. Mişcarea anabaptistă provocà răsvrătirile care turburară Europa din secolul XVI.

In utopia lui Th. Morus, dimpotrivă, găsim idealismul comunist al lui Platon adoptat la societatea contimporană cu autorul. Morus recomandă egalitatea drepturilor pentru toţi, forma de Stat republicană şi principiul alegerii pentru toate funcţiile. Mai recomandă comunismul absolut pentru orice afară de femei, munca manuală pentru toţi, afară de persoanele care au arătat aptitudini speciale pentru ştiinţe şi pentru arte, munca moderată de 6 ore. Vieaţa în utopie ar fi «o vieaţă de muncă fără osteneală, de libertate fără lenevire, de bună stare fără lux şi de plăcere fără abuz».

In Franţa secolului al XVIII notăm pe filozofii idealişti, mai mult sau mai puţin comunişti: Morelly, Mably şi Rousseau critica sistematică şi agresivă este caracterul scrierilor politice şi filozofice ale acestor autori. Cea mai celebră lucrare este *Discours sur l'origine de l'inégalité* a lui Rousseau care îmbibà spiritul public al secolului cu ideile comuniste şi egalitare. Atacarea defectelor şi abuzurilor constituţiilor politice ale societăţilor o făcù Rousseau în al său *Contrat Social*, care va devenì evanghelia revoluţionarilor francezi.

Legislatorii marei revoluţii franceze nu au putut hotărî ceva pozitiv în ceeace priveşte Constituţia economică a Societăţii. Insă, în puţina ştiinţă economică care se găsià pe atunci, în doctrinele fiziocraţilor şi ale lui Adam Smith, se găsià germenul comunismului utopiştilor şi al socialismului idealist, Adam Smith constatase că numai munca este cauza obiectivă care produce orice bogăţie, şi care, prin urmare, măsoară valoarea lucrurilor. Corolarul acestui principiu este: fiecăruia după fapte; sau, mai precis: fiecăruia după pricepere şi după nevoi. Cu alte cuvinte bogăţia publică, produsă de muncă, să fie dată întreagă muncii, adică lucrătorilor. Insă aceasta nu este cu putinţă decât într'un regim cu comunitatea averilor. In teoria valorii lui Smith se găseşte cuprinsă întreaga concepţie materialistă a istoriei a lui Karl Marx.

Socialismul începe cu Saint-Simon şi cu adepţii săi. Punctul lui de plecare a fost doctrina lui A. Smith şi a fiziocraţilor. Adoptând această teorie, după care izvorul bogăţiei este munca, Saint-Simon pretindeà ca această bogăţie să aparţină lucrătorilor, cari muncesc. Deaceea propuneà o serie de măsuri practice în favoarea lucrătorilor şi modificà teoriile economice curente. Astfel el puneà baza socialismului teoretic şi practic. Intre măsurile propuse de el menţionăm: limitarea beneficiilor proprietarilor, micşorarea sau desfiinţarea moştenirilor, instrucţia şi educaţia pentru toată lumea.

www.digibuc.ro

Concepția «realistă» sau conceptualistă a umanității, esență metafizică sau naturală, are drept contrariu concepția societății ca efect al unui contract social. In doctrina lui Hobbes ca și în aceà a lui Jean-Jacques Rousseau, solidaritatea socială rezultă dintr'o convenție, prin aderarea tacită a fiecărui individ. Pentru Hobbes, contractul social duce la renunțare completă a individului în ceeace privește independența sa personală: omul devine ceva din puterea colectivă personificată de către Leviathan; solidaritatea se menține cu forța, printr'un despotism fără frâu; valoarea ei morală vine din dragostea pentru pace și din supremația rațiunii, care este cauza pentru care oamenii abdică în favoarea suveranilor. Pentru Jean-Jacques Rousseau, renunțarea este necompletă: solidaritatea nu este impusă într'un chip tiranic, cum este în Statul lui Hobbes; ea are drept principiu voința de a formà o «asociare care să apere și să protejeze persoana și averea fiecărui asociat, și prin care fiecare unindu-se cu toți ceilalți nu ascultă decât de sine însuș și rămâne astfel tot așà de liber ca mai înainte» (Rousseau, Contrat social). Ceeace face valoarea morală a acestui principiu, este că duce la faptul cel mai voluntar: «asociarea civilă», care numai ea asigură respectul față de ceeace Kant numește, în conformitate cu ideile lui Rousseau, «demnitatea persoanei umane».

Sociologii contimporani au recunoscut cât de depărtată de observarea faptelor este teoria unui contract social, chiar implicit, încheiat în toată voia de niște indivizi natural liberi. In ciuda «Declarării drepturilor omului și cetățeanului» oamenii nu se nasc, de fapt, liberi și egali în drepturi. Hume arătase că ipoteza unei solidarități sociale bazată pe un contract voluntar este contrarie faptului că pretutindeni unde «Doctrina contrarie nu este întipărită în mințile oamenilor, aceste legături sunt privite ca independente față de consimțimântul indivizilor...». In orice schimbări sociale «vedem oare altceva decât forța și violența? și unde se găsește oare consimțirea, asociarea voluntară de care se vorbește atâta?» «In realitate, păzirea intereselor comune, păzire care este la îndemâna tuturora, este izvorul obligației morale pe care o punem alături de iubirea de ordine și de pace».

Filozofia pozitivistă inaugurată de Aug. Comte și care a produs revoluție în domeniul intelectual, a adus o notă oarecum nouă în desbaterea problemei care ne ocupă.

Auguste Comte a înlocuit Dumnezeul creștin, substanța lui Spinoza, unul al misticilor prin umanitate, care «în fond e singura realitate». Deoarece umanitatea nu poate să se realizeze decât prin solidaritatea socială, prin punerea în cómun a tuturor adevărurilor, a tuturor valorilor pozitive, unite prin spațiu și timp, este firesc ca mijlocul întrebuințat să aibă o valoare morală corespunzătoare scopului. Dealtfel principiul fundamental al moralei pozitiviste este glorificarea altruismului. Prima datorie se formulează astfel: «să trăești pentru altul». In viața socială «ființele independente sortite să întruchipeze prin conlucrarea lor o ființă unică, nu ar ieși niciodată din ele însele dacă n'a fi împinse, unele către altele, printr'o simpatie oarbă, dar foarte puternică, anterioară oricărei specializări, și oricărei voințe» (Espinas). Altruismul, indispensabil pentru coeziunea socială, este principiul călăuzitor. Intre altruism

www.digibuc.ro

ca principiu şi umanitatea ca scop, solidaritatea socială sub diversele ei forme este naturală şi necesară ca consecinţă şi mijloc.

III

Ideile de mai sus ies din starea de confuzie, şi intră într'o nouă perioadă, graţie spiritului de analiză psihologică al lui Léon Bourgeois, care face să intervină teoria quasi-contractului social, spre a explică nu numai drepturile omului dar şi datoriile lui în evoluţia societăţii. Cartea acestui cugetător, care este nu numai un om politic dar şi un jurist însemnat, poartă numele de «Solidaritate» şi trebuie să fie considerată ca un fel de catehism, de care trebue să ia cunoştinţă toţi oamenii politici cari se interesează de soarta societăţilor şi naţiunilor. Léon Bourgeois pune în locul noţiunii de contract social inaugurată de Hobbes şi de Rousseau, pe aceea a quasi-contractului, şi, pentru a-şi susţine teza face apel, rând pe rând, la jurisprudenţă, la sociologie, la morală şi la biologie. El afirmă că nu există, de fapt, consimţirea prealabilă a contractanţilor în ceeace atinge obligaţiile sociale. Aceasta e şi obiecţia care a nimicit teoria contractului social al lui Rousseau. E adevărat, însă, deoarece societatea există şi se menţine prin învoirea tacită a celor cari o compun, atunci există, între aceştia, aceea ce codul civil a definit sub numele de quasi-contract. Quasi-contractul nu este altceva decât un contract consimţit retroactiv, adică bazat pe interpretarea voinţelor ce ar fi exprimat părţile, dacă ar fi putut să intervină în prealabil şi să-şi dea consimţimântul la formarea contractului. Articolul 1375 din codul civil francez spune că, «stăpânul, ale cărui afaceri au fost bine administrate, trebuie să îndeplinească angajamentele pe care omul său le-a contractat în numele său, să-l indemnizeze de toate angajamentele personale ce a luat şi să-i plătească toate cheltuelile utile sau necesare ce acesta a făcut». «Stăpânul», din punct de vedere al teoriei quasi-contractului social, este copilul care a beneficiat de organizarea socială; «afacerea bine administrată», este educaţia copilului, formarea lui de către societate, admiterea lui în numărul celor cari se folosesc de civilizaţie. Şi, iată de ce, d-l Bourgeois conchide că este o obligaţie contractată de un individ, mai înainte ca el să contracteze liber sau cu ştiinţă, contractare făcută în numele său, şi pe care consimte tacit să o îndeplinească, din moment ce continuă să trăească în societate. Să trecem acum dela ideea de quasi-contract, la aceă de «datorie socială».

Obiecţia lui Hume rămâne în picioare dacă contractul este consimţit retroactiv în loc de a fi prealabil: este cu putinţă oare ca individul să refuze să facă parte dintr'o societate în care s'a născut, a crescut, s'a format? Dacă nu, dacă cum recunoaşte d-l Bourgeois, «omul trăeşte în mod necesar într'o stare de interdependenţă cu semenii săi: dacă, oricum ar fi, bună sau rea, echitabilă sau impilătoare, paşnică sau violentă, există întotdeauna o societate, şi dacă membrii ei sunt, fie că vreau fie că nu vreau, solidari unii cu alţii, «ce analogie să stabilim între quasi-contractul social şi quasi-contractul juridic? Copiii nu sunt oare legaţi, de voie de nevoie, prin voinţa părinţilor, şi

www.digibuc.ro

această voință nu este oare mai mult aparentă decât reală? Numele ei adevărat nu e oare ascultarea de constrângerea socială? Teoria nu are valoarea decât în cazul de asocieri restrânse din care un individ se poate retrage, după ce a îndemnizat pe aceia cari i-au făcut servicii: și chiar atunci, trebuie ca acestă servicii să fie de așà fel, încât cineva să-și poată plăti datoria fără să rămână legat indefinit de asociația dela care a primit, în mod involuntar, binefaceri».

Ceva mai mult, este cu adevărat o «datorie aceea care, din cauza solidarității naturale, apasă asupra tuturora, în grade diferite? Se chiamă oare datorie ca în numele egalității drepturilor — fiecare primind pentru ostenelile sale, pentru munca sa, prețul legitim — să fie silit moralmente să se achite prin o cooperare voluntara? Prin formula «serviciile, pe care toți le face fiecăruia, se platesc serviciile pe care fiecare le face tuturora», nu se lămurește cuvântul «toți», căci tot aceeaș grupă de indivizi face și primește servicii. Solidaritatea are tocmai ca efect să facă pe individ să aducă foloase acelora cari nu i-au făcut nici un bine; primim dela o generație trecută ca să platim unei generații viitoare, cel puțin tot atât cât căpătăm dela generația prezentă, ca să «restituim», nu atât acelora, cari au dat, cât altora, mai puțin generoși. In ce moment intervine un principiu de dreptate în această necurmată faptă pentru altul, care se cheamă foarte nenimerit «reciprocitate de servicii» sau «schimb de bune procedee»?

In realitate, solidaritatea socială presupune, în afară de dependința mutuală între toți indivizii cari constituiesc o colectivitate organizată, devotarea fiecăruia pentru cauza comună, devotare care nu trebuie «plătită» de către indivizii luați fiecare separat. Societatea și individul nu sunt două ființe deosebite, cari își fac schimburi și cari țin socoteală fiecare de ceeace celălalt datorește, sau are dreptul să pretinda; fiecare face parte din întregul dela care primește foloase, și acest întreg cuprinde pe fiecare din aceia cari au beneficii depe urma asociației. Ideea de datorie socială nu pare deci să poată slujì de bază solidă pentru datoria solidarității.

Dealtfel d-l Léon Bourgeois nu zice oare: «Pentru ca să existe validitatea quasi-contractului social, trebuie să dispară o cauză de neegalitate care vine dela oameni (din ignoranța lor, din barbaria lor, din violența lor, din aviditatea de câștig, în rezumat dintr'o lungă serie de rânduiri sociale pe care ideea de dreptate nu a hotărît-o și pentru care nu s'a căpătat consimțimântul tuturor); pentru ca fiecare să-și dea consimțimântul retroactiv pentru împărțirea câștigurilor și sarcinelor, trebuie să fie la toți părerea că ea se face în condițiile care hotarasc orice schimb, e echivalența cauzelor de consimțire la toate părțile... echivalență în schimbul de schimb de servicii între fiecare și toți...»? Ce înseamnă asta, decât că recunoașterea, din partea fiecăruia, a datoriei este condiția quasi-contractului care numai el ar puteà să dea teoriei datoriei o aparență de bază? In ce mod «obiectul quasi-contractului» ar puteà să fie să stabilească, între serviciile pe care, din cauza solidarității naturale, fiecare le aduce tuturora și toți le aduc fiecăruia, un raport de dreptate? Nu trebuie oare ca oamenii însetați de dreptate să schimbe pretinsul quasi-contract social, în așà fel ca să-l facă acceptabil pentru aceia cari ar voì să-l examineze critic și să rămână în acelaș timp siliți să-i sufere

www.digibuc.ro

urmările? Dar atunci datoria contractată, dacă se poate vorbì de datorie, nu este una din acelea pentru care avem obligaţia morală de a ne scăpà atâta timp cât va dăinuì starea socială actuală, în care unii oameni se bucură fără măsură de forţele acumulate şi disciplinate de către societate, pe când alţii, cu toate silinţele şi meritele lor nu capătă decât folosul cel mai neînsemnat? Contractul, liber discutat şi executat cinstit de către ambele părţi devine baza definitivă a dreptului omenesc. Acolo unde nevoia pune pe oameni în contact, fără ca voinţa lor prealabilă să fi discutat condiţiile învoielii, legea care va hotărî între ei aceste condiţii nu trebuie să fie decât o interpretare şi o reprezentare a acordului care ar fi trebuit să fie stabilit prealabil între ei, dacă dânşii ar fi putut să fie consultaţi în mod egal şi liber: va să zică, fundamentul dreptului va fi presupunerea consimţimântului pe care l-ar fi dat voinţei lor egale şi libere. Quasi-contractul nu este altceva decât contractul consimţit în mod retroactiv.

Cunoaşterea legilor solidarităţii ar trebuì să influenţeze mult teoriile morale. Definiţia drepturilor şi datoriilor oamenilor nu trebuie căutată de acum înainte în afară de raporturile care le leagă unele de altele, într'un mod solidar, în timp şi în spaţiu.

Atâta timp cât omul erà privit ca o fiinţă aparte în natură, atâta timp cât fiecare din oameni păreà un exemplar, asemănător cu ceilalţi, dintr'un tip unic, creiat dintr'odată, la facerea lumii, de către puterea dumnezeiască, erà deajuns să deducem logic consecinţele acestui caracter absolut al persoanei omeneşti, pentru a hotărî ceeace se numiàu drepturile omului şi datoriile lui către creator, către semeni, către el însuş. Omul erà un *scop* pentru el şi pentru lume: drepturile şi datoriile lui, erau, ca să zicem aşà, nişte mijloace potrivite pentru acest scop.

Problema este acum mai complexă, şi totuş soluţia ei trebuie să fie mai precisă. Omul nu mai apare pe pământ ca o fiinţă de natură specială, ca o abstracţie, al cărei *eu* «unul şi acelaş» este, *a priori*, subiectul unor drepturi şi ele abstracte; el s'a transformat într'o fiinţă reală, asemănător cu celelalte fiinţe vii, supus ca şi acestea la nişte legături, la nişte subordonări fără număr, ascultând de legile evoluţiei generale şi neputând căutà, în afară de reţeaua de acţiuni şi de reacţiuni care îl înconjoară din toate părţile, condiţiile de desvoltare a personalităţii sale şi a fiinţelor asemenea lui.

Omul trăind în societate şi neputând trăì fără ea, este în fiecare moment un *datornic* faţă de ea. Acì e baza datoriilor sale.

Obligaţia fiecăruia faţă de toţi nu rezultă dintr'o hotărîre arbitrară, exterioară lucrurilor; ea este numai contra-partida foloaselor pe çare fiecare le are, trăind în societate, preţul serviciilor pe care asociarea le face fiecăruia.

Indeplinirea datoriilor sociale nu este altceva decât primirea unei îndatoriri în schimbul unui folos. Cu alte vorbe, *recunoaşterea unei datorii.*

Ideea de datorie, născută din quasi-contractul de asociare, duce neapărat la ideea de sancţiune, care este de acum încolo legitimă. Datoria socială nu este numai o obligaţie de conştiinţă, dar o obligaţie fondată în drept, dela împlinirea căreia nu putem scăpà fără violarea unei regule precise de justiţie. Legea pozitivă, care va asigurà executarea obligaţiei sociale, nu va

www.digibuc.ro

încălcă așadar dreptul individului; va să zică nu e vorba de o intervenție abuzivă din partea societății, în ceeace privește raporturile dintre oameni.

Noțiunea aceasta de datorie a omului către ceilalți oameni, dând, în realitate și în morală, o bază datoriei sociale, imprimă în acelaș timp libertății și dreptului individual adevăratul lor caracter și prin aceasta le limitează și le garantează.

Doctrina solidarității apare, în istoria ideilor, ca desvoltarea filozofiei secolului XVIII și ca desăvârșirea teoriei politice și sociale a cărei formulă a dat-o, pentru prima oară, revoluția franceză prin trei cuvinte abstracte: libertate, egalitate și fraternitate.

După Bourgeois, dacă revoluția a făcut declarația drepturilor, mai rămâne acum de adăugat declarația datoriilor. Aceasta rezumă toate silințele ce rămân de făcut. Declarația datoriilor trebuie să completeze declarația drepturilor. Declarația datoriilor se naște din faptul că oamenii sunt legați între ei prin solidaritate. Solidaritatea naturală e injustă. Scopul e tocmai de a înlătură injustiția solidarității naturale prin aplicarea principiilor de justiție, în ceeace privește schimburile de servicii dintre oameni.

Bourgeois nu dorește să dispară cuvintele: libertate, egalitate, fraternitate, depe frontonul edificiilor, dar voiește ca la această formulă să se adauge și cuvântul de solidaritate.

Jules Payot crede că prin concepția lui Bourgeois s'a introdus în conștiința franceză și în cea europeană, un element cu adevărat nou, diferit de vechea fraternitate, și că tocmai prin introducerea acestui element nou, intră în circulație un cuvânt nou, cuvântul de fraternitate, având un înțeles destul de vag, și care nu poate să exprime destul de complet această idee nouă. Deaceea Payot cere menținerea cuvântului solidaritate, deoarece înseamnă ceva cu totul nou.

Să ascultăm acum și argumentele de ordin biologic invocate de d-l Bourgeois, pentru a probà evidența solidarității. Biologia, zice acest eminent cugetător, din studierea organismelor va da științei sociale elementele sintezei și îi va stabili probele.

«Orice individ, orice ființă vie, este un agregat și părțile care îl compun sunt ele însеș niște indivizi, niște ființe vii; fără îndoeală, o știință înarmată cu mijloace de cercetare mai puternice, va găsi alte elemente și mai simple, tot vii, în fiecare din celulele vii, care par ultimul grad de simplicitate al materiei organizate.

Insă, aceste elemente primitive tind individual să trăiască și să se desvolte; totuș ele sunt legate printr'o strânsă solidaritate. Ele nu sunt puse unul lângă altul, întocmai ca pietrele dintr'un morman de pietre; ele nu se luptă între ele, nu se nimicesc orbește ca luptătorii în războaie. Ele se desvoltă și totuș desvoltarea lor contribue la desvoltarea organismului pe care ele îl compun; ele evoluiază și evoluția lor este o funcțiune a evoluției colective. Ele sunt, într'un cuvânt, *asociate.*

Și asociarea lor contribue, nu numai la desvoltarea întregului pe care ele îl formează, dar și la desvoltarea fiecăreia din ele. Solidaritatea care le leagă, departe de a le împiedecà activitatea și de a le oprì creșterea, le sporește pu-

www.digibuc.ro

terile şi grăbeşte desvoltarea lor. Ele sunt asociate şi asociaţia se soldează cu câştig, nu cu pierdere, pentru fiecare din ei, ca şi pentru totalul pe care îl formează».

Legea diviziunii muncii fiziologice nu este altceva decât coordinarea silinţelor individuale.

«Corpul unui animal, zice Henri Milne-Edwards, întocmai ca şi corpul unei plante, este o asociare de părţi care au fiecare viaţa ei proprie, care sunt la rândul lor nişte asociaţii de elemente organizate... La animalele ale căror facultăţi sunt cele mai mărginite şi a căror viaţă este cea mai obscură... individul este mai degrabă un agregat decât o asociaţie;... astfel se petrec lucrurile de îndată ce ne ocupăm de ficcare din seriile de fiinţe din ce în ce mai perfecte, şi care toate la un loc formează regnul animal; vedem atunci că diviziunea muncii se introduce din ce în ce mai mult în organism; diferitele facultăţi se izolează şi se localizează; fiecare act vital tinde să se efectueze printr'un instrument special, şi prin conlucrarea unor agenţi deosebiţi se obţine rezultatul general... Dar numărul din ce în ce mai mare de agenţi ai vieţii şi varietatea funcţiunilor lor au adus după sine *coordonarea* forţelor lor;... pe măsură ce observatorul se înalţă către fiinţele cele mai perfecte, vede că această armonie devine tot mai intimă şi că se stabileşte subordonarea [1])...»

In acest mod se desface adevărul definitiv: activităţile individuale izolate, cresc încet; opuse, ele se nimicesc una pe alta; juxtapuse, ele se adună; numai activităţile asociate cresc repede, durează şi se înmulţesc.

«Asociarea creiază» a zis Isoulet.

Conlucrarea acţiunilor individuale în acţiunea solidară dă legea sintetică a evoluţiei biologice generale.

Mai departe Bourgeois citează o cugetare adâncă a lui Edmond Perrier: «Stabilind că, în lumea fiinţelor vii, dacă lupta condiţionează progresul, cum au învăţat cei cari visează o răsturnare socială, progresul nu a fost realizat niciodată decât prin asociarea forţelor individuale şi coordonarea lor armonioasă, ştiinţele naturale constituesc nu numai filozofia cea mai înnaltă, dar singura filozofie în stare să dea guvernelor cunoştinţele necesare pentru cercetarea şi vindecarea rănilor adânci ale vremilor de faţă [2]).

Aceste cuvinte ale eminentului naturalist sunt un răspuns precis la apelul pe care, dela Auguste Comte încoace, politica şi filozofia îl adresează ştiinţelor naturale, cărora le cer desnodământul dramei omeneşti.

Neapărat că argumentele de ordin biologic ale d-lui Léon Bourgeois sunt mai puţin convingătoare, ca cele de ordin juridic, social şi moral, deoarece în momentul când autorul şi-a scris lucrarea asupra solidarităţii, biologia nu făcuse încă progresele pe care le-a realizat de atunci.

De mult timp meditez asupra relaţiilor dintre biologie, sociologie şi morală şi studiind organizarea perfectă a fiinţelor vii, precum şi interdependenţa elementelor care le constitue, am ajuns la concluzia că natura ne oferă

[1]) Milne-Edwards. Le cours sur la physiologie et l'anatomie comparées.
[2]) Edmond Perrier, Faune des côtes de Normandie 1894.

www.digibuc.ro

tipuri ideale de organizare socială şi de solidaritate a elementelor organismului. Aş dorì să expun acì câteva din legile după care se conduc fenomenele naturale, graţie cărora domneşte armonia cea mai deplină în exercitarea drepturilor şi obligaţiilor ce le are fiecare element, fiecare celulă.

Prima lege şi una din cele mai importante este legea muncii. Intr'adevăr, toate elementele organismului nostru, dela cele mai superioare până la cele mai modeste, muncesc fără preget, executând o muncă ordonată. Inima, acest motor puternic, nu al simţimintelor omeneşti, care sunt localizate în creier, împinge sângele în vasele arteriale, care îl distribue organelor şi ţesăturilor. Inima, zicem, munceşte din primul moment al fiinţei noastre, până în clipa supremă a morţii şi totuş, în stare normală, ea nu se oboseşte. Cum se face această minune? Fără îndoeală, natura prevăzătoare a făcut ca inima să funcţioneze în regim permanent, adică, după fiecare contracţie urmează o perioadă scurtă de repaos, în care inima îşi repară cheltuelile făcute cu contracţia ei, aşà că, graţie acestui repaus scurt, dar suficient, inima poate funcţionà o vieaţă întreagă. Mai este şi altă particularitate interesantă în fiziologia acestui important organ, anume că el are o structură asemănătoare cu a muşchilor voluntari, însă, prin inervaţia lui, se sustrage voinţei lui. In această dispoziţie admirabilă vedem, deasemeni, o măsură de prevedere a naturii, care n'a lăsat la capriciul voinţei noastre, funcţionarea inimii. Care, dintre noi, într'un moment de desperare, nu şi-ar curmà existenţa, făcând să înceteze bătăile inimii?

Toate celelalte organe, prin elementele lor constitutive, se supun acestei legi a muncii ordonate, fără oboseală, fără istovire. Dacă, în cursul zilei, noi ne mişcăm, facem tot felul de sforţări, iar glandele noastre secretă diferite sucuri trebuincioase organismului, după o perioadă de activitate urmează o perioadă de repaus, aceea a somnului, care are drept scop să repare puterile încercate prin activitatea zilnică. In somn, activitatea tuturor organelor noastre se domoleşte. Creierul se odihneşte, reflexele superioare, care îşi au sediul în scoarţa şi în nucleii dela baza creierului, în peduncul, în protuberanţă, în bulb, în măduvă, etc. scad, din ce în ce mai mult, cu cât somnul devine mai adânc; diferitele secreţii se împuţinează. Chiar bătăile inimii se fac mai rare, după cum se micşorează şi numărul respiraţiilor. Insă inima şi respiraţia continuă să funcţioneze, căci sunt absolut indispensabile vieţii noastre. Somnul este reparator şi dimineaţa suntem dispuşi să muncim. Numai când organismul sufere, somnul e turburat de vise, iar, dimineaţa, ne simţim obosiţi. Acum, dacă privim ce se întâmplă în societate, constatăm cu durere că această lege a muncii nu e respectată. Timp de secole sclavii au muncit pentru gustul nobilului, iar, în societăţile moderne, lucrătorii manuali şi intelectuali muncesc, unii cu braţele, alţii cu creierul, pentru a întreţine o sumă de individualităţi parazite sau perverse cari nu se supun acestei legi admirabile a muncii. Aş puteà zice cu Carlyle:

«Doi oameni cinstesc, nu trei. Intâiu pe muncitorul trudit, care cu unealta lui scoasă din pământ, din greu cucereşte pământul, făcându-l stăpânirea omului. Vrednică de cinste este, pentru mine, mâna aspră, noduroasă, în care totuş se găseşte o virtute isteaţă. Vrednică de cinste este şi faţa aspră,

www.digibuc.ro

tăbăcită de toate vremurile, mânjită, cu aspra ei inteligență: căci este fața unui *om* care trăiește omenește».

«Cinstesc un al doilea om și mai mult încă: pe acela pe care-l vedem trudindu-se pentru cele neapărat trebuincioase științei...»

«Dacă cel sărman și smerit se trudește pentru ca să avem hrană, nu trebuie oare ca cel mare și slăvit să se trudească în schimb pentru ca celălalt să aibă Lumină, Sfătuire, Libertate, Nemurire?»

«Pe aceștia doi, de toate treptele, îi cinstesc: tot restul este paiu și pulbere, pe care vântul poate să-l sufle unde vrea».

Dacă, în organismul nostru, nu există elemente parazite, acaparatorii și acei cari speculează munca altora sunt o plagă a societății. După războiu, ne-am pomenit cu o clasă de îmbogățiți, cari sunt o adevărată calamitate, și, în contra cărora, nu s'au luat măsurile ce se impun.

Am convingerea fermă că, într'un viitor mai apropiat sau mai depărtat, munca va fi obligatoare pentru toată lumea, după puterile fiecăruia.

A doua lege, care guvernează fenomenele vieții noastre este *legea economiei de timp, spațiu și materie.* Natura, cu un minimum de spațiu, înfăptuește structura admirabilă a vegetalelor și animalelor și pentru ca să facă aceasta aleargă la dispoziții speciale: circonvoluțiile creierului și convoluțiile intestinale. Creierul nostru are o suprafață vastă; între această suprafață întinsă și variatele fenomene psihice există o legătură; ca să facă economie de spațiu, natura recurge la circonvoluții, la plici, cu ajutorul cărora creierul, cu o suprafață așà de vastă, poate intrà în craniul nostru, așà de mic. Dacă natura n'ar fi întrebuințat acest meșteșug, am fi avut un cap monstruos, cum se observă în cazurile patologice, de pildă în hidrocefalie. Aceeaș economie o face natura în aranjarea intestinelor, care cu o lungime foarte mare (9 metri), numai mulțumită învârtiturilor lui se concentrează în spațiul restrâns al abdomenului. Dacă economia de timp este deasemeni importantă în toată activitatea noastră organică, căci noi trăim în timp și în spațiu, iar viața noastră este scurtă.

In lumea fenomenelor sociale legea economiei de timp, spațiu și materie, nu e respectată decât rareori. Să ne întoarcem privirea asupra mijloacelor de traiu: locuință, alimente, îmbrăcăminte, și vom vedeà în societatea noastră: lux, risipă și abuz.

A treia lege pe care o constatăm în fenomenele vieții este aceea a *diviziunii muncii.* Fiecare organ are o funcție principală pe care o îndeplinește toată viața. Stomacul produce sucul gastric, ficatul bilă și glycogenul, sistemul nervos este sediul sensibilității, mobilității și al tuturor fenomenelor psihice. Inima trimite sânge tuturor organelor, oasele au un rol mecanic, iar mușchii, organe ale vieții de relațiune, produc efecte mecanice și calorice. Dacă, în organismul viu această diviziune a muncii este respectată, în societatea omenească: *the right man in the right place*, este mai mult ceva de domeniul legendei. Este adevărat că, în momentul de față, la popoarele culte, se studiază cu mijloace științifice, vocația profesională, care, de sigur, va jucà un rol însemnat în viața viitoare a popoarelor. America ne-a dat un exemplu splendid, căci a putut să-și organizeze repede o

www.digibuc.ro

armată, formată din soldați distribuiți pe specialități, după aptitudinile fiecăruia. Câți oare, din marii demnitari ai Statului, au fost preparați pentru înalta lor misiune? Foarte puțini, căci pe cei mai mulți, numai politica i-a cocoțat acolo unde se află. Prin politică ajungi orice: ministru, director de instituții, membru în consiliile de administrație, conducător de departamente pentru care n'ai nici o pregătire. In asemenea condiții nu e de mirare că vedem greutăți ivindu-se în diferitele domenii ale activității publice și ne sbatem în mijlocul a tot felul de nevoi. In mentalitatea noastră este cevà copilăresc, anume că putem face ori și ce fără pregătire. Aceasta îmi reamintește povestea cu bucătăreasa lui Ion Ghica, care rugă pe marele scriitor, pe atunci director al teatrelor, să deà și bărbatului ei, leneș și prost, o funcție la teatru și, la întrebarea lui Ion Ghica, ce post ar vrea, bucătăreasa naivă îi răspunse că ar puteà și el să bată cu bățul în timpul când orhestra cântă — aceasta fiind o meserie ușoară.

Câte greșeli nu s'au comis și se vor mai comite încă din nerespectul acestei legi a diviziunii muncii!

Legea echilibrului are o înnaltă misiune în organizarea ființelor vii. In adevăr, dacă cercetăm fenomenele biologice vedem că ele se petrec la o temperatură constantă, care nu e ridicată, că mai toate humorile organismului au reacția aproape de neutralitate, că nu există presiune considerabilă, nici voltaj ridicat. Toate fenomenele vieții se desfășoară în apropiere de echilibru. Cine permite să se petreacă această minune? Fermenții, care sunt elemente energetice și care comandă fenomenele vieții. Fără ei nu ar puteà aveà loc oxidațiile, la temperatura de 37, care este optimă pentru fenomenele vieții, iar fără fermenții hidrolitici, fenomenele digestiei nu ar existà.

Legea justiției, pe care o deducem din studiul fenomenelor vieții, este aceea a *justiției în neegalitate.* Trebuie să spunem cu tărie, că, dacă în organismele vii nu există egalitate, găsim totuș o justiție, de pildă, la banchetul vieții, la care fiecare element nobil, cum e celula nervoasă, sau un element mai puțin diferențiat, cum este fibroblastul, se ospătează după nevoile lui. Din acest punct de vedere organismul nu cunoaște injustiția strigătoare pe care o vedem în societatea noastră, în care, alături de miliardari și de milionari, există muritori de foame; printre cari se găsesc ființe mai demne de fericire decât printre îmbogățiții de răsboiu! Aceasta se întâmplă numai atunci când organismul e bolnav, adică atunci când, în societatea noastră, cu atâtea anomalii, legea justiției în neegalitate nu e respectată. In asemenea împrejurări și în corpul nostru apar boale de nutriție, obezitatea, diferitele reumatisme, tumorile, discrasiile, etc.

Legea solidarității sau a armoniei organice merită o atenție deosebită. In organismul viu nu există o luptă, cum s'a crezut; totul lucrează pentru tot. Un exemplu, între altele, poate ilustrà această lege. Când ne rănim, în procesul de reparare a rănii, iau parte toate organele cu secreție internă, care varsă, în sânge, sucurile necesare pentru cicatrizare. Dacă însă, una din glande este insuficientă, cum se întâmplă, de pildă, în myxoedem, unde glanda tiroidă lipsește sau e bolnavă, atunci plasma sângelui lipsită de secreția glandei tiroide, care este un element necesar reparației rănii, nu conține

www.digibuc.ro

tot ce trebuie pentru a asigurà vindecarea. Plaga întârziază săptămâni şi chiar luni, iar, dacă administrăm bolnavului o mică cantitate de tiroidă, vindecarea vine repede. Iată dar un exemplu demonstrativ de ceeace va să zică solidaritate în organismul nostru. Este o adevărată simfonie în reacţiile noastre organice. Totul se înlănţueşte, asigurând sănătatea şi fericirea, care caracterizează un organism sănătos. Această lege a solidarităţii a fost nesocotită în societatea tuturor vremurilor, cum o probează lupta de clase, cu diferitele ei înfăţişări. Oamenii de Stat prevăzători au căutat să facă legi care să armonizeze interesele diferitelor clase, înfiinţând instituţii de asistenţă, întemeind cassele de ajutor sau pentru accidentele muncii, chiar introducând forma de guvernământ care se chiamă republică. Neapărat democraţia, când nu e demagogie, trebueşte privită ca o imitaţie fericită a solidarităţii din organismul nostru.

Legea eredităţii, lege de conservare prin excelenţă, trebuie meditată de oamenii noştri politici.

Graţie eredităţii specia omenească se perpetuă în decursul timpurilor păstrându-şi caracterele specifice, fizice şi psihice.

In această proprietate de conservare intervin acele energii speciale pe care le numim fermenţi, şi, care, după cum am arătat într'o lucrare recentă, ne explică transmiterea caracterelor ereditare. Aceşti fermenţi intervin în toate acţiunile vieţii noastre, ei sunt instrumentele funcţionării celulelor şi, dacă ne-ar fi permisă o comparare, l-am asemănà cu rolul intelectualilor în viaţa socială.

In afară de influenţa fermenţilor, care menţin echilibrul nostru fizico-himic, echilibrul se mai face şi prin ajutorul sistemului nervos şi anume prin cele două sisteme: sistemul simpatic şi sistemul parasimpatic. Primul are o acţiune stimulantă, celălalt o acţiune moderatoare. Sistemul simpatic excită organismul pentru luptă şi sporeşte puterea de apărare. El dilată pupila spre a mări percepţia luminoasă, excită inima spre a dà sânge muşchilor, contractă vasele sanguine din viscere, ridicându-le presiunea şi alungă sângele spre creier, plămâni şi muşchi. Sub influenţa lui zahărul se varsă în torentul sanghin, mărind astfel energia de contracţie a muşchiului. Tot el excită glandele sudoripare spre a răcorì corpul încălzit prin mărirea activităţii muschiulare, iar, în timpul luptei, perii animalelor se contractă dându-le un aspect impunător. La om nu se vede decât o urmă de această reacţie. Sistemul parasimpatic, din contră, conservă energia, pupila se contractă sub energia lui spre a se ferì de lumină, bătăile inimii se încetinesc spre a repară cheltuelile făcute cu ocazia funcţionării, mai intense, a simpaticului. In durere, în mânie, în orice excitaţie intensă celulele nervoase simpatice sunt excitate, iar cele parasimpatice sunt inhibate. Deaceea există o consumare de energie în activitatea simpaticului, pe când în aceea a parasimpaticului o acumulare de energie. Aceeace mai trebuie ştiut este că activitatea acestor două sisteme, în aparenţă antagoniste, dar care, în realitate se ajută reciproc, este datorită unor particule, numite ioni, de potasiu şi de calciu, încărcate cu o sarcină electrică. Emigrarea lor ne explică curentul de acţiune în nerv. Se vede cât de profundă a fost cugetarea lui Goethe care

www.digibuc.ro

spunea că electricitatea este sufletul universului. Ajutorul ce și-l dau cele 2 sisteme: simpatic și parasimpatic, contrastează cu acțiunea discordantă care se observa în societatea noastră. Opoziția și guvernul, departe de a se ajută reciproc, pentru interesele superioare ale țării, se atacă violent, întrebuințând ca arme, nu numai fapte reale, dar recurg chiar la calomnie și distrugere. Rareori s'a văzut, la noi, momente, în care, opoziția să fi dat concursul său guvernului, când acesta făcea ceva bun. Ajutorul ce și-l dau cele două sisteme antagoniste din corpul nostru și de care am vorbit, nu se găsește la aceia cari își dispută onoarea de a conduce interesele țării.

Revoluția franceză susținând drepturile omului a proclamat ca bază a organizării sociale noțiuni noui pe care le-a concretizat în frumoasele cuvinte: libertate, egalitate, fraternitate. Mai mult chiar, într'un avânt de entuziasm ele au fost înscrise pe toate instituțiile publice și chiar pe închisori. Dar, o întrebare de cea mai mare importanță, care a fost deseori pusă, dar mai niciodată analizată la lumina documentelor biologice și antropologice, anume dacă toți indivizii dintr'o societate sunt, în realitate, egali, ca valoare socială. Această teză merită să fie cercetată mai cu deamănuntul. Intr'adevăr, dacă s'ar demonstră, ceeace nu este greu, că membrii uneia și aceleeaș societăți nu sunt de loc egali și că, în general, tocmai neegalitatea îi caracterizează, atunci considerând cauzele care produc această neegalitate s'ar deschide o nouă eră politicii sociale. Experiența de toate zilele ne arată nu numai că egalitatea nu există între membrii societății, dar că ea nu va există niciodata și această neegalitate, în afară de cauze sociale imediate, recunoaște cauze originale îndepărtate. Dacă noi examinăm ființele care trăiesc în colonii, precum sunt furnicile și albinele, dacă ne întoarcem, pe de altă parte, privirea asupra unei societăți restrânse, precum este familia și, după aceea, studiem societăți mai întinse, ceeace ne isbește, este neegalitatea caracterelor fizice, intelectuale și morale. După cum elementele unui organ, de pildă celulele nervoase, care au în aparență aceeaș funcție, nu sunt identice, nu întâlnim deasemeni această identitate nici la membrii unei familii sau unei societăți. Tocmai această neegalitate poate fi utilizată pentru diviziunea muncii, cum este de pildă cazul cu sistemul Taylor și cu vocația profesională. Se înțelege dela sine că indivizii unei societăți fiind neegali, din punct de vedere al energiei cheltuite pentru societate, și al travaliului util, ei nu se pot bucură de aceleași foloase.

Ca să ilustrăm neegalitatea din punct de vedere al valorii intelectuale dăm aci, după Galton, care arată că, la 1.000.000 de oameni, marea majoritate (838,140) este reprezentată prin valori mijlocii, oamenii talentați ca și cei slabi înzestrați cu calități intelectuale numără fiecare câte 81.692, indivizi, geniali ca și neutilizabilii sunt fiecare, câte 248. Se vede, în această schemă că la cei doi poli avem, pe deoparte oameni de geniu cari sunt factorii culturii și civilizației, iar pe de alta, la polul opus, indivizii cari sunt o sarcină pentru societate: idioții și imbecilii.

Cunoașterea acestor fapte este indispensabilă oamenilor politici cari își iau greaua sarcină de a conduce destinele unui popor.

www.digibuc.ro

A proclamă egalitatea printre oameni, atunci când ea nu există, înseamnă a se înşelă pe sine însuşi şi pe alţii, în orice caz este a face o operă greşită. Dacă însă această inegalitate este datorită mediului în care trăieşte individul, condiţiilor de trai nenorocite pentru unii, prea favorabile pentru alţii, lipsei de higienă pentru cei săraci, lipsă care favorizează degenerarea individului şi izbucnirea boalelor infecţioase, oamenii de ştiinţă vor putea, cu timpul, să uşureze consecinţele acestei inegalităţi, ridicând starea socială şi morală a lucrătorilor din uzine, ateliere, etc. Profilaxia individuală şi socială este cea mai puternică armă în contra neegalităţii claselor sociale şi aci credem, cu Descartes, că medicina este aceă ştiinţă care va fi în stare să amelioreze soarta oamenilor şi a diferitelor stări sociale.

V

Dacă starea intelectualilor adevăraţi, înainte de războiu, a fost grea şi nenorocită, după războiu a devenit dezastroasă. Dintr'un capăt la altul al Europei nu se aude decât un strigăt scos de intelectuali: «Civilizaţia este ameninţată, intelectualii sunt în mizerie». Acest strigăt a găsit un ecou chiar în sânul Ligii Naţiunilor, care, prin comisia de cooperare intelectuală, a început să facă o anchetă în toate ţările, mai ales în acelea bântuite de războiu şi în care civilizaţia născândă sau puţin înaintată e ameninţată din cauza lipsei de bani.

Semnalul de alarmă a fost dat de H. Bergson. Acest profund cugetător, dându-şi seama de primejdia care ameninţă munca intelectuală şi civilizaţia, a putut, graţie autorităţii sale, să facă să se constituie o comisie internaţională de cooperaţie intelectuală, alipită Ligii Naţiunilor.

Cum era firesc, pentru ca această comisie să-şi poată da seama de starea reală a greutăţilor întâmpinate de intelectualii diferitelor ţări, după războiu, a facut un chestionar pe care l-a trimes diferitelor ţări din Europa şi din America.

Să-mi fie permis de a amintì că, încă din 1920, am dat semnalul, prin grai şi prin scris, arătând criza prin care treceau intelectualii români, criză care, din nenorocire, n'a mers decât agravându-se; am publicat în revista «*Renaşterea română*» (1920) un articol: «*Intelectualii şi laboratoarele*», în care am facut apel la unirea intelectualilor, arătând care sunt datoriile şi drepturile lor în momentele de faţă, am luat parte activă la înfiinţarea *Asociaţiei intelectualilor români*, într'un comitet de persoane cari aveau un nume în cultura acestei ţări; am elaborat chiar statutele acestei asociaţii şi m'am dus la Chişinău şi la Iaşi, la Timişcara şi la Craiova, la Galaţi şi la Ploeşti, unde am ţinut conferinţe, în care arătam rolul intelectualilor în cultura popoarelor în general şi a României în special. Această mişcare a stârnit oarecare entuziasm şi inspirà, intelectualilor în suferinţă, bune speranţe pentru viitor. S'au ţinut chiar mai multe şedinţe, în amfiteatrul Institutului de Fiziologie, în care s'a discutat chestia constituţiei şi a statutului funcţionarilor, precum şi alte probleme importante, şi s'a rugat oamenii noştri politici să se înţeleagă asupra problemelor vi-

www.digibuc.ro

tale ale țării. Din nenorocire, asociația intelectuală n'a putut să dăinuiască mult, căci unii din membrii comitetului au trebuit să plece în străinătate, pentru studii, alții, scepticii, au încetat de a mai colaborà, iar eu însumi, sub greutatea datoriilor mele profesionale și a lucrărilor științifice, n'am putut să fac față situației.

Această mișcare a intelectualilor români merită să fie semnalată, căci ea a fost strigătul de durere al unei clase asuprite, ignorată de oamenii politici și disprețuită de îmbogățiții de războiu.

Se vor redeșteptà oare intelectualii noștri, mai curând sau mai târziu? Nu știu, dar ceea ce este neîndoios, este că, față cu împrejurările actuale, în care desbinările politice și unele tendințe nenorocite amenință existența țării noastre, intelectualii ar aveà de săvârșit o operă salutară patriei, căci munca și prețuirea ei trebue să fie fundamentul și rațiunea existenței chiar a unei țări.

Țin să adaug că, la rândul său, profesorul D. Hurmuzescu a fondat *Federația muncitorilor intelectuali*, care având un obiectiv mai precis, adică, în prima linie, apărarea intereselor materiale ale intelectualilor, este menită să facă oarecare servicii muncitorilor intelectuali.

Comisia internațională de cooperație intelectuală, alipită de Liga Națiunilor, s'a adresat Academiei Române, invitând-o să formeze o comisie națională de cooperație intelectuală, care să se pună în legătură cu diferitele instituții culturale și acestea ar indicà lipsurile de care sufere fiecare. Scopul urmărit de comisiile naționale este următorul:

a) de a servì ca intermediar între organele vieții intelectuale din țările lor respective și comisia internațională;

b) de a colaborà la anchetarea vieții intelectuale;

c) de a transmite secretariatului comisiei internaționale sau direct, celorlalte comisii naționale interesate, cererile cele mai urgente ale instituțiilor sau ale muncitorilor intelectuali din țările lor respective, mai ales în ceeace privește cărțile și instrumentele, ușurința de a călătorì și schimburile interuniversitare. Comisiile naționale își fixează ele înseș raporturile cu guvernele lor, precum și regulamentul lor. E de dorit ca fiecare comisie să cuprindă reprezentanți:

1. din instituțiile sau asociațiile create anterior pentru încurajarea cooperării intelectuale în domeniul național sau cu țările vecine;
2. din lumea universitară;
3. din bibliotecile naționale, institutele bibliografice sau serviciile de schimburi de publicații:
4. din principalele academii sau societăți savante;
5. din federațiile naționale ale muncitorilor intelectuali.

Fiecare comisie națională să însărcineze pe unul din membrii ei să corespundă cu secretariatul comisiei internaționale și cu celelalte comisii naționale. Numele și adresa acestui membru, toate informațiile asupra compunerii și funcționării comisiei internaționale precum și toate comunicările și propunerile ce doresc să facă, vor fi trimise secretariatului comisiei internaționale care le va publicà în buletinul său.

www.digibuc.ro

La chestionarul trimes de comisia internațională de cooperație intelectuală diferitelor instituții culturale din România, în număr de cincizeci, și care a fost distribuit prin intermediul Academiei Române, n'au răspuns decât zece și printre acestea, instituțiile germane din Sibiu au fost mai complete.

Dezideratele instituțiilor, care au răspuns, au fost următoarele:

Academia Română dorește să-și lărgească cadrele activității sale, însă nu are fonduri din cauza valutei slabe. Deaceea Academia nu poate participă efectiv la congresele științifice.

Societatea regală de geografie (2.762 membri) ar voi să întreprindă publicații sintetice și să creeze secții în Basarabia, Bucovina și Transilvania, însă nu are fonduri nici local propriu.

D-l prof. N. Iorga a dat lămuriri asupra studiilor istorice în România.

Direcția Arhivelor a arătat istoricul și activitatea ei.

Institutul meteorologic arată toate lucrările teoretice și practice ce a făcut. La institutul meteorologic s'a fondat, în 1922, *Biuroul român de schimburi internaționale*, care a distribuit publicațiile venite din Statele-Unite, Polonia și Belgia. Institutul, din cauza greutăților financiare, e amenințat să-și oprească lucrările. Raportul institutului semnalează starea precară a intelectualilor români.

Școala politehnică din Timișoara are deasemeni greutăți bugetare, care o împiedecă să-și recruteze profesori, aceștia preferind să intre în industrie.

Mizeria studenților e mare.

Sașii din Transilvania au două societăți savante, una pentru studierea Transilvaniei, alta pentru istoria naturală. Mai au muzeul Bruckenthal (Sibiu) și arhivele națiunii săsești.

In rezumat, societățile savante nu își pot publică lucrările. Muzeele și arhivele nu pot cumpără cărți.

Este regretabil că celelalte instituții și laboratoare nu au răspuns nici până acum.

Comisia de cooperație intelectuală a făcut în acelaș timp și o anchetă printre specialiști (oameni de știință, artiști, oameni de litere, profesori, publiciști, tipografi și editori), cerând ca specialiștii marcanți, din fiecare țară, să răspundă amănunțit, referind asupra publicațiilor altora, sau dând rezultatul experiențelor lor asupra punctelor:

1. — Avut-a oare loc vreo schimbare importantă, în ultimii zece ani, în specialitatea respectivă? Modificările sunt datorite aplicării noilor metode, opiniei publice, sau altor cauze? A fost progres sau regres? Ce relație există între specialitatea fiecăruia și munca intelectuală din țara respectivă? Munca specialistului întrebat este originală sau numai vulgarizare?

2. — Care e atitudinea presei, ajutorul bănesc din partea Statului, instituțiilor sau persoanelor particulare, ce burse se dau, ce premii și ce dotații există pentru munca intelectuală? Care e succesul comercial al muncii intelectuale? Ce facilități și ce dificultăți există în producție și în vânzare?

3. — Cum se recrutează specialiștii pentru fiecare specialitate? Recrutarea se face acum mai ușor sau mai greu ca înainte? Ce e de făcut pentru

www.digibuc.ro

a o ameliorà? Care e situația economică în specialitatea respectivă? Cum se face educarea tehnică? Există greutăți în obținerea de material și de instrumente pentru experiențe?

4. — In specialitatea fiecăruia, ce asociații, institute de cercetări, stabilimente de educare, reviste, etc., există? Au oare aceste organizări venituri îndestulătoare? Care sunt în situație precară? Se simte nevoia să se creeze altele, care nu există?

5. — Care este influența țărilor străine asupra fiecărei specialități? Specialitatea întrebatului are vreo influență în străinătate?

6. — Ce izvoare de informație are specialistul întrebat din patrie și din restul universului? Ce trebuie făcut pentru ameliorarea lor?

7. — Ce relații există între muncitorii unei specialități și muncitorii similari din străinătate sau cu organizațiile speciale? Pot oare aceste relații să se intensifice? Este posibilă o organizare internațională și dacă da, în ce mod?

8. — Ce desvoltări și ce planuri de muncă prevede întrebatul în specialitatea sa?

9. — Să se menționeze dacă starea moralității publice are vreo influență asupra felului muncii intelectuale, sau dacă este influențată de ea.

La acest chestionar, ca și la cel precedent, numărul persoanelor cari au răspuns din țara românească a fost mic, ceeace nu e spre lauda noastră.

La invitarea Societății Națiunilor de a trimite un delegat spre a participà la a 3-a sesiune a comisiei internaționale de cooperație intelectuală, din Decemvrie 1923, după ce Academia Română mi-a făcut onoarea să mă delege, s'a răspuns, în numele comisiei naționale de cooperație intelectuală, urmatoarele: «Suntem de părere că mișcarea de solidaritate intelectuală ar trebuì să se îndrepte înnâiu către țările, în care viața intelectuală este primejduită mai mult. Linia de purtare în această operă nobilă trebuie să fie echitatea. Mai ales instituțiile țărilor care nu numai că au suferit mult din cauza războiului, dar din cauza împrejurărilor neprielnice nu se pot reface singure, trebuiesc avute în vedere. Țările, cum e România, care n'au o industrie himică, nu posedă nici o fabrică de instrumente de precizie și ceva mai mult, au pierdut și puținul ce aveau, ale căror biblioteci și arhive au fost devastate și care, afară de acestea, sufăr din cauza deprecierei monedei lor, ar trebuì ajutate în primul rând. Acesta este, credem, criteriul cel mai bun pentru orientarea organizării ajutorării intelectualilor. Comisia națională română crede încă că este nevoie de oarecare urgență în ajutorarea universităților și instituțiilor în suferință și propune ca intelectualii aparținând universităților din țările norocoase, care n'au suferit din cauza urmărilor destrugătoare ale războiului, să intervină în mod activ pe lângă opinia publică și guvernele din țările lor respective în favoarea acestei mișcări de ajutorare intelectuală.

Schimbul de profesori și mai ales trimiterea de savanți ai națiunilor care au o înaltă cultură științifică, în țările care au fost bântuite de război, mai ales în acelea în care mișcarea științifică este de dată recentă, ar fi în sfârșit de un mare folos reciproc pentru progresul științei».

www.digibuc.ro

Insărcinat de comisia națională de cooperație intelectuală de a reprezentà România la a treia sesiune a comisiei internaționale de cooperație intelectuală am luat parte la ședințele acestei comisii, care au avut loc la Paris, în cursul lunei Decemvrie 1923. Țările reprezentate erau: Austria, Belgia, Brazilia, Imperiul Britanic, Bulgaria, Spania, Estonia, Statele-Unite, Finlanda, Franța, Grecia, Ungaria, Letonia, Lituania, Norvegia, Olanda, Polonia, România, Jugo-Slavia, Elveția, Cehoslovacia.

Chestiunile cari s'au discutat au fost în număr de trei:

1. — Ajutorarea studenților din țările cu valută slabă;

2. — Procurarea de instrumente de muncă pentru instituțiile și învățații din aceste țări;

3. — Schimbul de elevi și de profesori.

In ceeace privește chestiunea studenților s'a constatat că societățile studențești, din diferite țări, propuseseră măsuri foarte folositoare și indicaseră chiar modul cum s'ar puteà pune în practică unele din ele.

A. Pentru ridicarea nivelului studiilor universitare, trebuie înainte de toate să se asigure studenților o viață materială destul de înlesnită. După răsboiul mondial însă, o criză foarte gravă a bântuit cele mai multe națiuni. Studiile cer prea multă cheltuială, și pentru ca să nu vedem, în paguba intereselor superioare ale națiunilor, privilejul unei mici minorități de oameni bogați, trebuie neapărat să se asigure traiul studenților. Diferite țări au înțeles primejdia, și s'au sugerat soluții. Confederația internațională a studenților crede că soluțiile cele mai eficace, consistă în crearea de burse, acordarea de împrumuturi, organizarea de cooperative (case pentru studenți, restaurante), în fine cere gratuitatea absolută a învățământului superior pentru aceia cari n'au putința să plătească.

Confederația subliniază faptul că în Polonia și în Danemarca învățământul este gratuit, că în Cehoslovacia există case ale studenților și restaurante, și că în Franța și în Belgia se dau împrumuturi (prêts d'honneur). Pe de altă parte confederația protestează cu energie contra a ceeace toate țările afiliate numesc diletantism intelectual.

Ea emite dorința că examenele de intrare în universități, școale sau colegii, să devină mai severe.

Ca o reacție contra exceselor de specializare și de utilitarism, care sunt cele două aspecte ale tendințelor extreme ale carierelor zise «practice» (comerț și industrie) și a căror primejdii pentru viitorul culturii generale le semnalează, ea cere cu stăruință ca raporturile dintre profesori și studenți să fie mai intime și mai frequente.

Ea cere cu tărie ca lefurile profesorilor universitari să fie simțitor sporite, căci atracția carierelor «practice» este, sub o formă deghizată, atracția banului. Trebuie așà dar să scutim pe studenți de grija existenței materiale pentru viitor, pentru ca, liberi de atari preocupații într'un secol în care banul pretinde să fie atotputernic, să poată să se ocupe în liniște deplină numai cu greutățile cercetărilor desinteresate; oamenii de știință și de gândire nu trebuesc numai cinstiți de țările lor, dar aceste țări trebuie să le dea siguranța materială.

www.digibuc.ro

Confederația internațională a studenților, după rapoartele care i-au fost prezentate de către uniunile naționale aderente, conchide că specializarea și utilitarismul sunt unul și același lucru, prima este mijlocul întrebuințat în vederea celui de al doilea. Luptând contra utilitarismului, luptăm contra excesului de specializare.

Confederația internațională a studenților crede că cultura clasică este foarte nemerită pentru aceste scopuri. Dar ea ține să specifice că și unele discipline, rod al civilizației contimporane, se potrivesc foarte bine unei atari întreprinderi; astfel sociologia, studiul științei raționale, concepute în esența lor filozofică, sunt niște agenți puternici de cultură universală desinteresată, și pot fi considerate ca niște factori în progresul viitor al omenirii.

Uniunea studenților *elvețieni* insistă asupra nevoiei de a se desvoltă învățământul filozofiei, bază a tuturor științelor, nu numai în universități, dar și în școalele secundare care prepară pentru universitate.

B. *a)* Ar trebuì studiată chestia schimbului de profesori, de publicații științifice, etc.

b) Ar fi bine să se evite specializarea timpurie în cursurile universitare, mai ales în cursurile științifice. Trebuesc luate măsuri pentru ca studiile clasice să fie ocrotite, mai ales cele filozofice. Să se insiste asupra sensului moral și spiritual al educației.

Foloasele ce aduc bursele de călătorii și studierea civilizațiilor străine trebuesc privite din punct de vedere al influenței lor asupra țării din care face parte studentul. Ar trebuì, deasemeni, încurajată distribuirea de burse destinate special pentru studierea clasicismului și mai ales a filozofiei. Crearea de burse pentru cercetări științifice și de burse care să permită studenților înaintați să facă studii superioare, ar da cercetărilor lor un caracter desinteresat și ar contribuì să lupte contra tendințelor utilitare din timpurile de față. In această privință trebuie să recunoaștem că nevoia procurării mijloacelor de viață tinde uneori să creeze un materialism care face pe oameni să privească cursurile universitare ca niște simple mijloace de a dobândì o diplomă și a-și asigurà o carieră. Pare deci esențial să ușurăm sarcina materială de care suferă un mare număr de studenți, dacă voim să menținem prestigiul studiilor universitare.

C. *a)* Ridicarea nivelului studiilor universitare. Ridicarea nivelului studiilor universitare nu ni se pare, la drept vorbind, că se poate obține printr'o acțiune exterioară asupra universităților. Depinde, în afară de aceasta, de factori cari au o importanță prea mare spre a fi tratați aci. Credem, în special, că ameliorarea formării secundare și a educației în general, mai buna selecție a capacităților, reacțiunea contra pasivității intelectuale a elevilor, contra tendințelor la pragmatism și la utilitarism; în fine o reformă socială generală, va luptà contra îngustimei minților și egoismului claselor de sus, care alimentează universitățile.

b) Reacția contra specializării. — E adevărat că, pe de o parte, există tendința să se fragmenteze știința așà că fiecare nu-și mai vede decât propria lui specialitate; dar, de altă parte, se poate observà că specialiștii cu adevărat savanți încep să se împuțineze într'un chip îngrijitor. Dealtfel

www.digibuc.ro

dacă e bine să reacţionăm împotriva unei specializări pripite, credem că la universitate, este momentul când cineva trebuie să se limiteze la o specialitate oarecare. Pentru aceste motive, suntem de părere că lupta contra specializării este deasemeni foarte delicată, şi că nu se poate face o intervenţie generală şi internaţională. Caracterele mărginite se pot corectă numai printr'o reformă generală a educaţiei, dându-se mai multă libertate elevilor.

In a doua sesiune ţinută la Bruxelles în Martie 1923, subcomisia universitară a comisiei de cooperaţie intelectuală a hotărît să trimeată un chestionar tuturor asociaţiilor internaţionale de studenţi, rugându-le să răspundă la toate chestiunile care interesează pe studenţi.

Confederaţia internaţională a studenţilor a răspuns, între altele, că ajutorarea studenţilor a fost importantă din punct de vedere internaţional, fiindcă:

a) Studenţi de rase şi de naţionalităţi diferite au lucrat împreună în diverse centre universitare (de pildă, comitetul de ajutor din Praga cuprinde membri a 14 naţionalităţi diferite).

b) Grupe de studenţi străini au fost puse în contact cu organizaţiile naţionale de studenţi, cum este de pildă «Wirtschaftshilfe der Deutschen Studentenschaft». S'a început organizarea ajutorării studenţilor ruşi în Germania sub egida organizaţiei germane citate mai sus; astfel că nu numai că studenţii străini se bucură de reducerile de preţ obţinute pentru organizaţiile naţionale, dar între studenţi se stabilesc relaţii bune.

c) Prin organizarea ajutorării studenţilor ruşi, studenţii ruşi cari se găsesc în diferite centre intră în raport unii cu alţii cu prilejul conferinţelor speciale. Şcoalele comerciale întemeiate de Y. M. C. A., la Sofia şi la Wuensdorf (Germania), arată silinţele făcute pentru a face pe studenţi să-şi câştige existenţa, învăţându-i o meserie: silinţele de felul acesta uşurează soluţionarea problemei refugiaţilor. Şcoala prin corespondenţă, întemeiată de Y. M. C. A., are 3.000 studenţi în diferitele părţi ale lumii.

d) Conferinţele internaţionale, care au drept scop cercetarea situaţiei economice în universităţi şi care se ţin sub auspiciile lui «European Student Relief», precum şi acelee care au fost convocate de către Federaţia Universală a Studenţilor creştini, pentru a strânge la un loc pe membrii aparţinând acelor «National Student Christian Movements», au contribuit să stabilească relaţii amicale între studenţii multor naţiuni, şi au ajutat la o mai bună înţelegere a problemelor care interesează acum diferitele ţări. Conferinţele naţionale acelor «Student Christian Movements», la care asistă numeroşi invitaţi străini, sunt deasemeni folositoare.

e) In urma creerii lui «European Student Relief», studenţii din diferite ţări au arătat dorinţa să întreţină între ei relaţii mai strânse şi să contribue la dispariţia barierelor produse de încurcăturile naţionale şi politice.

f) Se poate constată sporirea interesului în ceeace priveşte relaţiile internaţionale privite din punctde vedere creştin precum şi studierea acestor relaţii, atât cu prilejul conferinţelor organizate de către Federaţie cât şi prin lucrările acelor «National Student Christian Movements» afiliate la Federaţie. Acest lucru se vede limpede din rezoluţiile adoptate asupra sco-

www.digibuc.ro

pului internațional al Federației, de către conferința ținută la Peking în 1922. Aceste rezoluții au servit drept bază pentru întemeierea de grupe de studii în «National Student Movements» din care unele au fost publicate în broșuri. Chestiunile de rasă au fost deasemenea studiate, în unele din aceste asociații, de către grupe compuse din reprezentanții a două rase. Federația reunește în fiecare an o conferință internațională de discuții studențești, la care ia parte un mic număr de studenți și în care se discută chestiunile de ordin internațional pe care le pune creștinismul (de pildă «Negrii și Albii», în asociațiile din Statele-Unite).

«National Student Christian Movements» se ocupă cu sârguință de studenții straini. Asociațiile franceză și germană au, fiecare, câte un secretar însărcinat cu relațiile cu studenții străini; asociația engleză are mai mulți, iar în Statele-Unite există un serviciu special.

Căminuri pentru studenții străini există în Elveția, la Londra și la Paris, fondate de asociațiile de studenți creștini.

Relațiile cu asociațiile de studenți creștini, formate în țările din Orient și din Extremul Orient devin din ce în ce mai strânse.

Intre alte obiecte, ar trebui să se cerceteze rolul creștinismului în relațiile internaționale și sociale.

g) Rapoartele lui «European Student Fund» arată progresul remarcabil al operelor de auto-asistență și al cooperativelor, precum și schimbarea atitudinii studenților în ceeace privește munca manuală. Sentimentul mereu crescând de solidaritate între studenții din lumea întreagă se vădește prin răspunsurile date cererilor de ajutor și prin relațiile care s'au legat între studenții diferitelor țări cu ocazia acestor opere de ajutorare.

Ajutorarea studenților, trebuie să se manifeste în domeniul nevoilor materiale urgente, cum a fost cazul cu studenții austriaci și ruși. Asociația «Pax R mana» a întreprins pentru Ruși și o serie de acțiuni de ajutorare, fie în ceeace privește articolele necesare pentru viață și alimentare, fie în ceeace privește cărțile și alte instrumente de muncă.

Asociația «Pax Romana» susține *mensa academica* din Viena, care furnizează studenților catolici hrană și locuințe ieftine. Această ajutorare fusese susținută încă de mai mulți ani de către Societatea studenților elvețieni. Ea a fost continuată până acum. In fiecare an se expediază la Viena trei vagoane complete de alimente. S'au rezervat locuințe, în acest oraș, pentru studenți, și s'au trimis ajutoare băneşti. Actualmente această operă a fost înglobată într'alta mai mare, «Auxilium studiosorum», după cum s'a hotărît la ultima conferință generală a lui «Pax Romana» (Friburg 1922).

S'au făcut schimb de studenți între Elveția, pe de o parte, și Austria și Ungaria, pe de altă parte. Studenții ruși au putut, prin mijlocirea lui «Pax Romana», să petreacă mai multe semestre în Italia.

S'au trimis haine din Polonia și din Germania pentru studenții nevoiași din Rusia. S'au trimis și ceva bani în aceste țări.

«Pax Romana» a organizat până acum trei «săptămâni» de călătorii de studii în străinătate. Acestea sunt «săptămânile» dela Rotterdam, din Oxford și din Viena, în care studenții, sub conducerea unor persoane din țara res-

www.digibuc.ro

pectivă, vizitează monumentele şi colecţiile care prezintă un interes ştiinţific. Li s'au făcut şi conferinţe asupra acestui subiect.

Schimbul de studenţi între Confederaţia studenţilor catolici francezi şi «Foederatio Studentium Hungariae Catholica» făcut prin mijlocirea lui «Pax Romana», a reuşit foarte bine. Durata schimbului a fost limitată la trei săptămâni. De el s'au bucurat nouă studenţi unguri şi cincisprezece Francezi. Grupa franceză erà pusă sub direcţia d-lui Levêque, grupa ungurească, sub aceea a d-lui Dr. Rusznak-Reszo. In Ungaria, studenţii fură primiţi, în mod oficial, de către «Foederatio» şi de către delegaţii autorităţilor Capitalei. In timpul şederii lor, şi sub o direcţie luminată, vizitară toată Ungaria şi curiozităţile ei.

Ungurii, primiţi prieteneşte de către studenţii şi cercurile oficiale franceze, au străbătut Franţa fără nici o dificultate.

In Franţa, dela 1918 încoace triplarea costului vieţii a făcut să sufere mult mai multe categorii de intelectuali: mai întâiu, studenţii dela litere şi dela ştiinţe au fost sdrobiţi de viaţa scumpă din oraşele cele mari. Bugetul tip de 600 franci pe lună, prezentat de către Societatea studenţilor din Paris, nu cuprinde decât 30 centime pe zi, pentru cheltuelile de circulaţie, ceeace ar revenì să nu poată studenţii să iasă din Cartierul latin, 50 centime pentru jurnale şi corespondenţă, nimic pentru teatre, concerte şi cafenea. Studentul redus la 600 franci pe lună e menit să trăească o viaţă de ascet.

Mulţi dintre studenţi n'au nici aceşti 600 franci. Deaceea sunt nevoiţi să-şi caute şi altă ocupaţie pe lângă aceea de student. Se citează un student care spală geamurile şi uşile unui magazin, un altul vinde, la gara St. Lazare, jurnale de seara, iar altul e servitor la abatorul dela Vilette; există studenţi-şoferi, muzicanţi în orhestre, dactilografi, contabili. S'a socotit la 3.000—4.000 numărul studenţilor parizieni cari suferă grav din cauza împrejurărilor actuale ale vieţii.

După sfârşirea studiilor, studenţii găsesc în profesiile pe care le îmbrăţişează, nişte condiţii de trai tot atât de rele. Pentru un inginer tânăr, nu este excepţională o leafă de 600 franci pe lună. Profesorul tânăr poate trăì din leafă dacă este celibatar, căsătorit poate să-şi împlinească nevoile numai printr'o grea muncă suplimentară.

Costul vieţii s'a triplat, leafa profesorilor din învăţământul superior şi secundar a dublat. Există agregaţi de hirurgie cari câştigă 500 franci. Astăzi, avem un proletariat al laboratoarelor, al învăţământului, al baroului, al şcoalelor superioare şi al profesiilor liberale. Situaţia artiştilor şi scriitorilor e şi mai rea. Deaceea vedem micşorarea numărului intelectualilor, se pare că înainte de războiu erau prea mulţi artişti, prea mulţi literaţi, prea mulţi publicişti.

Ştiinţa pură nu mai atrage: asistăm, în Franţa, la o adevărată criză a fiziologiei şi a medicinii experimentale. Aceste ştiinţe care au făcut strălucirea Franţei sunt astăzi eclipsate, din cauza cercetărilor făcute în străinătate. In ceeace priveşte revistele, situaţia lor este rea. *La revue de médecine expérimentale* a trebuit să-şi înceteze apariţia.

www.digibuc.ro

Din cauza atracției pe care o exercită profesiile bănoase, a numărului mic de locuri oferite savanților și a lefurilor modice, știința nu mai are în Franța locul important ce i se cuvine.

Tinerii evită cariera științifică, care este aleatorie și prost plătită, și intră în industrie.

In adevăr, sentimentul public este dispus să atribue o extremă importanță intereselor materiale. Același lucru îl fac și socialiștii, cari luptă pentru interesele materiale ale acelora cari n'au avere.

Pentru Ferrero, Europa este lumea calității, pe când America, creatoarea mașinilor și a fabricării în serie, ar reprezentă cantitatea. De fapt, lupta între aceste două principii: calitate și cantitate, se găsește în toate țările din lume, în folosul celui de al doilea, atribuind o valoare mai mică inteligenței oamenilor practici. O atare civilizație desigur că nu va încurajà mințile să muncească, ci va voì ca oamenii să exploateze cât mai mult câteva adevăruri recunoscute utilizabile. O atare civilizație ar vrea ca oamenii să fie instruiți pentru a fi întrebuințați în scopuri practice. De pildă, jurnalul a devenit, aproape în întregime, o întreprindere de publicitate. Unele cărți, la fel. Omul modern este poftit să crează în niște afirmații care pot fi uneori adevărate, dar care nu ne dau nici o garanție că sunt adevărate. Este evident că această procedare este cea mai păcătoasă preparare pentru progresul intelectual.

S'ar puteà enumărà și alte motive pentru care industrialismul modern tinde să robească inteligența. Ceeace este grav este că inteligența modernă s'a asociat și ea la această operă; economia politică și școlile socialiste sunt tot atât de vinovate.

Școlile liberale n'au considerat, de cele mai multe ori, invenția și munca intelectuală decât ca un aspect al muncii în general, fără să specifice, că se găsește între ea și munca fizică, un adevărat antagonism. Totuș, acest antagonism există în conștiințele unui număr oarecare de intelectuali, cari se gândesc că ar trebuì să existe un sindicalism intelectual între sindicalismul muncitorilor și coalițiile patronilor.

După ancheta făcută de d-l Dopsch, rectorul Universității din Viena în Austria, după răsboiu, s'a constatat o scoborîre a nivelului studiilor de toate gradele. Slăbirea morală a avut efect asupra muncii intelectuale, mai ales a jurnaliștilor și profesorilor. Aceștia din urmă se ocupă mai puțin de școală. *Imprejurările politice și economice* au produs tristețe și scepticism.

Austria, care, înainte de 1914, aveà o viață științifică, literară și artistică foarte desvoltată, duce acum (1922) după cum se vede din raportul d-lui Reynold, o viață foarte precară. Bibliotecile din Viena și Graz au renunțat să mai cumpere cărți din străinătate; laboratoarele și clinicile nu mai sunt în stare să cumpere materiale de prima necesitate precum: vată, retorte, eprubete, alcool de ars, materiale himice pentru operații hirurgicale. Muzeele trebuesc închise iarna din lipsă de combustibil. La Innsbruck situația e și mai grea.

Academia de științe nu mai poate publică nici o lucrare, nici chiar buletinul său. Uneori o ajută câte un mecena străin să publice câte o lucrare extrem de importantă. Savanții austriaci nu se pot ține la curent cu publi-

www.digibuc.ro

caţiile străine. Scriitorii îşi vând foarte cu greu cărţile. Artiştii trăesc în mizerie. Un profesor universitar primeşte, la Viena, 600.000 coroane pe lună, dar ca să trăească îi trebuie 30.000 coroane pe zi de persoană, căci un chilogram de pâine costă 4990 coroane, un chilogram de cartofi 1600—1700 coroane, un ou 600 coroane, iar un costum 600.000 coroane.

Studenţii ca să poată trăi dau lecţii, cântă în orhestre, se angajează ca personal de cinematograf, fac diferite munci manuale. Seara, când vin la Universitate, sunt aşà de obosiţi încât adorm în bancă. Mulţi mor istoviţi. Soarta aceasta atinge şi pe alţi intelectuali, inclusiv profesorii. Revoluţia din 1918 a declasat pe toţi intelectualii, cari, acum, formează un proletariat mai prejos decât clasa muncitoare, deoarece munca intelectuală produce mai puţin ca cea manuală. Şcoalele primare nu mai găsesc profesori.

Aceeaş situaţie se găseşte şi în alte ţări din Europa centrală şi orientală.

După Julien Luchaire[1]) există în Franţa un proletariat al laboratoarelor, al învăţământului, al baroului şi în general, al tuturor profesiilor liberale. Situaţia intelectualilor, artişti şi scriitori, e groaznică. Aceasta e cauza pentru care numărul intelectualilor scade, căci ei părăsesc ştiinţa pură. Nu există publicaţii în care să se tipărească puţinul ce se lucrează pe tărâmul medicinii experimentale (prof. Roger).

Ştiinţa se găseşte în mizerie: acei cari au descoperit radiul şi au pus primele temelii ale ştiinţei radio-activităţii, nu pot căpătà pentru ei, sau pentru laboratoarele lor vreo centimă din milioanele produse de aplicările terapeutice sau industriale ale radio-activităţii. Aceasta din cauză că brevetele de invenţie nu au în vedere aplicaţiile practice ale descoperirilor ştiinţifice.

Astăzi munca intelectuală este puţin preţuită, ceeace este în paguba civilizaţiei. Majoritatea intelectualilor e în mizerie. La Paris, un măturător de stradă este tot aşà de bine plătit ca un preparator dela Facultatea de Ştiinţe; portarul unui liceu plătit tot atât ca şi profesorul.

Soluţia ar fi, după Luchaire, asocierea tuturor categoriilor de intelectuali din Franţa, şi în urmă crearea unei confederaţii internaţionale a muncitorilor intelectuali. La această hotărîre a ajuns şi Congresul ţinut la Sorbonne în Aprilie 1923, din iniţiativa confederaţiei franceze a muncitorilor intelectuali.

In adevăr, civilizaţia modernă face totul pentru degradarea inteligenţei: jurnalul prin polemicele ce duce şi prin vulgarizările proaste ale ştiinţei, teatrul-concert, cinematograful, etc. nu fac decât să glorifice instinctele josnice şi mediocritatea intelectuală. Sportul face acelaş lucru.

Cu ajutorul unei organizaţii internaţionale este cu putinţă să se exercite o acţiune generală cu scopul de a favorizà progresul intelectual. La această operă ar mai trebuì să colaboreze şi guvernele, iar munca economică să fie în armonie cu munca intelectuală. Pentru a se puteà atinge acest ţel trebuesc modificate şcolile, apoi să existe o solidaritate a tuturor formelor de muncă intelectuală, sub auspiciile comisiei de cooperare intelectuală. In jurul acestei idei trebuie să se facă propagandă. Ştiinţa să se organizeze

[1]) *J. Luchaire*, Problèmes de l'organisation intellectuelle internationale.

www.digibuc.ro

pe baze internaționale, iar viața intelectuală să fie pusă pe baze naționale.

Din punct de vedere practic ar trebui să se facă: anchete, propagandă pentru ameliorarea vieții științifice, congrese, încurajarea muncii științifice: oamenii bogați să fie rugați să prevadă în testamentele lor sume de bani pentru știință. Să se fondeze o casă internațională de cercetări științifice, să se importe munca științifică între națiuni, ceeace ar permite facerea de economii. Să se întindă opera de ajutorare internațională a studenților și savanților, cum au fost Statele-Unite. Să se scutească de vamă cărțile și instrumentele științifice. Să se întemeieze organizații după modelul institutelor care există azi: 1) Consiliul internațional de cercetări matematice, fizice și naturale și 2) Uniunea academică internațională pentru științele filologice și istorice. Bibliografia trebuie organizată pe baze internaționale, întemeindu-se și un index bibliografic.

Să se facă schimb de profesori și de studenți, călătorii de studii. Să se predeà limbile, literaturile și civilizațiile străine, să se utilizeze misiunile și institutele create în străinătate, societățile de studii internaționale; să se creeze oficii naționale care să se ocupe cu relațiile universitare. Trebuie examinată chestia limbii internaționale. Să se desvolte instrucția publicului, să se ajute progresarea artelor, să se amelioreze gustul masselor populare.

Este cu putință că, dacă publicul va căpătà interes pentru această importantă chestiune a muncii intelectuale, va veni în ajutor cu fonduri. Pentru propagandă primele contribuții trebuesc să vină dela persoanele sau asociațiile care au parale și care își dau seama că numai atunci mecanismul social progresează când se fac sacrificii pentru progresul intelectual. Atari persoane și atari asociații există, trebuie numai să mergem la ele, să le vorbim și să le inspirăm încredere.

Problema cea mare relativ la procurarea mijloacelor de muncă (cărți, instrumente și reactivi) savanților țărilor cu schimb oneros, nu a fost desbătută suficient la Comisia internațională de cooperație intelectuală.

In ceeace privește cărțile de mult timp se practică un schimb de publicații oficiale (Academiile, Societățile savante; la noi, chiar Facultatea de medicină din București schimbà până la răsboiu, tezele cu Facultatea de Medicină din Paris). Greutățile încep când e vorba de cărți neoficiale, căci și acì este o disproporție între ceeace pot oferì țările cu o culfură puțin înaintată și Franța, America, Italia. Este de observat că, dacă propaganda franceză și-a întins activitatea ei și în România, care a primit donații de cărți, nu este tot așà cu Italia, cu Anglia. America a trimes diferitelor instituții românești un număr oarecare de reviste științifice.

Reprezentanții Poloniei și eu însumi am propus ca, din cărțile de știință de valoare, să fie obligați editorii de a trage un număr de exemplare peste numărul fixat, care vor fi plătite de guvernele țărilor respective și rambursat mai târziu, când valuta oneroasă se va ameliorà, de către țările care, pentru moment, se află în suferință. O altă formulă pe care a preconizat-o Academia Română, prin mine, este ca țările favorizate să acorde un împrumut tem-

www.digibuc.ro

porar, cu un procent redus, micilor ţări în care munca este primejduită din cauza valutei. Relativ la cărţi, s'a decis să se schimbe unele din convenţiile actuale dintre State, care apasă greu asupra taxelor de transport şi de vamă, îngreuind astfel schimburile de cărţi.

Comisia naţională română a propus:

Schimbul de profesori este o dorinţă a Comisiei internaţionale de cooperaţie intelectuală şi a comisiilor naţionale din toate ţările; însă, în realizarea acestui proiect trebuie să procedăm cu metodă ca să atingem ţelul urmărit.

In adevăr, unele ţări, care au suferit depe urma războiului, au nevoie, în prima linie, de tehnicieni veniţi din ţările cu înaltă cultură cari ar veni, transportându-se la faţa locului, să cerceteze condiţiile în care se îndeplineşte munca intelectuală şi să o orienteze în o direcţie sănătoasă. Fără îndoială, că aceasta nu exclude schimbul de profesori, cu o notorietate necontestabilă, între diferitele universităţi.

Dar această activitate trebuie aplicată, mai ales în ceeace priveşte laboratoarele, şcoalele speciale şi seminarele; cursurile teoretice, conferinţele cu privire la chestiunile la ordinea zilei, au importanţă pentrucă pot face să isbucnească lumina în minţile ascultătorilor, dar ceeace ar trebui mai cu deosebire, ar fi ca universităţile tinere să profite de experienţa savanţilor cari au însemnat cu o dâră luminoasă progresul ştiinţei. Chestia creerii unei universităţi internaţionale ar fi o iniţiativă fericită pentru într'ajutorarea intelectualilor, cari ar asigurà colaborarea savanţilor din diferite ţări şi schimbul de elevi, cu scopul de a se perfecţionà studiile. Dar realizarea ni se pare extrem de dificilă, dacă nu imposibilă».

Pe de altă parte, luând cuvântul în şedinţa Comisiei internaţionale de cooperaţie intelectuală, după ce am indicat că Franţa ne-a dat un concurs efectiv, prin faptul că a acordat studenţilor români, cari studiază în această ţară, o sumă de peste 500.000 franci francezi, am întrebat pe reprezentantul Americei şi pe cel al Angliei ce cred că este de facut pentru ţările a căror cultură e ameninţate din cauza lipsei de mijloace pentru munca intelectuală. Reprezentantul Angliei, d-l Paton, a recunoscut că ţara sa trebuie să facă ceva în această chestiune mare, însă deoarece opinia publică engleză se desinteresează, el îşi propune să facă o propagandă în favoarea cauzei solidatităţii intelectuale. D-l Coleman, recunoscând că, în afirmările mele este mult adevăr, susţinù totuş că America a adus şi până acum sprijinul său Europei, în ceeace priveşte ajutorarea instituţiilor de cultură, lucru pe care l-am confirmat şi eu. In urmă, n'a fost decât un strigăt de durere din partea ţărilor cu mijloace financiare insuficiente şi a căror cultură suferă atât de mult.

Inspirat de ideile de solidaritate pe care le-am menţionat anterior, aşà cum ea este pusă în mod luminos, de către Léon Bourgeois, precum şi de legile biologice mai sus expuse, am căutat în propunerea, pe care am facut-o în numele comisiei naţionale române, să găsesc o bază solidă în motivarea ajutorului pe care ţările cu civilizaţia născândă o reclamă dela ţările mai norocoase în ceeace priveşte cultura şi mijloacele financiare. In adevăr, legea

www.digibuc.ro

naturală a solidarității care unește indivizii și societățile ar trebui, de asemeni, să conducă și soarta națiunilor. Comisia de cooperație internațională întinde chiar orizontul concepției d-lui L. Bourgeois, căci se adresează nu numai societăților, dar și națiunilor care au fost încercate prin războiu. Ar trebui, prin urmare, afirmarea necesității unei legi generale de solidaritate omenească, în care eul individual, social, național și umanitar s'ar confundă în același ideal. Intr'adevăr, membrii comisiei de cooperație intelectuală ar trebui să ia cunoștință de dreptul și obligațiile fiecărei țări și de a judecà actele lor din punct de vedere al acestor cunoștințe. Nu este deajuns să considerăm chestiunea în totalul ei, nici nu e vorba de o concepție pur filozofică despre lume și despre societate.

O atare concepție poate să favorizeze pornirile generoase, să producă apropieri fericite, sacrificii, să facă altruismul mai răspândit, mai activ. Ea poate, în rezumat, să strângă, între oameni, legăturile vieții morale, dar nu poate pretinde să fondeze, între ei, o regulă nouă de *drept internațional.* Ceeace trebuie să știm și ceeace putem află numai dintr'o analiză precisă a condițiilor obiective ale solidarității, este dacă legile acestei solidarități conțin bazele unui veritabil drept omenesc. Insă ni se pare că chiar constituirea Ligii Națiunilor, ca un fel de tribunal suprem, implică principiile unui astfel de drept.

Trebuie să privim studierea mijloacelor, prin care să se înfăptuiască ajutorarea intelectualilor, în lumina acestor noțiuni. Intr'adevăr, dacă guvernele mai norocoase, printr'o convenție, sau dacă financiarii mondiali luând cunoștință de interesele fundamentale ale civilizației, precum și de misiunea superioară a comisiei de cooperație intelectuală, ar pune la dispoziția acestei comisii, ca *împrumut temporar*, sumele necesare pentru cumpărarea cărților, instrumentelor, reactivilor, etc. acesta ar fi mijlocul cel mai simplu și cel mai favorabil pentru ameliorarea crizei intelectuale care amenință civilizația născândă sau înaintată a țărilor nenorocite, care au suferit de pe urma războiului. Fără îndoială, această propunere nu exclude dotațiile particulare, dar acestea din urmă având poate o destinație precisă nu ar puteà fi considerate ca un remediu radical pentru tratarea crizei de care suferă intelectualii.

Nu trebuie să uităm că înfăptuirea programului vast al comisiei de cooperare intelectuală este în funcție de mijloacele financiare și, pe de altă parte, de organizarea muncii de cooperație intelectuală.

Fără îndoială, că inițiativa comisiei internaționale de cooperație intelectuală, este din cele mai nobile și generoase, căci ea trece din frontierele unei singure țări și îmbrățișează pe muncitorii intelectuali din toate țările, și iată ce se întreabă, nu fără dreptate, un autor oarecare: dacă această întreprindere frumoasă și desinteresată va aveà rezultatul dorit, și, această întrebare pare destul de firească, căci comisia internațională de cooperație intelectuală emană, spre a zice astfel, dela Liga Națiunilor, care s'a constituit în virtutea unui principiu de cooperație pacifică sau de solidaritate a națiunilor. Dar, în societatea națiunilor nu sunt reprezentate toate țările și nu există egalitate nici chiar în sânul organelor de direcție

www.digibuc.ro

ale Ligii, deoarece ţările cele mari fac parte de drept, iar altele sunt lăsate deoparte. Ceeace este mai greu, este, că Statele-Unite, care au contribuit aşà de larg la victoria aliaţilor şi al căror preşedinte, Wilson, a fost promotorul Ligii Naţiunilor, n'au aderat încă la această Ligă.

In asemenea împrejurări ne întrebăm, cu oarecare neliniște, prin ce mijloace ar puteà să ajute comisia de cooperaţie intelectuală, ţările care se află mai mult sau mai puţin în mizerie, din punct de vedere al muncii intelectualilor. Statele-Unite n'au serbat oare, decurând, centenarul doctrinei lui Monröe, care constituie un fel de consacrare a absenteismului faţă de nevoile intelectualităţii europene? Dacă entuziasmul exagerat nu este permis în această problemă, nu trebuie aprobat nici scepticismul. In adevăr, diferite fundaţii şi instituţii americane, cum sunt acelea ale lui Rockefeller şi Carnegie, au venit în ajutorul universităţilor şi instituţiilor câtorva din ţările Europei. Neapărat, în distribuirea ajutoarelor simpatia a jucat un rol însemnat, ceeace explică şi neegalitatea mijloacelor trimise. Să sperăm însă, că intelectualii americani şi englezi vor face o largă propagandă în jurul ideii de solidaritate, care trebuie să lege toate naţiunile spre binele şi fericirea umanităţii. Este, în adevăr, nedrept, dacă nu penibil, ca cercetătorii ţărilor bogate să lucreze în condiţiile cele mai favorabile, iar modeştii ştienţişti europeni să lupte cu cele mai mari greutăţi şi chiar cu mizeria.

Condus de asemenea sentimente d-l H. Bergson, preşedintele comisiei internaţionale de cooperaţie intelectuală, a semnat următorul apel:

«Comisia de cooperaţie intelectuală a salutat autorizaţia ce i-a fost dată de a patra adunare a Societăţii Naţiunilor, în şedinţa dela 27 Septemvrie 1923, de a primì fonduri dela orice instituţie şi dela orice particular care s'ar interesà de ajutorarea intelectualilor şi a hotărît să adreseze prezentul apel la toţi aceia cari se interesează de criza cea gravă prin care trece viaţa intelectuală din lumea întreagă, rugându-i să o ajute în silinţele ei.

«Comisia internaţională nu cere ajutoare pentru studiile ce ea însăş face, pentru aceasta există modestul ei buget. Cere însă pentru toţi aceia dela cari primeşte, zilnic, cereri, adică pentru universităţi, laboratoare, biblioteci, societăţi savante, pentru societăţile studenţeşti, care reprezintă viitorul muncii intelectuale din toate ţările.

«In ceeace priveşte darurile care i s'ar trimete, comisia a insistat, în cursul ultimelor sale deliberări, asupra următoarelor două puncte:

«1. Este de dorit ca donatorii să binevoiască a permite, utilizarea imediată a donaţiilor lor, fără ca comisia să fie silită să le capitalizeze; în adevăr, criza de care suferă viaţa intelectuală poate fi asemănată cu catastrofele materiale, în care se cheltueşte capitalul şi nu venitul donaţiilor.

«2. Donatorii vor puteà, dacă doresc, să indice destinaţia sumelor puse, de către dânşii, la dispoziţia comisiei internaţionale: de pildă, să aleagă comisia naţională căreia voiesc să le încredinţeze, să spună dacă doresc să se cumpere cărţi sau instrumente, sau să se publice lucrări ştiinţifice, sau să se creieze burse de călătorie sau de studii, etc.

www.digibuc.ro

«Donatorii vor fi informați de modul cum s'au întrebuințat sumele dăruite comisiei și numele lor va fi publicat în «*Bulletin de l'office international de renseignements universitaires*».

«Comisia speră că apelul ei nu va fi zadarnic și ține să mai spună, încăodată, ceeace a spus odinioară în favoarea unei țări:

«Ajutând națiunile în care viața intelectuală este amenințată, veți întări spiritul de solidaritate profesională, care trebuie să unească pe toți muncitorii intelectuali, veți face o faptă eficace și practică de cooperare intelectuală și, mai ales, veți contribui să mențineți civilizația, luptând contra primejdiei cele mai grave, care o amenință».

Să mi se permită și mie să adresez următorul apel *către oamenii politici:*

Aveți o înaltă misiune de îndeplinit, aceea de a îndreptă relele care bântue societatea și țara noastră, căci în lupta inegală ce se dă între clasele sociale, dreptatea nu e luată în seamă. Să nu uitați însă că fără justiție nici o societate nu poate dăinuì și fără solidaritate — care este o lege naturală — nu poate există justiția. In drama socială, care se desfășoară în momentul de față, există *victime*, *complici* și câțiva eroi. Victimele sunt cei năpăstuiți de soartă, cari și-au închinat activitatea muncii desinteresate a științei. Treceți peste frontierele înguste de partid și gândiți-vă la acești năpăstuiți ai soartei. Pătrundeți în spitalele, în laboratoarele și în școalele noastre unde nu veți găsì nici luxul, nici confortul cluburilor politice sau ale instituțiilor financiare din care faceți parte unii din domniile voastre, instituții în care nu este raport între valoarea muncii și remunerare. Veți găsì în schimb tradiția muncii, munca desinteresată și creatoare. Meditați la cuvintele profetice ale lui Dumas: «*L'avenir est à la Science; malheur aux peuples qui ferment les yeux sur cette vérité*».

După dezastrul din 1870 al Franței, Joffroy S-te. Hilaire spunea lui *Pasteur:* «*C'est par la Science que nous avons été vaincus*». Un sfert de veac a luptat *Pasteur* contra incuriei administrațiilor învățământului din Franța, arătând în ce local — pe jumătate pivniță pe jumătate mormânt, eră silit să trăească marele fiziolog *Claude Bernard*. Și unde? In colegiul Franței! Laboratorul de himie organică dela Sorbona, eră o odaie umedă și întunecoasă, care se numiă, în batjocură, laborator de perfecționare și de cercetări.

Printre greșelile săvârșite eră una, care reveneà mai ales în mintea lui *Pasteur:* uitarea, disprețul Franței pentru lucrurile mari ale cugetării, în special în științele pozitive. El reaminteà serviciile pe care știința le făcuse Franței în vreme de primejdie. «Dacă în 1792 Franța a putut să înfrunte primejdiile care o amenințau de pretutindeni, aceasta a fost posibil fiindcă *Lavoisier*, *Fourcroy*, *Guyton de Morveau*, Chaptal, Bertholet, au dat metode noui pentru extragerea salpetrului trebuincios pentru fabricarea ierbei de pușcă, din cauza că *Monge* a găsit arta de a turnà repede tunuri, din cauza că himistul Clauet a putut fabricà toate armele albe (săbiile, etc.)».

«S'a zis că spiritul conduce lumea și că lumea nu știe nimic despre aceasta. In conducerea lumii de către spirit, știința are cel mai mare rol. Să fim convinși că progresele făcute de națiuni se pot măsurà după oste-

www.digibuc.ro

nelile şi descoperirile savanţilor. Să nu uităm că drumul silinţelor mari se confundă cu acela al marilor jertfe». Cred că prima datorie a ţărilor civilizate este să repare nedreptatea faţă de aceea cari au servit-o cu devotament».

Aceste cuvinte ale lui Pasteur pline de un adânc înţeles, se pot aplică şi împrejurărilor actuale. Adevărul lor a fost dovedit cu prisos în războiul mondial, în care ştiinţa franceză a jucat un rol decisiv.

Mă voiu adresà în urmă *adevăraţilor intelectuali*, cari slăvesc adevărul, binele şi frumosul. Le voiu zice: revendicaţi-vă drepturile cu tărie. Drepturile compatibile cu interesele superioare ale patriei, care nu se poate înălţà decât prin munca voastră. Istoria de mâine se va scrie nu numai cu fapte politice şi militare, dar, în special, cu munca voastră. Meditaţi cuvintele atât de profunde şi adevărate ale lui *Poincaré: La vie n'est qu'un court épisode entre deux éternités et dans cet épisode même la pensée consciente n'a duré et ne durera qu'un moment. La pensée n'est qu'un éclair au milieu d'une longue nuit mais c'est cet éclair qui est tout.*

Intelectualii sunt datori să salveze patria dela peirea de care sunt ameninţate ţările în care tradiţiile morale şi cultura n'au prins rădăcini profunde.

Aduceţi-vă aminte de cuvintele lui Marc Aurel: «*Omule, ai trăit ca cetăţean al acestei mari cetăţi, cinci ani, sau trei, ce-ţi pasă? Să-ţi pese numai dacă ai trăit potrivit legii. Ce este mai grozav decât să părăseşti oraşul luat, nu de către un tiran, nu de către un judecător nedrept, dar de către natura care te-a introdus, întocmai ca pe un actor pe care strategul îl depărtează din serviciu şi îl înlocueşte? — Nu am zis cinci acte, ci numai trei.* Bine ai zis; dar în viaţă acestea trei constituesc *piesa întreagă*. Du-te deci suflet senin, căci *acela care te congediază este senin*».

Mă adresez în fine vouă, *scumpi studenţi*, cari aţi venit, în număr atât de mare, să mă ascultaţi cu dragoste. Voi sunteţi speranţa acestei ţări, al cărei viitor depinde şi de munca voastră. Cultivaţi ştiinţa pură cu entuziasm. A aveà *entuziasm*, va să zică a purtà un zeu în sufletul său, un talisman care vă îmbărbătează, vă sporeşte puterile în clipele de disperare. Ştiu că suferinţele unora dintre voi sunt mari şi le ascundeţi cu discreţie în sufletul vostru şi chiar vă este interzis câte odată să vă plângeţi. Fugiţi de industrialism, care ameninţă ştiinţa, care duce la mercantilism, dar nici o dată la ştiinţa înnaltă. Cercetaţi instituţiile de cultură, bibliotecile şi laboratoarele, săpaţi adânc în memoria voastră cuvintele admirabile ale lui *Pasteur*, spuse cu ocazia jubileului său de 70 ani:

«*Tinerilor, tinerilor, să aveţi încredere în metodele ştiinţei, care nu ne-au desvăluit până acum decât primele taine.*

«Şi să *nu vă lăsaţi să fiţi molipsiţi de scepticismul sterp*, care ponegreşte, să nu vă pierdeţi cumpătul în *ceasurile de mâhnire*, care bântuie câte o dată o ţară. Să trăiţi *în liniştea senină* a laboratoarelor şi a *bibliotecilor*.

«*Intâiu să vă întrebaţi: ce-am făcut pentru ca să învăţ? Pe urmă, ce-am făcut pentru ţara mea? până în clipa în care veţi aveà, poate, aceà fericire*

www.digibuc.ro

fără margini, gândindu-vă că ați luat și voi parte cu ceva la progresul și la binele omenirii. Dar oricât de mult sau oricât de puțin să fi fost înlesnite de soartă ostenelile voastre, trebuie, când vă apropiați de un țel înnalt, să aveți dreptul să spuneți: «am făcut ce-am putut».

«Ideile cele mai îndrăznețe, speculațiile cele mai legitime, nu capătă un corp și un suflet decât dacă sunt consfințite prin observații și experiență. Laboratoarele și descoperirile sunt niște corelative. Dacă suprimați laboratoarele, științele fizice vor deveni imaginea sterilității și morții. Ele nu vor fi decât niște științe pentru învățământ, limitate și neputincioase, nu științe ale progresului și ale viitorului. Dați-le laboratoare și atunci vor reapăreà rodnicia și puterea lor. Afară din laboratoare, fizicienii și himiștii sunt ca niște soldați fără arme, pe câmpul de luptă».

Se vede ce se poate deduce din aceste principii, dacă cuceririle folositoare interesează sufletul vostru. Dacă vă uimesc efectele telegrafiei fără fir, ale fotografiei, ale anesteziei, etc., dacă țineți mult la rolul pe care patria voastră îl poate aveà în desvoltarea acestor minunății, aveți grije, vă rog ferbinte, de aceste locuri sfinte, care poartă numele expresiv de laboratoare. Să cereți să fie cât mai multe, și cât mai frumoase; ele sunt templele viitorului, bogăției și liniștei sufletești. In ele omenirea se face mai mare, mai tare, mai bună. In ele învață lumea să cetească în operile naturii, opere de propășire și de armonie universală, pe când faptele oamenilor sunt prea ades, opera barbariei, fanatismului și nimicirii. Să aveți cultul oamenilor mari! al faptelor mari!

Am o rugăminte mare pentru *Presă* — această locomotivă a cugetării omenești — să se facă purtătoarea acestor idei nobile și generoase, care vor duce la realizarea societății de colaborare și solidaritate intelectuală internațională. Ce bine ar fi dacă presa în loc de a istorisì, cu amănunte, crimele, delictele, etc., ar consacrà o rubrică destinată activității intelectualilor, muncii științifice și faptelor morale, care înalță pe om deasupra mizeriilor zilei! Crimele ca și faptele viționase sunt însă mai accesibile sufletului omenesc, excită acele tendințe ancestrale și numeroase sunt crimele săvârșite, prin sugestia faptelor rele cetite în gazete. Sunt adevărate epidemii de sinucidere, fapte uîte imitate de copii și sugerate iarăș prin cetire. Numeroasele sinucideri din stația B. M. o dovedesc destul, ca să nu mai citez alte fapte de acest fel. Depinde numai de d-v., domnilor reprezentanți ai presei, de a înlăturà aceste pericole, nepomenindu-le sau trecând repede peste ele, în loc de a istorisì cu un lux de amănunte care excită curiozitatea și imitația.

Și dacă voi: *oameni politici, intelectuali, studenți și d-v. cari reprezentați presa* vă veți fi făcut datoria, Romănia va fi mare nu numai prin întinderea și numărul locuitorilor, dar mai cu seamă prin cultura ei, care este cea mai înnaltă creație a sufletelor noastre; dacă cu toții ne vom fi făcut datoria, vom fi binemeritat dela patrie și dela umanitate.

9 și 16 Martie 1924

www.digibuc.ro

OPINIA PUBLICĂ ŞI SOCIETATEA NAŢIUNILOR

E. PANGRATI

ALT conferenţiar trebuiă să vă vorbească astăzi şi despre un alt subiect, chestiunea reparaţiilor, dar conferenţiarul a întârziat, cum întârzie să ne sosească şi reparaţiile pe care le aşteptăm de cinci ani de zile. Atunci, conducătorul Institutului Social, prietenul şi colegul meu, d-l Gusti, a insistat ca să vă vorbesc eu, despre o chestiune care este mai mult o chestiune de propagandă decât una de documentare ştiinţifică: despre uniunea asociaţiilor naţionale pentru Societatea Naţiunilor.

După cum vedeţi, este un titlu destul de complex, cum sunt dealtmintrelea în general chestiunile de domeniul social: «Uniunea asociaţiilor naţionale pentru Societatea Naţiunilor»; ar mai rămâne să adaug şi calificativul de «internaţională», pentru ca titlul să devie kilometric, deaceea am concentrat acest titlu în formula «Opinia publică şi Societatea Naţiunilor», pentrucă într'adevăr asociaţiile despre care este vorba sunt menite nu numai să studieze problemele care interesează Societatea Naţiunilor, ci în acelaş timp să pregătească opinia publică, să se sprijine pe dânsa, pentru ca Societatea Naţiunilor să nu fie o ficţiune, ci să devie o realitate.

In ciclul de conferinţe asupra politicii externe s'a vorbit deja de persoane competente asupra chestiunii Societăţii Naţiunilor: d-l Djuvara a analizat principiile şi spiritul tratatelor dela 1919, tratate care pot zice că au ca fundament Pactul pentru organizarea Societăţilor Naţiunilor, pentrucă acest Pact formează în toate acele tratate prima parte, primele 26 de articole. D-l Negulescu v'a vorbit despre o instituţie care este emanaţia Societăţii Naţiunilor, despre Curtea de justiţie internaţională al cărui membru este. D-l Iancovici v'a vorbit despre trei ani de activitate, a acestei Societăţi, care astăzi se găseşte definitiv organizată şi e prin urmare în stare să dea roade mai complecte decât în primii săi ani de activitate şi în sfârşit colegul Gusti v'a vorbit despre istoricul şi fiinţa Societăţii Naţiunilor, aşă încât cu bună dreptate mă întreb ce aş mai puteà adăugà eu la toate cuvântările dumnealor. Insă Societatea Naţiunilor de sigur că este, şi erà mai cu seamă în primele momente ale instituirii sale, puţin cunoscută şi puţin apreciată de opinia publică. Lucrul erà firesc: Societatea Naţiunilor are la baza ei un puternic idealism şi publicul e sceptic. El aveà şi dreptul să fie sceptic după îngrozitoarea dramă care durase patru ani şi jumătate şi în care toate neamurile Europei, şi chiar unele de peste Ocean sângeraseră într'un chip nepomenit până atunci în istoric.

Societatea Naţiunilor a fost creată de State, de Guverne, iar nu de popoare, aşă încât oricare ar fi justificarea ei, tăria şi eficacitatea acestei Societăţi stă tocmai în sprijinul pe care i-l va da opinia publică. Conlucrarea dintre Stat, conlucrarea armonică şi rodnică; sau «cooperarea», cum se zice

www.digibuc.ro

în textul tratatelor, e bazată iarăş pe sprijinul pe care îl va da opinia publică; iar asigurarea unei păci juste şi durabile nu poate fi dată decât iarăş de o opinie publică, puternică, luminată şi ştiind să-şi impună voinţa, chiar împotriva acelora cari, din motive personale sau din amor propriu naţional, ar fi târîţi înspre dezastrul unui războiu, care, oricare ar fi rezultatele lui, rămâne un dezastru, aşà cum toate popoarele lumei îl resimt astăzi încă, cinci ani după terminarea acelui îngrozitor războiu.

Începând conferinţa mea cu o observaţie, banală de altfel, că a întârziat conferenţiarul, care trebuià să vă vorbească despre reparaţii, cum întârziază şi reparaţiile înseşi, poate că aţi fi îndreptăţiţi să credeţi că sunt pesimist. Eu însumi nu acord o mare importanţă instituţiilor care vorbesc de dreptate şi echitate, pentrucă în realitate dreptatea absolută nu există; tratatele de pace, convenţiile internaţionale sunt totdeauna nişte compromisuri, se întâlnesc atâtea interese, se ciocnesc atâte chestiuni diticile, delicate şi complexe, încât o soluţie dată de un tratat sau de o conferinţă de pace nu poate să satisfacă toată lumea, şi de cele mai multe ori nu satisface pe nimeni. Este o posibilitate, câteodată o oportunitate, care permite ca lumea să păşească mai înainte fără să rezolve în mod definitiv, drept şi echitabil problema care s'a pus. Acesta este un adevăr pe care trebuie să-l ştim şi care reiese din multe împrejurări. Nu sunt un pesimist, dar nici unul din acei înveteraţi optimişti cari găsesc că este bine orice, chiar lucrurile care ne jignesc profund. Deaceea, în fruntea acestei conferinţe de propagandă, ţin să stabilesc un lucru, că toţi acei cari au lucrat la conferinţa de pace din 1919 dela Paris, cari au colaborat şi au semnat tratatul de pace, care instituie această Societate a Naţiunilor, toţi au avut de încasat decepţii câteodată profunde şi jigniri de amor propriu destul de importante. Ca să nu vorbim de noi — pentrucă sensibilitatea personală a unui popor, ca şi a unei persoane este câteodată exagerată şi prin urmare nedreaptă—să vorbim de alţii.

In marea conferinţă a păcii, popoarele au fost împărţite în două categorii: popoare cu interese generale şi popoare cu interese limitate. Erau 5 mari puteri cu interese generale, care aveau toate drepturile; celelalte popoare erau cu interese limitate. Ca consecinţă, reprezentarea însăş la conferinţa păcii erà şi ea de două sau chiar de trei feluri: unele popoare aveau cinci reprezentanţi, altele numai trei, şi altele numai doi sau unul. Noi, Românii, am avut numai doi reprezentanţi, deşi prin imensitatea sacrificiului pe care l-am făcut, prin frontul formidabil pe care am luptat aproape singuri timp de mai bine de un an de zile — front care aveà o lungime mai mult decât de două ori frontul întreg apusean, pe care luptau trei mari împărăţii — prin toate aceste împrejurări am fi meritat un tratament mai favorabil. Dar, vedeţi, domnilor, s'a înfiinţat Societatea Naţiunilor, care este bazată pe un idealism mult mai limpede, mult mai cristalin decât poate fi idealismul unei conferinţe de pace, care tratează despre tot felul de subiecte interesante. In această Societate a Naţiunilor, totuş, se vede că tratamentul n'a putut fi egal. In Camera deputaţilor a Franţei, raportor general al tratatului de pace dela Versailles a fost d-l Louis Barthou, fost prim ministru, membru al Academiei franceze, un literat eminent, şi în acelaş timp un om politic de o foarte

www.digibuc.ro

mare valoare, care foarte tânăr a ajuns la treptele cele mai înalte ale vieţii politice. D-l Louis Barthou a făcut un raport monumental, cum se obişnueşte în parlamentele cu tradiţii. In acel raport, relativ la Societatea Naţiunilor, de care vorbeşte cu mult entuziasm, şi aduce numeroase laude principalului luptător în conferinţa de pace, Preşedintelui Wilson, d-l Barthou totuş spune: «Cum să nu regretăm că Franţa s'a mulţumit cu un singur vot în sânul Societăţii Naţiunilor!..»

Vedeţi, nu mai este vorba de o ţară mică, ci de una mare şi puternică, care fusese în fruntea războiului şi erà în fruntea victoriei, şi prin puterea ei, prin idealismul ei, prin sacrificiile făcute, Franţa merità mai mult decât a obţinut. Să nu ne mirăm dar, că popoare mai mici au meritat mai mult decât au obţinut. Repet încă odată, conferinţa de pace nu poate să dea o pace definitivă, nu poate decât să încheie un războiu şi să asigure un timp de odihnă luptătorilor extenuaţi. O pace definitivă, o dreptate absolută, sunt idealuri către care se poate tinde, dar care nu se pot uşor realizà. Oamenii sunt oameni, şi documentarea lor este foarte adeseori mărginită şi totdeauna subiectivă. Mii şi mii de interese trebuesc coordonate şi foarte adesea subordonate unele altora. Totuş la Paris, în 1919, conferinţa de pace a lucrat sub influenţa unui dublu şi foarte puternic idealism, Erà de o parte idealismul culturii franceze, idealismul vechiu de mai bine de 100 de ani, idealismul care asigurà omenirii toate libertăţile, şi adevărata pătrundere a sentimentului naţional, şi pe de altă parte erà idealismul, cam mistic, al lui Wilson, preşedintele Statelor-Unite, care totuş erà un idealism sincer, şi sprijinit mai cu seamă pe opinia publică din acea mare republică americană, după cum am să am ocazia să vă documentez ceva mai în urmă. Totuş sub acest dublu curent de idealism, care voià să facă actul cel mai complect de echitate socială, de dreptate mondială, dela început Statele au fost clasate în două: State cu interese generale şi State cu interese limitate. Nu voiu uità cât voiu trăi că după 28 Iunie, când s'a semnat tratatul din Versailles, care încheià de fapt războiul mondial, s'a dat un banchet comisiei economice care formase cheia acelui tratat. D-l Clémentel, pe atunci ministrul industriei, prezidà banchetul, la care am avut onoarea să particip, ca prim delegat al României. La acel banchet au vorbit numai reprezentanţii puterilor mari; în numele puterilor mici s'a admis un singur orator. De comun acord, am desemnat — deşi erau mult mai numeroase puterile mici, decât cele mari — pe d-l ministru Jaspar din Belgia, o personalitate extrem de simpatică şi extrem de bună, dar în acelaş timp plină de o bărbăţie calmă, cum au dovedit dealtfel Belgienii în tot cursul dramei războiului mondial. D-l Jaspar, ridicându-şi paharul, a zis: «Vorbesc în numele puterilor cu interere limitate, deşi n'am putut înţelege şi nu voiu puteà înţelege niciodată aceste interese limitate. Limitate erau oare, d-lor interesele Belgiei când, în cursul unei singure nopţi, în 12 ore, ea a trebuit să se pronunţe şi să aleagă între promisii de mărire, de îmbogăţire, de pace liniştită şi prosperă, şi între sacrificiile unei invazii îngrozitoare primind primul şoc al celei mai formidabile armate europene (aplauze călduroase)? In acele 12 ore micul regat al Belgiei, popor, guvern şi rege au ştiut să subordoneze onoarei toate interesele şi să meargă acolo

www.digibuc.ro

unde erà lupta pentru libertate, iar nu lupta pentru interese» (aplauze călduroase).

D-nilor, n'au mai fost alte banchete după semnarea tratatului, şi cuvintele curagioase ale ministrului Jaspar de sigur că au avut un răsunet puternic în sufletul tuturor, căci dreptatea, chiar dacă nu se înfăptueşte în practică, rămâne totuş veşnic victorioasă în istorie şi în sufletele oamenilor. Deaceea, oricare ar fi decepţiile şi oricare ar fi nedreptăţile, trebuie să rămânem veşnic optimişti, să nu ne plângem dacă un ideal n'a fost înfăptuit, ci să luptăm înainte, să lucrăm perseverent, pentru ca acel ideal, măcar în parte să poată fi înfăptuit de noi, pentru generaţiile viitoare, să poată fi înfăptuit, dacă nu prin noi, de ei, cu colaborarea noastră.

Inainte de răsboiul mondial se vorbià mult despre pace. S'au ţinut congrese mondiale pentru pace, s'a instituit chiar o Curte de arbitraj internaţional la Haga şi s'a clădit un palat fastuos, imens, în care fiecare Stat, fiecare popor şi-a adus donaţia lui artistică, ca să împodobească cât mai bine acel palat, care erà destinat celor ce voiau să înlăture măcelul şi răsboiul rezolvând litigiile internaţionale pe baza dreptăţii şi arbitrajului. Toate aceste consilii şi congrese însă, erau în sufletul şi convingerea unui număr limitat de intelectuali, şi ideea nu pătrunsese destul în massele populare. Dealtfel, nu masele populare conduceau politica internaţională, politica internaţională erà condusă de alianţa împărăţiilor centrale, în care câteva personalităţi, câţiva suverani hotărau pentru cei mulţi, pentru masse. Deaceea nu suntem îndrituiţi să zicem că acţiunea pentru pace dinainte de răsboiu a dat faliment. Ea n'a dat faliment, dar n'a putut să fie auzită în sferele care decid despre pace şi răsboiu. Astăzi însă, când pe noianul distrugerilor şi dezastrului răsboiului, s'a ridicat puternic viaţa democratică; astăzi când opinia publică va trebui să fie ascultată în toate ţările, astăzi această opinie publică, dacă va fi educată, conştient documentată, va puteà să aibă o influenţă hotărîtoare în soarta viitoare a popoarelor şi guvernelor.

Iar noi, Românii, avem mai puţin decât oricine dreptul să ne îndoim de eficacitatea opiniei publice.

Printr'un concurs de împrejurări, pe care le cunoaşteţi cu toţii, noi făceam parte din constelaţia politică a împărăţiilor centrale. Această alianţă, care erà făcută pe deasupra noastră, şi fără de noi, ne impuneà o atitudine politică nu numai în anumite chestiuni precise, ci şi în ansamblul chestiunilor de politică externă. Chiar la Curtea de arbitraj din Haga, chiar în congresele pentru pace, reprezentanţii României, cum o să vedeţi, votau alături de reprezentanţii puterilor centrale Şi totuş când a venit momentul critic, când România a trebuit să se pronunţe cu cine merge, n'a mers acolo unde o împingeau poate interesele unei bune stări momentane, evitarea dezastrelor răsboiului şi legăturile politice şi economice care o încătuşau de zeci de ani, ci a mers acolo unde o chemà idealul său naţional, şi a forţat pe toţi să meargă în acea direcţie, pentrucă opinia publică, care poate se dezinteresà de alte chestiuni, erà convinsă, adânc şi puternic convinsă, şi în contra opiniei publice nici tratatele secrete sau publice, nici interesele economice sau politice nu pot să reziste. România a mers acolo unde calea erà indicată de opinia

www.digibuc.ro

publică, şi unanimitatea poporului, regele, armata şi guvernul, au făcut atunci toate jertfele pentru că acele jertfe erau cerute de idealul naţional. Aşadar, opinia publică trebuie cultivată.

D-lor, înainte de războiu existau peste 200 de asociaţii pentru pace. Cele mai multe fiinţau în ţările anglo-saxone, având organizaţii puternice, bugete mari, adunate prin cotizaţii modeste de câte un shilling pe an de persoană, cu care se puteau totuş întreţine biblioteci, publicaţii, localuri confortabile, şi eră o luptă întreagă idealistă pentru asigurarea unei păci drepte. Acele asociaţii n'au izbutit totuş să înlăture războiul, pentrucă eră atâta nedreptate în lume, încât numai pe calea blândă a păcii acea nedreptate nu puteà să fie înlăturată; dar acei cari erau luptători pentru un ideal de dreptate şi de libertate nu s'au dat învinşi.

Evident că societăţile pentru pace, care erau grupate dealtfel la un loc, aveau chiar un organ internaţional de acţiune, şi conlucrau în Biuroul internaţional al păcii dela Berna, cum şi la Curtea de arbitraj din Haga, au fost paralizate în timpul războiului timp de 5 ani de zile. Imediat însă după războiu, activitatea lor a reînceput.

Înainte de războiu toate aceste asociaţii pentru pace din diferitele ţări se grupaseră, încă din 1910, într'o Uniune care lucrà direct cu Biuroul internaţional din Berna şi cu Curtea de arbitraj: după încheierea armistiţiului, încă din primele luni ale anului 1919, activitatea aceasta idealistă a reînceput. S'a creat astfel o Uniune a asociaţiilor pentru pace. Imediat după războiu s'au adunat la Bruxelles, în palatul Cinquantenarului, numit acum Palatul Mondial, şi au reorganizat această Uniune a asociaţiilor pentru pace şi pentru Liga Naţiunilor în dorinţa fermă ca convingerea lor să pătrundă în spiritul popoarelor, să pătrundă în sufletul popoarelor după ce va fi pătruns în spiritul guvernelor. Erau numeroşi intelectuali din toate ţările car i conlucrau în această direcţie.

In Franţa — şi încep cu Franţa pentru că este naţiunea cea mai apropiată şi sufleteşte şi intelectualiceşte de noi — D-l Léon Bourgeois, o personalitate eminentă, fost prim ministru, întemeietorul şi organizatorul Ministerului Muncii, om politic şi filozof, care s'a ocupat în special cu problemele sociale, d-l Ribot iarăş un fost prim ministru şi mare filozof, d-l Paul Appel, matematician eminent, actualul rector al Universităţii din Paris, baronul D'Estournelles de Constant, senator şi reprezentantul Institutului Carnegie în Europa, şi alte numeroase personalităţi, printre cari să nu uit numele lui Albert Thomas, un socialist plin de idealism şi sinceritate care conduce astăzi Oficiul Internaţional al Muncii. Iată colaboratorii de mâna întâiu în jurul cărora se adună cu sutele oameni ca să lupte pentru idealul de pace. In Anglia lordul Grey, fost ministru de externe, lordul Robert Cecil şi alţii: în Belgia, d-nii Hymans, Vandervelde; în Italia G. Ferrero, în America fostul prezident Taft, prezidentul în funcţiune atunci Wilson şi alţii, M. Gérard, ambasadorul Statelor Unite la Berlin, toţi îşi dădeau mâna ca să organizeze Societatea Naţiunilor. D-lor, scepticismul unora ar puteà să zică: după un astfel de războiu, după un atât de groaznic măcel, după atâta ură acumulată şi perseverent desvoltată în cursul a patru ani şi jumătate, o

www.digibuc.ro

Asociaţie naţională pentru pace ? Ar părea o naivitate, şi cu toate acestea nu numai cugetătorii, nu numai idealiştii, dar opinia publică a fost aşà de puternică în unele din ţările mari, şi în prima linie în America, încât problema s'a pus într'un chip hotărîtor şi primele chestiuni şi primele articole ale tratatelor de pace care s'au desbătut au fost cele care au instituit Societatea Naţiunilor.

Nu e nimănui îngăduit să ignoreze sau să stea departe de această instituţie, într'o izolare demnă, dar care ne lasă neapăraţi şi nesprijiniţi de o astfel de organizare puternică mondială. D-l Léon Bourgeois a luptat o viaţă întreagă pentru idealul său; pacea fondată pe dreptate a fost formula care l-a călăuzit. In Franţa s'au ţinut nenumărate congrese; în 1909 se ajunsese la al şaselea congres la Reims, mai târziu s'au ţinut şi altele; consilii internaţionale s'au adunat la Haga în două rânduri la 1899 şi 1907, s'au discutat acolo toate problemele interesând pacea lumii şi în special limitarea armamentului care apăsà ca o sarcină excesiv de grea asupra tuturor popoarelor şi care trebuia fatalmente să ducă la războiu, pentrucă toate popoarele ajunseseră să nu mai poată suportà sarcinele imense ale acestor armamente continue şi indefinit desvoltate. Atunci, la 1899, după un discurs inimos şi după propunerea d-lui Léon Bourgeois s'a admis cu unanimitate moţiunea pe care v'o cetesc acum:

«Conferinţa socoteşte că limitarea sarcinelor militare care apasă actualmente asupra popoarelor este foarte de dorit pentru sporirea bunei stări materiale şi morale a umanităţii întregi». Un simplu deziderat, dar un deziderat la care subscriu reprezentanţii tuturor guvernelor. Dacă l-ar fi iscălit reprezentanţii tuturor popoarelor, probabil că garanţiile ar fi fost mai mari, dar totuş deziderатul este puternic din punct de vedere moral. Opt ani mai târziu, la 1907, reprezentantul Angliei la conferinţa internaţională pentru pace la Haga, d-l Edward Grey, a venit să facă o declaraţie extrem de interesantă.

«Guvernul Marei Britanii este dispus să comunice în fiecare an puterilor care ar procedà la fel, proiectele sale de construcţii de bastimente de războiu şi cheltuelile sale de armament».

Intr'o astfel de comunicare sinceră puteà să steà o măsură puternică de înlăturare a războiului.

Fireşte că propunerea guvernului britanic n'a fost primită şi conferinţa a trebuit să ajungă la concluzia să confirme din nou rezoluţia luată în conferinţa din 1899 privitoare la limitarea armamentului. Conferinţa declară că «este foarte de dorit să se vadă guvernele că pun într'un studiu serios această importantă chestiune».

Tot atunci, la 1907, s'a discutat problema arbitrajului şi, în urma unei cuvântări iarăş foarte inimoase, a d-lui Léon Bourgeois, s'a pus la vot propunerea anglo-americană. Cele două prime articole ale acestei propuneri, care tindeau la asigurarea unui arbitraj obligator pentru anumite chestiuni, au fost votate de 35 State contra 5 şi 4 abţineri.

E poate interesant să vă spun cine au fost cele cinci State care au votat contra: au fost Germania, Austro-Ungaria, Turcia, Grecia şi România. Nu vorbià atunci opinia publică, ci oportunitatea alianţelor. S'au abţinut:

www.digibuc.ro

Japonia, Luxemburgul, Muntenegrul şi Elveţia. Au votat totuş pentru, deşi făceau parte din constelaţia puterilor centrale: Italia, Serbia şi chiar Bulgaria şi e de regretat că în această manifestare de idealism pacific n'am fost şi noi alături de celelalte popoare neolatine.

Am spus că în Apus, în ţările cu cultură veche, sunt numeroase societăţile pentru pace şi pentru rezolvarea pe cale echitabilă şi paşnică a diferendelor internaţionale. In fiecare ţară aceste societăţi s'au federat împrejurul unei societăţi naţionale care a căpătat numele de Asociaţie naţională pentru Societatea Naţiunilor. In Franţa s'a format astfel «l'Association française pour la Société oes Nations», având în frunte pe d-l Léon Bourgeois; în Marea Britanie s'a format Uniunea pentru Liga Naţiunilor, în America s'a format Liga pentru apărarea păcii, trei asociaţii extrem de puternice cu un scop convergent în aceste trei mari ţări. Imediat după semnarea armistiţiului s'a luat iniţiativa unor congrese care să pregătească opera pe care conferinţa de pace erà chemată s'o desăvârşească. Astfel, în Ianuarie 1919, s'a întruuit la Paris primul congres al acestor asociaţii. In România nu se ocupase nimeni de asemenea chestiuni. Când de o parte sau de alta ne venià şi nouă un îndemn ca să ne ocupăm şi noi de dânsa, scepticismul nostru aparent — fiindcă nu e decât aparent — ne făceà să înlăturăm cu un surâs asemenea propuneri. La Paris însă — erà în 1919 — o colonie românească puternică, toţi acei cari nu putuseră să accepte invazia germană, toţi acei cari credeau că mai există ceva de făcut, că idealul nostru nu e veşnic sacrificat şi că va veni momentul când sacrificiile noastre vor fi răsplătite, se adunaseră acolo. Aproape 40 profesori dela cele două universităţi române, numeroşi oameni politici şi numeroşi buni Români, când lupta n'a mai putut fi dusă, au luat drumul pribegiei prin Rusia, Norvegia, peste Marea Nordului, unde torpilările erau aşà de frecuente, apoi străbătând toată Anglia — fiindcă abordarea nu se putcà face decât la nord, la Aberdeen — au pribegit câte 6—7 săptămâni ca să ajungă în focarul de lumină, în Paris, care erà şi centrul întregei rezistenţe şi al luptei pentru justiţie şi libertate.

Ştiu că s'a zis, despre unii din noi, că s'au dus acolo ca să mănânce beefsteakuri bune, căci la Iaşi nu se mâncà tocmai bine. Dacă cei cari au putut spune aşà ceva ar fi stat şi ei sub ploaia bombardamentelor aeroplanelor gigantice «Gotha» şi a bombardamentului faimoasei «Dicke Bertha», care dela 7 dimineaţa şi până la 9 seara ne trimiteà la fiecare sfert de oră câte o bombă dela 120 km., distanţă, poate că ar fi înţeles că altceva decât o hrană suficientă, care nu există nici acolo, mânase pe cei cari s' u dus ca să rămâie ultimii Români liberi când în România apăsà puternic cisma prusiană. Atunci deci, faţă de curentul general, am hotărît şi noi să organizăm o Asociaţie românească pentru Societatea Naţiunilor. Speram, oricare ar fi fost rezultatele războiului, că în această Societate a Naţiunilor, ni se va recunoaşte şi dreptatea, ni se va garantà şi libertatea neamului nostru.

Această Asociaţie a fost organizată prin iniţiativa şi sub auspiciile bătrânului şi autorizatului profesor d-l C. Dissescu. D-sa a luat preşedinţia consiliului Asociaţiei, adică, à toutes choses égales, situaţia d-lui Léon Bourgeois din Asociaţia franceză. Fiindcă Asociaţia franceză aveà un comi-

www.digibuc.ro

tet executiv sub președinția d-lui Paul Appel, prin această coincidență, cred, mi s'a dat și mie președinția comitetului activ al Asociației românești. Secretari generali erau d-l profesor Dim. Negulescu și d-ra Elena Văcărescu, care duce în Franța de ani de zile o propagandă foarte eficace și foarte luminoasă pentru cauza românească. Erà o inovație în gruparea noastră: se adunaseră nu numai bărbații, dar și femeile, erà, dacă voiți, o afirmare în acele momente solemne și tragice, o afirmare de solidaritate între cele două sexe. La Congresul din Paris, ținut dela 26—31 Ianuarie, au participat, ca reprezentanți ai României, d-nii C. Dissescu și Dimitrie Negulescu. Acest congres erà numai pregătitor. S'au discutat câtev chestiuni care urmau să se desbată ulterior și s'a fixat al doilea congres la Londra, între 10—13 Martie următor. La acel congres, asociația română a fost reprezentată printr'o delegație de trei persoane. Aveam cinstea să fiu primul delegat ca președinte al comitetului executiv, și eram întovărășit de d-ra Elena Văcărescu și de profesorul Dimitrie Negulescu. N'am timpul să vă fac o dare de seamă amănunțită asupra acelui congres, vă voiu spune însă că a fost extrem de interesant și de important, pentrucă tocmai erà momentul când se punea în fața conferinței de pace problema Societății Națiunilor, iar congresul dela Londra erà destinat să pregătească materialul și să asigure un consens cât mai larg al Statelor, asupra ideilor de introdus în tratatul de pace. Prin d-l Léon Bourgeois, care erà să fie delegatul principal al Franței pentru Societatea Națiunilor, deciderile dela Londra aveau șansă să fie ascultate, și să fie adoptate chiar la conferința de pace. In conferința dela Londra n'a participat decât un număr limitat de State, numai Statele aliate, în număr de 7: Marea Britanie, Franța, Statele-Unite, Grecia, România, China și Serbia. Erau absente Italia, Japonia și Belgia.

Nu se stabilește încă o unitate de vederi asupra problemei Societății Națiunilor, și totuș acea unitate s'a stabilit foarte curând, căci după anul 1919, primul congres ținut în 1920, al acestei Uniuni a asociațiilor pentru Societatea Națiunilor, s'a ținut chiar la Roma. Ideea făcuse drum. Delegația britanică era compusă de peste 22 de persoane, în frunte cu lordul Shaw of Dumferling; lordul Grey nu putuse participà, căci erà bolnav de ochi, dar dădeà tot sprijinul său moral, toată autoritatea unei vieți ca cristalul și unei inteligențe luminoase; lordul Shaw poate mai puțin cunoscut din punct de vedere internațional, dar care e membru al consiliului regal, cea mai înaltă situație de Stat britanică. Delegații francezi erau în număr de 9, în frunte cu d-l Léon Bourgeois, fost prim ministru, amiralul Fournier, generalul Durand, senatorul baron d'Estournelles de Constant și Marcel Sembat, fost ministru socialist. Toate grupările din toate părțile, din toate colțurile Camerei își dădeau colaborarea pentru acest ideal național. In delegația americană erau iarăș nouă persoane, iar conducătorul erà d-l Oscar Str uss, fost ambasador american la Constantinopol și în acel moment senator american. D-voastră știți că senatul american este o instituție foarte puternică, cu puteri mai mari decât președintele republicii, căci adeseori Senatul american e cel care hotărăște în ultima instanță. D-l Strauss erà un adversar politic al președintelui Wilson, dar în chestiunea Societății Națiunilor îi de-

www.digibuc.ro

venise colaborator entuziast. Delegaţia greacă, compusă din trei persoane aveà de preşedinte pe d-l Venizelos. Delegaţia română erà compusă de asemenea din trei persoane, între cari şi cel ce vă vorbeşte. Delegaţia sârbă erà compusă iarăş din trei persoane, în total erau 51 de delegaţi. Toate chestiunile care trebuiau să se pue în discuţie în conferinţa păcii relativ la Societatea Naţiunilor, au fost desbătute în această conferinţă dela Londra. Noi, Românii, am adus acolo şase propoziţii, pe care le cred foarte importante şi pe care voesc să vi le comunic, aşà cum au fost decise în adunarea noastră dela Paris de sub preşedinţia d-lui Dissescu:

1) Societatea Naţiunilor trebuie să fie un organism permanent cu putere legiuitoare, juridică şi executivă;

2) E de neapărată trebuinţă să se prevadă toate sancţiunile diplomatice, juridice şi economice şi mai ales militare, cu organe permanente, poliţie şi armată interaliate;

3) Recunoaşterea egalităţii de drepturi pentru toate Statele şi dreptul fiecărui Stat să fie reprezentat în comitetul executiv al Societăţii Naţiunilor;

4) Interzicerea pe viitor a tratatelor secrete;

5) Recunoaşterea în folosul minorităţilor naţionale a libertăţii învăţământului;

6) Recunoaşterea dreptului femeeii să facă parte din Societatea Naţiunilor şi reglementarea corespunzătoare în legislaţia muncii.

Toate aceste propoziţii româneşti au avut şansa să fie primite numai una a fost scrisă cu asentimentul general, în procesul-verbal, fără să se dea însă un vot asupra ei, pentrucă la Paris dejà se hotărîse altfel, căci ştiţi că se hotărîse ca puterile mari să aibă patru delegaţi permanenţi, veşnici, iar toate puterile celelalte la un loc să aibă iarăş patru delegaţi în comitetul permanent al Societăţei Naţiunilor. Se hotărîse iarăş la conferinţa de pace, că sunt puteri cu interese generale şi puteri cu interese limitate. Conferinţa dela Londra a fost destul de prudentă să nu intre în conflict cu hotărîrea conferinţei de pace, dar prin d-l Léon Bourgeois a apărat idealul de dreptate şi de egalitate care fusese exprimat şi în dezideratele franceze, şi nu numai în deziderateleţ româneşti despre care am vorbit. Fiindcă timpul este înaintat nu pot să dau detalii. Am regăsit darea de seamă care o făcusem eu însumi după întoarcerea dela Londra, din care se poate vedeà că colaborarea noastră a fost acolo foarte eficace.

Pe lângă rapoartele aduse de fiecare din cei trei delegaţi, mai erà unul foarte întins, făcut de vice-preşedintele asociaţiei noastre, d-l Romanescu, care a atras şi el deosebita atenţie a conferinţei. Nu numai în desbaterea deziderateloř noastre ci şi a celor engleze şi franceze, delegaţia română a participat la toate discuţiile. Eu însumi am avut cinstea la una din propunerile mele să găsesc sprijin atât la amiralul Fournier cât şi la generalul Durand şi chiar la d-l preşedinte Bourgeois. Ceeace este important este că toate dezideratele dela Londra au fost aduse de d-l Bourgeois la comisia Societăţii Naţiunilor.

N'o să dau detalii asupra acestei Societăţi a Naţiunilor, pentrucă în confe-

www.digibuc.ro

rințele precedente s'a vorbit despre dânsa. Știți că este un organism complex și vast, în care toate țările participă și care, prin urmare, poate să aibă o influență formidabilă în politica externă mondială. Dar dați-mi voie să vă cetesc numai preambulul Pactului din tratatul dela Versailles: «Considerând că pentru a desvoltà conlucrarea între națiuni și pentru a le garanta pacea și siguranța e nevoie. Să se primească anumite obligații de a nu recurge la războiu. Să se întreție la lumina zilei legăturile internaționale întemeiate pe dreptate și onoare;

Să se observe riguros prescrierile dreptului internațional, recunoscute de aci înaiute ca regulă de purtare efectivă a guvernelor;

Să se facă a domni dreptatea și să respecte cu stricteță toate obligațiile tratatelor în raporturile reciproce dintre popoarele organizate;

(Inaltele Părți Contractante) adoptă prezentul Pact, care institue Societatea Națiunilor».

Tratatul a fost semnat la 28 Iunie și Pactul a fost reprodus ca primă parte în toate celelalte tratate: dela Saint-Germain-en-Laye, cu Austria, dela Neuilly cu Bulgaria, dela Trianon cu Ungaria, dela Sèvres cu Turcii. Și astfel a devenit un fel de lege internațională Pactul pentru Societatea Națiunilor.

Este această Societate o instituție de Stat sau o instituție între popoare? Se crede că este o instituție a guvernelor, pentrucă guvernele sunt reprezentate acolo prin delegații lor; dar toată puterea și eficacitatea acestei societăți trebuie să stea în sprijinul opiniei publice, fără de care totul va rămâne o utopie, pe când cu sprijinul opiniei publice din toate țările va fi o instituție cu adevărat moralizatoare și garantatoare a păcii, căci pacea, d-lor, este, după o veche formulă, pronunțată de Léon Bourgeois și reprodusă de președintele republicii franceze, Raymond Poincaré, la tribună acum trei ani, într'o serbare foarte importantă tuturor asociațiilor pentru Societatea Națiunilor, pacea este «dreptatea care continuă să domnească în omenire».

Au semnat tratatul de pace 30 de State. Trei dintr'însele nu l-au ratificat: Statele-Unite, China și Ecuatorul; dar China a ratificat tratatul din Saint-Germain, așà încât a intrat și ea în Liga Națiunilor. 30 de State au intrat deci ca fundatoare ale Societății Națiunilor, rămânând în afară Statele-Unite, care fuseseră reprezentate prin cel mai puternic luptător pentru Societatea Națiunilor, Wilson, și a rămas. și Ecuatorul, evident mai puțin important. Chiar din primul an dela înființare alte 13 State au cerut și obținut să intre în Ligă. Deatunci încoace Liga se tot întinde și va ajunge să fie o adevărată instituție mondială.

Această instituție are, după cum vi s'a lămurit, o adunare generală, care poate ține întruniri, la Geneva, sediul principal al Societății Națiunilor, sau în oricare altă localitate, și unde fiecare Stat are un vot. Cel puțin aici egalitatea este garantată. Are un consiliu care se întrunește mai des și în care sunt reprezentate cele patru puteri mari: Britania, Franța, Italia, Japonia, și patru din celelalte state copărtașe. Este și un secretar permanent, care este încredințat prin tratat chiar, prin ultimul aliniat al anexei

www.digibuc.ro

2 din pactul Ligii Naţiunilor, lui Sir Eric Drummond. Poate că şi aici este o nedreptate că nu s'a lăsat popoarelor, reprezentate la Geneva, să-şi aleagă liber un secretar general permanent, secretar care asigură tot mecanismul instituţiei. Şi acest post a fost încredinţat unui reprezentant al Marei Britanii. Poate că este o nedreptate, dar poate că este şi o dovadă a interesului viu pe care o mare şi puternică împărăţie îl acordă acestei instituţii moralizatoare, cum este Liga Naţiunilor. Trebuie să cer iertare, dacă întrebuinţez câteodată expresia «Liga Naţiunilor», în loc de «Societatea Naţiunilor». Dar Englezii şi Americanii nu pot să zică altfel, Francezii zic «Societate» şi se opun chiar introducerii cuvântului de «ligă», sub cuvânt că această expresie ar indică un fel de spirit agresiv în contra cuiva, că State şi popoare s'ar ligă contra cuiva, pe când Societatea Naţiunilor este destinată să fie un organism de armonie, de dreptate şi de pace, fără nici o agresivitate. Totuş Englezii şi Americanii n'au vrut să renunţe la cuvântul de «Ligă», pentrucă cuvintele au în fiecare ţară alt înţeles. Cunoaşteţi anecdota: Un american venise în Bavaria şi eră foarte surprins de onorurile care se făceau unei persoane, căreia i se ziceà «Ministru». A întrebat: d-voastră sunteţi un popor protestant? I s'a zis: Doamne fereşte; Bavaria este ţară catolică. Atunci dece faceţi atâta cinste unui ministru? Pentrucă e ministru. La noi numai protestanţii acordă unui «ministru» mare consideraţie!

Americanul ştià că «Ministru» se zice numai unui preot protestant, şi nu ştià că se zice Ministru unui secretar de Stat, şi deacì confuzia.

Tot asemenea şi cuvântul «Ligă». La noi, neolatinii, cuvântul o fi având poate un alt înţeles decât înţelesul ce i se dă de Americani şi Englezi, şi deacì explicaţia dece dânşii zic Ligă, iar noi, Societatea Naţiunilor.

In pactul organizator, cu bună siguranţă că multe din propunerile studiate în congresele dela Paris şi Londra au fost în parte adoptate, nu cred însă că acest pact să fie ultimul cuvânt, de sigur că ameliorаţii şi complectări vor puteà fi aduse; dar totuş chestiuni care plecau din pur idealism al unor asociaţii izolate înainte de răsboiu au căpătat confirmarea quasi unanimă a tuturor guvernelor şi tuturor Statelor.

Imediat după încheierea păcii dela Bruxelles, în acelaş an, 1919, în Decemvrie, s'au adunat asociaţiile pentru Societatea Naţiunilor, şi au întemeiat o uniune internaţională, cu un biurou, avându-şi sediul la Bruxelles, în Palatul mondial, cu organizaţia permanentă, care lucră atât cu Societatea Naţiunilor, cât şi cu diferitele societăţi din toate ţările. După cele trei prime congrese, dela Paris în Ianuarie 1919, Londra în Martie 1919 şi Bruxelles, în Decemvrie 1919, a urmat în fiecare an câte un congres: La Roma la 1920, la Geneva la 1921, la Praga la 1922, la Viena anul trecut, 1923. La ultimele congrese s'a constatat lipsa noastră. Am rămas într'o rezervă şi o izolare, pe care, acei cari au participat la activitatea acestor asociaţii, pot s-afirme cu convingere că este dăunătoare, pentrucă chestiunea principală de care s'au ocupat congresele este chestiunea minorităţilor, şi în aceste chestiuni în care ni s'au adus multe acuzaţii şi atacuri nedrepte, cuvântul românesc n'a fost ascultat, documentarea românească a lipsit şi prin urmare cauza românească a fost pusă în scădere.

www.digibuc.ro

In această uniune a asociațiilor, participă 38 de State; Franța este reprezentată prin asociația franceză pentru Societatea Națiunilor, care conlucrează cu numeroase alte societăți, conduse de personalități eminente. Astfel în prima linie este asociația pentru pace și pentru drept, pe care o prezidează marele savant Charles Richet, este Liga pentru organizarea Societății Națiunilor, este Biroul internațional al Dotației Carnegie, prezidată de d-l d'Estournelles de Constant, este asociația pentru conciliația internațională, care este prezidată de marele jurist André Weiss și numeroase alte asociații și grupări, care toate s'au întrunit în jurul asociației franceze pentru Societatea Națiunilor. După un an de zile, la Sorbona, sub președinția d-lui Poincaré, atunci încă președinte al republicii, când s'a proclamat convingerea adâncă franceză în eficacitatea Societății Națiunilor.

In Anglia asociațiile sunt extrem de numeroase și se grupează în două asociații mari: Uniunea Ligii Națiunilor și o Ligă a asociațiilor naționale libere. Aceste două asociații au fuzionat sub președinția de onoare a d-lor Lloyd George, Balfour, Asquith și a personalității cele mai eminente a politicii engleze, a d-lui Robert Cecil, unul din făuritorii Pactului pentru Societatea Națiunilor. Asociația engleză are un buget de 36.000 de lire sterline pe an, adică 7 milioane și mai bine de lei românești, buget asigurat prin cotizația modestă de o liră de persoană. Ceva mai mult, în foarte numeroase școli engleze, într'o treime din școlile engleze, se predă astăzi un curs pentru lămurirea tinerimii, asupra chestiunii Societății Națiunilor. Cursuri de vară au fost organizate anul trecut, sub președinția unei personalități foarte autorizate; unui ministru al instrucției, d-l Fisher, și la aceste cursuri de vară a fost chemat și omul politic, idealist și generos Albert Thomas din Franța. Iată deci o activitate foarte largă și foarte puternică, care se desvoltă în Anglia.

In America Liga pentru apărarea păcii există încă dinainte de războiu. Ea a cerut imperios introducerea Pactului Societății Națiunilor în tratatul de pace și conferința tuturor popoarelor a ascultat de această cerere. S'au ținut nenumărate întruniri și congrese, sub președinția d-lui Taft, fost președinte al Statelor-Unite ambasadorului Gérard, personalitate de mâna întâia, președinți ai diferitelor universități americane mai importante. 81 de oratori au vorbit, 322 de discursuri au fost ținute —vedeți sistemul statisticii americane — și peste 300.000 de auditori au ascultat aceste discursuri cerând înființarea Societății Națiunilor. Această activitate continuă neîntrerupt.

In țările neutrale, în Suedia, s'a înființat o asociație pentru Societatea Națiunilor încă dela 1919. In China, cu tot spiritul tradițional reacționar care domnește încă, s'a înființat o asociație pentru Societatea Națiunilor. In Japonia, s'au înființat deasemenea asociații pentru Societatea Națiunilor, Japonezii au de luptat cu o problemă foarte dureroasă pentru dânșii, problema rasei lor de coloare, pe care o apără cu toată căldura. Am avut ocazia să aud la Paris, în acel consiliu suprem, o apărare călduroasă, pronunțată de primul delegat japonez. Adresându-se reprezentanților celorlalte puteri mari a zis: D-lor ne-ați considerat demni să ne vărsăm sângele

www.digibuc.ro

alături de d-voastră. Ne-aţi considerat demni să fim părtaşi aici în acest consiliu de cinci, al puterilor celor mai mari care regulează soarta viitoare a lumii, şi nu ne consideraţi demni, pe noi, rasă galbenă, să stăm alături de rasa d-voastră în obiceiurile drepturilor politice şi civile, în diferitele ţări.

Ascultă idealistul preşedinte Wilson, dar ştiă că nu poate să primească ceeace i se cere. Şi chiar aşà cum s'a primit, tratatul de pace n'a fost ratificat de America, ceeace dovedeşte că şi personalităţile cele mai eminente şi cele mai puternice pot fi înfrânte de opinia publică. Aceasta mai dovedeşte încă ceva, că opinia publică, dacă nu e documentată, dacă nu e educată şi luminată, poate fi uneori nedreaptă, chiar la popoarele cele mai generoase şi cele mai instruite.

In Grecia s'a înfiinţat o asociaţie pentru Societatea Naţiunilor, tot asemenea în Cehoslovacia, şi, ca să termin, trebuie să spun că şi în Ungaria s'a înfiinţat o asemenea asociaţie, şi s'a înfiinţat cu organizaţie straşnică, energică şi puternică, aşà cum ştiu Ungurii să lucreze.

Şedinţele plenare, comisiile şi şedinţele biuroului sunt anuale; şedinţele prezidenţiale se ţin de patru ori pe an; şedinţele biuroului de patru ori pe lună. Societatea are mijloace puternice de a organizà biblioteci, publică o revistă şi exercită o acţiune nu numai asupra activităţii din politica externă, dar şi asupra chestiunilor politice, economice, şi chiar ştiinţifice.

In anul trecut, s'au ţinut peste 96 de întruniri. Şi aceste, activităţi puternice, în care problema minorităţilor dela noi este într'una agitată, cu regret trebuie să constat că din partea noastră nu i se răspunde cu nimic. N'am participat la ultimul congres al Uniunii internaţionale. Austriacii înşuşi se preocupă de această problemă şi astfel am avut în mână un memorandum relativ la clauzele economice şi financiare ale tratatului din Saint-Germain, datorit profesorului dela Universitatea din Viena, Emanuel Vogel. Am avut un memoriu intitulat «Revizuirea tratatului de pace dela Saint-Germain» Chestiunea se discută şi se agită la Viena, şi în plin centru pe Ring stă sediul asociaţiei Societăţii Naţiunilor.

Faţă cu asemenea activitate puternică, care se desvoltă în toate ţările, credem noi, acei cari am pus temelia unei asociaţii româneşti pentru Societatea Naţiunilor, că ar fi de datoria noastră, ca aici în ţară, cu o colaborare mult mai largă, având în fruntea noastră personalităţi eminente, din toate partidele, şi din toate genurile de activitate românească, să avem o uniune sacră, care să dea şi o permanenţă de continuitate activităţii întreprinse şi o intensitate puternică asociaţiei pentru Liga Naţiunilor.

Asociaţia românească pentru Societatea Naţiunilor să fie reorganizată, reînfiinţată, să fim părtaşi la congrese şi conferinţe internaţionale, să ducem acolo documentarea noastră şi să informăm şi pe prieteni şi pe duşmani de dreptatea noastră, căci prin aceasta vom contribuì nu numai la o campanie idealistă de înţelegere internaţională, dar vom contribuì la consolidarea prieteniilor internaţionale, pe baza cărora se sprijină şi va trebuì să fie veşnic sprijinită întregirea neamului şi înfăptuirea idealului nostru naţional în această Românie-Mare.

24 Februarie 1924

www.digibuc.ro

LE BUREAU INTERNATIONAL DU TRAVAIL

ALBERT THOMAS

MON premier devoir est de remercier l'Institut Social Roumain de m'avoir permis de rencontrer ici d'aussi nombreux amis roumains. A la vérité, depuis mon arrivée à Bucarest, j'ai quelque inquiétude à l'idée de ne pas remplir exactement mon devoir de Directeur du Bureau International du Travail. J'ai été salué à la gare par les autorités roumaines, j'ai été reçu et fêté par le gouvernement, je suis allé cet après-midi à la Chambre des Députés, j'ai visité de nombreuses organisations, partout, d'un coeur ému, nous avons célébré l'amitié franco-roumaine, nous avons exalté tous nos souvenirs émouvants de Jassy et j'ai peur de ne pas vous apparaître exactement sous la figure que décrivait ce matin un journaliste ami, qui m'a vu à Genève, et qui disait que je m'étais retiré de la grande lutte politique pour m'enfermer dans le travail modeste du savant et du chercheur. J'étais venu ce soir avec le désir de trouver enfin à l'Institut Social Roumain la possibilité d'expliquer simplement, mais précisément, ce qu'est le Bureau International du Travail, ce qu'est notre organisation et voici, qu'une fois encore, le président de l'Institut Social évqoue tous nos souvenirs passés!... Ah je sais: notre effort passé est lié à notre effort d'aujourd'hui et vous pensez bien que je n'en renie rien, pas plus que vous-mêmes.

Mais je tiens, et vous me le permettrez, n'est-ce pas, à remplir strictement mon devoir de fonctionnaire international et à vous dire qui nous sommes, ce qu'est le Bureau International du Travail et ce que son directeur vient faire à Bucarest.

Qui sommes-nous donc? Êtes-vous tellement assurés, les uns et les autres, de le bien savoir? Est-ce que vous vous souvenez tous d'une manière assez précise de notre charte constitutive? Est-ce que la Partie XIII du Traité de Versailles, la partie «Travail», vous est suffisamment connue? Est-ce que, par exemple les articles 389 et 427 sont présents à vos mémoires?

Pour vous permettre de me suivre, je veux que nous relisions d'abord ensemble le Préambule de la partie XIII du traité de paix. Ce petit livre bleu que j'ai là, c'est ma Bible, c'est pour nous, à l'Organisation Internationale du Travail, la Loi et les Prophètes:

«*Organisation du travail.* Attendu que la Société des Nations a pour but d'établir la paix universelle et qu'une telle paix ne peut être fondée que sur la base de la justice sociale; attendu qu'il existe des conditions de travail impliquant, pour un grand nombre de personnes, l'injustice, la misère et les privations, ce qui engendre un tel mécontentement que la paix et l'harmonie universelle sont mises en danger; et attendu qu'il est urgent d'améliorer ces conditions, par exemple en ce qui concerne le règlement des heures de travail, la fixation de la durée maxima de la journée, de la semaine de travail, le recrutement de la main-d'oeuvre, la lutte contre le chômage,

www.digibuc.ro

la garantie d'un salaire assurant des conditions d'existence convenable, la protection des travailleurs contre les maladies et les accidents résultant du travail; la protection des enfants, des adolescents et des femmes, les pensions de vieillesse et d'invalidité, la défense des intérêts des travailleurs occupés à l'étranger, l'affirmation du principe de la liberté syndicale, l'organisation de l'enseignement professionnel technique et autres mesures analogues;

«Attendu que la non adoption par une nation quelconque d'un régime de travail réellement humain fait obstacle aux efforts des autres nations désireuses d'améliorer le sort des travailleurs dans leur propre pays, les Hautes Parties Contractantes, mues par des sentiments de justice et d'humanité, aussi bien que par le désir d'assurer une paix mondiale, durable, ont convenu ce qui suit:

Il est fondé une organisation permanente chargée de travailler à la réalisation du programme exposé dans le préambule.»

Voilà, Mesdames et Messieurs, quelle est notre charte, voilà le texte, qu'à la fin de 1919, nous avons reçu: ce n'était qu'un texte, un morceau de papier, lorsque les négociateurs de Versailles l'ont adressé à ceux qui devaient créer l'Organisation Internationale du Travail. Nous en avons médité les articles, nous avons cherché pièce par pièce comment l'organisation pouvait être bâtie. Un vers de notre fabuliste La Fontaine me venait alors à l'esprit et quand je lisais et relisais le texte du Traité, lorsque j'essayais de voir ce que pouvait être dans l'avenir notre Organisation Internationale du Travail, je me demandais, comme le fabuliste: «sera-t-il Dieu, table ou cuvette?»

C'était notre premier effort. Il y a cinq ans que l'Organisation a été créée, il y a cinq ans qu'elle vit et nous avons la joie de constater aujourd'hui qu'au milieu de tant de difficultés, une législation internationale de protection du travail est en voie d'établissement.

Oh! mesdames et messieurs, ce n'a pas été sans peine. Avant de venir en Roumanie pour la seconde fois, sous les espèces du Directeur du Bureau International du Travail, j'ai visité d'autres pays; j'ai pris le bâton du pèlerin, j'ai parcouru l'Europe et passé l'Océan: on m'a surnommé quelquefois «Le juif errant de la politique sociale.» J'ai essayé par action directe immédiate, auprès des gouvernements, pensant qu'il n'y a pas de vie internationale active, si elle repose uniquement sur des relations par lettres, d'obtenir la ratification de nos conventions, d'obtenir, ce qui est souvent plus difficile, après l'acte de ratification la mise en vigueur, l'application dans les pays. Aujourd'hui nous pouvons examiner les résultats acquis. J'ai ici un petit tableau où jour par jour on marque d'un point noir les ratifications et les décisions d'application; ce tableau, je le porte toujours avec moi. Si vous pouviez le voir dans le détail, vous constateriez que les petites cases sont fort nombreuses, quil me faudrait de points noirs et qu'il en est encore trop qui restent blanches, aussi bien dans la première colonne, qui représente les ratifications, que dans la dernière, qui représente l'application. Le total des petits carrés noirs représente, à la fin de septembre 1924, 152 ratifications; si tout le monde avait ratifié en temps utile, je devrais en compter près de 800. Aussi

www.digibuc.ro

les critiques — il en est pour tout le monde, même pour l'Organisation Internationale du Travail — vont parfois disant que notre oeuvre est vaine, et que nous n'obtenons qu'à grand, peine la ratification des conventions. Je proteste: sans doute les ratifications que j'ai enregistrées ne sont pas toutes de même valeur — et pourtant je les accépte toutes avec joie, mais il me serait facile de vous énumérer 10, 12, 14 grandes nations industrielles qui ont ratifié, et qui appliquent, l'interdiction du travail de nuit des femmes, l'interdiction du travail de nuit des enfants, qui prescrivent que nul enfant ne peut être employé dans un travail industriel ou dans la marine marchande avant l'âge de 14 ans, que les travailleurs doivent être protégés contre le chômage, que les assurances sociales doivent être développées. Et lorsque 10, 12 ,14 grandes nations, nations industrielles, ont ainsi ratifié ces conventions, lorsqu'elles se sont engagées pour 10 années à ne pas changer leur législation, quelles que soient les conditions économiques, je dis que l'oeuvre que nous avons accomplie dès maintenant n'est pas vaine et que, pour employer les termes du traité de paix, nous avons répandu quelques bienfaits sur les travailleurs du monde.

Mais voici où ma tâche devient plus difficile: il ne suffit pas d'obtenir des ratifications nombreuses; il ne suffit pas même d'obtenir l'application progressive de ces ratifications, il faut que nous ayons le sentiment que les pays qui sont membres de l'Organisation Internationale du Travail y participent de tout leur coeur, de toute leur intelligence, de toute leur énergie quotidienne. Ce que nous voulons, c'est qu'il n'y ait pas simplement l'adhésion automatique et officielle qui consiste à bien payer les cotisations, à ratifier les conventions, parfois même à les appliquer et à regarder l'Organisation Internationale du Travail et la Société des Nations comme des institutions lointaines auxquelles on tire un coup de chapeau poli et discret, qu'on honore de toute manière, mais à qui on ne songe pas à remettre la part de contrôle, de conciliation internationale et de paix qui dès maintenant, dans la société d'aujourd'hui, en dépit de tant de difficultés, reviennent, de par la vertu des traités de paix, à ces organisations. Et c'est ainsi que je me soucie de savoir comment, jusqu'à quel point, dans quelle mesure, définitive ou précaire, les grandes nations et les petites nations nous donnent leur adhésion.

J'ai lu jadis un conte roumain, le conte de la Fille du Laurier. J'y ai appris qu'une belle fille, une déesse, une fée, une dryade habitant dans un laurier vert, apparaissait quelques fois, errait dans le paysage champêtre, puis se retirait brusquement. Et qu'un jour, un héros, passant dans la campagne, eut assez de charmes pour l'amener enfin à participer d'une manière définitive à la vie terrestre. Et, lorsque nous allons, mes collaborateurs et moi, vers les nations qui sont dans le monde, nous nous demandons toujours si nous aurons, non pas le charme du jeune héros roumain, mais assez de force persuasive pour attirer à nous d'une manière définitive, les nations qui doivent contribuer à la paix internationale.

La Roumanie nous a comblé déjà de sourires et de complaisances; la Roumanie nous a donné déjà — et je tiens à le proclamer ici — onze

www.digibuc.ro

ratifications de conventions, 11 sur 16, et elle sest placée ainsi troisième ou quatrième entre toutes les nations; des les premiers jours, par des actes signés le gouvernement roumain a attesté que la Roumanie était de plein coeur avec l'Organisation Internationale du Travail.

Oh, je sais, la Roumanie pas plus que le Bureau n'est à l'abri des critiques; Et l'application! Mais je sais aussi quand je dis «ratification», on me répond: qu'il y a un projet roumain de code de travail, et, en venant à Bucarest, vous vous imaginez facilement que j'ai songé à demander à des amis, dont j'ai éprouvé la fidélité, l'assurance qu'on songerait bientôt à faire aboutir ce projet. Et d'ailleurs qu'on ne me dise pas, même si la Roumanie n'applique pas totalement les conventions ratifiées, que notre travail a été inutile, que la Roumanie ne s'est engagée qu'en paroles. Non! Il n'y a pas chez nous d'engagement purement verbal. La Roumanie a su, comme les autres pays, exactement ce qu'elle faisait lorsqu'elle prenait l'engagement international de ratifier. La Roumanie a su — et c'est là toute la vertu de notre organisation — qu'elle se soumettait volontairement au contrôle des nations contractantes et qu'ainsi elle donnait l'assurance officielle et formelle que désormais elle appliquerait les conventions ratifiées; même en tenant compte des périodes de transition nécessaires, l'engagement comme tel a une valeur considérable.

Mais si la Roumanie a ratifié, est-elle venue définitivement et complètement dans la vie internationale? Je n'en doute pas, pour ma part, mais j'ai eu, avec la Roumanie, comme avec la France — elles sont toujours unies dans le bien, quelques fois aussi dans les erreurs passagères — des difficultés. Certaines critiques ont été faites par la France et par la Roumanie à l'Organisation Internationale du Travail. On nous a dit un jour: «la convention sur la céruse, pourquoi la ratifier? Il n'y a pas de céruse en Roumanie, on n'en emploie pas, ou exceptionnellement». Mais, ai-je répondu, c'est justement pour cela qu'il vous est facile de donner votre ratification: elle ne vous coûte rien; mais elle me sera un appui considérable au moment où je lutte pour obtenir des cérusiers anglais et français la prohibition de la céruse dans l'espace de six ans. Cette ratification, précieuse pour l'Organisation Internationale du Travail, le sera pour la Roumanie elle-même qui aura ainsi fermé ses frontières au poison qui pourrait refluer vers elle.

Ce n'est pas tout. On a dit: «le Bureau International du Travail est une grande organisation faite pour les ouvriers, mais nous autres, nous sommes surtout et avant tout une nation de paysans: tandis qu'aujourd'hui la France, qui a si souvent invoqué ses intérêts paysans, n'a que 44—45% de sa population employée à l'agriculture, la Roumanie nouvelle y emploie 74% de sa population. Ses petits propriétaires paysans, est-ce que vous allez légiférer pour eux comme pour des ouvriers? Est-ce que vous allez leur imposer le contrat du travail? Et d'ailleurs, Bureau International du Travail, êtes-vous vraiment compétent en matière agricole? Le Traité de paix dit-il expressément que vous deviez vous occuper des travailleurs agricoles? Voyons un peu les textes, appelons les juristes!» Oh les juristes!

www.digibuc.ro

Il y en a ici que j'estime beaucoup, mais combien je les redoute! Certains juristes ont dit: «Le Bureau International du Travail n'est pas compétent en matière agricole», d'autres, aussi nombreux, disaient: «Le Bureau International du Travail est compétent».

Alors nous sommes allé devant les juges de la Cour de Justice Internationale. Pour employer une expression familière, j'ai «essuyé les plâtres», car c'est moi qui le premier ai comparu devant ces juges. Et ces juges nous ont donné raison. Il n'y a eu que deux exceptions, deux votes contre, celui de la France, celui de la Roumanie. Ainsi, comme fonctionnaire international, j'ai gagné mon procès contre la France et contre la Roumanie. Je les aime toutes deux d'un coeur ardent; tout de même, ce jour-là, j'ai pensé qu'elles n'avaient pas tout-à-fait raison. Heureusement il y avait des juges à la Haye.

A la suite de cet arrêt, les agriculteurs de France ont fait leur paix avec le Bureau International du Travail. Leurs organisations sont entrées en rapport avec moi et, comme en France le gouvernement a été changé, j'ai eu la joie d'apprendre ces jours-ci que le gouvernement français déposerait également les conventions agricoles devant la Chambre, à fin de ratification. Ici je ne pense pas que vous ayez besoin de changer de gouvernement pour que les paysans roumains et leur gouvernement, fassent la paix avec moi et pour qu'il n'y ait plus de petits trous blancs dans la belle série de petits carrés noirs que la Roumanie a déjà permis au Bureau International du Travail de marquer au tableau de ratification.

Voilà, Mesdames et Messieurs, ce qu'est notre oeuvre et pourquoi je pense que la Roumanie, cette fée séduisante, quittera son laurier et viendra de plein coeur, pour la vie internationale définitive, au Bureau International du Travail et à la Société des Nations.

Voilà notre oeuvre. Il peut sembler — pour reprendre les termes du publiciste ami — qu'elle est modeste, qu'elle est discrète. J'ai l'impression toutefois que nous collaborons d'une manière efficace pour notre part à la grande oeuvre de la Société des Nations toute entière. Cette oeuvre, elle est définie dans le Pacte, mais elle est définie surtout par la formule admirable que je vous ai lue et qui reste notre règle d'action: «Attendu que la paix universelle ne peut être fondée que sur la justice sociale». S'il nous est possible par notre effort quotidien, de créer une atmosphère de justice sociale dans le monde, de créer un état économique où le travail ne sera plus considéré comme une marchandise, comme un article de commerce, où l'organisation sociale sera faite pour le bien de l'ouvrier, du consommateur et du producteur, et pour ma part je crois cela possible, la paix universelle se trouvera solidement établie.

C'est là notre grande tâche d'aujourd'hui et le Bureau International du Travail la remplit au jour le jour avec modestie, mais avec la certitude de travailler efficacement à l'oeuvre commune.

Déjà lorsque la Société des Nations, par delà les négociations gouvernementales, veut faire appel à l'opinion publique avertie, lorsque réunie a Genève, elle juge indispensable de faire appel à cette large opinion du monde,

www.digibuc.ro

qu'il est indispensable de créer, elle se tourne vers le Bureau International du Travail, qui a gagné ou gardé la confiance des organisations patronales en travaillant avec elles depuis le début, et la confiance de ses 26 millions d'ouvriers favorabes dès la première heure à l'oeuvre de l'Organisation Internationale du Travail: c'est au Conseil d'administration du Bureau International du Travail qu'elle demande de déléguer au sein de sa Commission permanente de désarmement, les patrons et les ouvriers qui doivent représenter les intérêts des peuples. Elle sait en effet, qu'après cinq ans de travail, il y a au sein de notre Organisation Internationale des hommes, patrons ou ouvriers, soucieux de production, qui seront décidés à lutter avec elle pour l'arbitrage, la sécurité internationale, le désarmement, la paix définitive.

Et c'est ainsi que nous travaillons jour par jour à réaliser une atmosphère de paix où les nations seront capables de vivre désormais les unes et les autres dans le bien-être et la liberté.

Mais je puis dire plus: ce que fait l'Organisation Internationale du Travail lorsqu'elle relève les conditions de travail et de vie des ouvriers, ce qu'elle crée au sein des divers États en aidant au vaste mouvement de progrès et de civilisation, ce sont les conditions mêmes de la paix.

Il est certain que dans le conflit de 1914, des nations tout entières sont entrées en lutte pour la défense de leur droit et de leur liberté, mais il n'est pas moins vrai que des masses populaires ont été trompées et égarées, qu'une psychose de guerre a entraîné des masses inéduquées et les a précipitées dans la lutte, quelquefois pour l'injustice, la brutalité et la violence. Et lorsque le Bureau International du Travail défend les conditions de vie des travailleurs, empêche l'enfant d'être épuisé de bonne heure par la fatigue de l'atelier, lui permet d'apprendre à lire et de telle manière qu'il n'oublie pas au bout de quelques années, lorsque le Bureau International du Travail demande aux nations de faire vivre aux ouvriers une vie d'homme libre, de leur laisser par la journée de 8 heures le moyen de profiter de leurs loisirs, de développer leur éducation, de participer en pleine conscience à la vie publique, lorsque le Bureau International du Travail permet aussi au travailleur de conquérir ainsi en pleine clarté, la liberté politique et cette liberté économique indispensable à l' exercice de la liberté politique, je dis que le Bureau International du Travail contribue efficacement à créer les conditions de paix indispensables. A la fin de la guerre tous nous avons eu conscience, tous nous avons dit que ce qui pouvait garantir le monde contre de nouvelles catastrophes, c'était la pratique universelle de la démocratie totale, faite de la liberté de l'individu et de sa pleine conscience. Lorsque nous aurons créé cela, nous aurons realisé des conditions de paix qui nous protégeront des catastrophes.

Voilà comment notre oeuvre du Bureau International du Travail rejoint les préoccupations de la Société des Nations.

Et laissez-moi maintenant, amis Roumains, me retourner vers vous.

A l'heure de Jassy vous m'avez été reconnaissants de soutenir votre espérance par la mienne: vous m'avez été reconnaissants de laisser entrevoir la

www.digibuc.ro

possibilité de la victoire et de la paix définitive; aujourd'hui je veux vous dire mes espérances de paix, je veux vous dire la confiance que j'ai dans la Roumanie nouvelle.

Je l'ai étudiée d'abord d'un peu loin, mais, dans les dernières 48 heures, quelle joie ç'a été pour moi de voir vibrer, à travers des organisations de toutes sortes, la force populaire nouvelle, de voir vos coopérateurs annonçant la démocratie paysanne organisée, de voir les inspecteurs et les contrôleurs d'assurances sociales nous indiquer comment déjà un réseau, encore incertain parfois, se développe peu à peu à travers toute la Roumanie pour protéger le travailleur roumain contre l'invalidité, la vieillesse, le chômage, de trouver partout le même souci de l'unité, de l'indépendance roumaine et de la grandeur du pays. C'est là ce qui réjouit aujourd'hui non seulement mon coeur de directeur du Bureau International du Travail, mais mon coeur de Français; c'est là ce qui me permet de saluer la Roumanie nouvelle en pleine espérance en l'assurant de toute notre amitié accrue par les souvenirs de nos efforts communs.

Permettez-moi de rappeler, une autre de vos légendes, à laquelle je pensais ces jours-ci, la légende du maître constructeur, de l'architecte de génie Manole. Tandis qu'il construisait son église il connut un moment d'incertitude, et il comprit qu'un grand sacrifice était nécessaire, pour assurer l'achèvement de son chef-d'oeuvre. Et dans le mur qui s'élevait, il emmura sa femme, afin que l'âme de l'être qui lui était le plus cher, devint l'âme même de l'édifice et lui permit de grandir jusqu'au faîte. Eh bien, nous, aujourd'hui, comme le constructeur de jadis, nous enfermons dans le mur de la paix universelle et de la justice sociale notre amitié franco-roumaine, pour donner une âme à l'oeuvre la plus belle qu'ait jamais pu rêver l'espérance des hommes.

28 Noemvrie 1924

www.digibuc.ro

ORIGINA ŞI FIINŢA SOCIETĂŢII NAŢIUNILOR

DIMITRIE GUSTI

IN afară de constituţiile particulare naţionale există o stare constituţională internaţională, de care orice Naţiune şi Stat, conştiente de rostul lor în istoria timpului, trebuie să ţină seamă, căci ea fixează şi garantează drepturile şi datoriile naţiunilor, formând mediul ambiant al desfăşurării vieţii lor constituţionale.

In acest chip reiese, cred, limpede continuitatea strânsă între prelegerile pe care Institutul Social le-a organizat în acest an asupra «Politicii externe», cu cele din anii trecuţi asupra «Constituţiei» şi asupra «Doctrinelor partidelor politice».

In centrul preocupărilor şi problemelor care formează aşa zisa constituţie internaţională, locul principal îl ocupă, fără îndoială, problema Societăţii Naţiunilor. Aşà se explică faptul caracteristic, că unele constituţii ale Statelor create după războiul mondial au proclamat făţiş şi solemn adeziunea lor la Pactul Societăţii Naţiunilor.

Constituţia cehoslovacă, bunăoară, declară chiar dela început: «Noi, Naţiune cehoslovacă, proclamăm... că înţelegem a face parte din Societatea Naţiunilor în calitate de membru civilizat, paşnic, democrat şi progresist».

In contribuţia, pe care am dat-o primului ciclu de conferinţe asupra «Nouei Constituţii a României», mi-am exprimat dezideratul că şi constituţia noastră ar trebui să cuprindă expresa voinţă a naţiunii române întregite, pătrunsă de menirea ei istorică, de a face parte integrantă din Societatea Naţiunilor [1]).

Intreaga expunere a acestei prelegeri este consacrată justificării acelei propuneri.

O întrebare se impune dela început.

Oare Societatea Naţiunilor este o inovaţie, o invenţie a tratatului de pace din Versailles, care a consacrat o concepţie nouă, originală a lui Wilson? Iată o idee care este foarte răspândită în spiritul public, şi poate că de aceasta sunt vinovate, în bună parte, chiar tratatul dela Versailles şi Pactul Societăţii Naţiunilor, pentrucă nu pomenesc nimic de continuitatea istorică ce există între trecutul unei asemenea societăţi şi prezentul ei, aşà cum a fost formulat de actualul Pact.

In desbaterile care au avut loc în faimosul Hôtel Crillon din Paris, în odaia colonelului House, aghiotantul lui Wilson, unde s'a formulat şi redactat aproape definitiv Pactul Societăţii Naţiunilor, d-l L. Bourgeois a insistat ca în acest

[1]) Vezi, *Individ, Societate şi Stat în Constituţia viitoare* de *Dim. Gusti*, p. 407 şi urm. în volumul «Noua Constituţie a României». 23 de prelegeri publice, 1923.

www.digibuc.ro

Pact să se menţioneze undevà şi activitatea conferinţelor dela Haga. Delegaţii anglo-saxoni însă au ezitat, nevoind să ia în consideraţie acest fapt. D-l Bourgeois insistând totuş cevà mai energic ca să se facă această menţiune, lordul Cecil Robert a răspuns cu un ton sec şi casant: «Societatea Naţiunilor începe cu hotelul Crillon».

Nimic mai eronat! Pactul elaborat în hotelul Crillon n'a născut o instituţie nouă, ca idee, de care lumea să nu fi auzit vreodată vorbindu-se înainte de Wilson. Adevărul este altul. Ideea Societăţii Naţiunilor este tot atât de veche ca şi spiritul istoric şi instituţiile politice.

Dacă istoria înregistrează o tradiţie bogată a războaelor, apoi nu trebuie uitat, că în acelaş timp avem o tot atât de veche tradiţie a păcii. Dacă războiul este străvechiu, tot aşà dela început a fost şi nostalgia popoarelor pentru pace.

Intr'o desbatere a Camerei franceze din 7 Iulie 1918, deputatul socialist Pierre Renaudel a cerut lămuriri d-lui Ribot, atunci preşedinte al consiliului, în privinţa Societăţii Naţiunilor; d-l Ribot i-a ripostat foarte scurt că nu poate, cu regret, să-i deà lămuririle necesare, dar că se va pune în contact cu Wilson pentru a aflà astfel ce este Societatea Naţiunilor! Ei bine, noi cari astăzi vrem să fim edificaţi asupra aceleeaş materii, nu avem nevoie a întrebà pe nimeni, ci vom căutà să consultăm în primul rând istoria. Istoria, totdeauna interesantă şi sinceră, ne va spune că Societatea Naţiunilor este un product al unei evoluţii necesare. Societatea Naţiunilor este punctul final, o împreunare fericită a două serii, a unei serii de fapte şi a alteia de idei; ea este o sinteză de ideologie şi de practică politică. Societatea Naţiunilor este rezultanta unui proces istoric, realizarea unui proces de dialectică dintre cele mai fericite, şi cunoaşterea acestui proces şi a acestei dialectice este indispensabilă pentru a puteà pătrunde spiritul şi rostul ei adânc. Societatea Naţiunilor are o logică imanentă în desfăşurarea ei, iar cunoaşterea acesteia depăşeşte cu mult valoarea unei discuţii pur academice. Cunoaşterea teoretică a originii Societăţii Naţiunilor este în acelaş timp şi o recunoaştere practică, adică înţelegerea că Societatea Naţiunilor nu este o operă de fantezie a unui bărbat de Stat, sau o creaţie oportunistă a unui tratat de pace şi care eventual mâine-poimâine ar puteà să dispară, ci este cevà necesar şi durabil.

Acest lucru vreau să-l dovedesc în prelegerea publică de astăzi. Problema e gravă şi complexă, căci este vorba de a rezumà în câtevà cuvinte istoria universală, şi o astfel de sinteză este totdeauna primejdioasă. Am nevoie, fără îndoială, de concursul d-v binevoitor; din respect pentru D-v. şi conform tradiţiei Institutului, îmi voiu permite să fac o argumentare cât mai strânsă şi documentată.

O problemă care a preocupat constant şi viu umanitatea, a fost aceea a organizării internaţionale a Statelor şi popoarelor, pe baza a două principii: a unui principiu monarhic şi a altuia republican.

Istoria înregistrează două tipuri de construcţie a Societăţii Naţiunilor; tipul absolutist: Societatea Naţiunilor ca o monarhie universală, în care toate Statele sunt absorbite într'unul singur, şi tipul democratic: Societatea Naţiunilor ca o republică universală, în care Statele îşi păstrează independenţa lor.

www.digibuc.ro

Aceste două tipuri apar pentru întâia oară în istoria Romei şi a Evului Mediu. Evenimentul cel mai uimitor al istoriei este desigur absorbirea totalităţii lumii cunoscute până atunci de un oraş, de Roma, cetatea eternă, sfântă, dreaptă, necesară, căreia i se clădeau altare în Orient; erà Roma, communis nostra patria. Dela un capăt la altul al orbis Romanus, dela Atlantic la Eufrat şi dela Rin la Dunăre, domneà *Pax Romana*. Pax Britannica de azi aminteşte pilda romană; în timpul discuţiei păcii dela Versailles, Lloyd George spuneà cu mândrie că imperiul britanic reprezintă el însuş o Societate de Naţiuni, iar celebrul diplomat şi scriitor Bryce a publicat o lucrare consacrată în întregime comparaţiei între imperiul roman şi cel britanic.

Lumea se bucurà de o linişte şi prosperitate fără precedent; fiecare popor se desvoltà liber, după propriul său geniu, sub tutela glorioasă a Romei, care exercità cu o mână fermă şi cu un suflet blând un protectorat luminat şi binevoitor. Niciodată universul politic n'a fost mai fericit. Infăptuirea politică a Statului universal s'a săvârşit cu concursul entuziast al popoarelor cucerite. Absorbirea lumii politice de Roma, reprezentanta de atunci a unităţii politice a genului uman, a provocat un concert unanim de laude.

Grecul Aristide, vorbind în faţa lui Marc Aurel, îi adresează următoarele cuvinte: «Romane, lumea sub dominaţia voastră pare a celebrà o zi de sărbătoare! Mulţi din noi îşi aduc aminte cu anevoie că au existat răsboaie! Prin voi... şcolile, templele se multiplică. Solul însuş se reînoeşte, iar pământul întreg devine o vastă grădină. Ah! fără îndoială sunt de plâns acei cari nu participă la toate aceste bunuri, pentrucă nu fac parte din imperiul vostru!»

Transformarea lumii cucerite într'o federaţie fericită romană, care formă în acelaş timp un imperiu şi o democraţie universală, iată opera Romei! Urbi et Orbi, oraşul şi lumea.

Cultul păcii romane, mişcarea către unitatea genului uman sub tutela Romei, au fost direct inspirate din principiile filozofice ale Stoicilor.

Stoicii greci predicau în pustiu, maximele lor pur speculative nu erau susceptibile de nici o aplicare practică. Altfel se prezintă însă Stoicii romani, ce se găseau în faţa unei situaţii şi lumi noui politice; triumful ideilor lor erà asigurat.

Aşà, Seneca vorbià cu dispreţ de umanitatea împărţită în State mari şi mici: «Ce ridicol este omul cu frontierele sale, adaugă el; tot ce vedeţi este unul; noi suntem membrii unui mare corp; ţara mea este lumea; Roma este patria noastră comună». Iar cea mai admirabilă figură a Romei păgâne, filozoful devenit împărat, Marc Aurel (pacifist convins, care însă, ironia soartei, a făcut un răsboiu victorios contra barbarilor), scrie în «Gândirile sale»: Statele trebuie să se raporte între ele, ca şi casele unui oraş.

Unitatea politică a Statului universal roman, dacă aveà, cum am văzut, o concepţie spirituală la bază, erà lipsită însă de unitatea morală.

Aceasta s'a produs odată cu apariţia creştinismului, revoluţia cea mai adâncă şi mai bogată în consecinţe din câte cunoaşte istoria omenirii. Pe ruinile Statului roman s'a ridicat un nou sistem de realizare, al doilea tip al Societăţii Naţiunilor, care a corespuns unei noui structuri sociale, spirituale şi politice a Europei.

www.digibuc.ro

Evul mediu, o capodoperă de înţelepciune umană, cum l-a numit Auguste Comte, este o epocă originală şi inegală. Este epoca contrastelor ce cuprinde în acelaş timp o stare de fier şi o stare de pace. Pe deoparte întâlnim în această epocă o Europă medievală, anarhică, nedisciplinată, iar pe dealtă parte întâlnim *Pax Ecclesiastica*, pacea creştină, totalitatea oraşelor, regatelor, seignoriilor Europei creştine constituind o mare unitate socială, condusă de o legislaţie şi un drept public comun, sub direcţia bisericii.

Europa medievală admiteà pluralitatea Statelor, popoarele aveau conştiinţa personalităţii lor distincte şi se bucurau de libertatea de acţiune, însă toate aceste popoare erau pătrunse de sensul profund şi indispensabil comunităţii şi unităţii popoarelor creştine.

Societatea Naţiunilor erà o realitate. Unitatea spirituală a popoarelor purcedeà din unitatea credinţei. Patria erà pretutindeni unde te puteai rugà. Iar marea, adevărata patrie erà creştinătatea, din care oraşele, seignoriile, regatele nu erau decât infime fragmente ale totului. Căci religia nu mai erà o religie domestică, la fel cu cea păgână, nici una naţională a lui Iehova, ci ea erà prin esenţă universală şi internaţională,odatăce regatul lui Dumnezeu n'are frontiere.

Toţi credincioşii Evului mediu, din Franţa, Spania, Germania, Polonia, ş. a. m. d. formau un fel de «supra-stat european», care erà creştinătatea, guvern suprem, deasupra guvernelor particulare. Iată dar o remarcabilă realizare a Societăţii Naţiunilor, întemeiată pe unitatea credinţei şi a ascultării ecclesiastice, şi care aveà unitatea dreptului public, a organizării sociale şi a vieţii morale ale Europei.

Dar unitatea credinţei se distruge, şi comunitatea creştină dispare odată cu schisma bizantină şi cu apariţia lui Luther şi Calvin; odată cu aceasta dispare însă şi legătura morală şi politică, ce uneà popoarele şi Statele. Tabloul politic al Europei se schimbă cu totul, noui forţe şi noui stări apar pe scena lumii. Legăturile între creştini fiind rupte, dispărând înalta magistratură, în lipsa unui suprem arbitru, încep răsboaele tuturor contra tuturor.

Regii, până acum vasali, devin domni absoluţi, şi îşi încrucişează armele pentru moştenirea imperiului inaugurând era răsboaielor religioase şi dinastice, pentru a câştigà supremaţia politică. Hegemonie politică cu orice preţ, — aceasta erà lozincà celei mai sarbede epoci a istoriei.

Europa erà în plină anarhie, iar pentru a o salvà intervine, în vădită nostalgie după pacea romană, superioritatea politică de hegemonie asupra tuturor a caselor domnitoare din Spania, Austria, Franţa. Şi aşà apare frazeologia prezumţioasă a Habsburgilor: A E I O U (Austriae Est Imperare Orbi Universo).

Noua constelaţie socială şi politică a Europei a inspirat serioase îngrijiri cugetătorilor şi oamenilor de Stat, şi a provocat astfel o nouă mişcare de idei politice privitoare la organizarea internaţională.

In această epocă de anarhie politică apar pentru întâia oară sistemele ştiinţifice de organizare internaţională, care au servit de modele şi au fost copiate mai târziu. Sunt marile sisteme de organizare internaţională datorite lui Dubois, Crucé, Sully şi Saint-Pierre, care anticipează şi cuprind cele mai interesante şi esenţiale din ideile Pactului actual al Societăţii Naţiunilor. Aceste sisteme au fost considerate, pe vremea când au fost create, ca

www.digibuc.ro

utopice. Experienţa istorică a dovedit şi de astădată că adevărata utopie este idealul anticipat al viitorului.

Cel mai vechiu sistem de gândire internaţionalistă este datorit unui obscur avocat *Pierre Dubois* (Petrus de Bono), care, deşi n'a avut o influenţă remarcabilă, a fost un precursor de o puternică originalitate, azi pe nedrept uitat. Dubois propune lumii o nouă concepţie a Societăţi Naţiunilor, în lucrarea sa «De recuperatione Terrae Sanctae», apărută, — este de notat data, — între 1305—1307. Dubois, mai psiholog şi mai sociolog decât contimporanul său genial, *Dante*, socoate că faţă de spiritul timpului nu poate fi vorba de restabilirea unui Stat mondial şi a unei monarhii universale.

Nu este deajuns a predică pacea pentru a o obţine; pentru a o realizà efectiv, este necesar a organizà societatea creştină într'o republică. Pentru întâia oară apare în literatură principiul republican al organizării internaţionale şi al pacificării Europei. Pentru a se menţine pacea între creştini nu ajunge a se legà printr'un angajament solemn, ci trebuie organizat *un arbitraj internaţional.*

Deaceea Dubois stăruie ca federaţia popoarelor libere creştine să fie garantată în mod practic prin crearea unui consiliu, «adunarea reprezentativă a creştinătăţii», compusă din 9 judecători arbitri, trei aleşi de fiecare parte şi trei de prelaţi, iar judecata lor să fie susceptibilă de apel înaintea Sfântului Scaun, considerat ca supra-arbitru.

Meritul mare al lui Dubois constă în formularea — cea dintâi în istoria diplomatică — a tribunalului internaţional permanent, învestit cu o competenţă asupra tuturor Statelor europene, cu o constituţie şi cu o ordine procesuală şi executorie precisă. Iată o imensă faptă ştiinţifică, ce face onoare ştiinţei politice. Nu trebuie uitat deci autorul sistemului de constituire a tribunalului internaţional, care s'a înfăptuit 600 de ani mai târziu la Haga, în 1899 (art. 24 ai primei conferinţe)! Evoluţia ideii arbitrajului îşi are origina în instituţiile arbitrale greceşti — amficţioniile — prima formulare ştiinţifică o datorim însă lui Dubois.

Ne aflăm în epoca în care reînvie ideea unităţii credinţei, în epoca cruciadelor, când, faţă de pericolul comun turcesc, popoarele îşi strâng rândurile în jurul crucii, când Pius II someazà pe Sultan să se creştineze, pentru ca astfel, devenind cel mai puternic prinţ al creştinătăţii, să devină şi protectorul păcii europene. In această atmosferă a luat fiinţă programul politic al lui Dubois, ca şi al regelui Boemiei *Podiebrad*, care în planurile lor se referă numai la popoarele creştine.

Primul internaţionalist veritabil este *Emeric Crucé.*

In «Le nouveau Cyné» (1622—1623), de o inspiraţie umanitară, Crucé trecând peste limitele creştinătăţii extinde organizarea internaţională asupra tuturor popoarelor existente, deci şi asupra Turcilor şi, lucru de reţinut şi surprinzător pentru timpul său, chiar asupra Chinei.

Proiectul unei Societăţi a Naţiunilor de o importanţă deosebită este «Le Grand Dessein» de Enric al IV al Franţei — aşà este indicat autorul pe titlul lucrării. Când se elaborà Pactul actual al Societăţii Naţiunilor, unele proiecte evocau patronajul lui Enric IV! Un lucru însă este ciudat: marele

www.digibuc.ro

plan al lui Enric IV este al fostului său ministru *Sully*, Maximilien de Béthune, Baron de Rosnay, Duc de Sully.

Paternitatea lui Sully a fost şi este încă discutată de unii; amintesc că însuş distinsul istoric Hanotaux se îndoeşte. Totuş criticile textului dovedesc cu prisosinţă neautenticitatea lucrării. Intreaga mistificare este opera unui nemulţumit, care de 30 ani erà ţinut departe de conducerea afacerilor publice şi, discret, nu vroià să-şi afirme propria-i glorie, vanitos, nu vroià să se ascundă complect, în tot cazul aveà nevoie de renumele lui Enric IV pentru a asigurà şi susţine propria reputaţie.

Dealtfel, memoriile lui Sully, care cuprind şi faimosul «Mare [illegible]», sunt scrise în persoana II, autorul punând pe secretarul său să-i poveste ă faptele pe care el i le dictează; iată cum se adeveresţe cuvântul unui om d irit, că ar existà unele memorii ce nu sunt amintiri.

Sully emite un plan grandios de pacificare a Europei întregi, lansând a ă idei noui. Condiţia politică a înfăptuirii republicii creştine este echilibrul european, căci puterea preà mare a unei dinastii este totdeauna o primejdie pentru o alta (aici Sully vizează casa Austriei).

De acì, adaugă Sully, necesitatea unui echilibru, pe care mai întâiu trebuie -l numim negativ, căci el propune o rectificare fundamentală a graniţelor, împărţind Europa după linii noui în 15 State aproape egale. Acestei revizuiri geometrice i se adaugă un echilibru pozitiv, la République très chrétienne, adică constituirea unei mari federaţii a celor 15 State egale europene.

Mai departe, se întreabă Sully, cum va fi guvernată această federaţie? Pentru întâia oară se emite acum ideea unui parlament general, pe care mai târziu o întâlnim şi în proiectul lui Saint-Simon. Federaţia europeană va fi cârmuită, propune Sully, de un consiliu amfiţionic, compus din 60 membri delegaţi ai celor 15 State. Consiliul va proclamà principiile dreptului public nou cu majoritate de voturi (nu cu unanimitate!), deşi Sully altfel este gelos a păstrà neatinsă suveranitatea Statelor particulare.

In sfârşit, orice dezacord între două ori mai multe puteri va fi tranşat *obligator* printr'o sentinţă arbitrală. Iar când sentinţa nu va fi executată, atunci va intervenì o forţă executorie.

Important de reţinut este că pentru întâia oară federaţia (adică Societatea Naţiunilor) a Europei va trebuì să dispună, după Sully, de o armată şi flotă comună, destinate executării hotărîrilor consiliului, când persuasiunea nu va fi suficientă. După trei secole asistăm azi la sforţări analoage.

Cel dintâiu sistem al unei constituţii a popoarelor europene, care cuprinde, pe lângă unele adaosuri originale, toate ideile esenţiale preconizate de Dubois, Crucé şi Sully, se datoreşte lui Charles Irénée Castel de *Saint-Pierre*. Titlul lucrării lui Saint-Pierre este pretenţios: «Proiect de pace eternă».

Autorul nu a fost numai un visător utopist, ci şi un diplomat, fost secretar al cardinalului Polignac, luând parte la toate discuţiile ce au precedat tratatul dela Utrecht din 1712.

Saint-Pierre a fost o personalitate simpatică, un caracter rar, care pentru întâia oară şi-a permis un act de independenţă în Academia franceză. Intr'o zi din luna Maiu, 1718 — nu este o zi glorioasă — Academia franceză

www.digibuc.ro

eră agitată aproape tumultuos, căci aveă de judecat cazul unui membru, care şi-a permis să fie puţin reverenţios faţă de un fost protector al ei. Abatele Saint-Pierre într'o lucrare a sa, «Polysynode», contestă lui Ludovic al XIV dreptul a fi numit «Cel Mare», acordându-i în schimb titlul de «Cel Puternic», adăogând că puterea singură nu este suficientă pentru a face un om mare. Academia invită pe autor să retracteze. Abatele însă refuză, fu apoi judecat şi eliminat din numărul membrilor. Iată omul!

Sistemul lui Saint-Pierre a rămas până azi un model. El se bazează pe următoarele principii fundamentale: art. 1 prevede că: «De azi înainte va fi între suveranii, cari au semnat următoarele 5 articole, o alianţă perpetuă, care va aduce după sine următoarele avantaje: ea va procură mutual, în timpul tuturor secolelor, *siguranţa* întreagă contra marilor nenorociri ale războiului».

Pentru prima oară apare acum ideea garanţiei teritoriilor. Art. 10 al Pactului Societăţii Naţiunilor îşi are origina directă aici, cu deosebire că în Pactul actual garanţia mutuală funcţionează numai în caz de războaie (exterioare), în timp ce Saint-Pierre merge mai departe, scriind: «va procură mutual, în timpul secolelor ce vor veni, siguranţa întreagă contra marilor nenorociri ale războaielor civile». Iată principiul siguranţei internaţionale devenit un principiu de intervenţie în afacerile publice ale Statului! Articolul 2 tratează contribuţiile financiare ale Aliaţilor, proporţional cu veniturile şi sarcinele lor. Articolul 3 prevede dispoziţii pentru constituirea unui arbitraj permanent. Articolul 4 stipulează pedeapsa contravenienţilor.

Proiectul bunului abate Saint-Pierre a fost întâmpinat pretutindeni cu ironie, care în bună parte se refereă tot atât de mult persoanei autorului, cât şi operei. Saint-Pierre eră într'adevăr de o naivitate adorabilă! Iată că într'o zi Fontenelle comunică cardinalului Fleury, că ar fi îngrijorat de raporturile din ce în ce mai încordate între Franţa şi Anglia. Fleury răspunse glumind: «Va trebui pentru aceasta ca prinţii să ià o doză din elixirul păcii propus de Saint-Pierre!» Fontenelle, ca fost coleg de Academie, comunică aceasta abatelui, care nu înţelese gluma, ci fu convins că, însfârşit, i se prezentă o ocazie unică pentru a plasà cele 5 articole ale sistemului său pacific — şi-i scrise direct lui Fleury.

Fleury îi răspunse: «Aţi uitat, d-le abate, un articol preliminar pentru a justificà cele 5 articole, ce ni le propuneţi, — anume a începe, înainte de a le pune în practică, să trimeteţi o trupă de misionari pentru a preparà spiritul şi inima primilor contractanţi». Abatele însă, incorigibil naiv, nu înţelese nici acum persiflarea, şi scrise din nou: «nu este nevoie de alţi misionari decât de D-vs., monseignore» şi... reluă dela început expunerea celor 5 articole!

Planul abatelui a avut un desăvârşit eşec politic; el a rămas în memoria oamenilor politici contimporani numai cu titlul de anecdotă. Aşà, Frideric cel Mare scrie în Anti-Machiavel de «visul unui oarecare abate Saint-Pierre, care fu râs de toată lumea».

In schimb acelaş plan a avut un mare succes literar. Printre admiratorii lui se numără un Leibniz, un Rousseau, iar mai târziu i-a venit chiar recunoaşterea politică, atunci când în timpul revoluţiei franceze, Pétion, mult timp prezi-

www.digibuc.ro

dentul Adunării Naţionale, la sfârşitul unui discurs patetic, exclamă: «Va veni poate odată ziua, când sistemul unuia dintre cei mai virtuoşi şi entuziaşti amici ai umanităţii (e vorba tocmai de lucrarea lui Saint-Pierre) va deveni dreptul public al Naţiunilor».

Până la revoluţia franceză proiectele «dulcilor visători» erau ori trecute cu tăcerea ori crud ironizate. Lumea politică şi structura socială a timpului nu erau făcute pentru a le înţelege. Lumea politică europeană se compunea din câteva State mari, care nu aveau altă regulă de politică exterioară decât interesul brutal şi ascensiunea de putere. Nici o idee generoasă şi înalt morală nu puteă însufleţi această politică.

Intre timp în continentul vechiu, ca şi în cel nou, se naşte, în Franţa şi în America, o nouă religie şi credinţă politică. Revoluţia americană, declaraţia drepturilor omului stârnesc pretutindeni un mare entusiasm, o adevărată frenezie de lirism patetic, idei şi sentimente noui politice, ce au dat un nou suflu de viaţă tuturor popoarelor timpului.

Concepţia politică a celor două revoluţii, franceză şi americană, înseamnă o adevărată sărbătoare a istoriei, sfârşitul unei lumi, începutul unei noui ordine de lucruri; cu ele se naşte o nouă viaţă politică.

Cuvintele lui *Washington*, adresate lui Lafayette, sunt simbolice, prevestitoare ale unor timpuri noui:

«Sunt, scrie el, cetăţeanul marii republici a Umanităţii. Eu văd genul uman, unit prin legături frăţeşti, ca o mare familie. Noi am aruncat», adaugă el în altă parte, «o sămânţă de libertate şi de unire, care va germină puţin câte puţin pe tot pământul. Intr'o zi, după modelul Statelor-Unite ale Americii, se vor constituì Statele-Unite ale Europei. Statele-Unite vor fi legislatorul tuturor naţionalităţilor».

Iată origina adevărată a ideii Societăţii Naţiunilor emisă în zilele noastre de Wilson.

De cealaltă parte a Atlanticului, în Franţa, oratorii Constituantei ţin acelaş limbaj. «O, naţiuni!» exclamă *Volnay*, «să alungăm orice tiranie şi orice discordie, să nu formăm decât o aceeaş societate, o mare familie, pentrucă genul uman n'are decât o aceeaş constituţie, pentrucă nu există decât o aceeaş lege, aceea a naturii, acelaş Cod, acela al Raţiunii, acelaş tron, acela al justiţiei, şi acelaş Altar, acela al Universului».

Ideologia Revoluţiei franceze este cuprinsă într'un silogism generos. Dacă oamenii, aşà sună propoziţia primă, sunt liberi, cum îi proclamă declaraţia drepturilor omului, dacă suveranii n'au dreptul a dispune de popoarele lor după plac, — aceasta este a doua propoziţie — atunci, în concluzie, se impune respectul şi demnitatea popoarelor. Să nu mai existe dar cetăţeni supuşi unor suveranităţi arbitrare, să nu mai fie decât cetăţeni liberi şi popoare libere.

Iată condamnarea tuturor cuceririlor şi a politicii de anexări, deci implicit condamnarea tuturor răsboaielor.

Conform acestor sugestii adunarea votează celebrul decret din 22 Maiu 1790, care proclamă: «Naţiunea franceză renunţă a întreprinde răsboaie

www.digibuc.ro

în vederea cuceririlor şi nu va întrebuinţa niciodată forţa împotriva libertăţii vreunui popor». Acest principiu fu inserat în constituţia din 1791.

Pacea popoarelor este întemeiată pe noui principii. O nouă credinţă politică, o nouă forţă spirituală apar pe arena lumii, şi care ar fi putut creà acum un nou tip de Societate a Naţiunilor.

Respectul persoanei umane şi al persoanei colective, al naţiunilor, devine fundamentul unui drept nou. Politicii brutale a violenţei i se opune o nouă politică, a dreptului. Bărbaţii Revoluţiei franceze erau dealtfel conştienţi de importanţa evenimentelor. Intr'adevăr, patetismul declaraţiilor de pe acea vreme era impresionant. «Noi vom face o declaraţie pentru toţi oamenii, pentru toate timpurile, pentru toate ţările şi ea va servì de exemplu lumii», anunţà cu emfază un deputat; acest deputat fu un bun profet.

lar Volnay, şcolarul fidel al lui Rousseau, declară la tribună în 18 Maiu 1790: «Deliberarea pe care o veţi luà azi are această importanţă: până acum aţi deliberat în Franţa şi pentru Franţa; astăzi mergeţi a deliberà în univers şi pentru univers. Veţi convocà, îndrăsnesc a zice, Societatea Naţiunilor».

In aceeaş ordine de idei abatele Grégoire propune, în 18 Iunie 1793, în cursul discuţiilor: «o declaraţie a drepturilor popoarelor în 21 de articole». In timp ce Rabout Saint-Etienne scrià încă în 1792: «Din acest loc, şi cu această dată, începe o eră nouă în istoria lumii şi veţi puteà zice: Am fost!» Splendide cuvinte, profetice cuvinte!

Primul principiu stabilit de legislatorii idealişti ai Revoluţiei: Suveranitatea Naţiunilor, cu corolarul necesar, Dreptul Naţiunii să dispună de soarta ei — iată programul politic care duce la Pactul discutat şi elaborat în hotelul Crillon din Paris, în 1918!

Teoria Revoluţiei franceze, în frumos acord istoric cu sistemele ştiinţifice ale lui Dubois, Crucé, Sully şi Saint-Pierre, lucrează cu ele pentru a construì adevărata filozofie a Societăţii Naţiunilor (Foedus Amphictyonum); *I. Kant* ne oferă bazele ei teoretice. Kant a cunoscut proiectele lui Saint-Pierre,care-i erau simpatice, citându-le chiar ca exemple de entusiasm pentru ideea în sine, alături de Plato şi Rousseau.

Se ştie apoi că el erà un mare admirator al lui Rousseau şi un mare prieten al Revoluţiei franceze, deşi nu erà totdeauna de acord cu aplicarea principiilor ei. In primăvara anului 1796 se răspândise chiar svonul în Germania că Sieyès, cunoscutul tribun al Revoluţiei franceze, l-ar fi rugat în numele naţiunii franceze să cerceteze legile constituţiei; de aici legenda că ar fi fost chemat să participe la legislaţia franceză. Adevărat este că Sieyès se interesà de filozofia criticistă, pe care o considerà ca un compliment al Revoluţiei.

Preocuparea de căpetenie a filozofului din Königsberg în ultimii ani ai vieţii sale a fost întemeerea filozofiei pacifice. La 70 ani, în 1795, a scris celebra lucrare, unică în felul ei, «Zum ewigen Frieden».

Titlul este programatic. Filozofia pacifistă trebuie să fie dominată de gândul criticist. Intreaga problemă a pacifismului se reduce în primul rând la o chestie de metodă. Deaceea Kant intitulează lucrarea sa: *Asupra* păcii eterne,şi nu dogmatic şi prezumptios ca Saint-Pierre: Pacea eternă! Căci «Pacea eternă» nu este o idee goală, un deziderat, crede Kant, ci este o idee regulativă

www.digibuc.ro

o ţintă, un scop, către care se năzueşte, şi care, în sensul idealismului critic, poate niciodată nu se va realizà în experienţă, de care însă totdeauna ne putem apropià şi deci trebuie să ne apropiem!

Raţiunea, spune Kant, ne adresează acest veto fără apel: nu trebuie să avem războaie. Raţiunea nu zice că pacea perpetuă va fi realizată;—aceasta nu o priveşte. Ea zice că trebuie să lucrăm ca şi cum această pace va trebuì să fie realizată într'o zi, — acest lucru singur o priveşte.

A supune deci politica dreptului, a supune apoi dreptul, moralei, — iată principiile fundamentale ce stau la baza planului kantian de Societate a Naţiunilor.

Citind paginile scrierii lui Kant suntem loviţi de interesul lor actual. Kant nu este ca Dubois, Sully, Saint-Pierre, un om al trecutului, ci el este aproape de noi, printre noi; el ni se adresează, după 125 ani, ca şi cum ar scrie azi, pentru noi.

Deeacea această lucrare trebuie citită, recitită, meditată, comentată de oricine are ambiţia să pătrundă fiinţa şi rostul Societăţii Naţiunilor.

Nu este de mirare afinitatea frapantă îmtre gândirea kantiană şi cele 14 puncte ale lui Wilson. Din lucrarea lui Kant s'a inspirat prezidentul Wilson, căruia îi erà lectură favorită şi carte de căpătâiu.

Credo wilsonian nu este decât o interpretare magistrală a crezului kantian.

Doctrina pacifistă kantiană impune şi surprinde prin caracterul ei realist; ea conţine şease propoziţii negative, trei pozitive, două suplimente şi un apendice.

Pentru a întemeià o pace veritabilă între naţiuni Kant propune în esenţă: 1) o federaţie a popoarelor libere, care vor constituì un Stat de naţiuni, menit a garantà libertatea tuturor membrilor; 2) constituţia fiecărei naţiuni să fie republicană, adică reprezentativă, democratică, astfel ca cetăţenii să se poată pronunţà asupra păcii şi războiului, — prin aceasta Kant accentuează legătura strânsă între politica externă şi cea internă; 3) dreptul popoarelor să dispună de ele însele, astfel ca singura sursă de achiziţie teritorială să fie consimţimântul populaţiei, — se preconizează astfel suveranitatea naţională, şi nu cea patrimonială; 4) publicitatea tuturor actelor diplomatice, «toate actele, adaogă Kant, relative la dreptul Popoarelor, care nu sunt susceptibile de publicitate, sunt contrare dreptului public», — se anticipează obligaţia înregistrării oricărui tratat azi la secretariatul Societăţii Naţiunilor; 5) dezarmarea şi dispariţia armatei permanente, care prin însăşi fiinţa ei înseamnă o permanentă ameninţare; 6) facerea imposibile a datoriilor naţionale în vederea intereselor externe ale Statului; 7) condamnarea oricărei intervenţii în afacerile altui Stat.

O întrebare firească se impune acum. Dacă datorită doctrinei Revoluţiei franceze şi americane, care şi-a găsit formularea ei clasică în doctrina kantiană, atmosfera pentru înfăptuirea unei Societăţi a Naţiunilor erà pregătită, de ce totuş ea nu s'a realizat?

Pentru că nu sunase încă ceasul Societăţii Naţiunilor! Lumea politică a timpului se găseà sub vraja unei alte formule, ce o încântà: Politica echilibrului Puterilor.

www.digibuc.ro

Starea de echilibru între Puteri a fost desigur la început salvatoare pentru timpul, când această idee politică s'a pus în circulaţie, urmărind înlăturarea tendinţei de hegemonie şi supremaţie a unuia dintre State asupra tuturor.

«Echilibrul» forţelor, «balanţa» Puterilor s'a ridicat în veacul al XV-lea în sfera reflecţiilor metodice şi a devenit o teorie; patria teoriei a fost Italia, unde a fost mai întâiu cristalizată de Lorenzo dei Medici; în veacul al XVII-lea, în 1648, tratatul din Westfalia, ce a încheiat războiul de 30 de ani, a consfinţit-o,

De atunci teoria «proporţiei» Puterilor a rămas o formulă oficială: fiecare creştere exterioară de putere trebuie să atragă după sine o creştere echivalentă; ea a devenit sistemul diplomatic şi concepţia politică dominată a dreptului şi practicii internaţionale în veacurile al XVII-lea, XVIII-lea şi XIX-lea.

Axioma politică a «echilibrului» forţelor, ce caracterizează perioada dela 1648-1914, ia numele, dela 1815, şi de «concert european», adică tendinţa de a constitui printr'un sistem de alianţe State ori grupe de State aproape egale pentru a împiedică să se atace unele pe altele.

Teoria constituţiei lumii Statelor, aşà fel ca fiecare Stat să poseadă o aceeaş forţă ca oricare altul — o teorie preconizată de altfel încă de Sully, după cum am văzut — este, desigur, minunată, ca formulă matematică. Greutăţi de neînvins încep, când se încearcă a se aplică această teorie în viaţa practică. Atunci trebuie să ne întrebăm, care să fie oare criteriul măsurătorii forţei Statelor? Care să fie greutăţile ce se pun în balanţa puterilor? Să fie un criteriu extern: teritoriul, ori populaţia? Fireşte că în acest caz va trebui apreciată la fel China cu Belgia!

Să fie un criteriu intern: activitatea creatoare a popoarelor, Ştiinţa, Arta, Inteligenţa, Experienţa, Energia, Talentul de organizare, Spiritul de jertfă, Credinţa într'un destin mai mare? In acest caz avem a face, fără îndoială cu imponderabile.

Iată deci o formulă foarte complicată, ce cuprinde mărimi necunoscute, incomensurabile, imponderabile, care deci nu se pot cântări şi măsură.

Echilibrul Puterilor, în sens formal, matematic, este o utopie. Kant aminteşte de casa lui Swift, care era clădită de un arhitect, conform tuturor regulelor echilibristice; ea erà aşà de perfect echilibrată, că s'a prăbuşit când s'a pus pe acoperişul ei o vrabie!

Dezastrul diplomatic dela 1914 este o ilustraţie plină de învăţăminte a unui echilibru de forţe politice perfect desvoltate.

Valoarea teoriei politice fiind nulă, termenii «echilibrul forţelor», «alianţe politice», (triple ori duble), «balanţa Puterilor», «concert european», au devenit expresii pompoase pentru o reţetă politică dictată de cel mai incoherent oportunism, de un compromis variat şi variabil între forţele rivale, de un empirism politic brutal şi profund imoral. Mai ales imoral, aşa zisul principiu al echilibrului este un principiu paravan, ce justifică cele mai scandaloase şi monstruoase nedreptăţi, un excelent pretext pentru a consacrà abuzurile şi a scuzà cele mai odioase întreprinderi ale celor tari şi mari.

www.digibuc.ro

Ce a fost oare politica de echilibru ce a domnit la împărţirea în cote egale a Poloniei? Cine vrea alte exemple, să consulte istoria felului cum s'a aplicat principiul sacrosanct al echilibrului de secole la congresele şi conferinţele diplomaţilor, — totdeauna pe socoteala celor mici! — ceeace uneori lasă impresia, că tratatele internaţionale sunt, printr'o analogie drastică şi puţin onorabilă, împărţirea prăzii unei bande de briganzi.

Concert european? Dar, în definitiv, ce este aceasta de cât un sindicat de Puteri, întemeiat pe distincţia dintre Puteri mari şi mici, asociate şi minore, (ce aminteşte clasificarea puterilor în A. B. C. — împrumutată sub forma deghizată chiar de Societatea Naţiunilor în teoria mandatelor: A, protectorat, B, colonie, C, anexiune); nu înseamnă oare concertul european supunerea Statelor mici capriciului Statelor mari?; nu se măsoară oare desvoltarea Puterilor mici după interesul şi valoarea Puterilor mari?; nu exercită oare Statele mari tutela lor colectivă asupra micilor State, considerate copii minori?

Şi sub pavăza aceluiaş «concert» Statele mici nu-şi permit oare şi ele acceaş morală, nu plătesc cu aceeaş monedă, profitând de luptele dintre Statele mari, provocând chiar mici incendii în edificiul Europei! Acesta a fost jocul, contradictoriu şi tactic, al diplomaţiei vechi.

Diplomaţia veche e caracterizată prin amuzanta şi copioasa inovaţie a lui *Penn* (autor al unui plan de organizare internaţională, despre care însă nu putem vorbi aici). Se ştie că politica de prestigiu, de «onoare de Stat» a fost totdeauna obiectul de predilecţie al politicii de echilibru. Ei bine! una din cele mai pasionante controverse şi mai grave probleme, erà şi întâietatea la intrare şi ieşire, pe care unii diplomaţi o cereau cu energie! Atunci Penn emite ideea că sala de deliberare să fie rotundă şi să aibă în mijlocul ei o masă rotundă şi cu mai multe uşi, astfel ca diplomaţii să poată intrà şi ieşi simultan!

Politica de echilibru este sistemul şoaptelor şi politica de alcovuri, este sistemul lui Bismarck, după care diplomaţii sunt «spioni oficiali», este sistemul lui Talleyrand, de a nu spune ce faci, şi a nu face ce spui, este sistemul lui Metternich, despre care Napoleon spuneà că aveà aptitudinea să devină un om de Stat, căci «ştià să spună minciuni minunate».

Activitatea «echilibriştilor» politici este cunoscută: ei scriu «note», şi sunt adevăraţi fabricanţi de tratate, se întrunesc din când în când la conferinţe şi congrese pentru a alcătuì tratate, pe care apoi a doua zi le reneagă.

Acest nenorocit «echilibru», care de fapt nu este echilibru şi «concert», care în realitate este departe a fi concert, nu oferă marilor Puteri nici o regulă juridică ori morală de conduită, încât, deşi singurele admise la banchetul vieţii politice, sunt victimele propriului lor calcul egoist şi consideraţiilor lor empirice; el nu oferă, firește, nici micilor State vreo garanţie de justiţie.

Politica echilibrului nu oferă regule permanente de ordin juridic şi nici garanţii de drept; ea ne-a dus la deslănţuirea celui mai formidabil răsboiu, care s'a încheiat cu cea mai formidabilă pace. Societatea Naţiunilor răstoarnă sistemul concertului, al echilibrului şi al balanţei şi pune probleme noui.

Societatea Naţiunilor este la modă. In jurul ei s'au încins cele mai aprinse discuţii. Părerile asupra instituţiei şi valorei ei sunt foarte împărţite,

www.digibuc.ro

iar cei ce le emit s'ar puteà clasà în patru categorii: fanaticii, detractorii, scepticii şi criticii sociologi.

Pentru fanatici Societatea Naţiunilor este o formulă generoasă şi înălţătoare, o concepţie mângâitoare şi atotmântuitoare; ea este un simbol prodigios de pace eternă, un «cântec nou pentru a legănà durerile omului şi ale umanităţii»; ea este cu alte cuvinte, un panaceu universal.

Şi atunci, firește, o astfel de instituţie se celebrează cu cuvinte înflăcărate, într'un limbaj aproape liric, iar cine-şi permite cea mai mică ezitare este acuzat de erezie şi sacrilegiu! Aceştia sunt credincioşii, cari au ca deviză: crede şi nu discutà, — totdeauna simpatici.

Din altă categorie, a antipaticilor, fac parte aceia cari nici ei nu discută, pentrucă propriu zis nu ştiu, însă au totuş o părere, fără a aveà ca fanaticii o credinţă, aceştia sunt zeflemiştii, detractorii.

Ironia este singurul lor argument. La ce bun, zic ei, să îngrijeşti un copil născut mort, ori, în cel mai bun caz, care nu este viabil. Societatea Naţiunilor într'adevăr, adaugă ei, este un simplu miraj înşelător, care încearcă în zadar a clădì pe nisip templul lui Babel! Deci, adaugă cu persiflare detractorul, să ne economisim forţele şi să ne economisim şi banii, căci Societatea Naţiunilor este o fantezie costisitoare, plătind bine biurocraţi, cu ocupaţii puţine. Societatea Naţiunilor este paradisul dactilografelor parfumate şi deaceea cea mai bună soluţie ar fi suprimarea ei, căci costă prea scump şi nu serveşte la nimic!

Dintr'o categorie mai interesantă fac parte scepticii, ce privesc în Societatea Naţiunilor o operă filozofică, de ideologie politică.

Scepticii, spirite pozitive, cu superioritatea cunoscută pe care şi-o asumă oamenii practici asupra ideologilor, veşnic zâmbitori, cu surâsul de indulgenţă şi compătimire, găsesc că Societatea Naţiunilor va aveà soarta congresului dela Viena (1815—1830), cu care de altfel se aseamănă, cu deosebirea că în loc de principiul legitimiştilor dinastici, în ea domneşte principiul legitimităţii marilor Puteri, care dictează totul şi azi, după cum au fost şi dictatorii internaţionali până acum!

Societatea Naţiunilor a ieşit dintr'un congres asemănător congresului dela Viena, adaugă scepticul, minus prestanţa, căci nu trebuie uitat că la acest din urmă congres au participat nu mai puţin de 6 capete încoronate! In treacăt fie zis, această prestanţă atât de lăudată a fost foarte problematică, pentru cine cunoaşte memoriile timpului; aşà se ştie că întrebat de mersul lucrărilor Talleyrand, în limbajul său savuros, răspunse că «împăratul Rusiei iubeşte, regele Würtembergului mănâncă, regele Prusiei gândeşte, regele Bavariei vorbeşte, iar împăratul Austriei plăteşte».

Societatea Naţiunilor provoacă, afirmă scepticii, probleme pe care nu le rezolvă pentrucă nu sunt rezolvabile. Ea rămâne aşà cum a caracterizat-o Lloyd George: un mare experiment — şi atât!

Faţă de părerea fanaticilor, ironiştilor şi scepticilor, sociologii criticişti iau atitudine; cu privirea îndreptată către un viitor mai depărtat ei păşesc sigur pe terenul solid al realităţii, având comun cu fanaticii credinţa în idealul pacific, iar cu scepticii considerarea realităţii brutale. Formula Societăţii Naţiunilor nu e nouă, aici greşesc scepticii; chiar numele a intrat de mult în vo-

www.digibuc.ro

vabularul politic, actul de naştere al termenului ni-l prezintă Revoluţia franceză, dar şi înainte de aceasta întâlnim expresia «L'Assemblée des Nations», mai vechiu încă este termenul: civitas maxima, ori şi mai vechiu: civitas civitatum. Cunoaştem încercările pe care Istoria le-a făcut şi constatăm un splendid şi îndoit acord istoric. Mai întâiu am văzut că există o anumită stare de spirit pentru Societatea Naţiunilor nu numai în meditaţiile îndrăsneţe ale filozofilor, ci şi în faptele şi evenimentele istorice; imaginaţia scriitorilor se îmbină cu experienţa practică a popoarelor.

In al doilea rând se constată că acest ideal al Societăţii Naţiunilor, vechiu de secole, nu aparţine numai unei epoci şi nici numai unei naţiuni.

Ideea Societăţii Naţiunilor a fost supusă unui studiu lung de cele mai variate spirite, aparţinând diferitelor naţiuni. Acest studiu a fost reluat de nenumărate ori, dar în expunerea noastră, din lipsă de timp, n'am vorbit decât de unii cercetători reprezentativi; interesante contribuţii au mai dat, bunăoară, Cehul Podiebrad, Anglosaxonii Penn şi Bentham şi celebrul sociolog francez Saint-Simon.

Deci elaborarea şi formularea ideii Societăţii Naţiunilor a fost ea însăş internaţională.

Dubla înfrăţire internaţională, spirituală — colaborarea franceză, germană engleză, cehă, ca şi înfrăţirea faptelor — revoluţia franceză şi americană, — ne arată că ideea Societăţii Naţiunilor trebuie să fie considerată, ca un patrimoniu comun al umanităţii întregi.

N'au, aşa dar, dreptate scepticii. Societatea Naţunilor nu este o creaţie spontană ticluită într'o zi de calcul ori de sentimentalism, ci este rezultatul unei evoluţii lente, de secole, continue şi necesare. Astăzi, Societatea Naţiunilor îşi reia tradiţia, căci ea nu este numai opera întâlnirilor din hotelul Crillon, cum afirmă cu gelozie Lord Robert Cecil.

Fără îndoială că creaţia Pactului dela Versailles îşi are în orice caz partea ei de originalitate, renovând un fapt capital în istoria diplomatică şi politică a lumii. Căci acum pentru întâia oară ideea unei organizaţii politice internaţionale câştigă adeziunea activă şi pozitivă a guvernelor, dând astfel un caracter permanent, regulat, coordonat şi universal încercărilor efemere şi sporadice ale trecutului.

După ce sociologul criticist înlătură eroarea, pe care o comite scepticul, păşeşte mai departe şi se întreabă, în definitiv, ce este şi ce valoare are instituţia Societăţii Naţiunilor. După ce i-am cunoscut continuitatea istorică, să vedem care-i este prezentul şi care-i sunt perspectivele viitorului. Acum trebuie de constatat *ce nu este* S. N. Ea nu este mărginită numai la anumite popoare (cum o concepeau Dubois, Sully şi Saint-Pierre, ca îmbrăţişând numai popoarele creştine), ci este universală (aşă cum a înţeles-o pentru prima oară Crucy). Intr'adevăr, sunt încă State mari, ca Statele Unite, Germania, Rusia, care încă nu fac parte, dar de sigur în viitor vor face parte din organizaţia dela Geneva. Nu trebuie uitat însă că această organizaţie are totuş adeziunea a 54 de State de toate rasele, credinţele şi culturile, din toate continentele.

Societatea Naţiunilor nu este o monarhie universală (după modelul: pax romana) şi nici un suprastat republican, un Stat federal ori o federaţie de State,

www.digibuc.ro

cu un parlament şi un guvern universal, ce ar dispune de o putere internaţională: legislativă, judiciară şi executivă. Căci S. N. respectă suveranitatea naţională a fiecărui Stat în parte, ţinând socoteală de desăvârşita lor libertate; S. N. este o cooperaţie liberă între naţiuni şi State.

S. N. nu este apoi o pentarhie ori oligarhie; ea nu este un guvern poliarhic de Puteri mari, care să exercite o dictatură asupra tuturor Statelor, căci S. N. reprezintă cele două principii ale democraţiei internaţionale, ea statuează nu numai principiul Libertăţii, ci şi acela al Egalităţii Statelor.

Statele sunt, conform spiritului Pactului S. N., libere şi egale. Acel «Consiliu de 4», ori aceà «conferinţă a ambasadorilor», vrednice urmaşe ale vechei diplomaţii, au funcţionat în cea mai flagrantă contrazicere, fiind însăş negaţia S. N.

I se aduce învinuirea S. N. că ar fi o instituţie ipocrită, de natură aristocratică, destinată a menţine domnia unui mic număr de Puteri mari asupra tuturor Statelor mijlocii şi mici. Se spune că S. N. stă în contrast cu scopul principal urmărit de războiu, adică recunoaşterea egală a dreptului fiecărui Stat, nu numai a se guverna liber, ci a şi decide suveran de situaţia lui internaţională. Şi acum, adaugă aceşti nemulţumiţi, se institue o comisie ipocrită, unde Anglia dă tonul, având 6 voturi, ale ei şi ale dominicanelor, şi concursul Statelor din America de Sud.

Aceste obiecţii sunt însă lipsite de orice temeiu. Dovadă că Puterile mari însele se plâng şi sunt indignate că sunt majorate de Statele mijlocii şi mici (cum a fost cazul Italiei în afacerea Corfu!). Statele din America de Sud au proclamat în diferite rânduri autonomia voinţei lor, în special în remarcabilele şi nu îndeajuns de cunoscutele congrese panamericane (adevărata Societate a Naţiunilor americane). Nu trebuie uitată apoi evoluţia S. N. în sens democratic, dovadă că la început Consiliul S. N. erà compus din 4 mari Puteri permanente şi 4 alte State, pe când acum, în urma modificărilor aduse Pactului, el este alcătuit din 4 State mari şi 6 reprezentante ale celorlalte State.

In sfârşit, S. N. nu înseamnă un echilibru între State, în sensul vechei teorii a «echilibrului» şi «balanţei» Puterilor, adică un echilibru calculat de forţe antagoniste, ci este un echilibru liber de voinţe autonome.

Politica învechită a «echilibrului» nu erà altceva decât organizarea rivalităţilor, în vederea războiului. In timp ce politica Societăţii Naţiunilor este organizarea păcii. Formulei meschine: si vis pacem para bellum, i se opune: si vis pacem para pacem.

Organizarea păcii rezumă obiectul şi este definiţia S. N.

Şi anume, S. N. este un organism politic cu două funcţii fundamentale: una negativă, *menţinerea păcii*, şi alta pozitivă, *organizarea muncii sociale internaţionale*. Ni se impune acum datoria a analizà pe rând, cu toată sinceritatea, aceste funcţii.

Dela început Pactul S. N. oferă de sigur o mare deziluzie acelora cari credeau că S. N. este capabilă a impune pacea definitivă.

S. N. are de scop pacea continuă, adică o pace durabilă, nu eternă; pacea eternă rămâne un ideal de atins mai târziu.

Pace durabilă înseamnă: *a)* nu înlăturarea definitivă şi absolută a războaielor, ci îngreunarea, amânarea lor; S. N. postulează un simplu moratoriu al

www.digibuc.ro

războaielor; *b)* nu înlăturarea războaielor ci numai a agresiunii; *c)* publicitatea tratatelor; S. N. împlineşte funcţia unui notariat internaţional (art. 23 stipulează că nici un tratat n'are o valoare de obligaţie, dacă n'a fost înregistrat prin secretariatul general al S. N.).

Dar, în definitiv, în ce constă mecanismul S. N. menit a face pacea durabilă, şi a înlătură agresiunea?

In vederea menţinerii păcii Pactul preconizează mijloace preventive şi regresive.

Prevenţia războiului constă din dezarmare şi mediaţia obigatorie. Pentru a suprimă războiul, evident, cel mai eficace mijloc este a suprimă instrumentul şi cauza lui permanentă, adică armata. Iată, de sigur, un adevăr elementar. Dar adevărurile elementare sunt în politică, dealtfel ca şi în ştiinţă, cele mai complicate.

Căci dezarmarea nu se poate face nici uşor şi nici sigur, dacă nu înţelegem prin ea dezarmarea spiritelor şi a voinţelor. Admitem o ipotetică dezarmare momentană; nimeni nu poate garantă însă pentru cât timp nu vor începe înarmările! Apoi, cât de complicată este o dezarmare completă, când avem a face cu atâtea valori inegale, ca armament (aeroplane, fabrici de muniţii, etc.) şi material omenesc, soldaţi şi ofiţeri!

Mult mai comprehensibilă este concilierea obligatorie. Războiul, fără îndoială, nu se interzice prin imperative. Trebuie deci organizată o procedură, prin care statul agresiv trebuie în mod obligatoriu să treacă, înainte de a declară războiul.

Care este procedura? Statele pot apelă mai întâiu la Curtea de Justiţie permanentă; apoi la un Tribunal de arbitri. Amândouă juridicţiile sunt facultative.

Ceeace însă nu mai este facultativ, ci obligatoriu, este dispoziţia (art. 12) prin care Statele sunt ţinute a supune diferendele de ordine juridică ori politică examenului Consiliului ori Adunării S. N.

De reţinut este, că, după dispoziţiile Pactului, soluţia paşnică juridică a conflictelor (adică a supune litigiul unui tribunal) rămâne facultativă, în timp ce soluţia politică (adică a supune litigiul unui corp de oameni politici, cum este de fapt Consiliul) este obligator.

In principiu deci niciun Stat membru al S. N., nu poate declară războiu, fără ca, în prealabil, diferendul să fie supus unui anumit procedeu de conciliere. Pactul nu interzice războiul juridiceşte, ci îl interzice, psihologiceşte!

Şi anume, Pactul încearcă a împiedică războiul, constrângând Statele la un întreg ansamblu de lungi şi complicate obligaţii: *a)* raportul Consiliului trebuie făcut în timp de 6 luni dela data, când a fost sezizat de diferend; (dacă raportul consiliului este primit cu unanimitate, membrii societăţii sunt obligaţi a nu face războiul!) *b)* acest termen expirând, recursul la războiu trebuie să aibă loc numai după un alt termen de 3 luni. Şi atunci, după 9 luni! războiul este posibil, este legitim şi legal!

Iată acum consideraţiile psihologice. In timpul acestor nouă luni spiritele au timp să se calmeze, sfaturile înţelepte să fie auzite, şi mai ales opinia publică să intervină.

www.digibuc.ro

In acelaş sens, pe lângă această intenţionat de lungă şi complexă procedură, se dă o importanţă deosebită şi publicităţii, — raportul consiliului trebuie să fie pus la dispoziţia opiniei publice.

Admitem însă că beligeranţii nu respectă dispoziţiile Pactului şi că războiul este declarat. Acum intervin măsurile represive, care propun constrângerea Statului, ce a declarat războiul, contrar dispoziţiilor Pactului, pentru a încetă ostilităţile. In acest fel se naşte importanta problemă a sancţiunilor, care este indiscutabil o chestiune hotărîtoare, căci fără sancţiuni o măsură oricât de bună nu poate avea decât o valoare academică, valoarea unor principii abstract morale.

Atunci, dacă este aşà, să vedem care este caracterul practic al sancţiunilor prevăzute de Pact, sunt ele eficace şi imediate?

Ei bine, în această privinţă lipsa de precizie uimeşte! Pactul prevede: *a)* blocusul economic, adică ruptura imediată a tuturor relaţiilor comerciale şi financiare cu Statul ce a violat angajamentele şi *b)* acţiunea colectivă armată (art. 16, § 2), adică consiliul are datoria a recomandà diverselor guverne interesate efectivele navale, militare şi aeriene cu care membrii S. N. vor contribuì efectiv la forţele armate destinate a face respectate angajamentele lor către S. N. De acì se vede, Consiliul are datoria a recomandà, într'adevăr în mod stăruitor şi urgent, nu însă a ordonà măsurile militare!

Şi apoi mai este de observat, că în timp ce boicotul economic se face în mod automat, în virtutea Pactului, acţiunea militară se întâmplă numai după deliberarea Consiliului şi în urma unui vot luat în unanimitate. Acestea sunt dispoziţiile Pactului; ele provoacă reflexii amare, care trebuesc expuse cu toată francheţa. Ei bine, trebuie spus că procedura pacifică recomandată de Pact este insuficientă, iar dispoziţiile speciale, mai ales cele ce privesc sancţiunile, sunt ineficace, ori chiar menite să rămână literă moartă. In privinţa dezarmării, bunăoară, Consiliul *poate* propune, guvernelor un plan special, guvernele rămân însă libere să-i accepte ori refuze, ele îl pot apoi primì cu rezerva mentală de a continuà înarmarea în secret, căci nu există nici un mijloc de control. L. Bourgeois a propus dreptul de cercetare a armamentului sub forma unui amendament; sub motiv că se atinge fetişismul modern al suveranităţii s'a primit însă o tranzacţie, o anumită anchetă la faţa locului, ca şi cum aceasta n'ar fi mai grav, căci înseamnă implicit punerea la îndoială a declaraţiei unui guvern; desigur că un control mutual, ca regulă generală, n'ar fi avut caracterul ofensator de azi.

Mediaţia obligatorie nu reprezintă nici ea o garanţie serioasă. Deşi este de recunoscut că dacă războiul modern se face prin surprindere—după formula consacrată: und jetzt rasch! — 9 luni de suspendare a oricărui atac înseamnă o apreciabilă jenă, căci în acest răstimp se pot luà contra măsuri, se pot aflà planurile, pot intervenì în sfârşit toţi acei factori psihologici, despre cari am vorbit. Măsurile de ordin psihologic, cred că toată lumea este de accord, nu sunt însă suficiente. Şi apoi acestea pot impresionà cel mult Statele slabe, o mare Putere însă, hotărîtă a atacà, se va împiedicà puţin de formalităţile Pactului. In special pentrucă lipsesc sancţiunile. Admitem că a isbucnit războiul: ce

www.digibuc.ro

se întâmplă atunci? Oare poate S. N., conform dispoziţiilor Pactului, să-l oprească?

Statul ce a violat Pactul va trebui în mod automat să fie blocat. Desigur, blocarea imediată şi completă este puţin comodă şi plăcută. Dificultăţile blocării sunt însă aşà de mari, încât o fac de multe ori imposibilă, căci ea cere timp necesar, este complicată şi mai grea de efectuat chiar decât o mobilizare; însfârşit Pactul nu spune nimic privitor la modalitatea şi condiţiile blocării!

Singura măsură eficace ce ar impune respectul desăvârşit Statelor recalcitrante ar fi acţiunea militară. Dispoziţiile Pactului în această privinţă provoacă însă meditaţii serioase. S. N. pentru a constrânge ascultare şi supunere necondiţionată ar trebui să aibă la dispoziţie o armată internaţională destul de puternică, aşà cum a fost preconizată de Sully şi apoi cerută de L. Bourgeois în comisia însărcinată cu redactarea Pactului, care a refuzat să-i primească propunerea. D-l Bourgeois a revenit cu un amendament, în sensul ca cel puţin să se prevadă un stat-major, internaţional ce să aibă sarcina a prelucrà planul de mobilizare. Conferinţa a refuzat însă şi aceasta.

Acum Statul atacat, după Pact, trebuie să aştepte: *a)* întrunirea consiliului, *b)* care apoi va convocà un «consiliu militar», *c)* acesta la rândul său va trebui să facă planul de operaţii, *d)* să fixeze efectivele recomandate membrilor S. N., *e)* aceştia vor avea să admită ori nu trimiterea contingentelor respective. Până ce corpul expediţionar soseşte, nu este nevoie a avea cunoştinţe profunde de ştiinţă militară, s'a terminat răsboiul; Statul, ce nu a avut la timp ajutorul S. N., va fi invadat, oraşele vor fi distruse, poate şi pacea impusă!

Concluzia melancolică a acestei scurte analize nu poate fi decât că Pactul nu prevede, în forma lui actuală, nici o măsură preventivă ori represivă, care să deà o garanţie serioasă pentru menţinerea păcii şi împiedicarea răsboaielor, atunci când ele sunt plănuite!

Totuş n'avem dreptul să fim prea severi şi pesimişti, căci s'a prezintat ocazia ca S. N. să deà un examen, la care răspunsul a fost mulţumitor, dacă nu strălucit; este lecţia ce se desprinde din evenimentul, care a produs atâta vâlvă, conflictul italo-grec.

Se cunosc împrejurările; masacrul din Epir al misiunii italiene a atras după el ocuparea insulelor Corfu de către Italieni; Grecii au făcut atunci apel la S. N., motivând aceasta prin violarea Pactului de către Italia, adică fiind agresiunea unui Stat contra altuia. Reprezentantul Italiei a găsit demersul grec inoportun, căci, spuneà el, nu poate fi vorba de o violare a dreptului ginţilor, ci numai de o simplă ocupaţie provizorie, ce ar constitui un gaj necesar; ocupaţia insulei Corfu n'ar fi deci, adaugă el, decât o măsură pacifică, cu titlu de garanţie!

La aceasta reprezentantul Suediei, Branting, a ripostat imediat, că el nu înţelege ce vrea să spună reprezentantul Italiei prin «mijloc pacific de represiune», adăugând cu energie, că există o diferenţă între ceeace erà permis Statelor înainte de Pact şi ceeace le este permis acum, după adeziunea la Pact, apoi opinia publică, încheie Branting cu ironie, nu va înţelege uşor că aceste represalii, zise pacifice, sunt totdeauna inocente şi conform spiritului tratatelor.

www.digibuc.ro

Adunarea S. N. a trecut prin zile de emoţie, dealtfel ca şi întreaga opinie mondială; se auzeau şoapte sinistre, se vorbià de agonia S. N., alarmiştii provocau panica; se colportà că Italia, împreună cu Brazilia şi Uruguai, vor părăsì S. N., că Anglia va pune la dispoziţia S. N. flota sa pentru a pedepsì Italia, că Italia intenţionează să ocupe Statul liber Fiume; deşi mai târziu Italia a publicat şi înregistrat la Secretariatul S. N. tratatul din Rapallo, din 12 Octombrie 1920, şi a încheiat chiar un tratat special cu Iugoslavia; deşi însuş delegatul Greciei, Politis, a recunoscut că Italia a semnat cel mai mare număr de tratate de arbitraj!

Până la această dată a conflictului italo-grec S.N. întâlnise o condescendentă indiferenţă din partea unei opinii publice rău informate; acum S. N. a intrat în centrul atenţiei lumii; procesul violenţei unui Stat mare s'a pus pentru întâia oară în faţa adunării dela Geneva. S. N. a trecut o probă decisivă, căci se puneà în joc încrederea în ea, ca putere a rezolvì conflictele dintre State. Iritaţia a trecut, calmul a revenit şi conflictul s'a aplanat prin colaborarea conferinţei ambasadorilor cu Consiliul S. N.; trupele italiene au evacuat Corfu spre mulţumirea Greciei, a Italiei şi a S. N.!

S. N. n'a ieşit triumfătoare, dar nici învinsă. Un fapt este însă clar pentru observatorul atent: rezolvirea repede şi favorabilă a conflictului italo-grec este datorită în primul rând acţiunii S. N. Soluţia conflictului s'a luat sub presiunea S. N., şi, dacă nar fi fost ea, trupele italiene n'ar fi părăsit atât de repede Corfu şi nu se ştie câte complicaţii ar mai fi avut loc.

Proba s'a făcut şi s'a dovedit că nu este uşor a bravà 54 de naţiuni laolaltă şi că instanţa S. N. răspunde unei necesităţi dintre cele mai înalte ale vieţii internaţionale.

Dar care este lecţia, care sunt învăţămintele ce se desprind din experienţa aceasta?

In sânul S. N. sunt două curente, două atitudini, două metode, am puteà spune două temperamente: intransigenţii, cari cred că S. N. va fi «Tot ori Nimic», aceştia reprezintă imperialismul S. N., şi moderaţii. Cei dintâi erau, bunăoară, de părere să se forţeze Italia a acceptà verdictul Consiliului, chiar dacă ea, prin aceasta, ar fi părăsit S. N.; cei din urmă însă, mai prudenţi, urmăriau prevenirea unei rupturi prin o rapiditate mare a acţiunii diplomatice, deşi, şi ei, erau convinşi că S. N. incontestabil erà competentă a tranşà conflictul. A fost desigur impresionant şi impozant momentul când Lord Robert Cecil a pus să se citească art. 10, 12 şi 15 ale Pactului, declarând patetic, că dacă aceste texte se desconsideră se distruge însăş baza Europei. Căci într'adevăr principiul fundamental a S. N. este garanţia stabilităţii frontierelor (art. 10.) şi protecţia în contra oricărei agresiuni violente.

Acesta este punctul de vedere intransigent; celalt punct de vedere, al moderaţilor, este credinţa că rolul S. N. constă mai puţin în a rezolvì probleme şi a impune soluţii de fapt, cât mai ales a înlesnì concilierea, a apropià părţile şi a le obligà moral să se înţeleagă; şi după cum din examinarea mecanismului (art. 10, 12 şi 15) reiese că pentru tranşarea conflictelor internaţionale Pactul prevede 3 etape, calea diplomatică, arbitrajul şi intervenţia Consiliului, Consiliul, în cazul concret al conflictului italo-grec, şi-a făcut datoria. Căci un acord

www.digibuc.ro

à l'amiable, adaugă moderaţii, fără a jignì pe cineva este superior oricărui acord impus printr'o instanţă superioară.

Sunt două politici posibile, a pune dificultăţile în viitor, aceasta este politica veche, şi a pune dificultăţile în trecut, aceasta este politica nouă, urmată de S. N. în afacerea Corfu; S. N. a fost competentă, puteà deci să o afirme în aplauzele tuturor, dar conflictul ar fi durat, deaceea S. N. a preferat să-l facă să înceteze. S'a renunţat la politica de prestigiu.

Victoria atunci este victorie când a înl nţuit învinsul la politica învingătorului. Căci se poate învinge prin bruscare ca şi prin persi asiune.

Vedem deci că funcţia S. N., pe care noi am numit-o *negativă*, de a menţine pacea printr'o procedură specială, cu toate insuficienţele şi imperfecţiile ei, are totuş o valoare practică; afacerea dela Corfu a dovedit-o.

In spiritul public singura misiune, care i-ar justificà existenţa S. N., ar fi numai menţinerea păcii.

Dar S. N. mai are o menire, mai împlineşte o funcţie, deastădată de natură *pozitivă*, sociologică, care este mai puţin cunoscută, deşi este cea mai profundă.

S. N. dela început renunţând la ambiţia de-a monopolizà în mâna ei o forţă politică suficientă pentru a permite să constrângă Statele la pace, a preferat să facă o operă infinit mai modestă, însă şi infinit mai practică şi mai eficace, anume a suprimà motivele şi cauzele care împing Statele să facă răsboiu.

Este un loc comun şi un adevăr à la Pallice faptul bine cunoscut, că interesele economice şi spirituale ale naţiunilor sunt la baza intereselor internaţionale politice şi că ele determină relaţiile politice într'o largă măsură, dacă nu cu totul.

In zadar se va vorbì despre solidaritatea politică internaţională, dacă nu i se va dà un substrat real, care este tocmai solidaritatea economică şi spirituală.

La ce bun se proclamă, bunăoară, independenţa politică a unui Stat, dacă printr'un simplu joc de tarife de transport şi de tranzit el poate fi uşor înfometat şi redus la o stare de vasalitate economică! In zadar ne vom forţà a regulà situaţia politică şi a împiedicà conflictele politice, cât timp nu se va reconstruì acordul pe baze solide.

Aceasta este concepţia sociologică a S. N. Pentru a suprimà răsboiul, care este un fapt antisocial (este o crimă contra umanităţii), simpla încheiere de tratate şi alianţe politice nu va ajutà la nimic temeinic; pentru a ajunge la acel rezultat va trebuì să se refacă şi să se modifice mai întâiu chiar bazele societăţii internaţionale. Pacea lumii, ca să fie durabilă şi sinceră, cere mai mult decât precauţii şi dispoziţii contra răsboiului; ea cere să se facă o operă pozitivă de organizare, destinată nu numai să împiedece ca răsboaele să izbucnească, ci a suprima cauzele lor. Chiar dezarmarea totală nu va puteà deodată să înlăture imperialismul ce-şi dispută lumea, ori acele nenumărate curente şovine ori de rasă, ce frământă azi popoarele din Europa, fără a vorbì de cele ale Asiei. Stările sociale şi politice, ca şi oamenii vor trebuì să se adapteze la noul regim. Trebuie să se înjghebe o nouă structură economică, socială şi să se formeze o nouă mentalitate.

www.digibuc.ro

Căci să nu se uite că forţa istoriei sociale este mai mare decât cele mai rafinate construcţii juridice, şi că fiecare epocă nu poate realiză nimic durabil şi nimic mai mult decât ce corespunde conştiinţei generale a timpului. Această operă constructivă, de cea mai mare valoare, organizarea păcii sociale, economice şi morale, o operă deci sociologică, o face S. N. conştient şi paralel cu organizarea păcii externe, juridice.

Fireşte această luptă are un viitor spinos şi lung; deaceea acestui măreţ scop al S. N., celui mai important, opinia publică nu-i acordă atenţia, concentrată numai în urmarea măsurilor directe, juridice şi politice, pentru menţinerea păcii.

Nu trebuie schimbat numai decorul, ci însăş scena socială a lumii şi actorii ei. Exemplul cel mai elocvent ni-l oferă fizionomia Europei de astăzi. Desigur, Europa se bucură de un progres politic, popoarele au fost eliberate. însă învingători şi învinşi, State vechi şi noui, puternice şi slabe, toate Statele europene stau pe acelaş picior de egalitate de suferinţă, toate trec prin dureroase crize economice şi financiare. Europa, iată adevărata învinsă a războiului.

Atunci ce-i de făcut? Prin alianţe politice, prin statute interne nu se crează niciun ajutor. Trebuie ca între State să se stabilească o colaborare socială, care să permită a coordonă sforţările. In Europa înfometată şi îndatorată de azi popoarele nu vor puteă trăi, dacă nu vor colaborà la un scop comun.

Trebuie reconstruită o lume nouă din ruine. Ei bine, S. N. şi-a luat acest rol creând organe permanente, organizând competenţa internaţională, instituind comisii de specialitate, oameni calificaţi, de teorie şi practică, numiţi experţi, ce au misiunea a studià şi propune soluţiile nimerite asupra problemelor economice, financiare şi sociale ale timpului. Deciziile ultime, fireşte, aparţin S. N. Amintim numai câteva din gloriile acestei activităţi: primul parlament social şi biuroul internaţional al muncii; combaterea boalelor infecţioase prin comisia de igienă socială; problemele cooperaţiei intelectuale; problemele moralei internaţionale, ca combaterea prostituţiei, a pornografiei, ajutorul refugiaţilor; ajutorul financiar pentru reconstituirea Austriei şi a Ungariei, ş. a. m. d.

S. N. prin crearea unui adevărat laboratoriu social internaţional scienţifizează în mod progresiv politica internaţională.

Dacă în sens politic S. N. este extinderea democraţiei la raporturile internaţionale, în sens social ea este o extindere a ştiinţei sociale, o constatare pe care Institutul Social o face cu cea mai vie satisfacţie.

Din punctul de vedere al funcţiei pozitive pe care S. N. o îndeplineşte ea se poate definì ca o totalitate a organelor permanente tehnice, puse la dispoziţia naţiunilor, în profitul tuturor, pentru a realizà cea mai bună muncă socială.

Pactul S. N. a produs o mare decepţie. Deziluzia popoarelor a fost mare, şi lucrul se explică uşor. Naţiunile erau obişnuite în timpul mizeriilor războiului să conceapă S. N. cu un entuziasm delirant sub aspectul unei adevărate zeităţi, care să provoace deodată, ca prin o baghetă magică, o schimbare totală şi imediată a raporturilor internaţionale. Pactul însă propriu zis n'a schimbat

www.digibuc.ro

mai nimic. Obişnuinţele cancelariilor au rămas aceleaşi, ca şi mentalitatea şi metoda de lucru a diplomaţilor.

Da, de acord cu toată lumea, Pactul n'a reînoit deodată faţa şi fondul lumei! Problema se pune însă altfel. Avem a ieşi din următoarea dilemă. Fără S. N. războiul este inevitabil, şi aceasta va însemnà desigur înmormântarea Europei muribunde. Cu S. N. sunt şanse, din ce în ce mai mari, ca războiul să fie evitat.

Contra S. N., dacă adică o desfiinţăm, pierdem totul; pentru S. N., câştigăm aproape sigur. Azi, nu se poate interzice războiul deodată, el se face numai din ce în ce mai greu. Mâine, războiul va deveni chiar imposibil. Acum avem a alege: dorim oare o reîntoarcere a lumii dinainte de războiu cu toate nebuniile înarmărilor? Aceasta se va întâmplà dacă politica Genevei nu reuşeşte!

S. N. este o realitate; recunoaştem, una timidă, modestă, însă ea are meritul că există, şi o realitate oricât de mediocră ar fi ea, oricât de puţin ar satisface ea, este de preferat în tot cazul unui gol, care nu satisface de loc!

S. N. există, funcţionează, a avut şi are succese remarcabile. Prin activitatea ei S. N. a luat cunoştinţă de ea însăş. Desigur, cine ceteşte dispoziţiile Pactului cu atenţie critică constată imediat lacunele, imperfecţiile, nepreciziile lor (ceeace, în treacăt fie zis nu este de mirare, când ştim că a fost conceput şi redactat în câteva zile, în toată graba).

Să fie aceasta un motiv de descurajare? Dar Pactul nu este şi nu poate fi considerat sacrosanct şi intangibil. El se poate dcar revizuì, amenda şi retuşà oricând. Nimic nu împiedică aceasta, iar dispoziţiile actuale o permit. Pactul nu este perfect, dar nici nu este definitiv. Dar se spune: Pactul nu a reînoit lumea! Să fie aceasta o învinuire dreaptă? Se poate oare schimbà lumea deodată? Orice operă mare este o creaţie continuă, în plină evoluţie. Şi S. N. evoluează, asistăm la evoluţia ei. Până acum am avut de a face cu un debut modest al unei opere gigantice. Este un început, acesta conţine însă germenele unui proces ce va venì, nu va întârzià să vină. Căci S. N., care este în evoluţie, este şi perfectibilă.

Evoluţia şi progresul S. N. nu este legat de texte mai mult ori mai puţin precise, ci este o chestiune de spirit şi voinţă.

S. N. va fi, să fim pătrunşi de aceasta, ceeace vom face din ea, ceeace voim să fie ea! S. N. trebuie să devină din ce în ce mai mult o societate de naţiuni — cum îi este şi titlul — şi nu numai una de diplomaţi şi guverne. Căci fără concursul eficace al opiniei publice naţionale S. N. va rămâne în parte o ficţiune. Opinia publică respectivă a fiecării naţiuni are chemarea să formeze suportul moral de desvoltare şi perfecţionare a instituţiei.

Englezii au înţeles cei dintâiu aceasta şi au întemeiat faimoasa Liga naţională pentru S. N., monument de organizare pentru propaganda şi discuţia ideilor şi idealului ce stau la baza S. N. Asociaţia britanică cu peste 300.000 membri, cu un capital rulant de peste 50.000 lire a servit de model pentru crearea unor asociaţii similare în alte părţi.

Există şi o asociaţie română pentru S. N., despre care se va vorbi într'o conferinţă specială în acest ciclu; să credem că-şi va îndeplinì misiunea.

www.digibuc.ro

Factorul principal de progres al S. N. este încrederea activă într'o nouă metodă politică, într'o nouă morală internaţională, într'o nouă educaţie internaţională. Este educaţia morală şi încrederea activă în autoritatea Umanităţii, care nu este numai o expresie pompoasă şi vaporoasă, ci cea mai reală din realităţi. Nu este vorba de o umanitate cosmopolită, slabă, fără vlagă, goală, alcătuită dintr'o intenţie sentimentală de-a premări genul omenesc abstract, ci este vorba de o umanitate puternică, internaţionalistă plină de imbolduri, alcătuită din asociarea tuturor personalităţilor creatoare originale ale naţiunilor particulare. Este vorba de o umanitate concepută ca o fiinţă imensă şi eternă, ce se naşte prin solidaritatea naţiunilor în spaţiu şi continuitatea lor în timp.

O astfel de umanitate este necesară şi indispensabilă; naţiunile trăiesc prin şi pentru ea.

Sensul metafizic al S. N. este tocmai mişcarea pe care ea o produce către totalizarea şi unificarea tuturor naţiunilor în cadrul umanităţii.

S. N. are însă şi un sens precis practic, anume a servì cauza Statelor şi naţiunilor mici, care acum din obiecte, devin subiecte de politică internaţională. Adică de unde înainte statele mici erau înlăturate dela discuţiile, ce aveau loc la masa verde a diplomaţiei mondiale, astăzi ele pot luà parte la hotărîrile mai importante pe acelaş picior de egalitate cu Statele mari. Ceeace este un mare câştig.

S. N. trebuie să formeze deci o cetate unică de refugiu pentru toate naţiunile mari şi mici la timp de nevoie. Zidurile cetăţii sunt încă şubrede, tinere, pline de defecte; temelia ei este însă străveche, bătrână, solidă. Să contribuim cu toţii ca să dăm cetăţii acele ziduri puternice de care are nevoie pentru a înfruntà toate vijeliile şi a ţine piept tuturor furtunilor.

27 Ianuarie 1924.

ADAUS

LA ORIGINA ŞI FIINŢA SOCIETĂŢII NAŢIUNILOR

I. PROTOCOLUL

Conferinţa de mai sus este redată aşà cum a fost ţinută în ziua de 27 Ianuarie 1921. Evenimentele ulterioare au devedit cu prisosinţă temeinicia consideraţiilor critice aduse atunci Pactului S. N.

Sesiunea a 5-a a adunării S. N., ce a avut loc în Septemvrie 1924 la Geneva, a avut de scop unic a umpleà lacunele şi a corectà insuficienţele Pactului, desăvârşindu-i şi completându-i ideile ce l-au inspirat.

Trebuie deci bine precizat, dela început, lucru ce de obiceiu nu se întâmplă că raportul între protocol şi Pact, este acel ce se face îndeobşte între regulament şi lege. Protocolul nu este decât regulamentul de administraţie publică al Pactului S. N.

www.digibuc.ro

Nu este nimic în protocol, ce să nu fie principial şi în Pact. Protocolul însă determină pentru întâia oară mecanismul practic al unui regulament pacific al tuturor diferendelor posibile.

Principiul fundamental al protocolului postulează, că nici un Stat nu-şi poate face dreptate singur, războiul fiind considerat şi calificat ca o crimă internaţională. Deaceea protocolul face aplicabile dispoziţiile principale ale Pactului, mai ales ale art. 10 (membrii S. N. se angajează a respectă şi menţine contra orcărei agresiuni exterioare integritatea teritorială şi independenţa politică a lor), art. 11 (orice război şi ameninţare de război a unuia dintre membri S. N. interesează Societatea întreagă, care trebuie să ia măsurile necesare pentru a salvgardà în mod eficace pacea naţiunilor) şi art. 16 (sancţiunile contra Statului agresor).

Şi atunci protocolul precizează procedura regulamentului pacific şi obligator al conflictelor; desemnează cine este agresorul; impune sancţiunile necesare; şi în sfîrşit, înlăturând astfel orice nesiguranţă, permite Statelor a stabilì un program de reducere a înarmărilor.

Protocolul nu înseamnă deci de cât o interdependenţă absolută şi indisolubilă a trilogiei: arbitraj, siguranţă, dezarmare.

Aşà se explică că o personalitate politică de talia d-lui Briand a putut să caracterizeze opera sesiunii din Septemvrie 1924, ca «supraomenească» şi să declare mişcat în plină adunare, textual: «simt în acest moment, la această «tribună, emoţia poate cea mai puternică pe care am avut-o în cursul unei «cariere politice destul de lungi».

Măreţia operei înfăptuite prin protocol constă în transformarea Pactului dintr'o simplă promisiune — aşà cum l-am cunoscut din analiza critică făcută în conferinţa din Ianuarie 1924 — într'un sistem de siguranţă reală prin introducerea ideii arbitrajului obligator, a noţiunii de agresor şi agresiune şi a aplicării efective a sancţiunilor.

Pentru a măsurà distanţa parcursă de idea arbitrajului obligator, amintim că nu sunt mai mult de 17 ani, decând în 1907, la Haga, această idee s'a lovit de o rezistenţă de neînvins din parte St telor mari şi mici; în 1914 a fost dispreţuită; în 1919 clauzele Pactului au ocolit-o; în 1920 nu se găseà o sir gură putere ce să primească competenţa obligatorie a Curţii internaţionale de justiţie din Haga; în sfârşit încă e vie amintirea afacerii Corfu, când S. N. a simţit mai clar că instrumentul ce-l ţinea în mână erà neputincios faţă de un Stat puternic şi hotărît.

Aceste fapte trebuiesc amintite pentru a înţelege valoarea operei Genevei din luna Septemvrie 1924. După protocol competenţa obligatorie a Curţii pentru toate conflictele de natură juridică este recunoscută de 47 de puteri; mai mult încă arbitrajul obligator a devenit isvorul de proceduri pacifice adaptate la toate conflictele imaginabile.

A doua mare inovaţie, cea mai ingenioasă, este crearea unei noţiuni nouă în dreptul internaţional public, anume calificarea şi determinarea aproape automată a Statului agresor. Dl. Macdonald în discursul ţinut în sesiunea din 1924 la Geneva a declarat că o definiţie a agresorului este aproape imposibil de dat şi că numai istoria şi-ar putea spune cuvântul în această privinţă.

www.digibuc.ro

Intr'adevăr, precizarea şi prinderea fenomenului în formele rigide erà aşà de grea! Trebuià prevăzut: 1) cazul violării Pactului sau protocolului; 2) cazul refuzului de arbitraj prealabil; 3) cazul refuzului după sentinţă 4); cazul violării unei zone de demilitarizare; 5) cazul violării măsurilor provizorii pentru siguranţa Statelor în timpul perioadei procedurii; 6) refuzul armistiţiului propus de consiliul beligeranţilor sau violarea condiţiilor lui.

Iată câteva exemple de greutatea determinării imediate a agresorului. In opera subtilă dela Geneva din 1924 s'a încercat a se prevedeà pe cât omeneşte posibil toate cazurile, a se prevedeà chiar şi ceeace s'ar întâmplà când s'ar iscà ceva neprevăzut.

Dar inovaţia nu se mărgineşte numai aici. Odată agresorul desemnat, nu mai este nevoie de o nouă decizie unanimă a Consiliului, ceeace face iluzorii actualele dispoziţii ale Pactului, ci în mod automat trebuiesc aplicate sancţiunile.

Deci, după protocol, agresiunea va rezultà din fapte precise, nemai fiind posibile ezitările, şicanele, controversele diplomatice.

Mecanismul păcii a dobândit în acest fel toată repeziciunea şi eficacitatea de reacţiune, punând în mişcare coaliţia solidară a sancţiunilor: economice, financiare, militare, navale şi aeriene.

Şi în privinţa sancţiunilor protocolul înseamnă un mare progres faţă de Pact. Am văzut, ele intră în vigoare imediat la declararea de agresiune. Pentru executarea lor însă textul protocolului este precis, faţă de nepreciziunea dispoziţiilor Pactului. Toţi membrii S. N. sunt obligaţi a colaborà «efectiv şi loial». Fără îndoială că în acest mod protocolul oferă o serioasă garanţie a siguranţei.

Siguranţa desăvârşită nu o poate da decât dezarmarea.

Problema dezarmării şi a siguranţei a pus faţă în faţă cele două teze şi mentalităţi diferite, ce s'au ciocnit şi în timpul sesiunii a 5-a: teza engleză, care ziceà «dezarmaţi şi veţi aveà siguranţa», şi cea franceză, care spuneà tocmai contrariul: «daţi siguranţa şi apoi voiu dezarmà».

In formularea protocolului se oglindesc ambele puncte de vedere.

Mai întîiu a învins teza franceză. Sa făcut o mare forţare de înaltă moralitate şi de ştiinţă şi s'a organizat un sistem de siguranţă, de măsuri preventive şi represive, înaintea cărora războiul trebuie să dispară.

Acest sistem, după protocol, nu este însă menit a intrà imediat în vigoare. Aci intervine teza engleză. Totul este declarat în suspensie. Astfel că protocolul, după ce a fost votat în mod impozant de unanimitatea delegaţilor a 47 de naţiuni, şi chiar ar aveà asentimentul guvernelor şi parlamentelor respective, totuş el ar rămâneà, chiar în aceste cazuri fericite, în suspensie până ce s'ar întrunì o nouă conferinţă, a dezarmării. Opera protocolului ar reuşì numai dacă ar reuşì această conferinţă.

Iar o conferinţă a dezarmării ar însemnà tot ce poate fi mai plin de enorme obstacole şi dificultăţi, atât în elaborarea programului, cât şi în greutăţile stabilirii unui acord pentru fiecare Stat de a dezarmà o cotă legitimă de efectiv şi material potrivit situaţiei sale economice şi politice, poziţiei sale geografice, desvoltării industriei sale ş. a. m. d.

www.digibuc.ro

Oricâte obiecţii se pot aduce protocolului, şi vom vedeà îndată că ele s'au produs cu toată vigoarea şi vehemenţa din partea cercurilor celor mai autorizate, trebuie totuş recunoscut de oricine este lipsit de prejudecată, că pentru întâia oară s'a construit o «maşină pentru pace», cu care să se ducă «războiul contra războiului,», pentru a «ucide războiul».

Noi, Românii — oricâte obiecţii am aduce imperfecţiilor protocolului — am aveà tot dreptul să fim mulţumiţi. Mai întâiu pentrucă, după protocol, a dispărut în mod categoric distincţia, care nu făceà cinste tratatelor de pace, între ţări majore şi minore; toate naţiunile se angajează a-şi da mâna de ajutor, dacă un pericol s'ar naşte pentru una din ele, fie ea mică ori mare.

In privinţa arbitrajului, delegaţia noastră a reuşit să introducă în protocol un pasaj hotărît şi neted, anume că revizuirea tratatelor internaţionale, ca şi intregritatea teritorială prezentă a Statelor semnatare nu pot fi supuse acestui sistem de procedură pacifică.

Mai departe suveranitatea Statului, dreptul intern, rămân complete şi neştirbite în materie de jurisdicţie interioară. Nici un organ al S. N. n'are dreptul a intervenì în afacerile interne ale unui Stat, în afară de prescripţiile prevăzute în protocol, adică atunci când Statul este pe cale a ameninţà ori a fi ameninţat de un răsboiu şi deci, prin situaţia ce i se crează, intră în domeniul dreptului internaţional.

Vechea concepţie a suveranităţii absolute iese desigur profund îngrădită. Luându-se Statelor şi punându-se în mâna consiliului puterea peremptorie privitoare la răsboiu, prin aceasta nu au renunţat ele oare în favoarea S. N. la una din cele mai esenţiale semne ale clasicii suveranităţi şi, în acest mod, nu tinde S. N. a devenì, ceeace până acum o negà cu toată tăria, un supra-stat?

Insfârşit, protocolul a lăsat în vigoare acordurile particulare dintre State. Acorduri înregistrate şi publicate de S. N. şi nu alianţe secrete, după vechiul sistem. Aceste «entente» regionale, forme foarte practice ale ideii de asistenţă mutuală, vor permite Statelor vecine a determinà ajutorul militar ce şi-l datoresc reciproc în cazul unei agresiuni, constatate conform dispoziţiilor protocolului. Aceste acorduri regionale între vecini, puse sub directul control al S. N. pot formà unul din instrumentele cele mai eficace de siguranţă şi de aplicare promptă şi sigură a sancţiunilor, în caz de apărare împotriva unui atac.

Şi atunci, firește, cu cât aceste înţelegeri particulare vor fi mai numeroase, cu atât şi siguranţa va fi mai mare şi deci procedura dezarmării mai uşoară.

Căci, după cum o spuneà d-l Briand, când vei zice unei ţări: să reduci armamentul la strictul necesar, fiindcă faci parte dintr'un vast plan de asistenţă mutuală care te garantează, când i se va zice aceasta, atunci va fi o datorie imperioasă, ca, dacă această ţară va fi ameninţată, ori dacă ma-ales este atacată, să i se deà toată siguranţa materială la care are dreptul.

Protocolul, care a întrunit unanimitatea voturilor delegaţilor a 47 de naţiuni în adunarea S. N. din Septemvrie 1924, a fost semnat îndată de 17 State (Albania, Belgia, Brazilia, Bulgaria, Cehoslovacia, Chili, Estonia, Finlanda, Franţa, Grecia, Letonia, Paraguay, Polonia, Portugalia, Jugoslovia, Spania şi Uruguay); în schimb în a 33-a sesiune a Consiliului S. N. d-l Chamberlain a proclamat neadeziunea categorică a imperiului britanic.

www.digibuc.ro

Preşedintele actual al Consiliului de miniştri din Italia, d-l Mussolini, s'a felicitat de respingerea britanică a protocolului, făcându-i o adevărată oraţie funebră într'o şedinţă a Camerei italiene (din luna Februarie, 1925), spunând, în viile aprobări ale deputaţilor, textual:

«La Geneva, în cursul funeraliilor de prima, sau mai bine zis de a 3-a clasă, a fost înmormântat protocolul, pe care l-am definit: o maşină admirabilă montată anume pentru a deslănţuì războiul universal ca să obţină pacea».

De fapt, protocolul nu a fost înmormântat «cu o floare şi o lacrimă», Consiliul S. N. n'avea dealtfel puterea a suprimà un plan adoptat de adunare, ci a fost retrimes sesiunii a 6-a a adunării S. N., care ori va confirmà aprobarea protocolului adoptat de sesiunea 5-a, ori îl va amendà, ori, în sfârşit, va face o «mărturisire a neputinţei», cum a spus d-l Briand, şi-l va înlătură pentru a-l înlocuì cu alte soluţii.

Un fapt va fi însă sigur: ideile ce au prins corp în protocolul din Septemvrie 1924, oricare ar fi soarta momentană a acestuia, vor urmà drumul lor nestânjenite, de nimeni şi nimic.

Căci un text poate fi uşor înlăturat şi devenì caduc.

Ideile lansate şi speranţele provocate nu mor însă aşà de repede.

Insuş d-l Chamberlain a declarat solemn la sfârşitul sesiunii a 33-a a Consilului S. N., că «guvernul britanic rămâne ferm ataşat principiilor de arbitraj şi dezarmare».

Iar o bună parte din opinia publică engleză, — şefii bisericii, congresele Trade-Unions, intelectualii «Uniunii engleze pentru S. N.» (ca Acland, Gilbert Murray, Pollock, Layton, Lord Grey şi alţii), — critică noua evoluţie a lui Foreign Office şi întreprind o vie propagandă pentru a sprijinì protocolul. D-l Macdonald, departe a privì în protocol un instrument mort, găseşte chiar că ratificarea lui este «cea mai importantă problemă a politicii externe».

Ministerul Afacerilor Străine al Marei Britanii a supus opera Genevei din 1924 unei critice aspre; argumentele prezentate merită cea mai serioasă atenţie, pentrucă sunt, în parte, îndreptăţite; aşà, pentru a menţionà numai unele din criticele juste: art. 7 şi 8 ale protocolului împiedecă un Stat, ce are un diferend cu vecinii, a luà toate măsurile de apărare, iar art. 15, bunăoară, asigură oricărui Stat agresor siguranţa impunităţii, pentrucă i se impune a suportà numai cheltuelile războiului, de care este responsabil, neputându-i-se însă modificà frontierele sale şi nici atinge independenţa sa; în felul acesta i se permite Statului agresor, după ce a săvârşit crima, a rămâneà mai departe ca o ameninţare permanentă contra păcii.

In definitiv criticile de amănunt, ce se aduc imperfecţiunilor şi modalităţii aplicării protocolului, aşà cum au fost formulate în primul rând de experţii navali şi militari ai Angliei, oricât ar fi de justificate, nu prezintă o gravitate deosebită, pentrucà pot fi uşor înlăturate prin amendamente.

Impresionante sunt numai obiecţiile ce se aduc împotriva spiritului, în care protocolul a fost conceput şi care ating însăş baza principială a Pactului.

Intr'adevăr, se condamnă protocolul, după unii, pentrucă ar încurajà războiul şi, departe de a-l desfiinţà, îl consacră ca un instrument esenţial în relaţiile internaţionale.

www.digibuc.ro

Iată o învinuire care este cel puţin exagerată, căci, pentru a da o pildă plastică, doctorul care recunoaşte boala şi o combate, proclamă el oare prin aceasta legitimitatea ei?

Protocolul nu multiplică cauzele conflictelor şi riscurilor războiului, cum se spune, ci dimpotrivă ia toată măsurile ca întreprinderea războinică să devină aşà de grea şi riscată, ca cele mai aventuroase popoare să se simtă obligate a renunţà la ea. Deaceea trebuesc aprobate cuvintele d-lui Briand, care cu o ironie savuroasă spuneà că «pacea în mod practic nu este altceva decât absenţa războaielor şi deci trebuie să întrebuinţăm instituţiile de pace pentru a găsì mijloacele proprii a împiedecà războiul».

Ceeace însă surprinde este că pe de o parte se condamnă procedurile, şi sancţiunile militare, cuprinse în protocol, pentrucă ele sugerează ideea, cum afirmă d-l ministru britanic al Afacerilor Străine, că «obiectul esenţial al Protocolului nu este a desvoltà o cooperare amicală şi o armonie conştientă în conducerea afacerilor internaţionale, cât a menţine pacea organizând războiul», iar pe de altă parte şi în acelaş timp se recomandă a completà Pactul în cooperaţie cu S. N., prin acorduri speciale pentru a răspunde necesităţilor speciale, acorduri care, adaugă d-l Chamberlain, «trebuie să aibă un caracter pur defensiv, concepute în spiritul Pactului, executate în strânsă armonie cu S. N. şi sub auspiciile sale».

Iată dar că condamnarea spiritului protocolului, deci şi al Pactului, nu împiedecă recunoaşterea lui!

Ceeace face însă contradicţia mai frumoasă este că se respinge sistemul eliminării războiului, preconizat de protocol, pentru a se recomandà simple pacte militare, care nu pot urmări decât siguranţa victoriei în caz de război.

Şi ceeace dă acestei propuneri un caracter aproape picant, este că sistemul pactelor de asistenţă mutuală, găsit demn a fi recomandat guvernelor de către a 4-a Adunare a Genevei din 1923, după propunerea delegatului britanic, lord Robert Cecil, a fost respins pur şi simplu mai târziu de d-l Macdonald. A 5-a Adunare a S. N., în 1924, ţinând socoteală de obiecţiile prezentate contra tratatului de asistenţă mutuală a conceput faimosul protocol, care la rândul său este acum respins de guvernul britanic pentru a se recomandà din nou revenirea la sistemul pactelor de asistenţă mutuală din 1923!

Aceste variaţii în politica externă engleză dovedesc până la evidenţă cât de mari sunt greutăţile ce se pun în cale în construcţia «templului păcii!»

In definitiv, două sunt metodele de soluţionare a problemei organizării păcii: ori se recunoaşte în mod *sintetic* o *lege* internaţională rigidă şi imperativă pentru toată lumea, — protocolul —, ori se procedează *analitic*, prin etape şi stabiliri de *tratate* regionale de garanţii mutuale, care nu sunt dealtminteri decât un fel de protocoluri parţiale, inspirate din aceleaşi principii, ca şi protocolul general, şi care din extindere în extindere vor realizà treptat ceeace este, ca tot, protocolul universal.

Inlocuirea protocolului prin pacte speciale de garanţie mutuală nu înseamnă deci o deosebire de principii, ci numai una de metodă.

www.digibuc.ro

II. SISTEM DE BIBLIOGRAFIE ŞTIINŢIFICĂ A SOCIETĂŢII NAŢIUNILOR

Datele ce urmează, departe de a cuprinde o simplă enumerare de cărţi şi fapte, au însemnătatea lor specială, căci ele formează atmosfera viabilă şi dau o necesară completare documentară problemelor expuse în text.

Aceste date, fructul unor întinse cercetări ştiinţifice, nu au apoi ambiţia a epuiza materialul brut, ci numai a da cele mai importante şi indispensabile informaţii pentru aceia, ce ar dorì să cerceteze mai adâncit «Origina şi Fiinţa S. N.»; ele vor fi acestora, mă măgulesc a crede, de oarecare utilitate, mai ales, că o astfel de expunere bibliografică lipseşte. Ea îmbrăţişează întreg complexul elementelor problemei şi problematicei S. N., acordându-i astfel sub formă de sistem demnitatea ştiinţifică cuvenită. Căci, se ştie, documentarea este condiţia sine qua non a ştiinţei. Este timpul cred, ca cercetarea S. N. să iasă din sfera preocupărilor superficiale ale empirismului ori diletantismului.

A) SOCIETATEA NAŢIUNILOR IN ISTORIA GÂNDIRII

1. LUCRĂRI GENERALE

Corrado Barbagallo. Verso la Società delle Nazioni. Milano 1919 (o istorie a ideei federaliste dela Greci până în zilele noastre).

Sir Thomas Barclay. Idéaux de paix en théorie et pratique. 1918.

Erich Cassirer. Natur- und Völkerrecht im Lichte der Geschichte und der systematischen Philosophie. Berlin, 1919.

Giovanni Brunetti, Da Rousseau a Wilson. La forza organizzata a tutela del diritto nei rapporti internazionali. Firenze, 1917.

Jacques Hodé, L'idée de Fédération Internationale dans l'Histoire. Les précurseurs de la S. D. N. Paris, 1921 (cuprinde material cunoscut).

Elisabet York, Leagues of Nations. Ancient, Medieval and Modern. London, 1919 (cu extrase din diferiţi autori, în special englezi).

M. Mathieu, Évolution de l'Idée de S. D. N. Thèse, faculté de Droit, Nancy, 1923 (expunere puţin aprofundată).

Iacob Ter Meulen, Der Gedanke der internationalen Organisation in seiner Entwicklung, 1300—1800. Haag, 1917 (abstracţie făcând de unele lacune simţitoare, o savantă monografie a epocii 1300—1800).

Nys, Histoire littéraire du droit international. À propos de la paix perpétuelle de l'abbé de Saint-Pierre, Émeric Crucé et Ernest, landgrave de Hesse-Rheinfels. In «Revue du droit international et de législation comparée». T. XXII, 1890, p. 371.

Péroux d'Agincourt, Exposé des projets de paix perpétuelle de l'abbé Saint-Pierre (et de Henri IV), de Bentham et de Kant. Thèse. Paris, 1905.

A. F. Pollard, The League of Nations in history. Oxford. 1916.

Robert Redslob, Das Problem des Völkerrechts. Leipzig, 1917.

Robert Redslob, Histoire des grands principes du droit des Gens depuis l'antiquité jusqu'à la veille de la grande guerre. Paris, 1923 (ambele lucrări sunt instructive, prima concepută de autor ca profesor la universitatea din Rostock. a doua ca profesor la universitatea din Strassbourg).

Rühlmann, Der Völkerbundgedanke, Materialsammlung. Berlin, 1919 (fără importanţă deosebită).

Walther Schücking, Die Organisation der Welt. Leipzig, 1909 (o bună, nepretenţioasă şi scurtă privire).

James Brown Scott, The classics of international law (ediţii publicate de institutul Carnegie, dela 1911).

V. Valentin, Geschichte des Völkerbundgedankens in Deutschland. Ein geistergeschichtlicher Versuch. Berlin, 1920 (din lucrările ligii germane pentru S. N.; oferă o solidă orientare asupra istoriei ideii S. N. în Germania).

www.digibuc.ro

2. GÂNDITORII CLASICI CARI S'AU OCUPAT CU PROBLEMA S. N.

a) *Franţa*

Asupra clasicilor francezi în general, cari au dat cele mai originale contribuţii:

C. Bouglé, De la Sociologie à l'Action sociale. Paris, 1923. Ch.: Tradition française et S. D. N., p. 7 (studiul publicat şi în «Revue de l'Enseignement français hors de France», Maiu 1921).

Yves de la Brière, La «Société des Nations». Essai historique et juridique. Paris, 1918.

Les Français à la recherche d'une Société des Nations. Depuis le roi Henri IV jusqu'au combattants de 1914. Textes choisis et mis en ordre. Paris, 1920. (Textele, deşi preţioase, nu sunt totdeauna cele mai fericit alese).

Pierre Dubois, De Recuperatione Terrae Sanctae, 1305—1307 (manuscris: Summaria brevis et compendiosa doctrina felicis expeditionis et abrevaţionis guerrarum ac litium regni Francorum, 1300). Asupra figurii atât de puţin, şi totuş atât de vrednic a fi cunoscute a autorului, vezi: *Kern*, Die staats- und völkerrechtlichen Ideen von Peter Dubois, lucrare de doctorat apărută în 1909; *Langlois*, De recuperatione Terrae Sanctae, Traité de politique générale par *Pierre Dubois*, 1891; *E. Renan*, Pierre du Bois légiste, în «Études sur la politique religieuse du règne de Philippe le Bel, Histoire littéraire de la France, Paris 1899; *E. Zeck*, Der Publizist Pierre Dubois, Berlin 1911.

Emeric Crucé (Emericus Cruccejus), Le nouveau Cynée ou Discours d'État représentant les occasions et moyens d'establir une paix generalle, et la liberté du commerce par tout le monde, Aux Monarques et Princes souverains de ce temps. Em(eric) Cr(ucé) Par(isien). Paris. MDCXXIII. Singurul exemplar cunoscut se găseşte la Bibliothèque Nationale din Paris. Invent. E. 2.200. Asupra lui Crucé vezi: *Balch*, Emeric Crucé. 1900.

Fénelon, Directions pour la conscience d'un Roi, composées pour l'instruction de la Mothe-Fénelon, archevêque-duc de Cambrai, son précepteur; publicat întâiu în 1734 necomplet, apoi în 1747, La Haye (oeuvres complètes de Fénelon, Gaume 1852, t. VII); Les aventures de Télémaque, livres IX, X, XII (Tout le genre humain n'est qu'une famille dispersée sur la face de toute la terre; tous les peuples sont frères, et doivent s'aimer comme tels...).

Sully, Maximilien de Béthune Baron de Rosny, duc de Sully, Mémoires ou Oeconomies royales d'Estat, domestiques, politiques et militaires de Henry le Grand, tome quatriesme. Paris, MDCLXII. Lettre de Monsieur Sully au Roy, de laquelle l'on a trouvé les brouillards parmy ses papiers. Discours sur les magnifiques desseins du Roy Henry le Grand. Vezi şi: Mémoires du duc de Sully. Nouvelle Édition. Paris, 1822, vol. VI, ch. 30. Exposition du projet politique, appelé communément *le grand Dessein* de Henri IV. Asupra autenticităţii planului lui Enric al IV, vezi: *Kückelhaus*, Der Ursprung des Plans vom ewigen Frieden in den Memoiren des Herzogs von Sully. 1893; *Pfister*, Les économies royales de Sully et le grand dessein de Henri IV, în «Revue Historique», 1894; *Wolowski*, Le grand dessein de Henri IV, 1860.

Charles-Irénée Castel, Abbé de Saint-Pierre, Projet pour rendre la paix perpétuelle en Europe, Utrecht, 1713—1717, 3 vol.; Abrégé de Projet de paix perpétuelle, inventé par le Roi Henri IV, approuvé par la Reine Elisabeth, par le roi Jacques son successeur, par les républiques et par divers autres potentats, approprié à l'état présent des affaires générales de l'Europe, démontré infinement avantageux pour tous les hommes nés et à naître, en général et en particulier pour tous les Souverains et les Maisons Souveraines. Asupra ideilor abatelui St. Pierre vezi: *Condorcet*, Esquisse d'un tableau hostorique des progrès de l'esprit humain, 1793 (ch.: Des progrès futures de l'esprit humain); *Jean-Jacques Rousseau*, Émile (livre V) şi Extrait du Projet de Paix perpétuelle de M. l'abbé de Saint-Pierre, 1761 (Oeuvres, vol. I., 1782, p. 24); *Leibniz* în scrisoarea adresată lui Jean Léonor le Gallois se exprimă astfel: «J'ai vu quelque chose «du projet de M. de Saint-Pierre pour «maintenir une paix perpétuelle en Europe. «Je me souviens de la dévise d'un cimi«tière avec ce mot: Pax perpetua, car les «morts ne se battent point, mais les vivants sont d'une autre humeur»; «deviza cimitirului», ca persiflare a ideii păcii perpetue, se mai întâlneşte la Leibniz, Codex iuris gentium diplomaticum, 1693. Praefatio ad lectorem, şi mai târziu la Kant. Asupra abatelui Saint-Pierre se recomandă

www.digibuc.ro

cea mai bună lucrare, datorită lui *Drouet*, L'abbé de Saint-Pierre, L'homme et l'oeuvre. Thèse. Paris, 1912; vezi şi *M. G. de Molinari*, L'Abbé de Saint-Pierre, membre exclu de l'Académie française. Sa vie et ses oeuvres. Paris, 1857.

Henri de Saint-Simon, De la réorganisation de la Société Européenne, ou de la nécessité et des moyens de rassembler les peuples de l'Europe en un seul corps politique, en conservant à chacun son indépendance nationale. Par M. le Comte de Saint-Simon et par A. Thierry, son élève. Paris, 1814; vezi şi ultima ediţie îngrijită de *Alfred Pereire*, Saint-Simon. Mémoire sur la réorganisation de la Société européenne, préface de Henri de Jouvenel. Paris, 1925. Asupra ideilor lansate de prodigiosul semănător de idei, St.-Simon, privitoare la S. N., vezi: *Maxime Leroy*, Le socialisme des producteurs, Henri de Saint-Simon, Paris, 1924 (ch. IX) asemenea, *Maxime Leroy*, La société professionnelle des nations. Un projet de Saint-Simon, în «Europe», No. 18, 15 juin 1924, p. 207.

In afară de Dubois, Crucé, Sully, Saint-Pierre şi Saint-Simon, vrednici de amintit mai sunt:

Victor Considérant, De la politique générale et du Rôle de la France en Europe; Si vis pacem, para pacem, Paris, 1840 («La politique de l'Humanité c'est certainement la vraie politique nationale de la France»); *Victor Hugo*, 23 Anniversaire de la Révolution polonaise, 1853, 24 Novembre (Actes et Paroles. — Pendant l'Exil — «Saluons, au-delà de toutes ces convulsions et de «toutes ces guerres, saluons l'aube bénie des États-Unis d'Europe»); En plantant le chêne des États-Unis d'Europe (14 juillet, 1870, Les quatres vents de l'esprit, III); Au Congrès de la Paix, 1875, 9 Septembre (A l'Europe des Rois coalisés succédera l'Europe des Peuples-Unis); *J. Jaurès*, L'Armée nouvelle, ch. X, 1910; *Constantin Pecqueur*, Des intérêts du commerce, de l'industrie et de l'agriculture, et de la civilisation en général, sous l'influence de la vapeur, Paris, 1839 (ch. XXV, La fusion européenne ou Fédération des peuples); *E. Renan*, Lettre à M. Strauss (16 Septembre 1870) («le principe de la fédération européenne peut ainsi offrir une base de «médiation semblable à celle que l'Église «offrait au Moyen-Âge» în «La Réforme intellectuelle et morale», p. 177); *Charles Renouvier*, Science de la morale, 1879, livre IV, 5-e section; ch. XLVI: Le droit international.

b) *Anglia*

William Penn, An Essay towards the present and future peace of Europe. London, 1696 (ediţia 1912, Washington); în limba franceză: Essai de paix en Europe à présent et dans l'avenir; în limba germană tradus şi cu introducere, William Penns Völkerbundplan, herausgegeben und übersetzt von Margarete Rothbarth. Berlin, 1920.

J. Bentham, Principles of international Law. Manuscript. 1786—1789. Works published by William Tait, Edinburgh, vol. II, 1843, p. 537, A plan for an universal and perpetual peace. Asupra concepţiei lui Bentham, vezi: *Brioul*, L'Idée de Paix perpétuelle de Jérémie Bentham, 1905 şi *Kraus*, Jeremy Bentham Grundsätze für ein künftiges Völkerrecht und einen dauernden Frieden, 1915.

c) *Germania*

Immanuel Kant, Zum ewigen Frieden, cea mai bună ediţie este îngrijită de Karl Vorländer, Leipzig, 1914; Vom Verhältnis der Theorie zur Praxis im Völkerrecht; Streit der Fakultäten. Asupra contribuţiei kantiene mai important: *A. Aulard*, La Paix future d'après la révolution française et Kant. Conférence faite à la Sorbonne le 7 Mars 1915, Paris, 1915; în polemică cu Aulard şi vădită depreciere a operei lui Kant, *I. Declareuil*, Kant, le Droit public et la Société des Nations, «Revue générale de Droit international Public», 1919; *R. Redslob* reia discuţia în jurul «planetei din Königsberg», cum l-a numit Michelet pe Kant, în «La doctrine idéaliste du droit des gens proclamée par la révolution française et par le philosophe Immanuel Kant» (Revue générale de Droit international public), 1921; *K. Vorländer*, Kant und der Gedanke des Völkerbundes. Leipzig, 1919.

Karl Christian Krause, Entwurf eines europäischen Staatenbundes als Basis des allgemeinen Friedens und als rechtliches Mittel gegen jede nAngriff wider die innere und äusser Freiheit Europas (1814), editat din de Hans Reichel. Leipzig 1920.

Fichte, Grundlage des Naturrechts, vol. II.

www.digibuc.ro

d) *Cehoslovacia*

Georges Podiebrad, Traité d'alliance et confédération entre le Roi Louis XI, Georges Roi de Bohème et la Seigneurie de Venise, pour résister au Turc. (Lucrarea are drept presupus autor pe Antonius Marini, aventurier din Grenôble, venit la curtea regelui Podiebrad în anul 1460. Asupra acestei interesante încercări, vezi: *Jan Kapros*, Un ancêtre de la S. D. N., mai multe numere din «Gazette de Prague», începând din 22 Decemvrie 1923 şi *Ernst Schwitzky*, Der europäische Fürstenbund Georges v. Podiebrad. Ein Beitrag zur Geschichte der Weltfriedensidee. Lucrare de doctorat. Marburg, 1907.

B) PLANURI DESPRE S. N. DINAINTE ŞI DIN TIMPUL RĂSBOIULUI MONDIAL

1. LUCRĂRI GENERALE

Giovanni Agnelli et Attilio Cabiati, Fédération européenne ou Ligue des Nations? Paris, 1919.

Alvarez, La grande guerre européenne et la neutralité du Chili, 1915; Le droit international de l'avenir, 1916; L'organisation internationale d'après le traité de Versailles, droit public européen, droit public américain (comunicare făcută «Academiei de ştiinţe morale şi politice» şi publicată în «Revue des sciences politiques», 15 Février 1920).

E. Barker, A confederation of the Nations. Its Powers and Constitution. Oxford, 1918.

Ed. Bernstein, Völkerbund oder Staatenbund. Berlin, 1918 (pentru o lucrare germană, remarcabilă recomandarea a renunţa la credinţă mistică în Stat pentru a puteà întemeià S. N.); Völkerrecht und Völkerpolitik, Wesen, Fragen und Zukunft des Völkerrechts. Berlin, 1919.

C. Delisle Burns, The world of states, London Chi. 1917 (o mică lucrare, plină de vederi sugestive).

H. Cornelius, Völkerbund und Dauerfrieden. München, 1919.

Cosmos, The basis of durable peace. New-York, 1917.

H. Cunow, Der deutsche Völkerbundentwurf. «Die neue Zeit», 1919, No. 6.

Enforced Peace, Proceedings of the first annual national assemblage of the League to enforce peace, Washington, May 26—27, 1916. («League to enforce peace», întemeiată în 1916 sub preşedinţia lui *H. Taft*, îşi publică, sub titlul de mai sus, o foarte instructivă dare de seamă a primei sale adunări anuale).

Erzberger, Der Völkerbund, der Weg zum Weltfrieden. Berlin, 1918, (lucrarea rezumativă a concepţiei pacifice a autorului, care a plătit-o mai târziu cu viaţa sa este vrednică a fi amintită, mai întâiu pentrucă, deşi germană, apără cu curaj planul lui Wilson, şi apoi fiindcă expune faimosul: Entwurf der Verfassung des Völkerbundes, p. 184); compară şi: Der Völkerbund als Friedensfrage. Berlin, 1919.

Enrico Catellani, La lega delle Nazioni (Nuova Antologia, 1 Sept. 1918).

Francesco Cosentini, Préliminaires à la S.D.N. Organisation de la Paix Sociale et Internationale. Introduction de Yves-Guyot. Paris, 1919.

H. Demont, La Société générale des Nations. La réalisation immédiate. Entre Alliés et Neutres. Lettre au Président Wilson. Paris, 1918.

Bernhard Dernburg, Völkerbund (în «Preussische Jahrbücher). Oktober, 1918, p. 9).

Dumérit, L'Allemagne et la S. D. N. Projet Erzberger. (La Paix par le Droit, Février-Mars, 1919).

Dupuis, Le principe d'équilibre et le concert européen, 1909.

Charles Dupuis, Le Droit des Gens et les rapports des grandes puissances avec les autres états avant le pacte de la Société des Nations. Paris, 1921 (cea mai bună analiză a politicii externe mondiale dinainte de războiu, în care domnià mai ales inegalitatea de fapt şi egalitatea de drept, distincţia între puteri mari şi alte puteri; lucrarea conţine şi o minunată expunere a doctrinei Monröe şi a panamericanismului, compară cap. special, mai jos).

Fabian, Articles suggested for adoption by an international Conference at the termination of the present war. By the international Agreements Committee of the *Fabian Research Department*. New-York, 1916.

La Fontaine, The great solution: magnissima Charta, 1916.

www.digibuc.ro

A. H. Fried, Probleme der Friedenstechnik. Leipzig, 1918 (p. 9: die Gesellschaft der Nationen).

G. Hanotaux, Le problème de la paix (Revue des deux mondes, 1 Nov. 1916).

L. T. Hobhouse, Questions of war and peace. London, 1916.

David Jayne Hill, World organisation as affected by the nature of the modern state. New-York, 1911.

Max Huber, La Suisse et la S. D. N. (La Paix des Peuples, No. 2/5 Mars, 1919).

I. Jitta, La rénovation du droit international sur la base d'une communauté juridique du genre humain. La Haye, 1919 (lucrarea face parte din categoria planurilor vaporoase, fără altă valoare decât aceea a unei intenții generoase).

Rollet de l'Isle, La plus forte garantie de la S. D. N. Une langue internationale. Paris, 1919.

Horace M. Kallen, The League of Nations. Today and Tomorrow. A discussion of international Organisation. Boston, 1919.

Ladd, An Essay on a congress of nations for the adjustement of international disputes without resort to arms (editată de J. B. Scott, 1916, după ediția originală din 1840).

Lammasch, Der Völkerbund zur Bewerbung des Friedens, 1919; der Friedensverband der Staaten, 1919.

League of Nations. World Peace Foundation. Boston, vol. I, 1917—1918; II, 1919; III, 1920; IV, 1921; V, 1922.

Maxime Leroy, L'Ere de Wilson. La Société des Nations. But suprême de Guerre. Paris, 1917.

Walter Lippmann, The political Scene. An Essay on the Victory of 1918. London, 1919 (ca valoare : documente în Appendix I, privitoare la politica americană).

Franz v. Liszt, Ein mitteleuropäischer Staatenverband, Leipzig 1914 ; Von Völkerbund zur Staatengemenischaft. München und Leipzig (fără an).

A. Lugan. Les problèmes internationaux et le congrès de la Paix, Paris 1919.

Wincenty Lutoslawschi, La conscience mondiale et la Ligue des Nations. Communication faite à l'Academie des Sciences Morales et Politiques. Paris 1919.

André Mater, La S. D. N. 1918.

Th. Marburg, League of Nations. A chapter in the history of the Movement, New-York, 1917; Draft Convention for League of Nations, New-York, 1918; League of Nations. Its Principles examined. New-York, 1919.

A. Mendelsohn-Bartholdy, Der Völkerbund als Arbeitsgemeinschaft. Leipzig, 1918.

G. de Montemayor, Nazionalismo e diritto internazionale. Campobasso. 1917.

O. Nippold, Die Gestaltung des Völkerrechts nach dem Weltkrieg. Zürich, 1917 (cuprinde vederi interesante asupra organizației internaționale).

Ollet, Constitution mondiale de la S. D. N. Le nouveau droit des Gens. Paris, 1917 (scrisă, după însăș precizarea autorului, în «a 1146 zi» a războiului».

Une Paix durable. Commentaire officiel du Programme-Minimum. La Haye. (Editat de «Organisation centrale pour une paix durable»; caracteristic pentru concepția neutralilor a păcii).

Philipps, Confederation of Europe: a study of the european alliance. 1813—1823.

I. L. Puech, La tradition socialiste en France et la S. D. N. Paris 1921.

Robert N. Rogers, The Basis of a world order. Boston. 1918 (p. 49: A Federation of free States).

E. Root, The Effect of Democracy on international Law, oppening Adress by E. Root as president of the American Society of International Law at the eleventh annual Meeting of the Society in Washington, April 26, 1917 (Carnegie Endowment for International Peace. Pamphlet No. 30».

Charles Sarolea, Europe and the League of Nations. London. 1919.

W. Schücking, Der Weltfriedensbund und die Wiedergeburt des Völkerrechts. Leipzig, 1917; Der Bund der Völker. Studien und Vorträge zum organisatorischen Pazifismus, Leipzig, 1918.

Auguste Schvan, Les bases d'une paix durable. Paris, 1917.

I. C. Smuts, The League of Nations. A practical suggestion. London and New-York, 1919 (lucrare clasică, fiindcă a avut cel mai mare ascendent în elaborarea actualului pact al S. N.).

William T. Stead, Le Parlement de l'Humanité, 1907.

Karl Strupp, Gegenwartsfragen des Völkerrechts. Gotha, 1918.

www.digibuc.ro

Karl Strupp, Documents pour servir à l'histoire du droit des gens. 2-ème édition, considérablement augmentée, des «Urkunden zur Geschichte des Völkerrechts», vol. I (1923); ultimele: vol. IV (1-ère partie) 1923, vol. IV (2-ème partie), 1923, vol. V, 1923, conţin câteva din textele ultimelor tratate de pace şi unele din convenţiile ori tratatele ulterioare; colecţia ar puteà să aducă servicii şi mai mari, dacă ar fi mai completă şi ar fi însoţită de notiţe explicative.

Taft Papers of League of Nations. Edited by Th. Marburg and H. E. Flack. New-York, 1920 (conţine activitatea desfăşurată de Taft ca conducător al «League to Enforce Peace»; diferite adrese, articole, editoriale).

L. N. Trobolda. La futura organizzazione del Mondo. Il grande Statuto delle Nazioni. Principi di Diritto Costituzionale Internazionale. Firenze, 1917.

Taft, Winckersham; The covenant, Letters on the covenant of the League of Nations, 1919.

Tschéou-Wei, Essai sur l'organisation juridique de la S. D. N. 1917.

I. Tchernoff, Les nations et la S. D. N. dans la politique moderne, préface d'Albert Thomas. Paris, 1919.

Vers la Société des Nations. Leçons professées au Collège libre des Sciences Sociales pendant l'année 1918 (cuprinde: *F. Buisson* Les principes de la S. D. N.; *Brunhes*, Les conditions de géographie humaine de S. D. N., nationalités, nations, états; *Aulard*, La S. D. N. et la révolution française; *Charles-Brun*, La tradition fédéraliste française; *Ernest Charles*, Vers la réalisation; *Maxime Leroy*, Les sanctions et garanties; *Hennessy*, Mes raisons d'adhérer).

C. Zimmermann, J. J. Dubois, H. Wenger, P. Tissot, La confédération des Nations. Contribution à la constitution d'une démocratie mondiale. Organe de la Société suisse pour l'institution d'une confédération des Nations. Genève (fără an); vezi şi *Charles Borgeaud*, La Suisse et la Société des Nations. Genève, 1918 (p. 13: Suisse, Berceau de la démocratie et du fédéralisme; p. 18: La part de la Suisse dans l'oeuvre internationale); vezi asemenea: Vorentwurf mit Erläuterung für eine Verfassung des Welt - Völkerbundes, veröffentlicht vom Schweizer Komitee für Vorbereitung des Völkerbundes. Bern, 1918.

Ernest Zitelmann. Die Unvollkommenheit des Völkerrechts. München und Leipzig, 1919 (autorul nu crede în S. N., vezi p. 57).

Philipp Zorn, Der Völkerbund. Eine Kritik der Entwürfe für die Verfassung des Völkerbundes. Berlin, 1918 (caietul 5, «Monographien zum Völkerbund»).

Monographien zum Völkerbund, Heft. 1: Der Völkerbundsentwurf der deutschen Gesellschaft für Völkerrecht. Vorschläge für die Organisation der Welt, herausgegeben von *Th. Niemeyer*, Berlin, 1919.

Gaetano Neale Umano, La fine delle guerre nella federazione dei popoli. 3 ed. Milano, 1896.

L. L. Vauthier, La fédération universelle. Lettre à M. Léon Bourgeois. Beaugency, 1889.

H. G. Wells, In the fourth Year. Anticipations of a world Peace. London, 1918. (şi în limba franceză: Ce qui sera la grande Paix. Nouvelles Anticipations).

Leonard S. Woolf, International Government. Prepared for the Fabian Research Department, Together with a Project by a Fabian Committee for a supernational Autorithy that will Prevent war. London, 1915; vezi ultima ediţie din 1923, cu o introducere de *Bernard Shaw*; lucrarea având o deosebită importanţă i se dă şi titlul traducerii franceze: Un gouvernement international. Deux Rapports préparés par le Département Fabien des Recherches, ainsi qu'un projet rédigé au nom du comité Fabian, d'autorité supranationale pour empêcher la guerre, trad. par L. Surat. Paris, 1916.

Leonard S. Woolf, The Frame work of a Lasting Peace, London 1917 (discută, p. 67: Proposal of Lord Bryce's Group şi p. 91: The Fabian Society Draft Treaty).

2. CONCEPŢIE CATOLICĂ

Charles Gonthier, Les Papes et la Société des Nations. Lyon, 1919 (în anexă nota pontificală din August 1917; lucrarea încearcă a dovedì că apelurile papei Benedict XV sunt anterioare acelor ale prezidentului Wilson, şi pe deasupra mai complete şi mai practice!).

Monseigneur Julien, La Société des Nations. Une théorie catholique. Paris, 1919 (afirmă prioritatea papei Benedict XV).

www.digibuc.ro

W. Monod, La Société des Nations et le Royaume de Dieu», conferință ținută în Februarie 19, 1922.

R. P. Taparelli, Essai théorique sur le droit naturel. 1900 (un capitol întreg este intitulat: L'Ethnarchie, prin care se înțelege antanta generală a popoarelor; tratatul savant al autorului a apărut în 1848).

3. WOODROW WILSON ȘI CONFERINȚA DE PACE

Personalitatea ce a jucat un rol decisiv în formidabila criză ce a durat din 1914 până la iscălirea tratatelor de pace a fost și este discutată; aici ne interesează contribuția acestei mari figuri la crearea S. N.; balustrada ce servește de îngrădire frumoasei grădini engleze a localului S. N. din Geneva are o placă de piatră albă, unde sunt săpate aceste cuvinte: «A la mémoire du président Wilson, fondateur de la Société des Nations». Sunt oare justificate aceste cuvinte? Lucrările mai jos notate dau răspunsul.

Président W. Wilson, Messages, Discours, Documents diplomatiques relatifs à la guerre mondiale, 11 février 1918—4 mars 1919. Traduction conforme aux textes officiels, publiée avec des notes historiques et un index, par *Désiré Roustan*, 2 vol. Paris, 1919 (lucrare indispensabilă de consultat).

Compară și următoarele culegeri de documente wilsoniene:

Arthur Roy Leonard, War Addreses of Woodrow Wilson with an introduction and notes. Boston, 1918.

America and the League of Nations. Adresses in Europe Woodrow Wilson compled by *L. P. Powell* and *F. B. Hodgins*, Chicago New-York, 1919 (o expunere documentată a voiajului triumfal al prezidentului Wilson în Europa; în introducere se vorbește despre activitatea «The Leagne to Enforce Peace», înființată în 1915 în Filadelfia și organizată de Taft, «The league idea has captured the imagination of America»).

James Brown Scott, President Wilsons Foreign Policy, Messages, Adresses, Papers (Oxford University Press, 1918)

Albert Shaw, President Wilsons State Papers and Addresses, New-York, 1918.

Pentru înțelegerea deplină a operei lui Wilson a se consultă lucrările sale principale: Congressional Government, a study in american politis, 1885; The State, elements of historical and practical politics, 1889; A history of the american people, 1902 și faimoasa scriere: The new freedom, 1913.

Asupra lui Wilson: *R. E. Annin*, Woodrow Wilson. A character study. New-York, 1924.

Charles Bastide, Le président Wilson, sa vie, ses idées. Paris, 1918.

Sir Thomas Barclay, Le président Wilson et l'évolution de la politique étrangère des États-Unis. Préface de Paul Painlevé. Paris, 1919.

Francesco Cosentini, Woodrow Wilson e la sua opera scientifica e politica, Torino, 1919.

William E. Dodd, Woodrow Wilson and his Work. New-York, 1920.

Daniel Halévy, Le président Wilson, Étude sur la démocratie américaine. Paris, 1919.

E. Ver Hees, Der Völkerbund und die Vorschläge des Präsidenten Wilson, 1919.

H. Lammasch, Wilsons Friedensplan, 1919.

D. Lawrence, The true story of W. Wilson. New-York, 1924.

I. De Louter, Woodrow Wilson. La Haye, 1924.

Karl Kautsky, Die Wurzeln der Politik Wilsons. Berlin, 1919.

Hugues le Roux, Le président Wilson (La revue hebdomadaire, 29 mars 1919).

Joseph P. Tumulty (fost secretar al lui Wilson între 1913—1921), W. Wilson as I know. him, New-York, 1921.

W. White, Woodrow Wilson; the man, his times and his task. Boston, 1924.

Fundamental pentru cunoașterea activității lui Wilson în timpul conferinței păcii este:

Ray Stannard Baker, Woodrow Wilson and world Settlement, written from his unpublished and personal material, 3 vol., New-York, 1922. Autorul a fost în timpul conferinței de pace, ca persoană de încredere a prezidentului Wilson, șeful lui Press Bureau al comisiei americane; vezi în special chapter XIII, The Origins of the League of Nations, History of the Covenant, Wilson Drafts; apoi ch. XIV, XVI, XVII și XVIII; p. 55 se discută, pe baza unei hărți, «tratativele secrete ale Românieі» (The Roumanian Secret Treaty); iar p. 215 autorul construește o nespus de sugestivă și instructivă schemă a proiectelor ce s'au discutat și a ideilor ce s'au ventilat în timpul lucrărilor comisiilor speciale, însărcinate cu elaborarea pactului. O grupare în volum aparte a tuturor comentariilor și documentelor din opera lui

www.digibuc.ro

Baker, privitoare la o anumită problemă se găseşte în:

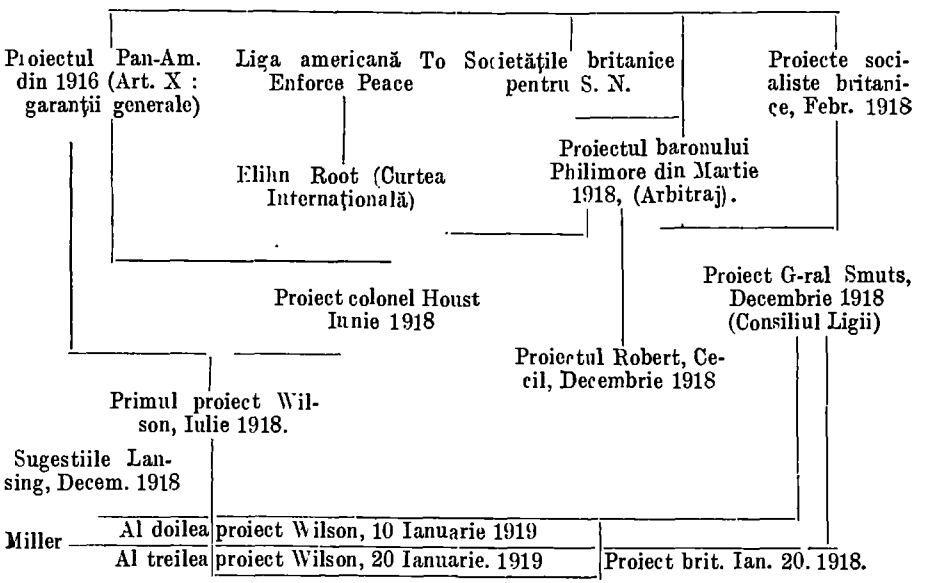
Louis-Paul Alaux, Le président Wilson et le règlement franco-allemand, Paris, 1924.

Robert Lansing, The Peace Negotiations. A personal Narrative. London, 1921. (Autorul a fost secretar de Stat în timpul războiului; polemizează, de multe ori fără nici o condescendenţă, cu prezidentul Wilson, şi prezintă un material extrem de important pentru critica politicii oficiale americane din acel timp, asupra căreia el nu puteà aveà nici o influenţă, din cauza autorităţii prezidentului; vezi în special, în privinţa S. N., chapt. III, General Plan for a League apoi chapt. XIV, Differences as to the League recapitulated; precum şi Appendix I, The Presidents original Draft of the Convenant).

Edward Mandel House and Charles Seymour, What really happened at Paris, The Story of the Peace conference 1918—1919, New-York, 1921. (Vezi ch. XVII: The Making of the League of Nations şi Appendix, No. XVII). Lucrarea a apărut şi în limba franceză: Ce qui se passa réellement à Paris Hist.de la conférence de la paix. Paris,1923.

H. W. Temperly, A history of the Peace Conference of Paris. London, vol. I: The End of the War. Europe in Dissolution. Conference Preliminaries (1920); vol. II, The Settlement with Germany (1920); vol. III, Chronology, Notes and Documents (1920); vol. IV, The Collapse of the Central Powers (1921). (Impreună cu lucrările, amintite mai sus, ale lui Baker, Lansing, House şi Seymour opera, bogată în material informativ, este indispensabilă oricui doreşte o stăpânire serioasă a problemelor păcii,ca şi a politicii lui Wilson; de remarcat în vol. III, Appendix II, League of Nations Documents (p. 51) şi în vol. IV cap.: Rumania and the Redemption of the Rumanians, p. 213—236, unde găsim o descriere plastică, uneori chiar pitorească, a discuţiilor ce au avut loc pe vremuri la Paris asupra chestiunilor româneşti). Asupra lucrărilor conferinţei de pace, compară şi operele speciale ale lui: *Barthou*, *Clémenceau*, *G. Hanotaux*, *Tardieu*.

4. SCHEMA ORIGINILOR BRITANICE ALE PACTULUI S. N.
după *R. S. Baker*, W. Wilson and world Settlement, vol. I. (1922), pag. 215.

Proiectul Pan-Am. din 1916 (Art. X : garanţii generale)
Liga americană To Enforce Peace
Societăţile britanice pentru S. N.
Proiecte socialiste britanice, Febr. 1918
Elihu Root (Curtea Internaţională)
Proiectul baronului Philimore din Martie 1918, (Arbitraj).
Proiect colonel Houst Iunie 1918
Proiect G-ral Smuts, Decembrie 1918 (Consiliul Ligii)
Proiectul Robert, Cecil, Decembrie 1918
Primul proiect Wilson, Iulie 1918.
Sugestiile Lansing, Decem. 1918
Miller
Al doilea proiect Wilson, 10 Ianuarie 1919
Al treilea proiect Wilson, 20 Ianuarie. 1919
Proiect brit. Ian. 20. 1918.

Proiectul Hurst-Miller, 3 Februarie, 1919, care a fost la baza discuţiilor, ce au avut loc în sânul comisiei speciale pentru a redactà pactul S. N.

www.digibuc.ro

C) PRINCIPALELE PROIECTE OFICIALE ALE S. N. DIN TIMPUL CONFERINȚEI DE PACE

1. Project de Pacte de la S. D. N. de Paris, du 14 février 1919.
2. Projet de Pacte de la S. D. N. de Paris, du 28 avril 1919.
3. Avant-Projet de Convention sur une organisation juridique internationale. Élaboré par les trois Comités nommés respectivement par les Gouvernements de Danemark, de Norvège et de Suède. Copenhague, 1919.
4. Avant-Projet de convention relative à une organisation juridique internationale avec un exposé des motifs, extrait du rapport du comité suédois. Stockholm, 1919.
5. Avant-Projet d'un pacte fédéral de la Ligue des Nations: commission consultative du Conseil fédéral suisse. Berne, 1919.
6. Vorschläge der deutschen Regierung für die Errichtung eines Völkerbundes, April 1919, Berlin.
7. Berichte des Vorsitzenden der holländischen Vorbereitungskommission für die dritte Friedenskommission von Herrn I. A. Loeff Ander, Holländischen Minister des Auswärtigen, Haag, 1919.
8. Schema di Conventione per cozstituire una Societa degli stati (Proiect Anzilotti-Caragliari), Roma, 1919.

D) NATURA S. N.

1. LUCRĂRI GENERALE

Alvarez, Le droit international Américain, son fondement, sa nature, d'après l'histoire diplomatique des États du Nouveau Monde et leur vie politique et économique. 1910.

Howard Lea Mc. Bain and *Lindsay Rogers*, The New Constitutions of Europe. New-York, 1922 (conține un important material pentru studiul comparativ al instituțiilor politice din Europa, în legătură cu constituția S. N.; în Apendice, p. 564 se amintește și de: Bessarabian Treaty, 28 Octob. 1920).

Joseph Barthélemy, Démocratie et Politique étrangère. Paris, 1917 (partea a III-a: La Démocratie des Nations).

Viscount James Bryce, International Relations. Eight Lectures delivered in the United States in August 1921. London, 1922 (o lucrare de profundă gândire politică, indispensabilă celui ce caută fundamentarea principială a S. N.; vezi în special cap. VII, VIII discuția asupra metodelor pentru soluționarea controverselor internaționale și asupra rațiunii de Supra-Stat ori Federație).

C. Delisle Burns, Politicals Ideals. Their Nature and Development. New-York, 1917.

Nicholas Murray Butler. The Development of the international Mind. November 1923. International Conciliation.

Erich Cassirer, Naturrecht und Völkerrecht im Lichte der Geschichte und der systematischen Philosophie. Berlin, 1919.

Dickinson. The equality of states in international law, 1920.

Donnadieu, La théorie de l'équilibre. 1901.

Dupuis, Le principe de l'équilibre et le concert européen. 1909.

Paul Fauchille, Traité de Droit international public. Huitième édition, entièrement refondue, complétée et mise au courant, de M. Henry Bonfils. Tome I (Paix), Paris, 1922, II (Guerre et Neutralité), 1921.

R. R. Foulke, A Treatise on International Law. 2 vol. Philadelphia. 1920.

C. A. Fyffe, History of modern Europe. London, 1924.

James Wilford Garner, International Law and the world war. 2 vol. London, 1920 (deși apărută în 1920 nu conține nimic despre problema S. N.!; un motiv suficient pentru a fi citată aici ca titlu de curiozitate).

J. L. Garvin, The Economic foundations of Peace: or world-Partnership as the Truer Basis of the League of Nations. London, 1919 (lucrare caracteristică pentru mentalitatea anglosaxonă).

Gay, Il principio dell' equilibrio politico e l'azione del concerto della potenza, 1910.

Ed. Georg. Le contrôle du Peuple sur la Politique extérieure. Genève. 1916.

www.digibuc.ro

R. de la Grasserie, De l'ensemble des moyens de la solution pacifiste. Paris, 1904.

Grotius Society. Problems of peace and war, vol. 8. London, 1923.

Arthur T. Hadley, The moral Basis of Democracy. Yale University Press. 1919.

John Eugene Harley, The League of Nations and the new international Law. New-York, 1921 (o minunată expunere a principiilor de drept internaţional încorporate în instituţia S. N.).

Hj. L. Hammarskjöld, La neutralité en général. Leçons données à l'Académie de droit international de la Haye, Août 1923. Lugduni Batavorum, 1924.

David Jayne Hill, L'État moderne et l'organisation internationale. Traduit par M-me E. Boutroux, préface de Louis Renault. Paris, 1912; The Peoples Government. London, New-York, 1915; Present Problems in foreign Policy. New-York and London, 1919.

Hoijer, La théorie de l'équilibre et le droit des gens. 1917.

David Hume, Of the balance of power Philosophical works. 1882, t. III.

Franz W. Jerusalem, Völkerrecht und Soziologie. Jena, 1921.

The British Year Book of International Law. London. (Affiliated to the British Institute of International Affairs); conţine material instructiv şi bogat.

J. Th. Lawrence, Les principes de Droit international, trad. par Dumas et Lapradelle. 1920. London.

J. De Louter, Le droit international public positif, 2 vol. Oxford, 1920 (lucrarea prezintă ciudăţenia că, deşi publicată de dotaţia Carnegie în 1920, nu urmăreşte problemele internaţionale decât până în 1914!).

A. L. Lowell, Public opinion in war and peace. Cambridge, 1923.

Ramsay Macdonald, The Settlement of Peace. (The international Review, vol. I, No. 1, 1915).

A. Mérignac et *E. Lémonon*, Le Droit des Gens et la Guerre de 1914—1918. Tome I—II, 1921 (D-l Bourgeois, în prefaţă, crede că autorii consacră S. N. «une étude pénétrante», în realitate abia în vol. II S. N. este atinsă în 2 pag., p. 645—647!).

Roger Mettetal, La Neutralité et la S. D. N. Thèse. Paris, 1920.

E. Morel, Ten Years of Secret Diplomacy.1920

O. Nippold, Devlopment of international law after the World war. London, 1923.

L. Oppenheim, The future of international Law, 192; International Law. vol. I : Peace. London, 1920; vol. II: War and Neutrality, London, 1921 (în această clasică lucrare, după unii, cel mai bun tratat de drept internaţional public, autorul, înainte de moartea sa în 1919, a revizuit ediţia II, editată acum ca ediţia a II-a de Ronald F. Roxburgh; cap. IV, vol. III este dedicat unei largi expuneri a S. N.

Lord Phillimore, Schemes for maintaining general peace. London, 1920. (Handbooks prepared under the Direction of the Historical Section of the Foreign Office, No. 160) lucrarea conţine un foarte preţios material.

N. Politis, La Justice internationale. Paris, 1924 curs ţinut de autor la «Institut des Hautes Études internationales» din Paris şi la «Académie de droit international» din Haga; o splendid de clară expunere).

A. Ponsoby, Democracy and Diplomacy.1919.

Paul S. Reinsch, Secret Diplomacy, How far can it be eliminated? London, 1922 (în special, cap. XIII; A survival of Absolutism, (lucrarea este, cred, cea mai bună asupra problemei); compară şi: The fourth international conference of American Republics. 1909.

Francis Bowes Sayre, Experiments in international Administration. New-York and London 1919 (o lucrare instructivă pentrucă oferă multe fapte; tipurile organelor executive internaţionale ar fi, după autor, trei, organe internaţionale cu o mică ori nici o putere (ex. Uniunea poştală, p. 19); organe cu o putere de control în situaţii locale (ex. comisia europeană a Dunării, care ar fi, după autor: «un adevărat Stat», p. 39, vezi şi p. 182: Apendice B, diferite documente privitoare la această comisie) şi în sfârşit, p. 117, organe cu putere de control asupra Statelor (ex. Comisiea internaţională riverană).

James Brown Scott, L'évolution d'une juridiction internationale permanente. Étude et Documents. Avant-Propos de Lyon-Caen. Paris, 1919 (conţine documente preţioase).

W. Schücking, Das völkerrechtliche Institut der Vermittlung. Kristiania, 1923.

Ed. Spranger, Völkerbund und Rechtsgedanke. 1918.

F. Fönnies, Weltkrieg und Völkerrecht, 1917.

Sidney and Beatrice Webb, A constitution for the Socialist Commonwealth of great Britain. London, 1921.

www.digibuc.ro

Ernest Zitelmann. Die Unvollkommenheit des Völkerrechts. Leipzig und München, 1919 (fostul rector al universității din Bonn nu crede în S. N., p. 57, sub nici o formă!)
George Young, Diplomacy. Old and New. 1921.

2. RĂSBOIU ŞI PACE

Lucrările principale, apărute în decursul vremurilor, până în 1914, sunt menționate în *Sociologia Războiului* de *Dimitrie Gusti*, București, 1915.

Aici vom adăugà numai datele literare de o însemnătate deosebită, apărute după 1914.

Max Adler, Klassenkampf gegen Völkerkampf. 1919.
Camille Blach, Bibliographie générale de la guerre (sub presă).
Edouard Berth, Guerre des États ou Guerre des classes. Paris, 1924.
Gustave le Bon, Enseignements psychologiques de la guerre européenne. Paris, 1916; Le deséquilibre du Monde, Paris, 1923; *Boutroux, Renault, Maillet rre, Lévy, Bellet*, La guerre. Paris, 1915.
E. Bulkley, Bibliographical Survey of contemporary sources for the economic and social history of the war. 1922.
H. Gomperz, Philosophie des Krieges in Umrissen. Gotha, 1915.
Yves Guyot, Les causes et les conséquences de la guerre. Paris, 1916.
W. Jerusalem, Der Krieg im Lichte der Gesellschaftslehre. Stuttgart, 1915.
M. Maeterlınk, Les Débris de la guerre. Paris, 1916.
P. Charles Mitchell, Le Darwinisme et la Guerre. Lettre. Préface de E. Boutroux. Paris. 1916.
G. Olphe-Galliard, Histoire économique et financière de la guerre (1914—1918). Paris, 1923.
A. Pillet, La Guerre et le Droit. Louvain, 1922.
Ettori Ponti, La guerre des peuples et la future confédération européenne, préface de S. Pichon, Paris, 1915.
Th. Ruyssen, De la guerre au Droit. Paris, 1920.
Jules Sageret, La guerre et le progrès. Paris, 1917; Philosophie de la guerre et la paix. Paris, 1919.
Joseph Salvioli, Le concept de la guerre juste d'après les écrivains antérieurs à Grotius. Paris, 1918.
J. Segond, La guerre mondiale et la vie spirituelle. Paris, 1918.
Ch. Seignobos, 1815—1915. Du congrès de Vienne à la guerre de 1914. Paris, 1915.
M. Scheler. Der Genius des Krieges. Leipzig 1915.
Othmar Spann, Bibliographie der Wirtschafts- und Sozialgeschichte des Weltkrieges. Wien, 1923; Bibliography of Austrian Economic Literatur during the War. 1923. (Carnegie Endow. for intern. Peace).
Alfred Vanderpol, La doctrine scolastique du droit de guerre. Paris, 1925.
Weule, Bethe, Schmeidler, Doven, Herre, Kulturgeschichte des Krieges. Leipzig, 1916 (Timpuri primitive, antichitate, evul-mediu, absolutism, naționalism).

Compară marea întreprindere a instituției «Carnegie Endowment for international Peace», Istoria economică și socială a războiului mondial *(Economic and social history of the world war)*, vezi p. 231—242 lista monografiilor, apărute ori în curs de apariție. Organisation and Work. Tuly, 1924 (No. 200).

Indispensabilă de consultat: *Revue d'Histoire de la guere mondiale»* Paris, publicată de «Société de l'Histoire de la guerre».

3. PRINCIPIUL NAȚIONAL

Importanța politică și juridică a «principiului național», ca și întreaga atmosferă literară se găsește la: *D. Gusti*, Problema Națiunii, în «Arhiva pentru Știința și Reforma socială», I, p. 547. Aici vom indică unele din lucrările mai noui, care pun din nou în discuție latura științifică și politică a problemei.

E. Besnard, Les nationalités et la paix. Paris, 1923.
N. Dascovici, Principiul naționalităților și Societatea Națiunilor. București, 1922.
E. Giraud, Le droit des nationalités. Sa valeur, son application. Paris, 1924.
Louis Le Fur, Races, Nationalités, États. Paris, 1922.
Bernard Lavergne, Le principe des nationalités et les Guerres. Son application au problème colonial. Paris, 1921.
W. B. Pillsbury, The Psychology of Nationality and Internationalism. New-York and London, 1919.
Zimmern, Nationality and the State.
George Augustine Taylor, A world of peace. Its advantages and how to win them. A study of nationalities at the third assembly of the League of Nations. Geneva, 1922. Sydney, 1924.

www.digibuc.ro

4. DOCTRINA MONROE ŞI PANAMERICANISMUL

S. N. este considerată în lumea americană, de Nord şi Sud, ca o extensiune a principiilor panamericane la universul politic şi o transformare a doctrinei Monroe într'o doctrină mondială; deaceea deosebita atenţie pe care cercetătorul trebuie să o dea acestor două probleme.Asupra doctrinei Monroe sunt sute de lucrări, vezi colecţia: Government printing office. Washington, 1919.

R. G. Adams, History of the foreign policy of the United States. London, 1925.

America and the international Problem. International Conciliation, No. 183, 1923.

T. H. Dickinson, United States and the League. New-York, 1923.

Ch. Dupuis, Le droit international de l'avenir selon les vues américaines, «Revue des sciences politiques», 15 août 1917; La déclaration des droits et devoirs des nations, de l'Institut américain de droit international», în «Revue des sciences politiques», 15 Avril 1917, p. 230.

The Declaration of the rights and duties of nations adopted by the American Institute of international law, în «The American Journal of international law», April 1916, p. 215.

Elliot, The Monroe Doctrine Exception in the League of Nations. 1921.

Engelhardt, Die Praxis der Monroe-Doktrin. 1916.

Hall, The Monroe Doctrin and the great war. 1920.

Charles E. Hughes, The Centenary of the Monroe Doctrine. Ianuary, 1924. International Conciliation.

Hull. The Monroe Doctrin. 1915.

Institut américain de droit international. Acte final de la session de la Havane. 1917.

De Lannoy, La doctrine de Monroe et le Pacte des Nations. Rev. droit. intern. 3-ème série, t. I.

Lockey, Pan-Americanism: its beginnings. 1920.

Master, Origin, meaning and application of the Monroe Doctrin. 1896.

O. De La Quintana, Le Panaméricanisme et son évolution. «Revue des sciences politiques», 15 Aût 1917, p. 56.

Ed. B. Parker, America's Part in advancing the administration of international Justice. October 1924, No. 203. International Conciliation.

Root, The declaration of the rights and duties of nations adopted by the american Institute of international law. 1916.

H. A. Smith, Federalism in North-America; a comparative study of institutions in the United States and Canada. Boston, 1923.

5. LUCRĂRI DESPRE S. N. (ORGANIZARE ŞI FUNCŢIONARE)

Norman Angell, The Economic Functions of the League. London, 1920.

R. Arnaud, L'arbitrage commercial international et la S. D. N. în «Revue écon. intern.», 23, I, 1924, p. 53).

Léon Archimbaud, La Conférence de Washington. 12 Nov. 1921—6 Févr. 1922. Paris, 1923.

Avenol, Nogaro, Hauser, L'organisation financière de la S. D. N. Séance du Lundi 31 Janvier 1921, «Comité national d'Études sociales et politiques», de sub preşidenţia d-lui Painlevé.

Earl of Baldwin, The League, în «Headway», Ian. 1924 (arată dificultăţile, realizările, ostilitatea în jurul S. N., «organ al expresiei publice internaţionale»).

Joseph Barthélémy, La IV-ème Assemblée de la S. D. N. (Revue politique et parlementaire, 10 Oct. 1923, p. 127).

Domenico Bartolotti, L'Utopia della Società delle Nazioni e della pace bellica. Torino, 1920.

Léon Bourgeois, L'oeuvre de la S. D. N. (1920—1923), Paris, 1923 (lucrare indispensabilă de consultat); vezi şi: Pour la Société des Nations, ediţia Galia, ce cuprinde activitatea desfăşurată de ilustrul autor la faimoasele conferinţe de pace din Haga; Le Pacte de 1919 et la S. D. N. Paris, 1919; Le traité de paix de Versailles. Paris, 1919; La morale internationale. 1922.

Borsi, Le pacte de la S. D. N. (Scientia, 1, IX, 1924).

J. M. Butler, The League in the Development of Political Institutions. «The International Journal of Ethics». Ian. 1924.

Sir Geoffrey Butler, A Handbook to the League of Nations, London, 1919 (cu o introducere de Lord Robert Cecil; lucrarea este, deşi elementară, instructivă).

De Bustamente y Sirven, La cour permanente de Justice internationale. Paris, 1925.

B. W. v. Bülow, Der Versailler Völkerbund. Eine vorläufige Bilanz. Berlin, 1923 (cea

www.digibuc.ro

mai bună şi voluminoasă lucrare în limba germană asupra S. N.).

Lord Robert Cecil, The League of Nations and the Rehabilition of Europe (conferinţa introductivă a marelui animator la frumosul volum: «*Essays in Liberalism*», cursuri ţinute la şcoala liberală din Oxford. London, 1922; L'avenir de la S. D. N. în «Revue de Génève», No. 40, 1923. March 1924.

Chao-Hsin Chu, Asia and the League of Nations. Nineteenth Century.

Giuseppe Cimbali, Dall' Anarchia internazionale alla Dichiarazione dei diritti dei Popoli. Come fondamento della Società delle Nazioni. Firenze, 1920.

D'Estournelles de Constant, Que devient la S. D. N. Paris, 1920.

N. Dascovici, Problema păcii şi tratatul obligator dela Geneva. 1925.

Thomas H. Dickinson, The United-States and the League. New-York, 1923 (una din cele mai bune lucrări, împreună cu aceà citată mai jos a lui Fisher, în care se arată mai întâiu însemnătatea S. N. şi apoi necesitatea pentru Statele-Unite ale Americii a participà la lucrările ei; de viitorul S. N., adaugă autorul, atârnă; «the entire future progress of the human race» şi atunci, se întreabă el: «What is the V. S. to do?» «Actual National Honor of the United States is involved»).

Doumergue, Le principe du mandat dans le pacte de la S. D. N. în «Le parlement et l'opinion», Mars 1919.

The Draft treaty of mutual assistance. Record of discussion at a meeting of the British Institute of International Affairs held on February 19, 1924. London. The Institute of International Affairs. 1924.

Stephen Pierce Duggan, The League of Nations. The Principles and the Practice. Boston, 1919. (Una din cele mai bune lucrări de orientare asupra istoricului şi instituţiei S. N., cu diferite colaborări; cuprinde: History, Philosophy and Organization of a League of N).

L'Esprit international et l'Enseignement de l'Histoire. Études présentées au troisième Congrès international d'éducation morale. Préface de Henri Reverdin. Paris, 1922.

Irving Fisher, League or war? New-York and London, 1923 (ilustrul profesor de economie politică, dela universitatea Yale, se adresează opiniei publice americane cu această splendidă pledoarie documentată asupra S. N., ca un protest împotriva politicii oficiale de Stat; împreună cu studiile citate ale lui Dickinson şi Oppenheim, scrierea lui Irving Fisher, sunt cele mai bune, până azi.).

H. A. L. Fisher, A international experiment. The League of Nations. Oxford, 1921.

A. Fleicher, Analyse juridique du Pacte de la S. D. N. Thèse de doctorat en droit. Paris, 1921.

Freitag-Loringhoven, Deutschland und der Völkerbund. München, 1925 (o expunere amănunţită a punctului de vedere german).

Le Fur, Les bases juridiques de la S. D. N. (Scientia, 1925, No. 1, p. 25).

Grey, Talbot, Pollock, Murray, Pollard, Henderson. The League of Nations, with a Introduction by *Viscount Bryce*, Oxford University Press, 1919 (una din splendidele colecţii, specifice anglosaxone, de scurte discursuri şi articole celebre asupra S. N.).

Olof Hoijer, Le trafic de l'opium et d'autres stupéfiants. Étude de droit international et d'histoire diplomatique. Paris, 1925.

I. van Hammel, Les méthodes de la Société des Nations. (Revue de Génève, 1923, p. 238).

Handbook on the League of Nations. 1920-1923. (League of Nations, vol. 5, No. 4). Boston, 1923.

Ed. Herriot, Le bilan de la S. D. N. în «Société des Nations», 1923, No. 5, p. 748.

Paul Hymans, La première Assemblée de la S. D. N. Paris, 1921.

Henry Jackson, The League of Nations. A Document prepared to stimulate community discussion and promote organized public opinion. New-York, 1919 (o minunată încercare de popularizare a instituţiei S. N., menită a face educaţia internaţională a masselor; lucrarea cuprinde diferite colaborări, de remarcat în special cap. VIII: The new Patriotism).

J. E. Johnsen, Permanent court of international Justice. New-York, 1923.

F. N. Keen, A League of Nations with large Powers, London, 1918 (cu o prefaţă de W. H. Dickinson); Towards International Justice, London, 1923.

J. B. Keynes, Reparations and Inter Allied Delt, în vol.: «Essays in Liberalism», London, 1922, p. 51.

D. Krstitch, Les minorités, l'état et la communanté internationale. Paris, 1924.

Georges Lachapelle, La S. D. N. Son origine et son but. Son organisation et son oeuvre. Paris, 1920.

www.digibuc.ro

H. Laloucl, Les conceptions politiques de la S. D. N. et l'élaboration du pacte. Paris, 1923.

H. Lammasch, Völkermord oder Völkerbund, Haag, 1920 (ultima lucrare a ilustrului publicist austriac, apărută după moartea autorului).

Pierre de Lanux, Éveil d'une Éthique internationale. Paris, 1924.

F. Larnaude, La Société des Nations depuis 1920. Paris, 1921.

T. J. Lawrence, The Society of Nations. Its Past, Present and Possible Future. New-York, 1919.

Loisy, La S. D. N. et la religion de l'Humanité (Scientia, 1919, juin).

The League of Nations Starts. An outline by its Organisers. London, 1920, (Cuprinde: *Raymond B. Fosdick*, The Structure of the League, p. 1; *George Rublee*, Inter-Allied Machinery in Ware-Time, p. 28; *J. T. Shotsell*, First Pages from the History of the League of N., p. 46; *L. Bourgeois*, The permanent Court of intern. Justice, p. 59; *Lt.-Col. Requin*, Official national co-operation; *An official*, Direct international Administration, p. 91; *W. Ormsby*, Indirect Supervision; *E. Vizcomte de Eza*, Reduction of Armaments, p. 136; *H. B. Butler*, The International Labour Organization, p. 140; *R. P. Strong*, Public Health, The League and the Red. Cross; *I. A. Salter*, Economics and Finance; *M. A. Claveille*, The obligations and Heritage of the League; *Henri La Fontaine*, International Associations Various types; lucrarea se termină cu un bogat apendice documentar, p. 214, ş. u.).

A. Lawrance Lowell, The League of Nations. Its Organization and Operation (în vol.: The League of Nations, by Duggan. Boston, 1919, p. 96).

Louis R. Manley, Outline of the Covenant of the League of Nations. (Institut of International Education, Syllabus, No. 1, March, 1920.).

F. Maurice, International Disarmement (în vol.: «Essays in Liberalism», London 1922, p. 37).

A. Merkl, Die Völkerbundkontrolle als Staatsrechtsinstitut. (Zeit f. öff. Recht», 1923).

Edgard Milhaud, La Société des Nations. Paris, 1917.

A. Millot, Les mandats internationaux. Étude sur l'application de l'article 22 du pacte de la S. D. N. Paris, 1924.

John Basett Moore, The permanent Court of International Justice (cu o valoroasă anexă: The United States and the Court). International Conciliation. April 1924, No. 197. Lucrările americane asupra Curţii dela Haga sunt de o importanţă deosebită, decând Senatul american a respins participarea la lucrările S. N., iar oficialitatea americană a preconizat numai una la lucrările Curţii).

Jean Morellet, Les États-Unis et la Cour permanente de justice internationale. Rev. pol. et parl. 10 sept. 1923.

Morrow, The Society of free States. 1919.

P. Munch, Les origines et l'oeuvre de la Société des Nations, publié sous la direction de P. Munch. Copenhauge, 1924. Lectura acestor două mari volume este o decepţie; ele cuprind contribuţii variate, inegale şi, mai ales, fără un raport strict logic cu titlul foarte promiţător al operei; într'adevăr în aceste două volume se vorbeşte puţin ori de loc despre «originele şi opera» S. N.; iată colaboratorii: vol. I, *Lange* (prepararea S. N. în timpul războiului); *Scelle* (elaborarea pactului); *G. Murray* (S. N. şi poporul britanic); *A. Aulard* (Franţa şi S. N.); *A. Struycken* (Ţările de Jos); *P. Schon* (Statele-Unite); *Wellington-Koo* (China); *M. H. Lie* (Norvegia); *W. E. Rappard* (Elveţia); *E. Trygger* (Suedia); *H. Wehberg* (Germania); *P. Hymanns* (Opera consiliului S. N.); *L. Bourgeois* (Starea actuală a S. N.) vo. II: *E. Benes* (Cehoslovacia); *M. Huber* (Neutralitatea elveţiană şi S. N.); *R. Fernandes* (America de Sud); *v. Würtemberg* (Statele scandinave); *Th. Ruyssen* (Propaganda internaţională pentru S. N.); *D. Nyholm* (Curtea permanentă de justiţie internaţională); *L. Krabbe* (Despre secretariatul general, excelentă contribuţie); *H. R. Cummings* (organizaţii tehnice); *L. Moltesen* (protecţia minorităţilor); *A. Thomas* (organizarea internaţională a muncii); *P. Munch* (Adunarea delegaţilor); *C. Lange* (armament); *H. Rolin* (art. 10).

D. Négulesco, Deuxième Assemblée de la S. D. N. Propositions d'amendements aux articles 18 et 26 du Pacte. Bucarest, 1924.

Stephan Nicoglou, L'affaire de Corfou et le Société des Nations. Préf. de George Scelle. Dijon, 1925.

I. Nitobé, What the League of Nations has done and is doing. 1920 (un curs, fără o valoare deosebită, ţinut la Universitatea din Bruxelles).

www.digibuc.ro

L. Oppenheim, The League of Nations and its Problems. Three Lectures. London, 1919 (una din fundamentalele prime lucrări asupra S. N., cred, până azi cea mai bună; celebrul autor a ales ca motto al lucrării «Festina lente»).

P. Otlet, La S. D. N. et l'Union des Associations internationales. Bruxelles, 1923.

Sergio Panunzio, Introduzione alla Società delle Nazioni. 1920; La Lega delle Nazioni. Tempus construendi. Ferrara, 1920 (lucrare premiată de «Società Internazionale per la Pace»).

Ed. B. Parker, America's Part in advancing the administration of international Justice. October, 1924, No. 20. International Conciliation.

Ed. M. Phelps. Selected Articles on A League of Nations. New-York, 1919 (o operă foarte utilă; o prețioasă culegere de articole, manifeste, apeluri, cuvântări, fragmente).

Pitman B. Potter, Origin of the System of Mandates under the League of Nations, «The American Political Science Review», Nov. 1922, No. 4, p. 564.

A. F. Pollard. The Balance of Power (în vol. Essys in Liberalism. London, 1922, p. 19). (autorul se întreabă: Balance or League și vorbește despre: Monopol, Balance, Community of Power).

Frederick Pollock, The League of Nations London, 1920 (lucrarea s'a bucurat pe dreptate de o mare autoritate; azi este puțin învechită; scrierea are drept motto: fiat justitia ne pereat mundus; ea este dedicată: Roberto Cecil, Inter viros vere pacificos insigni).

E. B. Reed, Common Sense and the League în «Yale Review», January 1924, p. 276.

L. Rogers, The League of Nations and the national State (în «The League of Nations», by Stephen P. Duggan, Boston, 1919, p. 82).

H. Rolin, La S. D. N. (în «Revue de l'Institut de Sociologie», Juillet 1922, p. 291); L'oeuvre de revision du pacte de la S. D. N. accomplie par la Deuxiéme Assemblée (în «Revue de droit international et de législation comparée», No. 2—3, tome III, 49 année, p. 171).

M. Rothbarth. Die nichtpolitischen Einrichtungen des Völkerbundes. «Die Hilfe», No. 21, 1923.

A. Rougier, La première Assemblée de la S. D. N. Génève, Novembre-Décembre, 1920. Paris, 1921.

Henry Ruffin, Croyez-vous à la Société des Nations? Paris. 1924 (anchetă cu răspunsurile d-lor Poincaré, Apell, Maréchal Foch, Paul Boncour, etc.).

Th. Ruyssen, Les minorités nationales d'Europe et la guerre mondiale. Paris, 1923.

Francis B. Sayre, International Administration, în vol. The League of Nations, by Duggan. Boston, 1919, p. 128.

Général Sarrail, L'armée de la S. D. N. «Cahiers, Droits de l'Homme», 25 Mai 1923

Scelle, La S. D. N. et le réglement des conflits internationaux în «L'Europe nouvelle» du 29 mars 1919; Le pacte des nations, et sa liaison avec la traité de paix 1919; La morale des traités de Paix. Paris, 1920; Rapport sur l'évolution possible et désirable de la S. D. N. «Société des Nations», 5, p. 466, 1923; La troisième Assemblée de la S. D. N. (La vie des Peuples, '10 nov. 1922, p. 717); Philosophie de la quatrième Assemblée de la S. N., în «Revue écon. intern.», 25 nov. 1923, p. 220; L'oeuvre politique de la S. D. N. 1920—1923. Paris, 1923 (vezi și broșura de propagandă: La S. D. N. Sa composition. Son organisation.

Carlo Schanzer, L'equivoco fondamentale dellà Società delle Nazioni. Nuova Ant., 1 Nov. 1923 (contribuții interesantă asupra caracterului și defectelor constituției S. N.).

W. Schücking und Hans Wehberg, Die Satzungen des Völkerbundes. Berlin, 1924, ediția a II-a (singurul comentar pe care-l posedă azi literatura asupra S. N.; lucrarea este foarte utilă și în special acelor ce au sarcina a interpretà dispozițiile pactului); Zur Struktur des Völkerbundes, în «Die Hilfe», 1 August 1923.

James Brown Scott, L'évolution d'une juridiction internationale permanente. Études et Documents. Paris, 1919; The projet of a permanent Court of International Justice and Resolution of the Advisory Committe of Jurists. Washington, 1920 (autorul, directorul despărțământului «of international Law» al instituției «Carnegie Endowment for International Peace», și-a creat merite mari prin publicare de documente istorice prețioase asupra problemelor de actualitate).

G. Smets, Société des Nations et Société nationale (Revue de l'Institut de Sociologie, Solvay, juillet 1920, p. 80).

Stoyanovsky, La théorie générale des mandats internationaux. Paris, 1925.

www.digibuc.ro

H. W. Temperly, The second year of the League. A Study of the second Assembly of the League of Nations. London, 1922.
Cosme de la Torriente, La Liga de las Naciones trabajos de la segunda Asamblea. Habana, 1922.
D. Borden-Turner, International Relations and the League of Nations, «The International Journal Ethics». Ianuary 1924.
O. M. Turull, La nueva revolucion. Barcelona, 1919 (cu o prefaţă de L. Bourgeois).
Marc Vichniac, La protection des droits des minorités dans les traités internationaux de 1919—1920. Paris, 1920.
Völkerbundenquête, Enquête sur la S. D. N. Inquiry on the League of N. (organizată şi publicată de Asociaţia austriacă pentru S. N., cu interesante răspunsuri). Viena, 1922.
James Walter and M. D. Petre, State Moality and a League of Nations. London, 1919 (consideră S. N. «The Mandate of Humanity», p. 65).
John H. Wigmore, The League of Nations from Lawyer's Point of View. «The International Journal of Ethics», Ianuary, 1924.
R. Williams, The League of Nations to Day. Its Growth, Record and Relation to British Foreign Policy. London, 1923 (analizează structura şi forţa S. N. în legătură cu imperiul britanic; cu apendice bogat şi bibliografie); The Technique of the League of Nations, în «The international Journal of Ethics). Ian. 1924.
George G. Wilson, The first Year of the League of Nations. Boston, 1921.
Wörterbuch des Völkerrechts und der Diplomatie. Berlin, 1925 (dicţionarul, unic în felul său, este în curs de apariţie şi este condus de K. Strupp).
Alfred Zimmern, The League and the old diplomacy. (Contemp. Rev., Fevr. 1924).

6. ARBITRAJ

Sir Thomas Barclay, Arbitrages et relations internationales après la paix. Paris, 1919.
W. Ewans Darby, International Tribunals. A collection of the varions shemes whic have been propunded; and of instances in the nineteenth centorv. London, 1904.
Le Fur, La Paix perpétuelle et l'Arbitrage international. (Revue de droit intern. privé, t. XXI).
König, Zum Völker- und Kriegsrecht im Altertum. (Zeitschrift f. Völkerrecht, 1920).
Lapradelle et Pol tis, Recueil des arbitrages internationaux depuis 1798 (publicaţie fundamentală, în curs de publicare din 1905).
L. Lugones, L'arbitrage dans l'Amérique latine. (Revue de Génève, 1924, p. 514).
Raeder, L'arbitrage international chez les Hellènes. 1912.
I. H. Ralston, International arbitral law and procedure. Washington, 1923.
Tod, International arbitration amongst the Greeks. 1913.
Zorn, Völkerrecht und Genfer Protokoll; das Problem der internationalen Schiedsgerichtsbarkeit. (Deutsche Juristen-Zeitung, 1925, p. 7).

7. SANCŢIUNI

E. Glover Alexandre, International Criminal Law (The Journal of comparative Legislation and International Law, Febr. 1923, p. 90).
F. Austin, International Sanctions, în vol. The League of Nations», edit. by S. Duggan, Boston, 1919, p. 112.
Bollack, La loi mondiale du boycottage douanier, 1913.
Lafferrière, Le boycottage et le Droit international. (Revue de droit intern. privé, t. XVII).
Garraud, Poursuite pénale des crimes de guerre. (Revue pénitentiaire et de droit pénal. 1915—1916.
R. de la Grasserie, Des moyens pratiques pour parvenir à la suppression de la paix armée et de la guerre. 1904.
S. N. Hadjiscos, Les sanctions internationales de la S. D. N. Paris, 1920 (cea mai cuprinzătoare monografie).
H. W. Malkin, Blockade in Modern conditions (The British Year Book of intern. Law. 1922—1923, p. 87).
Edgard Milhaud, Les sanctions du droit international, conférence faite à Genève en Février 1916.
Vespassien Pella, La criminalité de la guerre d'agression et la constitution d'un droit pénal international. «Union Interparlementaire», 1925.
C. Piccioni, La sanction militaire des décisions de la S. D. N. (Revue générale de droit intern. publ. Mai-Août 1923, p. 242).
Séfériadès, Refléxions sur le boycottage en droit international, 1912.
André Weiss, Le droit international d'hier et de demain. «Scientia», Jan. 1916.

www.digibuc.ro

8. SUVERANITATE

J. Mark Baldwin, The Super-State and the «Eternal Values». Oxford, 1916.

L. Duguit, Souverainets et Liberté, Parié 1922.

Ch. Dupuis, L'organisation internationale et la notion de souveraineté. Paris, 1919.

L. Le Fur, La Souveraineté de l'État et la loi internationale. (Les Lettres, 1, 1925).

James N. Garner, Limitations on national sovereignty in international relations. (An. polit. Sc. R., févr. 1925, p. 1).

M. G. Georgantas, De la notion de souveraineté et de son évolution. Lausanne, 1921 (probabil teză de doctorat, ceeace, de sigur, nu justifică superficialitatea expunerii).

Franklin Henry Giddings, The responsible State. Boston and New-York, 1918 (o admirabilă monografie; celebrul sociolog după ce discută concepția pură, originală, apriorică, necondiționată și irezistibilă, adică metafizică a suveranității, ajunge la formularea concepției ei sociologice, adică la o noțiune de suveranitate limitată cosmic, civil, internațional și moral (responsabilitatea!).

D. J. Jitta, The Renovation of international Law, of the basis of a juridical community of Mankind. The Hague 1919 (discută limitele juridice, teritoriale, personale de naționalitate și politice federative ori confederative ale suveranității).

Robert Lansing, Notes on Sovereignty. Form the Standpoint of the State and of the World. Washington, 1921 (Carnegie Endowment for International Peace), autorul stăruie a dovedi strânsa legătură între idea egalității și comunității de State și aceà a suveranității relative.

Herold I. Laski, Studies in the Problem of Sovereignty. Yale University. 1917.

Jackson H. Ralston, Le Droit international de la Démocratie. Préface de Ed. Lambert. Paris, 1923 (mai ales cap. IV: suveranitate internațională; cap. VI: superficialitatea dreptului internațional; cap. XIII: bazele unui drept democratic al popoarelor).

G. Scelle, La Société des Nations est-elle un Super-État? «La vie des nations», Févr. 1924, p. 410.

W. T. S. Stallybrass, A Society of States, or Sovereignty, Independence and Equality in a League of Nations. London, 1918 (reduce problema la trei alternative: World Dominion — The sovereign independent state — The League of Nations).

E) PROTOCOLUL

P. J. Noel Baker, The Geneva Protocol for the pacific settlement of international disputes. London, 1925.

Ed. Benes, Exposé présenté, le 30 Octobre 1924, devant la Chambre tchécoslovaque. «Gazette de Prague», No. 88, 1924.

Sir Robert Borden, Canada and the Geneva Protocol. Conferință. Ian. 1925.

C. Th. Dumba, Das Friedensprotokoll vom 2. Oktober 1924, «Neue Freie Presse», 22. Dez. 1924.

R. Erich, Le protocole de Genève. R. droit inern., No. 6, 1924, p. 509.

James W. Garner, The Geneva Protocol for the pacific settlement of international disputes. «Ann. f. intern. Law», Ian. 1925, p. 123.

Lord Grey. Of Fallodom on the Geneva Protocol. Ed. League of Nations Union.

La crise de Génève. Le débat sur le protocole. Déclaration du gouvernement britannique lue par M. Chamberlain, le 12 mars 1925, au conseil de la S. D. N.; Discours de M. Briand, texte de la déclaration française lue par M. Briand, le 12 mars 1925, au conseil de la S. D. N.; Déclaration faite par M. Benes, au conseil de la S. D. N., le 13 mars 1925 (vezi textele în «L'Europe nouvelle», 21 mars 1925).

H. Wilson Harris, The Meaning of the Protocol, ed. League of Nations Union. London, 1925.

M. O. Hudson, The Geneva Protocoll. Foreign Affais. New-York, 1924, p. 226.

A. Berriedale Keith, The Place of the Empire in the League of Nations. Ed. League of Nations Union. London, 1925.

Sir Frederick Pollock, The Covenant and the Protocol, ed. League of Nations Union. London, 1925.
Some Questions on the Geneva Protocol. The complete texte of the Covenant and the Geneva Protocol, vith a brief explanatary Introdu tion ed. League of Nations Union. London. 1925.

www.digibuc.ro

W. Schücking, Das Genfer Protokoll. (Völkerbundfragen 1924.

James T. Shotwell, Protocol for the pacific Settlement of International Disputes. Text and Analysis. Decembre 1924, No. 205. Plans and Protocols to end war. Historical Outline and Guide, No. 208 (ambele lucrări în «International Conciliation, published by the Carnegie Endowment for International Peace).

The governments of Britain, France, Czechoslovakia and Canada on the Geneva Protocol. League of Nations Union. London, 1925.

A. Sottile, Le règlement pacifique des différends internationaux dans le Protocole. Revue de droit intern., 1924, p. 227.

Roth Williams, The British Empire, the League and the Protocol. Ed. League of Nations Union. London, 1925; The Geneva protocol of 1924 for the pacific settlement of international disputes. (I. Br. I. I. A. III, p. 288).

H. Wehberg, Das neue Genfer Friedenssystem. «Die Hilfe», No. 2, 1925; Quelques remarques sur le protocole de Genève. «Revue droit intern.», No. 6, 1924, p. 548.

F) PROPAGANDA

1. *L'Union internationale des Associations pour la Société des Nations*, are drept organ «*Bulletin*», a fost creată în 1919 în Bruxelles pentru a organiză şi stimulă opinia publică mondială în favoarea S. N.
2. Asociaţiile naţionale afiliate Uniunii sunt *pentru Europa*: Austria, Belgia, Marea Britanie, Bulgaria, Cehoslovacia, Danemarca, Elveţia, Estonia, Finlanda, Franţa, Germania, Grecia, Irlanda, Italia, Jugoslavia, Letonia, Lituania, Norvegia, Olanda, Polonia, Portugalia, România, Rusia, Spania, Turcia, Ucraina, Ungaria: *pentru America*: Argentina, Canada, Statele-Unite, Haiti; *pentru Asia*: Armenia, China, Japonia, Palestina.
3. Periodicele de propagandă cele mai principale: Buletinul Asociaţiei Române (Bucureşti); Headway (Londra); League of Nations Harald (New York); La Paix par le Droit (Paris); Pour la Société des Nations (Paris); Fédération Universitaire Internationale pour la S. D. N. (Paris); Völkerbundfragen (Berlin); Die Friedenswarte (Berlin); Die Schweiz im Völkerbund (Weinsfelden); La Vità Internazionale (Milano); Meddelanden rörande Nationernas Förbund (Stockholm); Internacia Kompreno (Tokio).
4. Lucrările remarcabile din punct de vedere informativ, ca şi teoretic, editate de *Carnegie Endowment for International Peace.* (Vezi: List of Publications, including the American Institute of Internationale Law and the American Association for International Conciliation. Washington. Office of the Secretary; compară asemenea asupra grandioasei organizaţii: *Amy Heminway Jones*, Carnegie Endowment for International Peace. Organization and Work. Iuly 1924, No. 200. International Conciliation). Numeroasele lucrări ale acestei instituţii se bucură de cea mai întinsă răspândire. Informaţii bogate oferă «*Bulletin de l'Institut Intermédiaire international*» (Harlem şi Haga).
4. *Académie de droit international de la Haye*, établie avec le concours de la Dotation Carnegie pour la Paix Internationale, fondată în 1914 (după o veche iniţiativă a lui Dimitrie Sturdza), s'a inaugurat în 1923 şi organizează cursuri anuale în două perioade: 13 Iulie—7 August şi 10 August 4 Septemvrie. Compară: Documents relatifs à la création de l'Académie de droit international de la Haye. Paris, 1925.
5. *Cours de la Société des Nations* organisés par *La Fédération Universitaire Internationale*; cursurile se ţin în Geneva între 7 şi 21 Septemvrie şi formează o introducere în problemele politicei internaţionale. «Federaţia universitară pentru S. N.» a creat 16 grupe universitare naţionale şi are încă 15 în formaţie; ea formează azi o puternică organizaţie de peste 500.000 de studenţi; ea are meritul să organizeze cursurile dela Geneva şi editează un «Bulletin trimestriel». In Tokio s'a înfiinţat chiar o «Universitate liberă pentru S. N.», vezi: «Builetin de l'Office international de Renseignements universitaires», octobre 1924, p. 231.
6. In afară de orice propagandă, pentru cercetarea ştiinţifică a marilor probleme noui cu cari se ocupă opera Genevei, s'a constituit, din iniţiativa d-lui Geouffre de Lapradelle, la Paris «Un comité français d'études sur la S. D. N.», compus din

www.digibuc.ro

competenţe consacrate din domeniul dreptului, economiei politice, igienei şi sociologiei. Această iniţiativă merită a fi imitată.

G) PUBLICAŢIILE S. N.

Periodice. Journal Officiel (avec: Suppléments spéciaux); Recueil des Traités et des Engagements internationaux enregistrés par le Secrétariat de la S. D. N.; Résumé mensuel des Travaux de la S. D. N.; Bulletin mensuel de Statistiques: Bulletin trimestriel de renseignements sur l'oeuvre des organisations internationales; Commission de coopération intellectuelle; Bulletin de l'Office international de renseignements universitaires.

Assemblée. Actes: Séances plénières; Séances des Commissions (Questions constitutionnelles, Organisations technique, Cour permanente de Justice internationale, Secrétariat et Organisation financière, Demandes d'admission des États, Mandat, Armements, arme économique); Procés-Verbaux des Commissions (Questions juridiques et constitutionnelles, Organisations techniques, Réduction des armements, Questions économiques et financières, Questions humanitaires, Questions politiques).

Conseil. Rapports sur les travaux; Procès-Verbaux des Sessions.

Cour Permanente de Justice internationale. Comité consultatif de Juristes (Documents présentés au Comité); Procés-Verbaux de séances du Comité; Documents relatifs aux mesures prises par le Conseil de la S. D. N.

Section économique et financière. Conférence financière de Bruxelles, 1920; Conférence financière internationale de Bruxelles, 1920 (Mémorand préparé pour la conférence); Reconstruction financière de l'Autriche; Rapport sur les conditions économiques de la Russie; La situation économique de l'Albanie; Mémorandum sur les Monnaies; sur les finances publiques; sur les banques centrales; Dépenses budgétaires pour la défense nationale; Régimes et circulation monétaires d'aprés guerre; Rapport sur la double Imposition; Unification de la législation sur la lettre de change et le billet a ordre; Traitement de réciprocités appliqué aux succursales des banques étrangères dans les différents pays; Rapport sur certains aspects du problème des matières premières; Note sur le projet de chambre internationale de compensation; Conférenc duanière internationale.

Mandats. Commission permanente des Mandats (Procès-Verbaux); Mandat pour la Palestine; pour la Syrie et le Liban; sur l'Est-Africain; sur le Togo; sur le Cameroun; pour Nauru; pour le Samoa allemand; pour les possessions allemandes des l'Océan pacifique; Rapports sur les travaux des Commissions; La question de l'esclavage.

Armements. Rapports de la Commission temporaire mixte pour la réduction des armements; Enquête statistique sur les armements nationaux; Réduction des armements.

Hygiène et Épidémies. Comité provisoire d'hygiène (Procès-Verbaux); Commission des Épidémies (Rapports); Renseignements épidémiologiques.

Questions sociales. Traité des femmes et des enfants; Fédération des États pour le Secours mutuel aux populations frappées de calamités.

Opium et autres droques nuisibles. Commission du trafic d'opium (Procès-Verbaux, Rapports); Convention internationale de l'opium.

Réfugiés, Russes; Oeuvre accomplie en faveur des réfugiés du Proche-Orient.

Communication et Transit. Conférence de Barcelon; Deuxième Conférence générale (Voies ferrées, Ports maritimes, Questions électriques).

Bureaux Internationaux. Bulletin trimestriel; Repertoire des organisations internationales; L'Espéranto; Commission de coopération intellectuelle (Procès-Verbaux; Rapport sur la propriété scientifique; Travaux; Enquête sur la situation du travail intellectuel: Albanie, Allemagne, Autriche, Belgique, Brésil, Bulgarie, États-Unis, France, Grèce, Hongrie, Indes, Italie, Japon, Lituanie, Luxembourg, Mexique, Pays-Bas, Pologne, Russie, Suisse, Tchécoslovaquie).

Section juridique et section politique. La question des iles d'Aland; Convention germano-polonaise; Amendement à l'article 10 du Pacte; Territoire de Memel.

www.digibuc.ro

Commissions administratives. Bassin de la Sarre; Ville libre de Danzig.
Brochures de la Section d'information.
Publications du Bureau International du Travail. Revue internationale du travail. Informations sociales. Bulletin officiel. Annuaire international du travail. Série législative. Chronique de la sécurité industrielle. Documents de la conférence internationale du travail. Études et documents. Bibliographie d'hygiène industrielle. Hygiène du Travail.
Bublications de la Cour Permanente de Justice Internationale, la Hage. A. Recueil des Arrêts; B. Recueil des Avis Consultatifs; C. Actes et documents relatifs aux arêtts et aux avis sonsultatifs de la Cour; D. Actes et documents relatifs à l'organisation la Cour.

H) CUPRINSUL BIBLIOGRAFIEI

A. SOCIETATEA NAŢIUNILOR IN ISTORIA GÂNDIRII:

1. *Lucrări generale*
2. *Gânditorii clasici*, cari s'au ocupat cu problema S. N.:
   a) Franţa
   b) Anglia
   c) Germania
   d) Cehoslovacia

B. PLANURI DESPRE S. N. DINAINTE ŞI DIN TIMPUL RĂSBOIULUI MONDIAL:

1. *Lucrări generale*
2. *Concepţie catolică*
3. *Woodrow Wilson şi conferinţa de pace*
4. *Schema originelor britanice ale pactului S. N.*

C. PRINCIPALELE PROIECTE OFICIALE ALE S. N. DIN TIMPUL CONFERINŢII DE PACE

D. NATURA S. N.:

1) *Lucrări generale*
2) *Războiu şi Pace*
3) *Principiul naţional*
4) *Doctrina Monroe şi Panamericanism*
5) *Lucrări despre S. N.* (organizare şi funcţionare
6) *Arbitraj*
7) *Sancţiuni*
8) *Suveranitate*

E. PROTOCOLUL
F. PROPAGANDA
G. PUBLICAŢIILE S. N.
H. CUPRINSUL BIBLIOGRAFIEI

Iunie 1925.

www.digibuc.ro

D O C U M E N T E

www.digibuc.ro

DOCUMENTE

I. SOCIETATEA NAȚIUNILOR

1. PACTUL

PACTE DE LA SOCIÉTÉ DES NATIONS, AVEC ANNEXE

(Édition contenant l'article 6 amendé, en vigueur à partir du 13 août 1924, et les articles 12, 13 et 15 amendés et en vigueur à partir du 26 septembre 1924)

Les Hautes Parties Contractantes.

Considérant que, pour développer la coopération entre les nations et pour leur garantir la paix et la sureté, il importe

d'accepter certaines obligations de ne pas recourir à la guerre,

d'entretenir au grand jour des relations internationales fondées sur la justice et l'honneur,

d'observer rigoureusement les prescripions du droit international, reconnues désormais comme règle de conduite effective des Gouvernements,

de faire régner la justice et de respecter scrupuleusement toutes les obligations des Traités dans les rapports mutuels des peuples organisés.

Adoptent le présent Pacte qui institue la Société des Nations.

Art. 1.—Sont Membres originaires de la Société des Nations, ceux des Signataires dont les noms figurent dans l'annexe au présent Pacte, ainsi queles États, également nommés dans l'annexe, qui auront accédé au présent Pacte sans aucune réserve par une déclaration déposée au Secrétariatdans les deux mois de l'trée en vigueur du Pacte et dont notification sera faite aux autres Membres de la Société.

Tout État, Dominion ou Colonie qui se gouverne librement et qui n'est pas désigné dans l'annexe, peut devenir Membre de la Société si son admission est prononcée par les deux tiers de l'Assemblée, pourvu qu'il donne des garanties effectives de son intention sincère d'observer ses engagements internationaux et qu'il accepte le règlement établi par la Société en ce qui concerne ses forces et ses armements militaires, navals et aériens.

Tout Membre de la Société peut, après un préavis de deux ans, se retirer de la Société, à la condition d'avoir rempli à ce moment toutes ses obligations internationales y compris celles du présent Pacte.

Art. 2. — L'action de la Société, telle qu'elle est définie dans le présent Pacte, s'exerce par une Assemblée et par un Conseil assistés d'un Secrétariat permanent.

Art. 3. — L'Assemblée se compose de Représentants des Membres de la Société.

Elle se réunit à des époques fixées et à tout autre moment, si les circonstances le demandent, au siège de la Société ou en tel autre lieu qui pourra être désigné.

L'Assemblée connaît de toute question qui rentre dans la sphère d'activité de la Société ou qui affecte la paix du monde.

Chaque Membre de la Société ne peut compter plus de trois Représentants dans l'Assemblée et ne dispose que d'une voix.

Art. 4. — Le Conseil se compose de Représentants des Principales Puissances alliées et associées [1]), ainsi que de Représentants de quatre autres Membres de la Société. Ces quatre Membres de la Société sont désignés librement par l'Assemblée et aux époques qu'il lui plaît de choisir. Jusqu'à la première désignation par l'Assemblée, les Représentants de la Belgique, du Brésil, de l'Espagne et de la Grèce sont Membres du Conseil.

Avec l'approbation de la majorité de l'Assemblée, le Conseil peut désigner d'autres Membres de la Société dont la représentation sera désormais permanente au Conseil. Il peut, avec la même approbation, augmenter le nombre des Membres de la Société qui seront choisis par l'Assemblée pour être représentés au Conseil [2]).

Le Conseil se réunit quand les circonstances le demandent, et au moins une fois par an, au siège de la Société ou en tel autre lieu qui pourra être désigné.

[1]) Les Principales Puissances alliées et associées sont les suivantes: les États Unis d'Amérique, l'Empire Britannique, la France, l'Italie et le Japon (Voir préambule du traité de Paix avec l'Allemagne).

[2]) Le nombre des Membres du Conseil choisis par l'Assemblee a été porte à six au lieu de quatre en vertu d'une résolution prise par la troisième Assemblée de la Société des Nations, le 25 Septembre 1922.

www.digibuc.ro

Le Conseil connaît de toute question rentrant dans la sphère d'activité de la Société ou affectant la paix du monde.

Tout Membre de la Société qui n'est pas représenté au Conseil est invité à y envoyer siéger un Représentant lorsqu'une question qui l'intéresse particulièrement est portée devant le Conseil.

Chaque Membre de la Société représenté au Conseil ne dispose que d'une voix et n'a qu'un Représentant.

Art. 5. — Sauf disposition expressément contraire du présent Pacte ou des clauses du présent traité, les décisions de l'Assemblée ou du Conseil sont prises à l'unanimité des Membres de la Société représentés à la réunion.

Toutes questions de procédure qui se posent aux réunions de l'Assemblée ou du Conseil, y compris la désignation des Comissions chargées d'enquêter sur des points particuliers, sont réglées par l'Assemblée ou par le Conseil et décidées à la majorité des Membres de la Société représentés à la réunion.

La première réunion de l'Assemblée et la première réunion du Conseil auront lieu sur la convocation du Président des États-Unis d'Amérique.

Art. 6. — Le Secrétariat permanent est établi au siège de la Société. Il comprend un Secrétaire général, ainsi que les secrétaires et le personnel nécessaires.

Le premier Secrétaire général est désigné dans l'annexe. Par la suite, le Secrétaire général sera nommé par le Conseil avec l'approbation de la majorité de l'Assemblée. Les secrétaires et le personnel du Secrétariat sont nommés par le Secrétaire général avec l'approbation du Conseil.

Le Secrétaire général de la Société est de droit Secrétaire général de l'Assemblée et du Conseil.

[1]) *Les dépenses de la Société seront supportées par les Membres de la Société, dans la proportion décidée par l'Assemblée.*

Art. 7. — Le siège de la Société est établi à Genève.

Le Conseil peut à tout moment décider de l'établir en tout autre lieu.

Toutes les fonctions de la Société ou des services qui s'y rattachent, y compris le Secrétariat, son également accessibles aux hommes et aux femmes.

Les Représentants des Membres de la Société et ses agents jouissent dans l'exercice de leurs fonctions des privilèges et immunités diplomatiques.

Les bâtiments et terrains occupés par la Société, par ses services ou ses réunions, sont inviolables.

Art. 8. — Les Membres de la Société reconnaissent que le maintien de la paix exige la réduction des armements nationaux au minimum compatible avec la sécurité nationale et avec l'exécution des obligations internationales imposée par une action commune.

Le Conseil, tenant compte de la situation géographique et des conditions spéciales de chaque État, prépare les plans de cette réduction, en vue de l'examen et de la décision des divers Gouvernements.

Ces plans doivent faire l'objet d'un nouvel examen et, s'il y a lieu, d'une revision tous les dix ans au moins.

Après leur adoption par les divers Gouvernements, la limite des armements ainsi fixée ne peut être dépassée sans le consentement du Conseil.

Considérant que la fabrication privée des munitions et du matériel de guerre soulève de graves objections, les Membres de la Société chargent le Conseil d'aviser aux mesures propres à en éviter les fâcheux effets, en tenant compte des besoins des Membres de la Société qui ne peuvent pas fabriquer les munitions et le matériel de guerre nécessaires à leur sûreté.

Les Membres de la Société s'engagent à échanger, de la manière la plus franche et la plus complète, tous renseignements relatifs à l'échelle de leurs armements, à leur programme militaire, naval et aérien et à la condition de celles de leurs industries susceptibles d'être utilisées pour la guerre.

Art. 9. — Une Commission permanente sera formée pour donner au Conseil son avis sur l'exécution des dispositions des articles 1 et 8 et, d'une façon générale, sur les questions militaires, navales et aériennes.

Art. 10. — Les Membres de la Société s'engagent à respecter et à maintenir contre toute agression extérieure l'intégrité territoriale et l'indépendance politique présente de tous les Membres de la Société. En cas d'agression, de menace ou de danger d'agression, le Conseil avise aux moyens d'assurer l'exécution de cette obligation.

Art. 11. — Il est expressément déclaré que toute guerre ou menace de guerre, qu'elle affecte directement ou non l'un des Membres de

[1]) Cet amendement est entré en vigueur le 13 août 1924, conformément à l'article 26 du Pacte.

www.digibuc.ro

la Société, intéresse la Société tout entière et que celle-ci doit prendre les mesures propres à sauvegarder efficacement la paix des nations. En pareil cas, le Secrétaire général convoque immédiatement le Conseil, à la demande de tout Membre de la Société.

Il est, en outre, déclaré que tout Membre de la Société a le droit, à titre amical, d'appeler l'attention de l'Assemblée ou du Conseil sur toute circonstance de nature à affecter les relations internationales et qui menace par suite de troubler la paix ou la bonne entente entre nations, dont la paix dépend.

Art. 12[1]). — Tous les Membres de la Société conviennent que s'il s'élève entre eux un différend susceptible d'entraîner une rupture, ils le soumettront, soit à la procédure de l'arbitrage, *ou à un règlement judiciaire*, soit à l'examen du Conseil. Ils conviennent encore qu'en aucun cas ils ne doivent recourir à la guerre avant l'expiration d'un délai de trois mois après la décision arbitrale *ou judiciaire*, ou le rapport du Conseil.

Dans tous les cas prévus par cet article, la *décision* doit être rendue dans un délai raisonnable et le rapport du Conseil doit être établi dans les six mois à dater du jour où il aura été saisi du différend.

Art. 13[1]). — Les Membres de la Société conviennent que, s'il s'élève entre eux un différend susceptible, à leur avis, d'une solution arbitrale *ou judiciaire*, et si ce différend ne peut se régler de façon satisfaisante par la voie diplomatique, la question sera soumise intégralement à un règlement arbitral *ou judiciaire*.

Parmi ceux qui sont généralement susceptibles d'une solution arbitrale *ou judiciaire*, on déclare tels les différends relatifs à l'interprétation d'un traité, à tout point de droit international, à la réalité de tout fait qui, s'il était établi, constituerait la rupture d'un engagemet international, ou à l'étendue, ou à la nature de la réparation due pour une telle rupture.

La cause sera soumise à la Cour permanente de Justice internationale, ou à toute juridiction ou cour désignée par les parties ou prévue dans leurs conventions antérieures.

Les Membres de la Société s'engagent à exécuter de bonne foi les sentences rendues, et à ne pas recourir à la guerre contre tout Membre de la Société qui s'y conformera. Faute d'exécution de la sentence, le Conseil propose les mesures qui doivent en assurer l'effet.

Art. 14. — Le Conseil est chargé de préparer un projet de Cour permanente de justice internationale et de le soumettre aux Membres de la Société. Cette Cour connaîtra de tous différends d'un caractère international que les Parties lui soumettront. Elle donnera aussi des avis consultatifs sur tout différend ou tout point, dont la saisira le Conseil ou l'Assemblée.

Art. 15[2]). — S'il s'élève entre les Membres de la Société un différend susceptible d'entraîner une rupture et si ce différend n'est pas soumis à la procédure de l'arbitrage *ou à un règlement judiciaire* prévu à l'article 13, les Membres de la Société conviennent de le porter devant le Conseil. A cet effet, il suffit que l'un d'eux avise de ce différend le Secrétaire général, qui prend toutes dispositions en vue d'une enquête et d'un examen complets.

Dans le plus bref délai, les Parties doivent lui communiquer l'exposé de leur cause avec tous faits pertinents et pièces justificatives. Le Conseil peut en ordonner la publication immédiate.

Le Conseil s'efforce d'assurer le règlement du différend. S'il y réussit, il publie, dans la mesure qu'il juge utile, un exposé relatant les faits, les explications qu'ils comportent et les termes de ce règlement.

Si le différend n'a pu se régler, le Conseil rédige et publie un rapport, voté soit à l'unanimité soit à la majorité des voix pour faire connaître les circonstances du différend et des solutions qu'il recommande comme les plus équitables et les mieux appropriées à l'espèce.

Tout Membre de la Société représenté au Conseil peut également publier un exposé des faits du différend et ses propres conclusions.

Si le rapport du Conseil est accepté à l'unanimité, le vote des Représentants des Parties ne comptant pas dans le calcul de cette unanimité, les Membres de la Société s'engagent à ne recourir à la guerre contre aucune Partie qui se conforme aux conclusions du rapport.

Dans le cas où le Conseil ne réussit pas à faire accepter son rapport par tous ses Membres autres que les Représentants de toute Partie au différend, les Membres de la Société se réservent le droit d'agir comme ils le jugeront nécessaire pour le maintien du droit et de la justice.

Si l'une des Parties prétend et si le Conseil reconnaît que le différend porte sur une question que le droit international laisse à la com-

[1]) Les amendaments relatifs a ces articles sont entrés en vigueur le 26 Septembre 1924, conformément à l'article 26 du Pacte.

[2]) L'amendement au premier alinéa de cet article est entré en vigueur le 26 septembre 1924, conformément à l'article 26 du Pacte.

www.digibuc.ro

pétence exclusive de cette Partie, le Conseil le constatera dans un rapport, mais sans recommander aucune solution.

Le Conseil peut, dans tous les cas prévus au présent article, porter le différend devant l'Assemblée. L'Assemblée devra de même être saisie du différend à la requête de l'une des Parties; cette requête devra être présentée dans les quatorze jours à dater du moment où le différend est porté devant le Conseil.

Dans toute affaire soumise à l'Assemblée, les dispositions du présent article et de l'article 12, relatives à l'action et aux pouvoirs du Conseil, s'appliquent également à l'action et aux pouvoirs de l'Assemblée. Il est entendu qu'un rapport fait par l'Assemblée avec l'approbation des Représentants des Membres de la Société représentés au Conseil et d'une majorité des autres Membres de la Société, à l'exclusion, dans chaque cas, des Représentants des Parties, a le même effet qu'un rapport du Conseil adopté à l'unanimité de ses Membres autres que les Représentants des Parties.

Art. 16. — Si un Membre de la Société recourt à la guerre, contrairement aux engagements prix aux articles 12, 13 ou 15, il est *ipso jacto* considéré comme ayant commis un acte de guerre contre tous les autres Membres de la Société. Ceux-ci s'engagent à rompre immédiatement avec lui toutes relations commerciales ou financières, à interdire tous rapports entre leurs nationaux et ceux de l'État en rupture de Pacte et à faire cesser toutes communications financières, commerciales ou personnelles entre les nationaux de cet État et ceux de tout autre État, Membre ou non de la Société.

En ce cas, le Conseil a le devoir de recommander aux divers Gouvernements intéressés les effectifs militaires, navals ou aériens par lesquels les Membres de la Société contribueront respectivement aux forces armées destinées à faire respecter les engagements de la Société.

Les Membres de la Société conviennent, en outre, de se prêter l'un à l'autre un mutuel appui dans l'application des mesures économiques et financières à prendre en vertu du présent article pour réduire au minimum les pertes et les inconvénients qui peuvent en résulter. Ils se prêtent également un mutuel appui pour résister à toute mesure spéciale dirigée contre l'un d'eux par l'État en rupture de Pacte. Ils prennent les dispositions nécessaires pour faciliter le passage à travers leur territoire des forces de tout Membre de la Société qui participe à une action commune pour faire respecter les engagements de la Société.

Peut être exclu de la Société tout Membre qui s'est rendu coupable de la violation d'un des engagements résultant du Pacte. L'exclusion est prononcée par le vote de tous les autres Membres de la Société représentés au Conseil.

Art. 17. — En cas de différend entre deux États, dont un seulement est Membre de la Société ou dont aucun n'en fait partie, l'État ou les États étrangers à la Société sont invités à se soumettre aux obligations qui s'imposent à ses Membres aux fins de règlement du différend, aux conditions estimées justes par le Conseil. Si cette invitation est acceptée, les dispositions des articles 12 à 16 s'appliquent sous réserve des modifications jugées nécessaires par le Conseil.

Dès l'envoi de cette invitation, le Conseil ouvre une enquête sur les circonstances du différend et propose telle mesure qui lui paraît la meilleure et la plus efficace dans le cas particulier.

Si l'État invité refusant d'accepter les obligations de Membre de la Société, aux fins de règlement du différend, recourt à la guerre contre un Membre de la Société, les dispositions de l'article 16 lui sont applicables.

Si les deux Parties invitées refusent d'accepter les obligations de Membre de la Société, aux fins de règlement du différend, le Conseil peut prendre toutes mesures et faire toutes propositions de nature à prévenir les hostilités et à amener la solution du conflit.

Art. 18. — Tout traité ou engagement international conclu à l'avenir par un Membre de la Société devra être immédiatement enregistré par le Secrétariat et publié par lui aussitôt que possible. Aucun de ces traités ou engagements internationaux ne sera obligatoire avant d'avoir été enregistré.

Art. 19. — L'Assemblée peut, de temps à autre, inviter les Membres de la Société à procéder à un nouvel examen des traités devenus inapplicables, ainsi que des situations internationales, dont le maintien pourrait mettre en péril la paix du monde.

Art. 20. — Les Membres de la Société reconnaissent, chacun en ce qui le concerne, que le présent Pacte abroge toutes obligations ou ententes *inter se* incompatibles avec ses termes et s'engagent solennellement à n'en pas contracter à l'avenir de semblables.

Si, avant son entrée dans la Société, un Membre a assumé des obligations incompatibles avec les termes du Pacte, il doit prendre des

www.digibuc.ro

mesures immédiates pour se dégager de ces obligations.

Art. 21.— Les engagements internationaux, tels que les traités d'arbitrage, et les ententes régionales, comme la doctrine de Monroë, qui assurent le maintien de la paix, ne sont considérés comme incompatibles avec aucune des dispositions du présent Pacte.

Art. 22. — Les principes suivants s'appliquent aux colonies et territoires qui, à la suite de la guerre, ont cessé d'être sous la souveraineté des États qui les gouvernaient précédemment et qui sont habités par des peuples non encore capables de se diriger eux-mêmes dans les conditions particulièrement difficiles du monde moderne. Le bien-être et le développement de ces peuples forment une mission sacrée de civilisation, et il convient d'incorporer dans le présent Pacte des garanties pour l'accomplissement de cette mission.

La meilleure méthode de réaliser pratiquement ce principe est de confier la tutelle de ces peuples aux nations développées qui, en raison de leurs ressources, de leur expérience ou de leur position géographique, sont le mieux à même d'assumer cette responsabilité et qui consentent à l'accepter: elles exerceraient cette tutelle en qualité de Mandataires et au nom de la Société.

Le caractère du mandat doit différer suivant le degré de développement du peuple, la situation géographique du territoire, ses conditions économiques et toutes autres circonstances analogues.

Certaines communautés, qui appartenaient autrefois à l'Empire ottoman, ont atteint un degré de développement tel que leur existence comme Nations indépendantes peut être reconnue provisoirement, à la condition que les conseils et l'aide d'un Mandataire guident leur administration jusqu'au moment où elles seront capables de se conduire seules. Les voeux de ces communautés doivent être pris d'abord en considération pour le choix du Mandataire.

Le degré de développement où se trouvent d'autres peuples, spécialement ceux de l'Afrique centrale, exige que le Mandataire y assume l'administration du territoire à des conditions qui, avec la prohibition d'abus, tels que la traite des esclaves, le trafic des armes et celui de l'alcool, garantiront la liberté de conscience et de religion, sans autres limitations que celles que peut imposer le maintien de l'ordre public et des bonnes moeurs, et l'interdiction d'établir des fortifications ou des bases militaires ou navales et de donner aux indigènes une instruction militaire, si ce n'est pour la police ou la défense du territoire et qui assureront également aux autres Membres de la Société des conditions d'égalité pour les échanges et le commerce.

Enfin il y a des territoires, tels que le Sud-Ouest africain et certaines îles du Pacifique austral, qui, par suite de la faible densité de leur population, de leur superficie restreinte, de leur éloignement des centres de civilisation, de leur contiguïté géographique au territoire du Mandataire, ou d'autres circonstances, ne sauraient être mieux administrés que sous les lois du Mandataire, comme une partie intégrante de son territoire, sous réserve des garanties prévues plus haut dans l'intérêt de la population indigène.

Dans tous les cas, le Mandataire doit envoyer au Conseil un rapport annuel concernant les territoires dont il a la charge.

Si le degré d'autorité, de contrôle ou d'administration à exercer par le Mandataire n'a pas fait l'objet d'une convention antérieure entre les Membres de la Société, il sera expressément statué sur ces points par le Conseil.

Une commission permanente sera chargée de recevoir et d'examiner les rapports annuels des Mandataires et de donner au Conseil son avis sur toutes questions relatives à l'exécution des mandats.

Art. 23. — Sous la réserve, et en conformité des dispositions des conventions internationales actuellement existantes ou qui seront ultérieurement conclues, les Membres de la Société:

a) s'efforceront d'assurer et de maintenir des conditions de travail équitables et humaines pour l'homme, la femme et l'enfant sur leurs propres territoires, ainsi que dans tous pays auxquels s'étendent leurs relations de commerce et d'industrie, et, dans ce but, d'établir et d'entretenir les organisations internationales nécessaires;

b) s'engagent à assurer le traitement équitable des populations indigènes dans les territoires soumis à leur administration;

c) chargent la Société du contrôle général des accords relatifs à la traite des femmes et des enfants, du trafic de l'opium et autres drogues nuisibles;

d) chargent la Société du contrôle général du commerce des armes et des munitions avec les pays où le contrôle de ce commerce est indispensable à l'intérêt commun;

e) prendront les dispositions nécessaires pour assurer la garantie et le maintien de liberté des

www.digibuc.ro

communications et du transit ainsi qu'un équitable traitement du commerce de tous les Membres de la Société, étant entendu que les nécessités spéciales des régions dévastées pendant la guerre 1914—1918 devront être prises en considération;

f) s'efforceront de prendre des mesures d'ordre international pour prévenir et combattre les maladies.

Art. 24. — Tous les bureaux internationaux antérieurement établis par traités collectifs seront, sous réserve de l'assentiment des Parties, placés sous l'autorité de la Société. Tous autres bureaux internationaux et toutes commissions pour le règlement des affaires d'intérêt international qui seront créés ultérieurementse ront placés sous l'autorité de la Société.

Pour toutes questions d'intérêt international réglées par des conventions générales, mais non soumises au contrôle de commissions ou de bureaux internationaux, le Secrétariat de la Société devra, si les parties le demandent et si le Conseil y consent, réunir et distribuer toutes informations utiles et prêter toute l'assistance nécessaire ou désirable.

Le Conseil peut décider de faire rentrer dans les dépenses du Secrétariat celles de tout bureau ou commission placé sous l'autorité de la Société.

Art. 25.—Les Membres de la Société s'engagent à encourager et favoriser l'établissement et la coopération des organisations volontaires nationales de la Croix-Rouge, dûment autorisées, qui ont pour objet l'amélioration de la santé, la défense préventive contre la maladie et l'adoucissement de la souffrancedans lemonde.

Art. 26)*. — Les amendements au présent Pacte entreront en vigueur dès leur ratification par les Membres de la Société, dont les Représentants composent le Conseil, et par la majorité de ceux dont les Représentants forment l'Assemblée.

Tout Membre de la Société est libre de ne pas accepter les amendements apportés au Pacte, auquel cas il cesse de faire partie de la Société.

*) Amendamentele la art. 4, 6, 12, 13, 15, 16 şi 26 ale Pactului Societăţii Naţiunilor, adoptate de a dona Adunare a Societăţii, au fost ratificate de România şi promulgate la 30 Martie 1923.

Ridicându-se însă obiecţii din partea mai multor State cu privire la noul text propus la art. 16, adunarea din 1924 a renunţat la redactarea din 1921 şi a adoptat un alt text pentru paragraful I al acelui articol (în curs de ratificare de către guvernul român), amânând totodată pentru adunarea din 1925 desbaterile asupra amendamentului supus de guvernul britanic la paragraful al II-lea.

Publicăm (2 pag. 401) amendamentele la art. 4, 16 şi 26, care nu sunt cuprinse în Pactul de mai sus.

ANNEXE

I. *Membres originaires de la Société des Nations, signalaires du Traité de Paix*

États-Unis d'Amérique	Haïti
Belgique	Hedjaz
Bolivie	Honduras
Brésil	Italie
Empire britannique	Japon
Canada	Libéria
Australie	Nicaragua
Afrique du Sud	Panama
Nouvelle-Zélande	Pérou
Inde	Pologne
Chine	Portugal
Cuba	Roumanie
Equateur	État Serbe-Croate-Slovène
France	Siam
Grèce	Tchécoslovaquie
Guatémala	Uruguay.

États invités à accéder au Pacte

Argentine	Pays-Bas
Chili	Perse
Colombie	Salvador
Danemark	Suède
Espagne	Suisse
Norvège	Venezuela
Paraguay	

II. *Premier Secrétaire général de la Société des Nations*

L'Honorable sir James Eric Drummond, K. C. M. G., C. B.

Membres de la Société des Nations

Octobre 1924

Afrique du Sud	Inde
Albanie	État libre d'Irland
Argentine	Italie
Australie	Japon
Autriche	Lettonie
Belgique	Libéria
Bolivie	Lithuanie
Brésil	Luxembourg
Empire britannique	Nicaragua
Bulgarie	Norvège
Canada	Nouvelle-Zélande

www.digibuc.ro

Chili	Panama	Ethiopie	Serbes, Croates et Slovènes (Royaume des)
Chine	Paraguay		
Colombie	Pays-Bas		
Costa-Rica	Pérou	Finlande	Siam
Cuba	Perse	France	Suède
Danemark	Pologne	Grèce	Suisse
République Dominicaine		Guatémala	Tchécoslovaquie
	Portugal	Haïti	Uruguay
Espagne	Roumanie	Honduras	Venezuela
Esthonie	Salvador	Hongrie	

2. *AMENDAMENTE RATIFICATE DE ROMÂNIA*

Art. 4. — L'alinéa suivant est inséré entre le deuxième et le troisième alinéa de l'article 4:

«L'Assemblée fixe, à la majorité des deux tiers, les règles concernant les élections des Membres non permanents du Conseil, et en particulier, celle concernant la durée de leur mandat et les conditions de rééligibilité.

Art. 16. — La dernière partie du premier alinéa de l'article 16 du Pacte sera rédigée comme suit:

«Ceux-ci s'engagent à rompre immédiatement avec lui toutes relations commerciales ou financières, à interdire tous rapports entre les personnes résidant sur leur territoire et celles résidant sur le territoire de l'État en rupture de Pacte et à faire cesser toutes communications financières, commerciales ou personnelles entre les personnes résidant sur le territoire de tout autre État membre ou non de la Société».

Art. 16, al. 2 (*vezi Nota pag. 400*).

Le second alinéa de l'article 16 sera rédigé comme suit:

«Il appartient au Conseil d'émettre un avis sur le point de savoir s'il y a ou non rupture de Pacte. Au cours des délibérations du Conseil sur cette question, il ne sera pas tenu compte du vote des Membres accusés d'avoir eu recours à la guerre et des Membres contre qui cette guerre est entreprise».

Art. 16, al. 3 (*vezi Nota pag. 400*).

Le troisième alinéa de l'article 16 sera rédigé comme suit:

«Le Conseil doit notifier à tous les Membres de la Société la date à laquelle il recommande d'appliquer les mesures de pression économique visées au présent article».

Art. 16, al. 4 (*vezi Nota pag. 400*).

Le quatrième alinéa de l'article 16 sera rédigé comme suit:

«Toutefois, si le Conseil jugeait que, pour certains Membres, l'ajournement, pour une période déterminée, d'une quelconque de ces mesures, dût permettre de mieux atteindre l'objet visé par les mesures mentionnées dans le paragraphe précédent, ou fût nécessaire pour réduire au minimum les pertes et les inconvénients qu'elles pourraient leur causer, il aurait le droit de décider cet ajournement».

AMENDEMENTS A L'ARTICLE 16 DU PACTE

1.

Résolution adoptée (sur le rapport de la Première Commission) par l'Assemblée dans *sa séance du samedi 27 septembre 1924* (In curs de ratificare de România).

Amendement à l'article 16, paragraphe 1, du Pacte.

L'Assemblée, prenant note de ce que l'amendement à l'art. 16, paragraphe 1, du Pacte, adopté par elle au cours de sa deuxième session, n'est pas entré en vigueur et paraît donner lieu à des objections faisant prévoir l'impossibilité de son entrée en vigueur, et estimant des lors qu'il n'y a plus lieu de poursuivre la ratification dudit amendement par d'autres Membres de la Société, adopte en son lieu et place l'amendement suivant dont elle recommande la ratification:

«La dernière partie du premier alinéa de l'article 16 du Pacte sera rédigée comme suit:

«Ceux-ci s'engagent à rompre immédiatement avec lui toutes relations commerciales et financières, à interdire tous rapports au moins entre les personnes résidant sur leurs territoires et les personnes résident sur le territoire de l'État en rupture de Pacte et en outre, à leur convenance, entre leurs nationaux et ceux de l'État en rupture de Pacte. Ils s'engagent également à faire cesser toutes

www.digibuc.ro

communications financières, commerciales ou personnelles, au moins entre les personnes résidant sur le territoire de cet État et celles résidant sur le territoire de tout autre État, membre ou non de la Société.»

Cet amendement sera soumis à la ratification par les membres de la Société.

Il sera dressé immédiatement un Protocole relatif audit amendement, conformément aux principes adoptés par la deuxième Assemblée pour les amendements au Pacte.

2.

Amendement à l'article 16 du Pacte, paragraphe 2 du texte original, paragraphe 5 du texte amendé en 1921.

L'Assemblée décide de renvoyer à la sixième Assemblée (1925) la discussion sur l'amendement proposé par le Gouvernement britannique à l'article 16 du Pacte, paragraphe 2 du texte original.

Art. 26 al. 1. — Le premier alinéa de l'article 26 du Pacte sera remplacé par le texte suivant:

«Les Amendements au présent Pacte dont le texte aura été voté par l'Assemblée à la majorité des trois quarts, parmi lesquels doivent figurer les voix de tous les Membres du Conseil représentés à la réunion, entreront en vigueur dès leurs ratifications par les membres de la Société dont les représentants composaient le Conseil lors du vote, et par la majorité de ceux dont les représentants forment l'Assemblée».

Art. 26 al. 1. — Après le premier alinéa de l'article 26 il sera ajouté un alinéa qui sera rédigé comme suit:

«Si dans les vingt-deux mois qui suivent le vote de l'Assemblée, le nombre de ratifications requis n'a pas été réuni, la résolution d'amendement reste sans effet».

Art. 26 al. 2. — Le deuxième alinéa de l'article 26 actuel sera remplacé par les deux alinéas suivants:

«Le Secrétaire Général informe les Membres de l'entrée en vigueur d'un amendement.

«Tout Membre de la Société qui n'a pas à ce moment ratifié l'amendement est libre de notifier dans l'année au Secrétaire Général son refus de l'accepter. Il cesse en ce cas de faire partie de la Société».

3. PROTOCOL PENTRU REGULAREA PAȘNICĂ A NEINȚELEGERILOR INTERNAȚIONALE

Animés de la ferme volonté d'assurer le maintien de la paix générale et la sécurité des peuples dont l'existence, l'indépendance ou les territoires pourraient être menacés;

Reconnaissant la solidarité qui unit les membres de la communauté internationale;

Affirmant que la guerre d'agression constitue une infraction à cette solidarité et un crime international;

Désireux de faciliter la complète application du système prévu au Pacte de la Société des Nations pour le règlement pacifique des différends entre les États et assurer la répression des crimes internationaux; et

Afin de réaliser, comme l'envisage l'article 8 du Pacte, la réduction des armements nationaux au minimum compatible avec la sécurité nationale et avec l'exécution des obligations internationales imposées par une action commune,

Les Soussignés, dûment autorisés à cet effet, sont convenus des dispositions suivantes:

Art. 1. — Les États signataires s'engagent à faire tous efforts en leur pouvoir pour l'introduction dans le Pacte d'amendements conformes au sens des dispositions contenues dans les articles suivants.

Ils conviennent que ces dispositions deviendront obligatoires dans leurs rapports respectifs à la date de la mise en vigueur du présent Protocole et que, vis-à-vis d'eux, l'Assemblée et le Conseil de la Société des Nations seront, dès lors, autorisés à exercer tous les droits et devoirs qui leur sont conférés par ce Protocole.

Art. 2. — Les États signataires conviennent qu'en aucun cas ils ne doivent recourir à la guerre, ni entre eux ni contre tout État qui, le cas échéant, accepterait toutes les obligations ci-après définies, excepté dans le cas de résistance à des actes d'agression ou quand ils agissent en accord avec le Conseil ou l'Assemblée de la Société des Nations, selon les dispositions du Pacte et du présent Protocole.

Art. 3. — Les États signataires s'engagent à reconnaître comme obligatoire, de plein droit et sans convention spéciale, la juridiction de la Cour permanente de Justice internationale dans les cas visés au paragraphe 2 de l'article 36 du Statut de la Cour, mais sans

www.digibuc.ro

préjudice de la faculté pour un État quelconque, lorsqu'il adhérera au protocole spécial ouvert le 16 décembre 1920, prévu par ledit article, de formuler les réserves compatibles avec ladite clause.

L'adhésion à ce protocole spécial ouvert le 16 décembre 1920 devra être faite dans le délai d'un mois qui suivra la mise en vigueur du présent Protocole.

Les États qui adhéreront au présent Protocole après sa mise en vigueur devront s'acquitter de l'obligation ci-dessus dans le mois qui suivra leur adhésion.

Art. 4. — En vue de compléter les dispositions des alinéas 4, 5, 6 et 7 de l'article 15 du Pacte, les États signataires conviennent de se conformer à la procédure suivante:

1. Si le différend soumis au Conseil n'a pu être réglé par lui ainsi qu'il est prévu au paragraphe 3 dudit article 15, le Conseil engagera les Parties à soumettre le différend à un règlement judiciaire ou arbitral.

2. *a)* Si les Parties s'y refusent, il est procédé, à la demande d'au moins l'une des Parties, à la constitution d'un Comité d'arbitres. Le Comité sera constitué, autant que possible, par l'accord des Parties.

b) Si, dans le délai que le Conseil aura fixé, elles ne se sont pas entendues en tout ou en partie sur le nombre, le nom et les pouvoirs des arbitres, ainsi que sur la procédure, le Conseil réglera les points en suspens. Il choisira d'urgence — en consultant les Parties — les arbitres et leur président, parmi les personnes qui, par leur nationalité, leur caractère et leur expérience, lui paraîtront donner les plus hautes garanties de compétence et d'impartialité.

c) Après que les conclusions des Parties auront été formulées, le Comité d'arbitres, à la demande de toute Partie, sollicitera, par l'entremise du Conseil, sur les points de droit contestés, l'avis consultatif de la Cour permanente de Justice internationale qui, dans ce cas, se réunira d'urgence.

3. Si aucune des Parties ne demande l'arbitrage, le Conseil reprendra l'examen du différend. Au cas où le Conseil établit un rapport voté à l'unanimité de ses membres autres que les représentants de toute Partie au différend, les États signataires conviennent de se conformer aux solutions recommandées par lui.

4. Au cas où le Conseil ne peut établir un rapport accepté par tous ses membres autres que les représentants de toute Partie au différend, il soumettra le différend à l'arbitrage. Il réglera lui-même la composition, les pouvoirs et la procédure du Comité d'arbitres et aura égard, dans le choix des arbitres, aux garanties de compétence et d'impartialité visées au No. 2 *b* ci-dessus.

5. En aucun cas ne pourront être remises en question les solutions ayant déjà fait l'objet d'une recommandation unanime du Conseil acceptée par l'une des Parties intéressées.

6. Les États signataires s'engagent à exécuter de bonne foi les sentences judiciaires ou arbitrales et à se conformer, comme il a été dit à l'alinéa 3 ci-dessus, aux solutions recommandées par le Conseil. Dans le cas où un État manquerait à ces engagements, le Conseil exercera toute son influence pour en assurer le respect. S'il ne peut y réussir, il proposera les mesures qui doivent en assurer l'effet, ainsi qu'il est dit à la fin de l'article 13 du Pacte. Dans le cas où un État, manquant à ces engagements, recourrait à la guerre, les sanctions prévues à l'article 16 du Pacte, interprétées de la manière indiquée au présent Protocole, lui deviendraient immédiatement applicables.

7. Les dispositions du présent article ne s'appliquent pas au règlement des différends qui pourraient s'élever à la suite des mesures de guerre prises par un ou plusieurs États signataires en accord avec le Conseil ou l'Assemblée.

Art. 5. — La disposition de l'alinéa 8 de l'article 15 du Pacte demeure applicable devant le Conseil.

Si, pendant le cours d'une des procédures d'arbitrage prévues à l'article 4 ci-dessus, l'une des Parties prétend que le différend, ou une partie du différend, porte sur une question que le droit international laisse à la compétence exclusive de cette Partie, les arbitres consulteront sur ce point la Cour permanente de Justice internationale par l'entremise du Conseil. L'avis de la Cour liera les arbitres qui se borneront, si cet avis est affirmatif, à le constater dans leur sentence.

Si la question est reconnue par la Cour permanente ou par le Conseil comme étant de la compétence exclusive d'un État, la décision intervenue n'empêchera pas que la situation soit examinée par le Conseil ou par l'Assemblée, conformément à l'article 11 du Pacte.

Art. 6. — Si, conformément à l'alinéa 9 de l'article 15 du Pacte, le différen dest porté devant l'Assemblée, celle-ci aura, pour le règlement du différend, tous les pouvoirs dévolus au Conseil en ce qui concerne l'essai

www.digibuc.ro

de conciliation des Parties, tel qu'il est prévu aux alinéas 1, 2 et 3 de l'article 15 du Pacte et au No. 1 de l'article 4 ci-dessus.

A défaut de règlement amiable obtenu par l'Assemblée:

Si l'une des Parties demande l'arbitrage, il est procédé par le Conseil à la constitution du Comité d'arbitres, dans les conditions prévues au No. 2 de l'article 4 ci-dessus, lettres *a*, *b* et *c*;

Si aucune des Parties ne demande l'arbitrage, l'Assemblée reprend, avec les mêmes pouvoirs que le Conseil, l'examen du différend. Les solutions recommandées par le rapport de l'Assemblée, dans les conditions d'approbation prévues à la fin de l'alinéa 10 de l'article 15 du Pacte, ont la même valeur et produiront les mêmes effets, en tout ce qui concerne le présent Protocole, que celle recommandées par le rapport du Conseil dans les conditions prévues au No. 3 de l'article 4 ci-dessus.

Si la majorité nécessaire ne peut être obtenue, le différend sera soumis à l'arbitrage et le Conseil réglera lui-même la composition, les pouvoirs et la procédure du Comité d'arbitres, comme il est dit au No. 4 dudit article 4.

Art. 7. — Dans le cas d'un différend s'élevant entre deux ou plusieurs États signataires, ceux-ci conviennent que, soit avant que le différend ait été soumis à une procédure de règlement pacifique, soit au cours d'une telle procédure, ils ne procéderont à aucune augmentation d'armements ou d'effectifs qui pourrait modifier la situation fixée par la Conférence pour la réduction des armements prévue à l'article 17 du présent Protocole; ils ne procéderont non plus à aucune mesure de mobilisation militaire, navale, aérienne, industrielle ou économique, ni en général à aucun acte de nature à aggraver ou à étendre le différend.

Conformément aux dispositions de l'article 11 du Pacte, il est du devoir du Conseil d'examiner toute plainte en violation des engagements ci-dessus, qui pourrait lui être adressée par un ou plusieurs des États parties au différend. Si le Conseil considère que la plainte este recevable, il doit, s'il l'estime convenable, organiser des enquêtes et des investigations dans un ou plusieurs des pays intéressés. Ces enquêtes et ces investigations doivent être faites dans les délais les plus brefs, et les États signataires s'engagent à donner toutes facilités pour leur exécution.

Les mesures ainsi prises par le Conseil sont destinées uniquement à faciliter le règlement pacifique des différends et ne doivent préjuger en rien du règlement lui-même.

Si, à la suite de ces enquêtes et investigations, une infraction quelconque aux dispositions du premier alinéa du présent article est établie, il est du devoir du Conseil de sommer l'État ou les États coupables de l'infraction de la faire disparaître. Si l'État ou les États en question ne se conforment pas à cette sommation, le Conseil déclare les dits Etats coupables d'une violation du Pacte ou du présent Protocole et doit décider les mesures à prendre en vue de faire cesser au plus tôt une situation de nature à menacer la paix du monde.

Pour l'application du présent article, le Conseil prendra sa décision à la majorité des deux tiers.

Art. 8. — Les États signataires s'engagent à s'abstenir de toute action qui pourrait constituer une menace d'agression contre un autre État.

Dans le cas où un des États signataires estime qu'un autre État procède à des préparatifs de guerre, il a le droit d'en saisir le Conseil.

Celui-ci, après avoir vérifié les faits, opère comme il est dit à l'article 7, alinéas 2, 4 et 5.

Art. 9. — L'existence de zones démilitarisées étant de nature à prévenir les agressions et à en faciliter la détermination sans équivoque conformément à l'article 10 ci-dessous, l'établissement de pareilles zones est recommandé entre les États qui y seraient également consentants, comme un moyen d'éviter une violation du présent Protocole.

Les zones démilitarisées déjà existantes en vertu de certains Traités ou Conventions, ou qui seraient établies à l'avenir entre États également consentants, pourront faire l'objet d'un contrôle temporaire ou permanent, organisé par le Conseil, à la demande et aux frais d'un ou de plusieurs États limitrophes.

Art. 10. — Est agresseur tout État qui recourt à la guerre en violation des engagements prévus au Pacte ou au présent Protocole. Est assimilée au recours à la guerre la violation du statut d'une zone démilitarisée.

Dans le cas d'hostilités engagées, est présumé agresseur, sauf décision contraire du Conseil prise à l'unanimité:

1. Tout État qui aura refusé de soumettre le différend à la procédure pour règlement pacifique prévue aux articles 13 et 15 du Pacte, complétés par le présent Protocole — ou qui aura refusé de se conformer, soit à

www.digibuc.ro

une décision judiciaire ou arbitrale, soit à une recommandation unanime du Conseil — ou qui aura passé outre à un rapport unanime du Conseil, à une décision judiciaire ou arbitrale reconnaissant que le différend qui s'est élevé entre lui et l'autre État belligérant porte sur une question que le Droit international laisse à la compétence exclusive de cet État; toutefois, dans ce dernier cas, l'État ne sera présumé agresseur que s'il n'a pas soumis auparavant la question au Conseil ou à l'Assemblée, conformément à l'article 11 du Pacte.

2. Tout État qui aura violé une des mesures provisoires prescrites par le Conseil pendant la période de procédure, visées à l'article 7 du présent Protocole.

Hors les hypothèses visées aux numéros 1 et 2 du présent article, si le Conseil n'a pu déterminer dans le plus bref délai l'agresseur, il aura l'obligation de prescrire aux belligérants un armistice dont il fixera les conditions à la majorité des deux tiers et dont il surveillera l'observation.

Tout belligérant ayant refusé l'armistice ou en ayant violé les conditions, sera réputé agresseur.

Le Conseil enjoindra aux États signataires d'appliquer sans retard contre l'agresseur les sanctions visées à l'article 11 du présent Protocole, et tout État signataire, ainsi requis, sera dès lors fondé à exercer les droits d'un belligérant.

Art. 11. — Dès que le Conseil a fait aux États signataires l'injonction prévue au dernier alinéa de l'article 10 du présent Protocole, les obligations desdits États en ce qui concerne les sanctions de toute nature visées aux alinéas 1 et 2 de l'article 16 du Pacte, deviennent immédiatement opérantes afin que ces sanctions puissent porter leurs effets contre l'agresseur sans aucun retard.

Ces obligations doivent être interpretées en ce sens que chacun des Etats signataires est tenu de collaborer loyalement et effectivement pour faire respecter le Pacte de la Société des Nations et pour s'opposer à tout acte d'agression dans la mesure que lui permettent sa situation géographiques et les conditions spéciales de ses armements.

Conformément à l'alinéa 3 de l'article 16 du Pacte, les États signataires prennent l'engagement, individuel et collectif, de venir à l'aide de l'État attaqué ou menacé, et de se prêter un mutuel appui, grâce à des facilités et à des échanges réciproques en ce qui concerne le ravitaillement en matières premières et denrées de toute nature, les ouvertures de crédit, les transports et le transit et, à cet effet, de prendre toutes mesures en leur pouvoir pour maintenir la sécurité des communications terrestres et maritimes de l'État attaqué ou menacé.

Si les deux Parties au différend sont agresseurs au sens de l'article 10, les sanctions économiques et financières s'appliquent à l'une et à l'autre.

Art. 12. — En raison de la complexité des conditions dans lesquelles le Conseil pourrait être appelé à remplir les fonctions visées à l'article 11 ci-dessus concernant les sanctions économiques et financières et pour préciser les garanties qui sont offertes par le présent Protocole aux États signataires, le Conseil invitera immédiatement les organisations économiques et financières de la Société des Nations à procéder à une étude et à soumettre un rapport sur la nature des dispositions à prendre pour mettre en vigueur les sanctions et mesures de coopération économique et financière, visées à l'article 16 du Pacte et à l'article 11 du présent Protocole.

En possession de ces informations, le Conseil établira par ses organismes compétents:

1. les plans d'action à faire jouer les sanctions économiques et financières contre un État agresseur;

2. les plans de coopération économique et financière entre un État attaqué et les divers États lui portant assistance,

et il communiquera ces plans aux Membres de la Société et aux autres États signataires.

Art. 13. — Eu égard aux sanctions militaires, navales et aériennes dont l'application éventuelle est prévue à l'article 16 du Pacte et à l'article 11 du présent Protocole, le Conseil aura qualité pour recevoir les engagements d'États déterminant par avance les forces militaires, navales et aériennes que ces États pourraient faire intervenir immédiatement afin d'assurer l'exécution des obligations dérivant à ce sujet du Pacte et du présent Protocole.

Dès que le Conseil a fait aux États signataires l'injonction prévue au dernier alinéa de l'article 10 ci-dessus, ces États peuvent en outre faire entrer en ligne, suivant les accords antérieurement faits, leurs forces militaires, navales et aériennes au secours d'un État particulier, victime de l'agression.

Les accords visés au précédent alinéa sont enregistrés et publiés par le Secrétariat de la Société des Nations; ils restent ouverts

www.digibuc.ro

à tout État membre de la Société, qui voudrait y accéder.

Art. 14. — Le Conseil a seul qualité pour déclarer qu'il y a lieu de faire cesser l'application des sanctions et de rétablir les conditions normales.

Art. 15. — Pour répondre à l'esprit du présent Protocole, les États signataires conviennent que la totalité des frais de toute opération d'ordre militaire, naval ou aérien, entreprise pour la répression d'une agression conformément aux termes de ce Protocole, ainsi que la réparation de tous dommages subis par les personnes civiles ou militaires, et de tous dommages matériels occasionnés par les opérations de part et d'autre, seront supportés par l'État agresseur jusqu'à l'extrême limite de sa capacité.

Toutefois, vu l'article 10 du Pacte, il ne pourra, comme suite à l'application des sanctions visées au présent Protocole, être porté atteinte en aucun cas à l'intégrité territoriale ou à l'indépendance politique de l'État agresseur.

Art. 16. — Les États signataires conviennent qu'en cas de différend entre un ou plusieurs parmi eux et un ou plusieurs États non signataires du présent Protocole étrangers à la Société des Nations, ces États étrangers seront invités, aux conditions prévues à l'article 17 du Pacte, à se soumettre aux obligations acceptées par les signataires du présent Protocole aux fins de règlement pacifique.

Si l'État invité, refusant d'accepter les dites conditions et obligations, recourt à la guerre contre un État signataire, les dispositions de l'article 16 du Pacte, telles qu'elles sont précisées par le présent Protocole, lui sont applicables.

Art. 17. — Les États signataires s'engagent à prendre part à une Conférence internationale pour la réduction des armements qui devra être convoquée par le Conseil et qui se réunira à Genève le lundi 15 juin 1925. Tous autres États, Membres ou non de la Société, seront invités à cette Conférence.

En vue de la convocation de la Conférence, le Conseil préparera, en tenant compte des engagements prévus aux articles 11 et 13 du présent Protocole, un programme général pour la réduction et la limitation des armements qui sera mis à la disposition de cette Conférence et communiqué aux gouvernements le plus tôt possible, et au plus tard trois mois avant la réunion.

Si au moins la majorité des Membres représentés en permanence au Conseil et dix autres Membres de la Société n'ont pas déposé leur ratification pour le 1-er mai 1925, le Secrétaire général de la Société devra prendre immédiatement l'avis du Conseil pour savoir s'il doit annuler les invitations ou simplement ajourner la Conférence jusqu'à ce que des ratifications aient été déposées en nombre suffisant.

Art. 18. — Toutes les fois que, dans l'article 10 ou dans toutes autres dispositions du présent Protocole, il est fait mention d'une décision du Conseil, elle s'entend dans le sens de l'article 15 du Pacte, à savoir que le vote des représentants des Parties ne compte pas dans le calcul de l'unanimité ou de la majorité requise.

Art. 19. — A défaut de stipulations expresses, le présent Protocole n'affecte pas les droits et les obligations des Membres de la Société des Nations, tels qu'ils résultent du Pacte.

Art. 20. — Tout différend relatif à l'interprétation du présent Protocole sera soumis à la Cour permanente de Justice internationale.

Art. 21. — Le présent Protocole, dont les textes français et anglais feront foi, sera ratifié.

La dépôt des ratifications sera effectué au Secrétariat de la Société des Nations le plus tôt qu'il sera possible.

Les États dont le gouvernement a son siège hors d'Europe auront la faculté de se borner à faire connaître au Secrétariat de la Société des Nations que leur ratification a été donnée et, dans ce cas, ils devront en transmettre l'instrument aussitôt que faire se pourra.

Dès que la majorité des Membres représentés en permanence au Conseil et dix autres Membres de la Société auront déposé ou effectué leur ratification, un proces-verbal sera dressé par le Secrétariat pour le constater.

La mise en vigueur du Protocole aura lieu après que ce procès-verbal aura été dressé et dès que le plan de réduction des armements aura été adopté par la Conférence prévue à l'article 17.

Si, dans un délai, à fixer par ladite Conférence après l'adoption du plan de réduction des armements, ce plan n'a pas été exécuté, il appartiendra au Conseil de le constater; par l'effet de cette constatation le présent Protocole deviendra caduc.

Les conditions en vertu desquelles le Conseil pourra constater que le plan établi par

www.digibuc.ro

la Conférence internationale pour la réduction des armements n'a pas été exécuté et que, par conséquent, le présent Protocole est devenu caduc, seront définies par la Conférence elle-même.

Tout État signataire qui ne se conformerait pas, après l'expiration du délai fixé par la Conférence, u plan adopté par elle, ne pourra bénéficier des dispositions du présent Protocole.

En foi de quoi les Soussignés, dûment autorisés à cet effet, ont signé le présent Protocole.

Fait à Genève, le deux octobre, mil neuf cent vingt-quatre, en un seul exemplaire qui restera déposé dans les archives du Secrétariat de la Société des Nations et qui sera enregistré par lui à la date de son entrée en vigueur.

4. DISCURSUL D-LUI JAMES ERIC DRUMMOND

K. C. M. G, C. B., SECRETAR GENERAL AL SOCIETĂȚII NAȚIUNILOR

ținut la 25 Octombrie 1923, cu prilejul vizitei sale în România

Monsieur le Ministre, Messieurs,

Permettez-moi tout d'abord de saisir l'occasion qui m'est offerte d'exprimer à Mr. Le Ministre, au Gouvernement Roumain et par votre intermédiaire, Messieurs les Journalistes, à votre pays tout entier, nos remerciements les plus cordiaux pour l'accueil qui nous a été fait. Je ne sais comment reconnaître la généreuse hospitalité qui nous est accordée à l'occasion de notre première visite dans votre capitale. Sans doute votre pays est connu partout pour la générosité avec laquelle les étrangers y sont reçus; néanmoins la réception qui nous est faite dépasse notre attente. J'espère, d'ailleurs, que vous ne nous considérez pas tout à fait comme des étrangers, car en notre qualité de Membres du Secrétariat de la Société des Nations nous sommes en réalité les serviteurs, et nous avons des devoirs à remplir à l'égard de tous et de chacun des membres de cette grande organisation. Je n'ai pas besoin d'ajouter que par le magnifique accueil que vous nous avez réservé, vous avez voulu rendre honneur non pas à nos personnes, mais à l'idéal que représente la Société des Nations.

Il n'est pas nécessaire d'insister devant vous, sur la puissante influence morale dont dispose la Société des Nations, mais peut-être me sera-t-il permis de vous rappeler que cette force morale dépend dans une large mesure de la publicité. C'est pourquoi nous attachons un si haut prix au concours de la presse, dont la Société des Nations a besoin pour exercer son influence morale.

Vous pouvez, Messieurs, dans une mesure considérable, contribuer au succès de la Société des Nations en nous aidant a répandre les informations sur l'organisation, le fonctionnement et l'oeuvre même de la Société des Nations. J'espère fermement que vous nous apporterez, dans l'avenir, une aide plus grande encore que celle que vous nous avez déjà donné dans le passé.

On accuse parfois la Société des Nations d'être un Super-État, je vous assure que cela est absolument contraire à la vérité. La Société, en tant qu'organisation, ne possède aucune autorité propre; toute son autorité lui vient des gouvernements qui la composent, et d'eux seuls. On croit aussi quelquefois que la Société des Nations représente, sous une certaine forme, l'internationalisme, et est par là en contradiction avec le patriotisme véritable. Messieurs, cela n'est pas vrai. Le nom seul de Société des Nations est la preuve du contraire, s'il est nécessaire d'en donner une preuve. Combattre pour la défense de son pays, c'est le devoir et le privilège de tout patriote, mais c'est également son devoir, dans d'autres circonstances, de haïr la guerre et de tout faire pour en empêcher le retour. Un homme qui aime sa patrie ne peut souhaiter de la voir plongée dans les violences et les horreurs de la guerre, surtout sachant ce qu'est la guerre de nos jours. Et il me semble que c'est plus particulièrement le cas dans ce grand pays où nous sommes, pour la défense duquel vous avez lutté si bravement et si longuement, en même temps que vous assuriez la libération de vos frères de race. Mais maintenant que vous avez accompli cette grande tâche, ce qui devient la grande préoccupation pour vous tous, en raison même de l'ardent amour que vous portez à votre patrie, c'est le développement pacifique du grand Royaume ainsi formé et élargi.

www.digibuc.ro

La raison d'être de la Société des Nations et son but principal est d'écarter la guerre et à ce titre la Société désire vivement aider à ce développement pacifique puisque la coopération de tous les pays de l'Europe et du monde est devenue indispensable au bien-être de chacun d'eux.

Être membre de la Société des Nations c'est un peu comme être membre d'un cercle dont chacun des membres tout en maintenant jalousement sa propre indépendance et sa pleine liberté, désire en même temps contribuer au bien être de tous les autres membres.

Je suis sûr que vous soutiendrez et que vous encouragerez la Société dans cet effort.

Pour nous, membres du Secrétariat de la Société des Nations, nous allons reprendre notre tâche avec le stimulant que votre réception nous a donné.

Le Secrétariat de la Société des Nations est une institution très différente de toutes celles qui ont existé précédemment, puisque ces membres ne représentent individuellement ni les pays dont ils ressortent, ni les Gouvernements au pouvoir dans ces pays. Nous ne poursuivons qu'un but, celui de servir la Société et d'exécuter ses décisions. Nous sommes donc au service de chacun des États, Membres de la Société des Nations, tout en représentant dans une certaine mesure les intérêts de la Société tout entière.

Nous avons la bonne fortune d'être aidés dans cette tâche, par les représentants des divers États. Je suis heureux de saisir cette occasion d'exprimer ici notre reconnaissance au Représentants de la Roumanie à la dernière assemblée de la Société des Nations, pour la part si utile qu'ils ont prise aux travaux de la session. Les contacts si heureusement établis ici même avec l'aide et grâce à l'appui de votre Gouvernement nous faciliteront grandement, j'en suis persuadé, l'accomplissement de nos devoirs futurs. Nous conserverons toujours le meilleur souvenir de notre première visite à Bucarest, visite que j'espère de tout mon coeur pouvoir renouveler avant qu'il soit longtemps.

5. VIZITA MM. LL. REGELUI ŞI REGINEI ROMÂNIEI LA GENEVA LA 9 MAIU 1924

1. LA SOCIETATEA NAŢIUNILOR

DISCOURS DU SECRÉTAIRE GÉNÉRAL

Majestés,

Vous nous avez fait un très grand honneur en acceptant, comme je m'étais permis de le suggérer, de faire, à l'occasion de Votre séjour en Suisse, une visite au Secrétariat de la Société des Nations.

Vos Majestés me permettront peut-être tout d'abord de Vous souhaiter, en mon nom et au nom de mes collègues qui sont rassemblés ici, une très humble et très cordiale bienvenue. Mais la présence de Vos Majestés dans cette maison a une signification profonde. C'est, nous le savons, un hommage que le Roi et la Reine de Roumanie rendent à l'idéal de la Société des Nations; de cela nous qui sommes les serviteurs dela Société des Nations, nous sentons très heureux.

Sans doute le pays de Votre Majesté et le Gouvernement de Votre Majesté ont témoigné d'un très vif intérêt et d'une sympathie sincère pour la Société des Nations, comme j'ai pu m'en convaincre lorsque, l'an dernier, j'ai eu l'honneur de visiter Bucarest sur l'invitation du Gouvernement de Votre Majesté. Mais je crois que la visite de Vos Majestés contribuera à renforcer encore, en Roumanie, les appuis de la Société des Nations et à resserrer les liens qui attachent déjà la Roumanie à cette grande Institution internationale qui a pour but de maintenir la paix et de faciliter la coopération pacifique internationale.

Si tels doivent être les résultats de cette visite, je crois que Vos Majestés auront le sentiment qu'en dehors de toutes autres considérations Votre présence ici, dont nous Vous remercions et dont nous Vous sommes hautement reconnaissants, aura été très utile.

RÉPONSE DE SA MAJESTÉ LE ROI DE ROUMANIE AU SECRÉTAIRE GÉNÉRAL DE LA SOCIÉTÉ DES NATIONS

Nous trouvant en Suisse, Nous avons été heureux, la Reine et Moi, de rendre visite à la Société des Nations.

Nous Vous apportons ainsi un nouveau témoignage des sentiments de la Roumanie envers cette haute institution internationale.

www.digibuc.ro

Ayant réalisé après des siècles de souffrances et de persécutions son unité nationale, recherchant la paix pour pouvoir se consolider, ne poursuivant aucun but agressif, désirant le maintien intégral et le respect fidèle des traités existants, le peuple Roumain est tout particulièrement attaché à l'oeuvre de paix, de solidarité et de concorde qui forment l'objet de la Société des Nations.

Sans doute cette oeuvre est à peine à ses débuts, mais elle a déjà pu faire ses preuves et son autorité s'affirme chaque jour davantage.

Quant à la Roumanie, elle sera toujours prête ainsi que Vous avez pu Vous en convaincre lors de Votre visite à Bucarest, à Vous seconder pour assurer dans le monde le triomphe de l'idéal d'humanité et de justice que la Société des Nations poursuit.

Je Vous remercie au nom de la Reine et au Mien de l'accueil que Vous Nous avez fait et Je souhaite de voir sans cesse couronnés de succès Vos efforts et ceux de Vos collaborateurs.

2. LA BIUROUL INTERNAȚIONAL AL MUNCII

DISCOURS DU DIRECTEUR

Sire,
Madame,

En présentant à Vos Majestés les souhaits de bienvenue de l'Organisation internationale du Travail, en les remerciant de rendre manifeste par leur visite l'adhésion cordiale et la participation efficace de la Roumanie à notre effort international de justice et de paix, je devrais taire sans doute mes sentiments personnels. Je ne puis cependant oublier les heures vécues à Jassy en 1917, lorsqu'il m'a été donné de connaître dans les plus cruelles épreuves la Roumanie et ses Souverains. Je venais de traverser la Russie, toute secouée par la révolution. J'arrivais dans Jassy, capitale de guerre d'un pays à demi-occupé par les troupes de l'étranger, au milieu d'un peuple et d'une armée dont la résistance renouvelait chaque jour un miracle d'héroïsme; j'ignorais alors ce qu'est la nation roumaine: comment n'aurais-je pas craint de rencontrer du doute, de la fatigue, du découragement peut-être? J'ai trouvé un Roi soldat, dont l'âme s'était intimement mêlée à celle de son peuple, fort de son droit, prêt au sacrifice, grandi par l'espoir de réaliser enfin le voeu séculaire de sa nation, l'unité roumaine; une Reine dont le courage souriant et la douceur maternelle versaient le baume aux plaies et faisaient dans la douleur refleurir l'espérance; un Gouvernement solidement uni autour d'un Premier ministre résolu sans impatience et prudent sans timidité; et chez tous ce même sentiment qui, à l'autre bout de l'Europe, faisait battre les coeurs de nations entières et, par delà l'Océan, allait soulever tout un peuple, la foi, la certitude ardente que du chaos affreux de cette guerre devait naître un monde nouveau, l'humanité entière relevant son front libéré du poids des vieilles destinées et secouant les antiques et écrasantes servitudes d'ignorance et de haine.

Cette communauté d'espérances, ce n'est pas moi seulement qui en ai senti l'inoubliable réconfort. La France, il y a quelques semaines, a montré ce qu'elle avait gardé pour la Roumanie d'amitié enthousiaste et de reconnaissante affection.

Et quand aujourd'hui, dépassant les traditionnelles politiques d'équilibre, allant au delà des alliances et des amitiés les plus chères, Votre Majesté, la première entre tous les chefs d'État, vient visiter nos Organisations internationales naissantes, il me paraît que c'est encore la même communauté de foi qui survit et nous rassemble.

Dans cette Organisation internationale du Travail, où tous les peuples, quels qu'aient été hier encore leurs déchirements, ont voulu réunir leurs efforts pacifiques, leurs espoirs et leur volonté de progrès social, nous professons que, sans respect du droit des peuples, il n'y a pas de vie internationale possible. Nous croyons qu'une Société des Nations ne peut s'entendre que de nations libres, ayant définitivement conquis pour tous leurs membres l'unité et l'indépendance. Ainsi, le soldat des droits de la nation roumaine, le premier souverain de la Roumanie unie et libre, n'a besoin, en entrant ici, de rien oublier de sa fierté et de sa foi nationales: son action d'aujourd'hui rejoint et prolonge ses efforts des années de guerre.

Mais, nous le croyons, fermement aussi, il ne peut y avoir de garantie certaine pour l'unité, la liberté et la souveraineté nationales, que dans une Société des Nations assez puissante, assez respectée pour déjouer tout retour offensif des impérialismes. Cette ferme croyance, Votre Majesté la partage sans aucun doute et c'est le sens certain de Sa visite à Genève. Quelque jour, je pense, un historien de l'humanité future contera les

www.digibuc.ro

difficiles débuts de la paix entre les hommes. Je voudrais qu'il pût retrouver le souvenir de cette matinée du 9 mai 1924. Il ne manquerait pas d'y voir le symbole d'une nouvelle politique de l'humanité: les Latins d'Orient réunis enfin, après des siècles de luttes, dans la grande Roumanie indépendante, venant présenter à la Société des Nations leur droit et leur force, leur force, pour aider à défendre les droits de tous les peuples, leur droit pour le confier à la garde de toutes les nations.

Quand elle a demandé à la Société des Nations sa part dans le travail pour la paix universelle, la généreuse clairvoyance de la Roumanie a voulu accepter dans sa totalité la pensée pacifique des traités de 1919. Et de même, en venant spontanément sur cette colline de Pregny visiter le modeste collège où s'abrite le Bureau international du Travail, Votre Majesté a voulu affirmer sa pleine adhésion à la déclaration immortelle qui ouvre la Charte du Travail: «Attendu que la Société des Nations a pour but d'établir la paix universelle et qu'une telle paix ne peut être fondée que sur la base de la justice sociale».

Nos efforts vers la paix universelle par la justice sociale, la Roumanie s'y est associée avec une décision où se marquait la pleine intelligence de notre mission. Dès le premier jour, elle a assuré sa représentation régulière à nos Conférences générales et elle nous y a donné la précieuse collaboration de ses techniciens et de ses juristes. Elle a fait plus, et je me réjouis de l'heureuse rencontre qui a placé au 9 mai la visite de Vos Majestés: c'est en effet le 9 mai qu'était promulguée, il y a trois ans, la loi roumaine portant ratification de toutes les recommandations de la première Conférence internationale du Travail, la Conférence de Washington de 1919. Ainsi, le Gouvernement roumain montrait sa volonté de donner à l'oeuvre de l'Organisation internationale du Travail une efficacité réelle.

Depuis, la Roumanie a encore ratifié des conventions adoptées par les Conférences de 1920 et 1921: dans le tableau où nous marquons jour par jour les ratifications par les divers États des conventions du travail, et où il reste encore trop de places blanches, il est peu de pays dont le nom se trouve inscrit plus souvent que celui de la Roumanie.

Comme tant d'autres nations, la Roumanie a dû mettre au premier plan de ses préoccupations sa reconstitution économique et financière, et retarder d'autant la mise en pratique même de réformes dont elle a adopté le principe. Mais le Gouvernement roumain a un sens trop large des réalités politiques pour ne pas avoir compris que cette reconstitution, dont il voit les heureux commencements, ne saurait s'achever et trouver sa garantie que dans un ordre social stable, c'est-à-dire juste. Et tous les amis de la Roumanie sont avides de noter les symptômes de cet ordre nouveau et meilleur.

Je n'ai pas besoin de dire avec quel intérêt nous suivons, dans les publications du jeune ministère roumain du Travail, de la Coopération et des Assurances sociales, les progrès de l'organisation nationale du travail, avec quelle attention nous essayons de dégager le mouvement des organisations ouvrières roumaines, de la corporation au syndicat, et la lente évolution de la législation qui les régit. Mais je veux dire l'espoir avec lequel nous attendons les résultats de la réforme audacieuse qui a donné à la propriété paysanne des bases matérielles et juridiques nouvelles: il est certain que la sécurité et la dignité du travail paysan s'en accroîtront. La venue de Votre Majesté nous donne à tous l'espoir que, dans Son pays, Elle hâtera de toutes les forces de Sa volonté l'avènement de ce régime de travail juste et humain que nous avons mission de réaliser dans le monde.

Madame,

Au fond de la justice, il y a de la bonté. Je sais la générosité de Votre coeur et l'ardeur de Votre charité; écoutez ma prière fervente: Madame, donnez-nous l'aide de la bonté. Comme Vous avez incliné sur Votre peuple combattant la douceur de Votre visage, laissez tomber Vos clairs regards compatissants sur l'humanité au travail. Voyez ces enfants trop jeunes et déjà à leur tâche, voyez ces femmes, lasses d'un effort incessant et que la maternité même ne sauve pas encore de l'écrasant labeur, voyez ces hommes, dont Vous avez dit Vous-même la vertu de rêve, d'idéal et de sacrifice, voyez-les, attachés sans espoir à un travail qui devrait nourrir et qui épuise, qui devrait être la dignité et qui est le tourment, qui devrait assurer la liberté et qui s'accompagne d'entraves. Donnez-leur le secours de Votre bonté. Demandez avec nous que de partout disparaissent ces conditions de travail qui impliquent «l'injustice, la misère et les privations». Et s'il arrive que ces conditions «en-

www.digibuc.ro

gendrent, comme dit encore notre Charte, un tel mécontentement» que l'ordre social en soit troublé, demandez avec nous, Madame, la pitié qui est la suprême justice.

Et ce n'est pas la Roumanie seule qui devra à ses Souverains sa reconnaissance et son affection: c'est l'Organisation internationale tout entière dont Vos Majestés auront rendu les principes plus vivants, plus lumineux, plus propres à guider les peuples dans leur marche.

RÉPONSE DU ROI

Notre présence est une preuve de l'adhésion cordiale et de la participation efficace que la Roumanie entend donner à l'Organisation internationale du Travail.

Par les vicissitudes de son histoire, le peuple roumain est à même d'apprécier mieux que personne les bienfaits de la solidarité internationale et ses aspirations démocratiques le poussent naturellement à collaborer à toute oeuvre de justice et d'humanité.

D'ailleurs, il ne peut y avoir un plus noble idéal que celui d'assurer le droit du travail!

Dégager à travers les traditions, les préjugés, les injustices du passé, une législation plus équitable et plus humaine sous l'égide de laquelle tous les peuples puissent s'acheminer vers une meilleure organisation sociale et vers un idéal supérieur de civilisation.

Sans doute cette oeuvre demande de longs et laborieux efforts. Je sais tout ce que vous faites pour en assurer le succès et je puis vous certifier que le concours de mon pays, ainsi que vous l'avez déjà indiqué, ne vous fera pas défaut.

En vous remerciant des paroles que vous nous avez adressées, à la Reine et à moi, je tiens à vous dire, Monsieur le Directeur, combien j'ai été sensible aux souvenirs personnels que vous avez évoqués.

Vous avez vu pendant la guerre le peuple roumain luttant vaillamment pour son droit, vous le retrouverez ici tout aussi décidé à assurer le triomphe des aspirations de démocratie et de justice sociale que l'Organisation internationale du Travail représente.

6. *COOPERAREA INTELECTUALĂ INTERNAȚIONALĂ*

1.

FONDATION D UN INSTITUT INTERNATIONAL DE COOPÉRATION INTELLECTUELLE

OFFRE DU GOUVERNEMENT FRANÇAIS

Rapport de M. de Jouvenel et résolution adoptée par le Conseil le 9 septembre 1924

La Commission de coopération intellectuelle, au cours de sa session de 1923, a été amenée à constater que les moyens matériels d'exécution lui faisaient défaut pour la tâche qui lui avait été confiée par le Conseil. Son président, mandaté par la Commission tout entière s'est fait l'interprète de ses desiderata devant la quatrième Commission de la dernière Assemblée. Il a obtenu, à cette occasion, un crédit supplémentaire de 14.000 francs pour la création du Bureau international de renseignements universitaires.

Mais, si intéressante que soit cette création, la mise en oeuvre des décisions de la Commission, le développement ultérieur de ses travaux suivant le plan qu'elle s'est fixé et qui a été approuvé par le Conseil, exigent des moyens beaucoup plus considérables. Le Conseil a, en effet, demandé à la Commission d'étudier l'organisation raisonnée du travail intellectuel par la collaboration internationale. Il y a là pour elle un champ immense d'activité; elle s'est mise à l'oeuvre dès la première année et, dans toutes les domaines scientifiques, elle a déjà préconisé des méthodes de travail qui doivent faciliter la diffusion des résultats obtenus par les chercheurs des différentes nations, leur éviter ainsi des efforts inutiles, permettre de faire disparaître les lacunes qui existent à l'heure actuelle dans l'information scientifique, et, d'une manière générale, encourager le mouvement d'entente internationale entre les milieux intellectuels.

Elle s'est également attachée à organiser méthodiquement la collaboration universitaire internationale. Enfin, elle s'efforce de perfectionner les conventions internationales déjà existantes en matière de relations scientifiques, littéraires, artistiques, scolaires; elle

www.digibuc.ro

doit en préparer de nouvelles. Elle étudie tous les moyens d'assurer une meilleure protection du travail intellectuel.

Cette énumération incomplète suffit à prouver que la Commission ne peut pas pleinement aboutir sans l'aide de collaborateurs nombreux et qualifiés. Les membres éminents qui la composent ont pu, grâce à leur expérience, définir le travail qui doit être accompli dans chacun de ces domaines; ils se sont entourés, au cours des sessions annuelles de la Commission, de l'avis d'experts plus particulièrement compétents dans les diverses questions qu'ils avaient mises à l'étude. Mais, du travail de définition qu'ils ont accompli, il faut passer à la mise en pratique, ce qui implique de longues recherches, des enquêtes, un énorme travail de documentation, l'entretien de relations régulières avec les milieux intellectuels du monde entier et notamment avec les Commissions nationales constituées dans un grand nombre de pays. Ce n'est pas le secrétariat de la Commission, composée d'une section très réduite du Secrétariat général, qui peut assurer cette tâche. La lecture des débats de la Commission pendant sa session de 1923, où elle a lancé un appel à la générosité des États et même d'Associations privées, fait ressortir qu'elle a en réalité besoin d'un organisme d'exécution, d'un bureau ou d'un institut chargé d'effectuer le travail minutieux qu'impliquent les décisions de la Commission elle-même.

C'est cet instrument que le Gouvernement français se propose de donner à la Commission. Son intention a été nettement définie dans la lettre de M. François Albert, ministre de l'Instruction publique, à M. Bergson, lettre dont le principe a été approuvé à l'unanimité par la Commission de coopération intellectuelle.

Le Gouvernement français serait disposé à fonder à Paris un Institut international de coopération intellectuelle en utilisant pour son organisation les idées contenues dans le rapport de la Commission au Conseil sur cette question. Tous les frais seraient couverts par une subvention annuelle que le Gouvernement demanderait au Parlement français de voter.

Pour bien marquer son intention désintéressée de permettre le développement de la coopération intellectuelle internationale et de faciliter le travail de la Commission que préside M. Bergson, le Gouvernement français serait désireux que la Commission de coopération intellectuelle fût associée dans la plus large mesure à l'organisation de cet Institut. Je suis persuadé que le Conseil acceptera de donner à la Commission toutes les autorisations nécessaires.

Il est bien entendu que la responsabilité financière de la Société des Nations ne serait nullement engagée. La Commission de coopération intelectuelle aurait à préparer, sur la base de la subvention fournie par le Gouvernement français, l'organisation du nouvel Institut et lui fournirait un programme de travail. La Commission utiliserait au mieux des intérêts généraux de la coopération intellectuelle les résultats obtenus par l'Institut qui pourrait collaborer à la préparation des propositions que la Commission a à soumettre au Conseil; l'Institut international constituerait l'instrument dont elle a besoin sans que ses attributions soient modifiées ou ses responsabilités augmentées, sans que ses prérogatives soient le moins du monde atteintes, non plus, cela va sans dire, que ses devoirs envers le Conseil.

Résolution

«Le Conseil,

«Prenant acte de la proposition du Gouvernement français et le remerciant de sa généreuse initiative;

«L'accepte, en principe, et la renvoie à l'Assemblée pour l'examen des points suivants:

«1. Attributions du nouvel Institut;

«2. Conditions administratives et juridiques de son fonctionnement;

«3. Relations entre l'Institut projeté et les Institutions internationales existentes, d'ordre intellectuel, telles que l'Union des Associations internationales, l'Office international de bibliographie, le Conseil international de recherches, l'Union académique internationale, dont le siège est à Bruxelles et dont il importe de maintenir l'autonomie».

2.

TRAVAUX DE LA COMMISSION DE COOPÉRATION INTELLECTUELLE

Rapport de M. de Jouvenel et résolution adoptée par le Conseil le 9 septembre 1924

La Commission de coopération intellectuelle a tenu ses troisième et quatrième sessions à Genève, du 5 au 8 décembre 1923 et du 24 au 29 juillet 1924, sous la présidence de M. Henri Bergson. Deux membres nouveaux assistaient aux séances: M. Lugones,

www.digibuc.ro

argentin, rédacteur en chef de la *Nacion* de Buenos-Ayres, et le professeur Einstein, allemand. L'ordre du jour de cette session était très chargé; deux sous-commissions, en particulier, la Sous-Commission de bibliographie et la Sous-Commission universitaire avaient accompli, depuis la session précédente, un travail considérable; d'autres part, d'importantes questions nouvelles étaient soumises à la Commission; enfin, un Comité d'experts pour l'échange international des publications s'était réuni et avait abouti à des propositions détaillées. Malgré cela, la Commission a pu, en quatre journées, épuiser son ordre du jour et aboutir à des conclusions qui ont été prises, suivant son habitude constante, à l'unanimité.

La Commission a d'abord approuvé les rapports relatifs à l'enquête instituée depuis 1923 par le Conseil et l'Assemblée, sur la situation du travail intellectuel. Elle a décidé qu'en raison de la modicité de ses ressources financières, il convenait de mettre fin aux recherches de caractère général qui avaient été entreprises comme sondages et qui ont contribué à fixer les objets de son attention; l'enquête ne portera plus, jusqu'à nouvel ordre, que sur les sujets inscrits au programme de la Commission, et les rapports ne seront plus publiés à part et *in extenso*, mais seulement, le cas échéant, dans le *Bulletin de l'Office international de renseignements universitaires*.

Elle a également approuvé le rapport du Comité directeur de cet Office, qui montre l'intérêt de cette création récente, et l'extension qu'elle pourrait prendre si elle avait un budget moins restreint.

Elle a adopté un projet de convention avec l'Institut international de bibliographie de Bruxelles. Ce projet, sans engager formellement la Société des Nations au point de vue financier, promet cependant à cet Institut une subvention dans le cas où les ressources de la Société des Nations le permettraient et lui accorde le patronage de la Société. Il a paru à la Commission qu'il convenait, d'une façon générale, d'encourager les institutions scientifiques ayant un caractère nettement international, et que d'autre part la bibliographie, source du travail scientifique, devrait être un des piliers de l'édifice d'organisation intellectuelle internationale. Un des articles du projet assure le contrôle de la Commission sur l'organisation patronnée par elle; un autre fixe son programme. Il y a là une tentative très intéressante pour étendre l'action de la Commission, d'une façon pratique, par l'intermédiaire d'institutions spécialisées établies dans divers pays.

Dans le même ordre d'idées, et en tenant compte, d'autre part, des constatations faites au cours de ses sessions précédentes sur la disproportion entre l'étendue de son programme et l'insuffisance de ses moyens d'exécution, la Commission a donné avis favorable au projet du Gouvernement français de créer à Paris un Institut international de coopération intellectuelle, qui serait mis à sa disposition. Mais nous ne demandons pas ici au Conseil de se prononcer sur cette importante affaire, qui est déja l'objet d'un rapport spécial.

La question, si importante, des correspondants de la Commission, a été réglée. La Commission n'avait jusqu'à présent qu'un seul membre correspondant; il lui a semblé utile d'en augmenter au besoin le nombre, de façon à appuyer l'action de ses membres titulaires, et à favoriser l'éclosion et le développement de ces Commissions nationales de coopération intellectuelle, qui seront comme les prolongements d'elle-même dans tous les pays. Elle a appris que dans l'intervalle entre cette session et la précédente, plusieurs de ces Commissions ont été fondées; chacune comprend un choix des plus hautes personnalités intellectuelles de chaque pays.

La Commission a étudié et approuvé les conclusions du Comité des experts pour l'échange international des publications officielles, réuni en vertu d'une résolution de la quatrième assemblée. Les experts, après avoir examiné les Conventions de Bruxelles de 1886 relatives à ces échanges, ont constaté que ces Conventions n'avaient été signées que par un petit nombre d'États, mais qu'en marge des Conventions les échanges entre États et institutions savantes s'étaient multipliés; en conséquence, ils proposent, non pas de modifier ces conventions, mais d'y ajouter un avenant qui permette à d'autres États d'y adhérer plus aisément. Les experts ont, en outre, proposé un nouveau projet de convention relatif à l'échange des publications scientifiques et littéraires; cette convention, sans comporter d'obligations, amènerait les États à constituer, peu à peu, des fonds des meilleurs ouvrages parus dans leurs pays respectifs, destinés à l'échange, c'est-à-dire à l'enrichissement à peu de frais des fonds étrangers dans les principales bibliothèques des pays. On sait que ces fonds sont souvent très incomplets, et qu'il y a là

www.digibuc.ro

un obstacle à la connaissance mutuelle que les nations doivent avoir les unes des autres.

Toujours dans la même intention de faciliter la diffusion internationale de la production intellectuelle, et songeant ici, non plus aux milieux de haute culture, mais au public moyen, la Commission a fait sienne une proposition de M. Hagberg Wright tendant à la publication annuelle d'une liste sommaire de bons ouvrages parus dans tous les pays.

Sur la proposition de la Sous-Commission universitaire, la Commission plénière a adopté comme suite aux propositions du Gouvernement espagnol, une série de résolutions relatives aux équivalences universitaires, d'une part et, d'autre part, aux instituts scientifiques internationaux. Ces résolutions et celles qui ont déjà été approuvées l'an dernier par le Conseil et l'Assemblée forment désormais un plan assez complet pour faciliter la circulation des professeurs et des étudiants entre les universités de tous les pays, et pour multiplier les formes internationales de l'enseignement. La Commission propose, dans le même domaine, un accord avec l'auteur de l'*Index generalis*, répertoire des universités et instituts scientifiques du monde. Elle demande l'autorisation de procéder à certaines démarches pour resserrer les liens entre elle et les offices universitaires nationaux. Elle recommande une série de mesures propres à compléter celles qu'elle a déjà préconisées pour la protection de la vie universitaire et de l'activité scientifique dans les pays de l'Europe centrale et orientale particulièrement éprouvés par la guerre. Elle décide de mettre à l'étude les suggestions de M. le professeur Gilbert Murray relatives à l'organisation d'un service de renseignement sur les différents systèmes d'enseignement et les progrès généraux de l enseignement dans les divers pays. Elle adopte encore une proposition de M. le professeur Millikan tendant à la création d'un comité spécial de la Sous-Commission universitaire, pour l'échange entre les différents pays des maîtres de conférences et étudiants avancés: cette organisation aura une importance particulière pour les rapports entre l'Europe et l'Amérique.

Parmi les propositions de la Sous-Commission de bibliographie approuvées par la Commission plénière, il convient de signaler celles qui ont trait à l'organisation internationale de la bibliographie analytique des sciences physiques et celle des sciences sociales; ce dernier point a été abordé pour la première fois au cours de la présente session, tandis que, sur le premier point, la Commission est à la veille d'une très heureuse conclusion positive.

La Sous-Commission de la propriété intellectuelle a présenté et la Commission a adopté des suggestions relatives à la question si grave de la propriété scientifique; les réponses des gouvernements sur cette question ont amené la Commission à considérer comme nécessaire une réunion d'experts pour rédiger des conclusions définitives. D'autres résolutions ont trait à la protection des titres professionnels et à la protection du droit des associations internationales à leur dénomination.

La Commission a, d'autre part, abordé une grande question, nouvelle pour elle, et qui touche à un point délicat du problème international de la culture: celle du cinématographe dans ses rapports avec la science, avec l'instruction et avec les intérêts généraux de l'intelligence. Elle préconise la publication d'un catalogue des films scientifiques existant dans le monde entier, la réunion d'un congrès internatonal des cinématographistes et la préparation d'une exposition internationale du cinéma scolaire.

Enfin, la Commission a proposé d'accepter l'offre généreuse de la Croix-Rouge italienne: cent mille lires qui seraient distribuées par ses soins aux intellectuels russes nécessiteux et elle a fait connaître de quelle façon elle opérerait cette distribution.

Il ressort de cet exposé, et il ressortirait encore mieux de l'examen plus détaillé des procès-verbaux de la Commission et de l'activité quotidienne de son secrétariat, que la Commission est décidément entrée dans la voie des réalisations, et que, sur tous les points de son très vaste programme qu'elle a abordés, elle rencontre désormais des concours de plus en plus nombreux et empressés. L'idée qui a inspiré le Conseil et l'Assemblée en créant ce nouvel organe de la Société des Nations n'était donc pas seulement juste et belle; la preuve est faite maintenant qu'elle était pratique. Les plus grandes perspectives sont ouvertes à l'oeuvre si heureusement entreprise et si bien conduite pour le rapprochement intellectuel des peuples.

En conséquence, je propose au Conseil d'approuver le rapport de la Commission de coopération intellectuelle et de le transmettre à l'Assemblée.

Je lui propose, en outre, d'adopter la résolution suivante:

www.digibuc.ro

«1. Le Conseil autorise la Commission de coopération intellectuelle à augmenter le nombre de ses membres correspondants suivant les règles proposées par elle.

«2. Le Conseil invite le Secrétaire général à demander aux États qui n'ont pas encore envoyé leur avis sur la question de propriété scientifique, à faire parvenir leur réponse au plus tard le 1-er janvier 1925.

«Le Conseil autorise la Commission de coopération intellectuelle à convoquer une réunion d'experts pour l'étude des divers problèmes soulevés par la question de la propriété scientifique.

«3. Le Conseil invite le Secrétaire général, conformément au voeu exprimé par la Conférence de Gênes en avril 1922 et auquel la Commission s'est associée, à engager les nations qui ne l'ont pas encore fait à adhérer aux conventions de Berne relatives au droit d'auteur.

«4. Le Conseil autorise la Section des bureaux internationaux à ouvrir un registre d'inscription des associations et institutions internationales, de caractère social, scientifique, artistique et littéraire.

«5. Le Conseil approuve en principe le projet d'accord avec l'Institut international de bibliographie de Bruxelles, sous réserve de la question des subventions financières, et le renvoie à l'Assemblée.

«6. Le Conseil autorise la Commission de coopération intellectuelle à réunir un comité d'experts pour la coordination de la bibliographie des sciences économiques et leurs prolongements.

«Le Conseil demande à l'Assemblée de rechercher les moyens financiers nécessaires pour l'exécution des paragraphes 2, 5 et 6 de la résolution».

Résolution et vœu adoptés sur le rapport de la deuxième Commission par l'Assemblée dans sa séance du mardi 23 septembre 1924 (matin)

1. L'Assemblée constate avec plaisir que le réseau des Commissions nationales de coopération intellectuelle devient de plus en plus complet.

Elle demande au Conseil d'inviter à nouveau les gouvernements des États qui ne l'auraient pas encore fait à encourager la création de commissions nationales et, si possible, de les soutenir financièrement dans leur oeuvre d'entr'aide intellectuelle.

2. L'Assemblée estime, avec le Conseil, qu'il serait hautement désirable de réunir une conférence d'experts pour l'étude des divers problèmes soulevés par la question de la propriété scientifique, notamment par les rapports de M. le sénateur Ruffini et les réponses des gouvernements sur cette question. Elle invite la Commission de coopération intellectuelle, après consultation avec le Comité économique, à organiser cette réunion en 1925.

3. L'Assemblée, constatant avec satisfaction les résultats importants atteints par la Commission de coopération intellectuelle en ce qui concerne la coordination des travaux bibliographiques dans le domaine de la physique, invite la Commission à poursuivre des démarches analogues dans le domaine des autres sciences, en premier lieu des science sociales.

4. L'Assemblée, prenant acte de l'approbation donnée en principe par le Conseil au projet d'acord avec l'Institut international de bibliographie de Bruxelles, approuve cet accord.

5. L'Assemblée approuve le rapport du Comité des experts pour l'échange international des publications. Elle prie le Gouvernement belge de bien vouloir prêter ses bons offices en vue d'assurer les adhésions partielles à la Convention générale de Bruxelles de 1886, prévues dans la première résolution du Comité des experts.

Elle demande au conseil d'inviter aussi tous les États signataires ou non des Conventions de 1886 à bien vouloir examiner la possibilité d'accepter la nouvelle Convention pour l'échange des publications scientifiques et littéraires projeté par le Comité des experts.

6. L'Assemblée charge l'Office international de renseignements universitaires de réunir en un texte d'ensemble toutes les recommandations de la Commission de coopération intellectuelle en matière universitaire.

S'inspirant des propositions faites par le Gouvernement espagnol à la quatrième Assemblée et de la suggestion du délégué de la Perse concernant les équivalences, faite à la deuxième Commission, elle prie tous les États de faire connaître les dispositions qu'ils auraient prises ou se proposeraient de prendre dans le sens indiqué par la Commission de coopération intellectuelle, en vue de se rapprocher, autant que possible, des buts visés dans les dites propositions.

7. L'Assemblée, constatant avec plaisir qu'un nombre considérable d'États ont répondu favorablement au voeu formulé l'année dernière en vue de faciliter les voyages d'étudiants, invite tous les États:

www.digibuc.ro

a) A donner une suite favorable aux demandes soumises par les associations d'étudiants et destinées à faciliter les échanges d'étudiants;

b) A accorder des facilités de voyage analogues aux professeurs et aux savants dûment qualifiés, se rendant dans les pays étrangers dans un but scientifique;

c) A créer des bourses dans les buts mentionnés sous les paragraphes *a)* et *b)*.

8. L'Assemblée, convaincue de la nécessité de la solidarité des nations, ayant hautement apprécié les résultats de cette solidarité en ce qui concerne certains pays, dans le domaine économique et financier, serait heureuse de voir ce principe appliqué dans le domaine intellectuel.

Elle invite la Commission de coopération intellectuelle de mettre à l'étude et, le cas échéant, de renvoyer au Comité financier la question d'un emprunt international sous le contrôle de la Société des Nations, destiné exclusivement au développement intellectuel des Membres de la Société des Nations qui le désireraient.

9. L'Assemblée exprime le désir que la Commission de coopération intellectuelle adresse, sous l'autorité du Conseil, le même appel aux universités, académies et sociétés scientifiques, dans l'intérêt des travailleurs intellectuels de la Hongrie, qu'elle leur a adressé en novembre 1922 en faveur des travailleurs intellectuels de l'Autriche. Elle prie le Conseil de bien vouloir agir à cet égard comme il a agi dans l'intérêt de l'Autriche.

10. L'Assemblée,

Convaincue de l'importance fondamentale qu'il y a à familiariser la jeunesse du monde entier avec les principes et le travail de la Société des Nations, et à habituer les jeunes générations à considérer la coopération internationale comme la méthode normale de conduire les affaires du monde;

Ayant noté les résolutions adoptées par la quatrième Assemblée concernant l'encouragement des relations entre les jeunes gens de différentes nationalités et l'instruction de la jeunesse dans les idéals de la Société des Nations,

Est d'avis que de nouvelles démarches devront être faites pour poursuivre ces buts.

Et, par conséquent, prie le Secrétariat de rechercher les moyens les plus propres à développer et à coordonner les efforts destinés à favoriser ces relations, ainsi qu'à donner à la jeunesse de tous les pays un enseignement sur les idéals de paix mondiale et de solidarité, et de présenter un rapport sur ce sujet à la sixième Assemblée.

Vœu

En réponse aux trois questions qui lui ont été posées par le Conseil,

Considérant que les résolutions précédentes et, d'une façon générale, le programme tout entier de la Société des Nations en ce qui concerne la coopération intellectuelle, seront exécutés beaucoup plus facilement, grâce à l'Institut international que le Gouvernement français a proposé de fonder et de mettre à la disposition de la Société des Nations, l'Assemblée prend acte de ce que le Conseil a accepté, en principe, le don généreux auquel l'Assemblée tient à rendre un hommage éclatant,

Désirant souligner le caractère international que l'Institut devra avoir, tant par le programme de ses travaux que par le choix de son personnel, selon l'intention du Gouvernement français, ainsi que du Conseil,

L'Assemblée émet le vœu suivant:

A. Les attributions du nouvel Institut seront définies par la Commission de coopération intellectuelle, conformément aux principes établis par elle-même — après qu'elle aura procédé aux consultations nécessaires pour éviter les doubles emplois — et aux indications du Conseil et de l'Assemblée. Ces attributions pourront être développées ultérieurement par la Commission, avec l'assentiment du Conseil et de l'Assemblée.

B. Le Conseil de la Société des Nations est invité à prendre, avec le Gouvernement français, tous les accords nécessaires à l'établissement, à la continuité et au bon fonctionnement de l'Institut.

Suivant ces accords, l'administration de l'Institut devra être confiée à la Commission de coopération intellectuelle agissant comme Conseil d'administration. Celui-ci déléguera, avec l'approbation du Conseil, cinq personnes de nationalités différentes, qui formeront un Comité de direction. Les fonctions du Comité de direction, qui se réunira au moins tous les deux mois. de même que la durée du mandat de ses membres et le système de roulement selon lequel ils seront renouvelés, seront déterminés par la Commission de coopération intellectuelle.

Le budget et les comptes de la Fondation seront communiqués au Conseil et à l'Assemblée. Les comptes seront vérifiés, au moins une fois par an, par le Commissaire aux comptes de la Société des Nations. Le rapport de celui-ci sera joint au budget et aux comptes.

www.digibuc.ro

C. La Commission de coopération intellectuelle déterminera dans chaque cas, après avoir consulté les parties intéressées, et d'accord avec elles, les rapports des institutions mentionnées dans la résolution du Conseil ou de toutes autres institutions de caractère intellectuel, avec l'Institut international.

La Commission de coopération intellectuelle sera prête à collaborer avec ces institutions, en vue de résoudre des questions particulières, sans cependant porter en aucune manière atteinte à leur autonomie.

3.

FONDATION D'UN INSTITUT INTERNATIONAL POUR L'UNIFICATION DU DROIT PRIVÉ

OFFRE DU GOUVERNEMENT ITALIEN

Résolution adoptée par l'Assemblée dans sa séance du mardi 30 septembre 1924 (après-midi) *sur la proposition de la deuxième Commission*

L'Assemblée exprime sa profonde reconnaissance au Gouvernement italien pour l'offre généreuse de fonder à Rome un Institut international pour l'unification ou l'harmonisation et la coordination du droit privé, sous la direction de la Société des Nations.

L'Assemblée, rappelant les termes de sa résolution du 23 septembre 1924, relative à la fondation de l'Institut international de coopération intellectuelle, invite le Conseil à accepter cette offre au nom de la Société, et, dans son désir de souligner le caractère international que cet Institut devrait posséder en ce qui concerne le programme de ses travaux et le choix de son personnel, d'accord avec les intentions du Gouvernement italien,

Décide:

a) Les pouvoirs et les fonctions du nouvel Institut et la constitution de son Conseil d'administration et de son Comité de direction seront déterminés par le Conseil de la Société des Nations, d'accord avec le Gouvernement italien;

b) Le Conseil de la Société des Nations est invité à conclure avec le Gouvernement italien, après consultation des organisations compétentes (notamment du Comité d'experts prévu dans la résolution de la cinquième Assemblée du 19 septembre 1924, de la Commission de coopération intellectuelle et des organisations techniques de la Société des Nations) tous accords nécessaires pour assurer l'organisation, l'existence et le fonctionnement normal de l'Institut. Conformément au désir du Gouvernement italien, les principes généraux à incorporer aux accords de cette nature seront analogues à ceux qui ont été établis par rapport à l'Institut de coopération intellectuelle qui doit être créé à Paris.

On aura soin d'éviter, par voie de consultation, tous doubles emplois.

4.

PROPUNEREA D-LUI SEXTIL PUȘCARIU PRIVITOARE LA IMPRUMUTUL CULTURAL

Proposition faite à la huitième séance de la deuxième commission, le 17 septembre 1924, par M. Sextil Pușcariu, délégué de la Roumanie.

Après les années difficiles de la période de la guerre, remplies de préoccupations d'un autre ordre, et après l'époque d'isolement, nous avons de nouveau un commencement de collaboration internationale dans le domaine des préoccupations scientifiques, sereines et désintéressées. Cette collaboration internationale est dûe surtout à la Commission de Coopération intellectuelle qui, sortie de la phase du tâtonnement et des études, est entrée maintenant dans la phase réjouissante des réalisations. Je me permets pourtant de remarquer que le mot *coopération* qui désigne cette Commission implique quelque chose de plus qu'une simple *collaboration*. Dans la notion de coopération est implicitement comprise non seulement l'idée de l'établissement d'un contact ininterrompu et direct entre les travailleurs intellectuels et les institutions savantes des différents pays, mais aussi l'idée d'une solidarisation de tous pour aider celui qui se trouve dans le besoin. Ce noble esprit de solidarité, qui anime la Société des Nations, a donné naissance à des actions du plus haut ordre moral. La restauration de l'Autriche et de la Hongrie par la volonté collective de tous les États est une des plus belles pages de l'histoire de la Société de Nations. Les résultats obtenus justifient le plus grand optimisme et, puisque seul l'optimisme engendre des idées fécondes, permettez-moi de croire que le système employé pour la restauration économique et financière de quelques États qui se sont trou-

www.digibuc.ro

vés dans l'impossibilité de vaincre par leurs propres forces les difficultés qui barraient leur chemin, pourrait être adopté aussi pour une restauration intellectuelle de ceux qui en ont un impérieux besoin.

Seulement, le problème se pose d'une façon différente dans chaque État. Les enquêtes entreprises par la Commission de Coopération intellectuelle ont montré qu'il y a des nations d'une ancienne civilisation chez lesquelles les difficultés d'ordre financier mettent en danger le travail intellectuel. La restauration financière de ces pays devait avoir comme suite naturelle le retour à la vie intellectuelle traditionnelle, mais il y a aussi d'autres pays avec un commencement souvent remarquable de civilisation pour lesquels la consolidation culturelle dépasse en importance toute autre préoccupation, leur restauration financière et économique étant en fonctions de la première.

De même, dans les nouveaux États qui ont pris naissance dans le centre, dans le sud et l'est de l'Europe où la guerre a produit les modifications territoriales les plus importantes et a posé les problèmes les plus difficiles, tout doit être adapté aux nouvelles circonstances et quelquefois même créé de toutes pièces.

Dans les difficultés financières que nous traversons maintenant avec la monnaie du pays dépréciée et avec une réforme agraire audacieuse ayant changé les bases de l'équilibre social, des pays comme la Roumanie se voient dans une situation extrêmement difficile: bien que le pays soit riche, il est dans l'impossibilité presque de trouver les moyens matériels nécessaires pour créer la plupart des institutions d'enseignement dont sa jeunesse désireuse de s'instruire aurait besoin.

Abandonnés à leurs propres moyens, ces pays — et il n'est pas seulement question de celui que j'ai l'honneur de représenter ici — ne pourraient pas se procurer les fonds nécessaires des inés à couvrir tous leurs besoins intellectuels actuels et à leur faire regagner le temps perdu. Dans une cinquantaine d'années peut-être, s'ils étaient laissés à leurs propres ressources, ils auraient l'appareil nécessaire pour pouvoir entrer en concurrence avec les pays ayant un développement intellectuel normal et organique, mais il serait désolant d'être obligé d'attendre si longtemps. Il y aurait pourtant un autre moyen qui, s'il était employé, aurait pour effet de leur faire gagner du temps: ce serait l'emprunt d'État dans un but intellectuel. Il aurait l'avantage évident de donner à l'État la possibilité de se procurer tout de suite ce qu'une évolution historique défavorable ne lui a pas permis d'acquerir jusqu'à présent: des écoles, des institutions de culture, tant pour la nation principale que pour les minorités qui l'habitent. Malheureusement, nous vivons à une époque où les emprunts extérieurs d'État sont, en quelque sorte, discrédités.

Je suppose cependant que si la Société des Nations pouvait donner son haut appui moral et patronner le développement intellectuel de tels pays, comme elle a patronné la restauration économique et financière d'autres pays, les créanciers retrouveraient la confiance et le controle de la Société des Nations serait une garantie suffisante que l'argent emprunté sera employé uniquement dans des buts intellectuels.

Le développement intellectuel des jeunes États, dont je parlais tout à l'heure n'est pas seulement une question interne qui les regarde exclusivement, car dans ces pays il y a des forces neuves et vigoureuses qui, libérées des conditions difficiles dans lesquelles elles ont vécu jusqu'à présent, sont capables d'apporter à l'évolution de la civilisation humaine, une contribution insoupçonnée.

Je proposerais donc le projet de résolution suivant:

La 5-ème Assemblée, convaincue de la nécessité de la solidarité des nations, ayant hautement apprécié les résultats de cette solidarité en ce qui concerne certains pays dans le domaine économique et financier, serait heureuse de voir ce principe appliqué dans le domain intellectuel.

Elle invite la Commission de Coopération intellectuelle a mettre à l'étude la question d'un emprunt international sous le contrôle de la Société des Nations destiné exclusivement aux développements intellectuels des membres de la Société des Nations qui le désireraient.

www.digibuc.ro

7. CURTEA PERMANENTĂ DE JUSTIȚIE INTERNAȚIONALĂ

1.

STATUTUL

Statut de la Cour permanente de justice internationale adopté par l'Assemblée de la Société des Nations le 13 décembre 1920

Art. 1. — Indépendamment de la Cour d'arbitrage, organisée par les conventions de La Haye de 1899 et 1907, et des tribunaux spéciaux d'arbitres, auxquels les États demeurent toujours libres de confier la solution de leurs différends, il est institué, conformément à l article 14 du Pacte de la Société des Nations, une «Cour permanente de justice internationale».

CHAPITRE I

Organisation de la Cour

Art. 2. — La «Cour permanente de justice internationale» est un corps de magistrats indépendants, élus, sans égard à leur nationalité, parmi les personnes jouissant de la plus haute considération morale, et qui réunissent les conditions requises pour l'exercice, dans leurs pays respectifs, des plus hautes fonctions judiciaires ou qui sont des jurisconsultes possédant une compétence notoire en matière de droit international.

Art. 3. — La Cour se compose de 15 membres: 11 juges titulaires et 4 juges suppléants. Le nombre des juges titulaires et des juges suppléants peut être éventuellement augmenté par l'Assemblée, sur la proposition du Conseil de la Société des Nations, à concurrence de 15 juges titulaires et 6 juges suppléants.

Art. 4. — Les membres de la Cour sont élus par l'Assemblée et par le Conseil sur une liste de personnes présentées par les groupes nationaux de la Cour d'arbitrage, conformément aux dispositions suivantes.

En ce qui concerne les membres de la Société qui ne sont pas représentés à la Cour permanente d'arbitrage, les listes de candidats seront présentées par des groupes nationaux désignés à cet effet par leurs gouvernements dans les mêmes conditions que celles stipulées pour les membres de la Cour d'arbitrage par l'article 44 de la convention de La Haye de 1907 sur le règlement pacifique des conflits internationaux.

Art. 5. — Trois mois au moins avant la date de l'élection, le Secrétaire général de la Société des Nations invi e par écrit les membres de la Cour d'arbitrage appartenant aux États mentionnés à l'annexe au Pacte ou entrés ultérieurement dans la Société des Nations, ainsi que les personnes désignées conformément à l'alinéa 2 de l'article 4, à procéder dans un délai déterminé par groupes nationaux à la présentation de personnes en situation de remplir les fonctions de membre de la Cour.

Chaque groupe ne peut en aucun cas présenter plus de quatre personnes, dont deux au plus de sa nationalité. En aucun cas, il ne peut être présenté un nombre de candidats plus élevé que le double des places à remplir.

Art. 6. — Avant de procéder à cette désignation il est recommandé à chaque groupe national de consulter la plus haute Cour de justice, les Facultés et Écoles de droit, les Académies nationales et les sections nationales d'Académies internationales, vouées à l'étude du droit.

Art. 7. — Le Secrétaire général de la Société des Nations dresse, par ordre alphabétique, une liste de toutes les personnes ainsi désignées: seules ces personnes sont éligibles, sauf le cas prévu à l'article 12, paragraphe 2.

Le Secrétaire général communique cette liste à l'Assemblée et au Conseil.

Art. 8. — L'Assemblée et le Conseil procèdent, indépendamment l'une de l'autre, à l'élection, d'abord des juges titulaires, ensuite des juges suppléants.

Art. 9. — Dans toute élection, les électeurs auront en vue que les personnes appelées à faire partie de la Cour, non seulement réunissent individuellement les conditions requises, mais assurent dans l'ensemble la représentation des grandes formes de civilisation et des principaux systèmes juridiques du monde.

Art. 10. — Sont élus ceux qui ont réuni la majorité absolue des voix dans l'Assemblée et dans le Conseil.

Au cas où le double scrutin de l'Assemblée et du Conseil se porterait sur plus d'un ressortissant du même membre de la Société des Nations, le plus âgé est seul élu.

Art. 11. — Si après la première séance d'élection il reste encore des sièges à pourvoir, il est procédé de la même manière à une seconde, et s'il est nécessaire, une troisième.

Art. 12. — Si après la troisième séance d'élection, il reste encore des sièges a pourvoir, il peut être à tout moment formé sur

www.digibuc.ro

la demande, soit de l'Assemblée, soit du Conseil, une commission médiatrice de six membres, nommés trois par l'Assemblée, trois par le Conseil, en vue de choisir pour chaque siège non pourvu un nom à présenter à l'adoption séparée de l'Assemblée et du Conseil.

Peuvent être portées sur cette liste, à l'unanimité, toutes personnes satisfaisant aux conditions requises, alors même qu'elles n'auraient pas figuré sur la liste de présentation visée aux articles 4 et 5.

Si la commission médiatrice constate qu'elle ne peut réussir à assurer l'élection, les membres de la Cour déjà nommés pourvoient aux sièges vacants dans un délai à fixer par le Conseil en choisissant parmi les personnes qui ont obtenu des suffrages, soit dans l'Assemblée soit dans le Conseil.

Si parmi les juges il y a partage égal de voix, la voix du juge le plus âgé l'emporte.

Art. 13. — Les membres de la Cour sont élus pour neuf ans.

Ils sont rééligibles.

Ils restent en fonctions jusqu'à leur remplacement. Après ce remplacement, ils continuent de connaître des affaires dont ils sont déjà saisis.

Art. 14. — Il est pourvu aux sièges devenus vacants, selon la méthode suivie pour la première élection. Le membre de la Cour élu en remplacement d'un membre dont le mandat n'est pas expiré, achève le terme du mandat de son prédécesseur.

Art. 15. — Les juges suppléants sont appelés dans l'ordre du tableau.

Le tableau est dressé par la Cour, en tenant compte d'abord de la priorité d'élection et ensuite de l'ancienneté d'âge.

Art. 16. — Les membres de la Cour ne peuvent exercer aucune fonction politique ou administrative. Cette disposition ne s'applique pas aux juges suppléants en dehors de l'exercice de leurs fonctions près de la Cour.

En cas de doute la Cour décide.

Art. 17. — Les membres de la Cour ne peuvent exercer les fonctions d'agent, de conseil ou d'avocat dans aucune affaire d'ordre international. Cette disposition ne s'applique aux juges suppléants que relativement aux affaires pour lesquelles ils sont appelés à exercer leurs fonctions près de la Cour.

Ils ne peuvent participer au règlement d'aucune affaire dans laquelle ils sont antérieurement intervenus comme agents, conseils ou avocats de l'une des parties, membres d'un tribunal national ou international, d'une commission d'enquête, ou à tout autre titre.

En cas de doute la Cour décide.

Art. 18. — Les membres de la Cour ne peuvent être relevés de leurs fonctions que si, au jugement unanime des autres membres, ils ont cessé de répondre aux conditions requises.

Le Secrétaire général de la Société des Nations en est officiellement informé par le greffier.

Cette communication emporte vacance de siège.

Art. 19. — Les membres de la Cour jouissent, dans l'exercice de leurs fonctions, des privilèges et immunités diplomatiques.

Art. 20. — Tout membre de la Cour doit, avant d'entrer en fonctions, prendre, en séance publique, engagement solennel d'exercer ses attributions en pleine impartialité et en toute conscience.

Art. 21. — La Cour élit, pour trois ans, son président et son vice-président: ils sont rééligibles.

Elle nomme son greffier.

La fonction de greffier de la Cour n'est pas incompatible avec celle de secrétaire général de la Cour permanente d'arbitrage.

Art. 22. — Le siège de la Cour est fixé à La Haye.

Le président et le greffier résident au siège de la Cour.

Art. 23. — La Cour tient une session chaque année.

Sauf disposition contraire du règlement de la Cour, cette session commence le 15 juin, et continue tant que le rôle n'est pas épuisé.

Le président convoque la Cour en session extraordinaire quand les circonstances l'exigent.

Art. 24. — Si, pour une raison spéciale, l'un des membres de la Cour estime ne pouvoir participer au jugement d'une affaire déterminée, il en fait part au président.

Si le président estime qu'un des membres de la Cour ne doit pas pour une raison spéciale siéger dans une affaire déterminée, il en avertit celui-ci.

Si, en pareil cas, le membre de la Cour et le président sont en désaccord, la Cour décide.

Art. 25. — Sauf exception expressément prévue, la Cour exerce ses attributions en séance plénière.

Si la présence de 11 juges titulaires n'est pas assurée, ce nombre est parfait par l'entrée en fonction des juges suppléants.

Toutefois, si 11 juges ne sont pas dispo-

www.digibuc.ro

nibles, le quorum de 9 est suffisant pour constituer la Cour.

Art. 26. — Pour les affaires concernant le travail et spécialement pour les affaires visées dans la partie XIII (travail) du traité de Versailles et les parties correspondantes des autres traités de paix, la Cour statuera dans les conditions ci-après:

La Cour constituera pour chaque période de trois années une chambre spéciale composée de cinq juges désignés en tenant compte, autant que possible, des prescriptions de l'article 9. Deux juges seront, en outre, désignés pour remplacer celui des juges qui se trouverait dans l'impossibilité de siéger. Sur la demande des parties, cette chambre statuera. A défaut de cette demande, la Cour siégera avec le nombre de juges prévu à l'article 25. Dans tous les cas, les juges sont assistés de quatre assesseurs techniques siégeant à leurs côtés avec voix consultative et assurant une juste représentation des intérêts en cause.

Si l'une seulement des parties a un de ses ressortissants siégeant comme juge dans la chambre prévue à l'alinéa précédent, le président priera un autre juge de céder sa place à un juge choisi par l'autre partie, en conformité de l'article 31.

Les assesseurs techniques sont choisis dans chaque cas spécial d'après les règles de procédure visées à l'article 30, sur une liste «d'assesseurs pour litiges de travail», composée de noms présentés à raison de deux par chaque Membre de la Société des Nations et d'un nombre égal présenté par le Conseil d'administration du Bureau international du Travail. Le Conseil désignera par moitié des représentants des travailleurs et par moitié des représentants des patrons pris sur la liste prévue à l'article 412 du traité de Versailles et les articles correspondants des autres traités de paix.

Dans les affaires concernant le travail, le Bureau international aura la faculté de fournir à la Cour tous les renseignements nécessaires, et à cet effet, le directeur de ce Bureau recevra communication de toutes les pièces de procédure présentées par écrit.

Art. 27. — Pour les affaires concernant le transit et les communications, et spécialement pour les affaires visées dans la partie XII (ports, voies d'eau, voies ferrées) du traité de Versailles et les parties correspondantes des autres traités de paix, la Cour statuera dans les conditions ci-après:

La Cour constituera pour chaque période de trois années une chambre spéciale composée de cinq juges désignés en tenant compte autant que possible, des prescriptions de l'article 9. Deux juges seront, en outre, désignés pour remplacer celui des juges qui se trouverait dans l'impossibilité de siéger. Sur la demande des parties, cette chambre statuera. A défaut de cette demande, la Cour siégera avec le nombre de juges prévu à l'article 25. Si les parties le désirent, ou si la Cour le décide, les juges seront assistés de quatre assesseurs techniques siégeant à leurs côtés avec voix consultative.

Si l'une seulement des parties a un de ses ressortissants siégeant comme juge dans la chambre prévue à l'alinéa précédent, le président priera un autre juge de céder sa place à un juge choisi par l'autre partie, en conformité de l'article 31.

Les assesseurs techniques seront choisis dans chaque cas spécial d'après les règles de procédure visées à l'article 30, sur une liste «d'assesseurs pour litiges de transit et de communications», composée de noms présentés à raison de deux par chaque membre de la Société des Nations.

Art. 28. — Les chambres spéciales prévues aux articles 26 et 27 peuvent, avec le consentement des parties en cause, siéger ailleurs qu'à La Haye.

Art. 29. — En vue de la prompte expédition des affaires, la Cour compose annuellement une chambre de trois juges, appelés à statuer en procédure sommaire, lorsque les parties le demandent.

Art. 30. — La Cour détermine par un règlement le mode suivant lequel elle exerce ses attributions. Elle règle notamment la procédure sommaire.

Art. 31. — Les juges de la nationalité de chacune des parties en cause conservent le droit de siéger dans l'affaire dont la Cour est saisie.

Si la Cour compte sur le siège un juge de la nationalité d'une seule des parties, l'autre partie peut désigner pour siéger un juge suppléant, s'il s'en trouve un de sa nationalité. S'il n'en existe pas, elle peut choisir un juge pris de préférence parmi les personnes qui ont été l'objet d'une présentation en conformité des articles 4 et 5.

Si la Cour ne compte sur le siège aucun juge de la nationalité des parties, chacune de ces parties peut procéder à la désignation ou au choix d'un juge de la même manière qu'au paragraphe précédent.

www.digibuc.ro

Lorsque plusieurs parties font cause commune, elles ne comptent pour l'application des dispositions qui précèdent que pour une seule. En cas de doute la Cour décide.

Les juges désignés ou choisis comme il est dit aux § 2 et 3 du présent article doivent satisfaire aux prescriptions des articles 2, 16, 17, 20 et 24 du présent acte. Ils statuent sur un pied d'égalité avec leurs collègues.

Art. 32. — Les juges titulaires reçoivent une indemnité annuelle à fixer par l'Assemblée de la Société des Nations sur la proposition du Conseil. Cette indemnité ne peut être diminuée pendant la durée des fonctions du juge.

Le président reçoit une indemnité spéciale déterminée de la même manière pour la durée de ses fonctions.

Le vice-président, les juges et les juges suppléants reçoivent dans l'exercice de leurs fonctions une indemnité à fixer de la même manière.

Les juges titulaires et suppléants qui ne résident pas au siège de la Cour reçoivent le remboursement des frais de voyage nécessités par l'accomplissement de leurs fonctions.

Les indemnités dues aux juges désignés ou choisis conformément à l'article 31 sont réglées de la même manière.

Le traitement du greffier est fixé par le Conseil sur la proposition de la Cour.

L'Assemblée de la Société des Nations, sur la proposition du Conseil, adoptera un règlement spécial fixant les conditions sous lesquelles des pensions seront allouées au personnel de la Cour.

Art. 33. — Les frais de la Cour sont supportés par la Société des Nations de la manière que l'Assemblée décide sur la proposition du Conseil.

CHAPITRE II

Compétence de la Cour)*

Art. 34. — Seuls les États ou les membres de la Société des Nations ont qualité pour se présenter devant la Cour.

Art. 35. — La Cour est ouverte aux membres de la Société des Nations ainsi qu'aux États mentionnés à l'annexe au Pacte

Les conditions auxquelles elle est ouverte aux autres États, sont, sous réserve des dispositions particulières des traités en vigueur, réglées par le Conseil, et dans tous les cas, sans qu'il puisse en résulter pour les parties aucune inégalité devant la Cour.

Lorsqu'un État, qui n'est pas membre de la Société des Nations, est partie en cause, la Cour fixera la contribution aux frais de la Cour que cette partie devra supporter.

Art. 36.—La compétence de la Cour s'étend à toutes affaires que les parties lui soumettront, ainsi qu'à tous les cas spécialement prévus dans les traités et conventions en vigueur.

Les membres de la Société et États mentionnés à l'annexe au Pacte pourront, soit lors de la signature ou de la ratification du protocole, auquel le présent acte est joint, soit ultérieurement, déclarer reconnaître dès à présent comme obligatoire, de plein droit et sans convention spéciale, vis-à-vis de tout autre membre ou État acceptant la même obligation, la juridiction de la Cour sur toutes ou quelques-unes des catégories de différends d'ordre juridique ayant pour objet:

a) l'interprétation d'un traité;

b) tout point de droit international;

c) la réalité de tout fait qui, s'il était établi, constituerait la violation d'un engagement international;

d) la nature ou l'étendue de la réparation due pour la rupture d'un engagement international.

La déclaration ci-dessus visée pourra être faite purement et simplement ou sous condition de réciprocité de la part de plusieurs ou de certains membres ou États, ou pour un délai déterminé.

En cas de contestation sur le point de savoir si la Cour est compétente, la Cour décide.

Art. 37. — Lorsqu'un traité ou convention en vigueur vise le renvoi à une juridiction à établir par la Société des Nations, la Cour constituera cette juridiction.

Art. 38. — La Cour applique:

1. Les conventions internationales, soit générales, soit spéciales, établissant des règles expressément reconnues par les États enlitige;

2. La coutume internationale, comme preuve d'une pratique générale, acceptée comme étant le droit;

3. Les principes généraux de droit reconnus par les nations civilisées;

4. Sous réserve de la disposition de l'article

*) *Nota Red.* Dispozițiile diferitelor convenții și tratate cuprinzând clauze privitoare la competința Curții se găsesc în volumul *Publications de la Cour Permanente de Justice internationale: Série D. No. 4 Collection des textes concernant la compétence de la Cour.* II-ème éd, 1 Juin 1924, La Haye.

www.digibuc.ro

59, les décisions judiciaires et la doctrine des publicistes les plus qualifiés, comme moyens auxiliaires de détermination des règles de droit.

La présente disposition ne porte pas atteinte à la faculté pour la Cour, si les parties sont d'accord, de statuer *ex aequo et bono*.

CHAPITRE III

Procédure

Art. 39. — Les langues officielles de la Cour sont le français et l'anglais. Si les parties sont d'accord pour que toute la procédure ait lieu en français, le jugement sera prononcé en cette langue. Si les parties sont d'accord pour que toute la procédure ait lieu en anglais, le jugement sera prononcé en cette langue.

A défaut d'un accord fixant la langue dont il sera fait usage, les parties pourront employer pour les plaidoiries celle des deux langues qu'elles préféreront, et l'arrêt de la Cour sera rendu en français et en anglais. En ce cas, la Cour désignera en même temps celui des deux textes qui fera foi.

La Cour peut, à la requête des parties, autoriser l'emploi d'une langue autre que le français ou l'anglais.

Art. 40. — Les affaires sont portés devant la Cour, selon le cas, soit par notification de compromis, soit par une requête adressée au greffe; dans les deux cas, l'objet du différend et les parties en cause doivent être indiqués.

Le greffe donne immédiatement notification de la requête à tous intéressés.

Il en informe également les membres de la Société des Nations par l'entremise du Secrétaire général.

Art. 41. — La Cour a le pouvoir d'indiquer, si elle estime que les circonstances l'exigent, quelles mesures conservatoires du droit de chacun doivent être prises à titre provisoire.

En attendant l'arrêt définitif, l'indication de ces mesures est immédiatement notifiée aux parties et au Conseil.

Art. 42. — Les parties sont représentées par des agents.

Elles peuvent se faire assister devant la Cour par des conseils ou des avocats.

Art. 43. — La procédure a deux phases: l'une écrite, l'autre orale.

La procédure écrite comprend la communication à juge et à partie des mémoires, des contre-mémoires et, éventuellement, des répliques, ainsi que de toute pièce et document à l'appui.

La communication se fait par l'entremise du greffe dans l'ordre et les délais déterminés par la Cour.

Toute pièce produite par l'une des parties doit être communiquée à l'autre en copie certifiée conforme.

La procédure orale consiste dans l'audition par la Cour des témoins, experts, agents, conseils et avocats.

Art. 44. — Pour toute notification à faire à d'autres personnes que les agents, conseils et avocats, la Cour s'adresse directement au gouvernement de l'État sur le territoire duquel la notification doit produire effet.

Il en est de même s'il s'agit de faire procéder sur place à l'établissement de tous moyens de preuve.

Art. 45. — Les débats sont dirigés par le président, et à défaut de celui-ci par le vice-président; en cas d'empêchement, par le plus ancien des juges présents.

Art. 46. — L'audience est publique, à moins qu'il n'en soit autrement décidé par la Cour ou que les deux parties ne demandent que le public ne soit pas admis.

Art. 47. — Il est tenu de chaque audience un procès-verbal signé par le greffier et le président.

Ce procès-verbal a seul caractère authentique.

Art. 48. — La Cour rend des ordonnances pour la direction du procès, la détermination des formes et délais dans lesquels chaque partie doit finalement conclure; elle prend toutes les mesures que comporte l'administration des preuves.

Art. 49. — La Cour peut, même avant tout débat, demander aux agents de produire tout document et de fournir toutes explications. En cas de refus, elle en prend acte.

Art. 50. — A tout moment, la Cour peut confier une enquête ou une expertise à toute personne, corps, bureau, commission ou organe de son choix.

Art. 51. — Au cours des débats, toutes questions utiles sont posées aux témoins et experts, dans les conditions que fixera la Cour dans le règlement visé à l'article 30.

Art. 52. — Après avoir reçu les preuves et témoignages dans les délais déterminés par elle, la Cour peut écarter toutes dépositions ou documents nouveaux qu'une des parties voudrait lui présenter sans l'assentiment de l'autre.

Art. 53. — Lorsqu'une des parties ne se présente pas, ou s'abstient de faire valoir

www.digibuc.ro

ses moyens, l'autre partie peut demander à la Cour de lui adjuger ses conclusions.

La Cour, avant d'y faire droit, doit s'assurer non seulement qu'elle a compétence aux termes des articles 36 et 37, mais que les conclusions sont fondées en fait et en droit.

Art. 54. — Quand les agents, avocats et conseils ont fait valoir, sous le contrôle de la Cour, tous les moyens qu'ils jugent utiles, le président prononce la clôture des débats.

La Cour se retire en chambre de conseil pour délibérer.

Les délibérations de la Cour sont et restent secrètes.

Art. 55. — Les décisions de la Cour sont prises à la majorité des juges présents.

En cas de partage de voix, la voix du président ou de celui qui le remplace est prépondérante.

Art. 56. — L'arrêt est motivé.

Il mentionne les noms des juges qui y ont pris part.

Art. 57. — Si l'arrêt n'exprime pas, en tout ou en partie, l'opinion unanime des juges, les dissidents ont le droit d'y joindre l'exposé de leur opinion individuelle.

Art. 58. — L'arrêt est signé par le président et par le greffier. Il est lu en séance publique, les agents dûment prévenus.

Art. 59. — La décision de la Cour n'est obligatoire que pour les parties en litige et dans le cas qui a été décidé.

Art. 60. — L'arrêt est définitif et sans recours. En cas de contestation sur le sens et la portée de l'arrêt, il appartient à la Cour de l'interpréter à la demande de toute partie.

Art. 61. — La révision de l'arrêt ne peut être éventuellement demandée à la Cour qu'à raison de la découverte d'un fait de nature à exercer une influence décisive et qui, avant le prononcé de l'arrêt, était inconnu de la Cour et de la partie qui demande la révision sans qu'il y eût de sa part faute à l'ignorer.

La procédure de révision s'ouvre par un arrêt de la Cour constatant expressément l'existence du fait nouveau, lui reconnaissant les caractères qui donnent ouverture à la révision et déclarant de ce chef la demande recevable.

La Cour peut subordonner l'ouverture de la procédure en révision à l'exécution préalable de l'arrêt.

La demande en révision peut être formée au plus tard dans le délai de six mois après la découverte du fait nouveau.

Aucune demande de révision ne peut être formée après l'expiration d'un délai de dix ans à dater de l'arrêt.

Art. 62. — Lorsqu'un État estime que dans un différend un intérêt d'ordre juridique est pour lui en cause, il peut adresser à la Cour une requête afin d'intervention.

La Cour décide.

Art. 63. — Lorsqu'il s'agit de l'interprétation d'une convention à laquelle ont participé d'autres États que les parties en litige, le greffe les avertit sans délai.

Chacun d'eux a le droit d'intervenir au procès, et s'il exerce cette faculté, l'interprétation contenue dans la sentence est également obligatoire à son égard.

Art. 64. — S'il n'en est autrement décidé par la Cour, chaque partie supporte ses frais de procédure.

2.

REGULAMENTUL

Règlement de la Cour permanente de Justice internationale adopté par la Cour le 24 mars 1922.

CHAPITRE I

De la Cour

Titre I. — *Constitution de la Cour*

Section A. *Des juges et des assesseurs*

Art. 1. — Sous réserve des dispositions de l'article 14 du Statut, la période de fonctions des juges titulaires et suppléants commence à courir le 1er janvier de l'année qui suit leur élection.

Art. 2. — Les juges titulaires et suppléants élus au cours d'une session antérieure de l'Assemblée et du Conseil de la Société des Nations, prennent séance respectivement avant les juges titulaires et suppléants élus au cours de sessions ultérieures. Les juges titulaires et suppléants, élus au cours de la même session, ont le rang que leur assigne leur ancienneté d'âge. Les juges titulaires ont la préséance sur les juges suppléants.

Les juges nationaux choisis en dehors de la Cour, en vertu des dispositions de l'article 31 du statut, prennent séance après les juges suppléants, dans l'ordre d'ancienneté d'âge.

Le tableau des juges suppléants est dressé en conformité des mêmes principes.

Le vice-président siège à la droite du président. Les autres juges siègent à la gauche

www.digibuc.ro

et à la droite du président, selon l'ordre ci-dessus établi.

Art. 3. — Les juges suppléants dont la présence est nécessaire sont appelés dans l'ordre du tableau visé à l'article précédent, de telle sorte que chacun d'eux soit convoqué à son tour jusqu'à l'épuisement du tableau.

Lorsqu'un juge suppléant est trop éloigné du siège de la Cour pour pouvoir, selon l'opinion du président, être touché utilement par une convocation, celle-ci sera adressée au juge suppléant qui le suit immédiatement dans l'ordre du tableau, sans préjudice du droit pour celui qui aurait dû la recevoir d'être appelé, s'il est possible, la première fois que la présence d'un juge suppléant sera exigée.

Le juge suppléant qui a été saisi d'une affaire doit être appelé, si besoin en est, en dehors de son tour, afin d'en poursuivre l'examen jusqu'à ce que la solution soit intervenue.

L'appel fait à un juge suppléant comme juge national dans une affaire déterminée, en vertu de l'article 31 du statut, ne compte pas pour l'application du présent article.

Art. 4. — Dans le cas où une ou plusieurs parties ont le droit de nommer un juge *ad hoc* de leur nationalité, la Cour plénière peut siéger avec un nombre de juges plus élevé que onze.

La Cour, après avoir constaté, en conformité de l'article 31 du statut, que plusieurs parties font cause commune et qu'aucune d'elles ne compte, sur le siège, un juge de sa nationalité, les invite à se mettre d'accord pour désigner, dans un délai fixé par elle, un juge suppléant de la nationalité de l'une d'entre elles ou, s'il n'en existe pas, un juge choisi selon les principes du dit article.

Si, à l'expiration du délai, les parties n'ont pas notifié leur désignation ou leur choix, elles sont réputées avoir renoncé à la faculté que leur confère l'article 31.

Art. 5. — Tout membre de la Cour, ainsi que tout juge appelé à la compléter en vertu de l'article 31 du statut, inaugure ses fonctions en prenant, conformément à l'article 20 du dit statut, l'engagement solennel suivant:

«Je déclare solennellement que j'exercerai tous mes devoirs et attributions de juge en tout honneur et dévouement, en pleine et parfaite impartialité et en toute conscience».

En vue de cette déclaration, la Cour peut, le cas échéant, être convoquée en séance publique spéciale.

A la séance publique d'ouverture tenue après le renouvellement intégral de la Cour, la déclaration prescrite est faite d'abord par le président, puis par le vice-président et ensuite par les autres juges dans l'ordre établi dans l'article 2.

Art. 6. — Pour l'application de l'article 18 du statut, le président ou, le cas échéant, le vice-président convoque les juges titulaires et suppléants. Le membre mis en cause est admis à fournir des explications, après quoi la question est discutée et mise aux voix, hors la présence de ce membre. Si l'unanimité des membres présents est acquise, le greffier procède à la notification prescrite dans le dit article.

Art. 7. — Le président recueille tous renseignements utiles propres à éclairer la Cour sur le choix des assesseurs techniques dans chaque affaire. Pour les affaires mentionnées à l'article 26 du statut, il consulte notamment le Conseil d'administration du Bureau international du Travail.

Les assesseurs sont désignés, à la majorité absolue soit par la Cour, soit par la Chambre spéciale à laquelle ressortit l'affaire à régler.

Art. 8. — Les assesseurs prennent, à la première séance de la Cour à laquelle ils assistent, l'engagement solennel suivant:

«Je déclare solennellement que j'exercerai tous mes devoirs et attributions d'assesseur en tout honneur et dévouement, en pleine et parfaite impartialité et en toute conscience, et que j'observerai scrupuleusement toutes les prescriptions du statut et du règlement de la Cour».

Section B. *De la Présidence*

Art. 9. — L'élection du président et du vice-président a lieu à la fin de la session ordinaire qui précède immédiatement le terme normal des fonctions du président et du vice-président sortants.

Après le renouvellement intégral de la Cour l'élection du président et du vice-président a lieu au début de la session qui suit. Le président et le vice-président élus dans ces circonstances entrent en fonctions le jour de leur élection; ils restent en fonctions jusqu'à l'expiration de la seconde année qui suit celle de leur élection.

Si le président ou le vice-président cesse de faire partie de la Cour avant le terme normal de ses fonctions, une élection a lieu afin de choisir un remplaçant pour la période restant à courir. Si cela est nécessaire, la

www.digibuc.ro

Cour peut, à cet effet, être convoquée en session extraordinaire.

Pour les élections visées au présent article, le vote a lieu au scrutin secret; le candidat qui obtient la majorité absolue est déclaré élu.

Art. 10. — Le président dirige les travaux et les services de la Cour; il préside ses séances plénières.

Art. 11. — Le vice-président remplace le président en cas d'empêchement, ou en cas de cessation de fonctions, jusqu'à ce qu'il ait été pourvu par la Cour à la désignation du nouveau président.

Art. 12. — Le président doit être domicilié dans un rayon qui n'excède pas dix kilomètres autour du Palais de la Paix, à la Haye.

Les grandes vacances du président ne doivent pas dépasser trois mois.

Art. 13. — Après le renouvellement intégral de la Cour, et jusqu'à l'élection du président et du vice-président, la présidence est exercée par celui des juges auquel l'ordre fixé par l'article 2 donne la préséance.

Il en est de même en cas d'empêchement simultané du président et du vice-président ou en cas de vacance simultanée de leurs fonctions.

Section C. *Des Chambres*

Art. 14. — Les membres des chambres constituées en vertu des articles 26, 27 et 29 du statut sont désignés par la Cour siégeant en séance plénière, à la majorité absolue des voix; il est tenu compte, pour cette désignation, sous réserve des stipulations de l'article 9 du dit statut, des préférences exprimées par les juges.

Les juges remplaçants, visés aux articles 26 et 27 du statut, sont désignés de la même manière. Deux juges sont également désignés pour remplacer celui des juges membre de la chambre de procédure sommaire qui se trouve dans l'impossibilité de siéger.

Il est procédé à l'élection à la fin de la session ordinaire de la Cour, et la durée assignée aux fonctions des élus a pour point de départ le 1er janvier de l'année suivante.

Toutefois, après le renouvellement intégral de la Cour, l'élection a lieu au début de la première session qui suit. La période de fonctions commence le jour de l'élection; elle prend fin, en ce qui concerne la chambre prévue à l'article 29 du statut, à l'expiration de la même année et, en ce qui concerne les chambres visées aux articles 26 et 27, à l'expiration de la deuxième année à compter de l'élection.

Les présidents des chambres sont nommés par la Cour en séance plénière. Cependant le président de la Cour préside de plein *droit* toute chambre dont il est élu membre; de même, le vice-président de la Cour préside de plein *droit* toute chambre dont il est élu membre et à laquelle n'appartient pas le président de la Cour.

Art. 15. — Les chambres spéciales pour questions de travail et pour questions de communications et de transit ne peuvent pas siéger avec un nombre de juges plus élevé que cinq.

Sous réserve des dispositions du deuxième alinéa de l'article précédent, la composition de la chambre de procédure sommaire ne peut pas être modifiée.

Art. 16. — Les juges suppléants ne sont convoqués pour compléter les chambres spéciales ou la chambre de procédure sommaire que si le nombre requis ne peut être parfait par la présence de juges titulaires.

Section D. *Du Greffe*

Art. 17. — La Cour choisit son greffier parmi les candidats proposés par les membres de la Cour.

L'élection a lieu au scrutin secret et à la majorité des voix. En cas de partage des voix, le président a voix prépondérante.

Le greffier est élu pour une période de sept ans, à compter du 1er janvier de l'année qui suit celle pendant laquelle l'élection a eu lieu. Il est rééligible.

Si le greffier cesse ses fonctions avant l'expiration du terme ci-dessus fixé, une élection a lieu afin de lui choisir un successeur.

Art. 18. — Avant son entrée en fonctions, le greffier fait, en séance plénière de la Cour, la déclaration suivante:

«Je prends l'engagement solennel d'exercer en toute loyauté, discrétion et conscience, les fonctions qui m'ont été confiées en ma qualité de greffier de la Cour permanente de justice internationale».

Les autres fonctionnaires du greffe prennent un engagement analogue devant le président, en présence du greffier.

Art. 19. — Le greffier doit être domicilié dans un rayon qui n'excède pas dix kilomètres autour du Palais de la Paix à La Haye.

Les grandes vacances du greffier ne doivent pas dépasser deux mois.

Art. 20. — Le personnel du greffe est

www.digibuc.ro

nommé par la Cour, sur la proposition du greffier.

Art. 21. — Le statut du personnel du greffe est adopté par le président sur la proposition du greffier, sauf approbation ultérieure de la Cour.

Art. 22. — Sur la proposition du greffier, la Cour détermine et modifie l'organisation du greffe. Le président désigne, sur la présentation du greffier, le fonctionnaire du greffe qui le remplace en cas d'empêchement ou en cas de cessation de fonctions jusqu'à ce qu'il ait été pourvu à la désignation de son successeur.

Art. 23. — Les registres des archives sont tenus de façon à donner tous les renseignements nécessaires, entre autres sur les points suivants:

1. Pour chaque affaire ou question, tous les documents y relatifs, et toutes les suites données, par ordre chronologique; tous ces documents portent le même numéro de dossier et sont numérotés selon l'ordre dans lequel ils ont été classés dans ce dossier;

2. Toutes les décisions de la Cour, par ordre chronologique, avec référence aux dossiers respectifs;

3. Tous les avis consultatifs émis par la Cour, par ordre chronologique, avec référence aux dossiers respectifs;

4. Toutes notifications et communications analogues envoyées par la Cour, avec référence aux dossiers respectifs.

Les index figurant dans les archives comprennent:

1. un fichier de noms propres avec les références nécessaires;

2. Un fichier des sujets par ordre de matières, avec les références nécessaires.

Art. 24. — Aux heures fixées par le président, le greffier reçoit tous documents et fournit tous renseignements sous réserve de l'article 38 du présent règlement ainsi que de son devoir professionnel de discrétion.

Art. 25. — Le greffier sert d'intermédiaire à toutes les communications émanant de la Cour ou qui lui sont adressées.

Le greffier veille à ce que la date d'expédition et de réception de toutes ces communications et notifications puisse être facilement contrôlée. En cas d'expédition par la poste de communications ou notifications, celles-ci sont recommandées. Les communications adressées aux représentants officiels ou aux agents des parties, sont considérées comme ayant été adressées aux parties elles-mêmes. La date de réception est notée sur tous les documents parvenant au greffier et il en est donné à l'expéditeur, sur la demande de celui-ci, un reçu portant la date de réception de ces documents et les numéros sous lesquels ils ont été enregistrés.

Art. 26. — Le greffier a la responsabilité des archives, des comptes et de tous travaux administratifs. Il a la garde des sceaux et cachets. Il assiste à toutes les séances plénières de la Cour, et soit en personne, soit en désignant un représentant approuvé par la Cour, à toutes les séances des diverses chambres; les procès-verbaux des séances sont rédigés sous sa responsabilité.

De plus, il remplit toutes les fonctions qui peuvent lui être dévolues aux termes du présent règlement.

Une instruction approuvée par le président, sur la proposition du greffier, détermine le détail des attributions du greffe.

Titre 2. — *Fonctionnement de la Cour*

Art. 27. — L'année qui suit le renouvellement intégral de la Cour, la session ordinaire de celle-ci commence le quinze janvier.

Si le jour fixé pour une session est considéré comme jour férié à l'endroit où siège la Cour, la session commence le jour ouvrable suivant.

Art. 28. — Le rôle des affaires est dressé et tenu à jour par le greffier sous la responsabilité du président. Le rôle, pour une session déterminée, contient toutes les questions soumises à la Cour pour avis consultatif, ainsi que toutes les affaires à elle soumises pour décision et pour lesquelles la procédure écrite est terminée, dans l'ordre de réception par le greffier de l'acte par lequel la Cour a été saisie de la question ou de l'affaire. Dans le cas où, au cours d'une session, une question est portée devant la chambre où la procédure écrite au sujet d'une affaire ou question vient à se terminer, il appartient à la Cour de décider si cette question ou affaire doit être ajoutée au rôle de la session.

Le greffier prépare et tient à jour des extraits du rôle ci-dessus, indiquant tous les litiges qui doivent être examinés respectivement par les chambres.

Enfin le greffier prépare et tient à jour un rôle des affaires soumises à révision.

Art. 29. — Pendant les sessions, les dates et heures des séances sont fixées par le président.

Art. 30. — Si, dans une des séances plénières de la Cour, il est impossible d'atteindre

www.digibuc.ro

le quorum exigé, la Cour s'ajourne jusqu'à ce que le quorum soit atteint.

Art. 31. — La Cour délibère en chambre du conseil sur la décision de toute affaire ou sur la réponse à toute question à elle soumise.

Pendant les délibérations visées à l'alinéa précédent, seules les personnes autorisées à y prendre part, ainsi que le greffier, sont présents dans la chambre du conseil. Aucune autre personne ne peut y être admise qu'en vertu d'une décision spéciale de la Cour motivée par des circonstances exceptionnelles.

Chacun des membres de la Cour, présents à la délibération, exprime son opinion motivée.

Les conclusions adoptées, après discussion finale, par la majorité des membres, déterminent la décision de la Cour.

Tout membre de la Cour peut demander qu'une question, devant être mise aux voix, soit formulée en termes précis dans les deux langues officielles et distribuée à la Cour. Il est fait droit à cette demande.

CHAPITRE II

De la procédure

Titre 1. — *Procédure contentieuse*

Section A. *Dispositions générales*

Art. 32. — Les dispositions du présent titre sont établies sans préjudice de l'adoption par la Cour d'autres règles que les parties intéressées pourraient proposer d'un commun accord, en tenant compte des circonstances particulières à chaque affaire.

Art. 33. — Dans chaque cas déterminé, les délais sont fixés par la Cour en assignant une date précise pour les divers actes de procédure; elle tient compte, autant que possible, de l'accord des parties.

La Cour peut prolonger les délais fixés par elle. Elle peut également, dans des circonstances spéciales, décider qu'un acte de procédure entrepris après l'expiration du délai fixé est considéré comme valable.

Si la Cour ne siège pas, et sous réserve de toute décision ultérieure qu'elle pourrait prendre, les pouvoirs qui lui sont conférés, aux termes du présent article, sont exercés par le président.

Art. 34. — Toute pièce de procédure présentée à la Cour doit être accompagnée d'au moins trente copies imprimées et certifiées conformes. Le président a la faculté d'ordonner le dépôt de copies supplémentaires.

Section B. *Procédure devant la Cour et devant les chambres spéciales (articles 26 et 27 du statut)*

I. *Introduction de l'instance*

Art. 35. — Lorsque la Cour est saisie d'une affaire par un compromis, celui-ci, ou l'acte par lequel il est notifié à la Cour, mentionne les domiciles élus au siège de la Cour où les notifications et communications aux parties doivent être respectivement envoyées.

Dans tous autres cas où la Cour est compétente, la requête comprend, outre l'indication de l'objet du différend et des parties en cause, un exposé succinct des faits, la désignation de la chose demandée, ainsi que l'élection au siège de la Cour d'un domicile où les notifications et communications sont envoyées.

Si l'instance est introduite par une requête, la première pièce de procédure notifiée en réponse à celle-ci fait mention du domicile élu au siège de la Cour, où toute notification ou communication ultérieure concernant l'affaire doit être envoyée.

Si la notification du compromis ou la requête contient une demande tendant à ce que l'affaire soit renvoyée à l'une des chambres spéciales visées aux articles 26 et 27 du statut, il est fait droit à cette demande pour autant que les parties sont d'accord.

Il en est de même si la demande vise l'adjonction d'assesseurs techniques aux termes de l'article 27 du statut ou le renvoi de l'affaire devant la chambre de procédure sommaire, pourvu, dans ce dernier cas, que l'affaire ne concerne pas les matières indiquées aux articles 26 et 27 du statut.

Art. 36. — Le greffier communique immédiatement à tous les membres de la Cour les compromis ou requêtes qui lui ont été notifiés.

II. *Procédure écrite*

Art. 37. — Si les parties sont d'accord pour que toute la procédure ait lieu soit en français, soit en anglais, les pièces de procédure sont présentées seulement dans la langue adoptée par les parties.

A défaut d'un accord fixant la langue dont il est fait usage, les pièces sont présentées en français ou en anglais.

Si l'emploi d'une langue autre que le français ou l'anglais est autorisé, une traduction en français ou en anglais est jointe à l'original des pièces présentées.

Le greffier n'est pas tenu de préparer des

www.digibuc.ro

traductions des pièces présentées conformément aux dispositions ci-dessus.

Dans le cas de pièces volumineuses, la Cour, ou si elle ne siège pas, le président, peut autoriser, sur demande de la partie intéressée, la présentation de traductions partielles.

Art. 38. — La Cour ou, si elle ne siège pas, le président, après avoir entendu les parties, peut ordonner que le greffier tienne à la disposition du gouvernement de tout État admis à ester en justice devant la Cour les mémoires et contre-mémoires de chaque affaire.

Art. 39. — Si l'instance est introduite par la notification d'un compromis, et sauf accord contraire des parties, les pièces de procédure suivantes peuvent être présentées dans l'ordre indiqué ci-dessous, savoir:

Un mémoire, par chacune des parties, dans un même délai;

Un contre-mémoire, par chacune des parties, dans un même délai;

Une réplique, par chacune des parties, dans un même délai.

Si l'instance est introduite par requête, et sauf accord contraire des parties, les pièces de procédure sont présentées dans l'ordre indiqué ci-dessous, savoir:

Le mémoire, par la partie demanderesse;

Le contre-mémoire, par la partie défenderesse;

La réplique, par la partie demanderesse;

La duplique, par la partie défenderesse.

Art. 40. — Les mémoires comprennent:

1. Un exposé des faits sur lesquels la demande est fondée;
2. Un exposé de droit;
3. Les conclusions;
4. Le bordereau des pièces à l'appui, qui sont annexées au mémoire.

Les contre-mémoires comprennent:

1. La reconnaissance ou la contestation des faits mentionnées dans le mémoire;
2. Le cas échéant, un exposé additionnel des faits;
3. Un exposé de droit;
4. Des conclusions fondées sur les faits énoncés; ces conclusions peuvent comprendre des demandes reconventionnelles, pour autant que ces dernières rentrent dans la compétence de la Cour;
5. Le bordereau des pièces à l'appui, qui sont annexées au contre-mémoire.

Art. 41. — La procédure écrite une fois terminée, le président fixe la date d'ouverture de la procédure orale.

Art. 42. — Le greffier transmet à chacun des membres de la Cour, au fur et à mesure de leur présentation, copie de toutes les pièces formant le dossier complet de l'affaire.

III. — *Procédure orale*

Art. 43. — En cas de séance publique, le greffier fait publier dans les journaux toutes indications utiles sur la date et l'heure fixées.

Art. 44. — Le greffier prend toutes dispositions pour pouvoir faire traduire du français en anglais ou d'anglais en français, les exposés, questions et réponses, comme la Cour en ordonne.

Lorsque, soit aux termes du troisième alinéa de l'article 39 du statut, soit dans un cas particulier, une langue autre que le français ou l'anglais est employée, il incombe à la partie intéressée de prendre toutes dispositions pour la traduction dans l'une ou l'autre des langues officielles. Dans le cas de témoins ou d'experts qui se présentent sur l'invitation de la Cour, ce devoir incombe au greffier.

Art. 45. — Dans chaque cas particulier, la Cour statue sur la question de savoir si les représentants des parties doivent plaider avant ou après la présentation des divers moyens de preuve, la discussion de ces moyens étant toujours réservée.

Art. 46. — L'ordre dans lequel les agents, avocats ou conseils sont appelés à prendre la parole est déterminé par la Cour, sauf accord à ce sujet entre les parties.

Art. 47. — Chaque partie fait connaître à la Cour et aux autres parties, en temps utile, avant l'ouverture de la procédure orale, tous moyens de preuve qu'elle entend employer, ainsi que les noms, prénoms, qualités et domicile des témoins qu'elle désire faire entendre.

Elle indique également, en termes généraux le ou les points sur lesquels doit porter le témoignage.

Art. 48. — La Cour peut, sous réserve des dispositions de l'article 44 du statut, inviter les parties à présenter des témoins ou demander la production de tous autres moyens de preuve sur des points de fait au sujet desquels les parties ne sont pas d'accord.

Art. 49. — La Cour ou, si elle ne siège pas, le président, prend, soit à la demande de l'une des parties, soit sur sa propre initiative, les mesures requises en vue de l'audition de témoins en dehors de la Cour.

Art. 50. — Avant de faire sa déposition devant la Cour, chaque témoin prend l'engagement solennel suivant:

www.digibuc.ro

«Je déclare solennellement, en tout honneur et en toute conscience, que je dirai la vérité, toute la vérité et rien que la vérité».

Art. 51. — Les témoins sont interrogés par les représentants des parties sous l'autorité du président. Des questions peuvent leur être posées par le président et après lui par les juges.

Art. 52. — Les indemnités des témoins qui se présentent sur l'invitation de la Cour sont payées sur les fonds de la Cour.

Art. 53. — Tout rapport ou tout procès-verbal concernant une enquête faite à la demande de la Cour en conformité de l'article 50 du statut, ainsi que les rapports d'experts, présentés à la Cour aux termes du même article, sont immédiatement communiqués aux parties.

Art. 54. — Il est établi un compte-rendu des dépositions. Ce compte-rendu est lu à chaque témoin en ce qui le concerne et approuvé par lui.

La Cour décide, dans chaque cas spécial, s'il doit être établi, pour son usage, des comptes-rendus sténographiques de tout ou partie des autres éléments de la procédure orale.

Art. 55. — Le procès-verbal visé à l'article 47 du statut mentionne notamment:

1. Les noms des juges;
2. Les noms des agents, avocats et conseils;
3. Les noms, prénoms, qualités et domicile des témoins entendus;
4. L'indication des autres preuves employées;
5. Les déclarations faites par les parties;
6. Toutes décisions de la Cour prises à l'audience.

Art. 56. — Avant la clôture des débats, chaque partie peut présenter la note de ses frais.

IV. — *Mesures conservatoires*

Art. 57. — Lorsque la Cour ne siège pas, l'indication des mesures conservatoires est faite par le président.

En cas de refus de la part des parties de se conformer aux indications de la Cour ou du président concernant les mesures conservatoires, il en est pris acte.

V. — *Intervention*

Art. 58. — Toute requête à fin d'intervention, aux termes de l'article 62 du statut, est communiquée au greffier au plus tard avant l'ouverture de la procédure orale.

La Cour peut, toutefois, en raison de circonstances exceptionnelles, prendre en considération une requête présentée plus tard.

Art. 59. — La requête visée à l'article précédent contient:

1. La spécification de l'affaire;
2. L'exposé des raisons de droit et de fait justifiant l'intervention;
3. Le bordereau des pièces à l'appui, qui sont annexées.

La requête est immédiatement communiquée aux parties qui font parvenir au greffier leurs observations dans le délai fixé par la Cour ou, si elle ne siège pas, par le président.

Art. 60. — Tout État désirant intervenir aux termes de l'article 63 du statut en informe par écrit le greffier au plus tard avant la procédure orale.

La Cour ou, si elle ne siège pas, le président, prend les mesures nécessaires pour permettre à l'État intervenant de prendre connaissance des documents de l'affaire, pour autant qu'ils concernent l'interprétation de la convention en cause, et de soumettre à la Cour ses observations à ce sujet.

VI. — *Accord*

Art. 61. — Si les parties tombent d'accord sur la solution à donner au litige, et notifient cet accord par écrit à la Cour avant la clôture de la procédure, la Cour donne acte de l'accord intervenu.

Si, d'un commun accord, les parties notifient par écrit à la Cour qu'elles renoncent à poursuivre la procédure, la Cour prend acte de cette renonciation et la procédure prend fin.

VII. — *Arrêt*

Art. 62. — L'arrêt comprend:

1. La date à laquelle il est rendu;
2. Les noms des juges qui y ont pris part;
3. L'indication des parties;
4. Les noms des agents des parties;
5. Les conclusions des parties;
6. Les circonstances de fait;
7. Les raisons de droit;
8. Le dispositif;
9. La décision visée à l'article 64 du statut, s'il y a lieu.

Les opinions contraires des juges qui le désirent sont jointes à l'arrêt.

Art. 63. — Après lecture en séance publique, le texte de l'arrêt est immédiatement communiqué à toutes les parties intéressées

www.digibuc.ro

et au Secrétaire général de la Société des Nations.

Art. 64. — L'arrêt est considéré comme ayant force obligatoire du jour où il a été lu en séance publique, conformément à l'article 58 du statut.

Art. 65. — Un recueil imprimé des arrêts de la Cour est publié sous la responsabilité du greffier.

VIII. — *Révision*

Art. 66. — La demande en révision est introduite dans les mêmes formes que la requête visée à l'article 40 du statut.

Elle comprend:

1. La mention de l'arrêt attaqué;
2. Le fait sur lequel la requête est fondée;
3. Le bordereau des pièces à l'appui, qui sont annexées.

Le greffier doit notifier immédiatement la demande en révision aux autres parties intéressées; celles-ci peuvent présenter leurs observations, dans le délai fixé par la Cour ou, si elle ne siège pas, par le président.

Si l'arrêt attaqué a été rendu en séance plénière, la Cour connaît, également en séance plénière, de la demande en révision. Si l'arrêt attaqué a été rendu par une des chambres visées aux articles 26, 27 ou 29 du statut, la même chambre connaît de la demande en révision. Dans tous les cas, l'article 13 du statut est applicable.

Si la Cour, en vertu du troisième alinéa de l'article 61 du statut, fait dépendre, par arrêt spécial, la recevabilité de la requête d'une exécution préalable de l'arrêt attaqué, cette condition est immédiatement portée à la connaissance du demandeur par le greffier, et la procédure en révision est suspendue jusqu'à ce que le greffier ait reçu la preuve de l'exécution préalable de l'arrêt attaqué et que cette preuve ait été admise par la Cour.

Section C. *Procédure sommaire*

Art. 67. — Sous réserve des dispositions de la présente section, les règles fixées pour la procédure devant la Cour plénière s'appliquent à la procédure sommaire.

Art. 68. — Dès réception par le greffier de l'acte introductif d'instance d'une affaire qui, en vertu de l'accord des parties, doit être réglée en procédure sommaire, le président convoque, dans le délai le plus bref possible, la chambre visée à l'article 29 du statut.

Art. 69. — La procédure sommaire est ouverte par la présentation, par chaque partie, d'un mémoire écrit. Communication en est faite par le greffier aux membres de la chambre et à la partie adverse.

Les mémoires font mention des moyens de preuve que les parties désirent éventuellement employer.

Si la chambre ne se considère pas comme suffisamment éclairée par les mémoires, elle peut instituer, sauf accord contraire des parties, une procédure orale. Elle fixe la date pour l'ouverture de cette procédure.

A l'audience, la chambre demande aux parties des explications verbales. Elle peut admettre la production de tous moyens de preuve mentionnés dans les mémoires.

Si l'audition des témoins ou experts, dont les noms sont indiqués dans les mémoires, est demandée, ces témoins ou experts doivent se trouver, en temps utile, à la disposition de la chambre.

Art. 70. — L'arrêt est rendu par la Cour statuant en chambre de procédure sommaire, et lecture en est donnée en audience publique de la chambre.

Titre 2 — *Procédure consultative*

Art. 71. — Les avis consultatifs sont émis après délibération par la Cour en séance plénière.

Les opinions dissidentes des juges qui le désirent sont jointes à l'avis.

Art. 72. — Les questions sur lesquelles l'avis consultatif de la Cour est demandé sont exposées à la Cour par une requête écrite, signée soit par le président de l'Assemblée ou par le président du Conseil de la Société des Nations, soit par le Secrétaire général de la Société agissant en vertu d'instructions de l'Assemblée ou du Conseil.

La requête formule, en termes précis, la question sur laquelle l'avis de la Cour este demandé. Il y est joint tout document pouvant servir à élucider la question.

Art. 73. — Le greffier notifie immédiatement la requête demandant l'avis consultatif aux membres de la Cour ainsi qu'aux membres de la Société des Nations par l'entremise du Secrétaire général de la Société et aux États mentionnés à l'annexe au Pacte.

Les organisations internationales susceptibles de fournir des renseignements sur la question en reçoivent communication.

Art. 74. — Tout avis consultatif qui serait donné par la Cour, ainsi que la requête à laquelle il répond, sont imprimés dans un recueil spécial publié sous la responsabilité du greffier.

www.digibuc.ro

Titre 3 — *Erreurs*

Art. 75. — La Cour ou, si elle ne siège pas, le président a la faculté de corriger toute erreur matérielle qui se serait glissée dans une ordonnance, un arrêt ou un avis, à la suite d'une faute ou d'une omission accidentelle.

3.

COMPETINȚA CURȚII IN BAZA TRATATELOR ȘI A CONVENȚIILOR INTERNAȚIONALE SEMNATE DE ROMÂNIA [1]).

1. Tratatul din Versailles din 28 Iunie 1919 (art. 289, 336, 337, 376, 386, 415, 416, 418, 420, 423, 426).
2. Tratatul din St. Germain en Laye, din 10 Septemvrie 1919 (art. 69, 241, 297, 298, 308, 324, 327, 328, 360, 363, 368).
3. Tratatul din Neuilly sur Seine din 27 Noemvrie 1919 (art. 168, 225, 226, 245, 267, 270, 285).
4. Tratatul din Trianon din 4 Iunie 1920 (art. 60, 224, 281, 282, 292,—294, 307,311 343—346, 351).
5. Tratatul din Lausanne din 24 Iulie 1923 (art. 44).
6. Tratatul minorităților din 9 Decemvrie 1919 (art. 12, minorități, art. 16, navigațiunea pe Prut).
7. Convenția relativă la comerțul de armo și muniții semnată la Paris la 10 Septemvrie 1919 (art. 24).
8. Convenția relativă la Navigația Aeriană semnată la Paris la 13 Octomvrie 1919 (art. 37).
9. Convenția și tratatul relative la libertatea transitului, încheiate la Barcelona la 20 Aprilie 1921 (art. 13).
10. Convenția și statutul relative la căile navigabile de interes internațional încheiată la Barcelona la 20 Aprilie 1921 (art. 22).
11. Convenția relativă la statutul definitiv al Dunărei, semnată la Paris la 23 Iulie 1921 (art. 38).
12. Acordul relativ la traficul feroviar internațional semnat la Portorose la 23 Noemvrie 1921 (art. 13).

8. ORGANIZAREA MUNCII

1.

TRAITÉ DE VERSAILLES

Partie XIII. Travail

SECTION I

Organisation du travail

Attendu que la Société des Nations a pour but d'établir la paix universelle, et qu'une telle paix ne peut être fondée que sur la base de la justice sociale;

Attendu qu'il existe des conditions de travail impliquant pour un grand nombre de personnes l'injustice, la misère et les privations, ce qui engendre un tel mécontentement que la paix et l'harmonie universelles sont mises en danger, et attendu qu'il est urgent d'améliorer ces conditions: par exemple, en ce qui concerne la réglementation des heures de travail, la fixation d'une durée maxima de la journée et de la semaine de travail, le recrutement de la main-d'oeuvre, la lutte contre le chômage. la garantie d'un salaire assurant des conditions d'existence convenables, la protection des travailleurs contre les maladies générales ou professionnelles et les accidents résultant du travail, la protection des enfants, des adolescents et des femmes, les pensions de vieillesse et d'invalidité, la défense des intérêts des travailleurs occupés à l'étranger, l'affirmation du principe de la liberté syndicale, l'organisation de l'enseignement professionnel et technique et autres mesures analogues;

Attendu que la non-adoption par une nation quelconque d'un régime de travail réellement humain fait obstacle aux efforts des autres nations désireuses d'améliorer le sort des travailleurs dans leurs propres pays;

Les Hautes Parties Contractantes, mues par des sentiments de justice et d'humanité aussi bien que par le désir d'assurer une paix mondiale durable, ont convenu ce qui suit:

CHAPITRE I

Organisation

Art. 387. — Il est fondé une organisation permanente chargée de travailler à la réali-

[1]) Vezi art. 37 al Statutului (pag. 428) care dă acestei jurisdicții o competință generală.

www.digibuc.ro

sation du programme exposé dans le préambule.

Les Membres originaires de la Société des Nations seront Membres originaires de cette organisation, et, désormais, la qualité de membre de la Société des Nations entraînera celle de membre de ladite organisation.

Art. 388.— L'organisation permanente comprendra:

1. Une Conférence générale des représentants des membres;

2. Un Bureau international du Travail sous la direction du Conseil d'administration prévu à l'article 393.

Art. 389.— La Conférence générale des représentants des Membres tiendra des sessions chaque fois que besoin sera et, au moins, une fois par an. Elle sera composée de quatre représentants de chacun des Membres dont deux seront les Délégués du Gouvernement et dont les deux autres représenteront respectivement, d'une part, les employeurs, d'autre part, les travailleurs ressortissant à chacun des Membres;

Chaque Délégué pourra être accompagné par des conseillers techniques dont le nombre pourra être de deux au plus pour chacune des matières distinctes inscrites à l'ordre du jour de la session. Quand des questions intéressant spécialement des femmes doivent venir en discussion à la Conférence, une au moins parmi les personnes désignées comme conseillers techniques devra être une femme.

Les Membres s'engagent à désigner les délégués et conseillers techniques non gouvernementaux d'accord avec les organisations professionnelles les plus représentatives soit des employeurs, soit des travailleurs du pays considéré, sous la réserve que de telles organisations existent.

Les conseillers techniques ne seront autorisés à prendre la parole que sur la demande faite par le délégué auquel ils sont adjoints et avec l'autorisation spéciale du Président de la Conférence; ils ne pourront prendre part aux votes.

Un délégué peut, par une note écrite adressée au Président, désigner l'un de ses conseillers techniques comme son suppléant, et ledit suppléant, en cette qualité, pourra prendre part aux déliberations et aux votes.

Les noms des délégués et de leurs conseillers techniques seront communiqués au Bureau international du Travail par le Gouvernement de chacun des Membres.

Les pouvoirs des délégués et de leurs conseillers techniques seront soumis à la vérification de la Conférence, laquelle pourra, par une majorité des deux-tiers des suffrages exprimés par les délégués présents, refuser d'admettre tout délégué ou tout conseiller technique qu'elle ne jugera pas avoir été désigné conformément aux termes du présent article.

Art. 390.— Chaque délégué aura le droit de voter individuellement sur toutes les questions soumises aux délibérations de la Conférence.

Dans le cas où l'un des Membres n'aurait pas désigné l'un des délégués non gouvernementaux auquel il a droit, l'autre délégué non gouvernemental aura le droit de prendre part aux discussions de la Conférence, mais n'aura pas le droit de voter.

Au cas où la Conférence. en vertu des pouvoirs que lui confère l'article 389, refuserait d'admettre l'un des délégués d'un des Membres, les stipulations du présent article seront appliqués comme si ledit délégué n'avait pas été désigné.

Art. 391.— Les sessions de la Conférence se tiendront au siège de la Société des Nations ou en tout autre lieu qui aura pu être fixé par la Conférence, dans une session antérieure, à la majorité des deux-tiers des suffrages exprimés par les délégués présents.

Art. 392.— Le Bureau international du Travail sera établi au siège de la Société des Nations et fera partie de l'ensemble des institutions de la Société.

Art. 393.— Le Bureau international du Travail sera placé sous la direction d'un Conseil d'administration composé de vingt-quatre personnes, lesquelles seront désignées selon les dispositions suivantes:

Le Conseil d'administration du Bureau international du Travail sera composé comme suit:

Douze personnes représentant les Gouvernements;

Six personnes élues par les délégués à la Conférence représentant les patrons;

Six personnes élues par les délégués à la Conférence représentant les employés et ouvriers.

Sur les douze personnes représentant les Gouvernements, huit seront nommées par les Membres dont l'importance industrielle est la plus considérable et quatre seront nommées par les Membres désignés à cet effet par les délégués gouvernementaux à la Conférence, exclusion faite des délégués des huit Membres susmentionnés.

Les contestations éventuelles sur la ques-

www.digibuc.ro

tion de savoir quels sont les Membres ayant l'importance industrielle la plus considérable seront tranchées par le Conseil de la Société des Nations.

La durée du mandat des membres du Conseil d'administration sera de trois ans. La manière de pourvoir aux sièges vacants et les autres questions de même nature pourront être réglées par le Conseil d'administration sous réserve de l'approbation de la Conférence.

Le Conseil d'administration élira l'un de ses membres comme Président et établira son règlement. Il se réunira aux époques qu'il fixera lui-même. Une session speciale devra être tenue chaque fois que dix membres au moins du Conseil auront formulé une demande écrite à ce sujet.

Art. 394.— Un Directeur sera placé à la tête du Bureau international du Travail; il sera désigné par le Conseil d'administration de qui il recevra ses instructions et vis-à-vis de qui sera responsable de la bonne marche du Bureau ainsi que de l'exécution de toutes autres tâches qui auront pu lui être confiées.

Le Directeur ou son suppléant assisteront à toutes les séances du Conseil d'administration.

Art. 395.— Le personnel du Bureau international du Travail sera choisi par le directeur. Le choix fait devra porter, dans toute la mesure compatible avec le souci d'obtenir le meilleur rendement, sur des personnes de différentes nationalités. Un certain nombre de ces personnes devront être des femmes.

Art. 396.— Les fonctions du Bureau international du Travail comprendront la centralisation et la distribution de toutes informations concernant la réglementation internationale de la condition des travailleurs et du régime de travail et, en particulier, l'étude des questions qu'il est proposé de soumettre aux discussions de la Conférence en vue de la conclusion des conventions internationales, ainsi que l'exécution de toutes enquêtes spéciales, prescrites par la Conférence.

Il sera chargé de préparer l'ordre du jour des sessions de la Conférence.

Il s'acquitera, en conformité des stipulations de la présente Partie du présent Traité, des devoirs qui lui incombent en ce qui concerne tous différends internationaux.

Il rédigera et publiera en français, en anglais, et dans telle autre langue que le Conseil d'administration jugera convenable, un bulletin périodique consacré à l'étude des questions concernant l'industrie et le travail et présentant un intérêt international.

D'une manière générale il aura, en sus des fonctions indiquées au présent article, tous autres pouvoirs et fonctions que la Conférence jugera à propos de lui attribuer.

Art. 397.— Les ministères des Membres qui s'occupent des questions ouvrières pourront communiquer directement avec le Directeur par l'intérmediaire du représentant de leur Gouvernement au Conseil d'administration du Bureau international du Travail, ou, à défaut de ce représentant, par l'intermédiaire de tel autre fonctionnaire dûment qualifié et désigné à cet effet par le Gouvernement interessé.

Art. 398.— Le Bureau international du Travail pourra demander le concours du Secrétaire général de la Société des Nations pour toutes questions à l'occasion desquelles ce concours pourra être donné.

Art. 399.— Chacun des Membres payera les frais de voyage et de séjour de ses délégués et de leurs conseillers techniques ainsi que de ses représentants prenant part aux sessions de la Conférence et du Conseil d'administration selon les cas.

Tous autres frais du Bureau international du Travail, des sessions de la Conférence ou de celles du Conseil d'administration, seront remboursés au Directeur par le Secrétaire général de la Société des Nations sur le budget général de la Société.

Le Directeur sera responsable, vis-à-vis du Secrétaire général de la Société des Nations, pour l'emploi de tous fonds à lui versés, conformément aux stipulations du présent article.

CHAPITRE II

Fonctionnement

Art. 400.— Le Conseil d'administration établira l'ordre du jour des sessions de la Conférence après avoir examiné toutes propositions faites par le Gouvernement d'un des Membres ou par toute autre organisation visée à l'article 389 au sujet des matières à inscrire à cet ordre du jour.

Art. 401.— Le Directeur remplira les fonctions de Secrétaire de la Conférence, et devra faire parvenir l'ordre du jour de chaque session, quatre mois avant l'ouverture de cette session, à chacun des Membres, et, par l'intermédiaire de ceux-ci, aux délégués non gouvernementaux, lorsque ces derniers auront été désignés.

Art. 402.— Chacun des Gouvernements des

www.digibuc.ro

Membres aura le droit de contester l'inscription, à l'ordre du jour de la session, de l'un ou plusieurs des sujets prévus. Les motifs justifiant cette opposition devront être exposés dans un mémoire explicatif adressé au Directeur, lequel devra le communiquer aux Membres de l'Organisation permanente.

Les sujets auxquels il aura été fait opposition resteront néanmoins inclus à l'ordre du jour si la Conférence en décide ainsi à la majorité des deux-tiers des suffrages exprimés par les délégués présents.

Toute question au sujet de laquelle la Conférence décide, à la même majorité des deux-tiers, qu'elle doit être examinée (autrement que prévu dans l'alinéa précédent), sera portée à l'ordre du jour de la session suivante.

Art. 403.— La Conférence formulera les règles de son fonctionnement; elle élira son président; elle pourra nommer des commissions chargées de présenter des rapports sur toutes questions qu'elle estimera devoir mettre à l'étude.

La simple majorité des suffrages exprimées par les membres présents de la Conférence décidera dans tous les cas où une majorité plus forte n'est pas spécialement prévue par d'autres articles de la présente Partie du présent Traité.

Aucun vote n'est acquis si le nombre des suffrages exprimées est inférieur à la moitié du nombre des délégués présents à la session.

Art. 404.— La Conférence pourra adjoindre aux Commissions qu'elle constitue des conseillers techniques qui auront voix consultative mais non délibérative.

Art. 405.— Si la Conférence se prononce pour l'adoption de propositions relatives à un objet à l'ordre du jour, elle aura à déterminer si ces propositions devront prendre la forme: *a)* d'une «recommandation» à soumettre à l'examen des Membres, en vue de lui faire porter effet sous forme de loi nationale ou autrement; *b)* ou bien d'un projet de convention internationale à ratifier par les Membres.

Dans les deux cas, pour qu'une recommandation ou qu'un projet de convention soient adoptés au vote final par la Conférence, une majorité des deux-tiers des voix des délégués présents est requise.

En formant une recommandation ou un projet de convention d'une application générale, la Conférence devra avoir égard aux pays dans lesquels le climat, le développement incomplet de l'organisation industrielle ou d'autres circonstances particulières rendent les conditions de l'industrie essentiellement différentes, et elle aura à suggérer telles modifications quelle considérerait comme pouvant être nécessaires pour répondre aux conditions propres à ces pays.

Un exemplaire de la recommandation ou du projet de convention sera signé par le Président de la Conférence et le Directeur et sera déposé entre les mains du Secrétaire général de la Société des Nations. Celui-ci communiquera une copie certifiée conforme de la recommandation ou du projet de convention à chacun des Membres.

Chacun des Membres s'engage à soumettre dans le délai d'un an à partir de la clôture de la session de la Conférence (ou, si par suite de circonstances exceptionnelles. il est impossible de procéder dans un délai d'un an, dès qu'il sera possible, mais jamais plus de dix-huit mois après la clôture de la session de la Conférence), la recommandation ou le projet de convention à l'autorité ou aux autorités dans la compétence desquelles rentre la matière, en vue de la transformer en loi ou de prendre des mesures d'un autre ordre.

S'il s'agit d'une recommandation, les Membres informeront le Secrétaire général des mesures prises.

S'il s'agit d'un projet de convention, le Membre qui aura obtenu le consentement de l'autorité ou des autorités compétentes, communiquera sa ratification formelle de la convention au Secrétaire général et prendre telles mesures qui seront nécessaires pour rendre effectives les dispositions de ladite convention.

Si une recommandation n'est pas suivie d'un acte législatif ou d'autres mesures de nature à rendre effective cette recommandation ou bien si un projet de convention ne rencontre pas l'assentiment de l'autorité ou des autorités dans la compétence desquelles rentre la matière, le Membre ne sera soumis à aucune autre obligation.

Dans le cas où il s'agit d'un État fédératif dont le pouvoir d'adhérer à une convention sur des objets concernant le travail est soumis à certaines limitations, le Gouvernement aura le droit de considérer un projet de convention auquel s'apliquent ces limitations comme une simple recommandation et les dispositions du présent article en ce qui regarde les recommandations s'appliqueront dans ce cas.

L'article ci-dessus sera interprété en conformité du principe suivant:

www.digibuc.ro

En aucun cas il ne sera demandé à aucun des Membres, comme conséquence de l'adoption par la Conférence d'une recommandation ou d'un projet de convention, de diminuer la protection déjà accordée par sa législation aux travailleurs dont il s'agit.

Art. 406.— Toute convention ainsi ratifiée sera enregistrée par le Secrétaire général de la Société des Nations, mais ne liera que les Membres qui l'ont ratifié.

Art. 407. — Tout projet qui, dans le scrutin final sur l'ensemble, ne recueillera pas la majorité des deux-tiers des suffrages exprimés par les membres présents peut faire l'objet d'une convention particulière entre ceux des Membres de l'Organisation permanente qui en ont le désir.

Toute convention particulière de cette nature devra être communiquée par les Gouvernements intéressés au Secrétaire général de la Société des Nations, lequel la fera enregistrer.

Art. 408.—Chacun des Membress'en gage à présenter au Bureau international du Travail un rapport annuel sur les mesures prises parlui pour mettre à exécution les conventions aux buelles il a adhéré. Ces rapports seront rédigés sous la forme indiquée par le Conseil d'administration et devront contenir les précisions demandées par ce dernier. Le Directeur présentera un résumé de ces rapports à la plus prochaine session de la Conférence.

Art. 409.— Toute réclamation adressée au Bureau international du Travail par une organisation professionnelle ouvrière ou patronale et aux termes de laquelle l'un quelconque des Membres n'aurait pas assuré d'une manière satisfaisante l'exécution d'une convention à laquelle ledit Membre a adhéré, pourra être transmise par le Conseil d'administration au Gouvernement mis en cause et ce Gouvernement pourra être invité à faire sur la matière telle déclaration qu'il jugera convenable.

Art. 410.— Si aucune déclaration n'est reçue du Gouvernement mis en cause dans un délai raisonnable, ou si la déclaration reçue ne paraît pas satisfaisante au Conseil d'administration, ce dernier aura le droit de rendre publique la réclamation reçue et, le cas échéant, la réponse faite.

Art. 411.— Chacun des Membres pourra déposer une plainte au Bureau international du Travail contre un autre Membre qui, à son avis, n'assurerait pas d'une manière satisfaisante l'exécution d'une convention que l'un et l'autre auraient ratifiée en vertu des articles précédents.

Le Conseil d'administration peut, s'il le juge à propos, et avant de saisir une Commission d'enquête selon la procédure indiquée ci-après, se mettre en rapports avec le Gouvernement mis en cause de la manière indiquée à l'article 409.

Si le Conseil d'administration ne juge pas nécessaire de communiquer la plainte au Gouvernement mis en cause, ou, si cette communication ayant été faite, aucune réponse ayant satisfait le Conseil d'administration n'a été reçue dans un délai raisonnable, le Conseil pourra provoquer la formation d'une commission d'enquête qui aura mission d'étudier la question soulevée et de déposer un rapport à ce sujet.

La même procédure pourra être engagée par le Conseil, soit d'office, soit sur la plainte d'un délégué à la Conférence.

Lorsqu'une question soulevée par l'application des articles 410 ou 411 viendra devant le Conseil d'administration, le Gouvernement mis en cause, s'il n'a pas déjà un représentant au sein du Conseil d'administration, aura le droit de désigner un délégué pour prendre part aux délibérations du Conseil relatives à cette affaire. La date à laquelle ces discussions doivent avoir lieu sera notifiée en temps utile au Gouvernement mis en cause.

Art. 412.— La Commission d'enquête sera constituée de la manière suivante:

Chacun des Membres s'engage à désigner, dans les six mois qui suivront la date de mise en vigueur du présent Traité, trois personnes compétentes en matières industrielles, la première représentant les patrons, la deuxième représentant les travailleurs et la troisième indépendante des uns et des autres. L'ensemble de ces personnes formera une liste sur laquelle seront choisis les membres de la Commission d'enquête.

Le Conseil d'administration aura le droit de vérifier les titres desdites personnes et de refuser, à la majorité des deux tiers des suffrages exprimés par les représentants présents, la nomination de celles dont les titres ne satisferaient pas aux prescriptions du présent article.

Sur la demande du Conseil d'administration, le Secrétaire général de la Société des Nations désignera trois personnes respectivement choisies dans chacune des trois catégories de la liste pour constituer la Commission d'enquête et désignera, en outre, l'une de ces trois personnes pour présider ladite Commission. Aucune des trois person-

www.digibuc.ro

nes ainsi désignées ne pourra relever d'un des Membres directement intéressés à la plainte.

Art. 413.— Dans le cas où une plainte serait renvoyée, en vertu de l'article 411, devant une Commission d'enquête, chacun des Membres, qu'il soit ou non directement intéressé à la plainte, s'engage à mettre à la disposition de la Commission toute information qui se trouverait en sa possession relativement à l'objet de la plainte.

Art. 414.— La Commission d'enquête, après un examen approfondi de la plainte, rédigera un rapport dans lequel elle consignera ses constatations sur tous les points de fait permettant de préciser la portée de la contestation, ainsi que les recommandations qu'elle croira devoir formuler quant aux mesures à prendre pour donner satisfaction au Gouvernement plaignant et quant aux délais dans lesquels ces mesures devraient être prises.

Ce rapport indiquera également, le cas échéant, les sanctions d'ordre économique contre le Gouvernement mis en cause que la Commission jugerait convenables et dont l'application par les autres Gouvernements lui paraîtrait justifiée.

Art. 415.— Le Secrétaire général de la Société des Nations communiquera le rapport de la Commission d'enquête à chacun des Gouvernements interessés dans le différend et en assurera la publication.

Chacun des Gouvernements intéressés devra signifier au Secrétaire général de la Société des Nations, dans le délai d'un mois, s'il accepte ou non les recommandations contenues dans le rapport de la Commission, et, au cas où il ne les accepte pas, s'il désire soumettre le différend à la Cour permanente de justice internationale de la Société des Nations.

Art. 416.— Dans le cas où l'un des Membres ne prendrait pas, relativement à une recommandation ou à un projet de Convention, les mesures prescrites à l'article 405, tout autre Membre aura le droit d'en référer à la Cour permanente de justice internationale.

Art. 417.— La décision de la Cour permanente de justice internationale concernant une plainte ou une question qui lui aurait été soumise conformément aux articles 415 ou 416 ne sera pas susceptible d'appel.

Art. 418.— Les conclusions ou recommandations éventuelles de la Commission d'enquête pourront être confirmées, amendées ou annulées par la Cour permanente de justice internationale, laquelle devra, le cas échéant, indiquer les sanctions d'ordre économique, qu'elle croirait convenable de prendre à l'encontre d'un Gouvernement en faute, et dont l'application par les autres Gouvernements lui paraîtrait justifiée.

Art. 419.— Si un Membre quelconque ne se conforme pas dans le délai prescrit aux recommandations éventuellement contenues soit dans le rapport de la Commission d'enquête, soit dans la décision de la Cour permanente de justice internationale, tout autre Membre pourra appliquer audit Membre les sanctions d'ordre économique que le rapport de la Commission ou la décision de la Cour auront déclarées applicables en l'espèce.

Art. 420.—Le Gouvernement en faute, peut, à tout moment, informer le Conseil d'administration qu'il a pris les mesures nécessaires pour se conformer soit aux recommandations de la Commission d'enquête, soit à celles contenues dans la décision de la Cour permanente de justice internationale, et peut demander au Conseil de bien vouloir faire constituer par le Secrétaire général de la Société des Nations une Commission d'enquête chargée de vérifier ses dires. Dans ce cas les stipulations des articles 412, 413 414, 415, 417 et 418 s'appliqueront, et si le rapport de la Commission d'enquête ou la décision de la Cour permanente de justice internationale sont favorables au Gouvernement en faute, les autres Gouvernements devront aussitôt rapporter les mesures d'ordre économique qu'ils auront prises à l'encontre dudit État.

CHAPITRE III

Prescriptions générales

Art. 421.— Les Membres s'engagent à appliquer les conventions auxquelles ils auront adhéré, conformément aux stipulations de la présente Partie du présent Traité, à celles de leurs colonies ou possessions et à ceux de leurs protectorats qui ne se gouvernent pas pleinement eux-mêmes, cela sous les réserves suivantes:

1. Que la convention ne soit pas rendue inapplicable par les conditions locales;

2. Que les modifications, qui seraient nécessaires pour adapter la convention aux conditions locales, puissent être introduites dans celle-ci.

Chacun des Membres devra notifier au Bureau International du Travail la décision qu'il se propose de prendre en ce qui con-

www.digibuc.ro

cerne chacune de ses colonies ou possessions ou chacun de ses protectorats ne se gouvernant pas pleinement eux-mêmes.

Art. 422.— Les amendements à la présente Partie du présent Traité, qui seront adoptés par la Conférence à la majorité des deux-tiers des suffrages émis par les délégués présents, deviendront exécutoires lorsqu'ils auront été ratifiés par les États dont les représentants forment le Conseil de la Société des Nations et par les trois quarts des Membres.

Art. 423.— Toutes questions ou difficultés relatives à l'interprétation de la présente partie du présent Traité et des conventions ultérieurement conclues par les Membres, en vertu de ladite Partie, seront soumises à l'appréciation de la Cour permanente de Justice internationale.

CHAPITRE IV

Mesures transitoires

Art. 424.— La première session de la Conférence aura lieu au mois d'octobre 1919. Le lieu et l'ordre du jour de la session sont arrêtés dans l'Annexe ci-jointe.

La convocation et l'organisation de cette première session seront assurées par le Gouvernement désigné à cet effet dans l'Annexe susmentionée. Le Gouvernement sera assisté en ce qui concerne la préparation des documents, par une Commission internationale, dont les membres seront désignés à la même annexe.

Les frais de cette première session et de toute session ultérieure jusqu'au moment où les crédits nécessaires auront pu être inscrits au budget de la Société des Nations, à l'exception des frais de déplacement des délégués et des conseillers techniques, seront répartis entre les Membres dans les proportions établies pour le Bureau international de l'Union postale universelle.

Art. 425.— Jusqu'à ce que la Société des Nations ait été constituée toutes communications qui devraient être adressées, en vertu des articles précédents, au Secrétaire général de la Société seront conservées par le Directeur du Bureau international du travail, lequel en donnera connaissance au Secrétaire général.

Art. 426.— Jusqu'à la création de la Cour permanente de justice internationale, les différends qui doivent lui être soumis en vertu de la présente Partie du présent Traité seront déférés à un tribunal formé de trois personnes désignées par le Conseil de la Société des Nations.

ANNEXE

Première session de la Conférence du travail, 1919

Le lieu de la Conférence sera Washington.

Le Gouvernement des États-Unis d'Amérique sera prié de convoquer la Conférence.

Le Comité international d'organisation sera composé de sept personnes désignées respectivement par les Gouvernements des États-Unis, de la Grande-Bretagne, de la France, de l'Italie, du Japon, de la Belgique et de la Suisse. Le Comité pourra, s'il le juge nécessaire, inviter d'autres Membres à se faire représenter dans son sein.

L'ordre du jour sera le suivant:

1. Application du principe de la journée de 8 heures ou de la semaine de 48 heures.
2. Questions relatives aux moyens de prévenir le chômage et de remédier à ses conséquences.
3. Emploi des femmes:
   a) Avant ou après l'accouchement (y compris la question de l'indemnité de maternité);
   b) Pendant la nuit;
   c) Dans les travaux insalubres;
4. Emploi des enfants:
   a) Age d'admission au travail;
   b) Travaux de nuit;
   c) Travaux insalubres.
5. Extension et application des conventions internationales adoptées à Berne en 1906 sur l'interdiction du travail de nuit des femmes employées dans l'industrie et l'interdiction de l'emploi du phosphore blanc (jaune) dans l'industrie des allumettes.

SECTION II

Principes généraux

Art. 427.— Les Hautes Parties Contractantes, reconnaissant que le bien-être physique, moral et intellectuel des travailleurs salariés est d'une importance essentielle au point de vue international, ont établi pour parvenir à ce but élevé, l'organisme permanent prévu à la Section I et associé à celui de la Société des Nations.

Elles reconnaissent que les différences de climat, de moeurs et d'usages, d'opportunité économique et de tradition industrielle rendent difficile à atteindre, d'une manière immédiate, l'uniformité absolue dans les conditions du travail. Mais, persuadées qu'elles sont que le travail ne doit pas être considéré simplement comme un article de commerce, elles pensent qu'il y a des méthodes et des

www.digibuc.ro

principes pour la réglementation des conditions du travail que toutes les communautés industrielles devraient s'efforcer d'appliquer, autant que les circonstances spéciales dans lesquelles elles pourraient se trouver, le permettraient.

Parmi ces méthodes et principes, les suivants paraissent aux Hautes Parties Contractantes être d'une importance particulière et urgente:

1. Le principe dirigeant ci-dessus énoncé que le travail ne doit pas être considéré simplement comme une marchandise ou un article de commerce.

2. Le droit d'association en vue de tous objets non contraires aux lois, aussi bien pour les salariés que pour les employeurs.

3. Le payement aux travailleurs d'un salaire leur assurant un niveau de vie convenable tel qu'on le comprend dans leur temps et dans leur pays.

4. L'adoption de la journée de huit heures ou de la semaine de quarante-huit heures comme but à atteindre partout où il n'a pas encore été obtenu.

5. L'adoption d'un repos hebdomadaire de vingt-quatre heures au minimum, qui devrait comprendre le dimanche toutes les fois que ce sera possible.

6. La suppression du travail des enfants et l'obligation d'apporter au travail des jeunes gens des deux sexes les limitations nécessaires pour leur permettre de continuer leur éducation et d'assurer leur développement physique.

7. Le principe du salaire égal, sans distinction de sexe, pour un travail de valeur égale.

8. Les règles édictées dans chaque pays au sujet des conditions du travail devront assurer un traitement économique équitable à tous les travailleurs résidant légalement dans le pays.

9. Chaque État devra organiser un service d'inspection, qui comprendra des femmes afin d'assurer l'application des lois et règlements pour la protection des travailleurs.

Sans proclamer que ces principes et ces méthodes sont ou complets, ou définitifs, les Hautes Parties Contractantes sont d'avis qu'ils sont propres à guider la politique de la Société des Nations; et que s'ils sont adoptés par les communautés industrielles qui sont membres de la Société des Nations, et s'ils sont maintenus intacts dans la pratique par un corps approprié d'inspecteurs, ils répandront des bienfaits permanents sur les salariés du monde.

2

AMENDAMENT LA ART. 3.3

Amendement à l'article 393 du Traité de Versailles adopté par la Conférence internationale du Travail le 2 novembre 1922 [1])

«L'article 393 du Traité de Versailles et les articles correspondants des autres Traités de Paix seront rédigés de la manière suivante:

Le Bureau international du Travail sera placé sous la direction d'un Conseil d'Administration composé de trente deux personnes:

Seize représentant les Gouvernements,
huit représentant les patrons et
huit représentant les ouvriers.

Sur les seize personnes représentant les Gouvernements, huit seront nommées par les Membres dont l'importance industrielle est la plus considérable et huit seront nommées par les Membres désignés à cet effet par les délégués gouvernementaux à la Conférence, exclusion faite des délégués des huit Membres susmentionnés. Sur les seize Membres représentés, six devront être des États extra-européens.

Les contestations éventuelles sur la question de savoir quels sont les Membres ayant l'importance industrielle la plus considérable seront tranchées par le Conseil de la Société des Nations.

Les personnes représentant les patrons et les personnes représentant les ouvriers seront élues respectivement par les délégués patronause et les délégues ouvriers à la Conférence. Deux représentants des patrons et deux représentants des ouvriers devront appartenir à des États extra-européens.

Le Conseil sera renouvelé tous les trois ans.

La manière de pourvoir aux sièges vacants, la désignation des supléants et les autres questions de même nature pourront être réglées par le Conseil sous réserve de l'approbation de la Conférence.

Le Conseil d'Administration élira un Président dans son sein et établira son règlement. Il se réunira aux époques qu'il fixera lui-même. Une session spéciale devra être tenue chaque fois que douze personnes faisant partie du Conseil auront formulé une demande écrite à cet effet».

[1]) Cet amendement n'entrera en vigueur que ors qu'il aura été ratifié par les États dont les représentants forment le Conseil de la Société des Nat. et par les trois quarts des Membres.

www.digibuc.ro

3

AVIZUL CURȚII PERMANENTE DE JUSTIȚIE INTERNAȚIONALĂ ASUPRA COMPETINȚEI ORGANIZAȚIEI INTERNAȚIONALE A MUNCII IN MATERIE DE MUNCĂ AGRICOLĂ

Cour permanente de justice internationale.

Première session (ordinaire). Présents: M. *Loder*, président; M. *Weiss*, vice-président; *Lord Finlay*, MM. *Nyholm*, *Moore*, *de Bustamante*, *Altamira*, *Oda*, *Anzilotti*, juges titulaires; M. *Negulesco*, juge suppléant.

AVIS CONSULTATIF No. 2

Par sa résolution en date du 12 mai 1922, le Conseil de la Société des Nations a invité la Cour, conformément à l'article 14 du Pacte, à donner un avis consultatif sur la question suivante:

«*La compétence de l'Organisation du Travail s'étend-elle à la règlementation des conditions du travail des personnes employées dans l'agriculture?*»

En vertu des pouvoirs que lui conférait cette résolution, le Secrétaire général de la Société des Nations, par lettre datée de Genève le 22 mai 1922, transmettait à la Cour la requête du Conseil. A cette lettre était annexée une copie certifiée conforme de la résolution ainsi qu'un mémoire préparé par le Bureau International du Travail, lequel avait été invité par le Conseil, dans la même résolution, à fournir à la Cour toute l'assistance dont celle-ci pourrait avoir besoin pour l'examen de la question à elle soumise.

En exécution de l'article 73 du Règlement de la Cour, la requête a été notifiée aux Membres de la Société des Nations par l'intermédiaire de son Secrétaire général, aux États mentionnés à l'Annexe au Pacte, et aux organisations suivantes:

La Confédération internationale des Syndicats agricoles;

la Ligue internationale des Sociétés agricoles *(Internationaler Bund der landwirtschaftlichen Genossenschaften)*;

la Commission internationale d'Agriculture;

la Fédération internationale des Syndicats chrétiens des Travailleurs de la Terre;

la Fédération internationale des Travailleurs de la Terre;

l'Institut international d'Agriculture à Rome;

la Fédération syndicale internationale;

l'Association internationale pour la protection légale des Travailleurs.

La requête a été en outre communiquée à l'Allemagne et à la Hongrie.

Enfin, la Cour a décidé d'entendre, en séance publique, les représentants de tout gouvernement et de toute organisation internationale qui lui notifieraient, dans un délai déterminé, le désir d'être ainsi entendus. Cette décision fut portée à la connaissance de tous les Membres, États et organisations mentionnés ci-dessus et du Bureau International du Travail, à Genève.

Au moment de formuler son avis, la Cour se trouvait en présence des documents suivants:

1. Copie certifiée conforme d'une lettre, sans date, du Directeur du Bureau International du Travail au Secrétaire général de la Société des Nations, avec une note annexée; et note complémentaire du 20 juillet 1922;

2. copie certifiée conforme d'une lettre, en date du 13 juin 1922, du Ministre des affaires étrangères du Gouvernement de la République française au Secrétaire général de la Société des Nations, avec un mémoire de ce Gouvernement et un mémoire annexé de la Société des Agriculteurs de France; et note complémentaire, du 14 juillet 1922, présentée par le représentant spécial du Gouvernement français;

3. lettre en date du 15 juin 1922, de la Fédération internationale des Travailleurs de la Terre *(International Landworkers Federation)*, à la Cour permanente de Justice internationale;

4. lettre, en date du 8 juin 1922, du Président du Syndicat central des Agriculteurs de France, au Vice-Président de la Cour permanente de Justice internationale;

5. lettre, en date du 19 juin 1922, du Président de l'Institut international d'Agriculture, au Président de la Cour, avec annexes;

6. mémoire, en date du 28 juin 1922, adressé à la Cour par la Fédération internationale des Syndicats chrétiens des Travailleurs de la Terre;

7. télégramme du Gouvernement suédois en date du 22 juillet 1922;

www.digibuc.ro

8. lettre en date du 20 juillet 1922, de la Confédération internationale des Syndicats agricoles, au Greffier de la Cour;

9. mémoire en date du 6 juillet 1922, du Gouvernement italien.

Elle, a, de plus, entendu des exposés oraux:

1. de la part du Gouvernement français;
2. de la part du Gouvernement britannique;
3. de la part du Gouvernement portugais;
4. de la part du Gouvernement hongrois;
5. de la part de la Commission internationale d'Agriculture;
6. de la part du Bureau International du Travail;
7. de la part de la Fédération internationale des Syndicats.

Les faits suivants peuvent être considérés comme établis:

La Conférence générale, habituellement connue sous le nom de Conférence internationale du Travail, au cours de sa première session qui eut lieu à Washington en octobre-novembre 1919, décida, par 42 voix contre 14, d'inscrire certaines questions se rapportant au travail agricole à l'ordre du jour d'une conférence future. La deuxième session, qui eut lieu à Gênes, en juin-juillet 1920, s'occupa principalement des marins.

En mars 1920, le Conseil d'administration du Bureau International du Travail qui, en vertu de l'article 400 du Traité, règle l'ordre du jour de la Conférence, inscrivit à l'ordre du jour de la troisième session qui devait avoir lieu en 1921, les questions suivantes se rapportant aux conditions du travail agricole:

«2. Questions agricoles:

a) adaptation au travail agricole des résolutions de Washington:

I. réglementation des heures de travail;

II. moyens de prévenir le chômage et de remédier à ses conséquences;

III. protection des femmes et des enfants.

b) enseignement technique agricole;

c) logement et couchage des travailleurs agricoles;

d) garantie des droits d'association et de coalition;

e) protection contre les accidents, la maladie, l'invalidité et la vieillesse».

Le Gouvernement suisse a adressé au Conseil d'administration, le 7 janvier 1921, une lettre par laquelle il appelait l'attention sur les difficultés que soulèverait la réglementation internationale du travail dans l'agriculture, et proposait que ces questions fussent rayées de l'ordre du jour, ou que leur examen fut tout au moins différé. En réponse, le Conseil d'administration fit observer que l'article 402 du Traité prévoit que chacun des gouvernements des Membres aura le droit de contester l'inscription, à l'ordre du jour de la session, de l'un ou plusieurs des sujets prévus, mais que les motifs justifiant cette opposition devront être exposés dans un mémoire explicatif, communiqué à tous les Membres de l'Organisation permanente, et que les sujets auxquels il aura été fait opposition ne seront pas exclus, si les deux tiers des suffrages exprimés par les délégués présents sont en faveur de leur examen. Le Gouvernement suisse laissa tomber la requête qu'il avait formulée et répondit au questionnaire préparé par le Bureau International du Travail, en se réservant d'user de la faculté qui lui était conféré par l'article 402, s'il le jugeait opportun.

Le 13 mai 1921, le Gouvernement français envoya au Bureau International du Travail un mémoire visant particulièrement la réglementation des heures de travail et demandant que la question du travail agricole fut rayée de l'ordre du jour de la future conférence, en justifiant cette demande par ce que la discussion de ce sujet serait inopportune Toutefois, le Gouvernement français, le 7 octobre 1921, retira ce mémoire et en transmit un autre dans lequel il demandait, sans d'ailleurs renoncer à l'argument de l'inopportunité, que toutes les questions relatives à l'agriculture fussent rayées de l'ordre du jour, en indiquant que le Traité ne mentionnait pas, «expressément .... les travailleurs agricoles», et que, certains doutes ayant été soulevés en ce qui concerne la compétence du Bureau International en ces matières, cet argument devrait suffire pour justifier le renvoi de toutes les questions agricoles, en attendant le résultat de l'examen de la question de la compétence.

La Conférence Internationale du Travail, dont la troisième session fut tenue à Genève en octobre 1921, se trouva en présence d'un ordre du jour dont le texte définitif réunissait les questions concernant l'agriculture, portées à l'ordre du jour original, sous les trois points suivants:

2. Adaptation au travail agricole de la résolution de Washington concernant la réglementation des heures de travail.

3. Adaptation au travail agricole des autres résolutions de Washington:

www.digibuc.ro

a) Moyens de prévenir le chômage;
b) protection des femmes et des enfants.

4. Mesures de protection spéciale pour les travailleurs agricoles:
a) enseignement technique agricole;
b) logement et couchage des travailleurs agricoles;
c) garantie des droits d'association et de coalition;
d) protection contre les accidents, la maladie, l'invalidité et la vieillesse.

Lors de sa troisième séance, le 27 octobre 1921, la Conférence adopta, par 74 voix contre 20, une résolution affirmant de nouveau sa compétence en matière de travail agricole et décidant de considérer, séparément en ce qui concerne chacune des trois questions mentionnées ci-dessus, s'il était opportun de les y maintenir.

A la séance du 28 octobre, la question 2 fut rayée de l'ordre du jour, le nombre de voix en faveur de son maintien ayant été de 63 contre 39, c'est-à-dire de moins des deux tiers requis. Le jour suivant, cependant, il fut décidé, par 90 voix contre 17, que la question 3 serait maintenue, et, par 93 voix contre 13, qu'il en serait de même de la question 4. La Conférence alors nomma une commission qui serait chargée d'examiner ces questions et, en même temps, certains projets de convention et certaines recommandations; et le 31 octobre, la Conférence adopta, sur une motion présentée par les délégations britannique, italienne et néerlandaise, une résolution tendant à inscrire la «réglementation des heures de travail dans l'agriculture» à l'ordre du jour de la prochaine conférence. Plus tard, la Conférence adopta trois projets de convention et sept recom. mandations relatifs à la protection des travailleurs agricoles.

Au cours de la 16-e session du Conseil de la Société des Nations, le 13 janvier 1922, le représentant de la France au Conseil soumit, conformément aux instructions de son Gouvernement, une résolution demandant que la Cour fut invitée à donner un avis consultatif sur la question suivante:

«L'Organisation Internationale du Travail est-elle compétente pour les questions de travail agricole? Dans l'affirmative, quelle est l'étendue de sa compétence en ces matières?»

Le Conseil décida de renvoyer à l'une des sessions ultérieures la suite à donner à cette résolution, et chargea le Secrétaire général de prendre les mesures nécessaires en vue de son examen futur, entre autres de consulter le Bureau International du Travail et les conseillers techniques du Secrétariat de la Société.

Lors de la 18-e session, le 12 mai 1922, le Conseil décida de soumettre à la Cour la question dont elle se trouve actuellement saisie; cette question n'a trait qu'à la compétence de l'Organisation et non pas à son étendue éventuelle.

* * *

Se basant sur les faits ainsi exposés, la Cour émet l'avis suivant:

La question dont la Cour a à s'occuper, est simplement relative à la compétence de l'Organisation Internationale du Travail en matière de travail agricole. Aucune question concernant l'opportunité d'appliquer une mesure proposée à l'agriculture, ne se pose à son sujet.

Le Traité de Paix entre les Puissances Alliées et Associées d'une part et l'Allemagne d'autre part, signé á Versailles le 28 juin 1919, est divisé en quinze parties, la Partie XIII se rapportant au Travail. La Partie XIII est divisée en deux sections, dont la première, qui débute par un préambule, comprend les articles 387—426, et dont la seconde, limitée, l'article 427, formule certains «principes généraux». La section I, qui a pour titre «Organisation du Travail», crée une «Organisation permanente» d'un caractère international, connue sous le nom «d'Organisation Internationale du Travail». Cette organisation consiste 1. en une Conférence générale qui se réunit au moins une fois par an et qui est formée des Membres de l'Organisation Internationale du Travail, et 2) en un Bureau International du Travail, sous la direction d'un Conseil d'administration.

La Conférence se compose de délégués nommés par les Membres de l'Organisation, chaque Membre ayant le droit de nommer quatre délégués, dont deux sont des Délégués gouvernementaux et deux, des Délégués non-gouvernamentaux; ces derniers représentent:

«respectivement, d'une part, les employeurs, d'autre part, les travailleurs ressortissant à chacun des Membres.

Chaque Délégué peut être accompagné par des conseillers dont le nombre pourra être de deux au plus pour chacune des matières distinctes inscrites à l'ordre du jour de la session» (article 389).

Le Conseil d'administration du Bureau International du Travail se compose de vingt-

www.digibuc.ro

quatre personnes qui sont désignées selon les dispositions suivantes: douze personnes «représentant les Gouvernements», six élues par les délégués «représentant les patrons», et six par les délégués «représentant les employés et ouvriers». Il est prévu que sur les douze personnes représentant les Gouvernements, huit seront nommées par les Membres «dont l'importance industrielle est la plus considérable». «Les contestations éventuelles sur la question de savoir quels sont les Membres ayant l'importance industrielle la plus considérable seront tranchées par le Conseil de la Société des Nations» (article 393).

Pour examiner la question actuellement pendante devant la Cour, à la lumière des termes mêmes du Traité, il faut évidemment lire celui-ci dans son ensemble, et l'on ne saurait déterminer sa signification sur la base de quelques phrases détachées de leur milieu et qui, séparées de leur contexte, peuvent être interprétées de plusieurs manières.

Dans les discussions devant la Cour, on a soutenu avec beaucoup de force que l'établissement de l'Organisation Internationale du Travail comporte une renonciation à certains droits qui dérivent de la souveraineté nationale, et que, pour cette raison, la compétence de l'Organisation ne doit pas être étendue par voie d'interprétation. Cette thèse ne manque peut être pas de valeur; mais toujours est-il que dans chaque cas spécial, la question se réduit forcément à celle de savoir quel est le sens exact des termes mêmes du Traité; et c'est à ce point de vue que la Cour se propose d'aborder la question qui lui a été soumise.

Ainsi que la Partie XIII le déclare d'une manière expresse, le but des Parties Contractantes a été d'établir une *organisation permanente du Travail*. En soi, ce fait vient déjà fortement à l'encontre de l'argument qui consiste à dire que l'agriculture — qui est incontestablement l'industrie du monde la plus ancienne et la plus considérable, et qui donne du travail à plus de la moitié des salariés du monde — devait être considérée comme étant laissée en dehors des limites de l'Organisation Internationale du Travail, puisqu'elle ne se trouve pas expressément mentionnée.

Le caractère compréhensif de la Partie XIII se dégage clairement du préambule qui déclare qu'il existe «des conditions de travail (*conditions of labour*), impliquant pour un grand nombre de personnes, l'injustice, la misère et les privations, ce qui engendre un tel mécontentent que la paix et l'harmonie universelles sont mises en danger». Il est dit dans le préambule qu'il est urgent d'améliorer ces conditions à plusieurs égards, et les exemples suivants sont donnés:

1. «La réglementation des heures de travail, la fixation d'une durée maxima de la journée et de la semaine de travail»; 2. «le recrutement de la main-d'oeuvre»; 3. «la lutte contre le chômage»; 4. «la garantie d'un salaire assurant des conditions d'existence convenables»; 5. «la protection des travailleurs contre les maladies générales ou professionnelles et les accidents résultants du travail»; 6. «la protection des enfants, des adolescents et des femmes»; 7. «les pensions de vieillesse et d'invalidité»; 8. «la défense des intérêts des travailleurs, occupés à l'étranger»; 9. «l'affirmation du principe de la liberté syndicale»; et, enfin; 10. «l'organisation et l'enseignement professionnel et technique».

Le préambule déclare encore que la raison pour laquelle il est nécessaire de prendre par voie internationale les mesures indiquées c'est que «la non-adoption par une nation quelconque d'un régime de travail réellement humain, fait obstacle aux efforts des autres nations désireuses d'améliorer le sort des travailleurs dans leurs propres pays». Ce principe est en soi tout aussi applicable à la navigation qu'à toute autre industrie, et il est également applicable jusqu'à un certain point, à la pêche et à l'agriculture. L'adoption de conditions humaines de travail dans l'une quelconque de ces trois industries, pourrait dans une certaine mesure être retardée par le danger pour les nations qui les auraient acceptées, de créer dans le jeu de la concurrence sur les marchés du monde, une sorte d'obstacle (*handicap*) qui serait au préjudice de ces nations et dont bénéficieraient celles qui n'auraient point adopté des mesures analouges.

«Mues», continue le préambule, «par des sentiments de justice et d'humanité, aussi bien que par le désir d'assurer une paix mondiale durable», les Hautes Parties Contractantes ont, dans les articles du Traité qui suivent immédiatement (articles 387, 388), établi une «organisation permanente, chargée de travailler à la réalisation du programme exposé dans le préambule».

C'est en ces termes que le Traité définit expressément la compétence de l'Organisation Internationale du Travail, et on ne pouvait guère user d'un langage plus compréhensif.

www.digibuc.ro

Le langage employé dans l'article 389, lequel s'occupe de la composition de la Conférence générale, est également compréhensif. Dans chaque délégation, il y aura un représentant des «travailleurs» *(workpeople)*. Ce délégué ainsi que ses conseillers techniques seront désignés par le Gouvernement, d'accord avec les «organisations professionnelles» *(industrial organisations)* les plus représentatives des «travailleurs»; le texte français parle «d'organisations professionnelles», et de «travailleurs» *(workpeople)* sans qualificatifs. Le mot «*industrial*» dans le texte anglais s'applique à l'agriculture, et le mot «professionnelles» rendu au préambule par le mot anglais «*vocational*», est, dans son acception ordinaire, applicable aux organisations de travailleurs agricoles.

En arrivant à l'article 396 qui définit les fonctions du Bureau International du Travail on trouve que ces fonctions comprennent la «centralisation et la distribution de toutes informations concernant la réglementation internationale de la condition des travailleurs et du régime du travail». Le mot «industriel» est absent comme on le voit. L'équivalent dans le texte anglais de la phrase «conditions des travailleurs et régime du travail» est «*conditions of industrial life and labour*». Plus loin, le Bureau est invité (article 396, paragraphe 4) à publier un bulletin périodique consacré à l'étude de questions concernant l'industrie et le travail présentant un intérêt international. Dans le texte anglais, l'équivalent du mot «travail» est le mot «*employment*», d'une acception également large.

Au cours des exposés oraux, une certaine ampleur a été donnée à l'argument consistant à dire que l'on n'avait pas pu avoir l'intention de faire entrer le travail agricole dans le domaine d'aplication de la Partie XIII parce que certains des principes généraux énoncés dans sa section II (article 427 du Traité), sont inapplicables à l'agriculture.

Les principes généraux énoncés dans l'article 427 sont les suivants: 1. «Le travail ne doit pas être considéré simplement comme une marchandise ou un acticle de commerce»; 2. les employés, aussi bien que les employeurs, jouiront du «droit d'association en vue de tous objets non contraires aux lois»; 3. les travailleurs recevront «un salaire leur assurant un niveau de vie convenable, tel qu'on le comprend dans leur temps et dans leur pays»; 4. l'onprendra la journée de huit heures et la semaine de quarante-huit heures «comme but à atteindre partout ou il n'a pas encore été obtenu»; 5. un repos hebdomadaire ed vingt-quatre heures au minimum, «qui devrait comprendre le dimanche toutes les foes que ce sera possible» devra être adopté; 6. le travail des enfants devra être aboli et l'on devra «apporter au travail des jeunes gens des deux sexes les limitations nécessaires pour leur permettre de continuer leur éducation et d'assurer leur développement physique»; 7. les hommes et les femmes recevront un «salaire égal, sans distinction de sexe, pour un travail de valeur égale»; 8. «les règles édictées dans chaque pays au sujet des condition du travail devront assurer un traitement écos nomique équitable à tous les travailleurs résidant légalement dans le pays»; 9. «Chaque État devra organiser un service d'inspection, qui comprendra des femmes, afin d'assurer l'application des lois et règlements pour la protection des travailleurs».

Le fait que la plupart de ces principes sont aussi bien applicables à l'agriculture qu'à toutes autres formes de travail, n'a pas été contesté. On n'a même pas suggéré que le travail dans l'agriculture devrait être simplement considéré comme une marchandise, qu'on devrait interdire aux travailleurs agricoles de former des associations, que ceux-ci n'auraient pas droit à des salaires suffisants, que la règle du salaire égal pour un travail de valeur égale ne s'appliquerait pas à eux et qu'on ne leur étendrait pas davantage le bénéfice de la législation assurant un traitement économique équitable semblable à celui de tous les travailleurs résidant dans le pays. Les principes auxquels des objections distinctes furent faites, sont les quatrième, cinquième, sixième et neuvième.

A supposer qu'il fût essentiel d'examiner maintenant si ces principes peuvent s'appliquer à l'agriculture et dans quelle mesure, il y aurait lieu d'appeler l'attention sur ce fait bien connu que la limitation générale des heures de travail et du travail des enfants résulte déjà, jusqu'à un certain point, et même en ce qui concerne l'agriculture, directement ou indirectement de lois existantes, et qu'il y a d'autres industries rentrant incontestablement dans le domaine de la Partie XIII, pour lesquelles des limitations de cette nature, fixes et rigides, seraient d'une application aussi difficile qu'elles le seraient pour l'agriculture. Mais il suffira, pour la question actuelle, de constater que le Traité a reconnu entièrement cette difficulté: d'une part, aucune mesure ne peut être appliquée dans un pays qui ne juge pas opportun de l'adopter,

www.digibuc.ro

et, d'autre part, il n'y a aucune disposition dans l'article 427 qui ordonne l'application de tous les principes, dans leur ensemble, par aucun État particulier ou à une époque déterminée ou à une catégorie spéciale de travail. Au contraire, l'énonciation de ces principes est précédée d'une déclaration explicite à l'effet que les Hautes Parties Contractantes reconnaissent que les «différences de climat, de moeurs et d'usages, d'opportunité économique et de tradition industrielle rendent difficile à atteindre, d'une manière immédiate, l'uniformité absolue dans les conditions de travail», mais que, «persuadées qu'elle sont que le travail ne doit pas être considéré simplement comme un article de commerce, elles pensent qu'il y a des méthodes et des principes pour la réglementation des conditions de travail que toutes les communautés industrielles devraient s'efforcer d'appliquer, autant que les circonstances spéciales dans lesquelles elles pourraient se trouver, le permettraient». Et, il y a lieu de faire observer que le Traité, lorsqu'il définit le pouvoir de la Conférence générale, dispose, de manière analogue (article 405), que «en formant une recommandation ou un projet de convention d'une application générale, la Conférence devra avoir égard aux pays dans lesquels le climat, le développement incomplet de l'organisation industrielle ou d'autres circonstances particulières rendent les conditions de l'industrie *(industrial conditions)* essentiellement différentes, et elle aura à suggérer telles modifications qu'elle considérerait come pouvant être nécessaires pour répondre aux conditions propres à ces pays». Il est évident que selon leurs termes mêmes, ces dispositions sont applicables à l'agriculture.

Mais, se reportant à l'article 427, la Cour constate que ses termes ne permettent aucun doute quant à son caractère compréhensif. Le premier paragraphe a soin de déclarer que «l'organisme permanent», prévu dans la Partie XIII, s'occupe du «bien-être physique, moral et intellectuel des travailleurs salariés», ou, comme le dit le texte anglais, des *industrial wage-earners*. Il n'y a ici aucune limitation ni aucun qualificatif. Et on ne pouvait s'attendre à en trouver, puisque la Partie XIII, ainsi que cela a été indiqué plus haut, déclare, dès le début d'une manière très large, que le but de l'organisation permanente est d'améliorer les «conditions de travail» *(conditions of labour)*.

La thèse de l'incompétence s'appuie, si on l'analyse, presque uniquement sur la prétention que les mots français «industrie» et «industriel», s'appliquant dans l'usage courant à l'industrie manufacturière et se trouvant dans le texte français de certains articles, la Partie XIII toute entière devrait être interprétée comme étant limitée de la même manière.

Avant d'examiner en détail cette thèse, il peut être utile d'étudier les acceptions dans lesquelles ces mots sont employés.

Dans le dictionnaire français de Littré, nous trouvons au mot «industrie», la définition suivante:

«4. Nom sous lequel on comprend toutes les opérations qui concourent à la production des richesses: l'industrie agricole, l'industrie commerciale et l'industrie manufacturière. L'industrie agricole s'applique principalement à provoquer l'action productive de la nature ou à en recueillir les produits.... l'industrie se dit quelquefois de tous les arts industriels, sauf l'agriculture, par opposition à l'agriculture».

L'adjectif «industriel», «industrielle», dans le même dictionnaire, est défini comme suit: «qui appartient à l'industrie», et bien qu'il ne soit pas douteux que ce terme soit plus souvent employé avec un sens restrictif et spécial, la question qui se pose est de savoir quelle acception il convient de lui donner ici, en examinant le Traité dans son ensemble.

L'article 440 du Traité porte que les deux textes français et anglais «feront foi» *(are authentic)*.

Dans le dictionnaire dit d'Oxford, on trouve parmi les définitions du mot «*industry*», celle-ci

«4. *Systematic work or labour; habitual employment in some useful work, now esp. in the productive arts or manufactures. (This, with* 5, *is the prevalent sense)....* 5. *A particular form or branch of productive labour; a trade or manufacture*».

Dans le même dictionnaire, l'adjectif «*industrial*» est d'abord défini comme suit: «*A. adj. Pertaining to, or of the nature of, industry or productive labour; resulting from industry*». Dans les exemples qui sont fournis, l'expression «*industrial fruits*» est définie comme suit: «*Fruits grown or cultivated by human industry*». Comme substantif, le mot «*industrial*» est définit: «*One engaged in industrial pursuits*»; et le premier exemple cité est tiré du Pall Mall Gazette du 16 août 1865 ou nous trouvons la classification suivante: «*commercials... agriculturists.... and industrials*».

Il est clair que l'usage des mots français «industrie» et «industriel» n'est pas essentiel-

www.digibuc.ro

lement différent de celui des mots anglais «*industry* et *industrial*». Bien qu'ils soient employés dans un sens restreint par opposition à l'agriculture, il n'en est pas moins vrai que dans leur sens primitif et général, ils comprennent cette forme de travail productif. Aujourd'hui, l'adjectif est peut-être le plus communément employé, surtout en français, à propos des arts et métiers où des industries manufacturières, et c'est problablement cette acception qu'on lui donne naturellement, à moins que le contexte n'indique qu'il doit être interprété différemment. Mais, c'est le contexte qui est le critère définitif, et dans le cas qui a été soumis à la Cour, celle-ci doit prendre en considération la place de ces mots dans la Partie XIII du Traité de Versailles, et l'acception qu'ils y reçoivent.

En ce qui concerne la position de ces mots, il faut observer qu'ils sont totalement absents du préambule où est défini le champ d'activité de l'Organisation Internationale du Travail. Là, l'expression essentielle est: «conditions du travail» *(conditions of labour)*. Comme on l'a vu, c'est également ainsi que le mot «professionnelles» — lequel, incontestablement, est assez large pour englober toutes les formes d'industrie, — est employé pour définir les organisations d'accord avec lesquelles les gouvernements devront désigner les délégués ouvriers et leurs conseillers techniques. De même, encore, dans l'article 409, qui a trait aux plaintes adressées au Bureau International du Travail par «une organisation professionnelle ouvrière ou patronale» *(an industrial organisation of employers or of workers)* en ce qui concerne le manquement par un Membre à l'engagement d'assurer d'une manière satisfaisante l'exécution d'une convention, le texte français se sert du mot «professionnelle».

Si l'on se reporte maintenant aux clauses qui contiennent le mot «industriel», il faut citer d'abord l'article 412 qui prévoit la formation d'une liste sur laquelle seront choisis les membres des commissions d'enquête constituées en vue d'examiner toute plainte d'un Membre de l'Organisation «contre un autre Membre, qui, à son avis n'assurerait pas d'une manière satisfaisante l'exécution d'une convention que l'un et l'autre auraient ratifiée» en vertu des dispositions de la Partie XIII.

L'article prévoit que cette liste sera composée de «personnes compétentes en matière industrielle» *(persons of industrial experience)*. Si l'on étudie cette phrase à la lumière de l'ensemble du Traité, l'on arrive tout naturellement à cette conclusion que l'expression «matières industrielles» était destinée à comprendre l'industrie de l'agriculture. Mais quand bien même on ne l'interpréterait pas de cette façon, on arriverait seulement à conclure qu'il manquerait quelque chose à la constitution de l'organisme à cet égard particulier, et non pas que les pouvoirs donnés à l'Organisation internationale en ce qui concerne les conditions du travail, devraient être limités d'une manière semblable.

Mais les points auxquels on attacha le plus d'importance en développant cet argument, furent l'emploi de l'expression «importance industrielle», dans l'article 393, et celui de l'expression «communautés industrielles» dans l'article 427.

Ainsi qu'on l'a déjà vu, l'article 393 stipule que les huit personnes représentant les gouvernements au Conseil d'administration du Bureau International du Travail, seront nommées par les Membres «dont l'importance industrielle est la plus considérable» *(of the chief industrial importance)*. Dans l'article 427, l'expression «communautés industrielles» *(industrial communities)* se trouve employée lorsqu'il s'agit, à la fin de l'article, d'exprimer l'opinion que les principes généraux qui y sont énoncés répandraient, s'ils étaient adoptés par les communautés industrielles *(industrial communities)* «des bienfaits permanents sur les salariés du monde» *(the wage-earners of the world)*.

La Cour est d'avis que parmi les arguments avancés contre l'inclusion de l'agriculture dans la compétence de l'Organisation, on a donné une place trop importante à l'emploi accidentel, dans le Traité, de l'adjectif français «industriel». Le mot «professionnel», dont on s'est servi lorsque dans d'autres clauses du Traité il s'est agi d'indiquer clairement que l'agriculture était visée, n'est pas applicable à tout propos. C'est ainsi que, dans l'article 393, l'expression «importance professionnelle» serait trop large et que le mot «industrielle» est employé pour rendre le mot anglais «*industrial*». Il était, en effet, difficile de trouver un mot français répondant à ce besoin et auquel on ne pouvait reprocher d'être soit trop large, soit trop restreint.

La Cour n'a pu trouver aucune ambiguïté dans la Partie XIII considérée dans son ensemble, en ce qui concerne son applicabilité à l'agriculture. La Cour ne doute pas que le travail agricole y soit inclus. Si une équivoque avait existé, la Cour, en vue d'arriver à établir

www.digibuc.ro

le sens véritable du texte, aurait pu examiner la manière dont le Traité a été appliqué. Il fut signé en juin 1919, et jusqu'au mois d'octobre 1921, aucune des Parties Contractantes ne mit en question que l'agriculture rentrât dans la compétence de l'Organisation Internationale du Travail. Pendant la période intermédiaire, l'agriculture avait fait l'objet de maintes discussions et, par ailleurs, diverses mesures la concernant avaient été prises. A lui seul, cet ensemble de faits pourrait suffire pour faire pencher la balance en faveur de la compétence en matière agricole, s'il y avait quelque ambiguïté.

Il n'est pas un seul des arguments invoqués en faveur de la thèse de l'incompétence en matière agricole qui ne puisse être employé avec une force égale à l'appui de l'incompétence en matière de navigation et de pêche. Ainsi qu'on l'a déjà fait observer dans le présent Avis, la Conférence Internationale du Travail eut à s'accuper, lors de sa deuxième session, presque exclusivement des marins. C'est aussi à cette session qu'une recommandation fut adoptée, le 30 juin 1920, visant la limitation des heures de travail dans l'industrie de la pêche. Et l'on n'a jamais prétendu que ces deux industries importantes, ou l'une d'entre elles, ne soient pas de la compétence de l'Organisation Internationale du Travail.

Dans les exposés écrits et oraux présentés à la Cour, on a attribué beaucoup d'importance aux travaux de la Commission de Législation internationale du Travail, qui prépara et soumit à la Conférence de la Paix, la Partie XIII du Traité. Le représentant du Gouvernement français mit en doute, en particulier dans une note additionnelle présentée à la Cour après la clôture des exposés oraux, la pertinence comme moyen de preuve dans le cas actuel, de ces travaux préparatoires. Il a, en substance, fait valoir que puisque les termes du Traité font nettement justice de la prétention à compétence, il n'y a pas lieu d'admettre de preuves extrinséques en sens contraire, et en outre que certaines Puissances qui n'eurent aucune part dans ces travaux, furent invitées à accéder au Traité, et y accédèrent effectivement. La Cour estime qu'il n'est pas nécessaire pour elle de discuter ces arguments: elle est, en effet, déjà en interprétant le texte même du Traité, arrivée à la conclusion que le travail agricole se trouve compris dans la compétence de l'Organisation Internationale du Travail; et il n'y a certainement rien dans les travaux préparatoires qui puisse l'amener à modifier cette conclusion.

PAR CES MOTIFS :

La Cour est d'avis que la compétence de l'Organisation Internationale du Travail s'étend à la réglementation internationale des conditions du travail des personnes employées dans l'agriculture, et donne par conséquent une réponse affirmative à la question qui lui a été soumise.

Le présent avis ayant été rédigé en français et en anglais, c'est le texte anglais qui fait foi.

Fait au Palais de la Paix, à la Haye, le douze août mil neuf cent vingt deux, en deux exemplaires, dont l'un restera déposé aux archives de la Cour et dont l'autre sera transmis au Conseil de la Société des Nations.

Le Président, (signé) *Loder*
Le Greffier, (signé) *A. Hammarskjöld*

M. le juge suppléant Beichmann a pris part aux deliberations au sujet du présent avis, mais a été obligé de partir pour la Norvège avant la rédaction finale.

Usant de la faculté qui leur est reconnue par l'article 71 du Règlement de la Cour, M. le Vice-Président Weiss et M. le juge suppléant Negulesco ont déclaré ne pas pouvoir se rallier à l'avis émis par la Cour.

(paraphé) L.
(paraphé) A. H.

AVIS CONSULTATIF No. 3

Par lettre, datée de Londres, le 18 juillet 1922, le Secrétaire général de la Société des Nations a transmis à la Cour, conformément à une décision prise à cette date par le Conseil, une requête du Conseil invitant la Cour à donner un avis consultatif sur la question suivante:

«*L'examen de propositions tendant à organiser et à développer les moyens de production agricole et l'examen de toutes autres questions de même nature rentrent-ils dans la compétence de l'Organisation Internationale du Travail?*»

L'avis consultatif ainsi requis est, selon les termes de la lettre, additionnel à celui qui a été demandé à la Cour, par une décision du Conseil en date du 12 mai 1922, sur la question de savoir si la compétence de l'Organisation Internationale du Travail «s'étend... à la réglementation internationale des conditions du travail des personnes employées dans l'agriculture».

www.digibuc.ro

Avec sa lettre du 18 juillet, le Secrétaire général a soumis à la Cour les documents suivants:

1. Lettre, en date du 14 juin 1922, du Ministre des Affaires étrangères du Gouvernement français et mémoire y annexé;

2. Lettre, en date du 3 juillet 1922, du Bureau International du Travail, transmettant un mémoire contenant les observations du Directeur de ce Bureau au sujet de la demande complémentaire formulée par le Gouvernement français tendant à obtenir l'avis consultatif subsidiaire dont il s'agit actuellement.

La Cour a notifié cette requête aux Membres de la Société des Nations, par l'intermédiaire du Secrétaire général de la Société et aux États mentionnés à l'Annexe au Pacte, ainsi qu'à l'Allemagne, à la Hongrie et à l'Institut international d'agriculture de Rome.

En plus des documents ci-dessus mentionnés, la Cour s'est trouvée en présence des documents suivants:

1. Extrait du procès-verbal de la séance du Conseil tenue le 18 juillet 1922;

2. Lettre, en date du 28 juillet 1922, de l'Institut international d'agriculture à Rome;

3. Lettre, en date du 3 août 1922, du Secrétaire général de la Société des Nations, transmettant l'opinion du Gouvernement haïtien;

4. Lettre, en date du 2 août 1922, du Secrétaire général de la Société des Nations, transmettant l'opinion du Gouvernement esthonien;

5. Lettre, en date du 3 août 1922, du Ministre de Suède à la Haye, transmettant l'opinion du Gouvernement suédois;

6. Lettre, en date du 5 août 1922, du Secrétaire général de la Confédération internationale des Syndicats agricoles.

Des exposés oraux ont été présentés à la Cour en séance publique, le 3 août 1922, au nom du Gouvernement français, et le 8 août 1922, au nom du Bureau International du Travail.

Dans le mémoire ci-dessus mentionné, contenant les observations du Directeur du Bureau International du Travail sur l'avis consultatif qui devait être demandé à la Cour, se trouve le passage suivant:

«Or, nous tenons à indiquer ici tout de suite que l'Organisation Internationale du Travail n'a jamais songé à une intervention de cette nature, et à affirmer dès le début de ce mémoire, par une déclaration catégorique, que, dans notre opinion, l'organisation et le développement de la production agricole sont en dehors de la compétence de l'Organisation Internationale du Travail».

Le Directeur du Bureau International du Travail a décliné à nouveau toute compétence au cours de l'exposé oral qu'il a fait devant la Cour au nom de l'Organisation Internationale du Travail.

De son côté, le Gouvernement français a soutenu que, malgré cette déclaration, la question qu'il avait soulevée relativement à la compétence de l'Organisation Internationale du Travail en matière de travail agricole devait former l'objet de la part de la Cour, d'un avis faisant autorité.

* * *

Après avoir examiné les documents et entendu les exposés soumis à son appréciation, la Cour émet l'avis suivant, en réponse à la requête à elle soumise par le Conseil:

La Cour a déjà, ce jour, répondu affirmativement à la question de savoir si la réglementation internationale des conditions de travail des personnes employées dans l'agriculture, rentrait dans le domaine de al compétence de l'Organisation Internationale du Travail.

Cette reponse est basée exclusivement sur les dispositions de la Partie XIII du Traité signé à Versailles le 28 juin 1919.

La réponse à la question de savoir si l'examen de propositions tendant à organiser et à développer les moyens de production agricole et l'examen de toutes autres questions de même nature rentrant dans le domaine de la compétence de cette Organisation, dépend, elle aussi, exclusivement de l'interprétation à donner aux mêmes dispositions conventionnelles qui sont la source unique de l'existence et des attributions de cette Organisation.

L'une et l'autre de ces deux questions se rapportent à l'agriçulture; mais elles sont de nature essentiellement différente et elles doivent être considérées sous des aspects différents. La réponse à donner à la question dont il s'agit ici, dépend nécessairement de la nature des attributions de l'Organisation Internationale du Travail. Ce n'est que si ces attributions comprennent l'examen des questions relatives à la produ tion agricole et au développement de celle-ci, que la réponse sera affirmative.

Pour autant qu'il s'agit de production, il

www.digibuc.ro

n'y a rien qui soit particulier à l'agriculture. Il est clair que toute industrie, par exemple, le tissage, rentre dans le domaine de l'Organisation Internationale du Travail. Cette Organisation peut, selon la procédure établie dans le Traité, travailler à l'adoption de toutes mesures destinées à répandre des bienfaits sur les salariés de l'industrie en question, notamment pour ce qui est de chacun des points expressément mentionnés. Mais il en serait tout autrement si l'Organisation Internationale du Travail voulait revendiquer le droit d'étudier la question du perfectionnement des procédés de fabrication dans le dessein d'augmenter le rendement ou d'améliorer les produits de cette fabrication. La question de l'augmentation de la production agricole doit, sous ce rapport, être traitée exactement de la même manière que la question du perfectionnement dans les procédés de fabrication tendant à augmenter le rendement.

Les attributions de l'Organisation comprennent-elles la faculté de travailler au perfectionnement des moyens d'augmenter la production?

Il paraît à la Cour qu'il n'en est point ainsi, ni pour ce qui est de l'agriculture, ni pour ce qui est de toute autre forme de l'industrie.

Dans l'avis donné ce jour sur la question de la compétence en matière de réglementation des conditions du travail agricole, la Cour a donné un exposé complet et détaillé des pouvoirs de l'Organisation Internationale du Travail tels qu'ils résultent de la Partie XIII du Traité de Versailles; et il paraît inutile de renouveler les explications qui y ont déjà trouvé place. Le but en vue duquel a été créée l'Organisation Internationale du Travail est l'amélioration du sort des travailleurs, l'adoption de conditions réellement humaines, par exemple en ce qui concerne les heures de travail, le recrutement de la main-d'oeuvre, la lutte contre le chômage, la garantie d'un salaire assurant des conditions d'existence convenable, la protection contre les maladies générales ou professionnelles et les accidents résultant du travail, la protection des enfants, des adolescents et des femmes, les pensions de vieillesse et d'invalidité, la défense des travailleurs occupés à l'étranger, la liberté syndicale, l'enseignement professionnel et technique, et, comme dit le Traité: «autres mesures analogues», qui doit s'entendre de mesures destinées à améliorer les conditions du travail et à diminuer l'injustice, la misère et les privations.

L'organisation et le développement des moyens de production ne sont pas du domaine de l'Organisation. Il peut se faire que, dans certains cas, l'amélioration du sort des travailleurs puisse augmenter la production, il se peut évidemment qu'une augmentation provienne de l'amélioration de l'enseignement professionnel et technique. Il se peut que la limitation des heures de travail, ainsi que d'autres mesures au bénéfice des travailleurs, diminuent ou augmentent la production.

Il ne s'ensuit pas que l'Organisation Internationale du Travail doive s'abstenir complètement de tenir compte de la répercussion sur la production des mesures qu'elle tâchera de faire adopter au bénéfice des travailleurs. S'il apparaissait qu'une mesure particulière conduisit à une véritable diminution de la production, il y aurait peut être lieu pour l'Organisation d'examiner ce côté de la question avant de décider l'adoption de la mesure, toute désirable qu'elle soit sous d'autres aspects. Ainsi, par exemple, la protection contre les maladies générales ou professionnelles et les accidents résultant du travail peut impliquer l'examen de procédés et méthodes de production telles que l'emploi du phosphore blanc et de la céruse, deux questions qui ont été traitées comme étant susceptibles de réglementation internationale et comme touchant les conditions du travail. Mais, l'examen même des moyens pour l'organisation et pour le développement de la production envisagés au point de vue économique est étranger à la sphère d'activité que la Partie XIII du Traité a assigné à l'Organisation Internationale du Travail. Et, d'une façon générale, ce n'est qu'incidemment que l'exercice par l'Organisation des attributions qu'elle tient du Traité peut réagir sur la production. D'autre part, il est évident qu'il ne saurait être interdit à l'Organisation de s'occuper des questions qui lui sont expressément attribuées par le Traité, parce qu'il en peut résulter pour elle la nécessité d'examiner sous certains aspects les moyens et méthodes de production ou l'effet que les mesures proposées pourraient avoir sur la production. Ce n'est que de cette manière que la réalisation du programme établi pour l'Organisation affecte la production.

La requête actuellement soumise à la Cour fait mention de propositions tendant à organiser et à développer les moyens de production agricole; il y est en outre demandé si l'examen de «toutes autres questions de même nature» rentre dans la compétence de l'Organisation Internationale du Travail.

La terminologie même indique que ces

www.digibuc.ro

«autres questions» sont des questions qui, pour les fins du présent avis, doivent être considérées comme étant essentiellement de même nature que celles tendant à organiser et à développer les moyens de production; mais les «autres questions» ne sont pas précisées, et la Cour ne saurait entreprendre de les définir.

De ce qui précède, il s'ensuit que dans l'opinion de la Cour, la question est de savoir si, abstraction faite des points déterminés pour lesquels le Traité prévoit formellement la compétence de l'Organisation Internationale du Travail, l'examen même des moyens de production rentre dans le domaine de la compétence de cette Organisation.

A cette question la Cour donne, pour les motifs indiqués ci-dessus, une réponse négative.

Le présent avis ayant été rédigé en français et en anglais c'est le texte anglais qui fera foi.

Fait au Palais de la Paix, à la Haye, le douze août mil neuf cent vingt deux, en deux exemplaires, dont l'un restera déposé aux archives de la Cour et dont l'autre sera transmis au Conseil de la Société des Nations.

Le Président, (signé) *Loder.*

Le Greffier, (signé) *A. Hammarskjöld.*

4.

OPINIA SEPARATĂ A D-LUI DEM. NEGULESCU

Avis de M. D. Negulesco sur la question du travail agricole.

La Cour permanente de Justice internationale est saisie par le Conseil dela Société des Nations d'une demande d'avis consultatif sur la question suivante:

«La compétence de l'Organisation internationale du Travail s'étend-elle à la réglementation des conditions du t ravail des personnes employées dans l'agriculture?»

Il ne faut pas, pour la solution de cette question, purement de droit, se laisser influencer par des considérations de fait. La compétence de l'Organisation Internationale du Travail a été proclamée par des dispositions du Traité de Versailles.

Les déclarations faites au nom de certains Gouvernements et les résolutions prises par les Conférences du Travail de Washington (1919) de Gênes (1920) et de Genève (1921) ne peuvent pas donner à l'Organisation Internationale du Travail une compétence qu'elle n'a pas en vertu du Traité. Cela ne peut résulter que de la volonté souveraine des États manifestée par la volonté de leurs Parlements.

La Partie XIII (travail) du Traité de Versailles ne contient aucun texte relatif à l'agriculture. Les expressions «industrie» et «industrielle» y figurent à plusieurs reprises. La question dont est saisie la Cour est celle de savoir si ces mots couvrent l'agriculture.

Pour répondre à la question qui nous est posée, il faut chercher quels ont été les motifs qui ont déterminé les plénipotentiaires réunis à la Conférence de la Paix à rédiger les dispositions de la Partie XIII du Traité de Versailles.

Après la guerre mondiale le besoin se faisait sentir de proclamer, en matière de travail, des règles qui puissent rendre meilleures les conditions de la vie, et garantir la paix pour l'avenir.

Les conférences des «travailleurs organisés» de Leeds en 1916, de Berne de 1917 et de 1919 proclamèrent la reconnaissance internationale de droits nouveaux en matière du travail et l'uniformité des conditions du travail à travers le monde.

Le caractère industriel des Conférences de Leeds et de Berne est facile à démontrer. Toute la vie internationale des associations ouvrières a eu ce caractère. Quand l'Association internationale pour la protection des Travailleurs s'est fondée à Paris, son but a été ainsi défini: «Servir de lien entre ceux qui, dans les différents pays industriels de l'Europe, sont à la veille de s'unir sur la question de la durée normale de la journée de travail».

Le principe d'une législation uniforme à travers le monde prouve que les conférences de Leeds et de Berne ne se sont pas occupées de l'agriculture. En cette matière il est d'une impossibilité absolue de faire l'application de ce principe. Ce n'est pas par la volonté de l'homme que les conditions du travail sont déterminées. C'est la nature qui fait les climats, les saisons et les variations météorologiques. L'homme doit subir les caprices de la nature et y adapter son travail. En cette matière il n'y a qu'une législation nationale qui puisse tout prévoir et tout régler.

www.digibuc.ro

C'est sous l'inspiration de ces conférences internationales du Travail que la Commission de législation internationale du Travail, composée de représentants de huit États, commença ses travaux. Elle fut constituée par une résolution de la Conférence de la Paix en date du 25 janvier 1919, en vue de faire une enquête sur «les conditions de l'emploi des travailleurs au point de vue international» et d'examiner «les moyens internationaux nécessaires pour assurer l'action commune...

La Conférence des préliminaires de Paix reçut le 24 mars 1919 le rapport contenant le projet de la Commission de législation internationale du Travail. Après quelques amendements le projet est devenu la Partie XIII du Traité.

Le Préambule de la Partie XIII et l'article 427 du Traité de Versailles nous apportent la lumière nécessaire pour nous montrer que cette partie du Traité ne se rapporte qu'au travail industriel.

Le Préambule contient les mots suivants: «Attendu que la non adoption par une nation quelconque d'un régime du travail réellement humain fait obstacle aux efforts des autres nations désireuses d'améliorer le sort des travailleurs dans leur propre pays».

Les Puissances signataires du Traité de Versailles, après avoir proclamé, dans le Préambule, le caractère d'universalité des règles édictées en matière de travail, ce qui exclut l'agriculture, cherchent à préciser la même idée dans le § 3 de l'article 427 du Traité.

«Elles (les Hautes Parties contractantes) reconnaissent que les différences de climat, de moeurs et d'usages, d'opportunité économique et de tradition industrielle rendent difficile à attendre d'une manière immédiate, l'uniformité absolue dans les conditions du travail».

Il est difficile de dire que ce texte se réfère aussi à l'agriculture, puisqu'en cette matière c'est la nature qui empêche d'espérer jamais voir réaliser l'uniformité de ces conditions.

D'ailleurs les plénipotentiaires du Traité de Versailles n'ont fait que réaliser ce que le Pacte de la Société des Nations contenait en principe.

L'article 23 du Pacte dit: «Sous la réserve et en conformité des dispositions des conventions internationales actuellement existantes ou qui seront ultérieurement conclues, les Membres de la Société:

a) S'efforceront d'assurer et de maintenir des conditions de travail équitables et humaines pour l'homme, la femme et l'enfant sur leur propre territoire, ainsi que dans tous les pays auxquels s'étendent leurs relations de *commerce* et *d'industrie*, et dans ce but, d'établir et d'entretenir des organisations internationales nécessaires».

Les mots: «*relations de commerce et d'industrie*» montrent que les auteurs du Pacte ont voulu exclure l'agriculture de la réglementation du Travail. Cet article proclame le principe selon lequel doivent être assurées et maintenues les conditions équitables du travail industriel à travers le monde et, dans ce but, établir et entretenir «les organisations internationales nécessaires». La Partie XIII du Traité de Versailles contient la réalisation de ce principe.

Par l'article 387 du Traité de Versailles, il est fondé une organisation permanente d'un caractère international, connue sous le nom d'Organisation Internationale du Travail.

Les Membres originaires de la Société des Nations seront membres originaires de cette Organisation et désormais la qualité de Membre de la Société des Nations entraînera celle de Membre de ladite Organisation.

Cette Organisation comprendra, en vertu de l'article 388, une Conférence générale des représentants des Membres et un Bureau international du travail sous la direction d'un Conseil d'administration prévu par l'article 393.

Toute la Partie XIII du Traité de Versailles stipule pour les États des abandons de souveraineté. Avant le Traité de Versailles lorsqu'une convention internationale de protection ouvrière devait être conclue, on procédait par une suite de deux conférences: une première conférence de techniciens, composée de spécialistes et représentant les organisations patronales et les syndicats ouvriers, dont les résolutions étaient soumises à une seconde conférence diplomatique, composée des délégués des différents États; cette seconde conférence établissait le projet de convention. Le Traité de Versailles à fondu en un seul organisme ces deux conférences.

La Conférence générale des représentants des Membres sera composée de quatre délégués de chacun des États Membres dont deux représenteront le Gouvernement et dont les deux autres représenteront respectivement, d'une part les employeurs, d'autre part les travailleurs ressortissant à chacun des membres (Art. 389, al. I).

Chaque délégué a, conformément à l'article 390, le droit de voter individuellement

www.digibuc.ro

sur toutes les questions soumises aux délibérations de la Conférence (art. 390, al. I).

Jusqu'au Traité de Versailles les délégués, désignés par les Gouvernements, devaient agir conformément aux instructions reçues comme une prérogative intangible du droit de souveraineté des Etats. Le droit des délégués de voter même contre le gré des États n'est pas l'unique atteinte à la souveraineté.

Aux termes de l'article 390, la Conférence peut, à une majorité des deux tiers, refuser d'admettre l'un des délégués des Membres. La Conférence peut encore à la majorité des deux tiers, délibérer sur des questions contre le gré d'un Membre et adopter soit des recommandations, soit un projet de convention internationale (art. 405).

Les États Membres s'engagent à soumettre à leurs parlements, dans un délai d'un an, les projets de conventions internationales (art. 405, al. 5).

Enfin, pour toute contestation en matière de travail, les Membres ont accepté, en vertu de l'article 425, la compétence de la Cour permanente de Justice internationale.

On voit, par cet exposé, combien la souveraineté des États a été atteinte, en matière de travail, par les clauses du Traité. Sans doute les parlements des différents États peuvent refuser le projet de convention, il n'en est pas moins vrai que le droit d'initiative des projets de lois, qui appartient au Gouvernement et qui est une prérogative de la souveraineté, a été abandonné

Il est vrai que les délégués sont nommés par les Gouvernements, mais cette nomination est soumise au contrôle et à la décision finale de la Conférence Internationale du Travail. Et tandis que, conformément à l'article 5 du Traité de Versailles, les décisions de l'Assemblée de la Société des Nations, sont prises à l'unanimité, pour garantir la souveraineté de chaque État, la Conférence internationale du travail décide à une majorité de deux tiers, apportant ainsi une très grave atteinte au principe de la souveraineté.

Il est un principe communément admis en matière internationale, d'après lequel toute clause, contenant une restriction de souveraineté, doit être interprétée strictement et que, dans le doute, on doit admettre la solution qui conduit à une moindre diminution de souveraineté.

Il n'y a pas de doute que les États ont consenti à une restriction de souveraineté en matière d'industrie *stricto sensu*. Le doute surgit dès que l'on aborde la question de savoir s'ils ont consenti à cette restriction en matière d'industrie *lato sensu*, c'est à dire en matière d'agriculture.

Il faut, en cette matière du travail, suivre l'interprétation stricte et donner aux textes l'interprétation qui conduit à une moindre diminution de souveraineté. Or, il n'y a pas de doute qu'en prenant le mot «industrie» *stricto sensu* on obtient la moindre diminution de souveraineté. Donc l'agriculture est exclue de la Partie XIII du Traité de Versailles.

Pourrait-on objecter que l'expression anglaise «industrial» couvre l'agriculture et que dans le doute, c'est le texte anglais qui doit être pris en considération?

Je crois, au contraire, que c'est le texte français qui s'impose, et voici pourquoi: les deux textes ont la même valeur au point de vue de l'authenticité (article 440 du Traité de Versailles). La question est de savoir, si un des textes ne correspond pas au point de vue de l'idée exprimée par l'autre, quelle est la solution qu'il faut adopter. Dans notre cas la réponse est facile car il s'agit des textes qui contiennent une diminution de souveraineté. Dans le doute, il faut considérer le texte français qui conduit à une moindre diminution.

Pour déterminer la compétence de l'Organisation Internationale du Travail, on a invoqué l'article 387 du Traité de Versailles qui proclame: «Il est fondé une organisation permanente chargée de travailler à la réalisation du programme exposé dans le préambule». Et comme, dans le Préambule, il est dit en termes généraux qu'il s'agit «d'améliorer le sort des travailleurs», on a conclu à la compétence de l'Organisation internationale du Travail en matière de travail agricole.

Le mot «travailleur», employé par le préambule, est, par sa généralité, applicable à toute sorte de travail: au travail intellectuel, au travail des fonctionnaires et même au travail des non salariés. Il n'y a plus d'arrêt possible. L'Organisation Internationale du Travail aurait une compétence dans tous les domaines de l'activité humaine. Cette conséquence est difficile à admettre.

Pour déterminer la compétence de l'Organisation Internationale du Travail, il faut examiner son organisation et chercher dans le fonctionnement des deux organes qui la composent: la Conférence Internationale et le Bureau International du Travail, quelles sont les limites à leur compétence.

www.digibuc.ro

L'article 396 du Traité de Versailles détermine les fonctions du Bureau International du Travail. Il est chargé de préparer l'ordre du jour des sessions de la Conférence internationale du Travail. Il doit préparer l'étude des questions qu'on se propose de soumettre aux discussions de la Conférence. Il doit rédiger et publier, en français et en anglais, un bulletin périodique consacré seulement à l'étude des questions concernant l'industrie et le travail et *présentant un intérêt international*. Ce caractère est réalisé quand il s'agit de l'industrie où l'on peut par des conventions internationales, applicables à tous les membres, réglementer les heures du travail et fixer la durée moyenne de la journée et de la semaine du travail. Ce caractère international n'apparaît plus quand il s'agit de l'agriculture. Le travail agricole dépendra du climat, des saisons, des cultures, sans pouvoir être astreint à des formules rigides et uniformes. Il ne peut être soumis qu'à une législation nationale qui tiendra compte des intérêts des travailleurs agricoles et des conditions dans lesquelles le travail peut s'accomplir.

Après avoir pourvu le monde du travail de cet organisme international connu sous le nom de l'Organisation Internationale du Travail, il fallait, après que les pouvoirs en eurent été établis, procéder à la déclaration des droits des travailleurs.

L'article 427 du Traité de Versailles contient cette déclaration. Dans le premier paragraphe, les mots «travailleurs salariés» s'appliquent, par leur généralité, à toutes sortes de travailleurs, même aux travailleurs intellectuels.

Le deuxième paragraphe de cet article précise la pensée, car il y est parlé de «communautés industrielles».

Le troisième paragraphe de cet article énumère les droits des travailleurs: 1) le principe que le travail ne doit pas être considéré comme une marchandise ou un article de commerce; 2) le droit d'association; 3) Le payement aux travailleurs d'un salaire équitable; 4) l'adoption de la journée de huit heures et de la semaine de 48 heures; 5) l'adoption du repos hebdomadaire; 6) la suppression du travail des enfants; 7) le principe du salaire égal sans distinction de sexe; 8) un traitement économique équitable pour tous les travailleurs résidant légalement dans le pays; 9) un service d'inspection pour la protection des travailleurs.

Ces droits ont été formulés pour «la protection des travailleurs». Cette expression qui figure au § 9, laisse entrevoir la possibilité de les appliquer à toutes sortes de travail, et même au travail intellectuel.

L'article 427, dans sa partie finale, pour préciser sa pensée, emploie la même expression que celle du deuxième paragraphe:

> «Sans proclamer que ces principes ou ces méthodes sont ou complets ou définitifs, les Hautes Parties contractantes sont d'avis qu'ils sont propres à guider la politique de la Société des Nations, et que, s'ils sont adoptés par les *communautés industrielles* qui sont Membres de la Société des Nations, et s'ils sont maintenus intacts dans la pratique par un corps approprié d'inspecteurs, ils répendront des bienfaits permanents sur les salariés du monde».

Le problème est de savoir quel est le sens et quelle est la portée de l'expression «communautés industrielles» employée par l'article 427.

On a soutenu que le mot «industrial» en anglais couvre toujours l'agriculture, à la différence du mot «industrie» qui peut avoir deux sens différents.

D'après le dictionnaire d'Oxford, le mot «industrial» est défini: «toute personne qui se livre à des travaux industriels», ou encore: «l'application de talent, d'intelligence, ou de connaissance d'art industriel, un plan ou une combinaison, un moyen habile». La définition du mot «industrial» comme adjectif: «qui se rapporte à, ou affecte un caractère propre à l'industrie». D'après Littré, le mot «industrie» signifie: 1) «une habileté à faire quelque chose, à exécuter un travail manuel»; 2) «industrie se dit quelquefois de tous les arts industriels, sauf l'agriculture, par opposition à l'agriculture»; 3) «Toutes les opérations qui concourent à la production de la richesse». Littré définit le mot «industriel»: «Qui appartient à l'industrie, qui en provient. Les arts industriels. Les professions industrielles. Les produits industriels».

Il faut remarquer que le Traité de Versailles a employé l'adjectif «industriel» dans les expressions suivantes: «importances industrielles» (article 393), «organisation industrielle» (article 405), «matières industrielles» (article 412), «tradition industrielle», «communauté industrielle» (article 427). L'adjectif «industriel» a en français un sens beaucoup plus restreint que l'industrie. «Une ville industrielle», «un pays industriel, «un travailleur industriel», se rapportent seulement à l'in-

www.digibuc.ro

dustrie à l'exclusion de l'agriculture. L'expression «communauté industrielle» qui se trouve dans l'article 427 ne peut pas couvrir l'agriculture.

L'article 412 prévoit que chaque Membre désignera trois personnes compétentes «en matière industrielle» pour former la Commission d'enquête. Si le Traité de Versailles voulait s'occuper de l'agriculture, pouvait-il proclamer ce principe?

Le troisième paragraphe de l'article 405 nous montre encore que des doutes ne peuvent plus être soulevés:

> «En formant une recommandation ou projet de convention d'une application générale, la Conférence devra avoir égard aux pays dans lesquels le climat, le développement incomplet de *l'organisation industrielle* ou d'autres circonstances particulières rendent les conditions de *l'industrie* essentiellement différentes...».

Même si le mot «industrie» pouvait, en français comme en anglais, s'appliquer à l'agriculture, il n'y a pas de doute que le mot «industrie» a dans ce cas un sens restreint, excluant l'agriculture, car l'adjectif «industrielle», dans l'expression «organisation industrielle» qui a en français un sens restreint, lui donne le sens et la portée nécessaire. D'ailleurs, la mot «industrie» dans la langue courante, ne se rapporte pas à l'agriculture. Il faut le faire suivre du mot «agricole» pour l'étendre à l'agriculture.

L'article 393 du Traité de Versailles spécifie que le Conseil d'administration se compose de vingt-quatre personnes, douze représentant les Gouvernements, douze représentant les ouvriers et les patrons. Sur les douze personnes représentant les Gouvernements, huit seront nomées par les Membres dont *l'importance industrielle* est la plus considérable.

Si le mot «industrie» couvrait l'agriculture le travail agricole, vu son importance dans le monde, devrait être assimilé au travail industriel et trouver une place au moins égale à l'industrie, soit dans la composition des délégations à la Conférence Internationale du Travail soit dans la composition du Conseil d'administration du Bureau International du Travail.

Dans les pays agricoles, où les principes égalitaires de la démocratie ont triomphé, on ne pourra pas accepter cette situation d'infériorité faite à l'agriculture.

Les travaux préparatoires ont été invoqués en faveur de la compétence de l'Organisation Internationale du Travail.

Quand il s'agit de l'interprétation d'un traité, on ne peut pas remplacer la volonté certaine exprimée par le traité par la volonté incertaine des travaux préparatoires.

Il est vrai que des déclarations ont été faites, soit dans le rapport présenté au nom de la Commission de législation internationale du travail, soit à la Conférence des préliminaires de paix, qui prouvent quelque désir d'étendre à l'agriculture la compétence de l'Organisation Internationale du Travail.

Il n'est pas moins vrai que plusieurs propositions, tendant à étendre à l'agriculture les dispositions en matière du travail, ont été repoussées, ce qui augmente l'incertitude et crée la volonté incertaine des travaux préparatoires.

La question est de savoir si, en cette matière de travail, qui implique des restrictions de souveraineté, on doit considérer le texte du traité, tel qu'il a été ratifié par les parlements, ou au contraire, avoir recours aux travaux préparatoires?

Il me semble difficile de dire que les différents États sont liés par des paroles qu'ils n'avaient jamais connues, et non par le texte du Traité qu'ils ont ratifié.

Cette conclusion, concorde avec l'esprit du Traité de Versailles. Il est dit dans l'article 18 que les traités qui n'ont pas été enregistrés au Secrétariat de la Société des Nations sont dépourvus de valeur juridique. On a voulu rendre hommage aux démocraties du monde qui ne pourront plus à l'avenir être obligées qu'en vertu de traités conclus à la lumière du jour.

Si tel est l'esprit du Traité de Versailles, on ne peut pas soutenir que le traité lui-même lie les démocraties du monde, non pas en vertu des textes précis qu'on a proclamés, mais en vertu de certaines paroles échangées et qui n'étaient pas connues par les parlements au moment de la ratification.

Cette solution concorde encore avec la situation de certaines puissances qui ont adhéré à l'Organisation Internationale du Travail, en vertu de l'article 387, sans avoir pris part aux travaux préparatoires et à la Conférence de la Paix. Il est difficile d'appliquer à ces Etats tout ce qui a été dit, car c'est seulement par leurs volontés nettement exprimées que ces États ont consenti à une restriction de souveraineté.

Et comme les traités internationaux doivent contenir les mêmes obligations et les mêmes droits pour les États contractants, sauf clause expresse bien entendu, il en ré-

www.digibuc.ro

sulte que le texte du Traité de Versailles pourra seul être utilisé pour l'interprétation juridique.

Pour ces motifs:

Le soussigné est d'avis que la compétence de l'Organisation Internationale du Travail ne s'étend pas à la réglementation des conditions du travail des personnes employées dans l'agriculture, et donne, par conséquent, une réponse négative à la question qui lui est soumise.

9. RECONSTRUCȚIA AUSTRIEI

RECONSTRUCTION DE L'AUTRICHE. PROTOCOLE No. I DÉCLARATION

Signé a Genève le 4 Octobre 1922

Texte officiel français enregistré le 4 Octobre 1922, conformément aux termes de ce Protocole

DÉCLARATION

Le Gouvernement de Sa Majesté britannique, le Gouvernement de la République Française, le Gouvernement de Sa Majesté le Roi d'Italie et le Gouvernement de la République Tchécoslovaque,

D'une part,

Au moment où ils entreprennent d'aider l'Autriche dans son oeuvre de restauration économique et financière,

Agissant uniquement dans l'intérêt de l'Autriche et de la paix générale et d'accord avec les engagements qu'ils ont déjà pris quand ils ont accepté de devenir Membres de la Société des Nations,

Déclarent solennellement:

Qu'ils respecteront l'indépendance politique, l'intégrité territoriale et la souveraineté de l'Autriche;

Qu'ils ne chercheront aucun avantage spécial ou exclusif d'ordre économique ou financier de nature à compromettre directement ou indirectement cette indépendance;

Qu'ils s'abstiendront de toute action qui pourrait être contraire à l'esprit des conventions qui seront stipulées en commun pour la reconstruction économique et financière de l'Autriche ou qui pourrait porter préjudice aux garanties que les Puissances auront stipulées pour sauvegarder les intérêts des créanciers et des États garants;

Et que, le cas échéant, en vue d'assurer le respect de ces principes par toutes les nations ils s'adresseront, en conformité avec les règles du Pacte de la Société des Nations, soit individuellement, soit collectivement, au Conseil de la Société pour qu'il avise aux mesures à prendre, et qu'ils se conformeront aux décisions dudit Conseil.

Le Gouvernement de la République fédérale d'Autriche,

D'autre part,

S'engage, dans les termes de l'article 88 du Traité de Saint-Germain, à ne pas aliéner son indépendance; il s'abstiendra de toute négociation et de tout engagement économique ou financier qui serait de nature à compromettre directement ou indirectement cette indépendance.

Cet engagement ne s'oppose pas à ce que l'Autriche conserve, sous réserve des dispositions du Traité de Saint-Germain, sa liberté en matière de tarifs douaniers et d'accords commerciaux ou financiers et, en général, pour tout ce qui touche à son régime économique ou à ses relations commerciales, étant entendu, toutefois, qu'elle ne pourra porter atteinte à son indépendance économique par l'octroi à un État quelconque d'un régime spécial ou d'avantages exclusifs de nature à menacer cette indépendance.

Le présent Protocole restera ouvert à la signature de tous les États qui voudront y adhérer.

En foi de quoi, les soussignés, dûment autorisés à cet effet, ont signé la présente Déclaration (Protocole I).

Fait à Genève, en un seul exemplaire, qui restera déposé au Secrétariat de la Société des Nations et sera par lui immédiatement enregistré, le quatre octobre mil neuf cent vingt-deux.

RECONSTRUCTION DE L'AUTRICHE. PROTOCOLE No. II AVEC ANNEXES ET NOTE INTERPRÉTATIVE

Signés a Genève, le 4 Octobre 1922.

Texte officiel français enregistré le 4 octobre 1922, conformément aux dispositions finales de ce Protocole

En vue d'aider l'Autriche dans son oeuvre de restauration économique et financière, les Gouvernements britannique, français, italien, tchécoslovaque et autrichien ont arrêté

www.digibuc.ro

d'un commun accord les dispositions suivantes:

Art. 1. — Le Gouvernement autrichien pourra créer, sous la garantie résultant de la présente Convention, la quantité de titres nécessaires pour produire une somme effective équivalente au maximum à 650 millions de couronnes-or. Le capital et les intérêts de titres ainsi émis seront exempts de tous impôts, droits ou charge au profit de l'État autrichien.

Art. 2. — Les frais d'émission, de négociations, de remise seront ajoutés au capital de l'emprunt fixé dans l'article précédent.

Art. 3. — Le service des intérêts et de l'amortissement de l'emprunt sera assuré au moyen d'une annuité fournie par les revenus affectés en garantie de cet emprunt d'après les dispositions contenues dans le Protocole No. III.

Art. 4. — Le produit de cet emprunt ne pourra être employé que sous l'autorité du Commissaire général désigné par le Conseil de la Société des Nations et conformément aux obligations contractées par le Gouvernement autrichien et contenues dans le Protocole No. III.

Art. 5. — Les Gouvernements britannique, français, italien, tchécoslovaque, sans préjudice des autres Gouvernements qui accéderaient à la présente Convention, s'engagent à demander sans délai à leur Parlement l'autorisation de garantir — sous réserve de l'approbation par le Parlement autrichien du Protocole No. III et du vote par ce Parlement de la loi prévue à l'article 3 de ce Protocole — le service de l'annuité de cet emprunt jusqu'à concurrence d'un maximum de 84 pour cent à répartir suivant arrangements spéciaux entre les intéressés.

Art. 6. — Chacun des quatre Gouvernements aura la faculté de désigner un représentant au Comité de contrôle dont les attributions sont fixées par les dispositions suivantes. Chacun de ces représentants disposera de 20 voix. Les Gouvernements qui accepteraient de garantir le reliquat de l'annuité non couverte par la garantie des Gouvernements britannique, français, italien et tchécoslovaque auront également la faculté de désigner soit chacun un représentant, soit de s'entendre pour désigner des représentants communs. Chaque représentant aura une voix par fraction de 1% garantie par son Gouvernement.

Art. 7. — Les modes d'application de la garantie, les conditions de l'emprunt, prix d'émission, taux d'intérêt, amortissement, frais d'émission, de négociations et de remise devront être soumis à l'approbation du Comité de contrôle des États garants. Le chiffre de l'annuité nécessaire au service des intérêts et de l'amortissement de l'emprunt sera également approuvé par le Comité de contrôle. Tout emprunt projeté par le Gouvernement autrichien, en dehors des conditions du programme visé au Protocole No. III, devra être soumis à l'approbation préalable du Comité de contrôle.

Art. 8. — Le Comité de contrôle déterminera les conditions dans lesquelles devraient être effectuées les avances des Gouvernements si la garantie était mise en action, ainsi que le mode de remboursement qui leur serait applicable.

Art. 9. — Dans les limites des contrats d'émission, le Gouvernement autrichien aura le droit d'opérer la conversion des emprunts avec l'assentiment du Comité de contrôle; il sera tenu d'exercer cette faculté sur la demande faite par le Comité de contrôle.

Art. 10. — Le Comité de contrôle aura le droit d'exiger la production de situations et comptes périodiques ou tous autres renseignements de caractère urgent sur la gestion des revenus affectés en garantie; il pourra signaler au Commissaire général les modifications administratives et améliorations de nature à accroître leur productivité. Les modifications de tarifs de ces recettes, qui seraient de nature à réduire leur rendement global minimum, évalué en or, tel qu'il sera arrêté avant l'émission des emprunts pour couvrir les annuités nécessaires, devront être soumises à l'approbation préalable du Comité de contrôle. Il en sera de même pour les projets de contrats de concession ou d'affermage de ces revenus.

Art. 11. — Au cas où le rendement des revenus affectés serait insuffisant et risquerait de mettre en action la garantie des Gouvernements, le Comité de contrôle pourra requérir l'affectation d'autres revenus suffisants pour faire face au service de l'annuité.

Tout projet d'acte ou de contrat de nature à modifier notablement la consistance du domaine de l'État autrichien sera communiqué au Comité trois semaines avant que l'acte ne devienne définitif.

Art. 12. — Le Comité de contrôle se réunira périodiquement à telles dates qu'il fixera lui-même, de préférence au siège de la Société des Nations. Il ne pourra communiquer qu'avec le Commissaire général; celui-ci

www.digibuc.ro

devra assister ou se faire représenter aux réunions du Comité de contrôle. Les décisions de ce Comité sont prises à la majorité absolue des voix présentes; toutefois, une majorité de deux tiers des voix présentes sera requise pour les décisions relatives aux articles 7 et 8.

Le Comité de contrôle sera convoqué en session extraordinaire sur une demande réunissant au moins dix voix.

Art. 13. — Le Comité de contrôle ou chacun de ses membres pourra demander tous renseignements et éclaircissements sur l'élaboration du programme de réformes financières et sur son exécution. Le Comité pourra adresser au Commissaire général toutes observations et lui faire toutes représentations qui seraient reconnues nécessaires pour sauvegarder les intérêts des Gouvernements garants.

Art. 14. — En cas d'abus, le Comité de contrôle ou tout État garant pourra adresser un recours au Conseil de la Société des Nations qui se prononcera sans délai.

Art. 15. — En cas de différend concernant l'interprétation de ce Protocole, les parties accepteront l'avis du Conseil de la Société des Nations.

En foi de quoi les soussignés, dûment autorisés à cet effet, ont signé le présent Protocole.

Fait à Genève en un seul exemplaire, qui restera déposé au Secrétariat de la Société des Nations et sera par lui immédiatement enregistré, le quatre octobre mil neuf cent vingt-deux.

ANNEXES AU PROTOCOLE No. II

PRÉAMBULE

1. La garantie accordée par les États signataires du Protocole No. II s'appliquera à un emprunt autrichien de 650 millions de couronnes-or, les titres de cet emprunt devant avoir tous le même caractère et offrir la même sécurité, le Comité financier ayant calculé que le déficit autrichien doit être augmenté de 520 à 650 millions de couronnes-or, pour tenir compte des avances qui ont été faites par certains Gouvernements au cours de cette année et qui ont droit au remboursement, soit sur le produit de l'emprunt organisé par la Société des Nations, soit en titres jouissant des mêmes gages et des mêmes avantages.

2. Toutefois, afin d'éviter que les avances pouvant résulter de la garantie de la part de l'emprunt autrichien qui devra être consacrée au remboursement des avances déjà faites ne puissent retomber sur des États non intéressés à ce remboursement, et afin que les sacrifices qui pourront avoir à être demandés éventuellement à ces États ne dépassent pas ceux que comporterait la garantie par eux d'un emprunt de 520 millions de couronnes-or, les Gouvernements qui ont à obtenir des remboursements du Gouvernement autrichien (Gouvernements britannique, français, italien et tchécoslovaque) ont pris des dispositions qui font l'objet de l'annexe B.

ANNEXE A

Les Gouvernements français, italien, tchécoslovaque s'engagent à affecter à la garantie des émissions de bons du Trésor ou opérations de trésorerie analogues, garanties par les recettes brutes des douanes et des tabacs et prévues par le rapport du Comité financier pour la période antérieure au vote des autorisations de garantie par les divers Parlements, le reliquat des avances promises en 1922 au Gouvernement autrichien et dont le montant était fixé:

France 55 millions de francs.

Italie 70 millions lire.

Tchécoslovaquie 500 millions couronnes tchécoslovaques.

Par reliquat, on doit entendre non seulement les sommes non encore versées sur les totaux ci-dessus, mais celles qui, ayant été versées, seraient susceptibles, en raison de leur présente affectation, d'être libérées pour un autre emploi avec le consentement du Gouvernement autrichien. Aussitôt que celui-ci aura été obtenu, les reliquats, tels qu'ils sont ici définis, devront être sans délai mis à la disposition du Gouvernement autrichien pour être utilisés, sous l'autorité du Commissaire général ou de la délégation provisoire du Conseil, aux opérations de trésorerie visées ci-dessus.

Aussitôt que les autorisations de garanties votées par les divers Parlements auront atteint un total d'au moins 80%, les reliquats d'avances ainsi utilisés en garantie seront libérés et remboursés aux Gouvernements intéressés.

Fait à Genève le quatre octobre mil neuf cent ving-deux.

ANNEXE B

La répartition de la garantie entre les quatre Gouvernements britannique, français, italien et tchécoslovaque, prévue par l'article

www.digibuc.ro

5 du Protocole II et le § 2 du Préambule, aura lieu conformément aux dispositions suivantes:

1. La garantie des annuités correspondant à la somme de 130 millions, nécessaire pour le remboursement des avances visé au § 1 du Préambule, sera répartie par tiers entre les trois Gouvernements britannique, français et tchécoslovaque.

2. La somme nécessaire au remboursement du crédit tchécoslovaque s'élevant à environ 80 millions de couronnes-or, le Gouvernement tchécoslovaque s'engage à limiter à 60 millions de couronnes-or le montant du remboursement auquel il aura droit sur le produit de l'emprunt. Il acceptera en payement de cette part de 60 millions des titres de l'emprunt émis en sus du montant des souscriptions effectives. Quant au solde de cette créance, il se contentera, pour le couvrir, de bons libellés en couronnes tchécoslovaques et jouissant des mêmes droits et gages que les titres de l'emprunt; mais il est entendu que ces bons ne bénéficieront pas de la garantie des autres Gouvernements et pourront être émis en excédent du chiffre de 650 millions.

Le Gouvernement britannique et le Gouvernement français, qui ont droit, aux termes de leurs contrats, au remboursement total du montant de leurs avances sur le produit du premier emprunt, acceptent un barème de remboursement progressif laisant porter sur les dernières tranches d'emprunt la plus grande partie de la charge du remboursement.

L'Italie aura droit au remboursement sur le produit de l'emprunt, conformément à un barème de payement identique à celui adopté pour la créance anglaise, de la part de son avance qui n'aura pas été recouvrée après avoir été employée aux termes de l'annexe A. En cas de mise en action de la garantie, l'Italie en ce qui concerce la garantie de 130 millions, supportera seulement la charge afférente à la part de l'annuité de l'emprunt correspondant au montant des remboursements auxquels elle a droit.

Dans la mesure où l'Italie sera amenée à assumer ainsi une partie de la garantie des 130 millions, la part de garantie de la France, de la Tchécoslovaquie et de la Grande-Bretagne sera diminuée d'autant.

Fait à Genève le quatre octobre mil neuf cent vingt-deux.

NOTE INTERPRÉTATIVE

De la comparaison de l'article 5 du Protocole No. II (fixant au maximum de 84% la garantie des quatre Gouvernements à répartir suivant arrangement) du Préambule et de l'annexe B, il ressort:

Que chacun des quatre Gouvernements s'engage à garantir chacun 20% de l'annuité correspondante au capital emprunté pour faire face au déficit de 520 millions;

Que la répartition de la garantie sur l'excédent de l'annuité correspondant à la différence de 130 millions entre le total de 650 et cette somme de 520 millions sera réglée conformément à l'annexe B.

Genève, le 4 octobre 1922.

RECONSTRUCTION DE L'AUTRICHE. PROTOCOLE No. III (DÉCLARATION)

Signé a Genève le 4 Octobre 1922.

Texte officiel français enregistré le 4 octobre 1922, conformément aux dispositions finales de ce Protocole.

Le soussigné, agissant au nom du Gouvernement autrichien et dûment autorisé à cet effet, déclare accepter les obligations qui suivent:

1. Le Gouvernement autrichien demandera au Parlement la ratification de la déclaration politique signée par lui, qui fait l'objet du Protocole No. I.

2. Le Gouvernement autrichien établira, dans le délai d'un mois, en collaboration soit avec le Commissaire général, dont les attributions font l'objet du § 4 ci-dessous, soit avec une délégation provisoire du Conseil de la Société des Nations, qui pourra être nommée à cette fin, un programme de réformes et d'assainissement à réaliser par étapes et destiné à permettre à l'Autriche de rétablir un équilibre permanent de son budget dans un délai de deux ans et dont les lignes d'ensemble ont été tracées dans le rapport du Comité financier (Annexe). Ce programme devra mettre l'Autriche en mesure de satisfaire à ses obligations par l'accroissement des recettes et la réduction des dépenses; il excluera tout recours à l'emprunt, sauf dans les conditions qui seront déterminées; il interdira, aux termes des statuts à donner à la Banque d'émission qui sera instituée, toute nouvelle inflation monétaire.

Il devra, en outre, permettre à l'Autriche d'assurer sur des bases permanentes sa stabilité financière par un ensemble de mesures tendant à une réforme économique générale. Le rapport du Comité économique, qui traite de cet aspect du problème, sera dûment communiqué au Commissaire général.

www.digibuc.ro

Il est entendu qu'au cas où le premier programme apparaîtrait à l'usage comme insuffisant pour rétablir un équilibre permanent du budget dans un délai de deux ans, le Gouvernement autrichien devrait, en consultation avec le Commissaire général, y apporter les modifications appropriées au résultat essentiel à atteindre. Le Gouvernement autrichien demandera au Parlement d'approuver le plan ci-dessus.

3. Le Gouvernement autrichien présentera immédiatement au Parlement autrichien un projet de loi qui, pendant deux ans, donnera, à tout Gouvernement qui serait alors aux affaires, pleins pouvoirs pour prendre dans les limites de ce programme, toutes mesures qui, à son avis, seront nécessaires en vue d'assurer, à la fin de cette période, le rétablissement de l'équilibre budgétaire, sans qu'il soit nécessaire de recourir ultérieurement à une sanction nouvelle du Parlement.

4. L'Autriche accepte la nomination par le Conseil de la Société des Nations d'un Commissaire général, qui sera responsable devant le Conseil et révocable par lui. Ses fonctions sont définies dans leur grandes lignes dans le rapport du Comité financier.

Il aura pour mission de requérir l'exécution du programme de réformes et de veiller à son exécution. Le Commissaire général résidera à Vienne. Il pourra s'adjoindre le personnel technique nécessaire. Les dépenses du Commissaire général et de son service seront approuvées par le Conseil et seront à la charge du Gouvernement autrichien. Le Commissaire général adressera tous les mois au Conseil un rapport sur le progrès des réformes et les résultats acquis. Ce rapport sera communiqué sans délai aux membres du Comité de contrôle.

Le Gouvernement autrichien accepte de ne pouvoir disposer des fonds provenant des emprunts, ni procéder aux opérations destinées à escompter le résultat des emprunts, qu'avec l'autorisation du Commissaire général, les conditions qui seront fixées par le Commissaire général pour accorder cette autorisation ne devant avoir d'autre objet que d'assurer la réalisation progressive du programme de réformes et d'éviter un avilissement des gages affectés au service de l'emprunt.

Si le Gouvernement autrichien estime que le Commissaire général a abusé de son autorité il pourra adresser un recours au Conseil de la Société des Nations.

Les fonctions du Commissaire général prendront fin par décision du Conseil de la Société des Nations, quand celui-ci aura constaté que la stabilité financière de l'Autriche aura été assurée, sans préjudice du contrôle spécial des gages affectés au service de l'emprunt.

5. Le Gouvernement autrichien affectera comme gages à l'emprunt garanti les recettes brutes des douanes et du monopole des tabacs et, au cas où le Commissaire général l'estimerait nécessaire, d'autres gages spécifiques, d'accord avec lui. Il ne prendra aucune mesure qui, de l'avis du Commissaire général, serait de nature à diminuer la valeur de ces gages de façon à menacer la sûreté des créanciers et des États garants. Le Gouvernement autrichien ne pourra notamment faire subir, sans l'approbation du Commissaire général, aux tarifs des recettes affectées en garantie, des modifications qui seraient de nature à réduire leur rendement global minimum évalué en or, tel qu'il sera arrêté avant l'émission des emprunts pour couvrir les annuités nécessaires;

Le produit des revenus bruts affectés en gage sera versé à un compte spécial au fur et à mesure de leur perception, en vue d'assurer le service de l'annuité des emprunts. Le Commissaire général seul aura la disposition de ce compte. Le Commissaire général pourra requérir les modifications et améliorations de nature à accroître la productivité des recettes affectées en garantie. Au cas où, malgré ces représentations, la gestion du Gouvernement autrichien lui paraîtrait compromettre gravement la valeur de ces gages, il pourra requérir que cette gestion soit transférée à une administration spéciale, soit par voie de mise en régie, soit par voie de concession ou d'affermage.

6. *a)* Le Gouvernement autrichien s'engage à ne pas accorder de concessions qui, selon l'avis du Commissaire général, seraient de nature à compromettre l'exécution du programme de réformes;

b) Le Gouvernement autrichien abandonnera tout droit d'émission de papier-monnaie et ne négociera ni ne conclura d'emprunt, sinon conformément au programme défini ci-dessus et avec l'autorisation du Commissaire général. Si le Gouvernement autrichien se croyait dans la nécessité d'envisager des emprunts en dehors des conditions du programme visé dans ce Protocole, il devra soumettre ces projets à l'approbation préalable du Commissaire général et du Comité de contrôle;

c) Le Gouvernement autrichien deman-

www.digibuc.ro

dera au Parlement les modifications jugées nécessaires, en conformité avec le rapport du Comité financier (Annexe), aux statuts de la Banque d'émission et, le cas échéant, à la loi du 24 juillet 1922 (*Bulletin des Lois* No. 490). Les statuts de la Banque d'emission devront lui assurer, vis-à-vis du Gouvernement, une pleine autonomie. Elle devra exercer les fonctions de caissier de l'État, centraliser les opérations de recettes et de dépenses et fournir des situations périodiques aux dates et dans la forme qui seront fixées d'accord avec le Commissaire général.

d) Le Gouvernement autrichien; prendra et exécutera toutes les décisions nécessaires en vue de réaliser pleinement le programme d'assainissement, y compris les réformes administratives et les transformations indispensables dans la législation.

7. Le Gouvernement autrichien prendra toutes mesures en vue d'assurer le maintien de l'ordre public.

8. Tous les engagements définis ci-dessus relatifs aux attributions du Commissaire général ou à des réformes d'ordre financier ou administratif, dans la mesure où ils se rapportent à une période postérieure au 1-er janvier 1923, sont conditionnels et ne deviendront définitifs que lorsque les Gouvernements britannique, français, italien et tchécoslovaque auront sanctionné leur promesse de garantie par l'approbation de leurs parlements respectifs.

Toutefois le Gouvernement autrichien s'engage définitivement:

a) A prendre dès maintenant toutes les mesures en son pouvoir pour réduire le déficit, ces mesures comportant en particulier un relèvement des tarifs de chemins de fer, des postes, des télégraphes et des prix de vente du produit des monopoles;

b) A présenter immédiatement au Parlement autrichien le projet de loi visé au §3 qui, pendant deux ans, donnera au Gouvernement en exercice ou à tout Gouvernement qui lui succédera pleins pouvoirs pour prendre toutes mesures qui, à son sens. seront nécessaires en vue d'assurer, à la fin de cette période, le rétablissement de l'équilibre budgétaire;

c) A préparer immédiatement un programme de réforme, à provoquer les mesures législatives nécessaires, à appliquer les premières mesures d'exécution prévues dans ce programme d'ici au 1-er janvier 1923.

9. En cas de différend concernant l'interprétation de ce Protocole, les parties accepteront l'avis du Conseil de la Société des Nations.

Le présent Protocole sera communiqué aux États signataires du Protocole No. II, signé à Genève le 4 octobre 1922.

En foi de quoi le soussigné, dûment autorisé à cet effet, a signé le présent Protocole.

Fait à Genève en un seul exemplaire, qui restera déposé au Secrétariat de la Société des Nations et sera par lui immédiatement enregistré, le quatre octobre mil neuf cent vingt-deux.

10. *RECONSTRUCŢIA FINANCIARĂ A UNGARIEI*

RECONSTRUCTION FINANCIÈRE DE LA HONGRIE

PROTOCOLES No. I ET II

PROTOCOLE No. I

Déclaration

Le Gouvernement de Sa Majesté britannique, le Gouvernement de la République Française, le Gouvernement de Sa Majesté le Roi d'Italie, le Gouvernement de Sa Majesté le Roi de Roumanie, le Gouvernement de Sa Majesté le Roi des Serbes, Croates et Slovènes et le Gouvernement de la République Tchécoslovaque, d'une part;

Au moment où ils entreprennent d'aider la Hongrie dans son oeuvre de reconstruction économique et financière,

Agissant uniquement dans l'intérêt de la Hongrie et de la paix générale et d'accord avec les engagements qu'ils ont déjà pris, quand ils ont accepté de devenir membres de la Société des Nations,

Déclarent solennellement:

Qu'ils respectent et respecteront l'indépendance politique, l'intégrité territoriale et la souveraineté de la Hongrie;

Qu'ils ne cherchent ni ne chercheront aucun avantage spécial ou exclusif d'ordre économique et financier de nature à compromettre directement ou indirectement cette indépendance;

Qu'ils s'abstiendront de toute action qui pourrait être contraire à l'esprit des conventions qui seront stipulées en commun pour la reconstruction économique et financière de la Hongrie, ou qui pourrait porter préjudice aux garanties que les Puissances signataires

www.digibuc.ro

auront stipulées pour sauvegarder les intérêts des créanciers;

Et que le cas échéant, en vue d'assurer le respect de ces principes par toutes les nations, ils s'adresseront, en conformité avec les règles du Pacte de la Société des Nations, soit individuellement, soit collectivement, au Conseil de la Société des Nations, pour qu'il avise aux mesures à prendre, et qu'ils se conformeront aux décisions dudit Conseil.

Le Gouvernement de la Hongrie d'autre part,

S'engage, suivant les prescriptions du Traité de Trianon, à remplir strictement et loyalement les engagements dudit Traité, particulièrement les clauses militaires, ainsi que les autres engagements internationaux.

Il s'abstiendra de toute action qui pourrait être contrarie à l'esprit des conventions qui seront stipulées en commun pour la reconstruction économique et financière de la Hongrie ou qui pourrait porter préjudice aux garanties que les Puissances signataires auront stipulées pour sauvegarder les intérêts des créanciers.

La Hongrie conserve naturellement, sous réserve des dispositions du Traité de Trianon, sa liberté en matière de tarifs douaniers et d'accords commerciaux ou financiers et en général, pour tout ce qui touche à son régime économique et à ses relations commerciales, étant entendu, toutefois, qu'elle ne pourra porter atteinte à son indépendance économique par l'octroi à un État quelconque d'un régime spécial de nature à menacer cette indépendance.

Le présent Protocole restera ouvert à la signature de tous les États qui voudront y adhérer.

En foi de quoi les soussignés, dûment autorisés à cet effet, ont signé la présente Déclaration (Protocole I).

Fait le quatorze mars mil neuf cent vingt-quatre en un seul exemplaire, qui reste déposé au Secrétariat de la Société des Nations et sera par lui immédiatement enregistré.

PROTOCOLE No. II

Le soussigné, agissant au nom du Gouvernement hongrois et dûment autorisé à cet effet, déclare accepter les obligations stipulées dans le présent Protocole, qui a été approuvé par le Conseil de la Société des Nations.

Art. 1.—Déclaration. Le Gouvernement hongrois demandera au Parlement de ratifier la déclaration contenue dans le Protocole No. I.

Art. 2. — Programme de réformes. 1. Le Gouvernement hongrois, dans un délai d'un mois à partir de la date à laquelle les obligations stipulées dans le présent Protocole seront devenues effectives, établira, en collaboration avec une délégation du Conseil de la Société des Nations, qui pourra être nommée à cet effet, et avec le Commissaire général, dont les fonctions font l'objet de l'article ci-dessous (au cas où le Commissaire général aurait été désigné), un programme de réformes et de reconstruction à réaliser par étapes, et dont les grandes lignes sont indiquées dans le rapport du Comité financier (Annexe).

Ce programme spécifiera, par périodes successives de six mois, les dépenses maxima qui pourront être engagées, la somme minimum à retirer des impôts et les déficits maxima pour chacune des périodes en question. Il devra comprendre un accord sur des propositions précises en vue de la réduction des différentes catégories de dépenses, ainsi qu'en vue du relèvement des impôts à des taux spécifiés sur la base des propositions du Gouvernement hongrois, et l'ensemble devra constituer un programme qui, dûment exécuté, assurera, sur des bases saines et durables, l'équilibre du budget au 30 juin 1926, avec une marge suffisante de sécurité, ce budget comprenant toutes les recettes et toutes les dépenses de l'État.

L'équilibre du budget sur des bases saines et durables dans le sens du présent Protocole ne doit être considéré comme atteint que si la situation du budget est telle que, sans déséquilibrer le budget, il soit possible de comprendre dans les dépenses le service de l'emprunt et telles charges résultant du Traité de Trianon qui auront pu être déterminées par l'autorité compétente avant que les obligations assumées par le Gouvernement hongrois en vertu de l'application du présent Protocole soient devenues effectives.

Le programme devra exclure tout recours à des emprunts, sauf dans les conditions qui y seront fixées; les recettes envisagées proviendront seulement des impôts courants et tout recours à l'inflation sera exclu, les dispositions nécessaires pour interdire l'inflation devant être insérées dans les statuts à rédiger par la Banque d'émission qui devra être créée conformément à l'article X.

2. Au cas où, pendant la période d'exécution, il apparaîtrait que le programme ci-dessus, est insuffisant pour remplir son objet et notamment pour réaliser l'équilibre budgetaire de la manière et dans les détails indiqués au paragraphe I ci-dessus, le Gouvernement hongrois sera tenu de l'amender, à la requête

www.digibuc.ro

du Commissaire général, dans la mesure qui pourrait être nécessaire, en ayant recours, soit à une nouvelle compression des dépenses, soit à un nouveau relèvement des impôts, ou par d'autres mesures administratives.

Art. 3 — Accords commerciaux. La Hongrie s'engage à faire tous ses efforts pour conclure des accords commerciaux, en particulier avec les États voisins, dans le but de réduire les obstacles qui pourront s'opposer à son commerce extérieur et d'en augmenter le volume en tenant compte sur ce point des recommandations contenues dans la partie IX du rapport du Comité financier (Annexe).

Art. 4. — Pouvoirs du Gouvernement. Le Gouvernement hongrois demandera sans délai au Parlement d'approuver le programme ci-dessus mentionné.

Il présentera en même temps au Parlement un projet de loi conférant à tout gouvernement qui serait aux affaires pleins pouvoirs, sans qu'il soit nécessaire de recourir à une sanction nouvelle du Parlement, pour exécuter ledit programme, tel qu'il aura été primitivement rédigé, conformément au paragraphe 1 de l'article II, ou tel qu'il aurait été amendé conformément au paragraphe 2 de l'article II, et pour prendre, dans les limites du programme ainsi rédigé ou ainsi amendé, toutes mesures qui, à son avis, pourraient être nécessaires afin d'assurer qu'à l'issue de la période de reconstruction, l'équilibre du budget soit établi sur des bases saines et durables.

Art. 5. — Emprunt de reconstruction. 1. Afin de combler l'excédent des dépenses sur les recettes envisagées par le programme au cours de la période antérieure au rétablissement de l'équilibre budgétaire, le Gouvernement hongrois pourra émettre un emprunt produisant une somme effective équivalant à 250 millions de couronnes-or au maximum.

2. Le produit de cet emprunt ne pourra être utilisé que conformément aux dispositions du présent Protocole.

3. Les dépenses d'émission, de négociation et de délivrance des titres de l'emprunt seront ajoutées au capital de l'emprunt, comme le spécifie le paragraphe 1 ci-dessus.

4. Le capital et l'intérêt de l'emprunt prévu au paragraphe 1 ci-dessus seront payés par le Gouvernement hongrois sans aucune déduction à titre d'impôts, droits ou charges au bénéfice de l'État hongrois.

5. Les conditions de l'emprunt, le cours d'émission, le taux de l'intérêt, l'amortissement, les dépenses d'émission, de négociation et de délivrance des titres seront soumis à l'approbation du Commissaire général; le montant de l'annuité nécessaire pour le service de l'intérêt et de l'amortissement de l'emprunt sera de même approuvé par lui.

6. Le Gouvernement hongrois pourra également émettre des emprunts à court terme pour escompter l'emprunt principal et remboursables sur le produit de cet emprunt. Les conditions qui s'appliquent en vertu de cet article à l'emprunt principal s'appliqueront d'une façon générale à ces emprunts à court terme.

Art. 6. — Commissaire général. 1. La Hongrie accepte la nomination, par le Conseil de la Société des Nations, d'un Commissaire général, qui sera responsable devant le Conseil et révocable par lui.

2. Le Commissaire général résidera à Budapest. Il pourra s'adjoindre le personnel technique nécessaire. Les dépenses du Commissaire général et de son service seront approuvées par le Conseil et mises à la charge de la Hongrie.

3. Le Commissaire général aura pour mission de surveiller l'exécution du programme de réformes tout entier et d'exercer les pouvoirs qui lui sont conférés en vertu du présent Protocole, afin d'assurer l'application dudit programme, et que l'équilibre du budget, tel qu'il est défini à l'article II, soit atteint ou, au cas de rétablissement du contrôle en vertu de l'article VII, restauré. Il y a lieu de prévoir que le Commissaire général, à cet effet, exercera son action sur la base de prévisions mensuelles (dans le cadre des chiffres fixés pour les périodes semestrielles, prévues au programme général).

4. Le Gouvernement hongrois lui donnera, pendant toute la durée de son contrôle, tous les renseignements dont il pourrait avoir besoin et toutes facilités en vue d'obtenir les renseignements qu'il pourrait demander sur tous les chapitres et articles de dépenses ou de recettes de l'État hongrois, quelle que soit la source ou la nature de ces recettes, ainsi que sur l'ensemble de l'organisation administrative et des opérations se rattachant à la gestion financière.

5. A condition que les dispositions de l'alinéa précédent du présent article soient appliquées et sauf dans le cas de dépenses militaires, déclarées par les autorités compétentes, incompatibles avec les dispositions de la partie V du Traité de Trianon (auxquelles le Commissaire général devra en tout temps s'opposer) — aussi longtemps que les progrès de l'application du projet de réformes

www.digibuc.ro

correspondront au programme arrêté conformément à l'article II ou seront en avance sur ce programme —, le Commissaire général ne fera opposition à aucune dépense particulière du Gouvernement hongrois et ne demandera pas de modification au régime fiscal, à moins que ces dépenses ou les dispositions du régime actuellement fiscal ne soient, à son avis, de nature à compromettre les progrès ultérieurs de l'application du programme (par exemple, si elles impliquent de graves engagements ultérieurs); mais si les progrès des réformes sont, à une date quelconque, en retard sur les prévisions afférentes aux périodes de six mois ou sur les prévisions mensuelles auxquelles il a été fait allusion dans l'alinéa 3 ci-dessus, le Commissaire général pourra, dans la mesure qu'il jugera exigée par la situation et dans le but d'assurer que les limites indiquées dans les prévisions semestrielles ne seront pas dépassées, soit s'opposer à telles dépenses, soit inviter le Gouvernement hongrois à accroître le rendement des impôts existants ou à créer de nouveaux impôts, soit recourir simultanément à l'une et à l'autre de ces deux solutions. Si le Gouvernement hongrois ne se conforme pas aux demandes du Commissaire général, le Commissaire général devra, dans la mesure qu'il décidera, refuser que des versements soient faits au Gouvernement hongrois sur les comptes spéciaux prévus aux articles XI et XII.

6. Le Gouvernement hongrois s'engage à ne pas accorder, pendant la durée du contrôle du Commissaire général, de concessions et à ne contracter aucun engagement qui, selon l'avis du Commissaire général, seraient de nature à compromettre l'exécution du programme de réformes.

7. Pendant la durée du contrôle du Commissaire général, le Gouvernement hongrois ne pourra, sans l'autorisation de ce dernier, négocier ou traiter un emprunt autre que ceux qui sont visés dans le programme à arrêter d'après l'article II.

Si le Gouvernement hongrois considère à un moment quelconque qu'il est obligé de recourir à l'émission d'emprunts qui, selon l'avis du Commissaire général, ne seraient pas prévus dans les conditions du programme visé à l'article II, le Gouvernement devra d'abord soumettre ces projets à l'approbation du Commissaire général.

8. Le Commissaire général adressera tous les mois au Conseil un rapport sur les progrès réalisés dans l'exécution du programme de réformes envisagé à l'article II. Il communiquera en même temps ce rapport aux membres du Comité de contrôle dont les fonctions font l'objet de l'article VIII.

9. Si le Gouvernement hongrois estime que le Commissaire général a outrepassé ses pouvoirs, il pourra adresser un recours au Conseil de la Société des Nations. Avant de prendre une décision quelconque sur cet appel, le Conseil invitera le Comité de contrôle à présenter toutes observations qu'il pourrait juger utiles.

10. Sous réserve des dispositions de l'article VII, les fonctions du Commissaire général prendront fin par décision du Conseil de la Société des Nations, quand le Conseil aura constaté que la stabilité financière de la Hongrie est assurée.

Art. 7. — Rétablissement du contrôle. 1. Si, à un moment quelconque, après que les fonctions du Commissaire général auront pris fin d'après le paragraphe 10 de l'article VI, et avant que l'emprunt envisagé sous l'article V, et toutes parties de cet emprunt et toutes réclamations y relatives aient été menées à bonne fin, la situation financière de la Hongrie est devenue telle que l'équilibre du budget, tel qu'il est défini à l'article II, ou la valeur permanente des gages affectés au service de l'emprunt, sont mis en danger, le Conseil aura le droit de rétablir le système complet du contrôle établi par le présent Protocole, y compris notamment la nomination d'un Commissaire général et d'un conseiller auprès de la Banque d'émission, avec tous les pouvoirs et devoirs contenus dans le présent Protocole. Ce contrôle, rétabli, continuera jusqu'à ce que le Conseil soit de nouveau en mesure de décider que la situation financière est saine.

2. Avant de prendre toute décision d'après les termes du paragraphe précédent, le Conseil mettra le Gouvernement hongrois en situation de présenter les observations qu'il jugera bon. La Hongrie acceptera immédiatement les décisions prises par le Conseil d'après cet article et leur donnera effet sans délai.

3. Le Gouvernement hongrois s'engage, pendant la période ou les périodes pendant lesquelles le système de contrôle aura été rétabli d'après les termes du présent article, à ne faire des payements au titre des charges du Traité de Trianon qu'avec l'autorisation du Commissaire général.

Art. 8. — Comité de contrôle. 1. La Hongrie accepte l'institution d'un Comité de

www.digibuc.ro

contrôle qui sera désigné par la Commission des réparations.

2. Ce Comité aura pour fonctions de s'assurer qu'aucun préjudice n'est porté aux droits conférés à la Commission des réparations par l'article 180 du Traité de Trianon.

3. A cet effet, le Gouvernement hongrois fournira au Commissaire général pour être transmis par lui au Comité tous les renseignements que celui-ci pourrait demander sur tout chapitre quelconque des recettes et des dépenses du budget hongrois, renseignements qui se rapporteraient aux fins pour lesquelles le Comité a été institué. Le Comité aura également le droit d'exiger périodiquement des relevés de comptes. Pour obtenir les renseignements ainsi demandés, le Commissaire général pourra faire usage du droit que lui accorde le paragraphe 4 de l'article VI.

4. Le Comité ou l'un quelconque de ses membres pourra demander tous renseignements ou toutes explications relatives au programme de réforme financière, et à son exécution.

5. Le Commissaire général assistera ou se fera représenter aux séances du Comité de contrôle, le Comité pourra lui adresser toutes observations ou toutes représentations qu'il jugera utiles.

6. Le Comité ne devra communiquer avec le Gouvernement hongrois ou recevoir les communications de ce dernier que par l'intermédiaire du Commissaire général.

7. Il est entendu que le Comité se réunira toujours en dehors du territoire de la Hongrie.

8. Le Comité aura le droit d'envoyer en tout temps telles observations qu'il jugera opportunes au Conseil de la Société des Nations.

9. Dans le cas où le Comité sera d'avis que le Commissaire général n'a pas donné suite aux représentations qu'il lui a faites, le Comité pourra faire appel au Conseil de la Société des Nations.

10. Les modalités suivant lesquelles les pouvoirs du Comité de contrôle, tels qu'ils sont définis dans le présent Protocole, seront exercés après la fin de la période de reconstruction, seront déterminées avant la fin de cette période, par le Conseil de la Société des Nations, d'accord avec la Commission des réparations, étant entendu que les droits et pouvoirs que le présent protocole confère aux fiduciaires ne seront pas compromis.

Art. 9. — Fiduciaires. Lors de l'émission de l'emprunt prévu à l'article V ou de la première tranche de cet emprunt, le Conseil de la Société des Nations désignera des fiduciaires chargés de représenter les intérêts des porteurs de l'emprunt; la Hongrie accepte que les fiduciaires remplissent les fonctions et prennent les mesures qui leur sont assignées dans le présent Protocole jusqu'à ce que l'emprunt et toute partie dudit emprunt, ainsi que toute réclamation y relative, aient été menés à bonne fin.

Art. 10. — Hypothèque de premier rang. 1. Le Gouvernement hongrois constituera, en garantie de l'emprunt envisagé à l'article V, les recettes brutes des douanes, de l'impôt sur le sucre et du monopole des tabacs, ainsi que les recettes nettes du monopole du sel, et, si le Commissaire général le juge nécessaire, d'autres gages spécifiques, à l'exception des revenus des chemins de fer d'État, seront désignés d'accord avec lui.

Les sommes nécessaires pour le service de l'emprunt constitueront et demeureront un privilège de premier rang sur les recettes brutes des douanes, de l'impôt sur le sucre, du monopole du tabac et sur les recettes nettes du monopole du sel, et, si le Commissaire général le juge nécessaire, sur tels autres gages spécifiques, à l'exception des revenus des chemins de fer d'État, qui pourraient être définis d'accord avec lui; le Gouvernement hongrois reconnaît que ces recettes seront, en conséquence, grevées dudit privilège. Il s'engage à ne pas constituer ou à ne pas essayer de constituer, sans avoir obtenu le consentement préalable du Commissaire général, une hypothèque ou un privilège quelconque qui puisse, en quelque façon, affecter le privilège ainsi créé.

Le gouvernement hongrois ne prendra aucune mesure qui, de l'avis du Commissaire général, serait de nature, en diminuant la valeur de ces gages, à menacer les garanties des porteurs de bons.

2. Tous les pouvoirs, droits et devoirs confiés au Commissaire général, aux termes du précédent paragraphe du présent article, seront dévolus aux fiduciaires, après l'expiration de son mandat (sauf pour une période quelconque pendant laquelle un Commissaire général aurait été nommé à nouveau en vertu du paragraphe 1 de l'article VII). Toutefois, en ce qui concerne l'affectation de gages autres que ceux qui auront pu déjà être affectés au moment de la fin des fonctions du Commissaire général, les pouvoirs

www.digibuc.ro

et les droits des fiduciaires seront ceux qui seront définis dans le paragraphe 3 du présent article. Toutes les décisions prises par les fiduciaires, en vertu de ces pouvoirs et de ces droits et pour remplir ces devoirs, devront être confirmées par le Conseil, si, dans les quatorze jours de la notification d'une décision de ce genre par les fiduciaires au Gouvernement hongrois, ce dernier a interjeté appel contre cette décision auprès du Conseil.

3. Si, à un moment quelconque, le rendement total des gages déjà affectés au service de l'emprunt tombe au-dessous de 150% de la somme annuelle nécessaire à ce service, les fiduciaires pourront requérir l'affectation de gages additionnels suffisants pour assurer le rétablissement immédiat du pourcentage ci-dessus indiqué. En cas de différend, le Gouvernement hongrois aura le droit de faire appel au Conseil dans les quatorze jours de la notification de la dite requête, en fondant son appel soit sur le fait que le rendement n'est pas tombé au-dessous de 150% soit sur le fait que les gages requis sont plus que suffisants pour rétablir ledit pourcentage.

Art. 11. — Compte spécial des gages. 1. Le produit des recettes brutes des douanes, de l'impôt sur le sucre et du monopole du tabac, des recettes nettes du monopole du sel, ainsi que tous les autres actifs et revenus spécifiés qui pourraient, à divers moments, être assignés en gage de l'emprunt, conformément aux dispositions de l'article X, seront versés à un compte spécial, au fur et à mesure de leur perception, en vue d'assurer le service de l'emprunt prévu à l'article V. Le Commissaire général et — à l'expiration de son mandat, sauf pour une période quelconque pendant laquelle un Commissaire général aurait été désigné à nouveau, conformément au paragraphe 1 de l'article VII — les fiduciaires exerceront seuls la gestion de ce compte.

Pendant les périodes où le compte spécial mentionné ci-dessus sera ainsi confié à la gestion des fiduciaires, tous soldes de ce compte qui ne pourraient être retenus par eux, en vertu des dispositions suivantes ou des termes du contrat d'émission de l'emprunt, seront mis à la disposition du Gouvernement hongrois, sous réserve, toutefois, des pouvoirs conférés aux fiduciaires en cas de défaut, conformément au paragraphe 2, alinéa *c*) ci-dessous.

2. Parmi les conditions d'émission de l'emprunt devront figurer:

a) Des dispositions relatives aux sommes qui, aux intervalles stipulés par ces conditions, seront prélevées sur le compte spécial prévu dans le paragraphe précédent, pour être versées par le Commissaire général aux fiduciaires et, pendant les périodes au cours desquelles les fiduciaires exerceront la gestion du compte, seront mises à part par les fiduciaires eux-mêmes et retenues pour le service de l'emprunt, y compris l'intérêt, l'amortissement et autres charges, commissions ou autres payements à opérer par le Gouvernement hongrois à l'occasion dudit emprunt;

b) Des dispositions en vue de la constitution et du maintien, par le Gouvernement hongrois, entre les mains des fiduciaires, d'un fonds de réserve utilisable au gré de ces derniers pour parer à tout défaut ou à tout manquement de la part du Gouvernement hongrois dans le versement des sommes nécessaires au service de l'emprunt;

c) La faculté pour le Commissaire général, à la requête des fiduciaires, ou la faculté pour les fiduciaires eux-mêmes, s'ils exercent la gestion directe des actifs et revenus, de retenir, percevoir, ou prélever de toute autre façon sur les dits actifs et revenus (y compris tous autres actifs et revenus qui pourraient être assignés en gage, conformément aux dispositions de l'article X), les sommes suffisantes pour parer à tout défaut total ou partiel d'exécution, par le Gouvernement hongrois, de l'une quelconque des obligations que lui imposent les conditions de l'emprunt.

3. *a*) Le Commissaire général pourra exiger des modifications et des améliorations de nature à augmenter le rendement des actifs et revenus constitués en gage. Si, malgré des représentations, il lui semblait que la valeur desdits actifs et revenus a été sérieusement affectée par la gestion du Gouvernement hongrois, il pourra exiger que cette gestion soit transférée à une administration spéciale, soit par voie de constitution d'un monopole d'État, soit par voie d'octroi de concessions ou de baux, ou de toute autre façon;

b) Le Gouvernement hongrois ne pourra apporter aux tarifs établis pour les revenus constitués en gages de modifications auxquelles s'opposerait le Commissaire général, parce qu'il estimerait que ces modifications sont de nature à réduire le rendement minimum total, exprimé en or, de ces recettes, tel que ce rendement aura pu être déterminé

www.digibuc.ro

avant l'émission de l'emprunt, en vue d'assurer les annuités nécessaires.

Art. 12. — Compte spécial de l'emprunt. Les sommes produites par l'emprunt prévu à l'article V seront versées à un compte spécial.

Le Commissaire général pourra, seul, exercer la gestion de ce compte.

Art. 13. — Banque d'émission. Le Gouvernement hongrois, dans un délai d'un mois après la date à laquelle les obligations stipulées dans le présent Protocole seront devenues effectives, établira, en collaboration avec la délégation que le Conseil de la Société des Nations aura désignée à cet effet, et avec le Commissaire général, s'il a été nommé, et présentera au Parlement hongrois un projet de loi prévoyant que:

1. Une Banque centrale d'émission sera créée dans les conditions dont l'exposé général figure à la partie V du rapport du Comité financier. Les statuts de la Banque devront, en particulier, assurer sa complète autonomie dans ses rapports avec le Gouvernement et interdire au Gouvernement de prendre part à son administration.

2. Des dispositions seront prises en vue de la désignation par le Gouvernement hongrois d'un conseiller, sur présentation du Commissaire général.

3. Dans le cas prévu par la partie X, 2 *f*) dernier alinéa du rapport du Comité financier, le Conseil pourra décider le rétablissement des fonctions du conseiller; le conseiller sera, dans ce cas, désigné par le Gouvernement hongrois sur présentation du Conseil.

4. La Banque se chargera des opérations de caisse de l'État, centralisera les recettes et les payements de l'État et fournira des relevés financiers périodiques aux dates et sous la forme qui pourront être déterminées d'accord avec le Commissaire général.

Art. 14. — Suspension du privilège des réparations. Les obligations assumées par le Gouvernement hongrois, en vertu des dispositions du présent Protocole, ne deviendront effectives que si la Commission des réparations prend une décision permettant au Gouvernement hongrois de constituer le privilège de premier rang prévu à l'article X.

Art. 15. — Article protocolaire. Toute divergence quant à l'interprétation dudit Protocole sera réglée par le Conseil de la Société des Nations.

Toutes les décisions à prendre par le Conseil, en exécution du présent Protocole, seront prises à la majorité.

Le présent Protocole sera communiqué aux États qui ont signé le Protocole No. 1.

Ce protocole sera ratifié par la Hongrie, les instruments de ratification devant être déposés au Secrétariat de la Société des Nations dans le plus bref délai possible et, dans tous les cas, au plus tard un mois après que la Commission des réparations aura pris la décision prévue à l'article XIV.

En foi de quoi, le soussigné, dûment autorisé à cet effet, a signé le présent Protocole.

Fait le quatorze mars mil neuf cent vingt-quatre en simple expédition, qui sera déposée auprès du Secrétariat de la Société des Nations et enregistrée par ce dernier dans le plus bref délai possible.

II. TRATATELE DE PACE

1. TRATATUL DE LA VERSAILLES

TRAITÉ DE PAIX

entre les Puissances alliées et associées [1]) *et l'Allemagne et Protocole, signés à Versailles, le 28 juin 1919* [2])

---

[1]) *Les États Unis d'Amérique, l'Empire Britannique, la France, l'Italie et le Japon*, Puissances désignées dans le présent Traité comme les Principales Puissances alliées et associées, *la Belgique, la Bolivie, le Brésil, la Chine, Cuba, l'Équateur, la Grèce, le Guatemala, Haïti, l'Hedjaz, le Honduras, le Libéria, le Nicaragua, le Panama, le Pérou, la Pologne, le Portugal, la Roumanie, l'État Serbe-Croate-Slovène, le Siam, la Tchéco-Slovaquie* et *l'Uruguay*, constituant avec les Principales Puissances ci-dessus les Puissances alliées et associées, d'une part.

[2]) Cuprinde numai reproducerea articolelor în vigoare referitoare la chestiunile de principiu sau de amănunt în legătură mai directă cu interese românești. Textul este adnotat de d-nii N. Lahovari, consilier de legație, și I.D. Condurachi, prim secretar, cu articolele corespunzătoare din celelalte tratate de pace

www.digibuc.ro

PRÉAMBULE

PARTIE I (articles 1—26) *Pacte de la Société des Nations et annexe*, voir plus haut page 397 et suivantes.

PARTIE II (articles 27—30) *Frontières de l'Allemagne.*

PARTIE III (Sections I—XIV, articles 31—117) *Clauses politiques européennes*, parmi lesquelles:

Section XIV. Russie et États Russes.

Art. 116.— L'Allemagne reconnaît et s'engage à respecter, comme permanente et inaliénable, l'indépendance de tous les territoires qui faisaient partie de l'ancien Empire de Russie au 1-er août 1914.

Conformément aux dispositions insérées aux articles 259 et 292 des parties IX (Clauses financières) et X (Clauses économiques) du présent Traité, l'Allemagne reconnaît définitivement l'annullation des Traités de Brest-Litovsk, ainsi que de tous autres traités, accords et conventions passés par elle avec le Gouvernement Maximaliste en Russie.

Les Puissances alliées et associées réservent expressément les droits de la Russie à obtenir de l'Allemagne toutes restitutions et réparations basées sur les principes du présent Traité [1]).

Art. 117.— L'Allemagne s'engage à reconnaître la pleine valeur de tous les traités ou arrangements que les Puissances alliées et associées passeraient avec les États qui se sont constitués ou se constitueront sur tout ou partie des territoires de l'ancien Empire de Russie, tel qu'il existait au 1-er août 1914, et à reconnaître les frontières de ces États, telles qu'elles seront ainsi fixées [2]).

PARTIE IV (sections I—VIII, articles 118—158) *Droits et intérêts allemands hors de l'Allemagne*, parmi lesquels

Section VII. Turquie et Bulgarie

Art. 155.— L'Allemagne s'engage à reconnaître et à agréer tous arrangements que les Puissances alliées et associées passeront avec la Turquie et la Bulgarie relativement aux droits, intérêts et privilèges quelconques, auxquels l'Allemagne ou les ressortissants allemands pourraient prétendre en Turquie et en Bulgarie et qui ne sont pas l'objet de dispositions du présent traité [3]).

PARTIE V (Sections I—V, articles 159—213) *Clauses militaires, navales et aériennes.*

En vue de rendre possible la préparation d'une limitation générale des armements de toutes les nations, l'Allemagne s'engage à observer strictement les clauses militaires, navales et aériennes ci-après stipulées (Préambule de la Partie V [4]).

Section V. Clauses générales

Art. 211.— A l'expiration d'un délai de trois mois à dater de la mise en vigueur du présent Traité, la législation allemande devra avoir été modifiée et devra être maintenue par le Gouvernement allemand en conformité de la présente partie du présent Traité.

Dans le même délai, toutes les mesures administratives ou autres relatives à l'exécution des dispositions de la présente partie devront avoir été prises par le gouvernement allemand [5]).

Art. 212.— Les dispositions suivantes de l'Armistice du 11 novembre 1918, savoir: l'article VI, les paragraphes un, deux, six et sept de l'article VII, l'article IX, les clauses I, II et V de l'annexe no. 2, ainsi que le Protocole en date du 4 avril 1919 additionnel à l'Armistice du 11 novembre 1918, restent en vigueur en tant que ces dispositions ne sont pas contraires aux stipulations qui précèdent [6]).

şi cu convenţiile internaţionale interesând România, încheiate ulterior pe baza acestor tratate. Pentru textul întreg vezi «Monitorul Oficial» No. 7 din 9 April 1920 şi No. 134 din 19 Septemvrie 1920.

Este de observat că dispoziţiile similare din tratatele dela Saint Germain, Trianon şi Neuilly nu sunt întotdeauna reproducerea *ad litteram* a articolelor corespunzătoare din tratatul dela Versailles. (Nota Red.).

[1]) *St. Germain* art. 87, § I; *Trianon* art. 72, § 1; *Neuilly* art. 58, al. 2, 3, 4.

[2]) *St. Germain* art. 87 al. 2; *Trianon* art. 72 al. 2; *Neuilly* art. 58 al. 1.

[3]) *St. Germain* art. 86; *Trianon* art. 70.

[4]) *St. Germain* partie V; *Trianon* partie V préambule; *Neuilly* partie IV préambule.

[5]) *St. Germain* art. 156; *Trianon* art. 140; *Neuilly* art. 101.

[6]) *St. Germain* art. 157; *Trianon* art. 141; *Neuilly* art. 102.

www.digibuc.ro

Art. 213. — Aussi longtemps que le présent Traité restera en vigueur, l'Allemagne s'engage à se prêter a toute investigation, que le Conseil de la Société des Nations, votant à la majorité, jugerait nécessaire [1]).

PARTIE VI (Section I—II, articles 214—226). *Prisonniers de guerre et sépultures*, dont

Art. 222.— L'Allemagne s'engage:

1. A donner libre accès aux Commissions de recherche des disparus, à leur fournir tous les moyens de transport utiles, à les laisser pénétrer dans les camps, prisons, hôpitaux et tous autres locaux; à mettre à leur disposition tous documents d'ordre public ou privé, qui peuvent les éclairer dans leurs recherches;

2. A prendre des sanctions contre les fonctionnaires ou particuliers allemands qui auraient dissimulé la présence d'un ressortissant d'une Puissance alliée ou associée ou qui auraient négligé d'en révéler la présence après en avoir eu connaissance.

Art. 223.— L'Allemagne s'engage à restituer sans délai, dès la mise en vigueur du présent Traité, tous les objets, valeurs ou documents ayant appartenu à des ressortissants des Puissances alliées ou associées et qui auraient été retenus par des autorités allemandes.

Art. 224.— Les Hautes Parties Contractantes déclarent renoncer au remboursement réciproque des sommes dues pour l'entretien des prisonniers de guerre sur leurs territoires respectifs.

Section II. Sépultures

Art. 225.—Les Gouvernements alliés et associés et le Gouvernement allemand feront respecter et entretenir les sépultures des soldats et marins inhumés sur leurs territoires respectifs.

Ils s'engagent à reconnaître toute Commission chargée par l'un ou par l'autre des Gouvernements alliés ou associés, d'identifier, enregistrer, entretenir ou élever des monuments convenables sur lesdites sépultures et à faciliter à cette Commission l'accomplissement de ses devoirs.

Ils conviennent en outre de se donner réciproquement, sous réserve des prescriptions de leur législation nationale et des nécessités de l'hygiène publique, toutes facilités pour satisfaire aux demandes de rapatriement des restes de leurs soldats et de leurs marins.

Art. 226.— Les sépultures des prisonniers de guerre et internés civils, ressortissants des différents États belligérants, décédés en captivité, seront convenablement entretenus dans les conditions prévues à l'article 225 du présent Traité.

Les Gouvernements alliés et associés, d'une part, et le Gouvernement allemand, d'autre part, s'engagent en outre à se fournir réciproquement:

1. La liste complète des décédés avec tous renseignements utiles à leur identification;

2. Toutes indications sur le nombre et l'emplacement des tombes de tous les morts enterrés sans identification.

PARTIE VII (articles 227—230). *Sanctions*,

Art. 228.— Le Gouvernement allemand reconnaît aux Puissances alliées et associées la liberté de traduire devant leurs tribunaux militaires les personnes accusées d'avoir commis des actes contraires aux lois et coutumes de la guerre. Les peines prévues par les lois seront appliquées aux personnes reconnues coupables. Cette disposition s'appliquera nonobstant toutes procédures ou poursuites devant une juridiction de l'Allemagne ou de ses alliés.

Le gouvernement allemand devra livrer aux Puissances alliées et asociées, ou a celle d'entre elles qui lui en adressera la requête, toutes personnes qui étant accusées d'avoir commis un acte contraire aux lois et coutumes de la guerre, lui seraient désignées soit nominativement, soit par le grade, la fonction ou l'emploi auxquels les personnes auraient été affectées par les autorités allemandes.

Art. 229.— Les auteurs d'actes contre les ressortissants d'une des Puissances alliées et associées seront traduits devant les tribunaux militaires de cette Puissance.

Les auteurs d'actes commis contre des ressortissants de plusieurs Puissances alliées et associées seront traduits devant les tribunaux militaires composés de membres appartenant aux tribunaux militaires des Puissances intéressées.

Dans tous les cas, l'accusé aura droit à désigner lui-même son avocat.

Art. 230. Le Gouvernement allemand s'engage à fournir tous documents et renseignements, de quelque nature que ce soit, dont la production serait jugée nécessaire pour la connaissance complète des faits incriminés, la recherche des coupables et l'appréciation exacte des responsabilités.

[1]) *St. Germain* art. 159; *Trianon* art. 143; *Neuilly* art. 104. V. décision du Conseil de la S. D. N. 27 Septembrie 1924.

www.digibuc.ro

PARTIE VIII (Section I et Annexes I—VII, et Section II, articles 231—247). *Réparations.*

Section I. Dispositions générales

Art. 231.— Les Gouvernements alliés et associés déclarent, et l'Allemagne reconnaît, que l'Allemagne et ses alliés sont responsables. pour les avoir causés, de toutes les pertes et de tous les dommages subis par les gouvernements alliés et associés et leurs nationaux en conséquence de la guerre, qui leur a été imposée par l'agression de l'Allemagne et de ses alliés[1]).

Art. 232.—Les Gouvernements alliés et associés reconnaisent que les ressources de l'Allemagne ne sont pas suffisantes — en tenant compte de la diminution permanente de ces ressources qui résulte des autres dispositions du présent Traité, — pour assurer complète réparation de toutes ces pertes et de tous ces dommages.

Les Gouvernements alliés et associés exigent toutefois, et l'Allemagne en prend l'engagement, que soient réparés tous les dommages causés à la population civile de chacune des Puissances alliées et associées et à ses biens, pendant la période où cette Puissance a été en état de belligérance avec l'Allemagne, par ladite agression par terre, par mer et par les airs, et, d'une façon générale, tous les dommages tels qu'ils sont définis à l'Annexe I ci-jointe [2]).

Art. 233.— Le montant desdits dommages, pour lesquels réparation est due par l'Allemagne, sera fixé par une commission interalliée, qui prendra le titre de *Commission des réparations* et sera constituée dans la forme et avec les pouvoirs indiqués ci-après et aux Annexes II à VII ci-jointes.

Cette Commission étudiera les réclamations et donnera au Gouvernement allemand l'équitable faculté de se faire entendre.

Les conclusions de cette Commission, en ce qui concerne le montant des dommages déterminés ci-dessus, seront rédigées et notifiées au gouvernement allemand le 1-er mai 1921 au plus tard, comme représentant le total de ses obligations.

La Commission établira concurremment un état de payements en prévoyant les époques et les modalités de l'acquittement par l'Allemagne de l'intégralité de sa dette dans une periode de trente ans, à dater du 1-er mai 1921. Au cas cependant où, au cours de ladite période, l'Allemagne manquerait à l'acquittement de sa dette, le règlement de tout solde restant impavé pourra être reporté aux années suivantes, à la volonté de la Commission, ou pourra faire l'objet d'un traitement différent, dans telles conditions que détermineront les Gouvernements alliés et associés, agissant suivant la procédure prévue à la présente Partie du présent Traité [3]).

Art. 234.— La Commission des réparations devra, après le 1-er mai 1921, étudier, de temps à autre, les ressources et les capacités de l'Allemagne, et, après avoir donné aux représentants de ce pays l'équitable faculté de se faire entendre, elle aura tous pouvoirs pour étendre la période et modifier les modalités des payements à prevoir en conformité de l'article 233; mais elle ne pourra faire remise d'aucune somme sans l'autorisation spéciale des divers Gouvernements représentés à la Commission [4]).

Art. 235.—Afin de permettre aux Puissances alliées et associées d'entreprendre dès maintenant la restauration de leur vie industrielle et économique, en attendant la fixation définitive du montant de leurs réclamations, l'Allemagne payera, pendant les années 1919 et 1920 et les quatre premiers mois de 1921, en autant de versements et suivant telles modalités (en or, en marchandises, en navires, en valeurs ou autrement) que la Commission des réparations pourra fixer, l'équivalent de 20.000.000.000 (vingt milliards) marks or à valoir sur les créances ci-dessus; sur cette somme les frais de l'armée d'occupation après l'Armistice du 11 novembre 1918 seront d'abord payés, et telles quantités de produits alimentaires et de matières premières, qui pourront être jugées, par les Gouvernements des Principales Puissances alliées et associées, nécessaires pour permettre à l'Allemagne de faire face à son obligation de réparer, pourront aussi, avec l'approbation desdits Gouvernements, être payées par imputation sur ladite somme. Le solde viendra en déduction des sommes dues par l'Allemagne à titre de réparations. L'Allemagne remettra en outre les bons prescrits au paragraphe 12 (*c*) de l'Annexe II ci-jointe.

[1]) *St. Germain* art. 177; *Trianon* art. 162; *Neuilly* art. 121, p. II.

[2]) *St. Germain* art. 178; *Trianon* art. 162: *Neuilly* art. 121, p. II.

[3]) *St. Germain* art. 179; *Trianon* art. 163, *Neuilly* 121, al. 6.

[4]) *St. Germain* art.180; *Trianon* art.164; *Neuilly* art. 122.

www.digibuc.ro

Art. 236.—L'Allemagne accepte, en outre, que ses ressources économiques soient directement affectées aux réparations, comme il est spécifié aux Annexes III, IV, V et VI, relatives respectivement à la marine marchande, aux restaurations matérielles, au charbon et à ses dérivés, aux matières colorantes et autres produits chimiques: étant toujours entendu que la valeur des biens transférés et de l'utilisation qui en sera faite conformément auxdites Annexes sera, après avoir été fixée de la manière qui y est prescrite, portée au crédit de l'Allemagne et viendra en déduction des obligations prévues aux articles ci-dessus.

Art. 237. — Les versements successifs, y compris ceux visés aux articles précédents, effectués par l'Allemagne pour satisfaire aux réclamations ci-dessus, seront répartis par les Gouvernements alliés et associés suivant les proportions déterminées par eux à l'avance et fondées sur l'équité et les droits de chacun.

En vue de cette répartition, la valeur des biens transférés et des services rendus conformément à l'article 243 et aux Annexes III, IV, V, VI et VII sera calculée de la même façon que les payements effectués la même année [1]).

Art. 238. — En sus des payements ci-dessus prévus, l'Allemagne effectuera, en se conformant à la procédure établie par la Commission des réparations, la restitution en espèces des espèces enlevées, saisies ou séquestrées ainsi que la restitution des animaux, des objets de toute sorte et des valeurs enlevés, saisis ou séquestrés, dans le cas où il sera possible de les identifier sur le territoire de l'Allemagne ou sur celui de ses alliés.

Jusqu'à l'établissement de cette procédure, les restitutions devront continuer conformément aux stipulations de l'armistice du 11 novembre 1918, de ses renouvellements et des Protocoles intervenus [2]).

Art. 239. — Le Gouvernement allemand s'engage à opérer immédiatement les restitutions prévues par l'article 238 ci-dessus et à effectuer les payements et les livraisons prévus par les articles 233, 234, 235 et 236 (les art. 235 et 236 étant remplacés par les dispositions du plan Dawes).

Art. 240 — Le Gouvernement allemand reconnaît la Commission prévue par l'article 233, telle qu'elle pourra être constituée par les Gouvernements alliés et associés conformément à l'Annexe II; il lui reconnaît irrévocablement la possesion et l'exercice des droits et pouvoirs que lui confère le présent Traité.

Le gouvernement allemand fournira à la Commission tous les renseignements, dont elle pourra avoir besoin sur la situation et les opérations financières et sur les biens, la capacité de production, les approvisionnements et la production courante des matières premières et objets manufacturés de l'Allemagne et de ses ressortissants; il donnera également toutes informations relatives aux opérations militaires, dont la connaissance serait jugée nécessaire par la Commission pour fixer les obligations de l'Allemagne telles qu'elles sont définies à l'Annexe I.

Le gouvernement allemand accordera aux membres de la Commission et à ses agents autorisés tous les droits et immunités dont jouissent en Allemagne les agents diplomatiques dûment accrédités des Puissances amies.

L'Allemagne accepte, en outre, de supporter les émoluments et les frais de la Commission et de tel personnel qu'elle pourra employer [3]).

Art. 241. — L'Allemagne s'engage à faire promulguer, à maintenir en vigueur et à publier toute législation, tous règlements et décrets qui pourraient être nécessaires pour assurer la complète exécution des présentes stipulations [4]).

Art. 242. — Les dispositions de la présente Partie du présent Traité ne s'appliquent pas aux propriétés, droits et intérêts visés aux Sections III et IV de la Partie X (Clauses économiques) du présent Traité, non plus qu'au produit de leur liquidation, sauf en ce qui concerne le solde définitif en faveur de l'Allemagne, mentionné à l'article 243 *a*) [5]).

Art. 243. — Seront portés au crédit de l'Allemagne, au titre de ses obligations de réparer, les éléments suivants:

a) Tout solde définitif en faveur de l'Allemagne visé à la Section V (Alsace-Lorraine) de la partie III (Clauses politiques européennes) et aux Sections III et IV de la Partie X (Clauses économiques) du présent Traité;

[1]) *St. Germain* art. 183; *Trianon* art.167.
[2]) *St. Germain* art. 184; *Trianon* art. 168; *Neuilly* art. 125.
[3]) *St. Germain* art.186; *Trianon* art. 170; *Neuilly* art. 130.
[4]) *St. Germain* art. 187; *Trianon* art. 171; *Neuilly* art. 131.
[5]) *St. Germain* art. 188; *Trianon* art. 172.

www.digibuc.ro

b) Toutes sommes dues à l'Allemagne du chef des cessions visées à la Section IV (Bassin de la Sarre) de la Partie III (Clauses politiques européennes), à la Partie IX (Clauses financières) et à la Partie XII (Ports, Voies d'eau et Voies ferrées);

c) Toutes sommes que la Commission jugerait devoir être portées au crédit de l'Allemagne à valoir sur tous autres transferts de propriétés, droits, concessions ou autres intérêts prévus par le présent Traité.

En aucun cas, toutefois, les restitutions effectuées en vertu de l'article 238 de la présente Partie ne pourront être portées au crédit de l'Allemagne [1]).

ANNEXE I

Compensation peut être reclamée de l'Allemagne, conformément à l'article 232 ci-dessus, pour la totalité des dommages rentrant dans les catégories ci-après:

1. Dommages causés aux civils atteints dans leur personne ou dans leur vie et aux survivants qui étaient à la charge de ces civils par tous actes de guerre, y compris les bombardements ou autres attaques par terre, par mer ou par la voie des airs, et toutes leurs conséquences directes ou de toutes opérations de guerre des deux groupes de belligérants, en quelque endroit que ce soit.

2. Dommages causés par l'Allemagne ou ses alliés aux civils victimes d'actes de cruauté, de violence ou de mauvais traitements (y compris les atteintes à la vie ou à la santé par suite d'emprisonnement, de déportation, d'internement ou d'évacuation, d'abandon en mer ou de travail forcé), en quelque endroit que ce soit, et aux survivants qui étaient à la charge de ces victimes.

3. Dommages causés par l'Allemagne ou ses alliés, sur leur territoire ou en territoire occupé ou envahi, aux civils victimes de tous actes ayant porté atteinte à la santé, à la capacité de travail ou à l'honneur, et aux survivants, qui étaient à la charge de ces victimes.

4. Dommages causés par toute espèce de mauvais traitements aux prisonniers de guerre.

5. En tant que dommage causé aux peuples des Puissances alliées et associées, toutes pensions ou compensations de même nature aux victimes militaires de la guerre (armées de terre, de mer ou forces aériennes), mutilés, blessés, malades ou invalides, et aux personnes dont ces victimes étaient le soutien; le montant des sommes dues aux Gouvernements alliés et associés sera calculé pour chacun desdits Gouvernements, à la valeur capitalisée, à la date de la mise en vigueur du présent Traité, desdites pensions ou compensations, sur la base des tarifs en vigueur en France, à la date ci-dessus.

6. Frais de l'assistance fournie par les Gouvernements des Puissances alliées et associées aux prisonniers de guerre, à leurs familles ou aux personnes dont ils étaient le soutien.

7. Allocations données par les Gouvernements des Puissances alliées et associées aux familles et aux autres personnes à la charge des mobilisés ou de tous ceux qui ont servi dans l'armée; le montant des sommes qui leur sont dues pour chacune des années au cours desquelles des hostilités se sont produites sera calculé, pour chacun desdits Gouvernements, sur la base du tarif moyen appliqué en France, pendant ladite année, aux payements de cette nature.

8. Dommages causés à des civils par suite de l'obligation qui leur a été imposée par l'Allemagne ou ses alliés de travailler sans une juste rémunération.

9. Dommages relatifs à toutes propriétés, en quelque lieu qu'elles soient situées, appartenant à l'une des Puissances alliées et associées ou à leurs ressortissants (exception faite des ouvrages et du matériel militaires ou navals) qui ont été enlevées, saisies, endommagées ou détruites par les actes de l'Allemagne ou de ses alliés sur terre sur mer ou dans les airs, ou dommages causés en conséquence directe des hostilités ou de toutes opérations de guerre.

10. Dommages causés sous forme de prélèvements. amendes ou exations similaires de l'Allemagne ou de ses alliés au détriment des populations civiles.

ANNEXE II

§ 1. La Commission prévue par l'article 233 prendra le titre de «Commission des réparations»; elle sera désignée dans les articles ci-après par les mots «la Commission».

§ 2. Des Délégués à la Commission seront nommés par les États-Unis d'Amérique, la Grande-Bretagne, la France, l'Italie, le Japon, la Belgique et l'État Serbe-Croate-Slovène. Chacune de ces Puissances nommera un Délégué, elle nommera également un Délégué adjoint qui le remplacera en cas de maladie ou d'absence forcée, mais qui, en toute autre

[1]) *St. Germain* art. 189; *Trianon* art. 173.

www.digibuc.ro

circonstance, aura seulement le droit d'assister aux débats sans y prendre aucune part.

En aucun cas, les Délégués de plus de cinq des Puissances ci-dessus n'auront le droit de prendre part aux débats de la Commission et d'émettre des votes. Les Délégués des États-Unis, de la Grande-Bretagne, de la France et de l'Italie auront toujours ce droit. Le Délégué de la Belgique aura ce droit dans tous les cas autres que ceux visés ci-après. Le Délégué du Japon aura ce droit dans le cas ou seront examinées des questions relatives aux dommages sur mer, ainsi que des questions prévues par l'article 260 de la Partie IX (Clauses financières) dans lesquelles les intérêts du Japon sont en jeu. Le Délégué de l'État Serbe-Croate-Slovène aura ce droit lorsque des questions relatives à l'Autriche, à la Hongrie ou à la Bulgarie seront examinées.

Chacun des Gouvernements représentés à la Commission aura le droit de s'en retirer après un préavis de douze mois notifié à la Commission et confirmé au cours du sixième mois après la date de la notification primitive.

§ 3. Telle d'entre les autres Puissances alliées et associées, qui pourra être intéressée, aura le droit de nommer un Délégué qui ne sera présent et n'agira, en qualité d'asseseur, que lorsque les créances et intérêts de ladite Puissance seront examinés ou discutés; ce Délégué n'aura pas le droit de vote.

§ 4. En cas de mort, démission ou rappel de tout Délégué adjoint ou asseseur, un successeur devra lui être désigné aussitôt que possible.

§ 5. La Commission aura son principal bureau permanent à Paris et y tiendra sa première réunion dans le plus bref délai possible après la mise en vigueur du présent Traité; elle se réunira ensuite en tels lieux et à telles époques qu'elle estimera convenables et qui pourront être nécessaires en vue de l'accomplissement le plus rapide de ses obligations.

§ 6. Dès sa première réunion, la Commission élira, parmi lesdits Délégués visés ci-dessus, un Président et un Vice-Président, qui resteront en fonctions pendant une année et seront rééligibles; si le poste de Président ou de Vice-Président devient vacant au cours d'une période annuelle, la Commission procédera immédiatement à une nouvelle élection pour le reste de ladite période.

§ 7. La Commission est autorisée à nommer tous fonctionnaires, agents et employés, qui peuvent être nécessaires pour l'exécution de ses fonctions, et à fixer leur rémunération, à constituer des comités, dont les membres ne seront pas nécessairement ceux de la Commission, et à prendre toutes mesures d'exécution nécessaires pour l'accomplissement de sa tâche, à déléguer autorité et pleins pouvoirs à ses fonctionnaires, agents et comités.

§ 8. Toutes les délibérations de la Commission seront secrètes, à moins que, pour des raisons spéciales, la Commission, dans des cas particuliers, n'en décide autrement.

§ 9. La Commission devra, dans les délais qu'elle fixera de temps à autre et si le Gouvernement allemand en fait la demande, entendre tous arguments et témoignages présentés par l'Allemagne sur toutes questions se rattachant à sa capacité de payement.

§ 10. La Commission étudiera les réclamations et donnera au Gouvernement allemand l'équitable faculté de se faire entendre, sans qu'il puisse prendre aucune part, quelle qu'elle soit, aux décisions de la Commission. La Commission donnera la même faculté aux alliés de l'Allemagne, lorsque'elle jugera que leurs intérêts sont en jeu.

§ 11. La Commission ne sera liée par aucune législation ni par aucun code particuliers, ni par aucune règle spéciale concernant l'instruction ou la procédure; elle sera guidée par la justice, l'équité et la bonne foi. Ses décisions devront se conformer à des principes et à des règles uniformes dans tous les cas où ces principes et ces règles seront applicables. Elle fixera les règles relatives aux modes de preuve des réclamations. Elle pourra employer toute méthode légitime de calcul.

§ 12. La Commission aura tous les pouvoirs et exercera toutes les attributions à elle conférées par le présent Traité.

La Commission aura, d'une façon générale, les pouvoirs de contrôle et d'exécution les plus étendus en ce qui concerne le problème des réparations tel qu'il est traité dans la présente Partie du présent Traité et aura pouvoir d'en interpréter les dispositions. Sous réserve des dispositions du présent Traité, la Commission est constituée par l'ensemble des Gouvernements alliés et associés visés aux paragraphes 2 et 3 comme leur représentant exclusif, pour leur part respective, en vue de recevoir, vendre, conserver et répartir le payement des réparations à effectuer par l'Allemagne aux termes de la présente Partie du présent Traité. Elle devra se conformer aux conditions et dispositions suivantes:

a) Toute fraction du montant total des créances vérifiées qui ne sera pas payée en or, ou en navires, valeurs et marchandises ou

www.digibuc.ro

de toute autre façon, devra être couverte par l'Allemagne dans des conditions que la Commission déterminera par la remise, à titre de garantie, d'un montant équivalent de bons, de titres d'obligations ou autres, en vue de constituer une reconnaissance de la fraction de dette dont il s'agit.

b) En estimant périodiquement la capacité de payement de l'Allemagne, la Commission examinera le système fiscal allemand: 1. afin que tous les revenus de l'Allemagne, y compris les revenus destinés au service ou à l'acquittement de tout emprunt intérieur, soient affectés par privilège au payement des sommes dues par elle à titre de réparations, et 2. de façon à acquérir la certitude qu'en général le système fiscal allemand est tout à fait aussi lourd, proportionnellement, que celui d'une quelconque des Puissances représentées à la Commission.

c) Afin de faciliter et de poursuivre la restauration immédiate de la vie économique des Pays alliés et associés, la Commission, ainsi qu'il est prévu à l'article 235, recevra de l'Allemagne, comme garantie et reconnaissance de sa dette, un premier versement de bons au porteur en or, libres de taxe ou impôts de toute nature, établis ou susceptibles de l'être par les Gouvernements de l'Empire ou des États allemands ou par toute autorité en dépendant; ces bons seront remis en acompte et en trois fractions, comme il est dit ci-après (le mark or étant payable conformément à l'article 262 de la Partie IX [Clauses financières] du présent Traité):

1°. Pour être émis immédiatement, 20 milliards (vingt milliards) de marks or en bons au porteur, payables jusqu'au 1-er mai 1921 au plus tard, sans intérêts; on appliquera notamment à l'amortissement de ces bons les versements que l'Allemagne s'est engagée à effectuer conformément à l'article 235, déduction faite des sommes affectées au remboursement des dépenses d'entretien des troupes d'occupation et au payement des dépenses du ravitaillement en vivres et matières premières; ceux de ces bons qui n'auraient pas été amortis à la date du 1-er mai 1921 seront alors échangés contre de nouveaux bons du même type que ceux prévus ci-après (12, *c*), 2°).

2°. Pour être émis immédiatement, 40 milliards (quarante milliards) de marks or en bons au porteur, portant intérêts à $2^1/_2$ % (deux et demi pour cent) entre 1921 et 1926 et ensuite à 5 % (cinq pour cent) avec 1 % (un pour cent) en supplément pour l'amortissement, à partir de 1926 sur le montant total de l'émission.

3°. Pour être délivré immédiatement, en couverture, un engagement écrit d'émettre à titre de nouveau versement, et seulement lorsque la Commission sera convaincue que l'Allemagne peut assurer le service des intérêts et du fonds d'amortissement desdits bons, 40 milliards (quarante milliards) de marks or en bons au porteur, portant intérêts à 5 p. % (cinq pour cent), les époques et le mode de payement du principal et des intérêts devant être déterminés par la Commission.

Les dates auxquelles les intérêts sont dus, le mode d'emploi du fonds d'amortissement et toutes questions analogues relatives à l'émission, à la gestion et à la réglementation de l'émission des bons seront déterminées de temps à autre par la Commission.

De nouvelles émissions, à titre de reconnaissance et de garantie, peuvent être exigées dans les conditions que la Commission déterminera ultérieurement, de temps à autre.

d) Au cas où des bons, obligations ou autres reconnaissances de dettes émis par l'Allemagne, comme garantie ou reconnaissance de sa dette de réparation, seraient attribués, à titre définitif et non à titre de garantie, à des personnes autres que les divers Gouvernements au profit desquels a été fixé à l'origine le montant de la dette de réparation de l'Allemagne, ladite dette sera à l'égard de ces derniers considérée comme éteinte, pour un montant correspondant à la valeur nominale des bons qui ont été ainsi attribués définitivement et l'obligation de l'Allemagne afférente auxdits bons sera limitée à l'obligation qui y est exprimée.

e) Les frais nécessités par les réparations et reconstructions des propriétés situées dans les régions envahies et dévastées, y compris la réinstallation des mobiliers, des machines et de tout matériel, seront évalués au coût de réparation et de reconstruction à l'époque où les travaux seront exécutés.

f) Les décisions de la Commission relatives à une remise totale ou partielle, en capital ou en intérêts, de toute dette vérifiée de l'Allemagne devront être motivées.

§ 13. En ce qui concerne les votes, la Commission se conformera aux règles suivantes:

Quand la Commission prend une décision, les votes de tous les Délégués ayant le droit de voter, ou, en l'absence de certains d'entre eux, de leurs Délégués adjoints, seront enregistrés. L'abstention est considérée comme

www.digibuc.ro

un vote émis contre la proposition en discussion. Les assesseurs n'ont pas le droit de vote.

Sur les questions suivantes l'unanimité est nécessaire:

a) Questions intéressant la souveraineté des Puissances alliées et associées ou concernant la remise de tout ou partie de la dette ou des obligations de l'Allemagne;

b) Questions relatives au montant et aux conditions des bons et autres titres d'obligations à remettre par le Gouvernement allemand et à la fixation de l'époque et du mode de leur vente, négociation ou répartition;

c) Tout report total ou partiel, au delà de l'année 1930, des payements venant à échéance entre le 1-er mai 1921 et la fin de 1926 incluse;

d) Tout report fatal ou partiel, pour une durée supérieure à trois années, des payements venant à échéance après 1926;

e) Questions relatives à l'application, dans un cas particulier, d'une méthode d'évaluation des dommages différente de celle qui a été précédemment adoptée dans un cas semblable;

f) Questions d'interprétation des dispositions de la présente Partie du présent Traité. *En cas de divergence d'opinion entre les Délégués sur l'interprétation des stipulations de cette partie du présent traité, la question pourra être soumise à l'arbitrage par accord unanime des Délégués. L'arbitre devra être désigné à l'unanimité par tous les Délégués ou, à défaut d'un accord semblable, nommé par le Conseil de la Société des Nations. La sentence de l'arbitre liera toutes les parties intéressées* [1]).

Toutes autres questions seront résolues par un vote à la majorité.

Au cas où surgirait entre les Délégués un conflit d'opinion sur la question de savoir si une espèce déterminée est une de celles dont la décision exige ou non un vote unanime et au cas où ce conflit ne pourrait être résolu par un appel à leurs Gouvernements, les Gouvernements alliés et associés s'engagent à déférer immédiatement ce conflit à l'arbitrage d'une personne impartiale sur la désignation de laquelle ils se mettront d'accord et dont ils s'engagent à accepter la sentence [1]).

§ 14. Les décisions prises par la Commission en conformité des pouvoirs qui lui sont conférés seront aussitôt exécutoires et pourront recevoir application immédiate sans autre formalité.

§ 15. La Commission remettra à chaque Puissance intéressée, en telle forme qu'elle fixera:

1. Un certificat mentionnant qu'elle détient pour le compte de ladite Puissance des bons des émissions susmentionnées, ledit certificat pouvant, sur la demande de la Puissance dont il s'agit, être divisé en un nombre de coupures n'excédant pas cinq;

2. De temps à autre, des certificats mentionnant qu'elle détient pour le compte de ladite Puissance tous autres biens livrés par l'Allemagne en acompte sur sa dette pour réparations.

Les certificats susvisés seront nominatifs et pourront, après notification à la Commission, être transmis par voie d'endossement.

Lorsque des bons sont émis pour être vendus ou négociés et lorsque des biens sont livrés par la Commission, un montant correspondant de certificats doit être retiré.

§ 16. Le Gouvernement allemand sera débité, à partir du 1-er mai 1921, de l'intérêt sur sa dette telle qu'elle aura été fixée par la Commission, déduction faite de tous versements effectués sous forme de payements en espèces ou leurs équivalents ou en bons émis au profit de la Commission et de tous payements visés à l'article 243. Le taux de cet intérêt sera fixé à 5 p. %, à moins que la Commission n'estime, à quelque date ultérieure, que les circonstances justifient une modification de ce taux.

La Commission, en fixant au 1-er mai 1921 le montant global de la dette de l'Allemagne, pourra tenir compte des intérêts dus sur les sommes afférentes à la réparation des dommages matériels à partir du 11 novembre 1918 jusqu'au 1-er mai 1921.

§ 17. En cas de manquement par l'Allemagne à l'exécution qui lui incombe de l'une quelconque des obligations visées à la présente Partie du présent Traité, la Commission signalera immédiatement cette inexécution à chacune des Puissances intéressées en y joignant toutes propositions qui lui paraîtront opportunes au sujet des mesures à prendre en raison de cette inexécution.

§ 18. Les mesures que les Puissances al-

[1]) Partea imprimată cu italice a fost intercalată prin protocolul încheiat în Paris la 22 Noemvrie 1924, al cărui text e reprodus mai departe, după tratatul de la Versailles.

www.digibuc.ro

liées et associées auront le droit de prendre en cas de manquement volontaire par l'Allemagne, et que l'Allemagne s'engage à ne pas considérer comme des actes d'hostilité, peuvent comprendre des actes de prohibitions et de représailles économiques et financières et, en général, telles autres mesures que les Gouvernements respectifs pourront estimer nécessitées par les circonstances.

§ 19. Les payements, qui doivent être effectués en or ou ses équivalents en acompte sur les réclamations vérifiées des Puissances alliées et associées peuvent à tout moment être acceptés par la Commission sous forme de biens mobiliers et immobiliers, de marchandises, entreprises, droits et concessions en territoires allemands ou en dehors de ces territoires, de navires, obligations, actions ou valeurs de toute nature ou monnaies de l'Allemagne ou d'autres États; leur valeur de remplacement par rapport à l'or étant fixée à un taux juste et loyal par la Commission elle-même.

§ 20. La Commission, en fixant ou acceptant les payements qui s'effectueront par remise de biens ou droits déterminés, tiendra compte de tous droits et intérêts légitimes des Puissances alliées et associées ou neutres et de leurs ressortissants dans les dits.

§ 21. Aucun membre de la Commission ne sera responsable, si ce n'est vis-à-vis du Gouvernement qui l'a désigné, de tout acte ou émission dérivant de ses fonctions. Aucun des Gouvernements alliés et associés n'assume de responsabilité pour le compte d'aucun autre Gouvernement.

§ 22. Sous réserve des stipulations du présent Traité, la présente Annexe pourra être amendée par la décision unanime des Gouvernements représentés à la Commission.

§ 23. Quand l'Allemagne et ses Alliés se seront acquittés de toutes sommes dues par eux en exécution du présent Traité ou des décisions de la Commission et quand toutes les sommes reçues ou leurs équivalents auront été réparties entre les Puissances intéressées, la Commission sera dissoute.

ANNEXE III

(Remplacement du tonnage [bateaux de commerce et de pêche] perdu ou endommagé pendant la guerre).

ANNEXE IV

§ 1-er. Les Puissances alliées et associées exigent, et l'Allemagne accepte, que l'Allemagne, en satisfaction partielle de ses obligations définies par la présente Partie, et suivant les modalités ci-après définies, applique ses ressources économiques directement à la restauration matérielle des régions envahies des Puissances alliées et associées, dans la mesure où ces Puissances le détermineront.

§ 2. Les Gouvernements des Puissances alliées et associées saisiront la Commission des réparations de listes donnant:

a) Les animaux, machines, équipements, tours, et tous articles similaires d'un caractère commercial qui ont été saisis, usés ou détruits par l'Allemagne, ou détruits en conséquence directe des opérations militaires, et que ces Gouvernements désirent, pour la satisfaction des besoins immédiats et urgents, voir être remplacés par des animaux ou articles de même nature, existant sur le territoire allemand à la date de la mise en vigueur du présent Traité;

b) Les matériaux de reconstructions (pierre, briques, briques réfractaires, tuiles, bois de charpente, verres à vitres, acier, chaux, ciment, etc.), machines, appareils de chauffage, meubles et tous articles d'un caractère commercial que lesdits Gouvernements désirent voir être produits et fabriqués en Allemagne et livrés à eux pour la restauration des régions envahies.

§ 3. Les listes relatives aux articles mentionnés dans le paragraphe 2 *a)* ci-dessus seront fournies dans les soixante jours qui suivront la mise en vigueur du présent Traité.

Les listes relatives aux articles mentionnés dans le paragraphe 2 *b*) ci-dessus seront fournies le 31 décembre 1919, dernier délai.

Les listes contiendront tous les détails d'usage dans les contrats commerciaux relatifs aux articles visés, y compris spécification, délai de livraison (ce délai ne devant pas dépasser quatre ans) et lieu de livraison; mais elles ne contiendront ni prix, ni estimation, ces prix ou estimation devant être fixés par la Commission, comme il est dit ci-après.

§ 4. Dès réception des listes, la Commission examinera dans quelle mesure les matériaux et animaux mentionnés dans ces listes peuvent être exigés de l'Allemagne. Pour fixer sa décision, la Commission tiendra compte des nécessités intérieures de l'Allemagne, autant que cela sera nécessaire au maintien de sa vie sociale et économique; elle fera état également des prix et des dates auxquels les articles semblables peuvent être obtenus dans les Pays alliés et associés et les comparera à ceux

www.digibuc.ro

applicables aux articles allemands; elle fera état, enfin, de l'intérêt général qu'ont les Gouvernements alliés et associés à ce que la vie industrielle de l'Allemagne ne soit pas désorganisée au point de compromettre sa capacité d'accomplir les autres actes de réparation exigés d'elle.

Toutefois, il ne sera demandé à l'Allemagne des machines, des équipements, des tours et tous articles similaires d'un caractère commercial actuellement en service dans l'industrie, que si aucun stock de ces articles n'est disponible et à vendre; d'autre part, les demandes de cette nature n'excéderont pas 30 p. 100 des quantités de chaque article en service dans un établissement allemand ou une entreprise allemande quelconque.

La Commission donnera aux représentants du Gouvernement allemand la faculté de se faire entendre, dans un délai déterminé, sur sa capacité de fournir lesdits matériaux, animaux et objets.

La décision de la Commission sera ensuite, et le plus rapidement possible, notifiée au Gouvernement allemand, aux différents Gouvernements alliés et associés intéressés.

Le Gouvernement allemand s'engage à livrer les matériaux, objets et animaux, précisés dans cette notification, et les Gouvernements alliés et associés intéressés s'engagent, chacun pour ce qui le concerne, à accepter ces mêmes fournitures, sous réserve qu'elles seront conformes aux spécifications données ou ne seront pas, de l'avis de la Commission, impropres à l'emploi requis pour le travail de réparation.

§ 5. La Commission déterminera la valeur à attribuer aux matériaux, objets et animaux, livrés comme il est dit ci-dessus, et les Gouvernements alliés et associés qui recevront ces fournitures acceptent d'être débités de leur valeur et reconnaissent que la somme correspondante devra être traitée comme un payement fait par l'Allemagne, à répartir conformément à l'article 237 de la présente Partie du présent Traité.

Dans le cas où le droit de requérir la restauration matérielle aux conditions ci-dessus définies sera exercé, la Commission s'assurera que la somme portée au crédit de l'Allemagne représente la valeur normale du travail fait ou des matériaux fournis par elle et que le montant de la réclamation faite par la Puissance intéressée pour le dommage ainsi partiellement réparé est diminué dans la proportion de la contribution à la réparation ainsi fournie.

ANNEXE V

(Livraison de charbon à la France, à la Belgique, à l'Italie et au Luxembourg).

ANNEXE VI

(Livraison de produits chimiques et de matières colorantes).

ANNEXE VII

(Câbles sous-marins).

PARTIE IX. (articles 248 263), *Clauses financières.*

Art 248. — Sous réserve des dérogations qui pourraient être accordées par la Commission des réparations, un privilège de premier rang est établi sur tous les biens et ressources de l'Empire et des l'États allemands, pour le règlement des réparations et autres charges résultant du présent Traité, ou de tous autres traités et conventions complémentaires, ou des arrangements conclus entre l'Allemagne et les Puissances alliées et associées pendant l'Armistice et ses prolongations.

Jusqu'au 1-er mai 1921. le Gouvernement allemand ne pourra ni exporter de l'or ou en disposer ni autoriser que de l'or soit exporté ou qu'il en soit disposé sans autorisation préalable des Puissances alliées et associées représentées par la Commission des réparations [1]).

Art. 250. — L'Allemagne confirme la reddition de tout le matériel livré par elle aux Puissances alliées et associées, en exécution de l'Armistice du 11 novembre 1918 et de toutes Conventions d'armistice ultérieures, et reconnaît le droit des Puissances alliées et associées sur ce matériel.

Sera portée au crédit du Gouvernement allemand, en déduction des sommes dues pour réparations aux Puissances alliées et associées, la valeur estimée par la Commission des réparations, prévue à l'article 233 de la Partie VIII (Réparations) du présent Traité, du matériel livré conformément à l'article VII de l'Armistice du 11 novembre 1918, ou à l'article III de l'Armistice du 16 janvier 1918, ainsi que tout autre matériel livré en exécution de l'Armistice du 11 novembre 1918 et de toutes Conventions

[1]) *St. Germain* art. 197; *Trianon* art. 180; *Neuilly* art.132. V. plan Dawes. (Anexa I).

www.digibuc.ro

d'armistice ultérieures, et dont la Commission des réparations, estimerait qu'à raison de son caractère non militaire, la valeur doit être portée au crédit du Gouvernement allemand.

Ne seront pas portés au crédit du Gouvernement allemand les biens appartenant aux Gouvernements alliés et associés ou à leurs ressortissants rendus ou livrés à l'identique en exécution des Conventions d'armistice [1]).

Art. 251.—Le privilège établi par l'article 248 s'exercera dans l'ordre suivant, sous la réserve mentionnée au dernier paragraphe du présent article:

a) Le coût des armées d'occupation, tel qu'il est défini à l'article 249, pendant l'Armistice et ses prolongations;

b) Le coût de toutes armées d'occupation tel qu'il est défini à l'article 249, après la mise en vigueur du présent Traité;

c) Le montant des réparations résultant du présent Traité ou des traités et conventions complémentaires;

d) Toutes autres charges incombant à l'Allemagne en vertu des Conventions d'armistice, du présent Traité ou des traités et conventions complémentaires.

Le payement du ravitaillement de l'Allèmagne en denrées alimentaires et en matières premières et tous autres payements à effectuer par l'Allemagne, dans la mesure où les Gouvernements alliés et associés les auront jugés nécessaires pour permettre à l'Allemagne de faire face à son obligation de réparer, auront priorité dans la mesure et dans les conditions qui ont été ou pourront être établies par les Gouvernements alliés et associés [2]).

Art. 252.— Les dispositions qui précèdent ne portent pas atteinte au droit de chacune des Puissances alliées et associées de disposer des avoirs et propriétés ennemis se trouvant sous leur juridiction au moment de la mise en vigueur du présent Traité [3]).

Art. 253.— Ces dispositions ne peuvent affecter, en aucune manière, les gages ou hypothèques régulièrement constitués au profit des Puissances alliées et associées ou de leurs ressortissants par l'Empire ou les États allemands ou par des ressortissants allemands sur les biens et revenus leur appartenant, dans tous les cas où la constitution de ces gages ou hypothèques serait antérieure à l'existance de l'état de guerre entre le Gouvernement allemand et chacun des Gouvernements intéressés [4]).

Art. 258.— L'Allemagne renonce à toute représentation ou participation que des traités, conventions ou accords quelconques assuraient à elle même ou à ses ressortissants dans l'administration ou le contrôle des commissions, agences et banques d'État et dans toutes autres organisations financières et économiques internationales de contrôle ou de gestion fonctionnant dans l'un quelconque des États alliés et associés, en Autriche, en Hongrie, en Bulgarie ou en Turquie, ou dans les possessions et dépendances des États susdits, ainsi que dans l'ancien Empire russe [5]).

Art. 259.—5°. L'Allemagne s'engage à transférer, dans le délai d'un mois à compter de la mise en vigueur du présent Traité, aux Principales Puissances alliées et associées toutes sommes en or transférées à l'Allemagne ou à ses ressortissants à titre de gage ou de collatéral, à l'occasion des prêts faits par l'Allemagne ou ses ressortissants au Gouvernement austro-hongrois.

6°. L'Allemagne confirme sa renonciation, prévue par l'article XV de l'Armistice du 11 novembre 1918, au bénéfice de toutes les stipulations insérées dans les Traités de Bucarest et de Brest-Litovsk et traités complémentaires, sans qu'il soit porté atteinte à l'article 292, Partie X (Clauses économiques) du présent Traité.

Elle s'engage à transférer respectivement soit a la Roumanie, soit aux Principales Puissances alliées et associées tous instruments monétaires, espèces, valeurs et instruments négociables ou produits qu'elle a reçus en exécution des Traités susdits.

7° Les sommes en espèces et instruments monétaires, valeurs et produits quelconques qui doivent être livrés, pavés ou transférés en vertu des stipulations du présent article, seront employés par les Principales Puissances alliées ou associées suivant des modalités à déterminer ultérieurement par lesdites Puissances [6]).

Art. 260.— Sans qu'il soit porté atteinte à la renonciation, par l'Allemagne, en vertu

[1]) *St. Germain* art. 199; *Trianon* art. 182.
[2]) *St. Germain* 200; *Trianon* art. 183; *Neuilly*, art. 133.
[3]) *St. Germain* art. 201; *Trianon* art. 184; *Neuilly* art. 137.
[4]) *St. Germain* art. 202; *Trianon* art. 185; *Neuilly* art. 140.
[5]) *St. Germain* art. 209: *Trianon* art.192.
[6]) *St. Germain* art. 210, al. II-III; *Trianon* art. 93 al. II—III; *Neuilly* art. 143.

www.digibuc.ro

du présent Traité, à des droits lui appartenant ou appartenant à ses nationaux, la Commission des réparations pourra, dans un délai d'un an, à compter de la mise en vigueur du présent Traité, exiger que l'Allemagne acquière sous droits ou intérêts des ressortissants allemands dans toute entreprise d'utilité publique ou dans toute concession en Russie, en Chine, en Autriche, en Hongrie, en Bulgarie, en Turquie, dans les possessions et dépendances de ces États, ou sur un territoire qui ayant appartenu à l'Allemagne ou à ses alliés, doit être cédé ou administré par un mandataire en vertu du présent Traité; le Gouvernement allemand devra, d'autre part, dans un délai de six mois à compter de la date de la demande, transférer à la Commission des réparations la totalité de ces droits et intérêts et de tous les droits et intérêts que l'Allemagne peut elle-même posséder.

L'Allemagne supportera la charge d'indemniser ses ressortissants ainsi dépossédés et la Commission des réparations portera au crédit de l'Allemagne, à valoir sur les sommes dues au titre des réparations, les sommes correspondant à la valeur des droits et intérêts transférés, telle qu'elle sera fixée par la Commission des réparations. Le Gouvernement allemand dans un délai de six mois à dater de la mise en vigueur du présent Traité, devra communiquer à la Commission des réparations la liste de tous les droits et intérêts en question, qu'ils soient acquis, éventuels, ou non encore exercés et renoncera en faveur des Puissances alliées et associées, en son nom et en celui de ses ressortissants, à tous droits et intérêts susvisés, qui n'auraient pas été mentionnés sur la liste ci-dessus [1]).

Art. 261.— L'Allemagne s'engage à transférer aux Puissances alliées et associés etoutes ses créances sur l'Autriche, la Hongrie, la Bulgarie et la Turquie, et notamment celles qui résultent ou résulteront pour elle de l'exécution des engagements qu'elle a pris envers ces Puissances pendant la guerre [2]).

Art. 262.— Toute obligation de l'Allemagne de payer en espèces, en exécution du présent Traité, et exprimée en marks or, sera payable au choix des créanciers en livres sterling payables à Londres, dollars or des États-Unis payables à New-York, francs or payables à Paris et lires or payables à Rome.

Aux fins du présent article, les monnaies or ci-dessus sont convenues être du poids et du titre légalement établis au 1-er janvier 1914 pour chacune d'entre elles [3]).

PARTIE X. (Sections I—VIII, articles 264—312), *Clauses économiques.*

CHAPITRE I

Réglementation, taxes et restrictions douanières

Art. 264.— L'Allemagne s'engage à ne pas soumettre les marchandises, produits naturels ou fabriqués de l'un quelconque des États alliés ou associés, importés sur le territoire allemand, quel que soit l'endroit d'où ils arrivent, à des droits ou charges, y compris les impôts intérieurs, autres ou plus élevés que ceux auxquels sont soumis les mêmes marchandises, produits naturels ou fabriqués d'un autre quelconque des dits États ou d'un autre pays étranger quelconque.

L'Allemagne ne maintiendra ou n'imposera aucune prohibition ou restriction à l'importation sur le territoire allemand de toutes marchandises, produits naturels ou fabriqués des territoires de l'un quelconque des États alliés ou associés de quelque endroit qu'ils arrivent, qui ne s'étendra pas également à l'importation des mêmes marchandises, produits naturels ou fabriqués d'un autre quelconque desdits États ou d'un autre pays étranger quelconque.

Art. 265.— L'Allemagne s'engage, en outre à ne pas établir en ce qui concerne le régime des importations, de différence au détriment du commerce de l'un quelconque des États alliés ou associés par rapport à un autre quelconque desdits États ou par rapport à un autre pays étranger quelconque, même par des moyens indirects, tels que ceux résultant de la réglementation ou de la procédure douanière, ou des méthodes de vérification ou d'analyse, ou des conditions de payement des droits, ou des méthodes de classification ou d'interprétation des tarifs, ou encore de l'exercice de monopoles.

Art. 266.— En ce qui concerne la sortie, l'Allemagne s'engage à ne pas soumettre les marchandises, produits naturels ou fabriqués exportés du territoire allemand vers les territoires de l'un quelconque des États alliés ou associés, à des droits ou charges,

[1]) *St. Germain* art. 211; *Trianon* art. 194, *Neuilly* art. 144.

[2]) *St. Germain* art. 213; *Trianon* art. 196; *Neuilly* art. 145; *Lausanne* art. 62.

[3]) *St. Germain* art. 214; *Trianon* art. 197; *Neuilly* art. 146.

www.digibuc.ro

y compris les impôts intérieurs, autres ou plus élevés que ceux payés pour les mêmes marchandises exportées vers un autre quelconque desdits États ou vers un pays étranger quelconque.

L'Allemagne ne maintiendra ou n'imposera aucune prohibition ou restriction à l'exportation de toutes marchandises expédiées du territoire allemand vers l'un quelconque des États alliés ou associés qui ne s'étendra pas également à l'exportation des mêmes marchandises, produits naturels ou fabriqués, expédiés vers un autre quelconque desdits États ou vers un autre pays étranger quelconque.

Art. 267.— Toute faveur, immunité ou privilège concernant l'importation, l'exportation ou le transit de marchandises, qui serait concédé par l'Allemagne à l'un quelconque des États alliés ou associés ou à un autre pays étranger quelconque, sera simultanément et inconditionnellement, sans qu'il soit besoin de demande ou de compensation, étendu à tous les États alliés ou associés.

CHAPITRE II

Traitement de la navigation

Art. 273.— Dans le cas de navires des Puissances alliées ou associées toutes espèces de certificats ou de documents ayant rapport aux navires et bateaux, qui étaient reconnus comme valables par l'Allemagne avant la guerre, ou qui pourront ultérieurement être reconnus comme valables par les principaux États maritimes, seront reconnus par l'Allemagne comme valables et comme équivalents aux certificats correspondants octroyés à des navires et bateaux allemands.

Seront reconnus de la même manière les certificats et documents délivrés à leurs navires et bateaux par les Gouvernements des nouveaux États qu'ils aient ou non un littoral maritime, à condition que ces certificats et documents soient délivrés en conformité avec les usages généralement pratiquées dans les principaux États maritimes.

Les Hautes Parties Contractantes s'accordent à reconnaître le pavillon des navires de toute Puissance alliée ou associée qui n'a pas de littoral maritime, lorsqu'ils sont enregistrés en un lieu unique déterminé, situé sur son territoire; ce lieu tiendra lieu à ces navires de port d'enregistrement.

CHAPITRE III

Concurrence déloyale

Art. 274.— L'Allemagne s'engage à prendre toutes les mesures législatives ou administratives nécessaires pour garantir les produits naturels ou fabriqués originaires de l'une quelconque des Puissances alliées ou associées contre toute forme de concurrence déloyale dans les transactions commerciales.

L'Allemagne s'oblige à réprimer et à prohiber, par la saisie et par toutes autres sanctions appropriées, l'importation et l'exportation ainsi que la fabrication, la circulation à vente et la mise en vente à l'intérieur, de tous produits ou marchandises portant sur eux-mêmes, ou sur leur conditionnement immédiat, ou sur leur emballage extérieur des marques, noms, inscriptions ou signes quelconques, comportant, directement ou indirectement, de fausses indications sur l'origine, l'espèce, la nature ou les qualités spécifiques de ces produits ou marchandises [1]).

Art. 275.— L'Allemagne, à la condition qu'un traitement réciproque lui soit accordé en cette matière, s'oblige à se conformer aux lois, ainsi qu'aux décisions administratives ou judiciaires prises conformément à ces lois, en vigueur dans un Pays allié ou associé et régulièrement notifiées à l'Allemagne par les autorités compétentes, déterminant ou réglementant le droit à une appellation régionale, pour les vins ou spiritueux produits dans le pays auquel appartient la région, ou les conditions dans lesquelles l'emploi d'une appellation régionale peut être autorisé; et l'importation, l'exportation, ainsi que la fabrication, la circulation, la vente ou la mise en vente des produits ou marchandises portant des appellations régionales contrairement aux lois ou décisions précitées seront interdites par l'Allemagne et réprimées par les mesures prescrites à l'article qui précède [2]).

CHAPITRE IV

Traitement des ressortissants des Puissances alliées et associées

Art. 276.— L'Allemagne s'engage :

a) A n'imposer aux ressortissants des Puissances alliées et associées en ce qui concerne l'exercice des métiers, professions,

[1]) *St. Germain* art. 226; *Trianon* art. 210; *Neuilly* art. 154.

[2]) *St. Germain* art 227; *Trianon* art. 210 al. 2; *Neuilly* art. 155.

www.digibuc.ro

commerces et industries aucune exclusion qui ne serait pas également applicable à tous les étrangers sans exception ;

b) A ne soumettre les ressortissants des Puissances alliées et associées à aucun règlement ou restriction, en ce qui concerne les droits visés au paragraphe *a*) qui pourraient porter directement ou indirectement atteinte aux stipulations du dit paragraphe, ou qui seraient autres ou plus désavantageux que ceux qui s'appliquent aux étrangers ressortissants de la nation la plus favorisée;

c) A ne soumettre les ressortissants des Puissances alliées et associées, leurs biens, droits ou intérêts, y compris les sociétés ou associations dans lesquelles ils sont intéressés, à aucune charge, taxe ou impôts directs ou indirects, autres ou plus élevés que ceux qui sont ou pourront être imposés à ses ressortissants ou à leurs biens, droits ou intérêts;

d) A ne pas imposer aux ressortissants de l'une quelconque des Puissances alliées et associées une restriction quelconque qui n'était pas applicable aux ressortissants de ces Puissances à la date du 1-er juillet 1914, à moins que la même restriction ne soit également imposée à ses propres nationaux.

Art. 277.— Les ressortissants des Puissances alliées et associées jouiront sur le territoire allemand, d'une constante protection, pour leur personne, leurs biens, droits et intérêts et auront libre accès devant les tribunaux [1]).

Art. 278.— L'Allemagne s'engage à reconnaître la nouvelle nationalité qui aurait été ou serait acquise par ses ressortissants d'après les lois des Puissances alliées ou associées et conformément aux décisions des autorités compétentes de ces Puissances, soit par voie de naturalisation, soit par l'effet d'une clause d'un traité et à dégager à tous les points de vue ces ressortissants, en raison de cette acquisition de nouvelle nationalité, de toute allégeance vis-à-vis de leur État d'origine[2]).

Art. 279.— Les Puissances alliées et associées pourront nommer des consuls généraux, consuls, vice-consuls et agents consulaires dans les villes et ports d'Allemagne. L'Allemagne s'engage à approuver la désignation de ces consuls généraux, consuls, vice-consuls et agents consulaires, dont les noms lui seront notifiés, et à les admettre à l'exercice de leurs fonctions conformément aux règles et usages habituels [3]).

CHAPITRE V

Clauses générales

Art. 280.— Les obligations, imposées à l'Allemagne par le Chapitre I et par les articles 271 et 272 du Chapitre II ci-dessus, cesseront d'être en vigueur cinq ans après la date de la mise en vigueur du présent Traité à moins que le contraire résulte du texte ou que le Conseil de la Société des Nations décide, douze mois au moins avant l'expiration de cette période, que ces obligations seront maintenues pour une période subséquente avec ou sans amendement.

L'article 276 du Chapitre IV restera en vigueur après cette période de cinq ans, avec ou sans amendement, pour telle période, s'il en est une, que fixera la majorité du Conseil de la Société des Nations, et qui ne pourra dépasser cinq années.

Art. 281.— Si le Gouvernement allemand se livre au commerce international, il n'aura, à ce point de vue, ni ne sera considéré avoir aucun des droits, privilèges et immunités de la souveraineté.

SECTION II

Traités

Art. 282.— Dès la mise en vigueur du présent Traité et sous réserve des dispositions qui y sont contenues, les traités, conventions et accords plurilatéraux, de caractère économique ou technique, énumérés ci-après et aux articles suivants, seront seuls appliqués entre l'Allemagne et celles des Puissances alliées et associées qui y sont parties.

1. Conventions du 14 mars 1884, du 1-er décembre 1886 et du 23 mars 1887 et Protocole de clôture du 7 juillet 1887, relatifs à la protection des câbles sous-marins;

2. Convention du 11 octobre 1909, relative à la circulation internationale des automobiles;

3. Accord du 15 mai 1886, relatif au plombage des wagons assujettis à la douane et Protocole du 18 mai 1907;

4. Accord du 15 mai 1886, relatif à l'unité technique des chemins de fer;

5. Convention du 5 juillet 1890, relative à la publication des tarifs de douane et à

[1]) *St. Germain* art. 229; *Trianon* art. 212; *Neuilly* art. 157.

[2]) *St. Germain* art. 230; *Trianon* art. 213; *Neuilly* art. 158.

[3]) *St. Germain* art. 231; *Trianon* art. 214 *Neuilly* art. 159.

www.digibuc.ro

l'organisation d'une Union internationale pour la publication des tarifs douaniers;

6. Convention du 31 décembre 1913, relative à l'unification des statistiques commerciales;

7. Convention du 25 avril 1907, relative à l'élévation des tarifs douaniers ottomans;

8. Convention du 14 mars 1857, relative au rachat des droits de péage du Sund et des Belts;

9. Convention du 22 juin 1861, relative au rachat des droits de péage sur l'Elbe;

10. Convention du 16 juillet 1863, relative au rachat des droits de péage sur l'Escaut;

11. Convention du 29 octobre 1888, relative à l'établissement d'un régime définitif destiné à garantir le libre usage du canal de Suez;

12. Conventions du 23 septembre 1910, relatives à l'unification de certaines règles en matière d'abordage, d'assistance et de sauvetage maritimes;

13. Convention du 21 décembre 1904, relative à l'exemption pour les bâtiments hospitaliers des droits et taxes dans les ports;

14. Convention du 4 février 1898, relative au jaugeage des bateaux de navigation intérieure;

15. Convention du 26 septembre 1906, pour la suppression du travail de nuit pour les femmes;

16. Convention du 26 septembre 1906, pour la suppression de l'emploi du phosphore blanc dans la fabrication des allumettes ;

17. Conventions des 18 mai 1914, 4 mai 1910, relatives à la répression de la traite des blanches,

18. Convention du 4 mai 1910, relative à la suppression des publications pornographiques;

19 Conventions sanitaires du 30 janvier 1892, du 15 avril 1893, du 3 avril 1894, du 19 mars 1897 et du 3 décembre 1903;

20. Convention du 20 mai 1875, relative à l'unification et au perfectionnement du système métrique;

21. Convention du 29 novembre 1906, relative à l'unification de la formule des médicaments héroïques;

22. Convention du 16 et 19 novembre 1885, relative à la construction d'un diapason normal;

23. Convention du 7 juin 1905, relative à la création d'un Institut international agricole à Rome;

24. Conventions des 3 novembre 1881 et 15 avril 1889, relatives aux mesures à prendre contre le phyloxéra;

25. Convention du 19 mars 1902, relative à la protection des oiseaux utiles à l'agriculture;

26. Convention du 12 juin 1902, relative à la tutelle des mineurs [1]).

Art. 283.— Dès la mise en vigueur du présent Traité, les Hautes Parties Contractantes appliqueront de nouveau les conventions et arrangements ci-après désignés, en tant qu'ils les concernent, sous condition de l'application, par l'Allemagne, des stipulations particulières contenues dans le présent article.

Conventions postales:

Conventions et arrangements de l'Union postale universelle, signés à Vienne, le 4 juillet 1891;

Conventions et arrangements de l'Union postale signés à Washington, le 15 juin 1897;

Conventions et arrangements de l'Union postale, signés à Rome, le 26 mai 1906;

Conventions télégraphiques:

Conventions télégraphiques internationales, signées à Saint-Pétersbourg, le 10/22 juillet 1875;

Règlement et tarifs arrêtés par la Conférence télégraphique internationale de Lisabonne, le 11 juin 1908.

L'Allemagne s'engage à ne pas refuser son consentement à la conclusion avec les nouveaux États des arrangements spéciaux prévus par les conventions et arrangements relatifs à l'Union postale universelle et à l'Union télégraphique internationale, dont les dits nouveaux États font partie ou auxquels ils adhéreront [2]).

Art. 284.— Dès la mise en vigueur du présent Traité, les Hautes Parties Contractantes appliqueront de nouveau, en tant qu'elle les concerne, la Convention radio-télégraphique internationale du 5 juillet 1912, sous condition de l'application par l'Allemagne des règles provisoires, qui lui seront indiquées par les Puissances alliées et associées.

Si, dans les cinq années qui suivront la mise en vigueur du présent Traité, une nouvelle convention réglant les relations radio-télégraphiques internationales vient à être conclue en remplacement de la Convention

[1]) *St. Germain* art. 234; *Trianon* art. 217; *Neuilly* art.162; *Lausanne* art.99, 100.

[2]) *St. Germain* art.235; *Trianon* art. 218; *Neuilly* art. 163.

www.digibuc.ro

du 5 juillet 1912, cette nouvelle convention liera l'Allemagne, même au cas où celle-ci aurait refusé soit de participer à l'élaboration de la convention, soit d'y souscrire.

Cette nouvelle convention remplacera également les règles provisoires en vigueur [1]).

Art. 286.— La Convention internationale de Paris du 20 mars 1883, pour la protection de la propriété industrielle, revisée à Washington le 2 juin 1911, et la Convention internationale de Berne du 9 septembre 1886 pour la protection des oeuvres littéraires et artistiques, revisée à Berlin le 13 novembre 1908 et complétée par le Protocole additionel signé à Berne le 20 mars 1914, seront remises en vigueur et reprendéront leur effet à partir dela mise en vigueur du présent Traité, dans la mesure où elles ne seront pas affectées et modifiées par les exceptions et restrictions résultant dudit Traité [2]).

Art. 287— Dès la mise en vigueur du présent Traité, les Hautes Parties Contractantes appliqueront, en tant qu'elle les concerne, la Convention de la Haye du 17 juillet 1905 relative à la procédure civile. Toutefois, cette remise en vigueur demeure et demeurera sans effet vis-à-vis de la France, du Portugal et de la Roumanie [3]).

Art. 289.— Chacune des Puissances alliées ou associées, s'inspirant des principes généraux ou des stipulations particulières du présent Traité, notifiera à l'Allemagne les conventions bilatérales ou les traités bilatéraux, dont elle exigera la remise en vigueur avec elle.

La notification prévue au présent article sera faite, soit directement, soit par l'entremise d'une autre Puissance. Il en sera accusé réception par écrit par l'Allemagne; la date de la remise en vigueur sera celle de la notification.

Les Puissances alliées ou associées s'engagent entre elles à ne remettre en vigueur avec l'Allemagne que les conventions ou traités qui sont conformes aux stipulations du présent Traité.

La notification mentionnera éventuellement celles des dispositions de ces conventions ou traités qui, n'étant pas conformes aux stipulations du présent Traité, ne seront pas considérées comme remises en vigueur.

En cas de divergence d'avis, la Société des Nations sera appelée à se prononcer.

Un délai de six mois, qui courra depuis la mise en vigueur du présent Traité, est imparti aux Puissances alliées ou associées pour procéder à la notification.

Les conventions bilatérales et traités bilatéraux qui auront fait l'objet d'une telle notification, seront seuls remis en vigueur entre les Puissances alliées ou associées et l'Allemagne; tous les autres sont et demeureront abrogés.

Les règles ci-dessus sont applicables à toutes conventions bilatérales ou traités bilatéraux existants entre toutes les Puissances alliées et associées signataires du présent Traité et l'Allemagne, même si lesdites Puissances alliées et associées n'ont pas été en état de guerre avec elle [4])

Art. 290.— L'Allemagne reconnaît comme étant et demeurant abrogés par le présent Traité tous les traités, conventions ou accords qu'elle a conclus avec l'Autriche, la Hongrie, la Bulgarie ou la Turquie depuis le 1-er août 1914 jusqu'à la mise en vigueur du présent Traité.

Art. 291.— L'Allemagne s'engage à assurer de plein droit aux Puissances alliées et associées, ainsi qu'aux fonctionnaires et ressortissants desdites Puissances le bénéfice de tous les droits et avantages de quelque nature que ce soit qu'elle a pu concéder à l'Autriche, à la Hongrie, à la Bulgarie ou à la Turquie, ou concéder aux fonctionnaires et ressortissants de ces États par traités, conventions ou accords, conclus avant le 1-er août 1914, aussi longtemps que ces traités, conventions ou accords resteront en vigueur.

Les Puissances alliées et associées se réservent d'accepter ou non le bénéfice de ces droits et avantages.

Art. 292.— L'Allemagne reconnaît comme étant et demeurant abrogés tous les traités, conventions ou accords qu'elle a conclus avec la Russie ou avec tout État ou Gouvernement dont le territoire constituait antérieurement une partie de la Russie, ainsi qu'avec la Roumanie, avant le 1-er août 1914 ou depuis cette date, jusqu'à la mise en vigueur du présent Traité[5]).

Art. 293.— Au cas où, depuis le 1-er août 1914, une Puissance alliée ou associée, la Russie, ou un État ou Gouvernement dont le territoire constituait antérieurement une

[1]) *St. Germain* art. 236; *Trianon* art. 219. *Neuilly* art. 164.
[2]) *St. Germain* art.237; *Trianon* art. 220.
[3]) *St. Germain* art. 238; *Trianon* art. 221.
[4]) *St. Germain* art. 241; *Trianon* art. 224; *Neuilly* art. 168.
[5]) *St. Germain* art. 244; *Trianon* art. 227; *Neuilly* art.171.

www.digibuc.ro

partie de la Russie, aurait été contraint à la suite d'une occupation militaire, par tout autre moyen ou pour tout autre cause, d'accorder ou de laisser accorder par un acte émanant d'une autorité publique quelconque, des concessions, privilèges et faveurs de quelque nature que ce soit à l'Allemagne ou à un ressortissant allemand, ces concessions, privilèges et faveurs sont annulés de plein droit par le présent Traité.

Toutes charges ou indemnités pouvant éventuellement résulter de cette annulation ne seront en aucun cas supportées par les Puissances, alliées et associées, ni par les Puissances, États, Gouvernements ou autorités publiques que le présent article délie de leurs engagements [1]).

Art. 294.— Dès la mise en vigueur du présent Traité, l'Allemagne s'engage à faire bénéficier de plein droit les Puissances alliées et associées, ainsi que leurs ressortissants, des droits et avantages de quelque nature que ce soit, qu'elle a concédés depuis le 1-er août 1914 jusqu'à la mise en vigueur du présent Traité, par traités, conventions ou accords, à des États non belligérants ou ressortissants de ces États, aussi longtemps que ces traités, conventions ou accords resteront en vigueur.

Art. 295.— Celles des Hautes Parties Contractantes qui n'auraient pas encore signé ou qui, après avoir signé, n'auraient pas encore ratifié la Convention sur l'Opium, signée à la Haye le 23 janvier 1912, sont d'accord pour mettre cette convention en vigueur, et, à cette fin, pour édicter la législation nécessaire aussitôt qu'il sera possible et, au plus tard, dans les douze mois qui suivront la mise en vigueur du présent Traité.

Les Hautes Parties Contractantes conviennent, en outre, pour celles d'entre elles qui n'ont pas encore ratifié ladite Convention, que la ratification du présent Traité équivaudra, à tous égards, à cette ratification et la signature du Protocole spécial ouvert à la Haye conformément aux résolutions de la troisième Conférence sur l'Opium, tenue en 1914 pour la mise en vigueur de la dite Convention.

Le Gouvernement de la République française communiquera au Gouvernement des Pays-Bas une copie certifiée conforme du procès-verbal de dépôt des ratifications du présent Traité et invitera le Gouvernement des Pays-Bas à accepter et recevoir ce document comme dépôt des ratifications de la Convention du 23 janvier 1912 et comme signature du Protocole additionnel de 1914 [2]).

SECTION III

Dettes

Art. 296. — Seront réglées par l'intermédiairre d'Offices de vérification et de compensation qui seront constitués par chacune des Hautes Parties Contractantes dans un délai de trois mois à dater de la notification prévue à l'alinéa *e*) ci-après, les catégories suivantes d'obligations pécuniaires:

1. Les dettes exigibles avant la guerre et dues par les ressortissants d'une des Puissances Contractantes, résidant sur le territoire de cette Puissance, aux ressortissants d'une Puissance adverse résidant sur le territoire de cette Puissance;

2. Les dettes devenues exigibles pendant la guerre, et dues aux ressortissants d'une des Puissances Contractantes résidant sur le territoire de cette Puissance et résultant de transaction ou de contrats, passés avec les ressortissants d'une Puissance adverse résidant sur le territoire de cette Puissance, dont l'exécution totale ou partielle a été suspendue du fait de la déclaration de guerre;

3. Les intérêts échus avant et pendant la guerre, et dûs à un resssortissant d'une des Puissances Contractantes, provenant des valeurs émises par une Puissance adverse, pourvu que le payement de ces intérêts aux ressortissants de cette Puissance ou aux neutres n'ait pas été suspendu pendant la guerre;

4. Les capitaux remboursables avant et pendant la guerre, payables aux ressortissants d'une des Puissances Contractantes, représentant des valeurs émises par une Puissance adverse, pourvu que le payement de ce capital aux ressortissants de cette Puissance ou aux neutres n'ait pas été suspendu pendant la guerre.

Les produits des liquidations des biens, droits et intérêts ennemis visés dans la Section IV et son Annexe, seront pris en charge dans la monnaie et au change prévus ci-après à l'alinéa *d*), par les Offices de vérification et de compensation et affectés par eux dans les conditions prévues par lesdites Section et Annexe.

Les opérations visées dans le présent arti-

[1]) *St. Germain* art. 245; *Trianon* art. 228; *Neuilly* art. 172

[2]) *St. Germain* art. 247; *Trianon* art. 230; *Neuilly* art. 174.

www.digibuc.ro

cle seront effectuées selon les principes suivant et conformément à l'Annexe de la présénte Section:

a) Chacune des Hautes Parties Contractantes interdira, dès la mise en vigueur du présent Traité, tous payements, acceptations de payements et généralement toutes communications entre les parties intéressées, relativement au règlement desdites dettes, autrement que par l'intermédiaire des Offices de vérification et de compensation susvisés;

b) Chacune des Hautes Parties Contractantes sera respectivement responsable du payement desdites dettes de ses nationaux, sauf dans le cas où le débiteur était, avant la guerre, en faillite, en déconfiture ou en état d'insolvabilité déclarée ou si la dette était due par une société, dont les affaires ont été liquidées pendant la guerre conformément à la législation exceptionnelle de guerre. Néanmoins les dettes des habitants des territoires envahis ou occupés par l'ennemi avant l'Armistice ne seront pas garanties par les États dont ces territoires font partie;

c) Les sommes dues aux ressortissants d'une des Puissances Contractantes par les ressortissants d'une Puissance adverse seront portées au débit de l'Office de vérification et de compensation du pays du débiteur et versées au créancier par l'Office du pays de ce dernier;

d) Les dettes seront payées ou créditées dans la monnaie de celle des Puissances alliées et associées (y compris les colonies et protectorats des Puissances alliées, les Dominions britanniques et l'Inde), qui sera intéressée. Si les dettes doivent être réglées dans toute autre monnaie, elles seront payées ou créditées dans la monnaie de la Puissance alliée ou associée intéressée (colonie, protectorat, Dominion britannique ou Inde). La conversion se fera au taux du change d'avant-guerre.

Pour l'application de cette disposition, on considère que le taux du change d'avant-guerre est égal à la moyenne des taux des transferts télégraphiques de la Puissance alliée ou associée intéressée pendant le mois précédant immédiatement l'ouverture des hostilités entre ladite Puissance intéressée et l'Allemagne.

Dans le cas où un contrat stipulerait expressément un taux fixe de change pour la conversion de la monnaie, dans la quelle l'obligation est exprimée, en la monnaie de la Puissance alliée ou associée intéressée, la disposition ci-dessus, relative au taux du change, ne sera pas applicable.

En ce qui concerne les Puissances nouvellement créées, la monnaie de règlement et le taux du change applicables aux dettes à payer ou à créditer seront fixés par la Commission des réparations prévue dans la Partie VIII (Réparations);

e) Les prescriptions du présent article et de l'Annexe ci-jointe ne s'appliqueront pas entre l'Allemagne d'une part et, d'autre part, l'une quelconque des Puissances alliées ou associées, leurs colonies et pays de protectorat, ou l'un quelconque des Dominions britanniques, ou d'Inde, à moins que, dans un délai d'un mois, à dater du dépôt dela ratification du présent Traité par la Puissance en question ou de la ratification pour le compte de ce Dominion ou de l'Inde, notification à cet effet ne soit donnée à l'Allemagne par les Gouvernements de telle Puissance alliée ou associée, de tel Dominion britannique, ou de l'Inde, suivant le cas;

f) Les Puissances alliées et associées qui ont adhéré au présent article et à l'Annexe ci-jointe, pourront convenir entre elles de les appliquer à leurs ressortissants respectifs établis sur leur territoire, en ce qui concerne les rapports entre ces ressortissants et les ressortissants allemands. Dans ce cas, les payements effectués par application de la présente disposition feront l'objet de règlements entre les Offices de vérification et de compensation alliés et associés intéressés [1]).

ANNEXE

§ 1. Chacune des Hautes Parties Contractantes créera, dans un délai de trois mois, à dater de la notification prévue à l'article 296 *e*) un «Office de vérification et de compensation» pour le payement et le recouvrement des dettes ennemies.

Il pourra être créé des Offices locaux pour une partie des territoires des Hautes Parties Contractantes. Ces Offices agiront sur ces territoires comme les Offices centraux; mais tous les rapports avec l'Office établi dans le pays adverse auront lieu par l'intermédiaire de l'Office central.

§ 2. Dans la présente Annexe, on désigne par les mots «dettes ennemies» les obligations

[1]) *St. Germain* art.248; *Trianon* art. 231; *Neuilly* art. 176.

www.digibuc.ro

pécuniaires visées au premier paragraphe de l'article 296, par «débiteurs ennemis» les personnes qui doivent ces sommes, par «créanciers ennemis» les personnes à qui elles sont dues, par «Office créancier» l'Office de vérification et compensation fonctionnant dans le pays du créancier et par «Office débiteur» l'Office de vérification et compensation fonctionnant dans le pays du débiteur.

§ 3. Les Hautes Parties Contractantes sanctionneront les infractions aux dispositions du paragraphe *a*) de l'article 296 par les peines prévues actuellement, dans leur législation, pour le commerce avec l'ennemi. Elles interdiront également sur leur territoire toute action en justice relative au payement des dettes ennemies, en dehors des cas prévus par la présente Annexe.

§ 4. La garantie gouvernementale prévue au paragraphe *b*) de l'article 296 s'applique, lorsque le recouvrement ne peut être effectué, pour quelque cause que ce soit, sauf dans le cas où, selon la législation du pays du débiteur, la dette était prescrite au moment de la déclaration de guerre ou si, à ce moment, le débiteur était en faillite, en déconfiture ou en état d'insolvabilité declarée ou si la dette était due par une société dont les affaires ont été liquidées conformément à la législation exceptionnelle de guerre. Dans ce cas, la procédure prévue par la présente Annexe s'appliquera au payement des répartitions.

Les termes «en faillite, en déconfiture» visent l'application des législations qui prévoient ces situations juridiques. L'expression «en état d'insolvabilité déclarée» a la même signification qu'en droit anglais.

§ 5. Les créanciers notifieront, à l'Office créancier, dans le délai de six mois, à dater de sa création, les dettes qui leurs sont dues et fourniront à cet Office tous les documents et renseignements qui leur seront demandés.

Les Hautes Parties Contractantes prendront toutes mesures utiles pour poursuivre et punir les collusions qui pourraient se produire entre créanciers et débiteurs ennemis. Les Offices se communiqueront toutes les indications et renseignements pouvant aider à découvrir et à punir de semblables collusions.

Les Hautes Parties Contractantes faciliteront autant que possible la communication postale et télégraphique, aux frais des parties et par l'intermédiaire des Offices, entre débiteurs et créanciers désireux d'arriver à un accord sur le montant de leur dette.

L'Office créancier notifiera à l'Office débiteur toutes les dettes qui lui auront été déclarées. L'Office débiteur fera en temps utile, connaître à l'Office créancier les dettes reconnues et les dettes contestées. Dans ce dernier cas, l'Office débiteur mentionnera les motifs de la non-reconnaissance de la dette.

§ 6. Lorsque une dette aura été reconnue en tout ou partie, l'Office débiteur créditera aussitôt du montant reconnu l'Office créancier qui sera, en même temps, avisé de ce crédit.

§ 7. La dette sera considérée comme reconnue pour sa totalité et le montant en sera immédiatement porté au crédit de l'Office créancier à moins que, dans un délai de trois mois à partir de la réception de la notification qui lui aura été faite (sauf prolongation de ce délai acceptée par l'Office créancier), l'Office débiteur ne fasse connaitre que la dette n'est pas reconnue.

§ 8. Dans le cas où la dette ne serait pas reconnue en tout ou partie, les deux Offices examineront l'affaire d'un commun accord et tenteront de concilier les parties.

§ 9. L'Office créancier payera aux particuliers créanciers les sommes portées à son crédit en utilisant à cet effet les fonds mis à sa disposition par le Gouvernement de son pays et dans les conditions fixées par ce Gouvernement, en opérant notamment toute retenue jugée nécessaire pour risques, frais ou droits de commission.

§ 10. Toute personne qui aura reclamé le payement d'une dette ennemie dont le montant n'aura pas été reconnu en tout ou en partie devra payer à l'Office, à titre d'amende, un intérêt de 5 p. 100 sur la partie non reconnue de la dette. De même, toute personne qui aura indûment refusé de reconnaître tout ou partie d'une dette à elle réclamée devra payer, à titre d'amende, un intérêt de 5 p. 100 sur le montant au sujet duquel son refus n'aura pas été reconnu justifié.

Cet intérêt sera dû à partir du jour de l'expiration du délai prévu au paragraphe 7 jusqu'au jour où la réclamation aura été reconnue injustifiée ou la dette payée.

Les Offices, chacun en ce qui le concerne, poursuivront le recouvrement des amendes ci-dessus visées et seront responsables dans le cas où ces amendes ne pourront pas être recouvrées.

Les amendes seront portées au crédit de l'Office adverse, qui les conservera à titre de contribution aux frais d'exécution des présentes dispositions.

§ 11. La balance des opérations entre les

www.digibuc.ro

Offices sera établie tous les mois et le solde réglé par l'État débiteur dans un délai de huitaine et par versement effectif de numéraire.

Toutefois, les soldes pouvant être dus par une ou plusieurs Puissances alliées ou associées seront retenus jusqu'au payement intégral des sommes dues aux Puissances alliées ou associées ou à leurs ressortissants du chef de la guerre.

§ 12. En vue de faciliter la discussion entre les Offices chacun d'eux aura un représentant dans la ville où fonctionnera l'autre.

§ 13. Sauf exception motivée, les affaires seront discutées autant que possible dans les bureaux de l'Office débiteur.

§ 14. Par application de l'article 296, paragraphe *b*), les Hautes Parties Contractantes sont responsables du payement des dettes ennemies de leurs ressortissants débiteurs.

L'Office débiteur devra donc créditer l'Office créancier de toutes les dettes reconnues, alors même que le recouvrement sur le particulier débiteur aurait été impossible. Les Gouvernements devront néanmoins donner à leur Office tout pouvoir nécessaire pour poursuivre le recouvrement des créances reconnues.

Exceptionnellement, les dettes reconnues qui sont dues par des personnes ayant subi des dommages de guerre ne seront inscrites au crédit de l'office créancier que lorsque l'indemnité qui pourrait leur être due pour ces dommages aura été payée.

§ 15. Chaque Gouvernement garantira les frais de l'Office installé sur son territoire, y compris les appointements de personnel.

§ 16. En cas de désaccord entre deux Offices sur la réalité de la dette ou en cas de conflit entre le débiteur et le créancier ennemis ou entre les Offices, la contestation sera ou soumise à un arbitrage (si les parties y consentent et dans les conditions fixées par elles d'un commun accord), ou portée devant le Tribunal arbitral mixte prévu dans la Section VI ci-après.

La contestation peut toutefois, à la demande de l'Office créancier, être soumise à la juridiction des Tribunaux de droit commun du domicile du débiteur.

§ 17. Les sommes allouées par le Tribunal arbitral mixte, par les tribunaux de droit commun ou par le tribunal d'arbitrage seront recouvrées par l'intermédiaire des Offices comme si ces sommes avaient été reconnues dues par l'Office débiteur.

§ 18. Les Gouvernements intéressés désignent un agent chargé d'introduire les instances devant le Tribunal arbitral mixte pour le compte de son Office. Cet agent exerce un contrôle général sur les mandataires ou avocats des ressortissants de son pays.

Le Tribunal juge sur pièces. Il peut toutefois entendre les parties comparaissant en personne ou représentées, à leur gré, soit par des mandataires agrées par les deux Gouvernements, soit par l'agent visé ci-dessus, qui a pouvoir d'intervenir aux côtés de la partie comme de reprendre et soutenir la demande abandonnée par elle.

§ 19. Les Offices intéressés fourniront au Tribunal arbitral mixte tous renseignements et documents qu'ils auront en leur possession afin de permettre au Tribunal de statuer rapidement sur les affaires qui lui sont soumises.

§ 20. Les appels de l'une des parties contre la décision conjointe des deux Offices entraînent, à la charge de l'appelant, une consignation qui n'est restituée que lorsque la première décision est réformée en faveur de l'appelant et dans la mesure du succès de ce dernier, son adversaire devant, en ce cas, être, dans une égale proportion, condamné aux dommages et dépenses. La consignation peut être remplacée par une caution acceptée par le Tribunal.

Un droit de 5 p. 100 sur le montant de la somme en litige sera prélevé pour toutes les affaires soumises au Tribunal. Sauf décision contraire du Tribunal, le droit sera supporté par la partie perdante. Ce droit se cumulera avec la consignation visée ci-dessus. Il est également indépendant de la caution.

Le Tribunal peut allouer à l'une des parties des dommages et intérêts à concurrence des frais du procès.

Toute somme due par application du présent paragraphe sera portée au crédit de l'Office de la partie gagnante et fera l'objet d'un compte séparé.

§ 21. En vue de l'expédition rapide des affaires, il sera tenu compte, pour la désignation du personnel des Offices et du Tribunal arbitral mixte, de la connaissance de la langue du pays adverse intéressé.

Les Offices pourront correspondre librement entre eux et se transmettre des documents dans leur langue.

§ 22. Sauf accord contraire entre les Gouvernements intéressés, les dettes porteront intérêt dans les conditions suivantes.

Aucun intérêt n'est dû sur les sommes dues à titre de dividendes, intérêts ou autres payements périodiques représentant l'intérêt du capital.

www.digibuc.ro

Le taux de l'intérêt sera de 5% par an sauf si, en vertu d'un contrat, de la loi ou de la coutume locale, le créancier devait recevoir un intérêt d'un taux différent. Dans ce cas, c'est ce taux qui sera appliqué.

Les intérêts courront du jour de l'ouverture des hostilités ou du jour de l'échéance, si la dette à recouvrer est échue au cours de la guerre, et jusqu'au jour où le montant de la dette aura été porté au crédit de l'Office créancier.

Les intérêts. en tant qu'ils sont dus, seront considérés comme des dettes reconnues par les Offices et portés, dans les mêmes conditions, au crédit de l'Office créancier.

§ 23. Si, à la suite d'une décision des Offices ou du Tribunal arbitral mixte, une réclamation n'est pas considérée comme rentrant dans les cas prévus dans l'article 296, le créancier aura la faculté de poursuivre le recouvrement de sa créance devant les tribunaux de droit commun ou par toute autre voie de droit.

La demande adressée à l'Office est interruptive de prescription.

§ 24. Les Hautes Parties Contractantes conviennent de considérer les décisions du Tribunal arbitral mixte comme définitives et de les rendre obligatoires pour leurs ressortissants.

SECTION IV

Biens, droits et intérêts

Art. 297.— La question des biens, droits et intérêts privés en pays ennemi recevra sa solution conformément aux principes posés dans la présente Section et aux dispositions de l'Annexe ci-jointe:

a) Les mesures exceptionnelles de guerre et les mesures de disposition, telles qu'elles sont définies dans l'Annexe ci-jointe, paragraphe 3, prises par l'Allemagne, concernant les biens, droits et intérêts des ressortissants des Puissances alliées ou associées, y compris les sociétés et associations dans lesquelles ces ressortissants étaient intéressés. seront immédiatement levées ou arrêtées lorsque la liquidation n'en aura pas été terminée, et les biens, droits et intérêts dont il s'agit seront restitués aux ayants droit, qui en auront la pleine jouissance dans les conditions fixées par l'article 298;

b) Sous réserve des dispositions contraires qui pourraient résulter du présent Traité, les Puissances alliées ou associées se réservent le droit de retenir et de liquider tous les biens, droits et intérêts appartenant, à la date de la mise en vigueur du présent Traité, à des ressortissants allemands ou des sociétés contrôlées par eux sur leur territoire, dans leurs colonies, possesions et pays de protectorat, y compris les territoires qui leur ont été cédés en vertu du présent Traité.

La liquidation aura lieu conformément aux lois de l'État allié ou associé intéressé et le propriétaire allemand ne pourra disposer de ces biens, droits et intérêts, ni les grever d'aucune charge, sans le consentement de cet État.

Ne seront pas considérés, au sens du présent paragraphe, comme ressortissants allemands, les ressortissants allemands qui acquièrent de plein droit la nationalité d'une Puissance alliée ou associée, par application du présent Traité;

c) Les prix ou indemnités résultant de l'exercice du droit visé au paragraphe *b*) seront fixés d'après les modes d'évaluation et de liquidation déterminés par la législation du pays, dans lequel les biens ont été retenus ou liquidés;

d) Dans les rapports entre les Puissances alliées ou associées ou leurs ressortissants d'une part, et l'Allemagne ou ses resortissants d'autre part, seront considérés comme définitives et opposables à toute personne, sous les réserves prévues au présent Traité, toutes mesures exceptionnelles de guerre ou de disposition, ou actes accomplis ou à accomplir en vertu de ces mesures, telles qu'elles sont définies dans les paragraphes 1 et 3 de l'Annexe ci-jointe;

e) Les ressortissants des Puissances alliées ou associées auront droit a une indemnité pour les dommages ou préjudices causés à leur biens, droits ou intérêts, y compris les sociétés ou associations dans lesquelles ils étaient intéressés sur le territoire allemand tel qu'il existait au 1-er août 1914, par l'application tant des mesures exceptionnelles de guerre que des mesures de disposition qui font l'objet des paragraphes 1 et 3 de l'Annexe ci-jointe. Les réclamations formulées à ce sujet par ces ressortissants seront examinées et le montant des indemnités sera fixé par le Tribunal arbitral mixte prévu par la Section VI ou par un arbitre désigné par ledit Tribunal; les indemnités seront à la charge de l'Allemagne et pourront être prélevées sur les biens des ressortissants allemands, existant sur le territoire ou se trouvant sous le contrôle de l'État du réclamant. Ces biens pourront être constitués en gage

www.digibuc.ro

des obligations ennemies, dans les conditions fixées par le paragraphe 4 de l'Annexe ci-jointe. Le payement de ces indemnités pourra être effectué par la Puissance alliée ou associée et le montant porté au débit de l'Allemagne;

f) Toutes les fois que le ressortissant d'une Puissance alliée ou associée, propriétaire d'un bien, droit ou intérêt qui a fait l'objet d'une mesure de disposition sur le territoire allemand en exprimera le désir, il sera satisfait à la réclamation prévue au paragraphe, lorsque le bien existe encore en nature, par la restitution dudit bien.

Dans ce cas, l'Allemagne devra prendre toutes les mesures nécessaires pour remettre le propriétaire évincé en possession de son bien, libre de toutes charges ou servitudes dont il aurait été grevé après la liquidation, et indemniser tout tiers lésé par la restitution.

Si la restitution visée au présent paragraphe ne peut être effectuée, des accords particuliers, négociés par l'intermédiaire des Puissances intéressées ou des Offices de vérification et de compensation visés à l'Annexe jointe à la Section III, pourront intervenir pour assurer que le ressortissant d'une Puissance alliée ou associée soit indemnisé du préjudice visé au paragraphe *e*) par l'attribution d'avantages ou d'équivalents, qu'il consent à accepter en représentation du bien, des droits ou des intérêts dont il a été évincé.

En raison des restitutions effectuées conformément au présent article, les prix ou indemnités fixés par application du paragraphe *e*) seront diminués de la valeur actuelle du bien restitué, compte tenu des indemnités pour privation de jouissance ou détérioration;

g) La faculté prévue au paragraphe *f*) est réservée aux propriétaires ressortissants des Puissances alliées ou associées sur le territoire desquels des mesures législatives, ordonnant la liquidation générale des biens, droits ou intérêts ennemis, n'étaient pas en application avant la signature de l'armistice;

h) Sauf le cas où, par application du paragraphe *f*), des restitutions en nature ont été effectuées, le produit net des liquidations de biens, droits et intérêts ennemis où qu'ils aient été situés, faites soit en vertu de la législation exceptionnelle de guerre, soit par application du présent article et généralement tous les avoirs en numéraire des ennemis, recevront l'affectation suivante:

1. En ce qui concerne les Puissances adoptant la Section II et l'Annexe jointe, lesdits produits et avoirs seront portés au crédit de la Puissance dont le propriétaire est ressortissant, par l'intermédiaire de l'Office de vérification et de compensation institué par lesdites Section et Annexe; tout solde créditeur en résultant en faveur de l'Allemagne sera traité conformément à l'article 243;

2. En ce qui concerne les Puissances n'adoptant pas la Section III et l'Annexe jointe, le produit des biens, droits et intérêts et les avoirs en numéraire des ressortissants des Puissances alliées ou associées, détenus par l'Allemagne sera immédiatement payé à l'ayant droit ou à son Gouvernement. Chaque Puissance alliée ou associée pourra disposer du produit des biens, droits et intérêts et des avoirs en numéraire des ressortissants allemands qu'elle a saisis conformément à ses lois et règlements et pourra l'affecter au payement des réclamations et créances définies par le présent article ou par le paragraphe 4 de l'Annexe ci-jointe. Tout bien, droit ou intérêt ou produit de la liquidation de ce bien ou tout avoir en numéraire dont il n'aura pas été disposé conformément à ce qui est dit ci-dessus, peut être retenu par ladite Puissance alliée ou associée, et, dans ce cas, sa valeur en numéraire sera traitée conformément à l'article 243.

Dans le cas des liquidations effectuées soit dans les nouveaux États signataires du présent Traité comme Puissances alliées et associées, soit dans les États qui ne participent pas aux réparations à payer par l'Allemagne, le produit des liquidations effectuées par le Gouvernement desdits États devra être versé directement aux propriétaires sous réserve des droits de la Commission des réparations en vertu du présent Traité, notamment des articles 235 et 260. Si le propriétaire établit devant le Tribunal arbitral mixte prévu par la Section VI de la présente Partie, ou devant un arbitre désigné par ce Tribunal, que les conditions de la vente ou que des mesures prises par le Gouvernement de l'État dont il s'agit, en dehors de sa législation générale, ont été injustement préjudiciables au prix, le Tribunal ou l'arbitre aura la faculté d'accorder à l'ayant droit une indemnité équitable qui devra être payée par ledit État;

i) L'Allemagne s'engage à indemniser ses ressortissants en raison de la liquidation ou de la rétention de leurs biens, droits ou intérêts en pays alliés ou associés;

j) Le montant des taxes et impôts sur le capital qui ont été levés ou pourraient être

www.digibuc.ro

levés par l'Allemagne sur les biens, droits et intérêts des ressortissants des Puissances alliées ou associées depuis le 11 novembre 1918 jusqu'à l'expiration de trois mois après la mise en vigueur du présent Traité ou, s'il s'agit de biens, droits et intérêts qui ont été soumis à des mesures exceptionnelles de guerre, jusqu'à la restitution conforme aux dispositions du présent Traité. sera reversé aux ayant droit [1]).

Art. 298.— L'Allemagne s'engage, en ce qui concerne les biens, droits et intérêts restitués par application de l'article 297, paragraphe *a*) ou *f*), aux ressortissants des Puissances alliées ou associées, y compris les sociétés et associations dans lesquelles ces ressortissants étaient intéressés :

a) à placer et maintenir, sauf les exceptions expressément prévues dans le présent Traité, les biens, droits et intérêts des ressortissants des Puissances alliées ou associées dans la situation de droit où se trouvaient, du fait des lois en vigueur avant la guerre, les biens, droits et intérêts des ressortissants allemands;

b) à ne soumettre les biens, droits ou intérêts des ressortissants des États alliés ou associés à aucunes mesures portant atteinte à la propriété, qui ne soient pas appliquées également aux biens, droits ou intérêts de ressortissants allemands et à payer des indemnités convenables dans le cas où ces mesures seraient prises [2]).

ANNEXE

§ 1. Aux termes de l'art. 297, paragraphe *d*), est confirmée la validité de toutes mesures attributives de propriété, de toutes ordonnances pour la liquidation d'entreprises ou de sociétés ou de toutes autres ordonnances, règlements, décisions ou instructions rendues ou données par tout tribunal ou administration d'une des Hautes Parties Contractantes ou réputées avoir été rendues ou donnés par application de la législation de guerre concernant les biens, droits ou intérêts ennemis. Les intérêts de toutes personnes devront être considérés comme ayant valablement fait l'objet de tous règlements, ordonnances, décisions ou instructions concernant les biens dans lesquels sont compris les intérêts dont il s'agit, que ces intérêts aient été ou non expressément visés dans lesdits ordonnances, règlements, décisions ou instructions. Il ne sera soulevé aucune contestation relativement à la régularité d'un transfert de biens, droits ou d'intérêts effectué en vertu des règlements, ordonnances, décisions ou instructions susvisés, Est également confirmée la validité de toutes mesures prises à l'égard d'une propriété, d'une entreprise, ou société, qu'il s'agisse d'enquête, de séquestre, d'administration forcée, d'utilisation, de réquisition, de surveillance ou de liquidation, de la vente ou de l'administration des biens, droits et intérêts, du recouvrement ou du payement des dettes, du payement des frais, charges, dépenses ou de toutes autres mesures quelconques effectuées en exécution d'ordonnances, de règlements, de décisions ou d'instructions rendues, données ou exécutées par tous tribunaux ou administration d'une des Hautes Parties Contractantes ou réputées avoir été rendues, données ou exécutées par application de la législation exceptionnelle de guerre concernant les biens, droits ou intérêts ennemis, à condition que les dispositions de ce paragraphe ne portent pas préjudice aux droits de propriété précédemment acquis de bonne foi et à un juste prix, conformément à la loi de la situation des biens, par les ressortissants des Puissances alliées et associées.

Les stipulations du présent paragraphe ne s'appliquent pas à celles des mesures énumérées ci-dessus qui ont été prises par l'Allemagne en territoires envahis ou occupés, non plus qu'à celles des mesures ci-dessus mentionnées qui ont été prises par l'Allemagne ou les autorités allemandes depuis le 11 novembre 1918, toutes ces mesures restant nulles.

§ 2. Aucune réclamation ni action de l'Allemagne ou de ses ressortissants, en quelque lieu qu'ils aient leur résidence, n'est recevable contre une Puissance alliée et associée ou contre une personne quelconque agissant au nom ou sous les ordres de toute juridiction ou administration de ladite Puissance alliée et associée, relativement à tout acte ou toute omission concernant les biens, droits ou intérêts des ressortissants allemands et effectués pendant la guerre ou en vue de la préparation de la guerre. Est également irrecevable toute réclamation ou action contre toute personne à l'égard de tout acte ou omission résultant des mesures exceptionelles de guerre, lois et règlements de toute Puissance alliée ou associée.

[1]) *St. Germain* art. 219; *Trianon* art. 232; *Neuilly* art. 177.

[2]) *St. Germain* art. 250; *Trianon* art. 233; *Neuilly* art. 178.

www.digibuc.ro

§ 3. Dans l'article 297 et la présente Annexe, l'expression «mesures exceptionnelles de guerre» comprend les mesures de toute nature, législatives, administratives, judiciaires ou autres prises ou qui seront prises ultérieurement à l'égard de biens ennemis et qui ont eu ou auront pour effet, sans affecter la propriété, d'enlever aux propriétaires la disposition de leurs biens, notamment les mesures de surveillance, d'administration forcée, de séquestre, ou les mesures qui ont eu ou auront pour objet de saisir, d'utiliser ou de bloquer les avoirs ennemis, et cela pour quelque motif, sous quelque forme et en quelque lieu que ce soit. Les actes accomplis en exécution de ces mesures sont tous les arrêtés, instructions, ordres ou ordonnances des administrations ou tribunaux appliquant ces mesures aux biens ennemis, comme tous les actes accomplis par toute personne commise à l'administration au à la surveillance des biens ennemis, tels que payements de dettes, encaissements de créances, payement de frais, charges ou dépenses, encaissements d'honoraires.

Les «mesures de disposition» sont celles qui ont affecté ou affecteront la propriété des biens ennemis en transférant tout ou partie à une autre personne que le propriétaire ennemi et sans son consentement notamment les mesures ordonnant la vente, la liquidation, la dévolution de propriété des biens ennemis, l'annulation des titres ou valeurs mobilières.

§ 4. Les biens, droits et intérêts des ressortissants allemands dans les territoires d'une Puissance alliée ou associée ainsi que le produit net de leur vente, liquidation ou autres mesures de disposition, pourront être grevés par cette Puissance alliée ou associée: en premier lieu, du payement des indemnités dues à l'occasion des reclamations des ressortisants de cette Puissance concernant leurs biens, droits et intérêts y compris les sociétés ou associations dans lesquelles ces ressortissants étaient intéressés en territoire allemand ou des créances qu'ils ont sur les ressortisants allemands ainsi que du payement des réclamations introduites pour des actes commis par le Gouvernement allemand ou par toute autorité allemande postérieurement au 31 juillet 1914 et avant que cette Puissance alliée ou associée ne participât à la guerre. Le montant de ces sortes de réclamations pourra être fixé par un arbitre désigné par M. Gustave Ador, si celui-ci y consent, ou, à défaut, par le Tribunal arbitral mixte prévu à la Section VI. Ils pourront être grevés, en second lieu, du payement des indemnités dues à l'occasion des réclamations des ressortissants de la Puissance alliée ou associée concernat leurs biens, droits et intérêts sur le territoire des autres Puissances ennemies, en tant que ces indemnités n'ont pas été acquittées d'une autre manière.

§ 5. Nonobstant les dispositions de l'article 297 lorsque, immédiatement avant le début de la guerre, une société autorisée dans un État allié ou associé avait, en commun avec une société contrôlée par elle et autorisée en Allemagne, des droits à l'utilisation dans d'autres pays, de marques de fabrique ou commerciales, ou lorsqu'elle avait la jouissance avec cette société de procédés exclusifs de fabrication de marchandises ou d'articles pour la vente dans d'autres pays, la première société aura seule le droit d'utiliser ces marques de fabrique dans d'autres pays, à l'exclusion de la société allemande; et les procédés de fabrication communs seront remis à la première société nonobstant toute mesure prise en application de la législation de guerre allemande à l'égard de la seconde société ou de ses intérêts, propriétés commerciales ou actions. Néanmoins, la première société, si demande lui en est faite, remettra à la seconde société des modèles permettant de continuer la fabrication de marchandises qui devront être consommées en Allemagne.

§ 6. Jusqu'au moment où la restitution pourra être effectuée conformément à l'article 297, l'Allemagne est responsable de la conservation des biens, droits et intérêts des ressortissants des Puissances alliées ou associées y compris les sociétés et associations dans lesquelles ces ressortissants étaient intéressés, qui ont été soumis par elle à une mesure exceptionnelle de guerre.

§ 7. Les Puissances alliées ou associées devront faire connaître, dans le délai d'un an, à la date de la mise en vigueur du présent Traité, les biens, droits et intérêts sur lesquels ils comptent exercer le droit prévu à l'article 297, paragraphe *f*).

§ 8. Les restitutions prévues par l'article 297 seront effectués sur l'ordre du Gouvernement allemand ou des autorités qui lui auront été substituées. Des renseignemets détaillés sur la gestion des administrateurs seront fournis aux intéressés par les autorités allemandes, sur demande qui peut être adressée dès la mise en vigueur du présent Traité.

§ 9. Les biens, droits et intérêts des res-

www.digibuc.ro

sortissants allemands continueront, jusqu'à l'achèvement de la liquidation prévue à l'article 297, paragraphe *b)*, à être soumis aux mesures exceptionnelles de guerre prises ou à prendre à leur égard.

§ 10. L'Allemagne remettra, dans un délai de six mois à dater de la mise en vigueur du présent Traité, à chaque Puissance alliée ou associée, tous les contrats, certificats, actes et autres titres de propriété, se trouvant entre les mains de ses ressortissants et se rapportant à des biens, droits et intérêts situés sus le territoire de ladite Puissance alliée ou associée, y compris les actions, obligations ou autres valeurs mobilières de toutes sociétés autorisées par la législation de cette Puissance.

L'Allemagne fournira à tous moments, sur la demande de la Puissance alliée ou associée intéressée, tous renseignements concernant les biens, droits et intérêts des nationaux allemands dans ladite Puissance alliée ou associée ainsi que sur les transactions qui ont pu être effectuées, depuis le 1-er juillet 1914 en ce qui concerne lesdits biens, droits ou intérêts.

§ 11. Dans le terme «avoir en numéraire», il faut comprendre tous les dépôts ou provisions constitués avant ou après la déclaration de guerre, ainsi que tous les avoirs provenant de dépôts, de revenus ou de bénéfices encaissés par les administrateurs, séquestres ou autres de provisions constituées en banque ou de toute autre source, à l'exclusion de toute somme d'argent appartenant aux Puissances alliées ou associées, ou à leurs États particuliers, provinces ou muncipalités.

§ 12. Seront annulés les placements effectués, où que ce soit, avec les avoirs en numéraire des ressortissants des Hautes Parties Contractantes, y compris les sociétés et associations dans lesquelles ces ressortissants étaient intéressés, par les personnes responsables de l'administration des biens ennemis ou contrôlant cette administration, ou par l'ordre de ces personnes ou d'une autorité quelconque; le règlement de ces avoirs se fera sans tenir compte de ces placements.

§ 13. L'Allemagne remettra respectivement aux Puissances alliées ou associées, dans le délai d'un mois à dater de la mise en vigueur du présent Traité, ou sur demande, à n'importe quel moment par la suite, tous les comptes ou pièces comptable, archives, documents et renseignements de toute nature qui peuvent se trouver sur son territoire et qui concernent les biens, droits et intérêts des ressortissants de ces Puissances, y compris les sociétés ou associations dans lesquelles ces ressortissants étaient intéressés, qui ont fait l'objet d'une mesure exceptionelle de guerre ou d'une mesure de disposition, soit en Allemagne soit dans les territoires qui ont été occupés par l'Allemagne ou ses alliés.

Les contrôleurs, surveillants, gérants, administrateurs, séquestres, liquidateurs et curateurs seront, sous la garantie du Gouvernement allemand, personnellement responsables de la remise immédiate au complet et de l'exactitude de ces comptes et documents.

§ 14. Les dispositions de l'article 279 et de la présente Annexe, relatives aux biens, droits et intérêts en pays ennemis et au produit de leur liquidation, s'appliqueront aux dettes, crédits et comptes, la Section III ne réglant que les méthodes de payement.

Pour le règlement des questions visées par l'article 297 entre l'Allemagne et les Puissances alliées et associées, leurs colonies ou protectorats ou l'un des Dominions britanniques ou l'Inde, par rapport auxquels la déclaration n'aura pas été faite qu'elles adoptent la Section III et entre leurs nationaux respectis, les dispositions de la Section III relatives à la monnaie dans laquelle le payement doit être fait et au taux du change et des intérêts seront applicables, à moins que le Gouvernement de la Puissance alliée ou associée intéressée ne notifie à l'Allemagne, dans les six mois à dater de la mise en vigueur du présent Traité, que lesdites clauses ne seront pas applicables.

§ 15. Les dispositions de l'article 297 et de la présente Annexe s'appliquent aux droits de propriété industrielle, littéraire ou artistique qui sont ou seront compris dans la liquidation de biens, droits, intérêts, sociétés ou entreprises, effectuée par application de la législation exceptionnelle de guerre par les Puissances alliées ou associées ou par application des stipulations de l'article 297, paragraphe *b)*.

SECTION V

Contrats, Prescriptions, Jugements

Art. 299.— a) Les contrats conclus entre ennemis seront considérés comme ayant été annulés à partir du moment où deux quelconques des parties sont devenues ennemies, sauf en ce qui concerne les dettes et autres obligations pécuniaires résultant de l'exécution d'un acte ou payement prévu par ces contrats et sous réserve des excep-

www.digibuc.ro

tions et des règles spéciales à certains contrats ou catégories de contrats prévues ci-après ou dans l'Annexe ci-jointe;

b) Seront exceptés de l'annulation, aux termes du présent article, les contrats dont, dans un intérêt général, 8 des Gouvernements des Puissances alliées ou associées, dont l'une des parties est un ressortissant, réclameront l'exécution, dans un délai de six mois à dater de la mise en vigueur du présent Traité.

Lorsque l'exécution des contrats ainsi maintenus entraîne, pour une des parties, par suite du changement dans les conditions du commerce, un préjudice considérable, le Tribunal arbitral mixte prévu par la Section VI pourra attribuer à la partie lésée une indemnité équitable;

c) En raison des dispositions de la Constitution et du droit des États-Unis d'Amérique, du Brésil et du Japon, le présent article ainsi que l'article 300 et l'Annexe ci-jointe ne s'appliquent pas aux contrats conclus par des ressortissants de ces États avec des ressortissants allemands, et de même l'article 305 ne s'applique pas aux États-Unis d'Amérique ou à leurs ressortissants;

d) Le présent article ainsi que l'Annexe ci-jointe ne s'appliquent pas aux contrats dont les parties sont devenues ennemies du fait que l'une d'elle était un habitant d'un territoire qui change de souveraineté, en tant que cette partie aura acquis, par application du présent Traité, la nationalité d'une Puissance alliée ou associée ni aux contrats conclus entre ressortissants des Puissances alliées ou associées entre lesquelles le commerce s'est trouvé interdit du fait que l'une des parties se trouvait dans un territoire d'une Puissance alliée ou associée occupé par l'ennemi;

e) Aucune disposition du présent article et de l'Annexe ci-jointe ne peut être regardée comme invalidant une opération qui a été effectuée légalement en vertu d'un contrat passé entre ennemis avec l'autorisation d'une des Puissances belligérantes [1]).

Art. 300.— *a*) Sur le territoire des Hautes Parties Contractantes, dans les rapports entre ennemis, tous délais quelconques de prescription, péremption ou forclusion de procédure seront suspendus pendant la durée de la guerre, qu'ils aient commencé à courir avant le début de la guerre ou après; ils recommenceront à courir au plus tôt trois mois après la mise en vigueur du présent Traité. Cette disposition qui s'appliquera aux délais de présentation de coupons, d'intérêts ou de dividendes, et de présentation, en vue du remboursement, des valeurs sorties au tirage ou remboursables à tout autre titre;

b) Dans le cas où, en raison du non-accomplissement d'un acte ou d'une formalité pendant la guerre, des mesures d'exécution ont été prises sur le territoire allemand portant préjudice à un ressortissant des Puissances alliées ou associées, la réclamation formulée par le ressortissant d'une Puissance alliée ou associée sera portée devant le Tribunal arbitral mixte prévu par la Section VI, à moins que l'affaire ne soit de la compétence d'un Tribunal d'une Puissance alliée ou associée;

c) Sur la demande du ressortissant intéressé d'une Puissance alliée ou associée, le Tribunal arbitral mixte prononcera la restauration des droits lésés par les mesures d'exécution mentionnées au paragraphe *b*), toutes les fois qu'en raison des circonstances spéciales de l'affaire cela sera équitable et possible.

Dans le cas où cette restauration serait injuste ou impossible, le Tribunal arbitral mixte pourra accorder à la partie lésée une indemnité qui sera à la charge du Gouvernement allemand;

d) Lorsqu'un contrat entre ennemis a été invalidé, soit en raison du fait qu'une des parties n'en a pas exécuté une clause, soit en raison de l'exercice d'un droit stipulé au contrat, la partie lésée pourra s'adresser au Tribunal arbitral mixte pour obtenir réparation. Le Tribunal aura, dans ce cas, les pouvoirs prévus au paragraphe *c*);

e) Les dispositions des paragraphes précédents du présent article s'appliqueront aux ressortissants des Puissances alliées ou associées qui ont subi un préjudice en raison de mesures ci-dessus prévues, prises par l'Allemagne en territoire envahi ou occupé, s'ils n'en ont été indemnisés autrement;

f) L'Allemagne indemnisera tout tiers lésé par les restitutions ou restaurations de droit prononcées par le tribunal arbitral mixte conformément aux dispositions des paragraphes précédents du présent article;

g) En ce qui concerne les effets de commerce,

[1]) *St. Germain* art. 251; *Trianon* art. 234; *Neuilly* art. 180.

www.digibuc.ro

le délai de trois mois, prévu au paragraphe *a*), partira du jour où auront pris fin définitivement les mesures exceptionnelles appliquées dans les territoires de la Puissance intéressée relativement aux effets de commerce [1]).

Art. 301. — Dans les rapports entre ennemis, aucun effet de commerce passé avant la guerre ne sera considéré comme invalidé par le seul fait de n'avoir pas été présenté pour acceptation ou pour payement dans les délais voulus, ni pour défaut d'avis aux tireurs ou aux endosseurs de non-acceptation ou de non-payement, ni en raison du défaut de protêt, ni pour défaut d'accomplissement d'une formalité quelconque pendant la guerre.

Si la période pendant laquelle un effet de commerce aurait dû être présenté à l'acceptation ou au payement ou pendant laquelle l'avis de non-acceptation ou de non-payement aurait dû être donné au tireur ou aux endosseurs ou pendant laquelle l'effet aurait dû être protesté, est échue pendant la guerre, et si la partie qui aurait dû présenter ou protester l'effet ou donner avis de la non-acceptation ou du non-payement ne l'a pas fait pendant la guerre, il lui sera accordé au moins trois mois après la mise en vigueur du présent Traité pour présenter l'effet, donner avis de non-acceptation ou de non-payement ou dresser protêt [2]).

Art. 302. — Les jugements rendus par les tribunaux d'une Puissance alliée ou associée, dans le cas où ces tribunaux sont compétents d'après le présent Traité, seront considérés en Allemagne comme ayant l'autorité de la chose jugée et y seront exécutés sans qu'il soit besoin d'exéquatur.

Si un jugement, en quelque matière qu'il soit intervenu, a été rendu pendant la guerre par un tribunal allemand, contre un ressortissant des Puissances alliées ou associées, dans une instance où celui-ci n'a pas pu se défendre, le ressortissant allié ou associé qui aura subi, de ce chef, un préjudice pourra obtenir une réparation qui sera déterminée par le tribunal arbitral mixte prévu par la Section VI.

Sur la demande du ressortissant de la Puissance alliée ou associée, la réparation ci-dessus pourra être, sur l'ordre du Tribunal arbitral mixte et lorsque cela sera possible, effectuée en remplaçant les parties dans la situation où elles se trouvaient avant le jugement rendu par le tribunal allemand.

La réparation ci-dessus pourra être également obtenue devant le Tribunal mixte, par les ressortissants des Puissances alliées ou associées qui ont subi un préjudice du fait des mesures judiciaires prises dans les territoires envahis ou occupés, s'ils n'ont pas été dédommagés autrement [3]).

Art. 303. — Au sens des Sections III, IV, V et VII, l'expression «pendant la guerre» comprend, pour chaque Puissance alliée ou associée, la période s'étendant entre le moment où l'état de guerre a existé entre l'Allemagne et cette Puissance et la mise en vigueur du présent Traité.

ANNEXE

1. *Dispositions générales*

§ 1. Au sens des articles 299, 300 et 301 les personnes parties à un contrat sont considérées comme ennemies lorsque le commerce entre elles aura été interdit ou sera devenu illégal en vertu des lois, décrets ou règlements auxquels une de ces parties était soumise, et ce à dater, soit du jour où ce commerce a été interdit, soit du jour où il est devenu illégal de quelque manière que ce soit.

§ 2. Sont exceptées de l'annulation prévue à l'article 299, et restent en vigueur, sans préjudice des droits prévus à l'article 297, paragraphe *b)*, de la Section IV, et sous réserve de l'application des lois, décrets et règlements internes pris pendant la guerre par les Puissances alliées ou associées, ainsi que des clauses des contrats:

a) Les contrats ayant pour but le transfert de propriétés, de biens et effets mobiliers ou immobiliers, lorsque la propriété aura été transférée ou l'objet livré avant que les parties ne soient devenues ennemies;

b) Les baux, locations et promesses de location;

c) Les contrats d'hypothèque, de gage et de nantissement;

d) Les concessions concernant les mines, minières, carrières ou gisements;

e) Les contrats passés entre des particuliers et des États, provinces, municipalités ou autres personnes juridiques administratives analogues, et les concessions données par

[1]) *St. Germain* art. 252; *Trianon* art. 235; *Neuilly* art. 183.

[2]) *St. Germain* art. 253; *Trianon* art. 236; *Neuilly* art. 184.

[3]) *St. Germain* art. 254; *Trianon* art. 237; *Neuilly* art. 185.

www.digibuc.ro

lesdits États, provinces, municipalités ou autres personnes juridiques administratives analogues.

§ 3. Si les dispositions d'un contrat sont en partie annulées, conformément à l'article 299 et si la disjonction peut être effectuée, les autres dispositions de ce contrat subsisteront, sous réserve de l'application des lois, décrets et règlements internes prévus au paragraphe 2 ci-dessus. Si la disjonction ne peut être effectuée, le contract sera considéré comme annulé dans sa totalité.

2. *Dispositions particulières à certaines catégories de contrats.* Position dans les Bourses de valeurs et de commerce, § 4; Gage, § 5; Effets de commerce, § 6, 7.

3. *Contrats d'assurances*, § 8; Assurances contre l'incendie, § 9, 10; Assurances sur la vie, § 11, 12, 13, 14, 15; Assurances maritimes, § 16, 17, 18,; Autres assurances, § 19; Réassurances, § 20, 21, 22, 23, 24.

SECTION VI

Tribunal arbitral mixte

Art. 304.— a) Un Tribunal arbitral mixte sera constitué entre chacune des Puissances alliées ou associées d'une part et l'Allemagne d'autre part, dans un délai de trois mois à dater de la mise en vigueur du présent Traité. Chacun de ces Tribunaux sera composé de trois membres. Chacun des Gouvernements intéressés désignera un de ces membres. Le Président sera choisi à la suite d'un accord entre les deux Gouvernements intéressés.

Au cas où cet accord ne pourrait intervenir, le Président du Tribunal et deux autres personnes susceptibles l'une et l'autre, en cas de besoin, de le remplacer, seront choisies par le Conseil de la Société des Nations et, jusqu'au moment où il sera constitué, par M. Gustave Ador, s'il y consent. Ces personnes appartiendront à des Puissances qui sont restées neutres au cours de la guerre.

Si un gouvernement ne pourvoit pas, dans un délai d'un mois, à la désignation ci-dessus prévue d'un membre du tribunal, en cas de vacance, ce membre sera choisi par le Gouvernement adverse parmi les deux personnes mentionnées ci-dessus, autres que le Président.

La décision de la majorité des membres sera celle du Tribunal;

b) Les Tribunaux arbitraux mixtes créés par application du paragraphe *a)* jugeront les différends qui sont de leur compétence, aux termes des Sections III, IV, V et VI.

En outre tous les différends, quels qu'ils soient, relatifs aux contrats conclus, avant la mise en vigueur du présent Traité, entre les ressortissants des Puissances alliées et associées et les ressortissants allemands, seront réglés par le Tribunal arbitral mixte, à l'exception toutefois des différends qui, par application des lois des Puissances alliées, associées ou neutres, sont de la compétence des tribunaux nationaux de ces dernières Puissances. Dans ce cas, ces différends seront réglés par ces tribunaux nationaux, à l'exclusion du Tribunal arbitral mixte. Le ressortissant intéressé d'une Puissance alliée ou associée pourra toutefois porter l'affaire devant le Tribunal arbitral mixte à moins que sa loi nationale ne s'y oppose;

c) Si le nombre des affaires le justifie, d'autres membres devront être désignés pour que chaque Tribunal arbitral mixte puisse se divisier en plusieurs sections. Chacune de ces sections devra être composée ainsi qu'il est dit ci-dessus;

d) Chaque Tribunal arbitral mixte établira lui-même sa procédure en tant qu'elle ne sera pas réglée par les dispositions de l'Annexe au présent article. Il aura pouvoir pour fixer les dépenses à payer par la partie perdante pour frais et débours de procédure;

e) Chaque Gouvernement payera les honoraires du membre du Tribunal arbitral mixte qu'il nomme et de tout agent qu'il désignera pour le représenter devant le Tribunal. Les honoraires du Président seront fixés par accord spécial entre les Gouvernements intéressés et ces honoraires ainsi que les dépenses communes de chaque Tribunal seront payées par moitié par les deux Gouvernements;

f) Les Hautes Parties Contractantes s'engagent à ce que leurs Tribunaux et autorités prêtent directement aux Tribunaux arbitraux mixtes toute l'aide qui sera en leur pouvoir, spécialement en ce qui concerne la transmission des notifications et la réunion des preuves;

g) Les Hautes Parties Contractantes conviennent de considérer les décisions du Tribunal arbitral mixte comme définitives, et de les rendre obligatoires pour leurs ressortissants [1]).

[1]) *St. Germain* art. 256; *Trianon* art. 239; *Neuilly* art. 188; *Lausanne* art. 92—93.

www.digibuc.ro

ANNEXE

§ 1. En cas de décès ou de démission d'un membre du Tribunal, ou si un membre du Tribunal se trouve, pour une raison quelconque, dans l'impossibilité de remplir ses fonctions, la procédure, qui a été suivie pour sa nomination, sera employée pour pourvoir à son remplacement.

§ 2. Le Tribunal adoptera pour sa procédure des règles conformes à la justice et à l'équité. Il décidera de l'ordre et des délais dans lesquels chaque partie devra présenter ses conclusions et réglera les formalités requises pour l'administration des preuves.

§ 3. Les avocats et conseils des deux parties seront autorisés à présenter oralement et par écrit au Tribunal leur argumentation pour soutenir ou défendre leur cause.

§ 4. Le Tribunal conservera les archives des procès et causes qui lui seront soumis et de la procédure y relative, avec mention des dates.

§ 5. Chacune des Puissances intéressées pourra nommer un secrétaire. Ces secrétaires constitueront le Secrétariat mixte du Tribunal et seront sous ses ordres. Le Tribunal peut nommer et employer un ou plusieurs functionnaires qui seront nécessaires pour l'assister dans l'accomplissement de sa tâche.

§ 6. Le Tribunal décidera de toutes questions et espèces qui lui seront soumises, d'après les preuves, témoignages et informations qui pourront être produits par les parties intéressées.

§ 7. L'Allemagne s'engage à donner au Tribunal toutes facilités et informations nécessaires pour poursuivre ses enquêtes.

§ 8. La langue, dans laquelle la procédure sera poursuivie, sera, à défaut de convention contraire, l'anglais, le français, l'italien, ou le japonais. selon ce qui sera décidé par la Puissance alliée ou associée intéressée.

§ 9. Les lieu et date des audiences de chaque Tribunal seront déterminés par le Président du Tribunal.

Art. 305.— Si un tribunal compétent a rendu ou rend un jugement dans une affaire visée par les Sections III, IV, V ou VII et si ce jugement n'est pas conforme aux dispositions desdites Sections, la partie qui aura subi, de ce chef, un préjudice aura droit à une réparation qui sera déterminée par le Tribunal arbitral mixte. Sur la demande du ressortissant d'une Puissance alliée ou associée la réparation ci-dessus visée pourra être effectuée, lorsque cela sera possible, par le Tribunal arbitral mixte en remplaçant les parties dans la situation où elles se trouvaient avant le jugement rendu par le tribunal allemand [1]).

SECTION VII

Propriété industrielle

Art. 306. — Sous réserve des stipulations du présent Traité, les droits de propriété industrielle, littéraire ou artistique, telle que cette propriété est définie par les Conventions internationales de Paris et de Berne visées à l'article 286, seront établis ou restaurés, à partir de la mise en vigueur du présent Traité dans les territoires des Hautes Parties Contractantes, en faveur des personnes qui en étaient bénéficiaires, au moment où l'état de guerre a commencé d'exister, ou de leurs ayants droit. De même les droits qui, si la guerre n'avait pas eu lieu, auraient pu être acquis pendant la durée de la guerre, à la suite d'une demande formée pour la protection de la propriété industrielle ou de la publication d'une oeuvre littéraire ou artistique, seront reconnus et établis en faveur des personnes qui y auraient des titres, à partir de la mise en vigueur du présent Traité.

Toutefois, les actes faits en vertu des mesures spéciales qui auront été prises pendant la guerre, par une autorité législative, exécutive ou administrative d'une Puissance alliée ou associée à l'égard des droits des ressortissants allemands, en matière de propriété industrielle, littéraire ou artistique demeureront valables et continueront à avoir leurs pleins effets.

Il n'y aura lieu à aucune revendication ou action de la part de l'Alemagne ou des ressortissants allemands contre l'utilisation qui aurait été faite pendant la durée de la guerre, par le Gouvernement d'une Puissance alliée ou associée ou par toute personne, pour le compte de ce Gouvernement ou avec son assentiment, de droits de propriété industrielle, littéraire ou artistique, ni contre la vente, la mise en vente ou l'emploi de produits, appareils, articles ou objets quelconques auxquels s'appliquaient ces droits.

[1]) *St. Germain* art. 257; *Trianon* art. 240: *Neuilly* art. 189.

www.digibuc.ro

Si la législation d'une des Puissances alliées ou associées, en vigueur au moment de la signature du présent Traité, n'en a pas disposé autrement, les sommes dues ou payées, par application de tout acte et de toute opération effectués en exécution des mesures spéciales visées à l'alinéa 1 du présent article, recevront la même affectation que les autres créanciers des ressortissants allemands, conformément aux dispositions du présent Traité et les sommes produites par des mesures spéciales prises par le Gouvernement allemand en ce qui concerne les droits de propriété industrielle, littéraire ou artistique des ressortissants des Puissances alliées ou associées, seront considérées et traitées comme toutes les autres dettes des ressortissants allemands.

Chacune des Puissances alliées ou associées se réserve la faculté d'apporter aux droits de propriété industrielle, littéraire ou artistique (à l'exception des marques de fabrique ou de commerce) acquis avant la guerre, ou pendant sa durée, ou qui seraient acquis ultérieurement, suivant sa législation, par des ressortissants allemands, soit en les exploitant, soit en accordant des licences pour leur exploitation, soit en conservant le contrôle de cette exploitation, soit autrement, telles limitations, conditions ou restrictions qui pourraient être considérées comme nécessaires pour les besoins de la défense nationale, ou dans l'intérêt public, ou pour assurer un traitement équitable par l'Allemagne des droits de propriété industrielle, littéraire ou artistique possédés sur le territoire allemand par ses ressortissants, ou pour garantir l'entier accomplissement de toutes les obligations contractées par l'Allemagne en vertu du présent Traité. Pour les droits de propriété industrielle, littéraire ou artistique, qui seraient acquis après la mise en vigueur du présent Traité, la faculté ci-dessus réservée aux Puissances alliées et associées, ne pourra être exercée que dans le cas où les limitations, conditions ou restrictions pourraient être considérées comme nécessaires pour les besoins de la défense nationale ou de l'intérêt public.

Dans le cas où il serait fait application par les Puissances alliées et associées des dispositions qui précèdent, il sera accordé des indemnités ou des redevances raisonnables, qui recevront la même affectation que toutes les autres sommes dues à des ressortissants allemands, conformément aux dispositions du présent Traité.

Chacune des Puissances alliées ou associées se réserve la faculté de considérer comme nulle et de nul effet toute cession totale ou partielle, et toute concession de droits de propriété industrielle, littéraire ou artistique, qui auraient été effectuées depuis le 1-er août 1914 ou qui le seraient à l'avenir et qui n'auraient pour résultat de faire obstacle à l'application des dispositions du présent article.

Les dispositions du présent article ne sont pas applicables aux droits de propriété industrielle, littéraire ou artistique compris dans les Sociétés ou entreprises, dont la liquidation a été effectuée par les Puissances alliées ou associées, conformément à la législation exceptionnelle de guerre, ou sera effectuée en vertu de l'article 297, paragraphe *b*) [1].

Art. *307*.— Un délai minimum d'une année, à partir de la mise en vigueur du présent Traité, sans surtaxe ni pénalité d'aucune sorte, sera accordé aux ressortissants de chacune des Hautes Parties Contractantes pour accomplir tout acte, remplir toute formalité, payer toute taxe et généralement satisfaire à toute obligation prescrite par les lois et règlements de chaque État pour conserver ou obtenir les droits de propriété industrielle déjà acquis au 1-er août 1914 ou qui, si la guerre n'avait pas eu lieu, auraient pu être acquis depuis cette date, à la suite d'une demande faite, avant la guerre ou pendant sa durée, ainsi que pour y former opposition. Toutefois, cet article ne pourra conférer aucun droit pour obtenir aux États-Unis d'Amérique la reprise d'une procédure d'interférence dans laquelle aurait été tenue l'audience finale.

Les droits de propriété industrielle qui auraient été frappés de déchéance par suite du défaut d'accomplissement d'un acte, d'exécution d'une formalité ou de payement d'une taxe seront remis en vigueur, sous la réserve toutefois en ce qui concerne les brevets et dessins, que chaque Puissance alliée ou associée pourra prendre les mesures qu'elle jugerait équitablement nécessaires pour la sauvegarde des droits des tiers qui auraient exploité ou employé des brevets ou des dessins pendant le temps où ils étaient frappés de déchéance.

[1]) *St. Germain* art. 258; *Trianon* art. 241; *Neuilly* art. 190.

www.digibuc.ro

De plus, les brevets d'invention ou dessins appartenant à des ressortissants allemands et qui seront ainsi remis en vigueur, demeureront soumis, en ce qui concerne l'octroi des licences, aux prescriptions qui leur auraient été applicables pendant la guerre, ainsi qu'à toutes les dispositions du présent Traité.

La période comprise entre le 1-er août 1914 et la date de la mise en vigueur du présent Traité n'entrera pas en ligne de compte dans le délai prévu pour la mise en exploitation d'un brevet ou pour l'usage de marques de fabrique ou de commerce ou de dessins et il est convenu en outre qu'aucun brevet, marque de fabrique ou de commerce ou dessin qui était encore en vigueur au 1-er août 1914 ne pourra être frappé de déchéance ou d'annulation du seul chef de non-exploitation ou de non-usage avant l'expiration d'un délai de deux ans à partir de la mise en vigueur du présent Traité [1]).

Art. 308.— Les délais de priorité, prévus par l'article 4 de la Convention internationale de Paris du 20 mars 1883, revisée à Washington en 1911, ou par toute autre Convention ou loi en vigueur, pour le dépôt ou l'enregistrement des demandes de brevets d'invention ou modèles d'utilité, des marques de fabrique ou de commerce, des dessins et modèles, qui n'étaient pas encore expirés le 1-er août 1914 et ceux qui auraient pris naissance pendant la guerre ou auraient pu prendre naissance si la guerre n'avait pas eu lieu, seront prolongés par chacune des Hautes Parties Contractantes en faveur de tous les ressortissants des autres Hautes Parties Contractantes jusqu'à l'expiration d'un délai de six mois à partir de la mise en vigueur du présent Traité.

Toutefois cette prolongation de délai ne portera pas atteinte aux droits de toute Haute Partie Contractante ou de toute personne qui seraient, de bonne fois, en possession, au moment de la mise en vigueur du présent Traité, de droits de propriété industrielle en opposition avec ceux demandés en revendiquant le délai de priorité et qui conserveront la jouissance de leurs droits, soit personnellement, soit par tous agents ou titulaires de licence auxquels ils les auraient concédés avant la mis en vigueur du présent Traité, sans pouvoir en aucune manière être inquiétés ni poursuivis comme contrefacteurs.

Art. 309.— Aucune action ne pourra être intentée ni aucune revendication exercée, d'une part, par des ressortissants allemands, ou par des personnes résidant ou exerçant leur industrie en Allemagne, et d'autre part par resssortissants des Puissances alliées ou associées ou des personnes résidant ou exerçant leur industrie sur le territoire de ces Puissances, ni par les tiers auxquels ces personnes auraient cédé leurs droits pendant la guerre, à raison de faits qui se seraient produits sur le territoire de l'autre Partie, entre la date de la déclaration de guerre et celle de la mise en vigueur du présent Traité et qui auraient pu être considérés comme portant atteinte à des droits de propriété littéraire ou artistique ayant existé à un moment quelconque pendant la guerre ou qui seront rétablis conformément aux articles 307 et 308 qui précèdent.

Aucune action ne sera également recevable de la part des mêmes personnes, pour infraction aux droits de propriété industrielle ou artistique, à aucun moment, à l'occasion de la vente ou de la mise en vente pendant un an à dater de la signature du présent Traité sur les territoires des Puissances alliées ou associées, d'une part, ou de l'Allemagne, d'autre part, de produits ou articles fabriqués, ou d'oeuvres littéraires ou artistiques publiées durant la période comprise entre la date de la déclaration de guerre et celle de la signature du présent Traité, ni à l'occasion de leur acquisition et de leur emploi ou usage, étant entendu toutefois que cette disposition ne s'appliquera pas lorsque les possesseurs des droits avaient leurs domicile ou des établissements industriels ou commerciaux situés dans les régions occupées par l'Allemagne au cours de la guerre.

Cet article ne sera pas applicable aux rapports entre les États-Unis d'Amérique, d'une part, et l'Allemagne d'autre part [2]).

Art. 310.— Les contrats de licences d'exploitation de droits de propriété industrielle ou de reproduction d'oeuvres littéraires ou artistiques conclus avant la déclaration de guerre entre des ressortissants des Puissances alliées ou associées ou des personnes résidant sur leur territoire ou y exerçant leur industrie d'une part, et des ressortissants allemands d'autre part, seront considérés comme résiliés, à dater de la déclaration de guerre, entre l'Allemagne et la Puissance alliée ou

[1]) *St. Germain* art. 259; *Trianon* art. 242; *Neuilly* art. 191; *Lausanne* art. 87 avec modifications de texte.

[2]) *St. Germain* art. 261, *Trianon* art. 214, *Neuilly* art.192.

www.digibuc.ro

associée. Mais, dans tous les cas, le bénéficiaire primitif d'un contrat de ce genre aura le droit, dans un délai de six mois à dater de la mise en vigueur du présent Traité d'exiger du titulaire des droits de la concession d'une nouvelle licence, dont les conditions, à défaut d'entente entre les parties, seront fixées par le tribunal dûment qualifié à cet effet dans le pays sous la législation duquel les droits ont été acquis, sauf dans le cas de licences obtenues en vertu des droits acquis sous la législation allemande; dans ce cas, les conditions seraient fixées par le Tribunal arbitral mixte prévu par la section VI de la présente Partie. Le Tribunal pourra, s'il y a lieu, fixer alors le montant des redevances qui lui paraîtraient justifiées, en raison de l'utilisation des droits pendant la durée de la guerre.

Les licences relatives à des droits de propriété industrielle, littéraire ou artistique qui auront été concédés suivant la législation spéciale de guerre d'une Puissance alliée ou associée ne pourront se trouver atteintes par la continuation d'une licence existant avant la guerre, mais elle demeureront valables et continueront à avoir leurs pleins effets, et dans le cas où une de ces licences aurait été accordée au bénéficiaire primitif d'un contrat de licence passé avant la guerre, elle sera considérée comme s'y substituant.

Lorsque des sommes auront été payées pendant la guerre, en vertu de contrat ou licence quelconques intervenus avant la guerre pour l'exploitation des droits de propriété industrielle ou pour la reproduction ou la représentation d'oeuvres littéraires, dramatiques ou artistiques, ces sommes recevront la même affectation que les autres dettes ou créances des ressortissants allemands, conformément au présent Traité.

Cet article ne sera pas applicable aux rapports entre les États-Unis d'Amérique, d'une part, et l'Allemagne. d'autre part [1]).

PARTIE XI

Navigation aérienne [2])

Art. 313.— Les aéronefs ressortissant aux Puissances alliées et associées auront pleine liberté de survol et d'atterrissage sur le territoire et les eaux territoriales d'Allemagne et jouiront des mêmes avantages que les aéronefs allemands, notamment en cas de détresse à terre ou en mer.

Art. 314.— Les aéronefs ressortissant aux Puissances alliées et associées, en transit pour un pays étranger quelconque, jouiront du droit de survoler, sans atterrir, le territoire et les eaux territoriales de l'Allemagne, sous réserve des règlements que l'Allemagne pourra établir et qui seront également applicables aux aéronefs de l'Allemagne et à ceux des pays alliés et associés.

Art. 315.— Les aérodromes établis en Allemagne et ouverts au trafic public national seront ouverts aux aéronefs ressortissants aux Puissances alliées et associées, qui seront traitées sur un pied d'égalité avec les aéronefs allemands, en ce qui concerne les taxes de toute nature, y compris les taxes d'atterrisage et d'aménagement.

Art. 316.— Sous réserve des présentes dispositions, le droit de passage, de transit et d'atterrissage prévu aux articles 313, 314 et 315, est subordonné à l'observation des règlements que l'Allemagne pourra juger nécessaire d'édicter, étant entendu que ces règlements seront appliqués sans distinction aux aéronefs allemands et à ceux des pays alliés et associés.

Art. 317.— Les certificats de nationalité de navigabilité, les brevets de capacité et les licences délivrés ou reconnus valables par l'une quelconque des Puissances alliées et associées, seront admis en Allemagne comme valables et équivalents aux certificats, brevets et licences délivrés par l'Allemagne.

Art. 318.— Au point de vue du trafic commercial aérien interne, les aéronefs ressortissant aux Puissances alliées et associées jouiront en Allemagne du traitement de la nation la plus favorisée.

Art. 319.— L'Allemagne s'engage à mettre en vigueur des mesures propres à assurer que tout aéronef allemand, survolant son territoire, se conformera aux règles sur les feux et signaux, règles de l'air et règles sur le trafic aérien sur ou dans le voisinage des aérodromes, telles que ces règles sont fixées dans la convention passée entre les Puissances alliées et associées relativement à la navigation aérienne.

Art. 320.— Les obligations imposées par les dispositions qui précèdent resteront en

[1]) *St. Germain* art. 262; *Trianon* art. 245; *Neuilly* 193.

[2]) V. texte Convention relative à la navigation aérienne signée à Paris le 13 octobre 1919 et Protocole additionnel du mars 1920. Ratifiée par la Roumanie avec une déclaration relative à l'art. 5, le 31 mai 1924.

www.digibuc.ro

vigueur jusqu'au 1-er janvier 1923, à moins qu'auparavant l'Allemagne ait été admise dans la Société des Nations ou ait été autorisée, du consentement des Puissances alliées et associées, à adhérer à la convention passée entre lesdites Puissances, relativement à la navigation aérienne.

PARTIE XII

Ports, voies d'eau et voies ferrées [1])

SECTION I

Dispositions générales

Art. 321.— L'Allemagne s'engage à accorder la liberté du transit à travers son territoire sur les voies les plus appropriées au transit international, par chemin de fer, par cours d'eau navigable ou par canal, aux personnes, marchandises, navires, bateaux, wagons et services postaux en provenance ou à destination des territoires de l'une quelconque des Puissances alliées et associées, limitrophes ou non; à cet effet, la traversée des eaux territoriales sera permise. Les personnes, marchandises, navires, bateaux, voitures, wagons et services postaux ne seront soumis à aucun droit de transit, ni à aucun délai ou restriction inutiles, et ils auront droit, en Allemagne, au traitement national, en tout ce qui concerne les taxes et les facilités, ainsi qu'à tous autres égards.

Les marchandises en transit seront exemptes de tous droits de douane ou autres droits analogues.

Toutes taxes ou charges, grevant le transport en transit, devront être raisonnables, eu égard aux conditions du trafic. Nulle redevance, facilité ou restriction ne devra dépendre, directement ou indirectement, de la qualité du propriétaire ou de la nationalité du navire ou autre moyen de transport qui aurait été ou qui devrait être employé sur une partie quelconque du parcours total[2]).

Art. 322.— L'Allemagne s'engage à n'imposer ni maintenir un contrôle quelconque sur les entreprises de transport, en transit aller et retour, des émigrants à travers son territoire, en dehors des mesures nécessaires pour constater que les voyageurs sont réellement en transit; elle ne permettra à aucune compagnie de navigation ni à aucune autre organisation, société ou personne privée intéressée au trafic, de participer d'une façon quelconque à un service administratif organisé dans ce but, ni d'exercer une influence directe ou indirecte à cet égard [3]).

Art. 323.— L'Allemagne s'interdit d'établir une distinction ou une préférence directe ou indirecte, en ce qui concerne les droits, taxes et prohibitions relatifs aux importations dans son territoire ou aux exportations de son territoire et, sous réserve des stipulations particulières contenues dans le présent Traité, en ce qui concerne les conditions et le prix du transport des marchandises ou des personnes à destination ou en provenance de son territoire, en raison soit de la frontière d'entrée ou de sortie, soit de la nature, de la propriété ou du pavillon, des moyens de transports employés (y compris les transports aériens), soit du point de départ primitif ou immédiat du navire ou bateau, du wagon, de l'aéronef ou autre moyen de transport, de sa destination finale ou intermédiare, de l'itinéraire suivi ou des points de transbordement, soit du fait que le port par l'intermédiaire duquel les marchandises sont importées ou exportées est un port allemand ou un port étranger quelconque, soit du fait que les marchandises sont importées ou exportées par mer, par terre ou par voie aérienne.

L'Allemagne s'interdit notamment d'établir, au préjudice des ports, navires ou bateaux de l'une quelconque des Puissances alliées et associées, aucune surtaxe, aucune prime directe ou indirecte à l'exportation ou à l'importation par les ports ou par les navires ou bateaux allemands, ou par ceux d'une autre Puissance, en particulier sous forme de tarifs combinés, et de soumettre les personnes ou les marchandises, passant par un port ou utilisant un navire ou bateau d'une quelconque des Puissances alliées et associées, à des formalités ou à des délais quelconques, auxquels ces personnes ou ces marchandises ne seraient pas soumises, si elles passaient par un port allemand ou par le port d'une autre Puissance, ou si elles utilisaient un navire ou bateau allemand ou un bateau d'une autre Puissance [4]).

Art. 324.— Toutes les dispositions utiles devront être prises, au point de vue admi-

[1]) V. Conventions de Barcelone, avril 1921, et de Genève, le 8 décembre 1923.

[2]) *St. Germain* art. 284; *Trianon* art. 268; *Neuilly* art. 212.

[3]) *St. Germain* art. 285; *Trianon* art. 269; *Neuilly* art. 213.

[4]) *St. Germain* art. 286; *Trianon* art. 270; *Neuilly* art. 214.

www.digibuc.ro

nistratif et technique, pour abréger, autant que possible, la pénétration des marchandises par les frontières de l'Allemagne et pour assurer, à partir desdites frontières, l'expédition et le transport de ces marchandises, sans distinguer selon qu'elles sont en provenance ou à destination des territoires des Puissances alliées et associées, ou en transit de, ou pour ces territoires, dans des conditions matérielles, notamment au point de vue de la rapidité et des soins de route, identiques à celles dont bénéficieraient les marchandises de même nature, voyageant sur le territoire allemand dans des conditions semblables de transport.

En particulier, le transport des marchandises périssables sera effectué avec promptitude et régularité et les formalités douanières auront lieu de façon à permettre la continuation directe du transport des marchandises par les trains en correspondance [1]).

Art. 325.— Les ports maritimes des Puissances alliées et associées bénéficieront de toutes les faveurs et de tous les tarifs réduits accordés, sur les voies ferrées ou les voies navigables de l'Allemagne au profit des ports allemands ou d'un port quelconque d'une autre Puissance [2]).

Art. 326.— L'Allemagne ne pourra refuser de participer au tarifs ou combinaisons de tarifs, qui auraient pour objet d'assurer aux ports d'une des Puissances alliées et associées des avantages analogues à ceux qu'elle aurait accordés à ses propres ports où à ceux d'une autre Puissance [3]).

SECTION II

Navigation

CHAPITRE I

Liberté de la navigation

Art. 327.— Les ressortissants des Puissances alliées et associées, ainsi que leurs biens, navires et bateaux, jouiront, dans tous les ports et sur les voies de navigation intérieure de l'Allemagne, d'un traitement égal, à tous égards, à celui des ressortissants, des biens et des navires et bateaux allemands.

En particulier, les navires et bateaux de l'une quelconque des Puissances alliées et associées seront autorisés à transporter des marchandises de toute nature et des passagers à destination ou en provenance de tous ports ou localités situés sur le territoire de l'Allemagne auxquels les navires et bateaux allemands peuvent avoir accès, à des conditions qui ne seront pas plus onéreuses que celles appliquées dans le cas de navires et bateaux nationaux; ils seront traités sur le pied d'égalité avec les navires et bateaux nationaux, en ce qui concerne les facilités et charges de ports et de quai de toute sorte, y compris les facilités de stationnement, de chargement et de déchargement, les droits et charges de tonnage, de quai, de pilotage, de phare, de quarantaine et tous droits et charges analogues, de quelque nature qu'ils soient, perçus au nom et profit du Gouvernement, de fonctionnaires publics, de particuliers, de corporations ou d'établissements de quelque espèce que ce soit.

Au cas où l'Allemagne accorderait à l'une quelconque des Puissances alliées et associées ou à toute autre Puissance étrangère, un traitement préférentiel, ce régime sera étendu sans délai et sans conditions à toutes les Puissances alliées et associées.

Il ne sera apporté à la circulation des personnes et des navires et bateaux d'autres entraves que celles résultant des dispositions relatives aux douanes, à la police, aux prescriptions sanitaires, à l'émigration ou à l'immigration, ainsi qu'à l'importation ou à l'exportation des marchandises prohibées. Ces dispositions, raisonnables et uniformes, ne devront pas entraver inutilement le trafic [4]).

CHAPITRE II

Zones franches dans les ports

Art. *328.*— Les zones franches qui existaient dans les ports allemands au 1-er août 1914 seront maintenues. Ces zones franches et celles qui, en vertu du présent traité, seraient établies sur le territoire de l'Allemagne, seront soumises au régime prévu dans les articles suivants.

Les marchandises entrant dans la zone franche ou en sortant ne seront soumises à aucun droit d'importation ou d'exportation, en dehors du cas prévu à l'article 330.

Les navires et marchandises entrant dans la zone franche pourront être soumises aux

[1]) *St. Germain* art. 287; *Trianon* art. 271; *Neuilly* art. 215.

[2]) *St. Germain* art. 283; *Trianon* art. 272; *Neuilly* art. 216.

[3]) *St. Germain* art. 289; *Trianon* art. 273; *Neuilly*

[4]) *St. Germain* art. 290; *Trianon* art. 274; art. *Neuilly* 218.

www.digibuc.ro

taxes établies en vue de couvrir les dépenses d'administration, d'entretien et d'amélioration du port, ainsi qu'aux droits établis pour l'usage des diverses installations, pourvu que ces taxes et droits soient raisonnables, eu égard aux dépenses faites, et perçues dans les conditions d'égalité prévues à l'article 327.

Les marchandises ne pourront être soumises à aucun autre droit ou taxe, si ce n'est à un droit de statistique, de 1 pour 1.000 *ad valorem* au maximum, lequel sera exclusivement affecté à couvrir les frais du service chargé d'établir le relevé des mouvements du port.

Art. 329.— Les facilités accordées pour l'établissement de magasins, ainsi que pour l'emballage et le déballage des marchandises, devront répondre aux nécessités commerciales du moment. Tout produit dont la consommation aura été autorisée dans la zone franche sera exempt de droits d'accise ou autres, de quelque nature que ce soit, en dehors du droit de statistique prévu à l'article 328 ci-dessus.

Aucune distinction ne sera faite, en ce qui concerne une quelconque des prescriptions du présent article, soit entre les personnes appartenant à des nationalités différentes, soit entre les produits d'origine ou de destination différentes.

Art. 330.— Des droits d'entrée pourront être imposés aux produits sortant de la zone franche pour être livrés à la consommation du pays sur le territoire duquel se trouve le port. Inversement, des droits de sortie pourront être imposés aux produits en provenance de ces pays à destination de la zone franche. Ces droits d'entrée et de sortie devront être établis sur les mêmes bases et d'après les mêmes taux que les droits similaires appliqués aux autres frontières douanières du pays intéressé. D'autre part, l'Allemagne s'interdit d'établir, sous une dénomination quelconque, aucun droit d'importation, d'exportation ou de transit, sur les produits transportés par voie de terre ou d'eau, à travers le territoire allemand, à destination ou en provenance de la zone franche, et en provenance ou à destination d'un autre État quelconque.

L'Allemagne devra établir la réglementation nécessaire pour assurer et garantir ce libre passage sur celle des voies de fer et d'eau de son territoire qui donne normalement accès à la zone franche.

CHAPITRE III

Clauses relatives à l'Elbe, à l'Oder, au Niemen (Russstrom-Memel-Niemen) et au Danube

1. *Dispositions générales*

Art. 331.— Sont déclarés internationaux:

l'Elbe (*Labe*) depuis le confluent de la Vltava (*Moldau*), et la Vltava (*Moldau*) depuis Prague;

l'Oder (*Odra*) depuis le confluent de l'Oppa;

le Niemen (*Russstrom-Memel-Niemen*) depuis Grodno;

le Danube depuis Ulm;

et toute partie navigable de ces réseaux fluviaux servant naturellement d'accès à la mer à plus d'un État, avec ou sans transbordement d'un bateau à un autre, ainsi que les canaux latéraux et chenaux qui seraient établis, soit pour doubler ou améliorer des sections naturellement navigables desdits réseaux fluviaux, soit pour réunir deux sections naturellement navigables du même cours d'eau.

Il en sera de même de la voie navigable Rhin-Danube au cas où cette voie serait construite dans les conditions fixées à l'article 353 [1]).

Art. 332.— Sur les voies déclarées internationales à l'article précédent, les ressortissants, les biens et les pavillons de toutes les Puissances seront traités sur le pied d'une parfaite égalité, de telle sorte qu'aucune distinction ne soit faite, au détriment des ressortissants, des biens et du pavillon d'une quelconque de ces Puissances, entre ceux-ci et les ressortissants, les biens et le pavillon de l'État riverain lui-même ou de l'État dont les ressortissants, les biens et le pavillon jouissent du traitement le plus favorable [2]).

Toutefois, les bateaux allemands ne pourront exécuter le transport, par lignes régulières de voyageurs et de marchandises, entre les ports d'une Puissance alliée ou associée, qu'avec une autorisation spéciale de celle-ci [3]).

[1]) *St. Germain* art. 291; *Trianon* art. 275; *Neuilly* art. 219.

[2]) *St. Germain* art. 292; *Trianon* art. 276; *Neuilly* art. 220.

[3]) *St. Germain* art. 293; *Trianon* art. 277; *Neuilly* art. 221 al. I.

www.digibuc.ro

Art. 333.— Des taxes, susceptibles de varier avec les différentes sections du fleuve, pourront être perçues sur les bateaux empruntant la voie navigable ou ses accès, à moins de dispositions contraires d'une convention existante. Elles devront être exclusivement destinées à couvrir d'une façon équitable les frais d'entretien de la navigabilité ou d'amélioration du fleuve et de ses accès ou à subvenir à des dépenses faites dans l'intérêt de la navigation. Le tarif en sera calculé d'après ces dépenses et affiché dans les ports. Ces taxes seront établies de manière à ne pas rendre nécessaire un examen détaillé de la cargaison, à moins qu'il y ait soupçon de fraude ou de contravention [1]).

Art. 334.— Le transit des voyageurs, bateaux et marchandises s'effectuera conformément aux conditions générales fixées à la Section I.

Lorsque les deux rives d'un fleuve international font partie d'un même État, les marchandises en transit pourront être mises sous scellés ou sous la garde des agents des douanes. Lorsque le fleuve forme frontière, les marchandises et les voyageurs en transit seront exempts de toute formalité douanière; le chargement et le déchargement des marchandises, ainsi que l'embarquement et le débarquement des voyageurs, ne pourront s'effectuer que dans les ports désignés par l'État riverain [2]).

Art. 335. — Sur le parcours comme à l'embouchure des fleuves susmentionnés, il ne pourra être perçu de redevances d'aucune espèce, autres que celles prévues à la présente Partie.

Cette disposition ne fera pas obstacle à l'établissement, par les États riverains, de droits de douane, d'octroi local ou de consommation, non plus qu'à la création de taxes raisonnables et uniformes prélevées dans les ports, d'après des tarifs publics, pour l'usage des grues, élévateurs, quais, magasins, etc [3]).

Art. 336. — A défaut d'une organisation spéciale relative à l'exécution des travaux d'entretien et d'amélioration de la partie internationale d'un réseau navigable, chaque État riverain sera tenu de prendre, dans la mesure convenable, les dispositions nécessaires à l'effet d'écarter tous obstacles ou dangers pour la navigation et d'assurer le maintien de la navigation dans des bonnes conditions.

Si un État néglige de se conformer à cette obligation, tout État riverain ou représenté à la Commission internationale, s'il y en a une, pourra en appeler à la juridiction instituée, à cet effet, par la Société des Nations [4]).

Art. 337. — Il sera procédé, de la même manière, dans le cas où un État riverain entreprendrait des travaux de nature a porter atteinte à la navigation dans la partie internationale. La juridiction visée à l'article précédent pourra prescrire la suspension ou la suppression de ces travaux, en tenant compte, dans ses décisions, des droits relatifs à l'irrigation, à la force hydraulique, aux pêcheries et aux autres intérêts nationaux, qui, en cas d'accord de tous les États riverains ou de tous les États représentés à la Commission internationale, s'il en existe une, auront la priorité sur les besoins de la navigation.

Le recours à la juridiction de la Société des Nations ne sera pas suspensif [5]).

Art. 338. — Le régime formulé dans les articles 332 à 337 ci-dessus sera remplacé par celui qui sera institué dans une Convention générale à établir par les Puissances alliées et associées et approuvée par la Société des Nations, relativement aux voies navigables dont ladite Convention reconnaitrait le caractère international. Cette Convention pourra s'appliquer notamment à toute partie des réseaux fluviaux de l'Elbe (*Labe*), de l'Oder (*Odra*), du Niemen (*Russtrom-Memel-Niemen*) et du Danube ci-dessus mentionnés, ainsi qu'aux autres éléments desdits réseaux fluviaux qui pourraient y être compris dans une définition générale.

L'Allemagne s'engage, conformément aux dispositions de l'article 379. à adhérer à ladite Convention générale, [6]) ainsi qu'à tous projets de revision des accords internationaux et règlements en vigueur, établis comme il est dit à l'article 343 ci-après.

Art. 339— L'Allemagne cédera aux Puis-

[1]) *St. Germain* art. 294; *Trianon* art. 278; *Neuilly* art. 222.

[2]) *St. Germain* art. 295; *Trianon* art. 279; *Neuilly* art. 223.

[3]) *St. Germain* art. 296; *Trianon* art. 280; *Neuilly* art. 224.

[4]) *St. Germain* art. 297; *Trianon* art. 281; *Neuilly* art. 225.

[5]) *St. Germain* art. 298; *Trianon* art. 282; *Neuilly* art. 226.

[6]) *St. Germain* art. 299; *Trianon* art. 283; *Neuilly* art. 227.

www.digibuc.ro

sances alliées et associées intéressées, dans le délai maximum de trois mois après la notification qui lui en sera faite une partie des remorqueurs et des bateaux qui resteront immatriculés dans les ports des réseaux fluviaux visés à l'article 331, après les prélèvements à opérer à titre de restitution, ou de réparation. L'Allemagne cédera de même le matériel de toute nature nécessaire aux Puissances alliées et associées intéressées pour l'utilisation de ces réseaux.

Le nombre des remorqueurs et bateaux et l'importance du matériel cédés, ainsi que leur répartition, seront déterminés par un ou plusieurs arbitres désignés par les États-Unis d'Amérique, en tenant compte des besoins légitimes des parties en cause, et en se basant notamment sur le trafic de la navigation dans les cinq années qui ont précédé la guerre.

Tous les bâtiments cédés devront être munis de leurs agrès et apparaux, être en bon état, capables de transporter des marchandises, et choisis parmi les plus récemment construits.

Les cessions prévues au présent article donneront lieu à une indemnité, dont le montant total, fixé forfaitairement par l'arbitre ou les arbitres, ne pourra, en aucun cas, dépasser la valeur du capital de premier établissement du matériel cédé, et sera imputable sur le montant des sommes dues par l'Allemagne; en conséquence, il appartiendra à l'Allemagne d'indemniser les propriétaires.

3. *Dispositions spéciales au Danube*

Art. 343. — La Commission européenne du Danube exercera de nouveau les pouvoirs qu'elle avait avant la guerre. Toutefois et provisoirement, les représentants de la Grande-Bretagne, de la France, de l'Italie et de la Roumanie feront seuls partie do cette Commission.

Art. 347. — A partir du point où cesse la compétence de la Commission européenne le réseau du Danube visé à l'article 331 sera placé sous l'administration d'une Commission internationale composée comme suit:

'2 représentants des États allemands riverains;

1 représentant de chacun des autres États riverains;

1 représentant de chacun des États non-riverains représentés à l'avenir à la Commission européenne du Danube.

Si quelques-uns de ces représentants ne peuvent être désignés au moment de la mise en vigueur du présent Traité, les décisions de la Commission seront néanmoins valables [1]).

Art. 348. — La Commission internationale prévue à l'article précédent se réunira aussitôt que possible après la mise en vigueur du présent Traité et assumera provisoirement l'administration du fleuve en conformité des dispositions des articles 332 à 337, jusqu'à ce qu'un statut définitif du Danube soit établi par les Puissances désignées par les Puissances alliées et associées.

Art. 349. — L'Allemagne s'engage à agréer le régime qui sera établi pour le Danube par une Conférence des Puissances désignées par les Puissances alliées et associées; cette Conférence, à laquelle des représentants de l'Allemagne pourront être présents, se réunira dans le délai d'un an après la mise en vigueur du présent Traité.

Art. 350. — Il est mis fin au mandat donné par l'article 57 du Traité de Berlin du 13 juillet 1878 à l'Autriche-Hongrie, et cédé par celle-ci à la Hongrie, pour l'exécution des travaux aux Portes-de-Fer. La Commission chargée de l'administration de cette partie du fleuve statuera sur le règlement des comptes, sous réserve des dispositions financières du présent Traité. Les taxes qui pourraient être nécessaires ne seront, en aucun cas, perçues par la Hongrie.

Art. 351. — Au cas où l'État tchéco-slovaque, l'État Serbo-Croate-Slovène ou la Roumanie entreprendraient, après autorisation ou sur mandat de la Commission internationale, des travaux d'aménagement, d'amélioration, de barrage ou autres sur une section du réseau fluvial formant frontière, ces États jouiraient sur la rive opposée, ainsi que sur la partie du lit située hors de leur territoire, de toutes les facilités nécessaires pour procéder aux études, à l'exécution et à l'entretien de ces travaux.

Art. 352. — L'Allemagne sera tenue, vis-à-vis de la Commission européenne du Danube, à toutes restitutions, réparations et indemnités pour les dommages subis pendant la guerre par cette Commission.

Art. 353. — Dans le cas de la construction d'une voie navigable à grande section Rhin-Danube, l'Allemagne s'engage à appliquer à ladite voie navigable le régime prévu aux articles 332 à 338.

[1]) V. Annexe relative au Statut du Danube.

www.digibuc.ro

SECTION III

Chemins de fer

CHAPITRE I

Clauses relatives aux transports internationaux [1])

Art. 365. — Les marchandises en provenance des territoires des Puissances alliées et associées et à destination de l'Allemagne, ainsi que les marchandises en transit par l'Allemagne et en provenance ou à destination des territoires des Puissances alliées et associées, bénéficieront de plein droit sur les chemins de fer allemands, au point de vue des taxes à percevoir (compte tenu de toutes ristournes et primes), des facilités et à tous autres égards, du régime le plus favorable appliqué aux marchandises de même nature transportées sur une quelconque des lignes allemandes, soit en trafic intérieur, soit à l'exportation, à l'importation ou en transit, dans des conditions semblables de transport, notamment au point de vue de la longueur du parcours. La même règle sera appliquée, sur la demande d'une ou plusieurs Puissances alliées ou associées, aux marchandises nommément désignées par ces Puissances, en provenance de l'Allemagne et à destination de leurs territoires.

Des tarifs internationaux, établis d'après les taux prévus à l'alinéa précédent et comportant des lettres de voiture directes, devront être créés lorsqu'une des Puissances alliées et associées le requerra de l'Allemagne [2]).

Art. 366. — A partir de la mise en vigueur du présent Traité, les Hautes Parties Contractantes renouvelleront, en ce qui concerne et sous les réserves indiquées au second paragraphe du présent article, les conventions et arrangements signés à Berne le 14 octobre 1890, le 20 septembre 1893, le 16 juillet 1895, le 16 juin 1898 et le 19 septembre 1906, sur le transport des marchandises par voies ferrées.

Si, dans un délai de cinq ans après la mise en vigueur du présent Traité, une nouvelle convention pour le transport par chemin de fer des voyageurs, des bagages et des marchandises est conclue pour remplacer la convention de Berne du 14 octobre 1890 et le additions subséquentes visées ci-dessus, cette nouvelle convention, ainsi que les conditions complémentaires régissant le transport international par voie ferrée qui pourront être basées sur elle, lieront l'Allemagne, même si cette Puissance refuse de prendre part à la préparation de la convention ou d'adhérer. Jusqu'à la conclusion d'une nouvelle convention, l'Allemagne se conformera aux dispositions de la Convention de Berne et aux additions subséquentes visées ci-dessus, ainsi qu'aux conditions complémentaires [3]).

Art. 367. — L'Allemagne sera tenue de coopérer à l'établissement des services avec billets directs pour les voyageurs et leurs bagages, qui lui seront demandés par une ou plusieurs des Puissances alliées et associées pour assurer, par chemin de fer, les relations de ces Puissances entre elles ou avec tous autres pays, en transit à travers le territoire allemand; l'Allemagne devra notamment recevoir, à cet effet, les trains et les voitures en provenance des territoires des Puissances alliées et associées et les acheminer avec une célérité au moins égale à celle de ses meilleurs trains à long parcours sur les mêmes lignes. En aucun cas, les prix applicables à ces services directs ne seront supérieurs aux prix perçus, sur le même parcours, pour les services intérieurs allemands, effectués dans les mêmes conditions de vitesse et de confort.

Les tarifs applicables, dans les mêmes conditions de vitesse et de confort, au transport des émigrants sur les chemins de fer allemands à destination ou en provenance des ports des Puissances alliées et associées, ne pourront jamais ressortir à une taxe kilométrique supérieure à celles des tarifs les plus favorables, compte tenu de toutes primes ou ristournes, dont bénéficieraient, sur lesdits chemins de fer, les émigrants à destination ou en provenance d'autres ports quelconques [4]).

Art. 368. — L'Allemagne s'engage à n'adopter aucune mesure technique, fiscale ou administrative, telle que la visite en douane, les mesures de police générale, de police sa-

[1]) Convention de Berne du 8 juin 1923.

[2]) *St. Germain* art. 312; *Trianon* art. 295; *Neuilly* art. 236.

[3]) *St. Germain* art. 313; *Trianon* art. 296; *Neuilly* art. 237.

[4]) *St. Germain* art. 314; *Trianon* art. 297; *Neuilly* art. 238.

www.digibuc.ro

nitaire ou de contrôle, qui serait spéciale aux services directs prévus à l'article précédent ou aux transports d'émigrants, à destination ou en provenance des Ports des Puissances alliées et associées, et qui aurait pour effet d'entraver ou de retarder ces services [1]).

Art. 369.— En cas de transport, partie par chemin de fer et partie par navigation intérieure, avec ou sans lettre de voiture directe, des stipulations qui précèdent seront applicables à la partie du trajet effectuée par chemin de fer [2]).

CHAPITRE II

Matériel roulant

Art. 370.— L'Allemagne s'engage à ce que les wagons allemands soient munis des dispositifs permettant:

1. De les introduire dans les trains de marchandises circulant sur les lignes de celles des Puissances alliées et associées qui sont parties à la Convention de Berne du 15 mai 1886, modifiée le 18 mai 1907, sans entraver le fonctionnement du frein continu qui pourrait, dans les dix ans qui suivront la mise en vigueur du présent Traité, être adopté dans ces pays;

2. D'introduire les wagons de ces Puissances dans tous les trains de marchandises circulant sur les lignes allemandes.

Le matériel roulant des Puissances alliées et associées jouira, sur les lignes allemandes, du même traitement que le matériel allemand en ce qui concerne la circulation, l'entretien et les réparations [3]).

SECTION IV

Jugement des litiges et revision des clauses permanentes

Art. 376.— Les différends qui pourront s'élever entre les Puissances intéressées au sujet de l'interprétation et de l'application des dispositions qui précèdent, seront réglés ainsi qu'il sera prévu par la Société des Nations [4]).

Art. 377.— A tout moment, la Société des Nations pourra proposer la revision de ceux des articles ci-dessus qui ont trait à un régime administratif permanent [5]).

Art. 378.— A l'expiration d'un délai de cinq ans à dater de la mise en vigueur du présent Traité, les dispositions des articles 321 à 330, 332, 365, 367 à 369 pourront, à tout moment, être revisées par le Conseil de la Société des Nations.

A défaut de revision, le bénéfice d'une quelconque des stipulations contenues dans les articles énumérés ci-dessus ne pourra, à l'expiration du délai prévu au paragraphe précédent, être réclamé par une des Puissances alliées et associées en faveur d'une portion quelconque de ses territoires pour laquelle la réciprocité ne serait pas accordée. Le délai de cinq ans, pendant lequel la réciprocité ne pourra pas être exigée, pourra être prolongé par le Conseil de la Société des Nations [6]).

SECTION V

Disposition particulière

Art. 379.— Sans préjudice des obligations particulières qui lui sont imposées par le présent Traité au profit des Puissances alliées et associées, l'Allemagne s'engage a adhérer à toute Convention générale concernant le régime international du transit, des voies navigables, des ports et des voies ferrées, qui pourrait être conclue entre les Puissances alliées et associées, avec l'approbation de la Société des Nations, dans un délai de cinq années à dater de la mise en vigueur du présent Traité [7]).

PARTIE XIII. (Section I et annexe et Section II, articles 387—427), *Travail*, voir plus haut page. 434 et suivantes.

PARTIE XIV. (Section I-II, articles 428-433) Garanties d'exécution.

PARTIE XV. (articles 434—440) *Clauses diverses.*

Art. 434.— L'Allemagne s'engage à reconnaître la pleine valeur des Traités de

[1]) *St. Germain* art. 315; *Trianon* art. 298; *Neuilly* art.239.

[2]) *St. Germain* art. 316; *Trianon* art. 299: *Neuilly* art. 240.

[3]) *St. Germain* art. 317; *Trianon* art. 300; *Neuilly* art. 241.

[4]) *St. Germain* art. 328; *Trianon* art. 311; *Neuilly* art. 245.

[5]) *St. Germain* art. 329; *Trianon* art. 312; *Neuilly* art. 246.

[6]) *St. Germain* art. 330; *Trianon* art. 313; *Neuilly* art. 247.

[7]) *St. Germain* art. 331; *Trianon* art. 314; *Neuilly* art. 248.

www.digibuc.ro

Paix et Conventions additionnelles, qui seront conclus par les Puissances alliées et associées, avec les Puissances ayant combattu aux côtés de l'Allemagne, à agréer les dispositions qui seront prises concernant les territoires de l'ancienne Monarhie d'Autriche-Hongrie, du Royaume de Bulgarie et de l'Empire Ottoman, et à reconnaître les nouveaux États dans les frontières qui leur sont ainsi fixées [1]).

Art. 437.— Les Hautes Parties Contractantes conviennent qu'en l'absence de stipulations ultérieures contraires, le Président de toute Commission établie par le présent Traité aura droit, en cas de partage des voix, à émettre un second vote [2]).

Art. 438.— Les Puissances alliées et associées conviennent que lorsque des missions religieuses chrétiennes étaient entretenues par des sociétés ou par des personnes allemandes sur des territoires leur appartenant ou confiés à leur Gouvernement en conformité du présent Traité, les propriétés de ces missions ou sociétés de missions, y compris les propriétés des sociétés de commerce dont les profits sont affectés à l'entretien des missions, devront continuer à recevoir une affectation de mission. A l'effet d'assurer la bonne exécution de cet engagement, les Gouvernements alliés et associés remettront lesdites propriétés à des conseils d'administration, nommés ou approuvés par les Gouvernements et composés de personnes ayant les croyances religieuses de la mission dont la propriété est en question.

Les Gouvernements alliés et associés, en continuant d'exercer un plein contrôle en ce qui concerne les personnes par lesquelles ces missions sont dirigées, sauvegarderont les intérêts de ces missions.

L'Allemagne, donnant acte des engagements qui précèdent, déclare agréer tous arrangements passés ou à passer par les Gouvernements alliés et associés intéressés pour l'accomplissement de l'oeuvre desdites missions ou sociétés de commerce et se désiste de toutes réclamations à leur égard [3]).

Art. 439.— Sous réserve des dispositions du présent Traité, l'Allemagne s'engage à ne présenter directement ou indirectement, contre aucune des Puissances alliées et associées, signataires du présent Traité, y compris celles qui, sans avoir déclaré la guerre, ont rompu leurs relations diplomatiques avec l'Empire allemand, aucune réclamation pécuniaire, pour aucun fait antérieur à la mise en vigueur du présent Traité.

La présente stipulation vaudra désistement complet et définitif de toutes réclamations de cette nature, désormais éteintes, quels qu'en soient les intéressés [4]).

Art. 440.— L'Allemagne accepte et reconnaît comme valables et obligatoires toutes décisions et tous ordres concernant les navires allemands et les marchandises allemandes, ainsi que toutes décisions et ordres relatifs au payement des frais et rendus par l'une quelconque des juridictions en reprises des Puissances alliées et associées et s'engage à ne présenter au nom de ses nationaux aucune réclamation relativement à ces décisions ou ordres.

Les Puissances alliées et associées se réservent le droit d'examiner, dans telles conditions qu'elles détermineront, les décisions et ordres des juridictions allemandes en matière de prises, que ces décisions et ordres affectent les droits de propriété des ressortissants desdites Puissances ou ceux des ressortissants neutres. L'Allemagne s'engage à fournir des copies de tous les documents constituant le dossier des affaires, y compris les décisions et ordres rendus, ainsi qu'à accepter et exécuter les recommandations présentées après ledit examen des affaires [5]).

Le présent Traité, dont les textes français et anglais feront foi, sera ratifié.

Le dépôt des ratifications sera effectué à Paris, le plus tôt qu'il sera possible.

Les Puissances, dont le Gouvernement a son siège hors d'Europe, auront la faculté de se borner à faire connaitre au Gouvernement de la République Française, par leur représentant diplomatique à Paris, que leur ratification a été donnée et, dans ce cas, elles devront en transmettre l'instrument aussitôt que faire se pourra.

Un premier procès-verbal de dépôt des ratifications sera dressé dès que le Traité aura été ratifié par l'Allemagne d'une part

[1]) *St. Germain* art. 90; *Trianon* art. 74; *Neuilly* art. 60.

[2]) *St. Germain* art. 379; *Trianon* art. 362; *Neuilly* art. 293.

[3]) *St. Germain* art. 376; *Trianon* art. 359; *Neuilly* art. 294.

[4]) *St. Germain* art. 377; *Trianon* art. 360; *Neuilly* art. 295.

[5]) *St. Germain* art. 378; *Trianon* art. 361; *Neuilly* art. 296.

www.digibuc.ro

et par trois des Principales Puissances alliées et associées d'autre part.

Dès la date de ce premier procès-verbal, le Traité entrera en vigueur entre les Hautes Parties Contractantes, qui l'auront ainsi ratifié. Pour le calcul de tous délais prévus par le présent Traité cette date sera la date de mise en vigueur.

A tous autres égards le Traité entrera en vigueur pour chaque Puissance, à la date du dépôt de sa ratification.

Le Gouvernement français remettra à toutes les Puissances signataires une copie certifiée conforme des procès-verbaux de dépôt des ratifications.

En foi de quoi, les Plénipotentiaires susnommés ont signé le présent Traité.

Fait à Versailles, le vingt-huit juin mil neuf cent dix-neuf, en un seul exemplaire qui restera déposé dans les archives du Gouvernement de la République Française et dont les expéditions authentiques seront remises à chacune des Puissances signataires[1]).

(*Urmează semnăturile plenipotenţiarilor*).

PROTOCOLE

En vue de préciser les conditions dans lesquelles devront être exécutées certaines clauses du Traité signé à la date de ce jour, il est entendu entre les *Hautes Parties Contractantes* que:

1°.....,

2°.....

3° La liste de personnes que conformément à l'article 228, alinéa 2, l'Allemagne devra livrer aux Puissances alliées et associées, sera adresée au Gouvernement allemand dans le mois qui suivra la mise en vigueur du Traité;

4° La Commission des réparations prévue à l'article 240 et aux paragraphes 2, 3 et 4 de l'Annexe IV ne pourra exiger la divulgation de secrets de fabrication ou d'autres renseignements confidentiels;

5° Dès la signature du Traité et dans quatre mois qui suivront, l'Allemagne aura la possibilité de présenter à l'examen des Puissances alliées et associées des documents et des propositions à l'effet de hâter le travail relatif aux réparations, d'abréger ainsi l'enquête et d'accélérer les décisions;

6° Des poursuites seront exercées contre les personnes qui auraient commis des actes délictueux en ce qui concerne la liquidation des biens allemands, et les Puissances alliées et associées recevront les reseignements et preuves que le Gouvernement allemand pourra fournir à ce sujet.

Fait à Versailles, le vingt-huit juin, mil neuf cent dix-neuf.

(*Urmează semnăturile plenipotenţiarilor*).

2. *TRATATUL DELA ST. GERMAIN*

TRAITÉ DE PAIX

entre les Puissances alliées et associées et l'Autriche

Protocole et déclarations signés à Saint Germain-en-Laye le 10 Septembre 1919

Section IV

ROUMANIE

Art. 59. — L'Autriche renonce en ce qui la concerne, en faveur de la Roumanie, à tous droits et titres sur la partie de l'ancien duché de Bukovine comprise en deça des frontières de la Roumanie, telles qu'elles seront ultérieurement fixées par les Principales Puissances alliées et associées.

Art. 60. — La Roumanie adhère à l'insertion dans un Traité avec les Principales Puissances alliées et associées des dispositions que ces Puissances jugeront nécessaires pour protéger en Roumanie les intérêts des

[1]) Ratifié par la Roumanie le 9 avril 1920.

Traité de St. Germain signé le 10 septembre 1919, ratifié par la Roumanie le 26 septembre 1920.

Traité de Trianon signé le 4 juin 1920, ratifié par la Roumanie le 21 septembre 1921.

Traité de Neuilly signé le 29 novembre 1919, ratifié par la Roumanie le 20 septembre 1920.

Traité de Lausanne signé le 24 juillet 1923 ratifié par la Roumanie le 6 Août 1924.

www.digibuc.ro

habitants qui diffèrent de la majorité de la population par la race, la langue ou la religion.

La Roumanie adhère également à l'insertion dans un Traité avec les Principales Puissances alliées et associées des dispositions que ces Puissances jugeront nécessaires pour protégér la liberté du transit et un régime équitable pour le commerce des autres nations.

Art. 61. — La proportion et la nature des charges financières de l'ancien Empire d'Autriche que la Roumanie aura à supporter en raison du territoire placé sous sa souveraineté, seront fixées conformément à l'article 203, Partie IX (Clauses financières), du présent Traité.

Des conventions ultérieures régleront toutes questions qui ne seraient pas réglées par le présent Traité et que pourrait faire naître la cession dudit territoire.

3. *TRATATUL DELA TRIANON*

TRAITÉ DE PAIX

entre les Puissances alliées et associées [1]) *et la Hongrie*

Protocole et Déclaration du 4 Juin 1920 (Trianon [2]).

PARTIE I (Art. 1—26 et annexe) *Pacte de la Société des Nations*, vezi mai sus p. 397.

PARTIE II (Art. 27—35) *Frontières de la Hongrie*, — vezi capitolul privitor la frunteria României reprodus mai departe la p. 616.

PARTIE III (Sections I—IX, art. 36—78) *Clauses politiques européennes.*

SECTION III

Roumanie

Art. 45. — La Hongrie renonce, en ce qui la concerne, en faveur de la Roumanie, à tous droits et titres sur les territoires de l'ancienne monarchie austro-hongroise, situés au delà des frontières de la Hongrie, telles qu'elles sont fixées à l'article 27, Partie II (Frontières de la Hongrie), et reconnus par le présent Traité ou par tous autres Traités conclus en vue de régler les affaires actuelles, comme faisant partie de la Roumanie [3]).

Art. 46. — Une Commission composée de sept membres, dont cinq seront nommés par les Principales Puissances alliées et associées, un par la Roumanie, un par la Hongrie, sera constituée dans les quinze jours qui suivront la mise en vigueur du présent Traité, pour fixer sur place le tracé de la ligne frontière prévue à l'article 27-30 Partie II (Frontières de la Hongrie). [4])

Art. 47. La Roumanie reconnaît et confirme, vis-à-vis de la Hongrie, son engagement d'agréer l'insertion dans un Traité conclu avec les Principales Puissances alliées et associées des dispositions jugées nécessaires par ces Puissances pour protéger en Roumanie les intérêts des habitants qui diffèrent de la majorité de la population par la race, la langue ou la religion, ainsi que pour protéger la liberté du transit et un régime équitable pour le commerce des autres Nations [5]).

La proportion et la nature des charges financières de la Hongrie, que la Roumanie aura à supporter en raison du territoire placé

[1]) *Les États Unis d'Amérique, l'Empire Britannique, la France, l'Italie* et *le Japon*, Puissances désignées dans le présent Traité comme Principales Puissances alliées et associées, *la Belgique, la Chine, Cuba, la Grèce, le Nicaragua, le Panama, la Pologne, le Portugal, la Roumanie, l'État Serbe-Croate-Slovène, le Siam* et *la Tchéco-Slovaquie*, constituant avec les Principales Puissances ci-dessus, les Puissances alliées at associées, d'une part...

[2]) Cuprinde numai reproducerea articolelor în vigoare referitoare la chestiunile de principii, precum şi la cele în legătură cu interese româneşti, care n'au un corespunzător în tratatul dela Versailles. Textul este adnotat de d-nii N. Lahovary, consilier de legaţie, şi I. D. Condurachi, prim secretar, cu articolele corespunzătoare din tratatele de pace dela St. Germain, Neuilly şi Lausanne şi cu convenţiiile internaţionale interesând România, încheiate ulterior pe baza acestor tratate.

[3]) *St. Germain* art. 59.

[4]) *St. Germain* art. 59 ; *Neuilly* art. 38.

[5]) *St. Germain* art. 60 ; *Versailles* art. 93.

www.digibuc.ro

sous sa souveraineté, seront fixées conformément à l'article 186, Partie IX (Clauses financières) du présent Traité.

Des conventions ultérieures régleront toutes questions qui ne seraient pas réglées par le présent Traité et que pourrait faire naître la cession dudit territoire. [1])

SECTION VI

Protection des minorités

V. mai departe, p. 597.

SECTION VII

Clauses concernant la nationalité

Art. 61. — Toute personne ayant l'indigénat *(pertinenza)* sur un territoire faisant antérieurement partie des territoires de l'ancienne monarchie austro-hongroise acquerra de plein droit et à l'exclusion de la nationalité hongroise, la nationalité de l'État exerçant la souveraineté sur ledit territoire [2]).

Art. 63. — Les personnes âgées de plus de 18 ans, perdant leur nationalité hongroise et acquérant de plein droit une nouvelle nationalité en vertu de l'article 61, auront la faculté, pendant une période d'un an à dater de la mise en vigueur du présent Traité, d'opter pour la nationalité de l'État dans lequel elles avaient leur indigénat avant d'acquérir leur indigénat dans le territoire transféré.

L'option du mari entraînera celle de la femme et l'option des parents entraînera celle de leurs enfants âgés de moins de 18 ans.

Les personnes ayant exercé le droit d'option ci-dessus prévu devront, dans les douze mois qui suivront, transporter leur domicile dans l'État en faveur duquel elles auront opté.

Elles seront libres de conserver les biens immobiliers qu'elles possèdent sur le territoire de l'autre État où elles auraient eu leur domicile antérieurement à leur option.

Elles pourront emporter leurs biens meubles de toute nature. Il ne leur sera imposé, de ce fait, aucun droit ou taxe soit de sortie, soit d'entrée [3]).

Art. 64. — Les personnes qui ont l'indigénat dans un territoire faisant partie de l'ancienne monarchie austro-hongroise, et qui y diffèrent, par la race et la langue, de la majorité de la population, pourront, dans le délai de six mois à dater de la mise en vigueur du présent Traité, opter pour l'Autriche, la Hongrie, l'Italie, la Pologne, la Roumanie, l'État serbe-croate-slovène ou l'État tchéco-slovaque, selon que la majorité de la population y sera composée de personnes parlant la même langue et ayant la même race qu'elles. Les dispositions de l'article 63, concernant l'exercice du droit d'option, seront applicables à l'exercice du droit reconnu par le présent article [4]).

Art. 65. — Les Hautes Parties Contractantes s'engagent à n'apporter aucune entrave à l'exercice du droit d'option prévu par le présent Traité ou par les Traités conclus entre les Puissances alliées et associées et l'Allemagne, l'Autriche ou la Russie, ou entre lesdites Puissances alliées et associées elles-mêmes, et permettant aux intéressés d'acquérir toute autre nationalité qui leur serait ouverte [5]).

Art. 66. — Les femmes mariées suivront la condition de leurs maris et les enfants âgés de moins de 18 ans suivront la condition de leurs parents pour tout ce qui concerne l'application des dispositions de la présente Section [6]).

SECTION VIII

Clauses politiques concernant certains États d'Europe

Art. 70. — La Hongrie s'engage à reconnaître et à agréer ,en ce qui la concerne, tous arrangements que les Puissances alliées et associées passeront ou ont passé avec la Turquie et la Bulgarie relativement aux droits, intérêts et privilèges quelconques, auxquels la Hongrie et les ressortissants hongrois pourraient prétendre en Turquie et en Bulgarie et qui ne sont pas l'objet de dispositions du présent traité [7]).

Art. 72. — 1. La Hongrie reconnaît et s'engage à respecter, comme permanente et inaliénable, l'indépendance de tous les territoires qui faisaient partie de l'ancien empire de Russie au 1-er août 1914.

Conformément aux dispositions insérées à l'article 193, Partie IX (Clauses financières)

[1]) *St. Germain* art. 61; Versailles art. 92 al. *1, 108, 114.*
[2]) *St. Germain* art. 70;
[3]) *St. Germain* art. 78.
[4]) *St. Germain* art. 80.
[5]) *St. Germain* art. 81.
[6]) *St. Germain* art. 82.
[7]) *St. Germain* art. 86.

www.digibuc.ro

et à l'article 227, Partie X (Clauses économiques) du présent Traité, la Hongrie reconnaît définitivement en ce qui la concerne l'annulation des Traités de Bucarest et de Brest-Litovsk, ainsi que de tous autres traités, accords ou conventions passés par l'ancien Gouvernement austro-hongrois avec le Gouvernement maximaliste en Russie.

Les Puissances alliées et associées réservent expressément les droits de la Russie à obtenir de la Hongrie toutes restitutions et réparations basées sur les principes du présent Traité.

2. La Hongrie s'engage à reconnaître la pleine valeur de tous les traités ou arrangements que les Puissances alliées et associées passeraient avec les États qui se sont constitués ou se constitueront sur tout ou partie des territoires de l'ancien empire de Russie, tel qu'il existait au 1-er août 1914, et à reconnaître les frontières de ces États, telles qu'elles seront ainsi fixées [1]).

SECTION XI

Dispositions générales

Art. 73.—L'indépendance de la Hongrie est inaliénable, si ce n'est du consentement du Conseil de la Société des Nations. En conséquence, la Hongrie s'engage à s'abstenir, sauf le consentement dudit Conseil, de tout acte de nature à compromettre son indépendance, directement ou indirectement et par quelque voie que ce soit, notamment et jusqu'à son admission comme Membre de la Société des Nations, par voie de participation aux affaires d'une autre Puissance [2]).

Art. 74.—La Hongrie déclare dès à présent reconnaître et agréer les frontières de l'Autriche, de la Bulgarie, de la Grèce, de la Pologne, de la Roumanie, de l'État serbe-croate-slovène et de l'État tchéco-slovaque, telles que ces frontières auront été fixées par les Principales Puissances alliées et associées [3]).

La Hongrie s'engage à reconnaître la pleine valeur des Traités de Paix et Conventions additionnelles qui sont ou seront conclus par les Puissances alliées et associées, avec les Puissances ayant combattu aux côtés de l'ancienne monarchie austro-hongroise, à agréer les dispositions qui ont été ou seront prises concernant les territoires de l'ancien empire allemand, de l'Autriche, du royaume de Bulgarie et de l'empire ottoman, et à reconnaître les nouveaux États dans les frontières qui leur sont ainsi fixées [4]).

Art. 75.—La Hongrie renonce, en ce qui la concerne, en faveur des Principales Puissances alliées et associées à tout ses droits et titres sur les territoires qui appartenaient antérieurement à l'ancienne monarchie austro-hongroise et qui, situés au delà des nouvelles frontières de la Hongrie telles qu'elles sont décrites à l'article 27, Partie II (Frontières de la Hongrie), ne sont actuellement l'objet d'aucune autre stipulation.

La Hongrie s'engage à reconnaître les dispositions que les Principales Puissances alliées et associées prendront relativement à ces territoires, notamment en ce qui concerne la nationalité des habitants [5]).

Art. 76.—Aucun des habitants des territoires de l'ancienne monarchie austro-hongroise ne pourra être inquiété ou molesté soit en raison de son attitude politique depuis le 28 juillet 1914 jusqu'à la reconnaissance définitive de la souveraineté sur ces territoires, soit en raison du règlement de sa nationalité en vertu du présent Traité [6]).

Art. 77.—La Hongrie remettra sans délai aux Gouvernements alliés ou associés intéressés les archives, registres, plans, titres et documents de toute nature appartenant aux administrations civile, militaire, financière, judiciaire ou autres des territoires cédés. Si quelques-uns de ces documents, archives, registres, titres ou plans avaient été déplacés, ils seront restitués par la Hongrie sur la demande des Gouvernements alliés ou associés intéressés.

Dans le cas où les archives, registres, plans, titres ou documents visés à l'alinéa 1-er et n'ayant pas un caractère militaire concerneraient également les administrations hongroises et où, en conséquence, leur remise ne pourrait avoir lieu sans préjudice pour ces dernières, la Hongrie s'engage, sous condition de réciprocité, à en donner communication aux Gouvernements alliés et associés intéressés [7]).

---

[1]) *St. Germain* art. 87.
[2]) *St. Germain* art. 88;
[3]) *St. Germain* art. 89; *Neuilly* art. 59; *Lausanne* art. 26;
[4]) *St. Germain* art. 90; *Neuilly* art. 60; *Lausanne* art. 25;
[5]) *St. Germain* art. 91.
[6]) *St. Germain* art. 92; *Neuilly* 61.
[7]) *St. Germain* art. 93; v. Conventions No. 3 et 4 avec la Hongrie signées le 16 avril 1924.

www.digibuc.ro

Art. 78.—Il sera pourvu, par conventions séparées entre la Hongrie et chacun des États auxquels un territoire de l'ancien royaume de Hongrie a été transféré ou qui sont nés du démembrement de l'ancienne monarchie austro-hongroise, au règlement des intérêts des habitants, notamment en ce qui concerne leurs droits civils, leur commerce et l'exercice de leur profession. [1])

PARTIE IV (Sections I—IV, art. 79—101) *Intérêts hongrois hors d'Europe.*

PARTIE V (Sections I—V, art. 102-143). *Clauses militaires, navales et aériennes.*

En vue de rendre possible la préparation d'une limitation générale des armements de toutes les Nations, la Hongrie s'engage à observer strictement les clauses militaires, navales et aériennes ci-après stipulées.

SECTION I

Clauses militaires [2])

CHAPITRE I

Clauses générales

Art. 102.—Dans les trois mois qui suivront la mise en vigueur du présent Traité, les forces militaires de la Hongrie devront être démobilisées dans la mesure prescrite ci-après.

Art. 103. — Le service militaire obligatoire pour tous sera aboli en Hongrie. L'armée hongroise ne sera, à l'avenir, constituée et recrutée que par engagements volontaires [3]).

PARTIE VI (Section I—II, art. 144—156). *Prisonniers de guerre et sépultures.*

PARTIE VII (art. 157—160) *Sanctions.*

PARTIE VIII. (Section I, art. 161—174 avec 6 Annexes, et SectionII, art. 175—178) *Réparations,* — vezi mai sus la p. 462 şi 559 actele încheiate în 1924 la Geneva cu privire la reconstrucţia financiară a Ungariei şi la plata reparaţiilor datorite de dânsa.

Art. 168. — En sus des payements ci-dessus prévus, la Hongrie effectuera, en se conformant à la procédure établie par la Commission des réparations, la restitution en espèces des espèces enlevées, saisies ou séquestrées, ainsi que la restitution des animaux, des objets de toute sorte et des valeurs enlevés, saisis ou séquestrés dans les cas où il sera possible de les identifier soit sur les territoires appartenant à la Hongrie où à ses alliés, soit sur les territoires restés en possession de la Hongrie ou de ses alliés jusqu'à la complète exécution du présent Traité [4]).

SECTION II

Dispositions particulières

Art. 175. — Par application des dispositions de l'article 168, la Hongrie s'engage à rendre respectivement à chacune des Puissances alliées et associées tous les actes, documents, objets d'antiquité et d'art, et tout matériel scientifique et bibliographique enlevés des territoires envahis, qu'ils appartiennent à l'État ou aux administrations provinciales, communales, hospitalières ou ecclésiastiques ou à d'autres institutions publiques ou privées [5]).

Art. 176. — La Hongrie restituera également les choses de même nature que celles visées à l'article 175, qui auront été enlevées depuis le 1-er juin 1914 des territoires cédés, exception faite des choses achetées à des propriétaires privés.

La Commission des réparations appliquera, s'il y a lieu, à ces choses les dispositions de l'article 191, Partie IX (Clauses financières) du présent Traité [6]).

Art. 177. — La Hongrie rendra respectivement à chacun des Gouvernements alliés ou associés intéressés tout les actes, documents et mémoires historiques possédés par ses établissements publics, qui ont un rapport direct avec l'histoire des territoires cédés et qui en ont été éloignés depuis le 1-er janvier 1868. Cette dernière période, en ce qui concerne l'Italie, remontera à la date de la proclamation du Royaume [7]).

---

[1]) *St. Germain* art. 94; v. Conventions No. 8 et 13 (commerce) avec la Hongrie signées le 16 avril 1924.

[2]) v. *Traité de Versailles* annoté.

[3]) *St. Germain* art. 119; *Neuilly* art. 65; *Versailles* 173.

[4]) v. Accord forfaitaire avec la Hongrie du 16 avril 1924 et les Accords forfaitaires avec l'Autriche du 3 novembre 1924. — *St. Germain* art. 184; *Neuilly* art. 125 al. I, avec modifications.

[5]) *St. Germain* art. 191; *Neuilly* art 126.— v. Convention relative aux archives No. 32 signée à Rome le 6 avril 1922.

[6]) *St. Germain* art. 192; *Neuilly.* art. 126.

[7]) *St. Germain* art. 193; *Neuilly* art. 126 al I.

www.digibuc.ro

En ce qui concerne tous objets ou documents ayant un caractère artistique, archéologique, scientifique ou historique et faisant partie de collections qui appartenaient anciennement au Gouvernement de la monarchie austro-hongroise ou à la Couronne, lorsqu'ils ne font pas l'objet d'autres dispositions du présent Traité, la Hongrie s'engage:

a) à négocier avec les États intéressés, lorsqu'elle en sera requise, un arrangement amiable en vertu duquel toutes parties desdites collections ou tous ceux des objets ou documents ci-dessus visés, qui devraient appartenir au patrimoine intellectuel desdits États, pourron. être à titre de réciprocité rapatriés dans leur pays d'origine;

b) et à ne rien aliéner ou disperser desdites collections et à ne disposer d'aucun desdits objets pendant vingt années, à moins qu'un arrangement spécial ne soit intervenu avant l'expiration de ce délai, mais à assurer leur sécurité et leur bonne conservation et à les tenir, ainsi que les inventaires, catalogues et documents administratifs relatifs auxdites collections, à la disposition des étudiants ressortissants de chacune des Puissances alliées et associées [1]).

Réciproquement, la Hongrie aura le droit de s'adresser auxdits États, et notamment à l'Autriche, pour négocier dans les mêmes conditions que ci-dessus, les arrangements nécessaires au rapatriement en Hongrie des collections, documents et objets ci-dessus visés auxquels s'appliqueront les garanties prévues à l'alinéa *b*.

Art. 178. — Les nouveaux États nés de l'ancienne monarchie austro-hongroise et les États qui reçoivent une partie du terrritoire de cette monarchie s'engagent à rendre au Gouvernement hongrois les actes. documents et mémoires ne remontant pas à plus de vingt années, qui ont un rapport direct avec l'histoire ou l'administration du territoire hongrois et qui éventuellement se trouveront dans les territoires transférés [2]).

PARTIE IX (art. 180—199) *Clauses financières.*

Art. 183. — al. 7. Le payement des dépenses des armées employées aux opérations effectuées postérieurement au 3 novembre 1918 aura priorité dans la mesure et les conditions qui seront fixées par la Coumission des réparations en vertu des dispositions de l'article 181 [3]).

Art. 186. — 1. Chacun des États auxquels un territoire de l'ancienne monarchie austro-hongroise est transféré et chacun des États nés du démembrement de cette monarchie, y compris la Hongrie, devront, en tant que des territoires leur sont reconnus conformément au présent Traité, assumer la responsabilité d'une part de la dette de l'ancien Gouvernement hongrois, spécialement gagée sur des chemins de fer ou d'autres biens, telle qu'elle était constituée le 28 juillet 1914. La part à assumer par chaque État sera celle qui, de l'avis de la Commission des réparations, représente la part de dette gagée afférente aux chemins de fer, et autres biens transférés audit État aux termes du présent Traité ou des traités et conventions complémentaires.

Le montant de l'obligation encourue concernant la dette gagée prise en charge par chaque État, la Hongrie exceptée, sera évalué par la Commission des réparations d'après tels principes que celle-ci jugera équitables. La valeur ainsi fixée sera déduite de la somme due à la Hongrie par l'État envisagé, du chef des biens et propriétés du Gouvernement hongrois, ancien ou actuel, qui sont acquis par cet État avec le territoire transféré. Chaque État sera seulement responsable de la part de la dette gagée dont il prend la charge aux termes du présent article, et les porteurs de la part de dette gagée assumée par un État cessionnaire n'auront de recours contre aucun autre État.

Les biens spécialement affectés à la garantie des dettes visées au présent article demeureront spécialement affectés à la garantie des nouvelles dettes. Mais, au cas où le présent Traité aurait pour conséquence de répartir ces biens entre plusieurs États, la fraction située sur le territoire de l'un d'eux garantira la part de la dette assumée par ledit État à l'exclusion de toute autre part de la dette.

En vue de l'aplication du présent article, seront considérées comme dettes gagées les engagements de payer pris par l'ancien Gouvernement hongrois et relatifs à l'achat de lignes de chemins de fer ou de propriétés de même nature. La répartition des charges qui résultent de ces engagements sera déterminée par la Commission des réparations

[1]) *St. Germain* art. 196.
[2]) *St. Germain* art. 193 al 2.
[3]) La Roumanie a renoncé au payement de ces dépenses (février 1924).

www.digibuc.ro

de la même manière que pour les dettes gagées.

Les dettes dont la charge est transférée, aux termes du présent article, seront libellées dans la monnaie de l'État qui en assume la charge, au cas où la dette primitive était libellée en monnaie de papier austro-hongroise. Le taux adopté pour cette conversion sera le taux auquel l'État qui assume la dette aura fait le premier échange des couronnes papier austro-hongroises contre sa propre monnaie. La base de la conversion de la couronne papier austro-hongroise en la monnaie dans laquelle les titres seront libellés sera soumise à l'approbation de la Commission des réparations qui pourra, si elle le juge opportun, exiger que l'État qui effectue cette conversion en modifie les conditions. Une telle modification ne sera requise que si la Commission est d'avis que la valeur, d'après le change sur l'étranger, de la monnaie ou des monnaies substituées à la monnaie dans laquelle les titres anciens étaient libellés, est sensiblement inférieure, lors de la conversion, à la valeur, d'après le change sur l'étranger, de la monnaie primitive.

Si la dette hongroise primitive était libellée en une ou plusieurs monnaies étrangères, la nouvelle dette sera libellée dans la ou les mêmes monnaies.

Si la dette hongroise primitive était libellée en monnaies d'or austro-hongroises, la nouvelle dette sera libellée en livres sterling et en dollars des États-Unis d'Amerique, par des montants équivalents, d'après les poids et titres respectifs des trois monnaies aux termes des législations en vigueur le 1-er janvier 1914.

Au cas où les anciens titres stipulaient, explicitement, le choix d'un taux fixe de change, sur l'étranger ou tout autre option de change, les nouveaux titres devront comporter les mêmes avantages.

2,—Chacun des États auxquels un territoire de l'ancienne monarchie austro-hongroise est transféré et chacun des États nés du démembrement de cette monarchie, y compris la Hongrie, devront assumer la responsabilité d'une part de la dette publique hongroise non gagée, représentée par des titres, telle qu'elle était constituée le 28 juillet 1914, et calculée, en prenant pour base la moyenne des trois années financières 1911, 1912 et 1913, d'après le rapport existant entre telle catégorie de revenus dans le territoire réparti conformément au présent Traité et les revenus correspondants de la totalité de l'ancien territoire hongrois qui, de l'avis de la Commission des réparations, seront les plus aptes à donner la juste mesure des facultés contributives respectives de ces territoires. Les revenus de la Bosnie et de l'Herzégovine n'entreront pas en compte dans ce calcul. Toutefois, lorsqu'antérieurement au 28 juillet 1914, il existait des accords financiers relatifs à la dette publique hongroise non gagée, représentée par des titres, la Commission des réparations pourra tenir compte de ces accords en procédant à la répartition de cette dette entre les États ci-dessus mentionnés.

L'obligation stipulée au présent article concernant la dette représentée par des titres sera executée dans les conditions fixées par l'Annexe ci-après.

Le Gouvernement hongrois sera seul responsable de tous les engagements contractés antérieurement au 28 juillet 1914 par l'ancien Gouvernement hongrois, autres que les engagements représentés par des titres de rente, bons, obligations, valeurs et billets expressément visés au présent Traité.

Aucune des dispositions du présent article ni de l'Annexe ci-après ne s'appliquera aux titres de l'ancien Gouvernement hongrois déposés à la Banque d'Autriche-Hongrie en couverture des billets émis par cette banque [1]).

ANNEXE

La dette à répartir comme il est indiqué à l'article 186 est l'ancienne dette publique hongroise non gagée, représentée par des titres, telle qu'elle était constituée le 28 juillet 1914.

Dans un délai de trois mois à compter de la mise en vigueur du présent Traité, les États prenant à leur charge l'ancienne dette publique hongroise non gagée, estampilleront, s'ils ne l'ont déjà fait, avec un timbre spécial à chacun d'eux, tous les titres de cette dette existant sur leurs territoires respectifs. Il sera pris note des numéros des titres ainsi estampillés et ces numéros seront envoyés à la Commission des réparations avec les autres documents relatifs à cette opération d'estampillage.

Les porteurs des titres détenus sur le ter-

[1]) *Versailles* art. 254 annoté.

www.digibuc.ro

ritoire, d'un État. qui doit les estampiller aux termes de la présente Annexe, deviendront, du jour de la mise en vigueur du présent Traité, créanciers dudit État pour la valeur de ces titres et ils ne pourront exercer de recours contre aucun autre État.

Lorsque l'estampillage aura montré que le montant des titres provenant d'une émission donnée de l'ancienne dette publique hongroise non gagée, détenus sur le territoire d'un État. est inférieur à la part de ladite émission mise à sa charge par la Commission des réparations, ledit État devra remettre à cette Commission de nouveaux titres d'un montant égal à la différence constatée. La Commission des réparations fixera la forme de ces nouveaux titres et le montant des coupures. Ces nouveaux titres conféreront, en ce qui concerne l'intérêt et l'amortissement, les mêmes droits que les anciens titres qu'ils remplacent. Toutes leurs autres caractéristiques seront déterminées avec l'aprobation de la Commission des réparations.

Si le titre primitif était libellé en monnaie de papier austro-hongroise, le nouveau titre par lequel il sera remplacé sera libellé en monnaie de l'État émetteur. Le taux adopté pour cette conversion sera le taux auquel l'État émetteur aura fait le premier échange des couronnes-papier austro-hongroises contre sa propre monnaie. La base de la conversion de la couronne-papier austro-hongroise en la monnaie dans laquelle les titres seront libellés sera soumise à l'approbation de la Commission des réparations qui pourra, si elle le juge opportun, exiger que l'État qui effectue cette conversion en modifie les conditions. Une telle modification ne sera requise que si la Commission est d'avis que la valeur, d'après le change sur l'étranger de la monnaie ou des monnaies substituées à la monnaie dans laquelle les titres anciens étaient libellés, est sensiblement inférieure, lors de la conversion, à la valeur, d'après le change sur l'étranger. de la monnaie primitive.

Si le titre primitif était libellé en une ou plusieurs monnaies étrangères le nouveau titre sera libellé dans la ou les mêmes monnaies. Si le titre primitif était libellé en monnaie d'or austro-hongroises le nouveau titre sera libellé en livres sterling et en dollars or des États-Unis pour des montants équivalents, les équivalences étant déterminées d'après le poids et les titres respectifs des trois monnaies, aux termes des législations en vigueur le 1-er janvier 1914.

Au cas où les anciens titres stipulaient, explicitement ou implicitement, le choix d'un taux fixe de change sur l'étranger, ou toute autre option de change, les nouveaux titres devront comporter les mêmes avantages.

Lorsque l'estampillage aura montré que le montant des titres provenant d'une émission donnée de l'ancienne dette publique hongroise non gagée. et détenus sur le territoire d'un État, est supérieur à la part de ladite émission mise à sa charge par la Commission des réparations, ledit État devra recevoir de cette Commission une part dûment proportionnelle de chacune des nouvelles émissions de titres faites conformément aux dispositions de la présente Annexe.

Les porteurs de titres de l'ancienne dette publique hongroise non gagée, détenus en dehors des États auxquels un territoire de l'ancienne monarchie austro-hongroise a été transféré ou qui sont nés du démembrement de cette monarchie, y compris la Hongrie, remettront par l'intermédiaire de leurs Gouvernements respectifs à la Commission des réparations les titres dont ils sont porteurs. En retour, cette Commission leur délivrera des certificats leur donnant droit à une part dûment proportionnelle de chacune des nouvelles émissions de titres, faites pour échange des titres correspondants remis conformément aux dispositions de la présente Annexe.

Les États ou porteurs qui auront droit à une part de chacune des nouvelles émissions de titres, faites conformément aux dispositions de la présente Annexe, recevront une part du montant total des titres de chacune de ces émissions, calculée d'après le rapport existant entre le montant des titres de l'ancienne émission qu'ils détenaient et le montant total de l'ancienne émission présentée pour échange à la Commission des réparations en exécution de la présente Annexe.

La Commission des réparations pourra si elle le juge opportun conclure des arrangements avec les porteurs de nouveaux titres émis en exécution de la présente Annexe, en vue de l'emission d'emprunts d'unification par chacun des États débiteurs. Les titres de ces emprunts seront substitués aux titres émis en exécution de la présente Annexe à des conditions fixées après entente entre la Commission et les porteurs.

L'État assumant la responsabilité d'un titre de l'ancien Gouvernement hongrois

www.digibuc.ro

prendra également la charge des coupons ou de l'annuité d'amortissement de ce titre qui, depuis la mise en vigueur du présent Traité, seraient devenus exigibles et n'auraient pas été payés [1]).

La dette à répartir comme il est indiqué à l'article 186 comprend, en sus de l'ancienne dette publique hongroise non gagée, dont il est question ci-dessus, la part de dette autrichienne dont la charge incombait au Gouvernement de l'ancien royaume de Hongrie en exécution de la Convention additionnelle approuvée par la loi austro-hongroise du 30 décembre 1907 (B. L. I. No. 278) et qui représente la contribution à la dette générale de l'Autriche-Hongrie des territoires dépendant de la Sainte-Couronne de Hongrie.

Chaque État qui, en vertu du présent Traité, assume une part de la dette autrichienne dont il est question au précédent paragraphe, devra remettre à la Commission des réparations de nouveaux titres, pour un montant égal à la part de ladite dette autrichienne qui lui est attribuée.

Le libellé de ces titres sera fixé par la Commission des réparations. Il devra reproduire aussi exactement que possible le libellé des anciens titres autrichiens auxquels ces titres devront être substitués, pour être remis aux États ou porteurs de titres autrichiens, qui ont droit à une part de chacune des nouvelles émissions de titres, faites conformément aux dispositions de l'Annexe à l'article 203 du Traité avec l'Autriche.

Art. 187 — 1° Au cas où les nouvelles frontières, telles qu'elles sont fixées par le présent Traité, viendraient à fractionner une circonscription administrative qui avait en propre la charge d'une dette publique régulièrement constituée, chacune des parties nouvelles de ladite circonscription prendra une part de cette dette, à déterminer par la Commission des réparations d'après les principes établis par l'article 186 du présent Traité pour la répartition des dettes d'États. La Commission des réparations réglera les modes d'exécution.

2. La dette publique de Bosnie et d'Herzégovine sera considérée comme dette de circonscription administrative et non comme dette publique de l'ancienne monarchie austro-hongroise [2]).

Art. 188. — Dans un délai de deux mois à compter de la mise en vigueur du présent Traité, chacun des États auxquels, conformément au présent Traité, un territoire de l'ancienne monarchie austro-hongroise a été transféré ou qui sont nés du démembrement de cette monarchie, y compris la Hongrie, estampilleront, s'ils ne l'ont déjà fait, avec un timbre spécial à chacun d'eux, les différents titres correspondant à la part de la dette de guerre de l'ancien Gouvernement hongrois, représentée par des titres, détenue sur leurs territoires respectifs et légalement émise avant le 31 octobre 1918.

Les valeurs ainsi estampillées seront échangées contre des certificats et retirées de la circulation; il sera pris note de leurs numéros et elles seront envoyées à la Commission des réparations avec tous les documents se rapportant à cette opération d'échange.

Le fait pour un État d'avoir estampillé et remplacé des titres par des certificats dans les conditions prévues au présent article n'impliquera pas pour cet État l'obligation d'assumer ou de reconnaître de ce fait une charge quelconque à moins qu'il n'ait donné lui-même cette signification précise aux opérations d'estampillage et de remplacement.

Les États ci-dessus mentionnés, à l'exception de la Hongrie, ne seront tenus d'aucune obligation à raison de la dette de guerre de l'ancien Gouvernement hongrois, en quelque lieu que se trouvent les titres de cette dette, mais, les Gouvernements de ces États ni leurs ressortissants ne pourront, en aucun cas, exercer de recours contre d'autres États, y compris la Hongrie, pour les titres de dette de guerre dont eux-mêmes ou leurs ressortissants sont les propriétaires.

La charge de la part de dette de guerre de l'ancien Gouvernement hongrois, qui, antérieurement à la signature du présent Traité, était la propriété des ressortissants ou des Gouvernements des États autres que les États auxquels un territoire de l'ancienne monarchie austro-hongroise se trouve attribué conformément au présent Traité, sera exclusivement supportée par le Gouvernement hongrois, et les autres États ci-dessus mentionnés ne seront en aucune mesure responsables de cette part de la dette de guerre.

Les dispositions du présent article ne s'appliqueront pas aux titres de l'ancien Gouvernement hongrois qui ont été déposés par

[1]) *St. Germain*, art. 203.
[2]) *St. Germain*, art. 204.

www.digibuc.ro

lui à la banque d'Autriche-Hongrie en couverture des billets émis par cette banque.

Le Gouvernement hongrois sera seul responsable de tous les engagements contractés durant la guerre par l'ancien Gouvernement hongrois, autres que les engagements représentés par des titres de rente, bons, obligations, valeurs et billets expressément visés au présent Traité [1]).

Art. 191. — Les États, auxquels un territoire de l'ancienne monarchie austro-hongroise a été transféré ou qui sont nés du démembrement de cette monarchie, acquerront tous biens et propriétés appartenant au Gouvernement hongrois ancien ou actuel et situés sur leurs territoires respectifs.

Au sens de présent article, les biens et propriétés du Gouvernement hongrois ancien ou actuel seront considérés comme comprenant les biens de l'ancien royaume de Hongrie et les intérêts de ce royaume dans les biens indivis appartenant à la monarchie austro-hongroise, ainsi que toutes les propriétés de la Couronne et que tous les biens privés de l'ancienne famille souveraine d'Autriche-Hongrie.

Les États ci-dessus mentionnés ne pourront toutefois élever aucune prétention sur les biens et propriétés du Gouvernement ancien ou actuel de la Hongrie, situés en dehors de leurs territoires respectifs.

La valeur des biens et propriétés acquis par les différents États, la Hongrie exceptée, sera fixée par la Commission des réparations pour être portée au débit de l'État acquéreur et au crédit de la Hongrie, à valoir sur les sommes dues au titre des réparations. La Commission des réparations devra également déduire de la valeur des propriétés publiques ainsi acquises une somme proportionnée à la contribution en espèces, en terre ou en matériel, fournie directement à l'occasion de ces propriétés par des provinces, communes ou autres autorités locales autonomes.

Dans le cas d'un État acquéreur conformément au présent article et sans qu'il soit porté atteinte aux dispositions de l'article 186 concernant la dette gagée, sera déduite de la somme portée au crédit de la Hongrie et au débit de l'État acquéreur, la part de la dette non gagée de l'ancien Gouvernement hongrois, mise à la charge dudit État acquéreur en vertu dudit article 186 et qui, dans l'opinion de la Commission des réparations, correspondrait à des dépenses faites sur les biens et propriétés acquises. La valeur à déduire sera fixée par la Commission des réparations d'après tels principes qu'elle jugera équitables.

Parmi les biens et propriétés du Gouvernement hongrois ancien ou actuel il faut comprendre une part des biens immobiliers de toute nature en Bosnie-Herzégovine, pour lesquels le Gouvernement de l'ancienne monarchie austro-hongroise a, en vertu de l'article 5 de la Convention du 26 février 1909, payé 2.500.000 livres turques au Gouvernement ottoman. Cette part sera proportionnée à la contribution suportée par l'ancien royaume de Hongrie dans ledit payement et la valeur, estimée par la Commission des réparations, en sera portée au crédit de la Hongrie au titre des réparations.

Par exception aux dispositions ci-dessus seront transférées sans payement:

1. les biens et propriétés des provinces, communes et autres institutions locales autonomes de l'ancienne monarchie austro-hongroise ainsi que les biens et propriétés en Bosnie-Herzégovine qui n'appartenaient pas à l'ancienne monarchie austro-hongroise;

2. les écoles et hôpitaux, propriétés de l'ancienne monarchie austro-hongroise.

En outre et après autorisation de la Commission des réparations, les États visés à l'alinéa premier et auxquels des territoires ont été transférés, pourront acquérir, sans payement, tous les immeubles ou autres biens situés sur lesdits territoires et qui ont précédemment appartenu aux royaumes de Bohême ou de Croatie-Slavonie-Dalmatie ou à la Bosnie-Herzégovine ou aux républiques de Raguse, de Venise ou aux principautés épiscopales de Trente et de Bressanone, et dont la principale valeur consiste dans les souvenirs historiques qui s'y rattachent [2]).

Art. 193 — 1. La Hongrie s'engage à reconnaître le transfert, dans les conditions prévues à l'article 210 du Traité avec l'Autriche, de la somme en or déposée à la Banque d'Autriche-Hongrie au nom du Conseil d'administration de la dette publique ottomane en couverture de la première émission de billets de monnaie du Gouvernement turc.

2. La Hongrie renonce, en ce qui la concerne, au bénéfice de toutes les stipulations insérées dans les Traités de Bucarest et de

[1]) *St. Germain* art. 205.
[2]) *St. Germain* art. 208.

www.digibuc.ro

Brest-Litovsk et traités complémentaires, sans qu'il soit porté atteinte à l'article 227, Partie X (Clauses économiques) du présent Traité.

Elle s'engage à transférer respectivement soit à la Roumanie, soit aux Principales Puissances alliées et associées, tous instruments monétaires, espèces, valeurs et instruments négociables ou produits, qu'elle a reçus en exécution des Traités susdits.

3. Les sommes en espèces qui doivent être payées et les instruments monétaires, valeurs et produits quelconques qui doivent être livrés ou transférés en vertu des stipulations du présent article seront employés par les Principales Puissances alliées ou associées suivant des modalités à déterminer ultérieurement par lesdites Puissances.

4. La Hongrie s'engage à reconnaître les transferts d'or prévus à l'article 259, alinéa 5 du Traité de paix conclu à Versailles le 28 juin 1919 par les Puissances alliées et associées et l'Allemagne, ainsi que les transferts de créances visés à l'article 261 du même Traité [1].

Art. 195. — La Hongrie s'engage à ne mettre aucun obstacle à l'acquisition par les Gouvernements allemand, autrichien, bulgare ou turc, de tous droits et intérêts des ressortissants allemands, autrichiens, bulgares ou turcs dans toute entreprise d'utilité publique ou dans toute concession en Hongrie, qui pourront être réclamés par la Commission des réparations aux termes des traités de paix, traités ou conventions complémentaires respectivement passés entre les Puissances alliées et associées et les Gouvernements allemand, autrichien, bulgare ou turc [2]).

Art. 196. — La Hongrie s'engage à transférer aux Puissances alliées et associées toutes les créances ou droits à réparations au profit du Gouvernement hongrois ancien ou actuel sur l'Allemagne, l'Autriche, la Bulgarie ou la Turquie, et notamment toutes les créances ou droits à réparation qui résultent ou résulteront de l'exécution des engagements pris depuis le 28 juillet 1914 jusqu'à la mise en vigueur du présent Traité.

La valeur de ces créances ou droits à réparations sera établie par la Commission des réparations, et portée par elle au crédit de la Hongrie à valoir sur les sommes dues au titre des réparations [3])

Art. 198. — Seront fixés par une entente entre les divers Gouvernements intéressés, de manière à assurer le meilleur et le plus équitable traitement à toutes les parties, tous les ajustements financiers qui sont rendus nécessaires par le démembrement de l'ancienne monarchie austro-hongroise et par la réorganisation des dettes publiques et système monétaire, dans les conditions prévues aux articles précédents. Ces ajustements concernent, entre autres, les banques, compagnies d'assurances, caisses d'épargne, caisses d'épargne postales, établissements de crédit foncier, sociétés hypothécaires et toutes autres institutions similaires opérant sur le territoire de l'ancienne monarchie austro-hongroise. Dans le cas où lesdits Gouvernements ne pourraient pas arriver à une entente sur ces problèmes financiers, ou dans le cas où un Gouvernement jugerait que ses ressortissants ne reçoivent pas un traitement équitable, la Commission des réparations, sur la demande de l'un des Gouvernements intéressés, nommera un arbitre ou des arbitres dont la décision sera sans appel [4]).

Art. 199. — Les bénéficiaires des pensions civiles ou militaires de l'ancien royaume de Hongrie reconnus ou devenus, en vertu du présent Traité, ressortissants d'un État autre que la Hongrie, ne pourront exercer, du chef de leur pension, aucun recours contre le Gouvernement hongrois [5]).

PARTIE X (Section I—VIII, art. 200—259) *Clauses économiques.*

SECTION I

Relations commerciales [6])

CHAPITRE I

Réglementation. taxes et restrictions douanières

Art. 200. — La Hongrie s'engage à ne pas soumettre les marchandises, produits naturels ou fabriqués de l'un quelconque des États alliés ou associés, importés sur le territoire hongrois, quel que soit l'endroit d'où

[1]) *St. Germain* art. 210; *Neuilly* art 143.
[2]) *St. Germain* art. 212; *Neuilly* art. 144.
[3]) *St. Germain* art. 213; *Neuilly* art. 145.
[4]) *St. Germain* art. 215.
[5]) *St. Germain* art. 216.

[6]) v. Arrangement commercial avec la Hongrie (No. 12), du 16 avril 1924 et la Convention commerciale avec la Turquie signée à Lausanne le 24 juillet 1923.

www.digibuc.ro

ils arrivent, à des droits ou charges, y compris les impôts intérieurs, autres ou plus élevés que ceux auxquels sont soumis les mêmes marchandises, produits naturels ou fabriqués d'un autre quelconque des dits États ou d'un autre pays étranger quelconque.

La Hongrie ne maintiendra ou n'imposera aucune prohibition ou restriction à l'importation sur le territoire hongrois de toutes marchandises, produits naturels ou fabriqués des territoires de l'un quelconque des États alliés ou associés de quelque endroit qu'ils arrivent, qui ne s'étendra pas également à l'importation des mêmes marchandises, produits naturels ou fabriqués d'un autre quelconque désdits États ou d'un autre pays étranger quelconque [1]).

Art. 201. — La Hongrie s'engage, en outre, à ne pas établir, en ce qui concerne le régime des importations, de différence au détriment du commerce de l'un quelconque des États alliés ou associés par rapport à un autre quelconque des dits États ou par rapport à un autre pays étranger quelconque même par des moyens indirects tels que ceux résultant de la réglementation ou de la procédure douanière, ou des méthodes de vérification ou d'analyse, ou des conditions de payement des droits, ou des méthodes de classification ou d'interprétation des tarifs, ou encore de l'exercice de monopoles [2])

Art. 202. — En ce qui concerne la sortie, la Hongrie s'engage à ne pas soumettre les marchandises produits naturels ou fabriqués exportés du territoire hongrois vers les territoires de l'un quelconque des États alliés ou associés, à des droits ou charges, y compris les impôts intérieurs, autres ou plus élevés que ceux payés pour les mêmes marchandise exportées vers un autre quelconque desdits États ou vers un pays étranger quelconque.

La Hongrie ne maintiendra ou n'imposera aucune prohibition ou restriction à l'exportation de toutes marchandises expédiées du territoire hongrois vers l'un quelconque des États alliés ou associés qui ne s'étendra pas également à l'exportation des mêmes marchandises, produits naturels ou fabriqués expédiés vers un autre quelconque de dits États ou vers un autre pays étranger quelconque [3]).

Art. 203. — Toute faveur, immunité ou privilège concernant l'importation, l'exportation ou le transit de marchandises, qui serait concédé par la Hongrie à l'un quelconque des États alliés ou associés ou à un autre pays étranger quelconque, sera simultanément et inconditionnellement, sans qu'il soit besoin de demande ou de compensation, étendu à tous les États alliés ou associés [4]).

CHAPITRE II

Traitement de la navigation

Art. 209. — Les Hautes Parties Contractantes s'accordent à reconnaître le pavillon des navires de toute Partie contractante qui n'a pas de littoral maritime, lorsqu'ils sont enregistrés en un lieu unique déterminé situé sur son territoire; ce lieu constituera pour ces navires le port d'enregistrement [5]).

SECTION II

Traités

Art. 220. — La Convention internationale de Paris du 20 mars 1883, pour la protection de la propriété industrielle, revisée à Washington le 2 juin 1911, et l'arrangement du 14 Avril 1891 concernant l'enregistrement international des marques de fabrique et de commerce, seront appliqués à partir de la mise en vigueur du présent Traité, dans la mesure où ils ne seront pas affectés et modifiés par les exceptions et restrictions résultant dudit Traité [6]).

Art. 221. — Dès la mise en vigueur du présent Traité, les Hautes Parties Contractantes appliqueront, en tant qu'elle les concerne, la Convention de la Haye du 17 juillet 1905 relative à la procédure civile. Toutefois, cette disposition demeure et demeurera sans effet vis-à-vis de la France, du Portugal et de la Roumanie [7]).

Art. 222. — La Hongrie s'engage à adhérer dans les formes prescrites et avant l'expiration d'un délai de douze mois à partir de la mise en vigueur du présent Traité, à la Convention internationale de Berne du 9 septembre 1886 pour la protection des oeuvres littéraires et artistiques revisée à Berlin

[1]) *St. Germain* art. 217; *Neuilly* art. 147.
[2]) *St. Germain* art. 218; *Neuilly* art. 148.
[3]) *St. Germain* art. 219; *Neuilly* art. 149.
[4]) *St. Germain* art. 220; *Neuilly* 150.
[5]) *St. Germain*, art. 225.
[6]) *St. Germain* art. 237.
[7]) Convention entre la Roumanie et la Hongrie relative à certaines questions de procédure civile et de droit privé et Protocole signés le 16 avril 1924.

www.digibuc.ro

le 13 novembre 1908 et complétée par le Protocole additionnel signé à Berne le 20 mars 1914.

Jusqu'à ce qu'elle ait adhéré à la Convention susvisée, la Hongrie s'engage à reconnaître et à protéger les oeuvres littéraires et artistiques des ressortissants des Puissances alliées ou associées par les dispositions effectives prises en conformité des principes de ladite Convention internationale.

En outre et indépendamment de l'adhésion susvisée, la Hongrie s'engage à continuer d'assurer la reconnaissance et la protection de toutes les oeuvres littéraires et artistiques des ressortissants de chacune des Puissances alliées ou associées d'une manière au moins aussi étendue qu'à la date du 28 juillet 1914 et dans les mêmes conditions [1]).

Art. 223. — La Hongrie s'engage à adhérer aux Conventions suivantes:

1. Convention du 26 septembre 1906 relative à la suppression de l'emploi du phosphore blanc dans la fabrication des allumettes;

2. Convention du 31 décembre 1913, relative à l'unification des statistiques commerciales [2]).

SECTION III

Dettes

ANNEXE (à l'art. 231)

§ 1. Chacune des Hautes Parties Contractantes créera, dans un délai de trois mois, à dater de la notification prévue à l'article 231, paragraphe *e*). un «Office de vérification et de compensation» pour le payement et le recouvrement des dettes ennemies.

Il pourra être créé des Offices locaux pour une partie des territoires des Hautes Parties Contractantes. Ces Offices agiront sur ces territoires comme les Offices centraux; mais tous les rapports avec l'Office établi dans le pays adverse auront lieu par l'intermédiaire de l'Office central.

§ 2. — Dans la présente Annexe, on désigne par les mots «dettes ennemies» les obligations pécuniaires visées au premier paragraphe de l'article 231, par «débiteurs ennemis» les personnes qui doivent ces sommes, par «créanciers ennemis» les personnes à qui elles sont dues, par «Office créancier» l'Office de vérification et compensation fonctionnant dans le pays du créancier et par «Office débiteur» l'Office de vérification et compensation fonctionnant dans le pays du débiteur.

. . . . . .

SECTION IV

Biens, droits et intérêts [3])

Art. 232. al. k) — Le montant des taxes et impôts sur le capital, qui ont été ou devraient être levés par la Hongrie sur les biens, droits et intérêts des ressortissants des Puissances alliées ou associées, depuis le 3 novembre 1918 jusqu'à l'expiration de trois mois après la mise en vigueur du présent Traité, ou, s'il s'agit de biens. droits ou intérêts qui ont été soumis à des mesures exceptionnelles de guerre, jusqu'à la restitution conforme aux dispositions du présent Traité, sera reversé aux ayants droit.

2. Sous réserve des dispositions qui précèdent, sont déclarées nulles et non avenues toutes les mesures, autres que celles ci-dessus visées, qui auraient été prises par les autorités de droit ou de fait sur le territoire de l'ancien royaume de Hongrie, depuis le 3 novembre 1918 jusqu'à la mise en vigueur du présent Traité, et qui porteraient atteinte aux biens, droits et intérêts des Puissances alliées et associées ou de leurs ressortissants, y compris les sociétés et associations dans lesquelles ils étaient intéressés.

Les dispositions des paragraphes *a*), *e*), *f*), *h*) et *k*) ci-dessus sont applicables aux biens, droits et intérêts qui appartiennent à des ressortissants des Puissances alliées et associées, y compris les sociétés ou associations dans lesquelles ils étaient intéressés, et qui ont été l'objet de mesures dommageables, telles qu'expropriations, confiscations, saisies, réquisitions, destructions ou détériorations, ayant eu lieu par l'effet soit de lois ou de règlements, soit d'actes de violence des autorités de droit ou de fait qui ont existé en Hongrie, ou de la population hongroise.

3. Dans les sociétés ou associations, sont comprises notamment les communautés ortho-

[1]) *St. Germain* art. 239.

[2]) *St. Germain* art. 240.

[3]) v. Conventions entre la Roumanie et la Hongrie relatives à la libération des dépôts et au règlement des dettes et créances en anciennes couronnes autrichiennes ou hongroises (No. 7), et à l'ajustement financier des entreprises d'assurance privées (No. 8) signées le 16 avril 1924.

www.digibuc.ro

doxes grecques établies à Buda-Pest et dans les autres villes de la Hongrie. ainsi que les fondations pieuses ou autres, lorsque des ressortissants des Puissances alliées et associées sont intéressés de ces communautés ou fondations [1])

4. Aucune déchéance ne pourra être ou avoir été valablement opposée aux ressortissants des Puissances alliées et associées y compris les sociétés ou associations dans lesquelles ils étaient intéressés, pour manquement à accomplir des formalités ou déclarations imposées par une loi ou une ordonnance hongroise postérieures à l'armistice et antérieures à la mise en vigueur du présent Traité.

ANNEXE

§ 14. — Les dispositions de l'article 232 et de la présente Annexe, relatives aux biens, droits et intérêts en pays ennemis et au produit de leur liquidation, s'appliqueront aux dettes, crédits et comptes, la Section III ne réglant que les méthodes de payement.

Pour le règlement des questions visées par l'article 232 entre la Hongrie et les Puissances alliées et associées, leurs colonies ou protectorats ou l'un des Dominions britanniques ou l'Inde, par rapport auxquels la déclaration n'aura pas été faite qu'elles adoptent la Section III et entre leurs nationaux respectifs, les dispositions de la Section III relatives à la monnaie dans laquelle le payement doit être fait et au taux du change et des intérêts seront applicables, à moins que le Gouvernement de la Puissance alliée ou associée intéressée ne notifie à la Hongrie, dans les six mois à dater de la mise en vigueur du présent Traité, qu'une ou plusieurs desdites clauses ne seront pas applicables.

SECTION V

Contrats, prescriptions, jugements

SECTION VI

Tribunal arbitral mixte [2])

SECTION VII

Propriété industrielle

SECTION VIII

Dispositions spéciales aux territoires transférés

Art. 246. — Parmi les personnes physiques et morales, précédemment ressortissantes de l'ancien royaume de Hongrie, y compris les ressortissants de la Bosnie-Herzégovine, celles qui acquièrent de plein droit, par application du présent Traité, la nationalité d'une Puissance alliée ou associée, sont désignées dans les stipulations qui vont suivre par l'expression «ressortissants de l'ancien royaume de Hongrie»; les autres sont désignées par l'expression «ressortissants hongrois» [3]).

Art. 247. — Les habitants des territoires transférés en vertu du présent Traité, conserveront, nonobstant ce transfert et le changement de nationalité qui en résultera, la pleine et entière jouissance en Hongrie, de tous les droits de propriété industrielle et de propriété littéraire et artistique, dont ils étaient titulaires suivant la législation en vigueur au moment dudit transfert [4]).

Art. 248. — Les questions concernant les ressortissants de l'ancien royaume de Hongrie ainsi que les ressortissants hongrois, leurs droits, privilèges et biens, qui ne seraient pas visés, ni dans le présent Traité, ni dans le Traité qui doit régler certains rapports immédiats entre les États auxquels un territoire de l'ancienne monarchie austro-hongroise a été transféré ou qui sont nés du démembrement de cette monarchie, feront l'objet de conventions spéciales entre les États intéressés, y compris la Hongrie, étant entendu que ces conventions ne pourront en aucune manière être en contradiction avec les dispositions du présent Traité.

A cet effet, il est convenu que dans les trois mois à compter de la mise en vigueur du présent Traité, une Conférence aura lieu entre les Délégués de Puissances intéressées [5]).

---

[1]) v. Convention No. 5, du 16 avril 1924, entre la Roumanie et la Hongrie, concernant le règlement des affaires interessant la Fondation «Gozsdu».

[2]) v. Regulamentul de procedură al tribunalului arbitral româno-ungar în *Monit. Of.* No. 124 din 7 Septemvrie 1922.

[3]) *St. Germain* art. 263 ; *Neuilly* art. 196.

[4]) *St. Germain* art. 264;

[5]) *St. Germain* art. 265. v. La Conférence de Rome du 6 avril 1922.

www.digibuc.ro

Art. 249. — Le Gouvernement hongrois remettra sans délai les ressortissants de l'ancien royaume de Hongrie en possession de leurs biens, droits et intérêts situés sur le territoire hongrois.

Le montant des taxes et impôts sur le capital qui ont été levés ou augmentés sur les biens, droits et intérêts des ressortissants de l'ancien royaume de Hongrie depuis le 3 novembre 1918, ou qui pourraient être levés ou augmentés jusqu'à leur restitution conformément aux dispositions du présent Traité ou, s'il s'agit de biens, droits et intérêts qui n'ont pas été soumis à des mesures exceptionnelles de guerre, jusqu'à l'expiration de trois mois après la mise en vigueur du présent Traité, sera reversé aux ayants droit.

Les biens, droits et intérêts restitués ne seront soumis à aucune taxe imposée à l'égard de tout autre bien ou de tout autre entreprise appartenant à la même personne, dès l'instant que ces biens auront été retirés de Hongrie. ou que ces entreprises auront cessé d'y être exploitées.

Si des taxes de toute nature ont été payées par anticipation pour les biens, droits et intérêts retirés de Hongrie, la proportion de ces taxes payée pour toute période postérieure au retrait de ces biens, droits et intérêts, sera reversée aux ayants droit.

Les dispositions des articles 231 *d*) et 254 du présent Traité relatives à la monnaie dans laquelle le payement doit être fait et au taux du change, seront applicables dans les cas qu'elles visent respectivement au remboursement des avoirs dont il est question au paragraphe 1-er du présent article.

Les legs, donations, bourses, fondations de toutes sortes fondés ou crées dans l'ancien royaume de Hongrie et destinés aux ressortissants de celui-ci seront mis par la Hongrie en tant que ces fondations se trouvent sur son territoire, à la disposition de la Puissance alliée ou associée, dont lesdites personnes sont actuellement ressortissants ou deviendront ressortissants par suite des dispositions du présent Traité ou des Traités conclus en vue de régler les affaires actuelles, dans l'état où ces fondations se trouvaient à la date du 28 juillet 1914, compte tenu des payements régulièrement effectués pour l'objet de la fondation [1]).

Dans le cas où les statuts des fondations familiales, qui continueront à être administrées par l'État hongrois, font dépendre de la nationalité hongroise la jouissance de leurs bénéfices, les bénéficiaires présomptifs conserveront leur droit aux pensions, indemnités d'éducation, dots et autres avantages même s'ils ont acquis ou acquièrent plus tard, en vertu du présent Traité ou des Traités conclus en vue de régler les affaires actuelles, la nationalité de l'un des États, auxquels des territoires de l'ancien royaume de Hongrie ont été ou seront transférés par lesdits Traités.

Dans le cas où, par suite de l'extinction d'une famille en faveur de laquelle une telle fondation avait été faite, les fonds devaient revenir à l'État hongrois ou à une institution de l'État hongrois, le droit de succession passera à l'État auquel appartenait le dernier bénéficiaire [2]).

Art. 250. — Nonobstant les dispositions de l'article 232 et de l'Annexe de la Section IV, les biens, droits et intérêts des ressortissants hongrois ou des sociétés contrôlées par eux, situés sur les territoires de l'ancienne monarchie austro-hongroise ne seront pas sujets à saisie ou liquidation en conformité de ces dispositions.

Ces biens, droits et intérêts seront restitués aux ayants droit, libérés de toute mesure de ce genre ou de toute autre mesure de disposition, d'administration forcée ou de séquestre prises depuis le 3 novembre 1918 jusqu'à la mise en vigueur du présent Traité. Ils seront restitués dans l'état où ils se trouvaient avant l'application des mesures en question.

Les réclamations qui pourraient être introduites par les ressortissants hongrois en vertu du présent article, seront soumises au Tribunal arbitral mixte prévu à l'article 239.

Les biens, droits et intérêts visés par le présent article ne comprennent pas les biens soumis à l'article 191, Partie IX (Clauses financières).

Rien dans le présent article ne portera atteinte aux dispositions de l'Annexe III à la Section I de la Partie VIII (Réparations) relativement à la propriété des ressortissants hongrois sur les navires et bateaux [3]).

Art. 251. — Tous contrats pour la vente de marchandises à livrer par mer conclus avant le 1-er janvier 1917 entre ressortissants de l'ancien royaume de Hongrie, d'une

[1]) *St. Germain* art. 266.

[2]) v. La convention entre la Hongrie et la Roumanie (No. 5, 7, 13) du 16 avril 1924.

[3]) *St. Germain* art. 267.

www.digibuc.ro

part, et les administrations de l'ancienne monarchie austro-hongroise, de la Hongrie, de la Bosnie-Herzégovine ou des ressortissants hongrois, d'autre part. seront annulés, sauf en ce qui concerne les dettes et autres obligations pécuniaires, résultant de toute opération ou payements prévus à ce contrat. Tous les autres contrats entre les mêmes parties conclus avant le 1-er novembre 1918 et en vigueur à cette date seront maintenus [1]).

Art. 252. — Seront applicables dans les territoires transférés, en matière de prescription, forclusion et déchéance, les dispositions prévues aux articles 235 et 236, étant entendu que l'expression «début de la guerre» doit être remplacée par l'expression date qui sera fixée administrativement par chaque Puissance alliée et associée à laquelle les rapports entre les parties sont devenus impossibles en fait ou en droit» et que l'expression «durée de la guerre» doit être remplacée par celle «période entre la date ci-dessus visée et celle de la mise en vigueur du présent Traité [2]).

Art. 253. — La Hongrie s'engage à n'empêcher en aucune façon que les biens, droits et intérêts appartenant à une société constituée en conformité avec les lois de l'ancienne monarchie austro-hongroise et dans laquelle des ressortissants alliés ou associés sont intéressés, soient transférés à une compagnie constituée en conformité avec les lois de toute autre Puissance, à faciliter toutes mesures nécessaires à l'exécution de ce transfert et à prêter tout concours qui pourrait lui être demandé pour effectuer la restitution aux ressortissants alliés ou associés ou aux compagnies dans lesquelles ceux-ci sont intéressés, de leurs biens, droits et intérêts situés soit en Hongrie, soit dans les territoires transférés [3]).

Art. 254. — La Section III, sauf l'article 231 *d*), ne s'appliquera pas aux dettes contractées entre des ressortissants hongrois etdes ressortissants de l'ancien royaume de Hongrie.

Sous réserve des dispositions spéciales prévues à l'article 231 *d*) pour les Puissances nouvellement créées, les dettes dont il est question à l'alinéa 1-er du présent article seront payées dans la monnaie ayant cours legal lors du payement dans l'État dont le ressortissant de l'ancien royaume de Hongrie est devenu ressortissant. Le taux du change applicable audit règlement sera le taux moyen coté à la Bourse de Genève durant les deux mois qui ont précédé le 1-er novembre 1918 [4]).

Art. 255. — Les Compagnies d'assurance qui avaient leur siège commercial principal dans les territoires faisant précédemment partie de l'ancienne monarchie austro-hongroise, auront le droit d'exercer leur industrie dans le territoire hongrois pendant une période de dix ans après la mise en vigueur du présent Traité, sans que leur changement de nationalité puisse affecter en rien la situation juridique dont elles jouissaient précédemment.

Pendant la période ci-dessus indiquée, les opérations desdites Compagnies ne pourront être soumises par la Hongrie à aucune taxe ou charge supérieures à celles dont seront grevées les opérations des Compagnies nationales. Aucune mesure ne pourra porter atteinte à leur propriété qui ne soit pas appliquée également aux biens, droits ou intérêts des Compagnies d'assurances nationales; des indemnités convenables seront payées dans le cas où de semblables mesures seraient prises.

Les présentes dispositions ne seront applicables qu'autant que les Compagnies hongroises d'assurance, qui exerçaient précédemment leurs affaires dans les territoires transférés, seront réciproquement admises à jouir du même droit d'exercer leur industrie dans lesdits territoires, même si leur siège principal était hors de ces territoires.

Après le délai de dix ans indiqué ci-dessus, les Compagnies d'assurance susvisées, ressortissant aux Puissances alliées et associées, jouiront du traitement prévu à l'article 211 du présent Traité.

Les dispositions du présent article s'appliqueront également aux Sociétés coopératives. pourvu que le régime légal de ces Sociétés implique une responsabilité effective de leurs adhérents pour toutes opérations et contrats qui constituent l'objet desdites Sociétés [5]).

[1]) *St. Germain* art. 268; *Neuilly* art. 190 (avec modifications de texte).

[2]) *St. Germain* art. 269; *Neuilly* art. 208.

[3]) *St. Germain* art. 270.

[4]) *St. Germain* art. 272. v. Convention entre la Roumanie et la Hongrie (No. 8) du 16 avril 1924 concernant les assurances.

[5]) *St. Germain* art. 271; *Neuilly* 202 (avec modifications de texte).

www.digibuc.ro

Art. 256. — Des conventions particulières régleront la réparation des biens qui appartiennent à des collectivités ou à des personnes morales publiques exerçant leur activité sur des territoires divisés par suite du présent Traité [1]).

Art. 257. — Les États auxquels un territoire de l'ancienne monarchie austro-hongroise a été transféré ou qui sont nés du démembrement de cette monarchie, reconnaîtront les droits de propriété industrielle, littéraire et artistique en vigueur sur ce territoire au moment où celui-ci aura passé sous leur souveraineté ou qui seront rétablis ou restaurés par application de l'article 241 du présent Traité. Ces droits resteront en vigueur pendant la durée qui leur sera accordée suivant la législation de l'ancienne monarchie austro-hongroise.

Une convention spéciale réglera toute question concernant les archives, registres et plans relatifs au service de la propriété industrielle, littéraire et artistique ainsi que leur transmission ou communication éventuelles par les Offices de l'ancienne monarchie austro-hongroise aux Offices des États cessionnaires des territoires de ladite monarchie ou aux Offices des États nouvellement formés [2]).

Art. 258. — Sans préjudice des autres stipulations du présent Traité, le Gouvernement hongrois s'engage, en ce qui le concerne, à remettre à la Puissance à laquelle des territoires de l'ancienne monarchie austro-hongroise sont transférés ou qui est née du démembrement de cette monarchie, telle fraction des réserves, accumulées par les Gouvernements ou les administrations de l'ancienne monarchie austro-hongroise ou par des organismes publics ou privés opérant sous leur contrôle, destinés à faire face au fonctionnement, dans ces territoires, de toutes assurances sociales et assurances d'État.

Les Puissances auxquelles ces fonds seront remis devront nécessairement les affecter à l'exécution des obligations résultant de ces assurances.

Les conditions de cette remise seront réglées par des conventions spéciales, conclues entre le Gouvernement hongrois et les Gouvernements intéressés.

Dans le cas où ces conventions spéciales ne seraient pas conclues conformément à l'alinéa précédent dans les trois mois de la mise en vigueur du présent Traité, les conditions du transfert seront, dans chaque cas, soumies à une Commission de cinq membres, dont un sera nommé par le Gouvernement hongrois et un par l'autre Gouvernement interessé, et trois seront nommés par le Conseil d'Administration du Bureau International du Travail parmi les ressortissants des autres États. Cette Commission, votant à la majorité des voix, devra dans les trois mois de sa constitution adopter des recommandations à soumettre au Conseil de la Société des Nations; les décisions du Conseil devront être immédiatement considérées par la Hongrie et par l'autre État intéressé comme définitives [3]).

Art. 259. — Les dispositions de la présente Section visant les rapports entre la Hongrie ou les ressortissants hongrois et les ressortissants de l'ancien royaume de Hongrie, s'appliquent aux rapports de même nature entre la Hongrie ou les ressortissants hongrois et les ressortissants de l'ancien empire d'Autriche, visés à l'article 263 du Traité de Paix avec l'Autriche.

Réciproquement, les dispositions de la Section VIII de la Partie X dudit Traité, visant les rapports entre l'Autriche ou les ressortissants autrichiens et les ressortissants de l'ancien empire d'Autriche, s'appliquent aux rapports de même nature entre l'Autriche ou les ressortissants autrichiens, et les ressortissants de l'ancien royaume de Hongrie visés à l'article 246 du présent Traité.

PARTIE XI (260—267) *Navigation aérienne* [4]).

Art. 260. — Les aéronefs ressortissant aux Puissances alliées ou associées auront pleine liberté de survol et d'atterrissage sur le territoire de la Hongrie et jouiront des mêmes avantages que les aéronefs hongrois, notamment en cas de détresse. .

[1]) *St. Germain* art. 273. v. Conv. entre la Hongrie et la Roumanie (No. 10) du 16 avril. 1924.

[2]) *St. Germain* art. 274. v. Convention de Rome du 6 avril 1922.

[3]) *St. Germain* art. 275. v. Convention de Rome du 6 avril 1922. (No. 6).

[4]) v. Convenţia privitoare la navigaţia aeriană încheiată în Paris la 13 Octomvrie 1919. Ungaria n'a luat parte la încheierea acestei convenţii.

www.digibuc.ro

Art. 261. — Les aéronefs ressortissant aux Puissances alliées ou associées, en transit pour un pays étranger quelconque, jouiront du droit de survoler, sans atterrir, le territoire de la Hongrie, toujours sous réserve des règlements que la Hongrie pourra établir et qui seront également applicables aux aéronefs de la Hongrie et à ceux des Pays alliés et associés.

Art. 262. — Les aérodromes établis en Hongrie et ouverts au trafic public national seront ouverts aux aéronefs ressortissant aux Puissances alliées et associées, qui y seront traités sur un pied d'égalité avec les aéronefs hongrois, en ce qui concerne les taxes de toutes natures y compris les taxes d'atterissage et d'aménagement.

Art. 263. — Sous réserve des présents dispositions, le droit de passage, de transit et d'atterrissage, prévu aux articles 260, 261 et 262, est subordonné à l'observation des règlements que la Hongrie pourra juger nécessaire d'édicter, étant entendu que ces règlements seront appliqués sans distinction aux aéronefs hongrois et à ceux des Pays alliés et associés.

Art. 264. — Les certificats de nationalité, de navigabilité, les brevets de capacité et licences, délivrés ou reconnus valables par l'une quelconque des Puissances alliées ou associées, seront admis en Hongrie comme valables et équivalents aux certificats, brevets et licences délivres par la Hongrie.

Art. 265. — Au point de vue du trafic commercial aérien interne, les aéronefs ressortissant aux Puissances alliées et associées jouiront en Hongrie du traitement de la nation la plus favorisée.

Art. 266. — La Hongrie s'engage à mettre en vigueur des mesures propres à assurer que tout aéronef hongrois survolant son territoire se conformera aux régles sur les feux et signaux, règles de l'air et règles sur le trafic aérien sur ou dans le voisinage des aérodromes, telles que ces règles sont fixées dans la Convention passée entre les Puissances alliées et associées relativement à la navigation aérienne.

Art. 267. — Les obligations imposées par les dispositions qui précèdent resteront en viguer jusqu'au 1-er janvier 1923, à moins qu'auparavant la Hongrie ait été admise dans la Société des Nations ou ait été autorisée, du consentement des Puissances alliées et associées, à adhérer à la Convention passée entre lesdites Puissances, relativement à la navigation aérienne.

PARTIE XII (Section I—V ; art. 268—314), *Ports, Voies d'eau et Voies ferrées* [1]).

SECTION I

Dispositions générales

Art. 268 — La Hongrie s'engage à accorder liberé du transit à travers son territoire sur le voies les plus appropriées au transit international par chemin de fer, par cours d'eau navigable ou par canal, aux personnes, marchandises, navires, bateaux, wagons et services postaux en provenance ou destination des territoires de l'une quelconque des Puissances alliées et associées limitrophes ou non.

Les personnes, marchandises, navires, bateaux, wagons et services postaux ne seront soumis à aucun droit de transit, ni à aucun délai ou restriction inutiles, et ils auront droit, en Hongrie, au traitement national, en tout ce qui concerne les taxes et facilités, ainsi qu'à tous autres égards.

Les marchandises en transit seront exemptes de tous droits de douane ou autres droits analogues.

Toutes taxes ou charges, grevant le transport en transit, devront être raisonnables, eu égard aux conditions du trafic. Nulle redevance, facilité ou restriction ne devra dépendre, directement ou indirectement, de la qualité du propriétaire ou de la nationalité du navire ou autre moyen de transport qui aurait été ou qui devrait être employé sur une partie quelconque du parcours total.

Art. 269. — La Hongrie s'engage à n'imposer ni maintenir un contrôle quelconque sur les entreprises de transport, en transit aller et retour des émigrants à travers son territoire, en dehors des mesures nécessaires pour constater que les voyageurs sont réellement en transit ; elle ne permettra à aucune compagnie de navigation ni à aucune autre organisation, société ou personne privée intéressée au trafic, de participer d'une façon quelconque à un service administratif organisé dans ce but, ni d'exercer une influence directe ou indirecte à cet égard.

[1]) v. Convențiile privitoare la porturi, căi navigabile și transit încheiate la Barcelona, Geneva și Berna, la care Ungaria n'a luat parte.

www.digibuc.ro

Art. 270. — La Hongrie s'interdit d'établir une distinction ou une préférence directe ou indirecte, en ce qui concerne les droits, taxes et prohibitions relatifs aux importations dans son territoire ou aux exportations de son territoire et, sous réserves des stipulations particulières contenues dans le présent Traité, en ce qui concerne les conditions et le prix du transport des marchandises ou des personnes à destination ou en provenance de son territoire, en raison soit de la frontière d'entrée ou de sortie, soit de la nature de la propriété ou du pavillon des moyens de transport employés (y compris les transports aériens), soit du point de départ primitif ou immédiat du navire ou du bateau, du wagon, de l'aéronef ou autre moyen de transport, de sa destination finale ou intermédiaire, de l'itinéraire suivi ou des points de transbordement, soit du fait que les marchandises sont importées ou exportées directement par un port hongrois ou indirectement par un port étranger, soit du fait que les marchandises sont importées ou exportées par terre ou par voie aérienne.

La Hongrie s'interdit notamment d'établir, au préjudice des ports, navires ou bateaux de l'une quelconque des Puissances alliées ou associées, aucune surtaxe, aucune prime directe ou indirecte à l'exportation ou l'importation par les ports ou par les navires ou bateaux hongrois ou par ceux d'une autre Puissance, en particulier sous forme de tarifs combinés, et de soumettre les personnes ou les marchandises, passant par un port, ou utilisant un navire ou bateau d'une quelconque des Puissances alliées et associées, à des formalités ou à des délais quelconques auxquels ces personnes ou ces marchandises ne seraient pas soumises si elles passaient par un port hongrois ou par le port d'une autre Puissance, ou si elles utilisaient un navire ou bateau hongrois ou un navire ou bateau d'une autre Puissance.

Art. 271. — Toutes les dispositions utiles devront être prises, au point de vue administratif et technique, pour abréger, autant que possible, la pénétration des marchandises par les frontières de la Hongrie et pour assurer, à partir desdites frontières, l'expédition et le transport de ces marchandises sans distinguer selon qu'elles sont en provenance ou à destination de territoires des Puissances alliées ou associées, ou en transit de ou pour ces territoires, dans des conditions matérielles, notamment au point de vue de la rapidité et des soins de route, identiques à celles dont bénéficieraient les marchandises de même nature voyageant sur le territoire hongrois dans des conditions semblables de transport.

En particulier, le transport des marchandises périssables sera effectué avec promptitude et régularité et les formalités douanières auront lieu de façon à permettre la continuation directe du transport des marchandises par les trains en correspondance.

Art. 272. — Les ports maritimes des Puissances alliées et associées bénéficieront de toutes les faveurs et de tous les tarifs réduits accordés, sur les voies ferrées ou sur les voies navigables de la Hongrie, au profit d'un port quelconque d'une autre Puissance.

Art. 273. — La Hongrie ne pourra refuser de participer aux tarifs ou combinaisons de tarifs qui auraient pour objet d'assurer aux ports d'une des Puissances alliées et associées des avantages analogues à ceux qu'elle aurait accordés à ceux d'une autre Puissance.

SECTION II

Navigation

CHAPITRE I

Liberté de navigation

Art. 274. — Les ressortissants des Puissances alliées et associées, ainsi que leurs biens, navires et bateaux, jouiront, dans tous les ports et sur les voies de navigation intérieure de la Hongrie, d'un traitement égal, à touts égards, à celui des ressortissants, des biens et des navires et bateaux hongrois.

En particulier, les navires et bateaux de l'une quelconque des Puissances alliées et associées seront autorisés à transporter des marchandises de toute nature et des passagers à destination ou en provenance de tous ports ou localités situés sur le territoire de la Hongrie auxquels les navires et bateaux hongrois peuvent avoir accès, à des conditions qui ne seront pas plus onéreuses que celles appliquées dans le cas de navires et bateaux nationaux; ils seront traités sur le pied d'égalité avec les navires et bateaux nationaux, en ce qui concerne les facilités et charges de ports et de quai de toute sorte, y compris les facilités de stationnement, de chargement et de déchargement, les droits et charges de tonnage, de quai, de pilotage, de phare, de quarantaine et tous droits et charges

www.digibuc.ro

analogues, de quelque nature qu'ils soient, perçus au nom et au profit du Gouvernement, de fonctionnaires publics, de particuliers, de corporations ou d'établissements de quelque espèce que ce soit.

Au cas où la Hongrie accorderaient à l'une quelconque des Puissances alliées et associées ou à toute autre Puissance étrangère, un traitement préférensiel, ce régime sera étendu sans délai et sans conditions à toutes les Puissances alliées et associées.

Il ne sera apporté à la circulation des personnes et des navires et bateaux d'autres entraves que celles résultant des dispositions relatives aux douanes, à la police, aux prescriptions sanitaires, à l'emmigration ou à l'immigration ainsi qu'à l'importation ou à l'exportation des marchandises prohibées. Ces dispositions, raisonnables et uniformes, ne devront pas entraver inutilement le trafic.

CHAPITRE II

Clauses relatives au Danube

1. Dispositions communes aux réseaux fluviaux déclarés internationaux

Art. 275. — Est déclaré international: le Danube depuis Ulm, ensemble toute partie navigable de ce réseau fluvial servant naturellement d'accès à la mer à plus d'un État, avec ou sans transbordement, d'un bateau à un autre, ainsi que les canaux latéraux et chenaux qui seraient établis, soit pour doubler ou améliorer des sections naturellement navigables dudit réseau fluvial, soit pour réunir deux sections naturellement navigables du même cours d'eau.

A la suite d'un accord conclu entre les États riverains, le régime international pourra être étendu à toute partie du réseau fluvial susnommé, qui ne sera pas comprise dans la définition générale.

Art. 276. Sur les voies déclarées internationales à l'article précédent, les ressortisants, les biens et les pavillons de toutes les Puissances seront traités sur le pied d'une parfaite égalité, de telle sorte qu'aucune distinction ne soit faite, au détriment des ressortissants, des biens et du pavillon d'une quelconque de ces Puissances, entre ceux-ci et les ressortissants, les biens et le pavillon de l'État reverain lui-même ou de l'État dont les ressortissants, les biens et le pavillon jouissent du traitement le plus favorable.

Art. 277. — Les bateaux hongrois ne pourront exécuter le transport, par lignes régulières de voyageurs et de marchandises, entre les ports d'une Puissance alliée et associée, qu'avec une autorisation spéciale de celle-ci.

Art. 278. — Des taxes, susceptibles de varier avec les différentes sections du fleuve, pourront être perçues sur les bateaux empruntant la voie navigable ou ses accès, à moins de dispositions contraires d'une convention existante. Elles devront être exclusivement destinées à couvrir d'une façon équitable les frais d'entretien de la navigabilité ou d'amélioration du fleuve et de ses accès ou à subvenir à des dépenses faites dans l'intérêt de la navigation. Le tarif en sera calculé d'après ces dépenses et affiché dans les ports. Ces taxes seront établies de manière à ne pas rendre nécessaire un examen détaillé de la cargaison, à moins qu'il n'y ait soupçon de faude ou de contravention.

Art. 279. — Les transit des voyageurs, bateaux et marchandises s'effectuera conformément aux conditions générales fixées à la section I.

Lorsque les deux rives d'un fleuve international font partie d'un même État, les marchandises en transit pourront être mises sous scellés ou sous la garde des agents de douanes. Lorsque le fleuve forme frontière. les marchandises et les voyageurs en transit, seront exempts de toute formalité douanière; le chargement et le déchargement des marchandises, ainsi que l'embarquement et le débarquement des voyageurs ne pourront s'effectuer que dans des ports désignés par l'État riverain.

Art. 280. — Sur le parcours comme à l'embouchure des voies navigables susmentionnées, il ne pourra être perçu de redevances d'aucune espèce autres que celles prévues à la présente Partie.

Cette disposition ne fera pas obstacle à l'établissement, par les États riverains, de droits de douane, d'octroi local ou de consommation, non plus qu'à la création de taxes raisonnables et uniformes prélevées dans les ports. d'après les tarifs publics, pour l'usage des grues, élévateurs, quais, magasins et autres installations analogues.

Art. 281. — A défaut d'une organisation spéciale relative à l'exécution des travaux d'entretien et d'amélioration de la partie internationale d'un réseau navigable, chaque État riverain sera tenu de prendre, dans la mesure convenable, les dispositions nécessaires à l'effet d'écarter tous obstacles ou dangers pour la navigation et d'assurer le maintien de la navigation dans de bonnes conditions.

www.digibuc.ro

Si un État néglige de se conformer à cette obligation. tout État riverain ou représenté à la Commission internationale pourra en appeler à la juridiction instituée à cet effet par la Société des Nations.

Art. 282. — Il sera procédé de la même manière dans le cas où un État riverain entreprendrait des travaux de nature à porter atteinte à la navigation dans la partie internationale. La juridiction visée à l'article précédent pourra prescrire la suspension ou la suppression de ces travaux, en tenant compte dans ses décisions des droits relatifs à l'irrigation, à la force hydraulique, aux pêcheries et aux autres intérêts nationaux qui, en cas d'accord de tous les États riverains ou de tous les États représentés à la Commission internationale, auront la priorité sur les besoins de la navigation.

Le recours à la juridiction de la Société des Nations ne sera pas suspensif.

Art. 283. — Le régime formulé par les articles 276 et 278 à 282 ci-dessus sera remplacé par celui qui serait institué dans une Convention générale établie par les Puissances alliées et associées et approuvée par la Société des Nations, relativement aux voies navigables dont ladite Convention reconnaîtrait le caractère international. Cette convention pourra s'appliquer notamment à tout ou partie du réseau fluvial et du Danube ci-dessus mentionné, ainsi qu'aux autres éléments de ce réseau fluvial qui pourrait y être compris dans une définition générale.

La Hongrie s'engage, conformément à l'article 314, à adhérer à ladite Convention générale [1]).

Art. 284. — La Hongrie cédera aux Puissances alliées et associées intéressées, dans le délai maximum de trois mois après la notification qui lui en sera faite, une partie des remorqueurs et des bateaux qui resteront immatriculés dans les ports des réseaux fluviaux visés à l'article 275, après les prélèvements à opérer à titre de restitution ou de réparation. La Hongrie cédera de même le matériel de toute nature nécessaire aux Puissances alliées et associées intéressées pour l'utilisation de ces réseaux.

Le nombre des remorqueurs et bateaux et l'importance du matériel cédé ainsi que leur répartition, seront déterminés par un ou plusieurs arbitres désignés par les États-Unis d'Amérique en tenant compte des besoins légitimes des parties en cause et en se basant notamment sur le trafic de la navigation dans les cinq années qui ont précédé le guerre.

Tous les bâtiments cédés devront être munis de leurs agrès et apparaux, être en bon état, capables de transporter des marchandises et choisis parmi les plus récemment construits.

Lorsque les cessions prévues au présent article nécessiteront des transferts de propriété, l'arbitre ou les arbitres fixeront les droits des anciens propriétaires déterminés au 15 octobre 1918 et le montant de l'indemnité à leur payer, ainsi que dans chaque cas particulier, le mode de règlement de cette indemnité. Si l'arbitre ou les arbitres reconnaissent que tout ou partie de cette indemnité doit revenir directement ou indirectement à des États tenus à des réparations, ils détermineront la somme à porter de ce chef au crédit desdits États.

En ce qui concerne le Danube, sont également soumises à l'arbitrage de l'arbitre ou des arbitres susmentionnés, toutes questions ayant trait à la répartition permanente des navires dont la propriété ou la nationalité donneraient lieu à un différend entre États, et aux conditions de ladite répartition.

Une Commission formée des représentants des États-Unis d'Amérique, de l'Empire britannique, de la France et de l'Italie est investie, jusqu'à la répartition définitive, du contrôle de ces vaisseaux. Cette Commission fera provisoirement le nécessaire pour assurer l'exploitation de ces navires dans l'intérêt général par un organisme local quelconque, ou, sinon, elle l'entreprendra elle-même sans cependant porter atteinte à la répartition définitive.

Cette exploitation provisoire sera dans la mesure du possible établie sur des bases commerciales et les recettes nettes perçues par ladite Commission pour la location des navires seront employées de la manière qui sera indiquée par la Commission des réparations.

2. *Dispositions spéciales au Danube*

Art. 285. — La Commission européenne du Danube exercera de nouveau les pouvoirs qu'elle avait avant la guerre. Toutefois et provisoirement, les représentants de la Gran-

[1]) Ungaria nu pare a fi aderat încă la aceste convenţii.

www.digibuc.ro

de-Bretagne, de la France, de l'Italie et de la Roumanie feront seuls partie de cette Commission.

Art. 286.— A partir du point où cesse la compétence de la Commission européenne, le réseau du Danube visé à l'article 275 sera placé sous l'administration d'une Commission internationale composée comme suit:

2 représentants des États allemands riverains;

1 représentant de chacun des autres États riverains;

1 représentant de chacun des États non riverains représentés à l'avenir à la Commission européenne du Danube.

Si quelques-uns de ces représentants ne peuvent être désignés au moment de la mise en vigueur du présent Traité, les décisions de la Commission seront néanmoins valables.

Art. 287.— La Commission internationale prévue à l'article précédent se réunira aussitôt que possible après la mise en vigueur du présent Traité et assumera provisoirement l'administration du fleuve, en conformité des dispositions des articles 276 et 278 à 282, jusqu'à ce qu'un statut définitif du Danube soit établi par les Puissances désignées par les Puissances alliées et associées.

Les décisions de cette Commission internationale seront prises à la majorité des voix. Les appointements des comissaires seront fixés et payés par leurs pays respectifs.

Provisoirement tout déficit qui se produirait dans les dépenses d'administration de la Commission internationale sera supporté à parts égales par les États représentés à la Commission.

La Commission sera chargée notamment de réglementer l'attribution des licences des pilotes, les frais de pilotage et de surveiller les services des pilotes.

Art. 288.— La Hongrie s'engage à agréer le régime qui sera établi pour le Danube par une conférence des Puissances désignées par les Puissances alliées et associées; cette conférence, à laquelle des représentants de la Hongrie pourront être présents, se réunira dans le délai d'un an après la mise en vigueur du présent Traité,

Jusqu'au moment où un statut définitif aura été établi en ce qui concerne le Danube, la Commission internationale prévue dans l'article 286 aura sous son contrôle provisoire l'emploi de l'équipement, des édifices et des installations utilisées pour l'exécution et l'entretien des travaux sur la section du Danube entre Turnu-Severin et Moldova. La destination définitive de ces équipements, édifices et installations sera déterminée par la conférence prévue à l'alinéa précédent. La Hongrie déclare renoncer à tous ses droits, titres et intérêts sur lesdits équipements, édifices et installations.

Art. 289.— Il est mis fin au mandat donné par l'article 57 du Traité de Berlin du 13 juillet 1878 à l'Autriche-Hongrie et cédé par celle-ci à la Hongrie, pour l'exécution des travaux aux Portes-de-Fer. La Commission chargée de l'administration de cette partie du fleuve statuera sur le règlement des comptes, sous réserve des dispositions financières du présent Traité. Les taxes qui pourraient être nécessaires ne seront, en aucun cas, perçues par la Hongrie.

Art. 290.— Au cas où l'État tchéco-slovaque, l'État serbe-croate-slovène ou la Roumanie entreprendraient, après autorisation ou sur mandat de la Commission internationale des travaux d'aménagement, d'amélioration, de barrage ou autres sur une section du réseau fluvial formant frontière, ces États jouiraient sur la rive opposée ainsi que sur la partie du lit située hors de leur territoire, de toutes les facilités nécessaires pour procéder aux études, à l'exécution et à l'entretien de ces travaux.

Art. 291.— La Hongrie sera tenue, vis-à-vis de la Commission européenne du Danube, à toutes restitutions, réparations et indemnités pour les dommages subis pendant la guerre par cette Commission.

CHAPITRE III

Régime des eaux

Art. 292. — A moins de dispositions contraires, lorsque, par suite du tracé d'une nouvelle frontière, le régime des eaux (canalisation, inondations, irrigations, drainage ou affaires analogues) dans un État, dépend de travaux exécutés sur le territoire d'un autre État, ou lorsqu'il est fait emploi, sur le territoire d'un État, en vertu d'usages antérieurs à la guerre, des eaux ou de l'énergie hydraulique nées sur le territoire d'un autre État, il doit être établi une entente entre les États intéressés de nature à sauvegarder les intérêts et les droits acquis par chacun d'eux.

A moins de dispositions contraires, lorsqu'il est fait usage dans un État, pour des besoins municipaux ou domestiques, d'électricité ou d'eau dont, par suite du tracé d'une nouvelle frontière, la source se trouve située

www.digibuc.ro

sur le territoire d'un autre État, il doit être établi une entente entre les États intéressés de nature à sauvegarder les intérêts et les droits acquis par chacun d'eux. En attendant cet accord, les stations centrales électriques et les installations destinées à fournir l'eau seront tenues de continuer la fourniture sur des bases correspondantes aux conditions et contrats en vigueur le 3 novembre 1918.

A défaut d'accord, dans le cas de l'un ou l'autre des alinéas qui précèdent, et sous réserve des stipulations de l'article 293, il sera statué par un arbitre désigné par le Conseil de la Société des Nations [1]).

Art. 293. — En vue de l'application de l'article 292, sur les territoires de l'ancien royaume de Hongrie formant le Bassin du Danube, non compris le Bassin de l'Olt, ainsi que pour l'exercice des attributions prévues ci-après, il est institué, dans l'intérêt commun des États ayant la souveraineté sur lesdits territoires, une Commission technique permanente du régime des eaux, comprenant un représentant de chacun des États territorialement intéressés et un Président nommé par le Conseil de la Société des Nations.

Cette Commission devra provoquer la conclusion, surveiller et, en cas d'urgence, assurer l'exécution des ententes prévues à l'article 292; elle devra maintenir et améliorer, notamment en ce qui concerne le déboisement et le reboisement, l'unité du régime des eaux, ainsi que des services y relatifs, tels que le service hydrométrique et d'annonce des crues. Elle procédera à l'étude des questions connexes de navigation, à l'exception de celles qui seraient du ressort de la Commission de navigation compétente pour le Haut-Danube, dont elle devra saisir ladite Commission, et tiendra compte spécialement de l'intérêt des pêcheries. Cette Commission entreprendra en outre tous travaux ou études et créera tous services qui lui seraient confiés par entente unanime entre les États intéressés.

La Commission du Régime des Eaux devra se réunir dans un délai de trois mois après la mise en vigueur du présent Traité; elle élaborera le règlement relatif à ses attributions et à son fonctionnement, règlement qui sera soumis à l'approbation des États intéressés.

Tous désaccords s'élevant sur des matières faisant l'objet du présent article seront réglés comme il sera prévu par la Société de Nations [2]).

SECTION III

Chemins de fer

CHAPITRE I

Liberté de transit pour la Hongrie vers l'Adriatique

Art. 294. — Le libre accès à la Mer Adriatique est accordé à la Hongrie et, à cette fin, la liberté de transit lui est reconnue sur les territoires et dans les ports détachés de l'ancienne monarchie austro-hongroise.

La liberté de transit est celle qui est définie à l'article 268 jusqu'au moment où une Convention générale sera conclue à ce sujet entre les Puissances alliées et associées, après quoi les dispositions de la nouvelle Convention y seront substituées.

Des conventions particulières entre les États ou les administrations intéressés détermineront les conditions de l'exercice de la faculté accordée ci-dessus et régleront notamment le mode d'utilisation des ports et des zones franches y existant ainsi que des voies ferrées y donnant normalement accès, l'établissement de services et tarifs internationaux (communs) comportant des billets et des lettres de voiture directs et le maintien des dispositions de la Convention de Berne du 14 octobre 1890 et des conditions complémentaires, jusqu'à son remplacement par une nouvelle Convention.

La liberté de transit s'étendra aux services postaux, télégraphiques et téléphoniques [3]).

CHAPITRE II

Clauses relatives aux transports internationaux

Art. 295. — Les marchandises en provenance des territoires des Puissances alliées et associées et à destination de la Hongrie, ainsi que les marchandises en transit par la Hongrie et en provenance ou à destination

[1]) *St. Germain* art. 309 — v. Convention entre la Roumanie et la Hongrie du 16 avril 1924.

[2]) v. Convenţia încheiată cu Ungaria la 14 Aprilie 1924 în Bucureşti, privitoare la regimul apelor din teritoriile limitrofe şi la lichidarea sindicatelor de apărare în potriva inundaţiilor.

[3]) *St. Germain* art. 312 al 2.

www.digibuc.ro

des territoires des Puissances alliées et associées, bénéficieront de plein droit sur les chemins de fer hongrois, au point de vue des taxes à percevoir (compte tenu de toutes ristournes et primes), des facilités et, à tous égards, du régime le plus favorable appliqué aux marchandises de même nature transportées sur une quelconque des lignes hongroises, soit en trafic intérieur, soit à l'exportation, à l'importation ou en transit, dans des conditions semblables de transport, notamment au point de vue de la longueur du parcours. La même règle sera appliquée, sur la demande d'une ou plusieurs Puissances alliées ou associées, aux marchandises nommément désignées par ces Puissances, en provenance dela Hongrie et à destination de leurs territoires.

Des tarifs internationaux, établis d'après les taux prévus à l'alinéa précédent et comportant des lettres de voiture directes, devront être créés lorsqu'une des Puissances alliées ou associées le requerra de la Hongrie.

Toutefois, sans préjudice des dispositions des articles 272 et 273, la Hongrie s'engage a maintenir sur ses propres lignes le régime des tarifs existants avant la guerre pour le trafic des ports de l'Adriatique et de la mer Noire, au point de vue de leur concurrence avec les ports allemands du Nord.

Art. 296.— A partir de la mise en vigueur du présent Traité, les Hautes Parties Contractantes renouvelleront, en ce qui les concerne et sous les réserves indiquées au second paragraphe du présent article, les Conventions et arrangements signés à Berne le 14 octobre 1890, le 20 septembre 1893, le 16 juillet 1895, le 16 juin 1898 et le 19 septembre 1906, sur le transport des marchandises par voies ferrées.

Si, dans un délai de cinq ans après la mise en vigueur du présent Traité, une nouvelle convention pour le transport par chemins de fer des voyageurs, des bagages et des marchandises est conclue pour remplacer la Convention de Berne du 14 octobre 1890 et les additions subséquentes visées ci-dessus, cette nouvelle Convention, ainsi que les conditions complémentaires régissant le transport international par voies ferrées qui pourront être basées sur elle lieront la Hongrie, même si cette Puissance refuse de prendre part à la préparation de la Convention ou d'y adhérer. Jusqu'à la conclusion d'une nouvelle convention, la Hongrie se conformera aux dispositions de la Convention de Berne et aux additions subséquentes visées ci-dessus, ainsi qu'aux conditions complémentaires.

Art. 297.— La Hongrie sera tennue de coopérer à l'établissement des services avec billets directs pour les voyageurs et leurs bagages, qui lui seront demandés par une ou plusieurs Puissances alliées ou associées pour assurer, par chemins de fer, les relations de ces Puissances entre elles ou avec tous autres pays, en transit à travers le territoire hongrois; la Hongrie devra notamment recevoir, à cet effet, les trains et les voitures en provenance des territoires des Puissances alliées et associées et les acheminer avec une célérité au moins égale à celle de ses meilleurs trains à long parcours sur les mêmes lignes. En aucun cas, les prix applicables à ces services directs ne seront supérieurs aux prix perçus, sur le même parcours, pour les services intérieurs hongrois effectués dans les mêmes conditions de vitesse et de confort.

Les tarifs applicables, dans les mêmes conditions de vitesse et de confort, au transport des émigrants sur les chemins de fer hongrois à destination ou en provenance des ports des Puissances alliées et associées ne pourront jamais ressortir à une taxe kilométrique supérieure à celle des tarifs les plus favorables, compte tenu de toutes primes ou ristournes dont bénéficieraient, sur lesdits chemins de fer, les émigrants à destination ou en provenance d'autres ports quelconques.

Art. 298.— La Hongrie s'engage à n'adopter aucune mesure technique, fiscale ou administrative, telle que la visite en douane, les mesures de police générale, de police sanitaire ou de contrôle, qui serait spéciale aux services directs prévus à l'article précédent ou aux transports d'émigrants, à destination ou en provenance des ports des Puissances alliées et associées, et qui aurait pour effet d'entraver ou de retarder ces services.

Art. 299.— En cas de transport, partie par chemins de fer et partie par navigation intérieure, avec ou sans lettre de voiture directe, les stipulations qui précèdent seront applicables à la partie du trajet effectué par chemin de fer.

CHAPITRE III

Matériel roulant

Art. 300.— La Hongrie s'engage à ce que les wagons hongrois soient munis de dispositifs permettant:

1. De les introduire dans les trains de marchandises circulant sur les lignes de celles

www.digibuc.ro

des Puissances alliées et associées, qui sont parties à la Convention de Berne du 15 mai 1886, modifiée le 18 mai 1907, sans entraver le fonctionement du frein continu qui pourrait, dans les dix ans qui suivront la mise en vigueur du présent Traité, être adopté dans ces pays;

2. D'introduire les wagons de ces Puissances dans tous les trains de marchandises circulant sur les lignes hongroises.

Le matériel roulant des Puissances alliées et associées jouira, sur les lignes hongroises, du même traitement que le matériel hongrois en ce qui concerne la circulation, l'entretien et les réparations.

CHAPITRE IV

Transfert de lignes de chemins de fer.

Art. 301.— Sous réserve des stipulations particulières, relatives au transfert des ports, voies d'eau et voies ferrées situés dans les territories transférés en vertu du présent Traité, ainsi que des dispositions financières concernant les concessionnaires et le service des pensions de retraites du personnel, le transfert des voies ferrées aura lieu dans les conditions suivantes:

1. Les ouvrages et installations de toutes les voies ferrées seront livrés au complet et en bon état.

2. Lorsqu'un réseau ayant un matériel roulant à lui propre sera transféré en entier par la Hongrie à une des Puissances alliées et associées, ce matériel sera remis au complet, d'apres le dernier inventaire au 3 novembre 1918, et en état normal d'entretien.

3. Pour les lignes n'ayant pas un matériel roulant spécial, la répartition du matériel existant sur le réseau auquel ces lignes appartiennent, sera faite par des Commissions d'experts désignés par les Puissances alliées et associées, et dans lesquelles la Hongrie sera représentée. Ces Commissions devront prendre en considération l'importance du matériel immatriculé sur ces lignes, d'après le dernier inventaire au 3 novembre 1918, la longueur des voies, y compris les voies de service, la nature et l'importance du trafic. Elles désigneront également les locomotives, voitures et wagons à transférer dans chaque cas, fixeront les conditions de leur réception et régleront les arrangements provisoires nécessaires pour assurer leur réparation dans les ateliers hongrois.

4. Les approvisionnements, le mobilier et l'outillage seront livrés dans les mêmes conditions que le matériel roulant.

Les dispositions des paragraphes 3 et 4 ci-dessus seront appliquées aux lignes de l'ancienne Pologne russe mises par les autorités austro-hongroises à la largeur de la voie normale, ces lignes étant assimilées à des parties détachées des réseaux d'État autrichien et hongrois.

CHAPITRE V

Dispositions concernant certaines lignes de chemins de fer.

Art. 302.— Sous réserve des stipulations particulières contenues dans le présent Traité, lorsque, par suite du tracé des nouvelles frontières, une ligne reliant deux parties d'un même pays traversera un autre pays, ou lorsqu'une ligne d'embranchement partant d'un pays se terminera dans un autre, les conditions d'exploitation seront réglées par un arrangement conclu entre les administrations des chemins de fer intéressées. Au cas où ces administrations ne parviendraient pas à se mettre d'accord sur les conditions de cet arrangement, les conflits seraient tranchés par des Commissions d'experts constituées comme il est dit à l'article précédent.

En particulier, l'arrangement pour l'exploitation de la ligne Csata-Losoncz garantira le passage direct dans chaque sens à travers les territoires hongrois des trains tchéco-slovaques ayant une traction et des équipes tchéco-slovaques. Cependant, à moins qu'il n'en soit décidé autrement, ce droit de passage prendra fin soit après l'achèvement d'une ligne directe Csata-Losoncz située entièrement en territoire tchéco-slovaque, soit, au plus tard, à l'expiration d'un délai de quinze ans après la mise en vigueur du présent Traité.

De même, l'arrangememnt pour l'exploitation de la section, située en territoire hongrois, de la ligne reliant Nagyszalonta à Arad et à Kisjenö par Békéscsaba, garantira le passage direct en chaque sens à travers le territoire hongrois des trains roumains ayant une traction et des équipes roumaines. Cependant, à moins qu'il n'en soit décidé autrement, ce droit de passage prendra fin soit après l'achèvement d'un raccordement direct, situé entièrement en territoire roumain, entre les lignes Nagyszalonta-Békéscsaba et Kisjenö-Békéscsaba, soit à l'ex-

www.digibuc.ro

piration d'un délai de dix ans après la mise en vigueur du présent Traité.

L'établissement de toutes les nouvelles gares frontières entre la Hongrie et les États alliés et associés limitrophes, ainsi que l'exploitation des lignes entre ces gares seront réglés par des arrangements conclus dans les mêmes conditions.

Art. 304.— En vue d'assurer la régularité de l'exploitation des réseaux ferrés de l'ancienne monarchie austro-hongroise, concédés à des compagnies privées, et qui, en exécution des stipulations du présent Traité, seraient situés sur le territoire de plusieurs États, la réorganisation administrative et technique desdits réseaux sera réglée, pour chaque réseau, par un accord passé entre la compagnie concessionnaire et les États territorialement intéressés.

Les différends sur lesquels ne pourrait pas se faire l'accord, y compris toutes questions relatives à l'interprétation des contrats concernant le rachat des lignes seront soumis à des arbitres désignés par le Conseil de la Société des Nations.

Pour la compagnie du chemin de fer du Sud de l'Autriche, cet arbitrage pourra être demandé, soit par le Conseil d'administration de la compagnie, soit par le Comité représentant les porteurs d'obligations.

CHAPITRE VI

Dispositions transitoires

Art. 308.— La Hongrie exécutera les instructions qui lui seront données, en matière de transport, par une autorité agissant au nom des Puissances alliées et associées:

1. Pour les transports de troupes effectuées en exécution du présent Traité ainsi, que pour le transport du matériel, de munitions et d'approvisionnement à l'usage des armées;

2. Et provisoirement, pour le transport du ravitaillement de certaines régions, pour le rétablissement aussi rapide que possible des conditions normales des transports et pour l'organisation des services postaux et télégraphiques.

CHAPITRE VII

Télégraphes et téléphones

Art. 309.— Nonobstant toute stipulation contraire des conventions existantes, la Hongrie s'engage à accorder sur les lignes les plus appropriées au transit international et conformément aux tarifs en vigueur, la liberté du transit aux correspondances télégraphiques et communications téléphoniques en provenance ou à destination de l'une quelconque des Puissances alliées et associées, limitrophe ou non. Ces correspondances et communications ne seront soumises à aucun délai ni restriction inutiles; elles jouiront en Hongrie du traitement national en tout ce qui concerne les facilités et notamment la célérité des transmissions. Nulle redevance, facilité ou restriction ne devra dépendre directement ou indirectement de la nationalité de l'expéditeur ou du destinataire. [1])

SECTION IV

Jugements des litiges et revision des clauses permanentes

Art. 311.— Les différends qui pourront s'élever entre les Puissances intéressées au sujet de l'interprétation de l'application et des dispositions de la présente Partie du présent Traité seront réglés ainsi qu'il sera prévu par la Société des Nations.

Art. 312.— A tout moment la Société des Nations pourra proposer la revision de ceux des articles ci-dessus qui ont trait à un régime administratif permanent.

Art. 313.— A l'expiration du délai de trois ans à dater de la mise en vigueur du présent Traité, les dispositions des articles 268 à 274, 277, 295, 297 à 299 et 309 pourront à tout moment être revisées par le Conseil de la Société des Nations.

A défaut de revision, le bénéfice d'une quelconque des stipulations contenues dans les articles énumérés ci-dessus ne pourra, à l'expiration du délai prévu au paragraphe précédent, être réclamé par une des Puissances alliées et associées en faveur d'une portion quelconque de ses territoires pour laquelle la réciprocité ne serait pas accordée. Le délai de trois ans pendant lequel la réciprocité ne pourra pas être exigée pourra être prolongé par le Conseil de la Société des Nations.

Le bénéfice d'aucune des stipulations susvisées ne pourra être invoqué par les États, auxquels un territoire de l'ancienne monarchie austro-hongroise a été transféré ou qui sont nés du démembrement de cette monar-

[1]) *St. Germain* art. 326.

www.digibuc.ro

chie, qu'à charge pour eux d'assurer, sur le territoire passé sous leur souveraineté en vertu du présent Traité, un traitement réciproque à la Hongrie.

SECTION V

Disposition particulière

Art. 314.— Sans préjudice des obligations particulières qui lui sont imposées par le présent Traité au profit des Puissances alliées et associés, la Hongrie s'engage à adhérer à toute convention générale concernant le régime international du transit, des voies navigables, des ports et des voies ferrées qui pourrait être conclue entre les Puissances alliées et associées avec l'approbation de la Société des Nations dans un délai de cinq années à dater de la mise en vigueur du présent Traité.

PARTIE XIII (Sections I—II, art. 315 et 355) *Travail.*

PARTIE XIV (art. 356—364) *Clauses diverses.*

Art. 356.— La Hongrie s'engage à reconnaître et agréer les conventions passées ou à passer par les Puissances alliées et associées ou certaines d'entre elles avec toute autre Puissance, relativement au commerce des armes et des spiritueux ainsi qu'aux autres matières traitées dans les Actes généraux de Berlin du 26 février 1885 et de Bruxelles du 2 juillet 1890, et les Conventions qui les ont complétées ou modifiées.

Art. 360.— Sous réserve des dispositions du présent Traité, la Hongrie s'engage à ne présenter, directement ou indirectement, contre aucune des Puissances alliées et associées, signataires du présent Traité, aucune réclamation pécuniaire, pour aucun fait antérieur à la mise en vigueur du présent Traité.

La présente stipulation vaudra désistement complet et définitif de toutes réclamations de cette nature, désormais éteintes, quels qu'en soient les intéressés.

Art. 361.— La Hongrie accepte et reconnaît comme valables et obligatoires toutes décisions et tous ordres concernant les navires austro-hongrois et les marchandises hongroises ainsi que toutes décisions et ordres relatifs au payement des frais et rendus par l'une quelconque des juridictions de prises des Puissances alliées et associées, et s'engage à ne présenter au nom de ses nationaux aucune réclamation relativement à ces décisions ou ordres.

Les Puissances alliées et associées se réservent le droit d'examiner, dans telles conditions qu'elles détermineront, les décisions et ordres des jurisdictions austro-hongroises en matière de prises, que ces décisions et ordres affectent les droits de propriété des ressortissants desdites Puissances ou ceux des ressortissants neutres. La Hongrie s'engage à fournir des copies de tous les documents constituant le dossier des affaires, y compris les décisions et ordres rendus, ainsi qu'à accepter et exécuter les recommandations présentées après ledit examen des affaires.

Art. 362.— Les Hautes Parties Contractantes conviennent qu'en l'absence de stipulations ultérieures contraires, le Président de toute Commission établie par le présent Traité aura droit, en cas de partage des voix, à émettre un second vote.

Art. 363.— Sauf disposition contraire du présent Traité, dans tous les cas où ledit Traité prévoit le règlement d'une question particulière à certains États au moyen d'une Convention spéciale à conclure entre les États intéressés, il est et demeure entendu entre les Hautes Parties Contractantes que les difficultés, qui viendraient à surgir à cet égard, seraient réglées par les Principales Puissances alliées et associées, jusqu'à ce que la Hongrie soit admise comme membre de la Société des Nations.

PROTOCOLE

En vue de préciser les conditions dans lesquelles devront être exécutées certaines clauses du Traité signé à la date de ce jour, il est entendu entre les Hautes Parties Contractantes, que:

1. La liste des personnes que, conformément à l'article 157, alinéa 2, la Hongrie devra livrer aux Puissances alliées et associées, sera adressée au Gouvernement hongrois dans le mois qui suivra la mise en vigueur du Traité;

2. La commission des réparations prévue à l'article 170 et aux paragraphes 2, 3 et 4 de l'Annexe IV, ainsi que la Section spéciale qui est prévue à l'article 163, ne pourront exiger la divulgation de secrets de fabrication ou d'autres renseignements confidentiels;

3. Dès la signature du Traité et dans les quatre mois qui suivront, la Hongrie aura la possibilité de présenter à l'examen des Puissances alliées et associées des documents et des propositions à l'effet de hâter le travail relatif aux réparations, d'abréger ainsi l'enquête et d'accélérer les décisions;

www.digibuc.ro

4. Des poursuites seront exercées contre les personnes qui auraient commis des actes délictueux en ce qui concerne la liquidation des biens hongrois, et les Puissances alliées et associées recevront les renseignements et preuves que le Gouvernement hongrois pourra fournir à ce sujet.

Fait en français, en anglais et en italien, le texte français faisant foi en cas de divergence, à Trianon, le quatre juin mil neuf cent vingt.

DÉCLARATION

Afin de réduire au minimum les pertes résultant du coulage de navires et de cargaisons au cours de la guerre, et afin de faciliter la récupération des navires et des cargaisons qui peuvent être sauvés ainsi que le règlement des réclamations privées s'y rapportant, le Gouvernement hongrois s'engage à fournir tous les renseignements en sa possession qui pourraient être utiles aux Gouvernements des Puissances alliées et associées ou à leurs ressortissants en ce qui concerne les navires coulés ou endommagés par les forces navales hongroises pendant la période des hostilités.

La présente Déclaration faite en français, en anglais et en italien, le texte français faisant foi en cas de divergence, à Trianon, le quatre juin mil neuf cent vingt.

4. *TRATATUL DE PACE DELA LAUSANNE*

TRAITÉ DE PAIX

entre les Puissances alliées et associées et la Turquie.

Conventions, Déclarations, Protocoles [1]) signés à 24 Juillet 1923 [2])

PARTIE I

Clauses Politiques

Art. 1. — A dater de la mise en vigueur du présent Traité, l'état de paix sera définitivement rétabli entre l'Empire britannique, la France, l'Italie, le Japon, la Grèce, la Roumanie, l'État Serbe-Croate-Slovène, d'une part, et la Turquie d'autre part, ainsi qu'entre leurs ressortissants respectifs.

De part et d'autre il y aura relations officielles et, sur les territoires respectifs, les agents diplomatiques et consulaires recevront, sans préjudice d'accords particuliers à intervenir, le traitement consacré par les principes généraux du droit des gens.

SECTION I

1. Clauses territoriales (art. 2 — 22)

2. Dispositions spéciales (art. 23 — 29)

Art. 23. — Les Hautes Parties Contractantes sont d'accord pour reconnaître et déclarer le principe de la liberté de passage et de navigation, par mer et dans en temps de paix comme en temps de guerre, dans le détroit des Dardanelles, la Mer de Marmara et le Bosphore, ainsi qu'il est prévu dans la Convention spéciale conclue à la date de ce jour, relativement au régime des Détroits. Cette Convention aura même force et valeur au regard des Hautes Parties ici contractantes que si elle figurait dans le présent Traité.

Art. 25.— La Turquie s'engage à reconnaître la pleine valeur des Traités de paix et Conventions additionnelles conclus par les autres Puissances contractantes avec les Puissances ayant combattu aux côtés de la Turquie, à agréer les dispositions qui ont été ou seront prises concernant les territoires de l'ancien Empire allemand, de l'Autriche, de la Hongrie et de la Bulgarie, et à reconnaître les nouveaux États dans les frontières ainsi fixées.

Art. 26.— La Turquie déclare dès à présent reconnaître et agréer les frontières de l'Allemagne, de l'Autriche, de la Bulgarie,

[1]) v. în actul final al Conferinţei de la Lausanne (reprodus mai departe) specificarea acestor Convenţii, Declaraţii şi Protocoale.

[2]) Cuprinde reproducerea articolelor şi a convenţiilor care n'au un corespunzător în celelalte tratate de pace, adnotate de d-nii N. Lahovary, consilier de legaţie, şi I. D. Condurachi, prim secretar (Nota Redacţiei).

www.digibuc.ro

de la Grèce, de la Hongrie de la Pologne, de la Roumanie, de l'État Serbe-Croate-Slovène et de l'État Tchéco-Slovaque, telles que ces frontières ont été ou seront fixées par les Traités visés à l'Article 25 ou par toutes conventions complémentaires.

Art. 27. — Aucun pouvoir ou juridiction en matière politique, législative ou administrative, ne seront exercés, pour quelque motif que ce soit, par le Gouvernement ou les autorités de la Turquie hors du territoire turc sur les ressortissants d'un territoire placé sous la souveraineté ou le protectorat des autres Puissances signataires du présent Traité et sur les ressortissants d'un territoire détaché de la Turquie.

Il demeure entendu qu'il n'est pas porté atteinte aux attributions spirituelles des autorités religieuses musulmanes.

Art. 28. — Les Hautes Parties Contractantes déclarent accepter, chacune en ce qui la concerne, l'abolition complète des Capitulations en Turquie à tous les points de vue.

SECTION II

Nationalité (art. 30 — 36)

Art. 30. — Les ressortissants turcs établis sur les territoires qui en vertu des dispositions du présent Traité sont détachés de la Turquie, deviendront, de plein droit et dans les conditions de la législation locale, ressortissants de l'État auquel le territoire est transféré.

Art. 31. — Les personnes âgées de plus de 18 ans, perdant leur nationalité turque et acquérant de plein droit une nouvelle nationalité en vertu de l'Article 30, auront la faculté, pendant une période de deux ans à dater de la mise en vigueur du présent Traité, d'opter pour la nationalité turque.

Art. 32. — Les personnes, âgées de plus de 18 ans, qui sont établies sur un territoire détaché de la Turquie en conformité du présent Traité, et qui y diffèrent, par la race, de la majorité de la population dudit territoire, pourront, dans le délai de deux ans à dater de la mise en vigueur du présent Traité, opter pour la nationalité d'un des États où la majorité de la population est de la même race que la personne exerçant le droit d'option, et sous réserve du consentement de cet État.

Art. 33. — Les personnes ayant exercé le droit d'option, conformément aux dispositions des Articles 31 et 32, devront, dans les douze mois qui suivront, transporter leur domicile dans l'État en faveur duquel elles auront opté.

Elles seront libres de conserver les biens immobiliers qu'elles possèdent sur le territoire de l'autre État où elles auraient eu leur domicile antérieurement a leur option.

Elles pourront emporter leurs biens meubles de toute nature. Il ne leur sera imposé, de ce fait, aucun droit ou taxe, soit de sortie, soit d'entrée.

SECTION III

Protection des minorités (art. 37 — 45)

Art. 42. — Le Gouvernement turc agrée de prendre à l'égard des minorités non-musulmanes, en ce qui concerne leur statut familial ou personnel, toutes dispositions permettant de régler ces questions selon les usages de ces minorités.

Ces dispositions seront élaborées par des commissions spéciales composées en nombre égal de représentants du Gouvernement turc et de représentants de chacune des minorités intéressées. En cas de divergence, le Gouvernement turc et le Conseil de la Société des Nations nommeront d'un commun accord un surarbitre choisi parmi les jurisconsultes européens.

Le Gouvernement turc s'engage à accorder toute protection aux églises, synagogues, cimetières et autres établissements religieux des minorités précitées. Toutes facilités et autorisations seront données aux fondations pieuses et aux établissements religieux et charitables des mêmes minorités actuellement existant en Turquie, et le Gouvernement turc ne refusera pas, pour la création de nouveaux établissements religieux et charitables, aucune des facilités nécessaires qui sont garanties aux autres établissements privés de cette nature.

Art. 43 — Les ressortissants turcs, appartenant aux minorités non-musulmanes, ne seront pas astreints à accomplir un acte quelconque constituant une violation de leur foi ou de leurs pratiques religieuses, ni frappés d'aucune incapacité s'ils refusent de comparaître devant les tribunaux ou d'accomplir quelque acte légal le jour de leur repos hebdomadaire.

Toutefois, cette disposition ne dispensera pas ces ressortissants turcs des obligations imposées à tous autres ressortissants turcs en vue du maintien de l'ordre public.

Art. 44. — La Turquie convient que dans la mesure où les articles précédents de la présente Section affectent les ressortissants non-

www.digibuc.ro

musulmans de la Turquie, ces stipulations constituent des obligations d'intérêt international et soient placées sous la garantie de la Société des Nations. Elles ne pourront être modifiées sans l'assentiment de la majorité du Conseil de la Société des Nations. L'Empire britannique, la France, l'Italie et le Japon s'engagent, par les présentes, à ne pas refuser leur assentiment à toute modification desdits articles qui serait consentie en due forme par la majorité du Conseil de la Société des Nations.

La Turquie agrée que tout membre du Conseil de la Société des Nations aura le droit de signaler à l'attention du Conseil toute infraction ou danger d'infraction à l'une quelconque de ces obligations, et que le Conseil pourra procéder de telle façon et donner telles instructions qui paraîtront appropriées et efficaces dans la circonstance.

La Turquie agrée, en outre, qu'en cas de divergence d'opinion sur des questions de droit ou de fait concernant ces articles. entre le Gouvernement turc et l'une quelconque des autres Puissances signataires ou toute autre Puissance, membre du Conseil de la Société des Nations, cette divergence sera considérée comme un différend ayant un caractère international selon les termes de l'Article 14 du Pacte de la Société des Nations. Le Gouvernement turc agrée que tout différend de ce genre sera, si l'autre partie le demande. déféré à la Cour permanente de Justice Internationale. La décision de la Cour permanente sera sans appel et aura la même force et valeur qu'une décision rendue en vertu de l'Article 13 du Pacte.

PARTIE II

Clauses financières

SECTION I

Dette publique ottomane (art. 46—57)

SECTION II

Clauses diverses (art. 58—63)

Art. 58. —La Turquie, d'une part. et les autres Puissances contractantes (à l'exception de la Grèce), [1]) d'autre part, renoncent réciproquement à toute réclamation pécuniaire pour les pertes et dommages subis par la Turquie et lesdites Puissances ainsi que par leurs ressortissants (y compris les personnes morales), pendant la période comprise entre le 1-er août 1914 et la mise en vigueur du présent Traité, et résultant soit de faits de guerre, soit de mesures de réquisition, séquestre, disposition ou confiscation.

Toutefois, la disposition qui précède ne portera pas atteinte aux stipulations de la Partie III (Clauses économiques) du présent Traité.

La Turquie renonce en faveur des autres Parties contractantes (à l'exception de la Grèce)à tout droit sur les sommes en or transférées par l'Allemagne et l'Autriche en vertu de l'Article 259-1° du Traité de Paix du 28 juin 1919 avec l'Allemagne et de l'Article 210-1° du Traité de Paix du 10 septembre 1919 avec l'Autriche.

Sont annulées toutes obligations de payement mises à la charge du Conseil d'administration de la Dette Publique Ottomane tant par la Convention du 20 juin 1331 (3 juillet 1915) relative aux bons de monnaie turcs de la première émission, que par le texte porté au verso de ces bons.

La Turquie convient également de ne pas demander au Gouvernement britannique ni à ses ressortissants la restitution des sommes payées pour les bâtiments de guerre qui avaient été commandés en Angleterre par le Gouvernement ottoman et qui ont été réquisitionnés par le Gouvernement britannique en 1914; elle renonce à toute réclamation de ce chef.

Art. 62.— La Turquie reconnaît le transfert de toutes les créances que l'Allemagne, l'Autriche, la Bulgarie et la Hongrie possèdent contre elle, conformément à l'Article 261 du Traité de Paix conclu à Versailles le 28 juin 1919 avec l'Allemagne et aux articles correspondants des Traités de Paix du 10 septembre 1919 avec l'Autriche, du 27 novembre 1919 avec la Bulgarie et du 4 juin 1920 avec la Hongrie.

Les autres Puissances contractantes conviennent de libérer la Turquie des dettes qui lui incombent de ce chef.

Les créances que la Turquie possède contre l'Allemagne, l'Autriche, la Bulgarie et la Hongrie sont également transférées auxdites Puissances contractantes.

PARTIE III

Clauses économiques

Art. 64. — Dans la présente Partie l'expression «Puisances alliées» s'entend des Puissances contratantes autres que la Turquie; les termes

[1]) V. Arrangement avec la Grèce de 1924.

www.digibuc.ro

«ressortissants alliés» comprennent les personnes physiques, les sociétés, associations et établissements, ressortissant aux Puissances contractantes autres que la Turquie, ou à un État ou territoire sous le protectorat d'une desdites Puissances.

Les dispositions de la présente Partie relatives aux «ressortissants alliés» profiteront aux personnes qui, sans avoir la nationalité des Puissances alliées, ont, en raison de la protection dont elles étaient. en fait, l'objet de la part de ces Puissances, reçu des autorités ottomanes le même traitement que les ressortissants alliés et ont de ce chef subi de dommages.

SECTION I

Biens, droits et intérêts (art. 65 — 72)

Art. 65. — Les biens, droits et interêts, qui existent encore et pourront être identifiés sur les territoires restés turcs à la date de la mise en vigueur du présent Traité et qui appartiennent à des personnes étant, au 29 octobre 1914, ressortissants alliés, seront immédiatement restitués aux ayants droit, dans l'état où ils se trouvent.

Réciproquement, les biens, droits et intérêts, qui existent encore et pourront être identifiés sur les territoires placés sous la souveraineté ou le protectorat des Puissances alliées au 29 octobre 1914, ou sur des territoires détachés de l'Empire ottoman à la suite des guerres balkaniques et placés aujourd'hui sous la souveraineté desdites Puissances, et qui appartiennent à des ressortissants turcs, seront immédiatement restitués aux ayants droit, dans l'état où ils se trouvent. Il en sera de même des biens, droits et intérêts qui appartiennent à des ressortissants turcs sur les territoires détachés de l'Empire ottoman en vertu du présent Traité et qui auraient été l'objet de liquidations ou autres mesures exceptionnelles quelconques de la part des autorités des Puissances alliées.

Tous biens, droits et interêts, qui sont situés sur un territoire détaché de l'empire ottoman en vertu du présent Traité et qui. après avoir été l'objet d'une mesure exceptionnelle de guerre par le Gouvernement ottoman, sont actuellement entre les mains de la Puissance contractante exerçant l'autorité sur ledit territoire, et qui peuvent être identifiés, seront restitués à leur légitime propriétaire, dans l'état où ils se trouvent. Il en sera de même des biens immobiliers qui auraient été liquidés par la Puissance contractante exerçant l'autorité sur ledit territoire. Toutes autres revendications entre particuliers seront soumises à la juridiction compétente locale.

Tous litiges relatifs à l'identité ou à la restitution des biens réclamés seront soumis au Tribunal Arbitral Mixte prévu dans la Section V de la présente Partie.

Art. 66. — Pour l'exécution des dispositions de l'Article 65, alinéas 1 et 2, les Hautes Parties Contractantes remettront, par la procédure la plus rapide, les ayants droit en la possession de leurs biens, droits et intérêts, libres des charges ou servitudes dont ceux-ci auraient été grevés sans le consentement desdits ayants droit. Il appartiendra au Gouvernement de la Puissance effectuant la restitution, de pourvoir à l'indemnisation des tiers qui auraient acquis directement ou indirectement dudit Gouvernement et qui se trouveraient lésés par cette restitution. Les différends pouvant s'élever au sujet de cette indemnisation seront de la compétence des tribunaux de droit commun.

Dans tous les autres cas, il appartiendra aux tiers lésés d'agir contre qui de droit pour être indemnisés.

A cet effet. tous actes de disposition ou autres mesures exceptionnelles de guerre auxquelles les Hautes Parties Contractantes auraient procédé à l'égard des biens, droits et interêts ennemis, seront immédiatement levés et arrêtés s'il s'agit d'une liquidation non encore terminée. Les propriétaires réclamants recevront satisfaction par la restitution immédiate de leurs biens, droits et intérêts, dès que ceux-ci auront été identifiés.

Au cas où, à la date de la signature du présent Traité, les biens, droits et intérêts, dont la restitution est prévue par l'Article 65, se trouveraient avoir été liquidés par les autorités de l'une des Hautes Parties Contracantes, celle-ci se trouvera libérée de l'obligation de restituer lesdits biens, droits et intérêts par le payement à leur propriétaire du produit de la liquidation. Au cas où, sur la demande du propriétaire, le Tribunal Arbitral Mixte prévu à la Section V estimerait que la liquidation n'a pas été effectuée dans des conditions assurant la réalisation d'un juste prix, il pourra, à défaut d'accord entre les parties, augmenter le produit de la liquidation de telle somme qu'il jugera équitable. Lesdits biens, droits et intérêts seront restitués si le payement n'est pas effectué dans un délai de deux mois à compter de l'accord avec le propriétaire ou de la décision du Tribunal Arbitral Mixte visé ci-dessus.

www.digibuc.ro

Art. 67. — La Grèce, la Roumanie, l'État Serbe-Croate-Slovène d'une part et la Turquie d'autre part, s'engagent à faciliter réciproquement, tant par des mesures administratives appropriées que par la livraison de tous documents y afférents, la recherche sur leur territoire et la restitution des objets mobiliers de toutes sortes enlevés, saisis ou séquestrés par leurs armées et leurs administrations sur le territoire de la Turquie ou respectivement sur le territoire de la Grèce, de la Roumanie et de l'État Serbe-Croate-Slovène et qui se trouvent actuellement sur ce territoire.

La recherche et la restitution s'effectueront aussi pour les objets susvisés saisis ou séquestrés par les armées et administrations allemandes, austro-hongroises ou bulgares. sur le territoire de la Grèce, de la Roumanie ou de l'État Serbe-Croate-Slovène, et qui auraient été attribués à la Turquie ou à ses ressortissants, ainsi que pour les objets saisis ou séquestrés par les armées grecques, roumaines ou serbes sur le territoire de la Turquie et qui auraient été attribués à la Grèce, à la Roumanie ou à l'État Serbe-Croate-Slovène ou à leurs ressortissants.

Les requêtes afférentes à ces recherches et restitutions seront présentées dans un délai de six mois à dater de la mise en vigueur du présent Traité.

Art. 69. — Il ne sera perçu sur les ressortissants alliés ou sur leurs biens, au titre des exercices antérieurs à l'exercice 1922—1923, aucun impôt, taxe ou surtaxe auxquels, en vertu du statut dont ils jouissaient au 1-er août 1914, les ressortissants alliés et leurs biens n'étaient pas assujettis.

Au cas où des sommes auraient été perçues après le 15 mai 1923 au titre d'exercices antérieurs à l'exercice 1922—1923, le montant en sera remboursé aux ayants droit dès la mise en vigueur du présent Traité.

Aucun recours ne pourra être exercé en ce qui concerne les sommes encaissées antérieurement au 15 mai 1923.

Art. 70. — Les demandes fondées sur les Articles 65, 66 et 69 devront être introduites auprès des autorités compétentes dans le délai de six mois, et, à défaut d'accord, auprès du Tribunal Arbitral Mixte dans le délai de douze mois à partir de la mise en vigueur du présent Traité.

Art. 71. — L'Empire britannique, la France, l'Italie, la Roumanie et l'État Serbe-Croate-Slovène, ou leurs ressortissants, ayant introduit des réclamations ou actions auprès du Gouvernement ottoman au sujet de leurs biens, droits et intérêts antérieurement au 29 octobre 1914, les dispositions de la présente Section ne porteront point préjudice à ces réclamations ou actions. Il ne sera de même des reclamations ou actions introduites auprès des Gouvernements britannique. français, italien, roumain et serbe-croate-slovène par le Gouvernements. ottoman ou ses ressortissants. Ces réclamations ou actions seront poursuivies auprès du Gouvernement turc et auprès des autres Gouvernements visés au présent Article dans les mêmes conditions, tout en tenant compte de l'abolition des Capitulations.

Art. 72. — Dans les territoires demeurant turcs en vertu du présent Traité, les biens, droits et intérêts appartenant à l'Allemagne, à l'Autriche, à la Hongrie et à la Bulgarie ou à leurs ressortissants qui auraient fait l'objet, avant la mise en vigueur du présent Traité, de saisie ou d'occupation de la part des Gouvernements alliés,demeureront en la possession de ces derniers jusqu'à la conclusion d'arrangements à intervenir entre ces Gouvernements et les Gouvernements allemand, autrichien, hongrois et bulgare ou leurs ressortissants intéressés. Si ces biens, droits et intérêts ont fait l'objet de liquidations, ces liquidations sont confirmées.

Dans les territoires détachés de la Turquie en vertu du présent Traité, les Gouvernements y exerçant l'autorité pourront, dans le délai d'un an à dater de la mise en vigueur du présent Traité, liquider les biens, droits et intérêts appartenant à l'Allemagne, à l'Autriche, à la Hongrie et à la Bulgarie ou à leurs ressortissants.

Le produit des liquidations, qu'elles aient été déjà ou non effectuées, sera versé à la Commission des Réparations établie par le Traité de Paix conclu avec l'État intéressé, si les biens liquidés sont la propriété de l'État allemand, autrichien, hongrois ou bulgare. Il sera versé directement aux propriétaires si les biens liquidés sont une propriété privée.

Les dispositions du présent Article ne s'appliquent pas aux sociétés anonymes ottomanes.

Le Gouvernement turc ne sera en aucune manière responsable des mesures visées par le présent Article.

SECTION II

Contrats et prescriptions (art. 73 — 83)

Art. 73. — Restent en vigueur, sous réserve des dispositions qui y sont contenues ainsi que des stipulations du présent Traité, les

www.digibuc.ro

contrats appartenant aux catégories indiquées ci-après, conclus entre parties devenues par la suite ennemies telles qu'elles sont définies à l'Article 82 et antérieurement à la date indiquée audit Article:

a) Les contrats ayant pour objet une vente immobilière encore que la vente elle-même n'ait pas encore été régulièrement réalisée, si, en fait, la livraison a été effectuée avant la date à laquelle les parties sont devenues ennemies aux termes de l'Article 82;

b) Les baux, contrats de location et promesses de location passés entre particuliers;

c) Les contrats passés entre particuliers relatifs à l'exploitation de mines, de forêts ou de domaines agricoles;

d) Les contrats d'hypothèque, de gage et de nantissement;

e) Les contrats constitutifs de sociétés, sans que cette disposition s'applique aux sociétés en nom collectif ne constituant pas, d'après la loi qui les régit, une personnalité distincte de celle des parties *(partnerships)*;

f) Les contrats, quel qu'en soit l'objet, passés entre les particuliers ou sociétés et l'État, les provinces, municipalités ou autres personnes juridiques administratives analogues;

g) Les contrats relatifs au statut familial;

h) Les contrats relatifs à des donations ou à des libéralités de quelque nature que ce soit.

Le présent Article ne pourra être invoqué pour donner à des contrats une autre valeur que celle qu'ils avaient par eux-mêmes lorsqu'ils ont été conclus.

Il ne s'appliquera pas aux contrats de concession.

Art. 74. — Les contrats d'assurance sont régis par les dispositions prévues par l'Annexe à la présente Section.

Art. 75. — Les contrats, autres que ceux énumérés aux Articles 73 et 74 et autres que les contrats de concession passés entre personnes devenues ultérieurement ennemies, seront considérés comme ayant été annulés à partir de la date à laquelle les parties sont devenues ennemies.

Toutefois, chacune des parties au contrat pourra en réclamer l'exécution jusqu'à l'expiration d'un délai de trois mois à partir de la mise en vigueur du présent Traité, à la condition de verser à l'autre partie, s'il y a lieu, une indemnité correspondant à la différence entre les conditions du moment où le contrat a été conclu et celles du moment où son maintien est réclamé. Cette indemnité, à défaut d'accord entre les parties, sera fixée par le Tribunal Arbitral Mixte.

Art. 76. — Est confirmée la validité de toutes transactions intervenues avant la mise en vigueur du présent Traité entre les ressortissants des Puissances contractantes, parties aux contrats indiqués aux Articles 73 à 75, et ayant pour objet notamment la résiliation, le maintien, les modalités d'exécution ou la modification de ces contrats, y compris les accords portant sur la monnaie de payement ou sur le taux de change.

Art. 77. — Restent en vigueur et soumis au droit commun les contrats entre ressortissants alliés et turcs conclus postérieurement au 30 octobre 1918.

Restent également en vigueur et soumis au droit commun les contrats dûment intervenus avec le Gouvernement de Constantinople postérieurement au 30 octobre 1918 jusqu'au 16 mars 1920.

Tous contrats et arrangements dûment conclus postérieurement au 16 mars 1920 avec le Gouvernement de Constantinople et intéressant les territoires demeurés sous l'autorité effective dudit Gouvernement seront soumis à l'approbation de la Grande Assemblée Nationale de Turquie sur la demande des intéressés présentée dans un délai de trois mois, à compter de la mise en vigueur du présent Traité. Les payements effectués en vertu de ces contrats seront dûment portés au crédit de la partie qui les aurait effectués.

Au cas où l'approbation ne serait pas accordée, la partie intéressée aura droit, s'il y a lieu, à une indemnité correspondant au dommage direct effectivement subi et qui, à défaut d'accord amiable, sera fixée par le Tribunal Arbitral Mixte.

Les dispositions du présent Article ne sont applicables ni aux contrats de concession ni aux transferts de concessions.

Art. 78.—Tous les différends déjà existants ou pouvant s'élever avant l'expiration du délai de six mois prévu ci-après, au sujet des contrats autres que les contrats de concession intervenus entre parties devenues par la suite ennemies, seront réglés par le Tribunal Mixte, à l'exception des différends qui, par application des lois des Puissances neutres, seraient de la compétence des tribunaux nationaux de ces Puissances. En ce dernier cas, ces différends seront réglés par ces tribunaux nationaux à l'exclusion du Tribunal Arbitral Mixte. Les plaintes relatives aux différends, qui, en vertu du présent Article, sont de la compétence du Tribunal Arbitral Mixte, devront être présentées audit Tribunal dans un délai

www.digibuc.ro

de six mois à compter de la date de constitution de ce Tribunal.

Ce délai expiré, les différends qui n'auraient pas été soumis au Tribunal Arbitral Mixte seront réglés par les juridictions compétentes d'après le droit commun.

Les dispositions du présent Article ne sont pas applicables lorsque toutes les parties au contrat résidaient dans le même pays pendant la guerre et y disposaient librement de leurs personnes et de leurs biens, ni lorsqu'il s'agit d'un différend au sujet duquel un jugement a été rendu par un tribunal compétent antérieurement à la date à laquelle les parties sont devenues ennemies.

Art. 79. — Sur le territoire des Hautes Parties contractantes, dans les rapports entre ennemis, tous délais quelconques de prescription, de péremption ou forclusion de procédure, qu'ils aient commencé à courir avant le début de la guerre ou après, seront considérés comme ayant été suspendus depuis le 29 octobre 1914 jusqu'à l'expiration de trois mois après la mise en vigueur du présent Traité.

Cette disposition s'applique notamment aux délais de présentation de coupons d'intérêts et de dividendes, et de présentation, en vue du remboursement, des valeurs sorties au tirage ou remboursables à tout autre titre.

En ce qui concerne la Roumanie, les délais ci-dessus seront considérés comme ayant été suspendus à partir du 27 août 1916.

Art. 80.— Dans les rapports entre ennemis, aucun effet de commerce émis avant la guerre ne sera considéré comme invalidé par le seul fait de n'avoir pas été présenté pour acceptation ou pour payement dans les délais voulus, ni pour défaut d'avis aux tireurs ou aux endosseurs de non acceptation ou de non payement, ni en raison du défaut de protêt ni pour défaut d'accomplissement d'une formalité quelconque pendant la guerre.

Si la période pendant laquelle un effet de commerce aurait dû être présenté à l'acceptation ou au payement, ou pendant laquelle l'avis de non-acceptation ou de non-payement aurait dû être doné aux tireurs ou endosseurs, ou pendant laquelle il aurait dû être protesté, est échue pendant la guerre, et si la partie qui aurait dû présenter ou protester l'effet ou donner avis de la non-acceptation ou du non-payement ne l'a fait pendant la guerre, il lui sera accordé trois mois après la mise en vigueur du présent Traité pour présenter l'effet, donner avis de non-acceptation ou de non-payement ou dresser protêt.

Art. 81. — Les ventes effectuées pendant la guerre en réalisation de nantissement ou d'hypothèques constitués avant la guerre et garantissant des detes devenues exigibles, seront réputées acquises, encore que toutes les formalités requises pour avertir le débiteur n'aient pu être observées et sous réserve expresse du droit dudit débiteur d'assigner le créancier devant le Tribunal Arbitral Mixte en reddition de comptes à peine de tous dommages et intérêts.

Le Tribunal aura pour mission d'épurer les comptes entre les parties, de vérifier les conditions dans lesquelles le bien donné en nantissement ou en hypothèque a été vendu et de mettre à la charge du créancier la réparation du préjudice qu'aurait subi le débiteur par suite de la vente, si le créancier a agi de mauvaise foi, ou s'il n'a pas fait toutes diligences en son pouvoir pour éviter de recourir à la vente, ou pour que celle-ci soit effectuée dans des conditions assurant la réalisation d'un juste prix.

La présente disposition ne sera applicable qu'entre ennemis et ne s'étendra pas aux opérations ci-dessus visées qui auraient été effectuées postérieurement au 1-er mai 1923.

Art. 82. — Au sens de la présente Section, les personnes parties à un contrat seront considérées comme ennemies à partir de la date à laquelle le commerce entre elles sera devenu impossible en fait ou aura été interdit ou sera devenu illégal en vertu des lois, décrets ou règlements auxquels une de ces parties était soumise.

Par dérogation aux Articles 73 à 75, 79 et 80, seront soumis au droit commun les contrats conclus sur le territoire de l'une des Hautes Parties Contractantes entre personnes ennemies (y compris les sociétés) ou leurs agents, si ce territoire était pays ennemi pour l'un des contractans qui y est resté pendant la guerre en y pouvant librement disposer de sa personne et de ses biens.

ANNEXE

II. Assurances Maritimes

§ 6. — Ne sont pas considérés comme annulés, sous réserve des dispositions qui y sont contenus, des contrats d'assurance maritime au cas où le risque ayant commencé à courir avant que les parties fussent devenues ennemies et à la condition qu'il ne s'agisse pas de couvrir des sinistres résultants d'actes de guerre accomplis par la Puis-

www.digibuc.ro

sance à laquelle ressortit l'assureur ou par les alliés de cette Puissance.

III. Assurances contre l'incendie et autres assurances

§ 7. — Ne sont pas considérés comme annulés, sous la réserve énoncée au paragraphe précédent, les contrats d'assurance contre l'incendie ainsi que tous autres contrats d'assurance.

SECTION III

Dettes (art. 84 — 85)

Art. 84. — Les Hautes Parties Contractantes sont d'accord pour reconnaître que les dettes exigibles avant la guerre, ou devenues exigibles pendant la guerre, en vertu de contrats passés avant la guerre, et restées impayées par suite de la guerre, doivent être réglées et payées dans les conditions prévues aux contrats et dans la monnaie convenue. telle qu'elle a cours dans le pays où elle est émise.

Sans préjudice des dispositions de l'Annexe à la Section II de la présente Partie, il est entendu qu'au cas où des payements à effectuer en vertu d'un contrat d'avant guerre seraient la représentation de sommes perçues en tout ou en partie au cours de la guerre dans une monnaie autre que celle indiquée audit contrat, ces payements pourront être effectués par le versement, dans la monnaie où elles ont été perçues, des sommes effectivement perçues. Cette disposition ne portera pas atteinte aux stipulations contraires qui, avant la mise en vigueur du présent Traité, seraient intervenues à l'amiable entre les parties intéressées.

SECTION IV

Propriété industrielle, littéraire ou artistique (art. 86—91)

Art. 86. — Sous réserve des stipulations du présent Traité, les droits de propriété industrielle, littéraire ou artistique, tels qu'ils existaient au 1-er août 1914 conformément à la législation de chacun des pays contractants, seront rétablis ou restaurés, à partir de la mise en vigueur du présent Traité, dans les territoires des Hautes Parties Contractantes en faveur des personnes qui en étaient bénéficiaires au moment où l'état de guerre a commencé d'exister, ou de leurs ayants droit. De même, les droits qui, si la guerre n'avait pas eu lieu, auraient pu être acquis pendant la durée de la guerre, à la suite d'une demande légale faite pour la protection de la propriété industrielle ou de la publication d'une oeuvre littéraire ou artistique, seront reconnus et rétablis en faveur des personnes qui y auraient des titres, à partir de la mise en vigueur du présent Traité.

Sans préjudice des droits qui doivent être restaurés en vertu de la disposition ci-dessus, tous actes (y compris l'octroi de licences) faits en vertu des mesures spéciales qui auraient été prises pendant la guerre par une autorité législative, exécutive ou administrative d'une Puissance alliée à l'égard des droits des ressortissants ottomans en matière de propriété industrielle, littéraire ou artistique, demeureront valables et continueront à avoir leurs pleins effets. Cette stipulation s'appliquera *mutatis mutandis* aux mesures correspondantes des autorités turques prises à l'égard des droits des ressortissants d'une Puissance alliée quelconque.

Art. 87. — Un délai minimum d'une année, à partir de la mise en vigueur du présent Traité, sans surtaxe ni pénalité d'aucune sorte, sera accordé aux ressortissants turcs sur le territoire de chacune des autres Puissances contractantes et aux ressortissants de ces Puissances en Turquie pour accomplir tout acte, remplir toute formalité, payer toute taxe et généralement satisfaire à toute obligation prescrite par les lois et les règlements de chaque État pour conserver ou obtenir les droits de propriété industrielle déjà acquis au 1-er août 1914 ou qui, si la guerre n'avait pas eu lieu, auraient pu être acquis depuis cette date, à la suite d'une demande faite, avant la guerre ou pendant sa durée, ainsi que pour y former opposition.

Les droits de propriété industrielle qui auraient été frappés de déchéance par suite d'un défaut d'accomplissement d'un acte, d'exécution d'une formalité ou de payement d'une taxe, seront remis en vigueur, sous la réserve toutefois, en ce qui concerne les brevets et dessins, que chaque Puissance pourra prendre les mesures qu'elle jugerait équitablement nécessaires pour la sauvegarde des droits des tiers qui auraient exploité ou employé des brevets ou des dessins pendant le temps où ils étaient frappés de déchéance.

La période comprise entre le 1-er août 1914 et la date de la mise en vigueur du présent Traité, n'entrera pas en ligne de compte dans

www.digibuc.ro

le délai prévu pour la mise en exploitation d'un brevet ou pour l'usage de marques de fabrique ou de commerce ou de dessins, et il est convenu en outre qu'aucun brevet, marque de fabrique ou de commerce, ou dessin qui était encore en vigueur au 1-er août 1914 ne pourra être frappé de déchéance ou d'annulation, du seul chef de non-exploitation ou de non-usage avant l'expiration d'un délai de deux ans à partir de la mise en vigueur du présent Traité.

Art. 88. — Aucune action ne pourra être intentée ni aucune revendication exercée, d'une part, par des ressortissants turcs ou par des personnes résidant ou exerçant leur industrie en Turquie et, d'autre part, par des ressortissants des Puissances alliées ou des personnes résidant ou exerçant leur industrie sur le territoire de ces Puissances, ni par les tiers auxquels ces personnes auraient cédé leurs droits pendant la guerre, à raison de faits qui se seraient produits sur le territoire de l'autre partie, entre la date de l'état de guerre et celle de la mise en vigueur du présent Traité et qui auraient pu être considérés comme portant atteinte à des droits de propriété industrielle ou de propriété littéraire ou artistique ayant existé à un moment quelconque pendant la guerre ou qui seront rétablis conformément à l'Article 86.

Parmi les faits ci-dessus visés, sont compris l'utilisation par les Gouvernements des Hautes Parties Contractantes ou par toute personne pour le compte de ces Gouvernements ou avec leur assentiment de droits de propriété industrielle, littéraire ou artistique, aussi bien que la vente, la mise en vente ou l'emploi de produits, appareils, articles ou objets quelconques auxquels s'appliqueraient ces droits.

Art. 89. — Les contrats de licence d'exploitation de droits de propriété industrielle ou de reproduction d'oeuvres littéraires ou artistiques, conclus avant l'état de guerre entre les ressortissants des Puissances alliées ou des personnes résidant sur leurs territoires ou y exerçant leur industrie d'une part, et des ressortissants ottomans, d'autre part, seront considérés comme résiliés à dater de l'état de guerre entre la Turquie et la Puissance alliée. Mais, dans tous les cas, le bénéficiaire primitif d'un contrat de ce genre aura le droit, dans un délai de six mois à dater de la mise en vigueur du présent Traité, d'exiger du titulaire des droits la concession d'une nouvelle licence dont les conditions, à défaut d'entente entre les parties, seront fixées par le Tribunal Mixte prévu à la Section V de la présente Partie. Le Tribunal pourra, s'il y a lieu, fixer alors le montant des redevances qui lui paraîtrait justifié en raison de l'utilisation des droits pendant la guerre.

Art. 90. — Les habitants des territoires détachés de la Turquie en vertu du présent Traité conserveront, nonobstant cette séparation et le changement de nationalité qui en résultera, la pleine et entière jouissance en Turquie de tous les droits de propriété industrielle et de propriété littéraire et artistique, dont ils étaient titulaires, suivant la législation ottomane, au moment de ce transfert.

Les droits de propriété industrielle, littéraire et artistique en vigueur sur les territoires détachés de la Turquie en vertu du présent Traité au moment de cette séparation ou qui seront rétablis ou restaurés par l'application de l'Article 86, seront reconnus par l'État auquel sera transféré ledit territoire et demeureront en vigueur sur ce territoire pour la durée qui leur sera accordée suivant la législation ottomane.

Art. 91. — Tout octroi de brevets d'invention ou enregistrement de marques de fabrique aussi bien que tout enregistrement de transfert ou cession de brevets ou de marques de fabrique, qui ont été dûment effectués depuis le 30 octobre 1918 par le Gouvernement impérial ottoman à Constantinople ou ailleurs, seront soumis au Gouvernement turc et enregistrés sur la demande des intéressés présentée dans un délai de trois mois à compter de la mise en vigueur du présent Traité. Cet enregistrement aura effet à compter de la date de l'enregistrement primitif.

SECTION V

Tribunal Arbitral Mixte [1])

Art. 92. — Un Tribunal Arbitral Mixte sera constitué entre chacune des Puissances Alliées, d'une part, et la Turquie, d'autre part, dans le délai de trois mois à dater de la mise en viguer du présent Traité.

Chacun de ces tribunaux sera composé de trois membres, dont deux respectivement nommés par chacun des Gouvernements intéressés, qui auront la faculté de désigner plusieurs personnes parmi lesquelles ils choi-

[1]) Acest tribunal nu se constituise încă până în Martie 1925.

www.digibuc.ro

siront celle appelée à siéger, selon les cas, comme membre du Tribunal. Le Président sera nommé après accord entre les deux Gouvernements intéressés.

Au cas où cet accord ne serait pas réalisé dans le délai de deux mois à compter de la mise en vigueur du présent Traité, ledit Président sera désigné, à la demande d'un des Gouvernements intéressés, parmi les personnes ressortissant à des Puissances demeurées neutres pendant la guerre, par le Président de la Cour permanente de Justice Internationale de la Haye.

Si, dans ledit délai de deux mois, un des Gouvernements intéressés ne nomme pas le membre devant le représenter au Tribunal, il appartiendra au Conseil de la Société des Nations de procédér à la nomination de ce membre, à la demande de l'autre Gouvernement intéressé.

En cas de décès ou de démission d'un membre du Tribunal ou si un membre du Tribunal se trouve, pour une raison quelconque, dans l'impossibilité de remplir ses fonctions, il sera pourvu à son remplacement selon le mode fixé pour sa nomination, le délai de deux mois qui est prévu commençant à courir du jour du décès, de la démission ou de l'impossibilité dûment constatée.

Art. 93.— Les Tribunaux Arbitraux Mixtes auront leur siège à Constantinople. Si le nombre et la nature des affaires le justifient, les Gouvernements intéressés auront la faculté de créer dans chaque Tribunal une ou plusieurs sections supplémentaires, dont le siège pourra être fixé dans tel lieu qu'il appartiendra. Chacune de ces sections sera composée d'un Vice-Président et de deux membres nommés comme il est dit à l'Article 92, alinéas 2 à 5.

Chaque Gouvernement désignera un ou plusieurs agents pour le représenter devant le Tribunal.

Si, après trois ans à compter de la constitution d'un Tribunal Arbitral Mixte ou d'une de ses Sections, ce Tribunal ou cette Section n'a pas achevé ses travaux et si la Puissance, sur le territoire de laquelle ledit Tribunal ou ladite Section a son siège, le demande, ce siège sera transféré hors de ce territoire.

Art. 94.— Les Tribunaux Arbitraux Mixtes créés en vertu des Articles 92 et 93, jugeront les différends qui sont de leur compétence en vertu du présent Traité.

La décision de la majorité des membres sera celle du Tribunal.

Les Hautes Parties Contractantes conviennent de considérer les décisions des Tribunaux Arbitraux Mixtes comme définitives et de les rendre obligatoires pour leurs ressortissants et d'en assurer l'exécution sur leurs territoires dès que la notification des sentences leur sera parvenue, sans qu'il soit besoin d'aucune procédure *d'exequatur*.

Les Hautes Parties Contractantes s'engagent en outre à ce que leurs tribunaux et autorités prêtent directement aux Tribunaux Arbitraux Mixtes toute l'aide qui sera en leur pouvoir, spécialement en ce qui concerne la transmission des notifications et la réunion des preuves.

Art. 95.— Les Tribunaux Arbitraux Mixtes seront guidés par la justice, l'équité et la bonne foi.

Chaque Tribunal fixera la largue à employer devant lui en prescrivant les traductions nécessaires pour assurer la parfaite intelligence des affaires; il établira les règles et les délais de la procédure à suivre devant lui. Ces règles devront observer les principes suivants:

1. La procédure comportera respectivement la production d'un mémoire et d'un contre-mémoire, avec faculté de présenter une réplique et une contre-réplique. Si l'une des parties demande à présenter ou à faire présenter des observations orales, elle y sera autorisée sous réserve de la faculté accordée, en pareil cas, à l'autre partie d'y procéder également.

2. Le Tribunal aura tout pouvoir d'ordonner des enquêtes, des productions de pièces, des expertises, de procéder à des descentes sur lieux, de requérir tous renseignements, d'entendre tous témoins et de demander aux parties ou à leurs représentants toutes explications verbales ou écrites.

3. Sauf stipulation contraire dans le présent Traité, aucune réclamation ne sera admise après l'expiration du délai de six mois à compter de la constitution du Tribunal, si ce n'est sur autorisation spéciale donnée par une décision dudit Tribunal et exceptionnellement justifiée par des raisons de distance ou de force majeure.

4. Il sera du devoir du Tribunal de tenir chaque semaine, sauf pendant les périodes de vacances qui n'excéderont pas huit semaines en totalité pendant l'année, le nombre d'audiences nécessaire pour assurer la prompte expédition des affaires.

5. Les jugements devront toujours être rendus au plus tard deux mois après la clôture

www.digibuc.ro

des débats, qui comportera la mise de l'affaire au délibéré du Tribunal.

6. Les débats oraux, lorsque l'affaire en comportera, et, dans tous les cas, le prononcé des jugements auront lieu en audience publique.

7. Chaque Tribunal Arbitral Mixte aura la faculté, s'il le juge utile à la bonne expédition des affaires, de tenir une ou plusieurs audiences hors de son siège.

Art. 96.— Les Gouvernements intéressés désigneront d'un commun accord un Secrétaire général pour chaque Tribunal, et lui adjoindront chacun un ou plusieurs Secrétaires. Le Secrétaire général et les Secrétaires seront sous les ordres du Tribunal qui, avec l'agrément des Gouvernements intéressés, pourra engager toutes personnes dont le concours lui serait nécessaire.

Le Secrétariat de chaque Tribunal aura ses bureaux à Constantinople, il appartiendra aux Gouvernements intéressés de créer des bureaux en tel autre lieu qu'il appartiendra.

Chaque Tribunal conservera, dans son Secrétariat, les archives, pièces et documents des affaires qui lui auront été soumises, et le dépôt dans les archives du Gouvernement où il aura eu son siège. Ces archives seront toujours ouvertes aux Gouvernements intéressés.

Art. 97.— Chaque Gouvernement payera les honoraires du membre du Tribunal Arbitral Mixte qu'il nomme, ainsi que ceux de tout agent et secrétaire qu'il désignera.

Les honoraires du Président et ceux du Secrétaire général seront fixés d'accord entre les Gouvernements intéressés, et ces honoraires, ainsi que les dépenses communes du Tribunal, seront payés par moitié par les deux Gouvernements.

Art. 98.— La présente Section ne sera pas applicable aux affaires qui, entre le Japon et la Turquie, seraient, d'après le présent Traité, de la compétence du Tribunal Arbitral Mixte; ces affaires seront réglées suivant accord entre les deux Gouvernements.

SECTION VI

Traités

Art. 99.— Dès la mise en vigueur du présent Traité et sans préjudice des dispositions qui y sont contenues par ailleurs, les Traités, Conventions et Accords plurilatéraux de caractère économique ou technique, énumérés ci-après entreront de nouveau en vigueur entre la Turquie et celles des autres Puissances contractantes qui y sont parties:

1. Conventions du 14 mars 1884, du 1-er décembre 1886 et du 23 mars 1887, et Protocole de clôture du 7 juillet 1887, relatifs à la protection des câbles sousmarins;

2. Convention du 5 juillet 1890, relative à la publication des tarifs de douane et à l'organisation d'une Union internationale pour la publication des tarifs douaniers;

3. Arrangement du 9 décembre 1907, relatif à la création de l'Office international d'hygiène publique à Paris;

4. Convention du 7 juin 1905, relative à la création d'un Institut international agricole à Rome;

5. Convention du 16 juillet 1863, relative au rachat des droits de péage sur l'Escaut;

6. Convention du 29 octobre 1888, relative à l'établissement d'un régime destiné à garantir le libre usage du Canal de Suez,— sous réserve des stipulations spéciales prévues par l'Article 19 du présent Traité;

7. Conventions et Arrangements de l'Union postale universelle, y compris les Conventions et Arrangements signés à Madrid le 8 novembre 1920;

8. Conventions télégraphiques internationales, signées à Saint-Pétersbourg le 10/22 juillet 1875; Règlements et tarifs arrêtés par la Conférence télégraphique internationale de Lisabonne, le 11 juin 1908.

Art. 100.— La Turquie s'engage à adhérer aux Conventions ou Accords énumérés ci-après ou à les ratifier:

1. Convention du 11 octobre 1909, relative à la circulation internationale des automobiles;

2. Accord du 15 mai 1886, relatif au plombage des wagons assujettis à la douane et Protocole du 18 mai 1907;

3. Convention du 23 septembre 1910, relative à l'unification de certaines règles en matière d'abordage, d'assistance et de sauvetage maritimes;

4. Convention du 21 décembre 1904, relative à l'exemption pour les bâtiments hospitaliers des droits et taxes dans les ports;

5. Conventions du 18 mai 1904, du 4 mai 1910 et du 30 septembre 1921, relatives à la répression de la traite des femmes;

6. Convention du 4 mai 1910, relative à la suppression des publications pornographiques;

7. Convention sanitaire du 17 janvier 1912, sous réserve des articles 54, 88 et 90;

www.digibuc.ro

8. Conventions du 3 novembre 1881 et du 15 avril 1889, relatives aux mesures à prendre contre le phylloxéra;

9. Convention sur l'opium signée à La Haye le 23 janvier 1912 et Protocole additionnel de 1914;

10. Convention radiotélégraphique internationale du 5 juillet 1912;

11. Convention sur le régime des spiritueux en Afrique, signée a Saint Germain en-Laye le 10 septembre 1919;

12. Convention portant revision de l'Acte général de Berlin du 26 février 1885 et de l'Acte général et de la Déclaration de Bruxelles du 2 juillet 1890, signée à Saint Germain-en-Laye le 10 septembre 1919;

13. Convention du 13 octobre 1919 portant réglementation de la navigation aérienne,— si la Turquie se voit accorder, par application du Protocole du 1-er mai 1920, telles dérogations que sa situation géographique rendrait nécessaires;

14. Convention du 26 septembre 1906, signée à Berne, pour interdire l'usage du phosphore blanc dans la fabrication des allumettes.

La Turquie s'engage en outre à participer à l'élaboration de nouvelles conventions internationales relatives à la télégraphie et à la radiotélégraphie.

PARTIE IV

Voies de communications et questions sanitaires

SECTION I

Voies de communications (art. 101—113)

Art. 101. — La Turquie déclare adhérer à la Convention et au Statut sur la liberté du transit adoptés par la Conférence de Barcelone le 14 avril 1921, ainsi qu'à la Convention et au Statut sur le régime des voies navigables d'intérêt international adoptés par ladite Conférence le 19 avril 1921 et au Protocole additionnel.

En conséquence, la Turquie s'engage à mettre en application les dispositions de ces Conventions, Statuts et Protocole dès la mise en vigueur du présent Traité.

Art. 102. — La Turquie déclare adhérer à la Déclaration de Barcelone en date du 20 avril 1921 «portant reconnaissance du droit au pavillon des États dépourvus d'un littoral maritime».

Art. 103. — La Turquie déclare adhérer aux Recommandations de la Conférence de Barcelone en date du 20 avril 1921 concernant les ports soumis au régime international. La Turquie fera connaître ultérieurement les ports qui seront placés sous ce régime.

Art. 104. — La Turquie déclare adhérer aux Recommandations de la Conférence de Barcelone en date du 20 avril 1921 concernant les voies ferrées internationales. Ces Recommandations seront mises en application par le Gouvernement turc dès la mise en vigueur du présent Traité et sous réserve de réciprocité.

Art. 105. — La Turquie s'engage à adhérer, dès la mise en vigueur du présent Traité, aux Conventions et Arrangements signés à Berne le 14 octobre 1890, le 20 septempre 1893, le 16 juillet 1895, le 16 juin 1898 et le 19 septembre 1906 sur le transport des marchandises par voies ferrées.

Art. 110. — La Roumanie et la Turquie s'entendront pour fixer équitablement les conditions d'exploitation du câble Constanza-Constantinople. A défaut d'entente, la question sera réglée par voie d'arbitrage.

Art. 113. — Les Hautes Parties Contractantes déclarent accepter, chacune en ce qui la concerne, la suppression des bureaux de poste étrangers en Turquie.

SECTION II

Questions sanitaires (art. 114—118)

Art. 114. — Le Conseil Supérieur de Santé de Constantinople est supprimé. L'Administration turque est chargée de l'organisation sanitaire des côtes et frontières de la Turquie.

Art. 115. — Un seul et même tarif sanitaire, dont le taux et les conditions seront équitables, sera appliqué à tous les navires, sans distinguer entre le pavillon turc et les pavillons étrangers, et aux ressortissants des Puissances étrangères dans les mêmes conditions qu'aux ressortissants de la Turquie.

Art. 116. — La Turquie s'engage à respecter entièrement le droit des employés sanitaires licenciés à une indemnité à prélever sur les fonds de l'ex-Conseil Supérieur de Santé de Constantinople et tous les autres droits acquis des employés et ex-employés de ce Conseil et leurs ayants droit. Toutes les questions ayant trait à ces droits, à la destination à donner au fonds de réserve de l'ex-Conseil Supérieur de Santé de Constantinople, à la liquidation définitive de l'ancienne administration sanitaire ainsi que toute autre ques-

www.digibuc.ro

tion semblable ou connexe seront réglées par une Commission *ad hoc*, qui sera composée d'un représentant de chacune des Puissances qui faisaient partie du Conseil Supérieur de Santé de Constantinople, à l'exception de l'Allemagne, de l'Autriche et de la Hongrie. En cas de désaccord entre les membres de cette Commission sur une question concernant soit la liquidation visée plus haut, soit l'affectation du reliquat des fonds restant après cette liquidation, toute Puissance représentée au sein de la Commission aura le droit d'en saisir le Conseil de la Société des Nations qui statuera en dernier ressort.

Art. 118. — Des rapports sur les travaux de la Commission de coordination des pèlerinages seront adressés au Comité d'hygiène de la Société des Nations et à l'Office international d'hygiène publique, ainsi qu'au Gouvernement de tout pays intéressé aux pèlerinages qui en ferait la demande. La Commission donnera son avis sur toute question qui lui sera posée par la Société des Nations, par l'Office international d'hygiène publique ou par les Gouvernements intéressés.

PARTIE V

Clauses diverses

1. *Prisonniers de guerre* (art. 119—123)
2. *Sépultures* (art. 124—136)

Art. 124. — Sans préjudice des dispositions particulières qui font l'objet de l'Article 126 ci-après, les Hautes Parties contractantes feront respecter et entretenir, sur les territoires soumis à leur autorité, les cimetières, sépultures, ossuaires et monuments commémoratifs des soldats et marins de chacune d'elles tombés sur le champ de bataille ou morts des suites de leurs blessures, d'accidents ou de maladies, depuis le 29 octobre 1914, ainsi que ceux des prisonniers de guerre et des internés civils décédés en captivité d puis la même date.

Les Hautes Parties contractantes s'entendront pour donner toutes facilités de remplir leur mission sur leurs territoires respectifs aux commissions que chacune d'elles pourra charger d'identifier, d'entretenir lesdits cimetières, ossuaires et sépultures, et d'élever des monuments convenables sur leurs emplacements. Ces commissions ne devront avoir aucun caractère militaire.

Elles conviennent de se donner réciproquement sous réserve des prescriptions de leur législation nationale et des nécessités de l'hygiène publique, toutes facilités pour satisfaire aux demandes de rapatriement des restes de leurs soldats et marins visés ci-dessus.

Art. 125. — Les Hautes Parties Contractantes s'engagent à se fournir réciproquement:

1° la liste complète des prisonniers de guerre et internés civils décédés en captivité, en y joignant tous renseignements utiles à leur identification;

2° toutes indications sur le nombre et l'emplacement des sépultures des morts enterrés sans avoir été identifiés.

Art. 126. — L'entretien des sépultures, cimetières, ossuaires et monuments commémoratifs des soldats, marins et prisonniers de guerre turcs morts sur le territoire roumain depuis le 27 août 1916, ainsi que toute autre obligation résultant des Articles 124 et 125 en ce qui concerne les internés civils, feront l'objet d'un arrangement spécial entre le Gouvernement roumain et le Gouvernement turc.

Dispositions générales (art. 137—143)

Art. 137. — Sauf stipulations contraires entre les Hautes Parties Contractantes, les décisions prises ou les ordres donnés, depuis le 30 octobre 1918 jusqu'à la mise en vigueur du présent Traité, par ou d'accord avec les autorités des Puissances ayant occupé Constantinople et concernant les biens, droits et intérêts de leurs ressortissants, des étrangers ou des ressortissants turcs et les rapports des uns et des autres avec les autorités de la Turquie, seront réputés acquis et ne pourront donner lieu à aucune réclamation contre ces Puissances ou leurs autorités.

Toutes autres réclamations en raison d'un préjudice subi par suite des décisions ou ordres ci-dessus visés, seront soumis au Tribunal Arbitral Mixte.

Art. 138. — En matière judiciaire seront réputés acquis, sans préjudice des dispositions des paragraphes IV et VI de la Déclaration en date de ce jour relative à l'amnistie, les décisions et ordres rendus en Turquie, depuis le 30 octobre 1918 jusqu'à la mise en vigueur du présent Traité, par tous juges, tribunaux ou autorités des Puissances ayant occupé Constantinople, ainsi que par la Commission Judiciaire Mixte provisoire constituée le 8 décembre 1921, ensemble les mesures d'exécution.

Toutefois, dans le cas où une réclamation serait présentée par un particulier en réparation d'un préjudice subi par lui au profit d'un autre particulier en raison d'une décision

www.digibuc.ro

judiciaire émanant en matière civile d'un tribunal militaire ou de police, cette réclamation sera soumise à l'examen du Tribunal Arbitral Mixte, qui pourra, s'il y a lieu, imposer le payement d'une indemnité et même ordonner une restituition.

Art. 139. — Les archives, registres, plans titres et autres documents de toute nature qui. concernant les administrations civiles, judiciaires ou financières ou l'administration des vakoufs et se trouvant en Turquie, intéressent exclusivement le gouvernement d'un territoire détaché de l'Empire ottoman et réciproquement ceux qui, se trouvant sur un territoire détaché de l'Empire ottoman, intéressent exclusivement le Gouvernement turc, seront réciproquement rémis de part et d'autre.

Les archives, registres, plans, titres et autres documents ci-dessus visés, dans lesquels le gouvenement détenteur se considère comme également intéressé, pourront être conservés par lui, à charge d'en donner, sur demande, au gouvernement intéressé les photographies ou les copies certifiées conformes.

Les archives, registres, plans, titres et autres documents qui auraient été enlevés soit de la Turquie, soit des territoires détachés, seront réciproquement restitués en original en tant qu'ils concernent exclusivement les territoires d'où ils auraient été emportés.

Les frais occasionnés par ces opérations seront à la charge du gouvernement requérant.

Les dispositions précédentes s'appliquent dans les mêmes conditions aux registres concernant la propriété foncière ou les vakoufs dans les districts de l'ancien Empire ottoman transférés à la Grèce postérieurement á 1912.

Art. 140. — Les prises maritimes respectivement effectuées au cours de la guerre entre la Turquie et les autres Puissances contractantes et antérieures au 30 octobre 1918, ne donneront lieu de part et d'autre à aucune réclamation. Il en sera de même des saisies qui, postérieurement à cette date. auraient été, pour violation de l'armistice, effectuées par les Puissances ayant occupé Constantinople.

Il est entendu qu'aussi bien de la part des Gouvernements des Puissances ayant occupé Constantinople et de leurs ressortissants que de la part du Gouvernement turc et de ses ressortissants, aucune réclamation ne sera présentée relativement aux embarcations de tous genres, navires de faible tonnage, yachts et allèges, dont lesdits Gouvernements ont, les uns ou les autres, disposé depuis le 29 octobre 1914 jusqu'au 1-er janvier 1923 dans leurs ports respectifs ou dans les ports occupés par eux. Toutefois, cette disposition ne portera pas atteinte aux dispositions du paragraphe VI de la Déclaration en date de ce jour relative à l'amnistie, non plus qu'aux revendications que des particuliers faire valoir contre d'autres particuliers pourraient en vertu de droits antérieurs au 29 octobre 1914.

Les navires sous pavillon turc, saisis par les forces helléniques postérieurement au 30 octobre 1918, seront restitués à la Turquie.

Art. 141. — Par application de l'Article 25 du présent Traité et des Articles 155, 250 et 440 ainsi que de l'Annexe III, Partie VIII (Réparations du Traité de paix de Versailles du 28 juin 1919, le Gouvernement et les ressortissants turcs sont déclarés libérés de tout engagement ayant pu leur incomber vis-à-vis du Gouvernement allemand ou de ses ressortissants relativement à tous navires allemands ayant été l'objet, pendant la guerre, d'un tranfert par le Gouvernement ou des ressortissants allemands au Gouvernement ou à des ressortissants ottomans, sans le consentement des Gouvernements alliés, et actuellement en la possession de ces derniers.

Il en sera de même, s'il y a lieu, dans les rapports entre la Turquie et les autres Puissances ayant combattu à ses côtés.

Art. 143. — Le présent Traité sera ratifié dans le plus court délai possible.

Les ratifications seront déposées à Paris.

Chacune des Puissances signataires ratifiera par un seul et même instrument le présent Traité, ensemble les autres Actes signés par elle et prévus dans l'Acte final de la Conférence de Lausanne, en tant que ceux-ci requièrent une ratification.

Un premier procès-verbal de dépôt sera dressé dès que la Turquie, d'une part. et l'Empire britannique, la France, l'Italie, le Japon ou trois d'entre eux, d'autre part, auront déposé l'instrument de leur ratification.

Dès la date de ce premier procès-verbal, le Traité entrera en vigueur entre les Hautes Parties Contractantes qui l'auront ainsi ratifié. Il entrera ensuite en vigueur pour les autres Puissances à la date du dépôt de leur ratification.

Le Gouvernement français remettra à toutes les Puissances signataires une copie authentique des procès-verbaux de dépôt des ratifications.

www.digibuc.ro

En foi de quoi, les Plénipotentiaires susnommés ont signé le présent Traité.

Fait à Lausanne, le vingt-quatre juillet mil neuf cent vingt trois, en un seul exemplaire qui sera déposé dans les archives du Gouvernement de la République Française, lequel en remettra une expédition authentique à chacune des Puissances contractantes.

II CONVENTION

concernant le régime des Détroits

(v. mai departe p. 604)

IV. CONVENTION

relative à l'établissement et à la compétence judiciare

signée le 24 juillet 1923

L'Empire Britannique, la France, l'Italie, le Japon, la Grèce, la Roumanie, l'État Serbe-Croate-Slovène, d'une part, et la Turquie, d'autre part;

Désireux de régler conformément au droit des gens moderne les conditions d'établissement en Turquie des ressortissants des autres Puissances contractantes et les conditions d'établissement des ressortissants turcs sur les territoires de ces dernières, ainsi que certaines questions relatives à la compétence judiciaire;

Ont décidé de conclure une convention à cet effet.

CHAPITRE I

Conditions d'établissement

Art. 1. — L'application en Turquie de chacune des dispositions du présent Chapitre aux ressortissants et sociétés des autres Puissances contractantes est subordonnée à la condition expresse de parfaite réciprocité à l'égard des ressortissants et sociétés turcs, dans les territoires desdites Puissances.

Dans le cas où l'une de ces Puissances refuserait, en vertu de ses lois ou autrement, d'accorder la réciprocité par rapport à l'une quelconque des dispositions en question, ses ressortissants et sociétés ne pourront profiter en Turquie de cette même disposition.

Pour l'application du présent Article, les Dominions, colonies et pays placés sous le protectorat ou l'autorité des Puissances contractantes seront individuellement considérés comme des pays contractants distincts.

SECTION I

Accès et séjour

Art. 2. — Sur le territoire de la Turquie, les ressortissants des autres Puissances contractantes seront reçus et traités, relativement à leurs personnes et à leurs biens, conformément au droit commun international. Ils y jouiront de la plus entière et constante protection des lois et autorités territoriales pour leurs personnes, leurs biens, droits et intérêts. Sans préjudice des dispositions concernant l'immigration, ils y auront entière liberté d'accès et d'établissement et pourront, en conséquence, aller, venir et séjourner en Turquie, en se conformant aux lois et règlements en vigueur dans le pays.

Art. 3. — En Turquie, les ressortissants des autres Puissances contractantes auront le droit d'acquérir, de posséder et d'aliéner toute sorte de biens mobiliers et immobiliers en se conformant aux lois et règlements du pays; ils pourront en disposer notamment par vente, échange, donation, dispositions testamentaires ou de toute autre manière, ainsi qu'entrer en possession par voie de succession en vertu de la loi ou par suite de dispositions entre vifs ou testamentaires.

Art. 4. — L'admission en Turquie des ressortissants des autres Puissances contractantes aux divers genres de commerce, de profession ou d'industrie, et l'admission sur le territoire desdites Puissances des ressortissants turcs aux divers genres de commerce, de profession ou d'industrie, feront l'objet de conventions particulières à conclure, dans le délai de douze mois à dater de la mise en vigueur de la présente Convention, entre la Turquie et lesdites Puissances.

Il demeure entendu qu'en attendant la conclusion desdites conventions, le *statu quo* au 1-er janvier 1923 sera conservé et qu'à défaut de convention conclue à l'expiration dudit délai de douze mois, chacune des Puissances contractantes reprendrait sa liberté d'action, sous la réserve du respect des droits acquis par les particuliers à la date du 1-er janvier 1923.

Art. 5. — En Turquie, les sociétés commerciales, industrielles ou financières, y compris les sociétés de transport ou d'assurance, régulièrement constituées sur le territoire de l'une quelconque des autres Puissances contractantes, seront reconnues.

En tout ce qui concerne leur constitution, leur capacité et le droit d'ester en justice, elles seront traitées d'après leur loi nationale.

www.digibuc.ro

Elles pourront s'établir sur le territoire de la Turquie et s'y livrer à tous les genres de commerce et d'industrie auxquels les ressortisants du pays où elles ont été constituées peuvent se livrer et qui ne sont pas interdits sur ledit territoire aux sociétés nationales. Elles pourront y effectuer librement leurs opérations, sous réserve de l'observation des dispositions d'ordre public, et jouiront à cet égard des mêmes droits que toute société semblable nationale.

Elles auront le droit d'acquérir, de posséder et d'aliéner toute sorte de biens mobiliers en se conformant aux lois et règlements du pays; il en sera de même en ce qui concerne les biens immeubles nécessaires au fonctionnement de la société, étant entendu, dans ce cas, que l'acquisition n'est pas l'objet même de la société.

Art. 6. — En Turquie, les ressortisants des autres Puissances contractantes ne seront pas soumis aux lois relatives au service militaire. Ils seront exempts de tout service et de toute obligation ou charge remplaçant le service militaire.

Ils ne pourront être expropriés de leurs biens ou privés même temporairement de la jouissance de leurs biens, que pour cause légalement reconnue d'utilité publique et moyennant une juste et préalable indemnité. Aucune expropriation ne pourra avoir lieu sans publicité préalable.

Art. 7. — La Turquie se réserve le droit d'expulser, par mesures individuelles, soit à la suite d'une sentence légale, soit d'après les lois ou règlements sur la police des moeurs, sur la police sanitaire ou sur la mendicité, soit pour des motifs de sûreté intérieure ou extérieure de l'État, les ressortissants des autres Puissances contractantes, lesquelles s'engagent à les recevoir en tout temps, eux et leur famille.

L'expulsion sera effectuée dans des conditions conformes à l'hygiène et à l'humanité.

SECTION II

Clauses fiscales

Art. 8. — Pour séjourner et s'établir sur le territoire turc, comme pour l'exercice de tout genre de commerce, profession, industrie, exploitation ou activité de quelque nature que ce soit en Turquie, permis dans les conditions prévues à l'Article 4 aux ressortissants des autres Puissances contractantes, ceux-ci ne seront soumis à aucun impôt, taxe ou charge, de quelque nature et sous quelque dénomination que ce soit. autres ou plus onéreux que ceux auxquels sont soumis les ressortissants turcs.

Les ressortissants desdites Puissances, qui seraient établis à l'étranger et qui se livreraient pendant leur passage sur le territoire turc à une activité quelconque, ne seront soumis à aucun impôt, taxe ou charge, de quelque nature ou sous quelque dénomination que ce soit, autres ou plus onéreux que ceux auxquels seraient soumis les ressortissants turcs ou étrangers établis en Turquie pour une activité de même nature et importance aux termes des dispositions fiscales en vigueur dans le pays.

Les biens, droits et intérêts des ressortissants desdites Puissances en territoire turc ne seront soumis à aucune charge, taxe ou impôt direct ou indirect, autres ou plus élevés que ceux qui pourraient être imposés aux biens, droits et intérêts des ressortissants turcs tant en ce qui concerne l'acquisition, possession et jouissance desdits biens, qu'en ce qui concerne leur transfert par cession, mutation ou héritage.

Art. 9. — Les sociétés commerciales, industrielles ou financières, y compris les sociétés de transport ou d'assurance, qui sont constituées sous la loi d'un des autres pays contractants et qui, dans les conditions prévues à l'Article 5, s'établissent en Turquie ou y exercent leur activité, n'y seront soumises à aucun impôt, droit ou taxe, de quelque nature ou sous quelque dénomination que ce soit, auxquels ne seraient point soumises les sociétés de même nature constituées sous la loi turque.

Les mêmes dispositions s'appliqueront aux filiales, succursales, agences et autres représentations de firmes ou sociétés desdits pays qui, dans les conditions prévues à l'Article 5, sont établies en Turquie ou y exercent leur activité, étant entendu que lorsque la direction de ces firmes ou sociétés se trouve en dehors de la Turquie, lesdites filiales, succursales agences et représentations, ne seront imposées que pour leur capital réellement investi en Turquie ou sur les bénéfices et revenus qu'elles y ont réellement acquis, ceux-ci pouvant servir à la détermination du capital imposable, s'il ne peut être vérifié.

Art. 10. — Si le Gouvernement turc institue des exonérations de charges fiscales, de quelque nature ou sous quelque dénomination que ce soit, ces exonérations seront accordées aussi bien aux ressortissants ou

www.digibuc.ro

sociétés des autres pays contractants, établis en Turquie, qu'aux ressortissants turcs ou aux sociétés établies sous la loi turque.

Cette disposition ne pourra pas être invoquée pour demander le bénéfice des exonérations d'impôts accordées à des établissements fondés par l'État ou à des concessionnaires d'un service public.

Art. 11. — Pour toute matière visée aux Article 8 à 10 les impôts, droits, taxes, provinciaux ou locaux, imposables en Turquie aux ressortissants des autres pays contractants, ne seront point autres ou plus élevés que ceux qui seraient imposés aux ressortissants turcs.

Art. 12. — Aucun emprunt forcé ou autre prélèvement exceptionnel sur la fortune, ne seront imposés en Turquie, même en cas de guerre, aux ressortissants des autres pays contractants établis en Turquie ou y exerçant leur activité, à leurs biens, droits et intérêts situés sur le territoire turc, ainsi qu'aux sociétés, filiales, succursales ou agences constituées sous la loi d'un desdits pays et établies en Turquie ou y exerçant leur activité.

Art. 13. — Conformément à l'abolition des Capitulations, la Turquie n'accordera pas aux ressortissants des Puissances étrangères un traitement plus favorable qu'à ses propres ressortissants et appliquera à ses ressortissants et aux ressortissants des autres Puissances contractantes le principe de l'égalité de traitement, en ce qui concerne les matières prévues dans la présente Section.

CHAPITRE II

Compétence judiciaire

Art. 14. — En Turquie, les ressortissants des autres Puissances contractantes, et réciproquement les ressortissants turcs sur les territoires desdites Puissances, auront libre accès aux tribunaux nationaux et pourront ester en justice aux mêmes conditions à tous égards que les nationaux, sous réserve des dispositions de l'Article 18.

Art. 15. — En toutes matières, sous réserve de l'Article 16, les questions de compétence judiciaire seront, dans les rapports entre la Turquie et les autres Puissances contractantes, réglées conformément aux principes du droit international

Art. 16. — En matière de statut personnel, c'est-à-dire pour toutes les questions concernant le mariage et la communauté conjugale, le divorce, la séparation de corps, la dot, la paternité, la filiation, l'adoption, la capacité des personnes, la majorité, la tutelle, la curatelle, l'interdiction; en matières mobilières, le droit de succesion testamentaire ou *ab intestat*, partages et liquidations; et, en général, le droit de famille. il est entendu entre la Turquie et les autres Puissances contractantes que seront seuls compétents vis-à-vis des ressortissants non-musulmans desdites Puissances, établis ou se trouvant en Turquie, les tribunaux nationaux ou autres autorités nationales siégeant dans le pays auquel ressortit la partie dont le statut personnel est en cause.

La présente disposition ne porte pas atteinte aux attributions spéciales des consuls en matière d'état civil d'après le droit international ou les accords particuliers qui pourront intervenir, non plus qu'au droit des tribunaux turcs de requérir, et recevoir, les preuves relatives aux questions reconnues ci-dessus comme étant de la compétence des tribunaux ou autres autorités nationales des parties en cause.

Par dérogation à l'alinéa premier, les tribunaux turcs pourront également être compétents dans les questions visées audit alinéa, si toutes les parties en cause se soumettent par écrit à la juridiction de ces tribunaux, lesquels statueront d'après la loi nationale des parties.

Art. 17. — Le Gouvernement turc déclare que les étrangers en Turquie seront assurés, quant à leurs personnes et à leurs biens, devant les juridictions turques, d'une protection conforme au droit des gens ainsi qu'aux principes et méthodes généralement suivis dans les autres pays.

Art. 18. — Toutes questions relatives à la caution *judicatum solvi*, à l'exécution des jugements, à la communication des actes judiciaires et extra judiciaires, aux commissions rogatoires, aux condamnations aux frais et aux dépens, à l'assistance judiciaire gratuite et à la contrainte par corps, sont réservées, dans les rapports entre la Turquie et les autres Puissances contractantes, à des conventions spéciales entre les États intéressés.

CHAPITRE III

Dispositions finales

Art. 19. — Les Puissances contractantes se réservent le droit de déclarer, au moment de la mise en vigueur de la présente Convention, que les dispositions de ladite Convention ne s'appliqueront pas à tout ou partie de leurs Dominions jouissant d'un gouvernement

www.digibuc.ro

autonome, de leurs colonies, pays de protectorat, possesions ou territoires d'outremer soumis à leur souveraineté ou autorité et, dans ce cas; la Turquie serait déliée des obligations qui résultent pour elle de la présente Convention envers lesdits Dominions, colonies, pays de protectorat, possessions et territoires.

Toutefois, lesdites Puissances pourront adhérer ultérieurement, au nom de tout Dominion jouissant d'un gouvernement autonome, colonie, pays de protectorat, possession ou territoire, pour lesquels elles auraient, aux termes de la présente Convention, fait une déclaration qui l'excluait.

Art. 20. — La présente Convention est conclue pour une période de sept années à compter de sa mise en vigueur.

Si la Convention n'est pas dénoncée par l'une quelconque des Hautes Parties Contractantes au moins une année avant l'expiration de ladite période, elle restera en vigueur jusqu'à ce qu'elle soit dénoncée, cette dénonciation ne devant produire ses effets qu'ap ès l'expiration d'un délai d'une année.

Dans le cas où la Convention serait dénoncée par une quelconque des Puissances contractantes autre que la Turquie, cette dénonciation n'aura d'effet qu'entre cette Puissance et la Turquie.

La Turquie aura la faculté de dénoncer la Convention soit vis-à-vis de toutes les autres Puissances contractantes, soit seulement vis-à-vis de l'une d'entre elles, et, dans ce dernier cas, la Convention restera en vigueur vis-à-vis des autres.

Art. 21. — La présente Convention sera ratifiée.

Les ratifications en seront déposées à Paris aussitôt que faire se pourra.

Elle entrera en vigueur dans les mêmes conditions que le Traite de Paix en date de ce jour

En foi de quoi, les Plénipotentiaires susnommés ont signé la présente Convention.

Fait à Lausanne, le 24 juillet 1923, en un seul exemplaire qui sera déposé dans les archives du Gouvernement de la République Française, lequel en remettra une expédition authentique à chacune des Puissances signataires.

V. CONVENTION COMMERCIALE

signée le 24 Juillet 1923

SECTION I

Art. 1. — Dès la mise en vigueur de la présente Convention, les tarifs applicables, à leur importation en Turquie, aux produits naturels ou fabriqués, originaires et en provenance des territoires des autres pays contractants, seront ceux du tarif spécifique ottoman mis en vigueur le 1-er septembre 1916.

Art. 2. — Les droits inscrits au tarif ottoman du 1-er septembre 1916, perçus en monnaie turque papier, seront, dans les conditions précisées ci-après, soumis à des coefficients de majoration périodiquement ajustés d'après le cours du change.

Ces coefficients seront ceux qui étaient en vigueur à la date du 1-er mars 1923. Toutefois, les articles énumérés au tableau annexe I seront soumis au coefficient 9.

Les coefficients ci-dessus visés seront adaptés d'après le taux de change conformément aux règles suivantes.

Ces coefficients ayant été fixés au moment où la livre sterling valait 745 piastres papier, si, pendant le mois qui précède la mise en vigueur de la présente Convention, la livre turque marque une revalorisation moyenne de plus de 30% par rapport à ce taux, les coefficients 12 et 9 devront être diminués proportionnellement au taux moyen du même mois; le coefficient ainsi ajusté demeurera valable pendant le trimestre suivant; à l'expiration du trimestre, le coefficient sera, s'il y a lieu, réajusté d'après le taux de change moyen du dernier mois.

De même, si pendant le mois qui précède la mise en vigueur de la présente Convention, la livre turque marque une dévalorisation moyenne de plus de 30% par rapport au taux initial de 745 piastres pour une livre sterling, les coefficients 12 et 9 pourront être augmentés proportionnellement au taux moyen du même mois; le coefficient ainsi ajusté demeurera valable pendant le trimestre suivant; à l'expiration du trimestre, le coefficient sera, s'il y a lieu, réajusté d'après le taux de change moyen du dernier mois.

Le coefficient 5 pourra être augmenté en cas de dévalorisation de la livre turque dans les mêmes conditions que les coefficients 12 et 9, mais, dans le cas de revalorisation de la livre turque, il ne devra être diminué qu'à partir du moment où la livre sterling vaudrait moins de 5 livres turques papier.

En cas de réforme monétaire, les divers coefficients ci-dessus fixés seraient modifiés en fonction de la dif érence entre la nouvelle monnaie, et l'ancienne de manière à ne pas altérer l'incidence des droits de douane.

Art. 3. — La Turquie s'engage à supprimer

www.digibuc.ro

dès la mise en vigueur de la présente Convention et à ne pas rétablir ensuite pendant la durée de la présente Convention, toutes prohibitions d'importations ou d'exportations autres que celles qui pourraient être nécessaires pour:

1° réserver les ressources indispensables à la vie alimentaire et sauvegarder l'activité économique de la nation;

2° assurer la sécurité de l'État;

3° préserver les personnes, les animaux et les plantes contre les maladies contagieuses, épizooties et épiphyties;

4° empêcher l'usage de l'opium et autres toxiques;

5° interdire l'importation des produits alcooliques dont l'usage est prohibé en Turquie;

6° empêcher l'exportation de la monnaie or ou du métal or;

7° établir ou maintenir des monopoles d'État.

A condition qu'une équitable réciprocité lui soit accordée par chacune des autres Puissances contractantes, aux termes de sa législation, la Turquie s'engage à appliquer les prohibitions, sans discrimination d'aucune sorte, et, au cas où elle accorderait des dérogations ou licences pour des produits prohibés, à ne point favoriser le commerce d'une autre Puissance contractante ou d'une Puissance quelconque au détriment du commerce d'aucune Puissance contractante.

Art. 4. — Sous condition de réciprocité, aucun droit de consommation ou d'accisse ne sera applicable en Turquie aux marchandises originaires et en provenance des autres pays contractants que dans le mesure où il est perçu sur des articles identiques ou similiaires produits en Turquie.

En outre, la Turquie pourra continuer à percevoir, dans les mêmes conditions d'égalité entre ses ressortissants et les ressortissants des autres pays contractants, pour les produits énumérés au tableau de l'Annexe II, les droits de consommation indiqués audit tableau.

Sous condition de réciprocité, les droits d'octroi ou toute autre taxe perçue par les autorités locales seront, s'ils sont imposés à des articles produits en Turquie, appliqués sans discrimination entre les produits turcs et les produits originaires et en provenance des autres pays contractants, et s'ils sont imposés à des articles non produits en Turquie, appliqués de même, sans discrimination d'aucune sorte, à tous les produits étrangers identiques ou similaires, quelles que soient leur origine et leur provenance.

Art. 5. — Sous condition d'une équitable réciprocité que chacune des autres Puissances contractantes accordera à la Turquie, conformément à sa législation, tout droit d'exportation que la Turquie aura établi ou pourrait établir sur un produit quelconque, naturel ou fabriqué, sera également appliqué à tous pays destinataires, sans que, par aucun moyen, il puisse être institué une discrimination au détriment du commerce de lune quelconque des autres Puissances contractantes.

Art. 6. — La Turquie fera bénéficier les autres Parties contractantes de tout traitement plus favorable que, pour les matières visées aux Articles 1 à 5, elle appliquerait à tout autre pays, à l'exclusion toutefois des avantages spéciaux qu'en matière de tarifs ou généralement en toute autre matière commerciale, elle appliquerait à l'un quelconque des territoires détachés de la Turquie en vertu du Traité de Paix en date de ce jour, ou, pour le trafic frontière, à un État limitrophe.

Art. 7. — La Turquie et les autres Puissances contractantes pourront exiger respectivement pour établir le pays d'origine des produits importés, la présentation par l'importateur d'un certificat officiel constatant que l'article importé est de production et de fabrication nationales dudit pays, ou qu'il doit être considéré comme tel, étant donné la transformation qu'il y a subie.

Les certificats d'origine, établis d'après le modèle annexé à la présente Section sous le n° III, seront délivrés soit par le Ministère du Commerce ou celui de l'Agriculture, soit par la Chambre de commerce dont relève l'expéditeur, soit par tout autre organe ou groupement que le pays destinataire aura agréé. Ils seront légalisés par un représentant diplomatique ou consulaire du pays destinataire.

Les colis postaux seront dispensés du certificat d'origine quand le pays destinataire reconnaîtra qu'il ne s'agit pas d'envoi revêtant un caractère commercial.

Art. 8. — Le bénéfice des dispositions de la présente Section ne pourra toutefois être réclamé par aucune des Puissances contractantes qui n'accorderait pas à la Turquie pendant toute la durée de a Convention un traitement aussi favorable que celui qu'elle accorde à tout autre pays étranger.

(Urmează ANNEXE I, *Liste des articles soumis au coefficient 9;* ANNEXE II, *Taxes de consommation;* ANNEXE III, *Modèle de certificat d'origine*).

www.digibuc.ro

SECTION II

Art. 9. — La Turquie s'engage, à condition qu'un traitement réciproque lui soit accordé en la matière, à accorder aux navires des autres Puissances contractantes un traitement égal à celui qu'elle accorde aux navires nationaux ou un traitement plus favorable qu'elle accorde ou pourrait accorder aux navires de toute autre Puissance.

La Turquie conserve à l'égard de chacune des autres Puissances contractantes, et chacune de celles-ci conserve à l'égard de la Turquie, le droit de réserver à son pavillon la pêche, le cabotage maritime, c'est-à-dire le transport par mer de marchandises et voyageurs, embarqués dans un port de son territoire vers un autre port du même territoire, et les services des ports, c'est-à-dire le remorquage, le pilotage et tous services intérieurs de quelque nature que ce soit.

Art. 10. — Sous réserve des exceptions prévues à l'article précédent pour la pêche, le cabotage maritime et les services des ports, un traitement égal à celui des navires nationaux sera accordé à titre réciproque par la Turquie, d'une part, et chacune des autres Parties contractantes, d'autre part, en ce qui concerne le droit d'importer ou d'exporter toute espèce de marchandises ou de transporter les voyageurs à destination ou en provenance du pays, et la jouissance de toutes facilités quant au stationnement, au chargement et au déchargement des vaisseaux aux ports, docks, quais et rades.

Il y aura aussi une égalité absolue, sous la même condition de réciprocité, en ce qui concerne les droits, charges et payements de toute espèce prélevés sur les navires, comme les droits sanitaires, les droits de port, de quai, de mouillage, de pilotage, de quarantaine, de phares et autres droits similaires, perçus au nom ou au profit du Gouvernement, de fonctionnaires, des individus privés, des associations ou des établissements de toute espèce.

La Turquie s'engage de même, et moyennant réciprocité, à ne grever les marchandises importées ou exportées d'aucun droit différentiel, surtaxe ou majoration, de quelque nature ou sous quelque dénomination que ce soit, fondés sur le pavillon du navire importateur ou exportateur, sur les ports d'arrivée au de départ sur le voyage du navire ou sur les escales, les droits et taxes imposables aux marchandises importées ou exportées n'étant déterminés que par leur origine et provenance ou leur destination et étant également applicables pour toutes les autres Puissances contractantes, en vertu des dispositions de la Section I.

Art. 11. — Toute espèce de certificats ou de documents ayant rapport aux navires et bateaux, à leurs cargaisons et leurs passagers, qui étaient reconnus comme valables par la Turquie avant la guerre on qui pourront ultérieurement être reconnus comme valables par les principaux. États maritimes, seront reconnus par la Turquie, vis-à-vis des navires ressortissants aux autres Puissances contractantes comme valables et comme équivalant aux certificats correspondants octroyés à des navires et bateaux turcs.

Ces stipulations ne seront valables que si les certificats et documents délivrés par la Turquie aux navires et bateaux turcs, dans des conditions équivalant à celles pratiquées dans les principaux pays maritimes, sont considérés par les autres Parties contractantes comme équivalant aux certificats et documents délivrés par elles-mêmes.

SECTION III

Art. 12. — La Turquie s'engage, à condition de réciprocité, à prendre toutes les mesures législatives ou administratives et à permettre tout recours en justice à l'effet de garantir les produits naturels ou fabriqués, originaires de l'une quelconque des autres Puissances contractantes contre toute forme de concurrence déloyale dans les transactions commerciales.

La Turquie s'engage de même, à condition de réciprocité, à réprimer et à prohiber par des sanctions appropriées l'importation ou l'exportation, ainsi que la fabrication, la circulation, la vente et la mise en vente à l'intérieur, de tous produits ou marchandises qui portent sur eux-mêmes ou sur leur conditionnement immédiat et sur leur emballage extérieur des marques, noms, inscriptions ou signes quelconques comportant, directement ou indirectment, de fausses indications sur l'origine, l'espèce, la nature ou les qualités spécifiques de ces produits ou marchandises.

Art. 13. — La Turquie, à la condition qu'un traitement réciproque lui soit accordé en cette matière, s'engage à se conformer aux lois, ainsi, qu'aux décisions administratives ou judiciaires prises conformément à ces lois, en vigueur dans un autre pays contractant et régulièrement notifiées à la Turquie par les autorités compétentes, déterminant ou réglementant le droit à une appellation régionale

www.digibuc.ro

pour les produits qui tirent du sol ou du climat leurs qualités spécifiques ou les conditions dans lesquelles l'emploi d'une appellation régionale peut être autorisé; et l'importation, l'exportation ainsi que la fabrication, la circulation, la vente ou mise en vente des produits ou marchandises portant des appellations régionales, contrairement aux lois ou décisions précitées, seront interdites par la Turquie et réprimées par les mesures prescrites à l'Article 12.

Art. 14. —La Turquie s'engage, avant l'expiration d'un délai de douze mois à partir de la mise en vigueur de la présente Convention:

1° à adhérer, dans les formes prescrites, à la Convention internationale de Paris du 20 mars 1883 pour la protection de la propriété industrielle, revisée à Washington le 2 juin 1911;

2° à adhérer également à la Convention internationale de Berne du 9 septembre 1886 pour la protection des oeuvres littéraires et artistiques, revisée à Berlin le 13 novembre 1908, ainsi qu'au Protocole additionnel de Berne du 20 mars 1914, relatif à la protection des oeuvres littéraires et artistiques.

Les autres Puissances signataires de la présente Convention ne feront pas opposition pendant la durée de la présente Convention à la réserve que la Turquie déclare formuler en ce qui touche les dispositions des conventions et Protocole précités relatives au droit de traduction en langue turque,si les autres Puissances cosignataires de ces Convention et Protocole n'ont élevé elles-mêmes aucune opposition contre ladite réserve au cours de l'année qui suivra la mise en vigueur de la présente Convention.

Dans le cas où les Puissances signataires de la présente Convention ne pourraient maintenir leur adhésion à la réserve turque relative au droit de traduction, la Turquie ne serait pas tenue de maintenir son adhésion aux Conventions et Protocole ci-dessus mentionnés;

3° dès avant l'expiration du même délai, à reconnaître et protéger par législation effective conformément aux principes desdites Conventions, la propriété industrielle, littéraire et artistique des nationaux des autres Puissances contractantes.

Art. 15. — Des conventions spéciales entre les pays intéressés régleront toutes questions concernant les archives, registres et plans relatifs au service dela propriété industrielle, littéraire et artistique, ainsi que leur transmission ou communication éventuelle par les offices de la Turquie aux offices des États en faveur desquels des territoires sont détachés de la Turquie.

Dispositions générales

Art. 16. — Les Puissances contractantes se réservent le droit de déclarer au moment de la mise en vigueur de la présente Convention que les dispositions de ladite Convention ne s'appliqueront pas à tout ou partie de leur Dominions jouissant d'un gouvernement autonome, de leurs colonies, pays de protectorat, possessions ou territoires d'outremer soumis à leur souveraineté ou autorité et, dans ce cas, la Turquie serait déliée des obligations qui résultent pour elle de la présente Convention envers lesdits Dominions, colonies, pays de protectorat, possessions et territoires.

Toutefois, lesdites Puissances pourront adhérer ultérieurement, au nom de tout Dominion jouissant d'un gouvernement autonome, colonie, pays de protectorat, possession ou territoire, pour lesquels elles auraient, aux termes de la présente Convention, fait une déclaration qui l'excluait.

Art. 17. — Les marchandises et produits originaires ou à destination de la Libye seront soumis en Turquie au même régime que les marchandises et produits italiens.

Les marchandises et produits originaires ou à destination de la Turquie jouiront en Libye du traitement le plus favorable accordé à tout autre pays étranger.

Art 18. — La présente Convention est conclue pour une durée de cinq ans.

En ce qui concerne la Section I, la Turquie, d'une part, la Grèce, la Roumanie et l'État Serbe-Croate-Slovène, d'autre part, reconnaissant la nécessité de procéder dans un délai plus bref à l'établissement d'un statut nouveau pour leurs échanges commerciaux, sont d'accord pour se reconnaître le droit de dénoncer la présente Convention à tout moment après l'expiration d'une première période de trente mois; les effets de ladite Convention devant prendre fin six mois après la dénonciation.

La Turquie, d'une part, et chacune des autres Parties contractantes, d'autre part, s'engagent à entreprendre, à tout moment au cours des périodes ci-dessus fixées pour l'application de la Convention et dès que la demande leur en sera faite, des négociations qu'elles poursuivront ensuite activement pour en assurer l'aboutissement avant l'expiration desdites périodes, en vue de la con-

www.digibuc.ro

clusion de nouveaux traités de commerce.

Si lesdites négociations n'avaient point abouti avant l'expiration des délais ci-dessus prévus, chacune des Hautes Parties Contractantes pourra reprendre sa liberté d'action.

Art. 19. — La présente Convention sera ratifiée.

Les ratifications en seront déposées à Paris aussitôt que faire se pourra.

Elle entrera en vigueur dans les mêmes conditions que le Traité de Paix en date de ce jour.

En foi de quoi, les Plénipotentiaires susnommés ont signé la présente Convention.

Fait à Lausanne, le 24 juillet 1923, en un seul exemplaire qui sera déposé dans les archives du Gouvernement de la République Française, lequel en remettra une expédition authentique à chacune des Puissances signataires.

VIII. DÉCLARATION RELATIVE A L'AMNISTIE ET PROTOCOLE

signés le 24 juillet 1923

Les Puissances signataires du Traité de Paix en date de ce jour étant également animées du désir de faire l'oubli sur les événements qui ont troublé la paix en Orient.

Les soussignés, agissant en vertu de leurs pleins pouvoirs, sont tombés d'accord pour déclarer:

I

Aucune personne habitant ou ayant habité la Turquie et, réciproquement, aucune personne habitant ou ayant habité la Grèce, ne devra être inquiétée ou molestée en Turquie et, réciproquement, en Grèce, sous aucun prétexte, en raison de sa conduite militaire ou politique en raison d'une assistance quelconque qu'elle aurait donnée à une Puissance étrangère signataire du Traité de Paix en date de ce jour ou à ses ressortissants, entre le 1-er août 1914 et le 20 novembre 1922.

II

Aucun des habitants des territoires détachés de la Turquie en vertu dudit Traité de paix ne devra également être inquiété ou molesté soit en raison de son attitude politique ou militaire contraire à la Turquie ou favorable à celle-ci, pendant la période du 1-er août 1914 au 20 novembre 1922, soit en raison du règlement de sa nationalité en vertu dudit Traité.

III

Amnistie pleine et entière sera respectivement accordée par le Gouvernement turc et par le Gouvernement hellénique pour tous crimes et délits commis durant la même période en connexion évidente avec les événements politiques survenus pendant cette période.

IV

Les ressortissants turcs et, réciproquement, les ressortissants des autres Puissances signataires du Traité de paix en date de ce jour, qui auraient été arrêtés, poursuivis ou condamnés par les autorités desdites Puissances. ou respectivement par les autorités turques pour des motifs de caractère politique ou militaire antérieurs au 20 novembre 1922 sur un territoire restant turc à la suite dudit Traité de paix, bénéficieront de l'amnistie et, s'ils sont détenus, seront remis entre les mains des autorités des États dont ils sont les ressortissants. Cette disposition est également applicable aux ressortissants turcs arrêtés, poursuivis ou condamnés par les autorités des Puissances ayant occupé une partie du territoire ci-dessus visé même pour une infraction de droit commun commise avant ladite date et même s'ils ont été conduits hors de la Turquie, excepté ceux qui, à l'égard d'un membre désarmé occupant ce serait rendu coupable d'un acte ayant entraîné la mort ou une blessure grave.

V

Toutes condamnations prononcées de ce chef seront annulées et toutes poursuites en cours seront arrêtées.

VI

Le Gouvernement turc, partageant le souci de pacification générale dont sont animées toutes les Puissances, déclare son intention de ne pas contester les opérations effectuées sous les auspices des Alliés, pendant la période comprise entre le 20 octobre 1918 et le 20 novembre 1922, dans le but de rétablir les familles dispersées en raison de la guerre et de replacer les ayants droit légitimes en possession de leurs biens.

Toutefois, cette intention n'exclut pas la possibilité d'une revision des opérations susvisées en cas de recours des intéressés. Les réclamations relatives aux personnes et aux

www.digibuc.ro

biens seront examinées par une commission composée d'un délégué du Croissant-Rouge et d'un délégué de la Croix-Rouge. En cas de divergence, ces derniers choisiront un surarbitre: s'ils ne peuvent pas s'entendre sur ce choix, le surarbitre sera désigné par le Conseil de la Société des Nations.

VII

Les Gouvernements britannique, français et italien, reconnaissants l'intérêt de la mesure d'apaisement qui a fait l'objet de l'Article 5 de l'Accord intervenu le 30 janvier 1923 entre le Gouvernement hellénique et le Gouvernement turc relativement à la restitution des internés civils et à l'échange des prisonniers de guerre, se déclarent disposés à adopter, moyennant réciprocité de la part du Gouvernement turc, les mêmes dispositions au bénéfice des Prisonniers de guerre et internés civils turcs qu'ils pourraient encore détenir, à l'exception de ceux qui auraient commis des crimes et délits de droit commun postérieurement à la date du 20 novembre 1922.

PROTOCOLE

Il est entendu que, nonobstant le paragraphe I de la Déclaration relative à l'amnistie, le Gouvernement turc se réserve le droit d'interdire le séjour et l'accès en Turquie à cent cinquante personnes rentrant dans la catégorie des individus visés audit paragraphe. En conséquence, le Gouvernement turc pourra expulser de son territoire celles des personnes en question qui s'y trouveraient actuellement et interdire le retour de celles qui sont à l'étranger. Les noms de ces personnes seront annexés à la proclamation d'amnistie qui, lors de la mise en vigueur du Traité de Paix en date de ce jour, sera promulguée par ledit Gouvernement afin de donner suite, en ce qui le concerne, à la Déclaration susvisée. Il est, en outre, entendu qu'au cas où le Gouvernement turc déciderait, ainsi qu'il en a exprimé l'intention, que lesdites personnes aient à procéder à la liquidation de leurs propriétés et autres biens en Turquie, il leur sera laissé un délai de neuf mois à partir de la date de la proclamation susmentionnée, pour effectuer cette liquidation de leur propre gré, et qu'en cas de liquidation par le Gouvernement turc après l'expiration de ce délai, le produit en sera versé intégralement entre les mains desdites personnes.

Il est également entendu que rien dans le paragraphe I de la Déclaration relative à l'amnistie ne porte atteinte au droit du Gouvernement hellénique de poursuivre ses ressortissants non-musulmans, appartenant ou ayant appartenu à son armée, pour des faits constituant un manquement à leurs devoirs militaires au cours des hostilités entre la Grèce et la Turquie.

XVIII. ACTE FINAL

de la Conférence de Lausanne

signé le 24 juillet 1923

Les Gouvernements de l'Empire Britannique, de la France et de l'Italie, d'accord avec le Gouvernement du Japon, soucieux de rétablir définitivement la paix en Orient, ayant convié d'une part la Grèce, la Roumanie, l'État Serbe-Croate-Slovène et aussi les États-Unis d'Amérique, et d'autre part, la Turquie, à examiner en commun les dispositions propres à atteindre un résultat également souhaité par toutes les nations;

Ayant estimé, par ailleurs, que, parmi les sujets qui se trouveraient devoir être traités à cette Conférence, la question des Détroits devrait être examinée spécialment, en invitant la Bulgarie et la Russie, Puissances riveraines de la Mer Noire, à participer aux négociations et aux décisions qui seraient adoptées[1]);

Et ayant décidé que la Belgique et le Portugal seraient admis à participer aux discussions des questions économiques et financières résultant pour ces deux Puissances de l'état de guerre en Orient;

En conséquence, les Délégués ci-après se sont assemblés à Lausanne:

(Urmează numele delegaţilor)

A la suite de réunions tenues du 20 novembre 1922 au 24 juillet 1923, à l'occasion desquelles certaines autres Puissances ont pu faire connaître leurs vues sur les questions considérées par elles comme les intéressant, les Actes ci-après énuméré sont été arrêtés:

[1]) V. La Convention concernant le régime des Détroits (en Annexe).

www.digibuc.ro

I. Traité de Paix, signé le 24 juillet 1923.

II. Convention concernant le régime des Détroits, signée le 24 juillet 1923.

III. Convention concernant la frontière de Thrace. signée le 24 juillet 1923.

IV. Convention relative à l'établissement et à la compétence judiciaire, signée le 24 juillet 1923.

V. Convention commerciale, signée le 24 juillet 1923.

VI. Convention concernant l'échange des populations grecques et turques et Protocole signés le 30 janvier 1923.

VII. Accord gréco-turc relatif à la restitution des internés civils et à l'échange des prisonniers de guerre, signé le 30 janvier 1923.

VIII. Déclaration relative à l'Amnistie et Protocole, signés le 24 juillet 1923.

IX. Déclaration relative aux propriétés musulmanes en Grèce, signée le 24 juillet 1923.

X. Déclaration relative aux questions sanitaires, signée le 24 juillet 1923.

XI. Déclaration sur l'administration judiciaire, signée le 24 juillet 1923.

XII. Protocole relatif à certaines concessions accordées dans l'Empire ottoman et Déclaration, signés le 24 juillet 1923.

XIII. Protocole relatif à l'accession de la Belgique et du Portugal à certaines dispositions d'Actes signés à Lausanne et Déclarations de ces deux Puissances concernant ladite accession, signés le 24 juillet 1923.

XIV. Protocole relatif à l'évacuation des territoires turcs occupés par les forces britanniques, françaises et italiennes et Déclaration, signés le 24 Juillet 1923.

XV. Protocole relatif au territoire de Karagatch ainsi qu'aux îles de Imbros et de Tenedos signé par l'Empire Britannique, la France l'Italie, le Japon, la Grèce et la Turquie le 24 juillet 1923.

XVI. Protocole relatif au Traité conclu à Sèvres entre les Principales Puissances alliées et la Grèce le 10 août 1920 concernant la protection des minorités en Grèce et au Traité conclu à la même date entre les mêmes Puissances relativement à la Thrace, signé le 24 juillet 1923.

XVII. Protocole relatif à la signature de l'État Serbe-Croate-Slovène, signé le 24 juillet 1923 [1]).

Les originaux des Actes ci-dessus énumérés, ainsi que du présent Acte, resteront déposés dans les archives du Gouvernement de la République Française, qui délivrera une copie authentique de chacun d'eux aux Puissances qui l'auront signé ou, s'il a lieu, qui y auront accédé ou adhéré, ainsi qu'aux Puissances signataires du Traité de Paix.

En foi de quoi, les Soussignés ont apposé leurs signatures et leurs cachets au bas du présent Acte.

Fait à Lausanne, le 24 juillet mil neuf cent vingt-trois, en un seul exemplaire.

III. REPARAŢII

1.

ACORDUL DELA SPA
din 16 Iulie 1920

ACCORD ENTRE LES ALLIÉS POUR LE RÈGLEMENT DE CERTAINES QUESTIONS RELATIVES A L'APPLICATION DES TRAITÉS DE PAIX ET AUX ACCORDS COMPLÉMENTAIRES CONCLUS AVEC L'ALLEMAGNE, L'AUTRICHE, LA HONGRIE ET LA BULGARIE

Les Gouvernements de la Belgique, de la France, de la Grande Bretagne, de l'Italie, du Japon et du Portugal, respectivement représentés par les soussignés, reconnaissant qu'il y a un intérêt général à régler entre eux, dès à présent, certaines questions soulevées par l'application des traités de paix et accords complémentaires conclus avec l'Allemagne, l'Autriche, la Bulgarie et la Hongrie, ont convenu des dispositions qui suivent:

PARTIE I

Art. 1.— En conformité de l'art. 237 du Traité de Paix de Versailles les sommes reçues de l'Allemagne à titre de réparations, seront réparties suivant les proportions ci-après:

[1]) Actele I—V, VIII, XII, XIII, XVII şi XVIII (Actul final) se găsesc reproduse în Monitorul Oficial No. 189 din 31 August 1924.

www.digibuc.ro

Empire Britannique . .	22	pour	100
France	52	»	»
Italie	10	»	»
Japon	0,75	»	»
Belgique	8	»	»
Portugal	0,75	»	»

6,5 pour cent sera réservé à la Grèce, à la Roumanie et à l'État Serbe-Croate-Slovène, ainsi qu'aux Puissances non signataires du présent arrangement, admises au bénéfice des réparations.

Art. 2.— L'ensemble des sommes reçues de l'Autriche, de la Bulgarie et de la Hongrie, ainsi que les sommes reçues de l'Italie, de la Roumanie, de l'État Serbe-Croate-Slovène et de l'État Tchéco-Slovaque, en exécution des arrangements des 10 septembre et 8 décembre 1919. sera réparti comme suit:

a) Une moitié sera répartie entre les Gouvernements alliés mentionnés à l'art. 1 et suivant les proportions fixées par ledit article;

b) Sur l'autre moitié, l'Italie recevra 40 p. 100 et 60 p. 100 sera réservé à la Grèce, à la Roumanie et à l'État Serbe-Croate-Slovène ainsi qu'aux Puissances non signataires du présent Arrangement, admises au bénéfice des réparations.

PARTIE II

Art. 3.— Les Gouvernements Alliés reconnaissent qu'il est de l'intérêt général de fixer le montant total des obligations mises à la charges de l'Allemagne par les art. 231 et 232 du Traité de Versailles, et d'en régler le mode d'exécution sur la base d'un arrangement comportant:

1. La fixation d'annuités à payer par l'Allemagne;

2. La possibilité pour l'Allemagne de se libérer par anticipation en escomptant tout ou partie desdites annuités;

3. L'émission par l'Allemagne d'emprunts, destinés tant au besoin propre de ce pays qu'au prompt acquittement de sa dette à l'égard des Puissances Alliées.

Les Gouvernements alliés se déclarent disposés à prendre entre eux, telles mesures qu'ils jugeront propres à faciliter un arrangement de cette nature.

PARTIE III

Art. 4.— 1. Pour chacune des Puissances alliées, la Commission des Réparations dressera, dans la forme suivante, un compte établi au 1-er Mai 1921.

I-er Mai 1921

CRÉDIT

a) Coût jusqu'au 1-er mai 1921 des armées d'occupation;

b) Sommes avancées à la Belgique avant le 11 novembre 1918, y compris les intérêts jusqu'au 1-er mai 1921;

c) Valeur actuelle de la créance réparations.

DÉBIT

d) Sommes reçues en acompte sur le coût des armées d'occupation;

e) Valeur des prestations en nature jusqu'au 1-er mai 1921 à l'exclusion des restitutions effectuées en vertu de l'art. 238 du Traité de Versailles.

f) Sommes à porter au crédit de l'Allemagne en exécution de l'art. 243 dudit Traité, à l'exclusion des soldes définitifs visés aux Sections III et IV de la Partie X (clauses économiques) et à l'exclusion également de toutes sommes reçues par la Commission des Réparations et affectées en vertu de l'art. 5, par. *a)*, du présent arrangement au droit de priorité de la Belgique.

Si le payement de la dette de réparations de l'Allemagne consiste en annuités ou en payements périodiques susceptibles d'être escomptés, la somme apportes dans la colonne *crédit* pour la valeur actuelle de la créance réparations visée sous la lettre *c)* sera établie pour chaque Puissance en escomptant à 5 p.% la part attribuée à cette Puissance dans les annuités ou payements périodiques mis à la charge de l'Allemagne, à moins que cette part ait été, par exception, fixée en capital.

Si, au moment de l'établissement du compte, les soldes à inscrire dans la colonne *débit* sous la lettre *f)* n'ont pas été définitivement fixés, la Commission des Réparations en fera une estimation provisoire. Au moment où interviendra la détermination définitive, la Commission opérera dans les écritures les redressements nécessaires.

2. Si le compte, établi pour une Puissance comme il est dit ci-dessus, fait ressortir que le montant des sommes inscrites au *débit* sous les lettres *d)*, *e)* et *f)*, est supérieur au montant total des sommes inscrites au *crédit* sous les lettres *a)*, *b)* et *c)*, la Commission des Réparations notifiera à cette Puissance le

www.digibuc.ro

montant de l'excédent de ladite Puissance et effectuera le reversement à la Commission des Réparations dans un délai de trois mois à dater de la notification.

3. Dans tous les cas, et après le reversement ci-dessus prévu s'il y a lieu, tout excédent des sommes inscrites au *débit*, lettres *d)*, *e)* et *f)*, sur les sommes inscrites au *crédit* sous la lettre *a)* sera conservé aux effets ci-après:

a) En ce qui concerne la Belgique, l'excédent sera considéré comme un acompte sur les 2 milliards $^1/_2$ de francs or, qui lui sont dûs par priorité;

b) En ce qui concerne chacune des Puissances alliées autres que la Belgique, l'excédent sera considéré comme une avance remboursable ainsi qu'il est dit plus loin, et portant jusqu'au remboursement un intérêt annuel de 5 p. %, qui sera inscrit au crédit du compte spécial d'intérêts, dont il est question au paragraphe 4.

Les sommes ainsi considérées comme des avances constitueront un fonds de réserve éventuelle pour permettre à la Commission des Réparations de faire face, en cas de défaut de l'Allemagne et pendant cinq ans, au service de tout ou partie des arrérages des emprunts allemands prévus à l'art. 3, par. 3 du présent arrangement.

L'excédent, dont il vient d'être question, sera pour chacune des Puissances intéressées divisé en cinq portions égales, respectivement applicables à chacune des dites 5 années.

Si pour une année la portion applicable n'est pas absorbée par le service des emprunts allemands cette portion recevra dans l'ordre ci-après, les affectations suivantes:

I. Acquittement des sommes dues par l'Allemagne à ladite Puissance au titre du coût des armées d'occupation;

II. Acquittement des sommes, capital ou intérêts, due par la Belgique à ladite Puissance à titre de sommes avancées avant le 11 novembre 1918;

III. Acquittement de l'annuité, s'il y en a une, due par l'Allemagne, à ladite Puissance;

IV. En ce qui concerne l'Italie et le Japon, acquittement par anticipation de futurs versements des annuités dues à ces Puissances (en commençant par les versements les plus proches) à tel taux d'escompte, n'étant pas inférieur à 5 p. %, qui de temps à autre sera fixé d'accord entre lesdites Puissances et la Commission des Réparations.

Tout solde, non absorbé par les affectations ci-dessus, sera versé à la Commission de Réparations pour être réparti par elle en l'acquit de l'Allemagne entre les Puissances Alliées admises aux bénéfices des Réparations et suivant les proportions admises à l'art. 1.

4. Les intérêts des avances feront l'objet d'un compte spécial établi pour chaque Puissance. Le solde créditeur de ce compte sera réparti entre les Puissances autres que la Belgique, suivant les proportions fixées à l'art. 1, sur lequel on inscrira à partir du 1-er mai les intérêts des avances visées au par. 3.

Art. 5.— En considération des sacrifices faits dans l'intérêt général par toutes les Puissances créancières de l'Allemagne afin d'assurer le succès des emprunts visés à l'art. 3, et pour prévenir toutes difficultés dans les règlements financiers interalliés, la Belgique accepte et il est entendu par les présentes que la somme de 2 milliards et demi de francs or, qu'elle doit recevoir par priorité en vertu de l'Arrangement du 16 juin 1919, lui soit assurée dans les conditions ci-après:

La Belgique conservera, comme il est dit à l'art. 4 du présent Arrangement, l'excédent, sur le coût de ses armées d'occupation, des prestations en nature et des transferts de droits et intérêts allemands, dont elle aura bénéficié avant le 1-er mai 1921. Le surplus de 2 milliards et demi de francs or sera prélevé comme il suit, après remboursement du coût des armées d'occupation qui n'aurait pas été effectué comme il est prévu à l'art. 4 et jusqu'à ce que la priorite reconnue à la Belgique ait été épuisée.

a) Jusqu'au 1-er mai 1921, sur tous payements en espèces reçus par la Commission des Réparations en conformité de l'art. 243, et notamment aux titres ci-après:

1. Remboursements à effectuer dans les conditions spécifiées à l'art. 4, par chacune des Puissances Alliées qui auraient reçu des prestations en nature ou des transferts de droits ou d'intérêts allemands visés à l'art. 243 du Traité de Versailles, pour une valeur supérieure à celle de ses créances sur l'Allemagne du fait de ses droits éventuels au payement du coût de ses armées d'occupation, ainsi qu'à la réparation des dommages subis et au remboursement des sommes que cette Puissance aurait avancées à la Belgique jusqu'au 11 novembre 1918.

2. Règlement du solde définitif en faveur de l'Allemagne des offices de vérification et de compensation prévus à l'art. 296 du Traité de Versailles, et versement du produit de la liquidation des biens, droits, et intérêts alle-

www.digibuc.ro

mands détenus par les Puissances Alliées sur leurs territoires respectifs, effectué à la Commission des Réparations de la manière indiquée à l'art. 297, par. h, dudit Traité.

3. Reprise, conformément à l'art. 254 du Traité de Versailles, d'une part de la dette de l'Empire ou d'un État allemand par le Danemark (Sleswig), la Tchéco-Slovaquie, ou la ville libre de Dantzig.

4. Acquisition, conformément à l'art. 256 du Traité de Versailles, des biens et propriétés de l'Empire et des États allemands par le Danemark (Sleswig), la Tchéco-Slovaquie ou la ville libre de Dantzig, dans les territoires allemands qui leur sont transférés.

5. Acquisition, en vertu de l'art. 260 du Traité de Versailles, des droits ou intérêts allemands dans des entreprises d'utilité publique ou dans des concessions acquises dans les pays et territoires visés audit article.

6. Vente des armes, munitions, matériel de guerre et outillage, qui doivent être détruits en vertu de l'art. 169 du Traité de Versailles.

7. Vente au Luxembourg du charbon allemand livré conformément aux dispositions de l'Annexe V, par. 5, Partie VIII (Réparations) du Traité de Versailles.

8. Réparation ou vente des matières colorantes et produits chimiques pharmaceutiques livrés par l'Allemagne dans les conditions prévues à l'Annexe VI, Partie VIII (Réparations) du Traité de Versailles.

b) Après le 1-er mai 1921, sous réserve du payement par priorité du coût des armées d'occupation, sur la valeur de toutes livraisons ou de tous versements effectués par l'Allemagne, et de tous autres versements faits à la Commission des Réparations et en état d'être distribués.

c) Jusqu'à concurrence de la somme indiquée plus bas, sur le produit du premier emprunt allemand, et eventuellement sur le produit des emprunts suivants, la Belgique reconnaît, en effet, qu'en vue d'assurer le succès des emprunts, il convient d'intéresser le plus grand nombre possible de créanciers de l'Allemagne à ce succès, et de ne pas réserver à une seule Puissance la quasi totalité du produit. Déduction faite de la part réservée à l'Allemagne sur le produit de ces emprunts, la Belgique touchera, s'il y a lieu, jusqu'à concurrence de 50% dudit produit.

d) Si le payement de la dette de réparations de l'Allemagne est prévu sous forme d'annuités, les sommes versées à la Belgique à titre d'acompte en vertu de son droit de priorité, viendront en déduction de la part de cette Puissance dans les annuités restant à courir ou dans les versements anticipés que l'Allemagne ferait ultérieurement. Cette déduction sera établie de telle manière que la part de la Belgique dans la valeur actuelle des versements reçus ou à recevoir de l'Allemagne soit exactement conforme au pourcentage établi par l'art. 1 du présent Arrangement.

Art. 6.—1. L'Allemagne ayant, par l'Annexe III de la Partie VIII (Réparations) du Traité de Versailles, et l'Autriche et la Hongrie ayant, par des dispositions correspondantes des Traités de Saint-Germain et de Trianon, reconnu le droit des Puissances Alliées et Associées au remplacement tonne pour tonne et catégorie pour catégorie, de tous les navires de commerce et bateaux de pêche perdus ou endommagés par faits de guerre et étant donné la grande difficulté de fixer une valeur équitable pour les navires livrés sans avoir tout d'abord procédé à une vente réelle de la majorité de ces navires, il est convenu ce qui suit.

La vente des navires attribués à l'Empire Britannique sera effectuée avant le 1-er mai 1921 par la Commission des Réparations sur le marché britannique et ces navires ne seront adjugés qu'à des ressortissants britanniques.

Le montant des sommes qui seront à porter au crédit de la Puissance ex-ennemie et au débit de l'Empire Britannique relativement aux navires de commerce et aux bateaux de pêche qui lui seront attribués ou ultérieurement transférés en vertu d'arrangements interalliés sera, sous réserve des règlements de compte rendus nécessaires par les réparations ou les dépenses de livraison, le montant du prix réel réalisé par les dites ventes.

En ce qui concerne les autres Puissances, le montant des sommes à porter à leur débit, relativement aux navires de commerce et aux bateaux de pêche qui leur sont attribués ou leur seront ultérieurement transférés en vertu d'arrangements interalliés, sera la moyenne des prix, sous réserve des règlements de compte comme ci-dessus réalisés par la vente de navires similaires de chaque classe sur le marché britannique.

Les valeurs ainsi déterminées seront portées au débit de la Puissance alliée et au crédit de la Puissance ex-ennemie intéressée, sous les dates suivantes:

En ce qui concerne l'Allemange, sous la date du 10 janvier 1920 ou à la date de la livraison du navire si celle-ci est ultérieure; en ce qui concerne l'Autriche et la Hongrie, sous les dates respectives de l'entrée en vi-

www.digibuc.ro

gueur des Traités de Paix avec ces pays.

Un intérêt annuel de 5 p.% à partir de ces dates, et jusqu'à la date de la vente, ou jusqu'au 1-er mai 1921 si les navires ne sont pas vendus avant cette date, sera porté au débit de l'Empire Britannique au titre des navires qui lui sont attribués ou transférés, et au crédit du compte spécial d'intérêts prévu à l'art. 4.

En ce qui concerne chacune des autres Puissances, une somme globale sera portée au débit de cette Puissance à titre d'intérêt et portée au crédit du compte spécial d'intérêts. Cette somme présentera, vis-à-vis de la somme totale portée au débit de l'Empire Britannique à titre d'intérêts, la même proportion que la valeur du montant total du tonnage attribué ou transféré à cette Puissance présente vis-à-vis de la valeur du tonnage total attribué ou transféré à l'Empire Britannique.

2. Aucune somme ne sera portée au débit d'une Puissance alliée, à laquelle des navires allemands auraient été attribués, pour l'utilisation de ces navires postérieurement à la date de la mise en vigueur des Traités respectifs.

3. Dans le cas des navires transférés, la location de ces navires jusqu'à leur transfert sera payée aux Puissances transférantes par la Puissance à qui les navires sont transférés. Les payements seront effectués en déduisant le montant du prix de location, plus 5 p. % d'intérêts par an à partir de la date du transfert des premiers payements soumis au pourcentage, autres que les payements en nature ou services rendus et qui auraient été reçus par la Puissance à qui les navires ont été transférés, soit de l'Allemagne, soit de l'Autriche, soit de la Hongrie, quelle que soit celle de ces Puissances qui effectue les premiers versements. Le montant ainsi déterminé sera ajouté au premier payement soumis au pourcentage et reçu par la Puissance transférante.

4. Après l'allocation finale du tonnage par la Commission des Réparations, la Belgique recevra sur les parts des autres Puissances participant à la réparation du tonnage, une quantité de tonnage suffisante pour lui constituer une allocation équivalente tonne pour tonne au tonnage des navires condamnés après l'armistice par la Cour des Prises belge. Le tonnage ainsi alloué sera approximativement du même âge, du même type et de la même valeur que les navires condamnés. La contribution de chacune des Puissances transférantes sera en proportion de ses réclamations admises à l'allocation tonne pour tonne du tonnage ex-ennemi.

La valeur des navires alloués ou transférés à la Belgique sera portée au débit des Puissances transférantes dans la proportion suivant laquelle elles contribuent au transfert de ces navires.

La condamnation des navires ci-dessus visés par la Cour des Prises belge n'étant pas reconnue par les Puissances alliées, la Belgique, tout en maintenant la validité des ces jugements, et en considération du transfert de tonnage mentionné dans le présent par. 4, s'engage à ne réclamer aucun droit sur lesdits navires, en se prévalant de leur condamnation.

Art 7.— Aucune somme ne sera portée au crédit de l'Allemagne pour les croiseurs légers, les docks flottants et le matériel livré ou à livrer en exécution du Protocole du 10 janvier 1920 en compensation des bâtiments de guerre coulés.

En ce qui concerne les bâtiments allemands coulés, qui ont été ou seront renfloués, toute Puissance qui en a reçu ou en recevra l'attribution tiendra compte des frais de sauvetage à la Puissance qui aura supporté ces frais.

Art. 8.— Aucune somme ne sera portée au crédit de l'Allemagne relativement au produit de la vente des bâtiments de guerre et du matériel naval de guerre livré en conformité des clauses navales du Traité de Versailles, y compris la valeur du produit de la vente du matériel naval de guerre qui a pu ou pourra être effectué par la Commission des Réparations à la requête du Conseil Suprême. Ces sommes seront réparties entre les Puissances Alliées suivant la proportion qui a été approuvée par le Conseil Suprême pour le matériel livré en vertu du Protocole du 10 janvier 1920.

Art. 9.— L'Italie aura la faculté, par priorité sur toutes les autres Puissances Alliées, de retenir, en compensation des sommes à elles dues par l'Autriche, la Bulgarie et la Hongrie, au titre du coût de armées d'occupation et au titre des réparations, une somme égale à celle dont la Commission des Réparations pourra la déclarer comptable vis-à-vis d'elle en raison de la valeur des biens transférés et des services rendus jusqu'au 1-er mai 1921, conformément à l'art. 189 et Annexes III, IV et V de la Partie VIII (Réparations) du Traité de Saint-Germain, et des dispositions correspondantes du Traité de Trianon, ainsi qu'en raison des dettes visées dans l'Arrangement de Saint-Germain du 10 sep-

www.digibuc.ro

tembre 1919, modifié à Paris le 8 décembre 1919, relatif au compte de réparations en ce qui concerne l'Italie. Cette Puissance n'aura, par suite, à émettre les bons prévus à l'art. 4 dudit Arrangement que si et en temps que sa dette ne se trouve pas avoir été éteinte par compensation comme il est dit ci-dessus.

Art. 10.— Les dispositions du présent Arrangement ne sont pas applicables à la Pologne. Les droits à la réparation des dommages subis par cette dernière, en temps que partie intégrante de l'ancien Empire de Russie, demeurent réservés conformément à l'art. 116 du Traité de Versailles et à l'art. 87 du Traité de Saint-Germain.

Les sommes dont la Pologne devra créditer l'Allemagne et l'Autriche, en exécution de l'art. 243 du Traité de Versailles et de l'art. 189 du Traité de Saint-Germain seront inscrites provisoirement à des comptes d'attente qui porteront intérêt à 5 p. % l'an.

Art. 11.— Les dispositions du présent Arrangement ne pourront porter atteinte à l'exécution des stipulations de l'art. 232, par. 3, du Traité de Versailles.

Le montant des sommes empruntées par la Belgique jusqu'au 11 novembre 1918, y compris l'intérêt des dites sommes à 5 p. % l'an jusqu'à la date de remboursement, sera imputé immédiatement après le payement des 2 milliards ½ de francs or visés à l'Article 5, par portions, autant que possible égales, sur les sommes payées chaque année par l'Allemagne avant le 1-er mai 1926.

Les versements anticipés de l'Allemagne ne seront pas affectés à l'escompte de cette partie des annuités.

Art. 12.— Rien dans le présent Arrangement ne portera atteinte au droit des Puissances alliées d'obtenier le remboursement des crédits de ravitaillement consentis par eux aux Puissances anciennement ennemies.

Art. 13.— La question de la réduction du coût des armées d'occupation à une base uniforme pour toutes les Puissances Alliées ou Associées, est réservée afin de pouvoir être discutée avec les États-Unis d'Amérique.

Spa, le 16 juillet 1920.

2.

PAGUBELE DE RĂSBOIU ALE ROMÂNIEI

Raport dela 11 Februarie 1921 al delegatului român în Comisia Reparațiilor.

ÉVALUATION DES DOMMAGES— ROUMANIE

(Réclamations partielles présentées, en vertu de l'article 233)

Paris, 11 Février, 1921

Le Délégué de la Roumanie à la Commission des Réparations à M. le Président de la Commission des Réparations, Paris.

Monsieur le Président,

En réponse à votre adresse No. 9/102 du 26 Janvier 1921, et reçue à notre Délégation le 27 Janvier, j'ai l'honneur de vous présenter le montant, en partie provisoire, des dommages subis par la Roumanie.

Si une partie de ces évaluations ne sont pas définitives, cela tient à ce que:

1. La loi roumaine ayant trait aux constatations et évaluations des dommages de guerre prévoit comme terme de prescription la date du 28 Avril 1921 *(deux années* à courir à partir du 28 Avril 1919, délai analogue à celui fixé par la loi française), date jusqu'à laquelle des demandes de dommages peuvent encore surgir;

2. Parce que des 1.146.817 demandes reçues jusqu'à présent, 725.655 seulement ont été résolues définitivement jusqu'au 1-er Janvier 1921 par les commissions de constatation et les Cours d'Appel pour les dommages de guerre; et

3. Parce que les constatations *définitives* individuelles, déjà effectuées, correspondent surtout aux dommages les plus réduits; à ceux qui ont pu être contrôlés le plus rapidement, et cela parce que, vu leur montant, n'étaient pas soumis à l'appel devant le Tribunal ou devant la Cour.

En ce qui concerne les dommages correspondant aux pensions, allocations, etc., les évaluations sont définitivement établies.

Il convient d'ajouter immédiatement que les chiffres que nous présentons ne se réfèrent qu'à L'ancien Royaume *et* ne *comprennent par conséquent* pas *les dommages subis par la Transylvanie, le Banat, la Crishane, le Mar-*

www.digibuc.ro

morosch, la Bukovine et la Bessarabie, qui s'élèvent, ceux-là aussi, à un chiffre très important.

Ils ne comprennent pas non plus, ainsi que nous le répétons expressément plus loin, *la catégorie spéciale des dommages dérivant des droits que les conventions spéciales, passées avec un ou plusieurs États alliés, ont reconnu à la Roumanie (pétroles incendiés, trésor roumain mis en sécurité à Moscou avant la débâcle russe, etc.), ou que des mesures spéciales de l'ennemi lui ont reconnu (billets de la Banque générale de la Roumanie émis par les Allemands pendant l'occupation, dépôt or de la Banque Nationale Roumanie à la Reichsbank de Berlin) et dont un mémoire spécial a été déposé au Service Financier de la Commission des Réparations sur la demande de ce dernier.*

Il en est de même du disponible se trouvant en pays ex-ennemi et appartenant à des Banques privées ou à des particuliers, *ainsi que de l'argent en numéraire, l'or effectif, etc., qui ont été saisis ou volés par l'ex-ennemi dans le territoire occupé.*

Ces catégories de dommages monétaires constituent des véritables restitutions qui doivent se faire par préférence.

Mais avant de présenter le montant total des dommages qui font l'objet de ce mémoire, nous croyons indispensable de rappeler que de l'étendue de l'ancien royaume de Roumanie (139.690 kilomètres carrés) environ deux tiers (environ 93.000 kilomètres carrés) ont été sous l'occupation allemande pendant deux années (Novembre 1916—Novembre 1918). Le territoire envahi comprenait les régions où se trouvaient les plus importantes et les plus puissantes ressources du pays en ce qui concerne l'agriculture, le bétail, les produits du soussol, les installations industrielles, etc., accumulées durant les deux années qui ont précédé la participation de la Roumanie à la guerre mondiale.

Afin de mieux exploiter, épuiser et spolier toutes les richesses du territoire occupé, l'administration militaire allemande avait créé une organisation spéciale dénommée «*l'État-Major économique*», véritable organisme tentaculaire avec des ramifications pour toutes les branches de production et dont l'action s'étendait jusqu'au dernier hameau. Cette organisation comprenait 17 sections divisées en sous-groupes de sorte que, n'importe quelle branche de production du pays, si minime fût-elle, était atteinte.

Le principe directeur de cet organe est stipulé dans l'ordre No. 26.280 du 21 Août 1917 émanant du Conseil Suprême des armées du Maréchal von Mackensen.

«Le problème principal de l'Administration militaire en Roumanie consiste en l'utilisation économique la plus large du territoire à administrer au profit de la patrie allemande (Heimat)».

C'est en vertu de cet ordre que l'État-Major économique allemand a développé une activité extrêmement intense, en épuisant toutes les réserves et en paralysant toute l'activité industrielle et économique du pays.

La preuve irréfutable du pillage méthodique institué par l'ennemi est la brochure secrète publiée par l'ex-ennemi lui-même que nous annexons au présent mémoire (Annexe 1) et dont nous donnons un résumé, en français, de ses parties essentielles (Annexe 2).

En ce qui concerne les *sacrifices en hommes* que la Roumanie a soufferts pendant les deux années de luttes extrêmement dures ils atteignent 10 p. 100 du chiffre total de la population de l'ancien royaume, ils représentent, en effet, 650.109 morts prouvés par les statistiques officielles pour une population de 6.500.000 habitants. Si l'on ajoute à ces pertes les invalides dont le nombre atteint 75.491, on comprend la réduction de la capacité de travail qui atteint un pays qui se trouvait en pleine évolution économique.

L'Annexe 4 présente une idée des sacrifices roumains pendant la guerre mondiale.

Nous croyons enfin indispensable afin de donner une idée exacte des méthodes employées pour le constat et les évaluations des dommages de résumer en quelques lignes l'Annexe 3 jointe à ce mémoire.

Par le déeret-loi No. 3795 du 21 Décembre 1918 on a établi les règles précises pour la déclaration des dommages subis par les faits de guerre.

Par le décret-loi No. 1656 du 18 Avril 1919 on a réglementé le constat et l'évaluation desdits dommages.

Les organes de constat et d'évaluation des dommages se répartissent en trois catégories:

Les Commissions des justices de paix sous la présidence du juge de paix et comprenant entre autres un contrôleur général statuant sur les demandes n'excédant pas 50.000 lei, sans appel pour toutes les condamnations inférieurs à 25.000 lei.

www.digibuc.ro

Les Commissions départementales, sous la présidence du premier président du tribunal, qui décident en premier ressort pour toutes les demandes exc. dant 50.000 lei, etc., en appel, pour toutes les condamnations excédant 25.000 lei prononcées par la Commission des justices de paix.

Les Cours d'Appel pour les dommages de guerre, spécialement instituées auprès de chaque Cour d'appel, présidées par le premier président de la Cour ou son délégué et évoquant toutes les sentences des Commissions départementales dont la condamnation dépasse 100.000 lei.

Ces trois organes travaillent sous le contrôle d'une *Commission centrale des dommages de guerre*, comprenant des notabilités de notre monde financier et juridique et fonctionnant auprès du Ministère des Finances, sous la présidence d'un président de notre Haute-Cour de Cassation et de Justice.

Une des règles principales qui limitent les pouvoirs d'appréciation des juges dans la matière est celle qui veut que le dommage soit calculé d'après la valeur de la chose détruite ou détériorée au moment du sinistre, qui est ainsi toujours inférieure à la valeur marchande de l'objet au moment du constat.

Les évaluations faites sont fondées sur des actes juridiques incontestés, attendu que beaucoup de ces endommagés, aussitôt que le pays a été évacué par l'ennemi et avant qu'une législation spéciale soit intervenue pour la constatation des dommages, ont usé des moyens ordinaires de la justice pour déterminer les dommages qu'ils avaient subis, par des enquêtes avec témoins et experts (Article 66, procédure civile).

Il convient également de mentionner qu'afin de se prémunir contre toute exagération dans ces revendications, la loi (Article 11 du décret-loi No. 3795 de 1918 et Article 9 du décret-loi No. 1656 de 1919) prévoit que la peine de réclusion variant de trois mois à trois ans et la perte de tout droit de dédommagement pour qui par le moyen de la fraude exagérerait le chiffre des pertes ou déclarerait des dommages inexistants.

Cette garantie était d'autant plus sûre que les endommagés savaient, qu'en dehors de la vérification faite par les services qui enregistraient les revendications, ces dernières allaient être contrôlées de nouveau par les Commissions de justice instituées par le décret-loi déjà cité (No. 1656 du 28 Avril 1919).

Nous croyons devoir ajouter quelques renseignements sur les bases qui ont servi à ces différentes commissions pour l'évaluation des dommages.

Conformément à l'Article 16 de la loi (Art. 23 de la loi française), on a institué auprès de chaque préfecture des commissions composées de personnes techniques spécialistes qui ont dressé des séries de prix pour chaque catégorie de produits et biens, meubles et immeubles.

En dehors de ces commissions, la Commission centrale des dommages de guerre fonctionnant près du Ministère des Finances a fixé des prix maxima régionaux et des prix-normes pour les dommages causés par actes de violences, mauvais traitements, bombardements, détention, invalidités, etc.

De plus, afin de faciliter l'application des lois spéciales déjà citées, la Commission centrale des dommages de guerre a élaboré une série d'instructions générales et normes pour les commissions et cours de dommages de guerre dont nous donnons une traduction française (Annexe).

Les commissions de constatations ci-dessus nommées ont reçu jusqu'à présent 1.146.817 demandes de dommages des particuliers. Le terme de prescription des demandes à présenter, fixé par la loi roumaine. est de deux ans, et court à partir du 28 Avril 1919 (même délai que dans la loi française).

Les chiffres présentés pour les dommages aux particuliers ne sauraient donc représenter qu'un minimum, de nouvelles demandes pouvant d'après la loi être présentées jusqu'au 28 Avril 1921.

En ce qui concerne les dommages causés aux départements, aux communes, à l'État, les dommages causés par les mauvais traitements des prisonniers de guerre, les pensions accordées aux victimes militaires de la guerre (mutilés, invalides, orphelins), les frais d'assistance aux prisonniers de guerre et à leurs familles, les allocations aux familles des mobilisés, les chiffres présentés ont un *caractère définitif*.

Voici maintenant les estimations des dommages de guerre appartenant aux catégories prévues à l'Annexe 1 de l'article 232 du Traité de Versailles se rapportant à l'Ancien Royaume, *exception faite des sommes dues par autres que les Puissances ex-ennemies (comme par exemple les dommages directs et indirects provenant des sondes et du pétrole incendiés en 1916 au moment de l'envahissement de la*

www.digibuc.ro

Roumanie, le trésor roumain déposé à Moscou, etc.), droits que les conventions spéciales passées avec un ou plusieurs pays alliés lui ont reconnus expressément ou que des mesures spéciales de l'ex-ennemi lui ont reconnu (billets de la Banque générale roumaine émis par l'ex-ennemi pendant l'occupation, le dépôt-or de la Banque Nationale Roumaine à la Reichsbank de Berlin, etc.). En ce qui concerne ce dernier point, un mémoire détaillé avec preuves à l'appui a déjà été présenté au service Financier de la Commission des Réparations.

RÉCAPITULATION GÉNÉRALE

des dommages de guerre de la Roumanie (Ancien Royaume).

1. Dommages causés aux civils	Lei or	8.103.289.710
2. Dommages causés aux départements et aux communes	»	895.823.719
3. Dommages causés à l'État	»	8.838.189.568
4. Dommages causés par suite de mauvais traitements appliqués aux prisonniers de guerre (évaluation définitive) . . .	»	3.536.782.579
5. Pensions accordées aux victimes militaires de la guerre (mutilés, blessés, invalides, orphelins) (évaluation définitive) . . .	»	9.296.663.076
6. Dépenses faites pour l'assistance des prisonniers de guerre et de leurs familles: 2.812.584 francs suisses 7.598.038 francs français 43.319 livres sterling 179.897 couronnes danoises 2.570 livres ottomanes 209.945 couronnes autrichiennes . . . . . (Évaluation définitive).	Lei or	11.947.689
7. Allocations aux famillles des mobilisés (évaluation définitive)	»	416.703.847
Total.	Lei or	31.099.400.188

Le délégué de la Roumanie à la Commission des Réparations

NECULCEA

3.

MEMORIUL GUVERNULUI ROMÂN CĂTRE COMISIA REPARAŢIILOR

Mémorandum du gouvernement roumain concernant la position actuelle de la Roumanie vis-à-vis du problème, général des réparations

La politique de carence du Gouvernement allemand en matière de réparations ayant conduit la Commission des Réparations à la constatation officielle de cette carence, le problème interallié des réparations est entré dans une phase toute nouvelle nécessitant un examen approfondi de la part de tous les Alliés sans distinction. Cet examen intéresse d'autant plus les États Successeurs de l'ancienne Monarchie austro-hongroise qu'àcôté des créances qu'ils ont à réaliser sur les ex-ennemis ils doivent, en outre, faire face à des obligations imposées par les Traités. E si, au moment de la signature des Traités, ces obligations ne constituaient, en quelque sorte qu'un soulagement dans une certaine proportion de la charge résultant de l'obligation des ex-ennemis de réparer les dommages causés, elles ne sauraient, dans la phase actuelle du problème des réparations, renverser le principe et constituer, au contraire, une charge exclusive pour les États successeurs, les transformant ainsi de vainqueurs en vaincus.

La Roumanie estime donc nécessaire au moment où toute la question des réparations semble devoir subir un nouveau et sérieux examen de la part des Alliés, de mettre en évidence sous une forme synthétique sa position *actuelle*, telle qu'elle dérive des interprétations successives qu'on a donné à certaines clauses des Traités de paix, des tempéraments accordés et de l'inexécution de certaines autres clauses des mêmes Traités (non-fixation jusqu'à présent des créances autrichienne et hongroise, par exemple), de l'attitude que ces interprétations et tempéraments ont permis aux ex-ennemis de prendre vis-à-vis des Alliés pour éluder les principes fondamentaux mêmes des Traités, enfin du manque d'une politique unitaire et solidaire des Alliés en matière de réparations. Cet exposé est devenu indispensable surtout depuis que parallèlement à l'évaluation des obligations des États successeurs — évaluation prévue par les Traités — on semble vouloir procéder à une ex cution immédiate de certaines de ces obligations, exécution qui, vis-à-vis des tempéraments accordés déjà aus ex-ennemis, constituerait

www.digibuc.ro

une sorte de priorité ne résultant pas des Traités et qui serait contraire au principe même des réparations dues par les ex-ennemis aux Alliés.

Ce qui suit rappelle brièvement les dommages soufferts par la Roumanie du fait de la guerre, ainsi que ses obligations dérivant des Traités, pour les opposer à l'offre provisoire qui lui a été faite à Spa, offre qu'elle n'a pu accepter parce que l'accepter ç'eût été se résigner à une ruine complète financière et économique, inconcevable autant qu'inadmissible pour un pays vainqueur allié.

I. Dommages subis par la Roumanie du fait de la guerre et obligations imposées à celle ci par les traités.

La Roumanie a doublement souffert du fait de la grande guerre: Plus des $^2/_3$ de son territoire ont, en effet, été occupés par les ex-ennemis pendant deux ans et exploités d'après le principe suivant, clairement exprimé par l'ordre suivant du Haut Commandement allemand: «Le devoir le plus important de l'administration militaire en Roumanie consiste à exploiter économiquement le pays d'une manière aussi complète que possible en faveur de la Patrie.» (Ordre Mackensen No. I 26280, 21 Avril 1917).

La conséquence de l'application de ce système d'exploitation pour la Roumanie a été qu'après la retraite des armées d'occupation, elle a été obligée — tout pays agricole et exportateur qu'elle est — de recourir au blé américain et australien pour éviter la famine qui menaçait sa population. L'enlèvement de la presque totalité du bétail des machines agricole et du matériel roulant l'a en effet mise dans l'impossibilité absolue de pouvoir faire face à ses besoins alimentaires.

a) *Dommages dont la liste a été présentée et discutée à la Commission des Réparations.* — La constatation juridique de ces dommages établie par les tribunaux et cours de constatation, a conduit à l'établissement de la somme de 31.099.853.761 lei or, qui a été communiquée et discutée par la Commission des Réparations dans le délai fixé par le Traité de Versailles.

b) *Émission forcée des billets de banque pendant l'occupation ennemie.* — Cette émission, s'élevant à 2.173.000.000, lei a été imposée par les Allemands et a créé à la Roumanie un désavantage qui est parafaitement mis en lumière par le passage suivant d'un document allemand: «La création d'une section d'émission a présenté des avantages extraordinaires pour les Puissances centrales, parce que, de par le Traité de Paix de Bucarest ces Puissances ont imposé au Gouvernement roumain le remboursement des billets. La couverture de ces billets, déposée à la Reichsbank de Berlin, sera libérée de fait et reviendra de nouveau aux Puissances centrales qui rentreront de cette manière gratuitement dans la possession des marchandises fournies par la Roumanie. L'entretien des troupes dans les territoires occupés devient également gratuit. De cette manière, nous avons réalisé tous les espoirs fondés sur la création de ce nouveau moyen de payement». (Rapport de O. Petersen, Directeur technique [allemand] de la Section d'Émission des billets de Banque de la Banca Generala de Bucarest; Mai 1918).

Cette émission a constitué la première inflation monétaire du pays: sur les $^2/_3$ du territoire occupé, on a émis une quantité de billets pour une valeur triple de celle correspondant au territoire entier de la Roumanie au moment de son entrée en guerre. C'est là une charge énorme qui pèse encore aujourd'hui lourdement par le fait que la Roumanie est obligeé de racheter les billets de la Banca Generala, sans que leur couverture déposée à la Reichsbank de Berlin ait été restituée jusqu'à présent.

c) *Mise en vigueur anticipée du Traité de Bucarest.* — De plus, la mise en vigueur anticipée du Traité de Bucarest n'a fait qu'augmenter les dommages, en forçant la Roumanie à livrer de grandes quantités de bétail et de vivres, à livrer du matériel de guerre, etc. La Roumanie a également été forcée par le même Traité d'accorder des dédommagements aux sujets et entreprises allemands. Tous ces dommages constituent l'objet de l'article 259 du Traité de Versailles.

d) *Dommages à l'industrie pétrolifère provenant des destructions demandées par les Alliés et prises à leur charge.* — Rien que la part revenant à l'industrie privée est de l'ordre de 10. 000.000 livres sterling. Quant à la part des dommages de l'État, elle n'a pas encore été fixée d'accord avec les Alliés, mais l'application des mêmes principes d'évalution que pour les particuliers laisse entrevoir un montant élevé.

e) *Dommages subis de la part de certains de ses Alliés.* — Sous ce chapitre doit figurer la confiscation du trésor roumain déposé à Moscou selon l'obligation imposée à la Roumanie par les Alliés et sous la garde des Alliés. Rien que l'or effectif monnayé, appartenant à la

www.digibuc.ro

Banque Nationale de Roumanie (monnaies étrangères d'or), représente une valeur de 322.729.504 lei-or. Avec les autres dépôts de la Banque Nationale et de la Caisse des dépôts et consignations, ainsi que les bijoux de la Couronne de Roumanie. etc., ces dommages dépassent 1 milliard de lei-or. Cette créance nous a d'ailleurs été reconnue par la Conférence de Gênes (Clauses économiques, art. 13).

f) *Obligations imposées à la Roumanie par les Traités de Saint-Germain et de Trianon.* — Ici entrent:

1. La dette dite de «libération», formulée au moment de la signature du Traité de Saint-Germain, lorsque le principe fondamental des traités — l'obligation imposée aux ex ennemis de réparer intégralement les dommages causés aux Alliés — n'avait subi aucun «Tempérament». La quote-part de la Roumanie, établie par la Commission des Réparations, est de 235 millions de francs-or.

2. La quote-part de la Dette publique austro-hongroise d'avant-guerre.

Les évalutions de la Commission des Réparations l'ont fixée à:

Dette gagée: Vis-à-vis de l'Autriche 4.637.200 couronnes, 35.814.374 marks. Vis-à-vis de la Hongrie 147.614.140 couronnes. Steg 653.950 cour. or. annuité.

Dette non gagée: Vis-à-vis de l'Autriche 17.498.148 couronnes-or. 101.556.466 couronnes-papier. Vis-à-vis de la Hongrie 470.805.365 couronnes-or. 902.351.837 couronnes-papier.

3. *Valeur des biens transférés.* — D'après l'évaluation roumaine, elle atteint: 1 milliard 104 millions couronnes-or.

Les évaluations autrichienne et hongroise indiquent une somme presque triple (!).

g) *Expropriation des biens des sujets anglais et français de Bessarabie.* — Cette évaluation faite à l'occasion de la reconnaissance de la Bessarabie par les Alliés comme appartenant à la Roumanie, monte à plus d'un million de livres sterling (y compris les intérêts depuis le 1-er Janvier 1919) [1]).

Mentionnons que la quote-part de la dette publique russe d'avant-guerre, se référant à la Bessarabie, ne figure pas dans ces évaluations.

De sorte que les obligations de la Roumanie résultant de la guerre et déjà évaluées montent à présent à:

1/ *Dommages présentés à la Com. des Répar.* (Ancien Royaume) 31.099.853.761 lei-or.

2/ *Émission de la Banque nationale de Roumanie* 2.173.000.000 lei-or.

3/ *Mise en vigueur anticipée du Traité de Bucarest.* Non encore définitivement fixé.

4/ *Dommages à l'industrie pétrolifère* (destructions demandées par les Alliés):

a) Industrie privée 10.000.000 livres sterling.

b) État Non encore définitivement fixé.

5/ *Dommages subis de la part de certains Alliés* (Trésor roumain diposé à Moscou) 1.000.000.000, lei or.

6. Obligations imposées à la Roumanie par les Traités de Saint-Germain et de Trianon.

a) Dette de libération: 235.000.000 frs. or.

b) Par dans la dette publique austro-hongroise d'avant guerre;

Dette gage. vis à-vis de l'Autriche, 4.637.200 c. 35.814.374. Mk. 147.614.140 Steg 635.950 cour.-or annuité.

Dette non gagée: vis-à-vis de l'Autriche 17.498.148 cour.-or. 101.556.466 cour.-pap.; vis-à-vis de la Hongrie 470.805.365 cour.-or, 902.351.837 cour.-pap.

7. *Valeur des biens transférés*: 1.104.000.000 couronnes-or.

8. *Biens des sujets anglais et français de Bessarabie*: 1.000.000 livres sterling.

II. Créances sur les Ex-Ennemis

Accord de Spa: On a proposé à la Roumanie:

a) 1% sur la créance globale allemande (article 1 de l'Accord de Spa);

b) jusqu'à un maximum de 30% sur les réparations austro-hongro-bulgares etc. (article 2 de l'Accord de Spa).

La Commission des Réparations a fixé la créance globale de l'Allemagne le 1-er Mai 1921 à 132 milliards marks or.

D'autre part, elle laisse comprendre officieusement que la somme provenant des réparations austro-hongroises serait d'environ 6 milliards marks or, dont 4 pour la Hongrie et 2 pour l'Autriche. Avec le 2,250 milliards francs-or de la créance sur la Bulgarie, cela représenterait environ 8 miliard marks or. Les mêmes renseignements officieux, communiqués au Gouvernement roumain par son Délégué à la Commission des Réparations,

1) Au taux admis pour les sujets roumains cette somme ne devrait pas dépasser 22 millions de lei.

www.digibuc.ro

avaient fixé la somme globale à être répartie selon l'article 2 de l'Accord de Spa à environ 12 milliards marks or. De sorte que la Roumanie aurait à toucher, d'après l'article 1 de l'Accord de Spa:

1% sur (132 — 12 = 120) 1,200 milliard mark sor.

D'après l'article 2 du même Accord:

1% sur $\left(\frac{12}{2} = 6\right)$..... 60 millions.

30% sur $\left(\frac{12}{2} = 6\right)$.....1,800 milliard.

3,060 milliard .

Ce sont là à peu près tous les droits offerts à la Roumanie à Spa qui doivent compenser tous ses dommages de guerre et faire face à toutes ses obligations découlant des Traités!

Et cela encore dans l'hypothèse que l'Allemagne et ses Alliés feraient face honnêtement et intégralement à toutes leurs obligations découlant des Traités.

Or, le moratoire allemand bien connu, et les différents autres tempéraments; toute la sollicitude que la Commission des Réparations a témoigné à l'égard de l'Autriche en lui accordant un moratoire de vingt ans pour le payement de ses obligations, ainsi que le soutien financier accordé à celle-ci par la Société des Nations pour son relèvement; la sollicitude presque symétrique que la Hongrie vient de demander à la Commission des Réparations; enfin le tempérament moratoire à long terme déjà accordé à la Bulgarie (qui a eu pour conséquence la stabilisation de sa monnaie à un taux nettement supérieur à celui de la monnaie roumaine par exemple), font que toutes, ces obligations des ex-ennemis semblent devenir illusoires.

Et c'est précisément au moment où les créances des Alliés sur les ex-ennemis semblent de plus incertaines, que l'on procède à l'évaluation des obligations des États successeurs et que l'on prend déjà toutes les dispositions pour que ces derniers soient mis en demeure d'en commencer l'exécution immédiate.

A défaut de pouvoir faire payer l'ex-ennemi qui se dérobe par tous les moyens qu'il s'ingénie à trouver, on semble s'efforcer de trouver dans les Traités des dispositions qui; invoquées et appliquées unilatéralement, établiraient pour les obligations des États successeurs une sorte de priorité sur le recouvrement des créances ex-ennemies. Cette priorité est cependant en contradiction avec les principes fondamentaux régissant les réparations des dommages de guerre, principes définitivement établis au moment de la signature des Traités.

Mais ce serait présenter la situation de la Roumanie sous un jour incomplet que de se borner à ne faire figurer dans le présent exposé que ses obligations imposées par les Traités, sans énumérer les autres obligations dérivant également des suites de la guerre mondiale, de la nouvelle guerre qu'elle a dû encore soutenir contre les bolchevistes hongrois et russes, ainsi que de la nécessité d'assurer sa vie quotidienne au lendemain des dévastations de ses territoires. Nous allons en donner quelques chiffres.

1. *Dettes interalliées*:

Elles se chiffrent à 2.057.772.999 lei or.

1.106.072.899 fr. . . . . pour la France.
23.000.000 lires ster. pour l'Angleterre
38.000.000 dol. . . . pour les É.-Unis.
151.000.000 lires ital.. pour l'Italie
24.000.000 fr. belges . pour la Belgique

Il convient d'ajouter ici que la majeure partie de notre dette envers les États-Unis provient du réapprovisionnement du pays, complètement mis à sac par l occupation ennemie. Quant aux autres dettes approximativement un tiers se refère au matériel de guerre fourni à la Roumanie pour la défense de ses frontières Est et Ouest(Dniester et Tissa) contre les bolchevistes russes et hongrois.

2. *Dettes intérieures dérivant de la guerre.*

La Roumanie, isolée pendant la guerre, n'a pu avoir qu'une aide partielle de la part des grandes alliés et a ainsi été réduite à faire la guerre avec ses propres moyens. Il en a résulté de ce fait une dette intérieure se chiffrant à:

a) Dette à la Banque Nationale de Roumanie non compris l'émission nécessaire à l'unfication monnetaire),
environ 5.300.000.000,00 lei.

b) Bons du Trésor intérieurs, bons de réquisition émission de rente, ordonnances, environ 8.300.000.000,00 lei.

c) Bons du Trésor en monnaies étrangères, valant à la parité de l'or 1.401.029.186,00 lei-or. dont:

10.811.189 lires st.
32.137.695 dollars
243.017.373 frs fr.
113.034.558 lires it.
1.430.585 pesetas.
217.633.000 marks.
285.000.000 cour. tchéco-slov.
941.192 e cudos.

www.digibuc.ro

6.246.696 cor. suedoises
40.183.086 frs belges.

Jusqu'à présent on a consolidé environ 30.000.000 livres st. Il convient de rappeler ici, que 80% de ces dettes ont été utilisées exclusivement pour la conduite de la guerre et pour permettre la vie quotidienne de l'État jusqu'au 31 décembre 1921. C'est à peine si 20% ont pu être destinés à des dépenses de réfection (principalement achat de locomotives).

3. *Dette dérivant de l'unification monétaire*

La Roumanie, se conformant aux prescriptions des Traités et à la nécessité de l'unification monétaire, a été obligée d'absorber deux monnaies entièrement dépréciées, telles que les couronnes se trouvant sur les territoires de l'ancienne Monarchie austro-hongroise revenant à la Roumanie et les roubles provenant de la Bessarabie. Cela l'a conduite à échanger environ 9 milliards de couronnes contre 4 milliards $^1/_2$ lei et environ 1 milliard 300 millions roubles contre 1 milliard 300 millions lei. Donc une charge totale d'environ 5 milliards et demi de lei, en dehors des 2,173 milliards valeur des billets de la Banque Générale, charge dont les conséquences ont été doubles: augmentation de la dette flottante intérieure vis-à-vis de la Banque Nationale et accroissement de l'inflation se traduisant par une baisse désastreuse du change au moment critique précisément où la balance commerciale de nos exportations nous était particulièrement défavorable, à cause des difficultés alimentaires, agricoles, etc., du pays.

Or, pour couvrir cette émission de billets de la Banque Nationale, la Roumanie n'a récupéré en tout et pour tout qu'approximativement 37 millions de couronnes or de la liquidation de la Banque austro-hongroise et 9.416.994 couronnes or provenant de la Reichsbank en couverture d'une partie de l'émission des billets de la Banque Générale pendant l'occupation ennemie.

Il conviendrait également d'ajouter à ces chapitres de dettes dérivant de la guerre, les déficits budgétaires des années 1918-1919, 1919-1920, 1920-1921, 1921, 1922, déficits dont la provenance se trouve dans les dévastations de la guerre et dont une partie seulement a été comblée par l'émission de la Banque Nationale.

*
* *

Mais on a souvent l'habitude de mettre en parallèle la question des dommages soufferts par certains Pays Successeurs avec celle de l'agrandissement de leurs territoires respectifs qui devrait avoir pour conséquence indubitable une augmentation proportionnelle de leurs anciens revenus; et la Roumanie semble être particulièrement visée dans cette manière de voir.

Ce qui suit montrera de la manière la plus nette que la Roumanie, loin de pouvoir profiter immédiatement des avantages de l'agrandissement de son territoire, devra au contraire investir pendant de nombreuses années d'importants capitaux pour pouvoir faire face aux obligations d'ordre intérieur imposées par les suites de la guerre.

En voici, en effet, quelques-unes des plus importantes:

a) *Pensions et allocations aux invalides, aux orphelins et aux veuves des territoires libérés.* — Jusqu'à présent on a vérifié les droits de 37.206 invalides, 71.499 veuves, 9.301 orphelins, 7.942 ascendants (père et mère seulement) ainsi que de 900 pensionnés de guerre pour la Transylvanie et la Bucovine. Les pensions et allocations afférentes se montent à 182.330.330 lei par an. Mais on n'en connaîtra la valeur totale que lorsque toutes les demandes auront été contrôlées.

Pour la Bessarabie, on paye déjà 25.341.276 lei par an à 23.726 orphelins, 10.414 invalides, 16.119 veuves de guerre et 385 ascendants (père et mère).

b) *Pensions des fonctionnaires civils et militaires des territoires libérés qui ont opté pour la nationalité roumaine.* — On n'en connaîtra le montant exact qu'après l'application de la nouvelle loi des pensions.

c) *Obligations envers les collectivités et fondations des territoires récupérés.* — Ces fonds indivis qui n'ont pas été restitués à l'État et qui dans la situation actuelle sont difficilement récupérables (Caisses d'économies, Caisses d'assurances de la Croix rouge, etc.), représentent encore des centaines de millions de lei.

d) *Dommages aux populations des territoires libérés.* — Les travaux d'évaluation indiquent un minimum de 1,5 milliard lei.

e) *Obligation de l'État envers les citoyens roumains détenteurs de titres d'emprunts austro-hongrois d'avant-guerre.* — Cela représente environ 3,035 milliards lei.

f) *Adaptation économique et culturale des territoires libérés à la nouvelle vie économique et culturale de la Grande-Roumanie.*—Ici entre en première ligne l'unification du réseau des

www.digibuc.ro

chemins de fer composé actuellement de quatre groupes différents qui ne sauraient plus correspondre aux nécessités actuelles du Royaume agrandi. En effet, tant la nouvelle configuration de l'Europe centrale que la normalisation du trafic d'écoulement des marchandises de la Roumanie et à travers la Roumanie, nécessite d'importantes transformations des anciens réseaux qui drainaient anciennement les marchandises vers Budapest, Fiume, Lemberg ou Odessa. Ces travaux sont estimés à plusieurs milliards de lei. Quand à la Bessarabie, restée très arriérée en ce qui concerne les voies de communication (200 km. de chaussées pour 42.000 km. q. et 1.000 km. de voies ferrées comparativement à 3.500 km. de l'ancien Royaume), les sacrifices à faire sont également immenses.

Si l'on ajoute encore la nécessité du dévoloppement de la culture nationale dans les territoires libérés où les écoles pour la population roumaine présentent un coefficient ridiculement petit vis-à-vis des écoles de langue allemande et hongroise, ainsi que la nécessité d'unification de quatre régimes légaux d'organisations différentes, on devine les charges énormes qui incombent à la Roumanie et qui grèveront son budget encore pendant de nombreuses années.

Toutes ces charges prouvent donc de la manière la plus évidente que les avantages que la Roumanie pourrait tirer des territoires libérés sont loin de pouvoir compenser le lourd fardeau que ses obligations envers les populations de ces territoires lui imposent actuellement.

Mais il y a plus. L'armistice général de novembre 1918 n'a pu permettre à la Roumanie de bénéficier immédiatement de l'état de paix auquel tous les Alliés semblaient avoir droit. Les Hongrois ayant estimé que la cession des territoires roumains à la Roumanie ne saurait convenir à leurs conceptions politiques ont attaqué les armées roumaines et ont provoqué un conflit armé qui a contraint la Roumanie à se défendre. C'est seulement à partir du mois d'avril 1920 que la Roumanie a pu se trouver dans la position de pouvoir démobiliser, elle aussi, une partie de ses armées et rendre ainsi à l'agriculture les bras qui lui manquaient.

La Roumanie a pendant les trois dernières années fait des efforts surhumains et montré que lorsqu'on ne lui conteste pas le droit de vivre librement, en ne lui imposant pas de charges injustes, elle peut se refaire, même si sa créance sur les ex-ennemis est réduite dans a même proportion que celle des Alliés.

Dans ce court intervalle de temps, la Roumanie a pu, en effet: 1) équilibrer son budget *(voir* Mémoire spécial) et obtenir même un excédent budgétaire sur le budget 1922-1923; 2) consolider sa dette intérieure et inscrire le payement des coupons de ses dettes intérieure et extérieure dans le budget expiré; 3) normaliser les chemins de fer qui ont repris le trafic normal d'avant-guerre malgré les destructions qui n'ont pas été entièrement réparées; 4) enfin améliorer sa production qui est entrée dans la voie normale.

La Roumanie a ainsi réalisé tout ce que les Conférences internationales des dernières années ont conseillé aux États ayant souffert de la guerre mondiale, c'est-à-dire qu'avant de demander des aides du dehors on essaye de se remettre dans la voie économique et financière normale.

La Roumanie n'a demandé jusqu'à présent aucune aide du dehors, mais le moins qu'elle puisse demander aux principales Puissances est de ne pas être empêchée dans cette consolidation intérieure, pendant que les États ex-ennemis bénéficient déjà d'aides et de tempéraments très importants vis-à-vis des obligations que les Traités leur imposaient.

La Roumanie a compris la nécessité du maintien de la solidarité entre tous les États alliés et associés qui ont été entraînés dans cette guerre; elle comprend que n'importe quels seraient ses dommages, elle ne peut demander qu'un traitement égal à celui des autres États alliés. Mais elle comprend également que s'il y aura réduction de la créance globale et générale des réparations, ses obligations ne soient établies que dans la proportion de ses dommages et de ses charges.

Le Gouvernement roumain a estimé de son devoir vis-à-vis des liens l'unissant aux Gouvernements alliés à côté desquels il a pris part à la guerre mondiale, d'exposer loyalement la situation dans laquelle la Roumanie sera mise par l'application unilatérale des Traités de Paix, situation qui équivaudrait à une réelle ruine financière et économique et que si — à son grand et sincère regret — il était obligé d'adopter une attitude différente de celle qu'il a prise jusqu'à présent, l'explication de celle-ci ne saurait dériver que de la nécessité absolue où il se trouverait d'agir ainsi.

Au nom du Gouvernement roumain,

Le Délégué de la Roumanie
à la Commission des Réparations,

E. NECULCEA

www.digibuc.ro

4.

MEMORIUL D LUI N. TITULESCU

DÉCLARATION FAITE AU NOM DE LA ROUMANIE

à la troisième séance plénière de la Conférence de Londres le 28 juillet 1924, par Monsieur Nicolas Titulesco, Délégué de la Roumanie.

La Roumanie approuve le rapport des experts comme constituant un instrument de payement à l'égard de l'Allemagne, pour les sommes fixées ou à fixer en raison de sa capacité de payement, en sorte que les créances de la Roumanie, tant en vertu de sa qualité d'allié, qu'en vertu de ses autres titres spéciaux, puissent être recouvrées.

En donnant son approbation du plan des experts, la Roumanie entend que tous les États y donnent leur adhésion et demande, en même temps, de participer à son application, notamment à faire partie du Comité des Transferts.

La Conférence actuelle a un but limité: la mise en vigueur du plan des experts.

La Conférence actuelle n'a pas à s'occuper de la question des répartitions entre alliés, de la question des priorités de payement, des créances privilégiées, des obligations imposées par les traités, des dettes de guerre, etc., en un mot de toutes les questions qui ont trait au titre individuel de chaque État créancier aux réparations et à ses obligations résultant de la guerre.

Aussi la Roumanie se permettra-t-elle de déposer au bureau de la Conférence un mémoire qui prouve son grand intérêt dans le problème des réparations et qui fixe, une fois de plus, sa position dans la matière, en vue du jour où ces questions feront l'objet des négociations interalliées.

Mr. Ramsay Macdonald: La Conférence prend acte de cette déclaration dont le texte sera distribué en français et en anglais.

MÉMOIRE PRÉSENTÉ PAR LA ROUMANIE A LA CONFÉRENCE DE LONDRES

à son Excellence le très honnorable Ramsay Macdonald président dela conférence de Londres

Monsieur le Président,

La Roumanie approuve le rapport des Experts comme constituant un instrument de payement à l'égard de l'Allemagne, pour les sommes fixées ou à fixer en raison de sa capacité de payement, en sorte que les créances de la Roumanie, tant en vertu de sa qualité d'alliée, qu'en vertu de ses autres titres spéciaux, puissent être recouvrées.

La Roumanie est, en effet, au plus haut degré intéressée dans la question des réparations. Il suffit, pour le constater, de se rappeler certains faits. Deux tiers du territoire roumain ont été occupés et ravagés par les Puissances Centrales pendant plus de deux ans. La Roumanie a eu de nombreux morts et invalides de guerre, dont les pensions aux ayants droit atteignent un chiffre extrêmement important. En dehors des dommages de guerre proprement dits, des biens pour plus de deux milliards de lei or (plus de 80 millions de livres st.) ont été pris à la population roumaine sur la base des prix or, par l'entremise d'une monnaie sans valeur (les billets de la Banque Générale) émise par les Puissances Centrales et remplacée ultérieurement par de la monnaie nationale par le Gouvernement Roumain. Un traité de violence et de mutilation, imposé par les Puissances Centrales à la Roumanie en 1918. mais non ratifié par celle-ci. bien qu'ultérieurement annulé par les Puissances Alliées et Associées, a reçu une exécution anticipée. En plus des dommages dérivant des faits de guerre proprement dits, la Roumanie, dans l'intérêt commun des Alliés et à la demande de ces derniers, a dû incendier elle-même ses sondes et raffineries de pétrole. Toujours à la demande des Alliés, la Roumanie à dû transporter à Moscou une quantité énorme de valeurs, entre autres le Trésor de la Banque Nationale, qui, à lui seul, valait plus de 12 millions de livres st. sans en obtenir la restitution jusqu'à présent.

Si l'on rapproche des faits précités: les obligations que les traités ont imposé à la Roumanie en raison de sa qualité d'État successeur de l'ancienne monarchie Austro-Hongroise et dont l'exécution ne saurait être envisagée qu'indivisiblement avec le recouvrement intégral du droit aux réparations conféré à la Roumanie par les traités; le pourcentage réduit qui lui a été offert à Spa et qu'elle n'a pu accepter; la situation qui résulte pour elle des dettes de guerre; l'ajournement pendant de longues années des réparations autrichiennes, hongroises et bulgares; la répercussion sur son change de la substitution, conformément aux traités, de la monnaie nationale à la place des couron-

www.digibuc.ro

nes autrichiennes, hongroises et des roubles russes complètement dépréciées; le fardeau que représente pour le budget Roumain les pensions allouées (tant dans le vieux royaume que dans les nouveaux territoires) aux invalides, orphelins et veuves de guerre; on se rend immédiatement compte que le plus grand devoir de la Roumanie, dans son intérêt et dans celui de ses Alliés, consiste à veiller scrupuleusement à l'exécution de l'obligation aux réparations tout en démontrant qu'un réajustement équitable de ses droits vis-à-vis des obligations que lui imposent les traités ou que lui ont laissées la guerre, constitue pour elle une question vitale.

Aussi, la Roumanie demande-t-elle à participer à l'exécution du plan des Experts. La légitimité de sa demande sera encore mieux établie en comparant ses créances sur les ex-ennemis (telles qu'elles résultent de l'offre réduite de Spa) avec ses obligations imposées par les traités de Paix ou dérivant des suites de la guerre.

C'est précisément ce que nous nous proposons de faire dans les pages qui suivent et qui présentent la position actuelle de la Roumanie vis-à-vis du problème général des réparations.

Qu'il nous soit en outre permis de rappeler que si la Roumanie n'a pu et ne peut accepter le pourcentage de 1% offert à Spa, c'est parce qu'il ne correspond, ni au point de vue matériel, ni au point de vue moral, à ses efforts pendant la guerre. Il résulte néanmoins, de l'offre qui lui a été faite de compléter ce pourcentage réduit sur les réparations allemandes, par un pourcentage beaucoup plus élevé sur les réparations autrichiennes et hongroises, que les Puissances Alliées et Associées ont considéré la Roumanie comme un pays des plus intéressés aux Réparations.

Aussi, bien que nous considérons que tous les pays intéressés aux Réparations devraient participer à l'exécution du plan des Experts, devons nous ajouter, au cas où cette manière de voir ne pourrait être acceptée, que, même au point de vue des réparations allemandes, ce n'est pas à la Roumanie que l'accord de Spa a alloué le pourcentage le moindre, ce qui renforce le droit de la Roumanie d'être un des pays appelés a collaborer à l'exécution du plan des Experts.

Mais on ne peut juger équitablement les doléances et les revendications de la Roumanie que si on se donne la peine d'examiner dans son ensemble la situation financière et économique que lui a créée la guerre.

Cet examen aura, en outre, un autre avantage. On est trop enclin à penser que le large accroissement territorial de la Roumanie est un facteur de nature à compenser toutes les erreurs et toutes les injustices qui pourraient résulter pour la Roumanie du régime qu'on lui a créé en matière de Réparations. Or, si en tout état de cause, il nous semble que la réalisation d'un principe de justice, comme le principe des nationalités, n'a rien à voir, comme élément de correction d'une situation actuelle économique et financière déficitaire, il nous semble, au contraire, que le meilleur moyen d'empêcher la réalisation du principe des nationalités est de l'associer à un état économique et financier défavorable, a cause des répercussions dangereuses de ce dernier. L'exposé que nous vous proposons de faire prouvera clairement que pour de très longues années, l'unité nationale de la Roumanie se traduira par un accroissement considérable de ses charges. La Roumanie ne s'en plaint pas, et elle s'apprête a supporter ces moindres sacrifices nécessités par son unité nationale, dans le même esprit d'abnégation et de dévouement dans lequel elle a consenti ses grands sacrifices pendant la guerre. Mais encore, demande-t-elle qu'on envisage la situation sous son véritable jour.

Aussi, pour procéder à un examen d'ensemble des charges que la guerre a laissé à la Roumanie devra-t-on considérer: 1. les charges directes dérivant du fait de la guerre; 2. les charges financières (dettes) nées de la guerre; 3. les obligations imposées par les traités; 4 les obligations d'ordre intérieur dérivant de l'élibération des nouveaux territoires.

Ce n'est qu'en comparant à cet ensemble des charges: *a)* les droits conférés par les Alliés à la Roumanie; *b)* les modifications que ces droits ont subi pendant les premières 5 années d'application des traités, qu'on pourra se rendre compte de la justice des demandes roumaines et du bien fondé de leurs conclusions.

Nous examinerons ces différentes questions dans l'ordre précité:

1. Charges directes dérivant du fait de la guerre;
2. Charges financières (dettes) nées de la guerre;
3. Obligations imposées par les Traités;
4. Obligations d'ordre intérieur dérivant de l'élibération des nouveaux territoires;

www.digibuc.ro

5. Créances reconnues à la Roumanie par les Alliés.

1. *Charges directes dérivant de la guerre*

A) Dommages de guerre dont la liste a été présentée et discutée à la Commission des réparations. La constatation juridique de ces dommages établie par les tribunaux et les Cours de constatation a conduit à la somme de 31.099.853.761 lei or, qui se décomposent comme suit:

Dommages causés à des particuliers civils . . .	8.103.289.710	lei or
Dommages causés aux départements et communes	895.823.719	»
Dommages causés à l'État (y compris les billets de la Banque Générale). .	8.723.189.568	»
Dommages pour les prisonniers morts	3.536.782.579	»
Pensions militaires . . .	9.296.654.070	»
Assistance donnée aux prisonniers et à leur famille	11.947.689	»
Allocations aux familles des mobilisés	416.703.847	»
Dépenses pour les Commissions de Constat. .	32.000.000	»
Dommages aux prisonniers roumains pour le mauvais traitement dans les camps ennemis. . .	83.462.579	»
	31.099.853.761	lei or

Note No. 1.—Ne sont pas compris dans cette somme: les dommages directs et indirects résultant des pétroles incendiés en 1916, de l'évacuation à Moscou du Trésor Roumain (dépôt garanti par nos Alliés), ni ceux d'ordre monétaire (dépôt de la Banque Nationale à la Reichsbank de Berlin), la dépréciation du change, etc.

Ne sont pas compris non plus dans cette somme les dommages se référant aux territoires élibérés ainsi que d'autres dommages comme par exemple:

1. Pour les institutions d'éducation des enfants de la nation (orphelins)	84.000.000	lei or
2. Pour les institutions d'assistance des mutilés de guerre	167.400.000	»
3. Entretien des hôpitaux pour les invalides dans les stations balnéaires	84.000.000	»
4. Compensation en nature et pensions	173.052.000	»
	508.452.000	lei or

Note No. 2.— Explication sur l'émission des billets de banque pendant l'occupation ennemie. Elle a porté sur 2,173.000.000 lei. Cette somme représente des valeurs or car c'est sur la base des prix or que l'Allemagne a pris à la population roumaine, grâce à cette monnaie fictive, les biens dont elle avait besoin. Les avantages de cette émission pour les Allemands sont expliqués dans le rapport du Directeur Technique allemand de la section d'émission, qui écrit en mai 1918:

«La création de cette section d'émission a «présenté des avantages extraordinaires pour «les Puissances Centrales parce que, par le «Traité de Paix de Bucarest, ces Puissances «ont imposé au Gouvernement Roumain le «remboursement des billets émis. La couver«ture de ces billets déposée à la Reichsbank «de Berlin sera élibérée de fait et reviendra «de nouveau aux Puissances Centrales qui «rentreront de cette manière gratuitement «dans la possession des marchandises four«nies par la Roumanie. L'entretien des trou«pes dans les territoires occupés devient éga«lement gratuit. De cette manière nous avons «réalisé tous les espoirs fondés sur la création «de ce nouveau moyen de payement».

Cette émission forcée de billets de banque roumains a constitué la première inflation monétaire du pays, car sur les 2/3 du territoire de la Roumanie (le territoire occupé par les Allemands) on a mis en circulation une quantité de billets représentant une valeur triple de celle qui était en circulation sur le territoire entier de la Roumanie au moment de son entrée en guerre. Or, ces billets ont été rachétés par la Roumanie, sans que du moins, leur couverture déposée à la Reichsbank de Berlin, ait été restituée jusqu'à présent.

B) Mise en vigueur anticipée du traité de Bucarest. Bien que le Traité de Bucarest n'a pas été ratifié par la Roumanie, il a reçu une mise en vigueur anticipée de la part des Allemands, forçant la Roumanie a leur livrer de grandes quantités du bétail, de vivres, de matériel de guerre, etc... Tous ces dommages constituent l'objet de l'art. 259 du Traité de Versailles et sont de l'ordre de 750 millions à 1 milliard de lei.

www.digibuc.ro

C) Dommages à l'industrie pétrolifère provenant des destructions demandées par les Alliés et prises à leur charge. Rien que la part revenant à l'industrie privée monte à environ L. 10.000.000. Quant à la part revenant à l'État, elle n'a pas été encore fixée d'accord avec les Alliés; mais en appliquant les mêmes principes d'évaluation que pour les particuliers, elle laisse entrevoir un montant très élevé auquel il faudra encore ajouter les dommages indirects apportés à l'économie nationale par la réduction du combustible du pays.

D) Dommages subis par la Roumanie de la part de certains de ses Alliés. Ici doit figurer la confiscation du Trésor Roumain déposé à Moscou conformément à l'invitation de ses Alliés et sous la garde et garantie des Alliés. Rien que l'or effectif monnayé, appartenant à la Banque Nationale de Roumanie (monnaies étrangères d'or) représente une valeur de 322.729.504 lei or, en dehors des billets transportés. Avec les autres dépôts de la Banque Nationale et de la Caisse des Dépôts et Consignations, ainsi que les bijoux de la Couronne de Roumanie, et des particuliers, etc..., ces dommages dépassent de beaucoup 1 milliard de lei or. Cette créance nous a d'ailleurs été reconnue par la Conférence de Gênes (Clauses énonomiques Art. 13).

Cette confiscation de la couverture or de la Banque Nationale a été l'un des facteurs importants de la dépréciation des billets de la Banque Nationale avec toutes ses conséquences économiques et financières.

2. *Charges financières nées de la guerre*

A) Dettes extérieures envers les Alliés

Elles se chiffrent à de très importantes sommes réparties comme suit:

Pour la France . . .	1.106.072.899 fr. fr.
Pour l'Angleterre . . .	23.000.000 L. st.
Pour les États-Unis .	38.000.000 Dol.
Pour l'Italie	151.000.000 L. Ital.
Pour la Belgique . . .	24.000.000 fr. bel.

Il convient d'ajouter que la majeure partie de notre dette envers les États-Unis provient du réapprovisionnement du pays, complètement mis à sac par l'occupation ennemie.

Quant aux autres dettes, environ un tiers se réfere au matériel de guerre fourni à la Roumanie par ses Alliés pour la défense de ses frontières Est et Ouest (Dniestre et Thiess) contre les Bolsheviques russes et hongrois.

La Roumanie n'a pas refusé de reconnaître ces dettes dont le montant a été établi contradictoirement et presque complètement vis-à-vis de la Grande-Bretagne, la France, les États-Unis, et on procédera de même vis-à-vis de l'Italie.

Le Gouvernement Roumain a déclaré que le règlement de ces dettes sera fait dans des conditions qui seront établies d'accord avec lui et les autres États créanciers et débiteurs.

B) Dettes intérieures dérivant de la guerre

La Roumanie isolée de ses Alliés pendant la guerre n'a pu recevoir de leur part qu'une aide partielle et a ainsi été réduite à faire la guerre avec ses propres moyens. Il en a résulté de ce fait une dette intérieure se chiffrant et sa classant comme suit:

1. Dette à la Banque Nationale de Roumanie (non comprise l'émission nécessaire à l'unification monétaire) 31 décembre 1919 3.800.807.656 lei
2. Bons du Trésor intérieurs, bons de réquisition, émission de rente . . . . . 6.467.339.339 »
3. Bons du Trésor en monnaies étrangères valant à la parti or . . . . . 1.401.026.186 »
   dont on a consolidé jusqu'à présent environ. . . 35.000.000 L. St.

Il est nécessaire de faire remarquer que le produit de ces dettes a été utilisé exclusivement pour la conduite de la guerre et pour permettre la vie quotidienne de l'État, au milieu des difficultés créées par la guerre. C'est à peine si une très faible partie a été destinée à des dépenses de réfection (principalement achat de locomotives).

C) Dette dérivant de l'unification monétaire

La Roumanie, se conformant aux prescriptions des traités (Art. 206, Traité de St. Germain et 189, Traité de Trianon) ainsi qu'à la nécessité de l'unification monétaire. a été obligée d'absorber deux monnaies entièrement dépréciées: les couronnes se trouvant dans les territoires cédés de l'ancienne monarchie Austro-Hongroise et les roubles provenant de Bessarabie. Cella l'a conduite a échanger environ 9 milliards de couronnes contre $4^1/_2$ miliards lei et environ 1,3 roubles contre 1,3 milliards lei, donc une charge de plus de 5,5 milliards lei et, en plus, dans le même but 339.000.000 lei. La conséquence de cette charge a été l'augmentation de la dette flottante intérieure vis-à-vis de la Banque d'émission (Banque Nationale de Roumanie) et l'accroissement de l'inflation (en

www.digibuc.ro

dehors de 2.173 milliards lei émis par les Allemands pendant l'occupation) se traduisant par une baisse désastreuse du change roumain au moment critique où précisément la balance commerciale nous était particulièrement défavorable à cause des difficultés alimentaires, agricoles, etc., que le pays traversait à la fin de la guerre. Nous répétons que les chiffres ci-dessus ne comprennent pas les sommes nécessitées par le retrait des billets de la Banque Générale.

Or, la liquidation de l'ancienne Banque d'Autriche-Hongrie n'a fait récupérer à la Roumanie jusqu' aujourd'hui en tout et partout que 37 millions couronnes or. Une autre somme de 9.416.994 couronnes or lui fut allouée pour les 773.000.000 couronnes déposées à la Reichsbank de Berlin en couverture de la part Austro-Hongroise à l'émission des billets sur le territoire roumain occupé.

3. *Obligations imposées à la Roumanie par les Traités*

A) Traité de Trianon et de Saint-Germain

1. *Dette dite de «libération».* Cette obligation a été formulée au moment de la signature du Traité de St.-Germain et dans l'hypothèse fondamentale que les ex-ennemis rempliront intégralement leurs obligations fixées par les Traités. La Commission des Réparations a fixé comme quote-part de la Roumanie la somme de 235 millions francs or.

2. *Quote-part dans la dette publique Austro-Hongroise d'avant-guerre*

La quote-part de la Roumanie revient environ à:

Dette gagée. Capital: 43.175.000 cour. pap. 41.000.000 cour. or, 71.340.000 francs. 67.327.000 monnaies étrangeres calculées en cour. Dette non gagée. Annuités: 297.000 marks allemands., 636.877 francs, 789.490 cour., 1.108.230.000 cour. pap., 493.431.000 cour. or en monnaies étrangères.

3. *Payement des biens transférés*

Il n'y a pas encore d'évaluation définitive de la Commission de Réparation. L'évaluation roumaine atteint 1,1 milliard couronnes or, tandis que les prétentions des ex-ennemis atteignent environ 4 milliards couronnes or pour les biens de Transylvanie et 532.911.462 couronnes or pour les biens de l'État de Bucovine.

Ainsi que nous l'avons dit, les obligations de la Roumanie à l'égard des nouveaux territoires, dépassent de beaucoup les avantages que ces biens pourraient conférer.

Voilà, à titre d'exemple, la valeur par catégorie de certains de ces biens de Transylvanie, pour que l'on puisse se rendre compte de leur rendement et de leurs avantages immédiats au point de vue des revenus de l'État. (Citations du rapport du 11 juin 1923 du Ministère des Finances).

Transylvanie

Forêts	74.511.956	cour. or
Chemins de Fer	690.091.881	»
Mines	82.040.141	»
Salines	9.895.998	»

Il est bien entendu qu'un lien indivisible unit toutes les charges précitées comprises dans les traités sus-mentionnés aux droits aux réparations, tant au point de vue de leur existence qu'à celui de leur exécution

B) Traité relatif à la Bessarabie

1. *Expropriation des biens appartenant aux sujets Anglais et Français*

Aux charges imposées à la Roumanie par les différents traités élaborés à Paris, s'ajoute pour notre pays une charge spéciale dérivant du traité relatif à la Bessarabie. Pour la reconnaissance de l'union de la Bessarabie et de la Roumanie, la Grande-Bretagne et la France ont demandé de payer à leurs sujets le prix de l'expropriation nécessitée par la réforme agraire dans des conditions autres que celles fixées pour les autres propriétaires de Bessarabie.

Cette obligation exécutée aujourd'hui, par la Roumanie, par la remise de titres de l'emprunt de consolidation 1922, se chiffre à:

Pour la Grande-Bretagne . . .	Lei 6.990.615,25	L 277.184
Pour la France . . .	» 31.904.401,80	» 638.087
Total	Lei 38.895.017.55	L 915.269
Intérêts du 1 janv. 1919 à oct. 1922		» 171.610
		L 1.086.879

Si l'on considère le cours moyen de lei 900 par livre il résulte qu'on à payer lei 978.191.100 au lieu de 22.086.400, chiffre de la première évaluation des commissions instituées conformément à la loi, soit un supplément d'environ lei 950.000.000.

www.digibuc.ro

2. *Quote-part dans la dette publique d'avant-guerre de la Bessarabie*

Cette quote-part n'a pu encore être fixée. Elle est d'ailleurs liée aux dommages très importants que la Roumanie a soufferts de la part des troupes russes se trouvant sur son territoire, et aux autres créances de la Roumanie contre la Russie.

4. *Obligations d'ordre intérieur dérivant de l'élibération des nouveaux territoires*

On met souvent en parallèle la question des dommages soufferts par certains pays successeurs et l'agrandissement de leurs territoires respectifs, agrandissement qui devrait avoir pour conséquence, indubitablement, une augmentation proportionnelle de leurs anciens revenus; et la Roumanie semble être particulièrement visée dans cette manière de voir.

Or ce qui suit montrera que la Roumanie, loin de pouvoir profiter immédiatement des avantages de l'agrandissement de son territoire, devra, au contraire, investir pendant de nombreuses années d'importants capitaux pour pouvoir faire face aux obligations d'ordre intérieur imposées par les suites de la guerre mondiale.

Voici, en effet, certaines de ces obligations, telles qu'elles sont précisées dans le rapport du Ministre des Finances du 11 juin 1923:

A) Pensions et allocations aux invalides, aux orphelins et aux veuves de guerre des territoires libérés. Jusqu'à présent on a vérifié les droits de 37.206 invalides; 71.499 veuves; 9.301 orphelins; 7.942 ascendants (père et mère seulement) ainsi que 900 pensionnaires de guerre pour la Transylvanie et la Bucovine. Les pensions et allocations afférentes se montent jusqu'à présent à 182.330.330 lei par an. Mais on ne connaîtra la valeur totale que lorsque toutes les demandes auront été contrôlées.

Aux 900 pensionnaires de guerre l'État paye annuellement 123.962.192 lei, aux pensionnaires civiles 40.500.000 lei et aux pensionnaires des chemins de fer austro-hongrois 17.868.138 lei par an. Pour la Bessarabie on paye déjà 25.341.276 lei par an à 23.726 orphelins, 10.414 invalides, 16.119 veuves de guerre et 385 ascendants (père et mère).

B) Pensions des fonctionnaires civils et militaires des territoires libérés qui ont opté pour la nationalité roumaine. Le montant exact ne sera connu que lorsque la nouvelle loi des pensions recevra son application intégrale.

C) Obligations des collectivités et fondations des territoires récupérés. Les fonds indivis qui n'ont pas été restitués par les ex-ennemis à certaines collectivités et qui dans la situation actuelle son difficilement récupérables (caisse d'économie, caisses d'assurances, de la Croix Rouge, etc) représentent encore des centaines de millions de lei. C'est encore l'État Roumain qui a dû faire face aux payements que réclamaient les créanciers de ces institutions.

D) Dommages à la population des territoires libérés. Les travaux d'évaluation indiquent jusqu'à présent 1. 5 milliards lei.

E) Obligations de l'État envers les citoyens roumains détenteurs de titres d'emprunts Austro-Hongrois de guerre. La question de principe est des plus délicates. Peut-on affirmer que la Roumanie pourra à tout jamais opposer aux demandes de dédommagement de ses sujets un refus absolu?

Il s'agit d'environ 3.5 milliards lei.

F) Adaptation économique et culturale des territoires libérés à la nouvelle vie économique et culturale de la Grande-Roumanie. Il s'agit ici de la transformation des anciens réseaux qui drainaient anciennement les marchandises des territoires libérés vers Budapest, Fiume, Lemberg et Odessa. Ces travaux sont estimés a plusieurs milliards de lei. Quant à la Bessarabie, tout y est à créer (il n'y avait que 200 km. de chaussées pour 42.000 km., carrés et seulement 1000 km. de voies ferrées). Cela nécessitera encore des sacrifices immenses si l'on pense que même les lignes existantes n'ont pu servir avant d'être normalisées comme écartement de rails.

Il faut encore ajouter a cela la nécessité absolue de construire des écoles pour la population roumaine de ces régions, car les écoles existantes ne représentent qu'un coefficient infiniment petit vis-à-vis des écoles de langue allemande et hongroise. Ajoutons aussi la nécessité de l'unification des quatre régimes légaux d'organisations différentes pour déduire les charges économiques qui grèvent le budget de la Roumanie et qui le grèveront de nombreuses années encore.

5. *Créances reconnues à la Roumanie par les Alliés*

La créance globale sur l'Allemagne, solidairement responsable avec ses Alliés, a été

www.digibuc.ro

fixée le 1-er mai 1921 par la Commission des Réparations à 132 milliards marks or.

L'établissement de la quote-part de chacune des Puissances reconnues par la Commission des Réparations comme ayant droit aux réparations, a été élaboré à Spa, et on a offert à la Roumanie sur les Réparations allemandes le coefficient de 1% qu'elle n'a pu accepter en raison de ses charges dérivant des suites de la guerre et des obligations imposées par les Traités.

Quant au coefficient des réparations austro-hongroises et bulgares (dont seulement la créance bulgare avait été fixée par le traité de Neuillv) l'art. 2 de l'accord de Spa ne fixe que la part de l'Italie comme pays successeur de l'ancienne Monarchie Austro-Hongroise. Les autres pays successeurs devront se partager le restant de 60% de cette tranche. Mais comme pour cette seconde tranche de cette créance globale rien d'officiel n'a été fixé jusqu'à présent, aucun calcul précis n'est possible. Si cependant on veut tabler sur les hypothèses et offres officieuses, la part que la Roumanie pourrait obtenir sur cette créance austro-hongro-bulgare ne serait pas, elle non plus, d'un ordre de grandeur qui lui permette de faire face à ses obligations imposées tant par les traités que par ses devoirs envers ses ressortissants.

Si l'on ajoute à cela que l'Allemagne par son attitude à bloqué actuellement tout payement, que l'Autriche a déjà bénéficié d'un moratoire de vingt ans pour le payement de ses obligations ainsi que d'un soutien financier de la part de la Société des Nations, que la Bulgarie bénéficie également d'un tempérament moratoire à long terme (qui a eu pour conséquence la stabilisation de sa monnaie à un taux nettement supérieur à celui de la monnaie roumaine p. ex.) et que la Hongrie vient de bénéficier de dispositions analogues à celles vis-à-vis de l'Autriche, il est compréhensible que la Roumanie qui doit supporter un fardeau extrêmement lourd comme conséquence de la guerre faite aux côtés des Alliés. ait le devoir de s'intéressor de la manière la plus active aux travaux de la présente Conférence et d'espérer à obtenir une juste satisfaction à ses demandes légitimes.

Conclusion

Il suffit de rapprocher les charges que la guerre a laissé à la Roumanie des créances qu'on lui a reconnu jusqu'aujourd'hui pour constater que, même au cas où ces créances n'auraient pas subi les réductions et ajournements dont nous avons parlé. la Roumanie se trouve dans l'impossibilité de faire face à toutes ces obligations si le régime actuel ne subit pas une révision en sa faveur.

En approuvant le plan des Experts la Roumanie n'entend renoncer en aucune manière ni directement ni indirectement à la position qu'elle a prise dans la question des droits et des charges résultant de la guerre, telle qu'elle résulte soit des exposés a caractère général, soit des exposés sur des questions spéciales qu'elle a faits jusqu'aujourd'hui dans la matière.

Nous nous permettons de formuler quelques-unes des conclusions qui, en toute justice, expriment la contre-partie de la solidarité que la Roumanie n'a cessé de témoigner pour tous les intérêts des pays alliés et associés:

a) Participation de la Roumanie à l'execution du plan des experts, notamment au Comité des transferts;

b) Révision en faveur de la Roumanie du pourcentage de Spa, ce dernier n'étant pas en rapport avec ses droits et les créances sur l'Autriche, la Hongrie, la Bulgarie, qu'on lui a offerts en compensation, étant ultérieurement suspendues;

c) Payement ou recouvrement par privilège de certaines créances spéciale de la Roumanie, soit à l'égard des alliés, soit à l'égard des pays ex-ennemis. Aussi la Roumanie demande-t-elle entre autres que ses créances dérivant de l'émission de monnaie par les Puissances Centrales et de l'exécution anticipée du traité de Bucarest soient recouvrées par priorité et que ces créances soient inscrites parmi celles qui devront être payées sur les sommes obtenues par l'application du plan des Experts;

d) Indivisibilité, tant au point de vue de leur existence qu'à celui de leur exécution, entre les charges imposées par les Traités et le droit aux Réparations, les Traités ayant en vue le payement des premières par le produit des secondes, les Traités n'ayant pu raisonnablement vouloir créer un régime plus favorable aux états ex-ennemis qu'aux États alliés et, d'autant plus, n'ayant pu vouloir créer un bilan passif pour ces derniers;

e) Solution de la question des dettes de guerre, basée sur tous les facteurs du problème: le but dans lequel elles ont été créées, les modifications qu'a subi, depuis la signa-

www.digibuc.ro

ture des Traités, le droit aux réparations, les nécessités de la reconstruction économique de l'Europe, l'équité.

Veuillez agréer, Monsieur le Président, l'assurance de ma très haute considération,

Le délégué de la Roumanie,

(ss) N. TITULESCO

Envoyé Extraordinaire et Ministre Plénipotentiaire de Sa Majesté le Roi de Roumanie près sa Majesté Britannique.

5.

MEMORIUL d-lui VINTILĂ BRĂTIANU, MINISTRUL DE FINANȚE, CĂTRE GUVERNUL FRANCEZ, PREZENTAT LA PARIS IN VARA ANULUI 1924

La manière dont les Traités de Paix ont été exécutés jusqu'à présent, les proportions suivant lesquels les versements effectués par l'Allemagne ont été répartis par les Gouvernements des principales Puissances Alliées successeurs de l'Ancienne Monarchie Austro-Hongroise, l'exécution de leurs obligations dérivant des Traités de St. Germain et de Trianon avant que les ex-ennemis remplissent les leurs ont contribué à créer à la Roumanie la situation vis-à-vis du problème général des réparations que nous avons exposée au Gouvernement français par notre Mémoire du 25 juillet 1923. Nous pouvons la résumer ainsi:

1. La Roumanie devrait effectuer des payements à la caisse de la Commission des Réparations avant qu'elle reçoive une part des payements que les ex-ennemis doivent effectuer d'après les traités.

2. Lors même que les ex-ennemis effectueraient les payements prescrits par les traités, la quote parte offerte à la Roumanie des payements allemands est tellement disproportionnée aux sacrifices qu'elle a consentis et aux dommages qu'elle subis, qu'elle s'est vue coutrainte à ne pouvoir l'accepter et à protester contre l'offre de Spa, qui la rendrait débitrice sans rien récupérer pour ses dommages.

3. Pendant que les États ex-ennemis bénéficient de moratoria à long terme et de tempéraments extrêmement importants accordés par la Commission des Réparations, d'emprunts accordés sous les auspices de la Ligue des Nations et des Gouvernements alliés; la Roumanie devrait exécuter immédiatement ses obligations sans aucun égard pour sa situation financière et économique créée par la guerre et pour les efforts et les sacrifices qu'elle ne cesse de faire depuis l'armistice pour rétablir l'équilibre indispensable à la paix européenne.

4. Pendant que les États successeurs voient la Commission des Réparations s'employer de la manière la plus assidue à évaluer leurs obligations que les traités avaient prévues pour soulager dans une certaine mesure, les obligations de réparer des ex-ennemis, ils constatent par contre que leurs créances sur l'Autriche et la Hongrie n'ont pas encore été fixées, bien que le traité de St. Germain soit en vigueur depuis le 16 juillet 1920 et celui de Trianon depuis le 26 juillet 1921 et que les articles 179 du Traité de St. Germain et 163 du Traité de Trianon donnent mandat à la Commission des Réparations pour la fixation de ces créances.

Il est de toute évidence que la procédure suivie jusqu'à présent est loin, en ce qui concerne la Roumanie, d'aider à son relèvement financier et économique et tendrait au contraire, si elle était poursuivie, à la priver des réparations auxquelles elle a un incontestable droit et à péricliter même sa consolidation actuelle qu'elle a obtenue par ses propres efforts et au prix d'énormes sacrifices.

Le retour de la Roumanie à la situation déplorable et pénible où elle se trouvait il y a quatre ou cinq ans, ne saurait certainement correspondre à la politique du relèvement de l'Europe, ni à la politique générale du Gouvernement français qui a tout intérêt à voir dans la Roumanie, dans le Proche Orient, un facteur actif, vivant, et non pas un corps inerte exsangue. Les nouvelles charges qu'on veut lui imposer la mettrait dans l'impossibilité de maintenir les engagements financiers qu'elle a pris pour régler ce passé.

En conséquence le Gouvernement roumain se permet d'insister auprès du Président du Conseil français de vouloir bien faire examiner dans son ensemble la situation dangereuse que la procédure employée jusqu'à présent en matière de réparations a créée à la Roumanie.

www.digibuc.ro

6.
PLANUL DAWES

RAPPORT

du premier comité d'experts [1])

LETTRE DU PRÉSIDENT
à la Commission des Réparations

J'ai l'honneur de transmettre le rapport du Comité d'Experts, adopté à l'unanimité, sur les moyens de stabiliser la monnaie de l'Allemagne et d'équilibrer son budget.

Profondément pénétré de sa responsabilité envers votre Commission et la conscience universelle, le Comité base son plan sur ces principes de justice, d'équité et d'intérêt mutuel à la suprématie desquels non seulement les créanciers de l'Allemagne mais l'Allemagne elle-même, et le monde entier, ont un intérêt vital et durable.

Ces principes une fois établis et acceptés avec cette bonne foi commune qui constitue la base fondamentale de toutes les affaires et la meilleure sauvegarde de la paix universelle, il faut considérer les recommandations de ce Comité non pas comme tendant à infliger des pénalités, mais bien comme proposant des moyens destinés à aider au rétablissement économique de tous les peuples européens et à l'inauguration d'une nouvelle période de bonheur et de prospérité à l'abri des menaces de guerre.

Puisque, par suite de la guerre, les créanciers de l'Allemagne payent des impôts à la limite de leur capacité, de même l'Allemagne aussi doit payer des impôts d'année en année, à la limite de la sienne. Ceci est d'accord avec ce principe juste et fondamental du Traité de Versailles, principe réaffirmé par l'Allemagne dans sa note du 29 mai 1919, d'après lequel le plan d'imposition des contribuables allemands doit être «tout à fait aussi lourd, proportionnellement, que celui d'une quelconque des Puissances représentées à la Commission». On ne saurait s'attendre à plus que cette limite, ni demander moins car ce serait libérer l'Allemagne des difficultés communes et lui donner un avantage injuste dans les luttes industrielles de l'avenir. Le plan est établi d'après ce principe.

On a fait entrer dans le plan des ajustements flexibles qui tendent à produire dès le début le maximum de prestations compatible avec l'accroissement continu de la productivité de l'Allemagne. Les évaluations modérées des payements à effectuer dans un avenir prochain qu'un esprit de prudence financière a dictées pour établir les bases d'un emprunt ne doivent pas empêcher d'apercevoir les effets à attendre de l'ensemble des payements futurs, payements dont le montant augmentera d'année en année.

Une fois la production et les conditions économiques normales rétablies en Allemagne, on s'apercevra que des estimations extrêmement favorables des montants à recouvrer dans l'avenir seront justifiées. Sans ce rétablissement, les payements qu'on pourrait obtenir seraient de peu de valeur pour subvenir aux besoins urgents des nations créancières.

Dans le but d'assurer entre les Gouvernements alliés et l'Allemagne la permanence d'une nouvelle paix économique qui implique les réajustements présentés par le plan, on y a inséré les mesures correspondant à ces précautions économiques que l'on prend d'habitude contre un manquement, précautions qui sont considérées comme essentielles dans toutes les relations d'affaires impliquant fixation d'obligations. L'existence de sauvegardes n'entrave ni ne gêne la mise à exécution de contrats d'affaires ordinaires.

La pleine et entière efficacité de ces sauvegardes ne doit pas gêner la vie économique normale de l'Allemagne, et elle est d'une importance fondamentale pour les créanciers de l'Allemagne et pour l'Allemagne elle-même.

On a pris grand soin, en fixant les conditions du contrôle de l'organisation intérieure de l'Allemagne, de n'imposer que le minimum d'ingérence compatible avec une protection convenable. Ce plan général, qui est équitable. et raisonnable, conduira finalement, s'il est accepté, à une paix durable. Si le Gouvernement allemand rejette ces propositions, il choisira délibérément la continuation de la démoralisation économique, qui plongera éventuellement son peuple dans une misère sans espoir.

---

[1]) PLANUL DAWES, care modifică unele dispoziţii privitoare la clauzele financiare şi economice ale tratatului dela Versailles, a fost adoptat de conferinţa dela Londra din Iulie-August 1924 şi ratificat de Germania la 30 August 1924.

www.digibuc.ro

Au cours de la préparation de ce rapport, le Comité a soigneusement et laborieusement couvert le vaste champ des recherches. Il a constamment bénéficié de la coopération d'équipes d'experts compétents, qui recueillaient les informations, se les assimilaient et les présentaient. Il a procédé sur place à l'audition de fonctionnaires du Gouvernement allemand, de représentants des travailleurs, de l'agriculture et de l'industrie de l'Allemagne. Il a reçu du Gouvernement allemand et de ses représentants des réponses volumineuses et satisfaisantes à ses questions écrites. Au sujet de certains points de son rapport, afin de recueillir à la fois des renseignements et des avis, il a demandé l'aide d'experts de réputation internationale étrangers au comité. Il a eu entre les mains les rapports et les déclarations publiés par des économistes de réputation mondiale. Il a profité de l'accumulation des renseignements recueillis jusqu'ici par votre Commission.

Au cours de son travail, le Comité a tenu, depuis le 14 janvier 1924, 54 séances plénières; le Sous-Comité de la stabilisation de la monnaie, composé de M. Parmentier, Sir Robert Kindersley, M. Francqui et le Professeur Flora, assistés de Mr. H. M. Robinson, et sous la présidence de Mr. Owen D. Young, a tenu 81 séances. Les Sous-Comité d'équilibre du budget, composé du Professeur Allix, du Baron Houtart, et de Mr. Pirelli, sous la présidence de Sir Josiah Stamp, a tenu 63 séances. Ils ont eu l'aide de Mr. Andrew McFadyean, Secrétaire général. De plus, le temps des membres du Comité en dehors de celui employé aux séances, a été largement consacré à des travaux de recherche et d'étude.

Parlant de mes collègues et abordant ici un point qui influe sur la valeur de ce rapport, je considère qu'il est de mon devoir de dire à votre Commission et au monde que jamais, en aucune circonstance, leurs Gouvernements respectifs n'ont limité leur complète indépendance de jugement et d'action, soit avant, soit après leur désignation par vous-mêmes. Limité seulement par les pouvoirs accordés par votre Commission chacun s'est acquitté librement de sa tâche ardue et chargée de responsabilités. Dans leur recherche de la vérité, et des avis permettant de la trouver, ces hommes n'étaient responsables que devant leur conscience.

En leur laissant cette liberté, les Gouvernments n'ont fait que se conformer à l'esprit qui vous animait et aux intentions qui étaient les vôtres en constituant le Comité, mais, en ce faisant, ils ont conféré le plus grand honneur que puissent accorder des Gouvernements: une confiance complète à un moment de crise dans les affaires humaines. Par leur pénétration, par leur indépendance de pensée, par-dessus tout par cette hauteur de vues et cette sincérité dans la poursuite du but à atteindre qui élèvent au-dessus des petits obstacles sur lesquels les petits esprits trébuchent si souvent, mes collègues se sont montrés dignes de cette confiance. Leur espoir est que ce travail remis par moi aujourd'hui entre vos mains, vous aide à satisfaire aux grandes responsabilités qui sont les vôtres, et leur récompense complète, dans l'avenir, sera de savoir qu'il en a été ainsi.

Signé: *Charles G. Dawes*,
Président

RAPPORT DU PREMIER COMITÉ D'EXPERTS

SOMMAIRE DE LA PARTIE I

I. — *Attitude du Commité*

a. Le point de vue adopté a été le point de vue pratique et non le point de vue politique.

b. Les circonstances politiques n'ont été considérées que dans la mesure où elles affectent la possibilité de réalisation du plan.

c. Le recouvrement de la dette, et non l'infliction de pénalités, a été le but poursuivi.

d. Le payement de cette dette par l'Allemagne est la contribution nécessaire de ce pays à la réparation des dommages de guerre.

e. Il est dans l'intérêt de toutes les parties d'exécuter le présent projet avec cette bonne foi qui est le principe fondamental des conventions. Notre projet est basé sur ce principe.

f. La reconstruction de l'Allemagne ne constitue pas une fin en soi; elle n'est qu'une partie du problème plus vaste de la reconstruction de l'Europe.

g. Les garanties prévues sont d'ordre économique et non d'ordre politique.

II. — *Unité économique de l'Allemagne*

Pour parvenir à stabiliser sa monnaie et à équilibrer son budget, l'Allemagne a besoin

www.digibuc.ro

des ressources du territoire allemand tel qu'il est défini par le Traité de Versailles, et de la liberté de son activité économique dans ce même territoire.

III. — *Aspect militaire. — Garanties et sanctions éventuelles*

a. Les garanties politiques et les sanctions ne rentrent pas dans notre compétence.
b. Il en est de même de l'aspect militaire du problème.
c. Le projet implique qu'au moment où il sera mis en application sur le territoire unifié:
1° S'il existe une organisation militaire quelconque, elle ne devra pas entraver la liberté des transactions économiques;
2° Il n'y aura aucun contrôle ou ingérence économique étrangers autres que ceux proposés par le plan.
d. Cependant, des garanties adéquates et productives sont prévues.

IV. — *Tâche du Comité*

a. La stabilisation de la monnaie et la réalisation de l'équilibre budgétaire sont des problèmes étroitement liés bien que, pour en faire l'étude, on puisse les séparer provisoirement.
b. La stabilité monétaire ne peut être maintenue que si le budget est normalement équilibré; le budget ne peut être équilibré que s'il existe une monnaie dont la stabilité soit assurée.
c. Ces deux conditions sont necessaires pour permettre à l'Allemagne de faire face à ses besoins intérieurs et aux payements prévus par le Traité.

V. — *Avenir économique de l'Allemagne*

a. Le développement de la puissance productive de l'Allemagne peut être assuré par l'accroissement de la population, l'habileté technique, les ressources matérielles et la situation éminente de ce pays dans la science industrielle.
b. Les installations ont été augmentées et améliorées depuis la guerre.

VI. — *Monnaie et banque d'émission*

a. Toutes les classes de la société bénéficieront de la stabilité de la monnaie, et en particulier les classes ouvrières.
b. Dans les conditions actuelles, la stabilité du rentenmark est précaire.
c. Une nouvelle Banque sera créée, ou la Reichsbank réorganisée.
d. Principales caractéristiques de la Banque:
1° elle émettra des billets sur une base stable par rapport à l'or, avec privilège exclusif;
2° elle sera la Banque des Banques et fixera le taux d'escompte officiel;
3° elle sera la Banque du Gouvernement, mais libre de tout contrôle gouvernemental;
4° les avances au Gouvernement seront strictement limitées;
5° elle recevra en dépôt les payements de réparations;
6° son capital sera de 400 millions de marks-or.
7° elle sera dirigée par un Président et un Comité de direction allemands, qui pourront être assistés d'un Comité consultatif allemand;
8° l'observation des statuts sera surveillée par un Conseil général dont moitié des membres, y compris le Commissaire, seront étrangers.

VII. — *Budget et allègement temporaire des charges de réparations*

La réalisation de l'équilibre budgétaire en Allemagne exige:
a. Une pleine souveraineté économique et fiscale sous la réserve des contrôles prévus au présent rapport.
b. Une monnaie stable.
c. Un allègement temporaire des payements à effectuer sur les ressources budgétaires au titre des obligations du Traité.
d. Cet allègement ne doit pas suspendre les livraisons en nature considérées comme essentielles.

VIII. — *Principes fondamentaux de la charge annuelle de l'Allemagne*

a. Obligations résultant du Traité et continuité de l'équilibre budgétaire.
1° Pour équilibrer son budget, il ne suffit pas simplement que l'Allemagne trouve les sommes nécessaires pour les dépenses administratives intérieures;
2° Elle doit également pourvoir jusqu'à l'extrême limite de sa capacité à ses obligations extérieures résultant du Traité;

www.digibuc.ro

3° Le budget peut être équilibré sans que l'on doive nécessairement s'occuper du montant total en capital de la dette;
4° Il ne pourrait être équilibré ni maintenu en équilibre, à moins que la charge annuelle ne soit fixée pour une période assez longue sur des bases clairement déterminées d'avance.

b. Équivalence des charges fiscales:
1° La dette intérieure du Gouvernement a été pratiquement éteinte par la dépréciation de la monnaie;
2° Il doit être fait face à une nouvelle charge de dette proportionnée au fardeau des contribuables français, anglais, italiens et belges;
3° Ce principe est reconnu par le Traité.
4° Il est moralement sain:
5° Il est économiquement juste dans son influence sur le coût de la production;
6° Nos propositions appliquent ce principe dans toute la mesure du possible.

c. Part des Alliés dans la prospérité de l'Allemagne:
1° Les créanciers de l'Allemagne doivent avoir une part de l'amélioration de la prospérité de l'Allemagne
2° Ce résultat sera obtenu à l'aide d'un indice de prospérité.

d. Une différence importante existe entre la capacité des Allemands de payer des impôts et la capacité de l'Allemagne d'effectuer des payements à l'étranger.

IX. — *Ressources normales servant à effectuer les payements*

L'Allemagne s'acquittera des obligations du Traité au moyen des trois catégories de ressources suivantes: *A.* Impôts; *B.* Chemins de fer; *C.* Obligations industrielles.

A. Prélèvement sur le budget ordinaire:
1° Le budget de 1924—1925 pourra être équilibré s'il est libéré des charges résultant du Traité de Paix;
2° Le budget de 1925—1926 qui recevra 500 millions de marks-or sur des ressources spéciales pourra fournir cette somme pour les réparations;
3° 1926—1927 110 millions marks-or.*
4° 1927—1928 500 millions marks-or.*
5° 1928—1929 1,250 millions marks-or.

(Cette année est considérée comme normale et le payement comme payement-type. Par la suite, des payements supplémentaires seront effectués suivant l'augmentation de la prospérité.)

B. Chemins de fer:
1° Obligations des chemins de fer:
a) 11 milliards d'obligations hypothécaires de premier rang sur un capital investi de 26 milliards seront créées pour les réparations;
b) Ces obligations porteront intérêt à 5% l'an, plus 1% pour le fonds d'amortissement;
c) Pendant la période de réorganisation, on acceptera un service calculé comme suit:
En 1924-1925: Trois cent trente millions de marks-or.
En 1925-1926: Quatre cent soixante-cinq millions de marks-or.
En 1926-1927: Cinq cent cinquante millions de marks-or
En 1927-1928 et les années suivantes: Six cent soixante millions de marks-or.

Outre les obligations, il sera créé:
2 milliards d'actions privilégiées réservées pour être vendues au public.
13 milliards d'actions ordinaires.

Les $^3/_4$ du produit des actions privilégiées seront appliqués selon les besoins au payement de la dette et aux dépenses en capital de chemins de fer.

Les 500 millions restant d'actions privilégiées et toutes les actions ordinaires seront attribués au Gouvernement allemand;
2° Impôt sur les transports.
Après 1925—1926, deux cent quatre-vingt-dix millions de marks-or par an pour les réparations et le solde au Gouvernement allemand.

C. Obligations industrielles:
1° Cinq milliards d'obligations industrielles sont prévus pour les réparations.

*) Sujet à augmentation ou réduction eventuelles.

www.digibuc.ro

2° La charge obligatoire qui en résulte est inférieure à celle qui existait avant la guerre et qui a maintenant disparu par suite de la dépréciation:
3° Ces obligations portent intérêt à 5% l'an, plus 1% pour l'amortissement, c'est-à-dire 300 millions de marks-or par an;
4° En attendant la restauration économique, les sommes ci-après sont acceptées pour le service de l'intérêt et de l'amortissement:
Première année.— Rien.
Deuxième année. — 125 millions de marks-or.
Troisième année. — 250 millions de marks-or.
Par la suite.—300 millions de marks or.

X. — *Récapitulation des ressources pour les payements du Traité*

a. 1. Période de moratoire pour le budget.
Première année. — Produit d'un emprunt extérieur et une partie de l'intérêt des obligations des chemins de fer.
Total 1 milliard.
Deuxième année. — Intérêt d'une partie des obligations de chemins de fer et des obligations industrielles, contribution budgétaire, au moyen de la vente de 500 milions de marks-or d'actions de chemins de fer.
Total 1220 millions de marks-or.
2. Période de transition.
Troisième année. — Intérêt des obligations de chemins de fer et des obligations industrielles, produit de l'impôt sur les transports, ressources provenant du budget.
Total 1200 millions de marks-or.
(Compte non tenu de la réduction ou du supplément éventuels de 250 millions de marks-or.)
Quatrième année. — Intérêt des obligations industrielles, produit de l'impôt sur les transports, ressources provenant du budget.
Total 1750 millions de mark-or.
(Compte non tenu de la réduction ou du supplément éventuels dans la limite de 250 millions de marks-or.)
3. Année-type.
Cinquième année. — Intérêt des obligations de chemins de fer et des obligations industrielles, produit de l'impôt sur les transports, ressources provenant du budget.
Total 2500 millions de marks-or.
Ensuite 2500 millions plus un supplément calculé d'après l'indice de prospérité.
Les chiffres ci-dessus ne comprennent que le service des titres. Ils ne comprennent pas le produit de la vente éventuelle de ces titres.
b. La première année commencera à courir à compter de la date à laquelle le plan aura été accepté et mis effectivement en vigueur.

XI. — *Caractère global du payement. — Livraisons en nature*

a. Les sommes ci-dessus couvrent tout ce que l'Allemagne peut devoir aux Puissances alliées et associées.
b. Les livraisons en nature doivent continuer, mais sont payées au moyen du solde créditeur du compte à la Banque.

XII. — *Manière dont les payements annuels seront effectués par l'Allemagne*

a. Le montant sera levé en marks-or et versé à la Banque.
b. Ces versements couvrent l'obligation annuelle de l'Allemagne.

XIII. — *Manière dont les payements seront reçus par les créanciers*

a. Les créanciers de l'Allemagne utiliseront ces sommes en Allemagne ou les convertiront en monnaies étrangères.
b. L'expérience montrera à quelle allure et dans quelle mesure la conversion peut être opérée sans danger.
c. Un Comité de transferts devra parer au danger que présenteraient, pour la stabilité, des transferts de fonds exagérés. Les sommes non transférées s'accumulent, mais jusqu'à une certaine limite seulement.

XIV. — *Garanties autres que les obligations de chemins de fer et les obligations industrielles*

a. Les revenus suivants sont donnés en garantie pour la contribution budgétaire et les autres payements:
1° Alcool;
2° Tabac;
3° Bière;
4° Sucre;
5° Douanes.

www.digibuc.ro

b. Leur rendement évalué est supérieur aux payements à faire.
c. L'excédent est rendu au Gouvernement allemand.

XV. — *Emprunt extérieur. — Ses conditions et son objet*

L'emprunt étranger de 800 millions de marks-or sert à deux fins:
a. Aux besoins de la réserve-or de la nouvelle Banque;
b. Aux payements intérieurs essentiels résultant du Traité en 1924—1925.

XVI. — *Organisation*

L'organisation comprend:
a. Un Trustee pour les obligations de chemins de fer et les obligations industrielles;
b. Trois Commissaires pour:
1° Les chemins de fer;
2° La banque;
3° Les revenus.
c. Un agent pour les payements de réparations qui coordonnera les travaux du Trustee et des Commissaires et qui présidera le Comité des transferts.

XVII. — *Caractère du plan*

a. Le plan est indivisible.
b. Le projet s'efforce:
1° D'établir une organisation susceptible d'obtenir de l'Allemagne les payements les plus importants possibles;
2° De permettre le maximum de transferts aux créanciers de l'Allemagne;
3° De retirer du domaine des conjectures, pour la placer sur le terrain pratique, la question du montant qui peut être payé par l'Allemagne;
4° De faciliter un accord définitif englobant tous les problèmes se rapportant aux réparations et aux questions connexes dès que les circonstances le permettront.

7.

SITUAŢIA CREATĂ ROMÂNIEI DE EVOLUŢIA PROBLEMEI REPARAŢIILOR

Copie de la lettre adressée, le 16 Septembre 1924, à Sir John Bradbury, délégué de la Grande Bretagne à la Commission des Réparations, par Monsieur F. Neculcea, délégué de la Roumanie à ladite Commission

Cher Sir John,

Il était entendu lors de l'entrevue que le Ministre des Finances de Roumanie, M. Vintila Bratiano, eut le plaisir d'avoir avec vous mercredi dernier 10 septembre, que je devais rédiger une petite note résumant les vues que M. Vintila Bratiano avait présentées au nom du Gouvernement roumain sur la situation créée à la Roumanie par l'évolution actuelle du problème des réparations.

C'est précisement à quoi je vais m'employer dans les lignes qui suivent.

La Roumanie a déclaré à Londres qu'elle approuve le Plan des Experts à condition que les créances que les Traités ou Conventions reconnaissent à la Roumanie sur les ex-ennemis puissent être recouvrées. Ces créances dérivent tant des clauses de la Partie VIII des Traités concernant les réparations, que des autres clauses figurant dans les autres parties des Traités principalement la restitution de la couverture or déposée à la Reichsbank de Berlin et correspondant à l'émission de 2.173.000.000 lei or que les Allemands ont faite en Roumanie pendant l'occupation et que le Gouvernement roumain a été obligé de remplacer par de la monnaie nationale: la restitution des sommes et biens enlevés par les Allemands par la mise en vigueur anticipée du Traité de Bucarest qui n'a jamais été ratifié par la Roumanie et qui a été annulé par les dispositions de l'article 259 alinéa 6 du Traité de Versailles, de l'article 210 alinéa 2 du Traité de Saint-Germain, de l'article 193 alinéa 2 du Traité de Trianon et de l'article 143 alinéa 1 du Traité de Neuilly.

J'avais moi-même fait une déclaration de principe analogue, à la Commission des réparations, le 17 Mai 1924.

En ce qui concerne la répartition des payements allemands, le coefficient attribué à la Roumanie à la Conférence de Spa — qu'elle n'a pu accepter pour les raisons déjà exprimées dans le memorandum de Spa ainsi que dans le memorandum du Gouvernement roumain que je déposais à la Commission des réparations le 25 juin 1923 — n'a pu jouer jusqu'à présent que provisoirement, ainsi que je l'ai déclaré à maintes reprises à la Commission des réparations et jusqu'à un arrangement définitif interallié qui ne saurait logiquement se produire que lorsque la Roumanie connaîtra exactement sa situation vis-à-vis des réparations austro-hongro-bulgares. C'est que, en effet, jusqu'à présent la

www.digibuc.ro

créance austro-hongroise n'a pas encore été fixée, et cela est d'autant plus nécessaire que la Roumanie — ainsi d'ailleurs que tous les les États successeurs — a, à côté des créances à toucher de l'Autriche, de la Hongrie et de la Bulgarie, à faire face à des obligations que les Traités de St. Germain et de Trianon mettent à sa charge.

Or, tant que la créance austro-hongroise n'est pas fixée, la situation précise et définitive des États successeurs envers les réparations autro-hongroises ne saurait être déterminée. S'il est de toute équité et de toute justice que les obligations des États successeurs ne sauraient dépasser les créances qu'ils ont envers l'Autriche et la Hongries il n'est pas moins vrai qu'il faut être en état, de pouvoir établir la balance de ces créances et obligations pour savoir quel sera leur *actif précis* résultant des réparations austro-hongroises. C'est seulement à ce moment que la Roumanie pourra se prononcer *définitivement* quant à son coefficient des réparations allemandes.

Il y a enfin un autre point à élucider. Les obligations imposées a la Roumanie dérivent des Traités avec l'Autriche et la Hongrie. La Roumanie les a reconnues depuis le moment qu'elle a signé les Traités de Saint-Germain et de Trianon et elle fera honneur à sa signature. Mais il y a aussi un principe qui se dégage de tous les Traités de paix et qui est celui de la position d'un État vainqueur vis-à-vis d'un État vaincu.

Les sentiments de haute conception humanitaire des vainqueurs combinés avec ceux du judicieux et universel désir du rétablissement de l'équilibre financier et économique de l'Europe ont amené les Alliés à consentir aux vaincus des tempéraments a leurs obligations à acomplir, allant jusqu'à des moratoria à longs termes. La Roumanie n'a pas manqué de s'associer à ces conceptions humanitaires et à ces judicieuses prévisions.

Mais elle pense que le déséquilibre financier et économique — dont les ex-ennemis sont seuls cause — et qui l'atteint autant, si ce n'est davantage, que la plupart des autres États Alliés, ne saurait être invoqué exclusivement en faveur des vaincus.

En dehors même du principe fondamental que les obligations des États successeurs doivent être envisagées *concurrement* avec celles des ex-ennemis et qu'à tout tempérament accordé à ces derniers doit correspondre automatiquement un tempérament équivalent accordé aux premiers, si la Roumanie devait exécuter immédiatement des payements sans aucun égard pour sa situation financière et économique créée par la guerre et pour les efforts et les sacrifices qu'elle ne cesse de faire depuis l'armistice pour rétablir l'équilibre indispensable à la paix européenne, ce serait non seulement la priver des réparations auxquelles elle a un incontestable droit, mais encore s'opposer à son relèvement financier et économique à laquelle elle travaille sans cesse, par ses propres efforts et au prix d'énormes sacrifices. Ce serait, de plus, la mettre dans l'impossibilité de faire face aux engagements qu'elle a pris pour consolider ses dettes extérieures.

Il est de toute évidence que le retour de la Roumanie à la situation déplorable et pénible où elle se trouvait il y a quatre ou cinq ans constituerait pour elle une rechute dont les conséquences seraient excessivement dangereuses pour toute l'Europe et ne saurait certainement correspondre à la politique du relèvement financier de l'Europe, ni à la politique générale du Gouvernement britanique qui a tout intérêt à avoir dans la Roumanie, dans le Proche-Orient, un facteur actif, vivant, et non pas un corps inerte, exsangue.

En conséquence. M. Vintila Bratiano au nom du Gouvernement roumain vous prie, Cher Sir John, en votre qualité de Délégué de la Grande Bretagne à la Commission des Réparations, de vouloir bien examiner et faire examiner dans son ensemble et à la lumière des donuées numériques contenues dans le memorandum que j'ai présenté a la Commission des Réparations le 25 juin 1923 et dans celui présenté à la Conférence de Londres, la situation dangereuse créée à la Roumanie, en tant qu'État successeur de l'ancienne Monarchie austro-hongroise, par la procédure employée jusqu'à présent en matière de réparations.

Veuillez agréer, Cher Sir John, etc., etc.

Le Délégué de la Roumanie
à la Commission des
Réparations,

E. NECULCEA

www.digibuc.ro

8.

PROTOCOLUL DELA PARIS
PROTOCOLE DE CLÔTURE

Les Représentants des Gouvernements *Belge, Britannique, Français*, des *États-Unis d'Amérique, Italien, Japonais, Brésilien, Grec, Polonais, Portugais, Roumain, Serbe-Croate-Slovène, Tchécoslovaque*, s'étant réunis à Paris du 7 au 14 janvier 1925, en vue de régler entre leurs Gouvernements respectifs les questions que pose la répartition des diverses recettes portées ou à porter dans les comptes de la Commission des Réparations, notamment depuis le 1-er janvier 1923 jusqu'au 1-er septembre 1924 ainsi que pendant les premières années d'application du Plan Dawes, objet des Arrangements conclus à Londres le 30 août 1924.

Sont tombés d'accord sur les dispositions contenues dans l'Arrangement, avec ses annexes, signé à la date de ce jour et dont copie est jointe au présent protocole.

Fait à Paris, le 14 janvier 1925.

ACCORD

Les Gouvernements de la *Belgique*, des *États-Unis d'Amérique*, de la *France*, de la *Grande-Bretagne*, de l'*Italie*, du *Japon*, du *Brésil*, de la *Grèce*, de la *Pologne*, du *Portugal*, de la *Roumanie*, de l'*État Serbe-Croate-Slovène* et de la *Tchécoslovaquie*, représentés respectivement par les soussignés, sont convenus de ce qui suit:

ACCORD RELATIF À LA RÉPARTITION DES ANNUITÉS DU PLAN DAWES

SOMMAIRE

TITRE I. — *Affectation des annuités du Plan Dawes*

Art. 1. — Frais des Commissions.
Art. 2. Frais des Armées d'occupation pour 1924—1925.
Art. 3. — Part des États-Unis d'Amérique dans les annuités du Plan Dawes.
Art. 4. — Dette de guerre belge.
Art. 5. — Restitutions.
Art. 6. — Priorité belge.
Art. 7. — Part de la Grèce et de la Roumanie dans les réparations.
Art. 8. — Créances diverses.
Art. 9. — Indemnité due à la Commission européenne du Danube.
Art. 10. — Soldes des Offices de Compensation.

TITRE II. — *Règlement des comptes du passé*

Art. 11. — Comptes de répartition. — Dispositions concernant l'arbitrage.
Art. 12. — Comptes de la Ruhr.

TITRE III. — *Questions spéciales relatives à l'application d'accords antérieurs*

Art. 13. — Prorogation au delà du 1-er janvier 1923 des dispositions de l'article 2 de l'Accord du 11 mars 1922:
Affectation des livraisons en nature au remboursement des frais des armées d'occupation.
Art. 14. — Prorogation au delà du 1-er janvier 1923 des dispositions de l'article 6 de l'Accord du 11 mars 1922:
Conservation par chaque Puissance des livraisons en nature qu'elle a reçues.
Art. 15. — Frais des armées d'occupation du 1-er mai 1922 au 31 août 1924.
Art. 16. — Débits pour les navires attribués ou transférés à la Belgique en vertu de l'article 6 (4) du Protocole de Spa.
Art. 17. — Débits pour les mines et chemins de fer du Chantoung.

TITRE IV. — *Intérêts et arriérés*

Art. 18. — Compte d'intérêts.
Art. 19. — Compte d'avances et arriérés au 1-er septembre 1924.
Art. 20. — Récupération des arriérés.
Art. 21. — Frais des armées d'occupation antérieurs au 1-er mai 1921.

TITRE V. — *Questions diverses*

Art. 22. — Remboursements à faire par la Tchécoslovaquie pour certaines livraisons en nature.
Art. 23. — Payements de la Bulgarie.
Art. 24. — Biens cédés à la Ville libre de Dantzig.
Art. 25. — Recommandations relatives à l'échelonnement des payements tout au cours de l'année.
Art. 26. — Interprétation et Arbitrage.
Art. 27. — Réserve relative aux droits et obligations de l'Allemagne.

www.digibuc.ro

TITRE PREMIER
AFFECTATION DES ANNUITÉS DU PLAN DAWES

Frais des Commissions

Art. 1. — A. Le prélèvement maximum normal sur les annuités du plan Dawes pour la Commission des Réparations, y compris les organismes institués en exécution du plan Dawes, est fixé ainsi qu'il suit:

Pour l'année commençant le 1-er septembre 1924 . . . . . 9¼ millions de marks-or
Pour les années suivantes . . . . 7½ — —

(Prélèvement à effectuer partie en monnaies étrangères et partie en monnaie allemande, suivant les besoins).

Sur ces sommes, un montant maximum de 3.700.000 marks-or par an sera attribuable aux organismes institués en exécution du plan Dawes. Ce montant pourra être augmenté, s'il est nécessaire, en vue de subvenir aux frais des organismes d'arbitrage prévus par le plan Dawes et le protocole de Londres.

B. Le prélèvement maximum pour la Haute Commission interalliée dans les Territoires rhénans (y compris les prestations au titre des articles 8 à 12 de l'Arrangement rhénan)n'excédera pas 10 millions de marks-or (prélèvement à effectuer en monnaies étrangères ou en monnaie allemande, suivant les besoins) pour l'année commençant le 1-er septembre 1924, cette somme étant attribuée aux Hauts Commissariats français, britannique et belge dans les proportions de 62, 16 et 22, après qu'il aura été pourvu aux autres dépenses de la Commission. Le montant pour les années suivantes sera fixé ultérieurement.

Le prélèvement pour la Commission militaire de Contrôle n'excédera pas un maximum de 8 millions de marks-or (prélèvement à effectuer en monnaie allemande) dans l'année commençant le 1-er septembre 1924. Le montant pour les années suivantes sera fixé ultérieurement. Le chiffre sus indiqué ne comprend pas les dépenses de la Commission en monnaies nationales, qui continueront à être payées par les Gouvernements intéressés, les montants ainsi versés étant portés au crédit de leurs comptes respectifs par la Commission des Réparations.

Frais des armées d'occupation pour 1924/1925

Art. 2. — Les montants prélevés par préciput sur les payements de l'Allemagne pendant l'année comprise entre le 1-er septembre 1924 et le 31 août 1925, au titre des frais des armées d'occupation de la Belgique, de la Grande-Bretagne et de la France, sont fixés ainsi qu'il suit:

Armée belge . . . . 25.000.000 marks-or.
Armée britannique . 25.000.000 —
Armée française . . 110.000.000 —

La Belgique, la Grande-Bretagne et la France se rembourseront du complément des frais de leurs armées d'occupation pendant la période mentionnée, au moyen de leurs parts respectives dans les payements de réparations allemandes, mais ne seront pas débitées de ce montant au compte des réparations, c'est-à-dire que leurs arriérés respectifs au titre des réparations s'accroîtront des sommes correspondantes.

C. Les dépenses complémentaires des armées d'occupation seront calculées ainsi qu'il suit. Chaque Puissance aura droit à recevoir:

1. Les sommes payables conformément à l'accord des Ministres des Finances du 11 mars 1922, calculées en ce qui concerne la Grande-Bretagne sur la base du coût unitaire français, avec une allocation spéciale de 2 marks-or par homme, et converties en livres sterling sur la base des cours moyens des changes des diverses monnaies pendant le mois de décembre 1921. La valeur des marks allemands fournis aux armées d'occupation et la valeur de toutes réquisitions opérées en vertu de l'article 6 de l'Arrangement rhénan seront, comme jusqu'à présent, comprises dans ces sommes.

2. La valeur des réquisitions et prestations au titre des articles 8 à 12 de l'Arrangement rhénan qui sont portées au crédit de l'Allemagne dans les comptes de l'Agent général des payements de réparations.

Pour chaque Puissance, les dépenses complémentaires d'occupation sont égales à la différence entre la somme totale ainsi calculée et le montant du préciput fixé au paragraphe A ci-dessus.

D. Il est convenu que les Puissances participant à l'occupation n'opéreront pas de prélèvements sur les annuités pour des effectifs supérieurs à ceux qui sont autorisés pour chacune d'elles, respectivement par les paragraphes II et III de l'article 1-er de l'accord du 11 mars 1922.

E. Les dispositions du présent article pour l'année finissant le 31 août 1925 sont acceptées sans qu'il soit préjugé d'aucune question de principe, et les Gouvernements alliés et le Gouvernement des États-Unis d'Amérique

www.digibuc.ro

discuteront avant le 1-er septembre 1925 le règlement des frais des armées d'occupation pour l'avenir.

Part des États-Unis d'Amérique dans les annuités du plan Dawes

Art. 3. — A. Sur les montants reçus de l'Allemagne au titre des annuités du plan Dawes, il sera payé aux États-Unis d'Amérique les sommes suivantes en remboursement des frais de l'armée d'occupation des États-Unis et en vue de donner satisfaction aux créances reconnues par les décisions de la Commission mixte des réclamations qui a été instituée en exécution de l'Accord conclu entre les États-Unis et l'Allemagne le 10 août 1922:

1. Une annuité de cinquante-cinq millions de marks-or à partir du 1-er septembre 1926, payable jusqu'à extinction de la somme en capital apparaissant au compte des frais de l'armée d'occupation des États-Unis, tel qu'il a déjà été présenté à la Commission des Réparations. Ces payements annuels bénéficient d'un privilège de premier rang sur les espèces rendues disponibles pour le transfert par le Comité des Transferts au moyen d'un prélèvement sur les annuités du plan Dawes, après constitution des montants nécessaires pour assurer le service de l'emprunt extérieur allemand de 800 millions de marks-or émis en 1924, pour subvenir aux frais de la Commission des Réparations, des organismes institués en exécution du plan Dawes, de la Haute-Commission Interalliée dans les Territoires Rhénans, des Commissions de Contrôle Militaire, pour assurer le payement à la Commission du Danube stipulé à l'Article 9 ci-après et pour donner satisfaction à toutes autres créances privilégiées qui pourraient être admises dans la suite avec l'assentiment des États-Unis d'Amérique. Si au cours d'une année quelconque, le total de 55 millions de marks-or n'a pas été transféré aux États-Unis d'Amérique, les arriérés seront reportés au versement payable aux États-Unis l'année suivante qui sera accru d'autant. Les arriérés s'accumuleront et porteront intérêt simple à 4 1/2 p. 0/0 à partir de la fin de l'année où lesdits arriérés se sont accumulés, jusqu'à leur extinction.

2. Deux un quart pour cent (2 1/4 0/0) de toutes les recettes provenant de l'Allemagne au titre des annuités du plan Dawes disponibles pour la répartition au titre des réparations, après déduction des montants alloués aux autres charges du Traité par le présent accord (IV), étant entendu que l'annuité résultant de ce pourcentage ne doit en aucune année excéder la somme de quarante-cinq millions de marks-or.

B. Sous réserve des dispositions du paragraphe A ci-dessus, les États-Unis d'Amérique acceptent:

1. De renoncer à toute réclamation, en vertu de l'Accord du 25 mai 1923 relatif aux frais de leur armée d'occupation, sur les recettes en espèces obtenues depuis le 1-er janvier 1923 en sus de la somme de 14.725.154,40 dollars actuellement déposée par la Belgique au compte de la Trésorerie des États-Unis dans un compte bloqué à la Federal Reserve Bank de New-York, somme qui sera immédiatement versée à la Trésorerie des États-Unis;

2. Que l'Accord du 25 mai 1923 ne s'applique pas aux payements effectués au titre des réparations par une Puissance ex-ennemie quelconque autre que l'Allemagne;

3. Que l'accord du 25 mai 1923 soit considéré comme remplacé par le présent Accord.

C. Les dispositions du présent Accord relatif à l'admission de l'imputation sur les annuités du plan Dawes de charges autres que les réparations et les allocations prévues pour ces charges ne doivent pas être modifiées par les Gouvernements allies de manière à réduire ses sommes à répartir au titre des Réparations, sinon daccord avec les États-Unis d'Amérique.

D. Il est reconnu que les États-Unis d'Amérique ont un intérêt, proportionnel à leur pourcentage de 2 1/4 0/0 de la partie des annuités disponibles pour les Réparations.dans toute répartition des obligations de chemins de fer, des obligations industrielles et de tous autres titres émis par application du plan Dawes ou sur le produit de toute vente de ceux de ces titres ou obligations qui n'auront pas été répartis; et qu'ils ont également le droit de participer à toute répartition ou au produit de toute vente de ceux de ces titres ou obligations qui n'auront pas été répartis; et qu'ils ont également le droit de participer à toute répartition on au produit de toute vente de tels obligations ou titres pour le montant de tous arriérés qui peuvent leur être dus au titre du remboursement des frais de leur armée d'occupation, comme il est prévu dans le présent Accord. Il est reconnu aussi que les États-Unis d'Amérique ont un intérêt dans toute autre opération qui pourrait être effectuée au sujet de ces bons s'ils ne sont ni vendus ni répartis.

Dette de guerre belge

Art. 4. — A. A dater du 1-er septembre

www.digibuc.ro

1924, 5 p. 0/0 du total des sommes disponibles au cours d'une année quelconque, après prélèvement pour le service de l'emprunt extérieur allemand de 1924 et après les prélèvements pour les frais des Commissions, les frais de l'armée d'occupation des États-Unis, l'annuité afférente aux arriérés des frais des armées d'occupation antérieurs au 1-er mai 1921, le préciput des frais courants des armées d'occupation, et toute autre créance à qui une priorité pourra être accordée dans la suite, seront affectés au remboursement de la dette de guerre belge, telle qu'elle est définie dans le dernier paragraphe de l'article 232 du Traité de Versailles.

B. Les sommes ayant reçu cette affectation au cours d'une année quelconque seront réparties entre les Puissances intéressées en proportion des montants qui leur sont dus respectivement, à ce titre, à la date du 1-er mai 1921. En attendant le règlement définitif des comptes, la France recevra 46 p. 0/0, la Grande-Bretagne 42 p. 0/0 et la Belgique (en raison de sa dette envers les États-Unis d'Amérique), 12 p. 0/0.

Restitutions

Art. 5. — A. Il sera affecté au payement des créances de restitution:

a) Pendant les quatre premières années, 1 p. 100 du montant total disponible au cours d'une année quelconque après prélèvement pour le service de l'emprunt extérieur allemand de 1924 et les prélèvements pour les frais des Commissions; les frais de l'armée d'occupation des États-Unis; l'annuité afférente aux arriérés des frais des armées d'occupation antérieurs au 1-er mai 1921; le préciput des frais courants des armées d'occupation; et toute autre créance à qui une priorité pourra être accordée dans la suite;

b) Pendant les années suivantes, 1 p. 100 du solde du premier milliard après les prélèvements énumérés ci-dessus et 2 p. 100 du surplus de l'annuité.

B. Le montant ayant reçu cette affectation sera réparti entre les Puissances ayant une créance au titre des restitutions proportionnellement à leurs créances respectives de ce chef, telles qu'elles auront été admises par la Commission des Réparations.

C. Les Gouvernements français et italien réservent leur droit de réclamer la restitution de certains objets d'art, par application de l'article 238 du Traité de Versailles. Les autres Gouvernements alliés appuieront leurs efforts en vue d'assurer l'exécution par l'Allemagne des restitutions de cette nature. Néanmoins, si l'accomplissement de cette obligation implique une imputation sur les annuités du plan Dawes, la valeur de cette imputation viendra en balance de la part de l'annuité de la Puissance intéressée.

Priorité belge

Art. 6. — A. Il est reconnu que la détermination du degré exact d'extinction de la priorité belge dépend de l'établissement du compte de répartition que la Commission des Réparations a été priée de dresser.

B. Sur la partie des annuités reçues de l'Allemagne qui sera disponible pour la répartition, au titre des répartitions, entre les Puissances alliées après le 1-er septembre 1924 la Belgique recevra:

a) Pendant l'année commençant le 1-er septembre 1924: 8 p. 100;

b) Pendant l'année commençant le 1-er septembre 1925 et tant que la priorité belge ne sera pas éteinte, 8 p. 100 de chaque versement mersuel. Dès que la priorité sera éteinte, le pourcentage sur tous les versements ultérieurs pendant l'année en question sera réduit à 4, 5 p. 100;

c) Pendant l'année commençant le 1-er septembre 1926 et pendant chacune des années suivantes: 4, 5 p. 100.

Il est entendu que cette réduction du pourcentage libère entièrement la Belgique de ses obligations en ce qui concerne le remboursement de sa priorité.

C. A partir de la date à laquelle la priorité belge sera éteinte ou au plus tard à partir du 1-er septembre 1926, les 3 1/2 p. 100 rendus disponibles par les dispositions ci-dessus relatives au remboursement de la priorité belge seront versés à la France et à la Grande-Bretagne suivant les proportions 52 et 22, en sus de leurs pourcentages de Spa.

Les sommes débitées à la Belgique, en ce qui concerne la période antérieure au 1-er septembre 1924, ne seront pas considérées comme susceptibles de lui créer soit des avances, soit des arriérés, étant entendu que cette disposition ne touche en rien à l'obligation qui incombe à la Belgique de se reconnaître comptable de tout solde final pouvant résulter de l'application de clauses économiques du Traité.

D. Les droits acquis à la Belgique, en conséquence d'accords antérieurs, sur les payements reçus ou à recevoir de ou pour le compte

www.digibuc.ro

de l'Autriche, de la Hongrie et de la Bulgarie demeurent intacts.

Pourcentages de répartitions grec et roumain

Art. 7. — A. Le pourcentage des payements de réparation disponibles pour la répartition entre les Puissances alliées qui doit être attribué à la Grèce est fixé à 0,4 p. 100 des payements faits par l'Allemagne et de la première moitié des payements faits par l'Autriche, la Hongrie et la Bulgarie et à 25 p. 100 de la seconde moitié des payements faits par l'Autriche, la Hongrie et la Bulgarie.

B. Le pourcentage des payements de réparation, disponibles pour la répartition entre les Puissances alliées, qui doit être attribué à la Roumanie, est fixé à 1,1 p. 100 des payements faits par l'Allemagne et de la première moitié des payements faits par l'Autriche, la Hongrie et la Bulgarie et à 20 p. 100 de la seconde moitié des payements faits par l'Autriche, la Hongrie et la Bulgarie.

Créances diverses

Art. 8. — A. Les créances suivantes, à savoir:

a) Les frais de l'occupation militaire des zones de plébiscite (annexe de l'article 88 du Traité);

b) Frais de rapatriement des prisonniers de guerre allemands (article 217 du Traité);

c) Remboursement des dépenses exceptionnelles de guerre avancées par l'Alsace-Lorraine pendant la guerre ou par les collectivités publiques d'Alsace-Lorraine pour le compte de l'Empire (article 58 du Traité);

d) Payement de certaines indemnités au Cameroun et en Afrique Équatoriale française (articles 124 et 125 du Traité), seront soumises pour évaluation à la Commission des Réparations qui aura toute liberté d'utiliser à cette fin tous les moyens à sa disposition, y compris le recours à l'arbitrage tel qu'il est proposé à l'article 11 ci-dessous.

Les montants de ces créances, lorsqu'ils auront été établis, seront portés au crédit des Puissances intéressées dans leur compte de réparations au 1-er septembre 1924, et ces crédits sont traités comme arriérés à cette date conformément aux dispositions de l'article 19 ci-après.

B. Les créances suivantes paraissent devoir être payées en dehors et en sus des annuités du plan Dawes, à savoir:

a) Le service des pensions civiles et militaires d'Alsace-Lorraine acquises au jour de l'armistice (article 62 du Traité).

b) Le transfert des réserves d'assurances sociales d'Alsace-Lorraine (article 77 du Traité).

Toutefois, au cas où le Gouvernement allemand réussirait à établir que ces créances doivent être imputées sur les annuités du plan Dawes, les Gouvernements alliés se concerteront sur la manière dont elles devront être traitées.

Indemnité due à la Commission européenne du Danube

Art. 9. — Il sera payé immédiatement à la Commission européenne du Danube, par prélèvement sur les annuités du plan Dawes, la somme de 266.800 francs-or, montant admis comme dû par l'Allemagne à la Commission au titre de la réparation des dommages subis par cette dernière.

Solde des offices de compensation

Art. 10. — Aucun prélèvement spécial ne sera admis sur les annuités du plan Dawes en ce qui concerne les soldes des offices de compensation des dettes d'avant-guerre ou d'autres créances prévues par les clauses économiques du Traité, à moins qu'il n'apparaisse qu'une Puissance réclamant le bénéfice d'un tel prélèvement a un solde créditeur net exigible, après avoir appliqué à la satisfaction de ses créances, au titre des clauses économiques, les biens et autres actifs allemands qu'elle a le pouvoir de liquider en vertu des mêmes clauses. Aucun montant ne sera réservé en faveur de ces soldes créditeurs nets pendant les quatre premières années de l'application du plan Dawes.

Comptes de répartition. — Dispositions concernant l'arbitrage

Art. 11. — Les Gouvernements alliés prient la Commission des Réparations d'établir dans le plus bref délai possible les comptes définitifs de répartition au 1-er septembre 1924.

Ils donneront mandat à leurs Délégués respectifs à la Commission des Réparations de soumettre à l'arbitrage toutes les questions de fait ou de chiffres que pourra soulever l'établissement des comptes et, dans une mesure aussi large que possible, les questions d'interprétation sur lesquelles ils ne seraient pas unanimes, pour autant qu'il n'y est pas déjà pourvu par des arrangements antérieurs.

Ces dispositions seront appliquées en particulier au règlement des comptes de la Ruhr,

www.digibuc.ro

suivant les principes établis ci-après, ainsi qu'aux questions qui pourront se poser au sujet des montants dus au titre des restitutions ou pour toute autre créance qui n'est pas une créance de réparation.

Comptes de la Ruhr

Art. 12. — A. La Commission des Réparations fixera, conformément aux dispositions du Traité de Versailles et suivant les méthodes pratiquées jusqu'à ce jour, la valeur en marks-or des recettes de toute nature obtenues de l'Allemagne par les Gouvernements français, belge et italien depuis le 11 janvier 1923, pour autant que ces recettes n'ont pas déjà été prises en compte par elle. La Commission des Réparations déterminera de même les montants à déduire de ces recettes en vue d'assurer aux Puissances intéressées un crédit correspondant aux dépenses réellement faites par elles, sous réserve des dispositions spéciales ci-dessous concernant les Armées d'occupation.

B. Des comptes séparés seront établis pour les livraisons en nature et pour les recettes en espèces.

C. Le compte des livraisons en nature comprendra la valeur déterminée par la Commission des Réparations:

1. Des livraisons en nature non encore prises en compte par la Commission des Réparations, y compris les livraisons payées sur le fonds commun et le fonds spécial;

2. De toutes les réquisitions faites en application de l'article 6 de l'Arrangement rhénan ou analogues à celles-ci et de tous les marks-papier saisis et amendes imposées par les Armées d'occupation pendant la période du 1-er janvier 1923 au 31 août 1924, en tant que ces recettes n'ont pas encore été prises en compte par la Commission des Réparations.

Il sera porté en déduction de ces recettes les dépenses faites par les Gouvernements français et belge, pendant la période du 1-er janvier 1923 au 31 août 1924 pour l'entretien de forces militaires en territoire allemand non occupé à la date du 1-er janvier 1923, diminuées du coût normal de ces troupes dans leurs garnisons à l'intérieur.

La valeur nette des livraisons en nature ainsi determinée sera portée au débit des Puissances qui les ont reçues, dans leur compte de réparations.

La valeur du charbon et du coke vendus au Luxembourg pendant la même période sera traitée comme une livraison en nature à la France.

D. Le compte des recettes en espèces comprendra les recettes en espèces de toute nature produites par les taxes ou droits, les licences, les dérogations, etc., et les recettes nettes de la Régie des Chemins de fer, telles qu'elles seront déterminées par la Commission des Réparations après vérification des comptes.

Il sera porté en déduction de ces recettes les frais civils de perception et les dépenses d'administration faites avant le 31 août 1924 et les frais de destockage des charbons et d'exploitation des mines et cokeries jusqu'à la même date.

Le solde du compte devra, à l'exception de la somme dont il est question à l'alinéa (1) du paragraphe (B) de l'article 3, être versé au Gouvernement belge qui sera débité au titre de sa priorité, pour la période antérieure au 1-er septembre 1924, du montant total ainsi reçu moins l'intérêt dû sur les Bons du Trésor allemand remis à la Belgique en 1922.

E. Conformément à l'Annexe III au Protocole de Londres, aucune réclamation ne sera faite en vue d'un payement sur les annuités du Plan Dawes destiné à rembourser des frais quelconques provenant de l'emploi de forces militaires en territoire allemand non occupé au 1-er janvier 1923, à l'exception de la valeur de réquisitions effectuées par ces forces ou de toute prestation qui leur aura été fournie après le 1-er septembre 1924. La valeur de telles réquisitions ou prestations sera comptée comme livraisons faites, au titre des réparations, aux Puissances alliées intéressées.

Prorogation au delà du 1-er janvier 1923 des dispositions de l'article 2 de l'Accord du 11 mars 1922: Affectation des livraisons en nature au remboursement des frais des armées d'occupation

Les Gouvernements français, britannique et belge conviennent que les montants forfaitaires fixés ou à fixer pour leurs armées d'occupation respectives, depuis le 1-er janvier 1923 et jusqu'au 31 août 1928, dans la mesure où ils ne seront pas couverts par les réquisitions de marks-papier et les prestations, etc., visées à l'article 6 de l'Accord rhénan, seront portés en balance des livraisons en nature (y compris le produit du Reparation Recovery Act britannique et de tout prélèvement analogue institué par tout autre Gouvernement), reçues par chacun d'eux respectivement. La Commission des Réparations est priée de tenir compte de la présente décision dans sa comptabilité.

www.digibuc.ro

Prorogation au delà du 1-er janvier 1923 des dispositions de l'Article 6 de l'Accord du 11 mars 1922: Conservation par chaque Puissance des livraisons en nature qu'elle a reçues

Art. 14. — Chacun des Gouvernements alliés ayant un crédit au titre des Réparations, aura le droit de conserver, sans pouvoir être tenu à un reversement en espèces, la valeur des livraisons en nature reçues et conservées par lui entre le 31 décembre 1922 et le 1-er septembre 1924 (Reparation Recovery Act). Toutefois, il sera tenu compte des sommes reçues par chaque Puissance jusqu'au 1-er septembre 1924 pour déterminer les ajustements prévus par l'Article 19.

Frais des Armées d'occupation pour la période allant du 1-er mai 1922 au 31 août 1924.

Art. 15. — A. Les crédits à donner au titre des frais des Armées d'occupation pour la période allant du 1-er mai 1922 au 1-er mai 1924 sont les suivants:

PÉRIODES	PART FRANÇAISE DU FORFAIT	PART BELGE DU FORFAIT	PART BRITANNIQUE DU FORFAIT
	marks-or	marks-or	marks-or
1er mai 1922 au 30 avril 1923	155,526,693	30,680,158	21,092,822
1er mai 1923 au 30 avril 1924	117,195,330	22,284,922	22,369.567

B. En ce qui concerne les frais d'occupation pour la période allant du 1-er mai 1924 au 31 août 1924, les Gouvernements alliés autoriseront leurs Délégués à la Commission des Réparations à faire les ajustements nécessaires sur la base des principes suivant lesquels les chiffres ci-dessus ont été calculés.

C. La Commission des Réparations est priée d'introduire ces chiffres dans ses comptes pour les années considérées.

Débits pour les navires attribués ou transférés à la Belgique en vertu de l'article 6 (4) du Protocole de Spa

Art. 16. — Les débits dans les comptes interalliés pour les navires attribués ou transférés à la Belgique, en vertu de l'article 6 (4) du Protocole de Spa, seront traités conformément à l'Article 12 de l'Accord des Ministres des Finances du 11 mars 1922, au lieu d'être traités comme il avait été prévu au Protocole de Spa.

Débit pour les chemins de fer et mines du Chantoung

Art. 17. — En ce qui concerne les chemins de fer et les mines visés au second paragraphe de l'Article 156 du Traité de Versailles, le Japon ne sera débité par la Commission des Réparations dans les comptes interalliés que du montant correspondant aux indemnités qui ont été ou pourront être effectivement payées par le Guvernement allemand à ses nationaux pour les intérêts qu'ils possédaient dans ces entreprises. En attendant la détermination des montants en question, le Japon sera considéré comme ayant droit à son pourcentage intégral des réparations, à dater du 1-er septembre 1924.

Compte d'intérêts

Art. 18. — Les Gouvernements alliés acceptent de renoncer entre eux à toute revendication d'intérêts afférents aux recettes de réparations réalisées jusqu'au 1-er septembre 1924 et toutes dispositions d'accords antérieurs exigeant la tenue de comptes d'intérêts pour la période antérieure à cette date seront annulées. Des intérêts à 5 p. 0/0 seront toutefois exigibles, à partir du 1-er septembre 1924, sur l'excédent de recettes apparaissant, dans le compte qui sera établi en application de l'article 19 ci-après, comme dû à cette date par une Puissance quelconque à la masse des réparations, ainsi que sur tous nouveaux excédents de recettes qui pourraient se produire après cette date, jusqu'à leur remboursement.

Avances et arriérés

Art. 19. — La Commission des Réparations établira, dans le plus bref délai possible, un

www.digibuc.ro

compte faisant apparaître, à la date du 1-er septembre 1924, pour chaque Puissance ayant droit à participer aux payements de réparations faits par l'Allemagne, à l'exclusion des États-Unis d'Amérique:

a) Les recettes nettes de cette Puissance au titre des réparations, à la date du 1-er septembre 1924, que l'on calculera en déduisant de ses recettes brutes totales, telles qu'elles auront été évaluées en vue de leur répartition entre les Alliés, les crédits qui doivent lui être donnés au titre des avances pour la fourniture de charbon décidées à Spa, des frais des armées d'occupation (les arriérés au 1-er mai 1921, réglés par l'article 21, non compris), des frais des Commissions de contrôle non payés en monnaie allemande, des gains de change et de toute autre créance reconnue, telle que les créances visées à l'article 8 (A) du présent accord;

b) Le montant que cette Puissance aurait reçu si le total des recettes nettes de réparation de toutes les Puissances avait été réparti suivant les pourcentages de Spa.

La Commission des Réparations déterminera, en déduisant du montant dû à chaque Puissance son débit réel, les arriérés dus à cette Puissance ou les avances dont le montant est dû par cette Puissance, au 1-er septembre 1924.

B. La Commission des Réparations procédera à un calcul analogue au 1-er septembre de chaque année ultérieure.

C. En vue du calcul ci-dessus, les chiffres concernant la Belgique seront pris en compte exactement comme ceux qui concernent les autres Puissances, mais, en dehors de ce qui est stipulé d'autre part dans le présent accord, la Belgique sera libérée de toute obligation de rembourser les recettes de réparations réalisées avant le 1-er septembre 1924.

Toutefois la Belgique devra compte, le cas échéant, des intérêts afférents à toutes les recettes de réparations réalisées par elle, après le 1-er septembre 1924, en excédent de la part qui lui revient, d'après les dispositions stipulées d'autre part dans le présent accord, sur les recettes totales effectivement portées au débit de toutes les Puissances après cette date. Dans le cas contraire la Belgique sera considérée comme ayant une créance à titre d'arriéré.

D. Les dispositions du second paragraphe de l'article 7 de l'Accord du 11 mars 1922 relatif aux débits qui doivent être inscrits dans le compte à établir, au titre de l'article 235 du Traité, pour le charbon reçu par l'Italie avant le 1-er mai 1921, s'appliqueront également aux débits pour le charbon reçu par l'Italie entre le 1-er mai 1921 et le 31 décembre 1922.

Récupération des arriérés

Art. 20. — Sauf stipulation contraire du présent accord:

A. Les recettes en excédent réalisées par chaque Puissance, telles qu'elles seront fixées à la fin de chaque année, en application de l'article 19, seront remboursées par déduction d'un certain pourcentage de la part revenant à cette Puissance dans chacune des annuités suivantes jusqu'à extinction de sa dette, y compris les intérêts à 5 p. 0/0, sous la réserve qu'aucun remboursement prévu par le présent paragraphe ne sera exigé sur les annuités commençant le 1-er septembre 1925.

B. En ce qui concerne l'Italie et l'État serbe-croate-slovène, cette déduction sera fixée à 10 p. 0/0. En ce qui concerne les autres Puissances, la déduction sera calculée par la Commission des Réparations sur une base semblable.

C. Les remboursements faits par les Puissances débitrices seront répartis entre les Puissances créditrices de la masse des réparations en proportion de leurs arriérés respectifs.

Frais des armées d'occupation antérieurs au 1-er mai 1921

Art. 21. — Les arriérés dus à la France et à la Grande-Bretagne au titre des frais d'armée d'occupation antérieurs au 1-er mai 1921 seront exclus du compte général des arriérés et seront remboursés par une allocation spéciale des montants indiqués ci-après, qui sera prélevée sur les annuités du plan Dawes (et qui prendra rang immédiatement après la priorité accordée aux frais de l'armée d'occupation des États-Unis):

1-re année	15	millions	de marks-or.
2-e année	20	»	»
3-e année	25	»	»
4-e année	30	»	»

et ensuite 30 millions de marks-or par an, jusqu'à extinction de ces arriérés.

Cette allocation sera répartie entre la France et la Grande-Bretagne dans les proportions de 57 p. 100 pour la France et de 43 p. 100 pour la Grande-Bretagne. L'allocation sera réalisée en livraisons en nature pendant les deux premières années d'application du plan Dawes et pourra être ensuite transférée, en nature ou en espèces. Cet arrangement n'affectera pas

www.digibuc.ro

la réparation de toutes recettes en espèces, actuellement détenues par la Commission des Réparations disponibles pour la liquidation des arriérés des frais des armées d'occupation. Ces recettes seront traitées conformément à l'article 8 de l'Accord du 11 mars 1922 et viendront en balance du montant en capital des arriérés. Dans la suite, les allocations annuelles prévues ci-dessus seront prélevées par priorité. à concurrence de 25 p. 100 de leur montant, sur toute recette en espèces, ne provenant pas de l'application du plan Dawes, qui pourra être réalisée par la Commission des Réparations dans l'avenir au compte de l'Allemagne.

Payements à faire par la Tchécoslovaquie pour livraisons en nature

Art. 22. — Les sommes dues par la Tchécoslovaquie à la Commission des Réparations au titre des livraisons en nature reçues par elle de l'Allemagne et de la Hongrie depuis le 1-er mai 1921 devront être placées dans un compte d'attente et porter intérêt à 5 p. 0/0 à partir du 1-er septembre 1924.

Payements de la Bulgarie

Art. 23. — Sans qu'il soit préjugé d'aucune question de principe, les payements faits ou à faire jusqu'au 31 décembre 1926 par la Bulgarie, en vertu du protocole de Sofia, en date du 21 mars 1923, seront répartis entre les Puissances Alliées suivant les proportions fixées par l'article 2 du Protocole de Spa. Les Gouvernements alliés se mettront d'accord sur le mode de répartition de ces payements à appliquer après le 31 décembre 1926.

Biens cédés à la ville libre de Dantzig

Art. 24. — Les Gouvernements alliés donnent pleins pouvoirs à leurs délégués respectifs à la Commission des Réparations pour régler toutes les questions relatives à la dette incombant à la ville libre de Dantzig au titre de la valeur des biens publics qui lui ont été cédés par l'Allemagne, y compris tels ajustements des payements à faire par la ville libre que sa situation financière pourrait rendre nécessaire.

Recommandations relatives à l'échelonnement des payements tout au cours de l'année

Art. 25.—Les Ministres des Finances attirent l'attention de la Commission des Réparations sur le fait que le fonctionnement du plan Dawes serait grandement facilité si l'Agent général des payements de réparations pouvait faire en sorte que les payements annuels à effectuer pendant l'exécution du plan Dawes fussent échelonnés tout au cours de chaque année et ils prient la Commission des Réparations et l'Agent général d'examiner quelles mesures peuvent être prises pour assurer ce résultat, qui est d'une importance particulière pendant la deuxième et la troisième années du plan.

A cette fin, les Gouvernements alliés, en ce qui les concerne, autorisent la Commission des Réparations et l'Agent général des payements de réparations, en coopération avec les Trustees pour les obligations de chemins de fer et les obligations industrielles, à prendre toutes les dispositions qui peuvent être nécessaires pour aménager les échéances des obligations de chemins de fer et des obligations industrielles, de façon à assurer un courant graduel et régulier de payements tout au cours de chaque année.

En outre, les Ministres des Finances autorisent la Commission des Réparations à faire des arrangements, dans la mesure où cela sera possible sans porter préjudice aux besoins d'autres Puissances, afin de permettre au Gouvernement portugais d'obtenir pendant les premiers mois de la seconde année du plan Dawes, sans excéder sa part dans la seconde annuité, les sommes nécessaires pour parfaire le montant de certaines commandes de livraisons en nature qui sont pour lui d'une importance particulière.

Interprétation et Arbitrage

Art. 26. — Le présent accord devra être transmis à la Commission des Réparations et la Commission sera priée de lui donner effet et d'ajuster les payements, pendant le reste de la première année du plan Dawes se terminant au 31 août 1925 et pendant les années suivantes, de telle sorte que les recettes totales de chaque Puissance alliée pendant chaque année n'excèdent pas sa part telle qu'elle est déterminée par le présent Accord. La Commission des Réparations aura pouvoir d'interpréter les dispositions de l'Accord par une décision unanime, en ce qui concerne les Puissances alliées. Au cas où quelque différend ou quelque discussion s'éléverait, au sein de la Commission des Réparations ou entre les Puissances alliées, au sujet de l'interprétation d'une disposition quelconque du présent Accord ou de toute mesure d'application dudit Accord à

www.digibuc.ro

prendre soit par la Commission, soit par toute autre autorité, il devra en être référé à l'arbitrage d'un arbitre unique, accepté à l'unanimité par les Délégués à la Commission des Réparations; ou, faute d'accord, à désigner par le Président en exercice de la Cour permanente de Justice internationale.

Tout différend ou toute discussion avec les États-Unis d'Amerique qui pourraient se produire au sujet d'une interprétation du présent accord qui affecterait les revendications américaines ou les droits des États-Unis d'Amérique, tels qu'ils sont déterminés par le présent accord, seront déférés à un arbitre accepté à la fois par les États-Unis d'Amérique et par la Commission des Réparations statuant à l'unanimité.

Réserve relative aux droits et obligations de l'Allemagne

Art. 27. — Les dispositions du présent accord conclu entre les Puissances intéressées aux réparations laissent entiers tous les droits et toutes les obligations de l'Allemagne résultant des traités, conventions et arrangements actuellement en vigueur.

Le PRÉSENT ACCORD, rédigé en français et en anglais en un seul exemplaire, restera déposé dans les archives du Gouvernement de la République Française, qui en délivrera des copies certifiées conformes à chacune des Puissances signataires.

Pour l'interprétation du présent accord, les deux textes français et anglais feront également foi [1]).

Paris, 14 janvier 1925.

IV. CHESTIUNEA MINORITĂȚILOR

1

TRATATUL DELA PARIS

9 Decembrie 1919.

Traité entre Les Principales Puissances Alliées et Associées et la Roumanie [2])

LES ÉTATS-UNIS D'AMÉRIQUE, L'EMPIRE BRITANNIQUE, LA FRANCE, L'ITALIE ET LE JAPON,

Principales Puissances alliées et associées d'une part; et LA ROUMANIE d'autre part.

Considérant qu'en vertu des traités auxquels les Principales Puissances alliées et associées ont apposé leur signature, de larges accroissements territoriaux sont ou seront obtenus par le royaume de Roumanie;

Considérant que la Roumanie a, de sa propre volonté, le désir de donner de sûres garanties de liberté et de justice aussi bien à tous les habitants de l'ancien royaume de Roumanie qu'à ceux des territoires nouvellement transférés, et à quelque race, langue ou religion qu'ils appartiennent;

CHAPITRE I

Art. 1. — La Roumanie s'engage à ce que les stipulations contenues dans les articles 2 à 8 du présent Chapitre soient reconnues comme lois fondamentales, à ce qu'aucune loi, aucun règlement ni aucune action officielle ne soient en contradiction ou en opposition avec ces stipulations et à ce qu'aucune loi, aucun règlement ni aucune action officielle ne prévalent contre elles [3]).

Art. 2. — Le Gouvernement roumain s'engage à accorder à tous les habitants pleine et entière protection de leur vie et de leur liberté sans distinctions de naissance, de nationalité, de langage, de race ou de religion.

Tous les habitants de la Roumanie auront droit au libre exercice, tant public que privé, de toute foi, religion ou croyance dont la pratique ne sera pas incompatible avec l'ordre public et les bonnes moeurs [4]).

Art. 3. — Sous réserve des Traités ci-de sous mentionnés, la Roumanie reconaît comme

[1]) S'au făcut deadreptul în text corecturile pentru care s'a încheiat un protocol între aceiași, la Paris, la 22 Ianuarie 1925. (Nota Red.).

[2]) Adnotat de d-nii N. Lahovari, consilier de legație, și I. D. Condurachi, prim secretar, cu articolele corespunzătoare din tratatele de pace și cu diferite acte internaționale relative la chestiunile de naționalitate și minorități.

[3]) *St. Germain*, art. 62, *Trianon*, art. 54 *Neuilly*, art. 49, *Lausanne*, art. 37.

[4]) *St. Germain* art. 63, *Trianon*, art. 55, *Neuilly* art. 50, *Lausanne*, art. 38.

www.digibuc.ro

ressortissants roumains, de plein droit et sans aucune formalité, toute personne domiciliée, à la date de la mise en vigueur du présent Traité, sur tout territoire faisant partie de la Roumanie, y compris les territoires à elle transférés par les Traités de paix avec l'Autriche et avec la Hongrie, ou les territoires qui pourront lui être ultérieurement transférés, à moins qu'à cette date ladite personne puisse se prévaloir d'une nationalité autre que la nationalité autrichienne ou hongroise [1]).

Toutefois, les ressortissants autrichiens ou hongrois, âgés de plus de dix-huit ans, auront la faculté, dans les conditions prévues par lesdits Traités, d'opter pour toute autre nationalité qui leur serait ouverte. L'option du mari entraînera celle de la femme et l'option des parents entraînera celle de leurs enfants âgés de moins de dix-huit ans.

Les personnes ayant exercé le droit d'option ci-dessus devront, dans les douze mois qui suivront, transporter leur domicile dans l'État en faveur duquel elles auront opté. Elles seront libres de conserver les biens immobiliers qu'elles possèdent sur le territoire roumain. Elles pourront emporter leur biens meubles de toute nature. Il ne leur sera imposé de ce chef aucun droit de sortie.[2])

Art. 4. — La Roumanie reconnaît comme ressortissants roumains, de plein droit et sans aucune formalité, les personnes de nationalité autrichienne ou hongroise qui sont nées sur les territoires qui sont transférés à la Roumanie par les Traités de paix avec l'Autriche et la Hongrie, ou qui pourront lui être ultérieurement transférés, de parents y étant domiciliés, encore qu'à la date de la mise en vigueur du présent Traité elles n'y soient pas elles-mêmes domiciliées. Voir Avis consultatif No. 7, série B, du 15 Septembre 1923, de la Cour Permanente de Justice Internationale.

Toutefois, dans les deux ans qui suivront la mise en vigueur du présent Traité, ces personnes pourront déclarer devant les autorités roumaines compétentes dans le pays de leur résidence, qu'elles renoncent à la nationalité roumaine et elles cesseront alors d'être considérées comme ressortissants roumains. A cet égard, la déclaration du mari sera réputée valoir pour la femme et celle des parents sera réputée valoir pour les enfants âgés de moins de dix-huit ans.

Art. 5. — La Roumanie s'engage à n'apporter aucune entrave à l'exercice du droit d'option, prévu par les Traités conclus ou à conclure par les Puissances alliées et associées avec l'Autriche ou avec la Hongrie et permettant aux intéressés d'acquérir ou non la nationalité roumaine.

Art. 6. — La nationalité roumaine sera acquise de plein droit, par le seul fait de la naissance sur le territoire roumain, à toute personne ne pouvant se prévaloir d'une autre nationalité de naissance [3]).

Art. 7. — La Roumanie s'engage à reconnaître comme ressortissants roumains, de plein droit et sans aucune formalité, les juifs habitant tous les territoires de la Roumanie et ne pouvant se prévaloir d'aucune autre nationalité.

Art. 8. — Tous les ressortissants roumains seront égaux devant la loi et jouiront des mêmes droits civils et politiques sans distinction de race, de langage ou de religion.

La différence de religion, de croyance ou de confession ne devra nuire à aucun ressortissant roumain en ce qui concerne la jouissance des droits civils et politiques, notamment pour l'admission aux emplois publics, fonctions et honneurs ou l'exercice des différentes professions et industries.

Il ne sera édicté aucune restriction contre le libre usage par tout ressortissant roumain d'une langue quelconque soit dans les relations privées ou de commerce, soit en matière de religion, de presse, ou de publications de toute nature, soit dans les réunions publiques.

Nonobstant l'établissement par le Gouvernement roumain d'une langue officielle, des facilités raisonnables seront données aux ressortisants roumains de langue autre que le roumain pour l'usage de leur langue soit oralement, soit par écrit devant les tribunaux [4]).

Art. 9. — Les ressortissants roumains appartenant à des minorités ethniques, de religion ou de langue, jouiront du même traitement et des mêmes garanties en droit et en fait que les autres ressortissants roumains. Ils auront notamment un droit égal

[1]) *St. Germain* art. 64, 70—78, *Trianon*, art. 56, 61—64, *Neuilly*, art. 51, 39, 40, 44, *Lausanne*, art. 30-36.

[2]) *St. Germain* art. 78, *Trianon* art. 63, *Neuilly* art. 45, *Lausanne* art. 33.

[3]) *St. Germain* art. 65, *Trianon* art. 57, *Neuilly* art. 52, *Lausanne*.

[4]) *St. Germain* art. 66, *Trianon* art. 58, *Neuilly* art. 53, *Lausanne* art. 39 al. 2, 3, 4.

www.digibuc.ro

à créer, diriger et contrôler à leurs frais des institutions charitables, religieuses ou sociales, des écoles et autres établissements d'éducation, avec le droit d'y faire librement usage de leur propre langue et d'y exercer librement leur religion [1]).

Art. 10. — En matière d'enseignement public, le Gouvernement roumain accordera dans les villes et districts où réside une proportion considérable de ressortissants roumains de langue autre que la langue roumaine des facilités appropriées pour assurer que dans les écoles primaires, l'instruction sera donnée, dans leur propre langue, aux enfants, de ces ressortissants roumains. Cette stipulation n'empêchera pas le Gouvernement roumain de rendre obligatoire l'enseignement de la langue roumaine dans lesdites écoles.

Dans les villes et districts, où réside une proportion considérable de ressortissants roumains appartenant à des minorités ethniques, de religion ou de langue, ces minorités, se verront assurer une part équitable dans le bénéfice et l'affectation des sommes, qui pourraient être attribuées sur les fonds publics par le budget de l'État, les budgets municipaux ou autres, dans un but d'éducation, de religion ou de charité [2]).

Art. 11. — La Roumanie agrée d'accorder, sous le contrôle de l'État roumain, aux communautés des Szeckler et des Saxons, en Transylvanie, l'autonomie locale, en ce qui concerne les questions religieuses et scolaires.

Art. 12. — La Roumanie agrée que, dans la mesure où les stipulations des articles précédents affectent des personnes appartenant à des minorités de race, de religion ou de langue, ces stipulations constituent des obligations d'intérêt international et seront placées sous la garantie de la Société des Nations. Elles ne pourront être modifiées sans l'assentiment de la majorité du Conseil de la Société des Nations. Les États-Unis d'Amérique, l'Empire Britannique, la France, l'Italie et le Japon s'engagent à ne pas refuser leur assentiment à toute modification desdits articles qui serait consentie en due forme par une majorité du Conseil de la Société des Nations.

La Roumanie agrée que tout membre du Conseil de la Société des Nations aura le droit de signaler à l'attention du Conseil toute infraction ou danger d'infraction à l'une quelconque de ces obligations, et que le Conseil pourra procéder de telle façon et donner telles instructions qui paraîtront appropriées et efficaces dans la circonstance.

La Roumanie agrée, en outre, qu'en cas de divergence d'opinion, sur des questions de droit ou de fait concernant ces articles entre le Gouvernement roumain et l'une quelconque des Principales Puissances alliées et associées ou toute autre Puissance, Membre du Conseil de la Société de Nations, cette divergence sera considérée comme un différend ayant un caractère international selon les termes de l'article 14 du Pacte de la Société de Nations. La Roumanie agrée que tout différend de ce genre sera, si l'autre partie le demande, déféré à la Cour permanente de justice internationale. La décision de la Cour permanente sera sans appel et aura la même force et valeur qu'une décision rendue en vertu de l'article 14 du Pacte [3]).

Art. 13. — La Roumanie s'engage à ne conclure aucun traité, convention, ou accord, et à ne prendre aucune mesure qui l'empêcherait de participer à toute convention générale qui pourrait être conclue sous les auspices de la Société des Nations en vue du traitement équitable du commerce des autres États au cours d'une période de cinq années à partir de la mise en vigueur du présent Traité.

La Roumanie s'engage également à étendre à tous les États alliés ou associés toute faveur ou privilège qu'elle pourrait, au cours de la même période de cinq ans, accorder, en matière douanière, à l'un quelconque des États avec lesquels, depuis le mois d'août 1914, les États alliés ou associés ont été en guerre, ou à tout autre État qui, en vertu de l'article 222 du Traité avec l'Autriche, aurait avec ces mêmes États des arrangements douaniers spéciaux [4]).

Art. 14. — Jusqu'à la conclusion de la convention générale ci-dessus visée, la Roumanie s'engage à accorder le même traitement qu'aux navires nationaux ou aux navires de la nation la plus favorisée, aux navires de tous les États alliés et associés qui accordent un traitement analogue aux navires roumains.

---

[1]) *St. Germain* art. 68, *Trianon*, art. 59, *Neuilly*, art. 55, *Lausanne*, art. 41, al. 1, 58

[2]) *St. Germain* art. 69, *Trianon* art. 11 al. 5, *Neuilly* art. 4, *Lausanne* art. 39, a. 2.

[3]) *St. Germain*, art. 69, *Trianon*, 60, *Neuilly* art. 57, *Lausanne* art. 44.

[4]) Conventiile dela Barcelona 1920, Geneva 1923, Berna Iunie 1923.

www.digibuc.ro

Par exception à cette disposition, le droit est expressément reconnu à la Roumanie et à tout autre État allié ou associé de réserver son trafic de cabotage aux navires nationaux.

Art. 15. — En attendant la conclusion, sous les auspices de la Société des Nations, d'une convention générale destinée à assurer et à maintenir la liberté des communications et du transit, la Roumaine s'engage à accorder, sur le territoire roumain, y compris les eaux territoriales, la liberté de transit aux personnes, marchandises, navires, voitures, wagons et courriers postaux transitant en provenance ou à destination de l'un quelconque des États alliés ou associés, et à leur accorder, en ce qui concerne les facilités, charges, restrictions ou toutes autres matières, un traitement au moins aussi favorable qu'aux personnes, marchandises, navires, voitures, wagons et courriers postaux de la Roumanie ou de toute autre nationalité, origine, importation ou propriété qui jouirait d'un régime plus favorable.

Toutes les charges imposées en Roumanie sur ce trafic en transit devront être raisonnables eu égard aux conditions de ce trafic. Les marchandises en transit seront exemptes de tous droits de douane ou autres. Des tarifs communs pour le trafic en transit à travers la Roumanie, et des tarifs communs entre la Roumanie et un État allié ou associé quelconque comportant des billets ou lettres de voiture directs seront établis si cette Puissance alliée ou associée en fait la demande.

La liberté de transit s'étendra aux services postaux, télégraphiques ou téléphoniques.

Il est entendu qu'aucun État allié ou associé n'aura le droit de réclamer le bénéfice de ces dispositions pour une partie quelconque de son territoire, dans laquelle un traitement réciproque ne serait pas accordé en ce qui concerne le même objet.

Si, au cours d'une période de cinq ans, à partir de la mise en vigueur du présent Traité la convention générale ci-dessus prévue n'a pas été conclue sous les auspices de la Société des Nations, la Roumanie aura, à quelque moment que ce soit, le droit de mettre fin aux dispositions du présent article, à condition de donner un préavis de douze mois au Secrétaire Général de la Société des Nations [1]).

Art. 16. — En attendant la conclusion d'une convention générale pour le régime international des voies d'eau, la Roumanie s'engage à appliquer aux portions du système fluvial du Pruth qui peuvent être comprises sur son territoire ou qui en forment les frontières, le régime précisé au premier paragraphe de l'article 332 et dans les articles 333 à 338 du Traité de paix avec l'Allemagne.

Art. 17. — Tous les droits et privilèges accordés par les articles précédents aux Puissances alliées et associées seront également acquis à tous les États Membres de la Société des Nations.

Le présent Traité, rédigé en français, en anglais et en italien et dont le texte français fera foi en cas de divergence, sera ratifié [2])

Il entrera en vigueur en même temps que le Traité de paix avec l'Autriche.

Le dépôt de ratification sera effectué à Paris.

Les Puissances dont le Gouvernement a son siège hors d'Europe auront la faculté de se borner à faire connaître au Gouvernement de la République française, par leur représentant diplomatique à Paris, que leur ratification a été donnée et, dans ce cas, elles devront en transmettre l'instrument aussitôt que faire se pourra.

Un procès-verbal de dépôt de ratification sera dressé.

Le Gouvernement français remettra à toutes les Puissances signataires une copie certifiée conforme du procès-verbal de dépôt de ratification.

FAIT à Paris, le neuf décembre mil neuf cent dix-neuf, en un seul exemplaire qui restera déposé dans les archives du Gouvernement de la République Française et dont les expeditions authentiques seront remises à chacune des Puissances signataires du Traité.

Les Plénipotentiaires qui, par suite de leur éloignement momentané de Paris, n'ont pu apposer leur signature sur le présent Traité seront admis à le faire jusqu'au 20 décembre, 1919.

[1]) Ratifié par la Roumanie le 26 septembre 1920.

[2]) Convențiile dela Barcelona 1920, Geneva 1923, Berna, Iunie 1923.

www.digibuc.ro

2.

CONVENȚIA DELA ROMA
6 Aprilie 1922

CONVENTION ENTRE L'AUTRICHE, LA HONGRIE. L'ITALIE, LA POLOGNE, LA ROUMANIE, LE ROYAUME SERBE-CROATE-SLOVÈNE ET LA TCHÉCOSLOVAQUIE CONCERNANT LA NATIONALITÉ

Art. 1. — Les modes d'acquisition ou de perte de la nationalité sont réglés par la loi de chaque État.

Art. 2. — Dans les rapports entre les Hautes Parties Contractantes la nationalité sera prouvée par un certificat délivré par l'autorité compétente selon la loi de chaque État, et visé par l'autorité dont relève l'autorité sus-dite. Le certificat indiquera la base légale de la nationalité qu'il atteste. Chacune des Hautes Parties Contractantes pourra cependant, chaque fois qu'elle le jugera nécessaire, exiger que le contenu du certificat soit confirmé par l'autorité centrale de l'État.

Art. 3. — Les Hautes Parties Contractantes s'engagent à se notifier mutuellement la liste des autorités compétentes à délivrer et à viser le certificat dont il est question à l'article précédent.

Art. 4. — En cas de contestation entre les Hautes Parties Contractantes sur la nationalité à attribuer, d'après les dispositions des Traités de St. Germain et de Trianon, à un ressortissant de l'ancien Empire autrichien ou à un ressortissant de l'ancien Royaume de Hongrie, une Commission composée d'un délégué de chacune des Hautes Parties Contractantes intéressées et d'un Président élu de commun accord par lesdites Parties, et en cas de désaccord par le Président de la Confédération Helvétique parmi les ressortissants d'un État autre que les Parties Contractantes — les délais fixés pour l'exercice du droit d'élection ou d'option une fois échus— tranchera le différend. En cas de désaccord entre les délégués, le président décidera.

Les décisions adoptées seront en tout cas définitives.

Les dispositions ci-dessus ne portent aucune atteinte aux dispositions et règles des Traités de St. Germain et de Trianon et notamment aux dispositions des articles 81 et 230 du Traité de St. Germain et des articles 65 et 213 du Traité de Trianon ni aux dispositions des conventions particulières conclues ou à conclure entre les États intéressés notamment à celles de la convention entre l'Autriche et la Tchécoslovaquie signée à Brno le 7 juin 1920.

Art. 5. — La présente convention sera ratifiée le plus tôt possible.

Chaque État adressera sa ratification au Gouvernement italien, par le soin duquel il en sera donné avis à tous les autres États signataires.

Les ratifications resteront déposées dans les Archives du Gouvernement italien.

La présente convention entrera en vigueur, pour chaque État signataire, à dater du dépôt de sa ratification, et dès ce moment elle prendra effet entre les États qui auront procédé au dépôt de leurs ratifications.

En foi de quoi, les plénipotentiaires susnommés ont signé la présente convention.

Fait à Rome, le six avril mille neuf cent vingt-deux, en français et en italien, les deux textes faisant également foi, en un seul exemplaire qui restera déposé dans les Archives du Gouvernement du Royaume d'Italie et dont les expéditions authentiques seront remises à chacun des États signataires.

3.

REZOLUȚII

a) REZOLUȚIA DELA BRUXELLES
dela 25 Octomvrie 1920

RÉSOLUTION adoptée par le Conseil le 25 Octobre 1920, à Bruxelles (Cette résolution est ainsi conçue).

Pour définir les conditions dans lesquelles le Conseil exercera les fonctions qui lui sont attribuées par le Pacte et par divers Traités pour la protection des Minorités, le Conseil approuve la résolution suivante qui sera insérée dans son règlement intérieur:

«En vue de faciliter aux Membres du Conseil l'exercice de leurs droits et devoirs en ce qui concerne la protection des Minorités, il est désirable que le président et deux membres désignés par lui, dans chaque cas, procèdent à l'examen de toute pétition ou communication à la Société des Nations ayant trait à une infraction ou à un danger d'infraction aux clauses des traités pour la protection des Minorités. Cet examen aura lieu aussitôt que la pétition ou la communication en question

www.digibuc.ro

aura été portée à la connaissance des Membres du Conseil».

La Commission a pris note du fait que, jusqu'ici aucune pétition de Minorité n'a été portée devant le Conseil par les comités prévus par la résolution du 25 octobre 1920. Toutefois, la Commission est d'avis que la procédure prévue par cette résolution pourra donner des résultats satisfaisants et qu'elle répond d'une façon générale au désir exprimé dans la propositiou du professeur Gilbert Murray.

Le professeur Murray a déclaré partager cette manière de voir et il a retiré sa proposition.

La Conumission exprime son appréciation sur la façon dont le Conseil, par sa résolution du 25 octobre 1920 a envisagé d'avance et résolu les questions soulevées par la proposition du Prof. Murray.

La Comission exprime au professeur Murray toute sa satisfaction pour l'initiative qu'il a bien voulu prendre dans cette question et qui permet à l'Assemblée de prendre acte de l'action déjà entreprise par le Conseil.

Le 28 septembre 1921.

4.

b) REZOLUȚIA DELA GENEVA
dela 17 Maiu 1922

RÉSOLUTION EN DATE DU 17 MAI 1922

par laquelle le Conseil de la Société des Nations lors de Sa 18-me Session, a réglé, en exécution de l'alinéa 2 de l'article 35 du statut, les conditions auxquelles la Cour est ouverte aux États autres que les membres de la Société des Nations ou ceux mentionnés à l'annexe du Pacte.

Le Conseil de la Société des Nations,

En vertu des pouvoirs qui lui ont été conférés par l'article 35, par. 2, du Statut de la Cour Permanente de Justice Internationale, et aux termes des dispositions dudit article, décide:

1. La Cour Permanente de Justice Internationale est ouverte à tout État qui n'est pas membre de la Société des Nations ou qui n'est pas mentionné dans l'annexe du Pacte de la Société, aux conditions suivantes:

Cet État devra avoir déposé préalablement au greffier de la Cour une déclaration par laquelle il accepte la juridiction de la Cour, conformément au Pacte de la Société des Nations et aux termes et conditions du Statut et du règlement de la Cour, en s'engageant à exécuter de bonne foi les sentences rendues et à ne pas recourir à la guerre contre tout État qui s'y conformera.

2. Cette déclaration peut avoir soit un caractère particulier, soit un caractère général.

La déclaration d'un caractère particulier est celle par laquelle un État accepte la juridiction de la Cour pour un ou plusieurs différends déjà nés.

La déclaration d'un caractère général est celle par laquelle unÉtat accepte la juridiction de la Cour pour tous différends nés ou à naître ou pour une ou plusieurs catégories de tels différends. En signant une déclaration d'un caractère général, tout État a la faculté d'accepter comme obligatoire, de plein droit et sans convention spéciale, la juridiction de la Cour, conformément à l'art. 36 du Statut, sans que cette acceptation puisse, hors le cas de convention spéciale, être opposée soit aux membres de la Société des Nations, soit aux États mentionnés dans l'annexe au Pacte qui ont signé ou qui signeront la «disposition facultative» prévue au protocole additionnel du 16 Décembre 1920.

3. L'original des déclarations faites aux termes de la présente résolution est conservé par le greffier de la Cour qui en transmet, selon la procédure adoptée par la Cour, des exemplaires certifiés conformes à tous les membres de la Société des Nations ou aux États mentionnés dans l'annexe au Pacte, ainsi qu'à tous autres États que la Cour désignera, et au Secrétaire Général de la Société des Nations.

4. Le Conseil de la Société des Nations se réserve le droit d'annuler ou d'amender à tout moment la présente résolution par une autre, dont la Cour recevra communication. Dès la réception de cette communication par le greffier de la Cour, et dans la mesure déterminée par la nouvelle résolution, les déclarations existantes, cessent d'être en vigueur, sauf en ce qui concerne les différends dont la Cour se trouvera déjà saisie.

5. La Cour connaît de toute question relative à la validité ou à l'effet d'une déclaration faite aux termes de la présente résolution.

5.

REZOLUȚIILE DELA GENEVA
dela 21 Septembrie 1922

RÉSOLUTIONS *adoptées par l'Assemblée dans sa séance du jeudi, 21 septembre 1922 (matin)*

L'Assemblée approuve le rapport de la sixième Commission au sujet de la question

www.digibuc.ro

de la protection des minorités et prend, par conséquent, les résolutions suivantes:

1. Bien que dans des cas d'infractions sérieuses aux Traités des Minorités, il soit nécessaire que le Conseil conserve son plein droit d'agir directement, l'Assemblée reconnaît que dans les cas ordinaires le meilleur moyen pour la Société des Nations d'entretenir de bonnes relations entre les différents signataires des traités et les personnes appartenant à des minorités de race, de religion ou de langue, placées sous leur souveraineté, est d'avoir avec ces gouvernements des communications officieuses et bienveillantes. A cet effet, l'Assemblée suggère que le Conseil pourrait demander à avoir à sa disposition un personnel de secrétariat plus nombreux.

2. En cas de divergence d'opinion sur des questions de droit ou de fait, concernant les situations des Traités des Minorités entre le gouvernement interessé et l'un quelconque des États membres du Conseil de la Société des Nations, l'Assemblée recommande aux Membres du Conseil de faire appel, en évitant tout délai inutile, à la décision de la Cour permanente de Justice internationale, conformément aux Traités des Minorités, étant entendu que les autres formes de conciliation prévues par le Pacte peuvent toujours être employées.

3. L'Assemblée, tout en reconnaissant le droit fondamental des minorités a être protegés par la Société des Nations contre toute oppression, insiste sur le devoir qui incombe aux personnes appartenant aux minorités de race, de religion ou de langue de coopérer, en citoyens loyaux, avec la nation à laquelle ils appatiennent maintenant.

4. L'Assemblée exprime l'espoir que les États qui ne sont liés vis-à-vis de la Société des Nations par aucune obligation légale en ce qui concerne les minorités, observeront cependant dans le traitement de leurs minorités de race, de religion ou de langue, au moins le même degré de justice et de tolérance qui est exigé par les Traités et selon l'action permanente du Conseil.

5. Le Secrétariat général, chargé de réunir des informations concernant la façon dont sont exécutés les Traités des Minorités, doit non seulement assister le Conseil dans l'examen des plaintes concernant les infractions à ces traités, mais doit aussi aider le Conseil à se rendre compte de la façon dont les personnes appartenant à des minorités de race, de religion ou de langue remplissent leurs devoirs envers leurs États. Les informations ainsi réunies pourraient être mises à la disposition des États membres de la Société s'ils le demandent.

6.

REZOLUȚIA DELA GENEVA
dela 5 Septemvrie 1923

LA RÉSOLUTION *suivante, soumise par le rapporteur, est adoptée par le Conseil* après l'introduction de deux modifications de rédaction proposées par lord Robert Cecil et M. Hanotaux.

«Se référant à ses résolutions antérieures relatives à la pro édure à suivre en matière de protection des minorités des 22 et 25 octobre 1920 et du 27 juin 1921, le Conseil de la Société des Nations, décide que:

«1. Pour être soumises à la procédure établie par les résolutions du Conseil du 22 et du 25 octobre 1920 et du 27 juin 1921, les pétitions adressées à la Société des Nations, relatives à la protection des minorités:

a) Doivent avoir pour objet la protection des minorités conformément aux traités;

b) En particulier, elles ne doivent pas être présentées sous la forme d'une demande de rupture des liens politiques entre la minorité en question et l'État dont elle fait partie;

c) Elles ne doivent pas émaner d'une source anonyme ou mal établie;

d) Elles doivent être rédigées sans violence de langage;

Elles doivent contenir des informations ou signaler des faits qui n'ont pas récemment fait l'objet d'une pétition soumise à la procédure ordinaire.

«Au cas où l'État intéressé souléverait, pour une raison quelconque, des objections contre la recevabilité d'une pétition, le Secrétaire général soumettra la question de recevabilité au Président du Conseil, qui pourra inviter deux autres Membres du Conseil à l'assister dans l'examen de cette question. Si l'État intéressé le demande, cette question de procédure pourra être inscrite à l'ordre du jour du Conseil.

«2. La prolongation du délai de deux mois prévu par la résolution du 27 juin 1921 pour les observations du gouvernement intéressé au sujet des pétitions pourra être autorisée par le Président du Conseil, si l'État intéressé le demande et si les circonstances semblent le rendre nécessaire.

«3. La communication aux Membres de la Société des pétitions ainsi que des observa-

www.digibuc.ro

tions (s'il y en a) du gouvernement intéressé, conformément à la résolution du 27 juin 1921, sera restreinte aux Membres du Conseil. Elle pourra être faite aux Membres de la Société ou au public en général, à la demande de l'État intéressé ou en vertu d'une résolution portée à cet effet par le Conseil ayant été dûment saisi.

«4. L'examen des pétitions et des observations (s'il y en a) des gouvernements intéressés par le Président et deux autres Membres du Conseil, conformément à la résolution du 25 octobre 1920, aura pour seul objet de constater éventuellement qu'il y a lieu, pour un ou plusieurs des Membres du Conseil de signaler à l'attention du Conseil une infraction ou un danger d'infraction à l'une quelconque des stipulations pour la protection des minorités. Le droit appartenant à tous les Membres du Conseil de signaler à l'attention de celui-ci une infraction ou un danger d'infraction reste entier.

«5. La présente résolution sera portée à la connaissance des gouvernements qui ont signé des traités ou fait des déclarations au sujet de la protection des minorités».

V. CHESTIUNEA STRÂMTORILOR

CONVENTION

CONCERNANT LE RÉGIME DES DÉTROITS

signée le 24 Juillet 1923

L'EMPIRE BRITANNIQUE, LA FRANCE, L'ITALIE, LE JAPON, LA BULGARIE, LA GRÈCE, LA ROUMANIE, LA RUSSIE, L'ÉTAT SERBE-CROATE-SLOVÈNE ET LA TURQUIE

Soucieux d'assurer dans les Détroits à toutes les nations la liberté de passage et de navigation entre la Mer Méditerranée et la Mer Noire, conformément au principe consacré par l'Article 23 du Traité de Paix en date de ce jour,

Et considérant que le maintien de cette liberté est nécessaire à la paix générale et au commerce du monde,

Ont résolu de conclure une Convention à cet effet.

Art. 1.—Les Hautes Parties Contractantes sont d'accord pour reconnaître et déclarer le principe de la liberté de passage et de navigation par mer et dans les airs dans le détroit des Dardanelles, la Mer de Marmara et le Bosphore ci-après compris sous la dénomination générale de «Détroits».

Art. 2. — Le passage et la navigation des navires, et aéronefs de guerre dans les Détroits, en temps de guerre, seront dorénavant réglés par les dispositions de l'Annexe ci-jointe.

ANNEXE

RÈGLES POUR LE PASSAGE DES NAVIRES ET AÉRONEFS DE COMMERCE ET DES BÂTIMENTS ET AÉRONEFS DE GUERRE DANS LES DÉTROITS

§ 1.

Navires de commerce, y compris les navires-hôpitaux, yachts et bateaux de pêche, ainsi que les aéronefs non militaires

a) *En temps de paix*:

Complète liberté de navigation et de passage, de jour et de nuit, quels que soient le pavillon el le chargement, sans aucune formalité, taxe ou charge quelconques, sous réserve des dispositions sanitaires internationales et si ce n'est pour services directement rendus, telles que taxes de pilotage, phares, remorquage ou autres de même nature, et sans qu'il soit porté atteinte aux droits exercés à cet égard par les services et entreprises actuellement concédés par le Gouvernement turc.

Pour faciliter la perception de ces droits, les navires de commerce franchissant les Détroits devront signaler aux postes indiqués par le Gouvernement turc, leur nom, leur nationalité, leur tonnage et leur destination.

Le pilotage reste facultatif.

b) *En temps de guerre, la Turquie restant neutre*:

Complète liberté de navigation et de passage, de jour et de nuit, dans les mêmes conditions que ci-dessus. Les droits et devoirs de la Turquie, comme Puissance neutre,

www.digibuc.ro

ne sauraient l'autoriser à prendre aucune mesure susceptible d'entraver la navigation dans les Détroits, dont les eaux et l'atmosphère doivent rester entièrement libres, en temps de guerre, la Turquie étant neutre, aussi bien qu'en temps de paix.

Le pilotage reste facultatif.

c) *En temps de guerre, la Turquie étant belligérante*:

Liberté de navigation pour les navires neutres et les aéronefs non militaires neutres, si le navire ou l'aéronef n'assistent pas l'ennemi notamment en transportant de la contrebande, des troupes ou des ressortissants ennemis. La Turquie aura le droit de visiter lesdits navires et aéronefs, et, à cette fin, les aéronefs devront atterrir ou amerrir dans telles zones qui seront fixées et aménagées à cet effet par la Turquie. Il n'est pas porté atteinte aux droits de la Turquie d'appliquer aux navires ennemis les mesures admises par le droit international.

La Turquie aura pleine faculté de prendre telles dispositions qu'elle jugera nécessaires pour empêcher les navires ennemis d'utiliser les Détroits. Toutefois, ces dispositions ne seront pas de nature à interdire le libre passage des navires neutres, et, à cet effet, la Turquie s'engage à fournir à ceux-ci les instructions ou pilotes nécessaires.

§ 2

Bâtiments de guerre, y compris les navires auxiliaires, les transports de troupes, les bâtiments porte-avions et aéronefs militaires

a) *En temps de paix*:

Complète liberté de passage de jour et de nuit, quel que soit le pavillon, sans aucune formalité, taxe ou charge quelconque, mais sous les réserves ci-après concernant le total des forces.

La force maxima qu'une Puissance pourra faire passer par les Détroits à destination de la Mer Noire ne dépassera pas celle de la flote la plus forte appartenant aux Puissances riveraines de la Mer Noire et existant dans cette mer au moment du passage; toutefois, les Puissances se réservent le droit d'envoyer en Mer Noire, en tout temps et en toute circonstance, une force n'excédant pas trois bâtiments dont aucun ne dépassera 10.000 tonnes.

Aucune responsabilité n'incombera à la Turquie en ce qui concerne le nombre des bâtiments qui traversent les Détroits.

Pour permettre l'observation de la présente règle, la Commission des Détroits prévue à l'Article 10 demandera à chaque Puissance riveraine de la Mer Noire, le 1-er janvier et le 1-er juillet de chaque année, le nombre de cuirassés. de croiseurs de bataille, de bâtiments porte-avions, de croiseurs, de destroyers, de sous-marins ou de tous autres types de bâtiments ainsi que d'aéronefs navals, qu'elle possède en Mer Noire, en distinguant les bâtiments armés des bâtiments à effectifs réduits, en réserve, en réparations ou modification.

La Commission des Détroits informera alors les Puissances intéressées du nombre de cuirassés, croiseurs de bataille, bâtiments porte-avions, croiseurs, destroyers, sous-marins, aéronefs et éventuellement d'unités d'autres types, que comprend la force navale la plus forte dans la Mer Noire; en outre, tout changement résultant soit de l'entrée en Mer Noire, soit de la sortie de la Mer Noire, d'un bâtiment appartenant à ladite force sera immédiatement porté à la connaissance des Puissances intéressées.

Le nombre et le type des bâtiments armés seront seuls pris en considération pour le calcul d'une force navale à faire passer par les Détroits à destination de la Mer Noire.

b) *En temps de guerre, la Turquie étant neutre*:

Complète liberté de passage de jour et de nuit, quel que soit le pavillon, sans aucune formalité, taxe ou charge quelconques, sous les mêmes limitations que celles prévues au paragraphe 2 *a)*.

Toutefois, ces limitations ne sont pas applicables aux Puissances belligérantes au préjudice de leurs droits de belligérants en Mer Noire.

Les droits et devoirs de la Turquie comme Puissance neutre ne sauraient l'autoriser à prendre aucune mesure susceptible d'entraver la navigation dans les Détroits, dont les eaux et l'atmosphère doivent rester entièrement libres, en temps de guerre, la Turquie étant neutre, aussi bien qu'en temps de paix.

Il sera interdit aux bâtiments de guerre et aéronefs militaires des belligérants de procéder à aucune capture, d'exercer le droit de visite et de se livrer à aucun autre acte d'hostilité dans les Détroits.

En ce qui concerne le ravitaillement et les réparations, les bâtiments de guerre seront régis par les dispositions de la Convention XIII de la Haye 1907, concernant la neutralité maritime.

www.digibuc.ro

En attendant la conclusion d'une Convention internationale établissant les règles de neutralité pour les aéronefs, les aéronefs militaires jouiront dans les Détroits d'un traitement analogue a celui accordé aux bâtiments de guerre par la Convention XIII de la Haye 1907.

c) *En temps de guerre, la Turquie étant belligérante*:

Complète liberté de passage pour les bâtiments de guerre neutres sans aucune formalité, taxe ou charge quelconques, mais sous les mêmes limitations que celles prévues au paragraphe 2 *a)*.

Les mesures à prendre par la Turquie pour empêcher les bâtiments et aéronefs ennemis d'utiliser les Détroits ne seront pas de nature à interdire le libre passage des bâtiments et aéronefs neutres et à cet effet la Turquie s'engage à fournir auxdits bâtiments et aéronefs les instructions ou pilotes nécessaires.

Les aéronefs militaires neutres effectueront le passage des Détroits à leurs risques et périls et seront soumis au droit d'enquête quant à leur caractère. A cette fin, les aéronefs devront atterrir ou amerrir dans telles zones qui seront fixées et aménagées à cet effet par la Turquie.

§ 3

a) Les sous-marins des Puissances en état de paix avec la Turquie ne devront traverser les Détroits qu'en surface;

b) Le commandant d'une force navale étrangère venant soit de la Méditerranée, soit de la Mer Noire, communiquera, sans avoir à s'arrêter, à une station de signaux à l'entrée des Dardanelles ou du Bosphore le nombre et le nom des bâtiments sous ses ordres qui doivent entrer dans les Détroits.

La Turquie fera connaître ces stations de signaux, et jusqu'à ce que cette notification soit faite, la liberté de passage dans les Détroits pour les bâtiments de guerre étrangers n'en subsistera pas moins, l'entrée dans les Détroits ne devant pas être retardée.

c) L'autorisation pour les aéronefs militaires non militaires de survoler les Détroits dans les conditions prévues par les présentes règles, implique pour lesdits aéronefs:

1. La liberté de survoler une bande de territoire de cinq kilomètres au-dessus de chaque côté des parties resserrées des Détroits;

2. La faculté, en cas de panne, d'atterrir sur le littoral ou d'amerrir dans les eaux territoriales de la Turquie.

§ 4

Limitation de la durée de passage des bâtiments de guerre

En aucun cas les bâtiments de guerre en transit dans les Détroits ne devront, sauf en cas d'avaries ou de fortune de mer, y séjourner au delà du temps qu'il leur est nécessaire pour effectuer leur passage, y compris la durée du mouillage pendant la nuit si la sécurité de la navigation l'exige.

§ 5

Séjour dans les ports des Détroits et de la Mer Noire

a) Les paragraphes 1, 2 et 3 de la présente Annexe s'appliquent au passage des navires, bâtiments de guerre et aéronefs au travers et au-dessus des Détroits et ne portent pas atteinte au droit de la Turquie d'édicter tels règlements qu'elle jugera nécessaires, en ce qui concerne le nombre des bâtiments de guerre et aéronefs militaires d'une même Puissance, qui pourront visiter simultanément les ports et les aérodromes turcs ainsi que la durée de leur séjour;

b) Les Puissances riveraines de la Mer Noire auront le même droit en ce qui concerne leurs ports el leurs aérodromes;

c) Les bâtiments légers, que les Puissances actuellement représentées à la Commission européenne du Danube entretiennent comme stationnaires aux embouchures de ce fleuve et jusqu'à Galatz, s'ajouteront à ceux prévus au paragraphe 2 et pourront être remplacés en cas de besoin.

§ 6

Dispositions spéciales relatives à la protection sanitaire

Les bâtiments de guerre ayant à bord des cas de peste, de choléra ou de typhus, ou en ayant eu depuis sept jours, ainsi que les bâtiments ayant quitté un port contaminé depuis moins de cinq fois 24 heures, devront passer les Détroits en quarantaine et appliquer par les moyens du bord les mesures prophylactiques nécessaires pour éviter toute possibilité de contamination des Détroits.

Il en sera de même des navires de commerce ayant à bord un médecin et passant en droiture les Détroits sans faire escale ou rompre charge.

www.digibuc.ro

Les navires de commerce n'ayant pas de médecin à bord devront, avant de pénétrer dans les Détroits, même s'ils n'y doivent pas faire escale, satisfaire aux prescriptions sanitaires internationales.

Les bâtiments de guerre et les navires de commerce touchant dans un des ports des Détroits, seront soumis dans ce port aux prescriptions sanitaires internationales qui y sont applicables.

Art. 3. — En vue de maintenir libres de toute entrave le passage et la navigation dans les Détroits, les mesures stipulées aux Articles 4 à 9 seront appliquées à leurs eaux et rives, ainsi qu'aux îles qui s'y trouvent ou qui les avoisinent.

Art. 4. — Seront démilitarisées les zones et îles désignées ci-après:

1. Les deux rives du détroit des Dardanelles et du détroit du Bosphore sur l'étendue des zones délimitées ci-dessous (voir la carte ci-jointe):

Dardanelles: *Au Nord-Ouest*, presqu'île de Gallipoli et région au Sud-Est d'une ligne partant d'un point du golfe de Xéros situé à 4 kilomètres Nord-Est de Bakla-Burnu aboutissant sur la Mer de Marmara à Kumbaghi et passant au Sud de Kavak (cette localité exclue);

Au Sud-Est, région comprise entre la côte et une ligne tracée à 20 kilomètres de la côte, partant du cap Eski-Stamboul en face de Tenedos et aboutissant sur la Mer de Marmara en un point de la côte situé immédiatement au Nord de Karabigha.

Bosphore (sans préjudice du régime particulier de Constantinople, Art. 8): *A l'Est*, zone s'étendant jusqu'à une ligne tracée à 15 kilomètres de la côte orientale du Bosphore;

A l'Ouest, zone s'étendant jusqu'à une ligne tracée à 15 kilomètres de la côte occidentale du Bosphore.

2. Toutes les îles de la Mer de Marmara, sauf l'île d'Emir-Ali-Adasi.

3. Dans la Mer Egée, les îles de Samothrace, Lemnos, Imbros, Tenedos et les îles aux Lapins.

Art. 5. — Une Commission composée de quatre membres respectivement nommés par les Gouvernements de la France, de la Grande-Bretagne, de l'Italie et de la Turquie, se réunira dans les quinze jours après la mise en vigueur de la présente Convention pour fixer sur place les limites des zones prévues à l'Article 4—1.

Il appartiendra aux Gouvernements représentés dans cette Commission de pourvoir aux indemnités, auxquelles pourront avoir droit leurs représentants respectifs.

Tous frais généraux auxquels donnera lieu le fonctionnement de la Commission seront, par parts égales, supportés par les Puissances représentées.

Art. 6. — Sous réserve des dispositions de l'Article 8 concernant Constantinople, il ne devra y avoir, dans les zones et îles démilitarisées, aucune fortification, aucune installation permanente d'artillerie, d'engins d'action sous-marine autres que les bâtiments sous-marins, ni aucune installation d'aéronautique militaire, ni aucune base navale.

Aucune force armée ne devra y stationner en dehors des forces de police et de gendarmerie qui sont nécessaires au maintien de l'ordre, et dont l'armement ne comportera que le revolver, le sabre, le fusil et quatre fusils mitrailleurs par cent hommes à l'exclusion de toute artillerie.

Dans les eaux territoriales des zones et îles démilitarisées, il ne devra y avoir aucun engin d'action sous-marine, autre que les bâtiments sous-marins.

Nonobstant les alinéas qui précèdent, la Turquie gardera le droit de faire passer en transit ses forces armées dans les zones et îles démilitarisées du territoire turc, ainsi que dans leurs eaux territoriales où la flotte turque aura le droit de mouiller.

En outre, en ce qui concerne les Détroits, le Gouvernement turc aura la faculté de faire observer, au moyen d'avions ou de ballons, la surface et le fond de la mer. Les aéronefs turcs pourront toujours survoler les eaux des Détroits et les zones démilitarisées du territoire turc et y atterrir ou amerrir partout en toute liberté.

La Turquie et la Grèce pourront également, dans les zones et îles démilitarisées et dans leurs eaux territoriales, effectuer les mouvements de personnel nécessités par l'instruction, hors de ces zones et îles, des hommes qui y seront recrutés.

La Turquie et la Grèce auront la liberté d'organiser, dans lesdites zones et îles de leurs territoires respectifs, tout système d'observation et de communications télégraphiques, téléphoniques et optiques. La Grèce pourra faire passer sa flotte dans les eaux territoriales des îles grecques démilitarisées, mais ne pourra user de ces eaux comme base d'opérations contre la Turquie ou pour une concentration navale ou militaire dans ce but.

www.digibuc.ro

Art. 7. — Aucun engin d'action sous marine, autre que les bâtiments sous marins, ne pourra être installé dans les eaux de la Mer de Marmara.

Le Gouvernement turc n'installera ni dans la région côtière européenne de la Mer de Marmara, ni dans la partie de la région côtière d'Anatolie située à l'Est de la zone démilitarisée du Bosphore, jusqu'à Daridje, aucune batterie permanente de canons ou de lance-torpilles, susceptible d'entraver le passage des Détroits.

Art. 8. — A Constantinople, y compris ici Stamboul, Péra, Galata, Scutari ainsi que les îles des Principes, et dans ses environs immédiats, une garnison de 12.000 hommes au maximum pourra être stationnée pour les besoins de la capitale. Un arsenal et une base navale pourront être maintenus à Constantinople.

Art. 9. — Si, en cas de guerre, la Turquie ou la Grèce, usant de leur droit de Puissances belligérantes, étaient amenées à apporter des modifications à l'état de démilitarisation prévu ci-dessus, elles seraient tenues de rétablir, dès la conclusion de la paix, le régime prévu par la présente Convention.

Art. 10. — Il sera institué à Constantinople une Commission internationale, composée comme il est dit à l'Article 12, qui prendra le titre de «Commission des Détroits».

Art. 11. — La Commission exercera ses attributions sur les eaux des Détroits.

Art. 12. — La Commission sera composée, sous la présidence d'un représentant de la Turquie, de représentants de la France, de la Grande Bretagne, de l'Italie, du Japon, de la Bulgarie, de la Grèce, de la Roumanie, de la Russie et de l'État Serbe-Croate-Slovène, en tant que Puissances signataires de la présente convention et au fur et à mesure de la ratification de celle-ci par ces Puissances.

L'adhésion à la présente Convention comportera pour les États-Unis le droit d'avoir également un représentant dans la Commission.

Le même droit sera réservé dans les mêmes conditions, aux États indépendants riverains de la Mer Noire nonmentionnés dans le premier alinéa du présent Article.

Art. 13. — Il appartiendra aux Gouvernements représentés à la Commission de pourvoir aux indemnités auxquelles pourront avoir droit leurs représentants. Toutes dépenses supplémentaires de la Commission seront supportées par lesdits Gouvernements dans la proportion fixée pour la répartition des frais de la Société des Nations.

Art. 14. — La Commission sera chargée de s'assurer que sont dûment observées les dispositions concernant le passage des bâtiments de guerre et aéronefs militaires, dispositions faisant l'objet des paragraphes 2, 3 et 4 de l'Annexe jointe à l'Article 2.

Art. 15. — La Commission des Détroits exercera sa mission sous les auspices de la Société des Nations, à laquelle elle adressera chaque année un rapport rendant compte de l'accomplissement de sa mission et fournissant, par ailleurs, tous renseignements utiles au point de vue du commerce et de la navigation; à cet effet, la Commission se mettra en relations avec les services du Gouvernement turc s'occupant de la navigation dans les Détroits.

Art. 16. — Il appartiendra à la Commission d'élaborer les règlements qui seraient nécessaires à l'accomplissement de sa mission.

Art. 17. — Les dispositions de la présente Convention ne porteront pas atteinte au droit de la Turquie de faire circuler librement sa flotte dans les eaux turques.

Art. 18. — Désireuses que la démilitarisation des Détroits et des zones avoisinantes ne devienne pas, au point de vue militaire, une cause de danger injustifié pour la Turquie et que des actes de guerre ne viennent pas mettre en péril la liberté des Détroits ou la sécurité des zones démilitarisées, les Hautes Parties Contractantes conviennent des dispositions suivantes:

Si une violation des dispositions sur la liberté de passage, une attaque inopinée, ou quelque acte de guerre ou menace de guerre venaient à mettre en péril la liberté de la navigation des Détroits ou la sécurité des zones démilitarisées, les Hautes Parties Contractantes, et dans tous les cas, la France, la Grande-Bretagne, l'Italie et le Japon les empêcheront conjointement par tous les moyens que le Conseil de la Société des Nations décidera à cet effet.

Dès que les actes ayant motivé l'action prévue par l'alinéa qui précède, auront pris fin, le statut des Détroits, tel qu'il est réglé par les dispositions de la présente Convention, sera de nouveau strictement appliqué.

La présente disposition, qui constitue une partie intégrante de celles qui sont relatives à la démilitarisation et à la liberté des Détroits, ne porte pas atteinte aux droits et obligations que les Hautes Parties Contractantes peuvent avoir en vertu du Pacte de la Société des Nations.

www.digibuc.ro

Art. 19. — Les Hautes Parties Contractantes feront tous leurs efforts pour amener les Puissances non signataires à adhérer à la présente Convention.

Cette adhésion sera signifiée, par la voie diplomatique, au Gouvernement de la République Française et par celui-ci à tous les États signataires ou adhérents. Elle portera effet à dater du jour de la signification au Gouvernement français.

Art. 20. — La présente Convention sera ratifiée.

Les ratifications en seront déposées à Paris aussitôt que faire se pourra.

Elle entrera en vigueur dans les mêmes conditions que le Traité de Paix en date de ce jour; pour les Puissances non signataires de ce Traité, qui à ce moment n'auraient pas encore ratifié la présente Convention, celle-ci entrera en vigueur au fur et à mesure du dépôt de leurs ratifications, qui sera notifié aux autres Puissances contractantes par le Gouvernement de la République Française.

EN FOI DE QUOI, les Plénipotentiaires susnommés ont signé la présente Convention.

FAIT à Lausanne, le 24 juillet 1923, en un seul exemplaire qui sera déposé dans les archives du Gouvernement de la République Française, lequel en remettra une expédition authentique à chacune des Puissances contractantes.

VI. CHESTIUNEA DUNĂREI

CONVENTION ÉTABLISSANT LE STATUT DÉFINITIF DU DANUBE

La Belgique, La France, La Grande Bretagne, La Grèce, L'Italie, La Roumanie, Le Royaume des Serbes, Croates, Slovènes et La Tchéco-Slovaquie.

Voulant déterminer d'un commun accord, conformément aux stipulations des Traités de Versailles, de Saint-Germain, de Neuilly et de Trianon, les règles générales suivant lesquelles sera assurée d'une manière définitive la libre navigation du Danube international,

Ont décidé de conclure une Convention à cet effet.

I. Régime général du Danube

Art. 1. — La navigatien du Danube est libre et ouverte à tous les pavillons dans des conditions d'égalité complète sur tout le cours navigable du fleuve, c'est-à-dire entre Ulm et la mer Noire, et sur tout le réseau fluvial internationalisé ainsi qu'il est déterminé à l'article suivant, de telle sorte qu'aucune distinction ne soit faite, au détriment des ressortissants, des biens et du pavillon d'une Puissance quelconque, entre ceux-ci et les ressortissants, les biens et le pavillon de l'État riverain lui-même ou de l'État dont les ressortissants, les biens et le pavillon jouissent du traitement le plus favorable.

Ces dispositions doivent s'entendre sous réserve des stipulations contenues dans les articles 22 et 43 de la présente Convention.

Art. 2. — Le réseau fluvial internationalisé mentionné à l'article précédent est composé de:

La *Morava* et la *Thaya* dans la partie de leur cours constituant la frontière entre l'Autriche et la Tchéco-Slovaquie;

La *Drave* depuis Barcs;

La *Tisza* depuis l'embouchure du *Szamos*;

Le *Maros* depuis Arad.

Les canaux latéraux ou chenaux qui seraient établis, soit pour doubler ou améliorer des sections naturellement navigables dudit réseau, soit pour réunir deux sections naturellement navigables d'un de ces mêmes cours d'eau.

Art. 3. — La liberté de la navigation et l'égalité entre les pavillons sont assurées par deux Commissions distinctes, à savoir la *Commission européenne du Danube*, dont la compétence, telle qu'elle est déterminée au Chapitre II, s'étend sur la partie du fleuve dite Danube maritime, et la *Commission internationale du Danube*, dont la compétence, telle qu'elle est déterminée au Chapitre III, s'étend sur le Danube fluvial navigable, ainsi que sur les voies d'eau déclarées internationales par l'article 2.

II. Danube Maritime

Art. 4. — La Commission européenne du Danube est composée provisoirement des

www.digibuc.ro

Représentants de la France, de la Grande-Bretagne, de l'Italie et de la Roumanie, à raison d'un Délégué par Puissance.

Toutefois, tout État européen qui justifiera à l'avenir d'intérêts commerciaux maritimes et européens suffisants aux embouchures du Danube pourra, sur sa demande, être admis à se faire représenter dans la Commission sur une décision unanime prise par les Gouvernements qui y sont eux-mêmes représentés.

Art. 5. — La Commission européenne exerce les pouvoirs qu'elle avait avant la guerre.

Il n'est rien changé aux droits, attributions et immunités qu'elle tient des Traités Conventions, Actes et Arrangements internationaux relatifs au Danube et à ses embouchures.

Art. 6. — La compétence de la Commission européenne s'étend, dans les mêmes conditions que par le passé et sans aucune modification à ses limites actuelles, sur le Danube maritime, c'est-à-dire depuis les embouchures du fleuve jusqu'au point où commence la compétence de la Commission internationale.

Art. 7. — Les pouvoirs de la Commission européenne ne pourront prendre fin que par l'effet d'un arrangement international conclu par tous les États représentés à la Commission.

Le siège légal de la Commission demeure fixé à Galatz.

III. Danube fluvial

Art. 8. — La Commission internationale du Danube est composée, conformément aux articles 347 du Traité de Versailles, 302 du Traité de Saint-Germain, 230 du Traité de Neuilly et 286 du Traité de Trianon, par deux Représentants des États allemands riverains, un Représentant de chacun des autres États riverains et un Représentant de chacun des autres États non-riverains représentés à la Commission européenne du Danube ou qui pourraient l'être à l'avenir.

Art. 9. — La Compétence de la Commission internationale s'étend sur la partie du Danube comprise entre Ulm et Braïla et sur le réseau fluvial déclaré international en vertu de l'article 2.

Aucune voie d'eau, autre que celles qui sont mentionnées à l'article 2, ne pourra être placée sous la compétence de la Commission internationale sans le consentement unanime de ladite Commission.

Art. 10. — Sur la partie du Danube et sur le réseau fluvial placés sous sa compétence, et dans la limite des pouvoirs qu'elle tient de la présente Convention, la Commission internationale veille à ce qu'aucun obstacle quelconque ne soit mis, du fait d'un ou de plusieurs États, à la libre navigation du fleuve, à ce que, tant pour le passage que pour l'usage des ports, de leurs installations et de leur outillage, les ressortissants, les biens et les pavillons de toutes les Puissances soient traités sur le pied d'une complète égalité et, d'une manière générale, à ce qu'aucune atteinte ne soie portée au caractère international que les Traités ont assigné au réseau internationalisé du Danube.

Art. 11. — Sur la base des propositions et des projets qui lui sont présentés par les États riverains, la Commission internationale établit le programme général des grands travaux d'amélioration qui doivent être entrepris dans l'intérêt de la navigabilité du réseau fluvial international et dont l'exécution peut être échelonnée sur un période de plusieurs années.

Le programme annuel des travaux courants d'entretien et d'amélioration du réseau fluvial est élaboré par chaque État riverain, pour ce qui concerne son domaine territorial, et communiqué à la Commission, qui appréciera si ce programme est conforme aux exigences de la navigation; elle pourra le modifier si elle le juge utile.

Dans toutes ses décisions, la Commission tiendra compte des intérêts techniques, économiques et financiers des États riverains.

Art. 12. — Les travaux compris dans ces deux programmes seront exécutés par les États riverains dans les limites de leurs frontières respectives. La Commission s'assurera de l'exécution des travaux et de leur conformité avec le programme où ils sont prévus.

Dans le cas où un État riverain ne serait pas en mesure d'entreprendre lui-même les travaux qui sont de sa compétence territoriale, cet État sera tenu de les laisser exécuter par la Commission internationale elle-même dans les conditions qu'elle déterminera et sans qu'elle puisse en confier l'exécution à un autre État, sauf en ce qui concerne les parties du réseau fluvial formant frontière. Dans ce dernier cas, la Commission déterminera les modalités de l'exécution des travaux en tenant compte des stipulations spéciales des Traités.

Les États riverains intéressés sont tenus de fournir à la Commission ou à l'État exécutant, suivant les cas, toutes les facilités nécessaires à l'exécution desdits travaux.

Art. 13. — Les États riverains auront le

www.digibuc.ro

droit d'entreprende, dans les limites de leurs frontières respectives, sans l'approbation préalable dela Commission internationale, les travaux qui pourraient être nécessités par une circonstance imprévue et urgente. Ils devront toutefois aviser sans délai la Commission des raisons qui ont motivé ces travaux en lui en fournissant une description sommaire.

Art. 14. — Les États riverains feront parvenir à la Commission internationale une description sommaire de tous travaux qu'ils considèrent comme nécessaires à leur développement économique, notamment les travaux de défense contre les inondations, ceux qui concernent les irrigations et l'utilisation des forces hydrauliques, et qui seraient à exécuter sur la voie d'eau comprise dans les limites de leurs frontières respectives.

La Commission ne peut interdire de tels travaux qu'en tant qu'ils seraient de nature à porter atteinte à la navigabilité du fleuve.

Si, dans le délai de deux mois à dater de la communication, la Commission n'a formulé aucune observation, il pourra être procédé sans autres formalités à l'exécution desdits travaux. Dans le cas contraire, la Commission devra prendre une décision définitive dans le plus bref délai possible et, au plus tard, dans les quatre mois qui suivront l'expiration du premier délai.

Art. 15. — Les frais des travaux courants d'entretien sont à la charge des États riverains respectifs.

Toutefois, lorsque l'État exécutant sera en mesure d'établir que les dépenses qui lui incombent du chef de l'entretien du chenal navigable dépassent notablement ce qu'exigeraient les besoins de son propre trafic, il pourra demander à la Commission de répartir équitablement ces dépenses entre lui et les États riverains directement intéressés à l'exécution desdits travaux. La Commission dans ce cas, fixera elle-même la part contributive de chaque État et en assurera le règlement.

Si la Commission entreprend elle-même des travaux d'entretien dans les limites des frontières d'un État, elle recevra de cet État le montant de la dépense qui lui incombe.

Art. 16. — Quant aux travaux d'amélioration proprement dits et aux travaux s'appliquant à l'entretien des travaux d'amélioration d'une importance particulière, l'État qui les entreprendra pourra être autorisé par la Commission à se couvrir de leurs frais par la perception de taxes sur la navigation.

Si la Commission exécute elle-même des travaux de cette catégorie, elle pourra se couvrir de ses dépenses par la perception de taxes.

Art. 17. — En ce qui concerne les parties du Danube formant frontière, l'exécution des travaux et la répartition des dépenses seront réglées par entente entre les États riverains respectifs.

A défaut d'entente, la Commission déterminera elle-même, en tenant compte des stipulations des traités, les conditions de l'exécution desdits travaux et éventuellement la répartition des dépenses occasionnées par leur exécution.

Art. 18. — Les taxes, lorsqu'il en sera perçu sur la navigation, seront d'un taux modéré. Elles seront calculées sur la jauge du bateau et ne pourront en aucun cas être basées sur les marchandises transportées. A l'expiration d'une période de cinq ans, ce système d'assiette des taxes pourra être revisé si la Commission en décide ainsi à l'unanimité de ses membres.

Le produit des taxes sera exclusivement affecté aux travaux qui ont donné naissance à leur établissement. La Commission internationale en déterminera et en publiera les tarifs; elle en contrôlera la perception et l'affectation.

Ces taxes ne devront jamais constituer un traitement différentiel basé soit sur le pavillon des bateaux ou la nationalité des personnes et des biens, soit sur la provenance, la destination ou la direction des transports; elle ne devront en aucun cas procurer un revenu à l'État percepteur ou à la Commission, ni rendre nécessaire un examen détaillé de la cargaison, à moins qu'il y ait soupçon de fraude ou de contravention.

Au cas où la Commission internationale prendrait à sa charge l'exécution des travaux, elle percevra, par l'entremise de l'État riverain intéressé, le montant des taxes correspondant à ses dépenses.

Art. 19. — Les droits de douane et d'octroi et autres taxes établies par les États riverains sur les marchandises à l'occasion de leur embarquement ou de leur débarquement dans les ports ou sur les rives du Danube seront perçus sans distinction de pavillon et de manière à n'apporter aucune entrave à la navigation.

Les droits de douane ne pourront être supérieurs à ceux qui sont perçus aux autres frontières douanières de l'État intéressé sur les marchandises de même nature, de même provenance et de même destination.

www.digibuc.ro

Art. 20. — Les portes et lieux publics d'embarquement et de débarquement établis sur le réseau fluvial international, avec leur outillage et leurs installations, seront accessibles à la navigation et utilisés par elle sans distinction de pavillon, de provenance et de destination, et sans qu'une priorité de faveur puisse être accordée par les autorités locales compétentes à un bateau au détriment d'un autre, sauf dans des cas exceptionnels où il serait manifeste que les nécessités du moment et les intérêts du pays réclament une dérogation. La priorité, dans ces cas, devra être concédée de manière à ne pas constituer une entrave réelle au libre exercice de la navigation, ni une atteinte au principe de l'égalité des pavillons.

Les mêmes autorités veilleront à ce que toutes les opérations nécessaires au trafic, telles que l'embarquement, le débarquement, l'allègement, l'emmagasinage, le transbordement, etc., soient exécutées dans des conditions aussi faciles et aussi rapides que possible et de manière à n'apporter aucune entrave à la navigation.

L'utilisation des ports et lieux publics d'embarquement et de débarquement peut donner lieu à la perception de taxes et redevances raisonnables et égales pour tous les pavillons, correspondant aux dépenses d'établissement, d'entretien et d'exploitation des ports et de leurs installations. Les tarifs en seront publiés et portés à la connaissance des navigateurs. Ils ne seront applicables qu'en cas d'utilisation effective des installations et outillage en vue desquels ils ont été fixés.

Les États riverains ne feront pas obstacle à ce que toutes les entreprises de navigation entretiennent sur leur territoire les agences indispensables à l'exercice de leur trafic, sous réserve de l'observation des lois et règlements du pays.

Art. 21. — Dans le cas où les États riverains auraient décidé de créer des ports francs ou des zones franches dans les ports où le transbordement est nécessairement ou généralement pratiqué, les règlements relatifs, à l'usage desdits ports ou zones, seront communiqués à la Commission internationale.

Art. 22. — Le transport de marchandises et de voyageurs entre les ports des différents États riverains ainsi qu'entre les ports d'un même État est libre et ouvert à tous les pavillons, dans des conditions d'égalité complète, sur le réseau internationalisé du Danube.

Toutefois, l'établissement d'un service local régulier de transport de voyageurs et de marchandises indigènes ou indigénées entre les ports d'un seul et même État ne pourra être effectué par un pavillon étranger qu'en conformité des règlements nationaux et d'accord avec les autorités de l'État riverain intéressé.

Art. 23. — Le passage en transit des bateaux, radeaux, voyageurs et marchandises est libre sur le réseau internationalisé du Danube, que ce transit s'effectue directement ou après transbordement ou après mise en entrepôt.

Il ne sera perçu aucun droit de douane ou autre droit spécial basé uniquement sur le fait de ce transit.

Lorsque les deux rives de la voie d'eau font partie d'un même État, les marchandises en transit pourront être mises sous scellés, sous cadenas ou sous la garde d'agents des douanes.

L'État transité aura le droit d'exiger du capitaine ou patron une déclaration écrite, faite au besoin sous serment, et affirmant s'il transporte ou non des marchandises dont la circulation est réglementée ou dont l'importation est prohibée par l'État transité. La liste de ces marchandises sera communiquée le plus tôt possible à la Commission internationale à titre d'information.

La production du manifeste ne pourra être exigée par les autorités compétentes de l'État transité, si ce n'est dans le cas où le capitaine ou patron est convaincu d'avoir tenté la contrebande ou lorsque les clôtures douanières ont été brisées. Si dans ces cas, on découvre une différence entre la cargaison et le manifeste, le capitaine ou patron ne peut invoquer la liberté du transit pour mettre soit sa personne, soit la marchandise qu'il a voulu transporter frauduleusement, à l'abri des poursuites dirigées contre lui par les employés de la douane conformément aux lois du pays.

Lorsque la voie d'eau forme frontière entre deux États, les bateaux, radeaux, voyageurs et marchandises en transit seront exempts de toute formalité douanière.

Art. 24. — La Commission internationale élaborera, en s'inspirant des propositions qui lui seront présentées par les États riverains, un règlement de navigation et de police qui, dans la mesure du possible sera uniforme pour la partie du réseau fluvial placée sous sa compétence.

Chaque État mettra ce règlement en vi-

www.digibuc.ro

gueur sur son propre territoire par un acte de législation ou d'administration et sera chargé de son application, sous réserve des pouvoirs de surveillance reconnus à la Commission internationale par les articles 27 à 30.

Pour les parties du fleuve formant frontière, l'exécution du règlement de navigation et de police sera assurée sous les mêmes réserves par accord entre les États riverains et, à défaut d'accord, par chaque État riverain dans les limites de sa souveraineté.

Art. 25. — L'exercice de la police générale sur le réseau fluvial internationalisé appartient aux États riverains, qui en communiquent les règlements à la Commission internationale pour lui permettre de constater que leurs dispositions ne portent pas atteinte à la liberté de la navigation.

Art. 26. — Tous les bâtiments affectés spécialement par les États riverains au service de la police fluviale seront tenus d'arborer à côté de leur pavillon national un insigne distinctif et uniforme. Leurs nom, signalement et numéro seront portés à la connaissance de la Commission internationale.

Art. 27. — En vue de l'accomplissement de la tâche qui lui est confiée par les dispositions du présent statut, la Commission internationale constituera tous les services administratifs, techniques, sanitaires et financiers qu'elle jugera nécessaires. Elle en nommera et rétribuera le personnel et elle en fixera les attributions.

La Commission pourra établir à son siège central, notamment:

1. Un Secrétariat général permanent, dont le chef sera choisi parmi les ressortissants d'un État non-riverain représenté à la Commission;

2. Un service technique, dont le chef sera nommé à la majorité statutaire des suffrages s'il appartient à un État non-riverain représenté ou non à la Commission, et à l'unanimité s'il est ressortissant d'un État riverain du Danube;

3. Un Service de la navigation, dont le chef sera choisi parmi les ressortissants d'un État européen non représenté à la Commission;

4. Un Service de la comptabilité générale et du contrôle de la perception des taxes, dont le chef sera choisi parmi les ressortissants d'un État riverain ou d'un État non-riverain représenté ou non à la Commission.

Ces chefs de service seront assistés par des fonctionnaires choisis, de préférence et autant que possible d'une manière égale, parmi les ressortissants des États riverains. Ce personnel est international; il est nommé et rétribué par la Commission et ne pourra être révoqué que par elle.

Art. 28. — Chaque État riverain désignera, pour ce qui le concerne, des agents appropriés chargés, dans les limites de ses frontières, de prêter le concours de leur compétence et de leurs bons offices aux agents supérieurs de la Commission internationale et de leur faciliter l'exercice de leur mission.

Art. 29. — Les États riverains donneront aux fonctionnaires de la Commission toutes les facilités nécessaires pour accomplir les actes de leurs fonctions. Ces fonctionnaires, munis du brevet de la Commission constatant leur qualité, auront notamment le droit de circuler librement sur le fleuve et dans les ports et lieux publics de débarquement; les autorités locales de chaque État riverain leur prêteront aide et assistance pour remplir leur mission. Les formalités de police et de douane auxquelles ils auraient à se soumettre seront acomplies à leur égard de manière à ne pas entraver l'exercice de leurs fonctions.

Art. 30. — Les fonctionnaires dûment qualifiés de la Commission signaleront toute infraction au règlement de navigation et de police aux autorités locales compétentes, qui sont tenues d'appliquer les sanctions appropriées et de faire connaître à la Commission la suite donnée à la plainte dont elles ont été saisies.

Chaque État riverain désignera à la Commission les juridictions qui seront chargées de connaître, en première instance et en appel, des infractions mentionnées à l'alinéa précédent. Devant ces juridictions, dont le siège devra être aussi voisin du fleuve que possible, le fonctionnaire de la Commission qui a signalé l'infraction sera entendu, s'il y a lieu.

Art. 31. — Dans les actions judiciaires relatives à la navigation du Danube, portées devant un tribunal d'un État riverain, il ne pourra être exigé des étrangers aucune caution *judicatum solvi* à raison de leur nationalité ou à raison du fait qu'ils n'ont pas de domicile au de résidence dans le pays où est établi le tribunal ou qu'ils n'y possèdent pas de biens.

Le capitaine ou patron ne pourra être empêché de poursuivre son voyage à raison d'une procédure engagée contre lui, dès qu'il aura fourni le cautionnement exigé par le juge pour l'objet du débat.

www.digibuc.ro

Art. 32. — A l'effet de maintenir et d'améliorer les conditions de la navigation dans le secteur du Danube compris entre Turnu-Severin et Moldova, dit des Portes-de-Fer et des Cataractes, il sera constitué, de commun accord entre les deux États co-riverains et la Commission internationale, des services techniques et administratifs spéciaux qui auront leur siège central à Orsova, sans préjudice des services auxiliaires qui pourraient être en cas de besoin installés sur d'autres points du secteur. A l'exception des pilotes, qui pourront être choisis parmi les ressortissants de toutes les nations, le personnel de ces services sera fourni et nommé par les deux États co-riverains; il sera dirigé par des chefs de service désignés par les mêmes États et agréés par la Commission internationale.

Art. 33. — La Commission décidera, sur la proposition des services prévus à l'article précédent, les mesures utiles à l'entretien et à l'amélioration de la navigabilité et à l'administration du secteur ainsi que les taxes ou éventuellement toutes autres ressources destinées à y faire face, sans qu'il puisse en résulter l'obligation d'un concours financier de la part des Gouvernements représentés.

Elle fixera par un règlement spécial le fonctionnement des services, le mode de perception des taxes et la rétribution du personnel.

Elle mettra à la disposition de ces services les équipements, édifices et installations prévus à l'article 288 du Traité de Trianon.

Lorsque les difficultés naturelles qui ont motivé l'institution de ce régime spécial auront disparu, la Commission pourra en décider la suppression et replacer le secteur sous les dispositions qui régissent, en ce qui concerne les travaux et les taxes, les autres parties du fleuve formant frontière entre deux États.

Art. 34. — La Commission pourra, si elle le juge utile, appliquer un régime administratif analogue aux autres parties du Danube et de son réseau fluvial qui présenteraient pour la navigation les mêmes difficultés naturelles, et le supprimer dans les conditions prévues à l'article précédent.

Art. 35. — La Commission internationale fixe elle-même l'ordre de ses travaux dans un règlement établi en session plénière. Au moment de l'établissement de son budget annuel, elle détermine les ressources nécessaires pour couvrir les frais généraux de son administration. Elle fixe le nombre et le lieu de ses sessions périodiques ordinaires et extraordinaires et constitue un Comité exécutif permanent, composé des Délégués présents au siège ou de leurs suppléants, et chargé de surveiller l'exécution des décisions adoptées en *Plenum* ainsi que la bonne marche des services.

La présidence de la Commission est exercée pour une période de six mois par chaque Délégation, en vertu d'un roulement déterminé suivant l'ordre alphabétique des États représentés.

La Commission ne peut délibérer valablement que lorsque les deux tiers de ses membres sont présents.

Les décisions sont prises à la majorité des deux tiers des membres présents.

Art. 36. — Le siège légal de la Commission internationale est fixé à Bratislava pour une période de cinq années à dater du jour de la mise en vigueur de la présente Convention.

A l'expiration de cette période, la Commission aura le droit de se transporter pour une nouvelle période quinquennale dans une autre ville située sur le Danube, en vertu d'un roulement dont elle établira elle-même les modalités.

Art. 37. — La Commission internationale jouit, tant pour ses installations que pour la personne de ses Délégués, des privilèges et immunités reconnus en temps de paix comme en temps de guerre aux agents diplomatiques accrédités.

Elle a le droit d'aborder sur ses bâtiments et sur ses immeubles un pavillon dont elle détermine elle-même la forme et les couleurs.

Art. 38. — La Commission doit être saisie de toute question relative à l'interprétation et à l'application de la présente Convention.

Tout État qui serait en mesure d'invoquer, contre une décision de la Commission internationale, des motifs basés sur l'incompétence ou sur la violation de la présente Convention, pourra en saisir, dans un délai de six mois, la juridiction spéciale organisée par la Société des Nations. Pour tout autre motif, la requête en vue du règlement du différend ne pourrait être formée que par l'État ou les États territorialement intéressés.

Dans le cas où un État refuserait de se conformer à une décision prise par la Commission en vertu des pouvoirs qu'elle tient de la présente Convention, le différend pourra être porté devant la haute juridiction

www.digibuc.ro

mentionnée à l'alinéa 2, dans les conditions prévues par le statut de ladite juridiction.

IV. DISPOSITIONS GÉNÉRALES

Art. 39. — La Commission internationale du Danube et la Commission européenne du Danube prendront toutes dispositions nécessaires pour assurer, dans la mesure où cela sera possible et utile, l'uniformité du régime du Danube.

Elles échangeront régulièrement à cet effet toutes informations, tous documents, procès-verbaux, études et projets pouvant intéresser l'une et l'autre des deux Commissions. Elles pourront arrêter d'un commun accord certaines règles identiques concernant la navigation et la police du fleuve.

Art. 40. — Les États signataires de la présente Convention s'efforceront d'établir par des conventions séparées des règles uniformes d'ordre civil, commercial, sanitaire et vétérinaire relatives à l'exercice de la navigation et au contrat de transport.

Art. 41. — Tous les traités, conventions, actes et arrangements relatifs au régime des fleuves internationaux en général et au Danube et à ses embouchures en particulier, en vigueur au moment de la signature de la présente Convention sont maintenus dans toutes celle de leurs dispositions qui ne sont pas abrogées ou modifiées par les stipulations qui précèdent.

Art. 42. — A l'expiration d'un délai de cinq ans à dater de sa mise en vigueur, le présent statut pourra être revisé si les deux tiers des États signataires en font la demande, en indiquant les dispositions qui leur paraissent susceptibles de revision. Cette demande sera adressée au Gouvernement de la République Française, lequel provoquera dans les six mois la réunion d'une Conférence à laquelle tous les États signataires de la présente Convention seront invités à participer.

V. DISPOSITIONS TRANSITOIRES

Art. 43. — Les stipulations de la présente Convention doivent être entendues dans ce sens qu'elles ne portent aucune atteinte aux dispositions des Traités de Paix telles qu'elles résultent des articles 327 (alinéa 3), 332 (alinéa 2) et 378 du Traité de Versailles et des articles correspondants des Traités de Saint-Germain, de Neuilly et de Trianon.

Art. 44. — La présente Convention sera ratifiée et les ratifications en seront déposées à Paris dans le plus bref délai possible, et au plus tard avant le 31 mars 1922.

Elle entrera en vigueur trois mois après la clôture du procès-verbal de dépôt des ratifications.

EN FOI DE QUOI, les Plénipotentiaires susnommés ont signé la présente Convention rédigée en un seul exemplaire, qui sera déposé dans les archives du Gouvernement de la République Française et dont une expédition authentique sera remise à chacune des Puissances signataires.

PROTOCOLE FINAL

Au moment de procéder à la signature de l'Acte établissant le Statut définitif du Danube et en vue d'en préciser le sens, les Plénipotentiaires sous-signés sont convenus de ce qui suit:

Ad *art. 2.* — En ce qui concerne la partie de la Tisza située entre l'embouchure du Szamos et Tisza-Ujlak, le régime du présent statut y sera appliqué dès que cette partie sera reconnue navigable par la Commission internationale du Danube.

Ad *art. 19.* — La disposition du deuxième alinéa de l'article 19 ne met pas obstacle à ce que les États riverains réclament éventuellement le bénéfice des dérogations qui seraient autorisées par la Convention générale prévue à l'article 338 du Traité de Versailles et aux articles correspondants des autres Traités de Paix.

Ad *art. 22.* — *a)* Par le trafic visé à l'alinéa 2 de l'article 22 on doit entendre tout service public de transport de voyageurs et de marchandises organisé par un pavillon étranger entre les ports d'un seul et même État, lorsque cette exploitation s'effectue dans des conditions de régularité, de continuité et d'intensité susceptibles d'influer défavorablement, dans la même mesure que les lignes régulières proprement dites, sur les intérêts nationaux de l'État où elle s'exerce.

b) Il est entendu que les dispositions de l'article 22 ne modifient en rien la situation qui résulte actuellement de l'article 332 du Traité de Versailles et des dispositions correspondantes des autres Traités de Paix, en ce qui concerne tant les relations entre les États alliés d'une part, et l'Allemagne, l'Autriche, la Bulgarie et la Hongrie d'autre part, que les relations de ces derniers États entre eux, pour toute la durée des délais où cette situation sera maintenue en exécu-

www.digibuc.ro

tion de l'article 378 du Traité de Versailles et des articles correspondants des autres Traités de Paix.

A l'expiration de ces délais, les dispositions de l'article 22 deviennent applicables à tous les États sans exception.

Ad *art. 23.* — L'État transité n'a pas le droit de prohiber le transit des marchandises mentionnées au quatrième alinéa de l'article 23, ni celui des personnes et des animaux, sauf dans les cas prévus par les lois sanitaires et vétérinaires du pays transité ou par des conventions internationales relatives à cet objet.

Ad *art. 31.* — L'article 31 doit être entendu dans ce sens que les étrangers ne pourront être placés dans une condition plus favorable que celle qui est faite aux nationaux.

Ad *art. 42.* — Dans le cas où la suppression de la Commission européenne serait décidée avant l'expiration du délai de cinq ans prévu à l'article 42, les Gouvernements signataires de la présente Convention s'entendront sur les conditions de revision du présent statut.

Ad *art. 44.* — L'alinéa 1-er de l'article 44 doit être entendu dans ce sens qu'il ne porte aucune atteinte aux stipulations contenues dans l'article 349 du Traité de Versailles et dans les articles correspondants des autres Traités de Paix.

VII. FRONTIERE

1. BULGARIA

Tratatul dela Neuilly

Art. 27.—

5. Avec la Roumanie:

De la mer Noire jusqu'au Danube:

la frontière telle qu'elle existait au 1 août 1914:

de là jusqu'au confluent du Timok et du Danube:

le chenal principal de navigation du Danube vers l'amont.

2. UNGARIA

Tratatul dela Trianon

3. *Avec la Roumanie*:

Du point ci-dessus défini, vers l'Est-Nord-Est et jusqu'a un point à choisir sur la Maros à 3 kilomètres 500 environ en amont du pont de la voie ferrée de Mako à Szeged:

une ligne à déterminer sur le terrain:

De là, vers le Sud-Est, puis vers le Nord Est, et jusqu'à un point à choisir à 1 kilomètre environ au Sud de la station de Nagylak;

le cours de la rivière Maros vers l'amont;

Art. 27. — De là, vers le Nord-Est et jusqu'au saillant de la limite administrative entre les *comitats* de Csanad et d'Arad au Nord-Nord-Ouest de Nemetpereg:

une ligne à déterminer sur le terrain, passant entre Nagylak et la station de chemin de fer;

De là vers l'Est-Nord-Est et jusqu'à un point à choisir sur le terrain entre les localités de Battonya et de Tornya:

cette limite administrative en passant au Nord de Nemetpereg et de Kispereg;

De là et jusqu'à la cote 123 (1 kilomètre 200 environ à l'Est de Magosliget), point commun aux trois frontières de la Hongrie, de la Roumanie et de la Tchéco-Slovaquie (territoire ruthène):

une ligne à déterminer sur le terrain, passant à l'Ouest de Nagyvarjas, Kisvarjas et Nagyiratos, à l'Est de Dombegyhaz, Kevermes et d'Elek, à l'Ouest d'Ottlaka, Nagy-Pel, Gyula-Varsand, Ant et d'Illye, à l'Est de Gyula, Gyula-Vari et Kötegyan, coupant la voie ferrée de Nagyszalonta à Gyula à environ 12 kilomètres de Nagyszalonta et entre les deux bifurcations que forme le croisement de cette voie ferrée avec la voie ferrée de Szeghatom à Erdögyarak; passant à l'Est de Mehkerek, à l'Ouest de Nagyszalonta et de Marczihaza, à l'Est de Geszt, à l'Ouest d'Atyas, Olah-Szt-Miklos et de Rojt, à l'Est d'Ugra et d'Harsany, à l'Ouest de Körösseg et de Körös-Tarjan, à l'Est de Szakal et de Berek-Böszörmeny, à l'Ouest de Bors, à l'Est d'Artand, à l'Ouest de Nagy Szanto, à l'Est de Nagy-Kereki, à l'Ouest de Pelbarthida et de Bihardioszeg, à l'Est de Kis Marja, à l'Ouest de Csokaly, à l'Est de Nagyleta et d'Almosd, à l'Ouest d'Er-Selind, à

www.digibuc.ro

l'Est de Bagamer, à l'Ouest d'Er-Kenez et d'Er-Mihalyfalva, à l'Est de Szt.-Györgi-Abrany et de Peneszlek, à l'Ouest de Szaniszlo, Bere-Csomaköz, Feny, Csanalos, Börvely et de Domahida, à l'Est de Vallaj, à l'Ouest de Csenger-Bagos et d'Ovari, à l'Est de Csenger-Ujfalu, à l'Ouest de Dara à l'Est de Csenger et de Komlod-Totfalu, à l'Ouest de Pete, à l'Est de Nagy-Gecz, à l'Ouest de Szaraz-Berek, à l'Est de Mehtelek, Garbolcz et de Nagy-Hodos, à l'Ouest de Fertös-Almas, l'Est de Kis-Hodos, à l'Ouest de Nagy-Palad, à l'Est de Kis-Palad et de Magosliget.

Art. 28. — Les frontières décrites par le présent Traité sont tracées, pour leurs parties définies, sur la carte au 1/1.000.000-e annexée au présent Traité. En cas de divergences entre le texte et la carte, c'est le texte qui fera foi.

Art. 29. — Des Commissions de délimitation, dont la composition est fixée par le présent Traité ou sera fixée par un Traité entre les Principales Puissances alliées et associées et les ou l'un quelconque des États intéressés, auront à tracer ces frontières sur le terrain.

Elles auront tout pouvoir, non seulement pour la détermina ion des fractions définies sous le nom de «ligne à déterminer sur le terrain», mais encore si un des États intéressés en fait la demande, et si la Commission en approuve l'opportunité pour la revision des fractions définies par des limites administratives (sauf pour les frontières internationales existant en août 1914, où le rôle des Commissions se bornera au récolement des poteaux ou des bornes). Elles s'efforceront, dans ces deux cas de suivre au plus près les définitions données dans les Traités, en tenant compte autant que possible des limites administratives et des intérêts économiques locaux.

Les décisions des Commissions seront prises à la majorité des voix et seront obligatoires pour les Parties intéressées.

Les dépenses des Commissions de délimitation seront supportées, par parties égales, par les deux États intéressés.

Art. 30. — En ce qui concerne les frontières définies par un cours d'eau, les termes «cours» ou «chenal» employés dans les descriptions du présent Traité signifient d'une part, pour les fleuves non navigables, la ligne médiane du cours d'eau ou de son bras principal, et d'autre part, pour les fleuves navigables, la ligne médiane du chenal de navigation principal. Toutefois, il appartiendra aux Commissions de délimitation, prévues par le présent Traité, de spécifier si la ligne frontière suivra, dans ses déplacements éventuels, le cours ou le chenal ainsi défini, ou si elle sera déterminée d'une manière définitive par la position du cours ou du chenal, au moment de la mise en vigueur du présent Traité.

Art. 31. — Les divers États intéressés s'engagent à fournir aux Commissions tous documents nécessaires à leurs travaux. notamment des copies authentiques des procès-verbaux de délimitation de frontières actuelles ou anciennes, toutes les cartes à grande échelle existantes. les données géodésiques, les levés exécutés et non publiés, les renseignements sur les divagations des cours d'eau frontières.

Ils s'engagent, en outre, à prescrire aux autorités locales de communiquer aux Commissions tous documents, notamment les plans cadastres et livres fonciers, et de leur fournir sur leur demande tous renseignements sur la propriété, les courants économiques et autres informations nécessaires.

Art. 32. — Les divers États intéressés s'engagent à prêter assistance aux Commissions de délimitations, soit directement, soit par l'entremise des autorités locales, pour tout ce qui concerne le transport. le logement. la main d'œuvre, les matériaux (poteaux, bornes) nécessaires à l'acomplissement de la mission.

Art. 33. — Les divers États intéressés s'engagent à faire respecter les repères trigonométriques, signaux, poteaux ou bornes-frontières placés par la Commission.

Art. 34. — Les bornes seront placées à distance de vue l'une de l'autre: elles seront numérotées et leur emplacement et leur numéro seront portés sur un document cartographique.

www.digibuc.ro

3. TRATATUL DE LA SÈVRES

Traité entre les Principales Puissances alliées et associées et la Pologne, la Roumanie, L'État Serbe-Croate, Slovène et l'État Tchéco-Slovaque, concernant certaines frontières de ces États, signé le 10 Août 1920 à Sèvres

LES ÉTATS-UNIS D'AMÉRIQUE, L'EMPIRE BRITANNIQUE, LA FRANCE, L'ITALIE, LE JAPON, Principales Puissances alliées et associées, LA POLOGNE, LA ROUMANIE, L'ÉTAT SERBE-CROATE-SLOVÈNE ET L'ÉTAT TCHÉCO-SLOVAQUE

Étant désireux d'assurer la souveraineté de la Pologne, de la Roumanie, de l'État serbe-croate-slovène et de l'État tchéco-slovaque sur les territoires qui leur sont respectivement reconnus,

Les soussignés, après échange de leurs pleins pouvoirs reconnus en bonne et due forme, ont convenu des dispositions suivantes:

Art. 2. — Sous réserve des stipulations particulières des Traités, Accords complémentaires et Décisions, intervenus pour le règlement des affaires actuelles, les Hautes Parties Contractantes reconnaissent la souveraineté de l'État tchéco-slovaque sur les territoires délimités par les frontières prévues ci-après *(voir* la Carte No. 1):

4. *Avec la Roumanie*, la ligne suivante:

De la cote 123, à environ 1,200 mètres à l'Est de Magosliget, qui est le point commun aux trois frontières de la Tchéco-Slovaquie, de la Roumanie et de la Hongrie, vers le Nord-Est et jusqu'au cours de la Batar:

une ligne à déterminer sur le terrain;

de là, vers l'Est et jusqu'au point où la Batar se sépare de la limite administrative entre les comitats d'Ugocsa et de Szatmar:

le cours de la Batar vers l'amont;

de là, d'une manière générale vers l'Est et jusqu'à la cote 652 située sur les monts d'Avas à 6 kilomètres environ au Sud-Ouest de Velete:

une ligne à déterminer sur le terrain suivant parallèlement la route Tiszaujlak-Halm à une distance minimum d'un kilomètre, courpant la voie ferrée à 500 mètres environ au Sud de la station de Nevetlenfalva, puis suivant d'une manière générale la ligne de partage des eaux de la Batar au Nord et de la Tur au Sud en passant par les cote 238 et 582;

de là, vers le Sud-Est et jusqu'à la cote 943 au Sud de Remete:

la ligne de partage des eaux de la Tisza au Nord et de la Tur au Sud;

de là, vers le Nord et jusqu'à un point à choisir sur le cours de la Tisza et à 1 kilomètre environ en amont de Remete:

une ligne à déterminer sur le terrain;

de là, vers l'Est et jusqu'à un point à choisir en amont du confluent de la Tisza avec la Visso, de façon à laisser la voie ferrée Maramarossziget-Borsa entièrement en territoire roumain, tout en donnant à la Tchèco-Slovaquie le maximum de facilités pour effectuer un raccordement de la voie ferrée Huszt, Also-Apsa, Körösmezö au Nord de la Tisza et entièrement en territoire tchéco-slovaque:

le cours de la Tisza vers l'amont;

de là, vers l'Est et jusqu'à la cote 1665 qui est le point des Carphates commun aux bassins des trois rivières Tisza, Visso et Czeremosz:

la ligne de partage des eaux de la Tisza et de la Visso.

Le point 1665 est le point commun aux trois frontières de la Tchéco-Slovaque, de la Galicie orientale et de la Roumanie.

Une Commission composée de sept membres, dont cinq seront nommés par les Principales Puissances alliées et associées, un par la Roumanie et un par l'État Tchéco-Slovaque, sera constituée dans les quinze jours qui suivront la mise en vigueur du présent Traité, pour fixer sur place le tracé de la ligne frontière entre la Roumanie et l'État Tchéco-Slovaque.

Art. 3. — Sous réserve des stipulations particulières des Traités, Accords complémentaires et Décisions, intervenus ou à intervenir pour le règlement des affaires actuelles, les Hautes Parties Contractantes reconnaissent la souveraineté de la Roumanie sur les territoires délimités par les frontières ci-après (*voir* la Carte No. 2);

1. *Avec la Hongrie*, la frontière décrite par l'article 27-3° du Traité de paix conclu avec la Hongrie le 4 juin 1920;

2. *Avec l'État Serbe-Croate-Slovène*, la ligne suivante:

A partir du point commun aux trois frontières de la Roumanie, de la Hongrie et de l'État serbe-croate-slovène, point à choisir sur le terrain à 4 kilomètres environ au Sud-Ouest de la station de Kiszombor, et approximativement à l'Est-Sud-Est de la cote 84 et au Sud-Sud-Ouest de la cote 83

www.digibuc.ro

dans une direction générale Sud-Est, jusqu'à un point de la voie ferrée Zsombolya-Lovrin à 3 kilomètres environ au Nord de Zsombolya:

une ligne à déterminer sur le terrain passant à l'Est de Pusztakeresztur, à l'Ouest de Porgany et de Bolgartelep; puis entre Valkany à l'Est et la voie ferrée de Nagykikinda à Szeged, à l'Ouest, puis entre Marienfeld (Mariafölde) et Mokrin, à l'Est de Nakofalva et de Seultour (Szentborbala), à l'Ouest de Banat-Komlos (Nagykomlos) et d'Osztern (Kiskomlos);

de là, vers le Sud et jusqu'à un point du cours du Temes, situé entre Surjan et Boka, à 6 kilomètres environ au Sud de Modos:

Une ligne à déterminer sur le terrain, coupant la voie ferrée de Temesvar à Nagykikinda, entre Zsombolya (Hatzfeld) et Gyertyamos et passant entre Klari et Harvat-Kecsa (Köcse) à l'Onest de Otelek Janosfölde et Pardany, à l'Est de Tamasfalva et Felsöittebe, entre Istvanfölde et Modos;

de là, dans une direction générale Sud-Est et jusqu'à un point à choisir entre Jam et Mirkocz, sur la voie ferrée de Karasjeszenö à Oraviczabanya:

une ligne à déterminer sur le terrain passant au Nord de Kanak, entre Szecsenfalva et Torontalujfalu, entre Zichyfalva et Nagygaj, entre Verseczvat et Temesmora, entre Kiszsam Nagyszered, Temes-Kutas et Marktelke à l'Ouest et Nagyzsam, Laczunas et Komornok (Komoriztye) à l'Est; entre Temeszöllös et Varadia, entre Csorda et Alsovarany;

de là, vers le Sud-Est et jusqu'à un point à choisir sur le cours de la Nera, à 1 kilomètre environ à l'Est de la route entre Kusics et Zlaticza (Neraaranyos):

une ligne à déterminer sur le terrain passant entre Krusicza (Körted) et Nikolincz (Mikloshaza), contournant à l'Est la cote 234 et la localité de Rebenburg (Szöllöshegy) et ensuite se dirigeant vers l'Ouest-Sud-Ouest de telle manière qu'elle permette la construction en territoire roumain et par la vallée de la Nera d'une voie ferrée normale entre Zlaticza (Neraaranyos) et Petrilova;

de là, vers l'aval et jusqu'au confluent de la Néra et du Danube:

le cours de la Néra;

de là, vers le Sud-Est et jusqu'au confluent du Timok avec le Danube:

le chenal principal de navigation du Danube;

Ce confluent est le point commun aux trois frontières de la Bulgarie, de la Roumanie et de l'État Serbe-Croate-Slovène.

3. *Avec la Bulgarie*, la frontière décrite par l'article 27-5° du Traité de Paix conclu avec la Bulgarie le 27 novembre 1919;

4. *La Mer Noire*;

5. *Au Nord-Est*:

une ligne qui sera déterminée ultérieurement;

6. *Avec la Galicie orientale*, la ligne suivante:

Du point commun aux anciennes limites de Bessarabie et de Bukovine sur le cours principal du Dniester, et jusqu'à un point situé à environ 2 kilomètres en aval de Zaleszczyki:

le cours principal du Dniester vers l'amont;

de là, vers le Sud-Ouest et jusqu'au point de rencontre de la limite administrative entre la Galicie et la Bukovine avec la limite entre les districts de Horodenka et de Sniatyn à environ 11 kilomètres au Sud-Est d'Horodenka:

une ligne à déterminer sur le terrain passant par les cotes 317, 312 et 239;

de là, vers le Sud-Ouest et jusqu'à son point de rencontre avec l'ancienne frontière entre la Hongrie et la Galicie;

l'ancienne limite administrative entre la Galicie et la Bukovine;

de là, vers le Nord-Ouest et jusqu'au point 1655, qui est le point des Carpathes commun aux bassins des trois rivières Tisza, Visso et Czeremosz:

l'ancienne frontière entre la Hongrie et la Galicie.

Le point 1655 est le point commun aux trois frontières de la Roumanie, de la Galicie et de la Tchéco-Slovaquie.

7. *Avec la Tchéco-Slovaquie*, la frontière décrite par l'article 2-4° du présent Traité.

Une Commission composée de sept membres, dont cinq seront nommés par les Principales Puissances alliées et associées, un par la Roumanie et un par l'État Serbe-Croate-Slovène, sera constituée dans les quinze jours qui suivront la mise en vigueur du présent Traité. pour fixer sur place le tracé de la ligne frontière entre la Roumanie et l'Etat Serbe-Croate-Slovène.

Il sera pourvu par des stipulations ultérieures au tracé sur le terrain de la ligne frontière entre la Roumanie et la Galicie Orientale.

Art. 4. — Sous réserve des stipulations particulières des Traités, Accords complémentaires et Décisions intervenus ou à intervenir pour le règlement des affaires actuelles, les Hautes Parties Contractantes re-

www.digibuc.ro

connaissent la souveraineté de l'État Serbe-Croate-Slovène sur les territoires délimités frontières ci-après *(voir* la Carte n 3):

4. *Avec la Roumanie*, la frontière décrite par l'article 3-2 du présent Traité:

4. CEHOSLOVACIA

PROTOCOLE CONCERNANT

le règlement de quelques détails de la frontière entre la Roumanie et la Tchécoslovaquie

Vu les articles 2 et 3 du Traité des frontières signé à Sèvres le 10 août 1920, nous nous sommes réunis en commssion mixte à Prague et nous sommes convenus de ce qui suit:

I

La portion de la ligne frontière comprise entre la cote cent vingt trois, environ mille deux cent mètres à l'Est de Magosliget, qui est dans le Traité de Sèvres nommément désignée comme le point commun aux trois frontières de la Roumanie, de la Tchécoslovaquie et de la Hongrie, et entre le point où la rivière Tur rencontre la rivière Hodospatak et qui forme actuellement la frontière entre la Roumanie et la Hongrie, devient frontière tchécoslovaque-hongroise.

II

De ce dernier point (confluence de Hodospatak et Tur) qui devient dès à présent le nouveau triplex-confinium entre les trois États, la Roumanie, la Hongrie et la Tchécoslovaquie, la frontière entre la Roumanie et la Tchécoslovaquie suivra en général la ligne ainsi conçue:

Le cours de la rivière Tur jusqu'au point où cette rivière rencontre la limite cadastrale d'Est de la commune Fertös-Almás;

La ligne-frontière suivra cette ligne cadastrale vers le Nord jusqu'à la cote cent vingt deux; puis vers l'Est par les cotes cent vingt quatre, cent vingt cinq, directement jusqu'au croisement de la ligne ferrée de Satu-Mare-Kiralyháza avec la route Halmi-Nevetlenfalva;

De ce croisement vers l'Est, la ligne-frontière suivra le canal Kávás-Vár, passera la cote cent vingt six, suivra le canal Nagy-Eger jusqu'à son embranchement et de là vers le Nord par les cotes cent vingt six, cent soixante huit, trois cents dix-neuf et trois cents trente deux;

De cette cote, la frontière suivra la limite cadastrale entre les communes Dula (Gyula) et Batarcs jusqu'à la cote deux cents quatre vingt dix-sept;

Puis la limite cadastrale entre les communes Himlivci (Hömlöcz) et Batarcs juqu'à la cote trois cents vingt huit;

Puis la limite cadastrale entre les communes Himlivci (Hömlöcz) et Komlusa-Sirlau jusqu'à l'intersection de cette ligne cadastrale avec le cours d'eau de Târna-Mare (Nagy-Tarna);

De cette intersection, la frontière suivra la limite cadastrale Ouest des communes Valea-Sacă (Sarazpatak) et Bocicăul (Bocsko)

Et alors, prenant la direction vers l'Est, la frontière suivra la limite cadastrale entre les communes Târna-Mare (Nagy-Tarna) et Mala Trnavka (Kis-Tarna) jusqu'à la cote huit cents vingt sept (Frasinul);

De cette cote huit cents vingt sept, la frontière suivra la ligne de crête passant par les cotes huit cents douze, sept cents quarante sept, sept cents deux, cinq cents quatre vingt seize, six cents cinquante deux, six cents quarante deux (Colina-Mare, Nagy-halom);

De ce point vers le Sud-Est, la ligne frontière restera conforme avec la ligne décrite dans le Traité de Sèvres jusqu'au point situé environ quatre cents mètres vers le Sud-Est de la cote sept cents vingt deux; de ce point la frontière suivra une ligne à déterminer sur le terrain, passant parallèlement avec la route Huta-Franzensthal à une distance de minimum un kilomètre à l'Ouest de cette route et suivant, autant que possible, la ligne de crête et même la ligne cadastrale jusqu'à la ligne médiane du thalveg de Tisa; la ligne frontière suivra, de là, toujours le cours de la Tisa vers l'amont jusqu'à la hauteur du sémaphore de la gare Valea-Visaului (Visovölgy) vers Trebusa, de façon à laisser la voie ferrée Sighetul Maramureşului-Borsa (Maramarossziget) entièrement en territoire roumain tout en donnant à la Tchécoslovaquie le maximum de facilités pour effectuer un raccordement de la voie ferrée Iluszt-Nizni-Apsa (Alsô-Apsa)-Jasiná (Körösmezö) au Nord de la Tisa et entièrement en territoire tchécoslovaque;

De ce point la frontière suivra la ligne fixée par le Traité de Sèvres.

III

La description sus mentionnée est indiquée de plus sur la carte ci-annexée à l'échelle

www.digibuc.ro

de 1:75.000, qui faisait aussi la base de la description précédente; cette carte forme une partie intégrante de ce protocole.

En foi de quoi, les délégués du Gouvernement Royal Roumain et les délégués du Gouvernement Tchécoslovaque ont signé cet acte.

Fait en double expédition, à Prague, le 4 mai, mil neuf cents vingt et un.

5. IUGOSLAVIA

La frontière entre le Royaume des Serbes, Croates et Slovènes et la Roumanie

Le soussigné, Dr. M. Nintchitch, Ministre des Affaires Etrangères, représentant le Gouvernement du Royaume des Serbes, Croates et Slovènes d'une part et le soussigné, Envoyé Extraordinaire et Ministre Plénipotentiaire, Théodore Emandi, représentant le Gouvernement du Royaume de Roumanie d'autre part, munis de pleins-pouvoirs trouvés en bonne et due forme et réunis pour établir le tracé définitif de la ligne frontière entre l'État Serbe-Croate-Slovène et la Roumanie.

Vu l'article 3 du Traité de Sèvres du 10 août 1920, le protocole préliminaire du 20 septembre 1921, du 17 septembre 1921, du 3 janvier 1922, du 4 janvier 1922, du 10 juillet 1922, du 6 juillet 1923, du 7 juillet 1923, du 14 juillet 1923, du 10 août 1923, du protocole du 23 octobre 1923 et de la note du 23 octobre a. c. concernant les travaux de délimitation entre les deux États, sont convenus ce qui suit:

Art. 1. — La ligne frontière entre la Roumanie et l'État Serbe-Croate-Slovène, suivra en général le tracé indiqué par le Traité de Sèvres, du 10 août 1920, avec les modifications résultant de l'échange de communes, intervenu entre les deux États, savoir:

La Roumanie cède à l'État Serbe-Croate-Slovène les communes Pardany, Modos, Surjan, Crivabara et Nagy Gaj et l'État Serbe-Croate-Slovène cède à la Roumanie les communes Beba Veche, Pusta Kerestur, Zombolja, Ciorda et Jam.

Art. 2. — La frontière commence au Nord, du point commun (triplex confinium), qui, d'après le Procès-Verbal du 10 juillet 1922, se trouve sur la frontière serbo-croato-slovène- hongroise, déjà établie par la Commission de Délimitation Interalliée, à environ 240 mètres N. E. de la cote 82, cote se trouvant sur la route conduisant de O Beba à Szöreg.

De ce point, la ligne frontière descend vers le S. S. E. jusqu'à la rivière de Pogany, suit le milieu de la vallée de cette rivière jusqu'à 700 mètres Nord-Est du village Rabé (Procès-Verbal du 3 janvier 1922); de ce point la ligne frontière, selon le Procès-Verbal du 12 juillet 1922, suit le milieu de la vallée de la même rivière, jusqu'à la hauteur de la petite crête qui se trouve à l'Est de la rivière et définie par la cote 88 (carte au 25.000); de ce point, la frontière court le long de cette crête, dans la direction Sud-Est, jusqu'à sa liaison avec la limite du cadastre de Valkany.

D'ici, la frontière va en ligne droite vers le Sud-Est, en coupant le cadastre de Majdan, jusqu'à un point où elle atteint de nouveau le cadastre de Valkany, à 700 mètres au Nord du coin Nord de la ferme Simon Major, d'où elle suit la route vers le S. S. E.; jusqu'au commencement de la clôture Est, qu'elle suit en ligne droite vers le S. E., jusqu'à la rencontre de la piste qui va à l'Est vers la chaussée O Beba-Valkany (200 mètres Nord cote 80); suit cette piste vers l'Est approximativement 125 mètres, se dirige ensuite cca. 375 mètres parallèlement à la clôture susindiquée, d'où elle va vers l'Ouest, jusqu'au coin Sud-Est de la ferme Simon Major, pour aboutir à la route Simon Major-Valkany.

Plus loin, la ligne frontière suit cette route jusqu'à un point situé à 240 mètres à l'Est du coin Nord-Est d'Oroszlamoser Livaden, se dirige ensuite vers l'Ouest jusqu'à ce point, d'où elle tourne vers le Sud-Ouest le long de la ligne du cadastre d'Oroszlamos sur une longueur de 740 mètres; d'ici, elle va vers le Sud-Est le long du chemin de terre jusqu'à la rencontre de ce chemin avec le chemin Valkany-Imre Major.

De ce point, elle continue vers le Sud-Est, passant cca. 120 mètres Nord-Est de la cote 82, située sur la rivière Aranka, suit cette rivière vers l'aval, jusqu'à un point situé à 100 mètres au Nord-Est du chemin de fer Szeged-Nagy Kikinda; tourne alors vers le Sud-Est et va parallèlement à cette voie ferrée jusqu'à la rencontre avec la ligne cadastrale de Mokrin.

De là, elle suit vers l'Est la limite cadastrale entre Mokrin et Valkany (Protocole du 20 septembre 1921), jusqu'à un point situé à 600 mètres à l'Ouest de la route Valkany-Albrechtsflor (Kis-Teremia).

De là d'après le Procès-Verbal du 7 juillet 1923, § 4 a elle va en ligne droite vers le Sud-Est et aboutit à la limite cadastrale

www.digibuc.ro

entre Mokrin et Albrechtsflor, à 500 mètres au Nord de la route Mokrin-Dugeszello.

De là, par la limite cadastrale entre Mokrin et Nagy Kikinda d'une part et Albrechtsflor et Marienfeld de l'autre, jusqu'à un point situé à environ 1.200 mètres au Sud-Est de Livada, sur cette limite cadastrale, où commence la deuxième piste, allant vers le Nord-Est.

De là (Procès-Verbal du 7 juillet 1923, § 5) en ligne droite vers le Nord-Est, jusqu'à la route de Marienfeld-Nakofalva, à 200 mètres au Nord de la cote 82.

De là, (Protocole du 20 septembre 1921) par la limite cadastrale entre Nakofalva d'une part et Vizesd, Nagy Komlos et Konstantia d'autre part, jusqu'à un point situé à quelques mètres au Nord de la voie ferrée Nagy Komlos-Nagy Kikinda.

De là, la frontière va vers l'Ouest approximativement 160 mètres parallèlement à la voie ferrée, d'où se dirige vers le Sud, traverse la voie ferrée et après quelques mètres, se dirige vers l'Ouest, parallèlement à la voie ferrée, jusqu'à ce que cette ligne rencontre la limite cadastrale, entre Nakofalva et Konstantia;

D'ici, elle se dirige vers le Sud-Est, en suivant toujours la ligne du cadastre de Konstantia, jusqu'à la cote 83 (extrême point Sud-Ouest du cadastre de Konstantia). De ce point, elle suit la piste vers le Nord-Est jusqu'à la piste à 530 mètres Nord Est de la cote 87, tourne vers le Sud-Est par la dite piste, jusqu'à la limite cadastrale entre Nakofalva et Seultour et suit cette limite jusqu'au sommet de l'angle Nord-Ouest du cadastre de (Kis Komlos) Osztern. (Procès-Verbal du 4 janvier 1922, modifié par les Délégués techniques sur le terrain et approuvé par les deux Délégués).

De là, par la limite cadastrale entre Seultour et Szt. Hubert d'une part et de Osztern et Zsombolya de l'autre jusqu'à un point situé à 645 mètres au Nord-Est de la ligne de chemin de fer Nagy Kikinda-Zsombolya; de là, par la piste vers le Sud-Est jusqu'à la ligne cadastrale de Heufeld; ensuite par la ligne cadastrale entre Heufeld, Nemet et Szerb Cernya d'une part et Zsombolya d'autre part jusqu'à un point se trouvant sur la route de Cernya à Klari au changement de direction, à 540 mètres environ à l'Est de la route menant par la limite orientale de Moraster Weingarten; de là, par la route, vers l'Est jusqu'à la ligne cadastrale de Klari, suit cette ligne vers le Nord jusqu'à un point situé à 180 mètres au Sud de la route Zsombolya-Gyertyamos, de là, vers l'Est en ligne droite jusqu'à un point situé sur la limite cadastrale entre Klari et Kecsa à 100 mètres au Sud de la même route; suit ensuite cette limite cadastrale vers le Sud.

De là, par la limite cadastrale entre Klari et Kecsa, jusqu'à un point situé à 105 mètres au Nord de Heteny (Protocole du 20 septembre 1921).

De là, en ligne droite vers le Sud-Est jusqu'au coude dela piste Heteny Gligorowich hodaja; de là, en ligne droite jusqu'à la route à l'Est du cimetière au Nord-Est de Tamasfalva; suit cette route jusqu'à sa fin et mène de là, en ligne droite, jusqu'au «O Bega-Castorna» à 20 mètres au Sud-Ouest du pont sur le canal; suit enfin ce canal jusqu'à sa rencontre avec la limite cadastrale entre Tamasfalva et Kecsa (Procès-Verbal du 7 juillet 1923).

De là, par la ligne cadastrale entre Klari, Tamasfalva, Ittebey d'une part et Kecsa et Oregfalu de l'autre, jusqu'au Bega Kanal, suit ce canal vers l'Est pour une longueur de 1860 mètres; ensuite par la piste vers le Sud en passant à l'Est de la cote 87, jusqu'à un point situé à 730 mètres au Nord de la route St. Marton-Pardany; ensuite par la piste vers le Sud-Ouest, jusqu'à la première piste allant vers le Sud, suit cette piste jusqu'à sa rencontre avec la piste Pardany-Jenosfelde, mène par cette piste vers l'Ouest sur une longueur de 340 mètres; suit ensuite la piste vers le Sud-Est jusqu'à la cote 79, tourne vers le Sud-Ouest par la route jusqu'à son coude à 420 mètres de la cote 79.

De là, en ligne droite vers le Sud-Ouest, passant près de la cote 79, jusqu'au coin de la route qui passe par la cote 82 et à 2300 mètres environ à l'Est de cette cote; suit ensuite la limite cadastrale entre Pardany, Ittebey, Istvanfelde et Modos d'une part et de Foeny de l'autre jusqu'à la cote 83; tourne ensuite, en ligne droite vers le Sud-Est jusqu'au pont de chemin-de-fer sur le ravin Tamisacz; continue par la limite cadastrale entre Modos et Torontalkeresztes jusqu'au point de rencontre avec la piste passant par la cote 83; ensuite, par la ligne droite vers le Sud-Est jusqu'à la rencontre avec la même limite cadastrale à 300 mètres; environ au Nord du pont sur la route Modos-Gàd; suit ensuite la limite cadastrale de Modos jusqu'au Temes, suit ensuite le Temes, en aval, jusqu'au point commun aux trois cadastres de Modos, Csavos et Surjan; suit

www.digibuc.ro

ensuite la limite cadastrale entre Surjan, Togyer II, Kanak et Torontalujfalu d'une part et de Csavos, Togyer, Gyer, Tolvad et Partos de l'autre, jusqu'à un point à 350 mètres au Nord de la cote 83.

De là, la ligne frontière se dirige vers l'Est, en ligne droite jusqu'à la piste passant par la cote 81 ; tourne alors vers le Sud, jusqu'à la voie ferrée industrielle de Partos et Pusta Raros qu'elle suit jusqu'à un point à environ 500 mètres à l'Ouest de la cote 82; d'ici, elle continue vers le Sud-Est en ligne droite jusqu'à un point situé sur le cadastre de Nagy Gaj à 400 m res à l'Ouest de la cote 88. (Proces-Verbal du 4 janvier 1922 et du 6 juillet 1923 de l'après-midi).

De là, par la limite cadastrale Partos-Nagy Gaj par la cote 85 jusqu'à la cote 84. (Procès-Verbal du 3 janvier 1922).

De là, vers l'Est par la ligne droite reliant ce point avec le point où la route de Nagy Balatpsz (passant par la cote 85)aboutit sur la route Nagy-Gaj-Partos jusqu'à la ligne de drainage partant de Kis Balatpsz vers le Nord-Est; ensuite, par cette ligne de drainage, jusqu'à la route Nagy-Gaj-Partos; de la en ligne droite jusqu'à la cote 88; de là vers le Nord-Ouest, jusqu'à la première ligne de drainage, qui relie les cotes 87 et 86; puis par cette ligne, jusqu'à la cote 86; de là, vers le Nord-Ouest jusqu'à Topolyapsz, qui reste en territoire roumain.

De là, suit la route (immédiatement Sud de Topolyapsz) vers E. N. E. jusqu'à la ligne qui part de la cote 87 située sur la ligne cadastrale entre Denta et Nagy Gaj, vers la Nord-Ouest 250 mètres (Nord cote 87); de là, en ligne droite vers le Sud-Est, jusqu'à cette cote 87; enfin de là, par la ligne cadastrale de Nagy Gaj (le canal), jusqu'à un point situé à 420 mètres au Sud de la cote 87 sur la première piste menant vers le Nord-Est; suit cette piste sur une longueur de 970 mètres, tourne alors vers le Sud-Est en ligne droite jusqu'à un point situé sur la deuxième piste à 920 mètres du canal; va par cette piste vers le nord-Est jusqu'à la cote 87; tourne vers le Sud-Est, en ligne droite, par la piste jusqu'à la rencontre avec la troisième piste; tourne alors, vers le Sud-Ouest, par cette piste jusqu'à la première piste menant vers le Sud-Est; suit cette dernière piste jusqu'à la route Nagy Gaj-Denta; suit le bord Sud-Est de cette route vers Nagy Gaj, la laissant complètement à la S. Cr. S., jusqu'àu canal sur la ligne cadastrale entre Nagy Gaj et Kis Gaj (cote 87).

De là, suit la ligne cadastrale Nagy Gaj-Kis Gaj, jusqu'à sa rencontre avec la ligne cadastrale d'Alsosztamora (Procès-Verbal du 3 janvier 1922). Plus loin, la frontière se dirige vers le Sud-Ouest,suit la limite cadastrale Nagy Gaj-Alsoztamora, jusqu'à la rencontre de la route Nagy Gaj à Vatina, qu'elle suit le long du bord Nord-Fst jusqu'à la limite cadastrale entre Alsosztamora et Vat na; tourne ensuite vers le Nord-Est en suivant cette limite cadastrale (Procès-Verbal du 7 juillet 1923, § 6) sur 420 mètres, jusqu'au point commun aux trois cadastres de Stamora, Vatina et Temesmora (Procès-Verbal du 7 juillet 1923).

De là, la limite cadastrale entre Vatina, Kis Zsam, Nagy Szered, Temes Kutas, Marktelke et Temeszöllös (Salcita) d'une part et de Temesmora, Nagy Zsam, Laczunas, Komornak (Comoriste) et Varadia d'autre part jusqu'à 225 mètres au Nord-Est de la cote 289, laissant la route entre Vatina et Kis Zsam entièrement en territoire Serbo-Croato-Slovène, d'après le Procès- Verbal du 17 septembre 1921 (Protocole du 20 septembre 1921 et Procès-Verbal du 7 juillet 1923, § 9).

De là, par les cotes 292, 273, 228 et 170 aboutit à la ligne cadastrale de Varadia, à 450 mètres au Sud-Est de la cote 115 (Procès-Verbal du 6 juillet et du 7 juillet 1923 § 2).

De là, par la limite cadastrale entre Temeszöllös et Melykastely d'une part et de Varadia de l'autre part les cotes 105 et 102 aboutit à la rivière de Boruga; suit ensuite cette rivière en amont, jusqu'à la cote 89; rejoint, par une ligne droite, le coude du bras mort de Karas, situé à 400 mètres en ligne droite au Sud-Ouest de la cote 93, et va de là, en ligne droite jusqu'à la cote 89; va ensuite par le bras mort de Karas jusqu'à la limite cadastrale entre Melykastely et Jam; suit ensuite la limite cadastrale entre Melykastely, Vajdalak, Udvarszallas, Krassoszombat, Czehfalva, Fehertemplom et Körted d'une part et de Jam, Mircocz, Berlistye O Ruszolez et Ujruszoles de l'autre jusqu'à la route Körted-Micloshasa.

De là, suit vers le Nord-Est la route mentionnée jusqu'à sa rencontre avec la vallée Obarsia, monte cette dernière vallée jusqu'à son origine et de là, traversant la crête Cracul Scurt, contourne à l'est la cote 234 et descend dans la vallée qui aboutit à l'Est de Szöllöshegy (Kalugerevo) au point de rencontre avec la chaussée Szöllöshegy-Petrilova (Procès-Verbal du 17 septembre 1921 et du 7 juillet 1923, § 10).

www.digibuc.ro

De là, la ligne frontière va directement vers le Sud jusqu'à la cotes 211, d'où elle prend la direction vers l'Ouest-Sud-Ouest, en passant par les cotes 165, 230, 243 (situées sur le territoire cadastral de la commune Neramogyoros (Lescovitza) et puis suivant toujours la même direction générale, la ligne frontière passe par les cotes 180 et 230 laissant le jardin au Nord de la cote 87 à la Serbie-Croatie-Slovénie et contournant la courbe de la Néra au Nord de la cote 104, jusqu'à la rivière Néra, à un kilomètre à l'Est de la route entre Kusics et Neraaranyos (Zlatitza) (Protocole du 20 septembre 1921).

Enfin de là, la ligne frontière suit le cours actuel de la Néra jusqu'à sa confluence avec le Danube (Protocole du 20 septembre 1921).

Art.3. — Tous ces travaux de définition de la frontière indiqués plus haut, sont consignés sur les cartes au 25.000-ème (édition hongroise) annexées au présent protocole, dont elle font partie intégrante.

Art. 4. — En ce qui concerne la frontière du Danube et notamment les îles se trouvant entre les confluents de la Nera et du Timok avec le Danube, les deux Gouvernements ont décidé:

1. La situation sur la partie du Danube qui formait la frontière entre la Roumanie et la Serbie avant le Traité de Sèvres reste inchangée. Elle est tracée à l'encre rouge sur la carte annexée au Procès-Verbal du 1-er août 1923, du matin.

2. L'État Serbo-Croato-Slovène reconnaît la souveraineté de la Roumanie sur les îles Calinovatz, Moldova et Ada-Kaleh. et la Roumanie reconnaît à l'État Serbe-Croate-Slovène la souveraineté sur les îles Plavisevitza et Ogradina.

La frontière sur le Danube, de l'embouchure de la Néra, jusqu'à Vercerova, sera la ligne tracée à l'encre rouge entre la Néra et l'île de Moldova, et à l'encre noire, en aval de Moldova sur la carte annexée au Procès Verbal du 10 août 1923, modifiée le long des îles qui étaient en litige, dont le sort est décidé par le présent article. Cette ligne passe par le talweg (ligne rouge).

S'il y a une différence entre le texte et les cartes, le texte fera foi.

L'ÉVACUATION

Art. 5. — 1. Dans un délai de 10 jours après la signature du présent protocole, les deux délegués techniques procéderont au piquetage de la partie de la frontière non piquetée, opération qui devra être terminée jusqu'à la fin de l'année courante.

2. Les deux Gouvernements prendront toutes les mesures pour que dans un délai d'un mois après la signature du presént protocole, on commence l'évacuation des communes et des territoires appartenant, d'après le Traité de Sèvres, à l'une des Parties contractantes. Cette évacuation devra être terminée au plus tard jusqu'au 15 février.

Quant à l'évacuation réciproque de toutes les autres communes et territoires qui passent d'un État à l'autre, conformément au présent protocole, les deux Gouvernements prendront toutes les mesures pour qu'elle se termine, ainsi que la ratification, dans un délai maximum de quatre mois, à partir du jour de la signature du présent protocole.

3. La remise des communes et territoires se fera par procès-verbal conclu journellement entre les délégnés techniques des deux États, aidés par les représentants des autorités communales, administratives, judiciaires, financières, de la police cadastrale et de la frontière. Les délégués recevront aussi les archives, les actes et r gistres ainsi que les registres des inscriptions immobiliaires (Grundbuch) avec les plans des cadastres de la commune respective.

4. Les propriétés possédées par l'État, district, commune ou autres autorités publiques, seront remises par procès-verbal à part.

5. Le programme de la remise et de la réception sera décidé par les deux délégnés techniques.

6. Après la signature du présent protocole aucun des deux États n'aura plus le droit d'imposer des nouveaux impôts et de nouvelles taxes sous aucune forme aux habitants des communes qui devront être remises, et il ne feront plus de réquisitions d'animaux, véhicules, machines, matériaux, etc.

Les impôts seront calculés jusqu'au jour de la signature, respectivement de la ratification du préseut protocole, mais d'après les normes et les précédents en cette matière de sorte que les droits et les prétentions des habitants résultant des réquisitions, impôts extraordinaires soient réservés.

Art. 6. — Étant donné que la nouvelle ligne frontière laisse des petites propriétés des habitants d'un État sur le territoire de l'autre, les deux États s'obligent de respecter le droit de propriété de ces habitants et s'engagent à leur faciliter non seulement le travail de leurs terres, mais aussi le transport

www.digibuc.ro

de leurs produits dans l'État où ils habitent sans aucune taxe d'importation ou d'exportation.

Les deux Gouvernements s'engagent que, dans un délai de trois mois après la signature du présent protocole, on rédigera d'un commun accord une Convention speciale détaillée dans ce sens.

Art. 7. — Les deux Gouvernements prennent l'obligation de faciliter, même après la ratification et sans aucun terme, le transfert bénévole avec tout leur avoir, des sujets respectifs qui ne voudront pas accepter la souveraineté étrangère à sa nationalité.

LE LEVÉ D'UN PLAN DE LA FRONTIÈRE

Art. 8. — Après la réception par chacun des deux Gouvernements des territoires et communes qui leurs reviennent, les delégués techniques respectifs, de commun accord, prendront immédiatement des mesures pour le born..ge de la frontière par des bornes du type prévu dans le procès-verbal No. 2 du 4 juillet 1922 et les croquis signés par les représentants des deux Gouvernements ainsi que le levé d'un plan de l'entière frontière en employant les moyens et les procédés prévus dans le procès-verbal No. 2 du 4 juillet 1922.

Fait à Belgrade, le 24 novembre 1923.

6. ADA-KALE [1])

TRAITÉ DE LAUSANNE
24 Juillet 1923

Art. 16. — La Turquie déclare renoncer à tous droits et titres, de quelque nature que se soit, sur ou concernant les territoires situés au delà des frontières prévues par le présent Traité et sur les îles autres que celles sur lesquelles la souveraineté lui est reconnue par ledit Traité, le sort de ces territoires et îls étant réglé ou à régler par les intéressés.

[1]) Insula Ada-Kale a fost atribuită României de Consiliul Suprem în şedinţa de la 28 Iulie 1919. Acest lucru a fost adus la cunoştinţa guvernelor român şi jugoslav prin nota secretariatului general al Conferinţei păcii din 4 August 1919. (Nota Red.)

7. BASARABIA

Traité concernant la Bessarabie

L'EMPIRE BRITANNIQUE, LA FRANCE L'ITALIE, LE JAPON, Principales Puissances Alliées, ET LA ROUMANIE

Considérant que dans l'intérêt de la paix générale en Europe il importe d'assurer dès maintenant sur la Bessarabie une souveraineté répondant aux aspirations de la population et y garantissant aux minorités de race, de religion ou de langue la protection qui leur est due;

Considérant que, des points de vue géographique, ethnographique, historique et économique, la réunion de la Bessarabie à la Roumanie est pleinement justifiée;

Considérant que la population de la Bessarabie a manifesté son désir de voir la Bessarabie réunie à la Roumanie;

Considérant enfin que la Roumanie a, de sa propre volonté, le désir de donner de sûres garanties de liberté et de justice, sans distinction de races, de religion ou de langue, conformément au Traité signé à Paris le 9 décembre 1919, aux habitants de l'ancien royaume de Roumanie aussi bien qu'à ceux des territoires nouvellement transférés;

Ont résolu de conclure le présent traité:

Art. 1.— Les Hautes Parties Contractantes déclarent reconnaître la souveraineté de la Roumanie sur le territoire de la Bessarabie compris entre la frontière actuelle de Roumanie, la Mer Noire, le cours du Dniester depuis son embouchure jusqu'au point où il est coupé par l'ancienne limite entre la Bucovine et la Bessarabie et cette ancienne limite.

Art. 2.— Une Commission composée de trois membres, dont un sera nommé par les Principales Puissances alliées, un par la Roumanie et un par le Conseil de la Société des Nations pour le compte de la Russie, sera constituée dans les quinze jours qui suivront la mise en vigueur du présent Traité, pour fixer sur place la nouvelle ligne frontière de la Roumanie.

Art. 3.— La Roumanie s'engage à observer et faire observer rigoureusement sur le territoire de la Bessarabie visé à l'article 1-er les stipulations du Traité signé à Paris, le 9 décembre 1919, par les Principales Puissances alliées et associées et par la Roumanie, et notamment d'y assurer aux habitants,

www.digibuc.ro

sans distinction de race, de langue ou de religion, les mêmes garanties de liberté et de justice qu'aux autres habitants de tous autres territoires faisant partie du royaume de Roumanie.

Art. 4.— La nationalité roumaine sera acquise de plein droit, à l'exclusion de toute autre, aux ressortissants de l'ancien Empire de Russie établis sur le territoire de Bessarabie visé à l'article 1-er.

Art. 5.— Dans le délai de deux ans à dater de la mise en vigueur du présent Traité, les ressortissants de l'ancien Empire de Russie, âgés de plus de 18 ans et établis sur le territoire de Bessarabie, visé à l'article 1-er, auront la faculté d'opter pour toute autre nationalité qui leur serait ouverte.

L'option du mari entraînera celle de la femme et l'option des parents entraînera celle de leurs enfants âgés de moins de 18 ans.

Les personnes ayant exercé le droit d'option ci-dessus prévu devront, dans les douze mois qui suivront, transporter leur domicile dans l'État en faveur duquel elles auront opté.

Elles seront libres de conserver les biens immobiliers qu'elles possèdent sur le territoire roumain. Elles pourront emporter leurs biens meubles de toute nature. Il ne leur sera imposé, de ce fait, aucun droit de sortie.

Art. 6.— La Roumanie reconnaît comme ressortissants roumains, de plein droit et sans aucune formalité, les ressortissants de l'ancien Empire de Russie qui sont nés sur le territoire de la Bessarabie, visé à l'article 1-er, de parents y ayant leur domicile. encore qu'à la date de la mise en vigueur du présent Traité ils n'y soient pas eux-mêmes domiciliés.

Toutefois, dans les deux ans qui suivront la mise en vigueur du présent Traité, ces personnes pourront déclarer devant les autorités roumaines compétentes dans le pays de leur résidence, qu'elles renoncent à la nationalité roumaine et elles cesseront alors d'être considérées comme ressortissants roumains. A cet égard, la déclaration du mari sera réputée valoir pour la femme et celle des parents sera réputée valoir pour les enfants âges de moins de 18 ans.

Art. 7.— Les Hautes Parties Contractantes reconnaissent que la bouche du Danube, dite bouche de Kilia, doit passer sous la juridiction de la Commission européenne du Danube.

En attendant la conclusion d'une convention générale pour le régime international des voies d'eau, la Roumanie s'engage à appliquer aux portions du système fluvial du Dniester qui peuvent être comprises sur son territoire ou qui en forment les frontières, le régime prévu au 1-er paragraphe de l'article 332 et dans les Articles 333 à 338 du Traité de Paix avec l'Allemagne, du 28 juin 1919.

Art. 8.— La Roumanie assumera la responsabilité de la part proportionnelle afférante à la Bessarabie dans la dette publique russe et tous autres engagements financiers de l'État russe telle qu'elle sera déterminée par une Convention particulière entre les Principales Puissances alliées et associées, d'une part, et la Roumanie, d'autre part. Cette convention sera préparée par une commission désignée par les dites Puissances. Au cas où la commission n'arriverait pas à un accord dans un délai de deux ans, les questions en litige seraient immédiatement soumises à l'arbitrage du Conseil de la Société des Nations.

Art. 9.— Les Hautes Parties contractantes inviteront la Russie à adhérer au présent Traité, dès qu'il existera un Gouvernement russe reconnu par elles. Elles se réservent le droit de soumettre à l'arbitrage du Conseil de la Société des Nations toutes questions qui pourraient être soulevées par le Gouvernement russe concernant les détails de ce Traité, étant bien entendu que les frontières définies dans le présent Traité, ainsi que la souveraineté de la Roumanie sur les territoires qui y sont compris, ne sauraient être mis en question.

Il en sera de même de toutes difficultés que pourrait faire naître ultérieurement son application.

Le Présent Traité sera ratifié par les Puissances signataires. Il n'entrera en vigueur qu'après le dépôt de ces ratifications et à partir de l'entrée en vigueur du Traité signé par les Principales Puissances alliées et associées et la Roumanie le 9 décembre 1919.

Le dépôt des ratifications sera effectué à Paris.

Les Puissances dont le Gouvernement a son siège hors d'Europe auront la faculté de se borner à faire connaître au Gouvernement de la République française, par leur Représentant diplomatique à Paris, que leur ratification a été donnée et, dans ce cas, elles devront en transmettre l'instrument aussitôt que faire se pourra.

Un procès-verbal de dépôt de ratification sera dressé.

www.digibuc.ro

Le Gouvernement français remettra à toutes les Puissances signataires une copie certifiée conforme du procès-verbal de dépôt de ratification.

Fait à Paris, le vingt-huit octobre mil neuf cent vingt en un seul exemplaire qui restera déposé dans les archives du Gouvernement de la République Française et dont les expéditions authentiques seront remises à chacune des Puissances signataires du Traité.

Les Plénipotentiaires qui, par suite de leur éloignement momentané de Paris, n'ont pas pu apposer leur signature sur le présent Traité, seront admis à le faire jusqu'au quinze décembre 1920.

En Foi de Quoi, les Plénipotentiaires ci après, dont les pleins pouvoir ont été reconnus en bonne et due forme, ont signé le présent Traité.

VIII. ALIANȚE

1. POLONIA

CONVENTION D'ALLIANCE DÉFENSIVE ENTRE LA RÉPUBLIQUE DE POLOGNE ET LE ROYAUME DE ROUMANIE, SIGNÉE A BUCAREST, LE 3 MARS 1921.

Texte officiel français communiqué par le Représentant de la Pologne auprès de la Société des Nations.

L'enregistrement de cette convention a eu lieu le 24 octobre 1921.

Fermement résolus à sauvegarder la paix acquise au prix de tant de sacrifices, le chef d'État de la République de Pologne et Sa Majesté le Roi de Roumanie se sont mis d'accord pour conclure une Convention d'alliance défensive.

Art. 1. — La Pologne et la Roumanie s'engagent à s'aider réciproquement dans le cas où l'une d'elles serait attaquée, sans provocation de sa part, sur ses frontières orientales actuelles.

En conséquence, au cas où l'un des deux États serait attaqué sans provocation de sa part, l'autre se considérera en état de guerre et lui prêtera une assistance armée.

Art. 2. — Afin de coordonner leurs efforts pacifiques, les deux gouvernements s'engagent à se concerter sur les questions de politique extérieure qui ont trait à leurs rapports avec leurs voisins d'Est.

Art. 3. — Une Convention militaire fixera la manière dont les deux pays se prêteront assistance, le cas échéant.

Cette Convention sera soumise aux mêmes conditions que la présente Convention quant à la durée et la dénonciation éventuelle.

Art. 4. — Si malgré leurs efforts pacifiques, les deux États se trouvaient en état de guerre défensive conformément à l'article 1, ils s'engagent à ne traiter ni conclure l'armistice ni la paix l'un sans l'autre.

Art. 5. — La durée de la présente Convention est de cinq ans à partir desa signature, mais chacun des deux gouvernements est libre de la dénoncer après deux ans, en avisant l'autre six mois d'avance.

Art. 6.— Aucune des Hautes Parties Contractantes ne pourra conclure une alliance avec une tierce Puissance sans s'être concertée au préalable avec l'autre.

Sont dispensées de cette condition, les alliances en vue du maintien des traités déjà signés en commun par la Pologne et par la Roumanie.

De pareilles alliances devront cependant être communiquées.

Le Gouvernement polonais déclare connaître les accords de la Roumanie avec d'autres États pour le maintien des traités de Trianon et de Neuilly, accords qui pourront être transformés en traités d'alliance.

Le Gouvernement roumain déclare connaître les accords de la Pologne avec la République Française.

Art. 7. — La présente Convention sera communiquée à la Société des Nations conformément au traité de Versailles.

Art. 8. — La présente Convention sera ratifiée et les ratifications en seront échangées à Bucarest le plus tôt possible.

En foi de quoi les plénipontentiaires ont signé la présente Convention et y ont apposé leur sceau.

Fait à Bucarest, en double exemplaire, le 3 mars 1921.

PROCÈS-VERBAL

Les soussignés, s'étant réunis pour procéderà le'écha desgntaicitifar ons de Sa Ma-

www.digibuc.ro

jesté le Roi de Roumanie et de Monsieur le Président de la République de Pologne sur la Convention d'alliance défensive conclue à Bucarest, le 3 mars 1921, entre la Roumanie et la République de Pologne, les instruments de ces ratifications ont été produits, ayant été trouvés exacts et concordants; l'échange en a été opéré.

A cette occasion, il a été constaté que les Protocoles A, B et C et la Déclaration faisant partie intégrante de la Convention d'alliance défensive, quoique n'ayant pas été transcrits dans l'instrument de ratification, seront considérés comme ratifiés au même titre que la Convention elle-même.

En foi de quoi, les soussignés ont dressé le présent procès-verbal qu'ils ont signé en double expédition et revêtu de leurs cachets.

Fait à Bucarest, le 25 juillet 1921.

2. CEHO-SLOVACIA

a) CONVENTION DÉFENSIVE ENTRE LA RÉPUBLIQUE TCHÉCO-SLOVAQUE ET LE ROYAUME DE ROUMANIE

Fermement résolus à maintenir la paix acquise au prix de tant de sacrifices et prévue par le Pacte de la Société des Nations, ainsi que l'ordre établi par le traité conclu à Trianon le 4 juin 1920 entre les Puissances alliées et associées d'une part et la Hongrie d'autre part, le Président de la République Tchéco-Slovaque et Sa Majesté le Roi de Roumanie se sont mis d'accord pour conclure une Convention défensive.

Art. 1. — En cas d'une attaque, non provoquée, de la Hongrie contre l'une des Hautes Parties contractantes, l'autre Partie s'engage à concourir à la défense de la Partie attaquée de la façon déterminée par l'arrangement prévu dans l'article 2 de la présente Convention.

Art. 2. — Les autorités techniques compétentes de la République Tchéco-Slovaque et du Royaume de Roumanie fixeront d'un commun accord, les dispositions nécessaires pour l'exécution de la présente Convention dans une Convention militaire à conclure ultérieurement.

Art. 3. — Aucune des Hautes Parties contractantes ne pourra conclure une alliance avec une tierce Puissance, sans avis préalable de l'autre.

Art. 4. — Afin de coordonner leurs efforts pacifiques, les deux gouvernements s'engagent à se concerter sur les questions de politique extérieure qui ont trait à leurs rapports avec la Hongrie.

Art. 5. — La présente Convention sera valable deux ans à partir du jour de l'échange des ratifications. Ce terme expiré chacune des Parties contractantes aura la faculté de dénoncer la présente Convention. Elle restera en vigueur six mois après la date de la dénonciation.

Art. 6. — La présente Convention sera communiquée à la Société des Nations (Pacte de la Société des Nations).

Art. 7. — La présente Convention sera ratifiée et les ratifications en seront échangées à Bucarest le plus tôt posible.

En foi de quoi les plénipotentiaires l'ont signée et y ont apposé leurs sceaux.

Fait à Bucarest, en double expédition, le 23 avril 1921.

PROTOCOLE CONCERNANT LA PROLONGATION DE LA CONVENTION D'ALLIANCE CONCLUE A BUCAREST LE 23 AVRIL 1921 ENTRE LA RÉPUBLIQUE TCHÉCO-SLOVAQUE ET LE ROYAUME DE ROUMANIE, SIGNÉ A PRAGUE LE 7 MAI 1923

Les résultats de la Convention d'alliance défensive du 23 avril 1921, ayant été reconnus comme bienfaisants pour la cause de la paix et son maintien jugé ainsi nécessaire, les Plénipotentiaires soussignés, munis de pleins pouvoirs respectifs du Président de la République Tchéco-Slovaque et de Sa Majesté le Roi de Roumanie, trouvés en bonne et due forme, sont convenus de ce qui suit:

La Convention d'alliance défensive du 23 avril 1921, restera en vigueur encore trois ans à partir de l'échange des ratifications du présent protocole. Ce terme expiré, elle redeviendra dénonçable suivant les dispositions finales de son article 5.

La Convention militaire conclue conformément à l'article 2 de ladite Convention est prolongée pour la même durée.

Le présent Protocole sera communiqué à la Société des Nations. Partie de la Société des Nations.

Le présent Protocole sera ratifié et les ratifications seront échangées à Prague le plus tôt possible.

En foi de quoi les Plénipotentiaires l'ont signé et y ont apposé leurs sceaux.

www.digibuc.ro

Fait à Prague en double expédition, le sept mai mil neuf cent vingt trois.

3. IUGOSLAVIA

CONVENTION DÉFENSIVE ENTRE LE ROYAUME DES SERBES-CROATES-SLOVÈNES ET LE ROYAUME de ROUMANIE

Fermement résolus à maintenir la paix acquise au prix de tant de sacrifices et l'ordre établi par le traité conclu à Trianon le 4 juin 1920 entre les Puissances alliées et associées d'une part et la Hongrie d'autre part, ainsi que le traité conclu à Neuilly le 27 novembre 1919 entre ces mêmes Puissances et la Bulgarie, Sa Majesté le Roi des Serbes, Croates et Slovènes et Sa Majesté le Roi de Roumanie se sont mis d'accord pour conclure une Convention défensive.

Art. 1. — En cas d'une attaque, non provoquée, de la Hongrie ou de la Bulgarie, ou bien de ces deux puissances contre une des deux Hautes Parties contractantes, dans le but de détruire l'état de choses crée par le traité de Trianon ou de Neuilly, l'autre Partie s'engage à concourir à la défense de la Partie attaquée de la façon déterminée par l'article 2 de cette Convention.

Art. 2. — Les autorités techniques du Royaume des Serbes, Croates et Slovènes et du Royaume de Roumanie fixeront d'un commun accord, dans une Convention militaire qui doit être conclue dans le plus bref délai, les dispositions nécessaires pour l'exécution de la présente Convention.

Art. 3. — Aucune des Hautes Parties Contractantes ne pourra conclure une alliance avec une tierce puissance sans l'avis préalable de l'autre.

Art. 4. — En vue d'associer leurs efforts pacifiques, les deux gouvernements s'obligent à se concerter dans les questions de politique extérieure concernant leurs rapports avec la Hongrie et la Bulgarie.

Art. 5. — Cette convention sera valable deux ans à partir de l'échange des ratifications. Ce terme expiré, chaque Partie contractante aura la faculté de dénoncer la présente Convention, qui restera néanmoins en vigueur six mois après la date de la dénonciation.

Art. 6. — Cette Convention sera communiquée à la Société des Nations.

Art. 7. — La présente Convention sera ratifiée et les ratifications seront échangées aussitôt que possible.

En foi de quoi les plénipotentiaires désignés l'ont signée et y ont apposé leur sceaux.

Fait à Belgrade, en double expédition, le 7 juin 1921.

www.digibuc.ro

IX. TABLOU

DE

TRATATELE, CONVENŢIILE ŞI ARANJAMENTELE INTERNAŢIONALE ALE ROMÂNIEI, ACTUALMENTE IN VIGOARE, ALCĂTUIT LA 21 MAIU 1925

DE

CONST. B. ŢIULESCU
CONSUL GENERAL

www.digibuc.ro

INTRODUCERE

Cedând stăruinţelor domnului profesor D. Gusti, am alcătuit tabloul de faţă. Ceeace ne făceà mai ales să stăm la îndoeală, erà faptul de a nu aveà la îndemână, pentru adunarea şi verificarea datelor, dosarele convenţiilor încheiate înainte de războiu, evacuate în Rusia, şi de a face din această cauză o lucrare incompletă. Din nefericire, nici măcar un registru, în care să se treacă convenţiile şi toate datele care le privesc, ţinut zilnic la curent cu modificările ivite în regimul nostru convenţional, n'a existat niciodată. Dacă nu ni s'ar fi cerut această lucrare de urgenţă, când volumul de faţă erà sub tipar, şi ni s'ar fi acordat răgazul necesar, am fi împlinit mare parte din lipsuri, în urma informaţiilor ce am fi căpătat prin mijlocirea legaţiilor noastre din străinătate dela organizaţiile internaţionale. Socotind însă, că chiar cu lipsuri, un asemenea tablou este foarte util, am hotărît să-l întocmim, dându-ne toate silinţele, ca lipsurile să fie cât mai puţine. Am împărţit convenţiile în 14 categorii, observând în această privinţă împărţirea urmată în arhiva Ministerului Afacerilor Străine. Am trecut şi convenţii, care, deşi numai semnate, vor intrà în vigoare îndată după facerea formalităţilor de ratificare. Am adăugat un index cronologic al convenţiilor. In sfârşit, regimul convenţional internaţional fiind într'o prefacere continuă, să nu se piardă din vedere caracterul de provizorat al unui asemenea tablou.

Publicaţiile citate în text sunt: 1. Monitorul Oficial, 2. C. Hamangiu, Codul General al României, ed. III, 3. Tr. G. Djuvara, Tratate, Convenţii şi învoiri internaţionale ale României actualmente în vigoare. Bucureşti şi Paris 1888.

Lipsurile din text sunt indicate prin linii punctate.

CONST. B. ŢIULESCU

www.digibuc.ro

I. CONVENŢII DE CĂI FERATE ŞI COMUNICAŢII IN GENERAL

OBIECTUL CONVENŢIEI	LOCUL ŞI DATA SEMNĂRII	Data schimbului sau depunerii actelor de ratificare de România	STATELE CARE AU MAI RATIFICAT	S'A PUBLICAT IN:
Convenţia internaţională privitoare la *unitatea tehnică* a drumurilor de fier[1]). Modificată la . . . Completată cu protocolul final al comisiei internaţionale	Berna 15 Maiu 1886 18 Maiu 1907 14 Dec. 1912		. . . . Austria, Cehoslovacia, Polonia, teritoriul Sarre, Ungaria.	
Convenţia internaţională privitoare *la încuierea (plumbuirea) vagoanelor care urmează să treacă prin vamă.* Acordul dela . . . Protocolul adiţional dela	Berna 15 Maiu 1886 18 Maiu 1907		. . . . Austria, Cehoslovacia, Polonia, teritoriul Sarre, Ungaria.	
Convenţia internaţională privitoare la *transportul mărfurilor pe drumul de fier*[2]) şi actele decurgând dintr'ânsa: Declaraţia din Aranjamentul din Convenţiile adiţionale din	Berna 14 Oct. 1890 20 Sept. 1893 16 Iulie 1895 16 Iunie 1898 19 Sept. 1906	Pentru convenţia adiţională din 19 Sept. 1906, Berna 9/22 Sept. 1908	Austria, Belgia, Bulgaria, Cehoslovacia, Danemarca, Elveţia, Franţa, Germania, Italia, Luxemburg, Norvegia Olanda, Polonia, Rusia[3]), teritoriul Sarre, regatul Serb-Croat-Sloven, Suedia.	Convenţia adiţională din 19 Sept. 1906 publicată în Mon. Oficial No. 133 din 13/26 Sept. 1908.

[1]) Art. 370 din tratatul dela Versailles, art. 317 din tratatul dela Saint Germain, art. 300 din tratatul dela Trianon şi art. 241 din tratatul dela Neuilly-sur-Seine cuprind dispoziţii relative la funcţionarea frânei continue.

[2]) Denunţată de Belgia, Franţa, Italia, România şi Serbia şi prelungită în urmă, până la încheierea unei noui convenţii, care s'a şi încheiat, fiind semnată de plenipotenţiarul nostru la Berna în ziua de 24 Noemvrie 1924.

[3]) Rusia, în urma propunerii Oficiului Central de transporturi din Berna, a fost ştearsă dintre statele participante la convenţia dela Berna.

www.digibuc.ro

OBIECTUL CONVENȚIEI	LOCUL ȘI DATA SEMNĂRII	Data schimbului sau depunerii actelor de ratificare de România	STATELE CARE AU MAI RATIFICAT	S'A PUBLICAT IN
Convenția între România și Serbia, privitoare la construirea unui pod peste Dunăre pentru racordarea căilor ferate românești și sârbești	București 3 Iulie 1898			M. Oficial No. 228 din 12 Ian. 1914. Hamangiu VIII, 600.
Convenția internațională pentru circulația automobilelor..	Paris 11 Oct. 1909	Paris 9/22 Aprilie 1911	*Au ratificat* : . . . . . Cehoslovacia, Dantzig, Finlanda, Indiile franceze, Lichtenstein, Maroc, Norvegia, Polonia, Suedia. *Au aderat*: Austria, Irlanda, teritoriul Sarre, Ungaria, Lituania.	M. Of. No. 11 din 15 Aprilie 1911. Hamangiu VII, 307.
Convenția relativă la regularea mersului trenului Simplon-Orient-Express [1]).	Paris 22 Aug. 1919	Guvernul român a aderat cu rezerve prin scrisoarea No. 14431 din 11 Oct. 1919 a Ministerului Afacerilor străine	Anglia, Elveția, Franța, Grecia, Italia, Olanda, regatul Serb-Croat-Sloven.	
Convenția internațională și statutul relativ la libertatea transitului, încheiat la și semnată de plenipotențiarul României la	Barcelona 20 Apr. 1921 Geneva 16 Dec. 1921	Cereva 5 Sept. 1923	Albania, Anglia, Bulgaria, Cehoslovacia, Elveția, Finlanda, Franța, Germania, Grecia, India, Italia, Japonia, Letonia, Malaezia, Norvegia, Noua-Zelandă, Olanda, Palestina, Polonia, Siam, Suedia.	M. Of. No. 53 din 7 Martie 1925
Convenția internațională, statutul și protocolul adițional cu privire la regimul căilor navigabile de interes internațional.	Barcelona 20 Apr. 1921 (Data încheierii) Geneva 19 Iunie 1923 (Data semnării de noi a protocolului de adeziune)	Geneva 9 Maiu 1924	Austria, Cehoslovacia, Columbia, Finlanda, Malaezia (États Malais), Norvegia. Palestina, Siam.	M. Of. No. 8 din 13 Ian. 1925.

[1]) Revizuită la Conferința dela Paris din 24 Noemvrie 1919, la conferința interguvernamentală dela Roma din 25 Martie 1921 și conferința de la Neapol din 6 Noembrie 1924.

www.digibuc.ro

OBIECTUL CONVENȚIEI	LOCUL ȘI DATA SEMNĂRII	Data schimbului sau depunerii actelor de ratificare de România	STATELE CARE AU MAI RATIFICAT	S'A PUBLICAT IN:
Declarația recunoscând dreptul la pavilion Statelor lipsite de litoral maritim.	Barcelona 20 Apr. 1921	Guvernul român a aderat prin scrisoarea No. 8732 din 22 Febr. 1923, sub rezerva ratificării ulterioare de către Parlament a acestei aderări.	Anglia, Austria, Cehoslovacia, Danemarca, Elveția, Finlanda, Japonia, Polonia, Suedia.	
Convenția cu Polonia[1])privitoare la stabilirea de relații directe pentru călători, bagaje și mărfuri între stațiile de cale ferată române și poloneze. Acord tarifar din	București 23 Sept. 1921 29 Sept. 1922	Aprobată de Consiliul de Miniștri prin jurnalul No. 684 din 5 Aprilie 1923		M. Of. No. 62 din 21 Iunie 1923.
Convenția cu Bulgaria privitoare la traficul direct între stațiile de cale ferata române și bulgare, via Oborište-Bazargic.	București 28 Iunie 1922	Aprobată de guvern printr'un jurnal al Consiliului de Miniștri		
Convenția adițională la convenția internațională din 14 Oct. 1890, privitoare la transportul mărfurilor pe drumurile de fier.	Berna 8 Iunie 1923			M. Of. No. 130 din 19 Iunie 1924.
Convenția și statutul relativ la regimul internațional al căilor ferate.	Geneva 9 Dec. 1923		Anglia, Siam . . . . . *Au aderat:* China, Terra-Nova, Rhodesia Meridională	

[1]) Această convenție a înlocuit aranjamentul încheiat la București în ziua de 4 Noembrie 1919, aprobat prin jurnalul Consiliului de Miniștri No. 108 din 17 Ianuarie 1920.

www.digibuc.ro

OBIECTUL CONVENŢIEI	LOCUL ŞI DATA SEMNĂRII	Data schimbului sau depunerii actelor de ratificare de România	STATELE CARE AU MAI RATIFICAT	S'A PUBLICAT IN:
Acord între România şi regatul Serbilor-Croaţilor-Slovenilor cu privire la comunicaţiile şi transitul prin gara de frontarie Jimbolia.	Belgrad 16 Iulie 1924	Aprobat prin jurnalul Consil. de miniştri No. 334/925		
Convenţia internaţională relativă la transportul mărfurilor (C. I. M.). . . .	Berna 24 Nov. 1924			
Convenţia internaţională relativă la transportul călătorilor şi bagajelor (C. I. V.)	Berna 24 Nov. 1924			

II. CONVENŢII COMERCIALE

NUMELE STATULUI CU CARE ROMÂNIA A INCHEIAT CONVENŢIA ŞI OBIECTUL ACESTEIA	LOCUL ŞI DATA SEMNĂRII	Data schimbului sau depunerii actelor de ratificare de România	STATELE CARE AU MAI RATIFICAT	S'A PUBLICAT IN:
Convenţie internaţională privitoare la crearea la Bruxelles a Biuroului Internaţional pentru publicarea tarifelor vamale	Bruxelles 5 Iulie 1890		Anglia, Argentina, Australia, Austria, Belgia, Bolivia, Brazilia, Bulgaria, Canada, Cehoslovacia, Chili, China, Columbia, Congo, Costa-Rica, Cuba, Danemarca, Rep. Dominicană, Ecuator, Egipt, Elveţia, Estonia, Finlanda, Franţa, Germania, Grecia, Guatemala, Haiti, Honduras India, Italia, Japonia, Letonia, Luxemburg, Mexico, Nicaragua, Norvegia, Noua-Zelandă, Olanda, Panama, Paraguay, Persia, Peru, Polonia, Portugalia, Rusia, Serbia, Siam, Spania, St.-Unite, Suedia, Terra-Nova, Ungaria Uruguay, Venezuela.	

www.digibuc.ro

NUMELE STATULUI CU CARE ROMÂNIA A INCHEIAT CONVENŢIA ŞI OBIECTUL ACESTEIA	LOCUL ŞI DATA SEMNĂRII	Data schimbului sau depunerii actelor de ratificare ale României	STATELE CARE AU MAI RATIFICAT	S'A PUBLICAT IN :
Convenţia de comerţ între România şi *Cehoslovacia*. .	Bucureşti 23 Apr. 1921	Praga 10 Mar. 1923		M. Of. No. 184 din 16 Noemvrie 1921 Hamangiu IX-X, 1217.
Convenţia de comerţ între România şi *Polonia*. . . .	Bucureşti 1 Iulie 1921	Varşovia 15 Nov. 1922		M. Of. No. 182 din 19 Noembre 1922.
Convenţia comercială cu Turcia (face parte integrantă din tratatul de pace dela Lausanne)	Lausanne 24 Iulie 1923	Paris 6 Aug. 1924		M. Of. No. 189 din 31 August 1924
Convenţie internaţională privitoare la simplificarea formalităţilor vamale (Propunerea Societăţii Naţiunilor) . . . . Semnată cu rezerve de plenipotenţiarul României la . . .	Geneva 3 Nov. 1923 Geneva 31 Oct. 1924		*Au ratificat* până în prezent: Anglia, Austria, Belgia, Danemarca, Italia, Australia, Egipt şi India. *Au aderat* numai: Brazilia, Cehoslovacia, Chili, Elveţia, Finlanda, Franţa, Germania, Grecia, Japonia, Lituania, Luxemburg, Maroc, Noua-Zelandă, Olanda, Polonia, Portugalia, Statul Serbilor-Croaţilor-Slovenilor, Siam, Spania, Tunis, Uruguay.	
Aranjament comercial între România şi Ungaria	Bucureşti 16 Apr. 1924	Budapesta 3 Dec. 1924		M. Of. No. 6 din 10 Ianuarie 1925.

S'a denunţat următoarele convenţii comerciale, încheindu-se, prin schimb de note, la datele indicate în dreptul fiecărui Stat, acorduri provizorii cu aplicarea reciprocă a clauzei naţiunii cele mai favorizate:

www.digibuc.ro

STATUL CU CARE S'A INCHEIAT CONVENȚIA	LOCUL ȘI DATA SEMNĂRII	Data schimbului sau depunerii actelor de ratificare	PUBLICAREA	DATA DENUNȚĂRII	Data încheierii acordului cu aplicarea clauzei națiunii celei mai favorizate
Olanda. (Vechea convenție din 6/18 Aprilie 1897 prelungită până la încheierea unei convenții noua).	3/15 Martie 1899	10/22 Dec. 1899	M. Of. No. 205 din 11/23 Dec. 1899 Hamangiu II, 829	2 Aprilie 1921	18 Decemvrie 1922.
Elveția. (adițională la cea din 17 Febr./1 Mart. 1893, M. Of. din 1 Maiu 1893) . .	16/29 Dec. 1904		M. Of. No. 80 din 10/23 Iulie 1905 Hamangiu II, 594	4 Apr. 1921	29 Decemvrie 1922.
Marea-Britanie . .	București 18/31 Oct. 1905		M. Oficial No. 252 din 15/28 Febr. 1906 Hamangiu III, 340	19 Apr. 1921	24 Mai 1923, a se vedeà avizul publicat în M. Of. No. 78 din 10 Iunie 1923.
Rusia	București 24 Febr. 1906		Mon. Oficial No. 282 din 22/4 Aprilie 1906 Hamangiu III, 380	11/24 Oct. 1917 de guvernul provizoriu rus	
Belgia	București 23/5 Iunie 1906		Mon. Oficial No. 219 din 31/13 Ianuar. 1907 Hamangiu III, 571	19 Apr. 1921	6 Octomvrie 1922, intrând în vigoare însă dela 19 Aprilie 1922, data expirării vechei convenții.
Italia	București 22/5 Decemvrie 1906	București 19/1 Aprilie 1907	Mon. Oficial No. 284 din 20 Mart. 1907 Hamangiu III, 619	6 Apr. 1921	21 Iulie 1921.
Serbia	București 23 Dec. 1906	București 2 Apr. 1907	Mon. Oficial No. 2 din 3 Apr. 1907 Hamangiu III, 627	19 Apr. 1921	Se urmează tratative[1])

[1]) Mărfurilor românești int. ate în Jugoslavia și mărfurilor sârbești intrate în România li se aplică tariful minimal.

www.digibuc.ro

STATUL CU CARE S'A INCHEIAT CONVENȚIA	LOCUL ȘI DATA SEMNĂRII	Data schimbului sau depunerii actelor de ratificare	PUBLICAREA	DATA DENUNȚĂRII	Data încheierii acordului cu aplicarea clauzei națiunii celei mai favorizate
Franța	Paris 21/6 Martie 1907	Paris 10/23 Iulie 1907	Mon. Oficial No. 87 din, 19 Iulie 1907 Hamangiu III, 637	10 Sept. 1919	26 Iulie 1921.
Spania	Viena 18/1 Dec. 1908	Viena 6/19 Febr. 1909	Mon. Oficial No. 251 din 10 Febr. 1909 Hamangiu V, 182	3 Apr. 1921	30 Aprilie 1923
Suedia.	Berlin 18/3 Martie 1910	Berlin 9/22 Aprilie 1910	Mon. Oficial No. 11 din 13 Apr. 1910 Hamangiu IV, 354	18 Apr. 1921	11 Noemvrie 1922
Norvegia	Berlin 18/31 Martie 1910	Berlin 4/17 Iunie 1910	Mon. Oficial No. 53 din 10/23 Iunie 1910 Hamangiu VI, 668	5 Apr. 1921	1 Octomvrie 1924
Danemarca . . .	Viena 29/11 Apr. 1910	Viena 8/21 Iunie 1910	Mon. Oficial No. 53 din 10/23 Iunie 1910 Hamangiu VI, 670	18 Apr. 1921	8 Maiu 1923
Grecia	București 4/17 Martie 1914	București 4 Iunie 1914	Mon. Oficial No. 52 din 7 Iunie 1914 Hamangiu VIII, 657	Denunțată de Grecia la 20/5 Martie 1919. Prelungire tacită din trei în trei luni cu începere dela 20/5 Martie 1920 până la încheierea unui nou acord. Denunțată și de România la 2 Apr. 1921	In prezent Grecia beneficiază de tratamentul națiunii celei mai favorizate, iar mărfurilor de proveniență românească se aplică în Grecia tariful vamal convențional.

www.digibuc.ro

STATUL CU CARE S'A INCHEIAT CONVENŢIA	LOCUL ŞI DATA SEMNĂRII	Data schimbului sau depunerii actelor de ratificare	PUBLICAREA	DATA DENUNŢĂRII	Data încheierii acordului cu aplicarea clauzei naţiunii celei mai favorizate
Austria	Bucureşti 5 Febr. 1924	Aranjament comercial, prin schimb de note, cu aplicarea reciprocă a clauzei naţiunii celei mai favorizate şi fără a se aduce vreun prejudiciu stipulaţiilor tratatelor existente.			

III. CONVENŢII CONSULARE

NUMELE STATULUI CU CARE ROMÂNIA A INCHEIAT CONVENŢIA ŞI OBIECTUL ACESTEIA	LOCUL ŞI DATA SEMNĂRII	Data schimbului sau depunerii actelor de ratificare	S'A PUBLICAT IN:
1. Elveţia	Viena 2/14 Febr. 1880	31 Ian. 1881	Monitorul Oficial din 11/23 Ian. 1881. Hamangiu II, 339 Djuvara 204.
2. Italia	Bucureşti 5/17 Aug. 1880	1/13 Martie 1881	Monitorul Oficial din 26/10 Martie 1881. Hamangiu II, 342 Djuvara, 253.
3. Belgia	Bucureşti 31/12 Ian. 1881	30/11 Aprilie 1881	Monitorul Oficial din 1/13 Aprilie 1881. Hamangiu II,356. Djuvara 348.
4. Statele-Unite ale Americii . . .	Bucureşti 5/17 Iunie 1881	1/13 Iunie 1883	Monitorul Oficial din 4/23 Ianuarie 1882. Hamangiu II.406. Djuvara 485.

www.digibuc.ro

NUMELE STATULUI CU CARE ROMÂNIA A INCHEIAT CONVENŢIA ŞI OBIECTUL ACESTEIA	DATA ŞI LOCUL SEMNĂRII	Data schimbului sau depunerii actelor de ratificare	S'A PUBLICAT IN:
5. Turcia :[1]) Convenţie relativă la stabilire şi la competinţă judiciară (face parte integrantă din tratatul de pace dela Lausanne) . . .	Lausanne 24 Iulie 1923	Paris 6 Aug. 1924	Monitorul Oficial No. 189 din 31 August 1924.

IV. TRATATE ŞI CONVENŢII DE EXTRĂDARE [2])

NUMELE STATULUI CU CARE ROMÂNIA A INCHEIAT CONVENŢIA ŞI OBIECTUL ACESTEIA	DATA ŞI LOCUL SEMNĂRII	Data schimbului sau depunerii actelor de ratificare	S'A PUBLICAT IN :
1. Italia	Bucureşti 5/17 Aug. 1880	1/12 Martie 1881	Monit. Of. No. 44 din 25/9 Martie 1881. Hamangiu II,313. Djuvara 236.
2. Belgia	Bruxelles 15 Aug. 1880		M. Of. din 3/15 Martie 1881. Hamangiu II,318. Djuvara 301.
3. Marea-Britanie	Bucureşti 9/21 Martie 1893		Monit. Oficial No. 270 din 3/15 Mart 1894. Hamangiu II,673.
4. Olanda	Bucureşti 27/9 Oct. 1894	1/13 Martie 1895	Monit. Of. No.35 din 17/29 Maiu 1895. Hamangiu II,677.

[1]) Prin art. 28 al tratatului dela Lausanne România. ca şi celelalte puteri semnatare, a declarat că primeşte ştergerea definitivă a Capitulaţiilor în Turcia, de care s'a bucurat în virtutea art. 50 al tratatului dela Berlin din 13 Iulie 1878.

[2]) Se află în stare de proiect, nefiind încă ratificată, promulgată şi publicată, convenţia de extrădare încheiată cu Principatul de Monaco la 17/29 Decemvrie 1881.

www.digibuc.ro

NUMELE STATULUI CU CARE ROMÂNIA A INCHEIAT CONVENȚIA ȘI OBIECTUL ACESTEIA	DATA ȘI LOCUL SEMNĂRII	Data schimbului sau depunerii actelor de ratificare	S'A PUBLICAT IN :
5. Marele Ducat de Luxemburg . .	Bruxelles 5/18 Iunie 1910	14/27 Apr. 1911	Monit. Of. No. 13 din 17 Aprilie 1911. Hamangiu VII, 312.
6. Ungaria	București 16 Apr. 1924	Budapesta 24 Martie 1925	Monit. Of. No.74 din 2 Apr. 1925.
7. Bulgaria	București 19 Apr. 1924	București 5 Martie 1925	Monit. Of. No.56 din 11 Mart.1925
8. Statele-Unite ale Americii . . .	București 23 Iulie 1924	București 7 Aprilie 1925	Monit. Of. No.79 din 8 Apr. 1925.
9. Cehoslovacia	București 7 Maiu 1925		

V. CONVENȚII SANITARE

OBIECTUL CONVENȚIEI	DATA ȘI LOCUL SEMNĂRII	Data schimbului sau depunerii actelor de ratificare de România	STATELE CARE AU MAI RATIFICAT	S'A PUBLICAT IN:
Convenția internațională privitoare la combaterea filoxerei și declarația adițională dela.	Berna 3 Nov. 1881 15 Apr. 1889		. . . . . Austria, Ungaria.	
Convenția internațională sanitară . .	Veneția 19 Mart. 1897		. . . . . Cehoslovacia.	
Convenția internațională privitoare la scutirea bastimentelor-spitale de drepturi și taxe în porturi	Haga 21 Dec. 1904		*Au aderat*: Austria, Belgia, China, Corea, Danemarca, Dantzig, Elveția, Franța, Germania, Grecia, Italia, Japonia, Luxemburg, Mexico, Muntenegru, Nassau, Olanda, Persia, Peru, Polonia, Portugalia, Rusia, Statul Serb-Croat-Sloven, Siam.	M. Of. No. 46 din 31 Mai 1908. Hamangiu III, 842.

www.digibuc.ro

OBIECTUL CONVENȚIEI	LOCUL ȘI DATA SEMNĂRII	Data schimbului sau depunerii actelor de ratificare de România	STATELE CARE AU MAI RATIFICAT	S'A PUBLICAT IN:
Convenția internațională și protocolul final relative la îmbunătățirea soartei răniților și bolnavilor în armatele aflate în campanie[1]) . . . (Revizuirea convenției din 22 Aug. 1864 și 20 Oct. 1868. M. Of. din 26 8 Dec. 1874, Djuvara 108).	Geneva 6 Iulie 1906	Geneva 3 Aug. 1911	*Au ratificat*: Anglia, Belgia, Brazilia, Bulgaria, Chili. Danemarca Elveția, Franța, Germania, Grecia, Guatemala, Honduras, Islanda, Italia, Japonia, Luxemburg, Mexico, Norvegia, Olanda, Portugalia, Rusia, Statul Serb-Croat-Sloven, Siam, Spania, St.-Uniteale Americii, Suedia, Ungaria, Uruguay. *Au aderat*: Afganistan, Albania, Austria, Cehoslovacia Columbia, Costa-Rica, Cuba Dantzig, Ecuator, Estonia, Finlanda, Haiti, Letonia, Lituania, Nicaragua, Paraguay, Polonia, Salvador, Turcia, Venezuela.	M. Of. No. 104 din 11 Aug. 1911. Hamangiu VII, 488.
Aranjament internațional pentru crearea la Paris a unui Oficiu internațional de igienă publică[2]).	Roma 9 Dec. 1907 România a aderat la 5 Ianuarie 1921 ca Stat de a II-a categorie		*Au ratificat*: Anglia, Belgia, Brazilia, Egipt, Elveția, Franța, Italia, Olanda, Portugalia, Rusia, Spania, St.-Unite. *Au aderat*: Africa occidentală, Uniunea Africii de sud. Algeria, Argentina, Australia, Bolivia, Bulgaria, Cehoslovacia, Canada, Chili, Danemarca, Grecia, India, Indiile neerlandeze, Indochina, Japonia, Madagascar, Maroc, Mexico, Monaco, Norvegia, Noua-Zelandă, Persia, Peru, Polonia, Serbia, Suedia, Tunis, Turcia.	

[1]) In ce privește aplicarea acestei convenții în România, a se vedeà și legea pentru executarea art. 27 și 28 ale convenției internaționale dela Geneva din 6 Iulie 1906 relativă la îmbunătățirea soartei răniților și bolnavilor în armatele aflate în campanie, precum și pentru executarea convenției dela Haga din 18 Octomvrie 1907 relativă la adaptarea la războiul maritim a principiilor convenției dela Geneva. Promulgată și publicată în Monitorul Oficial No. 35 din 17 Maiu 1913 (Hamangiu VIII, 102).

Conform art. 31 al. 2, Convenția dela Geneva din 22 Aug. 1864 este încă în vigoare față de 7 State, dintre care primele 4 au semnat și convenția din 6 Iulie 1906, dar n'au ratificat-o încă, și anume: Argentina, China, Persia, Peru, Bolivia, republica Dominicană și Panama.

[2]) Printr'o notă din 27 Oct. 1923 guvernul român declară că admite proectul privitor la crearea unui serviciu sanitar al Soc. Națiunilor care să colaboreze cu Oficiul internațional de igienă publică.

www.digibuc.ro

OBIECTUL CONVENȚIEI	DATA ȘI LOCUL SEMNĂRII	Data schimbului sau depunerii actelor de ratificare de România	STATELE CARE AU MAI RATIFICAT	S'A PUBLICAT IN:
Convenția internațională sanitară . .	Paris 4/17 Ian. 1912	Paris 16/29 Apr. 1921	*Au ratificat:* Anglia, Belgia, Danemarca, Ecuator, Egipt, Elveția Franța, Honduras, Italia, Mexico, Norvegia, Olanda, Panama, Persia, Portugalia, Statul Serb-Croat-Sloven, Spania, St.-Unite-ale Americii, Suedia. *Au aderat:* Austria, Brazilia, Bulgaria, Cehoslovacia, Columbia, Dantzig, Germania Guatemala, Luxemburg, Polonia, Ungaria, Uruguay, Noua-Zelandă.	M. Of. No. 45 din 31 Maiu 1921.
Convenția internațională privitoare la suprimarea abuzului de opium[1]	Haga 23 Ian. 1912 România a semnat la 27 Dec. 1913 protocolul de semnare pentru Puterile nereprezentate la conferință	România, ratificând tratatul dela Versailles, a ratificat implicit și convenția opiului	*Au ratificat:* Anglia, Belgia, Brazilia, China, Danemarca, Ecuator, Guatemala, Honduras, Italia, Nicaragua, Norvegia, Olanda, Portugalia, Siam, Spania, Statele-Unite ale Americii, Suedia, Uruguay, Venezuela	M. Of. No. 222 din 31 Decemvrie 1921. Hamangiu IX-X, 1250.
Convenția sanitară între România și Polonia	Varșovia 20 Dec. 1922	București 11 Iulie 1923		M. Of. No. 8 din 14 Aprilie 1923.
Convenția sanitară veterinară între România și Polonia	Varșovia 20 Oct. 1923			

[1]) Prima conferință a opiului, convocată de Consiliul Soc. Națiunilor, conform rezoluției adoptate de Adunarea din 27 Sept. 1923, s'a întrunit la Geneva la 3 Nov. 1924 și a ajuns la încheierea următoarelor instrumente oficiale: 1) Un acord complimentar la convenția internațională a opiului din 23 Iannarie 1912, 2) un protocol, semnat la Geneva la 11 Febr. 1925, adoptând și un act final.

A doua conferință a opium-ului, convocată conform rezoluției Soc. Națiunilor din 27 Sept. 1923, s'a întrunit la Secretariatul Societății la 17 Nov. 1924 și a ajuns la încheierea următoarelor instrumente oficiale: 1) o convenție privitoare la stupefiante, 2) un protocol, semnate la Geneva la 19 Febr. 1925, adoptând și un act final. Guvernul român este invitat a semnà și ratificà actele în chestiune, termenul de semnare expirând la 30 Sept. 1925.

www.digibuc.ro

OBIECTUL CONVENŢIEI	DATA ŞI LOCUL SEMNĂRII	Data schimbului sau depunerii actelor de ratificare de România	STATELE CARE AU MAI RATIFICAT	S'A PUBLICAT IN:
Aranjament internaţional pentru crearea la Paris a unui oficiu internaţional al epizootiilor . . . (România a aderat ca Stat de a IV-a categorie).	Paris 25 Ian. 1924 Plenipotenţiarul nostru n'a comunicat ziua aderării (Martie, Aprilie?)		Anglia, Finlanda, India, Irlanda, Danemarca, Polonia, Monaco, Maroc.	
Aranjament sanitar veterinar între România şi Cehoslovacia	Bucureşti 1 Oct. 1924			
Aranjament internaţional relativ la asigurarea în porturile de escală a unui tratament gratuit p. marinarii de orice naţionalitate, de pe vasele de comerţ, bolnavi de boale venerice . . . . . (Propunere belgiană)	Bruxelles 1 Dec. 1924 Semnat de România la 2 Aprilie 1925 cu rezervele formulate în jurnalul Consiliului de miniştri din 5 Apr. 1925.			

VI. CONVENŢII TELEGRAFICE

OBIECTUL CONVENŢIEI	DATA ŞI LOCUL SEMNĂRII	Data schimbului sau depunerii actelor de ratificare d România	STATELE CARE AU MAI RATIFICAT	S'A PUBLICAT IN:
Convenţia telegrafică internaţională şi Regulamentul anexat revăzut la. . .	St. Petersburg 10/22 Iulie 1875 Lisabona 30/11 Iunie 1908	România a aderat prin declaraţiunea din 10/22 Dec. 1875	*Au aderat*: . . . . . Albania, Austria, Cehoslovacia, Cirenaica şi Tripolitania, Dantzig, Estonia, Letonia, Lituania, Marele Liban, Palestina, Polonia, teritoriul Sarre, Siria, Venezuela.	M. Of. din 19/31 Decemvrie 1875. Djuvara, 141.

www.digibuc.ro

OBIECTUL CONVENȚIEI	DATA ȘI LOCUL SEMNĂRII	Data schimbului sau depunerii actelor de ratificare de România	STATELE CARE AU MAI RATIFICAT	S'A PUBLICAT IN:
Convenția internațională radiotelegrafică[1]	Londra 22/5 Iulie 1912 (Ca Stat de a III-a categorie)	Londra 27 Iunie 1913	*Au ratificat:* Anglia, Austria, Belgia, Brazilia, Bulgaria, Chili, Danemarca, Egipt, Franța (cu Algeria, Africa ecuatorială și occidentală franceză, Indochina, Madagascar, Tunisia), Germania, Grecia, Italia, Japonia, Maroc, Monaco, Norvegia, Olanda, Portugalia rep. San Marino, Siam, Spania, Statele-Unite ale Americii, Suedia, Ungaria și Uruguay. *Au aderat:* Bolivia, Sultanatul Brunei (coasta N. V. a insulei Borneo), Camerum (mandat francez) Cehoslovacia, China Columbia, Cuba, Cyrenaica și Tripolitana, Dantzig, Ecuator, Elveția, Estonia, Guadelupa, Statul liber al Irlandei, Islanda, Letonia, Lituania, Martinica, Mexic, Noua-Caledonie, Nouele Hebride, Stabilimentele franceze ale Oceaniei, Panama, Peru, Polonia, Insula Reuniunea StatulSerb-Croat-Sloven, Teritoriul, Tanganica, Ungaria. Venezuela.	Mon. Of. No. 61 din 20 Iunie 1913. 3 Iulie.
Aranjament încheiat între administrațiile Poștelor, Telegrafelor și Telefoanelor din România și din Polonia, cu privire la schimbul reciproc de corespondențe telegrafice, telefonice și de colete poștale între Polonia și România	București 1 Iulie 1921	Aprobat de guvernul român prin jurnalul Consiliului de miniștri No. 2938 din 4 Oct. 1922		M. Of. No. 237 din 2 Februarie 1923.

[1]) A înlocuit convenția internațională radiotelegrafică, încheiată la Berlin la 21 Oct. /3 Nov. 1906 M. Of. No. 60 din 17 Iunie 1908, Hamangiu III, 845).

www.digibuc.ro

OBIECTUL CONVENTIEI	DATA ŞI LOCUL SEMNĂRII	Data schimbului sau depunerii actelor de ratificare de România	STATELE CARE AU MAI RATIFICAT	S'A PUBLICAT IN :
Aranjament particular încheiat între administraţiile Poştelor, Telegrafelor şi Telefoanelor din România şi Turcia pentru regularea exploatării cablului Constanţa-Constantinopol[1])	Constantinopol 27 Dec. 1923			
Aranjament relativ la exploatarea comunicaţiilor telefonice între România şi Statul Serb-Croat-Sloven	Belgrad 8 Apr. 1925			

VII. CONVENŢII POŞTALE

OBIECTUL CONVENŢIEI	DATA ŞI LOCUL SEMNĂRII	Data schimbului sau depunerii actelor de ratificare de România	STATELE CARE AU MAI RATIFICAT	S'A PUBLICAT IN:
Actele finale încheiate de Congresul poştal internaţional (al 7-lea congres al Uniunii Postale universale)[2]) dela			*Au ratificat*: Albania, Anglia Australia, Austria, Belgia (şi p. Congo), Brazilia, Bulgaria, Canada, Cehoslovacia. China, Danemarca. Rep. Dominicană, Ecuator, Egipt, Elveţia, Finlanda, Franţa (şi pentru Algeria, coloniile şi protectoratele franceze), Germania, Grecia, Guatemala, India, Irak, Islanda,	

[1]) In virtutea articolului 110 din tratatul de pace cu Turcia, încheiat la Lausanne la 24 Iulie 1923.

[2]) Uniunea poştală Universală a luat fiinţă în anul 1874 la Berna, unde s'a ţinut întâiul Congres poştal internaţional. De atunci s'au mai ţinut şapte congrese, şi anume: la Paris (1878), la Lisabona (1885), la Viena (1891), la Washington (1897), la Roma (1906), la Madrid (30 Nov. 1920) şi acum în urmă la Stockholm (28 Aug. 1924). Actele finale, două convenţii şi cinci aranjamente, încheiate la Madrid la 30 Nov. 1920, au înlocuit cu începere dela 1 Ianuarie 1922 pe cele încheiate la Roma la 26 Maiu 1906 şi vor rămâneà în vigoare până la 1 Octomvrie 1925, când vor fi înlocuite prin convenţia şi aranjamentele încheiate la Stockholm la 28 August 1924, semnate şi de România.

www.digibuc.ro

OBIECTUL CONVENȚIEI	DATA ȘI LOCUL SEMNĂRII	Data schimbului sau depunerii actelor de ratificare de România	STATELE CARE AU MAI RATIFICAT	S'A PUBLICAT IN :
și anume : 1. Convenția poștală universală cu protocolul final, cu regulamentul pentru executarea ei și cu protocolul final al acestui regulament. . .	Madrid 30 Nov. 1920	Madrid 9 Apr. 1923	Italia (cu Tripolitania, Cirenaica, Eritrea și Somalia) Japonia, Lituania, Luxemburg, Maroc, Mexico, Norvegia, Noua-Zelandă, Olanda Panama, Polonia, Portugalia, statul Serb-Croat-Sloven Siam, Spania (și coloniile), Suedia, Terra-Nova, Tunis, Ungaria, Uniunea Sud-Africană, Venezuela. *Au aderat*: Estonia, Irlanda, Letonia, Marele Liban, Palestina, Siria, republica San Marino, rep. socialistă a Sovietelor Rusești, Tanganica, Nyassaland (protectorat englez).	M. Of. No. 208. din 16 Dec. 1923.
2. Convenția pentru schimbul coletelor poștale, cu protocolul final și regulamentul pentru executare . .	Idem	Idem	*Au ratificat*: Albania, Austria, Belgia (și p. Congo), Brazilia, Bulgaria, Cehoslovacia, China, Danemarca, rep. Dominicană, Ecuator, Egipt, Elveția, Finlanda. Franța (cu Algeria, coloniile și protectoratele franceze), Germania, Grecia, Guatemala, India, Islanda, Italia, (cu Tripolitania, Cirenaica, Eritrea și Somalia), Japonia, Lituania, Luxemburg, Maroc, Mexico, Norvegia, Olanda, Panama, Polonia, Portugalia, statul Serb-Croat-Sloven, Siam, Spania (și coloniile), Suedia, Tunis, Ungaria, Venezuela. *Au aderat*: Estonia, Irlanda, Letonia, Marele Liban, Siria republica San Marino.	Idem

www.digibuc.ro

OBIECTUL CONVENȚIEI	DATA ȘI LOCUL SEMNĂRII	Data schimbului sau depunerii actelor de ratificare de România	STATELE CARI AU MAI RATIFICAT	S'A PUBLICAT IN:
3. Aranjamentul privitor la schimbul scrisorilor și cutiilor cu valoare declarată, împreună cu protocolul final și cu regulamentul pentru executare	Madrid 30 Nov. 1920	Madrid 9 Apr. 1923	*Au ratificat*: Albania, Anglia, Austria, Belgia, Brazilia, Bulgaria, Cehoslovacia China, Danemarca, Egipt, Elveția, Finlanda, Franța (cu Algeria, coloniile și protectoratele), Germania, Grecia, Guatemala, India, Islanda, Italia (cu Tripolitania, Cirenaica, Ertirea și Somalia), Japonia, Lituania, Luxemburg, Maroc, Mexico, Norvegia, Noua-Zelandă, Olanda, Panama, Polonia, Portugalia, statul Serb-Croat-Sloven, Spania. Suedia, Terra-Nova, Tunis, Ungaria. *Au aderat*: Estonia, Letonia, Marele Liban, Siria, republ. San Marino.	M. Of. No. 208 din 16 Dec. 1908
4. Aranjamentul privitor la serviciul mandatelor poștale împreună cu protocolul final și cu regulamentul pentru executare	Idem	Idem	*Au ratificat*: Albania, Austria, Belgia (cu Congo), Brazilia, Bulgaria, Cehoslovacia, China, Danemarca, Egipt, Elveția, Finlanda, Franța (cu Algeria, coloniile și protectoratele sale), Germania, Grecia, Islanda, Italia (cu Tripolitania, Cirenaica, Eritrea și Somalia), Japonia, Lituania, Luxemburg, Maroc, Mexico, Norvegia, Olanda, Panama, Polonia, Portugalia, statul Serb-Croat-Sloven, Siam, Spania, Suedia, Tunis, Ungaria. *Au aderat*: Estonia, Letonia, Marele Liban, Siria, republ. San Marino.	Idem

www.digibuc.ro

OBIECTUL CONVENȚIEI	DATA ȘI LOCUL SEMNĂRII	Data schimbului sau depunerii actelor de ratificare de România	STATELE CARE AU MAI RATIFICAT	S'A PUBLICAT IN :
5. Aranjamentul privitor la serviciul de incassări (recouvrements) împreună cu protocolul final și cu regulamentul pentru executare.	Madrid 30 Nov. 1920	Madrid 9 Aprilie 1923	*Au ratificat*: Albania, Austria, Belgia, Cehoslovacia, China, Danemarca, Egipt, Elveția, Franța (cu Algeria, coloniile și protectoratele sale), Germania, Grecia, Islanda, Italia (cu Tripolitania, Cirenaica, Eritrea și Somalia), Lituania Luxemburg, Maroc, Mexico, Norvegia, Olanda, Panama, Polonia, Portugalia, statul Serb-Croat-Sloven, Suedia, Tunis, Ungaria. *Au aderat*: Estonia, Letonia, rep. San Marino.	Idem
6. Aranjamentul privitor la abonamente jurnale și publicații periodice, împreună cu regulamentul pentru executare . . .	Idem	Idem	*Au ratificat*: Albania, Austria, Belgia, Bulgaria, Cehoslovacia, Danemarca, Egipt, Elveția, Finlanda, Franța (cu Algeria, coloniile și protectoratele sale), Germania, Grecia, Islanda, Italia (cu Tripolitania, Cirenaica, Eritrea și Somalia), Lituania, Luxemburg, Maroc, Norvegia, Olanda, Panama, Polonia, Portugalia, statul Serb-Croat-Sloven, Suedia, Tunis, Ungaria. *Au aderat*: Estonia, Letonia, rep. San Marino.	Idem
7. Aranjamentul privitor la serviciul de virimente poștale, împreună cu protocolul final și cu regulamentul pentru executare	Madrid 30 Nov. 1920	Madrid 9 Aprilie 1923	*Au ratificat*: Albania, Austria, Belgia. Cehoslovacia, Danemarca, Elveția, Franța (cu Algeria, coloniile și protectoratele sale), Germania. Grecia, Islanda, Italia (cu Tripolitania, Cirenaica, Eritrea și Somalia), Japonia, Lituania, Luxemburg, Maroc, Mexico, Olanda, Panama, Portugalia, statul Serb-Croat-Sloven, Tunis, Ungaria. *Au aderat:* Estonia, Letonia, rep. San Marino.	M. Of. No. 208 din 16 Dec. 1923

www.digibuc.ro

VIII. CONVENŢII PRIVITOARE LA NAVIGAŢIE.

OBIECTUL CONVENŢIEI	DATA ŞI LOCUL SEMNĂRII	Data schimbului sau depunerii actelor de ratificare de România	STATELE CARE AU MAI RATIFICAT	S'A PUBLICAT IN:
Actul public relativ la navigaţia la gurile Dunării. .	Galaţi 2 Nov. 1865		Austro-Ungaria, Franţa, Italia, Marea-Britanie, Prusia, Rusia şi Turcia.	Djuvara 374.
Actul adiţional la actul public din 2 Nov. 1865 relativ la navigaţia la gurile Dunării	Galaţi 28 Maiu 1881	De astă dată a luat pate la discuţiri, a semnat şi ratificat şi România	Austro-Ungaria, Franţa, Germania. Italia, Marea-Britanie, Rusia şi Turcia.	M. Of. din 13/25 Mai 1882. Protocolul No. 384, în anexă, al Comisiunii Europene a Dunărei. Djuvara 365.
Convenţia internaţională pentru protecţia cablurilor submarine. . . . . Declaraţiile din . . şi Protocolul de închidere din	Paris 2/14 Martie 1884 { 1. Dec. 1886 {23 Mart. 1887 7 Iulie 1887	Paris 24/3 Ian. 1886	*Au ratificat*: Anglia, Austria Belgia, Brazilia, Costa-Rica, Danemarca, rep. Dominicană, Franţa, Germania, Grecia, Guatemala, Italia, Luxemburg, Norvegia, Olanda, Portugalia, Rusia, Salvador, Serbia, Spania. St.-Unite ale Americii, Suedia, Ungaria, Uruguay. *A aderat*: Japonia.	M. Of. din 11/23 Ianuarie 1886 şi din 7 Mai 1888, ziua intrării în vigoare. Djuvara 512.
Convenţie internaţională pentru unificarea unor anumite regule în materie de abordaj[1])	Bruxelles 23 Sept. 1910	Bruxelles 3/16 Ianuarie 1913	*Au ratificat*: Anglia, Austria, Belgia, Brazilia, Danemarca, Franţa, Germania, Grecia, Italia, Japonia, Mexico, Nicaragua, Norvegia, Olanda, Portugalia, Rusia, Suedia, Ungaria, Uruguay. *Au aderat*: Argentina, Dantzig, Finlanda. Polonia, Spania.	M. Of. No. 231 din 17 Ianuarie 1913. Hamangiu VII, 1520.

[1]) Elaborate, aceasta şi următoarea, de Conferinţa internaţională de drept maritim. Aceeaş Conferinţă, întrunită la Bruxelles în zilele de 17 26 Oct. 1922. la care a participat şi România, a mai a alcătuit următoarele trei proiecte de convenţii, cărora li s'a dat forma definitivă, ţinându-se seama de observaţiile făcute în urmă de guvernele Statelor participante, în întrunirea subcomisiei numită în acest scop de Conferinţă, care a avut loc tot la Bruxelles dela 6—9 Oct. 1923:

1. Proiect de convenţie internaţională pentru unificarea unor regule privitoare la limitarea responsabilităţii proprietarilor de vase pe Mare;

2. Proiect de convenţie internaţională pentru unificarea unor regule privitoare la privilegii şi ipoteci maritime; şi

3. Convenţie internaţională pentru unificarea unor regule materie de conosament.

Guvernul belgian a deschis, pe un timp de un an, cu începere dela 25 August 1924, protocoalel de semnare ale celor trei proiecte de convenţii. Guvernul român le-a semnat la 12 Martie 1925.

www.digibuc.ro

OBIECTUL CONVENȚIEI	DATA ȘI LOCUL SEMNĂRII	Data schimbului sau depunerii actelor de ratificare de România	STATELE CARE AU MAI RATIFICAT	S'A PUBLICAT IN :
Convenția internațională pentru unificarea unor anumite reguli în materie de asistență și de salvare maritimă . . .	Bruxelles 23 Sept. 1910	Bruxelles 3/16 Ianuarie 1913	*Au ratificat*: Anglia, Austria, Belgia, Brazilia, Danemarca, Franța, Germania, Grecia, Italia, Japonia. Mexico, Norvegia, Olanda, Portugalia, Rusia, St.-Unite ale Americii, Suedia, Ungaria, Uruguay. *Au aderat*: Argentina, Dantzig, Finlanda, Polonia Spania.	M. Of. No. 231 din 17 Ianuarie 1913. Hamangiu VII, 1523.
Convenția internațională pentru reglementarea navigației aeriene[1]) . . . . . Protocolul adițional dela . . . . . semnat de România la	Paris 13 Oct. 1919 1 Maiu 1920 29 Maiu 1920	Paris 31 Maiu 1924	*Au ratificat*: Anglia, Belgia, Brazilia, Cehoslovacia, Franța, Grecia, Italia, Japonia, Polonia, Portugalia, regatul Serb-Croat-Sloven, Siam, Uruguay. *Au aderat*: Bulgaria, Liberia Nicaragua, Persia, Peru.	M. Of. No. 174 din 12 Aug. 1924.
Aranjament provizoriu, încheiat între guvernele român și serb-croat-sloven, privitor la navigația pe râul și canalul Begheu (Bega)	Paris 10 Maiu 1921	Tratative în curs pentru încheiarea unei convenții definitive.		
Convenția internațională stabilind statutul definitiv al Dunărei	Paris 23 Iulie 1921	Paris 19 Maiu 1922	Anglia, Austria, Belgia, Bulgaria, Cehoslovacia, Franța, Germania, Grecia, Italia, regatul Serbilor-Croaților-Slovenilor și Ungaria.	M. Of. No. 100 din 8 August 1922.
Convenția aprobând regulamentul relativ la atribuțiile și la funcționarea Comisiei tehnice permanente a regimului apelor Dunărei.(Protocolul adițional dela	Paris 27 Maiu 1923 31 Martie 1924	Paris 26 Apr. 1924	Austria, Cehoslovacia, regatul Serb-Croat-Sloven, Ungaria.	Mon. Of. No. 65 din 21Mart. 1925.

[1]) Trebue să menționăm și protocoalelele de la Londra din 27 Oct. 1922 și 30 Iunie 1923 privitoare la câteva amendamante, primul la art. 5 și secundul la art. 34 al convenției pentru reglementarea navigației aeriene. Ratificate până în prezent de Grecia, a aderat la ele și republica Cehoslovacă. Guvernul Britanic, guvernele Indiei și Dominionurilor, regatul Serb-Croat-Sloven și Japonia au notificat acceptarea cererii de derogare la art. 5 al convenției aeriene, formulată de guvernul italian.

www.digibuc.ro

OBIECTUL CONVENȚIEI	DATA ȘI LOCUL SEMNĂRII	Data schimbului sau depunerii actelor de ratificare de România	STATELE CARE AU MAI RATIFICAT	S'A PUBLICAT IN :
Convenția privitoare la regimul strâmtorilor (face parte integrantă din tratatul de pace cu Turcia)	Lausanne 24 Iulie 1923	Paris 6 Aug. 1924	Anglia, Bulgaria, Franța, Grecia, Italia, Japonia și Turcia.	M. Of. No. 189 din 31 Aug. 1924.

IX. TRATATE ȘI CONVENȚII POLITICE.

OBIECTUL CONVENȚIEI	DATA ȘI LOCUL SEMNĂRII	Data schimbului sau depunerii actelor de ratificare de România	STATELE CARE AU MAI RATIFICAT	S'A PUBLICAT IN:
Tratatul din Paris (art. 15-27 cuprinzând dispoziții privitoare la România și la Dunăre). . . .	30 Martie 1856			Hamangiu II, 6
Tratatul din Berlin (art. 43—57, cuprinzând dispoziții privitoare la România și Dunăre).	13 Iulie 1878			Djuvara 199. Hamangiu II, 16
Convenția de arbitraj între România și Belgia.	București 14 Maiu 1905	București 27 Sept. 1905		M. Of. din 27 Septemvrie 1905 Hamangiu III, 298.
Convențiile internaționale elaborate de conferința II-a pentru pace dela Haga și semnate de România[1]): 1. Convenția pentru regularea pașnică a conflictelor internaționale	Haga 18 Oct. 1907		*Au ratificat* Austro-Ungaria Belgia, Franța, Germania, Olanda, Rusia, St.-Unite, Suedia. . . . . *Au aderat*: Finlanda, Liberia, Polonia, Cehoslovacia.	M. Of. No. 272 din 11 Martie 1912. Hamangiu VII, 962.

[1]) România a ratificat și convențiile și declarațiile adoptate de I-a conferință pentru pace, semnate la Haga la 17/29 Iulie 1899 (Monitorul Oficial No. 68 din 25 Iunie/8 Iulie 1900), și anume:
1. Convenția pentru regularea pe cale pașnică a conflictelor internaționale;

www.digibuc.ro

OBIECTUL CONVENȚIEI	DATA ȘI LOCUL SEMNĂRII	Data schimbului sau depunerii actelor de ratificare de România	STATELE CARE AU MAI RATIFICAT	S'A PUBLICAT IN:
2. Convenție privitoare la deschiderea ostilităților.	Haga 18 Oct. 1907		*Au ratificat*: Anglia, Austro-Ungaria, Belgia, Franța, Germania, Olanda, Rusia, St.-Unite ale Americii, Suedia. . . . . *A aderat* : Finlanda.	M. Of. No. 272 din 11 Martie 1912. Hamangiu VII, 974.
3. Convenție privitoare la legile și uzurile războiului pe uscat	Haga 18 Oct. 1907		*Au ratificat*: Anglia, Austro-Ungaria, Belgia, Franța, Germania, Olanda, Rusia, St.-Unite ale Americei, Suedia . . . . . *A aderat*: Finlanda.	M. Of. No. 272 din 11 Martie 1912. Hamangiu VII, 975.
4. Convenție privitoare la drepturile și datoriile puterilor și ale persoanelor neutre în caz de războiu pe uscat	Haga 18 Oct. 1907		*Au ratificat* Austro-Ungaria, Belgia, Franța, Germania, Olanda, Rusia, St.-Unite ale Americii, Suedia. . . . *A aderat*: Finlanda.	M. Of. No. 272 din 11 Martie 1912. Hamangiu VII, 984.
5. Convenție privitoare la regimul vaselor de comerț inamice la începutul ostilităților	Haga 18 Oct. 1907		*Au ratificat*: Anglia, Austro-Ungaria, Belgia, Franța, Germania, Olanda, Rusia. Suedia. . . . . *A aderat*: Finlanda.	M. Of. No. 272 din 11 Martie 1912. Hamangiu VII, 987.
6. Convenție privitoare la transformarea vaselor de comerț în vase de războiu.	Haga 18 Oct. 1907		*Au ratificat*: Anglia, Austro-Ungaria, Belgia, Franța, Germania, Olanda, Rusia. Suedia. . . . . *A aderat*: Finlanda.	M. Of. No. 272 din 11 Martie 1912. Hamangiu VII, 989.

2. Convenția asupra legilor și uzurilor războiului pe uscat:

3. Convenția pentru adaptarea la războiul maritim a principiilor convenției dela Geneva, din 22 Aug. 1864;

4. Declarația relativă la interdicția, pe timp de 5 ani, de a arunca proectile și explosive din înălțimea baloanelor sau prin alte noui moduri analoage;

5. Declarația relativă la interdicția întrebuințării proiectilelor ce au de scop unic de a răspândi gazuri asfixiante sau deletere;

6. Declarația relativă la interdicția întrebuințării gloanțelor, care se lățesc sau se turtesc ușor în corpul omului, precum sunt gloanțele cu cămașa exterioară tare, a căror cămașă n'ar acoperi în întregime miezul glonțului sau care ar fi prevăzute cu tăeturi.

www.digibuc.ro

OBIECTUL CONVENȚIEI	DATA ȘI LOCUL SEMNĂRII	Data schimbului sau depunerii actelor de ratificare de România	STATELE CARE AU MAI RATIFICAT	S'A PUBLICAT IN :
7. Convenție privitoare la punerea minelor submarine automatice de contact.	Haga 18 Oct. 1907		*Au ratificat*: Anglia, Austro-Ungaria, Belgia, Franța. Germania, Olanda, Statele Unite ale Americii Suedia. . . . . *A aderat*: Finlanda.	M. Of. No. 272 din 11 Martie 1912. Hamangiu VII 990.
8. Convenție privitoare la bombardarea prin forțe navale în timp de războiu.	Haga 18 Oct. 1907		*Au ratificat*: Anglia, Austro-Ungaria, Belgia, Franța, Germania, Olanda. St.-Unite ale Americii, Suedia. . . . *A aderat*: Finlanda.	M. Of. No. 272 din 11 Martie 1912. Hamangiu VII, 993.
9. Convenție pentru adaptarea la războiul maritim a principiilor convenției din Geneva	Haga 18 Oct. 1907		*Au ratificat*: Austro-Ungaria Belgia, Franța, Germania Olanda. Rusia St.-Unite ale Americii, Suedia. . . . . *A aderat*: Finlanda.	M. Of. No. 272 din 11 Martie 1912. Hamangiu VII, 995.
10. Convenție privitoare la câteva restricțiuni la exercițiul dreptului de capturare în războiul pe mare	Haga 18 Oct. 1907		*Au ratificat*: Austro-Ungaria, Belgia, Franța, Germania. Olanda, St.-Unite ale Americii, Suedia . . . . *A aderat*: Finlanda.	M. Of. No. 272 din 11 Martie 1912. Hamangiu VII 999
11. Convenție privitoare la drepturile și datoriile puterilor neutre în caz de războiu	Haga 18 Oct. 1907		*Au ratificat*: Austro-Ungaria, Belgia, Franța, Germania, Olanda, Rusia, Suedia. . *A aderat*: Finlanda.	M. Of. No. 272 din 11 Martie 1912 Hamangiu VII, 1002.
Tratatul de pace dela București . . .	București 28/10 Aug. 1913	Decretul de ratificare din 1 Aug. 1913 și legea din 11 Dec. 1913	Bulgaria, Grecia, Muntenegru, Serbia.	M. Of. No. 203 din 11 Dec. 1913 Hamangiu II, 18 și VIII, 243. «Cartea Verde», publicație oficială a Ministerului Afacerilor Străine
Tratatul de alianță între România, Rusia, Franța, Anglia și Italia	București 4/17 Aug. 1916			Hamangiu VIII, 1210.

www.digibuc.ro

OBIECTUL CONVENȚIEI	DATA ȘI LOCUL SEMNĂRII	Data schimbului sau depunerii actelor de ratificare de România	STATELE CARI AU MAI RATIFICAT	S'A PUBLICAT IN:
Tratatul de pace între Puterile aliate și asociate și *Germania*[1]) și protocolul anexat	Versailles 28 Iunie 1919	Paris 14 Sept. 1920	Marea-Britanie (cu Canada, Australia, Uniunea Sud-Africană, Noua-Zelandă, India), Franța, Italia, Japonia, Belgia, Bolivia, Brazilia, Cehoslovacia, China, Cuba, Ecuator, Grecia, Guatemala Haiti, Hedjaz, Honduras, Liberia, Nicaragua, Panama Polonia, Portugalia, Peru, regatul Serb-Croat-Sloven. Siam, Uruguay și Germania.	M. Of. No. 7 din 9 Aprilie 1920. Hamangiu IX-X, 474. Pandecte Rom., caetul 1 și 2, anul I, 1922.
Tratatul de pace între Puterile aliate și asociate și *Austria*, protocolul și declarațiile anexate.	Saint Germain-en-Laye 10 Spt. 1919 9 Dec. 1919 (Data semnării României)	Paris 4 Sept. 1920	Marea-Britanie (cu Canada, Australia, Uniunea Sud-Africană, Noua-Zelandă, India), Franța, Italia, Japonia, Belgia, Cehoslovacia, China, Cuba, Grecia, Nicaragua, Panama, Polonia, Portugalia, regatul Serb-Croat-Sloven, Siam și Austria	M. Of. No.140. din 26 Sept. 1920 Hamangiu IX-X, 480. Pandecte Rom., caetul 3, 4 și 5, anul, I, 1922.
Tratatul între principalele puteri aliate și asociate și România asupra minorităților.	Paris 9 Dec. 1919	Paris 4 Sept. 1920	Marea-Britanie, Franța, Italia, Japonia.	M. Of. No. 140 din 26 Sept. 1920.
Tratatul de pace între puterile aliate și asociate și *Bulgaria* și protocolul anexat.	Neuilly-sur-Seine 27 Nov. 1919	Paris 4 Sept. 1920	Marea-Britanie (cu Canada, Australia, Uniunea Sud-Africană, Noua-Zelandă, India), Franța, Italia, Japonia, Belgia, Cehoslovacia, China, Cuba, Grecia, Hedjaz, Polonia, Portugalia, regatul Serb-Croat-Sloven, Siam și Bulgaria.	M. Of. No. 135 din20 Sept. 1920. Hamangiu IX-X, 474. Pandecte Rom., caetul 6 și 7, anul I, 1922.

[1]) In conformitate cu § 22, anexa II, partea VIII-a, a tratatului dela Versailles, care dă drept guvernelor reprezentate în comisia reparațiilor de a amendă ele însești prin comună înțelegere aceă anexă, Franța, Marea-Britanie, Italia, Japonia, Belgia, regatul Serb-Croat-Sloven, au semnat la 22 Nov. 1924, un protocol modificând § 13. S'a adăugat, la aliniatul f al paragr. 13, anexa II, partea VIII (reparații) a tratatului din Versailles, cuvintele următoare: «In caz de divergință de opinie între delegați asupra interpretării stipulațiilor acestei părți a tratatului de față, chestiunea va puteă fi supusă arbitrajului prin acord unanim al delegaților. Arbitrul va trebui să fie desemnat n unanimitate de toți delegații sau, în lipsa unui asemenea acord, numit de Consiliul Societății Națiunilor. Sentința arbitrului va legà toate părțile interesate».

www.digibuc.ro

OBIECTUL CONVENȚIEI	DATA ȘI LOCUL SEMNĂRII	Data schimbului sau depunerii actelor de ratificare de România	STATELE CARE AU MAI RATIFICAT	S'A PUBLICAT IN :
Tratatul privitor la recunoașterea suveranității Norvegiei asupra arhipelagului Spitzberg	Paris 9 Febr. 1920	Guvernul român a declarat că aderă printr'o notă din 1 Apr. 1925[1])	Danemarca, Franța, Italia, Japonia, Marea - Britanie, Norvegia, Olanda, St.-Unite ale Americii, Suedia.	
Tratatul de pace între Puterile aliate și asociate și *Ungaria*, protocolul și declarațiunile anexate.	Trianon 4 Iunie 1920	Paris 26 Iulie 1921	Marea-Britanie (cu Canada, Australia, Noua-Zelandă, Uniunea Sud-Africană, India), Franța, Italia, Japonia, Belgia, Cehoslovacia, China, Cuba, Grecia, Nicaragua, Panama, Polonia, Portugalia, regatul Serb-Croat-Sloven, Siam și Ungaria.	M. Of. No. 136 din 21 Sept.1920. Hamangiu IX-X. 474. Pandecte Rom., caetul 4, 5, și 6, anul I, 1922.
Tratat între Italia. Polonia, România, statul Serb-Croat-Sloven și Statul Cehoslovac, cu privire la relațiile reciproce ale teritoriilor transferate	Sèvres 10 Aug- 1920 28 Oct. 1920 (Data aderării României).			
Tratat între imperiul Britanic, Franța Italia, Japonia, principale Puteri aliate și asociate și România, privitor la alipirea *Basarabiei* la România.	Paris 28 Oct. 1920	Paris 19 Maiu 1922	Marea-Britanie, Franța.	M. Of. No. 100 din 8 Aug. 1922.
Protocol privitor la statutul Curții permanente de justiție internațională a Societății Națiunilor, aprobat prin votul unanim al adunării Societății din . . .	Geneva 13 Dec. 1920	Geneva 8 Aug. 1921	*Au ratificat*: Estonia, Franța, Italia, Olanda, Suedia. *Au semnat*: Uniunea Africii-de-sud, Albania, Australia, Austria, Belgia, Bolivia, Brazilia, Bulgaria, Canada, Cehoslovacia, Chili, China, Columbia, Costa-Rica, Cuba, Danemarca, rep. Dominicană, Elveția, Finlanda, Grecia, Haiti, India, Japonia, Letonia, Liberia, Lituania, Luxemburg, Marea-	

[1]) L'a semnat în ziua de 10 Iulie 1925.

www.digibuc.ro

OBIECTUL CONVENŢIEI	DATA ŞI LOCUL SEMNĂRII	Data schimbului sau depunerii actelor de ratificare de România	STATELE CARE AU MAI RATIFICAT	S'A PUBLICAT IN:
Delegatul României a semnat fără clauza facultativă, la . . .	15 Apr. 1921		Britanie, Norvegia, Noua-Zelandă, Panama, Paraguay, Persia, Polonia, Portugalia, Salvador, regatul Serb-Croat-Sloven, Siam, Spania, Suedia, Uruguay, Venezuela.	
Convenţie de alianţă defensivă între regatul României şi republica Polonă.	Bucureşti 3 Martie 1921	Bucureşti 25 Iulie 1921		M. Of. No. 89 din 26 Iulie 1921.
Convenţie de alianţă defensivă între regatul României şi republica Cehoslovacă Protocolul de prelungire pe încă trei ani.	Bucureşti 23 Apr. 1921 Praga 7 Maiu 1923	Bucureşti 27 Maiu 1921 Praga 19 Iunie 1923		M. Of. No. 53 din 11 Iunie 1921
Convenţie de alianţă defensivă între regatul României şi regatul Serbilor-Croaţilor-Slovenilor. Protocol de prelungire	Belgrad 7 Iunie 1921 Bucureşti 8 Oct. 1923	Bucureşti 8 Iulie 1921 Belgrad 23 Oct. 1923		M. Of. No. 77 din 10 Iulie 1921.
Protocoalele cuprinzând amendamentele la art. 4, 6, 12, 13 15, 16 şi 26 ale Pactului Societăţii Naţiunilor, adoptate de a doua adunare a Societăţii	Geneva 5 Oct. 1921	Geneva 5 Sept. 1923	*Au ratificat*: Albania, Belgia, Brazilia, Cehoslovacia, Cuba, Elveţia, Estonia, Finlanda, Franţa, Grecia, Italia (numai la art. 6), Letonia (art. 6), Liberia, (art. 4 şi 6), Lituania Marea-Britanie (cu Canada, Australia. Uniunea Sud-Africană, Noua-Zelandă şi India), Portugalia, Salvador (art. 4 şi 6), Spania (art. 12, 13 şi 15), Ungaria, Uruguay, Venezuela.	M. Of. No. 52 din 6 Martie 1925.
Convenţia privitoare la schimbul arhivelor între România. Austria, Ungaria, I-	Roma[1]) 6 Apr. 1922	Roma 12 Dec. 1923	Cehoslovacia, Italia, Polonia, regatul Serb-Croat-Sloven.	

[1]) La *conferinţa dela Roma*, întrunită în două sesiuni (6 Aprilie—16 Iunie 1921 şi 15 Februariee 6 Aprilie 1922) pentru regularea, conform art. 265 din tratatul dela Saint-Germain, a chestiiloa privitoare la drepturile, bunurile şi privilegiile supuşilor fostei monarhii austro-ungare, s'au semnar 45 de acte şi un protocol final, dintre care România a semnat 15, ratificând numai 2 din ele, celt menţionate în tablou. Celelalte 13, semnate, dar neratificate, sunt următoarele, păstrând numerotare-din protocolul final:

www.digibuc.ro

OBIECTUL CONVENȚIEI	DATA ȘI LOCUL SEMNĂRII	Data schimbului sau depunerii actelor de ratificare de România	STATELE CARE AU MAI RATIFICAT	S'A PUBLICAT IN:
Italia, Polonia, regatul Serbilor-Croaților-Slovenilor și Cehoslovacia. Figurează în protocolul final sub No. 32.				
Acord între Austria, Ungaria, Polonia.România, regatul Serb-Croat-Sloven și Cehoslovacia privitor la executarea art. 258 din tratatul dela Trianon (asigurări sociale). Figurează în protocolul final sub No. 6.	Roma 6 Apr. 1922	Roma 30 Aprilie 1923		
Tratatul de pace între imperiul Britanic, Franța, Italia, Japonia, Grecia și România de o parte și *Turcia* de altă parte	Lausanne 24 Iulie 1923	Paris 6 Aug. 1924	Bulgaria (numai convențiile relative la fruntariile Thraciei și la regimul strâmtorilor), Franța, Grecia, Italia, Japonia, Marea-Britanie și Turcia.	M. Of. No. 189 din 31 Aug. 1924.
Protocol privitor la un amendament la art. 16 (ultima parte a primului aliniat) al Pactului Societății Națiunilor, adoptat de a 5-a Adunare în ședința sa din. . .	Geneva 27 Sept. 1924	Geneva 12 Martie 1925		Mon. Of. No. 65 din 21 Martie 1925

1. Convenție preliminară între Austria, Ungaria, Italia, Polonia, România, regatul Serb-Croat-Sloven și Cehoslovacia, privitoare la chestiile administrative care se raportează la asigurările private, cu declarații ale delegaților Austriei, României, Ungariei și Cehoslovaciei;

2. Convenție între Austria, Ungaria, Italia, Polonia, România, regatul Serb-Croat-Sloven, privitoare la chestiile financiare care se raportează la asigurările private, cu declarații ale delegaților Austriei, Ungariei, României, și Cehoslovaciei;

7. Convenție între Austria, Italia, Polonia, România, regatul Serb-Croat-Sloven și Cehoslovacia, privitoare la pensiile acordate de fostul guvern al Austriei;

8. Aranjament preliminar între Ungaria, Polonia, România, regatul Serb-Croat-Sloven și Cehoslovacia, privitor la pensiile fostului regat al Ungariei;

19. Protocol, semnat de Italia și România, privitor la datorii și creanțe;

24. Convenția între Italia, Polonia, România, regatul Serb-Croat-Sloven și Cehoslovacia privitoare la plasările în împrumuturi de războiu;

www.digibuc.ro

OBIECTUL CONVENȚIEI	DATA ȘI LOCUL SEMNĂRII	Data schimbului sau depunerii actelor de ratificare de România	STATELE CARE AU MAI RATIFICAT	S'A PUBLICAT IN :
Pentru executarea unor clauze financiare și economice din tratatul dela Trianon, s'au încheiat cu Ungaria următoarele convenții: 1. Convenția între Ungaria de o parte și Austria, Polonia, România, regatul Serbilor, - Croaților - Slovenilor și Cehoslovacia de altă parte, pentru regularea chestiunilor privitoare la transfertul creanțelor și depozitelor supușilor teritoriilor transferate ale fostului regat al Ungariei, respectiv ale fostului imperiu al Austriei, la Cassa de Economie poștală regală Ungară.	Budapesta 15 Dec. 1922	Ratificată prin jurnalul Consiliului de Miniștri No. 1867 din 18 Iulie 1924	Austria, Cehoslovacia, regatul Serb-Croat-Sloven, Ungaria.	

25. Convenție între Austria, Italia, Polonia, România, regatul Serb-Croat-Sloven și Cehoslovacia, privitoare la lichidarea Cassei de Economie poștală din Viena;

26. Deziderat relativ la lichidarea Cassei de Economie regală ungară și la sistematizarea gestiunii fostei administrații poștale ungare;

27. Convenție între Austria, Italia, Polonia, România, regatul Serb-Croat-Sloven și Cehoslovacia privitoare la sistematizarea obligațiilor derivând din gestiunea foștei administrații poștale austriace și ale administrației poștale imperiale și regale militare și de campanie, precum și din gestiunea administrațiilor poștale ale Statelor moștenitoare;

28. Convenție între Austria, Ungaria, Italia, Polonia, România și regatul Serb-Croat-Sloven, privitoare la dubla impunere, cu o declarație a delegației poloneze;

33. Acord între Austria, Ungaria, Italia, Polonia, România, regatul Serb-Croat-Sloven și Cehoslovacia, privitor la fundații și bunuri ale colectivităților și persoanelor morale publice;

34. Acord între Austria, Ungaria, Italia, Polonia și România, privitor la fideicomise; și

35. Convenție între Austria, Ungaria, Italia, Polonia, România, regatul Serb-Croat-Sloven și Cehoslovacia, privitoare la naționalitate.

La *conferința economică*, întrunită la *Portorose* dela 29 Oct.—25 Nov. 1921, din îndemnul delegației americane la comisia de reparații, secția Viena, s'au semnat la 16 și 23 Nov. 1921 optsprezece deziderate și acorduri între Statele moștenitoare ale fostei monarhii Austro-ungare, dintre care România a ratificat numai trei aranjamente poștale, telegrafice și telefonice (trecute în protocolul final sub No. 2, 3 și 7), prin jurnalul Consiliului de Miniștri No. 573 din 28 Martie 1922 și trei acorduri privitoare la material rulant (trecute în protocolul final sub No. 9, 10 și 11) prin jurnalul Consiliului de Miniștri No. 2619 din 9 Sept. 1922.

www.digibuc.ro

OBIECTUL CONVENȚIEI	DATA ȘI LOCUL SEMNĂRII	Data schimbului sau depunerii actelor de ratificare de România	STATELE CARE AU MAI RATIFICAT	S'A PUBLICAT IN :
2. Aranjament între România, regatul Serb - Croat-Sloven, și Cehoslovacia, pentru regularea repartiției acoperirii pusă la dispoziția lor conform art. 10 și 11, respectiv ale anexei convenției încheiate cu Ungaria privitor la transfertul creanțelor și depozitelor aparținând supușilor lor din gestiunea Cassei de Economie poștală dela Budapesta.	Budapesta 7 Nov. 1922	Ratificat prin jurnalul Consiliului de Miniștri No. 1867 din 18 Iulie 1924	Cehoslovacia, regatul Serb-Croat-Sloven.	
3. Convenție între Ungaria de o parte, Austria, România, regatul Serb-Croat-Sloven și Cehoslovacia de altă parte, relativă la obligațiile rezultând din gestiunea administrației poștale ungare și administrației poștale imperiale și regale militare și de campanie, precum și din gestiunea administrațiilor poștale ale Statelor, cărora le-au fost transferate teritorii ungare, și protocolul final.	Budapesta 15 Dec. 1922	Ratificată prin jurnalul Consiliului de Miniștri No. 1867 din 18 Iulie 1924	Cehoslovacia, regatul Serb-Croat-Sloven, Ungaria.	
4. Convenție între România și Ungaria, privitoare la repartiția bunurilor județelor (comitatelor), orașelor și satelor, al căror vechiu terito-	București 16 Apr. 1924	Budapesta 3 Dec. 1924		M. Of. No. 279 din 19 Dec. 1924

www.digibuc.ro

OBIECTUL CONVENȚIEI	DATA ȘI LOCUL SEMNĂRII	Data schimbului sau depunerii actelor de ratificare de România	STATELE CARE AU MAI RATIFICAT	S'A PUBLICAT IN:
riu a fost împărțit de fruntaria fixată în urma tratatului de la Trianon.				
5. Convenție între România și Ungaria, privitoare la schimbul de acte judiciare, de registre funciare și de registre de stare civilă.	București 16 Apr. 1924	Budapesta 3 Dec. 1924		M. Of. No. 279 din 19 Dec. 1924.
6. Convenție între România și Ungaria, privitoare la schimbul registrelor de impozit funciar.	București 16 Apr. 1924	Budapesta 3 Dec. 1924		M. Of. No. 279 din 19 Dec. 1924.
7. Acord între România și Ungaria privitor la regularea afacerilor relative la fundația «Gozsdu».	București 16 Apr. 1924	Budapesta 3 Dec. 1924		M. Of. No. 279 din 19 Dec. 1924.
8. Convenție între România și Ungaria, relativă la liberarea depozitelor și reglementarea datoriilor și creanțelor în vechi coroane austriace și ungare.	București 16 Apr. 1924	Budapesta 3 Dec. 1924		M. Of. No. 279 din 19 Dec. 1924.
9. Convenție între România și Ungaria, relativă la ajustarea financiară a întreprinderilor de asigurări private și la tratamentul reciproc al ziselor întreprinderi.	București 16 Apr. 1924	Budapesta 3 Dec. 1924		M. Of. No. 279 din 19 Dec. 1924

www.digibuc.ro

OBIECTUL CONVENȚIEI	DATA ȘI LOCUL SEMNĂRII	Data schimbului sau depunerii actelor de ratificare de România	STATELE CARE AU MAI RATIFICAT	S'A PUBLICAT IN:
10. Convenție între România și Ungaria. privitoare la regimul apelor teritoriilor limitrofe și la lichidarea sindicatelor de apărare contra inundațiilor, tăiate de fruntarie.	București 16 Apr. 1924	Budapesta 3. Dec. 1924		M. Of. No. 6 din 10 Ianuarie 1925.
11. Protocol între România și Ungaria relativ la recensământul datelor valorilor administrate de către Cassele de minori și interzișii.	București 16 Apr. 1924	Budapesta 3 Dec. 1924		M. Of. No. 6 din 10 Ianuarie 1925.
12. Aranjament comercial între România și Ungaria.	București 16 Apr. 1924	Budapesta 3 Dec. 1924		M. Of. No. 6 din 10 Ianuarie 1925.
13. Acord forfetar între România și Ungaria, relativ la lichidarea restituțiilor ungare.	București 14 Apr. 1924	Paris 30 Oct. 1924 Depunerea instrumentelor de ratificare la Comisia Reparațiilor		
Pentru executarea unor clauze financiare și economice din tratatul dela Saint Germain-en-Laye, s'au încheiat cu *Austria* următoarele convenții[1]):				

[1]) Protocoalele încheiate la Viena de delegatul guvernului român cu liquidatorii Băncii Austro-ungare la 14 Martie 1922, 4 Oct. 1923. 2 Febr. 1924, și convenția pentru cedarea creanțelor ipotecare din 13 Martie 1924, pe temeiul cărora guvernul român, în executarea tratatelor dela Saint-Germain și Trianon, a intrat în posesia activelor și pasivelor, afacerilor comerciale și a creanțelor ipotecare ale fostei Bănci Austro-ungare din teritoriile românești.

www.digibuc.ro

OBIECTUL CONVENȚIEI	DATA ȘI LOCUL SEMNĂRII	Data schimbului sau depunerii actelor de ratificare de România	STATELE CARE AU MAI RATIFICAT	S'A PUBLICAT IN:
1. Acord între România și Austria, relativ la liberarea depozitelor aparținând supușilor respectivi ai părților contractante.	Viena 26 Iulie 1924			
2. Protocol între România și Austria asupra bunurilor salvate (Bergegüter) din Bucovina.	Viena 26 Iulie 1924			
3. Convenție între România și Austria, privitoare la regularea datoriilor și creanțelor înscrise în coroane austro-ungare vechi, între supușii Părților contractante.	Viena 26 Iulie 1924			
4. Convenție între România și Austria, privitoare la regularea diferitelor categorii de pensii, care n'au făcut obiectul convenției dela Roma, din 6 Aprilie 1922, cu declarațiile adiționale	Viena 26 Iulie 1924			
5. Acordul adițional la convenția precedentă.	Viena 26 Iulie 1924			
6. Convenție între România și Austria, privitoare la regularea pensiilor provinciale, comunale și districtuale.	Viena 26 Iulie 1924			

www.digibuc.ro

OBIECTUL CONVENȚIEI	DATA ȘI LOCUL SEMNĂRII	Data schimbului sau depunerii actelor de ratificare de România	STATELE CARE AU MAI RATIFICAT	S'A PUBLICAT IN:
7. Acorduri între România și Austria, privitoare la avansurile pe lefuri date funcționarilor fostului imperiu Austriac.	Viena 26 Iulie 1924			
8. Convenție între România și Austria, relativă la așezământul general de asigurări pentru pensiile funcționarilor.	Viena 26 Iulie 1924			
9 Convenție între România și Austria, privitoare la așezământul de asigurări împotriva accidentelor al sindicatului oficial al căilor ferate austriace.	Viena 26 Iulie 1924			
10. Convenție între România și Austria, privitoare la așezământul de asigurări împotriva accidentelor minerilor.	Viena 26 Iulie 1924			
11. Convenție între România și Austria, privitoare la așezământul de asigurări pentru pensii al Societății de căi ferate locale și cu cale îngustă.	Viena 26 Iulie 1924			
12. Convenție între România și Austria, privitoare la Cassa de ajutor în caz de boală a Administrației foastelor căi fe-	Viena 26 Iulie 1924			

www.digibuc.ro

OBIECTUL CONVENȚIEI	DATA ȘI LOCUL SEMNĂRII	Data schimbului sau depunerii actelor de ratificare de România	STATELE CARE AU MAI RATIFICAT	S'A PUBLICAT IN:
rate de Stat imperiale regale austriace și la fondurile sale separate.				
13. Declarația din partea guvernului austriac, privitoare la societățile private de asigurare.	Viena 26 Iulie 1924			
14. Declarația din partea guvernului austriac, privitoare la urmările anulării tratatului din București (art. 210, § 2 din tratatul dela St. Germain).	Viena 26 Iulie 1924			
15. Declarația din partea delegației Române privitoare la ștampilarea titlurilor private în România.	Viena 26 Iulie 1924			
16. Trei acorduri forfetare privitoare: I-ul la materialul industrial și agricol și la lichidarea contului rezervat, al II-lea la restituirea vitelor și al III-lea stabilind modul de achitare a sumelor rămase în sarcina Austriei pe urma celorlalte două acorduri forfotare (Lichidarea drepturilor noastre derivând din executarea art. 184 al tratatului din Saint-Germain.	Viena 3 Nov. 1924	Ratificate prin jurnalul Consiliului de Miniștrii No. 3201 din 24 Nov. 1924 și depuse spre omologare la Comisia Reparațiilor de Austria la 1 și de România la 4 Dec. 1924.		
16. Acord adițional la convenția semnată la Roma la 6 Apr. 1922 între Austria, Italia, Polonia, România, Regatul Serb-Croat-Sloven și Cehoslovacia.	Roma 23 Febr. 1925			

www.digibuc.ro

OBIECTUL CONVENȚIEI	DATA ȘI LOCUL SEMNĂRII	Data schimbului sau depunerii actelor de ratificare d'in România	STATELE CARE AU MAI RATIFICAT	S'A PUBLICAT IN:
privitor la transferarea creanțelor și depozitelor și gestiunii Cassei Poștale, de Economii din Viena și protocolul anexat.				

X. CONVENȚII RELIGIOASE

OBIECTUL CONVENȚIEI	DATA ȘI LOCUL SEMNĂRII	Data schimbului sau depunerii actelor de ratificare de România	STATELE CARE AU MAI RATIFICAT	S'A PUBLICAT IN:
Concordatul cu Vaticanul.	Tratative în curs.			

XI. CONVENȚII JUDICIARE

OBIECTUL CONVENȚIEI	DATA ȘI LOCUL SEMNĂRII	Data schimbului sau depunerii actelor de ratificare de România	STATELE CARE AU MAI RATIFICAT	S'A PUBLICAT IN:
Declarație cu Belgia pentru comunicarea actelor de stare civilă.	București 20/4 Martie 1881	Sancționată cu decretul No. 387 din 19 Febr. 1881		M. Of. din 27/11 Mart. 1881 Hamangiu II,355 Djuvara 345.
Convenție între România și Belgia, pentru asistență judiciară.	București 20/4 Martie 1881	Bruxelles 13 Aug. 1881		M. Of. din 11/23 August 1881. Hamangiu II, 405.
Convenție între România și Rusia privitoare la corespondența judiciară.	București 12 Mart. 1894			M. Of. No. 39 din 19 Mai 1894. Hamangiu II, 628.
Convenție internațională, relativă la conflictele de legi în materie de căsătorie (A treia conferință de drept internațional privat).	Haga 12 Iunie 1902	Haga 19/1 Iunie 1904	Belgia [1]), Elveția, Franța, Germania, Italia, Luxemburg, Portugalia, Suedia și Ungaria.	M. Of. No. 49 din 3/16 Iunie 1904. Hamangiu III 111.

[1]) Fiind denunțată, a încetat de a avea efect față de Belgia dela 19 Iulie 1 Aug. 1919.

www.digibuc.ro

OBIECTUL CONVENȚIEI	DATA ȘI LOCUL SEMNĂRII	Data schimbului sau depunerii actelor de ratificare de România	STATELE CARE AU MAI RATIFICAT	S'A PUBLICAT IN:
Convenție internațională, pentru regularea conflictelor de legi și jurisdicție în materie de despărțenie și separație de corp. (A treia conferință de drept internațional privat).	Haga 12 Iunie 1902	Haga 19/1 Iunie 1904	Belgia[1]), Elveția, Franța, Germania, Italia, Luxemburg, Portugalia, Suedia și Ungaria.	M. Of. No. 49 din 3/16 Iunie 1904. Hamangiu III, 113.
Convenție internațională pentru regularea tutelei minorilor . . . . . (A treia conferință de drept internațional privat).	Haga 12 Iunie 1902	Haga 19/1 Iunie 1904	Belgia[1]), Elveția, Franța, Germania, Italia, Luxemburg, Olanda, Portugalia, Spania, Suedia, și Ungaria.	M. Of. No. 49 din 3/16 Iunie 1904. Hamangiu III, 115.
Convenție internațională privitoare la unele chestiuni de procedură civilă[2]). (A patra conferință de drept internațional privat).	Haga 4/17 Iulie 1905	Haga 11/24 Aprilie 1909	Belgia, Danemarca, Elveția, Franța, Germania, Italia, Luxemburg, Maroc (zona spaniolă), Norvegia, Olanda. Portugalia, Rusia, Spania, Suedia, Ungaria.	M. Of. No. 11 din 14/27 Aprilie 1909. Hamangiu V,369. Publicată de Șt. I. Popescu cu comentarii la «Cartea Românească» în 1923.
Convenție internațională privitoare la interdicție și la măsurile de protecție analoage. (Conferința a patra de drept internațional privat).	Haga 4/17 Iulie 1905	Haga 11/24 Iunie 1912	Franța[3]), Germania, Italia, Olanda, Portugalia, Suedia și Ungaria.	M. Of. No. 261 din 28 Febr. /12 Martie 1912. Hamangiu VII, 1915.

[1]) Fiind denuntată, a încetat de a avea efect față de Belgia dela 19/1 Aug. 1919.

[2]) Nu se mai aplică în relațiile între România, Germania, Austria și Ungaria (art. 287 tratatul din Versailles, 283 Saint-Germain, 221 Trianon) și înlocuită cu o înțelegere, stabilită pe baza reciprocității, prin schimb de note până la încheierea unei noui convenții. Această convenție a înlocuit convenția dela Haga din 14 Nov. 1896 și protocolul adițional din 22 Maiu 1897 (M. Of. No. 34 bis din 14 Mai 1899; Hamangiu II, 813).

[3]) Fiind denunțată la 5 Decemvrie 1916 (Journal Officiel du 20 Janvier 1917), a încetat de a mai avea efect față de Franța dela 24 Iunie 1917.

www.digibuc.ro

OBIECTUL CONVENȚIEI	DATA ȘI LOCUL SEMNĂRII	Data schimbului sau depunerii actelor de ratificare de România	STATELE CARE AU MAI RATIFICAT	S'A PUBLICAT IN:
Convenție internațională privitoare la conflictele de legi relative la efectele căsătoriei asupra drepturilor și datoriilor soților în raporturile lor personale și asupra averilor soților. (A patra conferință de drept internațional privat).	Haga 4/17 Iulie 1905	Haga 11/24 Iunie 1912	Franța[1]), Germania, Italia, Olanda, Portugalia, Suedia.	M. Of. No. 261 din 28 Febr, /12 Martie 1912. Hamangiu VII, 1913.
Declarație cu privire la executarea în România a hotărîrilor civile pronunțate de instanțele judecătorești din cantonul Berna (Elveția) și viceversa.	Deciziunea Consiliului Executiv al cantonului Berna din 24 Oct. 1922		Guvernul român a declarat că o adoptă, pe baza reciprocității, cu nota Ministerului Afacerilor Străine No. 23.944 din 11 Mai 1923.	
Protocol relativ la clauzele de arbitraj inserate voluntar în contractele comerciale încheiate între supușii diferitelor țări [2]). Propunerea Soc. Națiunilor, semnate de delegatul român la	Geneva 24 Sept. 1923 6 Mart. 1924	Geneva 12Mart. 1925	*Au ratificat*: Albania, Anglia, Belgia, Danemarca, Finlanda, Italia. *Au aderat*: Brazilia: Franța, Germania, Grecia, Japonia, Lituania, Monaco, Norvegia, Panama, Olanda, Uruguay, Rhodesia de sud.	Mon. Of. No. 65 din 21 Mart. 1925
Protocol, prin care se dă posibilitate și Statelor nereprezentate la a 3-a și a 4-a Conferință de drept internațional privat dela Haga de a aderà la cele 5 convenții.	Haga 28 Nov. 1923	Haga 23 Iulie 1924	Numai Italia până în prezent, deși semnată și de Elveția, Germania, Luxemburg, Olanda, Portugalia, Suedia Ungaria.	M. Of. No. 242 din 2 Noemvrie 1924.

[1]) Fiind denunțată la 5 Decemvrie 1916 (Journal Officiel du 20 Janvier 1917), a încetat de a mai aveà efect față de Franța de la 24 Iunie 1917.

[2]) Cu rezerva că guvernul român va puteà, în orice împrejurare, să restrângă îndatorirea prevăzută la art. 1 al. II la contractele care sunt declarate comerciale de dreptul său național.

www.digibuc.ro

OBIECTUL CONVENŢIEI	DATA ŞI LOCUL SEMNĂRII	Data schimbului sau depunerii actelor de ratificare de România	STATELE CARE AU MAI RATIFICAT	S'A PUBLICAT ÎN:
Convenţie între România şi Ungaria privitoare la oarecare chestiuni de procedură civilă şi drept privat.	Bucureşti 16 Apr. 1924	Budapesta 24 Martie 1925		Mon. Of. No. 74 din 2 Apr. 1925.
Convenţie judiciară între România şi Bulgaria.	Bucureşti 19 Apr. 1924	Bucureşti 5 Mart. 1925		Mon. Of. No. 57 din 12 Martie 1925.
Protocol, prin care se dă posibilitatea şi Statelor nereprezentate la a 4-a Conferinţă de drept internaţional privat dela Haga de a aderà la convenţia internaţională din 17 Iulie 1905, privitoare la procedura civilă.	Haga 4 Iulie 1924	Haga 22 Apr. 1925		Mon. Of. No. 98 din 7 Maiu 1925.
Convenţie judiciară între România şi Austria.	Bucureşti 17 Fevr. 1925			
Convenţie între România şi Cehoslovacia, relativ la protecţia şi asistenţa judiciară reciprocă în materie de drept civil şi comercial, precum şi asupra afacerilor necontencioase	Bucureşti 7 Maiu 1925			

www.digibuc.ro

XII. CONVENŢII INDUSTRIALE, ŞTIINŢIFICE, LITERARE ŞI ARTISTICE

OBIECTUL CONVENŢIEI	DATA ŞI LOCUL SEMNĂRII	Data schimbului sau depunerii actelor de ratificare de România	STATELE CARE AU MAI RATIFICAT	S'A PUBLICAT IN:
Convenţie pentru înfiinţarea unui «Birou Internaţional de greutăţi şi măsuri» şi regulamentul anexat.	Paris 20 Maiu 1875	România a aderat în Martie 1883	Argentina, Austria, Belgia, Cehoslovacia, Danemarca, Elveţia, Franţa, Germania, Italia, Norvegia, Portugalia, Peru, Rusia, Spania, St.-Unite ale Americii, Suedia, Turcia, Venezuela.	M. Of. No. 277 din 10/22 Martie 1883. Djuvara 126.
Convenţie internaţională pentru protecţia proprietăţii industriale [1]) şi protocolul de închidere, încheiat la. . . . . Revăzută la . . . şi la	Paris 20 Mart. 1883 Bruxelles 14 Dec. 1900 Washington 2 Iunie 1911	Berna 22 Aug. 1924 Adeziunea României s'a hotărît însă prin decretul-lege No. 2641 din 17 Iunie 1920, ca Stat de a IV-a categorie. Adeziunea a devenit efectivă cu începere dela 6 Oct. 1920	*Au ratificat*: Anglia, Austria, rep. Dominicană, Elveţia, Franţa (cu Algeria şi coloniile), Germania, Italia, Japonia, Mexico, Norvegia, Olanda, Portugalia (cu Azore şi Madere), Spania, St.-Unite ale Americii, Tunis, Ungaria. *Au aderat*: Belgia, Brazilia, Bulgaria, Canada, Cehoslovacia, Cuba, Danemarca. Dantzig, Estonia, Finlanda, Grecia, Liban, Luxemburg, Maroc (protectorat francez), Polonia, regatul Serb-Croat-Sloven, Siria, Suedia.	M. Of. No. 197 din 10 Sept. 1924.
Convenţie internaţională relativă la schimburile internaţionale pentru documente oficiale şi publicaţii ştiinţifice şi literare.	Bruxelles 15 Mart. 1886	Aderare făcută prin notificarea Legaţiunii României din Bruxelles la 5 Iunie 1923	Argentina, Belgia, Brazilia, Cehoslovacia, Dantzig, rep. Dominicană, Elveţia, Italia, Letonia, Paraguay, Polonia, Portugalia, statul Serb-Croat-Sloven, Spania, St.-Unite ale Americii, Ungaria, Uruguay	

[1]) In ce priveşte proprietatea artistică şi literară, România a răspuns cu amânări la nenumăratele intervenţii al Biuroului Internaţional al Uniunii pentru protecţia operilor artistice şi literare din Berna, care ne cereă să aderăm la convenţia internaţională pentru proprietatea operelor artistice şi literare dela Berna din 9 Sept. 1886 revazuta la Berlin în 13 Nov. 1908. Guvernul român a încheiat numai acorduri particulare cu Austria, Franţa, Italia, cu ocazia încheerii convenţiilor comerciale, iar corpurile legiuitoare au votat în 1923 o lege asupra proprietăţii literare şi artistice, promulgată şi publicată în Monitorul Oficial No. 68 din 28 Iunie 1923.

www.digibuc.ro

OBIECTUL CONVENȚIEI	DATA ȘI LOCUL SEMNĂRII	Data schimbului sau depunerii actelor de ratificare de România	STATELE CARE AU MAI RATIFICAT	S'A PUBLICAT IN:
Acord internațional pentru a asigurà schimbul imediat al «Monitorului Oficial» și al analelor și documentelor parlamentare.	Bruxelles 15 Mart. 1886	Bruxelles 5 Iunie 1923	Belgia, Brazilia, Cehoslovacia. Dantzig, rep. Dominicană, Italia, Letonia, Polonia, Portugalia, statul Serb-Croat-Sloven, St.-Unite ale Americii, Uruguay.	
Aranjamentul pentru înregistrarea internațională a mărcilor de fabrică sau de comerț și regulamentul anexat, încheiat la	Madrid 14 Apr. 1891	Berna 22 Aug. 1924	*Au ratificat*: Austria, Elveția, Franța, Italia, Mexico, Olanda, Portugalia, Spania, Tunisul, Ungaria. *Au aderat*: Belgia, Brazilia, Cehoslovacia, Luxemburg, Maroc (protectorat francez), regatul Serb-Croat-Sloven.	M. Of. No. 197 din 10 Sept. 1924.
Revăzut la . . . . și la	Bruxelles 14 Dec. 1900 Washington 2 Iunie 1911			
Convenție între România și Belgia privitoare la protecția proprietății operilor literare, artistice și fotografice.	Bruxelles 28/10 Aprilie 1910			M. Of. No. 46 din 1 Iunie 1910. Hamangiu VI, 629.
Comisia internațională pentru explorația științifică a Mării Mediterane	Inființată în 1913 din inițiativa Principelui de Monaco	S'a hotărît și aderarea României	*Au aderat* până în prezent: Egiptul, Franța, Grecia, Italia, Monaco, Spania, Tunis, Turcia	
Convenție internațională pentru crearea la Paris a unui Institut Internațional al Frigului. Plenipotențiarul României a semnat la	Paris 21 Iunie 1920 31 Dec. 1920		*Au ratificat*: Anglia, Belgia, Bulgaria, Cehoslovacia, Danemarca, Elveția, Finlanda, Italia, Japonia, Luxemburg Monaco, Norvegia, Olanda, Polonia, Portugalia, regatul Serb-Croat-Sloven, Siam, Spania. *A aderat*: Irlanda.	

www.digibuc.ro

OBIECTUL CONVENȚIEI	DATA ȘI LOCUL SEMNĂRII	Data schimbului sau depunerii actelor de ratificare de România	STATELE CARE AU MAI RATIFICAT	S'A PUBLICAT ÎN:
Uniunea internațională de himie pură și aplicată cu sediul la Paris, ale cărei statute și regulament au fost adoptate la conferința dela. . .	Roma 22-24 Iunie 1920	România a aderat prin «Societatea de himie din România» în anul 1921	*State fundatoare*: Anglia, Belgia, Franța, Italia. St.-Unite ale Americii. *State aderente*: Canada, Cehoslovacia, Danemarca, Grecia, Olanda, Polonia, Portugalia, Spania.	
Aranjament privitor la păstrarea sau restabilirea drepturilor de proprietate industrială atinse de războiul mondial . .	Berna 30 Iunie 1920	Berna 22 Aug. 1924	*Au ratificat*: Cehoslovacia Elveția, Franța, Germania, Polonia, Suedia, Tunisul Portugalia. *Au aderat*: Anglia (cu rezerva), Austria, Belgia, Brazilia, insula Ceilan, Danemarca, Dantzig, Japonia, Norvegia, Noua-Zelandă, regatul Serb-Croat-Sloven, Spania, insula Trinitatea, Ungaria.	M. Of. No. 197. din 10 Sept.1924.
Aranjament internațional pentru crearea unui Biurou Central al Brevetelor de Invenție.	Paris 15 Nov. 1920			
Convenția internațională modificatoare a convenției de la Paris din 20 Maiu 1875, pentru a asigură unificarea internațională și perfecționarea sistemului metric și regulamentul anexat.	Sèvres 6 Oct. 1921		Anglia, Belgia, Danemarca, Elveția, Finlanda, Italia, Japonia, Norvegia, St.-Unite ale Americei, Suedia.	
Convenție internațională pentru reprimarea răspândirii și a traficului publicațiilor obscene (întocmită sub auspiciile Societății Națiunilor, ca o întregire a aranjamentului dela Paris din 4 Maiu 1910.	Geneva 12 Sept. 1923 Plenipotențiarul nostru a semnat-o la 9 Ianuarie 1924		*Au ratificat*:Albania,Austria, Bulgaria, Italia, Siam și Spania. *Au aderat* : Egiptul.	

www.digibuc.ro

XIII. CONVENȚII DE DELIMITARE

OBIECTUL CONVENȚIEI	DATA ȘI LOCUL SEMNĂRII	Data schimbului sau depunerii actelor de ratificare de România	STATELE CARE AU MAI RATIFICAT	S'A PUBLICAT IN:
Convenție cu Bulgaria pentru delimitarea fruntariei fluviale.	Sofia 1/14 Ianuarie 1908			M. Of. No. 224 din 5 Ianuarie 1908. Hamangiu III, 704.
Tratat de pace de la București (Protocolul No. 5 și procesul-verbal anexat, p. delimitarea fruntariei dobrogene).	București 28/10 august 1913	Decret de ratificare din 1 Aug. 1913 și legea din 11 Dec. 1913		M. Of. No. 203 din 11 Dec. 1913. Hamangiu II, 18 și VIII, 243. «Carte a Verde», publicație oficială a Ministerului Afacerilor Străine.
Tratat între principalele puteri aliate și asociate și Polonia România, Statul Serbo-Croat-Sloven și Cehoslovacia privitor la anumite fruntarii ale acestor State.	Sèvres 10 Aug. 1920 România a aderat la 28 Oct. 1920	România nu l-a ratificat până în prezent, deși a consimțit la începerea lucrărilor de delimitare prevăzute de tratat O.	Anglia, Cehoslovacia, Franța. regatul Serb-Croat Sloven.	
Protocol privitor la regularea unor amănunte ale fruntariei între România și Cehoslovacia	Praga 4 Maiu 1921	Ministrul Afacerilor străine a fost autorizat prin jurnalul Consiliului de Miniștri No. 924 din 19 Maiu 1921 să-l pună în executare		
Regulament privitor la măsurile și procedeele de întrebuințat pentru prevenirea și aplanarea conflictel or pe Nistru alcătuit de delega-	Tiraspol 20 Nov. 1923			

www.digibuc.ro

OBIECTUL CONVENȚIEI	DATA ȘI LOCUL SEMNĂRII	Data schimbului sau depunerii actelor de ratificare de România	STATELE CARE AU MAI RATIFICAT	S'A PUBLICAT IN:
țiile alianței Republicilor Socialiste-Sovietice S. S. S. R. și României. . . .				
Protocol privitor la câteva insule de pe Dunăre și la un schimb de comune între România și Jugoslavia.	Belgrad 24 Nov. 1923	Belgrad 6 Iunie 1924		M. Of. No. 129 din 18 Iunie 1924.
Convenție între România și Ungaria privitoare la regimul apelor teritoriilor limitrofe și la lichidarea sindicatelor de apărare contra inundațiilor, tăiate de fruntarie.	București 16 Apr. 1924	Budapesta 3 Dec. 1924		M. Of. No. 6 din 10 Ianuarie 1925.
Convenție între România și regatul Serbilor - Croaților- Slovenilor relativă la regimul proprietăților situate în zona de fruntarie.	Belgrad 5 Iulie 1924			
Protocol privitor la traficul în zona de fruntarie între România și Cehoslovacia	București 16 Apr. 1925			

www.digibuc.ro

XIV. CONVENŢII VARIATE

OBIECTUL CONVENŢIEI	DATA ŞI LOCUL SEMNĂRII	Data schimbului sau depunerii actelor de ratificare de România	STATELE CARE AU MAI RATIFICAT	S'A PUBLICAT IN:
Convenţie internaţională pentru înfiinţarea unui Institut de Agricultură la Roma[1]).	Roma 7 Iunie 1905		*Au ratificat*: . . . . . *Au aderat*: . . . . . Cehoslovacia, Eritrea, Estonia, Finlanda, Haiti, Irlanda, Letonia, Lituania, Panama, Polonia, Somalia, Tripolitania.	M. Of. No. 15 din 17 Aprilie 1910. Hamangiu VI, 560.
Convenţie internaţională privitoare la interzicerea întrebuinţării fosforului alb (galben) în industria chibriturilor . . . . Recomandată spre a fi adoptată şi de Conferinţa internaţională a muncii dela Washington (29 Oct. 29 Noem. 1919). . .	Berna 26 Sept. 1906 Geneva 21 Iulie 1921 (Data aderării României)		*Au ratificat*: . . . . . *Au aderat*: . . . . . Belgia, China, Dantzig, Estonia, Finlanda, Japonia.	M. Of. No. 34 din 17 Mai 1921.
Convenţie între România şi Serbia pentru pescuit în apele Dunărei[2]).	Bucureşti 27 Febr. 1908			M. Of. No. 199 din 3 Decemvrie. 1909. Hamangiu VI,55.
Convenţia şi protocolul privitor la controlul comerţului de arme şi muniţii [3]).	Saint-Germain-en-Laye 10 Spt. 1919	Paris 31 Maiu 1924	*Au ratificat*: Brazilia, Sultanul din Mascate, Portugalia, Siam, Venezuela, *Au aderat*: Bulgaria, Chili, Estonia, Finlanda, Guatemala, Haiti, Peru.	M. Of. No. 175 din 13 August 1924.

[1]) Din iniţiativa Institutului Internaţional de Agricultură s'a ţinut la Roma o conferinţă internaţională de phytopathologie, care a dus la încheierea unui proect de convenţie semnat şi de delegaţii români la 4 Martie 1914.

[2]) Art. 165 din tratatul dela Neuilly-sur-Seine a abrogat convenţia , încheiată la 29 Nov. 1901 între România şi Bulgaria, pentru pescuit în apele Dunărei (publicată în M. Of. No. 165 din 26 Oct. 1902 şi Hamangiu II, 950).

[3]) Se revizueşte în conferinţa internaţională care s'a deschis le Geneva în ziua de 4 Maiu 1925 şi la care participă şi România.

www.digibuc.ro

OBIECTUL CONVENŢIEI	DATA ŞI LOCUL SEMNĂRII	Data schimbului sau depunerii actelor de ratificare de România	STATELE CARE AU MAI RATIFICAT	S'A PUBLICAT IN :
Convenţie tinzând să mărginească la 8 ore pe zi şi la 48 pe săptămână numărul orelor de muncă în stabilimentele industriale	Washington 29 Nov. 1919	Geneva 31 Maiu 1921 Inregistrată la Soc. Naţiunilor la 13 Iunie 1921	*Au ratificat*: Austria, Cehosiovacia, Grecia, Italia.	M. Of. No. 34 din 17 Mai 1921.
Convenţie privitoare la lipsa de lucru Recomandarea privitoare la lipsa de lucru. Recomandarea privitoare la reciprocitatea tratamentului lucrătorilor străini..	Washington 29 Nov. 1919	Geneva 31 Maiu 1921 Inregistrată la Soc. Naţiunilor la 13 Iunie 1921	*Au ratificat*: Anglia, Austria, Danemarca, Elveţia, Estonia, Finlanda, Grecia, India, Italia, Japonia, Norvegia, Polonia, Spania, Uniunea Sud-Africană, Suedia.	M. Of. No. 34 din 17 Mai 1921.
Convenţie privitoare la întrebuinţarea la lucru a femeilor înainte şi după naştere	Washington 29 Nov. 1919	Geneva 31 Maiu 1921 Inregistrată la Soc. Naţiunilor la 13 Iunie 1921	*Au ratificat*: Grecia, Spania.	M. Of. No. 34 din 17 Mai 1921.
Convenţie privitoare la lucrul de noapte al femeilor.	Washington 29 Nov. 1919	Geneva 31 Maiu 1921 Inregistrată la Soc. Naţiunilor la 13 Iunie 1921	*Au ratificat*: Anglia, Austria, Belgia, Cehoslovacia, Elveţia Estonia, Grecia, India, Italia Olanda, Uniunea Sud-Africană.	M. Of. No. 34 din 17 Mai 1921.
Convenţie hotărînd minimum de vârstă pentru admiterea copiilor în muncile industriale	Washington 29 Nov. 1919	Geneva 31 Maiu 1921 Inregistrată la Soc. Naţiunilor la 13 Iunie 1921	*Au ratificat*: Belgia, Cehoslovacia, Danemarca, Elveţia, Estonia, Grecia, Polonia.	M. Of. No. 34 din 17 Mai 1921.

www.digibuc.ro

OBIECTUL CONVENŢIEI	DATA ŞI LOCUL SEMNĂRII	Data schimbului sau depunerii actelor de ratificare de România	STATELE CARE AU MAI RATIFICAT	S'A PUBLICAT IN:
Convenţie privitoare la munca de noapte a copiilor în industrie	Washinton 29 Nov. 1919	Geneva 31 Maiu 1921 Inregistrată la Soc. Naţiunilor la 13 Iunie 1921	*Au ratificat*: Austria, Belgia, Danemarca, Elveţia, Estonia, Grecia, Italia, Olanda, Polonia.	M. Of. No. 34 din 17 Mai 1921.
Recomandare privitoare la prevenirea antraxului	Washington 29 Nov. 1919	Geneva 31 Maiu 1921 Inregistrată la Soc. Naţiunilor la 13 Iunie 1921		M. Of. No. 34 din 17 Mai 1921.
Recomandare privitoare la ocrotirea femeilor şi copiilor contra saturnismului (intoxicare prin plumb)	Washinton 29 Nov. 1919	Geneva 31 Maiu 1921 Inregistrată la Soc. Naţiunilor la 13 Iunie 1921		M. Of. No. 34 din 17 Mai 1921.
Recomandare privitoare la înfiinţarea unui serviciu public de igienă	Washinton 29 Nov. 1919	Geneva 31 Maiu 1921 Inregistrata la Soc. Naţiunilor la 13 Iunie 1921		M. Of. No. 34 din 17 Mai 1921.
Convenţie fixând vârsta minimăde admitere a copiilor în munca maritimă . .	Genova 10 Iulie 1920	Geneva 8 Maiu 1922	*Au ratificat*: Belgia, Olanda, Bulgaria, Danemarca, Estonia, Japonia, Polonia, Spania.	M. Of. No. 34 din 17 Mai 1921.
Rezoluţie adoptată de conferinţa paşapoartelor, formalităţilor vamale şi biletelor directe, întrunită sub auspiciile Soc. Naţiunilor la..	Paris 21 Oct. 1920			
Convenţie internaţională pentru suprimarea traficului de femei şi copii. . . .	Geneva 30 Sept. 1921, 12 Ianuarie 1922 (Data semnării de către România)	Geneva 5 Sept. 1923	*Au ratificat*: Albania, Anglia, Belgia, Cehoslovacia, Cuba, Germania, Grecia, Italia, Letonia. Polonia, Portugalia, Ungaria. *Au aderat*: Danemarca, Spania, Uruguay.	Mon. Of. No. 52 din 6 Mart. 1925

www.digibuc.ro

OBIECTUL CONVENȚIEI	DATA ȘI LOCUL SEMNĂRII	Data schimbului sau depunerii actelor de ratificare de România	STATELE CARE AU MAI RATIFICAT	S'A PUBLICAT IN :
Convenție relativă la aplicarea repausului săptămânal în stabilimentele industriale . . . . . (Adoptată la a 3-a conferință internațională a muncii)...	Geneva 25 Oct.-19 Nov. 1921	Geneva 18 Aug. 1923	*Au ratificat*: Estonia, Finlanda, India, Italia, Letonia, Polonia, Spania.	M. Of. No. 46 din 2 Iunie 1923.
Convenție care fixează vârsta minimă de admitere a tinerilor la muncă în calitate de cărbunari și fochiști . . . . . (Adoptată la a 3-a conferință internațională a muncii). . .	Geneva 25 Oct.-19 Nov. 1921	Geneva 18 Aug. 1923	*Au ratificat*: Danemarca, Estonia, India, Italia, Letonia, Polonia, Spania.	M. Of. No. 46 din 2 Iunie 1923.
Convenție privitoare la examinarea medicală obligatorie a copiilor și tinerilor întrebuințați pe bordul vaselor . . . . (Adoptată la a 3-a conferință internațională a muncii). . .	Geneva 25 Oct.-19 Nov. 1921	Geneva 18 Aug. 1923	*Au ratificat*: Estonia, India, Italia, Japonia, Letonia, Polonia, Spania.	M. Of. No. 46 din 2 Iunie 1923.
Acord încheiat între Austria, Ungaria, Italia, Polonia, România, Statul Sârb-Croat-Sloven și Cehoslovacia privitor la pașapoarte și vize[1])	Graz 27 Ian. 1922 Delegatul României a luat act «ad referendum»	România, ca și Polonia n'a ratificat până în prezent.	*Au ratificat*: Austria, Cehoslovacia, Italia, Ungaria.	

[1]) In urma acordului încheiat la Portorose (protocolul No. 18 semnat la 23 Nov. 1921) de a se întruni o conferință a Statelor moștenitoare ale fostei monarhii Habsburgice, spre a pune în executare rezoluția adoptată la conferința dela Paris la 21 Oct. 1920.

www.digibuc.ro

OBIECTUL CONVENȚIEI	DATA ȘI LOCUL SEMNĂRII	Data schimbului sau depunerii actelor de ratificare de România	STATELE CARE AU MAI RATIFICAT	S'A PUBLICAT IN :
Amendament la art. 393 al tratatului de la Versailles și la articolele corespunzătoare ale celorlalte tratate de pace[1]). . . (Adoptat la a 4-a conferință internațională a muncii).	Geneva 18 Oct.-3 Nov. 1922	Geneva 19 Iulie 1923 (Data înregistrării actului de ratificare la Soc. Națiunilor)	*Au ratificat*: Albania, Anglia, Austria, Belgia, Bulgaria, Cehoslovacia, China, Cuba, Danemarca Elveția, Finlanda, Franța, India, Letonia Norvegia, Olanda, Polonia, Siam, Spania, Uniunea Sud-Africană, Suedia.	

[1]) Consiliul de miniștri în ședința din 11 Martie 1925 a aprobat următoarele recomandări adoptate de conferințele internaționale ale Muncii din 1921, 1922 și 1923:

1) Recomandare relativă la aplicarea repausului săptămânal în stabilimentele comerciale;

2) Recomandare relativă la desvoltarea învățământului tehnic agricol;

3) Recomandare relativă la comunicarea către Biuroul internațional al Muncii a informațiilor statistice sau de altă natură, cu privire la emigrare, imigrare, repatriarea și transitul emigranților.

4) Recomandare relativă la principiile generale pentru organizarea serviciilor de inspecție destinate a asigura aplicarea legilor și regulamentelor pentru protecția muncitorilor.

Prin legea publicată în M. Of. No. 93 din 30 Apr. 1925 s'a ratificat proiectul de convenție relativă la întrebuințarea ceruzei în pictură, adoptat de conferința internațională a Muncii din 1921.

www.digibuc.ro

INDEX CRONOLOGIC

AL TRATATELOR, CONVENȚIILOR ȘI ARANJAMENTELOR INTERNAȚIONALE ALE ROMÂNIEI

DATA ȘI LOCUL SEMNĂRII	DENUMIREA CONVENȚIEI	GRUPA DIN CARE FACE PARTE	PAGINA
30 Martie 1856 Paris	1) Tratatul din Paris (art. 15—27 cuprinzând dispoziții privitoare la România și la Dunăre).	IX	655
2 Noemvrie 1865 Galați	2) Actul public relativ la navigația la gurile Dunărei.	VIII	653
20 Maiu 1875 Paris	3) Convenția pentru înființarea unui «Biurou Internațional de greutăți și măsuri» și regulamentul anexat.	XII	673
10/22 Iulie 1875 St. Petersburg	4) Convenția internațională telegrafică și regulamentul anexat.	VI	647
13 Iulie 1878 Berlin	5) Tratatul din Berlin (art. 43—57 cuprinzând dispoziții privitoare la România și Dunăre).	IX	655
2/14 Februarie 1880 Viena	6) Convenția consulară între România și Elveția.	III	642
5/17 August 1880 București	7) Convenția consulară între România și Italia.	III	642
5, 17 August 1880 București	8) Convenția de extrădare între România și Italia.	IV	643
15 August 1880 Bruxelles	9) Convenția de extrădare între România și Belgia.	IV	643
20 Februarie 1881 București	10) Declarația cu Belgia pentru comunicarea actelor de stare civilă.	XI	669
20 Februarie 1881 București	11) Convenția între România și Belgia pentru asistența judiciară.	XI	669

www.digibuc.ro

DATA ŞI LOCUL SEMNĂRII	DENUMIREA CONVENŢIEI	GRUPA DIN CARE FACE PARTE	PAGINA
28 Maiu 1881 Galaţi	12) Actul adiţional la actul public din 2 Noemvrie 1865 relativ la navigaţia la gurile Dunărei.	VIII	653
5/17 Iunie 1881 Bucureşti	13) Convenţia consulară între România şi republica Statelor-Unite ale Americii.	III	642
3 Noemvrie 1881 Berna	14) Convenţia internaţională privitoare la combaterea filoxerei.	V	644
31 Dec./12 Ian. 1881 Bucureşti	15) Convenţia consulară între România şi Belgia.	III	642
20 Martie 1883 Bruxelles	16) Convenţia internaţională pentru protecţia proprietăţii industriale.	XII	673
2/14 Martie 1884 Paris	17) Convenţia internaţională pentru protecţia cablurilor submarine.	VIII	653
15 Martie 1886 Bruxelles	18) Convenţia internaţională relativă la schimburile internaţionale pentru documente oficiale şi publicaţii ştiinţifice şi literare.	XII	673
Idem	19) Acordul internaţional pentru a asigurà schimbul imediat al «Monitorului Oficial» şi al analelor şi documentelor parlamentare.	XII	674
15 Maiu 1886 Berna	20) Convenţia internaţională privitoare la încuierea (plumbuirea) vagoanelor cari urmează să treacă prin vamă.	I	635

www.digibuc.ro

DATA ŞI LOCUL SEMNĂRII	DENUMIREA CONVENTIEI	GRUPA DIN CARE FACE PARTE	PAGINA
15 Maiu 1886 Berna	21) Convenţia internaţională privitoare la unitatea tehnică a drumurilor de fier.	I	635
5 Iulie 1890 Bruxelles	22) Convenţia internaţională privitoare la crearea la Bruxelles a Biuroului internaţional pentru publicarea tarifelor vamale.	II	638
14 Octomvrie 1890 Berna	23) Convenţia internaţională privitoare la transportul mărfurilor pe drumurile de fier.	I	635
14 Aprilie 1891 Madrid	24) Aranjamentul pentru înregistrarea internaţională a mărcilor de fabrică sau de comerţ şi regulamentul anexat.	XII	674
9/21 Martie 1893 Bucureşti	25) Convenţia de extrădare între România şi Marea-Britanie.	IV	643
12 Martie 1894 Bucureşti	26) Convenţia între România şi Rusia privitoare la corespondenţa judiciară.	XI	669
27 Sept./9 Oct. 1894 Bucureşti	27) Convenţia de extrădare între Romînia şi Olanda	IV	643
19 Martie 1897 Veneţia	28) Convenţia internaţională sanitară.	V	644
3 Iulie 1898 Bucureşti	29) Convenţia cu Serbia privitoare la construirea unui pod peste Dunăre pentru racordarea căilor ferate române şi sârbeşti.	I	636
12 Iunie 1902 Haga	30) Convenţia internaţională pentru regularea tutelei minorilor.	XI	670

www.digibuc.ro

DATA ŞI LOCUL SEMNĂRII	DENUMIREA CONVENŢIEI	GRUPA DIN CARE FACE PARTE	PAGINA
12 Iunie 1902 Haga	31) Convenţia internaţională pentru regularea conflictelor de legi şi jurisdicţiune în materie de despărţenie şi separaţie de corp.	XI	670
Idem	32) Convenţia internaţională relativă la conflictele de legi în materie de căsătorie.	XI	669
21 Decemvrie 1904 Haga	33) Convenţia internaţională privitoare la scutirea bastimentelor spitale de drepturi şi taxe în porturi.	V	644
14 Maiu 1905 Bucureşti	34) Convenţia de arbitraj între România şi Belgia.	IX	655
7 Iunie 1905 Roma	35) Convenţia internaţională pentru înfiinţarea unui institut de Agricultură la Roma.	XIV	678
4 Iulie 1905 Haga	36) Convenţia internaţională privitoare la conflictele de legi relative la efectele căsătoriei asupra drepturilor şi datoriilor soţilor în raporturile lor personale şi asupra averilor soţilor.	XI	671
Idem	37) Convenţia internaţională privitoare la interdicţie şi la măsurile de protecţie analoage.	XI	670
Idem	38) Convenţia internaţională privitoare la unele chestiuni de procedură civilă.	XI	670

www.digibuc.ro

DATA ŞI LOCUL SEMNĂRII	DENUMIREA CONVENŢIEI	GRUPA DIN CARE FACE PARTE	PAGINA
6 Iulie 1906 Geneva	39) Convenţia internaţională şi protocolul final relativ la îmbunătăţirea soartei răniţilor şi bolnavilor în armatele aflate în campanie.	V	645
26 Septemvrie 1906 Berna	40) Convenţia internaţională de la Berna asupra interzicerii întrebuinţării fosforului alb (galben) în industria chibriturilor.	XIV	678
18 Octomvrie 1907 Haga	*Convenţiile internaţionale elaborate de Conferinţa II-a pentru pace de la Haga şi semnate de România:* 41) Convenţia pentru regularea paşnică a conflictelor internaţionale	IX	655
Idem	42) Convenţia privitoare la deschiderea ostilităţilor.	IX	656
Idem	43) Convenţia privitoare la legile şi uzurile războiului pe uscat.	IX	656
Idem	44) Convenţia privitoare la drepturile şi datoriile puterilor şi ale persoanelor neutre în caz de războiu pe uscat.	IX	656
Idem	45) Convenţia privitoare la regimul vaselor de comerţ inamice la începutul ostilităţilor.	IX	656
Idem	46) Convenţia privitoare la transformarea vaselor de comerţ în vase de războiu.	IX	656

www.digibuc.ro

DATA ŞI LOCUL SEMNĂRII	DENUMIREA CONVENŢIEI	GRUPA DIN CARE FACE PARTE	PAGINA
18 Octomvrie 1907 Haga	47) Convenţia privitoare la punerea minelor submarine automatice de contact.	IX	657
Idem	48) Convenţia privitoare la bombardarea prin forţe navale în timp de războiu.	IX	657
Idem	49) Convenţia pentru adaptarea la războiul maritim a principiilor convenţiei din Geneva.	IX	657
Idem	50) Convenţia privitoare la câteva restricţii la exerciţiul dreptului de capturare în războiul pe mare.	IX	657
Idem	51) Convenţia privitoare la drepturile şi datoriile Puterilor neutre în caz de războiu.	IX	657
9 Decemvrie 1907 Roma	52) Aranjamentul internaţional pentru crearea la Paris a unui oficiu internaţional de igienă publică.	V	645
1 Ianuarie 1908 Sofia	53) Convenţia cu Bulgaria pentru delimitarea frunţariei fluviale.	XIII	676
27 Februarie 1908 Bucureşti	54) Convenţia cu Serbia pentru pescuit în apele Dunărei.	XIV	678
30 Mai/11 Iunie 1908 Lisabona	55) Revizuirea convenţiei internaţionale telegrafice şi regulamentului anexat.	VI	647
11 Octomvrie 1909 Paris	56) Convenţia internaţională pentru circulaţia automobilelor.	I	636

www.digibuc.ro

DATA ŞI LOCUL SEMNĂRII	DENUMIREA CONVENŢIEI	GRUPA DIN CARE FACE PARTE	PAGINA
28 Martie 1910 Bruxelles	57) Convenţia între România şi Belgia privitoare la protecţia proprietăţii operilor literare, artistice şi fotografice.	XII	674
5/18 Iunie 1910 Bruxelles	58) Convenţia de extrădare între România şi Marele-Ducat de Luxemburg.	IV	644
23 Septemvrie 1910 Bruxelles	59) Convenţiile internaţionale pentru unificarea unor anumite regule: 1) în materie de abordaj 2) în materie de asistenţă şi salvare maritimă.	VIII	653—654
4/17 Ian. 1912 Paris	60) Convenţia internaţională sanitară.	V	646
23 Ianuarie 1912 Haga	61) Convenţia internaţională privitoare la suprimarea abuzului de opium.	V	646
22 Iun./5 Iul. 1912 Londra	62) Convenţia internaţională radio-telegrafică.	VI	648
28 Iulie 1913 Bucureşti	63) Tratatul de pace de la Bucureşti.	IX	657
28 Iulie 1913 Bucureşti	64) Tratatul de Pace de la Bucureşti (Protocolul No. 5 şi procesul verbal anexat, pentru delimitarea fruntariei).	XIII	676
1913	65) Comisia internaţională pentru exploraţia ştiinţifică a Mării Mediterane.	XII	674
4/17 August 1916 Bucureşti	66) Tratatul de alianţă între România, Rusia. Franţa, Anglia şi Italia.	IX	657

www.digibuc.ro

DATA ŞI LOCUL SEMNĂRII	DENUMIREA CONVENŢIEI	GRUPA DIN CARE FACE PARTE	PAGINA
28 Iunie 1919 Versailles	67) Tratatul de pace între Puterile Aliate şi Asociate şi Germania şi protocolul anexat.	IX	658
22 August 1919	68) Convenţia internaţională relativă la regularea mersului trenului Simplon-Orient-Expres.	I	636
10 Septemvrie 1919 St. Germ.-en-Laye	69) Tratatul de Pace între Puterile Aliate şi Asociate şi Austria, proto olul şi declaraţiile anexate.	IX	658
Idem	70) Convenţia şi protocolul cu privire la controlul comerţului de arme şi muniţii.	XIV	678
13 Octomvrie 1919 Paris	71) Convenţia internaţională pentru reglementarea navigaţiei aeriene.	VIII	654
27 Noemvrie 1919 Neuilly-sur-Seine	72) Tratatul de pace între Puterile aliate şi asociate şi Bulgaria.	IX	658
29 Noemvrie 1919 Washington	73) Convenţia tinzând să mărgineaşcă la 8 ore pe zi şi la 48 pe săptămână numărul orelor de muncă în stabilimentele industriale.	XIV	679
Idem	74) Convenţia privitoare la lipsa de lucru. Recomandarea privitoare la lipsa de lucru. Recomandarea privitoare la reciprocitatea tratamentului lucrătorilor străini.	XIV	679

www.digibuc.ro

DATA ŞI LOCUL SEMNĂRII	DENUMIREA CONVENŢIEI	GRUPA DIN CARE FACE PARTE	PAGINA
29 Noemvrie 1919 Washington	75) Convenţia privitoare la întrebuinţarea la lucru a femeilor înainte şi după naştere.	XIV	679
Idem	76) Convenţia cu privire la lucru de noapte al femeilor	XIV	679
Idem	77) Convenţia hotărînd minimum de vârstă pentru admiterea copiilor în muncile industriale.	XIV	679
Idem	78) Convenţia privitoare la munca de noapte a copiilor în industrie.	XIV	680
Idem	79) Recomandarea privitoare la prevenirea antraxului.	XIV	680
Idem	80) Recomandarea privitoare la ocrotirea femeilor şi copiilor contra saturnismului.	XIV	680
Idem	81) Recomandarea cu privire la înfiinţarea unui serviciu public de igienă.	XIV	680
9 Decemvrie 1919 Paris	82) Tratatul între principalele Puteri aliate şi asociate şi România asupra minorităţilor.	IX	658
9 Februarie 1920 Paris	83) Tratatul cu privire la recunoaşterea suveranităţii Norvegiei asupra arhipelagului Spitzberg.	IX	659
4 Iunie 1920 Trianon	84) Tratatul de pace între Puterile aliate şi asociate şi Ungaria.	IX	659

www.digibuc.ro

DATA ŞI LOCUL SEMNĂRII	DENUMIREA CONVENŢIEI	GRUPA DIN CARE FACE PARTE	PAGINA
21 Iunie 1920 Paris	85) Convenţia internaţională pentru crearea la Paris a unui Institut Internaţional al Frigului.	XII	674
22/24 Iunie 1920 Roma	86) Uniunea Internaţională de Chimie pură şi aplicată cu sediul la Paris.	XII	675
30 Iunie 1920 Berna	87) Aranjamentul privitor la păstrarea sau restabilirea drepturilor de proprietate industrială atinse de războiul mondial.	XII	675
10 Iulie 1920 Genova	88) Convenţia fixând vârsta minimă de admitere a copiilor în munca maritimă.	XIV	680
10 August 1920 Sèvres	89) Tratatul între Italia, Polonia, România Statul Sârb-Croat-Sloven şi Statul Cehoslovac cu privire la relaţiunile reciproce ale teritoriilor transferate.	IX	659
Idem	90) Tratatul între Principalele Puteri aliate si asociate şi Polonia, România, Statul Sârb-Croat-Sloven şi Cehoslovacia privitor la anumite fruntarii ale acestor State.	XIII	676
21 Octomvrie 1920 Paris	91) Rezoluţie adoptată la conferinţa paşapoartelor, formalităţilor vamale şi biletelor directe, întrunită sub auspiciile Soc. Naţiun.	XIV	680
28 Octomvrie 1920 Paris	92) Tratatul între Imperiul Britanic, Franţa, Italia, Japonia, Principalele Puteri aliate şi asociate şi România privitor la alipirea Basarabiei la România.	IX	659

www.digibuc.ro

DATA ŞI LOCUL SEMNĂRII	DENUMIREA CONVENŢIEI	GRUPA DIN CARE FACE PARTE	PAGINA
15 Noemvrie 1920 Paris	93) Aranjamentul internaţional pentru crearea unui Biurou Central al brevetelor de invenţie.	XII	675
30 Noemvrie 1920 Madrid	94) Actele finale, două convenţii şi 5 aranjamente, încheiate de congresul poştal internaţional (Al 7-lea congres al Uniunii Postale Universale).	VII	649—652
13 Decemvrie 1920 Geneva	95) Protocolul privitor la statutul Curţii Permanente de Justiţie Internaţională a Soc. Naţiunilor.	IX	659—660
3 Martie 1921 Bucureşti	96) Convenţia de alianţă defensivă între Regatul României şi Republica Polonie	IX	660
20 Aprilie 1921 Barcelona	97) Convenţia internaţională şi statutul relativ la libertatea tranzitului.	I	636
Idem	98) Convenţia internaţională, statutul şi protocolul adiţional privitor la regimul căilor navigabile de interes internaţional.	I	636
Idem	99) Declaraţia recunoscând dreptul la pavilion Statelor lipsite de litoral maritim.	I	637
23 Aprilie 1921 Bucureşti	100) Convenţia de comerţ între România şi Cehoslovacia.	II	639
Idem	101) Convenţia de alianţă defensivă între Regatul României ş Republica Cehoslovacă.	IX	660

www.digibuc.ro

DATA ŞI LOCUL SEMNĂRII	DENUMIREA CONVENŢIEI	GRUPA DIN CARE FACE PARTE	PAGINA
4 Maiu 1921 Praga	102) Protocolul privitor la regularea unor amănnnte ale fruntariei între România şi Cehoslovăcia.	XIII	676
10 Maiu 1921 Paris	103) Aranjamentul provizoriu încheiat între guvernele Român şi Serb-Croat-Sloven privitor la navigaţia pe râul şi canalul Begheu (Bega).	VIII	654
7 Iunie 1921 Belgrad	104) Convenţia de alianţă defensivă între regatul României şi regatul Serbilor-Croaţilor-Slovenilor.	IX	660
1 Iulie 1921 Bucureşti	105) Convenţia de comerţ între România şi Polonia.	II	639
Idem	106) Aranjamentul încheiat între Adm. P. T. T. din România şi Polonia cu privire la schimbul reciproc de corespondenţă, telegraf, telefon şi de colete postale între România şi Polonia.	VI	648
23 Iulie 1921 Paris	107) Convenţia internaţională stabilind statutul definitiv al Dunărei.	VIII	654
23 Septemvrie 1921 Bucureşti	108) Convenţia cu Polonia privitoare la stabilirea de relaţiuni directe pentru călători, bagaje şi mărfuri între staţiunile de cale ferată române şi poloneze.	I	637
30 Septemvrie 1921 Geneva	109) Convenţia internaţională pentru suprimarea traficului de femei şi copii.	XIV	680

www.digibuc.ro

DATA ŞI LOCUL SEMNĂRII	DENUMIREA CONVENŢIEI	GRUPA DIN CARE FACE PARTE	PAGINA
5 Octomvrie 1921 Geneva	110) Protocoalele cuprinzând amendamentele la art. 4, 6, 12, 13, 15, 16 şi 26 ale Pactului Soc. Naţiunilor adoptate de a 2-a adunare a Societăţii.	IX	660
6 Octomvrie 1921 Sèvres	111) Convenţia internaţională modificatoare a Conv. de la Paris din 20 Maiu 1875 pentru a asigură unificarea internaţională şi perfecţionarea sistemului metric şi regulamentul anexat.	XII	675
25 Oct.-19 Nov. 1921 Geneva	112) Convenţia relativă la aplicarea repausului săptămânal în stabilimentele industriale.	XIV	681
Idem	113) Convenţia care fixează vârsta minimă de admitere a tinerilor la muncă în calitate de cărbunari şi fochişti.	XIV	681
Idem	114) Convenţia cu privire la examinarea medicală obligatorie a copiilor şi tinerilor întrebuinţaţi pe bordul vaselor.	XIV	681
27 Ianuarie 1922 Graz	115) Acordul încheiat între Austria, Ungaria, Italia, Polonia, România, Statul Serb-Croat-Sloven şi Cehoslovacia privitor la paşapoarte şi vize.	XIV	681
6 Aprilie 1922 Roma	116) Convenţia privitoare la schimbul arhivelor între România, Austria, Ungaria, Italia, Polonia, Statul Serb-Croat-Sloven şi Cehoslovacia	IX	660

www.digibuc.ro

DATA ŞI LOCUL SEMNĂRII	DENUMIREA CONVENŢIEI	GRUPA DIN CARE FACE PARTE	PAGINA
6 Aprilie 1922 Roma	117) Acordul între Austria, Ungaria, Polonia, România, reg. Serb-Croat-Sloven şi Cehoslovacia privitor la executarea art. 258 din tratatul delà Trianon (asigurări sociale).	IX	661
28 Iunie 1922 Bucureşti	118) Convenţia cu Bulgaria privitoare la traficul direct între staţiunile de cale ferată română şi bulgară, via Oborişte-Bazargic.	I	637
18 Oct.-3 Nov. 1922 Geneva	119) Amendament la art. 393 al tratatului din Versailles şi la art. corespunzătoare ale celorlalte tratate de pace.	XIV	682
24 Octomvrie 1922 Berna	120) Declaraţia cu privire la executarea în România a hotărîrilor civile pronunţate de instanţele judecătoreşti din Cantonul Berna (Elveţia) şi viceversa.	XI	671
7 Noemvrie 1922 Budapesta	121) Aranjament între România, regatul Serb-Croat-Sloven şi Cehoslovacia pentru regularea acoperirii pusă la dispoziţia lor conform art. 10 şi 11, respectiv ale anexei convenţiei încheiate cu Ungaria privitor la transfertul creanţelor şi depozitelor, aparţinând supuşilor lor din gestiunea căsei de economie poştală dela Budapesta.	IX	663

www.digibuc.ro

DATA ŞI LOCUL SEMNĂRII	DENUMIREA CONVENŢIEI	GRUPA DIN CARE FACE PARTE	PAGINA
15 Decemvrie 1922 Budapesta	122) Convenţia între Ungaria de o parte şi Austria, Polonia, România. regatul Serb-Croat-Sloven şi Cehoslovacia de altă parte, pentru regularea chestiunilor privitoare la transfertul creanţelor şi depozitelor supuşilor teritoriilor transferate ale fostului regat al Ungariei, respectiv ale fostului imperiu al Austriei, la Cassa de Economie poştală regală ungară.	IX	662
15 Decemvrie 1922 Budapesta	123) Convenţia între Ungaria de o parte, Austria România, regatul Serb-Croat-Sloven şi Cehoslovacia de altă parte, relativ la obligaţiile rezultând din gestiunea administraţiei poştale ungare şi administraţiei postale imperiale şi regale militare şi de campanie, precum şi din gestiunea administraţiilor poştale ale Statelor cărora le-au fost transferate teritorii ungare, şi protocolul final.	IX	663
20 Decemvrie 1922 Varşovia	124) Convenţia sanitară între România şi Polonia.	V	646
27 Maiu 1923 Paris	125) Convenţia aprobând regulamentul relativ la atribuţiile şi la funcţionarea comisiei tehnice permanente a regimului apelor Dunărei.	VIII	654
8 Iunie 1923 Berna	126) Convenţia adiţională la Convenţia internaţională din 14 Oct. 1890 privitoare la transportul mărfurilor pe drumurile de fier.	I	637

www.digibuc.ro

DATA ŞI LOCUL SEMNĂRII	DENUMIREA CONVENŢIEI	GRUPA DIN CARE FACE PARTE	PAGINA
23 Iulie 1923 Lausanne	127) Tratatul de pace între Imperiul Britanic, Franţa, Italia, Japonia, Grecia şi România de o parte şi Turcia de altă parte.	IX	661
Idem	128) Convenţia comercială cu Turcia.	II	639
Idem	129) Convenţia relativă la stabilire şi competinţă judiciară.	III	643
Idem	130) Convenţia internaţională privitoare la regimul strâmtorilor.	VIII	655
12 Septembrie 1923 Geneva	131) Convenţia internaţională pentru reprimarea răspândirii şi a traficului publicaţiilor obscene (întocmită sub auspiciile Societăţii Naţiunilor. ca o întregire a aranjamentului dela Paris din 4 Maiu 1910).	XII	675
24 Septemvrie 1923 Geneva	132) Protocolul relativ la clauzele de arbitraj înserate voluntar în contractele comerciale încheiate între supuşii diferitelor ţări.	XI	671
9 Octomvrie 1923 Bruxelles	133) Convenţiile internaţionale pentru unificarea unor regule privitoare la : 1) limitarea responsabilităţii proprietarilor vaselor de mare, 2) privilegii şi ipoteci maritime, şi 3) în materie de conosament.	VIII	653

www.digibuc.ro

DATA ŞI LOCUL SEMNĂRII	DENUMIREA CONVENŢIEI	GRUPA DIN CARE FACE PARTE	PAGINA
20 Octomvrie 1923 Varşovia	134) Convenţia sanitară veterinară între România şi Polonia.	V	646
3 Noemvrie 1923 Geneva	135) Convenţia interraţională privitoare la simplificarea formalităţilor vamale.	II	639
20 Novembrie 1923 Tiraspol	136) Regulament privitor la măsurile şi procedeele de întrebuinţat pentru prevenirea şi aplanarea conflictelor pe Nistru alcătuit de Delegaţiile Alianţei Republicilor Socialiste Sovietice S. S. S. R. şi România.	XIII	676
24 Noemvrie 1923 Belgrad	137) Protocolul privitor la câteva insule de pe Dunăre şi la un schimb de comune între România şi Jugoslavia.	XIII	677
28 Noemvrie 1923 Haga	138) Protocolul prin care se dă posibilitatea şi statelor nereprezentate la a III-a şi a IV-a Conferinţă de drept internaţional privat dela Haga de a aderă la cele 5 convenţii.	XI	671
9 Decemvrie 1923 Geneva	139) Convenţia şi statutul relativ la regimul internaţional al Căilor Ferate.	I	637
27 Decemvrie 1923 Constantinopol	140) Aranjamentul particular încheiat între Adm. P. T. T. din România şi Turcia pentru regularea exploatării Cablului Constanţa-Constantinopol	VI	649

www.digibuc.ro

DATA ŞI LOCUL SEMNĂRII	DENUMIREA CONVENŢIEI	GRUPA DIN CARE FACE PARTE	PAGINA
25 Ianuarie 1924 Paris	141) Aranjamentul internaţional pentru crearea la Paris al unui oficiu internaţional al epizotiilor.	V	647
13 Martie 1924 Viena	142) Protocoalele încheiate de delegatul Guvernului român cu lichidatorii B-cii Austro-Ungare la 14 Martie, 4 Oct. 1923, 2 Februarie 1924 şi convenţia pentru cedarea creanţelor ipotecare din 13 Martie 1924, pe temeiul cărora Guv. român, în executarea tratatelor dela St. Germain şi Trianon, a intrat în posesiunea activelor şi pasivelor afacerilor comerciale şi a creanţelor ipotecare ale fostei bănci Austro-Ungare din teritoriile româneşti.	IX	665
14 Aprilie 1924 Bucureşti	143) Acordul forfetar între România şi Ungaria relativ la lichidarea restituţiilor ungare.	IX	665
16 Aprilie 1924 Bucureşti	144) Convenţia între România şi Ungaria privitoare la repartiţia bunurilor judeţelor (comitatelor), oraşelor şi satelor al căror vechiu teritoriu a fost împărţit de fruntaria fixată în urma tratatului de la Trianon.	IX	663
Idem	145) Convenţia între România şi Ungaria privitoare la schimbul de acte judiciare, de registre funciare şi de registre de stare civilă.	IX	664

www.digibuc.ro

DATA ŞI LOCUL SEMNĂRII	DENUMIREA CONVENŢIEI	GRUPA DIN CARE FACE PARTE	PAGINA
16 Aprilie 1924 Bucureşti	146) Convenţia între România şi Ungaria, privitoare la schimbul registrelor de impozit funciar.	IX	664
Idem	147) Acordul între România şi Ungaria privitor la regularea afacerilor relative la fundaţia „Gojdu".	IX	664
Idem	148) Convenţia între România şi Ungaria relativă la liberarea depozitelor şi reglementarea datoriilor şi creanţelor în vechi coroane austriace şi ungare.	IX	664
Idem	149) Convenţia între România şi Ungaria relativă la ajustarea financiară a întreprinderilor de asigurări private şi la tratamentul reciproc al ziselor întreprinderi.	IX	664
Idem	150) Protocolul între România şi Ungaria relativ la recensământul datelor valorilor administrate de către casele de minori şi interzişi.	IX	665
Idem	151) Aranjamentul comercial între România şi Ungaria.	II şi IX	639 şi 665
Idem	152) Convenţia între România şi Ungaria privitoare la oarecare chestiuni de procedură civilă şi drept privat.	XI	672

www.digibuc.ro

DATA ŞI LOCUL SEMNĂRII	DENUMIREA CONVENŢIEI	GRUPA DIN CARE FACE PARTE	PAGINA
16 Aprilie 1924 Bucureşti	153) Convenţia de extrădare între România şi Ungaria.	IV	644
Idem	154) Convenţia între România şi Ungaria privitoare la regimul apelor teritoriilor limitrofe şi la lichidarea sindicatelor de apărare contra inundaţiilor tăiate de fruntarie.	IX şi XIII	665 şi 677
29 Aprilie 1924 Bucureşti	155) Convenţia judiciară între România şi Bulgaria.	XI	672
19 Aprilie 1924 Bucureşti	156) Convenţia de extrădare între România şi Bulgaria.	IV	644
4 Iulie 1924 Haga	157) Protocolul, prin care se dă posibilitatea şi Statelor nereprezentate la a 4-a conferinţă de drept internaţional privat dela Haga, de a aderă la convenţia internaţională din 17 Iulie 1905, privitoare la procedura civilă.	XI	672
5 Iulie 1924 Belgrad	158) Convenţia între România şi regatul Serb-Croat-Sloven, relativă la regimul proprietăţilor situate în zona de fruntarie.	XIII	677
16 Iulie 1924 Belgrad	159) Acordul între România şi regatul Serb-Croat-Sloven cu privire la comunicaţiile şi transitul prin gara de fruntarie Jimbolia.	I	638

www.digibuc.ro

DATA ŞI LOCUL SEMNĂRII	DENUMIREA CONVENŢIEI	GRUPA DIN CARE FACE PARTE	PAGINA
23 Iulie 1924 Bucureşti	160) Convenţia de extrădare între România şi republica Statelor-Unite ale Americii.	IV	644
26 Iulie 1924 Viena	161) Acordul între România şi Austria, relativ la liberarea depozitelor aparţinând supuşilor respectivi ai Părţilor contractante.	IX	666
Idem	162) Protocolul între România şi Austria, asupra bunurilor salvate (Berge güter) din Bucovina.	IX	666
Idem	163) Convenţia între România şi Austria, privitoare la regularea datoriilor şi creanţelor înscrise în coroane austro-ungare vechi între supuşii Părţilor contractante.	IX	666
Idem	164) Convenţia între România şi Austria, privitoare la regularea diferitelor categorii de pensii, care n'au făcut obiectul convenţiei dela Roma din 6 Aprilie 1922, cu declaraţiile adiţionale.	IX	666
Idem	165) Acordul adiţional la convenţia precedentă.	IX	666
Idem	166) Convenţia între România şi Austria, privitoare la regularea pensiilor provinciale, comunale şi districtuale.	IX	666

www.digibuc.ro

DATA ŞI LOCUL SEMNĂRII	DENUMIREA CONVENŢIEI	GRUPA DIN CARE FACE PARTE	PAGINA
26 Iulie 1924 Viena	167) Acorduri între România şi Austria, privitoare la avansurile pe lefuri date funcţionarilor fostului imperiu Austriac.	IX	667
Idem	168) Convenţia între România şi Austria, relativă la aşezământul general de asigurări pentru pensiile funcţionarilor.	IX	667
Idem	169) Convenţia între România şi Austria, privitoare la aşezământul de asigurări împotriva accidentelor al sindicatului oficial al Căilor Ferate Austriace.	IX	667
Idem	170) Convenţia între România şi Austria, privitoare la aşezământul de asigurări împotriva accidentelor minerilor.	IX	667
Idem	171) Convenţia între România şi Austria, privitoare la aşezământul de asigurări pentru pensii al Societăţii de Căi Ferate locale şi cu cale îngustă.	IX	667
Idem	172) Convenţia între România şi Austria, privitoare la Cassa de ajutor în caz de boală a Administraţiei fostelor Căi Ferate de Stat imperiale regale austriace şi la fondurile sale separate.	IX	667
Idem	173) Declaraţia din partea Guvernului Austriac, privitoare la societăţile private de asigurare.	IX	668

www.digibuc.ro

DATA ŞI LOCUL SEMNĂRII	DENUMIREA CONVENŢIEI	GRUPA DIN CARE FACE PARTE	PAGINA
26 Iulie 1924 Viena	174) Declaraţia din partea Guvernului Austriac, privitoare la urmările anulării tratatului din Bucureşti (art. 210 § 2 din tratatul dela Saint-Germain).	IX	668
Idem	175) Declaraţia din partea Delegaţiei Română, privitoare la stampilarea titlurilor private în România.	IX	668
27 Septemvrie 1924 Geneva	176) Protocolul privitor la un amendament la art. 16 (ultima parte a primului aliniat al Pactului Societăţii Naţiunilor, adoptat de a 5-a adunare în şedinţa sa din 27 Sept. 1924).	IX	661
1 Octomvrie 1924 Bucureşti	177) Aranjamentul sanitar-veterinar între România şi Cehoslovacia.	V	647
3 Noemvrie 1924 Viena	178) Acordurile forfetare cu Austria	IX	668
24 Noemvrie 1924 Berna	179) Convenţia internaţională relativă la transportul călătorilor şi bagajelor (C. I. V.).	I	638
24 Noemvrie 1924 Berna	180) Convenţia internaţională, relativă la transportul mărfurilor (C. I. M.).	I	638
1 Decemvrie 1924 Bruxelles	181) Aranjamentul internaţional, relativ la asigurarea în porturile de escală a unui tratament gratuit pentru marinarii de orice naţionalitate de pe vasele de comerţ, bolnavi de boale venerice.		647

www.digibuc.ro

DATA ŞI LOCUL SEMNĂRII	DENUMIREA CONVENŢIEI	GRUPA DIN CARE FACE PARTE	PAGINA
17 Februarie 1925 Bucureşti	182) Convenţia judiciară între România şi Austria.	XI	672
23 Februarie 1925 Viena	183) Acordul adiţional la convenţiunea semnată la Roma la 6 Aprilie 1922 între Austria, Italia, Polonia, România, regatul Serb-Croat-Sloven şi Cehoslovacia, privitor la transferarea creanţelor şi depozitelor gestiunii Cassei Postale de Economie din Viena.	IX	661
16 Aprilie 1925 Bucureşti	184) Protocolul privitor la traficul în zona de frontarie între România şi Cehoslovacia.	XIII	677
7 Maiu 1925 Bucureşti	185) Convenţia între România şi Cehoslovacia, relativ la protecţiunea şi asistenţa judiciară reciprocă în materie de drept civil şi comercial, precum şi asupra afacerilor necontencioase.	XI	672
Idem	186) Convenţie de extrădare şi asistenţă judiciară în materie penală între România şi Cehoslovacia.	IV	644

www.digibuc.ro

PUBLICAȚIILE INSTITUTULUI SOCIAL ROMÂN

ANUL VI APARE LA TREI LUNI ANUL VI

ARHIVA
PENTRU ȘTIINȚA ȘI REFORMA SOCIALĂ

ORGAN AL
INSTITUTULUI
SOCIAL ROMÂN

DIRECTOR D. GUSTI

I. STUDII. II. ARHIVA LEGISLATIVĂ. III. ARHIVA DOCUMENTARĂ IV. MIȘCAREA IDEILOR, V. RECENZII. VI. BULETINUL INSTITUTULUI. VII. BULETINUL SĂLII DE LECTURĂ I. S. R.

EDITORI

CVLTVRA NAȚIONALĂ | INSTITUTUL SOCIAL ROMÂN
STRADA PARIS · No. 1 | CALEA VICTORIEI No. 102
BUCUREȘTI

www.digibuc.ro

PUBLICAȚIILE INSTITUTULUI SOCIAL ROMÂN

NOUA CONSTITUȚIE A ROMÂNIEI

23 DE PRELEGERI PUBLICE ORGANIZATE DE INSTITUTUL SOCIAL ROMÂN

N. IORGA / VINTILĂ I. BRĂTIANU / C. DISSESCU
G. GRIGOROVICI / D-NA C. BOTEZ
D. DJUVARA / V. MADGEARU / C. PARTHENIU
D. XENOPOL / M. MANOILESCU
A. RĂDULESCU / I. IONESCU-DOLJ / AL. COSTIN
EM. MICLESCU / A. TEODORESCU
P. GRECIANU / M. SANIELEVICI / R. CÂNDEA
GRIGORE IUNIAN / ION NISTOR
ROMUL BOILA / CONST. BACALBAȘA / D. GUSTI

CU O ANEXĂ CUPRINZÂND NOUILE CONSTITUȚII EUROPENE

PREȚUL 125 LEI

www.digibuc.ro

PUBLICAȚIILE INSTITUTULUI SOCIAL ROMÂN

DOCTRINELE PARTIDELOR POLITICE

D. GUSTI / N. IORGA / C. RĂDULESCU-MOTRU
V. MADGEARU / G. TAȘCĂ
I. G. DUCA / AL. MARGHILOMAN / Ș. VOINEA
M. MANOILESCU / I. RĂDUCANU
N. IONESCU / N. PETRESCU / I. N. ANGHELESCU
A. TEODORESCU / G. KISS / H. O. ROTH
M. POPOVICI / I. MOSCOVICI / M. DJUVARA

19 PRELEGERI PUBLICE

ORGANIZATE DE

INSTITUTUL SOCIAL ROMÂN

PREȚUL 125 LEI

www.digibuc.ro

PUBLICAȚIILE INSTITUTULUI SOCIAL ROMÂN

INSTITUTUL SOCIAL ROMAN
ARHIVA PENTRU ȘTIINȚA ȘI REFORMA SOCIALĂ

ISTORICUL BANCII NAȚIONALE A ROMÂNIEI

(1880 - 1924)

DE

VICTOR SLĂVESCU

CVLTVRA NATIONALA

1925

PREȚUL 150 LEI

www.digibuc.ro

5. *MERSUL RATIFICĂRILOR*

Convenţii

I-a *Conferinţă, Washington*, 1919.
1. Ore de muncă.
2. Lipsă de lucru.
3. Naşteri.
4. Muncă de noapte a femeilor.
5. Vârstă minimă de admitere.
6. Munca de noapte a copiilor.
7. Fosfor alb *a)*.

A II-a *Conf., Genova*, 1920.
8. Vârstă de admitere la munca maritimă.
9. Indemnitate de lipsă de lucru (naufragiu).
10. Plasarea marinarilor.

A III-a *Conf., Geneva*, 1921
11. Vârsta minimă de admitere (agricultură)
12. Drepturi de asociaţie şi coaliţie (muncitori agricoli).
13. Despăgubirea accidentelor de muncă (agricultura).
14. Ceruză.
15. Repaus săptămânal (industrie).
16. Vârstă minimă de admitere a copiilor la căratul cărbunilor şi ca foc işti.
17. Cercetare medicală obligatorie a copiilor şi tinerilor întrebuinţaţi pe bordul vaselor.

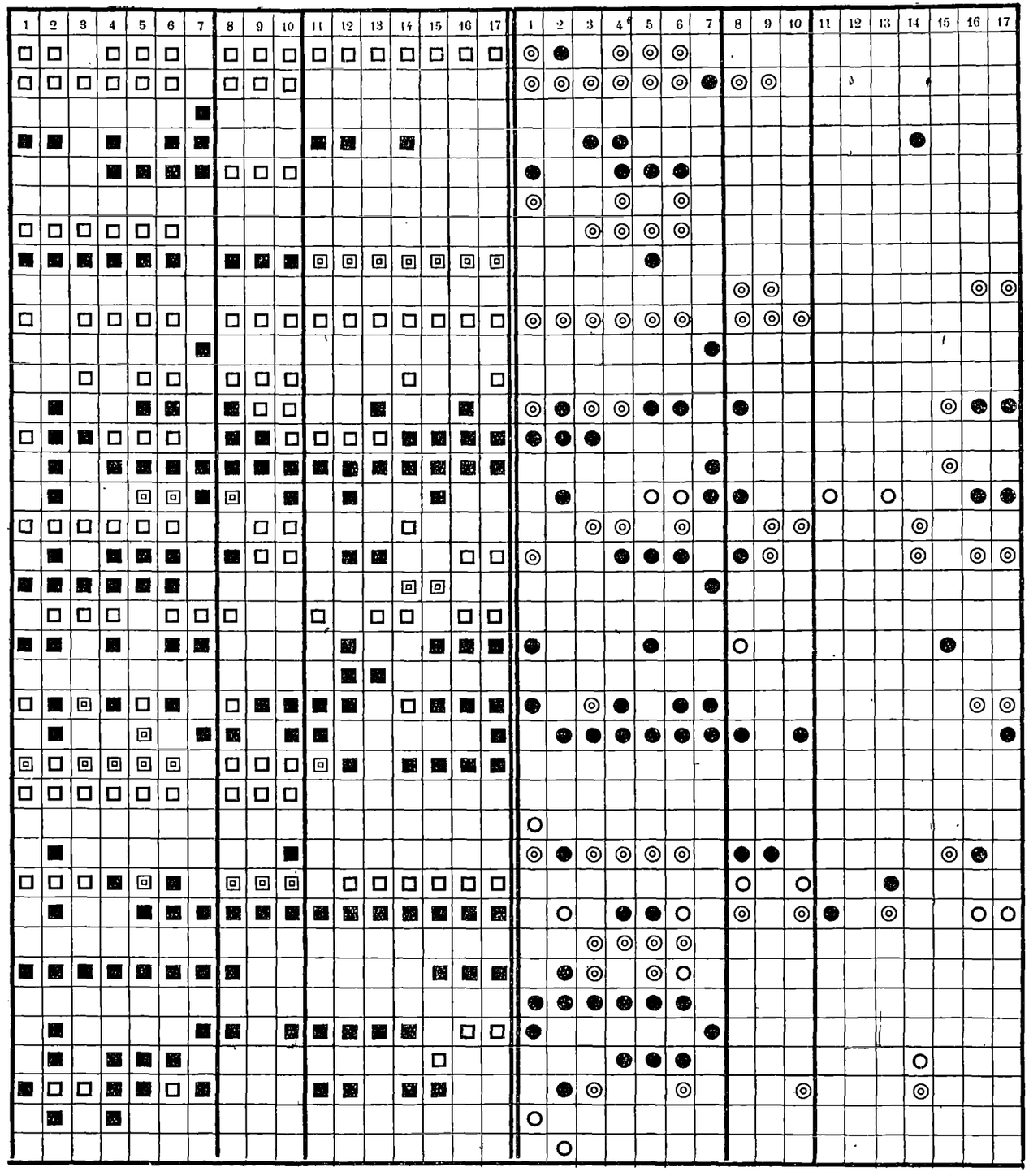
a) Convenţia dela Berna a fost obiectul unei recomandări adoptată de prima sesiune a Conferenţei Internaţionale a Muncii (Washington, 1919). Măsurile indicate aci au fost toate luate cu începere dela 1919. Statele următoare aderaseră mai înainte la această convenţie: Germania, Danemarca, Franţa, Ţările de Jos şi Elveţia (primele semnatare): Canada (1914), Spania 1909), Marea Britanie (1908), Italia (1910), Norvegia (1914), Noua Zelandă (1911), Uniunea Sud-Africană (1910).

Ratificare:
- ■ Convenţie ratificată.
- ⊡ Ratificare autorizată.
- □ Ratificare recomandată.

Aplicare:
- ● Legi.
- ◎ Proiec. de legi depuse sau adoptate.
- ○ Proiec. de legi elaborate sau în pregătire.

State

Germania
Argentina
Austria
Australia
Belgia
Bolivia
Brazilia
Bulgaria *)
Canada
Chili
China
Cuba
Danemarca
Spania
Estonia *)
Finlanda *)
Franţa
Marea-Britanie
Grecia
Ungaria *)
India
Irlanda *)
Italia
Japonia
Letonia *)
Lituania *)
Luxembourg
Norvegia
Ţările de jos
Polonia
Portugalia
România
Sârbi, Croaţi, Slov.
Suedia
Elveţia
Cehoslovacia
Uniun.-sud-Africană
Uruguay

Insemnări

1. N'a sosit nici o informaţie la Biuroul Internaţional al Muncii cu privire la măsurile adoptate sau propuse pentru ratificare sau aplicare a convenţiilor de următoarele State, membre ale organizaţiei:

Albania	Nicaragua
Columbia	Noua Zelandă
Costa-Rica	Panama
Ecuator	Paraguay
Etiopia	Peru
Guatemala	Persia
Haiti	Salvador
Hedjaz	Siam
Honduras	Venezuela
Liberia	

2. A se vedea *Buletinul Oficial* pentru orice alte informaţii (date de înregistrare, etc.) asupra măsurilor luate pentru a ratifică sau pune în aplicare proiectele de convenţie.

3. Partea din dreapta a acestui tablou conţine numai măsurile legislative adoptate pentru punerea în aplicare a proiectelor de convenţie; măsurile legislative conforme dispoziţiilor proiectelor de convenţie dar anterioare adoptării lor, nu figurează.

4. Statele însemnate cu un asteric (*) sunt membre ale organizaţiei din 1920 (Bulgaria, Finlanda, Luxembourg), din 1921 (Estonia, Lituania, Letonia), din 1922 (Ungaria) şi din 1923 (Irlanda şi Etiopia).

5. In afară de recomandările privind fosforul alb, de care e vorba în prima coloană, au fost adoptate 20 de recomandări privind condiţiile de muncă, în cele şase sesiuni ale Conferinţei din 1919—1924 inclusiv. *Buletinul Oficial* publică regulat o dare de seamă amănunţită a măsurilor luate cu privire la aceste recomandări.

www.digibuc.ro

www.digibuc.ro